Universitat de Girona

POLÍTICA I LEGISLACIÓ EDUCATIVA A L'ENTORN DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA. EVOLUCIÓ I SITUACIÓ ACTUAL A LES COMARQUES GIRONINES (1970-1998)

Jordi FEU GELIS

ISBN: 978-84-691-5578-3
Dipòsit legal: GI-957-2008
http://hdl.handle.net/10803/7982

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

POLÍTICA I LEGISLACIÓ EDUCATIVA A L'ENTORN DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA. EVOLUCIÓ I SITUACIÓ ACTUAL A LES COMARQUES GIRONINES (1970-1998)

Tesi doctoral presentada al Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona

Dirigida per Salomó Marquès Sureda

Jordi Feu Gelis

Gener de 1999

Universitat de Girona
Biblioteca

A la Barandau,

que m'ha entusiasmat des del primer dia

en una idea que ja és realitat

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ

I. AGRAÏMENTS 17
II. PRESENTACIÓ I JUSTIFICACIÓ DE L'OBJECTE D'ESTUDI 21

I PART

CAPÍTOL I
MARC TEORICOANALÍTIC

1.1. TIPOLOGIES D'ESCOLES 31

1.1.1. INTRODUCCIÓ 33

1.1.2. LES ESCOLES COMPLETES I LES ESCOLES INCOMPLETES SEGONS EL MARC LEGAL 35

1.1.2.1. El centre estàndard, l'escola completa i l'escola incompleta en la LGE 36

1.1.2.2. El centre estàndard, l'escola completa i l'escola incompleta en la LOGSE 37

1.1.2.3. L'heterogeneïtat de les escoles completes i de les escoles incompletes 39

1.1.3. ALTRES PARTICULARITATS A L'ENTORN DE LES ESCOLES COMPLETES I DE LES INCOMPLETES 45

1.1.3.1. L'escola completa i l'escola incompleta segons l'organització de l'espai, del coneixement i segons l'estructura burocràtica 45

1.1.3.2. Les escoles completes i les incompletes a partir d'alguns conceptes proposats per B. Bernstein 49

1.1.3.3. Consideracions finals 61

1.2. L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA *VERSUS* L'ESCOLA GRADUADA 67

1.2.1. INTRODUCCIÓ 69

1.2.2. ACLARIMENTS TERMINOLÒGICS 73

1.2.2.1. El concepte "grau" 73

1.2.2.2. La graduació de l'educació 74

1.2.3. L'ESCOLA GRADUADA 85
1.2.3.1. Contextualització bàsica 85
1.2.3.2. Legislació sobre l'escola graduada 105
1.2.3.3. La política educativa teòrica sobre l'escola graduada 141
1.2.3.4. Aproximació a la política educativa real sobre l'escola graduada 147

1.2.4. L'ESCOLA UNITÀRIA 163
1.2.4.1. Contextualització bàsica 163
1.2.4.2. Legislació sobre l'escola unitària 180
1.2.4.3. La política educativa sobre l'escola unitària 217
1.2.4.4. Aproximació a la política educativa real sobre l'escola unitària 226

1.3. L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA *VERSUS* L'ESCOLA RURAL ... 235

1.3.1. INTRODUCCIÓ 237

1.3.2. ALGUNES PRECISIONS TERMINOLÒGIQUES 239
1.3.2.1. L'origen de la confusió 239
1.3.2.2. El concepte d'escola rural 242
1.3.2.3. Sobre la vocació de l'escola en el medi rural: l'escola rural urbanitzadora i genuïnament rural 251
1.3.2.4. L'educació en el medi rural 253

1.3.3. L'ESCOLA EN EL MÓN RURAL: UN TEMA CONTROVERTIT ... 257
1.3.3.1. Context en el qual apareix l'escola de masses 257
1.3.3.2. L'arribada de l'escola de masses al medi rural 265

1.3.4. LEGISLACIÓ SOBRE L'ESCOLA EN EL MEDI RURAL 271
1.3.4.1. Consideracions prèvies 271
1.3.4.2. Anàlisi de la normativa 276

1.3.5. LA POLÍTICA EDUCATIVA TEÒRICA SOBRE L'ESCOLA EN EL MEDI RURAL 359
1.3.5.1. La política educativa teòrica del govern central 359
1.3.5.2. La política educativa teòrica del govern de la Generalitat de Catalunya 375

1.4. LA METAMORFOSI DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 383

1.4.1. INTRODUCCIÓ 385

1.4.2. LA VELLA ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 387
1.4.2.1. La vella escola unitària i cíclica a partir dels records 387
1.4.2.2. Característiques bàsiques de la vella escola unitària (i cíclica) 392
1.4.2.3. Factors i elements que conformen la vella escola unitària i cíclica 398

1.4.3. LA NOVA ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 409
1.4.3.1. Factors que afavoreixen la metamorfosi de la vella escola unitària i cíclica 409
1.4.3.2. Característiques bàsiques de la nova escola unitària i cíclica 469
1.4.3.3. Límits i dèficits de l'escola unitària i cíclica d'avui 480

CAPÍTOL II
HIPÒTESIS I METODOLOGIA DE TREBALL

2.1. PLANTEJAMENT DE LES HIPÒTESIS 493

2.2. METODOLOGIA EMPRADA 497

2.2.1. INTRODUCCIÓ 497

2.2.2. PROPOSTA METODOLÒGICA EN EL RECONEIXEMENT SOCIOECONÒMIC DE LES COMARQUES GIRONINES 497

2.2.3. PROPOSTA METODOLÒGICA PER ANALITZAR EL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES 500

2.2.4. PROPOSTA METODOLÒGICA EN L'ESTUDI SOBRE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA D'AVUI DE LES COMARQUES GIRONINES 514

II PART

CAPÍTOL III
LA REALITAT DEMOGRÀFICA I SOCIOECONÒMICA DE LES COMARQUES GIRONINES

3.1. INTRODUCCIÓ 545

3.2. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL CONJUNT DE LA DEMARCACIÓ 547

3.3. ANÀLISI PER COMARQUES 549

3.3.1. L'ALT EMPORDÀ 549
3.3.1.1. Situació 549

3.3.1.2. La població 549
3.3.1.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 554

3.3.2. EL BAIX EMPORDÀ 561
3.3.2.1. Situació 561
3.3.2.2. La població 561
3.3.2.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 565

3.3.3 LA GARROTXA 573
3.3.3.1. Situació 573
3.3.3.2. La població 574
3.3.3.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 577

3.3.4 EL GIRONÈS 585
3.3.4.1. Situació 585
3.3.4.2. La població 585
3.3.4.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 589

3.3.5 EL PLA DE L'ESTANY 595
3.3.5.1. Situació 595
3.3.5.2. La població 595
3.3.5.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 598

3.3.6 EL RIPOLLÈS 605
3.3.6.1. Situació 605
3.3.6.2. La població 605
3.3.6.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 609

3.3.7 LA SELVA 617
3.3.7.1. Situació 617
3.3.7.2. La població 617
3.3.7.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica 622

CAPÍTOL IV
EL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES DURANT EL PERÍODE 1970-1998

4.1. INTRODUCCIÓ 631

4.2. EL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES PER QUINQUENNIS 633

4.2.1. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1970-71 633
4.2.1.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 633
4.2.1.2. Característiques principals de les escoles completes 635
4.2.1.3. Característiques principals de les escoles incompletes 638
4.2.1.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1970-71 647

4.2.2. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1975-76 651
4.2.2.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 651
4.2.2.2. Característiques principals de les escoles completes 654
4.2.2.3. Característiques principals de les escoles incompletes 657
4.2.2.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1975-76 669

4.2.3. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1980-81 673
4.2.3.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 673
4.2.3.2. Característiques principals de les escoles completes 676
4.2.3.3. Característiques principals de les escoles incompletes 678
4.2.3.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1980-81 689

4.2.4. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1985-86 693
4.2.4.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 693
4.2.4.2. Característiques principals de les escoles completes 695
4.2.4.3. Característiques principals de les escoles incompletes 699
4.2.4.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1985-86 711

4.2.5. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1990-95 715
4.2.5.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 715
4.2.5.2. Característiques principals de les escoles completes 717
4.2.5.3. Característiques principals de les escoles incompletes 720
4.2.5.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1990-95 731

4.2.6. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1995-96 735
4.2.6.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 735
4.2.6.2. Característiques principals de les escoles completes 737
4.2.6.3. Característiques principals de les escoles incompletes 740
4.2.6.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1995-96 750

4.2.7. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1997-98 753
4.2.7.1. Característiques principals dels centres de la demarcació 753
4.2.7.2. Característiques principals de les escoles completes 755
4.2.7.3. Característiques principals de les escoles incompletes 756
4.2.7.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1997-98 764

4.3. EVOLUCIÓ DEL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES DURANT EL PERÍODE 1970-1998 767

4.3.1. EVOLUCIÓ DEL MAPA ESCOLAR EN L'ÀMBIT DE LA DEMARCACIÓ DE GIRONA 767
4.3.1.1. Característiques principals i evolució dels centres de la demarcació .. 767
4.3.1.2. Característiques principals i evolució de les escoles completes 770
4.3.1.3. Característiques principals i evolució de les escoles cícliques 778
4.3.1.4. Característiques principals i evolució de les escoles unitàries 786

4.3.2. EVOLUCIÓ DEL MAPA ESCOLAR PER COMARQUES 793
4.3.2.1. L'Alt Empordà 793
4.3.2.2. El Baix Empordà 797
4.3.2.3. La Garrotxa 801
4.3.2.4. El Gironès 805
4.3.2.5. El Pla de l'Estany 808
4.3.2.6. El Ripollès 812
4.3.2.7. La Selva 816

CAPÍTOL V
L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA D'AVUI A LES COMARQUES GIRONINES (CURS 1997-1998)

5.1. INTRODUCCIÓ 821

5.2. DADES BÀSIQUES SOBRE LES ESCOLES 823

5.2.8231. PRESENTACIÓ GENERAL 823

5.2.2. LA PLANTILLA 823

5.2.3. LES SUPRAESTRUCTURES ESCOLARS 824

5.2.4. CARACTERÍSTIQUES DELS EDIFICIS 826

5.2.5. EMPLAÇAMENT I ESTAT DE LA XARXA VIÀRIA DE L'ESCOLA 829

5.2.6. SERVEIS QUE OFEREIX L'ESCOLA I EL MUNICIPI 831

5.2.7. EL FINANÇAMENT DE L'ESCOLA 836

5.3. CARACTERÍSTIQUES PRINCIPALS DELS MESTRES 839

5.3.1. PRESENTACIÓ GENERAL 839

5.3.2. EDAT I GÈNERE 839

5.3.3. ORIGEN GEOGRÀFIC I ITINERARI MIGRATORI, I LLOC DE RESIDÈNCIA EN L'ACTUALITAT 839

5.3.4. CARACTERÍSTIQUES I RECORDS DE L'ESCOLA ON VAREN REALITZAR L'ENSENYAMENT PRIMARI 842

5.3.5. ESTUDIS I TITULACIONS 844

5.3.6. PLATAFORMES PROFESSIONALS, CÍVIQUES I POLÍTIQUES A LES QUALS ESTAN VINCULATS 845

5.3.7. EXPERIÈNCIA PROFESSIONAL 846

5.3.8. SITUACIÓ LABORAL ACTUAL I PERSPECTIVES DE FUTUR .. 847

5.4. CARACTERÍSTIQUES PRINCIPALS DELS ALUMNES 855

5.4.1. PRESENTACIÓ GENERAL 851

5.4.2. ELS ALUMNES SEGONS EL GÈNERE I EL CURS QUE REALITZEN 851

5.4.3. EL LLOC D'ORIGEN 852

5.4.4. EL LLOC DE RESIDÈNCIA ACTUAL 853

5.4.5. LA DESERCIÓ DE L'ALUMNAT 856

5.5. RELACIONS INSTITUCIONALS DE LES DIFERENTS ESCOLES UNITÀRIES I CÍCLIQUES I VINCULACIÓ AMB DIFERENTS SERVEIS EDUCATIUS 861

5.5.1. PRESENTACIÓ GENERAL 861

5.5.2. LA RELACIÓ AMB LES APA 862

5.5.3. LA RELACIÓ AMB L'ADMINISTRACIÓ LOCAL I COMARCAL 863

5.5.4. LA RELACIÓ AMB EL SEMINARI D'ESCOLA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES I AMB EL SECRETARIAT D'ESCOLA RURAL DE CATALUNYA 865

5.5.5. VINCLES AMB ELS CRP I AMB ELS EAP 866

5.6. LES VIRTUTS DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA: CONTRAST ENTRE EL DISCURS GENÈRIC I LA PRÀCTICA EDUCATIVA DELS MESTRES RURALS GIRONINS .. 867

5.6.1. PRESENTACIÓ GENERAL 867

5.6.2. L'ESPECIFICITAT DEL MESTRE DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 867

5.6.3. L'ESPECIFICITAT DE L'ALUMNAT DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 875

5.6.4. CARACTERITZACIÓ POSITIVA DE DIFERENTS ASPECTES QUE CONFORMEN LA REALITAT PEDAGÒGICA DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 878

5.7. ELS PUNTS FORTS I ELS PUNTS FEBLES DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA A PARTIR DEL DISCURS DELS MESTRES I D'ALTRES AGENTS EDUCATIUS DE LES COMARQUES GIRONINES 889

5.7.1. PRESENTACIÓ GENERAL 889

5.7.2. ELS PUNTS FORTS 889

5.7.3. ELS PUNTS FEBLES 893

5.8. VALORACIÓ DE LA POLÍTICA EDUCATIVA SOBRE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 897

5.8.1. PRESENTACIÓ GENERAL 897

5.8.2. LA POLÍTICA EDUCATIVA ANTERIOR A LA DÈCADA DELS 80 897

5.8.3. LA POLÍTICA EDUCATIVA POSTERIOR A LA DÈCADA DELS 80 898

5.9. EVOLUCIÓ DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA EN LES DUES DARRERES DÈCADES 903

5.9.1. PRESENTACIÓ GENERAL 903

5.9.2. CONTRAST ENTRE LES MILLORES GENÈRIQUES I LA PERCEPCIÓ DELS "MESTRES RURALS" GIRONINS 903

5.9.3. ASPECTES PENDENTS 906

5.10. ALGUNS ASPECTES CONTROVERTITS SOBRE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA D'AVUI 908

5.10.1. PRESENTACIÓ GENERAL 908

5.10.2. LA FORMACIÓ DELS MESTRES 908

5.10.3. LA REFORMA EDUCATIVA 912

5.10.4. VALORACIÓ DE LES SUPRAESTRUCTURES ESCOLARS: LES ZONES ESCOLARS RURALS (ZER) I ELS AGRUPAMENTS FUNCIONALS (AF 916

5.11. PERCEPCIÓ SOCIAL DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA, I PERSPECTIVES DE FUTUR 924

5.11.1. PRESENTACIÓ GENERAL 924

5.11.2. PERCEPCIÓ SOCIAL 924

5.11.3. PERSPECTIVES DE FUTUR 927

5.12. CONSIDERACIONS FINALS 931

5.12.1. PRESENTACIÓ GENERAL 931

5.12.2. PRESA DE POSICIÓ DAVANT DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA 931

5.12.3. ACCIONS QUE CAL EMPRENDRE 933

CAPÍTOL VI
CONCLUSIONS I FUTURES LÍNIES DE RECERCA

6.1. CONCLUSIONS 937

6.2. LÍNIES D'INVESTIGACIÓ 959

III PART

CAPÍTOL VII
BIBLIOGRAFIA I ANNEXOS

7.1. BIBLIOGRAFIA 967

7.1.1. LLIBRES 967

7.1.2. REVISTES 981

7.2. ANNEXOS 991

ANNEX 1: carta dels pares de la ZER Gavarres
ANNEX 2: programa electoral de la UGT
ANNEX 3: acord de plantilles i de millora de l'escola rural
ANNEX 4: document de constitució del Grup Interuniversitari d'Escola Rural
ANNEX 5: plantilla utilitzada per confeccionar el cens escolar
ANNEX 6: FE
ANNEX 7: FOP
ANNEX 8: qüestionari "A", *Les característiques de les escoles rurals*
ANNEX 9: qüestionari "B", *Les característiques de les escoles rurals*
ANNEX 10: guió de l'entrevista
ANNEX 11: mapa escolar de les comarques gironines: 1970-1998
ANNEX 12: cens escolar de les comarques gironines

ABREVIACIONS

ADELE: Associació per al Desenvolupament Educatiu Local

AF: agrupament funcional

CENU: Consell d'Escola Nova Unificada

CC: centre complet o escola graduada

CR: centre de recursos

CRA: col·legi rural agrupat

CRIE: Centres Rurals d'Innovació Educativa

CEIRE: Centres Rurals d'Estudi i d'Intercanvi per a la Renovació Educativa

CRPP: Centre de Recursos i de Professorat

ECI: escola cíclica

EGAC: escola graduada condicionada

EGAD: escola graduada adhoc

EAP: equip d'assessorament psicopedagògic

EIN: escola incompleta

EUNI: escola unitària

FAPAC: Federació de Pares d'Alumnes de Catalunya

FE: *Full d'Estadística*

GIER: Grup Interuniversitari d'Escola Rural

FOP: *Full d'Organització Pedagògica*

LGE: Llei general d'educació del 1970

LODE: Llei orgànica del dret a l'educació del 1985

LOGSE: Llei orgànica d'ordenació del sistema educatiu del 1990

MEC: Ministeri d'Educació i Ciència

MEN: Ministeri d'Educació Nacional

MIPIBA: Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts

MMECAE: Moviment de Mestres per a una Escola Catalana de l'Alt Empordà

OCT: Organització Científica del Treball

SERC: Secretariat d'Escola Rural de Catalunya

ZER: zona escolar rural

AGRAÏMENTS

En el moment d'acabar aquesta tesi, allò que experimento primer és un sentiment d'alegria i d'alliberament. Amb tot, però, haig de parlar d'una alegria relativa, perquè si l'hagués de començar de nou segurament canviaria molts aspectes que, si bé no han quedat obsolets, es poden millorar. El sentiment d'alliberament també és parcial, perquè he pres el compromís amb mi mateix de continuar estudiant aquesta temàtica els anys vinents. Ara bé, em reconforta pensar que ho faré, probablement, en un context on hi haurà menys constrenyiments i menys pressions.

També vull manifestar –i ho faig amb tota sinceritat– que una investigació d'aquestes característiques l'he pogut realitzar gràcies al suport i a la col·laboració de molta gent. Dit això, doncs, vull donar les gràcies a tots als membres del Departament de Pedagogia pel suport moral i intel·lectual que m'han donat en tot moment, i per recordar-me, sobretot en els darrers mesos, que una tesi doctoral té un punt final, malgrat que qui hi està més embolicat no el vegi. Des d'aquí manifesto el meu agraïment especial al cap del Departament, Paco Jiménez, i la secretària del Departament, Maria Pallisera, per haver-me facilitat recursos humans i materials en els moments que més ho he necessitat; a la Judit Fullana per haver-me revisat l'enquesta; a la Carme Timoneda per haver configurat la matriu de dades de l'SPSS i per haver realitzat l'explotació de les dades en un temps rècord; a en Xavier Besalú per haver-me assessorat en l'emmarcament teoricoanalític i per haver-me aconsellat bibliografia de gran utilitat; a en Josep Miquel Palaudàrias i a en Pere Soler pels consells metodològics i domèstics; a en Ramon Casadevall i la Montse Cornellà per les paraules tranquil·litzadores i per les sessions de relaxació que alguna vegada vàrem improvisar al despatx. Moltes gràcies també a la Mari Rentero per animar-me a continuar, entre altres coses, a través del poema humanitzador de Borges.

També vull donar gràcies a tot el personal del PAS que d'una manera o una altra m'han ajudat. Recordo d'una manera especial la col·laboració de les

bibliotecàries de Lletres –la Loles, la Clara, la Lluïsa–, de la Facultat d'Educació –la Núria, la Dolors– i de Ciències Jurídiques –la Gemma i la Cristina–, del secretari dels estudis de Pedagogia, d'Educació Social i de Psicologia –Carles Trèmols– així com la de la responsable de la cartoteca de la UdG –Montserrat Terrades–.

Fóra del tot injust oblidar-me dels estudiants Ester Marunys, Marissa Mitjà, Irene Sitjà, Núria Canals, Roser Serra, Elena López, Jordi Ferrarons, Irene Vidal, Marta Salvat, Judith Alabau i Jordi Baus, que varen col·laborar en el procés de tabulació de les dades.

També vull agrair a la Trini el fet d'haver-se ocupat d'una part important del buidatge de l'arxiu de la Delegació d'Ensenyament i de la recerca d'articles de premsa a l'hemeroteca d'*El Punt*; a la Cristina Franco i a en Xavi per haver transcrit amb paciència i a contrarellotge les entrevistes; a la Carme Freixa per haver-me ajudat a obtenir les dades demogràfiques i econòmiques i per haver realitzat el mapa de síntesi; a la Margarida Castañé per haver-me fet arribar bibliografia i dades diverses; i a en Joan Antoni Usano per haver col·laborat en el buidatge del diari *Los Sitios.*

Crec que haig de tenir uns mots d'agraïment per al Departament d'Ensenyament per haver-me donat totes les facilitats per consultar els seus arxius, per haver-me passat dades informatitzades, etc. Vull agrair de manera específica la col·laboració d'Àngel Guirado, de Josep Juandó i de totes les persones de la secció de programes de la Delegació.

Gràcies també al Servei de Llengües Modernes de la UdG, i d'una manera molt especial a la Meius Ferrés, per haver emprès les accions necessàries perquè aquesta tesi es corregís amb rapidesa i anés a parar a les mans d'uns excel·lents correctors: l'Andreu i la Mar. A tots dos faig palès el meu agraïment per haver corregit escrupolosament tota la investigació i per haver-me lliurat sempre de manera puntual el treball que, tot sovint amb retard, els feia arribar.

Vull donar les gràcies a tots els membres del Grup Interuniversitari d'Escola Rural –integrat per la Roser Boix, en Pere Darder, l'Enric Vilaplana, l'Enric Larreula, l'Àngels Prat, en Sebastià Riera, en Joan Soler, la Isabel Carrillo, la Pilar Navarro, la M. Dolors Roigé– per haver-me animat constantment i, sobretot, per fer-me partícip d'un grup altament sensibilitzat per l'escola unitària i cíclica. També vull agrair la col·laboració de la Rosa Elena Codina, secretària del Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, per haver-me proporcionat informació diversa.

Vull tenir uns mots d'agraïment per a tots aquells mestres que, malgrat anar enfeinats fins a no poder més, varen tenir un, dos o més moments per respondre una enquesta que no era precisament curta. Moltes gràcies també a en Pep Cullell –antic membre de la secció d'escola rural del Grup de Mestres de l'Alt Empordà–, a la Glòria Bonal –representant del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines–, a en David Pujol –mestre de Siurana i company de treball–, a la Pilar Viñet –representant de la UGT–, a en Pep Planas –membre d'USTEC-STES–, a en Joan Juventeny –representant de CCOO– i a l'Andreu Otero –inspector de la zona de l'Alt Empordà– per haver-me donat la possibilitat d'entrevistar-los, per lliurar-me material privilegiat i, sobretot, per haver-me donat l'oportunitat d'aprendre moltes coses sobre l'escola rural.

En aquesta tesi també han col·laborat d'una manera o una altra diversos amics i amigues amb els quals he compartit un sopar, una vetllada, un cafè o simplement una telefonada en moments especialment difícils. Moltes gràcies als companys de la Maranya –i d'una manera molt especial a la Bibiana Rubio, a la Carme Guix i a la Mireia Tresserras–; a l'equip de Fo.Ca –Rosa Maria, Teresa i David–; a la família Aulí-Llinàs; a la família Brossa-Muela; a en Nats Granados i a la Roser Miràngels; a en Josep Vila i a la Sònia Surina; a l'Assumpta Roig; a en Marcial Richard; a la Rosa Collelldevall; a l'Albert Ferrer; a en Josep Castellet; a la Isabel Paella; a la Teresa Cabruja, a en Manel Planàs; a en Vladimir Badosa; a la Montse Margalef; a la Carmina Font; a en Narcís Fly; a en Mola i a la Guinyol; als exalumnes i bons amics Doli, Puri, Pepa i Pep Cufí; a en Francesc Gómez i l'Anna Moliné, etc. També vull tenir

uns mots d'agraïment per a la comunitat de Solius, per a en Jordi Farjas i la Dolors Bonet, i per a en Josep Traité.

M'he guardat per al final les persones que més han fet per la consecució d'un objectiu que inicialment veia molt difícil. En primer lloc vull donar les gràcies al meu director de tesi, Mon Marquès, no només pel fet d'haver-me dirigit la investigació, sinó també per haver estat un mestre i un amic en el sentit més ampli de la paraula. En segon lloc vull donar les gràcies a tota la meva família –als meus pares, Josep i Maria Teresa; a la meva àvia Montserrat; als meus germans, Josep i Joan– per haver-me donat suport moral en tot moment i per haver-me ajudat en allò més domèstic. A en Josep i a la Gemma els vull agrair particularment les anades a la platja per desconnectar una estona, les trobades matinals al Saló Rosa, les converses tranquil·litzadores, etc. Al meu estimat germà i bon amic Joan li dono les gràcies per, entre altres coses, haver-se llegit i corregit –durant el període lectiu i les vacances– capítols sencers de la tesi, per donar-me uns quants consells sintàctics, per haver-me visitat sovint a l'estudi, etc. Finalment, vull tenir uns mots d'agraïment molt especials per a la meva companya, Baran, que –malgrat les llargues absències– m'ha donat el suport moral necessari per arribar on he arribat avui i per haver comprès que –durant uns quants anys– gairebé no han existit caps de setmana, dies festius i vigílies, etc. A tots, doncs, moltes gràcies[1].

Jordi Feu i Gelis

Olot, 17 de gener de 1999

[1] Moltes gràcies a tots aquells i aquelles que, per una mala passada de la meva memòria, no he esmentat.

PRESENTACIÓ I JUSTIFICACIÓ DE L'OBJECTE D'ESTUDI

L'origen de l'objecte d'estudi

Aquesta tesi té com a objectiu analitzar des d'una perspectiva històrica i sociològica l'escola unitària i cíclica –altrament dita escola incompleta o escola rural–. L'interès per aquest tema es remunta a l'any 1992 quan, en el curs de Sociologia de l'Educació impartit per la Prof. Marina Subirats, vaig descobrir gairebé per atzar que, a més de l'escola graduada –també anomenada escola completa o escola gran–, n'existia una altra, l'escola unitària i cíclica, que, *a priori*, tenia més possibilitats educatives, pedagògiques i relacionals.

El treball de curs que vaig realitzar aquell mateix any, com també la tesina –dirigida pel Prof. J.M. Masjuan– que vaig escriure dos anys més tard, van ser l'excusa per aprofundir en el tema i, tal com succeeix en la majoria de recerques, si bé vaig trobar resposta a molts dels interrogants que m'havia plantejat, també em vaig adonar que allò que tant m'apassionava, l'escola rural, era molt més complexa del que em pensava fins aleshores.

Aviat em vaig adonar de la dificultat de caracteritzar transhistòricament el concepte d'escola incompleta; que es comença a parlar de l'escola unitària des que apareixen les primeres escoles graduades; de l'error que es produeix tot sovint en confondre l'escola unitària amb l'escola rural; de l'emergència d'un discurs que lloa bona part de les particularitats de l'escola petita, etc.

A banda d'aquests aspectes, però, el meu interès cada vegada se centrà més a conèixer la realitat de l'escola unitària i cíclica de la demarcació de Girona. I això va ser degut, fonamentalment, als factors següents: a) perquè era (i és encara) una demarcació amb un nombre important d'escoles unitàries i cícliques; b) perquè a la dècada dels 80 hi va haver un grup de mestres –concentrats sobretot a l'Alt Empordà– que lluitaren per la dignificació d'aquesta escola des de propostes renovadores, i c) perquè vaig començar a conèixer mestres rurals formidables en el sentit que eren (i són encara) professionals que vetllaven per una educació transformadora.

Concreció de l'objecte d'estudi: objectius generals i específics

Fruit dels interrogants que em susciten les recerques que he elaborat fins avui sobre l'escola unitària i cíclica, més l'interès personal que tinc per conèixer la realitat de l'escola incompleta que ens és més propera, em plantejo investigar des de la perspectiva que ja he esmentat tres aspectes que, segons el meu parer, són pràcticament inèdits: a) la política i la legislació educativa sobre l'escola unitària i cíclica tant en l'àmbit de l'Estat espanyol com de Catalunya; b) l'evolució de l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines, i c) la situació actual i les característiques principals d'aquesta escola en la nostra demarcació. Vegem amb més detall cadascun d'aquests objectius.

En el primer objectiu em proposo recollir, ordenar i analitzar la legislació educativa produïda des del primer terç del segle XIX fins avui que de manera directa o indirecta es refereix a l'escola unitària i cíclica i, d'altra banda, deduir la política educativa (teòrica) que s'ha projectat sobre l'escola en qüestió en cada una de les etapes de la nostra història educativa. Amb tot, però, com que la legislació i la política educativa teòrica sobre l'escola unitària i cíclica estan condicionades per la normativa que fa referència a l'escola graduada i a l'escola de la ruralia, també he considerat oportú analitzar les lleis, els decrets i les resolucions que es refereixen als aspectes que acabo d'esmentar.

Com a segon objectiu vull analitzar l'evolució del mapa escolar de l'escola pública de les comarques gironines entre el curs 1970-71 i el 1997-98. En l'anàlisi del mapa escolar gironí tinc la intenció de descriure –des d'una perspectiva bàsicament qualitativa– la trajectòria que han seguit les escoles públiques completes (graduades) i les escoles incompletes (unitàries i cícliques) d'EGB o de preescolar des que s'aprova la Llei general d'educació (1970) fins al dia d'avui. He pres la determinació de començar l'anàlisi justament l'any en què s'aprova la reforma educativa perquè, a partir d'aquest moment, s'introduïren nombrosos canvis en la política de construccions de centres i, conseqüentment, en la morfologia del mapa escolar de cada comarca, província o del que llavors s'anomenava *región*. Considero que el compliment d'aquest objectiu pot ajudar a comprendre el desenvolupament de

la política educativa –teòrica i real– que s'ha portat a terme durant les tres darreres dècades en el nostre context més proper.

En tercer lloc, em proposo fer una "radiografia" tan completa com sigui possible de l'escola unitària i cíclica d'avui. Des d'una perspectiva descriptiva i comprensiva, i considerant el que expliquen els mestres rurals gironins, els representants dels sindicats, de l'administració educativa i del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines, vull donar a conèixer les principals característiques dels mestres, dels centres, de l'evolució qualitativa que ha seguit al llarg de les dues darreres dècades, dels problemes pendents, de la percepció social i de les perspectives de futur, etc.

Tal com es pot observar, els tres objectius que vertebren aquesta tesi se circumscriuen en diferents marcs territorials. El primer se centra en el conjunt de l'Estat espanyol i d'una manera específica a Catalunya; el segon i el tercer, en canvi, comprenen el que hom anomena les comarques gironines. Respecte d'aquest àmbit territorial, m'agradaria fer només una puntualització, ja que si bé no té validesa administrativa –ara per ara les unitats supramunicipals que existeixen només són la província o la comarca–, sí que té sentit des de la perspectiva de l'ordenació del territori.

Geogràficament parlant, doncs, les comarques gironines o, el que és el mateix, la demarcació de Girona, apleguen les comarques de l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Gironès, el Ripollès, la Selva i el Pla de l'Estany. I totes aquestes comarques, si bé tenen característiques demogràfiques, econòmiques i socials particulars, constitueixen una de les cinc àrees de cohesió definides en el Pla Territorial de Catalunya del 1995.

L'estructura de la tesi

Estructura bàsica

Aquesta tesi consta fonamentalment de tres parts. La primera part té dos capítols: en el primer presento el marc teoricoanalític i en el segon exposo la metodologia i les hipòtesis que orienten la recerca. En la segona part, estructurada en tres capítols, exposo l'anàlisi del treball de camp –capítols

núm. 3, 4 i 5– i presento la validació de les hipòtesis –capítol núm. 6–. La darrera part està formada per un únic capítol –capítol núm. 7– on hi ha els annexos documentals i la bibliografia que hem utilitzat per realitzar aquesta tesi.

Contingut de la I part

- *El marc teoricoanalític*

L'emmarcament teòric d'aquesta tesi és, en certa manera, atípic, en el sentit que tant hi incloc aspectes de discussió teòrica com aspectes analítics que cobreixen alguns dels objectius que he presentat en parlar de l'objecte d'estudi. Cal dir que ho he fet d'aquesta manera per no barrejar aspectes que tant en la dimensió temporal com en l'espacial estan perfectament diferenciats.

Aquest capítol consta de quatre apartats relativament amplis –sobretot els tres darrers– amb entitat pròpia. En el primer apartat, **Tipologies d'escoles**, diferencio des d'una perspectiva legal i teòrica les escoles completes de les incompletes. En el segon apartat, **L'escola unitària i cíclica *versus* l'escola graduada,** analitzo de manera aprofundida el concepte de graduació, i ressegueixo des d'una perspectiva global la trajectòria de l'escola graduada i de l'escola unitària. En aquestes dues darreres seccions presento tant aspectes teòrics i de contextualització històrica –l'origen de l'escola graduada i de l'escola unitària, agents i discursos que n'afavoreixen l'expansió i el retraïment– com aspectes analítics –anàlisi de la legislació referida a l'escola graduada i a l'escola unitària, política educativa teòrica i real aplicada a l'escola completa i a la incompleta, etc.

L'apartat següent, **L'escola unitària i cíclica *versus* l'escola rural**, l'inicio discutint diverses qüestions terminològiques, presento el context en el qual neix l'escola de masses i el moment en què arriba al medi rural, i l'acabo analitzant la normativa referida a l'escola en el medi rural.

La darrera part d'aquest emmarcament està dedicada a parlar de la **metamorfosi** que ha experimentat **l'escola unitària i cíclica** a partir de la dècada dels 80 fins al dia d'avui. A la primera secció parlo de com era la vella

escola unitària i cíclica, on es trobava, dels mitjans de què disposava, de com es percebia socialment, etc. i a la segona secció plantejo pràcticament les mateixes qüestions referides al que anomeno la nova escola unitària i cíclica.

- *Hipòtesis i metodologia de treball*

Aquest capítol no té gaire res d'especial per comentar. En primer lloc presento les **hipòtesis de treball** i en un segon apartat, en la **Metodologia**, explico detalladament les estratègies que he utilitzat per complir els objectius generals i específics.

Contingut de la II part

La part pròpiament analítica la inicio amb un capítol anomenat **La realitat socioeconòmica de les comarques gironines,** on exposo les característiques demogràfiques, econòmiques i productives de cadascuna de les 7 circumscripcions durant el període 1970-1996. Es tracta d'un capítol introductori o, més ben dit, d'un emmarcament sociodemogràfic que serveix per situar la informació dels capítols següents.

En el capítol núm. 4, titulat **El mapa escolar de les comarques gironines durant el període 1970-1998**, analitzo, en primer lloc, la situació de l'escola unitària i cíclica en relació amb l'escola completa cada cinc anys. En aquesta anàlisi tinc en compte el nombre de centres, d'alumnes escolaritzats, de nivells, de graus, etc. En segon lloc, presento una anàlisi diacrònica per veure com ha evolucionat l'escola completa, l'escola cíclica i l'escola unitària al llarg de les dues darreres dècades.

En el capítol següent, **L'escola unitària i cíclica d'avui a les comarques gironines**, dono a conèixer les principals característiques de les escoles incompletes de la nostra demarcació a partir de l'opinió dels mestres més la d'altres agents que estan directament vinculats a aquest tipus d'escola.

El darrer capítol d'aquesta segona part, capítol núm. 6, el dedico a les **conclusions** i exposo **algunes línies d'investigació que es poden emprendre en el futur**. Amb tot, cal advertir, però, que les conclusions només

recullen de manera parcial el contingut d'aquesta tesi, ja que em limito a validar les hipòtesis que hem plantejat.

Contingut de la III part

Aquesta darrera part no té gaire res per comentar, llevat del material que presento al capítol 7.2, és a dir, els **annexos**. Concretament l'annex núm. 11 té una certa rellevància perquè hi presento un material absolutament inèdit. Es tracta de les plantilles que he elaborat per a cada una de les escoles –completes i incompletes– de les comarques gironines durant el període 1970-1998. Cada plantilla conté l'historial bàsic del centre –nombre d'unitats, de graus, de nivells i d'alumnes– i del municipi respectiu –nombre d'habitants, estructura de la població ocupada.

Utilitat de la recerca

En plantejar-nos una investigació d'aquestes característiques cal que ens preguntem de què pot servir. D'entrada, tal com ja he esmentat, aquesta tesi pretén donar resposta a uns interrogants personals derivats dels treballs previs que he realitzat fins al dia d'avui i que s'han centrat directament o indirectament en l'escola incompleta, en l'escola unitària, en l'escola rural, etc.

En segon lloc pretenc fer una aportació al coneixement científic parlant d'aspectes parcialment o totalment oblidats en l'àmbit acadèmic. Vull posar de manifest que, malauradament, pràcticament no hi ha res escrit sobre la legislació referida a l'escola unitària, sobre el mapa escolar de la demarcació de Girona, o sobre l'escola incompleta actual de les comarques gironines, etc.–.

També ens agradaria que el que els resultats d'aquesta recerca servís perquè l'administració educativa, els professionals de l'ensenyament i, d'una manera especial, els mestres de les escoles unitàries i cícliques, així com les escoles de Magisteri, repensessin l'escola rural.

Finalment, també desitjo que una part del que aquí s'explica transcendeixi a l'opinió pública i s'adoni que l'escola petita conté –parafrasejant J. Delors– "un tresor amagat a dins".

I PART

CAPÍTOL I

MARC TEORICOANALÍTIC

TIPOLOGIES D'ESCOLES

1.1.1. INTRODUCCIÓ

A casa nostra ens trobem amb una gran diversitat d'escoles i això ens permet establir-ne diferents tipologies que no sempre es diferencien amb prou nitidesa. En un manual de principi de segle, per exemple, les escoles d'ensenyament primari es classificaven:

> *"Por el sexo (de niños, de niñas y de asistencia mixta), por la edad (de párvulos de niños, de párvulos de niñas, de adultos y de adultas), por la enseñanza (de párvulos, elementales, superiores, completas e incompletas), por la duración del curso escolar (escuelas permanentes y de temporada), por las horas de trabajo (dominicales, diurnas y nocturnas), por su organización (de sesión única, de dos sesiones, de normales y de anormales), por la enseñanza religiosa (católicas, laicas y neutras), por la entidad que las sostiene (públicas, privadas, de patronato y mixtas), de beneficencia (hospicios, escuelas-asilo), de corrigendos (de penales o de establecimientos penitenciarios), si preparan una profesión (escuelas-talleres)."*[1]

Actualment, i des d'una perspectiva socioeducativa, s'utilitzen altres paràmetres. Considerant la qualitat del procés educatiu es parla de les "bones" i de les "males" [2] escoles; tenint en compte la línia ideològica, es parla d'escoles "conservadores" i d'escoles "progressistes"; en funció del grau d'interrelació que estableixen amb el medi, tenim escoles "obertes" i escoles "tancades"; considerant la naturalesa del treball pedagògic, les escoles són actives o tradicionals; en funció de l'origen social de l'alumnat, pensem en escoles d'elit i en escoles populars; observant el tractament que donen als

---

[1] FERNÁNDEZ, M.; FERNÁNDEZ-NAVAMEL (1907); *Apuntes de organización y didáctica de la pedagogía,* Imprenta de Ricardo Rojas, Madrid, pàg. 46-47.

[2] Som conscients de la complexitat a l'hora de parlar de les "bones" i de les "males" escoles. Respecte d'això només volem manifestar, recollint els principis de la sociologia interpretativa, i més concretament de la sociologia del coneixement, que cada grup social –definit principalment per la classe a la qual pertany i per l'estatus que hom li atribueix– té una concepció particular del que anomenem *qualitat del procés educatiu.* Per a més informació vegeu ROTGER, J.M. (coord.) (1990); *Sociologia de l'educació,* Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Vic, Eumo

nois i a les noies es parla d'escoles sexistes i no sexistes; i així podríem continuar fins pràcticament no acabar mai.

En aquest apartat, però, estem interessats a classificar les escoles des d'un paràmetre bàsicament organitzatiu, concretament a partir del nombre d'unitats (aules o classes) i de cursos (també anomenats nivells, graus o seccions). Aquest parell d'elements ens permeten parlar, d'entrada, de les escoles completes (també anomenades escoles graduades o escoles "grans") i de les incompletes (escoles petites, escoles "rurals"[3], etc.).

A la primera secció d'aquest capítol definim l'escola completa i l'escola incompleta a partir del marc legal que ha orientat l'educació del país des de la dècada dels 70 fins als nostres dies. Aquí hi trobareu una caracterització més aviat rígida que dóna poc per discutir. A la segona secció, en canvi, aprofundim en les diferències considerant aspectes més discutibles com són l'espai, l'organització del coneixement, l'estructura burocràtica i altres aspectes que se'ns han acudit a partir de l'enfocament teòric proposat per Basil Bernstein.

Editorial, Vic. També és interessant l'obra de GARCÍA DE LEÓN, M.A.; DE LA FUENTE, G.; ORTEGA, F. (1993); *Sociología de la educación,* Barcanova, Barcelona.

[3] Fent cas a les suggerències del corrector, hem decidit no posar cap senyal especial cada vegada que parlem de l'escola rural. Amb tot, però, el lector ha de saber que quan fem servir aquesta expressió, a menys que hi fem alguna especificació, ens referim a l'escola petita o a l'escola incompleta.

1.1.2. LES ESCOLES COMPLETES I LES ESCOLES INCOMPLETES SEGONS EL MARC LEGAL

Quan parlem d'escoles completes i d'escoles incompletes ens referim a una realitat imprecisa i confusa, però sobretot mutant a causa dels canvis estructurals que de tant en tant es produeixen en el sistema educatiu. Tanmateix, podem establir uns criteris generals –vàlids per a qualsevol etapa de la nostra història educativa– per determinar quan un centre és complet o incomplet.

Segons el nostre parer, un centre és complet quan disposa d'unitats individualitzades per a tots i cada un dels cursos que formen part de l'ensenyament primari; i és incomplet quan una o més unitats apleguen alumnes de diferents cursos o quan, tot i tenir una unitat per a cadascun dels cursos, l'escola no imparteix tots els cursos que disposa la llei.

Per saber el nombre de cursos que ha tenir un centre perquè sigui complet, cal recórrer obligatòriament al marc legal, i aquest marc cal recordar que està subjecte a la temporalitat. Dit això, doncs, el prototipus d'escola que la llei de 1945 (Llei d'educació primària) considerava completa va deixar de ser-ho quan s'aplicà la llei de 1970 (Llei general d'educació, LGE) i el mateix succeí quan s'implantà la llei de 1990 (Llei orgànica d'ordenació del sistema educatiu, LOGSE). El mateix podem dir respecte de l'escola incompleta.

Atès que una part d'aquesta tesi té com a objectiu analitzar l'evolució de l'escola incompleta des del 1970 fins avui, vegem tot seguit l'estructura dels centres complets i dels incomplets a partir del centre modèlic que proposen la LGE i la LOGSE.

1.1.2.1. El centre estàndard, l'escola completa i l'escola incompleta en la LGE

Segons la LGE del 1970, el centre estàndard de primària es caracteritzava pel fet d'oferir *"la enseñanza correspondiente a las dos etapas*[4]*..., y tendrá una unidad para cada uno de los cursos o años en que las etapas se dividen."* D'altra banda, opcionalment, també podia impartir educació infantil. Aquest tram educatiu estava compost per dues "etapes"[5] i acollia nens i nenes d'entre 2 i 5 anys

Taula

Composició d'un centre estàndard considerant els nivells, les etapes, les edats, els cursos i les unitats de preescolar i d'EGB

Nivell	Etapa	Edat	Cursos	Unitats
Preescolar	Jardí d'infància	de 2 a 3 anys	1	1
	Pàrvuls	de 4 a 5 anys	1	1
EGB	Primera etapa	de 6 a 10 anys	3	5
	Segona etapa	d' 11 a 13 anys	3	3

Font: elaboració pròpia a partir del que disposa la LGE i el que hem observat en el *Full d'Organització Pedagògica* (FOP) i el *Full d'Estadística* (FE).[6]

A partir del que hem dit, constatem que hi havia dos tipus de centres complets: els que només impartien EGB i els que, a més, impartien preescolar. Els primers es caracteritzaven pel fet de tenir 2 etapes, 8 cursos i 8 unitats; i els

[4] L'art. núm. 15 de la LGE establia que la primera etapa anava destinada als alumnes d'entre 6 i 10 anys, i la segona als alumnes d'entre 11 i 13 anys.

[5] La LGE, quan es refereix a l'educació preescolar, no parla pròpiament d'etapes. Malgrat tot, si considerem l'estructura general del sistema educatiu proposat per aquesta llei, no creiem que sigui desencertat qualificar-la d'aquesta manera.

[6] Els fulls d'estadística són qüestionaris elaborats pel MEC. El *Full d'Organització Pedagògica* correspon al qüestionari elaborat pel Departament d'Ensenyament. Per a més informació, vegeu el capítol II, dedicat a les qüestions metodològiques.

segons tenien 4 etapes, 10 cursos i 10 unitats. Tots els centres que no complien algun d'aquests requisits es consideraven "incomplets".

Taula

Model d'escola completa i d'escola incompleta en la LGE

	Escola completa			*Escola incompleta*		
	Etapes	*Cursos*	*Unitats*	*Etapes*	*Cursos*	*Unitats*
Centre d'EGB	2	8	8	2 o <	8 o <	1 < 8
Centre d'EGB + preescolar	4	10	10	4 o <	10 o <	1 < 10

Font: elaboració pròpia a partir de la LGE

1.1.2.2. El centre estàndard, l'escola completa i l'escola incompleta en la LOGSE

La LOGSE del 1990 estableix a l'article núm. 12: "*La educación primaria comprenderá seis cursos académicos, desde los seis a los doce años de edad*", i s'estructura a l'entorn de tres cicles. El primer cicle aplega els nens i nenes que cursen 1r i 2n; el segon cicle agrupa els de 3r i 4t; i el tercer cicle reuneix els alumnes de 5è i 6è curs. Es prescriu que aquest tram sigui obligatori i gratuït.

D'altra banda, l'article núm. 7 estableix que l'educació infantil, organitzada a l'entorn de 2 cicles, "... *tendrá carácter voluntario y las Administraciones públicas garantizarán la existencia de un número de plazas suficientes para asegurar la escolarización de la población que la solicite.*" A la pràctica tots sabem que l'administració estatal i l'autonòmica només s'han fet càrrec del segon cicle, és a dir, dels nens i nenes d'entre 3 i 5 anys.

El centre modèlic definit a la LOGSE té, tal com succeïa amb la LGE, dues possibilitats: quan només imparteix educació primària, disposa de 3 cicles, 6 cursos i 6 unitats; i quan, a més, imparteix educació infantil, té 4 cicles, 9 cursos i 9 unitats.

Taula

Composició d'un centre estàndard considerant els nivells, els cicles, les edats, els cursos i les unitats d'educació infantil i de primària

Nivell	Cicles	Edat	Cursos	Unitats
Educació infantil	Segon cicle	de 3 a 5 anys	3	3
Primària	Primer cicle	de 6 a 7 anys	2	2
	Segon cicle	de 8 a 9 anys	2	2
	Tercer cicle	de 10 a 11 anys	2	2

Font: elaboració pròpia a partir del que disposen la LOGSE i el FOP

Considerant els canvis que es produeixen en l'estructura del centre estàndard, és evident que els centres complets i els incomplets adopten una nova morfologia.

Taula

Model d'escola completa i d'escola incompleta en la LOGSE

	Escola completa			*Escola incompleta*		
	Cicles	*Cursos*	*Unitats*	*Cicles*	*Cursos*	*Unitats*
Centres de primària	3	6	6	3 o <	6 o <	1 < 6
Centres de primària + educació infantil	4	9	9	4 o <	9 o <	1 < 9

Font: elaboració pròpia

1.1.2.3. L'heterogeneïtat de les escoles completes i de les escoles incompletes

La distinció que hem establert fins aquí entre les escoles completes i les incompletes és un bon punt de partida. Tanmateix, considerem que cal anar més enllà perquè la realitat és més complexa. Si bé tots els centres complets tenen el mateix nombre de cursos (8-10 el 1970, i 6-9 a l'actualitat), no tots tenen el mateix nombre d'unitats. Pel que fa a les escoles incompletes, encara hi ha més diversitat perquè no només pot variar el nombre d'unitats, sinó també el nombre de cursos. A partir d'aquestes consideracions, classifiquem els centres complets en centres d'una línia i de més d'una; i les escoles incompletes, en escoles unitàries i escoles cícliques.

1.1.2.3.1. L'escola completa d'una línia

Les escoles completes d'una línia són centres graduats que disposen només d'una unitat per a cada un dels cursos previstos per la llei (el nombre d'unitats

sempre coincideix amb el nombre de cursos i viceversa). Cada curs acull un grup d'alumnes d'edats homogènies i és dirigit per un mestre tutor. Són centres relativament grans, amb certa complexitat organitzativa i disposen d'un nombre considerable de mestres i d'alumnes.

1.1.2.3.2. L'escola completa de més d'una línia

Les escoles completes de més d'una línia són centres també graduats que, a causa de l'afluència d'alumnes, doblen, tripliquen i excepcionalment quadrupliquen el nombre d'unitats. En aquest cas, el nombre d'unitats sempre és superior al nombre de cursos i, com es pot suposar, són escoles massificades i organitzativament bastant complexes.

Taula

Composició dels centres complets de dos, de tres i de quatre línies en la LGE i en la LOGSE

	Centres complets en la LGE				*Centres complets en la LOGSE*			
Nombre de línies	***Escola amb preescolar + EGB***		***Escola només amb EGB***		***Escola amb ed. infantil + primària***		***Escola només amb primària***	
	Unitats	***Cursos***	***Unitats***	***Cursos***	***Unitats***	***Cursos***	***Unitats***	***Cursos***
2	20	10	16	8	18	9	12	6
3	30	10	24	8	27	9	18	6
4	40	10	32	8	36	9	24	6

Font: elaboració pròpia a partir de la LGE i la LOGSE

1.1.2.3.3. L'escola unitària

Per a nosaltres l'escola unitària és la que té una sola unitat o classe (per això se l'anomena també escola aula) i un únic mestre tutor per a tots els nens i nenes de l'escola. El grup classe té un grau elevat d'heterogeneïtat perquè sempre està format per alumnes d'edats diverses. Es tracta d'una escola petita, simple, senzilla i generalment "austera".

Totes les escoles unitàries no són, en contra del que pensa la majoria, homogènies. Segons el nombre d'alumnes, ens podem trobar amb escoles unitàries massificades (sobretot abans dels anys 60) i altres de pràcticament buides. Segons el nombre de cursos, ens trobarem amb escoles que ofereixen tots els cursos de l'ensenyament primari i altres que ni tan sols ofereixen tots els cursos de la primera etapa. Vegem tot seguit la composició que pot prendre l'escola unitària durant la LGE i la LOGSE, considerant el nombre de cursos que imparteix:

Taula

Composició de l'escola unitària segons el nombre de cursos en la LGE i en la LOGSE

Escola unitària en la LGE		Escola unitària en la LOGSE	
Escola de preescolar + EGB	**Escola d'EGB**	**Escola d'ed. infantil + primària**	**Escola de primària**
1 curs*	1 curs*	1 curs*	1 curs*
2 cursos*	2 cursos*	2 cursos*	2 cursos*
3 cursos*	3 cursos*	3 cursos*	3 cursos*
4 cursos	4 cursos	4 cursos	4 cursos
5 cursos	5 cursos	5 cursos	5 cursos

6 cursos	6 cursos	6 cursos	6 cursos
7 cursos	7 cursos	7 cursos	
8 cursos	8 cursos	8 cursos	
9 cursos		9 cursos	
10 cursos			

Font: elaboració pròpia a partir de la LGE i la LOGSE. (*Si bé aquest quadre recull totes les possibilitats, val a dir que és difícil trobar escoles unitàries que tinguin alumnes de tres cursos o menys, llevat que només imparteixin preescolar o educació infantil.)

En aquesta tesi, les escoles unitàries que imparteixen tots els graus de l'ensenyament primari o infantil les anomenem ***escoles unitàries senceres,*** i quan no és així les anomenem escoles ***clàstiques.***

1.1.2.3.4. L'escola cíclica

Per a nosaltres les escoles cícliques *"son aquellas escuelas de varias unidades... en las cuales coinciden niños y niñas de dos o más cursos, en función del número de unidades existentes y de las agrupaciones que se consideren más idóneas..., sin llegar a tener un maestro por curso o grado."* [7]

Dins del grup d'escoles cícliques també podem trobar-nos una casuística bastant variada: des de la que té dues unitats i dos cursos fins a la que en té vuit (comptant que imparteixi educació infantil). Vegeu tot seguit les diferents possibilitats que pot tenir aquest model.

[7] BOIX TOMÀS, R. (1995); *Estrategias y recursos didácticos en la escuela rural,* ICE de la UB, Graó, Barcelona, pàg. 8.

Taula

Composició de l'escola cíclica considerant el nombre d'unitats i de cursos

Escola cíclica en la LGE				*Escola cíclica en la LOGSE*			
Escola amb preescolar + EGB		**Escola només amb EGB**		**Escola amb ed. infantil + primària**		**Escola només amb primària**	
Nombre d'unitats	Nombre de cursos	Nombre d'unitats	Nombre de cursos	Nombre d'unitats	Nombre de cursos	Nombre d'unitats	Nombre de cursos
2 unitats	entre 2 i 10	2 unitats	entre 2 i 8	2 unitats	entre 2 i 9	2 unitats	entre 2 i 6
3 unitats	entre 3 i 10	3 unitats	entre 3 i 8	3 unitats	entre 3 i 9	3 unitats	entre 3 i 6
4 unitats	entre 4 i 10	4 unitats	entre 4 i 8	4 unitats	entre 4 i 9	4 unitats	entre 4 i 6
5 unitats	entre 5 i 10	5 unitats	entre 5 i 8	5 unitats	entre 5 i 9	5 unitats	entre 5 i 6
6 unitats	entre 6 i 10	6 unitats	entre 5 i 8	6 unitats	entre 6 i 9		
7 unitats	entre 7 i 10	7 unitats	entre 7 i 8	7 unitats	entre 7 i 9		
8 unitats	entre 8 i 10			8 unitats	entre 8 i 9		
9 unitats	entre 9 i 10						

Font: elaboració pròpia a partir de la LGE i la LOGSE

En la mesura que l'escola cíclica incrementa el nombre d'unitats i de cursos, augmenta també el nombre d'alumnes i de mestres, i l'estructura organitzativa s'assembla cada cop més a la de les escoles completes d'una línia. En canvi, quan té poques unitats i pocs cursos, té més similituds amb les escoles unitàries.

1.1.3. ALTRES PARTICULARITATS A L'ENTORN DE LES ESCOLES COMPLETES I DE LES INCOMPLETES

Les escoles completes i les incompletes no només es diferencien pel nombre d'alumnes, de mestres, d'unitats i de cursos, sinó que també ho fan per la magnitud i la distribució de l'espai escolar[8], per l'organització del coneixement, per l'estructura burocràtica que adopten, etc. D'altra banda, si parem atenció a la proposta teòrica del sociòleg Basil Bernstein, també veiem que es diferencien per qüestions latents i subtils que requereixen una mínima teorització. Tot això ho veurem en els dos apartats que segueixen.

1.1.3.1. L'escola completa i l'escola incompleta segons l'organització de l'espai, del coneixement i segons l'estructura burocràtica

Les escoles completes es caracteritzen pel fet d'utilitzar un espai escolar relativament gran, fraccionat i especialitzat, mentre que les escoles incompletes disposen d'un espai reduït i en la majoria dels casos poc compartimentat i escassament especialitzat. Considerem necessari parar atenció a les estructures espacials de les escoles perquè, tal com assenyalen diversos autors[9], condicionen aspectes tan importants com ara l'organització del coneixement (o del currículum) i la divisió social del treball.

---

[8] Per a nosaltres, l'espai escolar està compost fonamentalment per l'aulari, la zona de lleure, els camps d'esports i els locals i les dependències adjacents a l'escola, que s'utilitzen per realitzar-hi activitats pròpiament escolars.

[9] Vegeu, per exemple: ADER, J. (1977); *La escuela de opciones múltiples: sus incidencias sobre las construcciones escolares,* Madrid, MEC. MESMIN, G. (1973); *L'enfant, l'arquitecture et l'espace,* Casterman, Tournai. McLUHAN, H.M. (1968); *El aula sin muros,* Barcelona, Ed. de Cultura Popular. TRILLA, J. (1985); *Ensayos sobre la escuela. Espacio social y material de la escuela,* Laertes, Barcelona. AD (1994); *Historia de la Educación. Revista Interuniversitaria,* núm. 12-13, gener-desembre, 1993-94, Universitat de Salamanca, Salamaca. Respecte de la importància de l'espai en general vegeu: BACHELARD, G. (1975); *La poética del espacio,* FCE, Mèxic. BAILLY, A.S. (1979); *La percepción del espacio urbano. Conceptos, métodos de estudio y su utilización en la investigación urbanística,* Instituto de Estudios de la Administración Local, Madrid.

Les escoles completes, com que disposen d'una aula per a cada un dels cursos, han de fragmentar notablement el coneixement per tal que cada curs pugui rebre el currículum que suposadament li pertoca segons l'edat. Les escoles incompletes, en canvi, organitzades a l'entorn d'espais més homogenis i fins i tot únics, no tenen la necessitat –en principi– de "trossejar" tant els continguts, perquè el grup classe constitueix una realitat més difusa i més flexible.

Pel que fa a la divisió social del treball, observem que és més acusada en les escoles completes que no pas en les incompletes. En la primera tipologia es produeix una certa especialització de les tasques: cada curs té un mestre, les funcions de direcció i d'organització recauen sobre diferents persones, la vigilància durant l'hora del dinar, per exemple, és realitzada per "monitors", les qüestions més domèstiques del centre són encomanades a un o més conserges, etc. En les escoles incompletes, i de manera específica en les escoles unitàries, les tasques estan poc fraccionades: hi ha un únic mestre per a tots els cursos que s'ocupa de les tasques de direcció, de coordinació, de secretaria i fins i tot de les que són pròpies dels conserges, etc.

La magnitud i la distribució de l'espai també afecta, al nostre entendre, l'organització burocràtica i organitzativa. L'estructura burocràtica de les escoles completes o de les escoles grans es caracteritza pel fet d'incloure un ordre legal complex, pel predomini dels procediments escrits (les demandes dels mestres, els acords de les reunions, etc. queden registrats), per l'existència d'un cos de regles impersonals que delimiten amb precisió les competències de l'equip directiu (del director, del secretari i del cap d'estudis), per una jerarquia de les funcions del personal acadèmic, etc. Les escoles incompletes, en canvi, tenen un aparell burocràtic més simple. Les escoles aula, i no tant les escoles cícliques petites, no tenen necessitat de disposar d'un ordre legal tan exhaustiu, els és difícil i de vegades absolutament impossible repartir els càrrecs directius, no els cal registrar sistemàticament tot

allò que succeeix a l'escola, etc. Des de la perspectiva weberiana, podem considerar que l'estructura burocràtica de les escoles unitàries s'allunya bastant d'una organització "racional."

Tot el que hem dit fins aquí ens porta a pensar que podem establir un marc de relacions bastant jerarquitzat. *Grosso modo,* el nombre d'alumnes, d'unitats, de cursos i de mestres –elements generadors de nivell 1– condicionen la magnitud i la distribució de l'espai –elements generadors de nivell 2– i aquests condicionen l'organització del coneixement i del treball –elements generadors de nivell 3– i aquests condicionen l'estructura burocràtica. Amb tot, cal pensar que l'estructura burocràtica també condiciona l'organització del coneixement i del treball. Vegeu en el quadre següent les influències que es produeixen entre els elements i els nivells que acabem d'esmentar:

Taula

Elements generadors i nivell d'estructuració

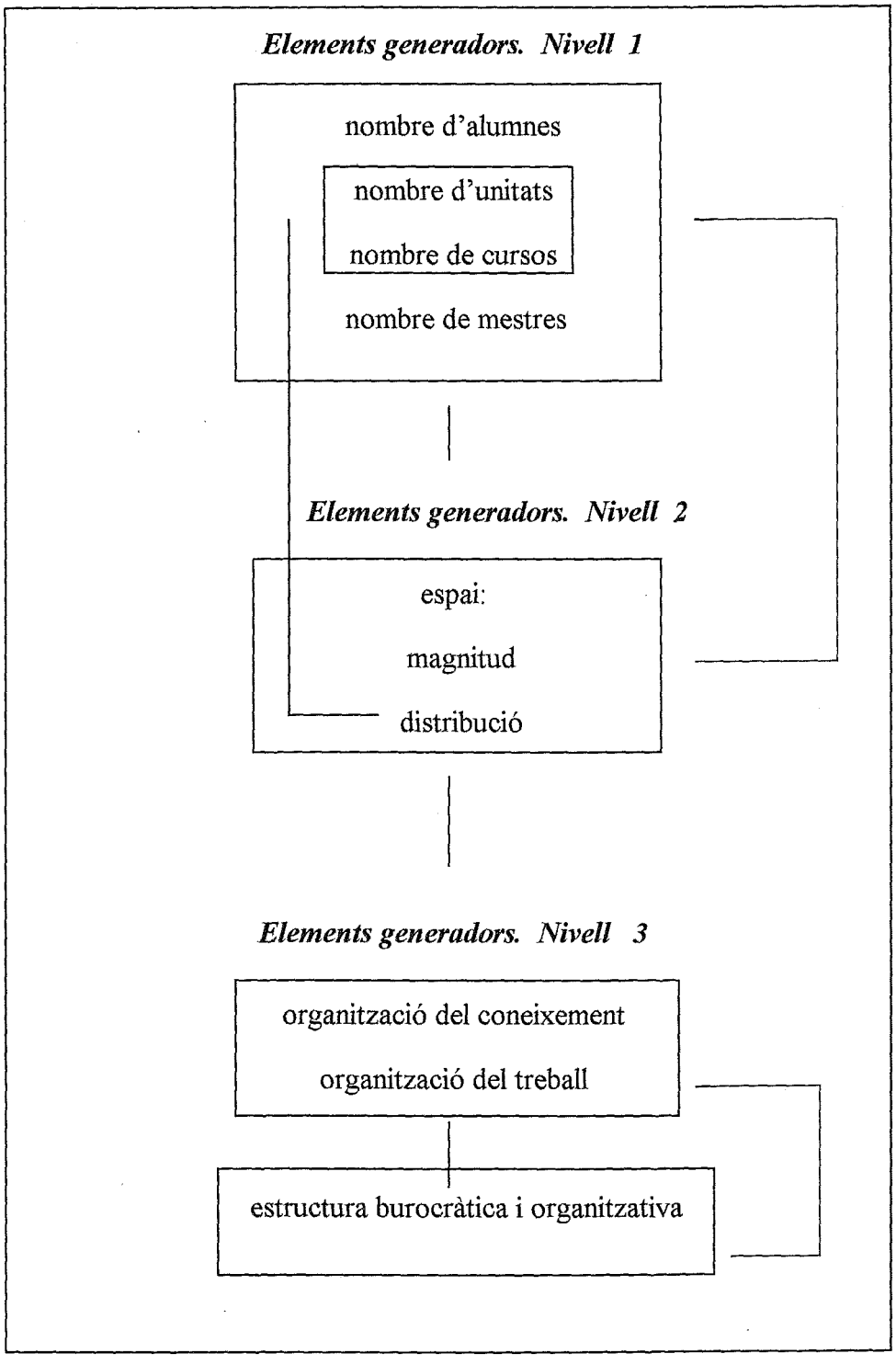

1.1.3.2. Les escoles completes i les incompletes a partir d'alguns conceptes proposats per B. Bernstein

El plantejament que hem acabat d'exposar creiem que es pot enriquir adaptant una part del pensament de Basil Bernstein.[10] Aquest autor –catalogat d'estructuralista per alguns sociòlegs– ha seguit una trajectòria científica interessant arran de la globalització progressiva del seu objecte d'estudi inicial. Començà investigant, juntament amb la Dra. F. Goldman-Eisler, el llenguatge produït i reproduït pels escolars. Posteriorment, i des d'una perspectiva més oberta, va analitzar la relació que s'establia entre l'estructura social, el context d'interacció i les formes de comunicació; i més endavant va explorar les bases organitzatives, els rituals i els coneixements produïts dins del marc escolar. Aquesta recerca va fer que s'interessés més tard pel conjunt dels sistemes educacionals (conjunt d'agències de socialització), per la cultura i pels camps que es defineixen com els límits de les institucions de producció i de reproducció culturals. Darreraement, tal com indica C. Cox, s'ha centrat en les relacions de poder-coneixement de nivell macro que operen com a constituents del discurs pedagògic de reproducció.

El que més ens interessa a nosaltres, però, és la teorització que fa sobre conceptes tan abstractes com *text pedagògic, classificació, emmarcament, pedagogia i cultura democràtica,* perquè, degudament adaptats al nostre objecte d'estudi, ens permeten establir més diferències entre les escoles completes i les incompletes. Tot seguit presentem en primer lloc una definició

[10] Bernstein va néixer el 1924 a Londres. L'ensenyament primari i secundari el va realitzar en el sistema públic d'una zona obrera. El 1947 va ingressar a la London School of Economics de la Universitat de Londres, on va estudiar Sociologia. Inicialment, els pensadors que més l'influïren foren Durkheim i més endavant Marx i G.H. Mead. Després d'obtenir la llicenciatura en Sociologia, va realitzar un postgrau en educació i immediatament va treballar en un centre de secundària amb joves que compaginaven els estudis i la feina. El 1961 va ingressar al Departament de Fonètica de l'University College de la Universitat de Londres i al cap de 2 anys fou designat professor titular de Sociologia de l'Educació a l'Institut de l'Educació de la mateixa universitat. Posteriorment fundà la Sociological Research Unity, des d'on realitzà diverses investigacions juntament amb altres investigadors.

adaptada dels conceptes esmentats i, posteriorment, els relacionem amb la realitat de les escoles completes i de les escoles incompletes.

1.1.3.2.1. Definició adaptada de "text pedagògic", "classificació", "emmarcament", "pedagogia" i "democràcia"

a) El text pedagògic

El *text pedagògic* té per a Bernstein dues accepcions segons la perspectiva que s'utilitza. Des d'una perspectiva limitada, es refereix bàsicament al coneixement (currículum) que es transmet dins d'un espai educatiu particular, en el nostre cas l'escola; i des d'una perspectiva oberta, inclou una realitat més complexa, ja que comprèn, a més del currículum, *"cualquier representación pedagógica hablada, escrita, visual, postural, de la vestimenta, etc."*[11]

El text pedagògic que es desenvolupa en el marc escolar pot ésser *privilegiant* o *integrador*. S'afirma que és privilegiant *"cuando confiere directa o indirectamente privilegio de clase, de género o de raza"*[12], quan utilitza un contingut o un llenguatge que només és conegut per una minoria, quan afavoreix un procés d'enculturació dels alumnes que no han estat familiaritzats amb la cultura dominant, quan de manera subtil o descarada subestima la cultura popular, etc. El *text privilegiant* és per definició selecte i restringit perquè menysprea un sector d'alumnes, concretament els que *"han sido posicionados desfavorablemente debido a su hábitus diferente."*[13] El text integrador, en canvi, es caracteritza pel fet d'incorporar la cultura i la *pràctica*

---

[11] BERNSTEIN, B. (1990); *Poder, educación y conciencia. Sociología de la transmisión cultural*, El Roure, Barcelona, pàg. 21

[12] *Ídem*, pàg. 21

[13] *Ídem*, pàg. 23

pedagògica local[14] a l'escola, de manera que s'afavoreix la representació i la integració de les classes més populars.

b) La classificació

Entenem la classificació com el grau de manteniment o d'aïllament dels límits que s'estableixen entre els diferents continguts curriculars.[15] La *classificació* pot ser, sempre en termes generals, forta o feble. Una classificació forta comporta una fragmentació substancial del coneixement i, conseqüentment, fa que hi hagi poca relació entre les diferents matèries o assignatures. Una classificació feble, en canvi, afavoreix que els continguts estiguin separats per fronteres insegures i permeables.

c) L'emmarcament

L'emmarcament fa referència al tipus d'interacció que es produeix entre el mestre i l'alumne a través del procés comunicatiu[16] (per tant, es refereix bàsicament als aspectes relacionals). L'emmarcament també pot ser fort o feble. És fort quan la relació entre l'autoritat pedagògica i discent és més aviat rígida, tensa i distant, quan els límits són clars i ben visibles, quan els rols estan perfectament definits i són respectats pels que es troben sobre el terreny (en aquest cas, tant l'alumne com el mestre saben perfectament com i quan

---

[14] Per *pràctica pedagògica local* entenem el conjunt d'accions socialitzadores que es produeixen dins d'espais d'educació no formals i informals com ara la família, el grup d'amics, els veïns, etc.

[15] La conceptualització que nosaltres presentem s'acosta més al pensament "jove" de l'autor que no pas a l'actual. Darrerament l'ha definit amb més amplitud: *"[La clasificación se refiere] a los límites o aislamientos entre categorías (agencias, agentes, recursos, discursos), creados, mantenidos y reproducidos por el principio del poder de la divisón social del trabajo..."* BERNSTEIN, B. (1990); *Poder, educación y conciencia...*, op. cit., pàg. 146.

[16] Aquest concepte darrerament també ha estat ampliat per l'autor: *"[El enmarcamiento se refiere a los] límites o aislamientos entre prácticas comunicativas de las relaciones sociales, mantenidas y reproducidas por los principios del control social; principio que regula la realización de las relaciones de poder entre las categorías"*. BERNSTEIN, B. (1990); *Poder, educación y conciencia...* op. cit., pàg. 152.

han "d'actuar"). En canvi, l'emmarcament és feble quan els límits es tornen difusos, quan els papers són poc explícits i quan fins i tot són intercanviables.

d) Les pedagogies

Per a Bernstein, la "pedagogia", a diferència del que s'entén generalment, és bona part d'allò que succeeix dins d'un espai educatiu, en el nostre cas el centre de primària. Tanmateix, aquesta pedagogia s'objectiva en el currículum que es transmet amb les pautes relacionals diàries, amb el tipus de control que s'exerceix a l'alumnat, amb la disciplina que s'aplica al centre, amb l'avaluació que es practica a l'alumnat, etc. L'autor considera que, segons com es resol cadascun d'aquests elements, es pot parlar d'una *pedagogia visible* o d'una *pedagogia invisible.*

La pedagogia visible es caracteritza per una classificació forta del currículum, per un emmarcament fort de les relacions socials, per una transmissió (manera com es transmet el coneixement) explícita i convencional, per uns criteris d'avaluació específics, explícits i perfectament mesurables, per una jerarquia manifesta (hi ha una clara consciència de qui és el "dominador" i de qui és el "subordinat") i per unes relacions de poder visibles. En aquesta pedagogia les regles de seqüència que regulen la transmissió i el temps en què s'ha d'adquirir el coneixement també són explícites, l'alumne sap què ha fer en cada moment i coneix perfectament els principis de progrés que ha de seguir si no vol fracassar. Els signes per desenvolupar i el ritme que s'ha de seguir estan perfectament marcats i són comuns per a tothom. Els contextos d'aprenentatge són limitats, visibles i molt homogenis.

En la pedagogia invisible, en canvi, tot és flexible i més difús. Això fa que l'alumne tingui la sensació de ser més lliure i que es cregui –a vegades amb raó– que té més protagonisme dins de l'espai educatiu.

> *"[En la pedagogía invisible[la estructura subyacente reviste un carácter de invisibilidad para el adquiriente: las reglas de jerarquía y de secuencia son*

> *implícitas y los criterios de evaluación son implícitos, múltiples y difusos, como si el adquiriente fuese la fuente de esos criterios. Es una pedagogía caracterizada por una clasificación y unos emmarcamientos débiles."*[17]

El pressupòsits d'una pedagogia invisible en una escola infantil són, segons l'autor, els següents: 1) el control del mestre és implícit i dóna com a resultat un context d'aprenentatge diferenciat; 2) l'organització del context ideal del nen és marcada pel professor sota l'aparença de criteris difusos; 3) el nen té la sensació d'estructurar la seva vida per ell mateix, així com la de seleccionar lliurement i jugar com vol amb el seu temps; 4) els seus moviments i les seves relacions socials sembla que no tenen cap mena de regulació externa de la pròpia decisió del nen; 5) els criteris emprats en l'avaluació són molt poc clars i difícilment mesurables; 6) les habilitats del nen estan dèbilment emmarcades i classificades. Tot va diluint-se sota els trets generals de la socialització.

En aquesta pedagogia el mestre ha de realitzar una sèrie d'inferències sobre el desenvolupament de l'alumne. Aquestes es basaran en la seva conducta contínua, en els aspectes interiors –l'aptitud– i en els exteriors –l'activitat–. La pedagogia invisible pressuposa un concepte particular d'espai: la base material de què disposa l'alumne no té límits fixos i es fonamenta en superfícies escassament delimitades. El control social, tot i ser-hi present, generalment s'encobreix en el procés de comunicació interpersonal. La pedagogia invisible buscarà procediments d'avaluació múltiples i subjectes a medicions poc precises i desconegudes pel nen i per la nena.

e) La cultura democràtica

Per a Bernstein una cultura –de qualsevol camp– és democràtica quan fa sentir a les persones que tenen una aposta per la societat (és a dir, que estan interessades a rebre i a donar quelcom), i quan les persones confien que les organitzacions polítiques realitzaran la promesa de l'aposta.

---

[17] *Ídem*, pàg. 156

Si traslladem aquests principis al camp escolar, es tradueix en els termes següents: *"Los padres y estudiantes deben sentirse que tienen una apuesta en la escuela y deben confiar en que la organización de la escuela realizará o mejorará esas apuestas, o de que se darán buenas razones en caso de que ello no ocurra."*[18] Tanmateix, perquè això es produeixi cal que es compleixin com a mínim tres condicions: a) que es reconegui el "dret a créixer" de l'alumnat; b) que se li reconegui el "dret a ser inclòs", i c) que se li reconegui el "dret a la participació."

El dret al "creixement individual" implica el reconeixement a ascendir, a millorar, a experimentar els límits (socials, intel·lectuals o personals) perquè s'obri pas en el futur. Segons l'autor, té a veure amb la *confiança* i opera en un nivell individual. El dret a "ser inclòs" suposa la condició de no ser exclòs (des del punt de vista social, intel·lectual o personal) i la de ser integrat a través de fórmules que salvaguardin els particularismes. Aquest dret té una dimensió social i s'ha d'entendre d'una manera àmplia: *"Es el derecho a participar en los procedimientos mediante los cuales se construye, mantiene y transforma el orden. Es el derecho de participar en la construcción, mantenimiento y transformación del orden. La participación es la condición del discurso cívico, y opera en el nivel de lo político."*[19]

D'altra banda, una cultura escolar és democràtica quan el "mirall" que construeix reflecteix diversos rostres, discursos, veus i distribueix equitativament el coneixement i els recursos, obre les portes a tota la comunitat (o comunitats), promociona la solidaritat vertical[20], apropa el discurs familiar i l'acadèmic, acosta la pedagogia local i l'oficial, etc.

---

[18] *Ídem*, pàg. 124.

[19] *Ídem*, pàg. 125.

[20] La solidaritat vertical és la que es dóna entre persones que objectivament ocupen llocs de rang diferent. Implica l'establiment de vincles solidaris entre els dominats (alumnes) i els dominadors (mestres).

1.1.3.2.2. Aplicació dels conceptes bernstenians al model teòric de les escoles completes i de les escoles incompletes

a) El text pedagògic

Segons el nostre parer, les característiques espacials –elements generadors de nivell 2– de les escoles incompletes i de les completes afavoreixen textos pedagògics de "naturalesa" diferent. L'escola incompleta, com que s'organitza a l'entorn d'un espai reduït i poc fraccionat, fàcilment estableix una bona connexió amb tota la comunitat i s'arrela al poble. Aquests dos aspectes estimulen, al nostre entendre, la incorporació de la cultura local, el coneixement del medi i l'apropament entre les diferents agències de socialització (pares, comunitat de veïns, etc.). Per tot això afirmem que l'escola incompleta és propensa a tenir un text pedagògic integrador. L'escola completa, en canvi, organitzada a l'entorn d'un espai gran i seccionat i que té un grau elevat d'especialització, considerem que afavoreix un text pedagògic privilegiant i segregacionista.

b) La classificació del currículum

Els elements generadors del nivell 1 i del nivell 2 afavoreixen que les escoles incompletes tinguin una classificació feble i que les escoles completes la tinguin forta. L'escola "gran", organitzada al voltant de 6 o 8 unitats (aules) i dirigida per mestres que s'especialitzen en diferents nivells i àrees de coneixement, exigeix seccionar el coneixement d'una manera relativament arbitrària i alarmant. A les escoles aula, en canvi, així com a les escoles cícliques amb poques unitats, és difícil fraccionar el currículum perquè tots els alumnes es troben en una aula i sota la responsabilitat d'un sol mestre.

c) Emmarcament de les relacions entre el mestre i els alumnes

Les escoles incompletes estan predisposades a tenir un emmarcament feble de les relacions socials, mentre que les escoles completes són propenses a

tenir-lo fort. Això s'explica fonamentalment per les diferències que s'estableixen entre els elements generadors del nivell 1 i 2 d'ambdues escoles. El fet que l'escola petita tingui pocs alumnes, poques unitats i pocs mestres (de vegades només un) i que a més convisquin en un espai reduït i escassament compartimentat, facilita les interaccions horitzontals: els alumnes més grans col·laboren en la instrucció dels més petits, tots plegats elaboren les normes i apliquen sancions, els rols clàssics entre el mestre i l'alumne tendeixen a diluir-se, etc. L'escola gran, en canvi, plena d'alumnes, d'unitats, de mestres, etc. afavoreix que entre el mestre i l'alumnat hi hagi una distància considerable i, a més, visible.

d) La pedagogia

Amb tot el que hem dit en els apartats anteriors, podem deduir fàcilment que l'escola incompleta és propensa a incorporar una pedagogia invisible o tova, mentre que l'escola completa n'afavoreix una de visible o rígida. Vegem tot seguit la "morfologia" que prenen alguns dels elements que defineixen aquestes pedagogies.

La modalitat de la transmissió. Les escoles completes són més propenses a utilitzar models de transmissió explícits i clàssics que no pas les incompletes, a causa de les característiques que prenen els elements generadors del nivell 1 i 2. És obvi que a una escola amb molts alumnes, unitats, mestres i amb un espai gran i compartimentat li és més fàcil transmetre el coneixement utilitzant metodologies i recursos propis de la pedagogia tradicional (classe magistral, utilització dels llibres de text, racionalització del procés d'instrucció, etc.) que no pas els de la pedagogia activa. A l'escola petita, en canvi, com que té pocs alumnes, poques unitats i un espai relativament petit i escassament fraccionat, li és més fàcil fer una classe participativa, deixar relativament de banda el llibre de text, utilitzar sovint materials que provenen del medi, etc.

Els criteris d'avaluació. El nombre d'alumnes, de mestres i les característiques de l'espai de l'escola incompleta faciliten que l'alumne sigui avaluat d'una manera poc explícita (es pot prescindir perfectament de l'examen clàssic o de la prova "objectiva"), global (es poden preveure fàcilment els continguts adquirits, els procediments que s'han utilitzat, l'actitud manifestada, etc.), permanent (l'avaluació es pot fer dia a dia) i difusa (no només s'avalua allò que passa dins de l'espai classe, sinó que també es pot considerar el que passa al pati i en altres espais educatius). És per això que les escoles petites afavoreixen una avaluació tova. Els elements generadors del nivell 1 i 2 de les escoles completes, en canvi, afavoreixen una avaluació més explícita, més sistematitzada i més coercitiva.

Les relacions de poder, la jerarquia i el sistema de control i de vigilància. En la mesura que l'escola completa disposa d'un emmarcament fort i l'escola incompleta té un emmarcament feble, cal pensar que les relacions de poder, de jerarquia, així com els sistemes de control i de vigilància, no es resolen, en principi, de la mateixa manera.

El marc organitzatiu de les escoles incompletes afavoreix que el poder, la jerarquia, el control i la disciplina siguin menys explícits, que ocupin menys espai social i que siguin compartits –esporàdicament– pels alumnes. Són menys explícits perquè es pot prescindir fàcilment de les formes clàssiques de violència simbòlica, així com dels aparells disciplinaris tan comuns als macrocentres (timbres, sirenes, aparells de megafonia, etc.). Diem que ocupa menys espai perquè, per les dimensions del centre i l'aproximitat d'altres agents socialitzadors (sobretot pares, comunitat, etc.), no cal que el mestre vigili "l'hora d'entrada", "l'hora de sortida", "l'hora del pati", etc. Tots aquests "espais" i moments que estan al límit del temps escolar i del temps privat fàcilment poden quedar absents de la vigilància atenta de l'autoritat pedagògica. El tipus d'emmarcament també facilita que el mestre no hagi de

recórrer a alumnes ("centurions", si utilitzem el llenguatge propi del segle XIX) durant les seves absències esporàdiques.

Les característiques estructurals d'aquests centres també permeten que l'alumnat intervingui –amb una intensitat variable– en diversos aspectes relacionats amb el control i la disciplina. La intervenció és mínima quan només se'ls permet decidir les normes que cal respectar o quan només se'ls convida a aplicar les sancions establertes, etc. En canvi, quan pacten les regles bàsiques, les sancions i, a més, les fan complir, considerem que augmenta el domini sobre l'aparell repressiu.

Com que les escoles completes tenen un emmarcament fort i tenen un nombre elevat d'alumnes, de mestres, d'unitats, etc., són propenses al fet que el poder, la jerarquia i el control siguin visibles, ocupin un espai social més gran i difícilment siguin negociables.

Les regles de seqüència. Com que les escoles completes tenen una classificació forta, amb molts alumnes i amb un nombre considerable de mestres que es fan càrrec d'una secció específica, són propenses a tenir unes regles de seqüència explícites. Les escoles incompletes, en canvi, organitzades al voltant d'una classificació feble i d'una estructura més senzilla, fàcilment disposen d'unes regles de seqüència implícites i febles.

En els centres de 8, 9 o més unitats, la informació que ha d'interioritzar l'alumnat està perfectament seqüenciada. A cada curs cal demostrar uns aprenentatges per poder passar al nivell següent, cada mes s'ha de d'impartir un determinat contingut, cada setmana cal realitzar unes activitats específiques, cada dia hi ha un objectiu per complir, etc. L'estructura de l'escola graduada imposa uns ritmes de treball estàndard i uniformitzadors per a tots els alumnes d'un mateix curs. Es dóna per descomptat que tots els alumnes d'un mateix nivell han d'assolir el mateix sostre de coneixement en totes les matèries o àrees de coneixement.

Les escoles incompletes també tenen una programació i una periodització del currículum, però la seva estructura permet alterar fàcilment les activitats previstes al llarg del curs, del mes, de la setmana o fins i tot del dia. La programació i el quadre d'horaris no són rígids i, conseqüentment, permeten un marge de maniobra considerable. D'altra banda, com que el grup classe és heterogeni, la seqüenciació del ritme d'aprenentatge també es difumina. La majoria d'aquestes escoles han d'adaptar el temps i el ritme de treball a l'especificitat de l'alumnat. Aquesta adaptació afavoreix que cada alumne progressi segons les seves capacitats i no pas segons la capacitat mitjana del grup al qual pertany. Per tot això afirmem que l'escola incompleta fàcilment té una regla de seqüència feble.

Els contextos d'aprenentatge. L'escola completa tendeix a especificar i a aïllar notablement els contextos d'aprenentatge, mentre que l'escola incompleta afavoreix justament el contrari. A l'escola estàndard, l'aprenentatge es realitza fonamentalment dins l'escola i en espais molt aïllats: les classes d'educació física es realitzen a la sala de gimnàs, les d'expressió musical a l'aula de música, les de noves tecnologies a l'aula d'informàtica, les d'expressió corporal al teatre o al saló d'actes, etc.

En la mesura que l'escola incompleta –i de manera especial la unitària– disposa de pocs espais i escassament compartimentats, les activitats pròpiament escolars es realitzen en una mateixa circumscripció, és a dir, dins de l'única aula (l'aula és multifuncional). Tanmateix, quan l'aula imposa límits a l'activitat educativa, fàcilment se surt a l'exterior i la "classe" es desenvolupa en el medi obert. Per tot això afirmem que l'escola incompleta, a diferència de la completa, es caracteritza pel fet de tenir un context d'aprenentatge ampli, difús, flexible i integrat al medi.

El fet que l'escola incompleta sigui propensa a tenir una pedagogia invisible i que l'escola completa sigui procliu a tenir-ne una de visible, vol dir que el primer model és més democràtic que no pas el segon? Bernstein insisteix que

els espais educatius regits per pedagogies invisibles no són necessàriament més democràtics que aquells que estan regits per una pedagogia visible. Una escola que desenvolupa l'activitat educativa a partir d'un emmarcament i d'una classificació febles, d'uns criteris de transmissió i d'unes regles de seqüència poc explícits i que avalua l'alumnat a partir de criteris difusos i difícilment objectibables, no és més alliberadora que la que ho fa d'una manera totalment oposada.

Segons l'autor, els espais socials regits per pedagogies invisibles no són *per se* democràtics perquè massa sovint no foragiten el poder, sinó que el dissimulen; no desterren la dominació, sinó que l'oculten, i, en últim terme, perquè no ofereixen un espai de llibertat tan gran com aparenten.

Tanmateix, quan analitzem el marc escolar on es donen més fàcilment els elements que caracteritzen la cultura democràtica, no arribem a la mateixa conclusió. Vegem-ho tot seguit:

e) La cultura democràtica. Si bé alguns dels aspectes que caracteritzen la cultura democràtica tant els podem trobar en l'escola completa com en la incompleta –el "dret a créixer", "la distribució equitativa dels recursos i del coneixement", etc. –, pensem que la gran majoria –"sentir que tens una aposta", "el dret a ser inclòs", "el dret a la participació", la construcció d'un mirall que reflecteix diversos rostres i veus, la solidaritat vertical, etc. – es dona més fàcilment a l'escola petita que no pas a la gran.

El fet de "sentir que tens una aposta" és més fàcil que es produeixi a l'escola incompleta perquè les dimensions del centre (juntament amb altres aspectes) fa que els alumnes sentin que formen part d'una comunitat, que els pares dels alumnes i la resta de la comunitat educativa hi col·laborin, etc.

El "dret a ser inclòs", així com la construcció d'un mirall on es reflecteixin les diferents veus, discursos i rostres, també és més fàcil que es doni a les

escoles petites perquè disposen –o fàcilment poden disposar– d'un text pedagògic obert, integrador i flexible.

El "dret a la participació" es pot aconseguir més fàcilment a les escoles incompletes que no pas a les completes perquè tenen un emmarcament feble i unes relacions de poder dèbils i difuses. A més a més, el fet que l'alumne intervingui amb certa facilitat en l'elaboració de les normes i en l'aplicació de les sancions també estimula el que Bernstein anomena la "pràctica participativa amb efectes reals."

El grau de permeabilitat o d'obertura també és més elevat a l'escola "incompleta" que a l'escola completa, perquè la gent del poble, les entitats, etc. poden utilitzar l'espai escolar per realitzar-hi diverses activitats sense necessitat d'haver de donar gaires explicacions.

Considerem que la solidaritat vertical pot arrelar-se més a l'escola petita que no a la gran per la composició del grup classe (a l'aula hi ha alumnes de diferents edats i nivells) i perquè les relacions socials es produeixen i reprodueixen en el context d'un emmarcament feble.

L'apropament del discurs familiar al discurs acadèmic, així com de la pedagogia local a l'oficial, considerem que és més possible a les escoles incompletes que no pas a les completes, perquè disposen d'un marc menys institucionalitzat, més lliure i més negociador. Tot això ens fa pensar, doncs, que l'escola incompleta gaudeix d'un context privilegiat per afavorir el desenvolupament d'actituds i de pràctiques democràtiques.

1.1.3.3. Consideracions finals

Abans d'acabar aquest capítol –i amb l'objectiu de no sobredimensionar immerescudament les virtuts de l'escola incompleta–, cal que ens plantegem un parell de qüestions:

a) El text integrador, la classificació i l'emmarcament febles del currículum i de les relacions socials, la pedagogia invisible i tot allò que conforma la cultura democràtica són patrimoni exclusiu de les escoles incompletes?

b) L'escola incompleta sempre s'ha caracteritzat pel fet de desenvolupar una cultura democràtica?

Respecte de la primera qüestió, pensem que totes les escoles poden incorporar –i de fet incorporen– alguns dels elements amb les formes que hem descrit. Tots coneixem escoles completes d'una i de dues línies que han integrat la cultura del barri, que han impartit un coneixement global, que han utilitzat el coneixement compartit, que han diluït el rol del mestre, que han afavorit un sentiment de comunitat entre tot l'alumnat, que es valen de la col·laboració ferma dels pares. Algunes escoles "grans" fins i tot han treballat l'ensenyament per cicles, han afavorit els grups flexibles; també n'hi ha que han organitzat assemblees participatives amb l'objectiu d'obrir els processos disciplinaris, etc. Així doncs, la cultura democràtica no és de cap manera patrimoni exclusiu de les escoles petites.

Tanmateix, i tornant a l'origen del nostre discurs, estem convençuts que per aconseguir-ho no tots els centres han de fer el mateix esforç. En termes generals, els és més fàcil a les escoles incompletes que no pas a les escoles completes gràcies a la "matriu" (elements generadors del nivell 1, 2 i 3) que disposen.[21] Cal dir, però, que no totes les incompletes tenen la mateixa matriu i, consegüentment, no a totes els és igualment fàcil. Segons el nostre parer, les unitàries disposen d'una estructura bàsica més apropiada que no pas les cícliques. Pel que fa a les escoles completes, també cal establir matisos: les

[21] Celestin Freinet diu una cosa semblant en el llibre *Per l'escola del poble,* publicat per primera vegada a París l'any 1969. Per una versió catalana vegeu: FREINET, C., (1990); *Per l'escola del poble, guia pràctica per l'organització material, tècnica i pedagògica de l'escola popular.* Eumo, Vic.

graduades de dues i tres línies disposen objectivament d'una matriu més constrenyidora que no pas les que només tenen una sola línia.

Pel que fa a la segona qüestió, hem dir que el fet que les escoles unitàries i les cícliques disposin d'una matriu més apropiada per generar una cultura escolar democràtica no vol pas dir que sempre l'hagin produït. L'escola incompleta de casa nostra, per exemple, durant molt temps ha utilitzat un text excloent i s'ha valgut d'una classificació i d'un emmarcament tan forts com els de les escoles completes. Conseqüentment, no s'ha distingit pel fet d'incloure la cultura local, pel fet d'establir canals de comunicació fluids, pel fet d'utilitzar sistemes de control compartits, etc. Aquesta situació, tal com expliquem al capítol 2.4., va començar a canviar (almenys en el context de Catalunya) a principi de la dècada dels 80. Avui dia, però, encara ens trobem amb centres incomplets que no aprofiten la riquesa dels grups heterogenis, que utilitzen temps i ritmes de treball uniformitzadors, que empren sistemes disciplinaris inflexibles, etc. Això demostra que encara hi ha escoles que –emmirallant-se en la realitat de les escoles completes– obstrueixen les seves sinergies i dificulten l'emergència d'una cultura més democràtica.

Aquest capítol, però, no té com a objectiu donar compte de les escoles incompletes que actuen d'acord o en disconformitat amb la seva matriu. Aquesta qüestió es veurà a la darrera part de la tesi, quan analitzem les característiques actuals de les escoles unitàries i de les escoles cícliques de les comarques gironines.

Ara ens donem per satisfets remarcant el que ja hem apuntat anteriorment, i és que les escoles completes i les incompletes no només es diferencien per unes qüestions purament numèriques i fàcilment objectivables, sinó que també ho fan per altres elements més subtils que, segons com es desenvolupen, arriben a crear cultures diferenciades que depassen el mateix marc escolar.

Taula

Matriu de les escoles completes d'una o més línies, de les escoles cícliques i de les escoles unitàries

	Escola completa		**Escola incompleta**	
MATRIU	**Escola completa de més d'una línia**	**Escola completa d'una línia**	**Escola cíclica**	**Escola unitària**
Elements generadors nivell 1				
Alumnes: *nombre d'alumnes*	4 (*[22])	3	2	1
Unitats: *nombre d'unitats*	4	3	2	1
Cursos: *nombre de cursos*	4	4	*	*
Mestres: *nombre de mestres*	4	3	2	1
Elements generadors nivell 2				
L'espai: *magnitud*.....	molt gran	gran	reduït	reduït
nivell de compartimentació...	molt fragmentat	bastant fragmentat	poc fragmentat	gens fragmentat
Elements generadors nivell 3				
Organització del coneixement: *grau de fragmentació del coneixement entre els diversos cursos*	molt fragmentat	bastant fragmentat	poc fragmentat	poc fragmentat
Organització del treball:				
especialització per cursos.....	molt especialitzat	bastant especialitzat	poc especialitzat	gens especialitzat
especialització de les funcions governatives.....	molt especialitzades	bastant especialitzades	bastant especialitzades	gens especialitzades

[22]El núm. 4 designa un nombre substancial d'alumnes, mentre que l'1 equival a un nombre relativament reduït. Els * signifiquen que la variable en qüestió no es pot estimar.

Elements generadors nivell 4				
Estructura burocràtica: *nivell de complexitat*	molt alt	alt	baix	molt baix
Elements definidors que provenen del marc de B. Bernstein				
Text pedagògic: *nivell d'exclusió*	molt alt	alt	baix	molt baix/inexistent
Classificació del currículum: *grau de classificació*	molt fort	fort	feble	molt feble
Emmarcament de les relacions socials: *grau de l'emmarcament*	molt fort	fort	feble	molt feble
Pedagogia				
modalitat de la transmissió	molt explícits i clàssics	bastant explícits i clàssics	bastant implícits i nous	molt implícits i nous
tipus i criteris d'avaluació	explícita rígida "objectiva"	explícita rígida "objectiva"	força implícita força flexible menys objectiva	molt implícita molt flexible bastant subjectiva global permanent difusa
regles de seqüència de l'aprenentatge	explícites fortes homogènies	explícites fortes homogènies	bastant implícites bastant febles bastant heterogènies	molt implícites molt febles molt heterogènies
context d'aprenentatge	molt específic molt delimitat molt rígid	bastant específic bastant delimitat bastant rígid	poc específic poc delimitat bastant flexible	molt poc específic molt poc delimitat molt flexible

relacions de poder i jerarquia sistemes de control i de vigilància	molt explícites molt rígides ocupen un espai social 4	bastant explícites bastant rígides ocupen un espai social 3	bastant implícites bastant flexibles ocupen un espai social 2 bastant negociables	molt implícites molt flexibles ocupen un espai social 1 molt negociables
Pedagogia: *tipologia*	molt visible	visible	força invisible	totalment invisible
Cultura				
sentir-se que tens una aposta per l'escola	molt poc	poc	bastant	molt
confiança amb l'escola perquè compleixi l'aposta	molt poca	poca	bastant	molta
dret al creixement individual	-	-	-	-
dret a ser inclòs	difícil	bastant difícil	bastant fàcil	fàcil
dret a la participació	difícil	bastant difícil	bastant fàcil	fàcil
RESULTAT: *nivell de democràcia*	cultura molt poc democràtica	cultura poc democràtica	cultura força democràtica	cultura molt democràtica

Font: elaboració pròpia

ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

VERSUS ESCOLA GRADUADA

1.2.1. INTRODUCCIÓ

Avui dia la imatge que ens hem construït de l'escola correspon a un model molt concret i limitat. La majoria de nosaltres ens imaginem un edifici relativament gran, seccionat en diversos espais que compleixen funcions específiques, replet d'alumnes, amb molts mestres, etc.

Si penso en la meva experiència escolar, veig un munt de circumscripcions fragmentades on només ens era permès de realitzar determinades activitats. Recordo amb certa nitidesa dos patis on sortíem a jugar quan tocava la sirena (el pati més gran es reservava als alumnes de segona etapa, mentre que al més petit hi anaven els alumnes dels primers cursos), un laboratori relativament ben equipat per fer les pràctiques de ciències naturals, un menjador que més aviat ranciejava, la biblioteca o sala de lectura on ocasionalment fèiem les classes de literatura, l'aula d'educació física, el teatre i, al bell mig de l'edifici, una capella majestuosa flanquejada per dos campanars simètrics.

Pel que fa a l'espai *classe,* el recordo molt desdibuixat perquè durant l'escolarització primària vaig passar per vuit aules diferents. Mentre fèiem el primer curs, els meus companys i jo estàvem situats a la planta baixa de l'edifici, el segon i tercer curs el férem a la segona planta i la resta de cursos els realitzàrem en aules del pis superior. Des de dalt les "coses" es veien d'una altra manera. A mesura que avançàvem en la nostra escolarització, les aules, tot i tenir pràcticament la mateixa superfície, es feien més austeres ja que els elements decoratius anaven desapareixent.

L'escola era molt grossa, hi havia aproximadament 700 alumnes –si comptem els que acabaven l'antic batxillerat– i molts mestres i mestresses que anaven degudament uniformats. Nosaltres també hi anàvem. Portàvem el típic davantalet de ratlles que només ens podíem treure durant les celebracions i festes més emblemàtiques, així com en les comptades excursions (mai no

foren més de tres per curs). Als alumnes més grans no els calia de posar–se cap indumentària especial, la qual cosa devien agrair sobretot quan s'acostava l'estiu.

Tots aquests records em permeten reconstruir una imatge particular d'escola, una imatge que segurament és compartida parcialment per molts dels que foren escolaritzats en una escola "gran", completa o graduada. Aquest tipus d'escola ha esdevingut més o menys des dels anys 70 fins als nostres dies el model paradigmàtic, l'oficial, el que gaudeix d'un ampli reconeixement i acceptació per part de tota la comunitat educativa.

Tanmateix, no cal oblidar que aquesta escola seccionada, compartimentada, dividida i meticulosament ordenada– no ha existit sempre. L'escola graduada, tal com la coneixem avui, és fruit d'un llarg i complex procés històric que ha estat esborrat, en part, de la nostra memòria col·lectiva. El silenci que s'ha produït a l'entorn d'aquest fet ha afavorit, a parer nostre, la marginació i el bandejament d'altres models dotats de grans possibilitats educatives. Ens referim a les escoles unitàries i a les cícliques.

En aquest apartat tenim com a objectiu parlar de manera àmplia d'aquest fet a través de tres seccions complementàries. La primera secció té un caràcter introductori, ja que ens limitem a definir què entenem per graduació i determinem les diferents accepcions que podem utilitzar en el camp de l'ensenyament.

La segona secció la dediquem únicament i exclusivament a l'escola graduada i consta de quatre grans blocs temàtics. En el primer bloc s'analitza des d'una perspectiva sociohistòrica, el context en què neix aquest tipus d'escola, les "forces" que la promouen, les modificacions que incorpora a l'escola tradicional, etc. En el segon bloc analitzem la legislació que des del final del segle XIX fins al dia d'avui s'hi ha referit. En el tercer bloc oferim un comentari

general de la política educativa teòrica i en el darrer bloc exposem, de manera resumida, la política real que s'ha portat a terme.

La darrera secció se centra en l'escola unitària (i ocasionalment en l'escola cíclica) i guarda una estructura molt similar a la que acabem de comentar. En primer lloc exposem els elements definitoris de les escoles aula, presentem l'emmarcament cronològic bàsic, ens plantegem fins a quin punt s'imparteix un ensenyament graduat i contrastem els discursos que estan a favor i en contra de l'escola unitària. En el segon bloc comentem la normativa que afecta aquesta escola. I en el tercer bloc i en el quart bloc elaborem una aproximació a la política educativa teòrica i real que s'ha portat a terme.

1.2.2. ACLARIMENTS TERMINOLÒGICS

1.2.2.1. El concepte "grau"

Segons Ferrater Mora, el concepte grau o graduació pot prendre diversos sentits:

> "(1) *[toda graduación] Designa un nivel de la realidad cuando ésta es concebida ontológicamente orgánica. Los grados de la realidad equivalen entonces a los grados del ser y de la* perfección...
>
> *(3) [la graduación nos sirve] Para designar un infinitesimal en un continuo. La noción de grado en este sentido ha sido introducida por algunos físicos y filósofos modernos: "grado" designa aquí un punto en una serie continua o un momento en un proceso continuo...*
>
> *(4) [la graduación nos sirve] Para designar una unidad de* medida *(cuantitativa de la cualidad...)*
>
> *(6) [la graduación nos sirve] Para designar una determinada actividad por medio de la cual se distribuyen,* clasifican *o "gradúan" objetos de acuerdo con ciertas características previamente especificadas..."*[23]

Sintetitzant les accepcions presentades i considerant les aportacions d'altres autors, en aquesta tesi entenem per graduació la classificació i l'ordenació jeràrquica de distintes parts d'una realitat[24]. Qualsevol graduació comporta una dissecció intencionada, arbitrària i artificial d'alguna cosa. Diem que és intencionada perquè prèviament ha estat pensada i calculada per alguna/es persona/es amb interessos específics; és arbitrària perquè respon a uns criteris subjectius; i en darrer terme, és artificial perquè és fruit de l'acció de

---

[23] FERRATER MORA, J. (1991); *Diccionario de filosofía.* Tom II. Círculo de Lectores, Barcelona, pàg. 1384 i 1385.

[24] Ens referim naturalment a una realitat dotada de certa entitat.

l'ésser humà, cosa que equival a dir que és un fet cultural i no pas natural. Dit això, considerem que la graduació de qualsevol àmbit social, incloent–hi el de l'educació, sempre es pot qüestionar i modificar.

1.2.2.2. La graduació de l'educació

Atesa l'amplitud del terme, sovint, quan parlem genèricament de la graduació de l'educació (formal), es produeix una certa confusió. Per això considerem necessari preveure com a mínim cinc accepcions: graduació del sistema educatiu, graduació dels diferents trams que componen el sistema, graduació de coneixement, graduació de l'alumnat i, en darrer terme, graduació de l'escola. Vegem tot seguit el significat precís d'aquests termes i com es desenvolupen a l'Estat espanyol.

1.2.2.2.1. La graduació del sistema educatiu

Definició

Per graduació del sistema educatiu entenem l'ordenació elemental i bàsica d'una determinada estructura educativa. D'aquesta ordenació es deriven diferents trams –3 o 4 en funció del grau d'especialització– vehiculats entre ells per una relació jeràrquica. Cada tram acull alumnes de diferents edats determinades, desenvolupa funcions educatives i socials específiques i es realitza en edificis diferenciats que reben noms propis (parvulari, escola, institut, universitat, etc.). D'altra banda, cada tram és regentat per "professionals" que tenen una titulació específica[25], un nivell retributiu i un prestigi social diferenciats. Aquesta divisió fa palès un primer nivell de divisió social del treball.

[25] Tanmateix, hi ha hagut trams educatius –els més elementals– que en determinats períodes no s'ha demanat cap tipus de titulació.

La graduació del sistema educatiu a l'Estat espanyol

Des que l'Estat espanyol es començà a articular a l'entorn de l'Estat liberal fins pràcticament a mitjan de la dècada dels 60, el sistema educatiu s'estructurà bàsicament en tres etapes: l'ensenyament primari, el secundari i, en darrer terme, el superior o universitari.

A partir de l'any 1967, amb l'aprovació del text refós de la Llei d'ensenyament primari, es deixà entreveure l'aparició d'una quarta etapa dotada de certa identitat, el preescolar, que teòricament aplegava els nens i nenes d'entre 2 i 5 anys[26]. L'art. núm. 7 de l'esmentada llei ordenava:

> *"Antes de su ingreso en la Escuela Primaria, los niños podrán asistir a un periodo preparatorio en Escuelas maternales hasta los cuatro años y en las Escuelas de párvulos desde los cuatro a los seis. El Estado creará y fomentará la creación de éstas en la medida de sus posibilidades"*[27]

En realitat, però, no fou fins a la LGE que aquesta etapa va esdevenir un tram independent. La llei del 1970 va prescriure explícitament que el sistema educatiu estigués compost per quatre períodes anomenats educació pre–escolar, educació general bàsica, educació secundària i educació universitària[28].

---

[26] L'educació infantil o preescolar es preveu des que Albareda es féu càrrec de l'educació de l'Estat (1882). Tanmateix, fins abans del 1967 pràcticament sempre es va considerar com una secció de l'ensenyament primari. Que l'educació infantil es considerés una secció dependent de l'ensenyament primari no significa que totes les escoles de primària impartissin aquest nivell educatiu ni que no hi hagués escoles pròpiament de pàrvuls. Per a més informació vegeu: OLAYA VILAR, M.D. (1995); *La educación preescolar en España (1900-1988),* pàg. 175-204.

[27] Amb tot, l'Ordre de 10 de febrer del mateix any feia palès que preescolar i pàrvuls no eren del tot independents: *"Art. 4. Los centros estatales de enseñanza Primaria se clasificarán por: a) régimen de provisión (ordinario y especial....); la edad de los alumnos (del período preescolar –maternales párvulos–; del período de escolaridad obligatoria); etc.*

[28] Cal advertir que la LGE, quan parla de "*la nueva estructura del sistema educativo*", es refereix explícitament als nivells següents: *"Educación preescolar, educación general básica, educación universitaria, formación profesional y formación permanente de adultos"*. Tanmateix, la formació professional i el batxillerat els comptabilitzem com un sol tram perquè funcionaren com dues branques de l'educació secundària. Pel que fa a "*la educación permanente de adultos*", no la podem considerar com un tram independent, sinó més aviat com un tipus d'educació especial.

Amb l'aprovació de la LOGSE, però, el marc educatiu ha canviat significativament arran de la introducció de noves etapes. A partir del 1990 el sistema educatiu de casa nostra està compost per sis trams: educació infantil, primària, secundària obligatòria, batxillerat i formació professional de grau mitjà (que ho entenem com una "secundària optativa"), formació professional de grau superior i educació universitària[29].

Taula

Evolució dels principals trams del sistema educatiu

Abans del 1967	**1967**	**1970**	**1985**
Primària	Preescolar *	Preescolar	Ed. infantil
Secundària	Primària	EGB	Ensenyament primari obligatori
Universitat	Secundària	Secundària	Secundària obligatòria
	Universitat	Universitat	Secundària "opcional"
			Formació professional de grau superior
			Universitat

Font: elaboració pròpia

[29] La llei només inclou cinc grans trams dins dels ensenyaments de règim general: *"Educación infantil, educación primaria, educación secundaria –que comprenderá la educación secundaria obligatoria, el bachillerato y la formación profesional de grado medio–, formación profesional de grado superior y educación universitaria"*. Tot i això, nosaltres considerem que existeix un tram més perquè distingim la secundària obligatòria del batxillerat i de la formació professional de grau mitjà, que són optatius.

1.2.2.2.2. La graduació dels trams que componen el sistema educatiu

Definició

L'educació primària, la secundària o la universitària (utilitzant la terminologia del principi del segle XIX) encara es pot fragmentar en unitats més petites. Si examinem, per exemple, la Llei d'instrucció pública de 9 de setembre de 1857 (llei Moyano), ens adonarem que divideix el primer ensenyament en "*elemental y superior*", l'ensenyament secundari l'estructura a l'entorn de dos períodes clarament diferenciats, i l'ensenyament universitari el divideix en tres etapes. La graduació del sistema educatiu mostra un nivell de graduació superior al que hem presentat anteriorment i, consegüentment, el fa més complex.

La graduació de l'ensenyament primari a l'Estat espanyol

Les primeres referències legals sobre la graduació de l'ensenyament primari les trobem al segon quart del segle XIX. El Pla d'Instrucció de Primària de 21 de juliol de 1838 establia que el primer ensenyament es dividia en "*elemental y superior*"[30]. Aquesta mateixa estructura la trobem en la Llei d'instrucció pública de 9 de desembre de 1855 i, tal com ja hem esmentat, també en la llei de 9 de setembre de 1857.

No fou fins al principi d'aquest segle que l'educació primària va disposar d'una nova secció. El Reial decret de 26 d'octubre 1901 manava que "*las escuelas de primera enseñanza se dividen en tres grados: de párvulos, elemental y superior*", i a més explicava *"que la división no es propuesta arbitrariamente, sino impuesta con carácter necesario por los periodos a que debe corresponder en la vida de la educación e instrucción de la infancia".*

---

[30] Malgrat tot, l'article 6è del *Pla General d'Instrucció Pública* de 4 d'agost de 1836 parla amb certa discreció de la "*primaria elemental y superior*". *AD* (1985); *Historia de la educación en España. Vol. II. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868,* col. Breviarios de Educación, Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid, pàg. 124.

El Projecte de bases de l'ensenyament primari i secundari de 9 de desembre de 1932 va mantenir l'estructura tripartida que acabem de comentar malgrat que utilitzés una nova nomenclatura. La primera secció s'anomenava *maternals* i es destinava als nens i nenes d'entre 2 i 5 anys; la segona secció es denominava *pàrvuls* i teòricament havia d'acollir els nens i nenes d'entre 5 i 8 anys; i la tercera secció, *primària,* es destinava als alumnes d'entre 8 i 14 anys.

Tanmateix, a Catalunya, des que esclatà la Guerra Civil i des que el Consell d'Escola Nova Unificada (CENU) s'ocupà oficialment de l'ensenyament del país, es proposà una estructura educativa molt més definida que tingué com a resultat l'ampliació i l'especialització de les seccions o etapes de l'ensenyament primari. Segons el Projecte d'Ensenyament de l'Escola Nova Unificada, de 18 de setembre de 1936, aquest tram educatiu comprenia 6 seccions: l'escola bressol (per a infants d'entre 0 i 3 anys), l'escola materna (per a alumnes d'entre 3 i 6 anys), el primer cicle escolar (per a alumnes d'entre 6 i 9 anys), el segon cicle (per a alumnes d'entre 9 i 11 anys), el tercer cicle (per a nois i noies d'entre 11 i 13 anys) i el quart cicle (per a nois i noies d'entre 13 i 15 anys)[31].

A partir del franquisme, l'ensenyament primari va adoptar una estructura relativament confusa. L'article núm. 8 de la Llei de 17 de juliol de 1945 prescrivia que aquest tram havia de comprendre només 4 grans períodes:

> *"Primero.–* Período de iniciación *que comprenderá: a) escuelas de maternales, hasta los cuatro años; b) escuelas de párvulos, de los cuatro a los seis años.*
> *Segundo.–* Período de enseñanza elemental*: de los seis a los diez años.*
> *Tercero.–* Período de perfeccionamiento*: de los diez a los doce años*
> *Cuarto.–* Período de iniciación profesional*: de los doce a los quince años."*[32]

---

[31] Val a dir que les dues primeres seccions –escola bressol i escola maternal– tenen uns trets característics propis que fan que es distingeixin de la resta de nivells. Tanmateix, dins de l'organigrama general del Pla no s'arriben a considerar com a nivells plenament autònoms.

[32] AD, (1990); *Historia de la educación en España. Vol. V. Nacionalcatolicismo en la España de la posguerra (II).* Col. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid, pàg. 679.

Tot i això, com que només es van declarar obligatoris el segon i el tercer període, l'ensenyament primari pràcticament només constava de l'ensenyament elemental i de perfeccionament. Aquesta compartimentació es va simplificar amb l'aprovació de la Llei de 21 de desembre de 1965. L'article núm. 12 ordenava que l'ensenyament primari es dividís en dos grans períodes: preescolar (fins a 6 anys[33]) i "*escolaridad obligatoria*" (de 6 a 14 anys[34]). S'establia que aquest darrer període havia d 'ésser gratuït.

Amb la LGE, de 4 d'agost de 1970, l'estructura educativa vigent fins aleshores quedà bastant alterada. D'entrada, l'educació de preescolar, tal com ja hem explicat, es va segregar definitivament de l'ensenyament primari i l'ensenyament primari s'organitzà a l'entorn de dues etapes: la primera acollia els alumnes d'entre 6 i 10 anys i la segona, els d'entre 11 i 13 anys.

La LOGSE estableix que l'ensenyament primari està compost per tres cicles. El primer es destina als alumnes d'entre 6 i 7 anys, el segon als d'entre 9 i 10 anys i el tercer als d'11 i 12 anys.

[33] Aquest període alhora es dividia en dos graus més, el *maternal* (fins a 4 anys) i el de *párvulos* (de 4 a 6 anys).

[34] L'escolarització obligatòria fins als 14 anys de fet ja es va establir en la Llei de 29 d'abril de 1964.

Taula

Evolució dels grans trams educatius en l'educació primària

1838	1932	1936	1945	1965	1970	1990
Ed. Elemental	Maternals	Escola bressol	Període d'iniciació	Preescolar	Primera etapa	Primer cicle
Ed. Superior	Pàrvuls	Escola materna	Ens. Elemental	Escolarització obligatòria	Segona etapa	Segon cicle
	Primària	1r. Cicle escolar	Període de perfeccio-nament			Tercer cicle
		2n. Cicle escolar	Període d'iniciació professiona l (*)			
		3r. Cicle escolar				
		4t. Cicle escolar				

Font: elaboració pròpia

1.2.2.2.3. La graduació del coneixement

Definició

Per graduació del coneixement entenem l'ordenació progressiva i seqüenciada del currículum explícit. Aquest tipus de graduació, doncs, ens convida a parlar de la taxonomització i de la fragmentació curricular.

Panoràmica sobre la graduació de l'ensenyament a l'Estat espanyol

Si bé el currículum en tot temps ha estat ordenat i dividit, no sempre ho ha estat de la mateixa manera ni amb la mateixa intensitat. Durant bona part del segle XIX la normativa educativa referida al currículum de l'ensenyament primari només parlava de les matèries que calia ensenyar en els dos nivells d'aquest tram educatiu. La Llei d'instrucció primària de 1838, per exemple, només especificava què calia ensenyar durant el període d'instrucció elemental i superior[35]:

> ."*Art. 4º. La instrucción* primaria elemental *ha de comprender para ser completa: 1º principios de religión y moral, 2º lectura, 3º escritura, 4º principios de aritmética, ó sean las cuatro reglas de contar por números abstractos y denominados. 5º elementos de gramática castellana, dando la posible extensión de la ortografía.*
>
> *Art.5. La* instrucción primaria pública superior *comprenderá además de los ramos que forman la elemental: 1º mayores nociones de aritmética. 2º elementos de geometría, y sus aplicaciones más usuales. 3º dibujo lineal. 4º nociones generales de física y de historia natural, acomodadas á las necesidades más comunes de la vida. 5º elementos de geografía y de historia, particularmente la geografía y la historia de España".*

Al llarg del segle XX, però, s'observa un increment progressiu del nivell de fragmentació curricular, ja que directament o indirectament es fixa què s'ha

d'impartir en cada un dels nivells, cursos o seccions[36]. A partir dels anys 40, s'ordena al Ministeri d'Instrucció Pública i als directors de les escoles que elaborin currículums específics per a cada secció amb l'objectiu que cada mestre conegui el contingut específic que ha de donar a l'alumnat.

La Llei d'instrucció primària de 1945 prescrivia que: *"La enseñanza primaria se organizará en plan cíclico y de conformidad con el desenvolvimiento psicológico de los escolares a través de los distintos períodos de graduación... El Ministerio de Educación Nacional, por medio de sus organismos técnicos de investigación, redactará periódicamente los cuestionarios[37] a que habrán de ajustarse los distintos órdenes de conocimientos. Los cuestionarios, divididos en asignaciones trimestrales o mensuales, determinarán concretamente las materias de enseñanza de cada uno de los períodos de graduación escolar, así como las actividades y ejercicios que completarán la labor del alumno".*

A partir de la dècada dels 60 fins als nostres dies trobem diversa normativa que classifica amb gran rigor què cal ensenyar a cada curs. En aquest sentit, doncs, la legislació curricular ha esdevingut cada vegada més detallista i, com a conseqüència, el currículum ha incrementat el grau de fragmentació.

1.2.2.2.4. La graduació de l'alumnat

Definició

Per graduació de l'alumnat entenem l'agrupació de dos o més alumnes de característiques similars amb l'objectiu de donar-los un ensenyament

---

[35] Amb tot, però, cal dir que el currículum de l'ensenyament secundari assoleix un nivell d'especificació superior molt abans que l'ensenyament primari. Vegeu què estableix el *Plan general de estudios, aprobado por Real Decreto de 17 de septiembre de 1845.*

[36] El currículum de l'ensenyament secundari assoleix un nivell d'especificació superior molt abans que l'ensenyament primari. Vegeu què estableix el *Plan general de estudios, aprobado por Real Decreto de 17 de septiembre de 1845.*

[37] En aquest text la paraula qüestionari equival a programa.

particular i diferenciat de la resta d'alumnes. Per això podem dir que la graduació del coneixement afavoreix la graduació de l'alumnat i viceversa.

A manera d' introducció volem manifestar que l'agrupació de l'alumnat es pot fer, i de fet històricament s'ha fet, a partir de diferents criteris: l'edat de l'alumne, el nivell de maduració psicològic, la destresa en la lectura o escriptura, les habilitats en el càlcul, etc. D'altra banda, també ens sembla important destacar que es fa efectiva mitjançant la classificació de l'alumnat dins d'un mateix espai o bé en espais segregats. Quan l'agrupació es fa dins de la mateixa aula cal parlar d'una agrupació senzilla i poc visible; i quan l'alumnat s'agrupa en aules diferenciades la classificació és més complexa i absolutament manifesta. Finalment, cal parlar mínimament de la precisió de la graduació. A *grosso modo* diem que la graduació és poc precisa quan s'estableixen grups molt amples i heterogenis, i és precisa quan els grups són restringits i homogenis. Per això una graduació precisa exigeix un nombre de grups considerable.

Panoràmica sobre la graduació de l'alumnat a l'Estat espanyol

Des de l'inici, l'escola va graduar l'alumnat en diversos grups o seccions. Tanmateix, tal com succeeix amb el currículum, no sempre ho ha fet de la mateixa manera ni amb la mateixa intensitat. Pràcticament durant tot el segle XIX es dóna una graduació senzilla i poc precisa: les escoles tenien tres o quatre grups[38] absolutament heterogenis dins de la mateixa aula. A mesura que avancem en el segle XX, l'agrupació es va fent cada vegada més complexa i alhora més precisa: els grups es multipliquen (s'estableixen 6 i més grups), s'homogeneïtzen (cada grup està format per alumnes de la mateixa generació o del mateix nivell mental) i se situen en aules separades. Aquesta

[38] Cada grup coincideix generalment amb els tres períodes en què es divideix l'ensenyament primari, és a dir, pàrvuls, primària elemental i primària superior.

manera de classificar l'alumnat ens porta a parlar d'un nou tipus de graduació, de la graduació de l'escola.

1.2.2.2.5. La graduació de l'escola

Definició

Per graduació de l'escola entenem l'ordenació de l'espai escolar en aules dividides i relativament incomunicades. Aquest tipus de graduació també pot tenir una intensitat variable: diem que la graduació és màxima quan cadascun dels cursos o nivells tenen una aula pròpia, i és mínima quan diversos nivells han de conviure en dues o més aules. Quan es parla de la graduació de l'escola es fa al·lusió directa a l'escola graduada, l'escola gran, l'escola que hem presentat com a "modèlica" en la introducció d'aquest capítol. En la propera secció analitzem de manera àmplia aquesta realitat escolar partint sobretot de les aportacions del professor Antonia Viñao[39].

[39] Si bé fem l'anàlisi considerant les aportacions de diversos autors, cal dir que ens hem centrat de manera especial amb el professor A. Viñao ja que és un dels màxims experts –a nivell de l'Estat Espanyol – sobre el tema que aquí ens ocupa.

1.2.3. L'ESCOLA GRADUADA

1.2.3.1. Contextualització bàsica

L'escola graduada –l'escola que V.T. Ascarza definia com la que *"tiene varias secciones de alumnos y varios maestros, de los cuales uno de ellos tiene el nombre y ciertas funciones de director"*[40], l'escola *"tipo normal"* segons el Ministeri d'Instrucció Pública– es tracta d'un model relativament recent que neix arran d'uns condicionants de diferent naturalesa i que, a més, exigeix nombroses transformacions respecte a l'escola que la precedeix, és a dir, l'escola unitària. Vegem tot seguit aquestes qüestions.

1.2.3.1.1. L'origen de l'escola graduada

Aquest model tot i ésser relativament modern i fins fa poc excepcional a casa nostra, el trobem documentat per primera vegada al segle XIV als Països Baixos. Durant els segles XVI i XVII és implantat en alguns col·legis dels jesuites[41] i dels protestants[42], i al llarg del segle XVIII és adoptat pels Germans de la Doctrina Cristiana de França[43]. Des del segle XIX fins als nostres dies

---

[40] ASCARZA, V.F., (1924); *Diccionario de legislación de primera enseñanza,* Magisterio Español, Madrid, pàg. 461.

[41] *"La escuela graduada se halla ya perfectamente organizada en el Método de estudios de la Compañía de Jesús, donde las clases de latinidad se distribuían en tres grados, con sendos profesores, los cuales se procuraba que fueran acompañando a sus respectivos alumnos por las tres clases de gramática. Luego seguían las Humanidades y la Retórica, como otros grados superiores".* RUIZ AMADO, R. (1924); *Enciclopedia manual de pedagogía y ciencias auxiliares,* Barcelona.

[42] Calví va adoptar aquest model al col·legi que va crear a Ginebra el 1558.

[43] Durant la segona meitat del segle XIX França va donar un impuls notable a l'escola graduada: "Octavi Gréard, Inspector del Departament del Sena qui, al 1865, va impulsar la reforma de la graduació a les escoles explica que l'organització escolar de l'ensenyament primari comprendria tres graus: el curs elemental, de 6 a 8 anys, que és d'iniciació; el curs mitjà, de 8 a 10 anys, que dóna al nen els coneixements bàsics; el curs superior, de 10 a 12 anys, on el nen és capaç d'enlairar el seu pensament a principis generals i aprèn a manejar les idees explicatives dels fets. Els alumnes parisencs foren repartits, a partir de 1898, en aquestes tres seccions. " PALLACH, J. (1978); *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya,* CEAC, Barcelona, pàg. 167.

s'ha implantat progressivament i no pas sense dificultats en les escoles públiques de gairebé tots els Estats europeus.

Pel que fa a l'Estat espanyol, l'escola graduada ha seguit un itinerari bastant tortuós:

> *"En la segunda mitad del XIX, ya en las dos últimas décadas, es posible encontrar alguna alusión a la conveniencia de introducir en España los grupos escolares o escuelas graduadas, siguiendo la práctica admitida en las grandes ciudades europeas. Pero por lo general, cuando se habla de graduación, se piensa en la clasificación de los niños, dentro de un local o clase, según los niveles legalmente fijados. Ésta es la idea que subyace en los planteamientos y debates del Congreso Pedagógico Nacional de 1882. En el congreso celebrado seis años más tarde, en 1888, en Barcelona, la situación será ya algo diferente. En su cuarta sesión se debatirá si era posible y conveniente la unificación de los procedimientos de enseñanza en los tres grados que abrazaba la primaria. Por unanimidad se aprobó que las escuelas debían seccionarse en grupos de 40/50 niños de un mismo grado de conocimiento a cargo de auxiliares bajo las instrucciones del maestro–director. La noción de escuela graduada empezaba a intuirse, dejando ya entrever algunos de los problemas que su implantación iba a encontrar."*[44]

Dit això, doncs, l'emergència d'un discurs favorable vers l'escola graduada no apareix a Espanya fins al final del segle XIX i al principi del segle XX. Aquest discurs fou sostingut, tal com veurem a continuació, per mestres renovadors que sintonitzaven amb la pedagogia moderna, per intel·lectuals vinculats al moviment regeneracionista i, en darrer terme, per la nova classe política liberal que a poc a poc procurava fer–se lloc en l'escena política. Per això afirmem que l'escola graduada neix i es difon gràcies a argumentacions d'ordre pedagògic, "intel·lectual" i polític.

---

[44] VIÑAO FRAGO, A. (1990); *Innovación pedagógica y racionalidad científica.* Akal, Madrid, pàg. 27.

1.2.3.1.2. Agents i discursos que afavoreixen el debat i la posterior implantació de l'escola graduada

Els mestres renovadors. El discurs d'ordre pedagògic

Bona part dels mestres renovadors i "progressistes" que es mostraven sensibilitzats per la revalorització del magisteri i que lluitaren per la dignificació social de la seva feina, així com per la millora de l'escola, reclamaren una vegada i una altra la implantació de l'escola graduada. Consideraven que l'escola graduada permetria desmassificar les escoles unitàries (aleshores esteses per tota la geografia), afavoriria la incorporació dels principis de les pedagogies d'avantguarda (que des de feia unes dècades s'assajaven en diversos països europeus) i, en darrer terme, facilitaria la introducció dels principis de la ciència positiva. L'escola graduada es veia com el prototipus d'escola que havia de fer possible la racionalització i millora de l'educació del país:

> *"Con la escuela graduada, según sus defensores, se abría la puerta a la renovación de la enseñanza, sus métodos y contenidos. Sólo en ella podían llevarse a cabo, con plena eficacia, aquellas innovaciones a las que se alude una y otra vez en textos y escritos pedagógicos...Determinadas actividades precisaban, desde luego, espacios adhoc y un número suficiente de clases y alumnos: cantina, campos de juego, talleres, biblioteca, clase de dibujo, museo, laboratorio, etc...Al fin y al cabo muchas de esas actividades también eran posibles en la escuela unitaria. Sólo que de manera diferente. La cuestión de fondo era otra: dar un status o carácter científico y profesional a la tarea de enseñar. Revalorizarla socialmente. Por ende, también, a quienes a ella se dedicaban. A la racionalización científica de la escuela graduada correspondía una racionalidad pedagógica. Y viceversa. Ambas, además, con una base o presunción científica."*[45]

[45] Ídem, pàg. 83

L'aclamació de l'escola graduada no només es va donar, com de vegades s'ha insinuat, entre els mestres de les grans ciutats. A Catalunya, i més concretament a les comarques gironines, també fou sol·licitada per mestres rurals amb importants inquietuds pedagògiques i socials. Fou en el context de les Converses Pedagògiques[46] que aquests mestres seguiren atentament la implantació de la graduació escolar en altres països i que expressaren la voluntat d'implantar aquest prototipus en l'àmbit rural. Josep Pallach explica que els mestres gironins que participaven en aquestes *converses* analitzaven:

> "Amb gran interès les novetats que es van instaurant en les escoles franceses. Pels mestres de Girona les solucions als problemes concrets que es plantegen en l'ensenyament públic tenen gran interès, i per regla general són discutits més llargament que els altres. Aquests problemes són simples: el llibre de text, *les [escoles] graduades* o els Cahiers de Roulement que en aquesta època comencen a introduir-se en les escoles de França i que ben aviat seran adaptats per algunes de les nostres."[47]

Bosch i Cusí, mestre que participava activament en les Converses Pedagògiques, va escriure diversos articles on es lamentava que la graduació escolar fos una realitat escassa i instigava l'administració perquè, tant en les escoles de nova construcció com en les que ja existien, estengués definitivament el nou model organitzatiu:

> *"Se crean ahora 5.000 escuelas en poblaciones de 10.000 habitantes. ¿En qué quedamos? ¿No era la escuela graduada el ideal al que debíamos aspirar? Más*

---

[46] Les Converses Pedagògiques, iniciades el 1903 a Girona, eren unes trobades periòdiques on es reunien mestres preocupats per la millora de l'educació. En aquestes trobades es discutien diversos aspectes relacionats amb l'escola, amb la formació dels mestres, i es formulaven propostes d'autoformació. "El 28 de juny de 1903 té lloc a l'Escola del senyor Dalmau de Girona la primera *Conversa Pedagògica"*. El ponent és el mestre de Cassà de la Selva senyor Esteve Carles. Tracta el tema *Treballs manuals a les escoles de primer ensenyament.* L'èxit de les primeres Converses Pedagògiques fa que el juny del 1904 se celebri una nova Conversa Pedagògica a Girona per parlar de la projectada Normal d'Estiu. Ben aviat s'escampen a Tarragona, Lleida i Barcelona". SOLÉ, P. (1994). *L'educació en el lleure a Girona,* Tesi Doctoral. Universitat de Girona, Facultat de Ciències de l'Educació, pàg. 62.

[47] PALLACH, J. (1978); *Els mestres públics i la reforma...*, op. cit., pàg. 150.

que crear 5.000 escuelas urge tranformar 10.000 de las actuales, graduando la enseñanza siempre que sea posible"[48]

Els Regeneracionistes. El discurs d'ordre intel·lectual.

L'escola graduada també fou defensada amb entusiasme pels regeneracionistes. Els intel·lectuals que participaren en aquest moviment emergit arran de la desfeta colonial i de la crisi del 1898 consideraven que la reconstrucció i la salvació de la societat espanyola pràcticament només era possible mitjançant la millora de l'educació i la generalització de l'escola. J. Costa, en el discurs que va pronunciar el 13 de novembre de 1898 davant la Cambra Agrícola de l'Alt Aragó, manifestà el següent:

> *"La mitad del problema español está en la escuela: a ella principalmente debió su salvación y debe su grandeza Alemania. Hay que rehacer al español: acaso dijéramos mejor hacero. Y la escuela actual no responde ni remotamente a tal necesidad. Urge refundirla y* transformarla, *convirtiendo a esta obra redentora las escases energías sociales con que puedan aún contral los gobernantes y sus auxiliarires.*
>
> *Lo que España necesita y debe pedir a la escuela no es precisamente hombres que sepan leer y escribir: lo que necesita son hombres; y el formarlos requiere educar el cuerpo tanto como el espíritu, y tanto o más que el entendimiento la voluntad. La conciencia del deber, el espíritu de iniciativa, la confianza en sí propio, la individualidad, el carácter; y justamente con esto, la restauración del organismo corporal, tan decaído por causa del desaseo...tal debe ser, en aquello que corresponde a sus medios, el objetivo de la ecuela..."*[49]

Tanmateix, quan Costa i altres regeneracionistes com Picavea, Cossío, etc. parlaven de l'escola, pensaven en una escola "*al estilo de Bolonia, y de otras ciudades europeas*", i en centres que tinguessin "*una nueva orientación,*

---

[48] BOSCH I CUSÍ, *Defensor del magisteri,* desembre de 1904.

[49] COSTA. J. "Educación y Ciencia", dins AD, (1989); *Historia de la educación en España. Vol. III. De la Restauración a la II República,* col. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid, pàg. 305-307.

conforme a los dictados de la pedagogía moderna"[50]. Per a ells l'escola modèlica era la que tenia més d'una aula, la que classificava l'alumnat a partir de criteris científics, la que tenia programes específics, la que disposava de mestres per a cada un dels cursos, etc.

> *"...La escuela graduada se convertía, de este modo, en una de las banderas del regeneracionismo. Sus defensores, siguiendo el ejemplo de Costa, unirán una y otra vez, en sus escritos, la derrota de 1898 y la inexistencia en España del único modelo de organización educativa (ya habitual en países más avanzados) adecuado a las actividades y métodos de la pedagogía moderna...La escuela graduada era, para sus promotores, algo más, bastante más, que una nueva y diferente de organización escolar. Era la solución, el remedio, para los males de nuestra enseñanza primaria."*[51]

Els liberals il·lustrats. El discurs d'ordre polític

La graduació de l'escola i de l'ensenyament en la seva fase més primitiva és deutora també de la necessitat que tenien els liberals il·lustrats de distingir–se del projecte polític, econòmic, cultural i sobretot educatiu de l'Antic Règim.

El prototipus d'escola de l'Antic Règim es caracteritzava, en opinió de la nova classe emergent, pel fet de ser imperfecta, anacrònica, caòtica, irracional, antipedagògica i absolutament ineficaç[52]. Consideraven que era caòtica i irracional perquè desconeixia aspectes tan fonamentals com la noció de *curs*

---

[50] COSTA, J. "Educación y Ciencia", conferència pronunciada al Círculo de la Unión Mercantil e Industrial de Madrid el 3 de gener de 1900. Document extret de AD, (1989); *Historia de la educación en España. Vol. III. De la Restauración a la II República,* col. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid, pàg. 308-310

[51] VIÑAO FRAGO, A. (1990); *Innovación pedagógica y...* op. cit., pàg. 16

[52] "*¿Cómo se organizaba la marcha de la clase anterior a la reforma de 1838? Si se atiende a las descripciones, en ocasiones caricaturescas y ridiculizantes, que los promotores de las reformas liberales hicieron de la situación anterior –interesan, por otra parte, para captar en qué aspectos marcaban las diferencias– la característica básica de esta escuela..., la de los maestros a la antigua, no formados en las escuelas Normales, era el ruido, la algarabía y el desorden, es decir, la ausencia de sistema o método. La escuela de antes... era un lugar de bullicio y confusión en el que la disciplina y el orden, caso de existir, sólo podían lograrse mediante el recurso de los decuriones...*". VIÑAO FRAGO, A. (1997); *Tiempos escolares, tiempos sociales. La distribución del tiempo y del trabajo en la enseñanza primaria en España (1838-1936),* memòria de recerca, pàg. 12.

escolar, el concepte de *setmana escolar* i la idea de *jornada* escolar. D'altra banda, era antipedagògica i ineficaç perquè els pocs alumnes que acabaven l'escolarització primària a penes dominaven les quatre nocions bàsiques de lectura, escriptura i càlcul.

Davant d'aquesta realitat, és cert que els liberals il·lustrats reclamaven l'escola graduada per millorar l'educació del país, per organitzar l'escola, per obtenir un ensenyament més eficaç, etc. Però més enllà d'aquestes qüestions bastant òbvies, l'escola graduada operava com un bé simbòlic propi d'un projecte polític i social modern. L'escola graduada era l'escola del progrés, de la ciutat, dels països industrialitzats i avançats, etc.

Altres arguments que impulsen l'escola graduada: el discurs racionalitzador i economicista

L'escola graduada, si bé era atractiva perquè havia de desmassificar les aules, perquè havia d'afavorir la incorporació de les pedagogies d'avantguarda i perquè havia de permetre tallar radicalment amb un model escolar propi del passat, segons l'opinió de R. Blanco, V. Pinedo i altres pedagogs també resultava interessant perquè permetia adoptar els principis tayloristes que des del darrer terç del segle XIX s'estaven aplicant en algunes fàbriques.

El taylorisme, també conegut com a model d'Organització Científica del Treball (OCT), pregonava l'homogeneïtzació, la simplificació i l'economització de les tasques amb l'objectiu d'augmentar la producció i la productivitat. D'altra banda, també es caracteritzava pel fet de parcel·lar i individualitzar els espais de treball (es proposava que cada treballador tingués el seu racó, la seva taula, etc. a fi de poder treballar individualment i que no "malgastés" el temps productiu conversant amb altres companys) i pel fet d'introduir la figura del supervisor en el procés productiu[53].

---

[53] Per a una lectura atenta d'aquesta proposta vegeu: TAYLOR, F.W. (1969); *Management científico,* Oikos-Tau, Barcelona.

L'OTC es presentava com un model productiu i d'organització del treball perfecte, racional i precís malgrat que alterés substancialment les relacions socials generades dins els centres de producció i provoqués un elevat grau de frustració entre els treballadors. Amb tot, hi havia qui ho veia com un arquetip que es podia implantar en altres camps com l'educatiu.

R. Blanco fou un dels primers que va considerar que els principis de l'OTC eren perfectament aplicables a l'escola si aquesta s'estructurava a l'entorn d'un centre graduat. En l'obra *Las escuelas graduadas* manifestava que *la escuela graduada...es una organización fundada en la ley económica de la división homogéna del trabajo"*[54].

Per explicar–ne els avantatges va recórrer a l'exemple –tantes vegades utilitzat per Taylor– de la producció "científica" d'una agulla. Taylor havia establert que per fabricar una agulla amb el mínim temps possible calia executar 14 tasques diferents. I Blanco afegia: "*Si estos 14 obreros en vez de trabajar aisladamente se reúnen en una fábrica, bajo la dirección de una persona inteligente, y se dividen el trabajo...podrán producir diariamente más de 100.000 alfileres! Apliquemos la teoría de la división del trabajo a la escuela primaria y el resultado será semejante. Al trabajar cada maestro sólo con uno de los grados, y no con todos, la escuela graduada permite duplicar y aun cuadruplicar la acción directa del maestro sobre el niño."*[55]

Per a R. Blanco l'escola graduada permetia allò que era impossible d'aconseguir amb l'escola unitària: homogeneïtzar i simplificar el treball del mestre, dividir l'espai destinat a l'aulari, racionalitzar el procés educatiu i, finalment, feia necessari introduir la figura del director per tal que supervisés el treball de la resta de col·legues. Una escola d'aquestes característiques era, per a l'autor, més científica i més eficaç.

---

[54] BLANCO, R. (1911, 3a ed.); *Escuelas graduadas,* Tipografía de Archivos, Madrid. Extret de VIÑAO FRAGO, A. (1990): *Innovación pedagógica y racionalidad científica.* Akal, Madrid, pàg.29

V. Pinedo també considerava que l'escola graduada era el model ideal per desenvolupar una acció educativa planificada, calculada, ordenada i racional. En el seu cas, la racionalitat economicoproductiva s'explicava a partir de la teoria econòmica d'Adam Smith. En el Congrés de Primer Ensenyament de Barcelona, celebrat el desembre de 1909, manifestava el següent:

> *"En la escuela graduada, como en una industria cualquiera, hay ahorro o aprovechamiento de tiempo, mayor destreza en el artífice y ocasión de descubrir nuevos medios de perfeccionar y abreviar el trabajo, condiciones qe Adam Smith expuso en su famosa obra Investigación sobre la naturaleza y las causas de la riqueza de las naciones, al preconizar el principio de la división del trabajo. Y así como el clásico ejemplo de la fabricación de las agujas hace ver lo que puede hacer la actividad humana sometida a la diferenciación, división y cooperación, así en la enseñanza de una asignatura, si no bastase lo dicho, podría demostrarse con ejemplos la ventaja de la escuela graduada."*[56]

1.2.3.1.3.Transformacions requerides per les escoles graduades

Quan es proposà per primera vegada graduar l'escola es plantejaren diversos canvis. L'escola graduada exigia, si més no teòricament, transformar substancialment la morfologia interna i externa de l'escola clàssica, és a dir, de l'escola unitària. A *grosso modo* feia necessari modificar l'espai, l'organització de l'alumnat, el sistema d'avaluació, l'estructura del currículum i del material de suport, l'horari i el calendari escolar, les formes disciplinàries, el mètode d'ensenyament, l'organització de l'equip docent i, en darrer terme, tal com hem esmentat en seccions anterior, també feia necessari introduir modificacions en l'estructura burocràtica. Vegem tot seguit com era previst de resoldre cadascun d'aquests elements.

---

[55] Ídem, pàg. .30.

[56] AD (1911) *Congreso de Primera Enseñanza de Barcelona*, Tipografia Industrial, Barcelona, pàg. 274.

L'espai

L'escola graduada requeria en primer lloc una modificació profunda de l'espai escolar clàssic (ens referim a l'únic espai de què disposava l'escola unitària). El nombre d'alumnes que pretenia acollir, juntament amb les activitats que volia oferir, aconsellaven ampliar i seccionar l'espai escolar. La nova escola requeria diverses aules per encabir–hi diferents grups d'alumnes i necessitava altres espais per desenvolupar–hi adequadament les classes de dibuix, de música, de dansa, de comptabilitat, els tallers de fusteria i de metall, etc. També requeria espai per situar–hi la biblioteca, el museu escolar, la cantina escolar, el menjador escolar, l'armari rober, el camp de joc, etc[57].

L'organització i la classificació de l'alumnat

L'escola graduada afavoria l'organització i la classificació de l'alumnat d'una manera diferent respecte de com ho feien les escoles unitàries. La "nova" escola pretenia, d'una banda, formar grups d'alumnes homogenis i, d'altra banda, aspirava a situar–los en aules o unitats segregades. La fita màxima era, tal com expliquen alguns contemporanis, que cada alumne se situava a l'aula que objectivament li pertocava.

Això feia necessari utilitzar instruments d'agrupació i de selecció rigorosos com ara els tests d'intel·ligència (durant el primer terç del segle XX la pedagogia experimental va posar a l'abast dels mestres "cientistes" tests quantitatius i qualitatius que pretenien mesurar objectivament el nivell intel·lectual dels alumnes. Un dels tests que més popularitat va tenir fou el test quantitatiu d'intel·ligència dissenyat per Binet i Simón[58]).

---

[57] Per a més informació vegeu: BALLESTEROS, A. (1926); *La escuela graduada,* Publicaciones de la Revista de Pedagogía, Madrid.

[58] Mitjançant aquest test es distingia, en una primera fase, els alumnes "normals" dels "anormals", i en una segona fase, els alumnes "anormals" se'ls repartia en dos grups: al primer hi anaven els "idiotes" i al segon, els "imbècils" o retardats. Només els "imbècils" eren considerats

Les escoles graduades més grans pretenien, i algunes ho van aconseguir, portar els principis graduacionistes fins al darrer extrem mitjançant la graduació vertical i la graduació horitzontal completa. La graduació vertical o clàssica consistia a col·locar alumnes d'edats i nivell mental similars en aules separades i seqüenciades fins a obtenir una classe per a cada un dels cursos de l'ensenyament obligatori. Aquesta graduació, però, tenia una limitació: hi podia haver cursos amb alumnes de la mateixa edat però de diferent nivell mental. La graduació horitzontal, en canvi, permetia que cada unitat estigués formada per alumnes de la mateixa edat i del mateix nivell intel·lectual. Aquest tipus de graduació fou implantada per F. Martí Alpera[59] a l'escola Pere Vila de Barcelona i, segons el seu parer va portar els avantatges següents:

> *"...la primera ventaja es una mayor y más depurada clasificación de los alumnos. La clasificación en las graduades de cuatro a seis clases es embrionaria y solamente son posibles en los grandes grupos las agrupaciones verdaderamente homogéneas. Por ejemplo, mientras en las graduadas de tipo corriente entre nosotros no hay más que una clase tercera, en el grupo de Pere Vila la coeducación nos permite tener cuatro clases o divisiones del grado tercero: 3ºA, 3ºB, 3ºC y 3ºD. En un extremo de esta serie tenemos los mejor dotados y en el otro los retrasados y los débiles mentales."*

[59] Fèlix Martí Alpera (València, 1875; Barcelona, 1946) fou un altre dels mestres que apostà obertament per la renovació pedagògica i per l'escola graduada. El seu primer destí fou Albacete i posteriorment féu de mestre a escoles de Lorca, València i Barcelona. A la ciutat comtal va exercir en diverses escoles graduades dependents del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, d'entre les quals cal destacar l'escola Baixeras i l'esmentada Pere Vila. D'altra banda, també cal destacar els viatges que va realitzar per diferents escoles d'Europa (França, Bèlgica, Alemanya, Suïssa, Itàlia, etc.), d'on "importà" valuoses innovacions pedagògiques, didàctiques i organitzatives.

L'avaluació

La necessitat de classificar científicament l'alumnat exigia la generalització dels exàmens o proves d'aptitud. La majoria dels mestres de les escoles graduades, i de manera especial els directors, consideraven necessari fer exàmens o avaluacions a final de curs per "descobrir" si l'alumne havia assolit el sostre de coneixements que teòricament li pertocava. En cas que els hagués assolit, s'autoritzava que passés al curs superior, i si demostrava alguna deficiència havia de "repetir" curs. L'examen o avaluació que demanava l'escola graduada constituïa la base per divulgar un esperit competitiu i per certificar "l'èxit" i el "fracàs" de l'alumnat. D'altra banda, segons els comentaris de directors de l'època, constituïa un "estímul" per a tota la comunitat educativa:

> *"[El examen] es ante todo reconocimiento social de la tarea docente. La escuela graduada, con decisión o juicio sobre la clasificación y asignación de grado o sección, con promoción no automática, competitiva y selectiva, que premia o relega, es por fin apreciada en lo que vale. Es la que al separar listos y torpes, fabrica el juicio social acerca de quién sirve o no para estudiar, de quién puede avanzar o seguir y quién no. De cuál es el lugar de cada uno. De ahí su reconocimiento, poder y prestigio. Y, por ende, el del maestro a quien corresponde decidir, clasificar y seleccionar; dejar pasar o retener, abrir o cerrar."*[60]

El currículum i el material de suport

L'organització de l'escola graduada a l'entorn de cursos progressius feia necessari estructurar de manera diferent el currículum, les "enciclopèdies" i tot el material de suport a la tasca educativa. A mesura que l'escola es dividia en seccions més petites i més homogènies, cada vegada era més urgent disposar d'un currículum, d'uns llibres de text i d'uns programes o qüestionaris específics. El compliment d'aquesta necessitat tingué com a conseqüència la

---

[60] VIÑAO, F. (1990); *Innovación pedagógica y...* op. cit., pàg. 124.

fragmentació del coneixement i, d'altra banda, l'organització de "paquets" curriculars estandarditzats.

L'escola graduada no només havia de seccionar i encotillar el currículum sinó que també exigia ampliar–lo mitjançant l'eixamplament de les matèries que ja existien o bé a través de la invenció d'assignatures noves[61]. L'ampliació curricular era en bona mesura conseqüència de l'extensió de l'horari i del calendari escolar.

L'horari i el calendari escolar

L'escola graduada va contribuir al fet que es delimités amb la màxima precisió l'horari i el calendari escolar i, d'altra banda, tal com acabem d'esmentar, que s'amplies. L'aurèola de cientificitat i de racionalitat que acompanyava aquesta escola feia necessari, a diferència del que succeïa en les escoles unitàries, precisar amb rigor les hores d'entrada i de sortida, les activitats que es podien realitzar al llarg del dia, els dies lectius i els de vacances (es publiquen els *almanaques escolares*), etc.

La dinàmica de l'escola graduada també va contribuir a ampliar l'horari escolar per treure el màxim rendiment de la infraestructura. Tenim constància que diverses escoles graduades van decidir per seu compte oferir ensenyament fora de l'horari estipulat i durant el període de vacances:

> *"...en la escuela Cervantes el horario de apertura diaria iba des de las nueve de la mañana a las nueve de la noche en el periodo escolar, de nueve de la mañana a seis de la tarde en el de vacaciones y de diez a doce de la mañana durante los domingos. Y todo esto con el fin de facilitar las actividades y el uso del edificio escolar y de sus instalaciones por los alumnos..."*[62]

Formes disciplinàries i mecanismes per assegurar l'ordre

---

[61] Al llarg del segle XIX i al principi del segle XX apareixen assignatures tan dispars com agricultura, indústria, comerç, urbanitat, higiene, etc.

El fet que la "nova" escola disposés d'un nombre elevat d'alumnes afavoria la utilització de noves formes disciplinàries fins aleshores desconegudes en l'àmbit escolar. L'escola graduada exigia incorporar mecanismes de control típics dels espais o institucions tancades (exèrcit, presons, sanatoris) i del món fabril. Des del principi del segle XX els macrocentres institucionalitzen les files, l'enumeració, els controls d'entrada i de sortida, la vigilància dels desplaçaments interns, les sirenes i els timbres, els fitxers de registre individuals, etc.

Aquest constrenyiment també es reflecteix en la distribució de l'espai interior. Rufino Blanco, per exemple, era del parer que l'escola graduada s'havia d'organitzar segons el sistema panòptic: les aules havien de situar–se a l'entorn d'una rotonda central des de la qual es pogués controlar tot allò que es desenvolupés dins del recinte escolar. Tanmateix, cal dir que aquest model pràcticament no es va arribar a desenvolupar mai. La majoria d'escoles graduades adoptaren una estructura més rectilínia que les allunyava de l'estructura panòptica més genuïna. Això no impedia, però, que disposessin zones reservades, de despatxos "prohibits" i un munt d'espais inaccessibles per a la majoria de l'alumnat[63]. Aquesta organització ajudava a donar un aire de serietat, de rigor, d'ordre i a economitzar –des de la perspectiva foucaultiana– l'exercici del poder.

---

[62] VIÑAO, A. (1997); *Tiempos escolares , tiempos sociales...* op. cit., pàg. 116

[63] *"...en el Grupo Escolar Cervantes, sólo en cuatro espacios los alumnos podían estar, entrar y salir libremente: el patio, las dos galerías y el comedor. Pero por los pasillos y escaleras había que pasar sin detenerse y los movimientos, en general, se pretendían correctos, graciosos y disciplinados. Además allí donde hubiera niños o por donde éstos pasaban, tenía que haber maestros que o observaran, dejaran hacer o intervinieran cuando fuera necesario: Con los niños, nos movemos también los maestros. Donde hay niños hay maestros; es la regla".* VIÑAO, A. (1990); *Innovación pedagógica y...* op. cit., pàg. 42.

El mètode d'ensenyament

L'escola graduada feia necessari implantar un sistema d'ensenyament més racional i més econòmic que no pas el que utilitzaven les escoles unitàries. L'estructura organitzativa –classes amb alumnes d'edats i nivells mentals bastant homogenis– afavoria que el mestre expliqués la lliçó per a tots els alumnes i que tots els alumnes responguessin a l'uníson les ordres del mestre. Això és el que s'anomenava sistema d'ensenyament simultani[64].

L'organització de l'equip docent

L'escola multiaula requeria transformar radicalment l'organització del professorat. El fet que es passés d'una secció a 3, 4, 5, 6 o més exigia especialitzar el treball docent. Inicialment es proposaren dos sistemes: el *rotatori* i el *d'especialització en una secció.* En el primer el mestre seguia el mateix grup d'alumnes durant tot el període d'escolarització obligatòria. Aquest sistema permetia, tal com succeïa en escoles unitàries, que el docent conservés una visió unitària i completa del procés educatiu. El sistema *d'especialització en una secció,* en canvi, proposava que el mestre s'ocupés només d'un curs determinat durant tot el període que exercia la funció docent. Aquesta modalitat era reclamada pels mestres més *graduacionistes,* que creien que l'especialització i la divisió social del treball havia d'incrementar el nivell d'eficàcia i d'eficiència educativa.[65]

Les escoles graduades més grans, com que impartien altres ensenyaments no obligatoris, necessitaven mestres especialistes. En diversos congressos i fins i

---

[64] Per a una bona lectura sobre la gènesi del mètode d'ensenyament simultani vegeu: HAMILTON, D. (1991) "De la instrucción simultánea y el nacimiento de la clase en el aula",a *Revista de Educación,*. núm. 296, pàg. 23-42. També és interessant la bibliografia que recull HERNÁNDEZ, J.M., (1994) "Espacios escolares, contenidos, manuales y métodos de enseñanza", dins *Historia de la educación en la España contemporánea,* CIDE 1983-93, Madrid.

[65] Aquest model fou defensat per mestres i per pedagogs com ara V. Hueso, R. Vecina, F. Martí Alpera, V. Pinedo, J. Conde, M. García del Real, etc.

tot en algunes resolucions que no prosperaren[66] es preveia que els col·legis d'una certa envergadura disposessin de personal addicional per a les classes de música, de dibuix, d'educació física, per als tallers, per a la biblioteca, per al gabinet antropomètric, per a les colònies escolars, per als viatges i excursions, per als actes socials i culturals, etc. També faltaven persones que s'ocupessin de l'armari roper, del menjador, de la cuina i dels altres serveis que hem esmentat.

Una escola d'aquestes característiques havia de jerarquitzar el treball professional. Els teòrics de l'escola graduada consideraven inviable que tot el personal docent intervingués i decidís permanentment sobre allò que afectava l'escola. Les grans qüestions (organització i gestió del centre, elaboració de programes o qüestionaris, admissió de nous mestres, repartiment de tasques, etc.) havien de recaure en una sola persona, el director.

La complexitat organitzativa d'aquesta escola, originada per tots els elements que hem presentat fins aquí, exigia adoptar una estructura burocràtica enrevessada i sobretot molesta per a aquells que estaven familiaritzats amb organitzacions de caire més tradicional. Aquesta complexitat s'objectivà amb el que A. Viñao anomena "l'imperi del registre". Tot allò que passava dins del recinte escolar s'havia d'escriure de manera sistemàtica (en plantilles o en quaderns pautats), concisa (no s'havia d'escriure més del que es demanava) i objectiva (no calia posar–hi ni sentiments ni passió). L'escola graduada es distingia de la unitària perquè tot acabava en un document escrit. Diversos tractats sobre l'escola graduada recomanaven disposar de la informació següent i registrar–la:

[66] En el pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona del 1908 es preveia que les escoles del Patronat Municipal tinguessin quatre professors encarregats de música, dibuix, gimnàstica i treballs manuals.

"1) solicitud de ingreso, 2) libro–registro de aspirantes, 3) escrito de llamamiento a los aspirantes, 4) informes sobre la clasificación inicial, 5) ficha de matrícula, 6) escrito de admisión previo a la matrícula, 7) dietario escolar, 8) carpeta o expediente personal del alumno, con datos o fichas académica, antropométrica, psicológica y médica, 9) hoja de asistencia de cada alumno, 10) libro–registro de matrícula, 11) listas de alumnos por sección, 12) libro registro, diario, de asistencia de alumnos y profesores, 13) notas diarias, a elaborar por cada profesor, y una nota–resumen también diaria, a cargo del director, a partir de las cuales se elaborarán la nota mensual y el informe anual, 14) inventario del material y mobiliario por aulas o espacios, 15) lista y fichas de los libros de la biblioteca, 16) escritos de los padres, entidades diversas y autoridades de la administración municipal y estatal, 17) registro de entrada y salida o libro de correspondencia, 18) libros de contabilidad, 19) otros registros (paidológicos, visitas de inspección, correspondencia, excursiones escolares, mutualidades...), 20) archivo, etc."[67]

[67] LLORCA, A. (1926) *Grupo Escolar Cervantes. La labor de un año (1925-1926),* Hernando, Madrid. AD (1936), *Diccionario de pedagogía.* Labor, Barcelona. SOLANA, E. (1931); *Organización escolar,* Magisterio Español, Madrid. MARTOS, J. (1931); *Registros paidológicos,* Magisterio Español, Madrid; citat per VIÑAO, A. (1990); *Innovación pedagógica y racionalidad científica.* Akal, Madrid, pàg. 116.

Taula

Principals transformacions requerides per les escoles graduades

Escola graduada	
Element/aspecte	**Resolució**
Espai escolar	• Ampliació de l'espai clàssic (l'aulari). • Seccionament de l'espai clàssic (l'escola aula es fracciona en un nombre determinat d'aules). • Aparició d'espais destinats a noves funcions (biblioteca, cantina, armaris ropers, menjador, camp de joc, classe de dibuix, tallers, museu, laboratori). • Organització científica de l'espai escolar.
Activitats escolars	• Alteració de les activitats convencionals (ampliació de l'oferta educativa i recreativa).
Alumnat	• Agrupació vertical (graduació i homogeneïtzació de nivell 1). • Agrupació horitzontal (graduació i homogeneïtzació de nivell 2. Institucionalització del grup "d'idiotes"). • Restricció del grup d'iguals. • * Classificació de l'alumnat (segons l'edat mental, l'edat cronològica, el nivell d'instrucció). • * Adopció de tests "neutres" propis de la psicologia experimental per situar l'alumnat al lloc que li pertoca (tests quantitatius col·lectius verbals i no verbals, tests quantitatius individuals, tests qualitatius. Aparició de les escales mètriques d'intel·ligència). • Distribució racional de l'alumnat a partir de criteris científics.

Mestres	• Increment de la plantilla de mestres. • Desprestigi dels auxiliars. • Augment de la divisió social del treball (cada mestre s'ocupa d'un curs específic). • Repartiment de les responsabilitats i del poder. • Jerarquització de les relacions professionals (pèrdua d'autonomia del treball del mestre –> el què i el com s'ha d'ensenyar està regit pel director i grup d'experts). • *Mestre amb una nova mentalitat. • *Augment del prestigi (es presenta com un veritable professional i especialista). • Organització científica del treball docent.
Currículum	• Fragmentació curricular. • Fixació del currículum per cursos (aparició dels qüestionaris, programes, etc. graduats, elaboració de "paquets" curriculars). • Ampliació del currículum (aparició de noves matèries i, ampliació de les que ja existien). • * Reestructuració de les enciclopèdies i dels llibres de text. • Racionalització del currículum.
Període d'escolarització	• Ampliació del període d'escolarització obligatòria. • Retenció de l'alumnat que ha acabat el període d'escolarització obligatòria.
Calendari escolar	• Ampliació del calendari escolar. • Institucionalització del curs escolar. • El calendari o almanaque estableix els dies lectius, els dies de vacances (totes les escoles han de tenir els mateixos dies de treball i de festa) .

Horari escolar	• Ampliació de l'horari escolar. • Institucionalització de l'horari setmanal. • Institucionalització de l'horari diari (jornada partida). • Distribució de les activitats de cada curs al llarg del dia (quadre d'horaris). • Distribució científica del temps escolar.
Mètode d'ensenyament	• Simultani. • Economització del sistema d'instrucció.
Control de l'alumnat	• Sistematització de les proves escolars (l'examen). • Institucionalització del fracàs i de l'èxit escolar. • Divulgació de l'esperit de competitivitat i promoció de les proves selectives. • Racionalització de la promoció de l'alumnat.
Formes disciplinaries i mecanismes per assegurar l'ordre	• Utilització d'elements nous (numeració, files, controls d'entrada i de sortida, sortides i desplaçaments interns, sirenes, timbres, fitxers de registre individuals). • Economització de la disciplina i de l'ordre.
Burocràcia	• Racionalització burocràtica. • Imperi del registre (memòries escolars, fitxes...)

Font: elaboració pròpia

1.2.3.2. Legislació sobre l'escola graduada

1.2.3.2.1. Consideracions prèvies

En aquest apartat presentem les lleis, els decrets, les ordres i les resolucions que des del 1898 fins al 1990[68] es refereixen directament i indirectament a l'escola graduada (i ocasionalment a la graduació de l'ensenyament). Hem pres la determinació d'incloure normativa de rang divers conscients que ens trobaríem –i de fet ens hem trobat– amb normes de diferent qualitat. Tal com veureu a continuació, n'hi ha que tracten la temàtica d'una manera explícita, aprofundida i específica. D'altres, en canvi, ho fan d'una manera implícita, supèrflua i enmig d'altres aspectes. Considerem que aquesta amplitud ens ha permès elaborar una anàlisi comparativa bastant exhaustiva.

Cal manifestar que, si bé la nostra intenció ha estat recollir tota la normativa sobre l'escola graduada, és possible que ens hàgim oblidat d'alguna llei i, per descomptat, de diverses normes de rang inferior. Aquests hipotètics oblits és més fàcil que s'hagin produït durant els períodes 1898–1930 i 1987–1995 que no pas entre els anys 1930–1986 a causa del tipus de consulta que hem realitzat. La normativa referida al primer i al tercer períodes l'hem obtingut a partir de la recerca manual dels índexs temàtics de *La Colección de Legislación Educativa* i *Aranzadi*. La que es refereix al segon període, en canvi, l'hem aconseguit mitjançant la consulta informatitzada de les bases de dades Iberlex i Aranzadi Legislación.

L'anàlisi de cada norma consta generalment de dues parts. A la primera part presentem un breu resum de la llei, del decret o de l'ordre perquè el lector es faci una idea general de la temàtica (en el cas de la normativa bàsica – Projecte d'Ensenyament de l'Escola Nova Unificada, 1936; Llei d'educació

primària, 1945; Llei general d'educació, 1970; Llei orgànica del dret a l'educació, 1985; i Llei d'ordenació general del sistema educatiu, 1990– el resum que hem elaborat és més extens que no pas el de les altres normes). La segona part és una síntesi analítica dels articles que fan referència directa o indirecta a l'escola graduada.

Per acabar aquesta introducció només volem manifestar que l'amplitud del període que comprèn la nostra anàlisi fa, en principi, que haguem de parlar de la normativa aprovada pel govern central i de la que aprovà la Generalitat de Catalunya durant els períodes que ha tingut competències en matèria educativa (1931-33, 1936-39, i 1981 fins avui). Tanmateix, ja que només hem trobat una norma que fa referència al tema que aquí ens ocupa –el Pla General d'Ensenyament de 1936–, no hem establert cap secció específica.

1.2.3.2.2. Anàlisi de la normativa

Sobre l'organització de les escoles normals (Reial decret de 23 de setembre de 1898)

Aquest decret tenia com a objectiu reformar les escoles normals de l'Estat[69] (considerant "*la organización educativa de otros países más afortunados que el nuestro*") i crear escoles de primària graduades annexes a totes les escoles normals del país.

El legislador afirma, tal com feien els regeneracionistes, que les escoles graduades són "*la fórmula de organización escolar que podrá conciliar la economía con la resolución de varios problemas pedagógicos que esperan resolución entre nosotros*", que constitueixen un model a seguir per totes les

---

[68] Hem començat el 1898 perquè és quan apareix el primer text legal que parla explícitament sobre l'escola graduada i ens hem detingut simbòlicament el 1990 perquè és quan s'aprova la darrera llei orgànica en matèria d'educació.

[69] Aleshores les escoles normals encara es regien pel reglament del 1849.

escoles del país[70] i que ofereixen un marc idoni perquè els futurs mestres s'adonin dels avantatges pedagògics.

La primera norma que parlava de la "nova" escola no donava gaire informació respecte de la infraestructura i gairebé no deia res sobre l'organització interna. Els articles núm. 2, 3 i 4 només prescrivien que cada escola graduada havia de tenir com a mínim tres seccions o aules independents: *"Las escuelas graduadas anejas á las Normales elementales constarán, por lo menos, de tres secciones, y de cuatro en las anejas á las Superiores y Centrales."*

Reglament de les escoles graduades annexes a les escoles normals (Reial decret de 29 d'agost de 1899)

Es tracta del primer reglament que prescriu amb gran detall l'estructura de les escoles graduades annexes a les escoles normals. Explica, entre altres aspectes, com s'han d'organitzar les seccions i el personal docent, com ha d'ésser l'estructura de l'edifici, com s'han d'elaborar els pressupostos. També fa explícit el material didàctic que cal emprar, l'estructura i el contingut curricular, el procés de matriculació, l'organització de la disciplina, etc.

Pel que fa a l'organització de les seccions, aconsellava, reafirmant el que havia estipulat el decret anterior, que tota escola graduada tingués com a mínim 3 seccions o graus[71]. Tot i això, donant per entès que calia una major compartimentació de l'aulari, suggeria a les juntes d'instrucció pública, als ajuntaments i als directors de les escoles normals que fessin tot el possible per incrementar el nombre de seccions.

Respecte a l'organització del personal docent, establia dues categories professionals amb competències molt delimitades: els regents –dedicats a la

---

[70] L'art. núm. 2 textualment afirmava el següent: *"[Las escuelas graduadas] servirán de modelo á las demás Escuelas públicas, y en ellas se ensayarán con preferencia los modernos adelantos pedagógicos".*

[71] Cada secció, teòricament, no havia de tenir més de 60 alumnes.

gestió, a l'organització i a la supervisió[72]–, i els auxiliars – limitats pràcticament a la tasca docent.

Els articles núm. 19 i 20 detallaven les característiques de l'aulari:

> *"Las secciones de las Escuelas graduadas anejas á las Normales se instalarán, á ser posible, en el edificio de estas últimas, en salas independientes que se comuniquen entre sí por medio de huecos acristalados á la altura necesaria para que la comunicación no pueda ser aprovechada por los niños.*
>
> *Cuando no sea posible cumplir el precepto anterior, se instalarán las secciones de la Escuela graduada fuera del edificio de la Normal, procurando siempre la mayor proximidad en la instalación de las secciones.*
>
> *Cada una de las salas de clases de la Escuela graduada se destinará á una sección de la misma, y su mobiliario corresponderá á la edad y demás circunstancias de los niños que hayan de usarla."*

El nou prototipus d'escola graduada preveia, tal com indica l'art. núm. 33, un espai específic per ubicar–hi una biblioteca i un museu escolar (*"que tenía que ser formado en su mayor parte por los mismos niños de la misma Escuela").* I els articles núm. 27, 28, 29 i 30 ordenaven que realitzés diverses activitats complementàries com per exemple treballs manuals, cants senzills, passejos i excursions escolars, etc.

---

[72] *"Art. 7. El regente de la Escuela práctica, oyendo a los Auxiliares de la misma, organizará bajo su responsabilidad la enseñanza de toda la escuela, y á dicho funcionario corresponde la formación de los programas de enseñanza, la designación de textos, la formación y administración del presupuesto y la rendición de cuentas, con sujeción á las disposiciones vigentes sobre dichas materias. Asimismo corresponde al Regente la matrícula y admisión de niños, el destino de los mismos á las secciones y cuanto se refiera á la rotación de clases y a la distribución del trabajo escolar". "Art. 8. El Regente de la Escuela graduada visitará todos los días todas las secciones de la misma y tomará parte directamente en la enseñanza y educación de los niños, una ó más veces por semana, en cada sección, no sólo para adquirir datos respecto al estado de educación é instrucción de los alumnos, sino para corregir defectos de organización parcial y para ofrecer modelos de trabajo escolar á los alumnos practicantes normalistas". "Art. 10 [Es competencia del regente] determinar las secciones de que han de encargarse los Auxiliares de la Escuela".*

La complexitat derivada de l'organització de l'escola graduada va fer que s'hagués de pensar en la necessitat de registrar bona part del que succeïa a l'escola. L'art. núm. 43 prescrivia que:

> *"Los Regentes de la Escuelas prácticas graduades están obligados a llevar un registro pedagógico sencillo, que se llenará, en cuanto sea posible, al ingresar el niño en la escuela graduada y siempre que sea dado de baja en una sección de la misma.*
>
> *Los auxiliares de las Escuelas de prácticas facilitarán al Regente los datos necesarios para el Registro pedagógico, llevarán con escrupulosidad uno de asistencia diaria de los niños de su sección, y darán cuenta mensualmente al Regente de las altas y bajas ocurridas en la misma".*

Reglament per al règim del primer ensenyament oficial (Reial decret de 16 de juny de 1905)

Mitjançant aquest decret es legislava el funcionament bàsic de l'ensenyament primari. Al llarg dels 141 articles, estructurats a l'entorn de 14 capítols, es reglamentava el sistema de finançament de l'ensenyament, el sistema d'oposicions i d'ascens dins del cos de magisteri, etc. Només el capítol novè parlava específicament de la graduació escolar.

Amb l'objectiu de graduar mínimament –i d'una manera poc ortodoxa– tots els centres escolars d'ensenyament primari, s'ordenava que les escoles unitàries impartissin d'ara endavant un ensenyament partit. Durant el matí era previst que rebessin instrucció "*los niños de menor edad*" i a la tarda "*los de mayor edad*".

D'altra banda, per evitar conflictes professionals, l'article núm. 108 especificava que la persona que havia de fer–se càrrec de la direcció en les "*escuelas graduadas con más de un Maestro*" havia d'ésser la que tenia "*mayor categoría*".

Suspensió de la implantació de les reformes en el primer ensenyament, en les escoles normals i en la inspecció (Reial decret de 18 d'agost de 1905)

Aquest decret anul·lava les reformes graduacionistes anunciades als reials decrets de 29 d'agost de 1899 i de 16 de juny de 1905. El canvi de plans era degut, segons el legislador, "*a la falta de créditos en el presupuesto vigente*".

Determinació de les condicions per les quals es poden graduar les escoles unitàries (Reial decret de 6 de maig de 1910)

Reprenent l'esperit graduacionista de la fi de segle, aquest decret preveia augmentar el nombre d'escoles graduades mitjançant la creació de 400 o 500 noves seccions. En la part expositiva s'explicava que els pressupostos generals de l'Estat de 1910 destinaren 200.000 pta per crear noves escoles públiques. Si bé aquests diners havien d'anar destinats, segons la Llei de 9 de setembre de 1857, a construir escoles als pobles que no en tenien, finalment s'optava per *"transformar algunas escuelas unitarias ya establecidas en Escuelas Graduadas con varias secciones"*. Aquesta transformació havia de servir perquè l'ensenyament primari "*obtenga resultados más satifactorios*".

Tanmateix, les escoles unitàries que podien graduar–se havien de complir els requisits següents: tenir una matrícula superior a 70 nens i nenes, que al poble hi hagués alumnes sense plaça escolar, que l'escola estigués situada en un lloc adient[73]; que tingués prou espai per construir–hi aules noves i que l'escola disposés d'un mestre amb oposició i amb fama reconeguda.

Les noves escoles havien de ser, segons la norma, centres ben equipats. Cada centre havia de tenir tantes seccions com fos possible (s'especifica que

[73] L'article núm. 4C afirmava que "*el local donde esté instalada ó donde haya de trasladarse reúna condiciones de capacidad, luz y ventilación para las distintas secciones que se hayan de establecer*".

cada secció tindria una mitjana de 50 alumnes), un mestre director i tants mestres com graus o seccions hi hagués al centre.

L'article núm. 7 ordenava que la sol·licitud de transformació l'havien de formular els ajuntaments o mestres interessats i havia d'anar acompanyada de la documentació següent: un certificat on constessin les dades referents a població escolar; una descripció de les característiques del local; l'acord de l'ajuntament; la fulla de serveis i mèrits del mestre; una memòria del mestre on s'expliquessin els principis pedagògics de l'escola graduada; la distribució del pla de treball, etc.

Establiment d'escoles graduades segons el nombre de població (Reial decret de 8 de juliol de 1910)

En la introducció d'aquest reial decret es fa palès l'escàs efecte que tingué la normativa anterior que pretenia generalitzar l'escola graduada arreu del país. També constatava el pèssim estat en què es trobava la cultura i l'ensenyament. Davant d'aquesta realitat es proposava com a mesura d'urgència:

> *"Que allá donde el número de alumnos permita formar con ellos varios grupos pedagógicamente homogéneos, hay que ir resueltamente á la* Escuela Graduada, *con un Maestro para cada grupo ó sección"*

Es demana amb insistència estendre l'escola graduada perquè:

> *"La experiencia y la autoridad de los educadores convienen en que la Escuela Graduada* es la fórmula pedagógica más racional y más completa para la educación de la infancia, *y es preciso llervarla cuanto antes á todas las poblaciones de algún vecindario. Éste es un convencimiento antiguo del Ministro que suscribe, y por ello el principio de la graduación quedó consignado categóricamente en el art. 4º del Real Decreto de 26 de octubre de 1901, antes citado, pero no ha tenido los desenvolvimientos necesarios, y es hora ya de llevar á la Escuela pública española, de una manera amplia y general, lo que está reconocido por todos los pedagogos como una necesidad, lo que han pedido los*

Inspectores y lo que se encuentra ya establecido entre nosotros en las Escuelas anejas á las Normales y en no pocas Escuelas privadas.

Esta transformación, además, permite abordar otros dos problemas de importancia considerable para el bien de la enseñanza, á saber: la mejor dotación del Magisterio, llegando á la gratuidad escolar y a la mobilidad del personal docente."

Les limitacions pressupostàries feien, segons el legislador, que la "nova" escola no fos igual per a tots els pobles. Mentre que es preveia que els municipis amb més de 2.000 habitants tinguessin centres graduats *ex professo* (i amb tantes seccions com calgués[74]), les localitats que no arribaven als 2.000 es manifestava que s'assajarien formes alternatives per concretar en normes posteriors.

Regulació de la graduació de les escoles: desdoblament de les escoles unitàries amb mestres i auxiliars (Reial decret de 25 de febrer de 1911)

Aquest decret, a banda de denunciar l'administració anterior per haver incomplert la promesa de graduar les escoles d'ensenyament primari, proposava un sistema relativament econòmic perquè totes les escoles del país, i de manera especial les unitàries, amb més d'una persona encarregada de la instrucció, poguessin esdevenir mínimament graduades. L'objectiu final era *"graduar la enseñanza (exigencia perentoria), sin graduar las Escuelas"* [75].

En el cas de les escoles unitàries que disposaven d'un mestre i d'un o més auxiliars, es proposava *"desdoblar la escuela"* i transformar les places dels ajudants en mestres (aquest canvi de categoria, tal com explicita el decret, no implicava augmentar de manera automàtica la retribució. Per costejar l'adaptació dels locals i la resta de despeses addicionals, el Ministeri

[74] S'estableix que cada secció no tindrà més de 60 alumnes.

[75] Amb tot, no es renunciava definitivament a l'escola graduada. Aquesta se seguia considerant una *"forma de organización superior que podía ir realizándose lentamente, ya que con rapidez deseada no es hacedera"*.

d'Instrucció Pública i Belles Arts (MIPIBA) es comprometia a subvencionar les sol·licituds que considerés oportunes.

Les escoles que no reunien les característiques anteriors, o que tot i reunir–les no disposaven de l'ajut del MIPIBA, es preveia que es graduessin d'una manera més "primitiva":

> *"1º. Graduación dentro de las Escuelas ahora existentes, dedicando las horas de la mañana a un grupo y las de la tarde á otro, bajo la dirección del mismo Maestro ó Maestra.*
>
> *2º. Formación de dos Escuelas mixtas, distribuyendo en ellas, organizados en dos grupos, los niños y niñas de seis á nueve y de nueve á doce años.*
>
> *El sistema señalado en el número 1º...será el que se adopte siempre en las localidades que no posean más que una escuela mixta ó incompleta".*

D'altra banda, les localitats que disposaven de més d'una escola unitària de cada sexe se'ls recomanava que es graduessin: *"Distribuyendo la población escolar por edades entre las varias Escuelas que resulten del desdoblamiento, de modo que cada Maestro y cada Maestra tengan bajo su dirección un grupo lo más homogéneo posible de alumnos".*

El decret preveu un calendari i una zonificació per implantar la graduació arreu del país. L'article núm. 7 afirmava que els primers assajos es realitzarien a la capital de cada província; sis mesos després de la promulgació del decret s'implantarien als pobles de més de 10.000 habitants, i al cap de 9 mesos era previst de fer–ho a la resta de municipis.

Regla per desenvolupar la Reial ordre de 25 de febrer de 1911 (Reial ordre de 10 de març de 1911)

Ens trobem davant de la primera norma que descriu l'escola graduada tal com l'entenem avui dia. És a dir, una escola amb una aula per a cada un dels cursos de l'ensenyament obligatori i un curs per a cada generació[76]. Al primer curs era previst emplaçar–hi els alumnes d'entre 6 i 7 anys, al segon curs els alumnes d'entre 7 i 8, i així successivament fins a arribar al sisè curs que havia d'aplegar l'alumnat d'entre 11 i 12 anys.

També es preveia la possibilitat, segurament excepcional, que hi hagués col·legis amb més de 6 aules. L'art. núm. 7 manifestava que *"si el número de escuelas excede de seis, cada grupo «o sección» se duplicará, triplicará, hasta donde sea posible, dadas la matrícula...y los grupos de cada edad".*

Tanmateix, considerant que no totes les escoles del país tenien un nombre suficient d'alumnes per implantar la graduació que acabem d'explicar (graduació completa), es permetia que hi hagués centres amb 5 seccions o menys. En aquest cas, es recomanava que "*cada grupo o sección comprenda los niños de edades más próximas y de desarrollo mental más homogéneo".*

D'altra banda, s'insta les escoles unitàries perquè adoptin models de graduació provisionals i "imperfectes". Els art. núm. 11 i següents ordenaven que:

> *"...cada maestro o maestra podrá subdividir, dentro de su Escuela, el cupo de alumnos y dedicará a cada sección horas distintas de la mañana ó de la tarde, para conseguir la mayor especialización posible.*

---

[76] L'art. núm. 7 establia que "*el criterio para la clasificación de los alumnos será el de la edad, sin desconocer las modificaciones que en la práctica aconsejan las anormalidades y singularidades del desarrollo mental de los niños".*

Para el mismo efecto, los dos grupos...podrán desdoblarse y dividir entre ellos las horas de clase de cada Escuela.

Esta medida necesitará aprobación de la Superiodidad, previo informe de la Junta local y del Inspector".

També s'especifica que d'ara endavant cada mestre s'especialitzarà en un curs determinat[77] i es precisen les tasques del director[78]. I l'art. núm. 26 determinava els ens i les persones que podien sol·licitar el reconeixement d'escola graduada: "*son parte para pedir el reconocimiento..., los Ayuntamientos, Delegaciones Regias y Juntas locales ó provinciales que hubiesen organizado la graduación, y los Maestros que dirijan la Escuela ó Escuelas objeto de la petición*"

Normes complementàries sobre el reconeixement de les escoles graduades (Reial ordre de 28 de març de 1913)

Aquesta ordre, dedicada exclusivament a l'escola graduada, proposava diverses accions per incrementar el nombre d'escoles graduades arreu del país. S'instava el MIPBE perquè proporcionés locals i material pedagògic complementari a les escoles unitàries que tinguessin la intenció de graduar-se, es convidava els directors de les escoles graduades a incorporar com a seccions dels seus centres les escoles unitàries de la zona, s'oferien recursos perquè les escoles que fins aleshores eren graduades incompletes augmentessin el nombre de seccions, s'afavoria la graduació de les escoles de pàrvuls, etc.

Tanmateix, s'advertia que "*la Escuelas ya reconocidas como Graduadas, en las cuales por falta de locales ó por cualquier otra circunstancia no haya comenzado á darse aún la enseñanza con el sistema de graduación en las*

---

[77] Tot i això, *"...si algún [maestro] pidiese continuar con el grupo ó sección de niños ó niñas con que comezó su labor hasta el fin de la edad escolar de ese grupo, podrá concedérselo así el Inspector si no ve en ellos daño para la enseñanza"*

condiciones en que se autorizó por la concesión, quedarán desde luego como unitarias. Los inspectores comunicarán en el plazo de un mes si existe en su demarcación alguna Escuela en dichas condiciones, para la adopción de las resoluciones oportunas"

Reglament de règim de les escoles graduades (Reial decret de 19 de setembre de 1918)

La progressiva complexitat que adquirien les escoles graduades va fer necessària la publicació d'un reglament que posés al dia bona part dels aspectes que s'havien legislat al reglament del 1899. L'actual Reial decret, format per 54 articles dedicats únicament i exclusivament a l'escola graduada, reglamentava aspectes tan diversos com l'estructura i les competències del personal docent (art. 6–11), el tipus de normes i sancions (arts. 12–18), el material i el mobiliari escolar (art. 19– 22). També es referia al procés d'admissió de l'alumnat i de la posterior ubicació en el grau corresponent (art. 23–34), etc.

En termes generals, es presenta l'escola graduada com un centre organitzativament complex. Es diu que el personal docent, a diferència de les escoles unitàries, estarà format per un mestre director i per mestres de secció (*"que en lo sucesivo recibirán la denominación de Maestros de Escuela Graduada")* amb responsabilitats diferenciades. L'art. núm. 9 prescriu que són deures del director:

> *"a) cuidar del registro de matrículas y los demás libros...; b) cuidar de que en el ingreso de los niños se cumplan las disposiciones vigentes...; c) autorizar, a propuesta de los maestros, el pase de los niños de cada grado al immediato superior; d) visitar todas las clases... examinando los cuadernos y demás trabajos de los alumnos; e) cuidar de la disciplina general de la escuela...;f) hacer a los maestros... las observaciones que pueda estimar pertinentes al mejor régimen*

[78] Per a més informació vegeu l'art. núm. 25.

> *escolar; g) reunir una vez al mes... al personal docente...; h) remitir al Inspector en* los primeros días de cada trimestre una comunicación dándole cuenta de la marcha de la Escuela...; etc".

I són deures dels mestres *"los determinados para todo el profesorado primario nacional, con aplicación a la especialidad y con sujeción estricta a los preceptos de este Reglamento"*

El capítol dedicat al règim intern del centre ens demostra que es tracta d'una escola súmmament disciplinada i custodiada: els alumnes només poden entrar a l'escola durant la primera mitja hora, "*pasada la cual se cerrarán las puertas de la Escuela, sin que puedan entrar ya más niños ni recibirse visitas, como no sean las de carácter oficial o las dispuestas por las autoridades";* no se'ls permet que surtin fora de l'edifici durant l'horari escolar; quan alguna persona aliena a l'escola vol visitar–la, ha de tenir un permís del director; els mestres no poden absentar–se de les classes durant les hores reglamentàries; i "*las salas de clases y demás dependencias de la escuela no deberán dedicarse a fines extraños a la educación y enseñanza, ni celebrarse en ellas reuniones que no estén autorizadas por el Director..."En las escuelas dotadas de patio no permanecerá solo, durante el recreo, niño alguno en las salas de clases. Los privados por escarmiento, como los que estuvieren en este tiempo y por circunstancias extraordinarias dedicados a una ocupación especial, quedarán bajo la inmediata vigilancia de uno de los maestros".*

Aquesta escola, en la mesura que participa dels principis higienistes, exigeix que els alumnes que s'hi matriculen estiguin sans. Han de certificar que han rebut les vacunes reglamentaries i "*que no padecen ninguna enfermedad contagiosa".* Els art. núm 26 i 27 afegeixen el següent:

> *"El alumno viene obligado a presentarse a las horas reglamentarias de entrada, siempre limpio y aseado, siendo, en caso contrario, devuelto a su familia para evitar a sus compañeros los peligros consiguientes.*

> *Al volver a las clases un niño que haya estado enfermo, necesitará presentar un certificado médico, extendido en papel común, en el que conste que se halla completamente curado y que su ingreso no supone peligro de contagio".*

Es parla de l'escola graduada com si fos el centre més desenvolupat, més complet i més atractiu. El considera el més desenvolupat perquè està previst que integri serveis educatiu, culturals i fins i tot mèdics:

> *"En toda graduada habrá una biblioteca circulante para uso de los niños. Los libros se irán adquiriendo con las cantidades consignadas en los presupuestos para este objeto, y también mediante las peticiones que por iniciativa de la Junta de Maestros se hagan a la personas que signifiquen por su amor a la enseñanza y a la cultura popular[79]".*

> *"en las Escuelas graduadas se realizarán con carácter obligatorio las observaciones antropométricas oportunas, llevando un registro de talla, peso, capacidad torácica, etc".*

Es considera la més completa pel fet de tenir cantina, armari rober, mobiliari i material adequat als diversos nivells, etc. D'altra banda, és la més atractiva des del punt de vista pedagògic perquè:

> *"La actividad del maestro y sus iniciativas pedagógicas tendrán en lo posible y dentro de las limitaciones de este Reglamento, libre aplicación, procurando estimular la actividad intelectual de los alumnos y favorecer en ellos el espíritu de observación mediante el empleo de procedimientos intuitivos y de toda clase de ejercicios y trabajos prácticos*

> *En todas las Escuelas graduadas se destinará una tarde a la semana a la realización de paseos escolares, organizados por la Junta de Maestros... estos paseos y excursiones tendrán carácter docente, y se prepararán por medio de explicaciones adecuadas, actuando de un modo constante los Maestros en la* tarea de despertar la inteligencia de los niños y avivar su espíritu de observación, procurando satisfacer la curiosidad infantil...."

---

[79] La legislació que trobem a posteriori ens demostra que no totes les escoles graduades tenien biblioteca i en cas de tenir-ne, molt poques tenien prou llibres. Per a més informació, vegeu la Reial ordre de 25 de juny de 1926.

Aquest reglament, reafirmant el que havia establert la normativa anterior, presentava dos models d'escoles graduades: les escoles graduades incompletes (EGI; formada per tres, quatre o cinc aules[80]) i les completes (EGC; composta per sis o més seccions). Quan l'EGC tenia set seccions era prescriptiu disposar d'una classe per a alumnes retardats, i quan en tenia vuit, el currículum del centre s'havia d'ampliar i posar a la disposició de l'alumnat "*enseñanzas de aplicación o complementarias*". En tots els centres, però, independentment del nombre de seccions de què disposaven, "*cada grado tendrá su programa particular, que adaptará en extensión y contenido las materias de enseñanza del programa general de la escuela*".

Requisits que han de complir els edificis escolars (Ordre de 7 de juny de 1933)

Aquesta ordre establia com havien de ser les futures construccions escolars de país. Prenent com a model les "*experiencias extranjeras de... Inglaterra, Estados Unidos, Alemania u Holanda, donde el tema en racionalidad científica ha alcanzado el máximo relieve...*" s'ordenava que s'integressin a l'entorn (calia adaptar–se a les particularitats de cada zona), que fossin higièniques (situades en llocs airejats i lluminosos[81]) i que es construïssin segons els criteris racionals i els estils moderns.

Tanmateix, l'escola més racional –és a dir, l'EGC segons els "graduacionistes" –només es podia edificar a les grans ciutats. Havia de disposar, com a mínim, de 6 aules (amb una capacitat màxima per a 50 alumnes cada una), de diversos espais per realitzar–hi treballs manuals, de galeries i "*de ser posible ..., cocina, comedor escolar, duchas o piscina y biblioteca*".

---

[80] L'art. núm. 3 establia *"el mínimo de grados o secciones de toda graduada para que reciba la denominación de tal, será de tres"*

[81] *"Todos los locales destinados a la enseñanza deben estar abiertos al aire y al sol... para obtener la iluminación y ventilación naturales... El resto de dependencias... han de tener todas ventilación e iluminación natural"*.

Els pobles més petits també es mereixien una escola graduada però menys complexa: *"En los pueblos donde se reúnen de cincuenta a cien niños de ambos sexos, y en donde, por tanto, hay al menos dos Maestros, las dependencias serán: portal, dos clases, sala para trabajos manuales o antesala, almacén para el material, servicios sanitarios..."*

Construccions d'edificis escolars (Decret de 15 de juny de 1934)

Aquest decret tenia com a objectiu continuar la política d'expansió escolar iniciada pel primer govern de la II República. Al llarg dels 18 articles es feia palès el compromís de l'Estat a supervisar els ajuntaments perquè col·laboressin en la política d'extensió escolar, i es manifestava la voluntat d'ajudar econòmicament els ajuntaments més petits i més pobres a fi que poguessin construir noves escoles.

Respecte a l'escola graduada, ens adonem que el govern republicà decidí projectar un model més senzill a fi d'abaratir les despeses de construcció. Als art. núm. 21 i 22 s'afirmaven que:

> *"La Oficina Técnica de Construcción de Escuelas del Ministerio de Instrucción pública, en el plazo máximo de un mes, simplificará las actuales condiciones técnico–higiénicas para construcciones escolares, al objeto de abaratar el coste de los edificios, sin que la economía represente un notorio perjuicio de las condiciones pedagógicas e higiénicas de los locales Escuelas.*
>
> *A partir de este Decreto, no se harán en los edificios escolares instalaciones sanitarias cuando no puedan ser abastecidas con agua corriente a presión.*
>
> En las escuelas graduadas debe haber una sola sala para biblioteca, y cuando circunstancias especiales lo aconsejen, todas o alguna de las siguientes dependencias*: cantina escolar, departamento de duchas, museo, inspección médico–escolar, salas de trabajo manuales y casa del Conserje".*

Instruccions tecnicohigièniques relatives a les construccions escolars (Ordre de 28 de juliol de 1934)

A través d'aquesta ordre ministerial el govern republicà manifestava, una vegada més, l'interès per difondre l'escola graduada arreu del país. Amb l'objectiu que tant els grans nuclis de població "*como los pueblos con diversos núcleos de población o con población difusa*" tinguessin una escola "moderna" es presentaven dues solucions.

A les grans ciutats era previst, tal com establia la legislació anterior, construir–hi grans col·legis. La massa crítica d'aquestes zones permetia, segons el legislador, edificar escoles amb 6 aules – una per a cada un dels 6 cursos de l'ensenyament primari– A més de l'aulari, calia que disposessin d'un vestíbul, d'una habitació destinada al guarda–roba, d'un despatx per als mestres, d'un cobert al camp escolar, d'un camp de sorra i jardí, de "*retretes y urinarios*", lavabos, d'una biblioteca escolar, etc. També s'especificava que calia emplaçar-les *"al aire libre con las solas limitaciones que imponga el clima... en un solar grande y sano... donde tenga cabida el campo escolar con sus diversas modalidades peculiares a sus funciones específicas".*

Als pobles més petits, en canvi, se'ls recomanava que cada escola impartís un sol grau de l'ensenyament obligatori i que es coordinés amb les escoles veïnes a fi de constituir una escola graduada completa disgregada.

Era obvi que, d'una manera o d'una altra, calia formar "*grupos homogéneos de niños, pues ésta es la única base firme de una amplia y perfecta graduación. Método pedagógico que, además de las inquietudes actuales en cuanto a formación y selección del niño, no ha sido desplazado en su aplicación a la Primera enseñanza... Por ahora, nada puede sustituir en eficacia y universalidad al concepto de graduación*" . La graduació de l'ensenyament i de l'escola s'entenia com una condició *sine qua non* per assolir un bon nivell educatiu.

Escoles graduades: seccions i direcció (Decret de 6 de desembre de 1934)

Aquest decret tracta diversos aspectes relacionats amb la direcció de les escoles graduades i posa de manifest el desinterès d'alguns ajuntaments en la difusió d'aquest model escolar.

En la introducció, el legislador es lamenta que determinats ajuntaments preferissin l'escola unitària a la graduada només per estalviar-se de pagar el sou del mestre director. La poca sensibilitat d'alguns municipis a l'entorn de "la nova escola" s'entenia com una actitud contrària al "*perfeccionamiento de la instrucción primaria*".

Direcció de les escoles graduades: provisió dels seus mestres (decret de 14 de juny de 1935)

Mitjançant aquest decret es reglamentava el procediment per accedir a una plaça de mestre o de director en una escola graduada. D'altra banda, tal com ja s'havia fet en la normativa anterior, implícitament es tornava a parlar de dos models d'escoles graduades: de les escoles de menys de sis seccions (EGI) ; i de les que en tenien sis o més (EGC).

El Projecte d'Ensenyament de l'Escola Nova Unificada. (18 de setembre de 1936)

El Projecte d'Ensenyament de l'Escola Nova Unificada, elaborat pel CENU, proposava una educació integral i completa que transformés l'individu i la societat[82]. Seguint els vells preceptes il·lustrats, consideraven que la "bona" escola tenia la capacitat d'alliberar els individus de la misèria, de la ignorància,

[82] Aquest projecte fou signat pel president Companys i pel conseller de Cultura Ventura Gassol el 18 de setembre del 1936, i es publicà al *Diari Oficial de la Generalitat* el dia 22 de setembre del mateix any.

de "l'esclavatge i de la tirania"; i que els aproparia a un món més just, més solidari i "més humà".

Per tal d'aconseguir aquest objectiu, dissenyaren un sistema educatiu amb un sol tronc unificat que combinava la teoria i la pràctica; barrejava els ensenyaments tècnics amb els humanístics; integrava els nens "anormals" amb els "normals"; procurava la renovació dels coneixements científics; absorbia la pedagogia d'avantguarda; vinculava l'activitat escolar a la realitat productiva; integrava l'escola a l'entorn, etc.

Ens ha semblat oportú esmentar aquest projecte en aquest apartat secció perquè, tot i no parlar explícitament de l'escola graduada, en algun moment es refereix als "grups escolars"[83]. El CENU, a diferència dels pedagogs més progressistes del final del segle XIX i dels primers anys de la República, desconfià obertament de les grans construccions escolars, i més concretament, dels grups escolars:

> "...els grups escolars, tan de moda en algunes ciutats d'Europa fa quaranta anys [creen] un ambient adaptat a l'antiga concepció pedagògica, rígida, uniformadora, la finalitat de la qual era, principalment, atapeir el cervell dels nens amb lliçons teòriques i sotmetre llur activitat, llur preciosa activitat, a una disciplina que, en alguns llocs, arriba a tenir caràcters de casernària, de gran multitud uniformada.
>
> Han fracassat en gran mesura aquests grups escolars. La prova més evident de llur fracàs és que en les poblacions més importants del món es van abandonant per a realitzar escoles ben diferents".

Amb això no volem fer entendre que el CENU s'oposés acèrrimament a qualsevol intent de graduació i encara menys a l'escola graduada. L'estructura del seu "pla d'ensenyament" està perfectament seccionada. Però com que s'oposa obertament a les grans construccions i defensa que la unitat

[83] Cal recordar que la graduació científica de l'ensenyament i de l'escola tenia el seu bressol precisament en el grup escolar.

d'agrupació no és el curs (o secció) sinó el cicle, considerem que utilitza un concepte de graduació relativament "tou"[84] i flexible.

Sobre construccions escolars (Circular de 21 de juliol de 1942)

Mitjançant aquesta circular es pretenia posar remei a la situació de mancança escolar provocada oficialment pel tancament de locals que no reunien les mínimes condicions higièniques. Davant d'aquesta situació:

> *"el Nuevo Estado atento siempre a los requerimientos de los hechos, tiene el firme propósito de acometer y solucionar cuestión de tan magno volumen, y a tal efecto, esta Dirección General ha acordado que, como medida* preliminar... *desarrollar en un período de diez años un Plan decenal de construcciones escolares".*

Per dur a terme aquest pla es pensava inventariar prèviament les escoles que estaven en procés de construcció. Per a aquest fi es demanava als ajuntaments que especifiquessin si estaven construint alguna escola i, en cas afirmatiu, calia especificar si era graduada o unitària. Als ajuntaments que no tenien escola i volien tenir–ne en un futur se'ls donava l'opció d'escollir el model.

Llei d'educació primària (Llei de 17 de juliol de 1945)

Es tracta de la primera gran llei sobre educació primària que es promulgà a l'Estat espanyol després de la Guerra Civil. En termes generals, parla de l'organització i dels objectius de l'ensenyament primari (art. núm. 1); dels drets de l'església, de la família i de l'Estat en allò que es refereix a l'educació (art. núm. 2–4); de les característiques de l'ensenyament primari (art. núm. 5–11); de l'obligatorietat de l'ensenyament (art. núm. 12–14); de l'organització de l'escola (art. núm. 15–18); de les tipologies d'escoles (art. núm. 19–29); de les

---

[84] Malgrat tot, tal com proposava F. Martí Alpera, el CENU també dividia els alumnes de cada cicle en tres nivells: els retardats, els normals i els avançats. Per a més informació vegeu: SAFON, R. (1978); *La educación en la España revolucionaria,* La Piqueta, Madrid, pàg. 99. FONTQUERNI, E.,

escoles especials (art. núm. 30–36); del currículum (art. núm. 37–43); de les activitats complementàries (art. núm. 44–47); dels instruments pedagògics (art. núms. 48–50); etc.

Dels 115 articles, només 2 al·ludeixen directament a les escoles graduades sense donar gaire informació. A través de l'article núm. 27 sabem que en el repertori d'escoles previstes s'inclouen tres tipologies de centres graduats: "*escuelas graduadas incompletas*" (escoles amb menys de tres seccions), "*escuelas graduadas completas*" (entre tres i sis seccions) i "*grupos escolares*" (escoles amb sis o més unitats i que organitzen cursos paral·lels i "*selectivos, según la capacidad mental y aprovechamiento de los alumnos*").

L'art. núm. 74 ens informa sobre les competències del director de les escoles graduades: *"En las Escuelas de régimen graduado, el funcionario general obedecerá a las normas de unidad y estrecha cooperación que fije su Director. La disciplina de conjunto, la ordenación económica, la utilización del material común y la coordinación de instituciones complementarias, serán de iniciativa y responsabilidad de dicho Director, que estará, no obstante, obligado a atender las propuestas de los demás Maestros que con él integran el Consejo Escolar de la graduada...El Director es, por tanto, el representante jurídico de las Escuelas y el superior inmediato de los restantes Maestros... El Estatuto del Magisterio y el Reglamento de Escuelas graduadas especificarán concretamente sus deberes y prerrogativas, el sistema de selección para sus nombramientos y las remuneraciones por residencia; méritos y demás circunstancias a que tenga derecho".*

RIBALTA, M., (1982); *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil. El CENU.* Barcanova, Barcelona.

Estatut del magisteri (Decret de 24 d'octubre de 1947)

L'estatut del magisteri conté informació sobre els drets i els deures dels mestres, el procediment que s'havia de seguir per formar part del cos de mestres, el sistema de provisió de vacants, el sistema per canviar de destí, etc.

El capítol XII està dedicat íntegrament a l'escola graduada. Malauradament, però, no diu res que no fos explicitat en la llei de 1945. L'art. núm. 215 manifestava que *"el Director es el representante jurídico de la Escuela graduada y el superior inmediato de los Maestros que estén bajo su dirección"*; i l'art. núm. 216 reafirmava que hi havia tres tipologies d'escoles graduades.

Creació d'escoles en règim de cooperació social. Pla de construccions escolars (Llei de 22 de desembre de 1953)

Aquesta llei reclamava la necessitat imminent de construir noves escoles per tal de resoldre el dèficit escolar que tenien la majoria dels municipis. Paradoxalment, però, s'afirmava que l'Estat no disposava de recursos econòmics suficients per escolaritzar tota la població en edat escolar

Del conjunt de l'articulat volem destacar l'art. núm. 7 perquè ordenava que les escoles unitàries relativament grans es convertissin en EGI de dues unitats: *"Si el número de alumnos de la Escuela cooperativa excediere de cincuenta, el Centro deberá dividirse en dos o más Secciones, a razón de un máximo de cuarenta y cinco alumnos por sección, todas ellas en igual régimen de cooperación en cuanto al sostenimiento de las cargas".*

Escoles nacionals (Llei de 22 de desembre de 1953)

Aquesta llei, que en termes generals recordava les obligacions dels ajuntaments i d'altres administracions en la construcció de noves escoles, esmentava molt superficialment les escoles graduades i els grups escolars. L'art. núm. 7 afirmava que:

> *"El Ministerio de Educación Nacional podrá convocar cada cinco años entre Arquitectos, y con cargo al crédito consignado para construcciones escolares, un concurso de proyectos de edificios escolares, de acuerdo con el Reglamento de Concursos de la Dirección General de Arquitectura, para premiar dos por cada tipo de escuela (mixta, unitaria,* graduada, grupo escolar, *etc.)"*

Escoles unitàries i de pàrvuls incorporació a escoles graduades (Ordre de 3 de juliol de 1957)

Mitjançant aquesta ordre es manava que les escoles unitàries i de pàrvuls instal·lades en nuclis de població amb grups escolars (escoles de sis o més seccions) passessin a dependre de la direcció d'aquests. Val a dir que es tractava d'una dependència relativa perquè, tot i que:

> *" [las escuelas unitarias] quedarán sujetas a la Dirección del Grupo Escolar en lo relativo a la jerarquización y disciplina y al cumplimiento de las demás normas pedagógicas que por ésta se señalen",*

se'ls permetia que:

> *"conserven su denominación; a efectos administrativos y económicos, especialmente de su provisión, funcionarán como unitarias y de párvulos".*

L'art. núm. 5 prescrivia que les unitàries de nova creació sol·licitessin de bon principi dependre d'un Grup Escolar reconegut. D'altra banda, també s'ordenava que *"las escuelas unitarias de alumnos de un mismo sexo, radicantes en el mismo edificio",* s'havien de dividir forçosament, com a mínim, en dues unitats.

Agrupacions i grups escolars (Decret de 22 de febrer de 1962)

Al llarg dels 10 articles d'aquest decret, es presentaven diverses propostes de graduació –no gaire ortodoxes– a fi que totes les escoles unitàries del país esdevinguessin escoles graduades.

L'art. núm. 1 ordenava que les escoles unitàries situades a la mateixa localitat es distribuïssin els cursos de l'ensenyament primari per tal que cada centre s'especialitzés en un sol grau. En cas que el nombre d'escoles agrupades fos menys de sis, es permetia que una o més escoles impartissin més d'un nivell educatiu a fi de poder oferir tots els cursos de l'ensenyament obligatori. El conjunt d'escoles que adoptaven aquesta "solució" constituïen oficialment una "*agrupación escolar*".

Servei de transport escolar. Establiment d'escoles concentrades i escoles llar (Resolució de 9 de novembre de 1963)

Aquesta resolució, com indica el seu encapçalament, no tractava de manera específica la graduació escolar, sinó que reglamentava diferents qüestions relacionades amb el transport escolar i amb models de centres que responien als interessos de la política econòmica *desarrollista*.

Tanmateix, l'hem inclòs perquè els apartats I, II i III parlen de dos tipus d'escoles que es consideraven idònies per estendre l'escola graduada arreu de la geografia espanyola: la *escuela hogar* i la *escuela concentrada*. Ambdós models es caracteritzen, segons el legislador, pel fet de ser:

> *"un tipo superior de escuela primaria... que, a las indudables ventajas de orden educativo (*mejor graduación en la enseñanza, *especialización de los maestros, posibilidad de impartir una enseñanza enlazada con los estudios de grado medio), uniría la de facilitar el aprovechamiento óptimo de elementos materiales tales como bibliotecas, medios audiovisuales, talleres, comedores, campos de juego, etc.".*

Direcció d'agrupacions escolars i de grups escolars (Decret de 20 de febrer de 1964)

Aquest decret, d'un únic article, prescrivia que els directors de les agrupacions escolars constituïdes per 8 o més seccions estaven exempts d'impartir

docència i, consegüentment, només s'havien d'ocupar de l'organització i de la gestió del centre.

Llei d'escolarització obligatòria des dels 6 fins als 12 anys (Llei de 29 d'abril de 1964)

Es tracta d'una llei relativament breu, ja que només conté 4 articles dedicats fonamentalment a parlar sobre l'obligatorietat de l'ensenyament primari.[85] Malgrat tot, hem considerat oportú esmentar–la perquè l'art. núm. 3 es refereix explícitament a la graduació de l'ensenyament i, indirectament, a la graduació de l'escola:

> *" En las Escuelas de Enseñanza Primaria la enseñanza será graduada, curso por curso, a lo largo de ocho años, que comprende el período de escolaridad obligatoria y los alumnos que se encuentren en posesión del certificado de estudios primarios, alcanzando el límite de obligatoriedad que establece el art.1º podrán matricularse en el tercer año de bachillerato general o laboral."*

Organització i desenvolupament de reunions destinades a la preparació intensiva de directors d'agrupacions escolars amb curs (Resolució de 31 de març de 1965)

Aquesta resolució ordenava que s'organitzessin cursos accelerats per als directors de les agrupacions escolars (amb curs)[86] amb l'objectiu que assolissin els mateixos coneixements i destreses que els directors de les escoles pròpiament graduades. D'altra banda, seguint el que disposaven les normes anteriors, es lloava l'organització de l'escola graduada perquè *"permiten la formación de grupos homogéneos que, además de su mayor rendimiento docente, facilitan el mejor aprovechamiento de los medios*

---

[85] La llei establia que el període d'escolarització obligatòria comprendria entre els 12 i els 14 anys.

[86] Cal recordar que els directors d'aquestes escoles no hi accediren pas per mitjà d'una oposició sinó pel consentiment dels col·legues. I això feia, segons el legislador, que no tinguessin la preparació necessària per desenvolupar el càrrec que exercien.

materiales de la escuela y el trabajo del maestro se realiza de modo más racional".

Modificació de la Llei de 17 de juliol de 1945 (Llei de 21 de desembre de 1965)

Ens trobem davant d'una llei summament important perquè altera diversos articles de la llei d'instrucció primària de 1945 i n'esbossa d'altres que seran desenvolupats a posteriori per la LGE. El conjunt de l'articulat modificava els plans d'estudi de magisteri, establia nous criteris per a la selecció dels mestres nacionals, ratificava l'ampliació de l'escolarització obligatòria fins als 14 anys, preveia la creació d'organismes i de serveis dedicats a la investigació i a l'orientació educativa, modificava l'estructura de la inspecció de l'ensenyament primari, etc.

Pel que fa al tema que aquí ens ocupa, l'article núm. 18 recordava que l'ensenyament obligatori (que conjuntament amb el preescolar formaven l'ensenyament primari) s'havia de dividir necessàriament en vuit cursos. D'altra banda, es manifestava la voluntat d'impulsar la graduació de l'escola mitjançant la difusió de les escoles graduades pròpiament dites, dels col·legis nacionals de primer ensenyament, de les escoles llar i de les escoles comarcals. Vegeu tot seguit les característiques bàsiques de cada model.

Taula

Tipus d'escoles graduades reconegudes a la llei de reforma de l'ensenyament primari

MODEL ESCOLAR	*DESCRIPCIÓ SEGONS LA LLEI*	*ALTRES PARTICULARITATS*
Col·legi nacional d'ensenyament primari	*"Escuela donde hay por lo menos un maestro para cada un de los ocho cursos*[87] *de la enseñanza primaria".*	
Escola graduada	*"Escuela con más de un profesor y menos de ocho".*	
Agrupació escolar	*"Colegio o escuela graduada cuyas aulas estén localizadas en dos o más edificios situados dentro del radio de un kilómetro".*	
Escola comarcal	*"Escuela o grupo de escuelas cuyos alumnos procedan de distintas localidades".*	Quan en una mateixa localitat hi hagi més d'una escola amb alumnes del mateix sexe i a poca distància una de les altres com a màxim un quilòmetre), s'imposarà el criteri de graduació i homogeneïtzació de l'alumnat. A partir d'aquest objectiu els alumnes cursaran en cada una de les escola només uns graus determinats.
Escola llar	*"Escuela construida por el Estado o las corporaciones públicas y destinada a la población escolar diseminada que tenga dificultades para disponer de transporte. Dichos alumnos estarán en régimen de internado similar en todo lo posible al hogar."*	Tant el director com la resta de personal *"estarán especialmente preparados y en posesión de los títulos docentes o certificados que reglamentariamente se determinen".*

Font: elaboració pròpia a partir del que estableix la Llei de 17 de juliol de 1945.

[87] La ràtio d'alumnes per aula és de 30 alumnes.

Reglament de centres estatals d'ensenyament primari (Ordre de 10 de febrer de 1967)

Els 73 articles d'aquesta ordre parlen d'aspectes tan diversos com ara: "Los *principios generales de la escuela, la clasificación de la escuela, la organización de la enseñanza, la organización del centro escolar",* etc. Tanmateix, ens resulta interessant perquè hi ha un parell d'articles que es refereixen explícitament a la graduació de l'ensenyament i de l'escola. L'art. núm. 14 prescrivia :

> *"en todo Centro escolar primario la enseñanza será completa y graduada. A efectos de la programación del trabajo didáctico y de las promociones se divide en ocho cursos. El número de clases de cada Centro se fijará en función de las posibilidades de local y de matrícula. Se debe tender a que cada grupo de 30 niños de edad y nivel mental análogos tengan un Maestro".*

L'art. núm. 15 reconeixia, tal com havien fet normes anteriors, l'existència de dues tipologies de centres graduats anomenats *"escuela graduada"* i "*colegio nacional".* Les escoles graduades es caracteritzaven pel fet de tenir entre dues i vuit unitats (sense comptar les que es destinaven a pàrvuls i a maternal), mentre que "el *colegio nacional es el Centro escolar que cuenta por lo menos con un Maestro para cada uno de los ocho cursos de escolaridad obligatoria".* De les "a*grupaciones escolares"* ni se'n parlava, per la qual cosa suposem que havien desaparegut.

Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa (Llei de 4 d'agost de 1970)

La LGE fou la primera llei franquista que plantejà diverses objeccions –sempre de manera molt moderada– a la política educativa que s'havia desenvolupat fins aleshores. A la introducció es qüestionava la vigència de la llei Moyano llei que havia constituït el marc legal bàsic de l'estructura educativa de l'Estat fins pràcticament el final de la dècada dels 60– perquè reflectia "*un alto estilo clasista"* i perquè era desfasada:

> *"[la ley Moyano respondía] a una España de quince millones de habitantes con el setenta y cinco por ciento de analfabetos, dos millones y medio de jornaleros del campo y doscientos sesenta mil "pobres de solemnidad", con una estructura socioeconómica preindustrial en la que apenas apuntaban algunos intentos aislados de industrialización...".*

D'altra banda, si bé les normes aprovades pel nou règim a partir del 1939 "*permitieron satisfacer en medida creciente la demanda social de educación*", es reconeixia que havien estat insuficients per organitzar un sistema educatiu competent i modern. Davant d'aquestes objeccions, la nova llei es proposava dissenyar un sistema educatiu igualitarista que respongués als reptes de la "nova" societat. Els objectius específics eren els següents:

Taula

Objectius específics de la LGE

- Fer participar tota la població espanyola en l'educació
- Implantar la igualtat d'oportunitats educatives
- Completar l'educació general
- Establir un sistema educatiu caracteritzat per la unitat, la flexibilitat i pel fet d' ésser interrelacionat
- Desenvolupar l'educació permanent d'acord amb les necessitats productives del país
- Establir l'EGB com un període únic, obligatori i gratuït
- Substreure del Batxillerat Unificat Polivalent la càrrega teòrica que fins aleshores l'havia caracteritzat
- Perfeccionar, flexibilitzar i especialitzar l'ensenyament universitari
- Millorar el rendiment i la qualitat del sistema educatiu. Es vetllarà per la formació, el perfeccionament continuat, la dignificació social, la dignificació econòmica i professional del personal docent
- Creació d' instituts de ciències de l'educació a totes les universitats espanyoles
- Vetllar per un ensenyament menys memorístic i més basat en l'autoaprenentatge
- Crear diversos serveis educatius i professionals
- Racionalitzar múltiples aspectes del sistema educatiu

La LGE es concebia com una eina que havia d'afavorir ***"una revolución pacífica y selenciosa, pero la más eficaz y profunda para conseguir una sociedad más justa y una vida cada vez más humana".*** Constava de 146

articles agrupats a l'entorn de cinc títols, d'un bloc de disposicions finals i d'un apartat de disposicions transitòries i addicionals.

En el títol preliminar determinaven els fins de l'educació[88], es precisaven els deures[89] i les competències assumides per l'Estat en matèria educativa[90] i es feia esment de les persones jurídiques autoritzades per crear centres[91]. En el títol segon es parlava de les característiques generals dels centres docents estatals i no estatals i es reglamentaven diversos aspectes dels col·legis majors i menors, així com de les residències d'estudiants. El títol tercer reglamentava diverses qüestions referides al professorat, el quart legislava l'estatut de l'estudiant i el cinquè contenia un únic capítol referit al *"planteamiento y programación de la educación".*

Respecte a l'escola graduada, si bé no s'hi feia cap referència específica, els articles núm. 15, 59 i 60 demostraven un esperit graduacionista latent. S'ordenava que l'EGB:

> *"comprenderá ocho años de estudio, cumpliéndose normalmente entre los seis y trece años de edad, y dividido en dos etapas: a) En la primera, para niños de seis a diez años, se acentuará el carácter globalizado de la enseñanza. b) En la segunda, para niños de once a trece años, habrá una moderada diversificación de las enseñanzas por áreas de conocimiento..."*

---

[88] L'article núm. 1 esmenta com a fins bàsics de l'educació: la formació integral de les persones, el desenvolupament de la personalitat i la preparació per a l'exercici de la llibertat, etc. però sempre d'acord amb el que estableix el *"Movimiento y las demás leyes Fundamentales del Reino".*

[89] En primer lloc l'Estat es fa càrrec de donar a tot espanyol una plaça gratuïta per rebre EGB i formació professional de primer grau, i d'altra banda es compromet a posar en funcionament un sistema de beques i ajuts per a tots els *talents* que volen continuar prosperant dins del sistema educatiu però no tenen prou recursos per costejar-s'ho.

[90] L'article núm. 4 estableix que són competències de l'Estat: determinar la política educativa en tots els nivells i modalitats; programar les realitzacions en funció de les necessitats i recursos; crear i suprimir centres estatals d'ensenyament; estimular i protegir la lliure inciativa de la societat; reglamentar tots els nivells d'ensenyament així com els títols oficials; supervisar totes les institucions educatives (tant les estatals com les que no ho són) i adoptar les mesures necessàries per complir la llei.

[91] Aquestes persones són: les entitats públiques, les entitats privades i els particulars que s'ajustin a la llei. A l'article 6.1. s'explicita, per dissipar qualsevol dubte, que *"el Estado reconoce y garantiza los derechos educativos de la Iglesia católica... conforme a lo concordado entre ambas potestades."*

A cada any d'estudi se li feia coincidir un curs (1r, 2n... fins a 8è), i a cada curs se li assignava una aula específica. Així doncs, s'exigia que tots els centres d'EGB tinguessin com a mínim 8 graus, en 8 unitats o classes diferenciades:

> *"Los centros de EGB, que se denominarán Colegios Nacionales, impartirán las enseñanzas correspondientes a las dos etapas que la integran, de acuerdo con lo dispuesto en el art. 15, y tendrán al menos una unidad para cada uno de los ocho cursos o años en que las etapas se dividen".*

Normes per a la redacció de projectes (Ordre de 10 de febrer de 1971).

Aquesta ordre determinava els espais bàsics que havien de tenir totes les escoles de primària i els instituts de nova creació a fi de poder desenvolupar l'esperit pedagògic i l'estructura curricular insinuats a la LGE.

L'apartat 1.1. afirmava que "*para llevar a cabo la educación personalizada que señala la Ley se considera fundamental [...] diponer de una serie de espacios y ambientes adecuados...*" D'acord amb aquests principis "*los programas de necesidades de centros de EGB*" només preveien construir centres "*con ocho unidades para 320 alumnos, 16 unidades para 640 alumnos y 22 unidades para 880 alumnos*".

Classificació i transformació dels centres actuals (Ordre de 19 de juny de 1971)

Aquesta ordre tenia com a objectiu desenvolupar la segona disposició transitòria de la LGE (referida a la reclassificació dels centres). A l'apartat núm.1 es feia al·lusió indirecta a les escoles graduades, ja que es manifestava la necessitat d'incrementar el nombre de centres d'EGB complets arreu de l'Estat. Per complir aquest objectiu es preveia:

> *"a) La agregación de varias Escuelas unitarias, graduadas o Colegios de Enseñanza Primaria radicados en una misma localidad. b) la concentración de los indicados Centros radicados en una comarca o ampliación de las concentraciones actualmente aprobadas. (A tal efecto las concentraciones escolares se*

establecerán teniendo en cuenta las cabeceras de comarca y núcleos de expansión Interministerial de Planes Provinciales de la Presidencia del Gobierno). c) la agregación de una misma localidad o por concentración de los Centros de Enseñanza Primaria referidos en los dos apartados anteriores con unidades que vengan impartiendo Bachillerato Elemental".

Tanmateix, *"cuando las circunstancias de la población escolar o de otro género lo hagan necesario"*, es permetia la continuïtat de les escoles incompletes.

Ordenació del curs acadèmic 1971–72: mesures complementàries (Decret d'1 de juliol de 1971)

Els 11 articles d'aquest decret orientaven la posada en marxa del curs acadèmic 1971–72. L'article núm. 8, dedicat específicament a regular l'obertura dels nous centres d'EGB, manifestava el següent:*"A partir de la entrada en vigor del presente Decreto, y hasta tanto se promulguen las normas reguladoras de creación de Centros, sólo se concederán las solicitudes de apertura de nuevos Centros que tengan por objeto Centros completos de EGB".*

Construccions de noves escoles (Decret de 13 de juliol de 1971)

Aquest decret establia les característiques bàsiques que havien de tenir les escoles de nova creació. L'art. núm. 8 afirmava, tal com havien manifestat ordres anteriors, que només es permetria construir escoles graduades completes, és a dir, centres de 8 o més unitats.

Transformació i classificació de centres docents (Circular de 28 de gener de 1972)

Una part important d'aquesta circular posava de manifest la dificultat del MEC per transformar les escoles de primària del país en *"centros únicos completos"*.

L'obstinació per la graduació va fer que es preveiessin novament diverses solucions per a les escoles unitàries:

> *"a) Aquellas localidades que tengan Centros incompletos a una distancia prudencial deberán agruparlos entre sí hasta constituir un Colegio nacional (un centro completo) o agruparlos a uno ya existente.*
>
> *b) En aquellas zonas rurales con pequeños núcleos de población atendidos por escuelas mixtas, unitarias y pequeñas graduadas se procederá a la agrupación en la cabecera de comarca mediante un Centro comarcal de nueva construcción, en el caso que proceda situarlo en esa localidad, de acuerdo con la programación, permaneciendo estas unidades hasta que se construya un nuevo centro. Una vez construido se propondrá su supresión.*
>
> *c) En los mínimos supuestos anteriores se agruparán en la graduada, realizando aquellas obras que sean posibles y económicamente rentables, cuando de los estudios realizados se derive la posibilidad de construir en esa localidad un Centro completo de EGB. Esta solución comporta la supresión de las unitarias y mixtas agregadas a él.*
>
> *Otra solución posible se dará en aquellos casos de localidades con población regresiva en los que sólo existan Escuelas unitarias y mixtas, procediendo en su agrupación y constituyendo jurídicamente un Centro completo de EGB, quedando como aquéllas a extinguir, y su supresión se determinará oportunamente".*

Programa de necessitats per a la redacció de projecte de centres (Ordre de 14 d'agost de 1975)

Aquesta ordre presentava el "*Programa de necesidades de un Centro de EGB*". Tal com es posava de manifest en la normativa anterior, només es preveia construir escoles de primària de 8, 16 o 24 unitats per acollir 320, 640 o 960 alumnes. Es donava per entès, doncs, que només es podien construir centres graduats complets.

Transformació dels col·legis nacionals d'ensenyament primari i les escoles graduades de 8 unitats o més en "Colegios Nacionales de Educación General Básica" (Ordre de 14 d'abril de 1976)

S'ordenava que les escoles que amb anterioritat a la LGE es denominaven "*Colegios Nacionales de Enseñanza Primaria* o *Escuelas Graduadas*" s'anomenessin "*Colegios Nacionales de Educación General Básica*", sempre que tinguessin una unitat per a cada un dels 8 cursos de l'EGB.

Llei orgànica reguladora del dret a l'educació (Llei de 3 de juliol de 1985)

El cos central de la llei desenvolupa una part de l'article 27 de la Constitució espanyola, concretament els apartats 1a, 1b, 3, 5, 6, 7 i 9, que tracten sobre la llibertat d'ensenyament i la llibertat de càtedra, les responsabilitats educatives dels poders públics, l'organització de l'ensenyament, l'ajuda als centres docents i la participació de la comunitat educativa en la gestió dels centres sostinguts amb fons públics. La part final del preàmbul resumeix amb aquestes paraules l'esperit general de la llei:

> *"En suma, la LODE se orienta a la modernización y racionalización de los tramos educativos básicos del sistema educativo español, de acuerdo con lo establecido en el mandato constitucional en todos sus extremos. Es por ello una ley de programación de la enseñanza, orientada a la racionalización de la oferta de puestos escolares gratuitos, que a la vez que busca la asignación racional de los recursos públicos permite la cohonestación de libertad e igualdad. Es también una ley que desarrolla el principio de participación establecido en el artículo 27.7 como salvaguarda de las libertades individuales y los derechos del titular y de la comunidad escolar. Es, además, una ley de regulación de los centros escolares y de sostenimiento de los concertados. Es, por fin, una norma de convivencia basada en los principios de libertad, tolerancia y pluralismo, y que se ofrece como fiel prolongación de la letra y el espíritu del acuerdo alcanzado en la redacción de la Constitución para el ámbito de la educación".*

Malgrat que la LODE en cap dels seus articles no parli explícitament de l'escola graduada, cal dir que és l´únic model que té en compte. Quan parla de "l'escola" o dels "centres" constantment es refereix als que tenen tots els graus i totes les unitats establerts per la llei.

Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu (Llei de 3 d'octubre de 1990)

La LOGSE pretén introduir una reforma profunda a tot el sistema educatiu per tal d'adequar l'ensenyament als canvis culturals i tecnològics produïts en la societat espanyola i europea durant les dues darreres dècades. Tenint en compte aquests canvis estructurals, la LGE presentava nombroses mancances[92]:

> *"la carencia de una configuración educativa del tramo previo al de la escolaridad obligatoria, el desfase entre la conclusión de ésta y la edad mínima laboral, la existencia de una doble titulación al final de la EGB que, además de resultar discriminatoria, posibilita el acceso a la FP a quienes no concluyen positivamente aquélla, la configuración de esta FP... demasiado académica y excesivamente desvinculada y alejada del mundo productivo, el diseño exclusivamente propedéutico del bachillerato, prácticamente orientado como una etapa hacia la Universidad [etc...]".*

Per tot això, es va creure convenient emprendre una reforma que concebés el fet educatiu com un instrument bàsic per a la igualtat social, com un element fonamental per a la lluita contra qualsevol forma de discriminació, com un aparell clau per a la transformació social, etc. El nou sistema educatiu, organitzat a l'entorn d'una estructura molt més flexible i dinàmica que l'anterior, pretenia conformar una identitat pròpia als individus, subministrar els valors necessaris per "fer" ciutadans responsables i capaços d'integrar–se en una societat plural, etc.

La LOGSE, tal com passava amb la LODE, tampoc no diu res sobre l'escola graduada. Tanmateix, els articles que tracten sobre l'organització bàsica de l'ensenyament primari (art.12–16) donen per suposat que l'escola

---

[92] Cal dir que el legislador no fa una lectura absolutament negativa d'aquesta llei, ja que li atribueix la "virtut" d'escolaritzar tota la població en edat escolar, la millora de les instal·lacions educatives, la millora de les condicions del professorat, l'adequació de l'estructura educativa a les peculiaritats de les comunitats autònomes històriques, etc.

paradigmàtica, l'estàndard, la "normal" és la que té una unitat per a cada un dels 6 cursos de l'ensenyament primari.

> *"Art. 12. La educación primaria comprenderá seis cursos académicos, desde los seis a los doce años de edad. La finalidad de este nivel educativo será proporcionar a todos los niños una educación común que haga posible la adquisición de los elementos básicos culturales, los aprendizajes relativos a la expresión oral, a la lectura, a la escritura y al cálculo aritmético, así como una progresiva autonomía de acción en su medio".*

Tot i això, presentava un model relativament "tou" de graduació perquè –tal com disposava el "pla d'ensenyament" del CENU– atorgava (teòricament) més importància al cicle que no pas al curs[93].

> *"Art. 14. La eduación primaria comprenderá tres ciclos de dos cursos académicos cada uno y se organizará en áreas que serán obligatorias y tendrá un carácter global e integrador".*
>
> *"Art. 15. Los alumnos accederán de un ciclo educativo a otro siempre que hayan alcanzado los objetivos correspondientes. En el supuesto de que un alumno no haya conseguido dichos objetivos, podrá permanecer un curso más en el mismo ciclo con las limitaciones y condiciones que, de acuerdo con las Comunidades Autónomas, establezca el Gobierno en función de las necesidades educativas de los alumnos".*

[93] Aquesta qüestió es fa explícita en l'Ordre de 9 de juny de 1989, s'aprovaren les instruccions que regulaven l'organització i el funcionament dels centres docents d'educació preescolar, general bàsica, batxillerat i formació professional sostinguts amb fons públics. L'apartat III de l'ordre esmentada –dedicat exclusivament a "la *organización de la enseñanza por ciclos*"– manifesta el següent: *"De acuerdo con lo dispuesto en los reales decretos 69/1981, de 9 de enero* (Boletín Oficial del Estado *del 17 de enero*), *y 710/1982, de 12 de febrero* (Boletín Oficial del Estado *de 15 de abril), el ciclo constituye la unidad básica de organización pedagógica en materia de programación, evaluación y recuperación de los alumnos".*

1.2.3.3. La política educativa teòrica sobre l'escola graduada

A partir de la normativa analitzada, considerem que la política teòrica[94] de l'escola graduada projectada pel govern central[95] passa quatre etapes. La primera s'inicia al final del segle XIX i es perllonga fins a la fi de la II República (1898-1939); la segona comença amb el franquisme de la postguerra i s'acaba quan hi ha mostres d'obertura (1939-1953); la tercera etapa comença en els anys del *desarrollismo* i s'acaba a la fi del franquisme (1953-1975); la quarta etapa s'inicia amb la transició i es perllonga fins pràcticament el dia d'avui (1975-1998[96]).

Primera fase: del 1898 al 1939

Aquest és el període en què trobem més normativa referida a l'escola graduada. Concretament, hem identificat 8 normes que en parlen de manera exclusiva i relativament extensa, i 5 que s'hi refereixen superficialment. Al llarg d'aquests 40 anys es copsa un fort entusiasme per graduar progressivament l'escola pública. L'objectiu d'aquesta política és millorar la qualitat de l'educació, resoldre definitivament els dèficits educatius i culturals i, sobretot, estructurar una xarxa educativa de qualitat, moderna i racional com la que havien assolit alguns països europeus. La política pro escola graduada d'aquest període es fonamenta bàsicament en arguments d'ordre pedagògic i

---

[94] Som conscients de les limitacions que suposa parlar de la política educativa teòrica analitzant només la normativa publicada. No hem acudit a altres fonts –projectes elaborats per diferents òrgans dependents del Ministeri d'Educació, testimonis de l'època, etc. – perquè l'amplitud del període que hem analitzat no ens ho permetia.

[95] En aquest apartat només ens referim a la política educativa del govern central perquè la Generalitat de Catalunya, tal com hem explicat a la secció 1.2.3.2.1., gairebé no ha aprovat legislació que faci referència a l'escola graduada.

[96] Si respectem el que hem dit al comentar la legislació, aquesta etapa s'acaba al 1990, que de fet, és el darrer any del qual disposem normativa. Amb tot, però, entre 1990 i avui, malgrat que en aquests moments no tenim legislació per fer l'anàlisi, considerem que la política educativa referida al tema que aquí ens ocupa no ha pas canviat massa.

científic. El Reial decret de 8 de juliol de 1910, per exemple, afavoria l'escola graduada perquè la considerava "*la fórmula pedagógica más completa para la educación de la infancia.*"

De bon principi el Ministeri projecta models d'escola graduada bastant ambiciosos –escoles graduades de 3, 4, 5, 6 o més seccions–, però les dificultats econòmiques per portar-los a terme fa que es pensi en altres tipologies més senzilles que denoten un rebaix de les aspiracions inicials. Es proposen escoles graduades de dues seccions en horari partit (Reial decret de 6 maig de 1910), escoles graduades difuses[97] (Reial decret de 1911), escoles graduades de dues seccions, etc. Són propostes d'emergència, econòmicament més barates, que parteixen de la transformació dels centres unitaris preexistents.

En poc temps, doncs, apareixen dos models d'escola graduada perfectament diferenciats. El primer, i de més qualitat, l'anomenen escola graduada *ad hoc* (EGAD), i el segon, de menys qualitat i menys prestigi, l'anomenen escola graduada condicionada (EGC). Si fem cas de les directrius legals, les EGAD es caracteritzaven pel fet d'incorporar metodologies actives i renovadores per facilitar els processos d'aprenentatge, pel fet d'oferir diversos serveis educatius i culturals que depassaven el marc pròpiament escolar, pel fet de ser més completes i més racionals, etc. L'EGAD era, si més no teòricament, un gran complex escolar on, a més de les activitats pròpiament escolars, es programaven passejos, excursions, conferències per als pares dels alumnes, etc. L'EGC, en canvi, es projectava com una escola graduada de segona categoria: oferia menys serveis, disposava de menys recursos, tenia menys espai i tenia menys prestigi per a la comunitat pedagògica més "progressista".

[97] Les escoles graduades difuses estan formades per un conjunt d'escoles unitàries mínimament coordinades que imparteixen un o dos graus de l'ensenyament elemental.

Inicialment, estava previst que l'EGAD es construís només com un annex de les escoles normals (Reial decret de 23 d'octubre de 1898). Més endavant, però, s'acceptà que es construís a qualsevol municipi relativament gran. Els reials decrets de 8 de juliol de 1910, de 25 de febrer de 1911, l'Ordre de 7 de juny de 1933, etc. deixaven molt clar que les escoles graduades genuïnes només es podien edificar en nuclis de població importants i que la resta de tipologies estaven pensades per als municipis mitjans i petits (semiurbans i rurals). El primer reial decret que hem esmentat ordenava que els pobles que no arribaven als 2.000 habitants assajarien formes alternatives d'escola graduada, i el de 25 de febrer de 1911 especificava que els pobles petits havien de "*graduar la enseñanza (exigencia perentoria), sin graduar las Escuelas.*"

Tal com hem dit al començament, durant tot aquest període es constata una voluntat ferma d'estendre l'escola graduada arreu del país, i cal dir que aquesta voluntat s'intensifica notablement durant la II República. Entre el 1931 i el 1939, tot i haver trobat només 7 normes que s'hi refereixen, s'insisteix en la necessitat de graduar totes les escoles de l'Estat, s'aproven ajuts perquè els ajuntaments (especialment els més petits) poguin reconvertir les antigues escoles unitàries en EGC, s'estimula la graduació difusa i es critica explícitament els ajuntaments que directament o indirectament frenen el procés de graduació escolar.

La fe en l'escola graduada i, sobretot, en els grans grups escolars es va qüestionar per primera vegada, almenys a Catalunya, quan el CENU s'ocupà de l'organització d'una part de l'educació. En el Projecte d'Escola Nova Unificada, es manifestava el següent:

> "...Els grups escolars,[98] tan de moda en algunes ciutats d'Europa fa quaranta anys, [creen] un ambient adaptat a l'antiga concepció pedagògica, rígida, uniformadora, la finalitat de la qual era, principalment, atapeir el cervell dels nens amb lliçons teòriques i sotmetre llur activitat a una disciplina que en alguns llocs arriba a tenir caràcter de casernària, de gran multitud uniformada."

Un cop dit això, doncs, la proposta del CENU suposa un replantejament modest de la política graduacionista estrenada per primera vegada al final del segle XIX.

Segona fase: del 1939 al 1953

Des del 1939 fins a mitjan dècada dels anys 50 gairebé no es parlà de l'escola graduada,[99] i quan es féu gairebé no se li donà cap mena d'importància. A partir de la legislació analitzada considerem que durant aquests 14 anys la política graduacionista del primer període s'aturà completament, com s'aturaren tants altres projectes educatius i culturals.

Entre el 1939 i el 1953 només hem trobat 5 normes que parlen de l'escola graduada. La brevetat de la normativa que hem analitzat només ens permet arribar a la conclusió que el Ministeri concebia l'escola graduada com una escola que tenia una certa complexitat organitzativa, però res més. El discurs

---

[98] Els grups escolars originàriament designaven un grup d'escoles unitàries que funcionaven independentment. En aquest sentit, la idea de grup *"era, por completo, de orden material; no añadía nada orgánico, nada pedagógico a las escuelas en tal edificio reunidas. Claro está que el grupo podía favorecer la graduación de los alumnos o de las escuelas... Éste es el concepto corriente de grupo escolar, y se aplica en casi todos los casos."* Tanmateix, a partir de la segona dècada del segle XX: *"Han urgido algunas excepciones"*. Per mitjà del Reial decret de 30 d'agost de 1913, *"...se aprobó la construcción, por cuenta del Estado, de un edificio destinado a escuelas graduadas en Madrid que se denomina Grupo Escolar del Príncipe de Asturias. Aquí el nombre no solamente hace referencia al hecho material de existir varias escuelas en un mismo local, sino que se aplica a una escuela graduada muy completa, con funcionamiento especial... Hay otra escuela en Madrid [de características similares] llamada Grupo Escolar Cervantes..."* D'aquesta manera, el concepte de grup escolar pràcticament s'assimila al d'escola graduada. Per a més informació vegeu: ASCARZA, V.T. (1924); *Diccionario de legislación...*, op. cit., pàg. 38.

[99] Durant aquest interval de temps només hem trobat tres normes que hi facin referència, i totes en parlen de manera indirecta.

psicopedagògic que tanta força havia tingut durant el primer terç del segle XX s'esvaí completament.

A través de la normativa referida a construccions escolars sabem que es permetia –que no vol dir que s'afavorís– la construcció d'escoles graduades (Circular de 21 de juliol de 1942, Llei de 22 de desembre de 1953); i de la Llei d'educació primària (17 de juliol de 1945), així com de l'Estatut del Magisteri (Decret de 24 d'octubre de 1947), deduïm que l'administració pensava en tres tipologies d'escoles graduades que es diferenciaven pel nombre d'unitats. Es parla del "*grupo escolar*", escoles amb 6 o més unitats; de la "*escuela graduada completa*", escola d'entre tres i cinc unitats; i de la "*escuela graduada incompleta*", de dues unitats.

Tercera fase: del 1953 al 1975

Durant aquest període hem trobat 14 normes que parlen de l'escola graduada. D'aquestes, només 3 s'hi refereixen de manera exclusiva, 10 hi dediquen una atenció notable i només 1 es pot considerar irrellevant.

Des de mitjan dècada dels 50 es promulgaren diferents normes que denotaven un tomb important respecte de la política graduacionista que s'havia implantat des de la postguerra. L'any 1953 (Llei de 22 de desembre de 1953) se sol·licitava que les escoles unitàries massificades –de cooperació social– es dividissin en dues seccions; 9 anys més tard es pressionà perquè totes les escoles unitàries del país adoptessin la graduació difusa (Decret de 22 de febrer de 1962); durant la dècada dels 60 es projectaren nous models escolars –escoles llar i escoles de concentració– per imposar la graduació escolar arreu del país, etc.

Paral·lelament, es publiquen normes que tot primer aconsellen i posteriorment obliguen la graduació de l'ensenyament en vuit cursos (Llei de 29 d'abril de 1965, Llei de 21 de desembre de 1965, etc.). No hi ha dubte que es reprèn l'esperit graduacionista impulsat durant el període 1898-1939. Ara, però,

l'obsessió per la graduació no és deguda tant a aspectes psicopedagògics sinó més aviat a aspectes econòmics. Es creia erròniament que la difusió generalitzada de les escoles graduades havia de permetre organitzar una xarxa educativa pública menys costosa.

A mesura que entrem a la dècada dels 70, la política pro escola graduada és cada vegada més agressiva. L'any 1970, amb l'aprovació de la LGE, pràcticament només es permetia l'existència de centres complets i graduats. Des del 1970 fins al 1976 hem trobat set normes que exigeixen de manera incondicional la graduació de l'ensenyament i de l'escola. A mitjan dècada dels 70 la política pro escola graduada arriba, teòricament, al punt culminant: totes les escoles de l'Estat han d'ésser graduades llevat de casos molt excepcionals.

Quarta etapa: del 1975 als nostres dies

Durant les dues darreres dècades gairebé no s'ha parlat específicament de l'escola graduada i molt excepcionalment de la graduació de l'ensenyament. Ara bé, que no se'n parli no vol dir que no s'hi pensi i encara menys que s'hagi entrat novament en una etapa de letargia. Des del 1975 fins al 1985, malgrat que no disposem de normativa que ens permeti parlar amb propietat d'una política teòrica a favor o en contra de l'escola graduada, sabem per altres referències que la política de construccions escolars ha continuat donant preferència a l'escola graduada. Se sobreentén que totes les escoles de nova creació han de ser graduades. Des de la segona meitat de la dècada dels 80 fins als nostres dies no hi ha hagut gaires canvis. Si ens regim pel que es disposen la LODE i la LOGSE, no és difícil adonar-nos que en tot moment es refereixen de manera exclusiva a les escoles grans, completes o graduades. Tanmateix, a diferència de la legislació de la primera meitat dels 70, no prohibeixen explícitament la construcció d'altres tipus d'escoles "atípiques", incompletes o escassament graduades.

1.2.3.4. Aproximació a la política educativa real sobre l'escola graduada

Quina ha estat la realitat de l'escola graduada al llarg del nostre segle? S'ha aplicat el marc legal que hem presentat? Hi ha correspondència entre allò que es planifica (política educativa teòrica) amb allò que s'executa (política educativa real)? Amb l'objectiu de contrastar el que s'estableix oficialment i el que succeeix a la realitat, vegem breument quin ha estat el periple que ha seguit l'escola graduada a l'Estat espanyol.

Considerant els judicis de valor presents en les normes que hem analitzat, l'aportació de diversos testimonis i les estadístiques oficials –tot i ésser confuses i irregulars–, podem deduir fàcilment que l'escola graduada (tant l'EGAD com, no tant, l'EGC) no fou altra cosa –almenys fins a mitjan anys 60– que un projecte parcialment frustrat. Creiem que és un projecte parcialment frustrat perquè s'implantà més lentament del que establia la llei, només s'arrelà en zones molt concretes i massa sovint va adoptar una morfologia molt poc ortodoxa fins i tot en aquelles zones on teòricament havien de disposar d'escoles graduades més genuïnes. Per aquests motius, no és desencertat afirmar que l'escola graduada ha estat fins fa 30 anys una pura entelèquia, un desig que s'ha complert només esporàdicament.

La implantació parsimoniosa de l'escola graduada va ser deguda a diversos factors. Tanmateix, *grosso modo* podem parlar de: 1) la minsa aportació econòmica per part de l'Estat; 2) el desinterès de l'administració local; 3) la dificultat objectiva de trobar terrenys adequats; 4) la dificultat de trobar mestres predisposats a "emmotllar-se" a la nova organització; 5) l'emergència de grups de mestres oposats explícitament a l'escola graduada.

Veiem en primer lloc els factors que acabem d'explicar i posteriorment presentarem dades orientatives que donen compte del procés d'expansió de l'escola graduada a l'Estat espanyol, a la província de Girona i a la ciutat de Girona.

1.2.3.4.1. Els factors que dificulten el procés d'expansió

La minsa aportació econòmica per part de l'Estat

És obvi que la graduació de l'escola va tardar a realitzar-se perquè els diferents governs –llevat del republicà i del tecnòcrata franquista– destinaren una minsa aportació econòmica al pressupost destinat a educació. Això va fer que durant molt temps l'escola pública, tant pel que fa a la quantitat com a la qualitat i a la morfologia interna, romangués pràcticament inalterada. A partir de la taula següent, constatem que el 1924 el 5,49% del pressupost de l'Estat es destina a educació; durant la II República s'hi destina entre un 5,66% i un 9,6%; mentre dura l'autarquia només s'hi assigna entre el 4,79% i el 5,51%, i a partir de l'època del *desarrollismo* fins al final de la dècada dels 60 s'hi inverteix entre el 7,83% i l'11,37% del pressupost global.

Taula

Pressupost d'instrucció pública 1900-1968

ANY	DESPESES EN INSTRUCCIÓ PÚBLICA (en PTA)	PERCENTATGE SOBRE EL PRESSUPOST GENERAL	LLOC EN EL PRESSUPOST	PTA del 1929
1900	27.000.000 * 18.132.071 **			
1923	166.192.176			
1924		5,49		
1925		6,05		
1927		5,11		
1930		5,36		

1929	202.3000.000			202.300.000
1931	209.800.000	5,66		208.500.000
1932	267.151.793	5,92	6è de 23	268.800.000
1933	310.789.204	6,57	6è de 21	326.300.000
1934	344.093.044	6,60	4t de 24	343.800.000
1936	338.500.000	6,54		338.500.000
1937 (República)		9,4		
1938 (República)		9,6		
1940	394.900.000	5,51		228.900.000
1945	634.99.000	4,79		261.700.000
1950	1.414.000.000	7,83		
1955	2.627.100.000	8,22		
1960	5.618.700.000	8,57		
1965	14.500.000.000	10,60		
1968	27.309.000.000	11,37		

Font: elaboració pròpia a partir de dades proporcionades per diversos autors[100]

[100] PICAVEA, M. (1924); "Conferencia en el Círculo de la Unión Mercantil e Industrial de Madrid", dins COSTA, J. *Reconstrucción y europeización de España,* Ed. V. Campo, 1924. Una part d'aquesta obra la podeu consultar a AD (1989); *Historia de la educación en España. Vol. III. De la Restauración a la II República,* col. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid, pàg. 305-338. CARBONELL, J.; MONÉS, J. (1978); *L'escola única-unificada. Passat, present i perspectives,* Laia, Barcelona. LOZANO, C. (1980); *La educación republicana,* Universidad de Barcelona, Barcelona. NAVARRO, R. (1990); *La enseñanza primaria durante el franquismo (1936-1975),* PPU, Barcelona.

Durant la primera dècada del segle XX, si bé les instàncies oficials rarament reconegueren que la manca de consignació pressupostària dificultava l'extensió de l'escola graduada, hem trobat diverses normes que ho posen de manifest. El Reial decret de 18 d'agost de 1905, per exemple, no podia ser més explícit en afirmar que el procés de graduació escolar s'aturava "*por falta de créditos en el presupuesto vigente*", i el Decret de 8 de juliol de 1910 reconeixia que, a causa de les limitacions pressupostàries, els pobles més petits no podrien disposar en un futur d'una escola graduada *ad hoc*.

El desinterès de l'administració local

L'escola graduada va trigar a implantar-se perquè l'administració local (que tot sovint era la que havia d'assumir les despeses d'adquisició del terreny i de construcció) va mantenir una actitud ambivalent i una posició relativament indefinida. Aquesta posició era originada, moltes vegades, per la situació econòmica en què es trobava la municipalitat. L'ajuntament que disposava d'una escola graduada havia d'afrontar més despeses que no pas el que no tenia escola o el que en tenia una d'unitària. Respecte d'aquest problema, el Decret de 6 de desembre de 1934 manifestava el següent:

> *"[Es lamentable] que en algunos Ayuntamientos, para rehuir el pago de los emolumentos de los directores [de las escuelas graduadas], entorpezcan la organización y el progreso de la enseñanza creando escuelas unitarias."*

Dificultat de trobar terrenys adequats

L'escola graduada en la versió més "genuïna" no es va estendre amb més rapidesa perquè els ajuntaments –sobretot els de les grans ciutats– tenien dificultats per disposar de solars espaiosos, ben situats i que reunissin les recomanacions higienistes de principi de segle.

Cal recordar que diversos reglaments ordenaven que l'escola graduada "ideal" havia de disposar d'un espai relativament gran per construir-hi 6 o més seccions i albergar la biblioteca, el museu escolar, la cantina i l'armari rober, el porxo escolar, la cuina, el camp escolar, etc. D'altra banda, els principis tecnicohigienistes exigien que l'escola estigués situada en un bon lloc. Era preferible, i a voltes indispensable, construir-la en un indret alt, sec i assolellat; de fàcil accés; aïllat d'altres edificacions; propera a places i jardins. També es demanava que:

> *"[...] se evitará la proximidad a cementerios, talleres insalubres [...] El terreno será llano o, mejor, con ligera pendiente, sin elegir ni la parte más alta, que expone a los vientos desagradables, ni la parte más baja, por temor a humedades peligrosas. Se evitará con especial cuidado la vecindad de muladores, estercoleros, cloacas, pantanos, lagunas... y cualquier lugar cuyas emanaciones puedan viciar el aire. A la superficie de terreno que sea necesaria para el edificio se añadirá una extensión mínima de tres a cinco metros cuadrados por alumno para campo escolar. Cuando sea posible, la Escuela debe establecerse en las afueras de la población."*[101]

En la majoria de ciutats era difícil trobar zones amb aquestes característiques, i als pobles petits, si bé era més fàcil perquè no hi havia problemes d'espai, no es disposava de consignació econòmica necessària per adquirir-los. D'aquesta manera, l'escola graduada genuïna i higiènica es convertí generalment en un pur miratge.

La dificultat de trobar mestres fàcilment adaptables

L'escola graduada era a primer cop d'ull un model escolar temptador per a molts mestres perquè es presentava com una escola més gran, més racional,

---

[101] AD., (1991); *Historia de la educación en España. La educación durante la Segunda República y la Guerra Civil (1931-1939). Colección Breviarios de Educación,* vol. IV, Ministerio de Educación, Madrid.

més científica, amb més recursos, empeltada de la pedagogia moderna, etc. L'escola graduada era interessant perquè conferia un notable prestigi a la gent que hi treballava. Amb tot, però, demanava diverses contraprestacions i sacrificis que no sempre s'acceptaven fàcilment. El mestre de l'escola graduada havia de fer ús d'un nou sistema d'ensenyament, impartir el programa preestablert pel director, subjectivar noves formes disciplinàries, acceptar l'autoritat del seu superior i justificar i enregistrar pràcticament tot el que feia.

Treballar en una escola o col·legi implicava fonamentalment adequar-se a una nova estructura burocràtica i administrativa més complexa i renunciar a una part substancial de l'autonomia. Martín Muñoz, mestre que havia passat per l'escola unitària i per la graduada durant el primer terç del segle XX, afirmava el següent:

> *"[En la escuela graduada] no podíamos avenirnos a que se creara una autoridad más al lado del maestro (...), la inmensa mayoría de los maestros españoles cuentan con las suficientes garantías de idoneidad..., están capacitados para suministrar por sí solos la enseñanza..., están... en condiciones de vivir emancipados..., sin necesidad de acatar otras órdenes ni otras disposiciones de autoridades inmediatas que las que emanen de una inspección técnica bien organizada (...), al lado del maestro no debe haber quien reduzca su acción."*[102]

L'adaptació i la renúncia que requeria la "nova escola" van fer, sobretot durant el primer terç del segle XX, que més d'un mestre tornés cap a l'escola unitària per recuperar part de l'espai de llibertat que havia perdut. La dinàmica de l'escola graduada només recompensava els directors.[103]

---

[102] MUÑOZ, M. (1924); "Criterios sobre la dirección de escuelas graduadas", dins *El magisterio de Murcia,* citat per VIÑAO, A. (1990); *Innovación pedagógica y racionalidad científica.* Akal, Madrid, pàg. 50.

[103] *"La introducción de la escuela graduada encontraba... amplias resistencias. Los maestros sólo pedían ir a ellas para ser directores. En caso contrario, preferían la independencia de una escuela*

Emergència de grups de mestres contraris a la graduació escolar

Des del principi del segle XX fins al final de la II República, nombrosos mestres s'oposaren acèrrimament a l'extensió de l'escola graduada. Això va provocar sorpresa i indignació entre els mestres i els pedagogs més progressistes. Vicente Pinedo, per exemple, fervent defensor de l'escola graduada, afirmava el següent:

> *"Si no lo viera no lo creería. Causa pena hondísima haber de combatir en defensa de la escuela graduada teniendo por enemigos, no a profanos, no a legos en Pedagogía, sino a los versados en ella, a los maestros. Y si la discursión fuera tranquila, si los razonamientos se movieran en las serenas regiones en que la ciencia vuela, menos mal; pero no sucede esto; la pasión ciega a los combatientes y asoman a la superfície lacerías morales, de cuya existencia podía dudarse."* [104]

Els detractors de la nova escola aplegaven mestres de tarannà molt diferent. En un extrem hi havia professionals més aviat conservadors i fins i tot reaccionaris, i en l'altre, mestres "veritablement" progressistes encara que no formessin part de l'elit il·lustrada. Els primers eren mestres enclavats en el passat, disposats a fer tot el possible per recular a *l'Ancien regim.* Es mostraven recelosos amb tot allò que tenia a veure amb la industrialització, la modernitat, la innovació i, consegüentment, el canvi. Posar-se a favor de l'escola graduada suposava –més enllà de defensar la pedagogia renovadora– apostar per la modernització social, política i econòmica del país. Per coherència amb la seva ideologia, doncs, defensaven l'escola de sempre, és a dir, la unitària.[105]

---

unitaria". VIÑAO, A. (1985); "Cartagena 1900. Los orígenes de la escuela graduada pública en España", dins AD, *La educación en la España contemporánea,* Sociedad Española de Pedagogía, Madrid, pàg. 149.

[104] PINEDO, V., (1911); "Organización de la escuela graduada", dins *Congreso de Primera Enseñanza de Barcelona,* Barcelona, Tip. La Industrial, pàg. 270-280.

[105] Com legitimaven el menyspreu per l'escola graduada? Com justificaven l'escola unitària davant les argumentacions aparentment irrefutables dels graduacionistes? Segons el professor Viñao, ho

L'altra crítica és, segons el nostre parer, més interessant. Es desconfia de l'escola graduada perquè massifica l'ensenyament (es construeixen macrocentres on la individualitat i la familiaritat desapareixen), debilita les relacions entre els alumnes i els mestres (el mestre desenvolupa la seva tasca educativa a partir d'un rol molt definit), jerarquitza el cos docent (no tots els mestres estan al mateix nivell), es deixa sense iniciativa el mestre (bona part de la gestió recau només en el director), s'hi aplica un control i una rigidesa asfixiants (tot ha d'estar registrat i meticulosament ordenat), etc. Des d'una perspectiva crítica, s'està en desacord amb l'escola graduada perquè pateix una obsessió homogeneïtzadora[106] i perquè fracciona el procés educatiu.[107]

---

raonaven a partir d'explicacions naturalistes i grotesques: *"Se saca a colación... el factor étnico, la insociabilidad e individualismo feroz de la raza. Los críticos de la escuela graduada expresan ser ésta una organización apropiada para otros países, pero no adecuada al individualismo hispánico, reacio a la cooperación y al trabajo en equipo, o al carácter latino, presto para mandar y reacio a obedecer".* A més d'aquests arguments, n'utilitzaren altres de més plausibles (tot i ser perfectament qüestionables). Es menyspreava l'escola graduada perquè alterava la unitat i la cohesió pròpies de les escoles petites, augmentava els particularismes i els desacords, perquè el mestre no podia controlar amb facilitat el que succeïa dins de l'espai escolar i era més difícil influir l'alumne, etc. Amb tot, moltes d'aquestes afirmacions es feien des del desconeixement absolut de les possibilitats de l'escola graduada.

[106] La pretensió homogeneïtzadora de l'escola graduada fou criticada fins i tot per mestres renovadors com per exemple L. Luzuriaga (1889-1936): *"La actual escuela está basada en la rígida y abstracta unidad de la "clase" o del "grado". Clase significa conjunto homogéneo, uniforme de alumnos, bajo la dirección de un maestro. Esta homogeneidad se trata de hacerla cada vez más intensa en la enseñanza pública. Su máxima expresión es el llamado "sistema de Mannheim", del Dr. Sickinger, en el cual se llega a orientar tres y cuatro series de clases paralelas. Los niños son en él cribados por una serie sucesiva de harneros psicológicos, hasta llegar a la máxima homogeneidad intelectual posible. Se considera así a los alumnos casi como cosas materiales, que han de ser tratadas en serie como la fabricación moderna de automóviles. Se ha llegado incluso a pedir que la escuela misma realice orientación profesional de sus alumnos, encerrándoles de esta suerte en carriles fijos para toda su vida. Esta concepción homogeneizadora tiene sus raíces en la pedagogía intelectualista al uso. Siendo la razón, o la inteligencia, la misma esencialmente en todos, se la utiliza como unidad de medida o de juicio. De aquí la boga de los "tests" o pruebas mentales, con sus clasificaciones y subclasificaciones, escalas métricas, etc."* LUZURIAGA, L. (1931); *La nueva escuela pública,* Publicaciones de la Revista de Pedagogía, pàg. 44-45.

[107] El 1909 els mestres Bassols –de Reus– i Danvila –de Tortosa– es discutien sobre els avantatges i els perjudicis de l'escola graduada. El primer afirmava que "el futur és de les escoles graduades. Un mestre atenent tota la classe de nois, ensenyant a llegir, a resoldre regles de tres compostes i dirigint la classe de treballs manuals és una barbaritat [...]. En canvi, tres mestres en una escola gran es divideixen la feina ... Un per als petits, un per als mitjans i l'altre per als grans, ensenyaran tres vegades amb menys d'esforç...". Danvila el replicava afirmant que en l'escola graduada

Bona part d'aquests arguments seran recuperats cap al final de la dècada dels 70 pels mestres de les escoles unitàries i cícliques de casa nostra.

1.2.3.4.2. Concreció del procés d'expansió

Consideracions generals

Tal com hem manifestat diverses vegades, a l'Estat espanyol l'escola graduada (sobretot l'EGAD) es va estenent molt lentament i enmig de nombroses dificultats. Fins a la dècada dels 60 és un prototipus d'escola minoritària i més aviat rar, perquè pràcticament només es trobava en algunes ciutats importants. Actualment sabem que les primeres escoles graduades s'emplaçaren a principi de segle a Cartagena,[108] Bilbao, Madrid i, posteriorment, arribaren a Barcelona, València i altres capitals. En general, eren centres grans[109] que es caracteritzaven pel fet d'assolir una bona qualitat de l'ensenyament i oferir nombrosos serveis escolars i extraescolars:

> *"Las graduadas de las ciudades contaban con buenos edificios, abundante material, directores prestigiosos, buen profesorado en general... [por lo cual] solían ponerse como ejemplo de lo que podía y debía ser la escuela primaria pública."*[110]

A partir de la dècada dels 20 l'escola graduada també s'atansa a alguns pobles i barris perifèrics. Cal dir, però, que l'escola que hi arriba es

---

"correm lo perill de convertir l'escola en una fàbrica. Fins ara un mestre era per a tota la vida..., com argila fina anava modelant la intel·ligència i l'ànima del xiquet. Ara, passarà d'unes mans a les altres. Es podria donar el cas que un nen conegués en una mateixa escola vuit mestres". MISTRAL, J. (1980); *Nosaltres, els mestres,* Barcelona, Pòrtic, pàg. 48-49.

[108] Cartagena fou el primer municipi de l'Estat que tingué una escola graduada "genuïna": *"La primera piedra del primer edificio para escuelas graduadas fue colocada en Cartagena, el 9 de diciembre de 1900, en un acto presidido por García Alix, flamante titular del recién creado Ministerio de Instrucción Pública".* VIÑAO FRAGO, A. (1990); *Innovación pedagógica y...,* op. cit., pàg. 14

[109] La primera escola graduada de Barcelona (construïda l'any 1917) tenia 11 seccions i acollia 550 alumnes; la segona (edificada l'any 1920) disposava de 16 seccions i podia escolaritzar més de 700 alumnes. Les que es projectaren a partir del 1921 estava previst que tinguessin unes 30 seccions i escolaritzessin més de 1.000 alumnes.

diferenciava de les escoles graduades de les grans ciutats perquè generalment tenia menys seccions (3, 4 o 5 seccions com a màxim), el material hi escassejava, la qualitat educativa era més que dubtosa, els mestres tenien menys prestigi, la programació era poc precisa, oferia menys activitats extraescolars, etc. A. Viñao afirma que "*las características de los materiales, organizativas y personales [de las pequeñas escuelas graduadas] guardaban una estrecha relación con las escuelas unitarias y rurales*". Considerem important retenir aquesta observació perquè, tal com hem manifestat anteriorment, l'escola graduada no és exclusiva de la ciutat.

Evolució quantitativa de l'escola graduada a l'Estat espanyol

A partir de les estadístiques de què disposem,[111] constatem que l'escola graduada ha augmentat de manera progressiva. Tanmateix, no sempre ho ha fet amb la mateixa intensitat ni ha acabat implantant-se completament a tot el territori. Si ens fixem en les dades de la taula que acompanya aquest apartat, podem establir quatre grans períodes: 1) dictadura de Primo de Rivera; 2) II República; 3) franquisme de la postguerra, i 4) franquisme *desarrollista*.

Al llarg del primer període es produí un increment moderat del nombre d'escoles graduades: entre el 1923[112] i el 1928 se'n construïren 143 (l'increment fou del 22,3%). Durant la II República, la política de construccions escolars, vertebrada a l'entorn de plans específics –com ara el pla quinquennal del 1932– va originar un augment considerable d'escoles graduades, sense arribar a assolir les fites marcades per la política teòrica. Entre el 1932 i el

---

[110] VIÑAO, A. (1997); *Tiempos escolares , tiempos sociales...*, op. cit., pàg. 106.

[111] En el moment de tancar aquest capítol només hem pogut obtenir dades comparables i mínimament creïbles dels anys 1923, 1928, 1932-1945 i 1965. La interpretació que en fem tot seguit està condicionada per les dades que hem obtingut fins avui.

[112] L'any 1923 només 641 escoles eren graduades. Si considerem el conjunt del mapa escolar s'estima que només el 2,3% de les escoles públiques eren graduades.

1935 es construïren 449 centres graduats (l'increment fou del 31,28%).[113] Aquesta política expansionista es va estroncar amb l'arribada del franquisme. Des del 1939 fins al final de la dècada dels 50 el nombre d'escoles graduades va augmentar d'una manera molt modesta i gairebé imperceptible. Durant els primers anys de la postguerra només es varen construir 144 escoles graduades. A partir de la dècada dels 60, però, la situació canvia d'una manera bastant visible i es torna a recuperar la política educativa graduacionista de la II República. El pla de construccions escolars del 1956 (executat parcialment entre el 1957 i el 1963) i el desplegament del *I Plan de desarrollo* (1964-1967) possibilitaren l'increment espectacular de les escoles graduades. El 1965 se'n comptabilitzaven 11.346 (en 20 anys el creixement fou del 424,79%).

[113] Amb tot, cal ressaltar que l'increment més espectacular es produeix entre els anys 1928 i 1932, ja que a partir de les estadístiques que hem pogut consultar es constata un augment de 655 centres (és a dir, del 83,03%). D'aquest total, però, no sabem les escoles que es construïren durant el període de Primo de Rivera ni les que s'edificaren a partir de la II República.

Gràfic

Evolució de l'escola graduada a l'Estat espanyol (1923-1965)

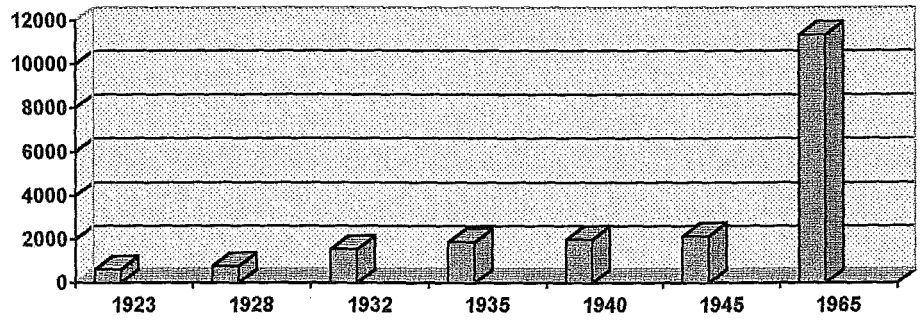

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Tot i no disposar de dades precises sobre les escoles graduades que es construïren entre el 1965 i el 1975, sabem –a partir de les estadístiques referides a les escoles unitàries– que les instàncies governamentals foren incapaces, afortunadament, de graduar totes les escoles del país. Aquesta observació ens serveix per parlar del fracàs parcial de la política educativa graduacionista projectada durant la darrera etapa franquista.

Evolució quantitativa de l'escola graduada a la província i a la ciutat de Girona

Malgrat la migradesa i la discontinuïtat de les dades, constatem que al llarg del segle XX l'escola graduada de la província de Girona avança molt lentament. A l'inici dels anys 20 només hi havia 16 escoles graduades, és a dir, el 3,3% de les escoles. Malauradament, no disposem del nombre d'escoles construïdes durant la II República. Tanmateix, l'any 1940 sabem que la província tenia 45 escoles graduades (el 7,6% del total), i cinc anys més tard només n'hi havia 46 (el 7,9%). A mitjan dècada dels 60 el total d'escoles graduades experimenta un creixement notable: se'n comptabilitzaven 109 (el 17,1% sobre el total).

Gràfic

Evolució de l'escola graduada a la província de Girona (1923-1965)

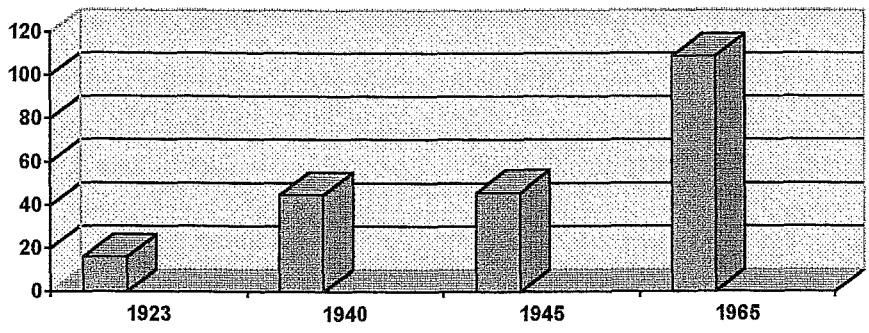

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Pel que fa a la ciutat de Girona, l'increment de les escoles graduades va seguir la mateixa tendència que es donà a tot l'Estat. Genèricament, l'expansió fou lenta i es concentrà sobretot durant la II República i la dècada dels 60. Amb anterioritat a la II República, la ciutat només tenia una escola graduada, l'escola Grup Escolar de Girona,[114] que més tard s'anomenà escola Joan Bruguera. Entre el 1932 i el 1934 se'n construïren tres.[115] Fins l'any 1945 la ciutat només va tenir 5 escoles graduades, i el 1965 en disposava de 12.

[114] La primera escola graduada de la ciutat fou inaugurada el 17 de setembre de 1911, després de quasi tres anys de construcció i d'aconseguir que l'Estat es fes càrrec del 70% del cost de l'obra. Per a més informació vegeu: MARQUÈS, S.; PUIGBERT. J., (1986); *75 anys del Grup Escolar de Girona, 1911-1986. Aproximació a la història de l'escola pública Joan Bruguera,* Escola Pública Joan Bruguera, Girona.

[115] Les tres escoles graduades s'anomenaven: Grup Ramon Turró, Grup Ignasi Iglesias i Escola del carrer Eximeixis. Durant aquest període s'inauguraren quatre escoles unitàries, dues a la pujada de Sant Martí i dues al barri del Pont Major. Dades extretes de SOLER, P. (1994); *L'educació en el lleure a Girona...* op. cit., pàg. 70.

Gràfic

Evolució de l'escola graduada a la ciutat de Girona (1923-1965)

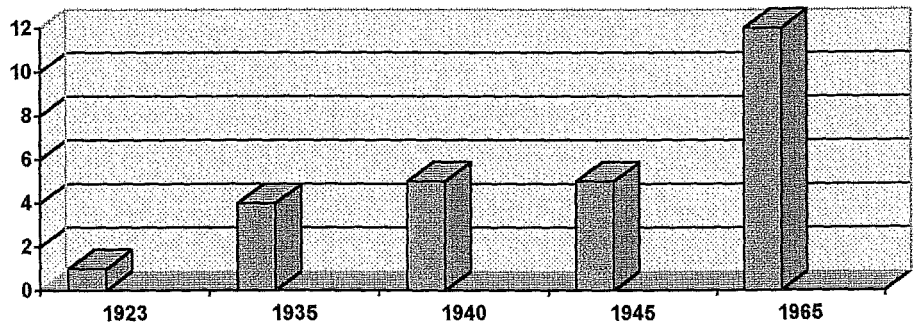

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Tanmateix, si ens fixem en el grau de representativitat d'aquest tipus d'escola, constatem que des de la dècada dels 40 fins a mitjan dècada dels 60 (moment en què tenim dades comparables) hi està fortament arrelada. L'any 1940 el 35,7% de les escoles públiques de la ciutat eren graduades, i 20 anys més tard ho eren prop del 40%. Amb tot, cal ressaltar que durant aquest període l'escola graduada mai no va sobrepassar el 50% del total d'escoles públiques.

Taula

Evolució de l'escola graduada

	Escoles de l'àmbit nacional				Escoles de la província de Girona				Escoles de la capital de la província de Girona			
Any	Nombre d'escoles graduades	Nombre de seccions que les componen	Nombre total d'escoles*	% d'escoles graduades respecte del total	Nombre d'escoles graduades	Nombre de seccions que les componen	Nombre total d'escoles*	% d'escoles graduades respecte del total	Nombre d'escoles graduades	Nombre de seccions que les componen	Nombre total d'escoles*	% d'escoles graduades respecte del total
1923	641	2.291	27.080	2,3 %	16	44	474	3.3%	1			
1928	784											
1932 (octubre)	1.435											
1932 (setembre)	1.572											
1935	1884	8.884	50.103	3,7%					4			
1940	2.018	9.616	41.981	4.8%	45	186	588	7.6%	5	24	14	35.7%
1945	2.162	9.790	42.500	5%	46	193	582	7.9%	5	21	13	38.4%

1950		11.566				185				21		
1955		14.346				187				26		
1965	11.346		50.692	22,3%	109		635	17,1%	12		29	41,3%

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu pàg. 234)

1.2.4. L'ESCOLA UNITÀRIA

1.2.4.1. Contextualització bàsica

Les enciclopèdies i els tractats de pedagogia del primer terç del segle XX presentaven una visió bastant negativa de l'escola unitària. V.T. Ascarza, en el tractat d'educació a què ens hem referit anteriorment, afirmava que *"las llamadas escuelas unitarias [tienen] un solo maestro para educar niños de diferentes edades y de distinto desarrollo mental.* Es un tipo de organización primitiva, rudimentaria, llena de inconvenientes."[116]

A. Gil i V. Pertusa tampoc no en tenien una idea gaire favorable, perquè, per damunt de tot, la consideraven un organisme no racional:

> *"Reunir cuarenta o cincuenta niños –en las condiciones más favorables– de las edades más diferentes y en un grado totalmente distinto de desarrollo mental, y colocarlos bajo la dirección educativa de un solo maestro, es someter a éste a la tortura de un trabajo agotador, con un rendimiento mínimo y someter a los niños a un* régimen escolar de eficacia escasa y de ritmo lento, *como acaece siempre que para la realización de una obra se* siguen métodos ilógicos o irracionales."[117]

El diccionari de pedagogia de l'editorial Labor la definia com l'escola

> *"regentada por un solo maestro, con niños de distintas edades y fases de educación. Se le da también el nombre de monodidácticas, en* oposición a las llamadas graduadas o polididácticas, *con diferentes clases o grados y varios maestros [...]* A cualquiera que conozca las modernas tendencias de la Pedagogía, le parecerá un anacronismo que todavía se hable de estas escuelas *[...] En muchas de estas escuelas se hacinan aglomeraciones de ochenta o cien niños, con un máximo con los que* un solo maestro se esfuerza en trabajar para obtener, con un máximo

---

[116] ASCARZA, V.F. (1924); *Diccionario de legislación...*, op. cit., pàg. 576.

[117] GIL, A.; PERTUSA, V. (1935); *Estudios pedagógicos modernos. Tomo V. Organización escolar*, Tipográfica de R. Alcalá, Màlaga, pàg. 326.

> derroche agotador de energías, un mínimo de resultados. [...] De desear es que llegue el día en que, *por el mejoramiento de las vías de comunicación y la facilidad de los transportes, se pueda lograr reunir varias de estas escuelas aisladas en un solo grupo, a la manera de las concentraciones escolares ensayadas con éxito en los Estados Unidos de Norteamérica."*[118]

Avui dia, sortosament, determinats col·lectius d'ensenyants en tenen una imatge diferent en el sentit que ja no la consideren irracional, rudimentària, anacrònica ni plena d'inconvenients. Tanmateix, ara no estem interessats a destacar els aspectes positius o negatius de l'escola "petita", de la "incompleta", etc., sinó que només volem presentar a tall d'emmarcament general: una breu ressenya cronològica de l'evolució d'aquesta escola; alguns dels factors que condicionen la seva evolució; i finalment parlem de les característiques bàsiques de les escoles unitàries pensant sobretot en l'escola unitària del primer terç del segle XX.[119]

1.2.4.1.1. L'origen de l'escola unitària (breu ressenya cronològica)

Parlar de l'origen de l'escola unitària significa parlar de l'inici de l'escola. Cal recordar que l'escola unitària s'implanta justament quan apareix l'escola. Per això Ruiz Amado explicava que era "*una escuela muy antigua, y no sólo se empleó en la Escuela popular o primaria, sino en la escuela latina, que comprendía la actual Segunda Enseñanza."*[120] A l'Estat espanyol fou l'únic model d'escola pública fins que el 1898 s'esmentà per primera vegada (des de les instàncies oficials) la necessitat de graduar l'escola.

---

[118] A.D., (1936); *Diccionario de pedagogía.* Ed. Labor, Barcelona, Madrid, B. Aires, Río de Janeiro, pàg. 1216.

[119] Tal com podeu observar, aquests tres apartats coincideixen amb els apartats 1.2.3.1.1, 1.2.3.1.2 i 1.2.3.1.3, referits a l'escola graduada. Insistim en aquest fet perquè és possible que hi vegeu aspectes poc nous o fins i tot repetits.

[120] RUIZ AMADO, R. (1924); *Enciclopedia manual de pedagogía ...*, op. cit., pàg. 319.

Si quan parlàvem de l'escola graduada ens hem referit al procés d'expansió, quan tractem l'evolució de l'escola unitària cal referir-nos al procés contrari. Malgrat que en xifres absolutes l'escola unitària augmenti –de manera irregular– fins pràcticament al final de la dècada dels 50, el grau de representativitat va disminuint molt lentament i de manera progressiva des del principi del segle XX.

A què és degut aquest fet? Per què l'escola unitària perd protagonisme? Des de la segona meitat del segle XX, s'apel·la tot sovint a elements objectius desvinculats de qualsevol acció política. Es diu que l'escola unitària recula arran de la crisi estructural del camp, del despoblament de les àrees rurals, de la davallada de la població infantil i jove en el medi rural, etc. Tanmateix, com s'explica durant els primers anys del segle XX? Segons el nostre parer, és deguda, entre d'altres, a la producció d'un discurs minoritari però molt ben estructurat que a poc a poc va penetrant en espais educatius i intel·lectuals clau. Els arguments d'aquest discurs són els mateixos, capgirant-los, que els que s'empraren per defensar l'escola graduada: millora pedagògica, modernització de l'aparell escolar, racionalització del procés educatiu i de l'escola, etc. Tot i això, durant el primer terç del segle XX la tesi contrària a l'escola unitària quedà amortida per altres explicacions, més febles i no tan sistematitzades, que s'hi mostraven a favor. Veiem tot seguit alguns dels arguments utilitzats per ambdues parts.

1.2.4.1.2. Discursos en contra i a favor de l'escola unitària

El discurs contrari a l'escola unitària

Els mestres renovadors, els regeneracionistes, i els liberals més sensibilitzats vers l'educació deslegitimaren l'escola unitària perquè consideraven que es tractava d'una organització irracional i; perquè era poc eficaç; perquè exigia un treball esgotador i poc profitós; perquè era intrínsecament caòtica i desordenada, etc. Els graduacionistes més purs sempre veieren l'escola

unitària com una escola inacabada, imperfecta, limitada i anacrònica que s'havia d'eradicar com més aviat millor. En diverses publicacions es criticava l'heterogeneïtat dels grups classe, el tipus de classificació i el sistema d'ensenyament que empraven aquestes escoles.

Per als graduacionistes més ortodoxos, era inconcebible que hi hagués aules amb alumnes de diferents edats i nivells mentals, perquè això impossibilitava desenvolupar un ensenyament especialitzat, provocava un esgotament notable del mestre, obstaculitzava l'obtenció de bons resultats acadèmics i, en darrer terme, perquè dificultava establir disciplina i ordre a la classe. Respecte del sistema d'ensenyament, consideraven escandalós que un sol mestre, juntament amb dos o més alumnes avantatjats, es fessin càrrec de l'ensenyament perquè afavoria que el mestre perdés part del control de l'aula, que els alumnes instruïts pels auxiliars no rebessin un ensenyament prou digne i que alguns alumnes -sobretot els de menys edat- estiguessin desatesos:

> *"Cuando hay un solo maestro... éste tiene que atender, a la vez, a los varios grupos, lo cual obliga a echar mano de instructores, con todos sus graves inconvenientes, o a dejar medio abandonadas algunas secciones en determinados momentos; y si no abandonadas, por lo menos, entregadas a sus propios esfuerzos o iniciativas."*[121]

Tanmateix, els "límits" suposadament imposats per l'escola unitària eren, segons l'opinió d'alguns graduacionistes, parcialment resolubles. Només calia adaptar l'organització de l'escola graduada a la unitària. A. Gil i V. Pertusa proposaven que l'escola unitària incorporés el quadre d'horaris, és a dir, la plantilla on es registrava l'ordre i la durada dels exercicis previstos al llarg de

[121] ASCARZA, V.T. (1924); *Diccionario de legislación...*, op. cit., pàg. 576.

la setmana per tal de racionalitzar el temps escolar i el treball de l'alumne i del mestre:

> *"El horario escolar tiene una importancia muy grande para la buena marcha y funcionamiento de la escuela, en cuanto que contribuye a la mejor distribución de las horas que el niño pasa en aquélla; y ahorra pérdidas de tiempo en beneficio de la enseñanza; hace más suave la labor escolar; acomoda los trabajos, en intensidad y duración, a la diferente capacidad de los niños en los diversos momentos; acostumbra a los maestros y a los alumnos a trabajar con método, evitando la excesiva duración de un ejercicio con detrimento de los otros; facilita la disciplina con la ocupación constante de todos los niños; y por último, con la sucesión y alternativa de ejercicios y descansos, introduce en la enseñanza animación, variedad y vida."*[122]

El discurs a favor de l'escola unitària

Durant el primer terç del segle XX, la dissertació contrària a l'escola unitària va comptar amb l'oposició de nombrosos mestres.[123] Alguns d'aquests crearen un "pensament" –generalment feble i poc sistematitzat–[124] que lloava les característiques de les escoles petites. S'insistia que l'escola unitària tenia un elevat grau d'autonomia i de llibertat perquè no estava sotmesa a les directrius d'un director o d'un claustre, i que permetia arribar fàcilment a l'alumnat. Respecte d'aquesta darrera observació, Ruiz Amado afirmava:

> *"La escuela unitaria tiene algunas prerrogativas peculiares que la aventajan en cierto concepto a la graduada. La prinicipal es el influjo educador de un maestro eminente, que dirige toda la educación de los alumnos. Ciertamente, si a ese pedagogo le hacéis Director de una graduada, no le dáis ese mismo influjo sobre*

---

[122] GIL, A.; PERTUSA, V. (1935); *Estudios pedagógicos modernos...*, op. cit., pàg. 340.

[123] *"Más si en pura doctrina didáctica es siempre preferible, por su organización, la escuela graduada a la unitaria, en realidad ocurre que un número inmenso de educadores se deciden por la segunda"*. GIL, A.; PERTUSA, V. (1935); *Estudios pedagógicos modernos...*, op. cit., pàg. 326.

[124] També conjunt d'idees o estat d'opinió que es produeix, a diferència del discurs graduacionista, al marge de les instàncies oficials i dels cercles pedagògics més "avançats".

> *los alumnos; pues con pequeño contacto con ellos, habrá de reducirse a moderar y harmonizar la actividad de los maestros de sección, que serán los propios educadores."*[125]

Amb tot, els mestres proclius a l'escola petita també li veien algunes limitacions. Es parla de l'aïllament del mestre, del dèficit d'infraestructures, de la desatenció que solien patir els alumnes més petits, etc. Per superar aquests defectes es proposaren solucions, com ara realitzar trobades periòdiques entre els professionals, oferir atenció especial als alumnes de les seccions més elementals (hi ha qui proposava que deixessin de ser instruïts pels auxiliars i passessin a ser ensenyats pel mestre), desenvolupar un currículum més atractiu, afavorir el treball lliure i individual entre l'alumnat de més edat, fomentar la cooperació entre alumnes de diverses edats, formar grups flexibles, afavorir la llibertat de moviment, establir un clima de confiança entre el mestre i l'alumnat, buscar espais per realitzar activitats lúdiques, artístiques i experimentals (s'insisteix en la necessitat de disposar d'un local per a treballs manuals, d'un camp d'experiències agrícoles, etc.), estimular els centres concèntrics de formació, etc.[127] La solució d'una part considerable dels "mals" de l'escola unitària consistia en l'adopció dels plantejaments pedagògics i educatius de "l'escola activa":

---

[125] RUIZ AMADO, R. (1924); *Enciclopedia manual de Pedagogía...*, op. cit., pàg. 319-320.

[126] *"La escuela unitaria habrá de conceder una cierta libertad de movimiento a los niños dentro de la clase cuando no estén ocupados directamente con su maestro... sin estorbar a los demás [compañeros]".*

[127] *"A pesar de que la fórmula de este régimen de organización puede ser la de división del trabajo, no quiere esto decir que no se deban aprovechar aquellos ejercicios que puedan despertar el interés a todos los niños de la escuela, para dirigirse al maestro a ellos, aunque después los trabajos que deba hacer cada grado o cada niño, respondan al tipo de su capacidad. Así puede suceder con algunas lecciones objetivas o de cosas, lecturas comentadas, ejercicios de vocabulario, etc."* BALLESTEROS, A. (1929); "La organización del trabajo en una escuela unitaria", dins *Revista de Pedagogía,* núm. 88, pàg. 167. Aquest autor fou inspector d'ensenyament durant els anys 30 i es va caracteritzar pel fet de ser bastant sensible amb la problemàtica de l'escola unitària.

> *"A la escuela unitaria se le han achacado todos lo vicios de una didáctica vieja, pobre y rutinaria. En ella han crecido, como en un bosque virgen, toda clase de malezas: materialismo, verbalismo, monotonía, memorismo, rutina, autoritarismo, etc. Para estos males hay sólo un remedio: adaptar la escuela a la vida, crear la escuela educativa, la escuela de la cooperación, de la actividad creadora y del trabajo productivo, la escuela que, como afirma Kerschensteiner, con un mínimo de materia instructiva proporcione un máximo de capacidad. Por la introducción de los métodos de la escuela activa, puede también la escuela unitaria contribuir al progreso e incorporarse al movimiento renovador de la Escuela del Trabajo."*[128]

1.2.4.1.3. Algunes característiques bàsiques de les escoles unitàries

Com era l'escola unitària quan es va iniciar el procés de graduació? Quins eren els trets que la diferenciaven de l'escola graduada? L'escola unitària del primer terç del segle XX, en les qüestions més bàsiques (magnitud i distribució de l'espai, nombre de mestres, organització de l'ensenyament, etc.), era bastant semblant a l'escola unitària de la dècada dels 60, dels 80 o d'avui dia. Per això diem que l'escola aula pràcticament no ha modificat cap dels elements estructurals.

Tanmateix, en altres qüestions (com ara la quantitat i la qualitat del coneixement, l'estat de les aules, etc.) sí que ha canviat significativament. Ara, però, no tenim com a objectiu explicar la transformació que ha experimentat al llarg del segle XX, sinó que ens cenyim a explicar, partint del que hem dit a l'apartat 1.2.3.1.3, les característiques bàsiques de l'escola unitària del primer terç del segle XX. El fet que conservem l'estructura d'anàlisi utilitzada en parlar de l'escola graduada fa que en alguns aspectes ens mostrem redundants. Amb

---

[128] A.D., (1936): *Diccionario de pedagogía...* op. cit., pàg. 1222-1223.

[129] La majoria d'aquestes característiques són aplicables també a l'escola unitària d'entre els anys 1939 i 1980.

tot, hem decidit de fer-ho d'aquesta manera per poder comparar més fàcilment ambdues realitats escolars.

L'espai

Tal com hem manifestat en diverses seccions, l'escola unitària del primer terç de segle –així com la d'avui dia– s'ha caracteritzat pel fet de disposar d'un espai escolar reduït, escassament seccionant, i auster. Això va afavorir, sobretot durant les primeres dècades en què es posà en funcionament el procés de graduació, que les escoles unitàries es caracteritzessin pel fet d'impartir menys nivells educatius, no realitzar activitats educatives especials (tallers, classe de dibuix, de treballs manuals, etc.) i no oferir cap dels serveis que es podien trobar a les escoles graduades (menjador escolar, cantina, biblioteca, instal·lacions esportives pròpies, etc.).

Durant el primer terç del segle XX, l'austeritat dels edificis de moltes escoles unitàries va anar acompanyada d'una precarització insostenible que contrastava amb la situació de les escoles graduades. Mentre que la majoria d'escoles graduades que a poc a poc s'anaven construint tenien un bon aspecte, eren confortables, funcionals i s'emplaçaven en llocs adequats, en la majoria d'escoles unitàries es donava tot el contrari.

> *"Cuando los pueblos construyen [una escuela unitaria] casi siempre se limitan a cerrar una nave con cuatro muros, en uno de cuyos costados está la puerta que comunica directamente con la calle. Resulta ello de una pobreza e incomodidad terribles. Los vientos, en cuanto se empuja la puerta, invaden la clase; la suciedad por el polvo o el barro que los muchachos llevan es inevitable, así como los ruidos y otros inconvenientes. Por modesta que sea una construcción escolar, debe tener*

un vestíbulo anterior a la clase y otra pequeña dependencia para material y usos diversos..."[130]

L'organització i la classificació de l'alumnat[131]

L'escola unitària de principi del segle XX, així com la d'avui dia, no ha organitzat ni ha classificat l'alumnat de la mateixa manera que l'escola graduada. Tanmateix, contradient algunes posicions "ingènues", l'escola unitària sempre ha taxonomitzat d'una manera o una altra el conjunt de l'alumnat. Durant bona part del segle XIX i el primer terç del segle XX els mestres d'aquestes escoles, tal com hem explicat al bloc temàtic 1.2.2.2.4, establien –dins de l'única aula– tres grups d'alumnes relativament flexibles. Aquests grups, a diferència del que succeïa en les escoles unitàries, es formaven a partir de criteris imprecisos i –segons els graduacionistes– molt poc científics. Respecte d'aquesta qüestió, és ben il·lustratiu el que manifestava F. Sainz:

"Respetando la costumbre clásica de los tres grados o secciones en que pueden dividirse los alumnos, se nos ocurre la división así: niños que desconocen el artificio del lenguaje y que se llaman comúnmente analfabetos; segunda sección: niños iniciados en la lectura y escritura, pero que no pueden servirse de otro libro que el de lectura; tercera sección: niños a quienes el maestro puede entregar el libro de materias, como auxiliar en el estudio, e instrumento ocasional de trabajo."[132]

---

[130] SAINZ, F. (1935); *La escuela unitaria,* Publicaciones de la Revista de Pedagogía, Madrid, pàg. 10 i 11.

[131] Per a més informació sobre el tema vegeu: RICART, F. (1926); "Un sistema de graduación para las escuelas rurales", dins *Revista de Pedagogía,* núm. 59; MARTÍ ALPERA, F. (1914); *Las escuelas rurales,* Dalmau Carles, Girona.

[132] SAINZ, F., (1935); *La escuela unitaria...* op. cit., pàg. 29.

L'avaluació

El fet que fins ben entrat el segle XX els alumnes de les escoles unitàries no estiguessin obligats a fer exàmens de fi de curs no vol dir que estiguessin exempts d'avaluació.

> *"La enseñanza no graduada pura, sin exámenes de promoción no existe. Las propuestas o aplicaciones conocidas son, de hecho, una enseñanza por ciclos. Lo que sucede, en estos casos, es que el examen o evaluación, que clasifica o selecciona, se traslada en el tiempo. El escalafón o estadio se alarga. Ya no es trimestral o anual, sino que se extiende tanto cuanto lo permite el ciclo o el nivel educativo de que se trate. Durante el mismo serán posibles las correcciones o recuperaciones –también los retrasos o estancamientos– pero no habrá exámenes de promoción. Todo se deja para el final. Llegado este momento, ante un nuevo ciclo o nivel, se impone el examen o evaluación y la decisión, acorde con sus resultados, que facilita o no el paso a dicho nivel o ciclo y/o la obtención del título final."*[133]

Així doncs, l'escola unitària, fins i tot la de principi de segle, examinava i avaluava l'alumnat encara que no ho fes ni amb la freqüència ni amb la pressió tan característica de les escoles graduades.

El currículum i el material de suport

El currículum de les escoles unitàries des de sempre s'ha distingit pel fet d'ésser bastant unificat. El grau d'unificació, però, era superior quan l'escola només tenia tres seccions. D'altra banda, cal constatar que, mentre les escoles unitàries es consideraren (i es tractaren) com si fossin de segona o de tercera categoria, impartiren un currículum més breu que no pas el que oferia l'escola graduada. Durant tot el segle XIX i principi del segle XX les escoles unitàries –especialment les que es trobaven a la ruralia– només ensenyaven escriptura,

lectura, càlcul i algunes nocions de ciències naturals, de geografia, d'història i de catecisme. Pel que fa al material de suport, es constata que l'escola unitària fins ben entrat el segle XX utilitzà enciclopèdies, llibres de text i programes escassament seccionats.

L'horari i el calendari escolar

Malgrat que des del primer terç de segle XIX hi havia normativa que establia el període d'escolarització obligatòria, la durada del curs i les hores diàries de classe, bona part de les escoles unitàries d'aquest país –sobretot les que estaven situades al medi rural– funcionaven amb uns altres paràmetres: escurçaren "involuntàriament" el període d'escolarització obligatòria (la majoria de l'alumnat deixava l'escola abans de complir els 12 anys) i ajustaren la durada del curs i la jornada escolar a les necessitats del camp (durant els períodes de més feina moltes escoles quedaven completament buides[135]). D'altra banda, durant el curs era freqüent que els alumnes dels masos més allunyats acabessin abans de l'hora prevista.

Formes disciplinàries i mecanismes per assegurar l'ordre

No podem afirmar que les escoles unitàries s'haguessin deslliurat de la disciplina, el control i la coerció. Aquesta escola, de la mateixa manera que qualsevol altra institució d'educació formal o no formal, ha disposat –i disposa encara avui dia– de mecanismes més o menys eficaços per imposar l'ordre. Els mètodes disciplinaris que s'utilitzaven inicialment havien de ser els mateixos que els de les escoles graduades. Tanmateix, a mesura que l'escola graduada s'engrandí i adoptà una estructura organitzativa més complexa,

---

[133] VIÑAO, A. (1990); *Innovación pedagógica y...*, op. cit., pàg. 119.

[134] *"La noción tradicional de programa, en la escuela unitaria, cubría cada uno de sus tres niveles o grados"*. VIÑAO, A. (1990); *Innovación pedagógica y...*, op. cit., pàg. 97.

incorporà sistemes de vigilància més sofisticats propis de les institucions hermètiques. Fou aproximadament a l'entorn de la dècada dels anys 20 que l'escola unitària es diferencià de l'escola graduada pel fet d'utilitzar els mètodes disciplinaris clàssics.

El mètode d'ensenyament

En oposició als grans col·legis, els centres unitaris es van caracteritzar durant molt temps pel fet d'instruir l'alumnat a partir dels mètodes "individual" i "mutu". En el primer, el mestre instruïa per separat cadascun dels alumnes. Això possibilitava adaptar l'ensenyament al ritme particular de l'alumne. Aquest sistema només es podia aplicar en escoles unitàries amb 20 alumnes (com a màxim 20 alumnes), i tot i que fou prohibit pel Reglament de les escoles públiques d'instrucció primària del 1838, hi ha constància que es continuà utilitzant –i de fet encara s'utilitza avui dia– a les escoles unitàries més petites.

El sistema "mutu", també anomenat *monitorial* o *lancasterià* (en al·lusió als seus fundadors), fou el que més sovintejà.[136] En aquest mètode la instrucció era a càrrec del mestre i d'uns auxiliars o alumnes avantatjats:

> *"Des del punto de vista instructivo, el sistema mutuo era el más productivo, dado que un solo maestro, rodeado del correspondiente equipo de monitores, podía asumir la enseñanza de una gran cantidad de niños. Y desde la perspectiva disciplinaria su eficacia no era menor, pues la ocupación constante de los alumnos, unida a una reglamentación minuciosa de sus movimientos [...], constituía una importante garantía frente al desorden."*[137]

---

[135] Per aturar aquest petit fracàs es pensà en la possibilitat d'organitzar escoles de sessió única.

[136] Si fem cas dels comentaris d'Ernesto García, aquest mètode es va començar a introduir a Espanya al principi del segle XIX. El primer assaig es va fer el 1818 en una escola unitària de 120 alumnes. Per a més informació vegeu: GARCÍA BARBARÍN, E. (1903); *Historia de la pedagogía española*, Imprenta de los Sucesores de Hernando, Madrid, pàg. 120.

[137] GABRIEL, N. ( ); "Escolarización y sistemas de enseñanza", dins *Revista de la Educación. Revista Interuniversitaria*, Universidad de Salamanca, Salamanca, pàg. 213.

L'organització de l'equip docent, l'estructura burocràtica i el prestigi professional

Aparentment, l'escola unitària no va tenir gaires problemes a l'hora d'organitzar l'equip docent perquè, a diferència del que passa avui dia, només disposava d'un sol mestre. Això feia, tal com hem comentat diverses vegades, que pràcticament no hi hagués divisió social del treball, que les tasques directives i d'organització les assumís la mateixa persona, que no hi hagués una jerarquització de les relacions socials[138] i que el mestre se sentís amo i senyor de la seva escola.[139] Tradicionalment, *"en una escuela unitaria, el maestro no debía dar cuenta a nadie ni estar sometido a un control cercano y constante, pues las visitas del inspector raramente excedían de una o dos al año. En una graduada, por el contrario, el director era el inspector cotidiano e inmediato."*[140]

Una escola d'aquestes característiques és evident que no podia tenir una estructura burocràtica i organitzativa gaire complexa. Aquesta escola, fins que no va ser obligada a incorporar els esquemes burocràtics de l'escola graduada, va ser simple i senzilla en el sentit més ampli del terme: no li calien els llibres de registres, fitxes, carnets identificadors, i podia prescindir de "l'imperi de l'escriptura".

Pel que fa al prestigi professional, cal dir que el mestre de l'escola unitària ha tingut tradicionalment un estatus bastant pobre i inferior al que s'atorgava als col·legues que treballaven en les escoles graduades. Durant molt de temps hi

---

[138] Tanmateix, no sempre les coses han estat tan senzilles com acabem de mostrar. En les escoles unitàries més massificades –sobretot durant el primer terç del segle XX– sí que hi havia divisió social del treball i una jerarquització de les relacions professionals, perquè la feina es repartia entre el mestre i els auxiliars.

[139] Això era una de les qüestions que més enfurismava F.M. Alpera. En un article publicat el 1910 a *L'Escola Moderna,* manifestava el següent: "*..hablan de la independencia que disfrutan en las actuales escuelas, comparándolas con esto a castillos roqueros, de los cuales son ellos señores feudales...*"

hagué certa consciència que a l'escola petita hi treballaven mestres poc professionalitzats, poc interessats, poc complidors. Estava previst que l'escola unitària, i sobretot la de la ruralia, fos ocupada pels mestres més "dolents".

Taula

Característiques principals de les escoles unitàries

Escola unitària	
Element/aspecte	**Resolució**
Espai escolar i condicions dels locals	• Aulari reduït i integrat (una sola aula) • L'espai escolar s'acaba a l'aulari (generalment no hi ha camp escolar ni altres dependències) • Locals deficitaris i mal situats • Organització poc "racional" de l'espai escolar • Realització d'activitats escolars extraordinàries i específiques (dibuix, música, tallers diversos, etc.) dins de la mateixa aula. Tot i això, generalment no se'n fan.
Activitats escolars, extraescolars i serveis	• Menys activitats escolars (que en les escoles graduades) • Pràcticament no hi ha activitats extraescolars • Menys serveis (que l'escola graduada)
Alumnat	• Agrupació heterogènia (tots els alumnes conviuen en el mateix espai)

[140] VIÑAO, A. (1990); *Innovación pedagógica y...*, op. cit., pàg. 49.

	• Classificació de l'alumnat a partir de criteris diversos i poc "científics" • No cal utilitzar tests i escales mètriques per situar els alumnes al grup que teòricament els correspon • Distribució "irracional" i flexible de l'alumnat
Graduació	• Imprecisa • Flexible • Interior
Mestres	• Pocs mestres • Presència d'auxiliars (en les escoles unitàries més massificades) • Escassa divisió social del treball • Concentració de les responsabilitats i del poder en una sola persona • No-jerarquització de les relacions professionals • El mestre és l'amo i senyor de la seva escola • Mestre amb poc prestigi dins de la comunitat professional • Organització poc "científica" del treball docent

Currículum	• Currículum bastant unificat • No fan falta qüestionaris o programes • Llibres de text i enciclopèdies poc específics (serveixen per a més d'un curs) • Currículum més breu que el de les escoles graduades (menys assignatures i assignatures més breus) • Currículum bàsic
Període d'escolarització	• Període d'escolarització més breu (es reté menys temps l'alumnat per qüestions laborals)
Calendari escolar	• Calendari escolar imprecís • Feble noció del curs escolar • El calendari o *almanaque* oficial moltes vegades no es compleix
Horari escolar	• Horari escolar imprecís • Poca puntualitat • Institucionalització escassa de l'horari setmanal • Distribució poc "científica" del temps escolar • Algunes escoles fan sessió única
Mètode d'ensenyament	• Individual i mutu • Tasca compartida pel mestre, els auxiliars i els alumnes més avançats • Sistema d'instrucció individualitzat i "artesanal"
Avaluació de l'alumnat	• Proves escolars escassament institucionalitzades i més espaiades que les escoles graduades

Formes disciplinàries i mecanismes per assegurar l'ordre	• Formes tradicionals
Burocràcia-organització escolar	• Organització burocràtica tradicional i senzilla
Prestigi del mestre	• Poc prestigi

Font: elaboració pròpia

1.2.4.2. Legislació sobre l'escola unitària

1.2.4.2.1. Consideracions prèvies

En aquesta secció mostrem la legislació aprovada tant pel govern central –durant el període 1838[141]-1995– com pel govern de la Generalitat de Catalunya –entre 1981-1997[142]– referida a l'escola unitària i a l'escola cíclica.[143] Hem analitzat normativa de rang divers per tenir una visió àmplia de la política teòrica projectada sobre l'escola unitària. Tanmateix, això ha provocat, tal com ha passat en parlar de l'escola graduada, que ens hàgim trobat amb normes molt dispars i de diversa qualitat. Ja podem avançar que predominen lleis, decrets i resolucions relativament confusos, superficials i poc substanciosos.

Pel que fa a les fonts de consulta, cal dir que han estat les mateixes que hem utilitzat a l'apartat 1.2.3.3.2.1 La normativa compresa entre els anys 1838-1930 i 1987-1997 l'hem obtingut a partir de la consulta (manual) de *Colección de legislación educativa* i *Aranzadi;* la que es refereix al període 1930-1987 l'hem aconseguit a partir de la consulta de les bases de dades Iberlex i Aranzadi Legislación. La normativa autonòmica prové fonamentalment del codi de legislació educativa publicat pel Departament d'Ensenyament.

Les normes que finalment hem decidit incloure les hem analitzat de la manera següent: en primer lloc es presenta un breu resum de la llei, del decret, de

---

[141] Hem començat amb el Reglament de 26 de novembre del 1838 perquè és la primera norma que parla detalladament de l'organització de l'escola unitària.

[142] La legislació autonòmica només fa referència al període 1981-97 perquè entre els anys 1931-33 i 1936-39, malgrat que la Generalitat de Catalunya tenia competències en educació, no hem trobat legislació específica que es referís a l'escola unitària.

[143] Al llarg dels darrers 50 anys l'administració s'ha referit a l'escola unitària i l'escola cíclica de maneres diferents: *escuelas rurales, colegios rurales agrupados, centros incompletos, centros rurales incompletos,* etc. Per això hem inclòs bona part de la normativa que utilitza aquesta terminologia sempre i quan es refereixi al tipus d'escoles que hem esmentat.

l'ordre[144], i en segon lloc es fa una síntesi analítica dels articles que es refereixen directament o indirectament a l'escola unitària.

1.2.4.2.2. Anàlisi de la normativa

1.2.4.2.2.1. Normativa estatal

Reglament d'instrucció primària (Reglament de 26 de novembre de 1838)

Aquest reglament tenia com a objectiu principal establir les normes bàsiques sobre l'organització de l'escola aula. Al llarg dels 92 articles es feia referència a l'estructura de l'aula i a la disposició del mobiliari, a l'agrupació de l'alumnat, als diferents sistemes d'ensenyament, etc. L'art. núm. 4 donava per entès que l'escola estava formada per una sola classe:

> *"Art. 4º. En la sala o pieza de la escuela y á la vista de los niños habrá una imajen del Jesucristo Señor nuestro.*
>
> *Art. 5º. La mesa del maestro estará colocada al frente de los discípulos, y de manera que pueda ver todas las clases y cuanto pase en la escuela.*
>
> *Art. 6º. Convendrá que las mesas de escribir sean largas y estrechas, de 16 á 18 pulgadas de anchura, con la conveniente inclinación para que puedan trabajar los niños sin incomodidad, evitando en cuanto pueda ser el servirse de mesas anchas en que se coloquen niños por ambos lados, por la mayor dificultad de vigilarlos.*
>
> *Art. 7º. El maestro colocará en las paredes de la sala carteles donde estén escritos en letras grandes los principales deberes de los niños..."*

L'art. núm 54 ordenava agrupar l'alumnat en tres seccions:

> *"Los niños de 6 á 8 años deberán formar la primera división; los de 8 á 10 la segunda, y los de 10 arriba la tercera, si bien con las excepciones á que den lugar*

[144] Aquesta secció només és present en la normativa que analitzem per primera vegada.

> *la mayor ó menor capacidad, los adelantamientos y la diferente edad á que pueden haber entrado en la escuela."*[145]

Pel que fa al sistema d'ensenyament, es preveien tres mètodes: *"El individual, el simultáneo y el mutuo."* En el primer *"se enseña a cada uno de por sí"*; en el segon cada mestre *"enseña a un mismo tiempo a varios [niños] que se hallan en estado de recibir la misma instrucción"*; i el *"sistema mutuo"* es concebia com una variació del *"sistema simultáneo"*:

> *".. cada sección y cada clase están al cuidado inmediato y reciben la lección de un discípulo más adelantado, en vez de recibirla del maestro. En este, instruye por sí el maestro con especial cuidado a los instructores ó monitores, y estos a los demás."*

Amb el pas del temps, cada un d'aquests mètodes van esdevenir models d'aprenentatge propis de tres realitats escolars diferenciades. El mètode individual es va acabar aplicant només a les escoles unitàries dels pobles més petits –la majoria dels quals havien estat rurals fins a la dècada dels anys 50–; el mètode simultani, si bé inicialment s'estrenà a les escoles unitàries relativament grans, s'acabà implantant a les escoles graduades; i el mètode mutu es va generalitzar a les escoles unitàries de poblacions mitjanes i grans.

En la mesura que triomfaren els principis taylorfordistes en el camp educatiu, el mètode simultani es va considerar el més perfecte i el més racional, mentre que els mètodes individual i mutu foren marginats progressivament perquè es trobaven antiquats i imperfectes.

---

[145] Els articles 55 i 56 determinaven què calia aprendre en cada divisió: *"En la primera división podrán los niños ir ejercitándose gradualmente, á saber: en la parte de religión, aprendiendo de memoria oraciones religiosas y puntos fáciles de la doctrina cristiana; en la lectura, desde el conocimiento de las letras hasta leer de corrido; en la aritmética, en contar de palabra y conocer los guarismos. Los de segunda división podrán ejercitarse y estudiar las partes que se designen de la historia sagrada, y la continuación de la doctrina cristiana; ocuparse en los ejercicios de leer y escribir hasta adquirir facilidad en ellos, y en la aritmética, hasta saber bien las cuatro primeras reglas elementales. En esta misma división segunda debe comenzar el estudio de la gramática castellana y la ortografía. El estudio de la doctrina cristiana, historia sagrada, y especialmente del Nuevo Testamento, debe hacerse con mayor extensión y solidez en la tercera división. También se perfeccionarán los niños*

Condicions per les quals les escoles unitàries s'han de transformar en graduades (Reial decret de 6 de maig de 1910)

Aquest Reial decret ofereix poca informació respecte de l'escola unitària. Malgrat tot, l'hem considerat perquè en la part expositiva aquesta escola és presentada com un model imperfecte, arcaic, incapaç de *"producir resultados satisfactorios en el orden educativo"*. D'altra banda, l'article núm.1 fa entendre que a les escoles unitàries de 70 o menys alumnes se'ls permet mantenir la mateixa estructura organitzativa que havien tingut fins aleshores.

Sobre l'establiment d'escoles graduades segons el nombre de població (Reial decret de 8 de juny de 1910)

L'article núm. 2 d'aquest reial decret prescrivia que només hi podia haver escoles unitàries en els pobles de menys de 2.000 habitants (la majoria dels quals devien ser rurals). I amb l'objectiu que no es convertissin en centres de segona categoria, s'ordenava que s'assagessin *"métodos supletorios ó indirectos de graduar la enseñanza hasta donde sea posible"* i que impartissin tots els ensenyaments previstos en l'educació primària.[146]

Regla per desenvolupar la Reial ordre de 25 de febrer de 1911 (Reial ordre de 10 de març de 1911)

Aquest reglament insistia en la necessitat de graduar les escoles unitàries encara que ho fessin a partir de fórmules poc ortodoxes.

---

en la lectura y escritura de las diferentes especies de letras más comúnmente conocida; adquirirán la práctica posible en las cuatro primeras operaciones aritméticas simples o compuestas..."

[146] *Todas las escuelas darán las enseñanzas que establece el art. 3º del Real Decreto de 26 de octubre de 1901, desapareciendo las denominaciones de Escuelas Elementales Superiores, completas, incompletas y cualquiera otra que exista. Las enseñanzas se distinguirán solamente por la amplitud del programa de cada materia y por el carácter pedagógico y duración de los ejercicios, según programas que se publicarán oportunamente por el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes."*

Regles complementàries sobre el reconeixement de les escoles graduades (Reial ordre de 28 de març de 1913)

Novament es tornava a manifestar la voluntat de graduar les escoles unitàries el país. El MIPIBA es comprometia a donar recursos econòmics perquè les escoles unitàries que complissin determinats requisits es poguessin transformar en centres graduats.

Estatut del magisteri (Reial decret de 18 de maig de 1923)

Es tracta del primer decret que ordenava clausurar escoles unitàries. L'art. núm. 13 exigia que *"las escuelas cuya asistencia sea menor de diez alumnos y las que no funcionen durante la mayor parte del año por falta de ellos, serán trasladadas a otra localidad donde sean necesarias, previa propuesta de la Inspección, elevada a la Dirección general de la primera enseñanza."*

Sobre la creació de 7.000 places de mestres amb destí a les escoles nacionals (Decret de 23 de juny de 1931)

El MIPIBA va aprovar mitjançant aquest decret la creació de 7.000 places de mestre. En parlar del cens escolar del 1931 i del pla quinquennal de construccions escolars, es referia a l'escola unitària en els termes següents:

> *"Actualmente en España [hay]* 35.716 escuelas unitarias y secciones de graduadas *Para atender convenientemente las exigencias que la población escolar precisa crear, además,* 27.151 Escuelas unitarias y secciones de graduada."

Així doncs, malgrat que el govern republicà es mostrava més interessat per l'escola graduada que per la unitària, val a dir que la tenia present per estendre l'escola arreu de l'Estat.

Respecte dels requisits que han de tenir els edificis escolars (Ordre de 7 de juny de 1933)

S'autoritzava a construir escoles unitàries sempre que s'edifiquessin en llocs solubles i higiènics. D'altra banda, si bé es manifestava que disposarien de menys dependències que les escoles graduades, s'ordenava que, a més de l'aula, tinguessin els espais següents: *"Una sala para trabajos manuales y antesala; y servicios sanitarios (un retrete para niños, uno para niñas, un lavabo y una pila para la mitad de los niños al mismo tiempo y dos urinarios)."*

Construccions d'edificis escolars (Decret de 15 de juny de 1934)

Seguint la línia de l'ordre anterior, aquest decret preveia la construcció de noves escoles unitàries amb casa habitació per als mestres. A diferència de les escoles graduades, però, no es preveia que poguessin tenir dependències específiques per instal·lar-hi la biblioteca, el museu, la cantina escolar, etc.

Instruccions tecnicohigièniques relatives a les construccions escolars (Ordre de 28 de juliol de 1934)

Aquesta ordre preveia, tot i que només de passada, l'especificitat de l'escola unitària. En el capítol V s'ordenava que totes les escoles del país disposessin de:

> *"a) Vestíbulo, que sirva de sala de espera a los niños y a sus encargados hasta la hora de entrada y de salida de las clases. Este vestíbulo estará en proporción superficial a la importancia del edificio.*
>
> *b) Un cuarto destinado a guardarropa, habilitado en forma que permita la colocación de perchas en condiciones de no ofrecer molestias ni dificultad alguna al libre tránsito.* En escuelas unitarias, el vestíbulo y el guardarropa pueden establecerse en un solo local, con cierto aislamiento parcial entre uno y otro.
>
> *c) Las necesarias clases, en relación con el número de alumnos y de grupos de éstos, según los grados y secciones de enseñanza.*

d) Despacho en el cual el maestro recibirá a los alumnos o a sus familiares cuando el caso lo exija.

e) Cobertizos en el campo escolar.

f) Campo y jardín.

g) Retretes y urinarios.

h) Lavabos.

i) Biblioteca escolar. Esta dependencia estará en proporción superficial a la importancia del edificio. En las escuelas unitarias y mixtas esta dependencia puede reducirse a un armario en el despacho del Maestro."

D'aquí podem deduir que l'escola unitària era un possible model per construir i que, a més, havia de tenir pràcticament el mateix equipament que la resta d'escoles. En aquest sentit, si més no per llei, no esdevenia una escola de segona o tercera categoria.

Escoles graduades: seccions i direccions (Decret 6 de desembre de 1934)

Per mitjà d'aquest decret s'alertava els ajuntaments que promovien les escoles unitàries per sobre de les graduades amb l'únic objectiu d'abaratir les despeses escolars. Aquesta política, segons el legislador, perjudicava la millora educativa del país. Per raons socials, doncs, s'instigava els ajuntaments a transformar les escoles petites.

> *"[Hay] ayuntamientos que, para rehuir el pago de los emolumentos de estos Directores, entorpecen la organización y progreso de la enseñanza creando Escuelas unitarias donde la graduación es una necesidad para el perfeccionamiento de la instrucción primaria."*

Normes per designar sacerdots encarregats d'impartir ensenyament primari (Ordre de 15 de juny de 1939)

Es donava prioritat als sacerdots perquè regentessin "*las Escuelas Nacionales unitarias de varón, enclavadas en poblaciones que tengan un censo inferior a*

500 habitantes o inferior y estén situadas a tres kilómetros, como mínimo, de la capitalidad del Municipio respectivo." Aquesta decisió es va prendre, segons el legislador, per posar fi al *"tránsito fugaz de los Maestros de las Escuelas Nacionales de minúsculas entidades de población."*

Serveis de construccions escolars (Ordre de 25 de gener de 1940)

Mitjançant aquesta ordre s'anul·laven les subhastes –acreditades per l'antic govern republicà– destinades a la construcció de noves escoles. Al llarg dels 4 apartats s'explicava el procediment que havien de seguir els contractistes per optar novament a la subhasta. En l'apartat tercer s'esmentava la possibilitat de construir escoles unitàries.

Construccions escolars (Circular de 21 de juliol de 1942)

Aquesta circular explicava el procediment que havien de seguir els ajuntaments i altres ens per construir les escoles planificades en el *Plan decenal de construcciones escolares.* El Pla preveia la construcció d'escoles unitàries.

Llei d'educació primària (Llei de 17 de juliol de 1945)

Aquesta llei preveia d'una manera molt discreta l'existència de l'escola unitària. Amb tot, ressaltava que només es podia edificar en *"núcleos escolares cuya densidad de población, dentro de un radio máximo de un Kilómetro, no supere la cifra de censo mínimo determinado para la existencia de una Escuela en el artículo 17."*[147]

També especificava que les persones que se n'havien de fer càrrec, seguint el que establia la legislació del segle XIX, no calia que tinguessin una formació específica en el camp del magisteri. L'art. núm. 73 establia que:

---

[147] L'art. núm. 17 prescrivia que: *"El Estado estimulará la creación de Escuelas, y las creará por sí mismo si fuese necesario, hasta alcanzar en cada localidad un número no menor de una por cada doscientos cincuenta habitantes."*

> *"Las escuelas masculinas de localidades de censo inferior a 501 habitantes podrán ser desempeñadas por personas del lugar que hayan concluido estudios de carácter civil o eclesiástico, quienes percibirán como gratificación el sueldo de entrada del Escalafón del Magisterio";*

i en els llogarrets o pobles disseminats:

> *"...podrán ser encargadas de la Enseñanza primaria aquellas personas que, en posesión o no del título de maestro, manifiesten deseo y aptitud para el desempeño de la función docente en la Escuela rural de la localidad. Los que posean el título profesional recibirán el nombre de Instructores Maestros, y serán nombrados por cinco años, prorrogables de manera indefinida, siempre que de su actuación informen favorablemente las Juntas Municipales y la Inspección, y percibirán como remuneración el sueldo de entrada del Magisterio Nacional. Los que no posean el título, se llamarán Instructores auxiliares y serán nombrados por el Ministerio, por igual plazo y en las mismas condiciones que los Instructores maestros, previa la prueba de aptitud que reglamentariamente se establezca. Estos Instructores auxiliares serán orientados en su labor por el Maestro propietario de la localidad vecina que determine la inspección."*

Finalment, amb l'objectiu d'establir un control sever, es determinava que:

> *"En la escuela unitaria, el maestro que la regente tendrá la plena responsabilidad de su funcionamiento y gobierno, y su régimen interno reflejará, mediante los oportunos registros, cuadernos y diarios, las normas generales de esta Ley, en los artículos aplicables; las instrucciones reglamentarias dictadas por el ministerio, y las orientaciones que la Inspección y Organismos oficiales señalen, de conformidad con sus atribuciones."*

Escoles nacionals (Llei de 22 de desembre de 1953)

L'article núm. 25 d'aquesta llei preveia la construcció d'escoles unitàries sense especificar res més respecte d'això.

Menjadors escolars (Ordre de 20 de juliol de 1954)

Aquesta ordre tenia com a objectiu reglamentar el funcionament del servei de menjador a les escoles d'ensenyament elemental. Al llarg dels 9 articles

s'especificaven les característiques que havien tenir les escoles interessades en aquest servei, es parlava dels usuaris potencials, es reglamentava el sistema de finançament, etc.

En un dels paràgrafs s'especifica que *"las escuelas unitarias y mixtas... que radiquen en el medio urbano o rural"* podran oferir aquest servei a tota la població escolar, *"siempre que dispongan de los medios necesarios para proporcionar a los niños comida caliente."*

D'altra banda, a fi de racionalitzar les despeses inútils, es demanava que els municipis que tinguessin més d'una escola unitària organitzessin un sol menjador comú. Teòricament, doncs, l'escola unitària no estava subjecta a un tracte discriminatori.

Escoles unitàries i de pàrvuls. Incorporació en escoles graduades (Ordre de 3 de juliol de 1957)

S'anul·lava parcialment l'autonomia de les escoles unitàries ja que se'ls exigia que s'adscrivissin a un grup escolar. També es demanava a les inspeccions provincials que, en el moment de sol·licitar la creació d'escoles unitàries, adjuntessin sempre una proposta on s'especifiqués el nom del grup escolar del qual havien de dependre. Mitjançant aquesta ordre, s'establien mecanismes de control per seguir atentament les escoles que quedaven més allunyades del centre de decisió.

Creació d'escoles unitàries pilot (Decret de 18 d'agost de 1959)

Partint del programa de millora tecnicopedagògic desenvolupat en el pla de construccions escolars (el Decret no especifica exactament a quin pla es refereix), es manifestava la voluntat d'investigar i de reflexionar sobre l'organització del treball, la didàctica i la distribució del temps de les escoles que presentaven certes peculiaritats organitzatives. En aquest context:

> *"Se autoriza al Ministerio de Educación Nacional para crear en Madrid hasta un máximo de seis Escuelas Unitarias-Piloto, tres de niños y tres de niñas, dedicadas al ensayo de métodos didácticos y sistemas organizativos del trabajo escolar en estas Escuelas de Maestro Único."*

Aquesta decisió no deixa de sorprendre'ns si tenim en compte la política teòrica que es començava a definir.

Agrupacions i grups escolars: agrupacions de les escoles unitàries (Decret de 22 de febrer de 1962)

Mitjançant aquest decret es consolidava la graduació de l'ensenyament i es potenciava una concentració subtil que anava en contra de l'autonomia –cada vegada més reduïda– de què gaudien les escoles unitàries del país.

Modificació de la Llei de 17 de juliol de 1945 (Llei de 21 de desembre de 1965)

La modificació de la Llei d'ensenyament primari del 1945 preveia de manera molt discreta l'existència de les escoles unitàries. L'art. núm. 21 precisava que només podia donar-se en casos excepcionals: *"Sólo podrán existir Escuelas Unitarias cuando el censo escolar de la localidad, incrementado con el de otras próximas con posibilidad de transporte escolar, en caso de concentración, no supere la cifra de treinta alumnos."*

La permissibilitat excepcional de l'escola unitària no anava en detriment dels principis graduacionistes, que a poc a poc anaven guanyant més força. L'art. núm. 74 deixava ben clar que les escoles unitàries havien de graduar l'ensenyament d'acord amb l'edat dels alumnes: *"En la escuela unitaria, bajo la dirección de su Maestro, se graduará la enseñanza según corresponda a la edad y escolaridad de los alumnos."*

Reglament de centres estatals d'ensenyament primari (Ordre de 10 de febrer de 1967)

L'article núm. 4, dedicat a la classificació dels centres, preveia tres tipus d'escoles: els col·legis nacionals, les escoles graduades i les escoles unitàries, que es definien com "*aquella escuela que atendida por un solo Maestro funciona sin formar parte de un Colegio Nacional o Escuela Graduada.*"

Seguint la línia de la normativa anterior, també s'ordenava que l'ensenyament fos graduat i complet a totes les escoles. Tanmateix, preveient que això seria difícil de ser aplicat de la mateixa manera a tots els centres de l'Estat, l'art. núm.14 permetia que:

> *"En aquellos Centros que cuenten con un mínimo de seis grados, y en los que de conformidad con el artículo 14 no sea posible crear un mínimo de ocho grados para niños o para niñas, se podrá refundir los cursos inferiores en la medida que permita la matrícula del Centro con el fin de establecer con propia sustantividad los cursos séptimo y octavo..."*

La particularitat de les escoles unitàries també la preveien dos articles més. L'art. núm. 69 especificava qui havia de custodiar el material de l'escola en el cas que es quedés sense mestre i l'art. núm. 72 determinava els components de la junta econòmica dels centres d'una sola unitat.

Supressió d'escoles per manca d'alumnes (Resolució de 25 d'abril de 1969)

Aquesta resolució ordenava suprimir

> *"todas las Escuelas Nacionales, de régimen de provisión ordinaria o dependientes de Consejos Escolares Primarios, que tengan durante el curso escolar 1969-70 una matrícula de cinco alumnos o inferior. Asimismo, todas las Escuelas unitarias de niños o niñas, con matrícula superior a cinco e inferior a quince alumnos, sitas en localidades donde existan otras escuelas, deberán ser suprimidas."*

Quan se suprimia l'escola del poble es proposava traslladar els alumnes a escoles veïnes (situades a menys de dos quilòmetres del lloc de residència) o, quan això no fos possible, a escoles llar o escoles comarcals de la mateixa província.

Aquesta resolució també ordenava que les inspeccions provincials d'Ensenyament Primari trametessin a la Direcció General (Secció de Règim de Centres Oficials) la relació d'escoles que calia suprimir, les escoles unitàries que s'havien de transformar en mixtes i les escoles llar i comarcals provisionals que s'havien de crear per escolaritzar l'alumnat afectat. A poc a poc, doncs, s'anava dificultant la supervivència de les escoles unitàries arreu de l'Estat (tant les del medi urbà com les del medi rural).

Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa (Llei de 4 d'agost de 1970)

La LGE va posar punt final a les escoles unitàries i a la resta d'escoles incompletes. L'article núm. 59 no podia ésser més explícit:

> "Los Centros de Educación General Básica, *que se denominarán Colegios Nacionales, impartirán las enseñanzas correspondientes a las dos etapas que la integran, de acuerdo con lo dispuesto en el art. 15*[148], y tendrán al menos una unidad para cada uno de los cursos o años en que las etapas se dividen."

Tot i això, cal destacar que els deixava una porta oberta, ja que en la 2a disposició transitòria s'afirmava:

> *"Las unidades y cursos de EGB, en sus dos etapas, se agruparán en Centros únicos bajo una sola dirección y régimen administrativo.* Cuando las circunstancias de la población escolar o de otro género lo hagan necesario, podrán agruparse en secciones conjuntas de alumnos de edades diferentes, en las condiciones que se reglamenten."

[148] L'article 15 explicava que l'EGB comprendria 8 anys d'estudi dividit en dues etapes. La primera etapa es destinava als nens i nenes d'entre 6 i 10 anys i la segona a alumnes d'entre 11 i 13 anys.

Classificació i transformació dels centres actuals (Ordre de 19 de juny de 1971)

Aquesta ordre, si bé afavoria la construcció d'escoles completes, també permetia que se'n construïssin d'entre 1 i 7 unitats només en situacions excepcionals, concretament *"cuando la singularidad de la zona, las características especiales de la enseñanza a impartir u otras circunstancias lo aconsejen."*

Mesures complementàries per a l'ordenació del curs acadèmic 1971-72 (Decret d'1 de juliol de 1971)

Seguint les prescripcions de la LGE, aquest decret recordava que només es concediria llicència d'obertura als centres que tinguessin una aula (com a mínim) per a cada un dels 8 nivells de l'EGB. A diferència de l'ordre anterior, no es preveia la possibilitat de crear centres incomplets en zones especials.

Transformació i classificació de centres docents (Circular de 28 de gener de 1972)

Mitjançant aquesta circular s'ordenava la pràctica desaparició de totes les escoles unitàries del país. Per a aquest fi es proposaven dues "solucions": a) fusió de diverses escoles incompletes, que constituïssin així un *colegio nacional,* i b) supressió d'escoles incompletes i escolarització de l'alumnat afectat en escoles comarcals o escoles llar. Tanmateix, el darrer paràgraf permetia que determinades *"localidades regresivas"* mantinguessin l'escola unitària o mixta per un període limitat.

Programa d'educació compensatòria (Reial decret de 27 d'abril de 1983)[149]

[149] Recordem que a partir del 1981 la Generalitat de Catalunya ja pot legislar sobre determinades qüestions relacionades amb l'educació. Amb tot, bona part de la normativa que segueix afecta l'escola de tot l'Estat espanyol.

Aquest decret tenia com a objectiu bàsic desenvolupar un programa d'educació compensatòria. L'art. núm. 2 ordenava que es consideressin les escoles incompletes com a centres d'atenció preferent:

> *"El programa de educación compensatoria comprenderá los siguientes objetivos y actuaciones específicas:*
>
> *a) Constitución de servicios de apoyo escolar y centros de recursos para asistir a los Centros docentes con mayores desfases entre curso académico y edad del alumnado, con menos de tres unidades, que siendo incompletos impartan EGB completa o con otros indicadores de infradotación o baja calidad de la enseñanza."*

D'aquesta manera, després de molts anys de ser ignorades, les escoles unitàries i la resta d'incompletes tornaven a aparèixer en la normativa del MEC, la qual, a més, els donava suport explícitament.

Sobre vacances escolars (Ordre de 22 de maig de 1984)

Es donaven a conèixer les normes generals sobre l'organització i el funcionament de les vacances escolars. L'art. núm. 5, que determinava el procediment per seleccionar l'alumnat, es referia novament a l'especificitat de les escoles unitàries i la resta d'incompletes:

> *"La solicitud de participación de los alumnos en Centros de Vacaciones se producirá necesariamente a través de los Centros docentes, los cuales organizarán grupos de alumnos de las características que señalen en cada convocatoria, que deberán estar acompañados por un Profesor de Educación General Básica.*
>
> *En el caso de las escuelas unitarias o graduadas incompletas, con una cifra inferior de alumnos, se procederá a agrupar escuelas próximas."*

Regulació d'intercanvis escolars (Ordre de 29 de juny de 1984)

Mitjançant aquest reglament es regulaven els intercanvis escolars entre els alumnes espanyols de 3r cicle d'EGB. L'article núm. 4b determinava un

procediment específic per als alumnes de les escoles unitàries, així com de la resta d'escoles incompletes:

> *"Para los intercambios escolares entre alumnos de centros españoles, las solicitudes a seleccionar deberán reunir las características siguientes:*
>
> *b) Cuando se trate de alumnos de escuelas unitarias o graduadas incompletas, las Direcciones Provinciales del MEC o los órganos periféricos equivalentes a las CCAA con competencias ya transferidas en materia de educación podrán proceder a la agrupación de alumnos en base al criterio de proximidad geográfica, promover el intercanvio con grupos afines o centros de la misma o distinta provincia y presentar una propuesta conjunta en los terminios del punto a)."*

Avaluació del curs 1984-85 (Resolució de 14 de maig de 1985)

Aquesta resolució determinava el procediment per avaluar l'alumnat de tercer cicle de totes les escoles d'EGB. En un dels apartats es feia menció específica dels alumnes de les escoles incompletes:

> *"En la línea de flexibilizar y adaptar la normativa vigente a las circunstancias específicas de los Centros que vienen realizando este Ministerio, los alumnos del Ciclo Superior escolarizados en Escuelas unitarias y graduadas incompletas serán evaluados en los propios Centros, pasando a considerarse autónomos a efectos de evaluación y de constatación de resultados en la documentación oficial al efecto, de acuerdo con las condiciones siguientes:*
>
> *a) En las provincias donde funcionen estos Centros incompletos, los profesores de los mismos se constituirán en equipos para efectuar la evaluación final de los alumnos del Ciclo Superior, según la nomativa vigente:..."*
>
> *b) Para la constitución de estos equipos se tendrán en cuenta los criterios de proximidad geográfica y de especialización del profesorado, de modo que cada equipo disponga de un especialista de cada una de las áreas curriculares del Ciclo Superior.*
>
> *c) Las Direcciones Provinciales, a través de los Servicios de Inspección, coordinarán la constitución de los equipos, asesorando y supervisando el mencionado proceso de evaluación. Igualmente, arbitrarán las medidas*

> *pertinentes que favorezcan el desplazamiento de los Profesores, en orden al funcionamiento efectivo de los equipos."*

D'aquesta manera, els centres incomplets tornaven a recuperar una part de l'autonomia que els era pròpia.

Llei orgànica reguladora del dret a l'educació (Llei de 3 de juliol de 1985)

La LODE preveu indirectament –i discretament– l'existència de les escoles incompletes. Quan parla dels òrgans de govern i de la composició dels consells escolars de centre,[150] manifesta el següent:

> *"En los centros preescolares, en los de EGB con menos de ocho unidades, en los que atiendan necesidades educativas de diversos municipios, en las unidades o Centros de educación permanente de adultos y de Ed. Especial, así como en aquellas unidades o Centros de características singulares, la Administración educativa competente adaptará lo dispuesto en este artículo a la singularidad de los mismos."*

Reglament de normes bàsiques per a l'establiment dels concerts educatius (Reial decret de 18 de desembre de 1985)

Aquest reial decret regulava amb gran detall el contingut dels concerts educatius (procediment i requisits que s'havien de complir per obtenir un concert, condicions per renovar-lo, causes d'extinció, etc.). Considerem oportú d'esmentar-lo perquè permetia establir concerts educatius amb centres incomplets quan hi hagués raons justificades:

---

[150] En els centres de vuit o més unitats el Consell Escolar està compost per: a) el director del centre; b) el cap d'estudis; c) un regidor o representant de l'ajuntament; d) un nombre determinat de professors escollits pel claustre, que no podrà ser inferior a un terç del total dels components del Consell; e) un nombre determinat de professors i d'alumnes, que no serà inferior a un terç del total dels components del Consell (els alumnes seran del cicle superior d'EGB), i f) el secretari del centre. D'altra banda, l'article 41.2 prescriu: *"Reglamentariamente se determinará tanto el número total de componentes del Consejo como la proporción interna de la representación de padres y alumnos, así como la distribución de los restantes puestos, si los hubiere, entre profesores, padres de alumnos, alumnos y personal de administración y servicios".*

> *"Excepcionalmente, la administración podrá celebrar conciertos con centros que, aun no teniendo el número de unidades correspondiente al nivel o niveles de la educación básica, atiendan a poblaciones rurales o suburbiales cuya demanda de escolarización no pueda ser atendida de otro modo."*

Aquest decret suposava un gran avenç respecte del que establia la normativa dels anys 70.

Composició dels consells escolars dels centres públics de menys de vuit unitats (Ordre de 18 de març de 1986)

Mitjançant aquesta ordre, que desplegava l'art. núm. 41.3 de la LOGSE, es reglamentava la composició dels consells escolars dels centres públics d'EGB de menys de 8 unitats, dels centres de preescolar, dels centres d'educació especial i de *"todos los centros de características singulares".* Vegeu a la taula següent la composició del Consell Escolar de les escoles unitàries i de la resta d'incompletes:

Taula

Composició del Consell Escolar de les escoles incompletes

Centres d'EGB de localitats petites d'entre 7 i 5 unitats	• Director del centre (president). • Regidor o representant de l'ajuntament on se situï el centre (si l'escola acull alumnes de diversos municipis, els representants municipals acordaran la persona més indicada per representar-los). • Dos representants del professorat escollits pel claustre. • Dos representants dels pares. • Dos representants dels alumnes (en cas que l'escola no tingui alumnes del cicle superior, els pares augmentaran en un el nombre de representants).
Centres d'EGB de localitats petites de menys de 5 unitats	*"En los Centros públicos de EGB de menos de cinco unidades se podrá realizar la elección del Consejo Escolar, siempre que su composición garantice la representación paritaria de Profesores, padres y, en su caso, alumnos, así como la presencia de un representante del ayuntamiento."*

Constitució dels col·legis rurals agrupats (CRA) (Reial decret de 24 de desembre de 1986)

Ens trobem davant d'una norma summament important perquè presenta una valoració de la política educativa aplicada a l'escola incompleta fins al final dels anys 70 i perquè mostra una proposta factible per millorar-ne la situació.

Respecte de la primera qüestió, el legislador manifestava el següent:

> *"... La ley 14/1970 General de Educación y financiamiento de la reforma educativa, estableció para la educación general básica, definida como período unificado de escolaridad obligatoria, un modelo de organización basado en centros de ocho unidades como mínimo, una para cada uno de los ocho cursos de que consta dicho nivel. La aplicación de este modelo en zonas de poblamiento disperso supuso una política de concentraciones escolares en centros comarcales que tuvo como consecuencia el cierre de numerosas pequeñas escuelas y el recurso masivo al transporte escolar de los alumnos.*
>
> *A pesar de todo ello, muchas unitarias no pudieron ser contratadas y siguieron funcionando con el carácter de centros incompletos, carentes, por lo general, de los recursos de profesorado, instalaciones y equipamiento mínimos para atender adecuadamente los objetivos propios de la educación general básica".*

Davant d'aquesta realitat, el Ministeri considerava oportú canviar radicalment de política, *"haciendo posible... el mantenimiento de pequeñas escuelas... [siempre y cuando] no vaya en detrimiento de su fortaleza organizativa".* Per poder complir aquest objectiu s'ordenava crear una estructura supraescolar anomenada *"colegios rurales agrupados"* (CRA). Vegeu-ne els detalls a la taula següent.

Taula

Composició del Consell Escolar de les escoles incompletes

Centres d'EGB de localitats petites d'entre 7 i 5 unitats	• Director del centre (president). • Regidor o representant de l'ajuntament on se situï el centre (si l'escola acull alumnes de diversos municipis, els representants municipals acordaran la persona més indicada per representar-los). • Dos representants del professorat escollits pel claustre. • Dos representants dels pares. • Dos representants dels alumnes (en cas que l'escola no tingui alumnes del cicle superior, els pares augmentaran en un el nombre de representants).
Centres d'EGB de localitats petites de menys de 5 unitats	*"En los Centros públicos de EGB de menos de cinco unidades se podrá realizar la elección del Consejo Escolar, siempre que su composición garantice la representación paritaria de Profesores, padres y, en su caso, alumnos, así como la presencia de un representante del ayuntamiento."*

Constitució dels col·legis rurals agrupats (CRA) (Reial decret de 24 de desembre de 1986)

Ens trobem davant d'una norma summament important perquè presenta una valoració de la política educativa aplicada a l'escola incompleta fins al final dels anys 70 i perquè mostra una proposta factible per millorar-ne la situació.

Respecte de la primera qüestió, el legislador manifestava el següent:

> *"... La ley 14/1970 General de Educación y financiamiento de la reforma educativa, estableció para la educación general básica, definida como período unificado de escolaridad obligatoria, un modelo de organización basado en centros de ocho unidades como mínimo, una para cada uno de los ocho cursos de que consta dicho nivel. La aplicación de este modelo en zonas de poblamiento disperso supuso una política de concentraciones escolares en centros comarcales que tuvo como consecuencia el cierre de numerosas pequeñas escuelas y el recurso masivo al transporte escolar de los alumnos.*
>
> *A pesar de todo ello, muchas unitarias no pudieron ser contratadas y siguieron funcionando con el carácter de centros incompletos, carentes, por lo general, de los recursos de profesorado, instalaciones y equipamiento mínimos para atender adecuadamente los objetivos propios de la educación general básica".*

Davant d'aquesta realitat, el Ministeri considerava oportú canviar radicalment de política, *"haciendo posible... el mantenimiento de pequeñas escuelas... [siempre y cuando] no vaya en detrimiento de su fortaleza organizativa"*. Per poder complir aquest objectiu s'ordenava crear una estructura supraescolar anomenada *"colegios rurales agrupados"* (CRA). Vegeu-ne els detalls a la taula següent.

Taula

Aspectes fonamentals dels CRA

Organismes que tenen potestat per crear CRA	• El MEC, a proposta de les respectives direccions provincials. • Un o diversos centres ja existents. (És preceptiu consultar abans els pares dels alumnes, els professors dels centres afectats i els ajuntaments implicats.)
Definició **Característiques dels CRA i de les escoles que en formen part**	• Agrupació de diferents escoles, les quals jurídicament passaran a constituir un únic centre docent que té plena capacitat acadèmica i de gestió. • Les escoles integrades al CRA es consideraran extingides, per bé que no desapareixeran físicament. • Els alumnes de preescolar i de cicle inicial i mitjà d'EGB podran cursar els estudis a l'escola del municipi on resideixen. • Els estudis del cicle superior es cursaran allà on decideixi el Ministeri en funció de la racionalització dels recursos.
Els òrgans de govern	• Els que estableix el Reial decret 2376/1985, 18 de desembre (comentat)
Abast territorial	• Només al territori MEC: "*El presente Real Decreto no será de aplicación en las CCAA que, teniendo competencia en materia de enseñanza, hayan recibido los correspondientes traspasos de funciones y servicios*".

Instruccions en l'organització i el funcionament dels centres docents d'educació preescolar, EGB, batxillerat i FP (Ordre de 9 de juny de 1989)

Aquesta ordre donava a conèixer les pautes bàsiques per reestructurar (racionalitzar) l'organització dels centres escolars i els centres de suport. En un dels paràgrafs es parlava de l'especificitat de *"los centros incompletos"* i dels CRA. Així doncs, la normativa del Ministeri preveia una vegada més l'escola "atípica".

Regularització dels centres de recursos (CR) i dels serveis de suport escolar (Ordre de 19 de febrer de 1990)

Aquesta ordre regulava les funcions dels CR i dels serveis educatius de suport perquè les escoles incompletes tinguessin més mitjans i, d'aquesta manera, poguessin millorar la qualitat de l'ensenyament. L'art. núm. 2 precisava les funcions dels centres de recursos, que hem sintetitzat a la taula següent:

Taula

Tasques encomanades als centres de recursos pensant en les necessitats de les escoles incompletes

• Impulsar i orientar l'elaboració i la coordinació de projectes educatius
• Programar conjuntament el pla d'actuació del curs
• Col·laborar en l'atenció directa als alumnes tot impartint matèries pròpies d'especialistes
• Dissenyar els programes d'atenció de nens de menys de sis anys no escolaritzats, i participar-hi
• Donar suport a l'activitat educativa mitjançant el préstec de material didàctic i l'assessorament
• Formar permanentment el professorat
• Elaborar i reproduir material didàctic
• Contribuir a la dinamització de la comunitat educativa

Regulació dels centres de recursos i de suport escolar (Resolució de 6 de juny de 1990)

Aquesta resolució reafirmava el que establia l'ordre que acabem de comentar. L'art. núm. 1 afirmava:

> *"El objetivo fundamental de los centros de recursos será apoyar la labor docente desarrollada en las escuelas rurales de menos de seis unidades... Los centros de recursos se constituyen como centros educativos de zona para el apoyo y animación pedagógica de la escuela rural y como centro de coordinación de acciones encaminadas a la realización de su proyecto educativo."*

D'altra banda, considerant que els centres de menys de 6 unitats estaven situats en contextos diversos, es considerava necessari crear diferents models de CR per adequar-se com més millor a l'especificitat de la zona.

Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu (Llei de 3 d'octubre de 1990)

Ja hem explicat que la LOGSE, quan parla de l'escola, sempre es refereix per defecte a l'escola graduada completa. Tanmateix, si n'analitzem meticulosament tots els articles (incloent-hi les disposicions finals i transitòries), ens adonarem que l'escola incompleta també hi és present, malgrat que només ho sigui puntualment i quasi per accident. La disposició 3c prescriu que:

> *"Con el fin de asegurar la necesaria calidad de la enseñanza las Administraciones educativas proveerán los recursos necesarios para garantizar, en el proceso de aplicación de la presente ley, la consecución de los siguientes objetivos:...*
>
> *La incorporación a los centros completos de educación obligatoria de, al menos, un profesor de apoyo para antender a los alumnos que presenten problemas de aprendizaje y la* creación de servicios para atender dichas necesidades en los centros incompletos

La disposició 13.2. implícitament també la considera:

> *"Las Administraciones educativas garantizarán, en aquellos centros que, por su número de unidades, no puedan disponer de los especialistas a que se refiere al apartado anterior*[151]*, los apoyos necesarios para asegurar la calidad de las correspondientes enseñanzas."*

Definició de determinades places de centres públics especials com a "llocs de treball singulars" (Ordre de 23 d'octubre de 1990)

Aquesta ordre precisava que les places dels professors itinerants dels CRA es catalogaven com a *"puestos de trabajo docente de carácter singular"* i, a més, que havien d'ésser ocupades de manera permanent mitjançant un concurs.

Regulació del procediment de selecció, designació i renovació dels òrgans de govern dels centres de professors (Ordre de 28 d'abril de 1992)

Aquesta ordre regulava les ampliacions dels òrgans de govern dels centres de professors (establerts pel Reial Decret 294/1992, de 27 de març) i creava nous òrgans unipersonals. L'apartat núm. 3.3 disposava, d'altra banda, que les direccions provincials estaven facultades per establir agrupacions provisionals entre els centres incomplets que fins aleshores no haguessin constituït un CRA. Una vegada més, doncs, el legislador tenia en compte l'especificitat de l'escola unitària i de la resta d'incompletes.

---

[151] L'apartat 13.1 establia que *"la incorporación de los especialistas previstos en el artículo 16 de la presente ley se realizará progresivamente a lo largo del período establecido para la aplicación de la misma en el correspondiente nivel educativo."* L'article 16 ordenava que *"la educación primaria será impartida por maestros, que tendrán competencia en todas las áreas de este nivel. La enseñanza de música, de la educación física, de los idiomas extranjeros o de aquellas enseñanzas que se determinen, será impartida por maestros con la especialización correspondiente."*

Aprovació del Reglament orgànic de les escoles d'educació infantil i dels col·legis de primària (Decret de 28 de maig de 1993)

Aquest decret, que comença fent un recordatori de l'esperit fonamental de la LOGSE i d'algunes normes que se'n derivaren, tenia bàsicament dos objectius: establir els eixos principals per tal que cada centre adoptés la personalitat que considerés oportuna (respectant sempre els principis constitucionals); i establir amb claredat l'organització de les relacions entre tots els membres de l'escola.

Segons el nostre parer, es tracta d'una norma interessant perquè considera en tot moment l'especificitat de l'escola incompleta: s'hi refereix quan reglamenta la composició dels òrgans de govern, quan estableix la composició del Consell Escolar, quan estructura els òrgans de coordinació docents, etc.

Procediment d'adscripció dels mestres amb destí definitiu en els casos de constitució de col·legis rurals agrupats d'educació infantil i primària (Ordre de 21 de juny de 1993)

Mitjançant aquesta ordre –dedicada íntegrament a l'escola incompleta– el MEC manifestava que, en el moment en què es constituís un CRA, es definirien els llocs de treball necessaris. També es donaven a conèixer els tràmits que havien de seguir els mestres que volguessin obtenir la plaça definitiva en aquests centres.

Procés d'elaboració i de revisió dels projectes curriculars d'educació primària durant el curs 1993-94 (Resolució de 21 de juny de 1993)

Aquesta resolució tenia com a objectiu establir les directrius bàsiques per elaborar correctament els projectes curriculars del centre. En la instrucció núm. 5 es feia referència explícita als centres incomplets:

> *"Los centros rurales incompletos no integrados en un Colegio rural agrupado podrán requerir el apoyo del Centro de Recursos más próximo. Éste propiciará, en*

la medida de lo posible, el encuentro de Maestros de la zona para facilitar la elaboración de proyectos curriculares de la zona."

Regulació de l'elecció dels consells escolars i els òrgans unipersonals de govern dels centres públics d'educació infantil, educació primària i educació secundària (Ordre de 5 d'octubre de 1993)

Aquesta ordre determinava el procés d'elecció dels representants al cos escolar. L'apartat núm. 3.3 considerava una altra vegada l'especificitat dels CRA: *"En el caso de Colegios Rurales Agrupados, la representación municipal será ostentada cada año académico por uno de los Ayuntamientos a los que la Agrupación extienda su ámbito de aplicación."*

Instruccions que regulen l'organització i el funcionament dels centres (Ordre de 29 de juny de 1994)

Aquesta ordre destinava un parell d'articles i tot un capítol a l'escola incompleta. L'art. núm. 39, refermant el que havien establert normes anteriors, ordenava que els CEP ajudessin els *"centros rurales incompletos"* a elaborar el projecte curricular. L'art. núm. 65 donava llibertat perquè els centres de característiques especials organitzessin l'alumnat de la manera que els semblés més adequada:

> *"La organización de los grupos de alumnos podrá realizarse por cursos o por ciclos.* En los colegios o unidades que atiendan a poblaciones de especiales condiciones *socioculturales* o demográficas, podrán adoptarse otras fórmulas de agrupamiento."

El títol VII donava a conèixer el funcionament dels CRA. Vegeu-ne els aspectes fonamentals a la taula següent:

Taula

Funcionament d'un CRA

- Tots els centres del CRA jurídicament constitueixen un sol centre.
- Tots els centres del CRA tenen una sola programació anual.
- Tots els centres del CRA tenen un únic projecte de centre i un sol projecte curricular per a cada etapa.
- Cada 25 dies (com a mínim) cal fer una reunió de coordinació a la localitat on sigui més fàcil.
- L'horari de les activitats lectives es podrà organitzar en cinc períodes de matí i quatre de tarda, sempre que sumin un total de 25 h.
- La jornada lectiva dels mestres itinerants començarà preferentment a la localitat més allunyada, i sempre es buscarà la màxima racionalitat.

Creació i funcionament dels centres de professors i de recursos (Reial decret de 20 d'octubre de 1995)

Mitjançant aquest decret es regulava la creació i les funcions dels *"centros de profesores y recursos"* (centres que integraven en un sol servei els anteriors *"centros de recursos y centros de apoyo"*). Aquests centres ens resulten interessants perquè se'ls encarrega explícitament, entre altres qüestions, donar suport a les escoles incompletes.

1.2.4.2.2.2. Normativa autonòmica

Òrgans de participació i de govern dels centres públics (Decret de 8 d'octubre de 1981)

Aquest decret, que desplegava una part de l'articulat de la LODE, tenia com a objectiu reglamentar el procediment de constitució dels òrgans de govern dels

centres públics de preescolar, dels centres d'EGB, dels instituts de batxillerat i dels de formació professional.[152]

Es pot dir que la totalitat del decret obvia quasi per complet la realitat de les escoles incompletes. Només la primera disposició final les esmenta sense donar-hi gaire importància:

> "Quan en un Centre el nombre de professors sigui igual o inferior al que per als seus representants a cada òrgan col·legiat estableix l'Estatut de Centres Escolars, no caldrà l'elecció de representants per aquest sector i els Professors s'integraran directament als corresponents òrgans col·legiats."

Regulació dels òrgans de govern dels centres públics d'ensenyament de nivell no universitari de Catalunya (Decret de 3 d'abril de 1986)

Al llarg dels 35 articles es detallaven la composició i les funcions dels òrgans col·legiats de govern dels centres públics de primària. Gran part de l'articulat no esmentava per a res l'escola incompleta. Només l'art. núm. 21.5 s'hi referia i d'una manera bastant superficial: "En els centres pre-escolars, en els d'Educació General Bàsica amb menys de 8 unitats,... el Departament d'Ensenyament adaptarà la composició del Consell Escolar a la singularitat d'aquests centres."

Regulació general de les bases d'organització i de funcionament dels consells escolars municipals (Decret de 22 de desembre de 1987)

S'aprovaven les bases sobre l'organització i el funcionament dels consells escolars municipals, creats per la Llei 25/1985, de 10 de desembre. Seguint la tònica de les normes anteriors, aquest decret no deia gaire res sobre la realitat de les escoles incompletes. Només l'art. núm. 5 les esmenta implícitament per relegar-les, segons el nostre parer, a un segon terme:

---

[152] Al llarg dels 23 articles es reglamentava el procediment d'elecció i la composició dels *consells de direcció,* el claustre de professors i la junta econòmica dels centres esmentats.

> "L'obligació de constituir el Consell Escolar Municipal abastarà a tot municipi que compti, almenys, amb un col·legi d'Educació General Bàsica amb un mínim de 8 unitats entre el primer i el vuitè curs, degudament autoritzat pel Departament d'Ensenyament."

D'aquí deduïm que les escoles incompletes no tenien l'obligació de constituir consells escolars municipals.

Constitució de ZER per a centres públics d'ensenyament primari (Decret de 27 de juliol de 1988)

Mitjançant aquest decret el Govern de la Generalitat reconeixia oficialment l'especificitat de l'escola incompleta, per la qual cosa podem afirmar que ens trobem davant d'una norma summament important. En la part expositiva del decret es defineix per primera vegada i amb claredat què s'entén per escola incompleta, i es fa un breu repàs de les accions empreses pel Departament d'Ensenyament per millorar-ne la situació. En l'articulat es defineix què és una ZER i es detallen els objectius genèrics i específics que ha de complir. Es reglamenta el procés de constitució, la composició dels òrgans unipersonals i col·legiats de govern, etc. Vegem tot seguit amb detall els aspectes que acabem d'esmentar:

La conceptualització de les escoles incompletes

En la introducció es definien les escoles incompletes com "les *escoles de menys de 8 unitats*, ubicades normalment en zones rurals, [amb] *característiques peculiars.*" La seva singularitat era determinada per: "1) La seva inserció en un medi específic, 2) pel fet de ser freqüentment l'únic centre escolar d'una àmplia zona geogràfica que determina el seu aïllament, i 3) pel seu caràcter públic i de servei a tota la comunitat."

El perquè i les característiques de les ZER

Després d'explicitar que el Departament d'Ensenyament des de sempre havia estat sensible amb les escoles incompletes[153], es considerava convenient legalitzar les ZER.[154] Inicialment les ZER es conceben com a estructures organitzatives "alternatives" que han de contribuir a la millora del funcionament dels centres més petits. L'art. núm. 2 prescriu que són objectius de les ZER: a) millorar la qualitat de l'educació dels alumnes que viuen en zones rurals; b) millorar en l'aprofitament dels mitjans personals i materials de les escoles de la zona; c) potenciar el treball en equip del professorat, la circulació d'informació i de material i la realització d'activitats comunes; d) generar un projecte educatiu comú adaptat a les característiques de la zona; e) consensuar criteris comuns d'avaluació i orientació dels alumnes, i f) elaborar un model propi de participació de la comunitat educativa en els afers escolars que l'afecten.

Pel que fa al procés de constitució, l'art. núm. 4 establia que la sol·licitud per formar part d'una ZER havia de partir, almenys inicialment, dels consells escolars dels centres. En el cas que les escoles interessades no disposessin d'aquest òrgan, es demanava que fessin una consulta als pares dels alumnes, al conjunt del professorat i als ajuntaments implicats a fi d'obtenir el suport necessari d'una part de la comunitat educativa.

L'art. núm. 9 establia que els òrgans unipersonals de govern serien el director, el secretari administrador i el cap d'estudis; i els òrgans col·legiats s'estructurarien a l'entorn del claustre de professors i del Consell Escolar de Zona.[155] També establia que la plantilla de professors de la ZER

---

[153] Aquesta sensibilitat es feia palesa en les "iniciatives de formació permanent institucional", en el disseny "d'actuacions a partir de l'experimentació de programes de suport en relació amb els centres de recursos pedagògics i els camps d'aprenentatge", etc.

[154] Val a dir que des de mitjans anys 80 algunes escoles unitàries i cícliques ja funcionaven oficiosament al voltant d'una estructura similar a les ZER.

[155] Segons el que disposa l'art. núm. 9, el Consell Escolar de les ZER estarà compost per: "a) el Director de la Zona Rural, que en serà el president; b) el Cap d'Estudis; c) un regidor o representant de cada ajuntament en l'àmbit del qual hi hagi ubicades una o més unitats de les que corresponguin a la Zona Escolar Rural; d) un professor de cada un dels centres que s'agrupin en la ZER; e) un professor escollit pel Claustre de la ZER; f) un representant dels pares d'alumnes de cada un dels centres que

"serà igual a la suma d'unitats escolars dels centres agrupats, sens perjudici que es pugui comptar amb personal de suport general o específic. La destinació de nous professors es farà a la ZER, però en la convocatòria de vacants caldrà especificar les localitats on estan ubicades les unitats."

Convocatòria per a l'establiment de 15 ZER i per a la regulació del procés de constitució (Ordre de 31 d'octubre de 1988)

El Departament d'Ensenyament obria amb aquesta ordre el període de sol·licituds perquè les escoles incompletes poguessin formar part d'una ZER. L'article núm. 2 prescrivia que les escoles interessades no podien pertànyer a més de 4 municipis diferents i com a màxim podien sumar 11 unitats. D'altra banda, per evitar zonificacions massa àmplies, s'ordenava que la distància màxima entre les escoles més allunyades no hauria de sobrepassar els 20 quilòmetres. Tot i això, preveient que aquests requisits difícilment es podrien complir a totes les comarques, sobretot a les més rurals, l'art. núm. 3 afirmava que "els requisits establerts [...] podran ser modificats si les característiques especials dels centres que s'agrupin o del territori ho fan necessari."

A partir del que exposa l'ordre deduïm que formar una ZER no havia de ser fàcil. D'una banda, cal parlar de les traves burocràtiques i, de l'altra, de les quotes restrictives. L'art. núm. 3 ordenava que les sol·licituds, formulades per les escoles interessades, s'havien d'adreçar als serveis territorials corresponents, i després que la inspecció pertinent hagués elaborat un informe, s'elevava a la Direcció General d'Ordenació Educativa perquè ho resolgués. D'altra banda, incomprensiblement, s'establia que durant el curs 1989-90 només es permetia crear 15 ZER.

Si bé inicialment la creació de les ZER havia de partir de la voluntat de les escoles interessades, aquesta ordre permetia que el Departament d'Ensenyament prengués la iniciativa quan ho considerés oportú. L'art. núm. 4

---

s'agrupi en la ZER; g) dos representants dels alumnes majors d'11 anys; h) un representant del personal d'administració i serveis; i) el secretari administrador de la ZER, que actuarà com a secretari del

afirmava: "L'administració podrà promoure ZER en aquells llocs on les circumstàncies concretes i les necessitats educatives ho aconsellin."

Pròrroga del termini de presentació de sol·licituds per a la constitució de ZER (Ordre de 4 de gener de 1989)

Aquesta ordre ampliava el termini de presentació de sol·licituds per formar part d'una ZER, ja que el període que s'havia fixat en l'ordre anterior es considerava insuficient.

Desplegament del decret que regula el procediment per dur a terme l'autonomia de gestió econòmica dels centres docents públics no universitaris del Departament d'Ensenyament (Ordre de 16 de gener de 1990)

Mitjançant aquest decret es regulava la distribució de la partida pressupostària destinada als centres no universitaris. Per a nosaltres té un interès relatiu, perquè l'art. núm. 9 preveia la realitat específica de les ZER:

> "En les ZER constituïdes a l'empara del Decret 195/1988, de 27 de juliol, s'elaborarà un pressupost d'ingressos i despeses consolidat de zona que integrarà els pressupostos individualitzats de totes les unitats educatives que la componguin. Aquest pressupost consolidat serà elaborat pel secretari-administrador de la ZER i aprovat pels òrgans col·legiats de govern d'aquesta".

Establiment de les funcions dels òrgans de govern de les zones escolars rurals (Ordre de 6 d'abril de 1990)

Per normalitzar completament el funcionament de les ZER, el Departament d'Ensenyament determinà la composició dels òrgans de govern i especificà les funcions que havien de desenvolupar.

Consell, amb veu i sense vot."

Taula

Òrgans unipersonals i col·legiats de les ZER i les seves funcions

ÒRGANS UNIPERSONALS DE LA ZER	
Òrgans	Funcions
Director	• *Representar la ZER i presidir-ne el claustre i el consell escolar de zona.* • *Dirigir i coordinar les activitats de la ZER sens perjudici de les competències de cada centre.* • *Elaborar (anualment) un projecte educatiu comú, la programació general de la zona i establir les directrius per a la programació general dels centres (conjuntament amb l'equip directiu i amb la participació del claustre de professors).* • *Elaborar, conjuntament amb l'equip directiu, la memòria anual d'activitats de la zona.* • *Presentar a la inspecció d'ensenyament la proposta d'assignació d'activitats dels professors itinerants.* • *Establir el pla anual de reunions de la zona.*
Secretari administrador	• *Exercir la secretaria de les reunions i aixecar les actes corresponents.* • *Portar la comptabilitat de la zona.*
Cap d'estudis	• *Coordinar les activitats dels cursos i cicles.* • *Planificar la utilització dels recursos didàctics.* • *Fixar les directrius de la coordinació dels horaris.* • *Elaborar un pla que concreti les activitats dels professors itinerants.* • *Vetllar pel compliment dels criteris fixats pel claustre de professors.* • *Substituir el director en cas d'absència o malaltia.*
ÒRGANS COL·LEGIATS	
Òrgans	Funcions

Claustre de professors	• *Elaborar el projecte educatiu de zona.* • *Programar les activitats conjuntes.* • *Organitzar el claustre propi.* • *Elegir els seus representants en el consell escolar.* • *Fixar i coordinar els criteris d'avaluació i de recuperació de l'alumnat.* • *Coordinar les funcions d'orientació i tutoria dels alumnes.* • *Promoure iniciatives en l'àmbit de l'experimentació i la investigació pedagògiques.* • *Informar i aportar propostes al Consell Escolar de Zona.*
Consell Escolar de Zona	• *Elegir el director de la zona i designar l'equip directiu que proposi.* • *Aprovar el projecte educatiu de zona.* • *Aprovar les activitats extraordinàries no previstes en la programació general de la zona.* • *Aprovar la justificació de les despeses.* • *Informar sobre la memòria anual d'activitats.* • *Establir els criteris sobre la participació de la zona en activitats culturals, esportives i recreatives.*

Constitució de les 15 primeres ZER de Catalunya (Resolució de 9 d'abril de 1990)

Aquesta resolució donava a conèixer les 15 primeres ZER de Catalunya. Sorprenentment, però, "atesa la necessitat de valorar l'experiència i l'actuació d'aquestes zones escolars rurals, la seva constitució *tindrà caràcter provisional*, per tal de verificar la virtualitat pràctica i l'adequació d'objectius en el seu funcionament". Estava previst que la comprovació la realitzés la Inspecció d'Ensenyament i que l'elevés posteriorment a la Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa per tal que en determinés la constitució definitiva, la pròrroga o l'extinció.

Convocatòria per a l'establiment de 15 ZER més (Resolució de 2 de juliol de 1990)

Després que l'Administració comprovés que "les sol·licituds per constituir-se en ZER d'arreu de Catalunya han superat amb escreix el nombre de les que han estat objecte de la convocatòria...", va considerar necessari obrir una altra convocatòria a fi d'ampliar la quota a 15 ZER més.

Convocatòria per a l'establiment de 15 ZER més (Resolució de 28 de maig de 1991)

Aquesta ordre obria per tercera vegada el termini per a la presentació de sol·licituds per constituir 15 noves ZER a Catalunya.

Concerts educatius (Decret de 23 de gener de 1993)

Mitjançant aquest decret el Departament d'Ensenyament actualitzava la normativa referida als concerts educatius.[156] Al llarg del decret es donava a conèixer el procediment per a la formalització de concerts educatius, el contingut dels concerts, les condicions per a la renovació, etc. Segons el que establia la primera disposició addicional:

> "*Excepcionalment, el Departament d'Ensenyament podrà subscriure concerts amb centres autoritzats que, tot i no tenir el nombre d'unitats corresponents a tots els cursos que integren un nivell, etapa o cicle de l'educació bàsica*, atenguin a poblacions rurals o suburbials."

Convocatòria per a l'establiment de 20 ZER més (Resolució d'11 de juny de 1993)

Després que el Departament constatés, una vegada més, que el nombre de sol·licituds per formar una ZER superava el que inicialment s'havia previst, s'obria per quarta vegada una convocatòria per crear 20 noves ZER. Aquesta

---

[156] Per a més informació vegeu el Decret 86/1986, 20 de març, i el Decret 175/1992, de 4 d'agost.

convocatòria no presentava gaires novetats respecte de la normativa anterior (els requisits i el procediment fer formar part d'una ZER eren pràcticament els mateixos). De tota manera, l'art. núm. 7 incorporava una novetat que beneficiava les ZER de nova creació:

> "La directora general d'Ordenació Educativa emetrà resolució sobre la creació de ZER. En els casos en què la resolució sigui favorable s'establirà una dotació complementària per a cada zona de 50.000 ptes. per a cobrir despeses de funcionament específiques per a l'inici de l'activitat."

Adaptació de les ZER al Decret 198/1996, de 12 de juny, pel qual s'aprova el Reglament orgànic dels centres docents que imparteixen educació infantil i primària (Ordre de 12 de març de 1997)

El Reglament orgànic de centres docents de 12 de juny de 1996 tractava amb una certa ambigüitat diversos aspectes referits al funcionament de les escoles incompletes. Per això va caldre la promulgació d'una nova ordre que tractés específicament el procés de nomenament i cessament dels òrgans unipersonals, el procés de constitució dels consells escolars de zona, l'organització de les reunions de claustre de la ZER, la composició de la plantilla, etc. Aquesta ordre també especificava el procediment i els requisits que s'havien de complir per formar part d'una ZER.

Taula

Concreció de diversos aspectes referits

Aspecte previst	Aspecte desenvolupat
Procés de nomenament i cessament dels òrgans unipersonals	• *El director de la ZER ha d'ésser forçosament el director d'una escola* • *En les ZER de nova creació el delegat territorial del Departament d'Ensenyament nomenarà el director i, a proposta seva, el cap d'estudis i el secretari.*

Les reunions del claustre de la ZER	• *Per tal de facilitar les reunions de claustre, es permet que les hores no lectives de permanència al centre es puguin acumular.* • *El delegat territorial d'Ensenyament podrà autoritzar que, per un màxim de dues tardes al mes, les reunions de claustre puguin ocupar l'horari lectiu de la tarda.*
La plantilla dels llocs de treball	• *La plantilla de la ZER està formada pels mestres adscrits a cada un dels centres que la integren i pels mestres de la zona (anomenats mestres itinerants).*
La indemnització per dietes i desplaçaments	• *Els mestres itinerants tenen dret a percebre indemnitzacions en concepte de dietes i despeses de viatge.* • *Els membres de l'equip directiu, així com els mestres de les escoles de la ZER, quan assisteixen al claustre, tenen dret a indemnitzacions en concepte de desplaçaments.*
El procediment per crear noves ZER	• *Per tal de completar el procés d'agrupament dels centres incomplets, els centres que hi estiguin interessats ho podran sol·licitar quan vulguin al Departament d'Ensenyament.* • *Després d'enviar tota la documentació requerida, el conseller d'Ensenyament ho resoldrà.* • *Són motius per resoldre favorablement la sol·licitud:* *- La proximitat entre escoles (el radi no ha d'ésser superior a 20 km).* *- Que el nombre total d'unitats sigui entre 8 i 12.* *- La coherència de la planificació escolar.*

1.2.4.3. La política educativa teòrica sobre l'escola unitària

Partint només de la legislació que acabem de presentar, considerem que la política educativa teòrica projectada pel govern central entre el 1838 i el 1994 s'estructura a l'entorn de set grans períodes. El primer va des del 1838 fins al 1910; el segon s'inicia el 1910 i es perllonga fins a la fi de la dictadura de Primo de Rivera (1910-1931); el tercer coincideix amb la II República (1931-1939); el quart període va des de la postguerra fins als primers anys del *desarrollismo* (1939-1955); el cinquè s'inicia durant els primers anys d'obertura política econòmica i s'acaba amb la promulgació de la LGE (1955-1970); el sisè període comprèn el final del franquisme, la transició política i els anys del govern centrista (1970-1982), i el darrer període comprèn els anys 1982-1995[157], que coincideix amb una part del mandat socialista.

Pel que fa a la política teòrica del govern autonòmic, ens ha estat difícil establir una periodització rigorosa, perquè hem trobat poca legislació referida al tema de què ens ocupem i, a més, l'escassa normativa que hem considerat aporta informació bastant perifèrica. Amb tot, però, essent conscients d'aquestes limitacions, des que la Generalitat va rebre les primeres competències en educació fins avui podem parlar de dues grans fases: la primera va des del 1981 fins al 1987 i la segona des del 1987 fins pràcticament als nostres dies.

1.2.4.3.1. La política educativa teòrica del govern central

Primera fase: del 1838 al 1910

És qüestionable que la primera etapa s'iniciï el 1838 perquè l'escola unitària va començar a divulgar-se molt abans, justament des que s'institucionalitzà l'escola. Tanmateix, si fem cas dels comentaris d'Ascarza, aquesta escola fou organitzada legalment per primera vegada per mitjà del Reglament de 26 de

[157] Acabem al 1995 perquè és el darrer any del qual disposem informació.

novembre de 1838. Per això utilitzem aquesta data per iniciar simbòlicament el primer període.

Des del 1838 fins al 1910, com que es fan poques al·lusions explícites a l'escola unitària, és difícil parlar d'una política educativa concreta. Malgrat tot, sabem que es projectaven dos models d'escoles unitàries: el primer es destinava als pobles petits o *"de poco vecindario"* i el segon s'adreçava a les viles i ciutats. Ambdós models no només es diferenciaven pel medi on s'emplaçaven, sinó que, a més, ho feien pel sistema d'ensenyament que utilitzaven. L'escola unitària "de poble" es caracteritzava teòricament pel fet d'emprar el sistema "individual" –un sistema poc prestigiat pels mestres i pedagogs més progressistes–, mentre que la unitària de les grans ciutats utilitzava el sistema "mutu" i el "mixt".

Segona fase: del 1910 al 1931

Entre el 1910 i el 1931 hem trobat 5 normes referides a l'escola unitària i gairebé totes, de manera més o menys explícita, en difonen un constructe negatiu (el Reial decret de 6 de maig de 1910, per exemple, afirmava que es tractava d'una escola incapaç de *"producir resultados satisfactorios en el orden educativo"*). Diversos elements ens fan pensar que durant aquest període s'inicià una política poc favorable: s'ordenà que les escoles unitàries es transformessin en centres graduats a partir de models poc ortodoxos; es manà suprimir per primera vegada les escoles unitàries amb pocs alumnes; es donaren ajuts per reconvertir en escoles graduades les velles escoles unitàries, etc. Des de les instàncies oficials l'escola unitària constituïa un model escolar no gaire desitjable, apte només per als petits nuclis de població.

Tercera fase: del 1931al 1939

Considerem que durant la II República es va projectar una política educativa mínimament respectuosa envers l'escola unitària. Malgrat que entre el 1931 i el

1939 els diferents governs apostaren fermament per l'escola graduada (vegeu l'apartat 1.2.3.3), també afavoriren la difusió i la millora de l'escola petita.

A partir dels decrets de 23 de juny de 1931 i de 15 de juny de 1934, que parlen de l'extensió escolar, sabem que estava previst construir escoles unitàries arreu de l'Estat. I amb les ordres de 7 de juny de 1933 i de 28 de juliol de 1934 s'aconsellava que les futures escoles unitàries es construïssin en llocs adequats (airejats, assolellats, accessibles, etc.), que tinguessin les mínimes condicions higièniques, que disposessin d'un nombre de serveis i de dependències similars als de les escoles graduades, etc.

Quarta fase: del 1939 al 1955

Des de la postguerra fins a mitjan dècada dels 50 el govern franquista va projectar una política permissiva envers l'escola unitària. A través de l'escassa normativa que hem pogut obtenir, sabem que, quan es parlava de l'extensió escolar, es preveia la possibilitat de construir escoles unitàries (Ordre de 25 de gener de 1940, Circular de 21 de juliol de 1942, Llei de 22 de desembre de 1953, etc.). Fins i tot hem trobat alguna norma que vetllava –això sí, molt discretament– perquè totes les escoles tinguessin els serveis més bàsics. L'Ordre de 20 de juliol de 1954, per exemple, prescrivia que tant les escoles graduades com les unitàries podien incorporar servei de menjador sempre que disposessin de la infraestructura necessària.

Tanmateix, hi ha una qüestió que no podem obviar: progressivament, l'escola unitària s'anava identificant amb l'escola del medi rural. La Llei d'instrucció primària del 1945, així com el Decret de 24 d'octubre de 1947, establien que les escoles petites només es podien implantar en pobles petits (de 500 o menys habitants) o en zones disseminades.

Cinquena fase: del 1955 al 1970

Des que l'Estat espanyol es va començar a obrir econòmicament i políticament a l'exterior, s'inicià una nova política educativa que, segons el nostre parer,

perjudicà notablement l'escola unitària. Durant aquest període assistim a un procés d'asfíxia de l'escola petita.

Durant la segona meitat de la dècada dels 50 ens trobem amb una legislació que exigia la graduació interna de l'escola unitària, retallava dissimuladament l'autonomia dels centres petits, etc. Al principi dels anys 60 aparegueren normes que qüestionaren –molt subtilment– la continuïtat de l'escola unitària[158]: el Decret de 22 de febrer de 1962 ordenava que les escoles unitàries d'una mateixa localitat es repartissin els cursos d'ensenyament primari per simular l'estructura de l'escola graduada; la Llei de 25 de desembre de 1965 només permetia el funcionament d'escoles unitàries en zones rurals i, a més, exigia que totes les escoles de l'Estat impartissin un ensenyament graduat. El Decret de 10 de febrer de 1967 insistia en les qüestions que acabem d'exposar.

Entre el 1969 i el 1970, la política contrària a l'escola unitària es va intensificar. L'abril del 1969 s'aprovà una resolució que ordenava clausurar bona part de les escoles unitàries, i l'any 1970 la LGE només va permetre oficialment que existissin centres amb 8 o més unitats. L'article núm. 59 de la LGE es mostrava així de contundent:

> "Los Centros de Educación General Básica, *que se denominarán Colegios Nacionales, impartirán las enseñanzas correspondientes a las dos etapas que la integran, de acuerdo con lo dispuesto en el art. 15*[159], y tendrán al menos una unidad para cada uno de los cursos o años en que las etapas se dividen."

---

[158] Paradoxalment, però, el 1959 s'ordenava crear "*un máximo de seis escuelas unitarias-piloto*" a Madrid per assajar els mètodes didàctics i els sistemes organitzatius del treball.

[159] L'article 15 explicava que l'EGB comprendria 8 anys d'estudi dividit en dues etapes. La primera etapa es destinaria als nens i nenes d'entre 6 i 10 anys i la segona a alumnes d'entre 11 i 13 anys.

Sisena fase: del 1971 al 1982

Durant els cursos 1971-72 i 1972-73 hem trobat 4 normes que ratificaven l'esperit de la LGE: l'Ordre de 10 de febrer de 1971 només permetia construir escoles de 8 o més unitats; l'Ordre de 19 de juny del mateix any autoritzava la continuïtat de les escoles incompletes només en situacions veritablement extremes; el Decret d'1 de juliol recordava que només es donaria llicència per construir escoles amb 8 o més unitats; i la Circular de 28 de gener de 1972 ordenava la transformació imminent de les escoles incompletes en escoles graduades. Des del 1973 fins al final de l'etapa centrista no hem trobat legislació que parlés sobre l'escola unitària, però intuïm que es projectà la mateixa política educativa dels anys anteriors.

Setena fase: del 1982 al 1995

Després d'una dècada de mutisme sospitós, a partir del 1982 i fins al 1995 tornem a trobar legislació sobre l'escola unitària i cíclica. Al llarg d'aquests 13 anys s'esmenta l'escola incompleta en diferents resolucions, decrets, ordres i fins i tot en dues lleis orgàniques, la LODE i la LOGSE. Bona part d'aquesta normativa fa palesa, tot i que no sempre amb la mateixa intensitat, la voluntat de millorar l'escola unitària i cíclica i d'equiparar-la amb la resta d'escoles. Tot plegat fa pensar, doncs, que es dissenyà una política favorable envers l'escola incompleta. Aquesta nova política s'objectiva mitjançant: 1) la creació de serveis educatius de suport a les escoles petites; 2) l'estructuració dels òrgans de govern dels centres que no arriben a les 8 unitats, i 3) la creació d'una estructura supraescolar anomenada CRA.

L'abril del 1983 s'aprovà la creació dels centres de recursos i d'altres serveis per atendre, entre altres, les escoles de menys de vuit unitats. Sis anys més tard, l'Ordre de 19 de febrer de 1990 reiterava que una de les funcions principals dels centres de recursos era donar suport a les escoles incompletes. L'Ordre de 6 de juny del mateix any, així com la Resolució de 21 de juny de 1993, insistien en els serveis que havien de prestar els centres de recursos a

les escoles incompletes, i l'Ordre de 20 d'octubre del 1995 creava *"los centros de profesores y recursos"* per oferir suport a les escoles petites.

La política procliu a l'escola incompleta també es manifesta en la normativa que establia la composició i la funció dels òrgans de govern de les escoles unitàries i de la resta d'escoles incompletes. El Reial decret de 18 de març de 1986, per exemple, reglamentava amb gran detall la composició del consells escolars dels centres d'EGB de menys de 7 unitats. Les ordres de 9 de juny de 1989, de 28 d'abril de 1992 i de 5 d'octubre de 1993, així com el Decret de 29 de maig de 1993, també feien referència a la singularitat de les escoles no estàndards.

El canvi d'orientació en la política educativa sobre l'escola incompleta es féu notar sobretot amb la creació dels col·legis rurals agrupats (CRA). Segons el que disposava el Reial decret de 24 de desembre de 1986, els CRA eren unitats supraescolars que agrupaven diverses escoles d'una mateixa zona amb l'objectiu de *"hacer posible... el mantenimiento de pequeñas escuelas"*. La concreció organitzativa dels CRA, així com l'especificació de les seves funcions, es donaren a conèixer en l'Ordre de 5 de juny de 1994.

La normativa referida a les vacances i als intercanvis escolars, així com a l'avaluació de l'alumnat, als concerts escolars, etc. també denotava una certa sensibilitat per l'escola petita. Les ordres de 22 de maig i de 29 de juny de 1984, el Reglament de 14 de maig del mateix any i el Reial decret de 18 de desembre de 1985 consideren l'especificitat de l'escola incompleta i moltes vegades li donen una atenció preferent.

Les dues lleis orgàniques aprovades durant el mandat socialista també preveieren molt discretament i superficialment l'especificitat de l'escola incompleta. La LODE tan sols especificava que era obligació de les administracions competents en educació establir la composició dels consells escolars dels centres de menys de 8 unitats. La LOGSE, en canvi, era una mica més generosa. L'art. núm. 58.1 i les disposicions 3c i 13.2 manifestaven

que les administracions amb competències educatives havien de crear obligatòriament serveis educatius especials per atendre *"las necesidades de los centros incompletos."*

1.2.4.3.2. La política educativa teòrica del govern autonòmic

Primera fase: del 1981 al 1987

Durant aquests 7 anys d'autogovern hem trobat, tal com hem esmentat a l'apartat 1.2.4.2.1., poca normativa sobre el tema. Tan sols hem recollit un parell de normes que en parlen sense parar-hi gaire atenció. El Decret de 3 d'abril de 1986 manifestava que "en els centres de pre-escolar, en els d'Educació General Bàsica amb menys de 8 unitats,... el Departament adaptarà la composició del Consell Escolar a la singularitat d'aquests centres", i el Decret de 22 de desembre de 1987 establia que les escoles incompletes no calia que constituïssin consells escolars municipals. Si fem cas només de la legislació que hem analitzat durant aquest període, doncs, cal parlar d'una política educativa més aviat "grisa" i aparentment neutra.

Segona fase: del 1987 fins als nostres dies

Durant els darrers 10 anys d'autogovern s'ha produït un tomb substancial en la política educativa teòrica referida a l'escola incompleta. El Decret de 27 de juliol de 1988 manifestava la voluntat de consolidar les escoles de menys de 8 unitats, reconeixia la tasca que fins aleshores havien dut a terme els mestres de les escoles petites i donava llum verd a la creació d'una estructura supraescolar anomenada *zones escolars rurals* (ZER). Estava previst formar ZER per millorar la qualitat de l'educació dels alumnes que vivien en pobles petits, racionalitzar els recursos materials i humans de les escoles, potenciar el treball en equip del professorat, establir projectes educatius comuns i facilitar la creació d'un model propi de participació, etc. L'Ordre de 6 d'abril de 1990 concretà algunes de les qüestions que anteriorment només havien quedat apuntades.

Trobem altres mostres d'una política sensible amb l'escola incompleta en l'Ordre de 21 d'octubre de 1988, en l'Ordre de 4 de gener de 1989 i en les

resolucions de 9 d'abril, de 2 de juliol de 1990, de 28 de maig de 1991 i d'11 de juny de 1993. Tota aquesta normativa tenia com a objectiu desplegar progressivament i molt lentament les ZER arreu de Catalunya.

L'any 1993 el govern de la Generalitat de Catalunya, tal com féu el govern central 8 anys abans, va permetre l'establiment de concerts educatius amb centres incomplets. Quatre anys més tard, l'Ordre de 12 de març de 1997 tornava a parlar de l'escola incompleta per tal d'adaptar l'organització de les ZER als canvis exigits pel Reglament orgànic de centres docents de 12 de juny de 1996. En termes generals, doncs, cal parlar de la posada en marxa d'una política positiva i sensible vers l'escola petita.

1.2.4.4. Aproximació a la política educativa real sobre l'escola unitària

L'escola unitària, tot i haver estat regida per una política educativa teòrica poc favorable entre els anys 1910-1931 i 1955-1982, ha subsistit fins avui. És més, actualment en algunes comarques vertebrades a l'entorn de petits nuclis de població es disputa l'hegemonia amb l'escola graduada. Si comparem el que estableix la llei amb el que ha succeït en la realitat durant els períodes esmentats, constatem, tal com hem fet en el cas de l'escola graduada, una distància considerable entre la política educativa teòrica i allò que succeeix en la realitat.

1.2.4.4.1. Els factors que impedeixen la desaparació de l'escola unitària

Després de fer aquesta constatació ens podem preguntar per què la política teòrica dels períodes esmentats no va aconseguir anorrear l'escola petita. Encara que no ho hàgim treballat de manera aprofundida, considerem que la seva pervivència és deguda, almenys fins al principi de la dècada dels 80, a un cúmul d'errors, d'oblits o de negligències causats per la mateixa administració. Som del parer que l'escola unitària ha sobreviscut gràcies a les raons que impediren estendre l'escola graduada: manca d'assignació pressupostària, dificultat de trobar terrenys adequats, apatia de l'administració local per reconvertir els centres preexistents, etc.

A banda d'això, però, l'escola unitària també ha subsistit gràcies a la projecció i l'execució d'una política que li ha estat sensible. No podem oblidar, tal com hem explicat a la secció anterior, que durant la II República i des que el Partit Socialista va accedir al poder es va demostrar una certa preocupació per millorar l'escola petita. Durant els períodes esmentats, doncs, l'escola unitària i la cíclica no subsisteixen pas per error, sinó perquè hi ha una voluntat explícita de protegir-la.

1.2.4.4.2. Concreció de l'evolució de l'escola unitària

Consideracions generals

Hom té la idea que l'escola unitària és un model escolar arcaic i gairebé prehistòric que va entrar en un procés de recessió continu i progressiu des que es va difondre per primera vegada l'escola graduada. Tanmateix, en analitzar les estadístiques oficials, ens adonem que no és així. *Grosso modo* es constata que l'escola unitària: a) és l'única escola pública que existeix a tot l'Estat fins l'any 1900; b) augmenta de manera progressiva fins almenys l'any 1935; c) experimenta el primer descens important cap al final de la dècada dels 50, i d) és l'escola més representada fins al final de la dècada dels 60. Així doncs, si bé l'escola petita des del final de la dècada dels 50 fins als nostres dies ha reculat d'una manera progressiva i, consegüentment, ha perdut pes específic, cal ressaltar que aquest retrocés ha estat relativament tardà i selectiu.

Evolució quantitativa de l'escola unitària a l'Estat espanyol

Malgrat que la sèrie sigui incompleta i que algunes dades siguin sospitoses, constatem que des del 1917 fins al 1974 l'evolució de l'escola unitària ha passat quatre grans fases: la primera va des del 1917 fins al 1923, la segona des del 1923 fins al 1935, la tercera des del 1935 fins al 1959 i la quarta des del 1959 fins al 1974.[160]

Des del 1917 fins al 1935 el nombre d'escoles unitàries augmenta considerablement. Amb tot, cal dir que entre el 1917 i el 1923 l'increment és més aviat modest –perquè només es creen 2.443 escoles (l'increment és del 10,2%)–, mentre que entre el 1923 i el 1935 l'augment és espectacular –a

[160] Aquesta periodització està condicionada als anys de què disposem dades.

causa de la creació de 14.557 escoles unitàries (l'increment és del 55%)[161]–. Des del 1935 fins al 1959 el procés d'expansió es ralenteix, i al final del període només es comptabilitzen 3.196 escoles més (l'increment és del 7,75%). Durant el darrer període (1959-1974) es capgira la tendència i se suprimeixen 17.860 escoles aula (en 15 anys les escoles unitàries es redueixen, doncs, un 40,15%).

Gràfic

Evolució de l'escola unitària a l'Estat espanyol (1917-1974)

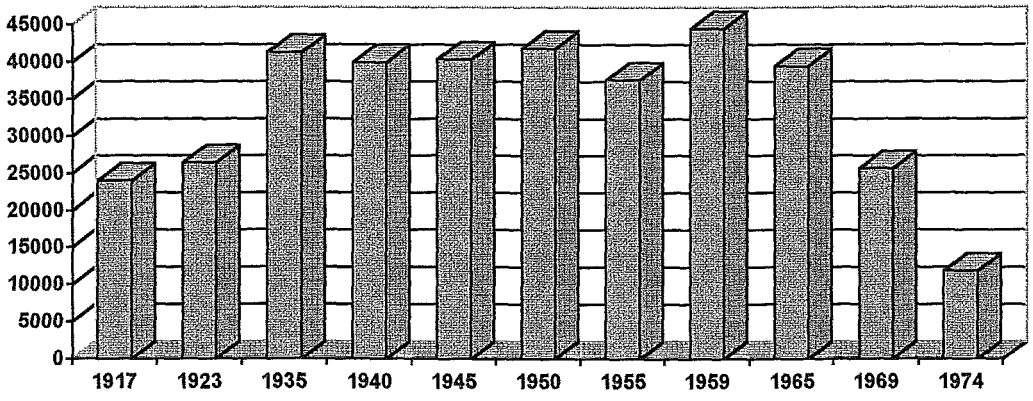

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Malgrat que a partir de l'any 1959 el nombre d'escoles unitàries disminueix de manera progressiva, cal ressaltar que fou l'escola més representada fins al final de la dècada dels 60[162]. Si reculem al primer terç de segle, veiem que al començament de la dictadura de Primo de Rivera representava el 97,6% de les escoles públiques, i el 1935 representava el 82,4% dels centres. Durant els primers anys de la postguerra n'aplegava el 95%, al final de la dècada dels 50

[161] Tot i no disposar de dades comparables, considerem que bona part d'aquest increment es produeix a partir de la II República. Ni que sigui només a tall orientatiu, C. Fernández comptabilitzava 25.741 escoles unitàries i mixtes l'any 1933. Per a més informació vegeu FERNÁNDEZ, C. (1976); "Política educativa y escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía*, maig del 1976, núm.2.

es considera que el 90% de les escoles públiques eren unitàries, i un any abans que s'aprovés la LGE ho eren prop de tres quartes parts, exactament el 72,8%.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària a l'Estat espanyol (1923-1969)

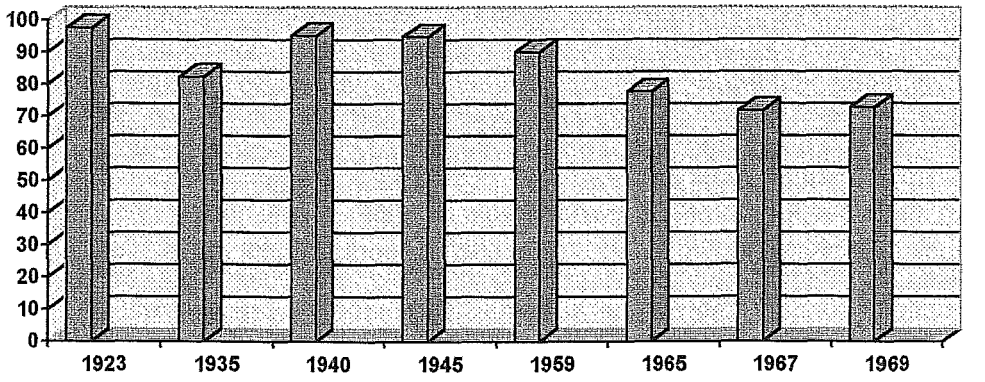

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Evolució quantitativa de l'escola unitària a la província i a la ciutat de Girona

Considerant els límits que ens imposen les dades que tenim en el moment de tancar aquest capítol, constatem que l'escola unitària de la província ha passat *grosso modo* tres grans fases. Entre el 1923 i el 1940 experimenta un creixement significatiu, concretament de 85 escoles (l'increment és del 18,55%); entre el 1940 i el 1963 es pot parlar d'un període d'estabilització (es produeixen petites oscil·lacions que gairebé no modifiquen els resultats globals); i a partir del 1963 i fins al 1969 (darrer any del qual disposem dades)

[162] Insistim una vegada més que les últimes dades que ens permeten fer una anàlisi comparativa fan referència al curs 1969-70.

es produeix una davallada persistent i accentuada. Amb 6 anys es clausuren 219 escoles unitàries (la reducció fou del 39,17%).

Gràfic

Evolució de l'escola unitària a la província de Girona (1923-1969)

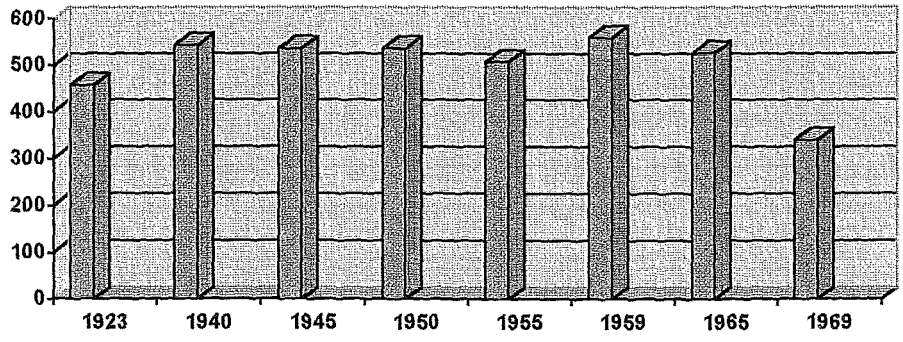

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Al llarg del període 1923-1968 constatem que el grau de representativitat de l'escola unitària ha anat disminuint de manera progressiva. El 1923 el 96,2% de les escoles de la província eren unitàries, durant els primers anys de la postguerra ho eren el 92,1%, al final de la dècada dels 50 ho eren el 90,4%, i el 1969 s'estima que el 74,4% de les escoles públiques tenien una sola aula. Tal com es pot observar, aquests percentatges són bastant similars als que trobem en l'àmbit estatal.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària a la província de Girona (1923-1969)

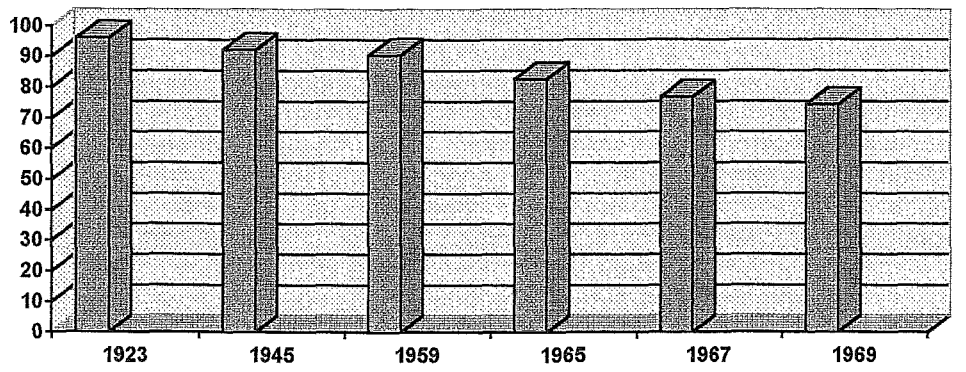

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Pel que fa a la ciutat de Girona, és sorprenent veure que entre el 1940 i el 1965 el nombre absolut d'escoles aula creix de manera progressiva. Al principi de la dècada dels 40 es comptabilitzen 9 escoles unitàries, deu anys més tard se'n compten 11 i a mitjan dècada dels 60 n'hi ha 17. A partir d'aquests anys el nombre d'escoles unitàries davalla constantment. Amb tot, però, el 1968 la ciutat tenia 11 escoles amb una sola aula. Aquestes dades fan palès que l'escola unitària no només s'estableix en petits nuclis de població –rurals i semirurals–, sinó que fins ben entrada la dècada dels 60 i fins i tot dels 70 també es troba a les grans concentracions urbanes. Respecte del grau de representativitat, només volem fer constar que fins al 1966 més de la meitat de les escoles de la ciutat eren unitàries.

Gràfic

Evolució de l'escola unitària a la ciutat de Girona (1940-1968)

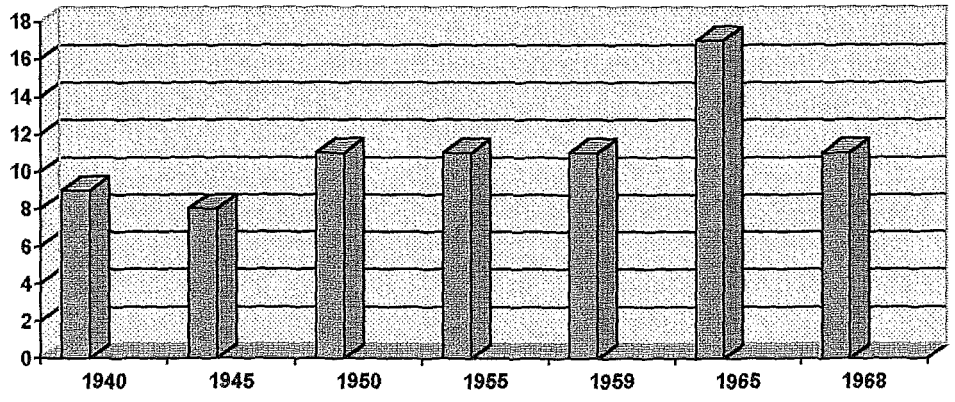

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

Pes específic de l'escola unitària a la ciutat de Girona (1940-1968)

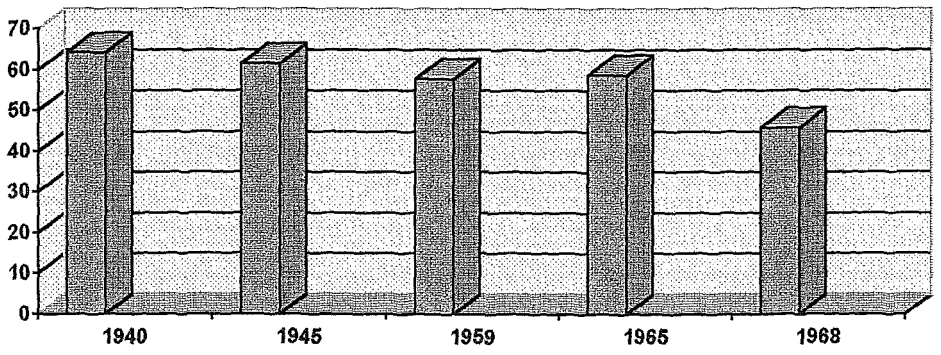

Font: elaboració pròpia a partir de diverses estadístiques (vegeu taula final)

	Escoles nacionals a l'Estat espanyol				Escoles nacionals a la província de Girona				Escoles nacionals a la capital de província Girona		
Any	Total escoles unitàries	Variació nombre d'escoles unitàries respecte de la franja anterior	Total escoles	% escoles unitàries respecte del total	Total escoles unitàries	Variació nombre d'escoles unitàries respecte de l'any anterior	Total escoles	% escoles unitàries respecte del total	Total escoles unitàries	Total escoles	% escoles unitàries respecte del total
1917	23.996										
1923	26.439	+2.443	27.080	97.6%	458		476	96.2			
1935	41.287	+ 14.557	50.103	82.4%							
1940-41	39.963	- 1.324	41.981	95.2%	543				9	14	64.2%
1945-46	40.338	+ 375	42.500	94,9%	536	- 7	582	92.1%	8	13	61.5%
1946-47	**43.997**				**536**				**8**		
1947-48	**41.333**				**536**				**8**		
1948-49	**41.878**				**540**				**7**		
1949-50	**41.602**				**560**				**11**		
1950-51	41.803	+ 1465			536	0			11		
1951-52	**41.367**				**543**						

1952-53	**41.077**				**537**						
1953-54	**37.422**				**493**						
1954-55	**35.725**				**509**						
1955-56	37.565	- 4.238			508	- 28			11		
1959-60	44.483	+ 6.918	49.363	90,1%	559	+ 51	618	90.4%	11	19	57,8%
1963-64	**40.932**		**49.070**	**83,4%**	**563**		**629**	**89,5%**	**12**	**18**	**66,6%**
1964-65	**39.739**		**50.396**	**78,8%**	**530**		**628**	**84,3%**	**14**	**24**	**58,3%**
1965-66	39.427	+ 5.056	50.692	77,7%	526	- 33	635	82.8%	17	29	58,6%
1966-67	**32.633**		**44.326**	**73,6%**	**423**		**535**	**79%**	**14**	**26**	**53,8%**
1967-68	**30.804**		**42.845**	**71,8%**	**413**		**537**	**76,9%**	**13**	**26**	**50%**
1968-69	**29.699**				**393**				**11**	**24**	**45,8%**
1969-70	25.621	- 13.806	35.176	72,8%	340	- 186	456	74.4%			
1974-75	11.839										

Font: elaboració pròpia a partir de les estadístiques d'ensenyament publicades pel MEC[163]

[163] Les dades corresponents a l'any 1917 provenen d'ASCARZA, V.T. (1924); *Diccionario de legislación...*, op. cit., pàg. 510; les del 1923 provenen de: MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y BELLAS ARTES (1924); *Estadística de las escuelas nacionales,* Tipografía Nacional, 1924. Les del 1940 corresponen al MEC, Sección de Coordinación Estadística (1942); *Establecimientos de enseñanza. Cursos 1940-41,* vol. II, Augusto Boué, Madrid; i la resta les hem extret de: INE, Servicios de Estadística Culturales; *Estadística de la enseñanza oficial,* Madrid.

ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA *VERSUS*

ESCOLA RURAL

1.3.1. INTRODUCCIÓ

En aquesta tesi hem de parlar obligatòriament de l'escola rural per dos motius fonamentals: perquè bona part de l'escola cíclica i de l'escola unitària s'ha emplaçat en el medi rural i, d'altra banda, perquè en els darrers 40 anys tant els mestres com l'administració han utilitzat el terme *escola rural* per referir-se a realitats escolars molt diverses. Si bé aquesta segona qüestió complica la temàtica que volem analitzar, també la fa més interessant, perquè posa en evidència que quan es parla de l'escola rural es fa des de punts de vista diferents, des d'òptiques poc clares i donant per entès molts aspectes.

Amb l'objectiu de tractar des d'una perspectiva global la confusió produïda a l'entorn de l'escola rural, hem establert quatre seccions on analitzem el aspectes següents:

A la primera secció es documenta l'origen de la confusió entre l'escola unitària i cíclica i l'escola rural, i definim com entenem nosaltres els conceptes *escola rural* i *educació en el medi rural.*

La segona secció se centra en la controvèrsia que ha generat tradicionalment l'escola en el medi rural. Analitzem aquesta qüestió en dos blocs temàtics que estan estretament lligats. En el primer s'exposa el context social, polític i econòmic en el qual neix l'escola de masses, i en el segon bloc es parla –amb certa brevetat– de l'arribada de l'escola de masses al medi rural i de les reaccions de la pagesia.

En la tercera secció es presenta la legislació –estatal i autonòmica– referida a l'escola rural, i en la quarta secció es fa una anàlisi de la política educativa projectada (política teòrica) fins el dia d'avui.

1.3.2 ALGUNES PRECISIONS TERMINOLÒGIQUES

1.3.2.1. L'origen de la confusió

Actualment, quan parlem de l'escola rural, pensem conscientment o inconscientment en les escoles unitàries i cícliques i viceversa. Cal dir que aquesta associació –espontània i tot sovint inconscient– és relativament recent, perquè fins a la darreria dels anys 50 els tractats sobre educació, els articles escrits pels professionals de l'ensenyament, la majoria dels mestres i fins i tot la legislació educativa diferenciaven amb gran nitidesa l'escola unitària de l'escola rural.

Gil i Pertusa, per exemple, parlen d'una banda de les *"escuelas campesinas o rurales"* i, de l'altra, de les *"escuelas unitarias".* Les escoles rurals *"están emplazadas en pleno campo recogiendo la población escolar dispersa en cortijos y caseríos",* i s'oposen per definició a les escoles urbanes. Les escoles unitàries, en canvi, *"son escuelas dirigidas por un solo maestro"* [164] i s'oposen a les escoles graduades.

El diccionari de pedagogia de l'editorial Labor encara és més explícit. L'escola rural es defineix de la manera següent:

> *"La escuela establecida en los núcleos de poblaciones campesinas (pueblos, aldeas, parroquias, cortijos, caseríos, haciendas, etc.). Por población campesina entendemos aquí aquella categoría de individuos y de familias que encuentran en el cultivo de la tierra la base de su vida. Acostúmbrase a oponer a estas escuelas las urbanas o de la ciudad, si bien nuestra legislación no hace a este respecto distinción alguna, ya que a todas las escuelas les asigna la misma finalidad y les aplica el mismo plan de trabajo. Tal vez esta falta de distinción obedece a que nuestras escuelas rurales forman en nuestro país la categoría más numerosa, ya que a ellas concurre aproximadamente el 80% de nuestra población escolar."* [165]

---

[164] GIL, A.; PERTUSA, V. (1935); *Estudios pedagógicos modernos...*, op. cit., pàg. 356 i següents.

[165] AD., (1936); *Diccionario de pedagogía...* , op. cit., pàg. 1205.

D'aquí deduïm que les anomenades escoles rurals són centres instal·lats en el medi rural i amb diferents possibilitats organitzatives, mentre que l'escola unitària és una escola amb una organització singular i que es pot trobar en qualsevol indret. Sobre aquesta diferenciació, però, de moment no ens hi entretenim, perquè la desenvoluparem detingudament més endavant.

Ara ens interessa destacar que, des del final dels anys 50 i fins als nostres dies, la diferenciació conceptual entre escola unitària i escola rural pràcticament desapareix, a causa de la terminologia utilitzada per l'Administració i de la que utilitzen els mestres rurals.

1.3.2.1.1. La confusió provocada per l'Administració

En la dècada dels 60, l'Administració dilueix l'especificitat de l'escola unitària i de l'escola rural a partir de la legislació escolar. Les primeres normes que tendeixen a fondre i a confondre aquestes dues realitats són la Llei de 21 de desembre de 1965 i l'Ordre de 2 de febrer de 1967. Tot i això, al principi dels anys 80 la confusió es fa més palesa: el Reial decret de 24 de desembre de 1986[166], que estableix les bases per constituir *"Colegios Rurales Agrupados"* (CRA), parla indistintament de *"escuelas unitarias"*, de *"centros incompletos"* o de *"colegios rurales"* per referir-se a les escoles unitàries. L'Ordre de 20 de juliol de 1987[167] dóna per suposat que els *"colegios rurales agrupados"* estan constituïts per agrupacions d'escoles unitàries i per escoles incompletes. El mateix podem dir de l'Ordre de 9 de juny de 1989[168], etc.

La màxima confusió es dóna, segons el nostre parer, en l'Ordre de 19 de febrer de 1990 i en la normativa que la segueix,[169] perquè utilitzen reiteradament l'expressió *"centros rurales incompletos"*. Per primera vegada el

---

[166] Decret de 24 de desembre, BOE de 24.12.1986.

[167] Ordre de 20 de juliol de 1987, BOE de 25.07.1987.

[168] Ordre de 9 de juny de 1989, BOE de 13.06.1989.

[169] Vegeu què disposen la Resolució de 6 de maig de 1990 i el Reial decret de 6 de setembre de 1991.

legislador fa explícit que tots els centres de la ruralia són incomplets i que tots els centres incomplets es troben a la ruralia.

La normativa promulgada pel govern de la Generalitat també ha tendit a barrejar els dos conceptes. Malgrat que durant els primers anys d'autogovern el legislador només parlava de l'escola incompleta (vegeu, per exemple, el Decret 378/1981, de 8 d'octubre[170]; el Decret 87/1986, de 3 d'abril[171], etc.), a partir del 1988 es produeix un canvi: el Decret 195/1988, de 27 de juliol[172], pel qual es regula la constitució de zones escolars rurals per a centres públics d'ensenyament primari, identifica l'escola incompleta amb l'escola de la ruralia:

> "Les escoles de menys de 8 unitats, ubicades normalment en zones rurals, tenen unes característiques peculiars, definides per la seva inserció en un medi específic, pel fet de ser freqüentment l'únic centre escolar d'una àmplia zona geogràfica que determina el seu aïllament, i pel seu caràcter públic i de servei a tota la comunitat... recollint les aportacions [de mestres], així com els diversos estudis i actuacions reeixides... s'ha constatat la conveniència d'establir unes noves estructures...
>
> Aquestes noves estructures organitzatives han de comportar una millora de la qualitat de l'ensenyament i facilitar l'accés de tots els alumnes dels municipis rurals a una educació integral..."

1.3.2.1.2. La confusió provocada pels mestres

Des de mitjan anys 80 fins a l'actualitat, bona part dels mestres que participen en les Jornades d'Escola Rural defineixen l'escola rural com l'escola incompleta, l'escola que no té unitats per a cada un dels cursos, la que té diversos nivells o cursos dins de la mateixa aula, la que té alumnes d'edats diverses dins d'una mateixa aula, etc. Joan Valldaura (mestre i pedagog que fins l'any 1995 va treballar en l'EAP de la Segarra i que ha tingut un paper destacat en el moviment d'escola rural) l'ha definit com "l'escola que té més d'un nivell educatiu per aula, i per tant, un claustre incomplet, que pot oscil·lar

[170] DOGC núm. 170, de 28.10.81.

[171] DOGC núm. 670, de 9.04.86.

[172] DOGC núm. 1032, de 19.08.88.

entre 1 i 7 mestres"[173]; els mestres del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines també consideren que l'escola rural atén més d'un curs per aula[174], etc. Des de mitjan dècada dels 80 i més clarament a partir dels 90, diversos aspectes relacionats amb l'escola unitària i amb l'escola cíclica constitueixen temes centrals de les jornades i simposis d'escola rural.[175] Avui dia, doncs, l'escola unitària i cíclica és per a la majoria dels mestres sinònim d'escola rural.

En aquest apartat de la tesi estem interessats a qüestionar-nos des d'una perspectiva àmplia i crítica la conveniència de continuar identificant l'escola rural amb l'escola incompleta i viceversa. Per aproximar-nos a aquesta problemàtica considerem necessari fer una ruptura terminològica i definir de la manera més precisa millor què entenem per escola rural.

1.3.2.2. El concepte d'escola rural

Per a nosaltres, l'escola rural és, tal com s'insinuava durant la primera meitat del segle XX, una institució d'educació formal que té diferents possibilitats organitzatives i que es troba en el medi rural. Així doncs, l'especificitat li atorga el medi on se situa i no pas, com tantes vegades s'ha dit, pel tipus d'organització. Des d'aquesta perspectiva, l'escola rural es contraposa a l'escola urbana, a l'escola semiurbana, a l'escola de la costa, etc., però en cap cas no es distingeix, almenys en essència, de l'escola graduada o de l'escola gran. Amb l'objectiu d'aprofundir en aquesta reflexió, parlem tot seguit sobre l'especificitat del medi i sobre la varietat organitzativa d'aquesta escola.

---

[173] VALLDAURA, J. (1996); "L'organització i gestió de l'escola rural", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 27.

[174] Per a més informació vegeu: Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines (1994);. *Explicar les zones escolars rurals,* cursos 1994-95 i 1995-96.

[175] Com per exemple l'organització de l'escola incompleta, la solitud del mestre de l'escola unitària, el potencial pedagògic i humà de les escoles multicurs, etc.

1.3.2.2.1. El medi rural

D'entrada, cal manifestar la dificultat que suposa caracteritzar el medi rural. El fet que en l'actualitat es produeixin transformacions estructurals importants que afecten de ple els diversos sectors econòmics i productius complica encara més l'aproximació a una definició clara de ruralitat. Malgrat tot, seguint les indicacions d'alguns sociòlegs que han treballat aquesta temàtica[176], considerem que tot espai rural es caracteritza per una determinada estructura ocupacional, espacial i per la presència d'uns elements culturals diferenciadors d'altres realitats. Si bé l'anàlisi per separat de cadascuna d'aquestes perspectives ofereix una imatge deficitària del que és pròpiament el món rural, la intersecció de totes tres possibilita construir-ne una imatge bastant completa.

L'estructura ocupacional: la majoria de la població ocupada en l'àmbit rural es dedica a l'agricultura, la ramaderia o la silvicultura, amb la possibilitat de desenvolupar altres tasques pròpies d'altres sectors econòmics.

L'estructura espacial: l'àmbit rural es caracteritza pel fet d'establir-se en un espai amb un nombre reduït d'habitants i a voltes amb formes d'assentament disperses.

Elements culturals: fugint de l'idil·lisme que ocasionalment ha envestit allò que es relaciona amb el món rural, diversos autors coincideixen a afirmar que les particularitats de la cultura rural rauen fonamentalment en tot allò que es deriva de l'adaptació específica al medi. Fruit d'aquesta adaptació, tenim la dependència de les condicions atmosfèriques a l'hora de realitzar moltes accions importants per a la pagesia (la sembra, la collita, etc.); implica la producció d'una tecnologia o cultura material específica; es generalitza un tipus d'habitatge que s'adapta a les necessitats de l'explotació econòmica, etc. D'altra banda, l'organització econòmica pròpia del món rural tendeix cap a

[176] Per a més informació consulteu PÉREZ YRUELA, M. (1988); "La sociedad rural", dins *España, sociedad y política*, Madrid, Espasa Calpe.

l'autosuficiència i afavoreix la distribució particular dels productes obtinguts entre els membres de la col·lectivitat. En contra dels elements irracionals que tot sovint se li han adjudicat:

> *"La cultura campesina se caracteriza por una adaptación ideológica cuyos contenidos abarcan desde las racionalizaciones sobre el sistema económico y jurídico hasta las racionalizaciones de la naturaleza; es decir desde una ideología sobre la propiedad, la herencia, la cooperación, la renta... hasta una religión o una percepción específica del mundo físico, manifiesta a tavés de creencias, devociones, fiestas y cualesquiera ritos específicos para, por ejemplo, evitar desgracias o conseguir una producción suficiente."*[177]

Hi ha un altre element fonamental: tenir consciència de la possessió d'uns valors propis, d'unes normes compartides i diferenciades de la resta; i en els aspectes més externs, tenir un estil de vida particular. Per a Shahin[178], la cultura rural es caracteritza, a més del que hem esmentat, pel control dels mitjans de producció per part del pagès; per l'existència d'una organització política pròpia; per la presència de normes i cognicions que influeixen i són influïdes per les formes de producció; per la similitud entre diferents unitats socials bàsiques; per la reproducció de les estructures bàsiques de la societat camperola, molt lligada als cicles naturals.

D'altra banda, aquest autor considera que també són elements distintius del medi rural: la racionalitat tradicional i conformista, l'existència d'unes pautes de socialització estretament lligades a la família i al veïnat, la generalització dels vincles de solidaritat entre la comunitat, la tradició oral, etc. En aquesta tesi, l'escola que es troba en aquest medi, en aquest "ambient", la considerem rural.

---

[177] CONTRERAS HERNÁNDEZ, J. (1976); "Cultura rural, educación escolar y dependencia campesina", dins *Cuadernos de Pedagogía,* núm. 2, maig del 1976, pàg. 9.

[178] SHAHIN, T. (1979); "Defendiendo el campesinado: conceptualizaciones y desconceptualizaciones", dins *Agricultura y Sociedad,* núm. 11, Ministerio de Agricultura, Madrid, 1979.

1.3.2.2.2. La diversitat organitzativa de l'escola rural

L'escola de la ruralia, si bé majoritàriament ha estat –i és encara– unitària i, no tant, cíclica, ocasionalment ha pres altres formes organitzatives més complexes, algunes de les quals es consideren exclusives de la ciutat. Des del principi del segle XX la ruralia ha tingut escoles graduades ordinàries, des del 1970 també ha disposat d'escoles graduades de concentració i escoles llar, i des del 1980 ha tingut centres rurals agrupats (CRA), zones escolars rurals (ZER), centres rurals d'innovació educativa (CRIE), escoles informals itinerants, etc. Vegem tot seguit algunes característiques d'aquests centres.[179]

Escoles unitàries. Les escoles unitàries es caracteritzen, tal com hem explicat anteriorment, pel fet de tenir un sol mestre per a tots els graus i pel fet de disposar d'un sol grup classe (unitat), format per alumnes d'edats i nivells diversos. Fins a mitjan anys 70 oficialment s'establien tres tipus d'escoles unitàries en funció del sexe dels alumnes: *"escuela unitaria de niños", "escuela unitaria de niñas"* i *"escuela unitaria mixta"*. Les escoles unitàries de nens i de nenes es trobaven tradicionalment en nuclis de població relativament grans (ciutats, pobles grans i mitjans, etc.), mentre que les escoles unitàries mixtes se situaven en zones rurals amb poca població o amb població dispersa. Així doncs, l'escola unitària del medi rural s'ha distingit, entre altres aspectes, pel fet de practicar la coeducació durant els períodes en què no era permesa.

Durant la dècada dels 80 algunes de les escoles unitàries, tant al territori MEC com a Catalunya, han experimentat noves formes d'organització escolar per superar bona part dels dèficits que històricament han patit i per trencar definitivament amb l'aïllament del mestre.

Escoles graduades incompletes o escoles cícliques. Des del 1970 fins al dia d'avui són escoles cícliques els centres que tenen menys d'una aula per a

[179] No ens estendrem gaire a parlar de les escoles unitàries, cícliques i graduades ordinàries perquè ja n'hem parlat prou l'apartat 1.1.

cada curs de l'ensenyament primari i/o la segona etapa d'educació infantil[180]. Abans de la dècada dels 70 aquests centres s'anomenaven *"escuelas graduadas", "escuelas graduadas incompletas", "escuelas graduadas de 3 secciones"*, etc.

Com que l'escola cíclica ha tingut una infraestructura més complexa que l'escola unitària (bàsicament un nombre superior d'aules per acollir un nombre més elevat d'alumnes), tradicionalment s'ha emplaçat en nuclis de població mitjans i grans amb una estructura socioeconòmica urbana o semiurbana. Ocasionalment, però, l'escola cíclica també s'ha situat en municipis petits i mitjans on la majoria de la població es dedicava a l'agricultura, a la ramaderia o a la silvicultura. Així doncs, l'escola cíclica d'ahir i d'avui no és exclusiva del medi urbà.

Darrerament algunes escoles graduades incompletes emplaçades tant en el medi urbà com el semiurbà o rural participen també de noves estructures organitzatives que tenen com a objectiu vèncer l'aïllament i generar dinàmiques enriquidores entre el professorat i els alumnes dels diferents centres.

Escoles completes o graduades. L'escola completa, també anomenada *"colegio nacional", "grupo escolar", "agrupación escolar"*, etc., es caracteritza bàsicament pel fet de:

> "Tenir el nombre de mestres suficient per classificar els alumnes en cursos. En general disposa de 8 mestres, un dels quals fa de director, o 9 mestres, un per cada curs més el director. L'organització d'aquesta escola no presenta cap diferència significativa amb d'altres escoles (les escoles "normals") i per això moltes vegades ja no se la considera com a escola rural."[181]

---

[180] Els alumnes, quan n'hi ha prou, s'agrupen coincidint més o menys amb els cicles educatius propis de l'educació infantil i primària. Quan això no és possible es fa una agrupació intercicles barrejant nens i nenes d'edats molt diferents.

[181] DOMÈNECH, J.; VIÑAS, J. (1991); "Qualitat educativa i tipologia de centres", dins *Perspectiva escolar*, núm. 159, novembre de 1991, pàg 6.

Aquestes escoles tenen una complexitat organitzativa (separació de les funcions de l'equip directiu) i una especialització de la docència superiors a la que trobem en els centres unitaris i cíclics. Si bé és cert que la majoria d'aquestes escoles s'han situat a la ciutat, excepcionalment també se'n troben en municipis mitjans i petits semiurbans i rurals. L'escola graduada només s'implanta al medi rural quan en el poble, tot i haver-hi un nombre relativament reduït d'habitants, hi ha un nombre elevat de població infantil o quan, tot i haver-hi pocs nens i nenes, hi ha una xarxa de transport escolar que recull alumnes d'altres pobles rurals veïns.

Les concentracions escolars o escoles comarcals. L'escola comarcal és per definició un centre complet d'una o més línies construït expressament per aplegar els nens i nenes dels pobles que no tenen escola pròpia o que, tot i tenir-ne, no se'ls permet de realitzar-hi tot l'ensenyament primari.

Aquestes escoles es començaren a construir a partir dels anys 60 a les capitals de comarca (per tant, generalment en zones urbanes). Amb tot, esporàdicament també es construïren en pobles semiurbans i rurals. La construcció d'aquesta nova modalitat escolar va exigir que l'Administració es plantegés seriosament el transport i els menjadors escolars, un fet que anirà estretament lligat a la nova política educativa iniciada a la dècada dels 60. Aquesta qüestió, però, la veurem detingudament quan analitzem la política educativa teòrica i real.

Escoles llar. L'escola llar és un model escolar més sofisticat i més "insultant" que l'anterior. Es tracta d'escoles destinades exclusivament a l'alumnat rural, preferentment a aquell que viu en *"núcleos ultradiseminados"* i té dificultats per accedir diàriament al transport escolar. Si bé la seva construcció ja era prevista en la Llei d'educació primària del 1945, no es començà a difondre fins al principi de la dècada dels 60. Al començament de la dècada dels 80, però, s'atura perquè es considera disfuncional per a l'alumnat. Malgrat tot, des que s'aplica la LOGSE se'n torna a parlar i hi ha qui el presenta com un model

vàlid per resoldre l'escolarització obligatòria secundària dels alumnes de la ruralia o dels pobles de l'extraradi.

Les escoles llar són majoritàriament centres de dues línies i fan la funció d'internat (així doncs, disposen dels serveis de dormitori, de menjador, també tenen àrees recreatives i d'estudi, etc.), si bé la majoria d'aquests centres es construïren en nuclis urbans (ocasionalment també en trobem en el medi semiurbà i rural).

Els centres rurals agrupats (CRA) i les zones escolars rurals (ZER). Des del principi de la dècada dels 80 les escoles unitàries i les escoles cícliques –independentment que es trobin en un medi urbà, semiurbà o rural– poden adoptar formes organitzatives més complexes basades en l'agrupació escolar.

Aquestes agrupacions es formen quan la comunitat educativa dels centres afectats manifesten la voluntat de crear una comunitat escolar superior amb l'objectiu de treballar plegats i cooperar tant en l'àmbit dels mestres com en el dels alumnes. En el territori MEC les escoles incompletes agrupades s'anomenen CRA i a Catalunya es coneixen com a ZER. Si bé entre els CRA i les ZER hi ha diferències substancials (sobretot pel que fa a l'autonomia dels centres que formen part de l'agrupació), a grans trets es caracteritzen pels fets següents:

- Els mestres de cadascuna de les escoles, juntament amb els professors itinerants, constitueixen un únic equip docent dotat d'una certa estabilitat.

- Les escoles poden disposar del conjunt de recursos humans, estructurals, administratius, econòmics, etc. creats per a aquest fi.

- L'equip docent organitza i desenvolupa conjuntament activitats per a tota la comunitat escolar, de manera que s'aprofiten i es rendibilitzen al màxim els recursos i el material educatiu produït.

-L'activitat educativa de tots els centres tendeix a estructurar-se a l'entorn d'un mateix projecte educatiu i d'un mateix projecte curricular elaborat per a tots els mestres.

-Els centres integrats reben el suport i l'atenció dels serveis educatius presents a la zona.

D'altra banda, un CRA o una ZER són reconeguts oficialment quan les escoles que en formen part estan dins d'una unitat comarcal coherent, quan els centres tenen característiques similars (tant pel que fa al nombre d'alumnes com al tarannà del professorat), quan hi ha poca dispersió geogràfica, quan es garanteix l'autonomia i la flexibilitat de cada escola, etc.

Els "centros rurales de innovación educativa" (CRIE). Els CRIE no constitueixen pròpiament un model d'escola, sinó més aviat són estructures de suport als alumnes de les escoles unitàries i cícliques de la ruralia.

> *"Los CRIE se definen como un servicio de apoyo dirigido a los centros educativos del medio rural, prioritariamente a los más pequeños, formen parte o no de Colegios Rurales Agrupados. Los CRIEs forman parte, por tanto, del conjunto de estructuras de apoyo que enriquecen y favorecen el desarrollo de los proyectos educativos y curriculares en el medio rural, reforzando las acciones que se llevan a cabo en cada escuela o agrupamiento y las que se realizan desde otros servicios de apoyo externo."*[182]

Els CRIE s'han de comprendre des de la perspectiva de l'educació compensatòria en tant que posen a l'abast dels mestres mitjans i infraestructures específiques perquè l'alumnat rural superi una part de les mancances condicionades pel medi on han nascut. Així doncs, una de les finalitats explícites dels CRIE és superar *dèficits* de socialització que pateixen molts dels nens i nenes d'origen rural. Amb aquest fi es preveu que l'alumnat es trobi periòdicament en aquest centre, durant 3 o 4 vegades l'any, amb una durada d'una setmana cada estada, i puguin intercanviar experiències, establir una comunicació fluida, fer nous companys, etc.

[182] Extret del document elaborat per la Mesa Específica de Escuela Rural de España, pàg. 254.

Aquesta estructura només es dóna al territori MEC i els primers indicis els trobem a Terol a començament de la dècada dels 80. A mitjan dècada dels 90 es comptaven 11 CRIE repartits en 9 províncies.

Les escoles informals itinerants. Al final de la dècada dels 70 s'assaja a Galícia una experiència d'atenció domiciliària de la població infantil rural. Aquesta experiència, coneguda des d'aleshores fins als nostres dies com a *preescolar na casa,* també s'inspira en els principis de l'educació compensatòria, i ha tingut com a objectiu central donar atenció educativa als nens i nens d'entre 3 i 6 anys que no han pogut ésser escolaritzats en centres ordinaris d'educació infantil. Les famílies rurals que s'acullen a aquest programa són visitades periòdicament per educadors especialistes que planifiquen i revisen l'acció educativa impartida pels pares. Durant aquestes trobades els educadors, a més d'assessorar i supervisar l'acció socialitzadora dels adults, també interaccionen amb els nens i nenes.

Aquesta experiència, si bé fou iniciada per Caritas, a partir de la dècada dels 80 fou prevista pel Ministeri d'Educació, que la generalitzà a altres comunitats autònomes. L'any 1984, en el territori MEC es va posar en marxa el programa *Atención al preescolar no escolarizado,* adreçat als nens i nenes d'entre 4 i 6 anys.

Fins aquí hem intentat demostrar que la identificació que es fa generalment entre escola rural i escola unitària o cíclica no és del tot correcta. I no ho és perquè l'escola unitària i cíclica tant les podem trobar en el medi rural com el semiurbà i urbà, i perquè el medi rural, a més d'haver tingut i les escoles esmentades, també ha disposat d'altres tipus d'organitzacions escolars.

A continuació estem interessats a desmentir un altre pressupòsit: el que dóna per suposat que l'escola de la ruralia té per si mateixa unes característiques singulars i, conseqüentment, una identitat pròpia.

1.3.2.3. Sobre la vocació de l'escola en el medi rural: l'escola rural urbanitzadora i genuïnament rural

Generalment es parla de l'escola rural com si fos una realitat objectiva, tangible, visible i sobretot diferenciada de l'escola urbana. Segons el nostre parer, això no sempre és així; és més, rarament l'escola de la ruralia –ja sigui unitària, cíclica, graduada, de concentració, etc.– ha estat una escola peculiar. L'origen de la mateixa institució, la *miopia* de l'administració, l'actitud servil de molts mestres, etc. –aspectes que tractarem detingudament més endavant– han fet de l'escola rural una còpia empobrida de l'escola urbana.

L'escola dels pobles agrícoles o ramaders de casa nostra –i desgraciadament de gairebé arreu– ha perseguit generalment els mateixos objectius que l'escola de la ciutat, ha transmès els mateixos valors, ha reproduït els mateixos esquemes culturals, ha introduït les mateixes expectatives a l'alumnat, ha impartit els mateixos continguts, etc. Des d'aquest punt de vista, l'escola de la ruralia ha tingut ben poques particularitats, llevat de les que han servit per fer-la menys atractiva (mestres amb menys formació, aules més saturades, escoles amb menys material, etc.).

Tanmateix, hi ha hagut veus –per cert, minoritàries i desgraciadament dissidents– que han denunciat aquest fet i han reclamat centres d'educació formal rurals amb personalitat pròpia, és a dir, amb objectius apropiats, amb mestres degudament preparats, amb currículums adequats a les necessitats de l'entorn, amb horaris i calendaris flexibles, amb edificis integrats al medi, etc.

Totes aquestes demandes, si bé rarament han tingut massa incidència, ens serveixen per arribar a una conclusió que enriqueix els conceptes que presentem. I és que l'escola rural, pel fet de trobar-se en un medi agrícola i ramader, no és sempre genuïnament rural. En funció dels fins –i en part també dels mitjans que utilitza–, pot ésser una escola rural *urbanitzadora* o una escola rural *genuïnament rural*. És *urbanitzadora* quan obvia o nega la cultura rural i les estructures socialitzadores que li són pròpies i potencia únicament i exclusivament la cultura –material i intel·lectual– urbana. És genuïnament rural

quan, sense obviar la cultura urbana, es preocupa també de transmetre la cultura rural. En aquest sentit, l'escola genuïnament rural té vocació de servir i respectar la ruralia mitjançant l'adequació de tot allò que es desenvolupa dins del marc escolar. Vegeu en el quadre següent les diferències entre aquests dos models d'escola.

Taula

L'escola situada en el medi rural: l'escola urbanitzadora i l'escola genuïnament rural

Escola situada en el medi rural		
Aspectes	**Escola urbanitzadora**	**Escola genuïnament rural**
Formació professional del mestre	Mestre format en el si d'una cultura urbana que desconeix i de vegades menysprea la cultura urbana	Mestre format en el si d'una cultura àmplia. Gran coneixedor del món rural
Currículum	Currículum urbà	Currículum obert que integra també els aspectes de l'entorn
Material didàctic	Material "artificial" i estandarditzat	Material que prové del medi
Llibres de text	Llibres amb un contingut fonamentalment urbà que obvia o menysprea tot allò que es refereix al món rural	Llibres on s'explica la realitat del món urbà i del món rural en igualtat de condicions
Horari	Adaptat a les necessitats de la jornada laboral del sector industrial i dels serveis	Adaptat a les necessitats del camp (exigència de flexibilitat)
Calendari	Adaptat a les necessitats del sector industrial i dels serveis	Adaptat a les necessitats del camp (exigència de flexibilitat)
Arquitectura	Típicament urbana	Típicament rural
Expectatives envers l'alumnat	Preparació per a la futura inserció en el món laboral (món laboral = sector industrial i de serveis)	Preparació per a la futura inserció en el món laboral (món laboral en un sentit ampli = indústria, serveis, agricultura, ramaderia, etc.)
Tipus d'escola	Escola estàndard	Escola peculiar i amb autonomia

Font: elaboració pròpia

Síntesi dels termes analitzats	
Escola rural	> institució d'educació formal situada en el medi rural amb diferents possibilitats organitzatives
Escola rural *urbanitzadora*	> institució d'educació formal situada en el medi rural amb diferents possibilitats organitzatives, que nega la cultura i les estructures rurals i potencia les urbanes
Escola rural *genuïnament rural*	> institució d'educació formal situada en el medi rural amb diferents possibilitats organitzatives que s'interessa per les necessitats objectives i subjectives de la població rural > l'escola genuïnament rural té "vocació" de servir i de respectar el medi (l'estructura) rural mitjançant l'adequació de tot allò que es desenvolupa dins del marc escolar

1.3.2.4. L'educació en el medi rural

Quan parlem de l'escola rural –ja sigui la que té vocació urbanitzadora o la que és genuïnament rural– ens referim només a un tipus d'educació: a l'educació formal impartida per l'escola. Això suposa oblidar, silenciar o ocultar altres formes d'educació –no formals i informals– que també hi són presents i que en determinats moments han tingut (o tenen encara) un paper rellevant. Per superar algun dels límits imposats en la utilització d'aquesta expressió, considerem necessari pensar en un concepte més ampli i globalitzador com és *l'educació en el medi rural.*

Per *educació en el medi rural* entenem el conjunt d'agències de socialització que, independentment del grau d'institucionalització i especialització al qual han arribat, intervenen en el procés formatiu de les persones que produeixen i reprodueixen aquest medi.

Aquest concepte, doncs, ens convida a considerar una realitat educativa que depassa el marc pròpiament escolar i ens incita a pensar en la "naturalesa" de

les institucions que intervenen en el procés educatiu, els processos que segueixen les agències per implantar-s'hi, el nivell de consolidació al qual arriba cada agència. També fa que ens interroguem sobre els resultats que aconsegueixen, etc. Vegem tot seguit algunes d'aquestes qüestions partint de dues realitats rurals substancialment diferents: d'una societat rural tradicional[183] i d'una societat rural "moderna".[184]

La societat rural tradicional

L'educació de les societats rurals més tradicionals és generalment senzilla perquè, entre altres aspectes, disposen de poques agències de socialització. Aquestes societats no tenen més de tres instàncies socialitzadores: els pares o la família, la comunitat (que en les societats rurals més tancades o endogàmiques és una perllonganció de la família) i el "grup d'iguals".

D'altra banda, aquestes agències conviuen –sempre en termes generals– en plena harmonia i participen del mateix univers simbòlic. Això fa que produeixin una educació bastant homogènia tant en la forma com en el contingut. La família, el grup d'iguals i la resta de la comunitat transmeten els mateixos valors (o uns de molt semblants), els mateixos costums, els mateixos coneixements, la mateixa cosmovisió del món i de l'ésser humà, etc. La manca de pluralitat de valors i pautes culturals fa que l'educand conegui una sola realitat, un sol punt de vista, un sol món possible, i facilita la reproducció gairebé perfecta de la societat. La continuïtat que es produeix entre l'educació que s'imparteix durant la socialització primària i la secundària ajuda, d'altra banda, a refermar encara més la unitat social.

L'educació en aquestes societats es realitza generalment en espais oberts i poc institucionalitzats. Els membres de la comunitat s'eduquen dins de la llar,

---

[183] Per a nosaltres la societat rural tradicional es caracteritza bàsicament pel fet de ser autosuficient, limitada en els articles que produeix i pel fet de tenir un nivell tecnològic poc desenvolupat.

[184] Les societats rurals modernes, en canvi, no són plenament autosuficients, s'hi dóna una diversificació productiva (no només es viu de l'agricultura o de la ramaderia) i tenen una tecnologia agrícola i ramadera relativament desenvolupada.

al camp, al bosc, al riu, etc. Qualsevol espai on es genera una activitat economicoproductiva o social és vàlida per transmetre i per adquirir coneixement "útil". L'escàs grau d'institucionalització afavoreix una educació espontània i lliure. Letourneau ho explicava d'aquesta manera:

> *"La educación [en las sociedades primitivas] no estaba confiada a nadie en especial, sino a la vigilancia difusa del ambiente. Gracias a una insensible y espontánea asimilación de su entorno, el niño se iba conformando poco a poco dentro de los moldes reverenciados por el grupo... [poco a poco] el niño adquiría su primera educación sin que nadie lo dirigeria expresamente."*[185]

L'aprenentatge es realitza al llarg de tota la vida i cada membre de la comunitat interioritza els coneixements i assumeix les destreses en funció de les seves possibilitats i capacitats personals. Diversos historiadors i antropòlegs, sobretot els que en fan una anàlisi marxista, afirmen que és un model educatiu "comunitari" perquè promou la igualtat, la solidaritat i l'adquisició de competències comunes en tots els individus.

Les societats rurals modernes

Quan les comunitats rurals estan inserides –directament o indirectament– en contextos socials i econòmics industrials, la realitat educativa canvia de manera significativa. *Grosso modo* es parla d'un augment del nombre d'agències de socialització, d'una diversificació del contingut i de la manera com s'educa i d'una divergència entre les instàncies socialitzadores. També s'afirma que l'educació segueix un procés d'institucionalització quasi irreversible i que els coneixements es van especialitzant i fragmentant progressivament.

Les agències de socialització s'incrementen perquè en el procés educatiu intervenen –a més de les instàncies socialitzadores clàssiques (la família, el grup d'iguals i la comunitat)– l'escola i, més recentment, els mitjans de comunicació de masses. Cadascuna d'aquestes agències té un pes específic

---

[185] LETOURNEAU (1898); *L'evolution de l'éducation dans les diverses races humaines,* Vigot, París, pàg. 39. Citat per PONCE, A. (1987); *Educación y lucha de clases*, Akal, Madrid, pàg. 11.

que varia en funció del grau de legitimitat i acceptació social, de la capacitat d'influència, dels recursos que utilitzen, del temps de què disposen, etc.

D'altra banda, el contingut i la forma educativa es diversifiquen perquè cada instància educativa transmet uns coneixements, uns valors, uns prejudicis particulars, fomenta unes relacions socials específiques, crea unes subjectivitats específiques, etc.

Des d'una perspectiva "progressista", cal pensar que la diversificació dels agents socialitzadors (així com dels missatges que transmeten) és, en principi, "saludable", perquè garanteix la pluralitat d'opcions, perquè possibilita el contrast de la informació, perquè permet que les persones comparin diverses realitats i, anant bé, escullin la que més els plagui, etc. Tanmateix, quan analitzem críticament la realitat ens adonem que això no és així.

En el món rural al qual ens referim, les diferents agències de socialització no cohabiten en condicions d'igualtat, sinó que més aviat se sobreposen i, en la mesura del que els és possible, lluiten per estar més representades, per tenir més capacitat d'influència i per tenir més poder.

En aquesta lluita –per cert, no sempre manifesta– les agències que n'han sortit més debilitades han estat les que formen part de la cultura tradicional, és a dir: la família, la comunitat i, en darrer terme, el grup d'iguals. L'escola i els mitjans de comunicació, en canvi, a poc a poc han anat ocupant llocs més privilegiats i més influents. I en la mesura que han anat guanyat terreny, els ha estat més fàcil imposar una determinada visió del món, difondre una cultura i generalitzar un estil de vida típicament urbans. És per això que podem afirmar que l'escola i els mitjans de comunicació de masses han estat generalment agències disfuncionals poc apropiades per a les comunitats rurals. Vegem tot seguit amb més detall el paper que ha tingut l'escola.

1.3.3. L'ESCOLA EN EL MÓN RURAL: UN TEMA CONTROVERTIT

Des que hem iniciat aquest capítol afirmem que l'escola de la ruralia ha estat, en termes generals, nociva per a la pagesia perquè ha menystingut (si no ha ridiculitzat) la cultura rural i perquè ha reproduït de manera més o menys conscient uns valors i unes pautes socials bàsicament urbanes. De fet, això no ens ha d'estranyar si tenim en compte que l'escola "moderna", altrament dita l'escola de masses, neix a la ciutat i és promoguda per unes forces fonamentalment urbanes.

En aquesta secció presentem en primer lloc les forces (els vectors) que conformen l'escola de masses, en segon lloc expliquem els motius pels quals s'estén a la ruralia, i per acabar expliquem breument la reacció de la pagesia davant d'aquest esdeveniment.

1.3.3.1. Context en el qual apareix l'escola de masses

És obvi que l'escola de masses no va aparèixer per casualitat, ni ho féu d'un dia per l'altre, ni es va escampar de manera uniforme per tot el territori. Historiadors i sociòlegs creuen que l'escola moderna, a Europa, neix al final del segle XVIII i al principi del segle XIX inicialment s'implanta a la ciutat[186] i és promoguda, entre altres factors, per canvis demogràfics, culturals, polítics i econòmics.

Al tombant de segle es produeix, en la majoria de ciutats europees, un creixement demogràfic sense precedents, es difon un pensament basat en la raó, neixen els estats nació com a forma d'organització política superior i es produeix una revolució industrial que altera per complet les relacions socials. Dit en altres paraules, l'escola de masses és producte del pensament il·lustrat

---

[186] *"La institucionalización de la escuela junto con la del maestro y otros cuerpos de especialistas entre los que sobresale el higienista y el médico puericultor se inició con las clases obreras y artesanas, la escuela es originariamente urbana.* VARELA, J.; ÁLVAREZ URÍA, F. (1991); *Arqueología de la escuela,* col·lecció Genealogía del Poder, núm.20, La Piqueta, Madrid, pàg. 51.

(vector cultural), de l'Estat liberal (vector polític) i de la industrialització (vector econòmic). Vegem tot seguit com influencien aquests vectors la conformació d'aquesta realitat escolar.

1.3.3.1.1. El pensament il·lustrat

Podem dir que la il·lustració és un moviment intel·lectual modern i progressista que lluita des d'una posició privilegiada per aconseguir un món més racional i millor.[187] Des d'aquest moviment es considera que la millora dels països, de l'estirp, dels homes i de les dones només és possible mitjançant la generalització del coneixement científic, empíric i racional. Es creu que el coneixement contrastable i produït pel mateix ésser humà és l'única forma d'accedir a la veritat.

La il·lustració, d'altra banda, pregona la llibertat, aspira al progrés i desitja la felicitat plena de les persones. Es considera que aquests objectius tan nobles com utòpics només es poden assolir mitjançant la "culturització" i la "civilització" de la "massa". Per això l'educació, la tasca pedagògica, es converteix en el punt de mira dels il·lustrats:

> *"[Según los ilustrados] sin educación los pueblos languidecen en la ignorancia y la miseria. Sin educación no es posible la puesta en práctica de un proyecto económico y político que requiere súbditos ilustrados, ciudadanos morales y cultivados. Allí donde la educación está ausente reina la tiranía, que es fruto del oscurantismo. De todo ello se deduce la importancia no sólo de educar a los niños y niñas, sino también de construir una política cultural que será prioritariamente una pedagogía de masas."*[188]

Per als il·lustrats la pedagogia de masses es fa efectiva a partir de l'escola de masses. Cal tenir, doncs, un sistema educatiu obligatori, gratuït i públic que asseguri, tot i que només sigui per un període relativament limitat, l'escolarització dels infants.

---

[187] RITZER, G. (1993); *Teoría sociológica contemporánea*, McGraw-Hill Inc., Madrid.

[188] VARELA, J.; ÁLVAREZ URÍA, F. (1991); *Arqueología de la escuela...*, op. cit., pàg. 91.

Pel que fa a aquesta secció de la tesi, ens interessa parar atenció al concepte de cultura elaborat pels il·lustrats. Per a aquests la cultura no és qualsevol manifestació material, intel·lectual o espiritual, sinó només allò que emana de la classe intel·lectual més refinada, formada o instruïda. Per això tan sols "s'autoritza" que l'escola transmeti la cultura derivada de la producció científica o que està associada a formes socials "superiors". Tot el que s'escapa d'aquest marc es considera engany, superstició... incultura.

> *"Para los hombres del brillo de las Luces, durante el esplendor ilustrado, la única cultura legítima aparecerá plasmada en los escritos de un puñado de intelectuales que, en nombre de sus valores universales, cooperarán también a que se destierren como incultas y fruto de la ignorancia representaciones colectivas enraizadas en la tierra y en la transmisión oral. Colectividad frente a un grupo escogido y selecto. Zafiedad, rudeza y suciedad frente a pulcritud y buenas maneras. Incultura y desorden frente a mentes preclaras de costumbres morigeradas. Localismo y tradición oral frente a universalidad y escritura. En definitiva, la pereza y la rudeza populares desentonan al lado de los cultivadores del espíritu entregados de lleno al bienestar de los pueblos."*[189]

La desvalorització que fan d'altres formes de veure i d'entendre el món denota la voluntat explícita d'excloure de la història, de la societat, dels àmbits de producció i de reproducció de coneixement, col·lectius que no comparteixen les representacions o formes oficials. Per això la cultura de les classes populars, sobretot de les del camp, no està representada en els nous espais de transmissió de coneixement. Si preveiem els interessos de la pagesia, doncs, la cultura que segons el parer dels il·lustrats ha de transmetre l'escola de masses és segregacionista perquè obvia –o, anant malament, nega- les representacions culturals que els són pròpies.

1.3.3.1.2. La formació dels estats nació i l'aparició de l'Estat liberal

Al final del segle XVIII i a començament del segle XIX a Europa es formen els estats nació o els estats liberals.

---

[189] *Ídem*, pàg. 94.

> "El tret més important d'aquesta nova forma d'estat era el fet que s'identificava amb la nació i que basava el pacte social en la pertinència del conjunt dels ciutadans a una col·lectivitat amb una cultura, una història i una llengua comunes... No es tracta del resultat de l'actuació d'un grup d'homes que, sentint-se membres d'una nació comuna, han construït un estat. Generalment la cosa s'ha produït al revés..."[190]

La nova estructura política, organitzada a l'entorn d'un sistema parlamentari i de partits que es disputen el poder polític, requeria una legitimitat que inicialment només era consentida pels membres que la promogueren.

Perquè els estats nació o estats liberals esdevinguessin una estructura política plausible i sòlida, era imprescindible que un sector ampli de la població –incloent-hi les classes més populars– realitzés una "conversió" cultural i ideològica profunda. Això volia dir, entre altres coses, que els súbdits, ara convertits en ciutadans, havien de substituir la legitimitat política de caràcter diví per la legitimitat legal, havien de desentendre's de formes d'autoritat tradicionals, havien d'adoptar nous valors polítics i socials, havien de sentir-se formar part d'una col·lectivitat (relativament abstracta), havien d'adoptar una cultura única, havien de creure's que eren "ciutadans", havien d'adorar una bandera i un himne, etc.

Aconseguir que l'àmplia majoria de la població acceptés el nou ordre polític en un termini relativament breu i, en canvi, s'oblidessin d'allò que formava part de l'antic règim no era gens fàcil. Tanmateix, la nova classe dirigent –i de manera específica la burgesia més il·lustrada– considerava que podia ser possible mitjançant l'extensió de l'escola de masses.

L'escola de masses, doncs, es concebé des dels seus orígens com una maquinària potent per crear les consciències adequades al nou ordre social, per fer ciutadans que acceptessin amb respecte i amb convenciment el nou marc jurídic i polític. Per això es diu que l'escola de masses ha tingut –i de fet

---

[190] FONTANA, J. (1997); *Introducció a l'estudi de la història,* Crítica, Barcelona, pàg. 195.

té encara– una funció política molt clara: transmetre la ideologia necessària i crear un sentiment nacional sòlid per a la reproducció de la societat burgesa.[191]

De manera paral·lela es crea un discurs que presenta l'escola com la institució més adequada per avalar l'ordre, la pau i la justícia social; per assegurar les llibertats individuals i col·lectives, l'estabilitat social, etc. L'escola de masses evita la lluita de classes, el conflicte, el dissens, comportaments desestabilitzadors, etc. L'escola és un "antídot" contra la revolució i un espai de domesticació social i cultural:

> *"En este espacio de domesticación, una masa de niños va a estar a la autoridad de quien rige, durante una parte importante de sus vidas, sus pensamientos, palabras y obras. El maestro, al igual que otros técnicos de multitudes, se verá obligado para gobernar a romper los lazos de compañerismo, amistad y solidaridad entre sus subordinados inculcando la delación, la competitividad, las odiosas comparaciones, la rivalidad en las notas, la separación entre buenos y malos alumnos. De este modo cualquier tipo de resistencia colectiva o grupal queda descartada, y la clase se convierte en una pequeña república platónica en la que la minoría absoluta del sabio se impone sobre la mayoría inútil de los que son incapaces de regirse por sí mismos. Esta mayoría silenciosa y segmentada deberá reproducir el modelo de la sociedad burguesa compuesta por la suma de los individuos."*[192]

Tanmateix, ara allò que més ens interessa destacar és que l'escola de masses, ja que està condicionada i legitimada per la formació dels estats nació i dels estats liberals, incorpora uns valors que, si bé inicialment són estranys a tota la població, es mostren més distants de la població rural que no pas de la urbana. Aquest és un motiu més per comprendre que es tracta d'una institució relativament aliena als interessos de la gent del camp.

---

[191] Sobre aquest tema vegeu: FERNÁNDEZ ENGUITA, M. (1990); *La escuela a examen*, Eudema, Madrid, pàg. 32-39.

[192] VARELA, J.; ÁLVAREZ URÍA, F. (1991); *Arqueología de la escuela...*, op. cit., pàg. 53.

1.3.3.1.3. El desenvolupament de la industrialització

L'escola de masses va estretament lligada al procés d'industrialització. Aquest fet és, en opinió de la majoria dels sociòlegs i historiadors, el que més condiciona i explica l'extensió d'aquesta institució. Malgrat tot, no tots els autors argumenten de la mateixa manera la relació que es produeix entre l'esfera educativa i la productiva.

Les teories funcionalistes[193] consideren que l'escola es propaga perquè les manufactures i les fàbriques necessitaven personal qualificat per executar determinades tasques que havien esdevingut complexes amb el pas del temps. Els nous espais productius –la manufactura i la fàbrica– no podien oferir la qualificació professional necessària. Des d'aquestes teories, la raó de l'escola de masses rau únicament i exclusivament a qualificar i preparar tècnicament els joves per a la inserció al mercat de treball.

Altres teories, en canvi, consideren que la propagació de l'escola és deguda a una qüestió més subtil. L'escola de masses es fa necessària no tant per qualificar tècnicament la força de treball, sinó més aviat per familiaritzar-la amb les normes i els hàbits exigits en qualsevol centre de producció. En aquest sentit, científics socials tan diferents i distants en el temps com Foucault, Thomson, Bowles i Gintis, Fernández Enguita, Varela, etc. creuen que l'escola té una funció essencialment socialitzadora.

Foucault pensa que les institucions d'educació formal es proposen convertir els infants i els adolescents en cossos dòcils, obedients, submisos i funcionals per al món productiu. Segons el seu parer, això s'aconsegueix mitjançant el control exhaustiu del temps, l'organització rigorosa de l'espai, la vigilància

[193] Ens referim a la teoria del capital humà, defensada, entre altres, per T.W. Schultz. Per a més informació vegeu d'aquest mateix autor: "La inversión en capital humano", dins *Educación y sociedad,* núm. 1, 1983.

jeràrquica, el control del moviment, la sanció normalitzadora de l'examen, etc.[194]

Thomson afirma que l'escola de masses va donar allò que els patrons necessitaven: adoctrinament dels futurs treballadors perquè acatessin de manera disciplinada i irreflexiva les noves condicions de treball. Des del seu punt de vista, la institució no féu altra cosa que educar una massa considerada inculta, grollera, infantil... perquè assumís un esperit de laboriositat, d'economia i de pietat.[195]

Fernández Enguita també dubta de la capacitació tècnica i professional de l'escola: *"La enseñanza o la instrucción <impartida en la escuela> pasó a un oscuro segundo plano tras la obsesión por el orden, la puntualidad, la compostura, etc."* [196] L'escola de masses, a través del currículum formal i ocult, sotmet els individus a les noves regles de la producció i els acostuma a acceptar acríticament l'autoritat del patró.

Bowles i Gintis, partint del discurs de W. Jakson, també consideren que la principal funció de l'escola de masses és cohesionar, estabilitzar i reproduir les relacions socials necessàries per a la producció capitalista. L'escola prepara els individus perquè entrin plàcidament dins del mercat de treball, perquè acceptin la diferència, la desigualtat i l'explotació sense tenir-ne consciència. Des d'aquesta perspectiva, les institucions educatives modernes no fan altra cosa que modificar les subjectivitats i potenciar uns comportaments personals, formes de representació, imatges d'un mateix, aspiracions, etc. perquè encaixin amb les necessitats de la producció.

En sociologia, però, a banda de les explicacions que fins aquí hem exposat, es donen altres interpretacions. M. Subirats ho sintetitza d'aquesta manera:

---

[194] Vegeu: FOUCAULT, M. (1992); *Vigilar y castigar,* Siglo XXI, Madrid.

[195] THOMSON, E.P. (1989); *La formación de la clase obrera en Inglaterra,* Crítica, Barcelona, pàg. 447 i següents.

[196] FERNÁNDEZ ENGUITA, M. (1990); *La escuela a examen...,* op. cit., Madrid, pàg. 131.

[197] *Ídem,* pàg. 126 i 127.

> "La sociologia de l'educació dels anys setanta ha estat presidida per una visió de l'escola com a aparell de reproducció de la dominació social i, per tant, ha assenyalat l'interès dels grups dominants pel creixement escolar. Aquesta visió ha estat desenvolupada sobretot entre els teòrics marxistes –que són els qui primer es pregunten sobre els interessos que estan a la base de l'afincament de les institucions... A partir dels últims setanta s'està produint, però, una revisió de les teories com a aparell de reproducció de les relacions dominants, i alguns autors, com M. Carnoy i H. Levin, afirmen de nou que el creixement de l'escolarització es produeix fonamentalment per les pressions dels sectors populars i de les classes mitjanes, que aprofiten els elements d'igualtat formal que es donen en la societat capitalista per a millorar les seves posicions escolars. En qualsevol cas, és clar que els processos socials entorn de l'escola no són unívocs i que el paper central de l'educació en relació a la distribució dels individus en el mercat de treball ha convertit els sistemes educatius en nusos de relacions socials extraordinàriament complexos..."[198]

Independentment que l'escola de masses hagi servit per qualificar o per docilitzar els obrers i que aquesta hagi nascut per decisió dels patrons o per la pressió dels obrers, tothom accepta que apareix per satisfer les necessitats de les indústries emplaçades inicialment a les ciutats. En aquest sentit, doncs, és una institució molt més propera a la classe urbana que no pas a la classe rural.

Fins aquí hem presentat tres idees bàsiques: a) l'escola de masses neix a les ciutats; b) és promoguda per unes forces fonamentalment urbanes; c) les forces o els vectors que l'originen condicionen la morfologia d'aquesta escola i li donen un caràcter fonamentalment urbà. La il·lustració, els estats nació o estats liberals i la industrialització són fenòmens o forces fonamentalment urbans perquè, com hem vist, defensen uns valors i un tipus d'organització política i econòmica més propers a la gent de la ciutat que no pas a la gent del camp.

Tanmateix, tal com indica J. Varela, en la mesura que es consolida el projecte il·lustrat, que s'enforteix l'estat nació i que prospera la industrialització, l'escola també es propaga al medi rural. Vegem tot seguit i amb més detalls els motius pels quals s'hi estén i reacciona la pagesia.

---

[198] SUBIRATS, M. (1983); *L'escola rural a Catalunya,* Ed.62, pàg. 24.

1.3.3.2. L'arribada de l'escola de masses al medi rural

1.3.3.2.1. Factors que ho afavoreixen

Determinar el moment en què l'escola de masses arribà al medi rural és una qüestió francament difícil. En la majoria d'estats europeus es produí a partir de la segona meitat del segle XIX i al principi del segle XX. En tot cas, és indiscutible que s'hi establí molt lentament, de manera irregular, enmig de conflictes i de resistències i després que s'hagués atansat a les classes més populars de la ciutat.

Pel que fa als motius o factors que ho afavoriren, ens trobem amb diverses versions. Des d'una perspectiva oficialista –i per tant, mancada de tota crítica–, es diu que l'extensió de l'escola al medi rural va ser deguda a una actitud filantròpica de les classes dirigents, a la voluntat desinteressada d'instruir el poble, de preservar la infància dels ambients de corrupció, etc. Des d'una perspectiva crítica, es diu que hi arriba amb l'objectiu d'homogeneïtzar culturalment la població més allunyada de les formes culturals estàndards, de convertir en ciutadans moderns la població més "desvagada", però sobretot per tenir una massa de proletaris degudament socialitzats.

A cavall del segle XIX i XX moltes de les ciutats amb un fort teixit industrial esgotaren els recursos humans i això féu que la burgesia es manifestés a favor d'estendre el servei escolar a altres espais i col·lectius que n'havien estat marginats fins aleshores. Així doncs, l'arribada de l'escola a la ruralia s'explica, en part, per les necessitats de la indústria urbana, que es trobava en ràpid creixement. M.A. Ortega, però, va més enllà i afirma que:

> *"La posterior extensión de la escuela al campo se justificaba por la necesidad de anticipar el proceso de inculcación que los obreros recibían en las ciudades:*

> *educar al futuro emigrante en su origen podría reducir el riesgo de que el nuevo proletario resultase más conflictivo de la cuenta."*[199]

En aquest sentit, es tracta d'una acció preventiva que obeïa a un càlcul racional. En paraules de K. Marx, podem dir que l'escola de masses arriba a la ruralia per organitzar un exèrcit de reserva a disposició de la indústria urbana.

Per a M. Subirats, la implantació de l'escola en el medi rural és deguda, a més dels factors que fins aquí hem exposat, a altres motius menys "retorçats", com ara "la lògica de l'administració". En determinats moments de la nostra història, sobretot quan hem estat regits per governs "progressistes", hi ha hagut la preocupació d'atansar els serveis educatius més bàsics a tota la població i de manera especial a la gent del camp. Durant aquests períodes, doncs, el medi rural ha tingut escola, però cal recordar que "únicament ha existit per mimetisme, perquè la lògica administrativa portava a crear una xarxa homogènia de centres escolars, un cop endegat el procés –tan difícil com contradictori en el nostre país– de modernització cultural."[200]

Independentment dels motius pels quals es va fer arribar l'escola a la ruralia, aquesta va complir la mateixa comesa que l'escola de la ciutat. Es va ocupar de socialitzar les generacions més joves per al treball assalariat tot educant-les en la puntualitat i en la regularitat, les va educar per a l'obediència i per a la rutina, per a la producció mecànica, les va preparar per a l'acceptació d'un sentit del temps industrial i capitalista[201], per a l'acceptació de nous hàbits de producció i de consum, etc.

Per a M.A. Ortega, l'escola del medi rural ha tingut unes conseqüències tan nefastes com les que Carnoy imputa a les escoles de les colònies:

---

[199] ORTEGA, M.A. (1995); *La parienta pobre (significante y significados de la escuela rural)*, MEC; CIDE, Madrid, pàg. 50.

[200] SUBIRATS, M. (1983); *L'escola rural a Catalunya...*, op. cit., pàg. 24.

[201] Per a més informació vegeu: KATZ, I. (1971); *Class, bureaucracy and schools: The illusion of educational change in America*, Praeger, Nova York.

- Modificació parcial dels criteris d'emergència i de manteniment de les jerarquies (que passen de sostenir-se segons la tradició a fer-ho segons els nous valors mercantilistes i capitalistes).

- Creació d'unes elits indígenes (en el nostre cas rurals) que fan d'intermediàries entre els pobles colonitzats (el medi rural) i la metròpoli (el medi urbà).

- Creació d'una minoria d'indígenes (de camperols) realment formats perquè es facin càrrec de l'educació del seu país (del medi rural) tot reproduint els valors i les pràctiques socials que adquiriren durant el procés de formació.

Un cop dit això, la implantació de l'escola en el medi rural ha tingut tot sovint unes conseqüències terribles per a la pagesia: ha incorporat un poder estrany, ha generalitzat unes relacions de jerarquia i de dominació alienes al seu sistema, ha fet arrelar noves formes de control, ha deslegitimat –si no ha destruït– formes de socialització no convencionals, ha negat determinades pràctiques socials i culturals, ha silenciat coneixements ancestrals, etc. Tot això ha contribuït a reforçar el poder polític, econòmic i cultural de la burgesia.

Si la difusió de l'escola al medi rural ha suposat l'establiment d'un poder aliè, la imposició d'una cultura forana, la pertorbació dels ritmes de treball del camp, el capgirament de l'estructura social, etc., és ben comprensible que la pagesia s'hi hagi oposat des del principi. Aquesta oposició, no obstant això, ha tingut una intensitat variable i s'ha materialitzat de maneres diferents. Vegem-ho tot seguit.

1.3.3.2.2. Les resistències per part de la pagesia

En el moment en què començà a arribar l'escola de masses a la ruralia –al final del segle XIX i al principi del segle XX– les resistències foren més aviat contundents i explícites. Alguns testimonis ens parlen de l'existència de pagesos organitzats que lluitaren per expulsar el mestre o fins i tot per fer

desaparèixer l'escola: *"En numerosos pueblos [de España] el grito de libertad [se vio] envuelto con los de ¡Abajo la escuela¡ o ¡Muera el maestro!"*[202]

Tanmateix, la fúria inicial a poc a poc s'anà apaivagant i la manera com s'expressà la desaprovació envers la institució escolar adoptà formes més discretes o toves, com ara: la murmuració[203], l'oprobi, la ridiculització i la deslegitimació d'allò que fa el mestre o d'allò que succeeix a l'escola.[204]

Els alumnes de les escoles del medi rural han demostrat el seu rebuig i han explicitat les seves resistències mitjançant el *passotisme*, el "fracàs escolar" i, sobretot, a través de l'absentisme.[205] La no-assistència a classe –consentida o fins i tot promoguda pels mateixos pares– ha estat el revés més explícit que ha experimentat des del principi del segle XX fins als nostres dies l'escola de la ruralia. Vegeu tot seguit alguns testimonis:

L'any 1903 Ricard Capdevila, mestre d'una escola rural, afirmava: *"...En cuanto a los [alumnos] mayores, es evidente que no asisten a la escuela porque, a partir de los 10 años, ya trabajan en las tareas agrícolas".* I davant d'aquesta situació proposava:

> *"Que por lo menos se comprometan a asistir regularmente durante una hora y cuarto diariamente. Durante estos períodos estarían atentos; recibirían realmente la enseñanza del maestro, mientras que ahora, cuando vienen a la escuela es, a*

---

[202] Documentat per Elorza i esmentat per ORTEGA, M.A. (1995); *La parienta pobre...*, op. cit., pàg. 61.

[203] La murmuració és una forma de violència simbòlica que "... resulta particularment contundent a les petites comunitats, on gairebé tothom viu en una situació de molta visibilitat social, sotmès a la inspecció petinaç del veïnat. En aquest tipus de comunitats, la murmuració esdevé un dels canals de comunicació". BERGER, P.L. (1986); *Invitació a la sociologia*, Herder, Barcelona, pàg. 94.

[204] Diversos mestres que han treballat en escoles rurals, sobretot els que hi han arribat amb aires de superioritat, s'han lamentat de la poca consideració que els té la gent del poble.

[205] Respecte de l'absentisme escolar dels nens i nenes de pobles rurals de Galícia durant la segona meitat del segle XIX vegeu: SUÁREZ PAZOS, M. ( ); "El campesinado gallego y su rechazo a la escuela primaria (1868-1874)", dins *Revista de la Educación. Revista Interuniversitaria*, Ediciones Universidad de Salamanca, pàg. 317-324.

> *menudo, un lugar de pérdida de tres horas por la mañana y otras tres horas por la tarde."*[206]

El 1934 J. Fuster, mestre també d'una escola rural, recordava que *"la asistencia de los niños a la escuela constituye el viejo problema de toda la escuela rural"*[207], i al cap de 7 anys Serrano de Haro, fervorós defensor de l'escola rural durant el franquisme, escrivia:

> *"Todo empeño [en mejorar la escuela rural] será en vano si no hay a quien enseñar o si la Enseñanza se recibe con tantas y tales intermitencias que rompe toda posibilidad de desenvolvimiento lógico de un plan o anula, de tregua, las endebles conquistas de un corto período de trabajo escolar. Y esto último es lo que ocurre* en la casi totalidad de nuestras Escuelas de aldea. *No que la matrícula sea escasa, sino, por el contrario, numerosísima, abrumadora; pero la* asistencia, tan irregular como recargada la matrícula. *La curva de aquélla ofrece oscilaciones que van desde la* ausencia casi en bloque de la población escolar *hasta un número de niños tal que es imposible que el Maestro pueda atender las mínimas exigencias que su educación demanda. Y como a esta irregularidad va forzosamente vinculado al fracaso de una obra seria y formal, sería inútil abordar y resolver los restantes problemas si dejáramos intacto éste que la realidad impone despóticamente como preliminar forzoso de todos los demás. ¡Cuántas veces hemos oído a buenos Maestros que a nuestras exhortaciones y consejos contestaban: ¡Pero si es que todo eso exige regularidad* en la asistencia y es imposible conseguirla*!... ¿Imposible? Probablemente, sí, de un modo total; pero no tanto atenuarla hasta punto tan feliz que no sea ella el obstáculo eterno y el punto muerto de todo propósito elevado, de todo proyecto de alguna sustancia y consistencia."*[208]

Durant els anys 60 i 70 els comentaris oficials a l'entorn de les estadístiques del Ministeri d'Educació referides a "assistència escolar" revelen que les poblacions rurals continuen *"sufriendo una deserción escolar preocupante"*. A mesura que ens acostem a l'actualitat, però, aquesta pràctica minva

---

[206] CAPDEVILA, R. (1903); "¿Lo que puede ser?", dins *El defensor del magisterio.* Citat per PALLACH, J. (1978); *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya,* CEAC, Barcelona, pàg. 169.

[207] FUSTER, J. (1934); "El maestro rural. Sus problemas y preocupaciones en la aldea", dins *Revista de Pedagogía,* pàg. 16.

[208] SERRANO DE HARO, A. (1941); *La escuela rural,* Escuela Española, Madrid.

progressivament, i avui dia és pràcticament inexistent a casa nostra. I és que en els 25 darrers anys la població rural –per cert, cada cop més minoritària– ha dipositat més fe en l'escola. En opinió de Malassis, aquest canvi d'actitud és degut al fet que *"la escuela primaria aparece a los aldeanos como el medio de salir de la miseria"*[209]. La resistències incials, doncs, s'ha anat esvaint. Això ha passat sobretot en aquells espais rurals que han sofert una transformació important, perquè en les zones genuïnament rurals, encardinades en estructures premodernes, estem convençuts que l'absentisme escolar és una pràctica generalitzada.

[209] MALASSIS, L. (1975); *Ruralidad, educación y desarrollo,* Huemul, SA / UNESCO, París. pàg. 84.

1.3.4. LEGISLACIÓ SOBRE L'ESCOLA EN EL MEDI RURAL

1.3.4.1. Consideracions prèvies

En aquest apartat presentem bona part de la legislació referida a l'escola (i ocasionalment a l'educació no formal) del medi rural aprovada tant pel govern central (entre els anys 1812 i 1995)[210] com per l'autonòmic (entre els anys 1936-39 i 1982-1993).[211]

Com que el tema de l'escola en el medi rural implica estudiar una realitat àmplia, complexa i relativament confusa, hem fet un buidatge –tot i que no sempre de manera igualment sistematitzada– de la normativa referida a construccions escolars, naturalesa i classificació dels centres, organització i difusió de centres peculiars, supressió de centres, servei de menjador i de transport escolar, etc. Amb l'objectiu de sistematitzar tots els temes i subtemes (paraules clau) que hem tingut en compte a l'hora de realitzar la recerca, hem elaborat la taula següent:

Taula

Temes i subtemes (paraules clau) considerats durant la recerca

	Tema principal	**Tema secundari**
Món rural i escola	*Construccions escolars*	• Plans de construcció escolar • Condicions de l'extensió escolar

[210] Hem pres la determinació de començar en el 1812 perquè és el primer informe que explicita la voluntat d'estendre l'escola arreu de l'Estat, i hem acabat en el 1995 perquè és la darrera norma que al·ludeix al medi rural. Amb tot, no descartem que, si es fes una recerca més exhaustiva, es pogués trobar normativa més recent.

[211] Si bé Catalunya ha tingut competències en matèria d'educació, tal com hem dit en seccions anteriors, entre els anys 1931 i 1933, 1936 i 1939 i des del 1981 fins als nostres dies, només hem trobat legislació referida al tema que aquí ens ocupa entre els anys a què ens hem referit al text de dalt.

	Serveis escolars	• Menjador • Transport
	Serveis i programes de suport a les escoles del medi rural (i a les escoles petites)	• CEIRES, CRP • Programa d'educació compensatòria
	Organitzacions escolars "atípiques"	• Escoles de concentració o escoles comarcals • Escoles llar • CRA, CRIE, ZER
	Organització general de l'escola	• Calendari • Horari • Període lectiu
	Currículum	• Contingut • Extensió

	Mestres	• Retribució • Via de finançament • Titulació exigida • Sistema d'ingrés (règim de provisió) • Trasllats • Recol·locació • Compatibilitat amb altres tasques • Aptituds requerides per fer de mestre • Drets propis dels mestres rurals
	Formació del professorat	
	Escoles (diversos temes)	• Classificació i categories • Nivells educatius permesos • Serveis escolars pròpiament educatius (biblioteques) • Supressió de centres • Interrelació escola-poble
Món rural i educació	*Missions pedagògiques*	
	Difusió de cultura popular	
Món rural	*Transformació dels espais rurals*	• "Modernització" dels espais rurals

Tal com podeu observar, hem tingut en compte aspectes bastant perifèrics que, en principi, no tenen gaire res a veure amb l'escola del medi rural. Malgrat tot, finalment ens han estat de gran utilitat perquè de manera indirecta ens han permès conèixer la política educativa teòrica que s'ha atansat al medi rural.

Així, per exemple, la legislació obtinguda sobre la política de construccions escolars ens informa sobre la intenció d'estendre o de limitar l'escola a la ruralia; la que es refereix a les condicions de l'extensió escolar ens brinda informació sobre les prerrogatives que circumstancialment es donen als ajuntaments més petits (rurals la majoria) perquè creïn escoles; la legislació referida als serveis escolars ens permet conèixer la política de menjadors i de transport que neix arran de la supressió de les escoles rurals; la normativa sobre serveis i programes escolars ens orienta sobre la infraestructura educativa que l'administració atansa a les escoles rurals. A partir de la legislació sobre organitzacions escolars atípiques, trobem informació sobre models escolars "alternatius" pensats per als alumnes rurals; la normativa referida a l'organització general de l'escola dóna compte de fins a quin punt l'administració preveu un calendari, un horari i un període lectiu adequats o no a la gent del camp; la normativa que parla del currículum dóna pistes per saber si l'administració és sensible o no a la cultura rural; el conjunt de legislació referida al mestre ens explica el nivell retributiu dels mestres rurals, la titulació que se'ls exigeix, com ingressen al cos, les aptituds que se'ls demana, etc. És a partir de tota aquesta normativa que ens fem una idea aproximada de la política educativa teòrica pensada per al medi rural.

Pel que fa a les fonts de consulta, cal dir que han estat pràcticament les mateixes que hem utilitzat en els apartats 1.2.3.2. i 1.2.4.2.[212] Les normes que

[212] La normativa compresa entre els anys 1812 i 1897 l'hem consultat a *Historia de la educación en España* (col·lecció *Breviarios de educación*); la del període 1898-1930 l'hem consultat a *Colección*

finalment hem inclòs les analitzem de la manera següent: en primer lloc presentem –sempre que no s'hagi fet anteriorment– un resum dels aspectes bàsics, en segon lloc comentem els aspectes que directament o indirectament fan referència a l'escola de la ruralia, i en tercer lloc interpretem globalment el text analitzat. Prèviament al comentari, cada norma va acompanyada d'un títol i d'uns subtítols perquè el lector en conegui tan ràpid com sigui possible el contingut fonamental.

de Legislación educativa; la del període 1931-1986 l'hem consultat a través del *CD IBERLEX i ARANZADI LEGISLACIÓN*, i la resta l'hem buscat la publicació *ARANZADI*.

1.3.4.2. Anàlisi de la normativa

1.3.4.2.1. Normativa estatal

L'Informe Quintana (informe de 1813). Món rural i escola. Política de construccions escolars. Retribució dels mestres. Currículum.

L'Informe Quintana, seguint els preceptes de la Constitució del 1812, aconsella implantar l'escola arreu del territori, acorda que l'educació s'ha de basar en el principi d'uniformitat i gratuïtat i estableix que l'Estat és el màxim responsable de l'educació del país. És clar que aquesta darrera qüestió queda relativament diluïda si tenim en compte que s'accepta la "llibertat d'ensenyament" –un dret reclamat de manera insistent pels sectors que tradicionalment havien controlat l'aparell escolar. No es pot oblidar que la concessió que es fa a la iniciativa privada serveix per tapar el possible incompliment del contracte educatiu assumit per l'Estat:

> *"El fin de la libertad de enseñar, declarada a todos los que tengan discípulos que quieran ser instruidos por ellos, suple por la insuficiencia de medios para universalizar la instrucción, si se permite hablar así. No pudiendo el Estado poner a cada ciudadano un maestro de su confianza, debe dejar a cada ciudadano su justa y necesaria libertad de elegirlo por sí mismo. Así las escuelas particulares suplirán en muchos parajes la falta de las escuelas públicas, y la instrucción ganará en instrucción..."*

A diferència del que trobarem en la normativa posterior, aquest informe estableix, a tall de desideràtum, la conveniència que tots els pobles tinguin –independentment de les seves dimensions i del nombre d'habitants– el mateix tipus d'escola. També estableix que tots els mestres rebin un sou digne i que es dediquin plenament a la tasca educativa (se'ls prohibeix que s'ocupin d'altres tasques que no siguin pròpiament docents), etc.

La voluntat igualitarista fa que es demanin els mateixos requisits a totes les persones interessades en l'exercici del magisteri. L'article núm. 13 prescriu

que aquestes persones hauran de superar un examen a la capital de la província o bé *"en la capital del reino con la finalidad de difundir desde el centro á las extremidades el buen gusto y la perfección de los métodos, que casi siempre adelantan más en las capitales que en otra cualquiera."*

Fent una valoració global de l'informe, hem de dir que l'escola teòrica assignada al medi rural hi té la mateixa importància i qualitat que la resta de centres. El principi de gratuïtat, la voluntat de no jerarquitzar les escoles en funció de la grandària del municipi, el fet que a tots els mestres se'ls assignés una retribució similar i que a tots se'ls exigissin els mateixos requisits per exercir la professió, etc., ens fan pensar que el legislador té la voluntat que l'escola de la ruralia no caigui en el desprestigi ni en una situació marginal.

Tanmateix, hi ha elements que indirectament ho provoquen. El principi d'uniformitat curricular n'és un exemple. Recordem que la uniformització escolar, tan pregonada per liberals i per conservadors al llarg del segle XIX, establí les bases de l'homogeneïtzació social i –molt lentament– va contribuir a l'anul·lació de qualsevol forma cultural que s'escapés dels patrons que imperaven a la ciutat.

Malgrat que l'informe insisteixi en aquest principi, cal tenir present que preveu excepcions importants. Així, per exemple, permet que les escoles de la ciutat adeqüin el contingut curricular per respondre millor a les necessitats de la indústria. Malauradament, no diu res de l'adequació curricular de les escoles de la ruralia, per les quals passaven alumnes que, tard o d'hora, acabaven treballant en el camp.

Reglament general d'instrucció pública (Reglament de 29 de juny de 1821). Món rural i escola> Currículum. Política de construccions escolars. Retribució dels mestres.

Globalment, ens trobem davant d'un reglament que no es diferencia gaire de l'informe anterior. Pel que fa a l'escola en el medi rural, hi ha aspectes que,

segons el nostre parer, l'afavoreixen i d'altres que més aviat la perjudiquen. Fins a cert punt hi juga a favor la voluntat de mantenir una educació pública i gratuïta, la intenció de no jerarquitzar els mestres segons les dimensions del poble on exerceixin, etc. D'altra banda, creiem que la perjudica el fet d'apel·lar al principi d'uniformitat, de permetre que les diputacions organitzin –segons els seus criteris– l'escola dels pobles de menys de 100 habitants, de responsabilitzar els ajuntaments del sou dels mestres, etc.

***Pla i Reglament general d'escoles de primeres lletres (Pla de 16 de febrer de* 1825).** Món rural i escola> Política de construcció escolar. Classificació d'escoles.Titulació dels mestres. Retribució dels mestres.

Seguint la línia de la normativa anterior, aquest Pla determinà la necessitat de desplegar l'escola arreu del país amb l'objectiu de conformar infants "*cristianos, valerosos y aplicados y útiles en las diversas ocupaciones y ministerios de la vida civil y religiosa.*"

D'altra banda, contradient l'esperit dels reglaments anteriors, establí una classificació de les escoles. S'ordenava que les escoles públiques serien de 1a, 2a, 3a i 4a classe en funció de les dimensions del municipi: *"Serán de 4ª clase las escuelas establecidas ó que hayan de establecerse en todos los pueblos que tienen de 50 a 500 vecinos..."*

Al marge d'aquesta taxonomització, encara hi havia un altre tipus d'escola que ni tan sols pertanyia a cap classe. Es tractava dels centres emplaçats en nuclis de menys de 50 habitants.

Les escoles de primera i de segona classe (emplaçades a la ciutat) tenien una certa qualitat perquè, entre altres coses, s'exigia una formació professional completa i era imprescindible superar una "*oposición rigurosa*" per treballar-hi, es cobrava un sou mínimament digne (els mestres de les escoles de primera classe de Madrid percebien 8.000 rals), etc.

En les escoles de tercera i quarta classe, en canvi, la remuneració era inferior i n'hi havia prou de superar un simple examen. És clar que encara era pitjor la realitat de les escoles no classificades –les del pobles rurals de menys de 50 persones–, perquè a les persones que tenien intenció de desenvolupar-hi la tasca educativa pràcticament no se'ls exigia res, llevat de determinades qualitats morals i coneixements religiosos:

> *"En todas las aldeas que no lleguen a 50 vecinos, aunque sí deberán uniformarse en cuanto al método y libros de enseñanza, podrá confiarse a algún eclesiástico o sirviente de la Iglesia, ó a cualquier vecino honrado que sepa bien la doctrina católica, leer, escribir y contar, aún cuando tenga otra ocupación ú oficio honesto."*

Considerem que aquesta classificació perjudicà de ple l'escola establerta a la ruralia. El mestre d'aquesta escola estava condemnat a tenir poc prestigi, a rebre un sou inferior respecte dels altres companys, a tenir una formació escassa, etc. Tot això devia anar en detriment de la qualitat de la docència. Veurem que a partir d'aquest reglament la legislació posterior va anar institucionalitzant cada vegada més la condició marginal de l'escola en el medi rural.

Pla general d'instrucció pública (Pla de 4 d'agost de 1836). Món rural i escola> Política de construcció escolar. Nivells educatius. Currículum. Titulació dels mestres. Retribució dels mestres.

Tot i ser un pla que va tenir escassa vigència, el comentem perquè fa referència per primera vegada a "*las escuelas de aldeas y poblaciones rurales.*"[213] A tall d'introducció, hem de dir que aquest pla preveu l'existència d'un sistema educatiu dual, estructurat a l'entorn d'una oferta pública i privada. En el primer i segon article es diu:

[213] El fet que s'utilitzi aquesta terminologia fa pensar que l'escola de la ruralia va agafant una fisonomia particular. Cal tenir present, però, que la particularitat li serà determinada per la institucionalització de tot un seguit de mancances, deficiències i misèries que l'allunyen de la realitat de moltes escoles urbanes.

> *"La educación primaria es pública y privada... Se reputará pública la enseñanza primaria cuando esté sostenida, en todo o en parte, por otros fondos públicos de los pueblos, de las provincias o del Estado. También se considerará pública la gratuita pagada enteramente por los legados, obras pías o fundaciones, y estará sujeta a lo dispuesto en esta resolución; reservando, sin embargo, a quien corrresponda, el derecho de nombrar maestros con arreglo a la ley."*

Respecte de l'abast de l'educació, prescriu que tots els pobles de 100 habitants tindran, sempre que sigui possible, una escola de primària completa. Tanmateix, els municipis que, per manca de població, no arribin a la xifra esmentada, s'agruparan per formar un "districte escolar"[214] i l'escola se situarà al poble que es consideri més adequat. En aquestes escoles, reservades naturalment als pobles rurals més petits, només és permès impartir el primer nivell de l'ensenyament primari, altrament dit grau elemental (en aquests moments l'ensenyament primari estava compost pels nivells elemental i superior). Heus aquí un exemple flagrant de marginació. Altres elements que posen de manifest la marginació són els salaris que es destinen als mestres i els requisits que se'ls demana per poder exercir.

Pel que fa a la primera qüestió, el II capítol, dedicat íntegrament a "*la dotación de los maestros, y gastos de las escuelas públicas*", prescriu que els ensenyants de les escoles primàries elementals rebran un mínim de 800 rals, mentre que els de les escoles primàries amb grau complet en percebran 2.800. D'altra banda, amb l'objectiu d'augmentar encara més les diferències, es diu que: *"Los pueblos podrán aumentar este sueldo fijo, según sus recursos, para proporcionarse maestros más instruidos, en atención a que el mínimo sueldo indicado sólo debe tener lugar en las poblaciones más cortas y pobres."*

Respecte dels requisits formatius i el nivell de titulació, el Pla determina –de manera molt semblant a com ho féu el Reglament del 1825– que les "*escuelas incompletas*" podran ser regentades per persones que, tot i no tenir cap mena

de formació especialitzada en l'àmbit educatiu, puguin demostrar que coneixen i practiquen els "bons costums".

Quant a les qüestions curriculars, ens trobem davant d'un text un xic ambigu si tenim present les necessitats de la població rural. D'una banda, estableix l'obligatorietat d'ensenyar a totes les escoles del regne: "1º *Principios de religión,* 2º *Lectura,* 3º *Escritura,* 4º *Principios de aritmética (o sea, las cuatro reglas de contar con números abstractos y denominados),* 5º *Gramática castellana."* Però, d'altra banda, l'article núm. 9 disposa que: *"En las escuelas de aldeas y poblaciones rurales se cuidará de instruir a los niños en algún trabajo manual, cultivo de árboles u otras labores del campo, según las producciones de cada país."*

[214] Aquesta fórmula està pensada especialment per als "*países donde la población estuviese diseminada por el campo o consistiese en pequeñas aldeas, barrios o en caseríos."*

Universitat de Girona
Biblioteca

Pla d'instrucció primària (Pla de 21 de juliol de 1838). Món rural i escola> Classificació d'escoles. Nivells educatius. Retribució dels mestres. Currículum. Titulació dels mestres.

Es tracta d'un pla que introduí molt poques variacions respecte dels anteriors. La política educativa (teòrica) que se'n deriva, doncs, continua essent fonamentalment pro urbana.

D'una banda, s'estableix que només les ciutats o nuclis relativament grans podran tenir escola superior, mentre que els pobles més petits s'hauran de conformar –anant bé– amb una escola elemental completa.

Taula

Tipologia d'escola segons les característiques del municipi

Pobles < 400 veïns * (s'agruparan en districtes escolars per arribar a 400 hab.)	1 escola primària elemental.
Pobles = 400 hab.	1 escola primària elemental completa.
Ciutat o vila = 1.200 hab.	1 escola primària elemental completa + superior.

D'altra banda, s'estipula que els mestres de les escoles situades en pobles de 400 o menys habitants percebran un sou inferior respecte dels de les escoles dels municipis grans (la diferència podia superar els 400 rals).

Pel que fa als requisits necessaris per exercir el magisteri, val a dir que tot plegat quedava inscrit en una gran ambigüitat. Només s'especifica que els que vulguin incorporar-se a les escoles de primària completes els és imprescindible disposar del títol de mestre i passar un procés de selecció rigorós. Dels mestres dels centres incomplets no es diu absolutament res.

Reglament d'instrucció primària (Reglament de 26 de novembre de 1838). Món rural i escola> Horaris. Període lectiu.

Aquest reglament desplegà alguns dels articles del pla que acabem de comentar i aportà informació prou valuosa respecte de l'emplaçament i els usos de l'escola, així com de l'organització de l'aula.

Pel que fa als aspectes referits a l'escola de la ruralia, hi trobem un aspecte que hipotèticament la devia afavorir. L'article núm. 15 del II capítol –que parla *"sobre la admisión de niños, días y horas de enseñanza y régimen de la escuela"*– permetia que les escoles *"de distritos escolares y poblaciones rurales"* acomodessin el calendari de vacances a les necessitats del camp, perllongant el període de vacances fins a un màxim de sis setmanes.

D'altra banda, l'article núm. 16 donava potestat a les comissions d'ensenyament perquè determinessin l'hora d'entrada i de sortida de l'escola amb la finalitat de ser congruents amb les exigències climàtiques *"u otras circunstancias locales"*. En resum, doncs, es pretenia adaptar mínimament l'aparell escolar al medi rural, però només es volia fer en aquelles qüestions més urgents i indispensables.

Llei Moyano. Llei d'instrucció pública (Llei de 9 de setembre de 1857). Món rural i escola> Nivells educatius. Titulació dels mestres. Retribució dels mestres. Compatibilitat de la tasca docent amb altres tasques. Currículum.

Es tracta de la llei educativa més àmplia i important del segle XIX i part del segle XX perquè, llevat del període republicà, va orientar bona part de la legislació i la política educatives d'aquest país pràcticament fins l'any 1970 amb la publicació de la LGE.

Si bé la llei Moyano globalment presenta informació substanciosa respecte de l'estructura bàsica del sistema educatiu, no diu gaire res sobre les particularitats de l'escola de la ruralia. El poc que diu, però, tot i ser confús i poc explícit, la condemna, tal com havia fet la legislació anterior, a una situació

marginal. D'entrada, els pobles més petits continuen tenint escoles que no imparteixen tot l'ensenyament primari:

Taula

Tipus d'escola segons les característiques del municipi

Poble = 500 hab.	• 1 escola pública elemental completa per a nens • 1 " " " completa / incompleta per a nens
Poble = 2.000 hab.	• 2 escoles completes per a nens • 2 escoles completes per a nenes
Poble = 4.000 hab.	• 3 escoles completes per a nens • 3 escoles completes per a nenes
Poble = 10.000 hab.	• Les que toquen proporcionalment. • Es promourà una escola de pàrvuls. • Una de les escoles públiques haurà d'ésser superior.

Com podeu comprovar, no queda prou explícit si les escoles completes dels pobles d'entre 2.000 i 4.000 habitants han de ser elementals o superiors. Tampoc no s'especifica el tipus d'escoles destinades als pobles de menys de 500 habitants malgrat que l'article núm. 102 afirmi:

> *"Los pueblos que no lleguen a 500 hab. deberán reunirse á otros inmediatos para formar juntos un distrito donde se establezca Escuela elemental completa, siempre que la naturaleza del terreno permita á los niños concurrir a una Escuela incompleta; y si aún esto no fuera posible, una de temporada."*

La llei Moyano també desprestigia l'escola del medi rural en la mesura que demana poca formació tècnica a les persones que se n'han de fer càrrec. Els articles núm. 68-63 i núm. 167-199 autoritzen que a les escoles situades en llogarrets o nuclis petits de població hi desenvolupin funcions de mestre *"adjuntos ó pasantes, bajo la dirección y vigilancia del Maestro de la Escuela*

completa más próxima". I *"las plazas de maestro cuya dotación no llege a 3.000 reales, y las de maestras cuyo sueldo sea menor de 2.000, se proveerán sin necesidad de oposición."*

També podem parlar de discriminació quan examinem les retribucions dels mestres. Tal com establia la normativa anterior, als mestres de les escoles situades en pobles petits se'ls assigna un sou miserable:

> *"Los maestros de las Escuelas públicas elementales completas disfrutarán... de un sueldo fijo de 2.500 reales anuales, por lo menos en los pueblos que tengan de 500 á 1.000 almas... de 8.000 reales en los de 40.000 en adelante; y de 9.000 reales en Madrid.*
>
> *En los pueblos que tengan menos de 500 almas el Gobernador fijará oyendo al Ayuntamiento la dotación que éste ha de dar al Maestro, ó la cantidad con que ha de contribuir para dotar al del distrito que se forme, según lo prevenido en el art. 102."*

Per compensar la misèria retributiva es permet per primera vegada que els mestres de les escoles completes desenvolupin altres tasques "*honrosas que no perjudiquen el cumplido desempeño de la enseñanza".* Només es fixa una condició, que les tasques complementàries no siguin de caràcter públic. Tot i això, l'art. núm. 189 afirma que:*"En las escuelas elementales incompletas podrán agregarse las funciones de Maestro a las de Cura párroco, Secretario de Ayuntamiento ú otras compatibilidades con la enseñanza."*

Pel que fa al material requerit per a la instrucció dels infants de tot el país, es prescrivia l'obligatorietat d'utilitzar els llibres de text fixats pel govern. Segons el nostre parer, aquesta mesura contribueix a homogeneïtzar culturalment tot l'alumnat que assisteix a l'escola i, d'una manera especial, el que participa d'un entorn rural.

Llei d'instrucció primària (Llei de 2 de juny de 1868). Món rural i escola> Titulació dels mestres. Classificació de les escoles. Compatibilitat de la tasca docent amb altres tasques. Finançament de les escoles. Currículum.

Seguint la línia marcada per la llei Moyano, la Llei d'instrucció primària del 1868 dóna un tracte clarament desfavorable a les escoles del medi rural perquè permet que siguin regentades per persones poc professionalitzades, per la classificació que reben, pel nivell retributiu de les persones encarregades de la instrucció, etc.

Tots els centres situats en pobles d'entre 500 i 2.000 habitants –la majoria rurals– són catalogats com a "*escuelas de entrada*". I això condiciona, tal com s'observa a la taula següent, el sou del mestre.

Taula

Tipus d'escola segons el nombre d'habitants del municipi i el nivell retributiu

Escoles d'entrada	De 500 a 2.000 hab.	300 escuts
Escoles de 1r ascens	De 2.000 a 10.000 hab.	400 "
Escoles de 2n ascens	De 10.000 a 20.000 hab.	600 "
Escoles de terme	De capital de província o de pobles > de 20.000 hab.	800 "
Escoles de terme *modelo*	(*)[215]	900 "

[215] *"Art. 20. Serán escuelas modelo aquellas que por la comodidad del edificio, la perfección del material, múmero de alumnos, esmerada enseñanza y buenos exámenes en todos los ramos que comprende la instrucción primaria, sean declaradas modelo por el Ministerio de Fomento, á propuesta de la Junta provincial."*

Amb l'objectiu que els "mestres" de l'escoles més petites tinguessin un sou complementari, se'ls autoritza a desenvolupar altres activitats professionals. L'article núm. 56 afirmava que:

> *"...En los pueblos de menos de 500 habitantes, cuando la enseñanza esté á cargo de un seglar, y en los que sólo tengan Escuela de entrada, podrá permitirse al Maestro, previo el oportuno expediente, dedicarse á cualquiera otra ocupación decorosa, siempre que no perjudique al exacto y puntual desempeño de la Escuela."*

Pel que fa al finançament de l'educació, cal fer un parell d'observacions que van en un sentit divergent. D'una banda, i això degué anar en contra de l'escola en el medi rural, s'estipulà que les escoles serien mantingudes seguint la modalitat establerta per la legislació anterior:

> *"Art. 2º Las escuelas serán sostenidas por los respectivos pueblos. En los presupuestos municipales se consignará como gasto obligatorio la suma á que asciendan el personal y material de concepto á cada Escuela, y siempre será equivalente á la cuarta parte del sueldo del maestro."*

D'altra banda, considerant que no tots els pobles podien fer front a les despeses de construcció, de manteniment i a les que es referien al pagament del sou del mestre, s'aprovà la creació d'una partida estatal de 200.000 escuts. Pel que fa al currículum, novament s'apostà per la uniformitat, que de ben segur degué perjudicar la població rural:

> *"Art. 14. En todas las escuelas de niños, cualquiera que sea su clase, la enseñanza comprenderá precisamente: doctrina cirstiana, lectura, escritura y principios de aritmética, sistema legal de pesas y medidas, sencillas nociones de historia y de geografía de España, de gramática castellana y principios generales de educación y cortesía. En las escuelas de niñas se aprenderán además las labores más usuales."*

Derogació de la Llei d'instrucció pública del 1868 (Decret de 14 d'octubre de 1868). Món rural i escola> Titulació dels mestres.

Es tracta d'un decret signat pel ministre de Foment, Manuel Ruiz Zorrilla, a l'inici del nou període liberal (sexenni revolucionari). Al llarg dels 15 articles es copsa la voluntat de posar fi als privilegis de l'Església, es manifesta la intenció de sostenir les escoles mitjançant un fons públic, es compromet de fer arribar l'educació a tota la població i s'exigeix la reobertura de les escoles normals, clausurades pel govern anterior.

Pel que fa a nosaltres, només volem destacar les crítiques que es fan al tipus d'educació que es devia desenvolupar en la majoria d'escoles del medi rural. El ministre considerà un gran desencert que "*las escuelas de menos de 500 habitantes*" estiguessin dotades de: *"Párrocos que, cualesquiera que fuesen sus condiciones personales, tenían que desempeñar la primera enseñanza, sin preparación suficiente y sin libertad".*

El pagament de les obligacions de personal i del material de les escoles públiques d'instrucció primària seran a càrrec de l'Estat (Reial decret de 21 de juliol de 1900). Món rural i escola> Retribució dels mestres.

En realitat aquest decret no fa cap esment a l'escola del medi rural, però l'hem considerat perquè introdueix algunes reformes que havien d'afavorir tot el professorat, i d'una manera especial el que estava destinat als pobles amb pocs recursos econòmics (la majoria dels quals devien ser rurals).

Al llarg dels 13 articles es parla del nou sistema de cobrament. Després de posar en evidència les dificultats que tradicionalment havien tingut els mestres per cobrar a través dels ajuntaments, s'exigia a tots els municipis que ingressessin les quantitats corresponents al tresor de l'Estat a fi que el Ministeri de Foment se'n pogués fer càrrec directament.

Considerem que amb aquesta decisió teòricament es posaren les bases perquè tots els mestres, especialment els que es trobaven en una situació més

precària –és a dir, els dels pobles petits, els de les escoles de 4a classe, etc.– poguessin rebre les retribucions que els pertocaven.

Nova organització sobre el pagament de les atencions per a personal i material de les escoles públiques de primer ensenyament (Reial decret de 26 octubre de 1901). Món rural i escola> Finançament dels mestres. Ingrés i trasllat dels mestres. Currículum.

En l'exposició del decret es posà de manifest la voluntat i la necessitat de millorar la instrucció pública. Per fer-ho possible es demanava a l'Estat que es fes càrrec, entre altres aspectes, del finançament de l'ensenyament primari. El primer article del Decret deia el següent:

> *"Se autoriza al Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes para que en los presupuestos generales de su departamento, á partir del que se forme para el año 1902, incluya las partidas necesarias, conforme a las disposiciones de este decreto, para el pago de las atenciones de personal y material de las Escuelas de primera enseñanza."*

Ens imaginem que el nou sistema de finançament devia afavorir els mestres de les escoles del medi rural, ja que de ben segur eren els que més patien l'oblit de l'administració local.

D'altra banda, també es decretà canviar els plans d'estudi, ampliar la franja l'edat de l'escolarització obligatòria, regular amb més encert l'ingrés i el trasllat dels mestres i, en últim terme, s'aprovà un augment del sou.

Si bé algunes d'aquestes modificacions podien contribuir a dignificar la situació de l'escola en el medi rural, no podem dir el mateix de la modificació dels plans d'estudi, perquè les noves assignatures que s'hi incorporaren no podien interessar gaire la població rural.

Regla per desenvolupar la Reial ordre de 25 de febrer de 1911 (Reial ordre de 10 de març de 1911). Món rural i escola> Horaris i període lectiu.

En l'article núm. 12 d'aquest reial decret es recomanava que l'organització de l'escola fos compatible amb les necessitats productives de les famílies camperoles. Textualment, es deia el següent: *"Para las distribuciones y arreglos [de las escuelas] deberán tenerse en cuenta, en los pueblos rurales, las exigencias económicas de las familias dedicadas á la Agricultura o á la industria que son causa de inasistencia de los alumnos."*

Sobre l'intrusisme professional (Decret de 21 de maig de 1931). Món rural i escola> Titulació dels mestres.

Aquest decret tenia com a objectiu assegurar que els mestres de les escoles privades tinguessin la titulació corresponent.[216] En una de les disposicions s'ordenava que *"nadie puede ejercer el profesorado en una escuela privada, sea ésta del grado que sea, si no posee el título de maestro."*

Malgrat tot, i això afectà negativament les escoles del medi rural, es permetia que en els pobles de menys de 1.000 habitants qualsevol persona pogués fer de mestre independentment del nivell d'estudis assolit.

Aquest greuge comparatiu vers les escoles més petites suposem que encara es va agreujar més amb el Decret de 8 de setembre del mateix any, perquè autoritzava que a totes les localitats on no hi hagués prou mestres qualsevol persona pogués impartir docència.

Si bé això ho hem d'entendre com una mesura d'urgència per portar l'educació formal als indrets més allunyats, no podem oblidar que consolidava, una vegada més, la posició marginal de l'escola en el medi rural.

Creació de les missions pedagògiques (Decret de 29 de maig de 1931, gaseta de 30 de maig). Món rural i educació> Missions pedagògiques.

El govern republicà, considerant la desatenció educativa i cultural que fins aleshores havien patit els pobles rurals, assajà una forma d'educació no formal coneguda amb el nom de *missions pedagògiques*. El responsable de la cartera d'Educació ho expressava amb aquestes paraules:

> *"El ministro que suscribe estima necesario y urgente ensayar nuevos procedimientos de influencia educativa en el pueblo, acercándose a él y al magisterio primario, no sólo con la prescripción de la letra impresa, sino con la palabra y el espíritu que la anima y realiza la comunión de ideas y aspiraciones generosas."*

L'objectiu principal de les missions era compensar les desigualtats socials, culturals i educatives de la ruralia:

> *"Llevar a las gentes, con preferencia a las que habitan en localidades rurales, el aliento del progreso y los medios de participar en él, en sus estímulos morales y en los ejemplos del avance universal, de modo que los pueblos todos de España, aún los más apartados, participen en las ventajas y goces nobles reservados hoy a los centros urbanos."*

Administrativament el Patronat de les missions depenia del Ministeri d'Instrucció Pública i s'estructurava a l'entorn d'una comissió central, situada a Madrid, i unes comissions provincials que s'havien de coordinar amb la comissió central.

A la comissió central se li assignaren diverses comeses relacionades amb la promoció cultural, l'orientació pedagògica i l'educació ciutadana. Les persones encarregades de la promoció cultural havien de vetllar per l'extensió de biblioteques fixes i circulants; per l'organització de lectures, conferències públiques, sessions de cinematografia, sessions musicals, exposicions

[216] El 1931 s'estima que el 50% del personal que impartia docència en els centres privats no tenia

reduïdes, etc. Els que s'ocupaven de l'orientació pedagògica havien d'encarregar-se de:

> *"Visitar el mayor número posible de Escuelas rurales y urbanas para conocer sus condiciones y necesidades. A continuación de cada ciclo de visitas se celebrará una Semana o Quincena pedagógica en una escuela determinada, adonde puedan concurrir fácilmente los Maestros de las localidades vecinas en número que no exceda a 20."*

El Decret també feia esment de les funcions del mestre del medi rural. Diverses vegades afirmava que el mestre havia de familiaritzar-se amb la realitat social i natural del poble per poder-la incorporar amb tota naturalitat dins l'aula. Es considerava que, si el mestre era coneixedor del medi on impartia la docència, podia contribuir a divulgar el patrimoni local entre els seus alumnes. Amb això es posà de manifest l'interès de l'administració perquè tot docent, especialment els dels pobles més allunyats, tingués algun contacte amb la realitat del poble. Heus aquí, doncs, un aspecte que denotava una certa sensibilitat pel medi rural.

En resum, podem considerar el decret de les missions pedagògiques com el primer document que analitza críticament la situació educativa i cultural del medi rural, que reconeix la responsabilitat de l'administració en aquest afer i que proposa mesures suggeridores (diferents de les que tradicionalment s'havien presentat fins aleshores) per millorar-lo.

Malgrat tot, hi hem trobat algunes paradoxes que cal comentar. D'una banda, es reclamava la necessitat d'adaptar qualsevol projecte o pràctica educativa a l'especificitat del medi rural:

> *"La organización de estas misiones debe responder a premisas de la mayor flexibilidad, de modo que sea posible en todos los casos adaptar los planes y buscar la eficacia en relación con el estado de la zona donde se aspire a influir educativamente... "*

---

el títol de mestre.

Però en realitat no es féu altra cosa que exportar cultura urbana, de manera que es desdibuixaven formes culturals genuïnament rurals. Tot i això, hi ha qui opina que les missions "*significaron un factor de movilización cultural sin precedentes para muchos jóvenes que quisieron enrolarse en esta experiencia de la educación popular.*"[217]

Creació dels Consejos de Primera Enseñanza (Decret de 9 de juny de 1931). Món rural i educació> Difusió de la cultura popular. Currículum. Missions pedagògiques. Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Amb aquest decret es crearen diversos consells de protecció escolar que tenien com a objectiu agilitar la implantació del projecte educatiu republicà[218] i descentralitzar l'administració educativa de l'Estat. Conseqüentment, es configurà una nova estructura administrativa que atorgà més competències a les administracions provincials i locals.

L'art. núm. 1 esmenta quatre tipologies de consells: consells universitaris de primer ensenyament, consells provincials, consells locals i consells escolars.

Segons el Decret, era competència dels consells universitaris *"coadyuvar, mediante los elementos que existan en la Universidad, al perfeccionamiento del Magisterio, a la difusión de la cultura popular y a la afirmación del sentido social de la Escuela Pública."*

Eren deures i atribucions dels consells provincials:

> *"Contribuir al perfeccionamiento profesional del Magisterio mediante cursillos, conferencias, bibliotecas, viajes, etc... formar el almanaque escolar de la provincia,*

---

[217] MOLERO PINTADO, A. (1991); op. cit., pàg. 41.

[218] El projecte educatiu que es recull en el Decret està molt ben exposat en els paràgrafs que hem seleccionat i que mostrem a continuació: *"El propósito y el deseo de la República es avanzar con pasos de gigante a la creación de las Escuelas únicas, con el fin de que el talento encuentre libres todos los medios de desenvolverse, manifestarse e imponerse. Para que la escuela única se realice o prevalezca, precisa, en primer término, crear por una parte las Escuelas primarias suficientes; por otra depurar y acentuar la labor de las Escuelas que ya existen. No ha de haber español en edad escolar sin Escuela, ni Escuela sin órganos, representación viva y activa del Estado."*

teniendo en cuenta las necesidades de las diferentes comarcas para asegurar la mejor asistencia escolar [...] Desempeñará por delegación de la superioridad, cuantas funciones considere ésta necesario atribuirle, poniendo especial interés en el desenvolvimiento de las "Misiones pedagógicas" dentro de la provincia..."

Pel que fa als consells locals, s'establia que:

"[Tendrán que] velar para que las Escuelas se hallen instaladas en locales adecuados dentro de las condiciones higiénicas y pedagógicas recomendables y que dispongan del mobiliario y material docentes necesarios a la obra escolar [...], procurar que se facilite a los Maestros la casa-habitación que les corresponda, según las disposiciones de la superioridad... coadyuvar a las iniciativas de la superioridad y del Consejo provincial en orden al fomento de la cultura popular..."

I quant als consells escolars es determinava que:

"Procurarán ser los auxiliares eficaces de los Consejos locales de enseñanza primaria dentro de las funciones que se les atribuyen: A) construcción, reparación y otras obras en los edificios... al servicio de la instrucción pública. B) adquisición de inmuebles destinados al mismo uso. C) aplicación de los reglamentos sanitarios a los locales escolares; D) limpieza, calefacción... E) adquisición, conservación y renovación del mobiliario... F) provisión de mapas, libros... G) medidas a facilitar y estimular la asistencia escolar. H) organización y funcionamiento de las obras complementarias de la Escuela: cantinas escolares, colonias, roperos, contribución a la obra de las Misiones Pedagógicas, etc... "

En una primera lectura, aquest decret diu ben poca cosa sobre l'educació en el món rural (es refereix només un parell de vegades a les missions pedagògiques). Ara bé, fent una interpretació àmplia del text, podem considerar que hi ha tot un seguit de desideràtums que podien afavorir l'acostament de l'escola i la "cultura" a la ruralia: se sol·licita que els consells universitaris difonguin la cultural popular, es demana als consells provincials que elaborin una planificació escolar equilibrada, etc.

En definitiva, doncs, es percep la voluntat de crear els organismes necessaris perquè s'ocupin de l'extensió de l'educació i la cultura sense discriminar els

llogarrets més apartats. Per això ens atrevim a afirmar que aquest decret implícitament es mostrava favorable al món rural.

Creació de 7.000 places de mestre amb destinació a les escoles nacionals (Decret de 23 de juny de 1931). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Mitjançant aquest decret es destinaven 11.666.667 PTA a la creació de 7.000 places de mestre i s'ordenava la construcció de 27.151 escoles[219] –entre unitàries i seccions de graduades– per poder escolaritzar bona part de la població en edat escolar. Considerem que aquest decret havia d'afavorir indirectament (i sempre teòricament) la ruralia, perquè permetia l'extensió escolar a pobles que fins aleshores no havien tingut escola.

Construcció d'edificis escolars (Decret de 7 d'agost de 1931). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

L'objectiu d'aquest decret era donar facilitats als ajuntaments amb pocs recursos perquè poguessin construir escoles o condicionar locals per impartir el primer ensenyament.

En l'articulat del Decret s'estipulava que el Ministeri d'Instrucció Pública, amb la sol·licitud prèvia dels municipis interessats en la construcció o en el condicionament de les escoles, podia concedir diferents ajudes, com ara: a) reducció de l'aportació econòmica de l'ajuntament a un quantia inferior al 25% del cost de l'obra; b) substitució de l'aportació econòmica esmentada per l'aportació de material escolar; c) exempció total de les aportacions llevat del terreny on s'havia de construir l'escola.

Considerem que fou un decret que (teòricament) havia de facilitar la construcció d'escoles en nuclis allunyats i amb pocs recursos econòmics, la majoria dels quals es trobaven al medi rural.

---

[219] Es preveia construir-les en un període de 5 anys.

L'escola laica (Ordre de 12 de gener de 1932). Món rural i escola> Interrelació escola-poble.

El cos central d'aquesta ordre tractava sobre la laïcitat de l'escola (aspecte previst a l'art. núm. 48 de la Constitució). Pel que fa a nosaltres, només ens interessen els paràgrafs que fan al·lusió a la relació que s'havia d'establir entre l'escola i el medi.

En el quart paràgraf es fa una crida a la revitalització i a la modernització de l'escola per dur-hi les pedagogies d'avantguarda, la pedagogia activa, etc. En un fragment posterior s'apel·la a la necessitat d'interrelacionar l'escola i el medi:

> *"La Escuela ha de* vivir *en íntimo contacto con la realidad. Los paseos, las excursiones, las visitas escolares harán conocer a los niños la vida de la zona en que esté enclavada la Escuela. El maestro utilizará todos los grandes valores educativos que encierra el ambiente geográfico. La fábrica, el taller, la granja, el mar, todo lo que constituya fisonomía económica y espiritual de aquella zona, ha de ser familiar al niño y a la Escuela."*

Creació de biblioteques escolars (Gaseta de 13 de juny de 1932). Món rural i escola> Serveis escolars.

El Ministeri de Marcel·lí Domingo va considerar que, per promoure la cultura i augmentar el nivell d'alfabetització, no n'hi havia prou de posar en marxa un pla de construccions escolars com el que acabem de comentar. Calia, a més, que les escoles estiguessin ben dotades. En opinió del ministre, qualsevol escola estatal havia de tenir cantina, vestuaris i *"...una biblioteca para el niño, y aún para el adulto, y aún para el hombre necesitado de leer."*

En la introducció del Decret, reconeixia que es tractava d'un servei escàs en la majoria d'escoles i pràcticament inexistent als centres de la ruralia, i per això ordenava crear urgentment les biblioteques que fessin falta. Per a Domingo, la difusió de les biblioteques en el medi rural era fonamental perquè:

> *"... Pueden ser un instrumento de cultura tan eficaz o más eficaz que la Escuela... [y es una manera] de acercar la ciudad al campo con el objeto de alegrar, humanizar y civilizar al campo, evitando que se despueble en este anhelo angustioso de buscar en la ciudad todo lo que el campo no ha tenido hasta hoy."*

Projecte de bases de l'ensenyament primari i segon ensenyament. (Aprovat pel Consell de Ministres i llegit a la Cambra pel ministre d'Instrucció Pública, Fernando de los Ríos, el 9 de desembre de 1932). Món rural i escola> Currículum.

Pel que fa al tema que ens ocupa, és relativament interessant la sisena base, perquè prescriu el tipus de currículum que havia de subministrar l'escola primària. Textualment, deia el següent:

> *"La cultura que proporciona la escuela primaria será objecto de un cuestionario que redactará el ministerio, previos los asesoramientos que crea convenientes, y comprenderá las materias siguientes: Educación cívica y moral, lengua castellana y la materna en los casos de bilingüismo, elementos de matemáticas, geografía, historia y arte, nociones de ciencias físico-químicas, estudio de la naturaleza, actividades higiénicas y educativas..."*

Malgrat la rigidesa que mostra aquest fragment, es deixava certa llibertat al mestre perquè destaqués alguna matèria o determinats continguts en funció del tipus d'alumnat i del medi físic i social on es trobava l'escola.

D'altra banda, s'explicitava que l'escola primària havia de donar un contingut complementari tot iniciant els nens i nenes en les activitats professionals i en els oficis propis de la zona. En principi, doncs, considerem que aquestes mesures devien anar en contra de l'estandardització cultural i possibilitaven acostar la realitat rural a l'escola.

Construcció d'edificis escolars (Decret de 7 de juny de 1933). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

La pretensió d'aquest decret era, tal com hem manifestat en parlar de l'escola graduada, reglamentar les condicions higièniques de l'escola, concretar

l'extensió del complex educatiu, determinar l'emplaçament ideal i el nombre de dependències dels edificis escola, etc. Pel que fa a aquest apartat de la tesi, ens interessa especialment el que es diu sobre l'estil arquitectònic i el material permès en la construcció d'escoles.

Respecte del primer aspecte, a l'art. núm. 1 d) s'afirmava:

> *"La repetición de los tipos de Escuelas no es deseable ni lógicamente posible. Las condiciones del solar, la ornamentación, los accesos, el declive del terreno, condiciones climatológicas, tradición estética... son los que deben dar personalidad propia a los edificios."*

Pel que fa al tipus de material i als sistemes de construcció, a l'apartat d) del mateix article es manifestava:

> *"No deben rechazarse los materiales y sistemas constructivos de la localidad, al contrario, éstos deben merecer una especial consideración por parte del arquitecto, sobre todo si ello tiene un gasto original menor y si se tiene la garantía de su conservación."*

Cal suposar, doncs, que s'autoritzava al medi rural, així com a altres zones amb característiques singulars, la reproducció de formes arquitectòniques pròpies. Segons el nostre parer, això permetia una major integració de l'escola al medi.

Construccions d'edificis escolars (Decret de 15 de juny de 1934). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

L'article núm.1 recordava a tots els ajuntaments que tenien l'obligació de crear escoles i de dotar-les del material necessari per al seu funcionament. Tanmateix, el legislador reconeixia que això no sempre era possible (sobretot quan es tractava de pobles rurals) i, consegüentment, calia que el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts adoptés més protagonisme en aquestes qüestions. L'art. núm.12 detallava el compromís econòmic que havien d'assumir l'administració central i la local:

> *"En las construcciones directas por el Estado, con aportación de los Ayuntamientos, éstos contribuirán con el 10% del importe de las obras cuando el número de habitantes no exceda de 500; con el 15%, cuando el número de habitantes exceda de 500 y no pase de 2.000; con el 20%, si excede de 2.000 y no pasa de 10.000; con el 25% si excede de 10.000 y no pasa de 50.000... con el 50% si excede de 200.000 habitantes."*

Tot i això:

> *"...Cuando se trate de Ayuntamientos de extrema pobreza, podrán solicitar al Ministerio la disminución o supresión de las aportaciones, que se acordarán, si las pruebas documentales de pobreza de los vecinos y del Ayuntamiento fueran manifiestas, y siempre que informe favorablemente la petición la Abogacía del Estado de la Delegación provincial de Hacienda."*

Creiem que aquesta graduació tributària havia de facilitar l'extensió de l'escola als pobles més petits, la majoria dels quals devien ésser rurals.

Instruccions tecnicohigièniques relatives a les construccions escolars (Ordre de 28 de juliol de 1934). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

El conjunt de l'articulat ens fa pensar que ens trobem davant d'una ordre respectuosa amb el tema que ens ocupa perquè elogia el medi rural, manifesta la intenció d'estudiar la realitat escolar d'aquest medi i, en últim terme, aconsella que les noves escoles s'integrin plenament en l'entorn.

A la part introductòria s'exalta el medi rural fins a l'extrem d'identificar-lo amb l'entorn ideal perquè s'hi recreïn les escoles de tot el país: *"[El punto de partida] es la vida en el campo con severas condiciones higiénicas, en plena alegría y bullicio divinos... con casas aisladas por una franja de verdor... alejadas de los ruidos..."*

Una altra mostra de sensibilitat la trobem quan es manifesta que els pobles rurals amb *"población escolar difusa (cortijadas andaluzas, huertas de Valencia y Murcia, etc., etc.) serán estudiados especialmente por los elementos del Ministerio, por orden expresa de la Dirección general de Primera enseñanza."*

Per acabar, només cal ressaltar que aquesta ordre –de manera semblant al que estipulava el Decret de 7 de juny de 1933– donava instruccions perquè l'estètica dels edificis de les noves escoles rurals, així com els materials que s'empraven per construir-los, tinguessin present les especificitats del medi: *"La naturaleza de los materiales que hayan de emplearse variará necesariamente con los recursos, las costumbres y la geología de cada localidad; pero importa siempre que sean sólidos."*

Construcció d'escoles (Decret de 28 de febrer de 1936). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Aquest decret ordenava continuar la política de construccions escolars iniciada i executada parcialment durant el primer període republicà. Després de repassar l'estat de l'educació primària a Espanya, s'estimava que faltaven 27.151 escoles per assegurar l'escolarització de tota la població en edat escolar. Davant la impossibilitat de construir-les totes en un breu període de temps, se suggeria edificar-ne 5.300 durant l'any 1936, i la resta entre l'1 de gener de 1936 i l'1 de maig de 1938.[220] Considerem novament que l'esperit d'aquest decret devia afavorir –almenys teòricament– la presència de l'escola en el medi rural.

[220] En realitat, no sabem si es pretenia crear escoles o places de mestre. El text utilitza indistintament els dos termes. L'article núm. 1 diu el següent: *"Se autoriza al Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes para crear a partir del 1º de mayo 5.300 plazas de maestros y maestras con destino a las Escuelas Nacionales."*

Programa per als cursets de magisteri (Circular de 17 de juliol de 1937). *

Zona franquista. Món rural i escola> Formació del professorat.

Aquesta circular, escrita amb l'estil barroc propi del nou règim, presentava el programa bàsic dels cursets orientats a "*reciclar*" els mestres de "*las zonas liberadas.*"[221] Aquests cursets s'havien de desenvolupar durant les vacances estivals en cada una de les capitals de província, i si bé l'assistència era voluntària, *"...será considerada como mérito y se anotará en la Hoja de Servicios del interesado."*

Els temes bàsics s'estructuraven a l'entorn d'aspectes tan poc pedagògics com ara la religió, la pàtria, l'home i el mestre. Durant la segona setmana es preveia parlar de l'escola i, de manera específica, de *"la escuela rural."*[222]

Programa de reciclatge del professorat (Ordre d'1 d'octubre de 1937). Zona republicana. Món rural i escola> Formació del professorat.

Mitjançant aquesta ordre s'aprovà l'organització de diversos cursets de perfeccionament cultural i d'informació metodològica adreçats principalment a mestres rurals. Segons Antonio Molero,[223] es desenvoluparen a les escoles normals d'Albacete, Alacant, Almeria, Barcelona, Castelló, Ciudad Real, Conca, Girona, Guadalajara, Jaén, Lleida i Madrid (núm. 2), Múrcia, Tarragona i València.

---

[221] D'altra banda, aprofitava l'ocasió per desacreditar la tasca formativa i pedagògica que havien dut a terme institucions renovadores: *"...la Institución Libre de Enseñanza, ejecutora de aquella espantosa liquidación del pasado... seduciendo con el espejuelo de una falsa y postiza cultura a la juventud en vez de adiestrarla en el cultivo de su propio espíritu que ennoblece y redime a las razas. Con singular eficacia, aquella táctica consiguió arrancar del corazón a muchos Maestros todo sentimiento de piedad crisitiana y de amor a la gran Patria Española..."*

[222] La lliçó núm. 1 es titula "*Generalidades sobre la organización escolar. Higiene*"; la lliçó núm. 2, "*La escuela de tipo familiar. Relaciones entre los padres y el maestro*"; la núm. 3, "*La clase. Distribución de su tiempo. Su material*"; la núm. 4 *"Los planes de la primera enseñanza. Diferencia entre los planes antiguos y los sintéticos o paralelos, propios de la Pedagogía contemporánea"*; la lliçó núm. 5, "*La escuela y las autoridades. La escuela y el párroco.*"; i la darrera lliçó estava previst parlar de "*la escuela rural*".

[223] MOLERO PINTADO, A. (1991); op. cit., pàg. 97.

Pla d'estudis per a l'escola primària espanyola (Decret de 28 d'octubre de 1937). Zona republicana. Món rural i escola> Currículum.

En plena Guerra Civil, el govern del Front Popular aprovà un decret que –a més d'insistir en la necessitat de crear noves escoles i millorar l'estat dels edificis, d'incrementar el sou dels mestres, etc.– es comprometia a emprendre una reforma dels plans d'estudi de les escoles primàries.[224] Fem esment d'aquest pla perquè, en un dels epígrafs, exigia a totes les escoles que incloguessin en la seva programació algunes pràctiques agrícoles com a mitjà per estudiar les ciències naturals.[225]

Interpretem aquest fet com un gest significatiu i insòlit perquè obligava les escoles del país a incloure en el currículum ordinari coneixements propis de la ruralia.

Orientacions pedagògiques per a l'aplicació del pla d'estudis a les escoles primàries (Circular d'11 de novembre de 1937). Zona republicana. Món rural i escola> Interrelació escola-medi.

Aquesta circular desenvolupava el pla d'estudis que acabem d'esmentar i presentava les orientacions bàsiques per poder-lo dur a terme. Aquestes orientacions es concretaven en un plantejament pedagògic "atrevit", inspirat en els principis de la pedagogia activa: el coneixement; deixar d'organitzar-se a l'entorn d'assignatures fragmentades; l'escola constitueix un espai on, a més d'impartir coneixement, es desenvolupa la personalitat del nen; l'alumne passa a ésser una part activa en el procés d'adquisició de coneixement; s'estimulen

---

[224] Fins aleshores l'ensenyament primari s'havia regit pel pla del 1901. Per a més informació vegeu el Decret de 21 d'octubre de 1901.

[225] L'art. núm. 1 afirmava que: *"El plan de estudios que ha de regir en la Escuela Primaria española será el siguiente: I. Estudio del lenguaje: a) Expresión verbal (vocabulario, elocución, redacción y recitación). b) Lectura. c) Ortografía. d) Gramática. e) Literatura. II. Conocimiento del número y la forma: a) Aritmética. b) Geometría. III. Estudio de la naturaleza: a) Actividades técnicas (trabajos de taller, prácticas agrícolas, trabajos femeninos). b) Actividades artísticas (dibujo y ornamentación, canto y rítmica, modelado). VI. Educación física: a) Prácticas higiénicas. b) Juegos libres y organizados. Recreos. c) Deportes. d) Gimnasia."*

els processos d'aprenentatge col·lectius; el mestre esdevé una persona model per al nen; l'aprenentatge s'ha de fer utilitzant material propi del medi on viu el nen; etc.

Segons el que estableix la circular, *"esta orientación debe inspirar la labor de todas las escuelas del país, tanto de las escuelas urbanas como de las rurales."* La implantació d'aquests principis a l'escola del medi rural es considerava relativament fàcil a causa "*del fácil y directo contacto con la realidad.*"[226]

Llei d'educació primària (Llei de 17 de juliol de 1945). Món rural i escola> Política de construccions escolars. Titulacions dels mestres. Món rural i educació > Missions pedagògiques.

Aquesta llei tracta implícitament sobre l'escola en el medi rural quan parla de la política de construccions escolars, de les obligacions dels ajuntaments en la construcció de noves escoles, de les diferents tipologies d'escoles adreçades a la població rural, del perfil professional dels mestres, etc.

La política teòrica de construccions escolars marginava una vegada més els pobles rurals més petits. L'art. núm. 17 manava, tal com havien fet algunes lleis del segle XIX, construir una escola per a cada 250 habitants.

Respecte de les obligacions dels ajuntaments, no quedaven gaire clares. Malgrat la confusió, s'intueix que una gran part de la responsabilitat havia de recaure en els municipis. L'article núm.51 manifestava:

> *"Es obligación del Municipio proporcionar al Maestro y su familia vivienda decorosa, capaz y con preferencia próxima a la Escuela. En tanto no existan edificios adecuados en número suficiente, propiedad del Estado o del Municipio,*

[226] La facilitat per desenvolupar els principis de la pedagogia activa es fa palesa en nombrosos articles de mestres rurals. Per a més informació sobre la realitat gironina, vegeu l'antologia de textos a cura de CLARA, J.; CORNELLÀ, P.; MARQUÈS, S.; PUIGBERT, J. (1980); *La renovació pedagògica a l'ensenyament primari (1900-1936)*, Girona, Diputació de Girona. També és molt suggeridor l'article de COMA, A. (1934); "Una unitària rural", *Butlleti de Mestres,* núm. 114, 15-X-1934.

> *para que tal obligación quede cumplida, los Ayuntamientos deberán arrendar por su iniciativa, con cargo exclusivo a los presupuestos municipales, las casas necesarias para completar el alojamiento. Si los maestros prefieren una indemnización percibirán, en cualquier caso, con cargo al presupuesto municipal, una cantidad en metálico..."*

L'article núm. 52 afegia:

> *"La construcción del edificio-escuela y de la vivienda para el Maestro es función de carácter esencialmente municipal... La conservación del edificio escolar, así como su limpieza, calefacción y vigilancia, sea cual fuere su propietario, corresponde al Municipio..."*

Tot i això, com que l'Estat tenia una funció subsidiària, es comprometia a col·laborar en determinades accions:

> *"No obstante, por el deber de tutela que al Estado corresponde, éste cooperará con los Ayuntamientos en la construcción de los edificios docentes de la enseñanza primaria nacional. También coadyuvará el Estado a la construcción de viviendas para los Maestros.*
>
> *La reparación, la reforma, las nuevas instalaciones y la adaptación de locales a edificios escolares serán realizadas mediante régimen de cooperación entre el Estado y el Municipio."*

La Llei preveia per primera vegada diferents tipus de centres per als alumnes de la ruralia. D'una banda, proposava escoles unitàries, i de l'altra, "*escuelas hogar*". Estava previst que aquest darrer tipus només funcionés en circumstàncies molt especials, concretament *"cuando el alumno que se halle a distancia superior al kilómetro carezca de [transporte escolar]."* Malgrat la poca informació que ofereix sobre les característiques d'aquests centres, s'especifica que podran ser creats per les corporacions públiques, per particulars o pel mateix Estat.

Cal remarcar que inicialment aquests centres també es podien destinar a orfes, a "*infancia desvalida o necesitada de protección especial."* El tarannà d'aquests centres havia d'ésser similar *"en todo lo posible al hogar"* i hi havia el

compromís d'inculcar *"el espíritu nacional de comunidad cristiana y española."* D'altra banda, es precisava que el personal destinat a la tasca educativa "*estará especialmente preparado y en posesión de los títulos docentes o certificados que reglamentariament se determinen."*

Finalment, només cal afegir que la Llei reprenia el projecte de les missions pedagògiques assajat per primera vegada durant la II República. L'art. núm. 32 manifestava:

> *"[Las misiones pedagógicas], organizadas por el Estado y el Movimiento, servirán para extender la cultura en los medios rurales.*
>
> *Desarrollarán su actividad mediante bibliotecas circulantes, conferencias, discotecas, exhibiciones, cine educativo, emisiones de radio y otros medios análogos, con preferencia los que contribuyan a mejorar la vida rural.*
>
> *Estas Misiones tendrán un régimen especial y dependerán de los organismos técnicos de orientación e investigación del Ministerio de Educación Nacional."*

Des d'una anàlisi global, considerem que la Llei d'educació primària del 1945 no va afavorir gaire l'escola en el medi rural, perquè la promoció escolar quedava en mans dels ajuntaments, es demanava poca formació a les persones que s'havien d'ocupar de la instrucció, es manifestava la intenció de construir escoles llar, etc.

Estatut del magisteri (Decret de 24 d'octubre de 1947). Món rural i escola> Definició d'escola rural. Règim de provisió. Titulació dels mestres.

Considerem que l'Estatut del magisteri és interessant pel tema que presentem, perquè defineix de manera exhaustiva què s'entén per *escola rural*, perquè prescriu que les escoles rurals es proveiran a partir d'un règim especial i perquè permet que siguin ocupades per persones poc professionalitzades. Tot això ens fa pensar que l'escola de la ruralia esdevenia una vegada més una escola oblidada, desprestigiada i absolutament abandonada.

El Ministeri d'Educació definia l'escola rural com *"las Escuelas Nacionales enclavadas en aldeas o lugares de población diseminada inferiores a 500 habitantes –excluidas las que se consideren o sean anejas a barrios de otra población– que queden desiertas en el concurso general de traslados".* L'article núm. 90 afegia: "*[Estas Escuelas] constituirán una clase especial a efectos de su provisión, segregándose del sistema general."*

Amb aquesta prerrogativa, l'escola de la ruralia s'apartava definitivament del règim de provisió ordinària i es convertia en un espai laboral propici per a persones que moltes vegades no reunien les mínimes condicions per exercir la docència. Els art. núm. 41-45 consideraven que, per ser mestre d'aquestes escoles, n'hi havia prou d'haver prestat col·laboració al Front de Joventuts o a la Secció Femenina o haver passat una prova d'aptitud davant els poders fàctics, és a dir, el capellà del poble i el mestre de la localitat més propera. Vegeu tot seguit el tipus de personal que podia ocupar les places d'aquestes escoles:

Taula

Tipus de personal que es podia fer càrrec de les "escoles rurals" i característiques principals

Nomenclatura	Requisits	Consolidació	Retribució
Maestros de enseñanza primaria (*)	– Haver prestat 3 anys de servei com a interins o substituts oficials – Haver prestat col·laboració al Front de Joventuts o a la Secció Femenina	– Durant tres anys se'ls dóna la plaça de manera provisional i posteriorment de manera definitiva	– El sou d'entrada al magisteri
Viudas e hijos del magisterio (*)	– *"Requisitos de capacitación necesaria"*	– Durant tres anys se'ls dóna la plaça de manera provisional i posteriorment de manera definitiva	– El sou d'entrada al magisteri
Instructores Maestros	– Tenir el títol de mestre de primària	– Durant cinc anys se'ls atorga la plaça de manera provisional i posteriorment de manera indefinida	– El sou d'entrada al magisteri
Auxiliares	– Prova d'aptitud realitzada davant de l'inspector, assessorat pel capellà i el mestre de la localitat més pròxima	– Durant cinc anys se'ls atorga la plaça de manera provisional i posteriorment de manera indefinida	– El sou d'entrada al magisteri

Instructores Maestros de temporada	– Tenir el títol de mestre de primària	– Durant cinc anys se'ls atorga la plaça de manera provisional i posteriorment de manera indefinida	– El sou d'entrada al magisteri
Auxiliares Maestros de temporada * [227]	– Prova d'aptitud realitzada davant de l'inspector, assessorat pel capellà i el mestre de la localitat més pròxima	– Durant cinc anys se'ls atorga la plaça de manera provisional i posteriorment de manera indefinida	– El sou d'entrada al magisteri

Seguint el tarannà de la normativa del segle XIX, es preveia que quan les places de les escoles rurals no s'haguessin ocupat seguint el procediment estipulat per la llei:

> *"Podrán designarse... a personas del lugar que hayan concluido estudios de carácter civil o eclesiástico y, en su defecto, a aquellas personas que manifiesten deseo y aptitud para el desempeño de las mismas. En igualdad de circunstancias se concederá preferencia a los que gocen la condición de vecino."*

Creació de 30.000 noves escoles (Decret de 18 de novembre de 1949). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Amb aquest decret s'autoritzava el Ministeri d'Educació Nacional a crear 30.000 escoles en un termini de 5 anys. Respecte de la situació de les escoles projectades, es manifestava que es faria tenint present "*las necesidades más urgentes y a tenor de lo que determina el artículo 17 de la Ley de Educación* de

[227] Cal explicar que els mestres i els auxiliars de temporada es destinaven expressament als "*núcleos de población diseminada distantes de escuela nacional*" i la seva tasca principal consistia a instruir la població camperola segons les normes de la Inspecció. Segons el legislador, aquesta tasca era dificultada per l'alt grau d'absentisme escolar que es produïa en determinades èpoques de l'any.

1945."[228] Inicialment, doncs, hem de suposar que aquest pla només afavoria l'extensió de l'educació escolar en els pobles rurals més grans.

Escoles volants (Decret de 21 de desembre de 1951). Món rural i escola> Política de construcció escolar (escoles volants). Titulació dels mestres.

Aquest decret, a més d'exposar de manera barroca i bastant inintel·ligible l'organització de la plantilla de mestres supernumeraris, ordenava la creació de deu escoles volants en cadascuna de les províncies, *"para atender a los fines específicos de la Campaña Nacional contra el Analfabetismo."*

Malgrat que el text normatiu no digui gaire res respecte de les particularitats organitzatives d'aquestes escoles (situades indubtablement a la ruralia), sí que especifica el personal que se'n podia fer càrrec. En l'article núm. 2 s'afirma que són escoles "*reservadas a huérfanos e hijos de Maestros Nacionales en activo o jubilados que a juicio de los Tribunales merezcan la aprobación por el conjunto de los ejercicios realizados en la oposición."*

Una vegada més, podem observar que a les escoles de la ruralia s'hi destinen persones amb una formació bastant feble. Al medi rural s'hi porten "professionals" de tercera i quarta categoria.

Creació d'escoles en règim de cooperació social. Pla de construccions escolars (Llei de 22 de desembre de 1953). Món rural i escola> Política de construcció escolar.

Aquest pla pretenia construir 1.000 escoles anuals durant 10 anys[229] mitjançant el repartiment de responsabilitats entre l'Estat i els ajuntaments. Estava previst

---

[228] Aquest article establia que: *"El Estado estimulará la creación de Escuelas, y las creará por sí mismo si fuese necesario, hasta alcanzar en cada localidad un número no menor de una por cada doscientos cincuenta habitantes".*

[229] Un altre cop ens trobem davant d'una llei que utilitza una terminologia confusa. Així, doncs, a la tercera part de la introducció ens diu que l'Estat aportarà mitjans suficients per construir *"no menos de mil escuelas anuales durante un plazo mínimo de diez años"*, mentre que a l'article núm. 7 parla de *"mil unidades docentes anuales."*

que les aportacions dels municipis variessin en funció del nombre d'habitants i del nivell de desenvolupament econòmic. Així, per exemple, a "*los municipios legalmente pobres... y los municipios con censo de mil habitantes o inferior*" –la majoria dels quals devien ésser rurals– se'ls exigia menys que als municipis grans. Vegeu tot seguit el repartiment de responsabilitats entre l'administració central i la local :

Taula

Repartiment de responsabilitats respecte de la construcció d'escoles

Aportació genèrica de l'Estat
• a en un termini de deu anys mil escoles anuals en un termini de deu anys. • Col·laboració en la construcció i dotació de material escolar. • Consignar crèdits suficients. • Obligatorietat de consignar una part del pressupost a educació. • Execució de les escoles de magisteri. • Execució de grups escolars commemoratius.

Ajuntaments grans		**Ajuntaments petits (població < 1.000 hab.)**	
Aportació específica de l'Estat.	*Aportació de l'ajuntament.*	*Aportació específica de l'Estat.*	*Aportació de l'ajuntament.*
• Convenis específics amb els municipis de caps de província o amb els que tenen més de 50.000 hab. (No se n'especifica el contingut).	• El terreny. • Consignació de crèdits. • Conservació i manteniment de l'edifici. • Obligatorietat de consignar una quantitat del pressupost.	• Dotació de mobiliari escolar.	• Exempció de qualsevol aportació econòmica.

Normes sobre l'assistència escolar obligatòria en les escoles de primària (Decret de 7 de setembre de 1954). Món rural i escola> Política de construcció escolar.

L'objectiu fonamental d'aquest decret era *"intensificar por todos los medios la lucha contra el analfabetismo, como empresa sin cuya consecución no podrá alcanzarse una auténtica grandeza nacional"* mitjançant l'extensió de l'escola, i *"... cuando las exigencias geográficas lo demanden, se establecerá el servicio de Escuelas-hogares o de Escuelas ambulantes o de temporada."*

Els municipis que podien acollir-se a aquest pla només havien de complir un parell de condicions: tenir una població escolar mínima de 20 persones i que aquesta població residís a més de 2 km d'una escola que ja funcionés. Segons el nostre parer, aquest decret podia beneficiar –sempre en termes relatius– la població rural.

Reconeixement de la possibilitat de demanar excedència voluntària als mestres rurals (Circular de 29 de desembre de 1954). Món rural i escola> Drets dels mestres rurals.

Aquesta circular reconeixia que els mestres rurals tenien els mateixos drets que la resta de col·legues en matèria d'excedència i jubilació. Aquesta determinació es va prendre arran de la consulta que féu la Delegació Administrativa de l'Ensenyament Primari de Navarra, la qual dubtava dels drets que tenia el cos de mestres rurals.

Provisió de mestres en les places vacants de les escoles volants (Ordre de 14 de novembre de 1955). Món rural i escola> Titulació dels mestres.

Mitjançant aquesta ordre es permetia que les escoles *"volantes"*, de la mateixa manera que les *"escuelas rurales"*, fossin ocupades per persones poc professionalitzades. L'art. núm. 1 prescrivia: *"Las plazas vacantes de las escuelas volantes podrán ser ocupadas por maestros de enseñanza primaria, hijos y huérfanos de Maestros Nacionales, de inspectores de Enseñanza Primaria y de Profesores de Escuelas del Magisterio."*

Segons prescrivia l'art. núm. 2, les persones que hi estiguessin interessades havien de presentar un informe favorable de les autoritats eclesiàstiques i civils.

Creació de la Junta Central de Construccions Escolars (Decret de 22 de febrer de 1957). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Aquest decret ordenava crear la Junta Central de Construccions Escolars per tal de *"encauzar, dirigir e inspeccionar la gestión de las Juntas Provinciales"* i per afavorir la construcció d'escoles arreu del territori. Dels articles núm. 2 al núm. 9 es descriu, de manera confusa i gairebé inintel·ligible, el procediment que havien de seguir els ajuntaments que volguessin construir nous edificis escolars o noves cases habitació.

L'art. núm. 10 afavoria indirectament l'extensió de l'escola en el medi rural, ja que autoritzava les juntes provincials a lliurar una ajuda econòmica modesta perquè els pobles més reduïts poguessin sufragar la construcció d'una escola o una casa habitació. Per nuclis reduïts s'entén "*los municipios cuyo censo sea inferior a cuatrocientos habitantes o aquellos de mayor número en los que existan entidades locales aisladas de menos de cuatrocientos habitantes.*"

Fons nacional per a l'aplicació de l'impost i de l'estalvi (Llei de 21 de juliol de 1960). Món rural i escola> Ajuts escolars. Política de construccions escolars.

Mitjançant aquesta llei es pretenia disposar d'un fons econòmic de certa envergadura per fomentar la igualtat d'oportunitats entre tots els espanyols. Aquest propòsit, segons el legislador, ha estat present des de l'inici del nou règim, és més: "*La más alta justificación del Alzamiento Nacional consistió en el designio de implantar un orden social más justo, que acabara con las discordias que han ensagrentado durante más de un siglo la historia de España.*"

Cal ressaltar que l'article núm. 2 ordenava la creació d'una partida (Fons Nacional per al Foment de la Igualtat d'Oportunitats) per col·laborar en la formació professional, en la investigació i en l'educació primària. Una part substancial de la partida destinada a l'educació primària es va utilitzar per construir noves escoles comarcals i escoles llar. Aquests centres, si bé asseguraren la plena escolarització de la població camperola, desestabilitzaren completament l'estructura dels pobles rurals.

Còmput dels quinquennis dels mestres rurals (Resolució de 10 de juliol de 1961). Món rural i escola> Retribució dels mestres.

A partir d'aquesta resolució es va considerar el període en què els mestres treballaren com a "*maestros rurales*" a efectes de cobrament de quinquennis.

Implantació dels menjadors escolars (Resolució de 15 de setembre de 1961). Món rural i escola> Serveis escolars (menjadors escolars).

Aquesta resolució, a més de ressaltar la funció educativa dels menjadors escolars impulsats pel Ministeri des de l'any 1959, pressionava les diputacions perquè busquessin recursos per construir menjadors allà on més fessin falta. La difusió generalitzada d'aquest servei es considerava necessària perquè:

> *"a) No sólo fomentan hábitos de convivencia y de urbanidad en torno a la mesa, sino que [se enseña] a practicar una correcta alimentación.*
>
> *b) ...Es un elemento fundamental para fomentar la matrícula, muy especialmente en el caso de niños de población diseminada o habitantes en zonas industriales en las que el trabajo de los padres requiere la permanencia en un Centro docente toda la jornada escolar."*

II Pla d'inversions. Beques i ajudes escolars per al curs 1962-63 (Resolució de 20 de gener de 1962). Món rural i escola> Ajuts escolars.

El primer capítol del II Pla d'inversions determinava que les ajudes "*asistenciales [para] los alumnos de la Escuela Primaria*" constarien de les modalitats següents:

Taula

Distribució dels ajuts escolars

Tipus de beca	Quantitat de beques previstes	PTA anuals per alumne
Ayuda a cantina (para suministrar comida diaria).	111.000 escolars	1.360
Ayuda de ropero (para proveer de prendas de vestir).	150.000 escolars	400
Ayuda de material (carpetas y lote de material escolar).	1.600.000 escolars	100

Ayuda para colonias y comedores de verano.	14.000 escolars	500
Ayuda de transporte (para hacer posible el desplazamiento de niños a las escuelas).	40.000 escolars	1.500

El segon capítol ordenava que una part substancial de les ajudes que acabem de presentar s'havien de destinar *"a los alumnos cuyos padres o encargados residen habitualmente fuera del término municipal donde están enclavados los Centros de enseñanza"*, és a dir, als alumnes d'origen rural traslladats a les escoles llar i les escoles comarcals. Aquests ajuts, doncs, més enllà dels objectius filantròpics que pretenien complir, contribuïen a dessagnar el medi rural.

Distribució d'ajudes per al transport escolar (Resolució de 18 de setembre de 1962). Món rural i escola> Ajuts escolars (transport escolar).

El pla d'inversions que acabem d'esmentar no especificava els criteris que s'havien d'utilitzar per repartir les 40.000 beques destinades al transport. Així, doncs, fou necessari aprovar una resolució que ho regulés, malgrat que només ho fes de manera genèrica i confusa.

En un dels paràgrafs s'especificava que *"las ayudas se adjudicarán según las siguientes preferencias: a) mayor facilidad para resolver las Agrupaciones Escolares; b) mayor número de niños beneficiados; c) mayor número de localidades afectadas; e) mayor economía por plaza transportada."*

Amb la previsió que el nou servei podia aixecar la suspicàcia d'alguns pares, s'insistia en el fet que *"para la adjudicación de las ayudas habrá de contarse previamente con la autorización escrita de los padres de los niños a quienes*

pueda afectar el Servicio." De les 22.210 ajudes que es preveia repartir durant la primera fase, 311 s'adjudicaren a la província de Girona.

Considerem que aquest decret contribuí a consolidar una política educativa contrària a les escoles del medi rural perquè, a mesura que s'implantava el *servei* de transport escolar, s'anaven tancant escoles petites, algunes de les quals acollien un nombre significatiu d'alumnes.

Contractació del transport escolar (Resolució de 8 de novembre de 1962). Món rural i escola> Serveis escolars (transport).

Mitjançant aquesta resolució es regulava el procediment que havien de seguir les comissions provincials de transport escolar (CPTE) a fi de contractar els serveis de transport escolar, cada vegada més necessaris pel tancament d'escoles situades al medi rural.

Al llarg dels nou articles es presentaven dues modalitats de transport. La primera es caracteritzava pel fet de ser bastant genuïna: *"El servicio contratado con empresas o transportistas cuyos vehículos, durante las horas destinadas a transporte escolar, no llevarán otros viajeros que no sean los escolares y la persona o personas encargadas de su custodia."* La segona, en canvi, aprofitava els mitjans de transport que utilitzava la resta de la població.

D'altra banda, es feia palès una vegada més que aquest servei "*tiene que hacer posible la asistencia escolar de los niños que residen en zonas alejadas de los centros docentes o en viviendas diseminadas*", la majoria dels quals eren originaris del medi rural.

Subvenció per a la construcció d'escoles i habitatges per als mestres (Decret de 17 de gener de 1963). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

El "raquitisme" econòmic de l'Estat va fer que el MEC tard o d'hora es plantegés incrementar la quantitat de les subvencions per construir escoles

arreu del territori i, de manera especial, en aquells municipis que tenien menys recursos (una part dels quals devien ésser rurals).

Mitjançant aquest decret, l'Estat es comprometia a aportar un màxim de 125.000 PTA per finançar la construcció d'escoles[230] i de 75.000 PTA per als habitatges dels mestres.[231] Malgrat tot, no deia res sobre les ajudes especials –adreçades als municipis més petits o als *"legalmente pobres"*–, comentades només de passada en la introducció del Decret.

Servei de transport escolar. Establiment d'escoles concentrades i escoles llar (Resolució de 9 de novembre de 1963). Món rural i escola> Servei escolar (transport). Escoles concentrades i escoles llar.

Es tracta d'una resolució summament important perquè estableix els eixos principals de la política educativa que es desenvolupà a partir dels anys 60 fins pràcticament al final dels 70 en les zones rurals de tot l'Estat. El plantejament de la nova política educativa, de fet ja esbossada en algunes normes anteriors, se centrava en la difusió de les escoles concentrades i de les escoles llar.

Aquestes escoles eren considerades com *"...un tipo superior de escuela primaria... de indudables ventajas de orden educativo"*, i havien de *"completar totalmente la escolarización de la población infantil en edad escolar obligatoria."* També s'especificava que es destinaven *"a aquellos niños que viven en áreas de población diseminada o en lugares cuyo escaso número de habitantes no permita la existencia de una escuela."*

L'organització de les escoles concentrades requeria els serveis de transport i de menjador escolar. Per abaratir les despeses ocasionades per l'extensió d'aquest darrer servei, es manifestava que *"...se hace preciso... buscar el máximo de colaboraciones posibles tanto entre las autoridades y corporaciones locales como entre las entidades y las familias de los alumnos."*

---

[230] Fins aleshores l'Estat hi destinava com a màxim 75.000 PTA.

D'altra banda, les escoles llar es definien com a *"centros donde los niños residirán durante todo el curso en régimen de internado. Pueden, por tanto, situarse en puntos más alejados de las residencias familiares de los alumnos."* Tot i així, s'especificava que constituïen *"la solución extrema al problema de la escolarización obligatoria, y sólo podrán admitir alumnos procedentes de zonas de población ultradiseminada en las que no sea posible la implantación del Servicio de Transporte escolar, bien por falta de carreteras adecuadas o porque el escaso número de escolares a transportar lo haga desaconsejable."*

Pla de desenvolupament econòmic i social (PDES) per al quadrienni 1964-67 (Llei de 28 desembre de 1963).* Medi rural> Transformació i modernització dels espais rurals.

Aquesta llei no deia absolutament res sobre l'escola i encara menys sobre l'escola del medi rural. Tot i això, hem trobat convenient comentar-la perquè proposa reformes importants que afecten de ple el medi rural.

El PDES partia de les directrius derivades del Pla de desenvolupament i tenia com a objectiu fonamental fer créixer *"el nivel de vida de todos los españoles, dentro de las exigencias de la justicia social... y favorecer el desenvolvimiento de la libertad y la dignidad de la persona."* L'augment del nivell de vida s'havia de materialitzar mitjançant la creació de pols industrials i la reestructuració del sector agrari: *"La acción del Estado, en favor de la elevación del nivel de vida de las regiones o zonas económicas de baja renta, se realizará mediante el fomento de su industrialización, la mejora agraria y la modernización de los servicios."*

L'agricultura espanyola –organitzada fins aleshores a l'entorn de petites explotacions familiars– es volia transformar en un sector competitiu capaç de produir a gran escala. Per això es recomanava mecanitzar les explotacions agrícoles i ramaderes, reduir les petites explotacions, estendre el conreu

[231] La quantitat assignada fins al moment no podia superar les 25.000 PTA.

extensiu, etc. Vegeu tot seguit els aspectes més destacats del pla i les conseqüències que, segons el nostre parer, se'n podien derivar:

Taula

Objectius generals del Pla i possibles conseqüències que es podien derivar de la seva aplicació

Aspectes genèrics que es volien aconseguir	**Conseqüències que se'n podien derivar**
• Elevar la productivitat del camp. • Millorar el nivell les condicions de vida del camp. • Facilitar la transferència d'agricultors cap a zones industrials per evitar "*los sacrificios impuestos por el proceso.*" • Preparar l'agricultura espanyola per a la integració (en cas que es pugui) a àrees econòmiques més àmplies.	• Reducció del nombre d'agricultors / Emigració cap a la ciutat. • Industrialització de l'agricultura.

Mitjans concrets per realitzar les propostes genèriques	**Conseqüències que se'n podien derivar**
• Aparició d'estudis agraris (estudis mitjans i superiors).	• Millor preparació per treballar la terra.
• Establir empreses solvents (amb prou recursos humans, tècnics, etc.).	
• Acció intensiva en la infraestructura (millorar les tècniques de regadiu, repoblació forestal, condicionament dels nuclis de població rural).	• Dotació de recursos suficients per treballar la terra.
• Transformació, industrialització i comercialització dels productes agrícoles, forestals i ramaders per aconseguir preus de mercat.	• Mecanització i industrialització del camp.
• Crèdits a baix interès per modernitzar el camp.	
• Ordenació rural de les zones: concentració parcel·lària, ampliació de les explotacions agrícoles.	• Reducció del nombre d'agricultors / Immigració cap a la ciutat.
• Mesures legals per impedir la fragmentació del sòl.	
• Subvencions i ajudes creditícies per transformar les activitats econòmiques rurals en cas que no s'acomodin al nou model productiu.	• Immigració cap a la ciutat.

Segons la nostra opinió, ens trobem amb un pla que, considerant els interessos de la pagesia, és contradictori. D'una banda, proposa tot un seguit de millores a través de la modernització tecnològica i de la racionalització de les explotacions, però, d'altra banda, estimula la immigració cap a les ciutats i l'abandonament dels pobles.

Escolarització obligatòria fins als 14 anys (Llei de 29 d'abril de 1964). Món rural i escola>

Aquesta llei, redactada amb l'estil propi de la postguerra, prolongava dos anys més (fins als 14 anys) l'escolarització obligatòria. Els articles núm. 2 i núm. 3 ens són especialment interessants perquè parlen explícitament del que avui dia anomenem zones rurals:

> *"Por decreto se establecerán las normas y estímulos que hayan de aplicarse para facilitar el cumplimiento de la obligación de escolaridad establecida en el artículo anterior, mediante una adecuada legislación de protección escolar, especialmente en comarcàs rurales. Asimismo, se determinarán las sanciones que puedan imponerse a quienes, obligados por la presente ley, no cumplan lo dispuesto en ella."*

Teòricament, les comarques rurals no podien quedar al marge del procés d'ampliació de l'edat d'escolarització obligatòria.

Modificació de la Llei de construccions escolars de 1953 (Decret llei de 2 de juliol de 1964). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

A través d'aquest decret llei es modificaven els articles núm. 1, 4, 7, 8 ,14, 17 i 24 de la Llei de 22 de desembre de 1953 per agilitar la construcció d'escoles als nuclis més petits (la majoria rurals), així com als que tenien dificultats econòmiques.

Malgrat que en el preàmbul s'expliquessin els esforços que havia fet l'Estat per eixamplar l'escolarització arreu del país,[232] es reconeixia que els pobles més petits i *"los municipios pobres"* continuaven tenint serioses dificultats per implantar-hi escoles. Per això es va considerar oportú donar-los ajudes econòmiques perquè poguessin construir escoles amb les mateixes facilitats que la resta de municipis.

L'article núm. 14, referit específicament a les aportacions econòmiques que havien de realitzar els ajuntaments, establí que els municipis d'entre 1.000 i 2.000 habitants havien d'aportar el 2% del total de l'import del pressupost; els d'entre 2.000 i 5.000 habitants, el 5%; els d'entre 5.000 i 20.000, el 10%, i els municipis de més de 100.000 habitants, el 25% del pressupost de l'obra. Es precisava, d'altra banda, que *"los municipios de censo inferior a mil habitantes estarán exentos de aportación metálica y contribuirán con otras prestaciones, según sus posibilidades."*

Considerem que aquesta norma podia ésser avantatjosa per a la ruralia, perquè afavoria la creació de centres escolars als nuclis més petits (la majoria dels quals devien ésser rurals). Tanmateix, val a dir que no deixa de sorprendre'ns, ja que contrasta amb la normativa anterior que exigia la concentració escolar.

Convocatòria de proves especials per als mestres rurals (23 de juliol de 1964). Món rural i escola> Titulació dels mestres rurals.

Amb l'objectiu d'igualar l'estatus social i econòmic dels mestres rurals[233] a la resta de professionals de l'ensenyament primari, se'ls convocà a unes oposicions restringides.[234] I en cas que la superessin:

---

[232] S'afirma que des del 1953 fins l'any de promulgació d'aquest decret llei es construïren 25.633 escoles i 17.439 cases habitació mitjançant un crèdit de 2.500 milions de PTA.

[233] És a dir, dels que *"trabajan en localidades con difíciles comunicaciones, clima riguroso, reducido censo de población, etc."*

> *"Serán nombrados Maestros propietarios definitivos de las propias escuelas que venían sirviendo con carácter de rurales... y deberán permanecer tres años consecutivos sirviendo la escuela que por la oposición se les asigna como Maestros nacionales propietarios definitivos pertenecientes al Escalafón del Magisterio, sin poder participar en concursos de traslados, salvo per el turno de consortes."*

Col·locació en propietat definitiva dels titulars de les escoles suprimides (Decret de 24 de setembre de 1964). Món rural i escola> Clausura de centres i recol·locació de mestres.

Aquest decret establia un concurs especial per col·locar en propietat definitiva els mestres de les escoles suprimides *"por falta de matrícula o concentración escolar"*. Per a nosaltres aquest decret és important perquè posa en evidència les conseqüències de la política de concentració i de clausura de centres del medi rural.

Normes per optar a ajudes de les escoles llar. (Ordre de 24 de novembre de 1964) Món rural i escola> Concentració escolar. Escoles llar.

Es donava a conèixer el procediment que havien de seguir les famílies (majoritàriament camperoles) per tal d'accedir a una ajuda econòmica que els permetés sufragar les despeses derivades de l'escolarització dels seus fills en escoles llar. Les escoles llar, tal com s'ha comentat en normes anteriors, es destinaven a *"niños residentes en zonas de población muy diseminada"* que s'havien quedat sense escola a causa de la política de concentració escolar.

---

[234] Segons estableix l'art. núm. 3: *"Los ejercicios de la oposición serán escritos y consistirán en: a) resolver un problema de matemáticas, b) analizar gramaticalmente un párrafo, c) desarrollar un tema de Pedagogía general de Ciencias o letras"*. Com es pot observar, no es preveia que el mestre fos coneixedor de la realitat rural.

Modificació de la Llei de construccions escolars de 22 de desembre de 1953 (Llei 16 de desembre de 1964). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Segons aquesta llei, les responsabilitats estatals i locals en matèria de construcció i manteniment dels edificis escolars quedaven repartides de la manera següent:

Taula

Repartiment de responsabilitats en la construcció d'escoles

Aportació genèrica de l'Estat / Responsabilitats genèriques assumides per l'Estat
• Construcció dels edificis de magisteri. • Construcció d'edificis escolars de caràcter especial. • Construcció d'escoles llar. • Construcció dels edificis escolars dels ajuntaments que tinguin dificultats econòmiques provades pel governador civil de la província. • Assignació de crèdits suficients per a la construcció. • Dotació del material pedagògic de tots els edificis escolars de nova construcció (independentment de les dimensions del municipi on es troba l'escola).

Aportació genèrica dels ajuntaments / Responsabilitats atribuïdes als ajuntaments

Ajuntaments solvents	**Ajuntaments amb dificultats econòmiques**
• Proporcionar els solars de les noves construccions.	• No és necessari
• Proporcionar els solars dels camps d'esports.	• No és necessari
• Destinar una part del pressupost del consistori a la calefacció, la conservació, el manteniment, l'enllumenat i la neteja de l'escola.[235]	
• Aportar una quantitat econòmica determinada per sufragar la construcció de l'edifici. Aquesta quantitat varia segons les dimensions del poble.[236]	• Els municipis de menys de 1.000 habitants en queden exempts.

Novament hem de dir que es tracta d'una llei generosa perquè, si més no sobre el paper, permetia que els pobles de menys de 1.000 habitants (la majoria dels quals devien ser rurals) no haguessin d'aportar recursos econòmics.

Difusió dels menjadors escolars i reglamentació de les seves funcions. Normes sobre la inscripció de creació i de funcionament el curs 1965-66 (Resolució de 20 de maig de 1965). Món rural i escola> Serveis escolars (menjadors).

Aquesta resolució ordenava que els centres estatals i no estatals s'incorporessin progressivament a la Xarxa Nacional de Menjadors Escolars. Per fer front a les despeses originades per aquest servei, es demanava, tal

[235] Tot i això, es diu que *"cuando las obras de reparación tengan el carácter de extraordinarias, el MEN podrá aplicar los mismos criterios financieros que en las nuevas construcciones."*

[236] A l'article 14è s'estableixen els barems següents: municipis d'entre 1.000 i 2.000 hab.= 2% del pressupost de l'obra; municipis d'entre 2.000 i 5.000 hab. = 5%; municipis d'entre 5.000 i 20.000 hab. = 10%; municipis d'entre 20.000 i 50.000 hab. = 15%; municipis d'entre 50.000 i 100.000 hab. = 20%; municipis de més de 50.000 hab.= 25%. D'altra banda, es diu que *"los municipios de censo inferior a mil habitantes estarán exentos de aportación metálica y contribuirán con otras prestaciones según sus posibilidades."*

com s'havia fet anteriorment, la col·laboració de les famílies, dels patronats, de les empreses, etc. Malgrat tot, s'afirmava que *"el Estado ayudará temporalmente a aquellos Centros que no puedan obtener dicha cooperación, y de un modo permanente a aquellas familias que no puedan atender, total o parcialmente, la participación de sus hijos en dicha Institución educativa."*

L'article núm. 8 precisava els tipus d'ajudes que l'Estat podia oferir, i l'article núm. 9 determinava els centres que tenien preferència. No és estrany que hi figuressin en primer lloc: *"Las Agrupaciones o Escuelas comarcales que queden constituidas o que puedan constituirse como consecuencia de la concentración de unidades escolares, y para cuyo funcionamiento tengan establecido el Servicio Escolar de Transportes."*

Malgrat tot, *"los centros situados en zonas rurales a los que asistan alumnos que tengan que recorrer mayor distancia en sus empazamientos"* també constituïen centres preferents.

Regulació sobre la creació i dotació de personal de les escoles llar (Decret de 7 juliol de 1965). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Aquest decret induïa les institucions amb competències educatives (MEN, organizaciones del Movimiento, Església, corporacions locals, entitats públiques i privades, etc.) a crear escoles llar per escolaritzar degudament *"los alumnos de población ultradiseminada que no pueden ser transportados regularmente a una escuela comarcal."*

Modificació de la Llei de 17 de juliol de 1945 (Llei 21 de desembre de 1965). Món rural i escola> Política de construccions escolars.

Segons el nostre parer, la Llei del 1965 es mostra ambivalent respecte de les necessitats educatives de la població rural, perquè, d'una banda, donava facilitats als municipis més petits amb problemes econòmics (la majoria pobles rurals) perquè poguessin construir escoles, però, paradoxalment, els art. núm.

23 i 30 promovien l'extensió de les escoles llar i les escoles comarcals arreu del territori a fi de concentrar la població escolar de les àrees rurals.

Taula

Repartiment de responsabilitats en la construcció d'escoles

Responsabilitats atribuïdes a l'Estat	**Responsabilitats atribuïdes als ajuntaments**
• Abonar la indemnització de la casa habitació als mestres. • Construcció de les escoles llar, les escoles comarcals i les cases habitació dels ajuntaments que tinguin dificultats econòmiques. Construcció de les escoles dels ajuntaments que tinguin problemes econòmics.[237]	• Aportació del solar per a l'escola, el camp d'esport i per a la casa habitació (els ajuntaments amb dificultats econòmiques en queden exempts). • Conservació, reparació, vigilància, neteja, subministrament d'aigua, de llum i calefacció dels edificis escolars.[238]

Col·locació dels mestres rurals afectats per la supressió d'escoles rurals (Ordre de 7 de febrer de 1966). Món rural i escola> Trasllat de mestres.

Aquesta ordre pretenia oferir una solució als *"maestros rurales"* als quals s'havia suprimit l'escola a causa de l'*"insuficiente censo escolar"*. La proposta consistia a oferir una plaça en una escola de la mateixa categoria dins de la província on fins aleshores havien exercit, i en cas que això no fos possible, se'ls desplaçava a altres províncies limítrofes. Queda ben clara, doncs, la

[237] El MEN es comprometia a fer-se càrrec de la construcció de las escoles llar i de *"las escuelas de aquellos Ayuntamientos en que las circunstancias económicas de la Hacienda municipal aconsejen queden dispensadas de aportación"*. Val la pena destacar que no es donen a conèixer els barems per determinar el grau de penúria econòmica dels ajuntaments.

[238] Les escoles llar i les escoles comarcals seran mantingudes per les diputacions. Tot i això, aquestes institucions podran concertar col·laboracions amb els ajuntaments que hi prenguin part.

dissort a la qual es veieren sotmesos els mestres de les escoles rurals desaparegudes durant la dècada dels 60.

Missions pedagògiques per estendre la cultura als medis rurals (Decret de 21 d'abril de 1966). Món rural i educació> Missions pedagògiques

Aquest decret pretenia desenvolupar les missions pedagògiques, una fórmula educativa assajada durant la II República i prevista pel franquisme a l'article núm. 32 de la Llei d'educació primària del 1945.

En el preàmbul del Decret es reconeixia que aquesta modalitat no havia estat prou desenvolupada en els darrers 20 anys. Amb tot, no es considerava gaire problemàtic perquè, segons el seu parer, hi havia hagut accions paral·leles –campanyes d'alfabetització i promoció cultural d'adults, difusió de les *"Cátedras Ambulantes de la Sección Femenina de FET y de las JONS"*, etc.– que havien permès "millorar" l'eduació de la població rural.

Encàrrec de missions pedagògiques a les mestres nacionals (Ordre de 8 de juny de 1966). Món rural i educació> Missions pedagògiques.

El MEN, a proposta de l'encàrrec formulat per la Secció Femenina de la FET i de les JONS, creava 50 missions pedagògiques regentades per les mestres nacionals. Amb l'objectiu d'aparentar que s'estava desplegant una oferta educativa professionalitzada, s'especificava que les persones que optaven a les missions havien de superar un curs de capacitació, organitzat pel Consell Escolar primari de la Secció Femenina.

Text refós de la Llei d'ensenyament primari del 1945 (Decret de 2 de febrer de 1967). Món rural i escola> Política de construccions escolars. Període lectiu. Horari escolar. Concentració escolar: escoles llar i escoles comarcals. Món rural i educació> Missions pedagògiques.

Novament ens trobem amb una norma contradictòria si considerem els interessos del medi rural. D'una banda, es copsa la voluntat –no pas

desinteressada– d'estendre l'educació i la cultura al medi rural mitjançant la difusió de les missions pedagògiques i a través de la implantació d'escoles arreu de l'Estat :

> *"Art. 17 ...El Estado estimulará la creación de Escuelas gratuitas y las creará por sí mismo hasta alcanzar en cada localidad el número suficiente para atender las necesidades de la Enseñanza Primaria. Asimismo, creará o fomentará la creación de instituciones preescolares."*

Però, d'altra banda, s'afavoreix la creació d'escoles llar i escoles comarcals a fi de concentrar la població del medi rural.

Reglament de centres estatals d'ensenyament primari (Ordre de 10 de febrer de 1967) Món rural i escola >Concentració escolar: escoles llar i escoles comarcals. Currículum. Període lectiu.

El Reglament de centres estatals és novament una ordre contradictòria. D'una banda, promou l'existència de models escolars que sorgeixen de la política de concentració escolar (és a dir, de la clausura d'escola en el medi rural), però, d'altra banda, accepta que els centres educatius adeqüin tant el període lectiu com el currículum a les particularitats de cada zona o comarca.

Respecte de la primera qüestió, l'article núm. 4 definia de les escoles llar com:

> *"La institución escolar que en régimen de internado, similar en todo lo posible al hogar, educa a todos sus alumnos según las normas de la Ley de Educación Primaria. El internado de estas* Escuelas-Hogar está reservado para los niños de población ultradiseminada sin facilidad de transporte."

I les escoles comarcals com "*el Centro cuyos alumnos residen en distintas localidades. Estará dotada de servicios de transporte y comedor escolar."*

Pel que fa a l'adequació de diferents aspectes escolars a les particularitats de la zona, l'art. núm. 6 prescrivia que:

> *"Cada Centro escolar, según su propia naturaleza y posibilidades, se vinculará efectivamente al medio circundante de manera que satisfaga las necesidades de*

la población en orden a lograr el máximo rendimiento. Todo centro escolar deberá realizar un estudio sociológico y cultural de su medio ambiente, como elemento de información valiosa en orden a la planificación de la labor docente. La realización y actualización sistemática, continuada y científica de tal estudio será considerada mérito profesional para Director y Maestros."

Dotacions econòmiques complementàries als mestres que exerceixen en "escuelas de difícil desempeño" (Resolució de 20 de maig de 1967). Món rural i escola> Retribució dels mestres.

Aquesta resolució aprovava la distribució de 1.500 dotacions de 500 PTA mensuals entre els mestres que impartien docència en escoles d'ensenyament primari de *"difícil desempeño".* D'aquest grup d'escoles, s'especificava que tindrien preferència les que estaven situades en pobles de menys de 5.000 habitants i que alhora tinguessin una alta rotació de mestres.[239] Considerem que aquesta iniciativa, tot i repartir només 1.500 ajudes per a tot el país, afavoria teòricament l'escola del medi rural.

Tràmit d'expedients per a la creació d'escoles comarcals (Circular de 8 de juliol de 1968). Món rural i escola> Concentració escolar: escoles comarcals.

La febre de la política concentradora va fer que el MEN difongués una circular on s'explicaven detalladament els passos que havien de seguir les corporacions municipals interessades en l'obtenció d'una escola comarcal.

El procediment era relativament simple. L'ajuntament havia de realitzar un estudi detallat de la comarca considerant els aspectes següents: la problemàtica econòmica i social, el tipus de població que hi habitava, la relació nominal de les escoles per suprimir, la situació administrativa dels mestres afectats, una breu descripció de l'emplaçament proposat per construir-hi el nou centre, etc. Un cop realitzat l'estudi, calia trametre'l a la Inspecció Central de

[239] A la província de Girona s'hi destinaren 19 dotacions.

Zona i, posteriorment, a la Direcció General d'Ensenyament Primari a fi que resolgués la petició.

Supressió d'escoles per manca d'alumnes (Resolució de 25 d'abril de 1969). Món rural i escola> Clausura de centres.

Aquesta resolució ordenava clausurar un nombre considerable d'escoles situades a la ruralia i obligava a escolaritzar l'alumnat a les escoles comarcals i a les escoles llar. D'aquesta manera, doncs, es contribuïa a empobrir el mapa escolar del medi rural.

Realització d'un estudi per escolaritzar millor l'alumnat d'escoles amb escassa matrícula (Resolució de 7 de maig de 1969). Món rural i escola> Diversos. Clausura de centres.

El MEC ordenava que les inspeccions provincials fessin un estudi per millorar la distribució de l'alumnat de les escoles que calia suprimir (la majoria de les quals es trobaven a la ruralia).

Col·locació en propietat definitiva dels titulars d'escoles suprimides (Decret de 24 juliol de 1969). Món rural i escola> Recol·locació de mestres.

Mitjançant aquest decret s'establia un concurs especial per als mestres que es quedaren sense escola arran de la política de concentració iniciada a partir de la dècada dels 60. En un dels paràgrafs s'especificava que els professors que optessin per aquest concurs només tenien dret a col·locar-se en escoles situades en localitats inferiors a 10.000 habitants.

Llei general d'educació i finançament de la reforma educativa (Llei de 4 d'agost de 1970). Món rural i escola> Política de construccions escolars. Integració de l'alumne al medi. Currículum. Calendari.

La LGE –de la mateixa manera que les lleis que hem comentat anteriorment– no deia gairebé res respecte de l'escola del medi rural. Amb tot, podem deduir fàcilment la morfologia teòrica que podia adoptar analitzant-ne l'articulat, que

parla de l'extensió escolar, dels objectius generals dels centres, del currículum escolar, del calendari habitual del curs, de l'organització dels centres, etc. L'anàlisi d'aquests articles –aproximadament una dotzena– ens permet afirmar que la LGE és, com tantes altres lleis, contradictòria i ambivalent.

D'una banda, suposem que la LGE era favorable a l'extensió de l'escola al medi rural perquè:

> *"...La presente Ley se propone... hacer partícipe de la educación a toda la población española, basando su orientación más genuinas y tradicionales virtudes patrias;... ofrecer a todos la igualdad de oportunidades sin más limitaciones que la de la capacidad para los estudios. Se trata, en última instancia, de construir un sistema educativo permanente no concebido como criba selectiva de los alumnos, sino capaz de desarrollar hasta el máximo la capacidad de todos y cada uno de los españoles."*

D'altra banda, fins i tot trobem articles que –si en fem una lectura oberta i àmplia– són proclius a difondre una escola (urbana i rural) que integri l'alumnat al medi d'origen:

> *"En la EGB la formación se orientará a la adquisición, desarrollo y utilización funcional de los hábitos y de las técnicas instrumentales de aprendizaje, al ejercicio de las capacidades de imaginación, observación y reflexión, a la adquisición de nociones y hábitos religiosos-morales, al desarrollo de aptitudes para la convivencia y para vigorizar el sentido de pertenencia a la comunidad local, nacional e internacional..."*

i que adapti el currículum a l'especificitat de la zona:

> *"17.2. Los programas y orientaciones pedagógicas serán establecidos por el Ministerio de Educación y Ciencia con la flexibilidad suficiente para su adaptación a las diferentes zonas geográficas y serán matizados de acuerdo con el sexo. En la elaboración de los programas se cuidará la armonización entre las distintas materias de cada curso y la coherencia de contenidos entre todos los cursos que integren este nivel."*

"18.2. Se prestará especial atención a la elaboración de programas de enseñanzas sociales, conducentes a un estudio sistemático de las posibilidades ecológicas de las zonas próximas a la entidad escolar y de observación de actividades profesionales adecuadas a la evolución psicológica de los alumnos. Con este fin se facilitará a los escolares el acceso a cuantas instituciones, explotaciones y lugares puedan contribuir a su formación."

"56.1. Dentro de lo dispuesto en la presente ley y en las normas que la desarrollen, los Centros docentes gozarán de la autonomía necesaria para establecer materias y actividades optativas, adaptar los programas a las características y necesidades del medio en que están emplazados, ensayar y adoptar nuevos métodos de enseñanza... "

Paradoxalment, però, es mostrava inflexible amb el medi rural perquè ordenava aplicar un únic calendari a totes les escoles del país i perquè només permetia el funcionament dels centres grans –dels que tenien una unitat per a cada un dels 8 cursos de l'EGB.

XII Pla d'inversions per al foment del principi d'igualtat d'oportunitats (Ordre de 24 de juliol de 1972). Món rural i escola> (transport, menjador, escoles llar).

Aquesta ordre desenvolupava el Pla general d'ajudes, destinat a ajudar l'alumnat "*económicamente necesitado [que tenga] capacidad intelectual, aptitud y aprovechamiento personal.*" Es preveien sis tipus d'ajuts: per a transport escolar, allotjament, menjador, atencions complementàries, ajudes tècniques i per a rehabilitació. Segons el nostre parer, les tres primeres ajudes es devien destinar bàsicament a alumnes originaris del medi rural als quals s'havia suprimit l'escola.

Taula

Distribució dels ajuts escolars

Classes d'ajudes per a EGB	**Pressupost**
Ajudes de transport	320.000.000
Ajudes per a menjador	400.000.000
Allotjament en escoles llar	160.000.000
TOTAL	880.000.000

Transport escolar per carretera (Ordre de 27 d'octubre de 1972). Món rural i escola> Servei escolar (transport).

Aquesta ordre, composta per un total de 9 articles, té un contingut eminentment tècnic i d'escàs interès per al tema que ens ocupa. Amb tot, val la pena destacar l'article núm. 7 perquè ens dóna una idea de com devia ser el transport escolar dels alumnes –majoritàriament rurals– que diàriament es traslladaven a les escoles comarcals.

> *"Sólo se admitirá un número de viajeros igual al de las plazas de asiento de cada vehículo, salvo en el caso de tratarse de alumnos menores de catorce años, en el que podrá admitirse un viajero más por cada dos plazas existentes, sin solución de continuidad."*

Transport escolar (Decret de 17 de maig de 1973). Món rural i escola> Servei escolar (transport escolar)

Aquest decret, més explícit i complet que no pas l'anterior, presentava dos tipus de transport escolar i establia les normes bàsiques per al seu correcte funcionament. El primer tipus només podia ser utilitzat pels alumnes de les escoles comarcals o escoles llar. S'explicitava que era imprescindible que "*los escolares vayan sentados en asientos normales para dos personas [aunque circunstancialmente] podrán ser ocupados por tres escolares".* La segona tipologia de transport podia ésser utilitzada per qualsevol persona.

Com a nota curiosa, l'article núm. 8 precisava que els vehicles encarregats del transport escolar *"tendrán las dimensiones adecuadas, según los itinerarios que realicen, al perfil, anchura y estado de conservación de la calzada, de tal modo que deberán pasar por las curvas o cambiar de dirección sin efectuar la maniobra de marcha atrás".* També s'ordenava per primera vegada que durant el trajecte una o més persones adultes havien de tenir cura dels alumnes.

XIII Pla d'inversions. Fons Nacional per al Foment del Principi d'Igualtat d'Oportunitats (Ordre de 14 d'agost de 1973). Món rural i escola> Ajuts (transport, menjador, escoles llar).

El XIII Pla d'inversions preveia destinar 1.300.000.000 PTA per afrontar les despeses ocasionades pel transport, pel menjador escolar i per les escoles llar. Aquesta quantitat representava un increment de 500 milions de PTA respecte de l'any anterior. Això ens fa pensar que el procés de concentració escolar s'anava accelerant.

Taula

Distribució dels ajuts escolars

Classe d'ajuda per a EGB	Pressupost
Transport	450.000.000
Menjador	500.000.000
Escola llar	350.000.000
TOTAL	1.300.000.000

Pla complementari al XIII Pla d'inversions, Fons Nacional per al Foment del Principi d'Igualtat d'Oportunitats (Ordre de 30 de novembre de 1973). Món rural i escola> Ajuts escolars (menjador, transport, escoles llar)

Es concedia un crèdit complementari de 700.000.000 PTA per fer front als dèficits educatius del país. L'ampliació pressupostària es destinava a tots els trams del sistema educatiu (des de l'EGB fins a l'educació universitària, passant fins i tot per altres estudis). Tan sols 200.000.000 PTA (un 28% sobre el total) es destinaren a l'ensenyament primari per cobrir les despeses derivades de *"la extensión de los servicios escolares de comedor, transporte y escuela-hogar".*

Per què era tan urgent ampliar les ajudes de menjador, transport i escoles llar? La resposta es troba en la mateixa ordre. A la segona part de l'annex s'afirmava: *"La extensión de los servicios escolares de comedor, transporte y escuela-hogar [es] consecuencia obligada de la política de concentración escolar".* D'altra banda, malgrat que no es fes explícit, se sobreentenia que aquests ajuts també estaven condicionats pel tancament massiu d'escoles situades a la ruralia.

Aportació econòmica complementària al XVII Pla d'inversions per al foment del principi d'igualtat d'oportunitats (Ordre de 10 de març 1978). Món rural i escola> Ajuts escolars (menjador, transport, escola llar).

A través d'aquesta ordre, el MEC afegia 2.500 milions de pessetes al pressupost dels XVII plans d'inversió.[240] Aquesta ampliació es destinava íntegrament a finançar *"los servicios escolares de escuela-hogar, transporte y comedor escolar de educación general básica."* La necessitat imperiosa d'aquesta ampliació es degué –segons fonts oficials– a l'increment del preu del transport en un 17,8%.

Incorporació dels mestres rurals al cos de mestres d'EGB (Decret de 23 de juny 1978). Món rural i escola> Diversos.

Mitjançant aquest decret s'equiparaven els drets i els deures dels mestres rurals i *"de los maestros nacionales procedentes de la zona de Marruecos"* als de la resta de mestres d'EGB. D'aquesta manera es possibilitava la integració definitiva al cos de professors d'ensenyament primari

Millora i construcció en el medi rural (Ordre de 26 d'octubre de 1978) *

Fem esment d'aquesta ordre perquè presentava diverses propostes per millorar les condicions de vida del medi rural. L'article núm. 1 establia que els patronats provincials havien de vetllar per:

> *"a) Contribuir, en general, a la mejora de la vivenda y el medio rural; b) elevar el nivel de vida de la familia campesina; c) estimular la conservación, mejora y embellecimiento de las viviendas rurales; d) ayudar a la mejora de las condiciones de vida en los asentamientos rurales, contribuyendo a obras comunitarias; e) fomentar el desarrollo de la comunidad, aportando ayudas para el equipamiento de los núcleos rurales."*

Sorprenentment, els paràgrafs que parlaven sobre els equipaments col·lectius i comunitaris no deien absolutament res dels edificis escolars. El segon apartat de l'article núm. 5 només preveia la possibilitat de construir esglésies, llars d'infants, locals de caràcter cultural, locals d'oci i de reunió i poca cosa més. Es feia manifest, doncs, que en la millora dels pobles rurals no quedava inclosa l'obertura d'escoles o la construcció de locals amb funcions diverses.

Règim general d'ajudes per al curs 1980-81 (Ordre de 20 de febrer 1980).

Món rural i escola> Ajuts escolars (residència, transport escolar).**[241]

Aquesta ordre donava a conèixer, entre altres aspectes, les ajudes previstes per al curs 1980/81. Pel que fa a aquest apartat de la tesi, ens interessa comentar els arts. núm. 4 i 5 perquè, segons el nostre parer, afecten d'alguna manera la població en edat escolar de la ruralia. Les ajudes previstes a l'art. núm. 4 tenien com a finalitat:

> *"Atender a los gastos que se derivan al alumno al tener necesidad de residir durante todo el curso fuera de su domicilio familiar, por no existir en la localidad donde radica éste centro adecuado, o existiendo carezca de plazas vacantes, siempre que se justifiquen estos extremos."*

I les beques previstes a l'art. núm 5 es destinaven a:

> *"Atender a los gastos de aquellos estudiantes que residan en localidades distintas del lugar en que radica el centro docente, cuando la distancia entre ambas*

[240] El XVII Pla d'inversió per al curs 1977-78 tenia un pressupost de 3.214 milions de pessetes.

[241] Recordem que a partir del 1981 la Generalitat de Catalunya comença a rebre competències en educació. Consegüentment, doncs, bona part de la normativa que exposem només afecta el territori MEC.

localidades y los medios de transporte establecidos permitan el desplazamiento diario."

Si bé les qualificacions acadèmiques i la renda familiar constituïen ítems determinants per distribuir les ajudes, també computaven el fet d'ésser orfe, fill de pare invàlid, fill de pares malalts, fill de mare soltera o separada legalment, pertànyer a família nombrosa o *"ser residente en zonas rurales deprimidas."*

Transport escolar (Decret de 30 d'abril de 1982). Món rural i escola> Servei escolar (transport).

Aquest decret, després de reconèixer l'existència de nombroses irregularitats i accidents en el transport escolar, promulgava les directrius bàsiques a fi de fer més segur aquest servei. Així doncs, especificava les persones que podien utilitzar el transport escolar, els tipus de transport que es posaven a l'abast dels escolars, els requisits exigits als conductors i als vehicles, etc. Com a novetat, l'article 3.2. ordenava que cada viatger havia de disposar d'un seient individual durant el trajecte.

Transport escolar (Ordre de 5 de novembre de 1982). Món rural i escola> Servei escolar (transport).

Aquesta ordre suposava un pas enrere respecte del decret comentat anteriorment, perquè, *"a fin de hacer frente a la escasez de la oferta de plazas de autobuses que se produce como consecuencia de la citada medida,*[242] *resulta aconsejable flexibilizar la aplicación de la misma."* Novament, doncs, es permetia que dos seients fossin ocupats per tres alumnes fins a l'inici del curs escolar 1983-84.

[242] Es refereix a l'article 3.2 del Decret de 30 d'abril de 1982.

Programa d'educació compensatòria (Reial decret de 27 d'abril de 1983). Món rural i escola> Educació compensatòria.

Aquest reial decret donava a conèixer el compromís del MEC de desenvolupar, a partir de l'any 1983, un programa d'educació compensatòria (PEC) destinat bàsicament a *"zonas geográficas o grupos de población que por sus especiales características requieren una atención educativa preferente."* Els objectius fonamentals del PEC se centraven a: a) constituir serveis de suport escolar; b) constituir centres de recursos per ajudar els centres docents incomplets; c) incentivar la continuïtat de la tasca docent en aquells centres de difícil provisió; d) realitzar cursos especials per a joves d'entre 14 i 15 anys no escolaritzats; e) desenvolupar campanyes d'alfabetització, i f) crear ajudes específiques per a l'estudi i la realització d'inversions en obres i en equipaments.

Es deia que les actuacions concretes que es pretenia desenvolupar serien detallades més endavant pel MEC i es finançarien a càrrec de les partides previstes als pressupostos generals de l'Estat. Tot plegat considerem que afavoria l'educació i la cultura a les zones rurals malgrat que es fes a partir de plantejaments no gaire progressistes.

Constitució dels cercles d'estudi i d'intercanvi per a la renovació educativa (Ordre de 3 d'agost de 1983). Món rural i escola> Servei de suport a l'escola rural.

La creació dels cercles d'estudi i d'intercanvi per a la renovació educativa (CEIRE) tenien com a objectiu elaborar material pedagògic per aproximar els continguts curriculars al medi. L'article núm. 1 (apartat h) establia que *"son funciones de los CEIRES elaborar material didáctico adaptado a las necesidades de su circunscripción."*

Nosaltres pensem que es tracta d'un centre que cal tenir en compte perquè possibilitava la confecció de currículums comprensius a l'especificitat del medi rural.

Llei orgànica reguladora del dret a l'educació (Llei de 3 de juliol de 1985).

Món rural i escola> Extensió escolar. Currículum. Diversitat. Igualtat d'oportunitats. Descentralització. Educació compensatòria.

La LODE, de la mateixa manera que la LGE, no diu absolutament res sobre l'escola a la ruralia. Tanmateix, des d'una perspectiva àmplia i generosa, no podem dir que l'obvia completament, perquè de manera implícita manifesta la voluntat d'estendre l'educació arreu de l'Estat: *"Todos los españoles*[243] *tienen derecho a una educación básica que les permita el desarrollo de su propia personalidad y la realización de una actividad útil a la sociedad";*[244] i d'altra banda, es mostra favorable a flexibilitzar el currículum a fi que l'alumne es pugui inserir fàcilment al seu medi. Els art. núm. 2.e, 6.a, 6.d i 15 diuen el següent:

> *"2.e. La actividad educativa, orientada por los principios y declaraciones de la Constitución, tendrá... los siguientes fines: La formación en el respeto de la pluralidad lingüística y cultural de España."*[245]
>
> *"6. Se reconoce a los alumnos los siguientes derechos básicos: a) Derecho a recibir una formación que asegure el pleno desarrollo de su personalidad... d) Derecho a que se respete su integridad y dignidad personales."*
>
> *"15. En la medida en que no constituya discriminación para ningún miembro de la comunidad educativa, y dentro de los límites fijados por las leyes, los centros tendrán autonomía para establecer materias optativas, adaptar los programas a las características del medio en que estén insertos, adaptar métodos de enseñanza y organizar actividades culturales escolares y extraescolares."*

---

[243] Quan diu *todos*, interpretem que es refereix als que viuen a la plana i a la muntanya, al camp i a la ciutat, etc.

[244] Nosaltres considerem que el desenvolupament de la pròpia personalitat es produeix en el medi d'origen. Així, doncs, els alumnes de la ruralia haurien de tenir tot el dret de ser educats en aquest medi. D'altra banda, quan es manifesta que l'educació ha servir per formar professionalment la persona per tal que pugui realitzar una activitat útil a la societat, interpretem que les activitats agrícoles i ramaderes, pròpies del medi rural, també hi tenen cabuda.

[245] Ja sabem que aquí es refereix a les llengües i les cultures de les comunitats autònomes històriques, però una interpretació àmplia i segurament agosarada també podria preveure la cultura rural.

També considerem que la LOGSE es mostra sensible amb la població d'origen rural, perquè en el preàmbul fa explícit que el lloc de residència no ha de ser un obstacle perquè els alumnes progressin en els seus estudis i perquè es compromet a fer arribar ajudes als col·lectius que tenen més dificultats o mancances:

> *"Todos, asimismo, tienen derecho a acceder a niveles superiores de educación, en función de sus aptitudes... sin que en ningún caso el ejercicio de este derecho esté sujeto a discriminaciones debidas a la capacidad económica, nivel social o lugar de residencia."*
>
> *"Se reconoce a los alumnos los siguientes derechos básicos: Derecho a recibir ayudas precisas para compensar posibles carencias de tipo familiar, económico y sociocultural..."*

Ajudes per a la realització d'escoles viatgeres (Ordre de 13 de març de 1986). Món rural i escola> Diversos.

Mitjançant aquesta ordre es regulava l'organització i el desenvolupament de les *escoles viatgeres*[246] i s'especificava el procés de selecció de l'alumnat. A l'article núm. 4 s'afirmava que *"Ppodrán ser beneficiarios de estas ayudas para la participación en las escuelas viajeras los alumnos españoles que cursen estudios de 6, 7 y 8 de EGB en centros o agrupaciones escolares españoles."* I l'art. núm. 7, fent cas als principis de l'educació compensatòria, especificava que en el procés de selecció tenien preferència: *"Los alumnos con menos oportunidades de disponer de otras ofertas por razones económicas, culturales o ambientales, y en este sentido tendrán preferencia los alumnos provinientes de zonas rurales, cinturones periféricos o suburbiales."*

---

[246] Les escoles viatgeres consisteixen "*en el seguimiento de una ruta por un grupo de alumnos previamente seleccionados. Las rutas de las escuelas viajeras se desarrollarán en las diferentes CCAA conforme a un diseño educativo que propicie en los alumnos la formación en el respeto a la pluralidad lingüística y cultural de España, el conocimiento de ambientes socioculturales y naturales distintos del medio habitual de residencia, el trabajo en equipo, la cooperación y la solidaridad. Las rutas tendrán una duración máxima de una semana*".

Novament observem que el MEC s'ocupa específicament dels alumnes del medi rural. Pel que fa a l'abast territorial d'aquesta ordre, es prescriu que, a les comunitats autònomes amb plenes competències educatives, el directors de cada centre educatiu interessat hauran de remetre la sol·licitud al responsable designat per l'autoritat competent.

Constitució dels col·legis rurals agrupats (CRA) (Reial decret de 24 de desembre de 1986). Món rural i escola> CRA.

Aquest reial decret, comentat amb certa amplitud en l'apartat referit a legislació sobre l'escola unitària, conté, entre altres aspectes, una valoració global de la política educativa aplicada a la població rural des del 1970 fins a l'inici dels 80 i estableix el marc bàsic per al desenvolupament dels col·legis rurals agrupats (CRA). Respecte de la primera qüestió, se'n fa una valoració absolutament negativa perquè:

> *"Tuvo como consecuencia el cierre de numerosas escuelas y el recurso masivo al transporte escolar de los alumnos... La política de concentraciones escolares en centros comarcales, lejos de alcanzar las disparidades existentes entre el medio urbano y el rural, tendió a agravar las carencias de este último, dificultando el desarrollo educativo y afectivo de los alumnos y contribuyendo a su desarraigo cultural."*

D'altra banda, la legalització dels col·legis rurals agrupats (CRA) pretenia dignificar i millorar les condicions de treball dels mestres rurals i consolidar les petites escoles on aquests treballaven. Per evitar que els CRA es transformessin en superestructures rígides, s'afirmava el següent:

> *"Dichos colegios podrán revestir las formas de organización más adecuadas a las características geográficas y socioculturales de cada ámbito rural mediante una distribución flexible de las instalaciones docentes y deportivas, de los equipamientos y de la propia actividad docente."*

Procediment per atorgar subvencions a institucions sense finalitat de lucre per a la realització d'activitats relacionades amb l'educació compensatòria (Ordre de 15 de juny de 1987). Món rural i escola> Educació compensatòria.

Mitjançant aquesta ordre es donaven a conèixer les bases perquè les institucions sense ànim de lucre presentessin projectes per desenvolupar el programa marc d'educació compensatòria.[247] S'especifica que *"las zonas rurales especialmente desfavorecidas"* constitueixen una àrea d'atenció preferent.

Conversió de les concentracions escolars en CRA (Ordre de 20 de juliol de 1987). Món rural i escola> CRA .

El Ministeri d'Educació i Ciència, després de comprovar el desencert de les concentracions escolars, va considerar oportú d'establir mecanismes perquè es poguessin reconvertir en CRA. Segons el nostre parer, es tracta d'una ordre rellevant perquè es qüestiona la rendibilitat educativa i social dels centres que havien servit per impulsar la concentració escolar.

Regularització dels centres de recursos (CR) i dels serveis de suport escolar (Ordre de 19 de febrer de 1990). Món rural i escola> Servei de suport a l'escola rural.

A l'inici del text el legislador fa una valoració positiva de les accions derivades del pla d'educació compensatòria, ja que:

> *"Permitieron la puesta en marcha, con carácter experimental, de un conjunto de actuaciones dirigidas a paliar situaciones de desigualdad que se venían produciendo en el sistema educativo, tanto en zonas geográficas especiales como en grupos de población que, por motivos socioeconómicos, necesitaban refuerzos*

[247] Segons el legislador, l'educació compensatòria *"plantea una acción compensadora e integradora que garantice niveles mínimos de prestación, a fin de lograr la desaparición de las desigualdades apuntadas"*.

educativos especiales que garantizaran la igualdad de oportunidades en su actividad escolar."

Per consolidar la millora de l'escola al medi rural, es proposava continuar el pla d'educació compensatòria i, a més, es demanava explícitament als centres de recursos (CR) que contribuïssin a *"corregir las carencias materiales de la propia escuela rural"*. Novament, doncs, s'aprecia la voluntat del Ministeri d'atendre degudament la població i l'escola del medi rural.

Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu (Llei de 3 d'octubre de 1990). Món rural i escola> Extensió escolar. Currículum. Diversitat. Igualtat d'oportunitats. Descentralització. Concentració escolar.

La LOGSE gairebé no parla sobre l'escola en el medi rural. Això no vol dir que es tracti d'una qüestió subsumida a la més absoluta marginalitat. Si en fem una lectura generosa –tal com hem fet en comentar la LGE i la LODE–, hi trobem més de 20 articles que de manera indirecta s'hi refereixen. Considerem que la majoria d'aquests articles, tal com comentarem a continuació, indirectament poden ser respectuosos amb l'escola rural.

A) Articles respectuosos amb l'escola del medi rural

Per a nosaltres són articles respectuosos –o potencialment respectuosos– tots els que promouen el respecte vers la diversitat i els particularismes de tota mena; els que prohibeixen qualsevol mena de discriminació; els que afavoreixen la igualtat d'oportunitats i que promouen la descentralització i flexibilitat educativa; els que permeten l'adaptació curricular, i, finalment, els articles que explícitament promouen l'escolarització de l'alumnat en el seu propi medi.

A1) Articles que promouen el respecte vers la diversitat i els particularismes.

L'article núm. 1, als apartats a), d), e) i f) manifesta el següent:

> *"El sistema educativo español, configurado de acuerdo con los principios y valores de la Constitución, y asentado en el respeto a los derechos y libertades reconocidos en ella y en la ley orgánica 8/1985, de 3 de julio, reguladora del derecho a la educación, se orientará a la consecución de los siguientes fines previstos en dicha ley: a) el pleno desarrollo de la personalidad del alumno, d) la capacitación para el ejercicio de actividades profesionales, e) la formación en el respeto de la pluralidad lingüística y cultural de España, f) la preparación para participar activamente en la vida social y cultural."*

Segons el nostre parer, el ple desenvolupament de la personalitat de l'alumne es produeix, entre d'altres, quan al llarg de la seva escolarització –sobretot de la bàsica– se li respecta la identitat d'origen i se'l fa partícip de l'entorn natural i social del qual prové. Per això, interpretant d'una manera àmplia el el que disposa la llei, podem reclamar que l'alumne de la ruralia sigui escolaritzat en el seu propi medi.

Les activitats professionals que actualment es poden desenvolupar a l'Estat espanyol són, com en tantes societats amb una estructura social i econòmica moderna, absolutament diverses. *Grosso modo,* es parla d'activitats primàries (agricultura i ramaderia), secundàries (indústria i construcció) i terciàries (serveis). Si la LOGSE especifica que el sistema educatiu ha de capacitar l'alumnat per desenvolupar activitats professionals, considerem que és de justícia reclamar que l'escola de la ruralia predisposi l'alumnat a desenvolupar qualsevol de les tasques que hi ha al mercat de treball, tant de les formen part del primer, del segon com del tercer sector.

La formació en el respecte a la pluralitat lingüística i cultural d'Espanya exigida a l'art. núm 1e) de la LOGSE ha de comportar que qualsevol alumne de l'Estat sigui sensible a les cultures que sorgeixen de la constel·lació d'un mapa nacional divers (cultura catalana, gallega, basca, etc.), però també a les cultures que són fruit de la relació que estableixen les persones amb el propi medi. Fruit d'aquesta relació podem exigir –sempre dins del marc de la

LOGSE– que l'escola promogui el coneixement i el respecte de la cultura urbana, de la cultura rural, etc.

L'apartat f) ordena que el sistema educatiu ha d'afavorir la preparació de l'alumnat per a la participació activa en la vida social i cultural. Com que a l'Estat espanyol la vida social i cultural és diversa, considerem que la llei exigeix que els alumnes de la ruralia participin de la seva realitat social i cultural.

A.2) Articles que prohibeixen qualsevol mena de discriminació

L'article 57.3 prescriu que *"en la elaboración de tales materiales didácticos se propiciará la superación de* todo tipo de estereotipos discriminatorios, *subrayándose la igualdad de derechos entre los sexos."*

Si bé aquest article es refereix fonamentalment a la superació del sexisme, si en fem una interpretació oberta –cosa que es pot fer si tenim present el que hem subratllat–, cal pensar que estem en condicions de reclamar que es prohibeixi l'elaboració i la utilització de llibres de text, contes, joguines, fitxes de treball, etc. que discriminin o ridiculitzin formes culturals no hegemòniques com ara la rural.[248]

A.3) Articles que afavoreixen la igualtat d'oportunitats

Els articles 63.1, 63.2., 64, 66.1 i 67.1 promouen la igualtat d'oportunitats dels col·lectius mes desafavorits a partir d'estratègies fonamentalment compensatòries:

> *"Con el fin de hacer efectivo el principio de igualdad en el ejercicio del derecho a la educación, los poderes públicos desarrollarán las* acciones de carácter compensatorio en relación con las personas, grupos y ámbitos territoriales que se

[248] Nombrosos llibres de text que pretenen parlar de la societat ignoren el món rural i, en cas que el considerin, en presenten una imatge bastant distorsionada. Per a més informació vegeu: ORTEGA, M.A. (1995); *La parienta pobre...*, op. cit., pàg. 225-284.

encuentren en situaciones desfavorables *y proveerán los recursos económicos para ello.*

Las políticas de educación compensatoria *reforzarán la acción del sistema educativo de forma que se* eviten las desigualdades derivadas de factores *sociales, económicos, culturales,* geográficos, *étnicos o de otra índole.*

Las Administraciones educativas asegurarán una actuación preventiva y compensatoria garantizando, en su caso, las condiciones más favorables para la escolarización, durante la educación infantil, de todos los niños cuyas condiciones personales, por la procedencia de un medio familiar de bajo nivel de renta, por su origen geográfico o por cualquier otra circunstancia, supongan una desigualdad inicial para acceder a la educación obligatoria y para progresar en los niveles posteriores.

Para garantizar la igualdad de todos los ciudadanos en el ejercicio del derecho a la educación, se arbitrarán becas y ayudas al estudio que compensarán las condiciones socioeconómicas desfavorables de los alumnos *y se otorgarán en la enseñanza postobligatoria, además, en función de la capacidad y el rendimiento escolar. Se establecerán, igualmente, los procedimientos de coordinación y colaboración necesarios para articular un sistema eficaz de verificación y control de las becas concedidas.*

El Estado, con el fin de alcanzar sus objetivos en política de educación compensatoria, podrá proponer a las Comunidades Autónomas programas específicos de este carácter, de acuerdo con lo previsto en este título."

Sense entrar a valorar l'encert o el desencert de les polítiques compensatòries, no hi ha dubte que tots els articles que acabem d'esmentar denoten una certa sensibilitat per persones o col·lectius que estan en una posició social relativament "fràgil" o d'especial dificultat, com ara la població camperola.

A.4) Articles que promouen la descentralització educativa i l'adaptació curricular

Considerem que els articles 57.1, 57.4 i 57.5 afavoreixen la descentralització educativa i possibiliten una adaptació curricular que pot contribuir a millorar la situació de l'escola a la ruralia:

"57.1. Los centros docentes complementarán y desarrollarán el currículo de los niveles, etapas, ciclos, grados y modalidades de enseñanza en el marco de su programación docente.

57.4. Las Administraciones educativas fomentarán la autonomía pedagógica *y organizativa de los centros y favorecerán y estimularán el trabajo en equipo de los profesores.*

57.5. Las Administraciones locales podrán colaborar *con los centros educativos* para impulsar *las actividades extraescolares y* promover la relación entre la programación de los centros y el entorno socioeconómico en que éstos desarrollan su labor."

Considerem que tots aquests articles possibiliten indirectament la construcció d'una "escola rural" amb fisonomia pròpia. Això es reflecteix també en els articles 2.3.j, 12, 13c, 13d, 13g, ja que ordenen que l'activitat educativa generada a l'escola tingui com a objectiu integrar l'alumne en el seu medi:

2.3.j). La actividad educativa se *desarrollará atendiendo a los siguientes principios...* la relación con el entorno social, económico y cultural.

12. La educación primaria comprenderá seis cursos académicos, desde los seis años de edad. La finalidad de este nivel educativo será proporcionar a todos los niños *una educación común que haga posible la adquisición de los elementos básicos culturales, los aprendizajes relativos a la expresión oral, a la lectura, a la escritura y al cálculo aritmético, así como* una progresiva autonomía de acción en su medio.

13.c, d, g) La educación primaria contribuirá *a desarrollar en los niños las siguientes capacidades:* ...aplicar a las situaciones de su vida cotidiana *operaciones simples de cálculo y procedimientos lógicos elamentales... adquirir habilidades que permitan* desenvolverse con autonomía en el ámbito familiar y doméstico, así como en los grupos sociales con los que se relacionan... conocer las características fundamentales de su medio físico, social, cultural, y las posibilidades de acción en el mismo.

A.5) Articles que eviten l'escolarització de l'alumne en centres d'altres municipis

Considerem que els articles 3.6 i 65.1 afavoreixen l'escolarització de l'alumnat en el seu propi medi perquè afirmen:

> *"3.6) Para garantizar el derecho a la educación de quienes no puedan asistir de modo regular a un centro docente, se desarrollará una oferta adecuada de educación a distancia.*
>
> *65.1.) En el nivel de la educación primaria, los Poderes públicos garantizarán a todos los alumnos un puesto escolar gratuito en su propio municipio en los términos que resultan de la aplicación de la Ley Orgánica del Derecho a la Educación."*

B. Articles que hipotèticament són contraris a l'escola de la ruralia

Sortosament, no hem trobat cap article que prohibeixi expressament la instal·lació d'escoles en el medi rural o bé que es mostri contrari al desenvolupament d'una escola rural amb personalitat pròpia. Tal com acabem de veure, la majoria d'articles –si els interpretem des d'una perspectiva àmplia– permeten fer una escola "a mida". Tanmateix, l'article 62.5, segons com s'interpreti, pot afavorir polítiques educatives més aviat concentradores que, en el cas que es produïssin, contradirien bona part de l'articulat:

> "Excepcionalmente, en la educación Primaria y en la educación Secundaria obligatoria en aquellas zonas rurales en que se considere aconsejable, se podrá escolarizar a los niños en un municipio próximo al de su residencia *para garantizar la calidad de la enseñanza. En este supuesto las administraciones Educativas prestarán de forma gratuita los servicios escolares de transporte, comedor y, en su caso, internado."*

D'aquesta manera, el legislador es reserva la possibilitat d'utilitzar macrocentres –curiosament qüestionats en normes anteriors– per traspassar alumnes del medi rural cap a nuclis urbans.

Línies bàsiques per establir el currículum d'educació infantil (Reial decret de 6 de setembre de 1991). Món rural i escola>Currículum.

Mitjançant aquest reial decret es fixava el contingut mínim i s'explicitaven els objectius bàsics de l'educació infantil del territori MEC. Considerem que es tracta d'una norma sensible amb la realitat rural perquè afavoreix l'adequació curricular a la particularitat del medi:

> *"Art.4. Con el fin de hacer efectivo lo dispuesto en el art. núm. 8 de la ley orgánica 1/1990, de 3 de octubre, la educación infantil, tendrà los objetivos siguientes: e) observar y explorar el* entorno inmediato *con una actitud de cursiosidad y cuidado... f) conocer algunas manifestaciones culturales de su entorno, mostrando actitudes de respeto, interés y participación hacia ellas."*

A banda d'això, el MEC es comprometia a fomentar l'elaboració de materials didàctics adequats a la ruralia.

Concreció del currículum d'educació infantil (Reial decret de 6 de setembre de 1991) . Món rural i escola>Currículum.

Aquest reial decret explica el contingut fonamental que s'ha de donar en el tram d'educació infantil. Pel que fa a aquest apartat de la tesi, només volem destacar que a l'annex es prescriu que, quan es desenvolupi l'àrea temàtica "*la unidad y su entorno*", cal explicar:

> *"...Formas de organización humana según su ubicación en distintos paisajes. Paisaje rural y paisaje urbano. Distintos tipos de paisajes. Influencia del tiempo atmosférico. La intervención del ser humano en el paisaje (cultivos, urbanización, deterioro...). El propio entorno: caracterización y elementos que lo integran... Costumbres, folclore y otras manifestaciones culturales de la comunidad a la cual se pertenece, etc..."*

Queda ben palès que el medi rural ha d'estar present en el currículum ordinari d'educació infantil.

Aprovació del Reglament orgànic de les escoles d'educació infantil i dels col·legis de primària (Decret de 28 de maig de 1993). Món rural i escola>Currículum. Descentralització.

En la part introductòria del text es recorda –fent al·lusió a determinats articles de la LOGSE– que els centres tenen una autonomia considerable per definir el projecte educatiu, el projecte curricular, la programació anual, etc. Considerem, una vegada més, que aquesta descentralització afavoreix la singularitat dels centres i, d'una manera especial, la dels centres rurals.

Instruccions que regulen l'organització i el funcionament dels centres (Ordre de 29 de juny de 1994). Món rural i escola> Escoles llar.

Després de molts anys de mutisme, ens trobem amb una ordre que, entre altres aspectes, informa sobre l'organització i el funcionament de les escoles llar. Els art. núm. 47 i 48 diuen el següent:

> *"En las Escuelas Hogar y centros que tengan adscritos servicios residenciales, el personal especializado colaborará con el Claustro en la programación de las actividades que se refieran a orientación, tutoría de alumnos y actividades complementarias.*
>
> *El programa anual de actividades complementarias y extraescolares incluirá: ...f) En las Escuelas Hogar y centros que tengan adscritos servicios residenciales, la organización del ocio y el tiempo libre."*

Creació i funcionament dels centres de professors i de recursos (CPR) (Reial decret de 20 d'octubre de 1995). Món rural i escola> Serveis educatius.

Aquest decret ordenava la fusió dels centres de recursos amb els centres de suport al professorat. En el preàmbul s'especificava que *"esta unificación, que se produce en el marco general de implantación de la LOGSE, pretende facilitar la coordinación de sus actuaciones con las de otros servicios de supervisión, de asesoramiento al profesorado y de apoyos a los centros*

docentes..." A nosaltres ens interessa especialment l'art. núm. 7, perquè insta els CPR a elaborar un pla d'actuació que tingui com a objectiu:

> *"Estimular la participación del profesorado..., promover la adecuación de los contenidos..., proporcionar asesoramiento a los centros docentes..., promover el desarrollo e intercambio de experiencias..., ofrecer a los centros docentes información sobre recursos didácticos y curriculares...,* y contribuir a la dinamización social y cultural, especialmente en las zonas rurales, con el fin de enriquecer los proyectos educativos de la zona."

1.3.4.2.2. Normativa autonòmica

Projecte d'ensenyament de l'Escola Nova Unificada (18 de setembre de 1936). Món rural i escola> Currículum. Aptituds dels mestres. Formació del professorat. Política de construcció escolar. Interrelació escola-medi. Serveis escolars.

El Pla d'ensenyament elaborat pel CENU el considerem interessant perquè, a més de fer una crítica rigorosa de la situació de l'educació i de l'escola en el medi rural, fa una proposta atrevida, metòdica i seductora que pretén adequar l'estructura de l'escola a la realitat camperola. Bona part d'aquesta crítica i d'aquests propòsits els trobem rigorosament sistematitzats en el capítol titulat *El problema de l'escola rural.* A l'inici d'aquest capítol s'afirma que l'escola de la ruralia s'ha destacat pel fet de transmetre una educació llibresca, artificial, descontextualitzada i, sobretot, allunyada dels interessos i de les necessitats objectives de la gent del camp. L'escola rural, en opinió del col·lectiu que elabora el pla, "ha estat i és desgraciadament una imitació servil i empobrida de l'escola urbana."

Davant d'aquesta constatació es reclama una discriminació positiva per tal que l'escola urbana recobri la personalitat i la dignitat que li són pròpies. L'elevat nombre de persones que treballen al camp i les potencialitats pedagògiques que ofereix el medi són, segons el parer dels membres del Consell, factors

decisius perquè l'administració hi dediqui "una atenció preferent", urgent i decidida.

Al llarg del capítol s'insisteix reiteradament en la necessitat de desvetllar la "fesomia pròpia de l'escola rural." I això s'ha de fer "recolzant-se en la naturalesa i en la senzilla trama de la vida camperola."

Pel que fa a les propostes concretes,[249] es recomanava suprimir les assignatures tal com estaven estructurades fins aleshores; eliminar els programes i qualsevol mena de rigidesa, com ara els horaris convencionals; assajar nous plans de treball difosos per les pedagogies actives (per això es considera fonamental substituir el típic llibre de text per altres materials d'aprenentatge més integrats al medi), etc.:

> "Precisa portar a l'escola rural l'assaig dels nous plans de treball, preconitzats en els nous mètodes i en les noves tècniques de labor escolar. Amb això s'aconseguirà que el centre de gravetat de la tensió de l'escola es traslladi dels llibres de text i dels programes a la gran cantera de recursos educatius que ofereix la natura i la vida."

També se suggeria que "dediquessin gran atenció al treball agrícola i a l'hort escolar." Tal com s'explica en altres apartats del Pla, es donava una importància notable al treball al camp o a l'hort, perquè es considerava un mitjà –sens dubte el millor– per adquirir altres coneixements i per eixamplar la formació de la persona.

Altres aspectes que cal destacar són els que fan referència a la formació i a l'actitud del mestre. El programa del CENU considerava imprescindible que tot mestre rural es mostrés compromès amb "la causa":

---

[249] Respecte d'això, cal fer una consideració important. En el conjunt del document es deixa entreveure que les reformes pensades per a l'escola rural es consideren vàlides per exportar a l'escola urbana. Malgrat tot, es deixa ben clar que l'estructura i l'organització d'aquests centres dificulten la implantació del model rural.

> "Sobren mestres que fugen del poble per aversió al camperol analfabet i suat. I es necessiten mestres de sòlida formació cultural que principalment posseeixin un sentit altruista de llur comesa; una clara consciència i un autèntic fervor per l'obra de l'educació popular. Precisa formar el mestre amb un esperit tens vers l'educació del proletariat."

Quant a la formació, es demanava que rebés bàsicament la mateixa formació que la resta de professionals de l'ensenyament. Tot i això, es trobava convenient dotar-lo d'una instrucció complementària, impartida en el medi rural per persones que dominessin les tècniques productives agrícoles i ramaderes, "per professors que no siguin únicament intel·lectuals." D'altra banda, també se suggeria que el mestre rural visités de tant en tant la ciutat, a fi de no perdre el contacte amb la cultura urbana, i que assistís a determinats cursos de reciclatge.

La proposta del CENU també preveia una política de construccions escolars específica per a la ruralia. El Pla prescrivia que cada poble –sempre que els "nuclis de població siguin suficients"[250]– havia de tenir una o més escoles "d'ambient rural". Es considerava poc apropiada la "solució" de les concentracions escolars; tot i així, no es desestimava per a "aquelles comarques de població molt escampada." D'altra banda, al centre de comarca es considerava convenient establir escoles comarcals politècniques i, a "les localitats ben situades", una escola "pràctica d'agricultura". Aquesta era en definitiva la previsió d'infraestructures educatives per al medi rural.

Normativa de transport escolar (Decret de 31 de març de 1982). Món rural i escola> Servei escolar (transport).

Aquest decret ordenava, després de considerar el que establien les normes sobre transport escolar aprovades pel govern central, que:

---

[250] A diferència d'altres normes, aquesta no estableix el nombre mínim d'habitants per poder-hi implantar una escola.

"A l'àmbit territorial de Catalunya els vehicles de transport d'escolars que realitzin desplaçaments altres que els que corresponen normalment al trajecte de la residència al centre escolar, no podran transportar-ne en nombre més gran que la quantitat de places normals per a viatgers que fixi el permís de circulació del vehicle."

Dit això, doncs, el Departament d'Ensenyament exigia que cada seient fos ocupat només per un alumne, la qual cosa devia contribuir a millorar la qualitat del transport escolar, utilitzat per un nombre significatiu d'alumnes d'origen rural.

Gratuïtat en el transport escolar (Decret de 8 de setembre de 1983). Món rural i escola> Servei escolar (transport).

Els tres articles del Decret només legislaven pràcticament sobre aspectes relacionats amb la població escolar d'origen rural:

"1– *Els alumnes de centres docents públics que estiguin en edat d'escolarització obligatòria i se'ls hagi proporcionat una plaça escolar en un centre allunyat a la seva residència* gaudiran de transport escolar gratuït, d'acord amb la normativa vigent i amb la consignació pressupostària en aquest respecte.

2.1– En tots els vehicles que transportin més de quinze alumnes menors de deu anys serà exigible la presència d'una persona idònia, com a acompanyant, degudament acreditada.

3– Els alumnes de centres docents públics de Batxillerat i Formació Professional situats en zones rurals gaudiran igualment de la gratuïtat en el transport escolar, d'acord amb la consignació pressupostària existent."

Constitució de ZER per a centres públics d'ensenyament primari (Decret de 27 de juliol de 1988). Món rural i escola> ZER.

Aquest decret demostra una certa sensibilitat amb l'escola en el medi rural perquè possibilita que s'organitzi d'una manera particular. La nova organització, les ZER, té, entre altres, els objectius de millorar la qualitat de l'ensenyament, facilitar la tasca del mestre, consolidar l'escola del poble, etc.

Drets i deures dels alumnes (Decret de 4 de setembre de 1990). Món rural i escola> Igualtat d'oportunitats. Currículum. Integració al medi. Educació compensatòria.

Aquest decret –de la mateixa manera que la LGE, la LODE i la LOGSE– no deia explícitament res sobre l'escola i l'alumnat de la ruralia. Tanmateix, si l'analitzem des d'una perspectiva àmplia, trobem com a mínim tres articles que en parlen, encara que ho facin de manera indirecta.

L'article núm. 2.1 afirma que *"tots els alumnes tenen els mateixos drets i deures,* sense més distincions que aquelles que es deriven de la seva edat i del cicle dels ensenyaments que es trobin cursant." En parlar de tots els alumnes considerem que tant es refereix als que viuen a la plana com a la muntanya, al medi rural com a l'urbà, etc.

Els articles núm. 4.1 i 4.2 manifesten que "els alumnes tenen dret a rebre una formació que els permeti aconseguir el ple *desenvolupament de la seva pròpia personalitat. Per tal de fer efectiu aquest dret, la formació* dels estudiants *haurà de comprendre:... la formació dirigida al coneixement del seu entorn social i cultural immediat...*" Dit això, considerem just que l'alumnat de la ruralia desenvolupi la seva personalitat a partir del contacte amb la seva pròpia realitat (ens referim a la realitat camperola).

D'altra banda, l'art. núm. 15.1 prescriu que "els alumnes tindran dret a rebre els ajuts necessaris per compensar possibles mancances de tipus familiar, econòmic i sociocultural amb la finalitat de crear les condicions adequades que garanteixin una igualtat d'oportunitats real." Nosaltres interpretem que aquest article podia afavorir la situació de l'alumnat de les zones rurals més marginals.

Ordenació curricular de l'educació primària (Decret de 28 d'abril de 1992). Món rural i escola> Currículum.

Mitjançant aquest decret es donava a conèixer l'estructura curricular bàsica dels centres d'educació primària de Catalunya. El conjunt de l'articulat fa molt

d'èmfasi en la necessitat que l'alumnat aprengui les nocions bàsiques de la realitat nacional catalana sense esmentar per a res la realitat local. L'art. núm. 2.9 ordena:

> "L'educació primària tindrà com a finalitat que els alumnes, en acabar l'etapa, assoleixin les capacitats següents:.. comprendre els trets fonamentals de Catalunya en els seus aspectes naturals, socials, culturals i històrics, en tant que medi definidor de la identitat nacional i personal i progressar en el sentiment de pertinença al país."

Malgrat això, s'exigeix que dins de l'àrea de "coneixement del medi social i cultural" es doni a conèixer la realitat rural del país. Els apartats 3.1 i 3.2 de l'annex ordenen que el currículum ordinari incorpori explicacions sobre "agricultura i activitats primàries..." i sobre "l'estructura dels paisatges rurals".

Concerts educatius (Decret de 23 de gener de 1993). Món rural i escola> Concerts educatius.

Aquest decret permetia que l'Administració catalana signés concerts educatius amb escoles que, tot i ser incompletes, afavorissin l'escolarització de la població rural, entre altres.

1.3.5. LA POLÍTICA EDUCATIVA TEÒRICA SOBRE L'ESCOLA EN EL MEDI RURAL

Considerant només la legislació que hem analitzat a la secció anterior, la política educativa teòrica projectada pel govern central preveu sis etapes. La primera comprèn tot el segle XIX i el primer terç del segle XX (1813-1931); la segona etapa coincideix amb la II República (1931-1939); la tercera coincideix amb la postguerra (1939-1949); la quarta correspon als darrers anys de l'autarquia i els primers de l'obertura (1949-1960); la cinquena etapa comprèn diversos períodes polítics perquè inclou el *desarrollisme* econòmic, la fi del franquisme, la transició i els primers anys de democràcia (1960-1982), i la darrera etapa coincideix amb bona part del mandat socialista (1981-1995).

Pel que fa a la política del govern autonòmic, tot i disposar de poques lleis que ens permetin parlar amb propietat, hem establert tres períodes: el primer comprèn la Guerra Civil (1936-39), el segon correspon als primers anys en què l'actual Generalitat de Catalunya rep les transferències en matèria d'educació (1981-1988), i el tercer període s'inicia al final de la dècada dels 80 i d'alguna manera es perllonga fins al dia d'avui. Vegem tot seguit els trets distintius de cada etapa.

1.3.5.1. La política educativa teòrica del govern central

Primera fase: del 1813 al 1931

Durant tot el segle XIX i el primer terç del segle XX ens adonem, en primer lloc, de la pràctica inexistència de lleis, decrets, normes i circulars que prevegin l'especificitat de l'escola rural. En principi, doncs, no podem parlar pròpiament d'una política educativa favorable o desfavorable envers l'escola rural, perquè durant aquest període els governants gairebé no hi van pensar de manera explícita. Aquesta és la principal conclusió a què hem arribat.

Això no vol dir, però, que a través de la legislació més genèrica no es desprenguin propostes presumptament interessades a portar l'educació a la ruralia. Considerant el conjunt de la normativa presentada, podem afirmar que les forces polítiques que s'alternaven en el poder, conservadors i liberals, presumien de voler acostar la "civilització", la "cultura" i l'escola a l'últim racó de món. Els uns i els altres insistien en la necessitat d'escolaritzar tota la població, fins i tot la que es trobava en els pobles demogràficament més "insignificants."[251] Amb tot, es copsen notables discrepàncies respecte de la manera com s'havia de dur a terme. Va ser precisament a partir d'aquests desacords que a poc a poc es popularitzaren dos projectes.

El projecte més "avançat", defensat pels governs més progressistes, pensava que el medi rural havia de tenir una escola similar a la de la ciutat. Partint del principi que tota escola pública, independentment del lloc on es trobés, havia de tenir la mateixa qualitat i els mateixos serveis, es creia que l'escola rural havia de ser completa en el sentit més ampli del terme. Havia d'impartir tots els trams educatius, havia d'oferir el mateix currículum, calia que fos regentada per persones degudament formades i que poguessin demostrar que tenien el títol de mestre, etc. Les lleis més progressistes fins i tot requerien que el mestre rural percebés el mateix sou que el mestre de ciutat i li prohibien desenvolupar altres tasques llevat de les que tenien a veure directament amb l'escola. Tot plegat afavoria, si més no teòricament, que l'escola rural tingués la mateixa categoria que la de la ciutat.

El projecte defensat pels governs més conservadors tenia un altre aspecte. Hom pensava que l'escola de ruralia havia d'ésser inferior en molts aspectes. S'acceptava que no oferís tots els nivells de l'ensenyament primari (el Pla d'instrucció primària de 21 de juliol de 1838 preveia que les escoles situades en pobles de 400 habitants o menys només impartissin l'ensenyament

[251] Ara bé, és cert que no tots ho fan amb la mateixa insistència i encara menys amb el mateix convenciment. No hi ha dubte que els governs liberals progressistes posaren més mitjans per fer efectiu

elemental); es permetia que els "mestres" gairebé no tinguessin formació específica (n'hi havia prou presentant un certificat de bona conducta, acreditant les virtuts morals, demostrant les bones intencions, etc.). Això va afavorir que, circumstancialment, moltes escoles rurals fossin regentades per sacerdots, els quals estaven més interessats a donar nocions de doctrina cristiana que no pas coneixements que despertessin inquietuds.

D'altra banda, s'era mestre rural sense necessitat de passar una oposició, es cobrava una misèria i es permetia als ensenyants que realitzessin altres activitats "honrades". La llei Moyano, per exemple, preveia que els mestres rurals fessin de "*cura párroco, secretario de Ayuntamiento, etc.*" perquè poguessin sobreviure.

El conservadorisme polític projectà per al món rural una escola que en alguns aspectes (en els objectius, en els valors, en les actituds, etc.) havia de ser igual que la de la ciutat, però en altres qüestions (trams educatius, nivell retributiu, prestigi, etc.) calia que fos diferent. Això féu, al nostre entendre, que l'escola de la ruralia es convertís en un escola deficitària, rònega, poc atractiva o, el que és el mateix, en una escola de rebaixes.

Durant aquest segle i escaig, doncs, les instàncies polítiques rarament varen pensar que l'escola del medi rural havia de tenir unes característiques singulars. En el buidatge que hem fet només hem trobat un parell de normes aïllades que indirectament proposen una mínima adequació. El Pla general d'instrucció pública de 4 d'agost de 1836 insta les *"escuelas de aldeas y de poblaciones rurales"* que eduquin els alumnes en el cultiu dels arbres i en les tasques del camp; el Reglament d'instrucció primària de 26 de novembre de 1838 afavoreix que *"los distritos escolares y poblaciones rurales"* adeqüin l'horari i el calendari escolars a les necessitats de la ruralia. Volem remarcar que aquest parell de "concessions" no conformen de cap manera una política educativa procliu a una escola rural singular. Més aviat cal interpretar-ho com

el propòsit esmentat malgrat que no l'arribessin a assolir.

una estratègia política interessada a evitar el fracàs de l'escola en el medi rural.

Segona fase: del 1931 al 1939

Considerant la normativa que hem exposat, podem afirmar que durant la II República hi hagué una política encarada a millorar substancialment la qüestió educativa, tant en el camp de l'educació formal com de la no formal, del món rural. Aquesta millora s'articulà a l'entorn de quatre eixos principals:

1. Extensió de l'escola al medi rural

2. Dignificació de l'escola del medi rural

3. Adequació mínima de l'escola a les particularitats del medi

4. Extensió de la "cultura" i l'educació al medi rural a través de les missions pedagògiques i altres institucions.

El govern republicà –sobretot el del bienni socialista (1931-33) i el del Front Popular (1936-39)– es va destacar pel fet d'emprendre diversos programes d'extensió escolar amb l'objectiu d'acostar l'escola (i amb ella la "cultura") a tota la població, i de manera especial a la que es trobava en una situació més desafavorida. Així, doncs, el Decret de 23 de juny de 1931 autoritzava la creació de 7.000 places de mestres i el Decret de 7 d'agost del mateix any concedia diverses ajudes perquè els ajuntaments més necessitats poguessin construir escoles. Suposem que aquests programes –per cert, no sempre desenvolupats completament– devien afavorir especialment la població i els municipis rurals, perquè eren, de ben segur, els que es trobaven en una situació econòmica i educativa més precària.

Durant la II República els diferents governs no només es van preocupar perquè la ruralia tingués escola, sinó també perquè aquesta fos de la mateixa categoria o qualitat que la de la ciutat. Hem trobat diversa normativa que exigia

l'augment generalitzat dels sous dels mestres, l'arranjament de totes les escoles públiques, l'ampliació dels serveis escolars i la utilització de la pedagogia "d'avantguarda" per part de totes les escoles, etc. En aquest sentit, és ben il·lustrativa l'Ordre de 13 de juny de 1932, aprovada en el mandat de Marcel·lí Domingo, ja que instava que les escoles públiques –i de manera especial les de la ruralia– creessin una biblioteca escolar a fi de divulgar la cultura; també és representativa d'aquesta voluntat igualitarista la Circular d'11 de novembre de 1937, perquè demanava que *"tanto las escuelas urbanas com las rurales"* incorporessin els principis de la pedagogia activa per aconseguir una millora general de l'educació.

Durant la República, a diferència del que va succeir durant el període anterior, no només hi va haver la preocupació d'atansar l'escola al medi rural i de dignificar la que ja existia, sinó que es va intentar, a més, de fer una escola integrada al medi.

Diversos decrets aconsellen que l'escola, i de manera particular la de la ruralia, interaccioni amb l'entorn més proper i s'hi integri. L'Ordre de 12 de gener de 1932 prescrivia que *"la escuela ha de vivir en íntimo contacto con la realidad... El maestro utilizará los grandes valores educativos que encierra el ambiente geográfico. La fábrica, el taller,* la granja, *el mar,* todo lo que constituya fisonomía económica y espiritual de aquella zona, ha de ser familiar al niño y a la Escuela".

Hi ha normes que aconsellen l'adequació del currículum a la realitat de la zona, d'altres demanen que els alumnes s'iniciïn en les activitats professionals del poble, etc. També trobem normativa que insisteix en la necessitat d'integrar arquitectònicament l'escola a l'entorn. El Decret de 7 de juny de 1933 fa explícit que *"la repetición de los tipos de Escuelas no es deseable ni lógicamente posible. Las condiciones del solar, la ornamentación, los accesos, el declive del terreno, condiciones climatológicas, tradición estética... son los que deben dar personalidad propia a los edificios."* D'altra banda, també

establia que *"no deben rechazarse los materiales y sistemas constructivos de la localidad, al contrario, éstos deben merecer una especial consideración por parte del arquitecto, sobre todo si ello tiene un gasto original menor y si se tiene la garantía de su conservación."* L'Ordre de 28 de juliol de 1934 anava en la mateixa direcció, ja que exigia que "*la naturaleza de los materiales que hayan de emplearse variará necesariamente con los recursos, las costumbres y la geología de cada localidad."*

El fet que els diferents governs republicans es mostressin contraris a l'estandardització dels edificis i a favor d'adequar mínimament el currículum a les necessitats del medi rural no vol dir que projectessin una escola rural substantiva i absolutament genuïna. Això només es dóna a Catalunya –i només teòricament– quan el CENU es fa càrrec de l'educació.

La millora de l'educació en el món rural també es féu efectiva, com ja hem enunciat, a través de diverses propostes en el camp de l'educació no formal.[252] Durant aquest període cal parlar *grosso modo* de les missions pedagògiques, de les milícies de la cultura i de les campanyes d'extirpació de l'analfabetisme. Les dues darreres propostes han d'ésser matisades, perquè es crearen en plena Guerra Civil i, a diferència de les missions pedagògiques, el seu objectiu fonamental no era tant millorar la cultura de la població camperola sinó més aviat adoctrinar-la perquè lluités convençuda contra el feixisme.

Mitjançant les missions pedagògiques, la República intentà millorar la situació educativa i cultural del món rural, alhora que feia partícip la pagesia dels nous mitjans de comunicació de massa difosos àmpliament a la ciutat. Aquesta institució, tot i tenir present en algun moment la singularitat de la cultura rural, es distingí sobretot pel fet d'exportar una cultura bàsicament urbanocèntrica. No podem oblidar que l'objectiu principal de les missions era *"llevar a las*

[252] Malgrat que l'objecte d'estudi d'aquesta secció se centra en l'educació formal, també analitzem, tot i fer-ho només de passada, l'educació no formal, perquè es considera que és un complement o una substitució de la primera.

gentes, con preferencia a las que habitan en localidades rurales, el aliento del progreso *y los medios de participar en él, en sus* estímulos morales *y en los ejemplos del* avance universal, *de modo que los pueblos todos de España, aún los más apartados, participen en las ventajas y goces nobles reservados hoy a los centros urbanos."*

Pel que fa a les milícies de la cultura, creades per decret el 30 de gener de 1937, les hem de considerar com un invent més del govern legítim per alfabetitzar els soldats del front. Certament, no només es tractava d'ensenyar a llegir i a escriure, sinó també d'explicar-los el sentit de la República, la raó de la guerra, determinades formes d'organització política, etc. Per a aquest fi s'organitzà un cos de mestres i instructors degudament formats i dotats de material didàctic específic. La majoria dels analfabets, tal com s'ha posat de manifest en diversos estudis, provenien de les zones rurals de l'Estat.

Quant a la tercera fórmula, la Primera campanya d'extirpació de l'analfabetisme, creada per decret el 8 d'octubre de 1937, fou una missió que va anar a càrrec de les *Brigadas Volantes* i tingué com a objectiu a eradicar l'analfabetisme a la rereguarda, especialment en *"aquellas zonas rurales de mayor densidad de analfabetos."*

Tercera fase: del 1939 al 1949

Durant la postguerra la política educativa adreçada a l'escola del medi rural experimenta un tomb substancial, arran de l'aprovació de diverses propostes que, al nostre entendre, la perjudicaren seriosament.

En primer lloc, se suspenen els plans de construcció escolars projectats durant el període republicà. D'aquesta manera, l'extensió de l'escola, tant en el medi urbà com en el rural, va passar a dependre de la iniciativa privada i de l'església. En segon lloc, desapareixen els programes d'ajuda als municipis més petits perquè puguin finançar fàcilment la construcció de l'escola. En tercer lloc, s'accepta implícitament que els pobles més petits no tinguin escola.

D'altra banda, l'escola rural que sobreviu a la guerra s'ha de sotmetre a una legislació vexatòria perquè la converteix novament en una escola de tercera o quarta categoria. Es permet que la tasca educativa sigui desenvolupada per persones amb escassa o nul·la formació en el camp del magisteri (n'hi ha prou de demostrar determinades qualitats morals o afinitat al règim), s'és "mestre rural" sense necessitat de passar una oposició (l'Estatut del magisteri de 24 d'octubre de 1947 deixa ben clar que les escoles rurals *"constituirán una clase especial a efectos de su provisión, segregándose del sistema general"*), el futur de l'escola està únicament i exclusivament en mans de l'ajuntament (l'ajuntament és el responsable de tenir cura de l'edifici, de proporcionar casa habitació o un sou subsidiari al mestre, etc.).

D'altra banda, en alguna norma molt primerenca, com ara la Llei de 17 de juliol de 1945, s'apuntava l'inici d'una política educativa descaradament contrària a l'escola rural. L'art. 30 de l'esmentada llei preveia per primera vegada la construcció d'escoles llar:

> *"Siempre que las circunstancias de población diseminada y dificultad de transporte, o los casos de infancia huérfana, desvalida o necesitada de protección especial, lo exijan, la Corporaciones públicas, los particulares o el propio Estado deberán, en su caso, crear las instituciones escolares que, en régimen de internado, similar en todo lo posible al hogar, protejan y eduquen a sus beneficiados según las normas docentes de esta Ley, inculcándoles el espíritu nacional de comunidad cristiana y española."*

Quarta fase: del 1949 al 1960

Al llarg d'aquesta dècada la política educativa que afecta el medi rural conté aspectes encoratjadors i d'altres més aviat desesperants. D'una banda, s'activa novament la política de construccions escolars (l'administració sembla interessada a estendre l'escola al medi rural), però, d'altra banda, es continua promovent una escola rural poc professional, de baixa categoria i, en termes generals, molt poc atractiva.

Pel que fa a l'extensió escolar, creiem que són especialment positius els decrets de 18 de novembre de 1949, de 21 de desembre de 1953, de 7 de setembre de 1954 i de 22 de febrer de 1957, perquè directament o indirectament pregonen l'extensió escolar al medi rural. Es manifesta la voluntat que els pobles més petits de la geografia espanyola disposon d'escola; s'atorguen importants exempcions econòmiques als pobles més pobres perquè puguin edificar escoles; es proposen models particulars d'escola perquè s'adeqüin a l'estructura socioeconòmica dels pobles rurals (es fa al·lusió a les escoles de temporada, a les escoles volants...)., etc.

Tanmateix, condemna l'escola de la ruralia a una posició marginal perquè permet –tal com s'havia fet durant els mandats conservadors del segle XIX i durant l'etapa precedent– que hi vagin persones molt poc preparades i que ocupin el lloc seguint vies poc objectives, etc. L'ordre de 14 de novembre de 1955 no podia ser més explícita quan afirmava que *"las plazas vacantes de las escuelas volantes podrán ser ocupadas por maestros de enseñanza primaria, hijos y huérfanos de Maestros Nacionales, de inspectores de Enseñanza Primaria y de Profesores de Escuelas del Magisterio."*

Malgrat tot, hi ha un fet que cal destacar perquè acosta el mestre rural al mestre de la ciutat. La Circular de 29 de desembre de 1954 donava als mestres rurals els mateixos drets que tenien la resta de col·legues en matèria d'excedència i jubilació.

Al llarg d'aquesta dècada la política educativa hostil vers l'escola del medi rural continua fent-se sentir de manera molt discreta a partir de decrets que aconsellaven la posada en marxa de les escoles llar. Tanmateix, ara només s'aconsellava posar-les en marxa *"...cuando las exigencias geográficas lo demanden..."*

Cinquena fase: 1960-1982

Al llarg d'aquests 20 anys es planifica una política educativa absolutament hostil vers l'escola del medi rural. Tot i això, incomprensiblement, entre els anys 1964 i 1970 s'observen gestos aïllats que denoten una estranya sensibilitat.

Hem afirmat que es posa en marxa una política contrària a l'escola de la ruralia perquè el Ministeri d'Educació genera una infraestructura pensada expressament per fer desaparèixer les escoles rurals, i de manera especial les que estan situades en els llocs més inaccessibles[253]. Aquesta infraestructura constava fonamentalment: d'escoles llar, d'escoles comarcals o de concentració, de servei de menjador i de transport escolar. Aquests quatre elements degudament combinats havien de fer possible l'escolarització plena de l'alumnat rural en macrocentres situats, generalment, a les capitals de comarca o grans nuclis de població.

En aquest context, el 1960 s'aprovà una llei que preveia la creació d'una partida econòmica destinada a la creació d'escoles llar, el 15 de setembre de 1961 s'aprovà una resolució que instava les diputacions a buscar fons de finançament diversos per crear menjador allà on fes falta, el 8 de novembre de 1962 va entrar en vigor una resolució que regulava el procediment que havien de seguir les comissions provincials de Transport Escolar per contractar els serveis de transport a fi que *"los niños que residen en zonas alejadas de los centros docentes o en viviendas diseminadas"* poguessin assistir a escoles llar i escoles comarcals, etc.

Sobre el transport, només volem fer un incís arran d'una ordre i un decret bastant incongruents aprovats l'any 1970. Ambdues normes permetien (si no afavorien) transportar més alumnes que no pas seients hi havia a l'autobús per tal d'abaratir les despeses del transport escolar.

La nova política educativa adreçada a l'escola rural exigia, segons el nostre parer, una operació de maquillatge per acontentar els sectors més afectats, és a dir, els pares i els mestres. A les famílies que es quedaven sense escola –la majoria camperoles– era previst donar-los beques de transport escolar, de menjador i fins i tot d'allotjament perquè acceptessin els nous tractes sense posar-hi gaires obstacles. Als mestres als quals se suprimia la plaça era previst de convocar-los oposicions restringides a fi que s'igualessin amb la resta de col·legues; se'ls reconeixien drets que fins aleshores havien estat drets exclusius dels "mestres urbans", etc.

D'altra banda, la política educativa contrària a l'escola rural també es feia palesa mitjançant l'aprovació de lleis i reglaments que només permetien la construcció d'escoles de 8 o més unitats (això impedia que els pobles rurals amb pocs habitants poguessin obtenir un centre) o que aplicaven un únic calendari a totes les escoles del país.

Paradoxalment, però, ens trobem amb normes que, si més no aparentment, alleugereixen l'asfíxia que fins aquí hem explicat. Des de la segona meitat de la dècada dels 60 fins al 1970 s'aprova normativa que promou indirectament l'extensió de l'escola a municipis petits i amb pocs recursos econòmics (Llei de 16 de desembre de 1964, Llei de 21 de desembre de 1965, etc.). Ocasionalment apareix alguna ordre que afavoreix l'adequació del període lectiu i del currículum escolar a les particularitats de la comarca (Ordre de 10 de febrer de 1967); també ens trobem amb alguna resolució que concedeix un complement econòmic als mestres que treballen en *"escuelas de difícil desempeño"* (Resolució de 20 de maig de 1967). Fins i tot s'aprova una resolució on s'especifica que les escoles rurals on assisteixin alumnes de masos dispersos constitueixen centres preferents a l'hora de rebre ajuts per organitzar el servei de menjador escolar (Resolució de 20 de maig de 1965).

[253] Per a més informació vegeu què disposa la Resolució de 9 de novembre de 1963.

En el camp de l'educació no formal, entre els anys 1966 i 1967 torna a aparèixer normativa referida a les missions pedagògiques. Els dos decrets i l'ordre que hem analitzat manifestaven que les missions tenien com a objectiu principal *"extender la cultura en los medios rurales"* mitjançant la difusió de *"bibliotecas circulantes, conferencias, discotecas, exhibiciones teatrales, exposición de reproducciones artísticas, cine educativo, emisiones de radio, televisión y otros medios análogos, con preferencia los que contribuyan a mejorar la vida rural."*

Si bé aquestes normes aïllades denoten una certa consideració vers l'escola rural –i no tant vers l'educació en el medi rural–, en cap cas no originen un canvi de rumb en la política educativa iniciada al principi dels anys 60. Durant tot aquest període el Ministeri d'Educació tenia molt clar que s'havia entrat en un procés de concentració escolar creixent i irreversible.

Sisena fase: 1982-1995[254]

Durant el mandat socialista la política educativa sobre l'escola rural va experimentar un tomb notable respecte de la que s'havia desenvolupat anteriorment. En termes generals, cal parlar d'una política interessada per protegir i millorar l'escola del medi rural. Segons el nostre parer, la política procliu vers aquesta escola es vertebra a l'entorn de quatre eixos principals:

1. Crítica explícita vers la política educativa que s'havia aplicat fins aleshores a l'escola rural.

2. Aturada del procés de concentració escolar i reconversió de les velles estructures que possibilitaren el tancament massiu d'escoles rurals.

3. Atenció especial a l'escola rural mitjançant la creació de programes i de serveis diversos.

---

[254] Recordem que a partir del 1981 la Generalitat comença a dissenyar una política educativa pròpia tutelada, en part, per l'Estat central.

4. Construcció d'un marc escolar flexible que permet la "construcció" d'una escola genuïnament rural.

En diverses normes, sobretot les que fan referència a la creació de supraestructures escolars per millorar la situació de l'escola del medi rural, es presenta una crítica explícita vers la política educativa que des de la dècada dels 60 s'havia aplicat a l'escola del medi rural. El Reial decret de 24 de desembre de 1986, per exemple, desautoritzava obertament la política de concentració escolar (tan lloada pels tecnòcrates del franquisme) perquè, *"lejos de alcanzar las disparidades existentes entre el medio urbano y el rural, tendió a agravar las carencias de este último, dificultando el desarrollo educativo y efectivo de los alumnos y contribuyendo a su desarraigo cultural."* Cal dir que una declaració d'aquestes característiques només l'hem trobat durant la II República, quan els ministres d'Educació més progressistes criticaren l'abandonament que havia patit l'escola rural per part de les autoritats polítiques nacionals, provincials i locals que els havien precedit.

Deixant de banda les declaracions d'intencions i anant al terreny dels fets, el govern socialista es va mostrar procliu a l'escola del medi rural aturant (almenys fins al 1990) el procés de concentració escolar i afavorint la reconversió de velles estructures que havien servit per acollir alumnes rurals als quals s'havia suprimit injustificadament l'escola. Així doncs, el Reial decret de 24 de desembre de 1986 afavoria la reconversió de les escoles llar en centres d'estudi i d'intercanvi per a la renovació educativa (CEIRE), en centres rurals agrupats (CRA), etc.

La promoció i preservació (teòrica) de l'escola rural també es féu efectiva mitjançant un programa d'educació compensatòria, la creació de diversos serveis educatius i de suport, la legalització de supraestructures educatives sorgides de la base, la classificació de les escoles rurals com a "escoles preferents" a l'hora de participar en concursos proposats pel Ministeri

d'Educació, etc. Vegem tot seguit els aspectes bàsics de cada una de les iniciatives esmentades.

Respecte del programa d'educació compensatòria, aprovat per Reial decret de 27 d'abril de 1983, el Ministeri d'Educació es comprometia a constituir serveis de suport escolar i centres de recursos, a incentivar la continuïtat de la tasca docent en aquells centres de difícil provisió, a realitzar cursos especials per a joves d'entre 14 i 15 anys no escolaritzats, a desenvolupar campanyes d'alfabetització i a crear ajudes específiques per a l'estudi i la realització d'inversions en obres i en equipaments en zones rurals.

Pel que fa als serveis educatius i de suport, el Reial decret que acabem d'esmentar, així com els de 3 d'agost de 1983 i de 20 d'octubre de 1995, instaven a la creació de CEIRE, de CRIE i de centres de recursos i de professorat (CRPP) perquè atenguessin les necessitats de les escoles rurals.

Allò que més va ajudar a consolidar les escoles rurals fou la legalització d'una supraestructura anomenada col·legis rurals agrupats (CRA), l'objectiu de la qual era –segons disposa el Reial decret de 24 de desembre de 1986– dignificar i millorar les condicions de treball dels mestres.

Una altra mostra d'atenció vers les escoles rurals per part del Ministeri la trobem en l'Ordre de 13 de març de 1986, que parla sobre les ajudes per a la realització d'escoles viatgeres. L'article núm. 7 prescriu que, si bé tots els alumnes de les escoles públiques de l'Estat poden accedir-hi, tindran preferència *"los alumnos provenientes de zonas rurales."*

A banda d'aquestes normes que tendeixen a consolidar l'escola del medi rural, en trobem d'altres que –si en fem una lectura oberta i àmplia– estableixen les bases per a l'extensió de l'escola al medi rural i per a la formació d'una escola genuïna. Pel que fa a l'extensió escolar, la LOGSE prescriu que *"todos los españoles tienen derecho a una educación básica que les permita el desarrollo de su propia personalidad"*. Segons el nostre parer, i essent conscients que

fem una lectura oberta i interessada d'aquest principi, és fonamental que qualsevol espanyol sigui escolaritzat en el seu medi d'origen (al seu poble) a fi de contribuir al desenvolupament de la seva pròpia personalitat. Una cosa semblant podem deduir dels articles núm. 1, 63, 64, 65, 66 i 67 de la LOGSE. L'article 65.1 no pot ésser més explícit, ja que prescriu que *"en el nivel de la educación primaria, los Poderes públicos garantizarán a todos los alumnos un puesto escolar gratuito en su propio municipio en los términos que resultan de la aplicación de la Ley Orgánica del Derecho a la Educación."*

La possibilitat d'organitzar una escola genuïnament rural està prevista indirectament a l'article núm. 2.e de la LOGSE i explícitament reconeguda a l'art. 15 de la mateixa llei. El primer article exigeix que l'escola respecti la pluralitat cultural de l'Estat (nosaltres entenem que la pluralitat cultural no només fa referència a les nacionalitats històriques, sinó també a les diferències que s'estableixen entre la gent del camp i la de la ciutat). D'altra banda, l'art. núm. 15 prescriu que *"en la medida en que no constituya discriminación para ningún miembro de la comunidad educativa, y dentro de los límites fijados por las leyes, los centros tendrán autonomía para establecer materias optativas, adaptar los programas a las características del medio en que estén insertos, adptar métodos de enseñanza y organizar actividades culturales escolares y extraescolares."* D'aquí deduïm que les escoles de la ruralia tenen llibertat per adequar el currículum i la programació a l'especificitat del medi. El Reial decret de 6 de setembre de 1991 també afavoreix una cosa semblant.

La política favorable vers l'escola rural té, en el govern socialista, límits latents i manifestos. Els límits latents els trobem en l'absència de normes que recomanin explícitament l'extensió de l'escola als pobles petits o al medi rural; que donin ajudes econòmiques als municipis que es troben en situació més precària, etc. Els límits manifestos els trobem en alguna llei orgànica que, paradoxalment, conté articles proclius i nocius a l'escola rural. L'article 62.5 de

la LOGSE, per exemple, el podem considerar nociu per a la ruralia perquè estableix que:

> *"Excepcionalmente, en la educación Primaria y en la educación Secundaria obligatoria en aquellas zonas rurales en que se considere aconsejable, se podrá escolarizar a los niños en un municipio próximo al de su residencia para garantizar la calidad de la enseñanza. En este supuesto las administraciones Educativas prestarán de forma gratuita los servicios escolares de transporte, comedor y, en su caso, internado."*

1.3.5.2. La política educativa teòrica del govern de la Generalitat de Catalunya

Primera fase: del 1936 al 1939

En el moment en què l'ensenyament de Catalunya fou controlat parcialment pel Consell d'Escola Nova Unificada (CENU), s'aprovà un pla d'ensenyament "revolucionari" que es desmarcà completament dels plans que l'havien precedit. Això va originar, com ja hem comentat en la secció referida a l'escola graduada, que es projectés una política educativa alternativa per afavorir una transformació social de l'individu i de la societat.

El caràcter alternatiu d'aquesta política també es féu notar en el plantejament que feia de l'escola rural. Per primera vegada en la història del nostre país es va pensar des de les instàncies oficials en una escola que no fos "una imitació servil i empobrida de l'escola urbana."

La política educativa pro escola rural es vertebrava a l'entorn de quatre punts bàsics:

1. Extensió i millora de l'escola en el medi rural.

2. Adequació de l'escola a les necessitats del camp i "construcció" d'una escola rural amb personalitat pròpia.

3. Preparació específica i requeriment d'aptituds especials als mestres que vulguin treballar a les escoles rurals.

El CENU considerà necessari emprendre una política d'extensió escolar perquè la majoria dels pobles de la nostra geografia, i de manera especial els de la ruralia, poguessin tenir escola pròpia. L'elevat nombre de persones que treballaven al camp i les potencialitats pedagògiques que oferia el medi eren, entre altres, factors decisius per acostar-hi l'escola.

Amb tot, s'estava plenament convençut que l'extensió de l'educació no donaria els fruits esperats si es feia a esquenes de les necessitats particulars de cada zona. En aquest sentit, doncs, calia crear escoles que estiguessin perfectament integrades al medi social i natural. L'escola del medi rural havia d'ésser una escola genuïna, amb "fesomia pròpia". Aquesta fisonomia, si bé s'havia de "cercar recolzant-se en la naturalesa i en la senzilla trama de la vida comperola", a la pràctica s'havia d'aconseguir mitjançant un pla de treball particular, un currículum específic, un horari compatible amb les tasques del camp, etc.

La substantivació de l'escola rural també s'havia de fer efectiva mitjançant una formació apropiada i "captant" mestres amb una sensibilitat especial. Respecte d'aquesta darrera qüestió, el Projecte d'ensenyament afirmava que "sobren mestres que fugen del poble per aversió al camperol analfabet i suat. I es necessiten mestres de sòlida formació cultural que principalment posseeixin un sentit altruista de llur comesa; una clara consciència i un autèntic fervor per l'obra de l'educació popular. Precisa formar el mestre amb un esperit tens vers l'educació del proletariat."

No hi ha dubte que el CENU veié en el medi rural el lloc ideal per desenvolupar el seu prototipus d'escola: una escola relativament petita, de dimensions humanes, allunyada dels grans grups escolars tan apreciats per República. Era l'escola ideal per integrar amb absoluta normalitat els elements naturals, per incorporar la nova pedagogia i, en definitiva, per formar homes i dones lliures compromesos amb la seva comunitat. Així doncs, si més no en el pla teòric, el medi rural disposava d'una política educativa respectuosa.

Segona fase: del 1981 al 1988

Des que la Generalitat de Catalunya començà a rebre competències en matèria educativa fins al final de la dècada dels 80 no hi ha constància de cap política educativa explícita que vagi a favor o en contra de l'escola rural. Amb tot, a partir de l'escassa normativa que hem obtingut, constatem una

preocupació per millorar el transport escolar, del qual se servia bàsicament l'alumnat d'origen rural. El decret de l'any 1982 establia que cada seient només fos utilitzat per una persona, i el Decret de 8 de setembre de 1983 ordenava que el transport escolar fos un servei gratuït per a tots els alumnes.

Tercera fase: del 1988 al 1993

A partir de l'any 1988 tenim documents jurídics que deixen entreveure una política educativa favorable a l'escola de la ruralia. Aquesta política es concreta en tres eixos fonamentals: a) en la legalització de supraestructures –les zones escolars rurals– pensades per millorar la qualitat de l'ensenyament, per facilitar la tasca del mestre i per consolidar l'escola del poble; b) en el reconeixement dels mateixos drets i els mateixos deures a tots els alumnes del país; i c) en la possibilitat d'adequar el currículum i d'integrar l'escola en el medi on se situa.

Taula

Resum de la política educativa portada a terme pel govern central

Període	Trets bàsics
1813-1931 (proposta progressita)	• Extensió de l'escola al medi rural. • Escola amb els mateixos objectius que l'escola urbana (fer ciutadans). • Escola igual de decent que l'escola urbana.
1813-1931 (proposta conservadora)	• Extensió de l'escola al medi rural (donant per entès que no tots els pobles han de tenir escola). • Escola amb els mateixos objectius que l'escola urbana (fer ciutadans). • Escola de categoria inferior respecte de l'escola urbana.
1931-1939	• Extensió de l'escola al medi rural (cal que l'escola arribi al màxim nombre de pobles possible). • Escola amb els mateixos objectius que l'escola urbana i només ocasionalment en té d'específics. • Escola igual de decent que l'escola urbana. • Escola amb algunes particularitats perquè s'adapti a l'entorn (no es manté amb la mateixa intensitat al llarg de tot el període).
1939-1949	• S'atura el procés d'expansió de l'escola. • Es retiren les ajudes als municipis més petits perquè puguin construir escoles. • L'escola rural que sobreviu experimenta un procés de pauperització: es torna als esquemes de la política educativa conservadora del segle XIX; l'escola de la ruralia és una escola de quarta categoria. • Es proposen models alternatius a l'escola rural: l'escola llar.

1945-1960	• Voluntat discreta d'estendre l'escola al medi rural. • Voluntat que l'escola del medi rural sigui de tercera o de quarta categoria. • Paradoxalment, s'insisteix en la difusió de models "alternatius" com ara les escoles llar.
1960-1982	• Posada en marxa d'una política educativa absolutament contrària a l'escola del medi rural. Tot i això, s'observen gestos, concessions esporàdiques, proclius a l'extensió de l'escola a la ruralia i a la formació d'una escola rural amb certes singularitats. • Política educativa contrària a l'escola de la ruralia: – Potenciació d'infraestructures per anorrear definitivament l'escola del medi rural: creació d'escoles llar, escoles de concentració, menjadors, transport escolar, etc. – Política de maquillatge per als sectors més afectats: mestres (se'ls fan concessions importants perquè s'igualin a la resta de mestres en el moment que deixin l'escola rural); pares (se'ls donen ajuts econòmics –beques– perquè escolaritzin els fills a les escoles llar o escoles comarcals); s'aproven projectes de millora i de modernització del medi rural on no es té en compte la presència de l'escola. – No es permet construir centres de menys de 8 unitats. – Unificació del calendari escolar. • Aspectes que van a favor de l'escola en el medi rural: – Interès per estendre el mapa escolar. – Concessió d'ajuts als pobles petits i pobres (rurals la majoria) perquè puguin construir escoles. – Adequació curricular, horari, calendari, etc. a l'especificitat de la zona.

1982-1995	• Canvi substancial en la política educativa referida a l'escola rural: – Crítica explícita a la política educativa portada a terme pel govern anterior. – Fre del procés de concentració escolar (absència de normes que afavoreixin la concentració escolar i reconversió de les antigues escoles llar en CRIE. – Atenció especial a l'escola de la ruralia mitjançant: programes d'educació compensatòria, creació de serveis educatius de suport, catalogació de les escoles rurals com a centres preferents a l'hora d'optar a activitats especials proposades pel Ministeri d'Educació. – Construcció d'un marc legal prou flexible per permetre "fer" una escola genuïnament rural (flexibilització curricular, adequació de l'escola al medi). – Introducció del medi rural en el currículum ordinari de les escoles. • Aspectes que frenen el desenvolupament de l'escola rural: – No es copsa una política escolar expansionista clara. – A partir de la LOGSE es genera un procés de concentració escolar encobert.

Taula

Resum de la política educativa portada a terme pel govern autonòmic

Període	Trets bàsics
1936-39	• Extensió de l'escola al medi rural. • Necessitat de construir una escola que tant amb objectius com en continguts sigui genuïnament rural. Cal pensar en una escola rural amb personalitat pròpia.
1982-1988	• A través de la normativa analitzada no es percep cap tipus de política educativa per a la ruralia. Només es constata la voluntat de millorar i de fer gratuït el transport escolar, àmpliament utilitzat per alumnes rurals.
1988– 1993	• Oficialització d'una política educativa a favor de l'escola rural a través de la legalització de les ZER. • Es facilita l'extensió de l'escola al medi rural mitjançant concerts educatius. • Dotació d'un marc legal que permeti construir una escola rural amb certes singularitats.

LA METAMORFOSI DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

1.4.1. INTRODUCCIÓ

Sortosament, l'escola unitària i cíclica de casa nostra no ha romàs inalterable al llarg del temps. Si fem un reduccionisme del que ha passat en la nostra història educativa, constatem que l'escola petita anterior a la dècada dels 80 era, generalment, una realitat amarga i desencisadora, mentre que a partir del principi dels 80 fins avui és una escola més atractiva, engrescadora i esperançadora. Així doncs, el que volem destacar primer és que al llarg de les dues darreres dècades l'escola unitària i cíclica ha experimentat un canvi substancial, una millora progressiva, malgrat que no hagi assolit el nivell desitjat per les persones que s'hi mostren més implicades.

La periodització que acabem d'apuntar –reduccionista, sens dubte– ens porta a parlar de l'existència històrica de dues escoles unitàries i cícliques: de la vella i de la nova, de l'escola unitària i cíclica d'ahir i d'avui, etc. Si en els apartats anteriors hem parlat de l'evolució quantitativa de l'escola incompleta, ara ens n'interessen únicament i exclusivament els aspectes qualitatius. Un cop dit això, allò que més ens preocupa és conèixer les característiques fonamentals de l'escola unitària i cíclica d'abans i de després de la dècada dels 80 i, d'altra banda, dels factors que han fet possible el manteniment d'aquestes dues realitats.

La primera secció, estructurada en tres parts, està dedicada únicament i exclusivament a la vella escola unitària i cíclica. A la primera part ens limitem a presentar uns quants textos escrits fonamentalment per mestres. A la segona part exposem les característiques bàsiques de la vella escola unitària i cíclica considerant els records que hem exposat a l'apartat anterior i, per acabar, expliquem els factors que afavoriren la conformació d'aquesta realitat escolar.

A la segona secció, més extensa que la primera, s'analitza l'escola unitària i cíclica que emergeix a partir de la dècada dels 80 i expliquem bàsicament el mateix que a la secció anterior però invertint l'ordre. En primer lloc expliquem

els factors que afavoreixen la "metamorfosi" de la vella escola unitària i cíclica; seguidament presentem les característiques bàsiques de la nova escola unitària i cíclica, i en tercer lloc ens centrem –tot i fer-ho de manera resumida– en els límits actuals de l'escola petita.

1.4.2. LA VELLA ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

1.4.2.1. La vella escola unitària i cíclica a partir dels records

La vella escola unitària: una escola replena d'alumnes i repressiva

> "L'escola era com una mena de magatzem de criatures de sis a dotze anys, la memòria dels quals s'exercitava a recitar o cantar coses més o menys útils, al mateix temps que, sense gaire convicció, hom els ensenyava a llegir, a escriure, a comptar... i poca cosa més... El pobre mestre, desbordat pel centenar de galifardeus als quals calia ensenyar alguna cosa (i la majoria ja no eren fàcils de conduir, per tal com estaven pujats en el bon costum d'una pallissa paterna per dia), per arribar a aquell fi amb un ordre relatiu, va establir un sanitós terror, mitjançant l'aplicació sistemàtica dels càstigs corporals, abundantment distribuïts. L'instrument era un revingut *puntero* que tant servia per a assenyalar el mapa com per a les palmetades."[255]

La vella escola unitària i cíclica: una escola amb mestres mal pagats i amb poca "planta"

> "En aquell temps els mestres tenien poc sou, i encara no els era pagat puntualment. Ultra d'aquesta desgràcia, el nostre estava carregat de criatures i havia de viure amb una estretor que no era pas per acréixer la consideració dels veïns... El mestre era un simple funcionari... molt pobre."[256]

> "A principis de segle, vaig ser testimoni directe de la sorpresa que es produí en un poble rural de l'Empordà en arribar un mestre nou i adonar-se la gent que no era coix, ni manco, ni esguerrat d'enlloc. Feia tants anys que en aquell poble el pedagog presentava alguna forma d'invalidesa o de mutilació que hom creia que un mestre físicament normal no podia ser." [257]

---

[255] AMETLLA, C. (1963); *Memòries polítiques. 1890-1917,* Pòrtic, Barcelona, pàg. 78.

[256] Ídem, pàg. 82.

[257] PLA, J. (1958); *L'Empordanet,* Editorial Selecta, Barcelona, pàg. 63.

La vella escola unitària i cíclica: una escola abandonada

"L'escola unitària, fins fa relativament poc, ha comptat amb un pobre reconeixement dels mestres... hi hagut una pobra solidaritat i fins i tot crec que una pobra ajuda envers el mestre de poble, el qual té, en contrapartida i com a fons, la soledat per companyia. Es té tot un seguit d'inseguretats, d'abandó i de soledat..."[258]

La vella escola unitària i cíclica: una escola aïllada

"Quan s'esmenta l'escola rural, hi ha qui encara evoca la imatge d'una classe amb uns quants alumnes i un mestre solitari que, amb més fe que mitjans, intenta seguir les directrius educatives fixades als programes oficials. Portats per aquesta evocació, podríem fer un exercici de memòria i recordar que la situació de la majoria d'escoles rurals era fa uns anys enrera centres escolars aïllats, amb poc contacte amb les altres escoles properes i on cada mestre defensava gelosament la seva autonomia. En aquest ambient l'especialització docent, l'intercanvi d'experiències, la col·laboració i el treball d'equip eren pràcticament impossibles."[259]

La vella escola unitària i cíclica: una escola amb mestres sense titulació

"A l'escola rural [s'hi enviaven] mestres sense cap mena de titulació... estava qualificada de quarta categoria en la qualificació general de les escoles [i durant molt temps] el sou dels seus ensenyants era el 50% del que rebien els de les escoles graduades. Els anys 70, si bé s'havia superat aquesta categorització, l'escola rural estava desacreditada. Era qualificada com a *escuela a extinguir* i en els concursos de trasllat del professorat es donava doble puntuació per a exercir-hi docència."[260]

---

[258] BORRÀS CARLES, J. (1984); "Reflexionant sobre la nostra escola unitària", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 87, pàg. 32.

[259] VIDAL SERRA, J. (1996); "La Zona Escolar Rural: una alternativa a la concentració d'escoles", dins *Escola Catalana,* any XXXI, núm. 331, pàg. 9.

[260] TOUS, J.L.; BALUJA, J.; CASTANYS, M.; SANTANACH, J. (1993); "L'especificitat de l'escola rural", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 177, pàg. 57 i 58.

La vella escola unitària i cíclica: una escola llibresca i instal·lada en espais insalubres

"En la escuela, allá en una aldea, un local ruinoso al que sirve de desahogo un corral, que es a la vez sitio de recreo y sitio donde se recogen las inmundicias, careciendo, por consiguiente, de toda higiene..."[261]

"L'escola rural normalment s'ha localitzat en els baixos de l'ajuntament o en una vella vivenda pagesa llogada a tal efecte; el mobiliari i el material escola, d'una pobresa extraordinària, el mestre i els nens, abandonats als seus propis recursos amb les crosses de l'enciclopèdia sobre els pupitres i algun mapa a les parets."[262]

"I què hem de dir dels locals de les escoles, molts d'ells reduïts a encara als atris de les Esglésies, a quadres desmantellades, a vivendes miserables, insalubres, humides, sense aigua, sense llum, més adients per acabar amb la salut dels infants que convidar-los al treball i l'estudi?"[263]

La vella escola unitària i cíclica: una escola amb recursos escassos

"En el temps de la dictadura d'en Franco, l'escola rural era aquella situada en un cul de món on per anar-hi calia utilitzar tots els mitjans de transport inventats per l'home en sentit invers a la seva antiguitat cronològica: cotxe, cavalleria i un tros a peu. Escoles que per una d'aquelles incongruències eren les menys dotades de material didàctic, les més ruïnoses i en condicions higièniques quasi bé cavernícoles."[264]

"A l'escola de Vilanova de Prades... el material escolar era pràcticament nul: la classe, de trenta metres quadrats, una estufa, mapes vells i gairebé res més. Aquesta era la base sobre la qual s'havia de treballar... Els llibres de text, les

---

[261] Discurs del Sr. Andrade al Congrés dels Diputats. *Diario del Congreso* de 14 de desembre de 1901, pàg. 2481. Citat per: PALLACH, J. (1978); *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya,* CEAC, Barcelona, pàg. 64.

[262] MATA, M. (1979); "L'escola rural", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 36, pàg 54.

[263] Discurs de Melquíades Álvarez al Congrés dels Diputats. *Diario del Congreso* de 14 de desembre de 1901. Citat per: PALLACH, J. (1978); *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya,* CEAC, Barcelona, pàg. 65.

[264] TOUS, J.L., (1979); "L'escola rural. Reflexions d'un mestre", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 36, pàg. 15.

activitats mecàniques i memorístiques havien estat poc més o menys el principi i la fi de l'activitat escolar, és a dir, no s'havia tingut en compte mai el principi de partir del xiquet i del seu medi."[265]

La vella escola unitària i cíclica al final del 70 des d'una perspectiva global

"L'escola unitària, ja que es troba en pobles petits i mal comunicats, fa que la majoria de mestres s'estimin més exercir a les ciutats. El sistema de privisió de places del MEC fa que alguns claustres es renovin totalment cada any... Hi fan falta mestres catalanoparlants, la qual cosa impedeix la continuïtat de l'aprenentatge del català... Els llibres de text, especialment els de l'àrea d'experiències, estan pensats per a nens de ciutat... A efectes econòmics i administratius, per a la Delegació del MEC totes les escoles són iguals, tant és que sigui a la cantonada, com a 150 km. Les despeses i temps que perdem en viatges, als quals de vegades ens veiem obligats per motius insignificants, són molt grans... El sistema de dotacions econòmiques no permet una organització racional. Les dotacions són per a cobrir períodes de temps ja passats. Cal justificar-les en un termini molt breu i no se sap la quantia fins poc abans de cobrar-la. La principal ajuda arriba a finals de curs... El material de tota mena s'envia sense tenir en compte les necessitats reals del moment: enviar vint taules de mestres a una escola unitària i una pantalla sense saber si tenen projector són casos reals, freqüents, i prou expressius. Pel que fa als edificis, els fan segons models estàndards per a tot Espanya, sense tenir en compte les circumstàncies geogràfiques. En general, els edificis i el material didàctic de les escoles rurals són antics i estan en mal estat... Les escoles amb un sol mestre solen ser les més perjudicades."[266]

La vella escola unitària i cíclica: una escola miserable

"[L'escola rural s'ha caracteritzat per] les dificultats de les comunicacions (moltes exigien una hora de camí); per la total misèria de les construccions escolars, pel desgavell dels habitatges dels mestres, per la manca de llum i aigua corrent, per

---

[265] CIVERA GÓMEZ, M. (1978); "L'escola rural: un medi extraordinari per a una pedagogia escaient", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 28, pàg. 27.

[266] Equip de mestres de Bagà (1980); "Visió de l'escola rural tocant de peus a terra", dins *L'escola rural a Catalunya. Primeres Jornades*, ICE de la UAB *(15 i 16 de juny de 1979 a Sant cugat)*, Bellaterra, pàg. 116-120.

la pensió en una casa de pagès que sempre acostumava a ésser de les més pobres del poble, per un sou de misèria. Si fem cas a la suma total tindrem la definició que, si no era escrita, sí era sentida per tots els mestres: Escola Rural era una escola de misèria i de quarta categoria (així la qualificava la llei en un cert moment)."[267]

La vella escola unitària i cíclica: una escola incompleta

"[Las escuelas unitarias] son escuelas incompletas. ¡Y tan incompletas!. No porque admitiesen alumnos de uno y otro sexo: en esto al contrario merecería el dictado de escuelas completas, perfectas. Incompletas porque antes de 1901 no venían obligadas a enseñar más que muy pocas asignaturas y no necesitabas maestros para dirigirlas, por permitir que las desempeñaran personas dotadas del certificado de aptitud. Incompleta también por carecer de material y de local, aun debiendo andar errantes las denominadas escuelas de temporada."[268]

L'escola unitària i cíclica de principi de segle

"....a començament de segle... l'escola rural, als petits municipis o no tan petits, era una escola unitària, amb el mestre per als nens i la mestra per a les nenes, amb unes aules deficients i un material molt escàs, per no dir inexistent... els sous eren escassos però el reconeixement era important... allò que avui anomenem ràtio alumnes mestre era elevadíssima. Moltes vegades els ajuntaments havien de fer les construccions escolars, comptant només amb una petita ajuda del govern central... Generalment l'escola rural ha estat desatesa i no ha tingut un plantejament específic."[269]

---

[267] TOUS, J.L. (1985); "Proposta de definició d'escola rural", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural (Valls, abril de 1984),* ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 144.

[268] LLANERA, J. (1914); *Páginas sobre la instrucción pública en el Valle de Arán,* Imprenta Pagès, Lleida, pàg. 37.

[269] GELONCH, J. (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi social. Societat i escola rural", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona, pàg. 88.

1.4.2.2. Característiques bàsiques de la vella escola unitària i cíclica

Després d'aquests testimoniatges i considerant el que hem esmentat en els capítols anteriors, com podem caracteritzar la vella escola unitària i cíclica? L'escola petita anterior a la dècada dels 80 es caracteritzava, llevat de comptades excepcions, per fet de ser una escola massificada, oferir un ensenyament de baixa qualitat, donar una educació llibresca, memorística i enciclopèdica, transmetre coneixements absolutament deslligats dels interessos dels alumnes i desvinculats del medi, i pel fet d'ensenyar –això anant bé– les quatre regles bàsiques per poder llegir, escriure i comptar. Durant tot aquest període l'escola unitària i cíclica també es va caracteritzar pel fet de ser un centre disciplinat i repressiu i disposar de mestres amb poca o nul·la formació, amb poc prestigi i gelosos de la seva autonomia, etc. La vella escola unitària i cíclica es va distingir, a més, pel fet de tenir pocs mitjans i estar emplaçada en llocs on no s'asseguraven les mínimes condicions higièniques. La vella escola unitària i cíclica fou, llevat de casos molt concrets,[270] una escola molt poc atractiva.

Amb tot, cal dir que no tota l'escola unitària i cíclica estava en la mateixa situació. Tal com es desprèn dels textos que hem transcrit, es constaten diferències substancials entre l'escola "incompleta" (unitària i cíclica) de la ciutat i la dels pobles. En termes generals, l'escola petita del poble (la majoria rurals fins a la dècada dels 60) patí un abandonament superior a l'escola petita de la gran urbs.

[270] Tenim interès a destacar que fins al final de la dècada dels 70 no totes les escoles unitàries i cícliques van ser sempre com les acabem de descriure. Des que s'institucionalitzà l'escola fins a la data esmentada ens trobem amb escoles unitàries i cícliques que gaudeixen d'un cert prestigi. Ens referirem a aquesta qüestió més endavant en parlar dels mestres rurals.

Tothom sap que l'escola rural ha comptat tradicionalment amb els edificis més deplorables,[271] amb menys material didàctic i amb els mestres més mal preparats, menys qualificats[272] i mal pagats. D'altra banda, també s'ha caracteritzat pel fet de tenir una taxa de fracàs escolar més elevada que no pas l'escola petita de la ciutat, aconseguir una escassa promoció acadèmica de l'alumnat més brillant, tenir una "clientela" relativament inestable –a causa fonamentalment de les necessitats productives del camp– i pel fet de transmetre, tal com hem explicat a l'apartat 1.3., un ensenyament absolutament descontextualitzat de la realitat.

> "Les zones rurals han estat, almenys en els darrers anys, les grans perjudicades en gairebé tots els aspectes de la vida... L'educació no escapa a aquest plantejament i de fet el nostre treball a l'Escola Rural ha estat circumstancial, producte d'un irracional sistema de trasllats. En el nostre cas, com un més de tants altres, s'han donat les disparitats més grans: hem arribat a un poblet molt xic des d'una gran ciutat, des d'un barri d'immigrants a un poble del qual s'emigra, des d'una zona industrial a una d'exclusivament agrícola, des d'un col·legi mastodòntic a una escoleta unitària... A l'escola de Vilanova les mestres que havien tingut eren interines o propietàries forçoses, la qual cosa vol dir que cada curs o màxim dos l'escola ha tingut nou mestre.
>
> El llibre de text i les activitats pautades de llibreta havien estat, més o menys, el principi i la fi de tota activitat escolar. És a dir, no s'havia partit mai de l'alumne, ni s'havia tingut mai en compte el medi, mai no s'havia utilitzat el català com a instrument d'aprenentatge, etc. "[273]

---

[271] Amb aquestes paraules ho explicava la mestra de Brunyola (comarca de la Selva) en el curs 1978-79: "L'escola era un edifici destartalat –la planta baixa d'un antic castell–, sense aigua corrent, aïllat –amb només tres cases al voltant." RIGAU, I. (1980); "Experiència de diversos tipus d'escola unitària", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 103.

[272] "Des del segle passat fins a l'any 1967, l'accés a la responsabilitat de dirigir una escola de població petita no exigia els mateixos controls de qualitat que per exercir en una escola de població gran. La figura del *idóneo* solament exigia *buenos antecedentes y acondicionamientos de cultura general."* TOUS, J.L. (1985); "Proposta de definició d'escola rural", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades...*, op. cit., pàg. 144.

[273] CIVERA, M. (1980); "El treball a les petites escoles rurals", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat), Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 65.

Per tot això que acabem de dir, considerem que l'escola petita de la ruralia va patir, indiscutiblement, un aïllament més sever que no pas la de la ciutat. Amb l'objectiu de sistematitzar per separat la vella escola unitària i cíclica d'un medi i l'altre, hem elaborat la taula següent:

Taula

Característiques de les escoles unitàries i cícliques de la ciutat i dels pobles

Característiques de les escoles unitàries i cícliques de la ciutat	*Característiques de les escoles unitàries i cícliques dels pobles (rurals)*
-Escoles de categoria inferior respecte de les graduades.	-Escoles de categoria inferior respecte de les unitàries de ciutat.
-Edificis poc adients i escassament confortables.	-Edificis absolutament inapropiats, en molt mal estat i la majoria ruïnosos (situats en velles cases de pagès, en quadres, en porxos, etc.).
-Edificis amb escasses condicions higièniques.	-Edificis amb nul·les condicions higièniques, absolutament insalubres, infecciosos i rònecs.
-Accessos fàcils per arribar a l'escola.	-Escola situada "en un cul de món" i de difícil accés per a tota la comunitat educativa (especialment per als mestres en cas que no visquin al poble i per a la inspecció).
-Mobiliari vell i escàs.	-Mobiliari pobre i a voltes inexistent.
-Escoles portades per professionals poc preparats.	-Escoles portades per personal no qualificat (moltes vegades lligat a l'església).
-Mestres seleccionats amb un grau d'exigència inferior respecte dels de l'escola graduada.	-Mestres seleccionats amb un grau d'exigència inferior respecte dels de les unitàries i cícliques de la ciutat.
-Mestres amb sous baixos.	-"Mestres" amb sous inferiors als de les escoles

	unitàries i cícliques de la ciutat.
-Poc reconeixement de la tasca del mestre (professional amb poc prestigi).	- Reconeixement relatiu per part de la comunitat local .[274]
-Pobra solidaritat entre el mestre i la resta de la comunitat educativa.	- Mostres de solidaritat per part de la comunitat local.
-Inseguretat i abandó per part de l'administració.	- Més inseguretat i abandó que les escoles unitàries i cícliques de la ciutat.
-Escassa dotació de material didàctic.	- Pràctica inexistència de material didàctic.
-Ensenyament llibresc i descontextualitzat.	-Ensenyament llibresc i absolutament apartat de la realitat política, econòmica i social del poble.
-Centres relativament desconnectats de la resta.	-Centres absolutament desconnectats.
-Mestre que defensa la seva autonomia.	-Ídem.
-Classe amb un nombre considerable d'alumnes (més de 40 alumnes per classe de diferents edats i nivells).	- Classe amb un nombre considerable d'alumnes (el nombre d'alumnes comença disminuir a partir del final dels anys 50).
-Escola a extingir amb la LGE (extinció real).	-Escola a extingir amb la LGE (extinció teòrica).

Font: elaboració pròpia a partir dels textos esmentats

[274] Tradicionalment es diu que el mestre del medi rural ha estat més reconegut que no pas el del medi urbà. Tot i això, l'estatus atribuït per la comunitat local no es correspon amb el que li ha atorgat l'administració o fins i tot els mateixos col·legues que impartien educació a les grans ciutats.

L'explicació que hem presentat fins aquí ens dóna arguments suficients per creure que l'escola incompleta de la ruralia se subordina a l'escola incompleta de la ciutat i, d'altra banda, que el conjunt de l'escola incompleta se subordina, en alguns aspectes, a l'escola graduada o completa, situada majoritàriament a les grans urbs. Però durant el període que aquí ens ocupa, fins a quin punt són tan diferents les escoles incompletes de les escoles completes públiques?

Sovint s'han presentat com a dues realitats escolars absolutament contraposades, però nosaltres, considerant l'opinió de determinats experts, i fins i tot el relat de mestres que treballaren en ambdues escoles, pensem que no foren tan diferents. I és que des del principi del segle XX fins pràcticament l'aplicació de la LGE, tota l'escola pública, tant la unitària com la graduada, tant la rural com la urbana, va patir la més absoluta desatenció[275] per part de les administracions amb competències educatives –és a dir, l'Estat, les diputacions i els ajuntaments.

Durant aquest període, llevat de la II República, gairebé totes les escoles públiques s'allunyaven dels interessos dels alumnes, utilitzaven pedagogies tradicionals amb un fort component memorístic, treballaven molt poc (o gens) la creativitat de l'alumne, impartien una repressió considerable, transmetien els mateixos pressupòsits ideològics, etc. Fins pràcticament al principi de la dècada dels 80, tota l'escola pública pateix un desprestigi notable.

Una vegada dit això, doncs, pensem que cal relativitzar la dicotomia excessivament rígida i maquineista que s'ha establert entre l'escola petita i l'escola gran. Respecte d'aquest tema, Marta Mata afirmava el següent:

> "A Espanya, no hi ha hagut una política educativa diferenciada per a l'escola rural i per a l'escola urbana. Hi ha hagut una mateixa política pobra i inadequada per a tota l'escola i s'ha dibuixat l'escola rural inadequada d'una manera i l'escola urbana

[275] La "desatenció" estava legalment prevista. Diverses lleis i decrets explicitaven que l'Estat tenia una funció subsidiària en l'afer educatiu.

inadequada d'una altra i ja no cal parlar de la inadequació de l'escola suburbana, que és la realitat del nostre període."[276]

Amb tot, cal dir que, a partir de la LGE del 1970, les diferències entre ambdós models tendiren a augmentar i a fer-se més evidents perquè, tal com hem explicat diverses vegades, l'escola graduada passa a ser l'escola estàndard mentre que la incompleta, i d'una manera especial la unitària, és absolutament marginada. Així doncs, durant el període 1970-1980 sí que es pot parlar d'una jerarquització clara entre els dos models que aquí ens ocupen. Respecte de la situació de l'escola petita en la dècada dels 70, vegeu què deia J. Baluja:

"Darrerament, la situació [de l'escola petita] és insostenible, i en utilitzar el terme *insostenible* no vull dramatitzar d'una manera particular i demagògica. L'única realitat és que l'escola rural avui no existeix. Existeixen uns pobles que tenen uns edificis més o menys conservats on van un nens, però *escola,* allò que tots hem d'entendre per escola, no existeix. Hi ha, això és veritat, una colla de mestres que treballem aïlladament i que intentem donar una solució al seu problema particular, però si volem parlar d'escola hem de buscar sortides serioses, programades i a nivell de grup. És per tot això que fem una crida a la imaginació, a la creativitat i, sobretot, a la seriositat." [277]

[276] MATA, M. (1980); "L'escola rural en un projecte d'ordenació territorial de l'ensenyament", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 13.

[277] BALUJA, J. (1980); "Els mestres i els grups de treball en una comarca", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 62.

1.4.2.3. Factors i elements que conformen la vella escola unitària (i cíclica)

Hem intentat explicar que fins al final de la dècada dels 70 l'escola unitària i cíclica no fou mai, llevat de comptades ocàsions, gaire agraciada. Tanmateix, a què va ser degut aquest fet? Quins foren els factors o elements que impediren tenir una escola incompleta de qualitat?

Segons el nostre parer, l'escola petita fou durant molt temps una realitat amarga a causa de la política educativa que es va portar a terme, del discurs graduacionista que es va propagar, del paper assumit per molts mestres d'escoles petites, del paper que tingueren molts pares i mares d'alumnes i, en darrer terme, del tipus de preparació que es donava a les escoles de formació de mestres. D'altra banda, a partir de la segona meitat del segle XX, la crisi econòmica i social que es produí en el camp català i espanyol també va contribuir a debilitar l'escola unitària i cíclica, i d'una manera especial la que es trobava al medi rural.[278]

1.4.2.3.1. La política educativa

Tal com hem explicat a l'apartat 1.2.4.3., la política educativa que es va desenvolupar des que s'institucionalitzà l'escola (principi del segle XIX) fins al final de la dècada dels 70 gairebé mai no fou respectuosa amb l'escola petita i encara menys amb l'escola petita del medi rural.

Pel que fa a la política educativa referida a l'escola unitària i cíclica en general, recordem que entre els anys 1838 i 1931 es va potenciar una escola unitària i

[278] Per a T.E. Calzada i J.Palou, la realitat de l'escola unitària i cíclica del final dels anys 70 era deguda fonamentalment a "l'abandó de la política educativa i a la inexistència de mecanismes polítics i socials que permetessin de solucionar els problemes existents... Ha mancat també la necessària preocupació social per aquests temes, resultat de la marginació que ha sofert el camp en tots els aspectes...". CALZADA, T.E.; PALOU. J. (1980); "Algunes reflexions generals sobre l'escolarització en les zones rurals", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 10.

cíclica de poca qualitat, imperfecta, apta només per a les classes més modestes; i entre el 1955 i el 1980 es va intentar fer-la desaparèixer arran de l'obsessió graduacionista.

Quant a la política que es projectà sobre l'escola unitària i cíclica del medi rural, la realitat fou més aspra, perquè des del principi del segle XIX fins al 1955 –llevat de la II República– l'escola unitària i cíclica de la ruralia es va convertir oficialment en una escola de segona, tercera o quarta categoria. D'altra banda, des de la segona meitat de la dècada dels 50 fins pràcticament el 1982 l'escola rural es va substituir –si més no teòricament– per macrocentres absolutament despersonalitzats.

Ja hem explicat que fins pràcticament l'any 1955 les instàncies polítiques van determinar que les escoles rurals havien d'impartir un currículum més reduït, havien de ser regentades per mestres amb escassa o nul·la formació, mal pagats i amb menys drets que la resta de col·legues, etc. El que no hem dit, però, és que a partir de l'any 1939 diverses escoles rurals esdevingueren centres de càstig per als mestres que durant la Guerra Civil *"habían cometido irregularidades"* o que es mostraren poc afectes al nou règim.[279] Conseqüentment, algunes escoles de la ruralia esdevingueren autèntics purgatoris intel·lectuals: "Quan l'administració volia castigar un mestre... per desviacions polítiques, tenia una solució diabòlica: l'enviava a una escola petita, i si era dels Pirineus millor."[280]

Amb aquesta política, l'administració franquista va aconseguir amb molt poc temps que les escoles rurals fossin rebutjades per la majoria dels mestres que tenien certes aspiracions, i sobretot pels que pretenien "fer carrera" dins del magisteri. Testimonis de l'època afirmen que aquestes escoles només servien

[279] Paradoxalment, però, tal com hem explicat a l'apartat 1.2.4.1 i 1.2.4.3., també hi anaren a parar persones sense titulació que directament o indirectament havien contribuït a la "causa". En aquest sentit, doncs, les escoles rurals havien d'estar regentades per mestres amb tarannàs bastant oposats.

per "fer punts i poder saltar a centres de més categoria", és a dir, a escoles graduades o *colegios nacionales* (emplaçats generalment a les ciutats).

Tot i això, la política educativa que més va perjudicar l'escola unitària i cíclica del medi rural fou la que va dur a terme l'administració franquista a partir de la segona meitat de la dècada dels 50 i l'administració centrista fins al 1982. Durant tot aquest període, el Ministeri d'Educació apostà decididament, tal com hem explicat en altres seccions, per la creació d'escoles llar i escoles comarcals o de concentració. La implantació d'aquestes escoles tingué com a conseqüència immediata el tancament massiu de centres rurals. La clausura es va fer, generalment, mitjançant la força i la prepotència tan característica del règim. Malgrat tot, des del primer moment es procurà endolcir-la mitjançant la construcció d'un discurs psicopedagògic poc consistent. Els polítics i els tècnics de les diferents delegacions desplegaren un ampli aparell propagandístic on s'explicà que l'escola unitària i cíclica en general, i la de la ruralia en particular, responia a un model educatiu poc racional, poc eficaç i sobretot limitat.

> "[La nova política] va generalitzar entre els docents i la resta de la comunitat escolar la creença que la qualitat pedagògica era inherent a l'especialització per matèries i a l'organització de grups homogenis d'alumnes. Això era justament el contrari del funcionament de les escoles rurals..."[281]

Des de la perspectiva oficial, calia tancar l'escola rural per motius acadèmics (segons les estimacions del Ministeri, els alumnes de les escoles rurals obtenien els pitjors resultats i els era més difícil la promoció escolar), per l'organització del treball educatiu d'una manera més racional (les escoles amb un sol mestre i amb un grup classe amb edats i nivells heterogenis dificultaven l'organització científica del treball), per ampliar la justícia social a tots els

---

[280] TOUS J.L. (1985); "Proposta de definició d'escola rural", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural*... op. cit., pàg.146.

[281] MORA, V. (1996); "El professorat de l'escola rural. Formació i especialització", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona, pàg. 57.

ciutadans (s'afirmava que tots els alumnes, tant els del medi rural com els de l'urbà, havien de tenir les mateixes oportunitats, havien d'anar a les mateixes escoles, havien de rebre la mateixa instrucció, etc., i com que això no ho podien assegurar les escoles rurals, l'Estat posava a disposició d'aquests alumnes macrocentres amb tots els serveis indispensables per rebre una educació de qualitat).

El tancament de les escoles unitàries i la generalització de les escoles llar i de les escoles comarcals també es presentava com la solució definitiva per eradicar l'analfabetisme del país. Segons L.M. Mestres, artífex de la concentració escolar a les comarques gironines, era convenient difondre les macroescoles perquè, d'aquesta manera:

> "1. S'escolaritzarien millor els infants; 2. Es facilitaria la tasca del mestre en establir-se un major nombre de graus o nivells; 3. Acreixeria el rendiment dels alumnes en poder rebre una millor i més graduada ensenyança, amb un menor esforç; 4. Es millorarien els percentatges d'assistència escolar; 5. *Contribuiria a l'adaptació social dels nens, en treure'ls del seu aïllament rural i integrar-los en un medi social més obert;* 6. Seria més factible l'establiment de biblioteques, menjadors escolars, laboratoris de ciències i sales de música i de treballs manuals; 7. Es beneficiarien un nombre més gran d'alumnes dels mitjans audiovisuals d'educació." [282]

Des que s'institucionalitzà l'escola fins al final de la dècada dels 70, però, cal parlar –ni que sigui de passada– de les polítiques educatives sensibles amb l'escola unitària i cíclica d'arreu del país. És irrefutable que durant la II República, especialment durant els períodes 1931-33 i 1936-39, s'aprovaren propostes amb l'objectiu de dignificar les escoles petites, i d'una manera especial les escoles petites de la perifèria.

Tanmateix, en contra de les explicacions més optimistes, i sense desmerèixer l'esforç del govern republicà en matèria educativa i cultural, l'escola unitària i cíclica de la ciutat i la de la ruralia no millorà gaire a causa del llast que

arrossegava. En aquest sentit, doncs, la política educativa favorable a l'escola petita que es va desenvolupar durant aquest període no va ajudar gaire a millorar-la.

1.4.2.3.2. El discurs graduacionista

Estem convençuts que el conjunt de l'escola unitària i cíclica no fou fins al principi de la dècada dels 80 de gaire qualitat ni gaire prestigiada a causa del discurs graduacionista iniciat al final del segle XIX. Tal com hem explicat a l'apartat 1.2.3.1., des d'aleshores i fins pràcticament els nostres dies s'ha forjat un discurs, tot primer minoritari i més tard àmpliament secundat, que excel·lia les virtuts de l'escola graduada i destacava els defectes de l'escola unitària. L'escola gran s'ha presentat durant molt de temps davant la comunitat educativa com l'escola més perfecta, més racional, més científica, més eficaç, etc., mentre que es deia que l'escola unitària era "subdesenvolupada", infantil, primària, arcaica, poc organitzada i, sobretot, molt poc eficient.

1.4.2.3.3. La crisi del camp català i espanyol

La desconsideració de l'escola unitària i cíclica, i d'una manera especial la del medi rural, ha estat condicionada, al nostre entendre, per la crisi que es va produir al camp català i espanyol a partir de la segona meitat de la dècada dels 50. Des d'aleshores fins pràcticament la dècada dels 80, el medi rural va entrar en una fase de decadència com no havia experimentat mai: es buidaren nombrosos pobles arran d'una emigració massiva –concentrada sobretot en joves i en dones–, es produí un envelliment accelerat de la població, es generà una crisi profunda de valors, es qüestionaren les maneres de fer i de pensar tradicionals, van entrar de manera sobtada les pautes de producció i de consum industrial i capitalistes, etc. Totes aquestes transformacions van fer,

---

[282] MESTRES, L.M. (1979); "L'escola rural i el procés de concentració escolar a Girona", dins *Perspectiva Escolar*, núm. 36., pàg. 3.

entre altres coses, que el medi rural es devalués econòmicament i socialment; que passés a dependre enterament del món urbà i més concretament del sector industrial i financer. En molt poc temps el camp va esdevenir un espai molt poc interessant, apte només per a aquells que no foren capaços de llençar-se a l'aventura del progrés i de la modernització.

L'escola d'aquest medi, majoritàriament unitària i cíclica, també va quedar afectada per aquest procés i en pocs anys va augmentar el seu grau de marginalitat. Per què l'escola rural havia de tenir prestigi?, per què havia de ser de qualitat si el medi on estava emplaçada es considerava gairebé tercermundista?

1.4.2.3.4. El paper dels mestres

És ben cert que el desprestigi de la vella escola incompleta no només va ser degut a la política activa i passiva[283] de l'administració, al discurs graduacionista, a la crisi del medi rural, sinó que també hi va influir el rol que adoptaren bona part dels mestres i d'una manera especial els que desenvolupaven la seva activitat docent en les escoles petites més perifèriques.

L'estil pedagògic de la majoria d'aquests mestres, el tipus de currículum que transmetien, els privilegis que s'atorgaven, els objectius professionals que es fixaven, fins i tot la consideració que tenien dels seus alumnes, no van ajudar gens ni mica a millorar la realitat escolar que aquí ens ocupa. Vegem-ho, ni que sigui de manera resumida, tot seguit.

Pel que fa a l'estil pedagògic i als continguts transmesos, hi ha constància que fins al principi de la dècada dels 80 impartien majoritàriament un ensenyament

[283] Per política activa entenem el conjunt de presa de decisions que desemboquen en accions concretes amb l'objectiu d'aconseguir determinats fins, i per política passiva, l'absència d'accions orientades a l'obtenció d'una determinada realitat.

llibresc, teòric i absolutament desconnectat de la realitat social.[284] Respecte dels privilegis que s'atorgaven, en podríem fer una llista immensa. Tot i això, ens limitem a apuntar el que per a nosaltres és més escandalós: en les escoles unitàries i cícliques més apartades dels centres de control, era freqüent que els mestres s'absentessin durant un temps indeterminat sense que passés gaire res, llevat naturalment de la suspensió de les classes i del tancament provisional del centre. Això fou una pràctica que sovintejà fins ben entrada la dècada dels anys 70, i des que es posà en marxa la política de concentració escolar, més d'una vegada l'administració ho féu servir com a excusa per clausurar definitivament l'escola. Vegeu com ho explicava el Sr. Mestras:

> "La concentració escolar no fou tasca fàcil. Calia mentalitzar a la gent, convèncer-la dels avantatges d'establir escoles comarcals... Durant uns anys resultà difícil convèncer als pobles. No convenia imposar les concentracions si no es volia fer-les impopulars. *En alguns casos hi ajudà el que l'escola hagués estat tancada alguns mesos per falta d'un interí. En altres, el que la gent estigués queixosa del mestre i, a fi de treure'l, sol·licitaven la concentració escolar.*"[285]

Amb tot, però, no podem dir que tots els mestres de les escoles petites més perifèriques –la majoria rurals– es despreocupessin de l'escola. Tal com hem

---

[284] La desconnexió produïda entre els coneixements impartits i la realitat de l'alumnat era molt més manifesta en les escoles unitàries i cícliques situades en el medi rural que no pas en les del medi urbà. En el primer cas, no només es transmetia un currículum descontextualitzat i allunyat de la realitat immediata, sinó que, a més, tendia a ridiculitzar les formes de vida, la cultura, el tarannà, etc. de la població camperola. Quantes vegades els mestres de les escoles unitàries i cícliques convidaven els seus alumnes a "no fer el pagès?"

Marta Mata ho il·lustra amb l'exemple següent: "Tot el saber popular agrícola amb els seus coneixements de les plantes, de la terra, dels animals, del temps, de la mecànica, tota la història i la justícia viva dels pobles, els costums, la festa, el càlcul a ull, el tracte social... són menystinguts per seguir un programa oficial del *clima mediterráneo,* de *los verticilios de la flor,* etc. i no integra els refranys de la pluja o del vent ni les angoixes del pagès davant la flor que cau sense granar. No hi ha dubte que el resultat de tot això és l'allunyament de l'infant camperol del camp, a causa de l'escola. És a dir: un fracàs pedagògic". MATA, M. (1979); "L'escola rural", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 36, pàg. 55.

[285] MESTRAS MARTÍ, L.M. (1979); "L'escola rural i el procés de concentració escolar a Girona", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 36, pàg. 4.

esmentat en seccions anteriors, des del final del segle XIX fins al 1939[286] algunes escoles rurals de Catalunya, i més concretament de l'Alt Empordà, foren regentades per mestres sensibilitzats per la millora de la qualitat de l'ensenyament i per la dignificació de l'ofici de mestre. En opinió de J. Pallach, aquests mestres tingueren un fort protagonisme en la renovació pedagògica a Catalunya[287].

1.4.2.3.5. El paper dels pares

La desqualificació i el desprestigi de la vella escola unitària i cíclica –i d'una manera especial la del medi rural– també van ser deguts en alguna mesura al recel que expressaren algunes famílies, fonamentalment camperoles.

Durant tot el segle XIX i bona part del segle XX, els pagesos més modestos es malfiaven de l'escola perquè, d'una banda, tal com hem explicat a la secció 1.3.3., consideraven que retenia mà d'obra capaç de generar riquesa de manera gratuïta; i d'altra banda, perquè oferia un conjunt de coneixements i habilitats absolutament deslligats del món agrícola i ramader. Els problemes que els ocasionava aquesta institució foren combatuts, entre altres formes, mitjançant l'absentisme escolar. Al final de la dècada dels 70 encara ens trobem amb mestres que parlen d'aquest fenomen: "Els primers dies del curs 1978-79, els nens faltaven perquè tenien feina a casa seva: estaven en època de collita de les avellanes –molt abundants a la zona i una de les principals fonts d'ingressos–. Per això, el curs començà amb certa irregularitat."[288]

---

[286] A partir del 1939, un cop finalitzada la Guerra Civil, si bé algunes escoles rurals de l'Alt Empordà, així com de la resta de Catalunya, continuaren tenint mestres sensibilitzats amb l'escola petita i amb l'educació, la seva capacitat de maniobra quedà bastant limitada per la miopia i per les restriccions objectives del nou règim.

[287] Per a més informació vegeu: PALLACH., J. (1978); *Els mestres públics...*, op. cit., pàg. 243 i seg.

[288] RIGAU, I. (1980); "Experiència de diversos tipus d'escola unitària", dins *L'escola rural a Catalunya. Primeres Jornades ...*, op. cit., pàg. 103.

Els pagesos més acomodats, però, també contribuïren a fer impopular l'escola unitària i cíclica tot i que per motius ben diferents. Tradicionalment, els pagesos més benestants –que, a diferència dels pagesos més pobres, han confiat en l'escola i en l'educació– s'han estimat més escolaritzar els seus fills a l'escola privada i graduada de la capital de comarca o d'una ciutat important perquè han considerat que l'escola incompleta del poble no els permetia mantenir o, anant bé, augmentar l'estatus. Aquest tipus de decisió ha fet durant molt de temps que l'escola petita del poble s'hagi convertit en l'escola dels "pobres", dels pagesos assalariats, dels que no destacaven ni econòmicament ni socialment, etc.

1.4.2.3.6. Les escoles de magisteri

En la llista d'agents o d'institucions que han col·laborat en el descrèdit de la vella escola unitària i cíclica cal incloure-hi també les escoles de formació del professorat. Ja hem fet palès anteriorment que aquests centres –des que s'institucionalitzaren– rarament formaren mestres sensibles i preparats per treballar en escoles petites i d'una manera especial en escoles del medi rural:

> "La formació del mestre a les Escoles de Mestres respon a uns continguts i mètodes que, pràcticament, només poden escapar de la pura abstracció a través de la insuficient experiència que proporcionen les pràctiques.
>
> Entre nosaltres no és encara possible, com seria de desitjar, una preparació específica per a mestres que poden anar a ambients diferents: ambients de forta presència immigratòria o ambients autòctons, ambients de centre de ciutat o de perifèria, medi rural o medi urbà.
>
> El fet de no tenir presents, en la preparació, les diferències antropològiques del destinatari pot convertir el mestre en un *tècnic de transmissió de coneixements,* però desarrelat del medi. Sigui perquè el nostre univers cultural és un univers de cultura urbana, sigui perquè la major part dels mestres provenen de ciutat, les

> Escoles de Mestre transmeten una cultura excessivament estandarditzada, si algun tipus de cultura transmeten, i si algun nen tenim present és el de ciutat."[289]

L'oblit i la ridiculització del medi rural, de la seva realitat política, econòmica, social i educativa, han afavorit que bona part dels mestres, fins i tot els que provenien de pagès, s'hi mostressin recelosos ("...als mestres que eren d'extracció rural, quan anaven a l'Escola Normal a estudiar, els treien la mica de realisme i d'arrelament al medi que podien tenir, perquè els donaven continguts acadèmics que no tenien res a veure amb la vida del poble"[290]) i ho racionalitzessin com un lloc de pas, transitori i provisional: "... les Escoles de Professorat han presentat les escoles petites com un entrebanc gros, com un parèntesi enutjós o pitjor, una frenada a llur pas a metes professionalment més engrescadores i fàcils."[291]

Tot i això, cal fer una puntualització, i és que durant el primer franquisme alguns professors de les escoles normals tingueren una certa debilitat per l'escola. Aquests l'elogiaren perquè consideraven *"que guardaba los valores tradicionales y religiosos más auténticos de la sociedad española."* Malgrat tot, aquest suport, més teòric que no pas real, no va tenir ni continuïtat ni gaires conseqüències positives si analitzem els resultats educatius que s'obtingueren.

---

[289] BOTEY, J.; TALLÓ, J. (1980); "El medi rural en la formació del mestre", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 121-122.

[290] MATA, M. (1980); "L'escola rural en un projecte d'ordenació...", dins *L'escola rural a Ctalunya. Primeres Jornades...* op. cit., pàg. 14.

[291] TOUS, J.L. (1979); "L'escola rural, últim reducte de pedagogia humanista...", dins *Perspectiva Escolar...* op. cit., pàg. 42.

1.4.3. LA NOVA ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

Si a mitjan dècada dels 70 l'escola unitària i cíclica semblava que "havia tocat fons", que estava a punt de desaparèixer,[292] al final de la dècada dels 70 i amb més claredat a partir dels 80 va començar a fer un tomb esperançador. Respecte d'aquest fet, són ben il·lustratives les paraules de J.L. Tous quan diu que, "com totes les coses de casa nostra, quan tot sembla ensorrat, sorgeix de nou amb més força i més il·lusió que mai. Això és el que passa amb l'Escola rural."[293]

1.4.3.1. Factors que afavoreixen la metamorfosi de la vella escola unitària i cíclica

Per què en aquesta època es produeix una revifalla de l'escola petita? Quins són els factors o els elements que la impulsen? Al final de la dècada dels 70 i al principi dels 80 l'escola unitària i cíclica va començar a ser –només per a alguns– una realitat creïble gràcies a les manifestacions i accions que varen emprendre diversos agents vinculats al camp educatiu, polític i sindical.

Pel que fa a Catalunya, cal parlar en primer lloc del paper assumit pels "mestres rurals"[294]; en segon lloc, del paper desenvolupat pels pares i mares; en tercer lloc, de l'esforç mostrat pels moviments de renovació pedagògica i pel Secretariat d'Escola Rural; en quart lloc cal parlar dels sindicats i dels partits polítics; en cinquè lloc, de la política iniciada pel Departament d'Ensenyament (a partir del 1981), i, més recentment, cal també considerar el treball discret que està portant a terme el Grup Interuniversitari d'Escola Rural.

---

[292] Recordem una vegada més que durant la dècada dels 60 i dels 70 es tancaren pràcticament totes les escoles unitàries i cícliques de les grans ciutats i moltes dels pobles petits, mitjans i grans.

[293] TOUS, J.L. (1985); "Proposta de definició d'escola rural...", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural*...op. cit., pàg. 148.

A banda del paper que tingueren –i que, de fet, tenen encara– els agents que acabem d'esmentar, l'escola petita també s'ha enfortit gràcies a l'emergència d'un discurs que n'ha ressaltat les virtuts organitzatives, educatives i relacionals. En aquest discurs, si bé ha estat construït fonamentalment pels mestres rurals a partir de la seva experiència, també hi han col·laborat –tot i fer-ho de manera indirecta– professors de la universitat sensibilitzats amb aquesta realitat escolar.

Finalment, considerem que hi ha un tercer factor que molt indirectament també ha afavorit l'escola incompleta. Ens referim al nou constructe que determinats sectors de la població han fet dels pobles, i més concretament dels pobles rurals o semirurals. Des del principi de la dècada dels 80, aproximadament, constatem que en el si de determinats ambients urbans es produeix una revalorització social dels espais que anteriorment s'havien negat. En aquest context, alguns pobles petits tornen a esdevenir pols atractius i això, conseqüentment, afavoreix la permanència de la població autòctona i a vegades fins i tot atrau la població d'altres municipis.

[294] En tota aquesta secció, quan parlem dels "mestres rurals" ens referim als mestres de les escoles petites independentment del medi on es trobin.

1.4.3.1.1 El paper dels agents educatius, polítics i sindicals[295]

1.4.3.1.1.1 El paper dels mestres

A partir del final dels 70 fins avui l'escola unitària i cíclica ha millorat progressivament perquè els mestres rurals[296] han esmenat la pràctica pedagògica i docent, han treballat conjuntament amb altres professionals de la comarca o de la zona i, en darrer terme, perquè s'han preocupat d'organitzar jornades i seminaris destinats a l'intercanvi de projectes i a l'autoformació.

La millora de la pràctica pedagògica i altres aspectes

Des del final de la dècada dels 70 fins avui cada vegada són més els mestres rurals que s'esmercen per millorar la pràctica pedagògica; per acostar la realitat dels nens i les nenes a l'escola i per modificar el tipus d'interaccions entre el mestre i els alumnes, entre el mestre i els pares, i entre l'escola i el conjunt de la comunitat.

La millora de la pràctica pedagògica s'ha fet efectiva mitjançant: la posada en escena de didàctiques més apropiades, la realització d'activitats educatives a l'exterior del centre, la potenciació d'activitats extraescolars i la incorporació circumstancial de persones presumptament alienes a la tasca escolar.[297]

---

[295] Volem manifestar que el que expliquem a continuació no és fruit, tal com hem fet en les seccions dedicades a la legislació, d'una recerca sistemàtica i precisa, sinó que ens hem centrat a recollir allò que es diu en articles i publicacions que parlen directament o indirectament del agents que han fet possible la millora de l'escola unitària i cíclica o de l'escola rural.

[296] Només ens referim als mestres de les escoles unitàries i cícliques perquè bona part dels mestres de les escoles graduades s'han desentès per complet de la realitat d'aquesta escola. J. Borràs, mestre de l'escola pública de Torms, ho explicava d'aquesta manera: "Una part important dels professors de l'escola graduada deu veure l'escola unitària com un problema llunyà en el temps, com una qüestió problemàtica, però de segon ordre... Hi ha un pobre reconeixement del mestre de l'escola unitària, el qual tot sovint s'ha de sentir el comentari *deus estar com un rei amb tan poca mainada.* Hi ha una pobra solidaritat i fins crec que una probra ajuda." BORRÀS, J. (1984); "Reflexionant sobre la nostra escola unitària", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 87, pàg. 29.

[297] Al llarg de les III Jornades d'Escola Rural –Sant Pere Pescador, 1983– Salvador Reixac explicà "com l'equip de mestres de Mieres ha anat aconseguint de treure l'aïllament [als alumnes]

L'aproximació de la realitat de l'alumne a l'escola i viceversa s'ha anat aconseguint a través de la modificació –a vegades bastant agosarada– del currículum oficial. Durant els darrers anys de la dècada dels 70 i els primers anys de la dècada dels 80, molts mestres rurals, en comprovar que el currículum oficial tenia ben poca relació amb l'entorn immediat del nen i de la nena, aprofitaren les escletxes de la LGE per establir una adequació curricular tot incorporant la cultura local o familiar.

La modificació de les interaccions ha estat possible gràcies al fet que molts mestres rurals han canviat el rol i s'han preocupat per obrir l'escola a tota la comunitat educativa.

Amb el que acabem d'explicar no volem transmetre la idea que tots els mestres de les escoles petites hagin millorat la seva activitat educativa a partir de la data esmentada. Alguns mestres rurals ja havien iniciat un procés de renovació pedagògica molt abans i d'altres no l'han iniciat mai. Amb tot, però, al final de la dècada dels 70 i al principi dels 80 el clima polític i educatiu que es vivia al país va afavorir, al nostre entendre, que nombrosos mestres, tant d'escoles petites com d'escoles grans, repensessin l'educació que havia imperat fins aleshores i emprenguessin un procés de renovació educativa.

Sobre el treball educatiu col·lectiu dels mestres en una comarca o zona

La credibilitat de l'escola unitària i cíclica ha augmentat gràcies al treball cooperatiu emprès pels mestres rurals d'una mateixa zona o comarca educativa. Aquest treball[298] fou de bon començament bastant informal i

mitjançant un procés de canvi del sistema escolar." Per a més informació vegeu: *III Jornades d'Escola Rural a Catalunya,* Full Informatiu núm. 2, Sant Pere Pescador, abril de 1983.

[298] Generalment es diu que les primeres trobades entre mestres rurals després de la II República no es produïren fins al principi de la dècada dels 80. Tot i això, si volem ser fidels a la història hem de dir que, a Catalunya, els primers intercanvis mínimament organitzats entre mestres d'escoles unitàries i cícliques, i més concretament entre mestres d'escoles unitàries i cícliques de la ruralia, es produïren a Lleida cap a la fi de la dècada dels 60: "L'any 1957, en plena època del règim anterior, a Lleida va néixer un moviment espontani de mestres rurals molt important, el moviment *Isard*, fundat, entre altres, per Francesc Terès. Aquest grup de mestres va néixer primer a l'alta muntanya, però aviat es va estendre

esporàdic, però no per això deixà de donar resultats significatius. Es diu que va permetre trencar l'aïllament històric entre els professionals, intercanviar experiències i projectes educatius de gran vàlua didàctica i pedagògica; també els va servir per compartir problemes, per proposar solucions consensuades que depassaven el feu de cada escola, etc. Fins i tot els va permetre organitzar activitats educatives conjuntes on participaven tots els alumnes de les escoles incompletes de la zona. Les trobades oficioses que es produïren al principi de la dècada dels 80 constituïren l'embrió de les posteriors zones escolars rurals (ZER), aprovades per la Conselleria d'Ensenyament el 1988. Des d'aleshores fins avui el treball cooperatiu ha augmentat de manera progressiva.

L'organització de jornades i seminaris

La dignificació de l'escola unitària i cíclica també ha estat possible gràcies a la realització de jornades, seminaris i trobades on s'ha parlat –ja sigui a tall de monogràfic o juntament amb altres qüestions educatives– sobre la problemàtica i les característiques de les escoles petites. Des del 1970 fins avui, aquestes trobades s'han produït com a mínim en tres contextos diferenciats: a) en les escoles d'estiu de Rosa Sensat, b) en les escoles d'estiu de comarques, i c) en les Jornades d'Escola Rural de Catalunya (organitzades tot primer per uns quants mestres rurals que reberen el suport de l'ICE de la UAB i, posteriorment, pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya,

per altres comarques. Era un moviment d'inspiració cristiana, però que responia també a la necessitat de trencar l'aïllament i la forta solitud que patien els mestres d'aquell temps, residint en pobles molt petits i allunyats, i sense mitjans propis de transport. Isard, que va arribar a tenir més de 300 membres, feia trobades i reunions per totes les comarques on s'aplegaven bona part dels mestres rurals. Isard també va publicar una revista, de la qual van sortir-ne uns 29 números. És un fet molt remarcable que en aquesta revista, Josep Coma i Llorens, un gran mestre i director, en època tan llunyana i tan diferent de la nostra, ja publicava en català els seus articles de col·laboració. Jo, que en aquella època també era mestre rural, vaig assistir a algunes reunions d'Isard, fetes a Sant Eloi de Tàrrega, i recordo alguns dels companys que també hi assistiren, com els amics Purroy i Dalmases, de Claravalls; Alícia Aresté, de Concabella; Miquel Mora, de Cesó; Xavier Gómez, de Tarroja; Mercè Pampols, de la Curullada; i Lluís Tous." DOMÈNECH MIRA, J. (1996); "L'escola rural a Catalunya. Evolució històrica i aspectes comparats", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, , pàg. 23.

conjuntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya).

- *L'Escola d'Estiu de Rosa Sensat* va tractar amb certa especificitat la temàtica que aquí ens ocupa en tres escoles d'estiu. En la primera, duta a terme el mes de juliol de 1970, es va parlar de "l'escola unitària"; en la tercera, realitzada el mes de juliol de 1971, es va parlar de "la problemàtica de l'escola rural", i en l'onzena escola d'estiu, que va tenir lloc el mes de juliol del 1979, se'n va parlar en el seminari "Escola barri-Escola rural."[299]

- *Les escoles d'estiu* del Ripollès, la Garrotxa, l'Alt Empordà, així com les de tantes altres comarques catalanes, també han considerat l'escola unitària i cíclica. Per proximitat al nostre objecte d'estudi, però, cal parlar –ni que sigui de passada– de l'Escola d'Estiu de l'Alt Empordà. Des dels seus inicis fins avui, l'Escola d'Estiu de l'Alt Empordà –quan n'hi ha hagut– ha analitzat reiteradament el tema de l'escola rural per dos motius: perquè és una de les comarques de la província de Girona amb més escoles petites, i, d'altra banda, perquè dins del grup organitzador –ens referim al Moviment de Mestres de l'Alt Empordà– hi ha hagut una secció específica dedicada a l'escola rural.[300]

---

[299] D'altra banda, és possible que també se'n parlés, malgrat que es fes d'una manera indirecta, en els cursos i en els monogràfics següents: "La problemàtica dels mestres" (curs general, Escola d'Estiu del 1969); "Organització dels centres escolars" (curs opcional monogràfic, Escola d'Estiu del 1971); "La funció de l'escola dins de la societat" i "Relació entre escola i societat" (curs general, Escola d'Estiu del 1971); "La nova llei d'educació" i "Organització escolar" (curs monogràfic, Escola d'Estiu del 1972); "La situació de l'ensenyament a Espanya" (curs monogràfic, Escola d'Estiu del 1974); "La situació actual de l'ensenyament bàsic a Catalunya" (curs monogràfic, Escola d'Estiu del 1976); "La política educativa a l'Estat espanyol", "La situació de l'escola a Catalunya avui" i "La Ley General de Educación y la escuela pública" (curs monogràfic, Escola d'Estiu del 1977); "La situació de l'escola a Catalunya avui" i "Descentralització del sistema educatiu" (curs monogràfic, Escola d'Estiu del 1978); "El grup classe" (curs monogràfic, Escola d'Estiu del 1979). Per a més informació vegeu: CASAL GRANÉ, E. (1997); *Anàlisi axiològica dels diaris de l'Escola d'Estiu,* tesi doctoral dirigida pel Dr. Miquel Martínez Martín i per la Dra. M. Rosa Buxarrais Estrada, Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona.

[300] "Tot i que els membres del Moviment de Mestres formaven una unitat amb objectius comuns, val a dir que es van anar agrupant en diferents grups de treball segons els seus interessos. Aquests grups eren coneguts amb el noms de: *Escola Rural, Tradicions i Costums* i els que programaven les *Escoles d'Estiu.* El grup d'*Escola Rural* era un grup molt actiu. De fet, podríem afirmar que el Moviment de Mestres per una Escola Catalana de l'Alt Empordà (MMECAE) va començar a despuntar com a tal a partir de les III Jornades d'Escola Rural a Catalunya que es feren a Sant Pere Pescador... Una de les

- *Les Jornades d'Escola Rural de Catalunya.* Des del 1979 fins avui s'han fet deu Jornades d'Escola Rural en diferents indrets del Principat. En totes aquestes jornades l'eix vertebrador ha estat, com es pot deduir fàcilment, l'escola rural o l'escola petita i s'ha parlat de tot allò que de manera directa o indirecta l'afecta.[301]

---

coses més importants que féu aquest grup va ser la proposta a la Generalitat de la ZER. Aquesta porposta sorgí de les ponències que féu el MMECAE a la Seu d'Urgell, que més endavant va ser portada a dues jornades a nivell estatal, a la Rioja i a Salamanca." RODRÍGUEZ, R. (1997); "El Moviment de Mestres de l'Alt Empordà (1984-1994). Primera aproximació a la seva història", dins AD, "La formació inicial i permanent dels mestres", *Actes de les XIII Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans,* Eumo Editorial, Vic, pàg. 365-374.

[301] La I Jornada , organitzada per l'Institut de Ciències de l'Educació de Universitat Autònoma de Barcelona, es va dur a terme els dies 15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat. Hi participaren T.E. Calzada i J. Palou, que van presentar una comunicació que portava per títol "Algunes reflexions sobre l'escolarització en les zones rurals"; M. Mata va parlar sobre "L'escola rural en un projecte d'ordenació territorial de l'ensenyament"; R. Amargós i J.R. Vilagut exposaren els treballs "L'escola rural i els costos de l'EGB estatal a Catalunya" i "Aproximació a les despeses que les famílies espanyoles fan en ensenyament, amb una especial consideració a l'EGB"; la Inspecció d'Ensenyament de Barcelona també hi participà parlant dels "Aspectes legals sobre l'escola rural. Concentracions i comarcalitzacions"; Joan Duch presentà la comunicació "Aproximació a l'escola de la comunitat"; J. Baluja va parlar sobre "Els mestres i els grups de treball en una comarca"; M.Civera va parlar sobre el "Treball a les petites escoles rurals"; I. Rigau va intervenir parlant de "Les experiències de diversos tipus d'escola unitària"; M. Serra i J. Hugues tractaren el tema "El moviment de pares i mestres a Bellcaire de l'Empordà"; l'equip de mestres de Bagà hi va participar exposant "La visió de l'escola rural, tocant de peus a terra"; i J. Botey i J. Talló tractaren "El medi rural en la formació del mestre. Experiència pilot en un curs de l'Escola de Mestres de la UAB."

La II Jornada es va dur a terme a Tàrrega, promoguda pel Grup de Mestres de la Segarra, i comptà amb el suport tècnic de l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva finalitat fou: "Anar avançant cap a un coneixement més profund i seriós de l'escola rural, i així millorar el treball professional i fer prendre consciència d'aquest sector de l'ensenyament a la societat per tal que els organismes dirigents li donin el suport que mereix." En aquestes Jornades hi van participar prop de dos-cents mestres de diverses comarques catalanes. En el moment de finalitzar aquesta tesi, no disposem del material que es va publicar.

La III Jornada, organitzada pel Grup d'Escola Rural de l'Alt Empordà conjuntament amb la delegació de l'ICE de la UAB a Girona, es va desenvolupar a Sant Pere Pescador els dies 16 i 17 d'abril de 1983. S'hi tractaren, seguint l'ordre estipulat al programa oficial, els temes següents: "L'organització i la planificació de les escoles unitàries i graduades mixtes"; "L'aprofitament de l'entorn per treballar les CS a l'EGB a les escoles rurals", i per acabar, "Els pros i contres de les escoles rurals."

Les IV Jornades foren organitzades pel Grup de Mestres de l'Alt Camp conjuntament amb l'ICE de la UAB, i es dugueren a terme a Valls l'abril de 1984. S'hi presentaren les comunicacions següents: "Quin ensenyament convé a l'escola rural?", M. Subirats; "Conseqüències socials del tancament de les escoles rurals a Catalunya Nord", J. Becat; "Problemàtica dels joves al camp", J. Casals; "Situació educativa en el medi rural", M. Inglès i P. Pifarré; "Les escoles familiars agràries; una experiència educativa i de promoció social a Catalunya"; "Experiència institucional de formació del professorat d'escola unitària al Berguedà", M. Castanys; "Una experiencia de educación rural: el Valle de Amblés", M.V. Fernández; "Com incideix la formació professional agrària en el medi rural", Grup de Mestres de

- Consideracions finals sobre les jornades i els seminaris on s'ha parlat de l'escola petita

Els espais on s'ha parlat de l'escola unitària i cíclica –independentment que s'hagin fet en escoles d'estiu o en les Jornades d'Escola Rural– han servit per consolidar grups de mestres rurals, per elaborar propostes educatives i per dissenyar estructures organitzatives que fomenten, entre altres aspectes, la participació i l'intercanvi entre els professionals i els alumnes[302]. També han fet

---

l'Escola Torre Marimon; "Estudi de l'escola rural: aportacions de la psicologia genètica", R. Vives i F. Larrauri; "Proposta de definició de l'escola rural", J.L. Tous; "Zona Escolar Rural", Grup de Mestres de l'Urgell-Segarra; "Escola unitària i consciència musical de l'entorn", V. Vilar; "Creativitat *versus* pedagogia", F.Carbonell; "Comunicació d'escoles del Baix Empordà."

A la V Jornada, organitzada pel Grup de Mestres de l'Alt Urgell-Cerdanya i l'ICE de la UAB, i desenvolupada a la Seu d'Urgell a mitjan mes de maig de 1985, s'hi tractaren els temes següents: "Les relacions de l'escola rural amb les diferents administracions", Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya de l'Alt Empordà i l'Aplec de Mestres del Bages; "La zona escolar: una proposta de racionalització i millora de la xarxa escolar de Catalunya"; "Relació de l'Escola Rural amb els ensenyaments mitjans", Grup de Mestres de l'Alt Urgell-Cerdanya.

La VI Jornada –organitzada pel Grup de Mestres d'Escola Rural de la zona de Banyoles conjuntament amb el Centre de Recursos de Porqueres i el Secretariat d'Escola Rural de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya– es va realitzar a Banyoles l'abril de 1987 i es parlà bàsicament de la Zona Escolar Rural.

Les VII Jornades –organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya– es van realitzar els dies 4, 5 i 6 de maig a Coma-ruga (el Vendrell). Es va parlar fonamentalment de l'aplicació de la LOGSE a l'escola rural i es presentaren propostes alternatives a les que preveia la Llei.

Les VIII Jornades –organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya –, es dugueren a terme a Cervera els dies 7, 8 i 9 de maig, de 1993 i s'hi presentaren les comunicacions següents: "Perspectives del món rural", X. Campillo; "Característiques d'una escola de qualitat", C. Coll; "Balanç de les ZER"; "L'escola rural i la nova ordenació del sistema educatiu."

Les IX Jornades –organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya– es dugueren a terme a Sant Antoni de Vilamajor el mes de maig de 1996 i es formaren dos grups de debat per tractar els temes següents: "Organització de l'aula a l'escola rural" i "La coordinació entre primària i secundària."

Enguany, les X Jornades d'Escola Rural –organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya– s'han realitzat a la Molina. En la conferència inaugural s'ha parlat de "L'evolució de l'escola rural i perspectives de futur" i s'han format tres grups de treball per discutir els temes següents: "Gestió ZER-escola", "El treball pedagògic a l'escola rural", "El consell escolar."

[302] Per a més informació vegeu FEU GELIS, J. (1997); "Demandes i propostes en el decurs de les IX Jornades d'Escola Rural a Catalunya", dins a AD; "La formació inicial i permanent dels mestres", *Actes de les XIII Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans,* Eumo Editorial, Vic pàg. 343-353.

possible la gènesi d'un debat crític que ha posat de manifest els límits, les possibilitats, els avantatges i els inconvenients de l'escola petita.

En un nivell més institucional, també han servit per apropar i implicar els sindicats, els partits polítics, el Departament d'Ensenyament, l'administració local, etc.[303] , i per sensibilitzar la societat civil. En les V Jornades d'Escola Rural es manifestà el següent:

> "Les primeres trobades, a Barcelona, Tàrrega i Sant Pere Pescador, varen servir per a donar a conèixer la nostra problemàtica i cridar l'atenció de l'administració i de la societat vers aquestes escoles. A Valls es va intentar, amb bastant èxit, donar a les Jornades un caire més teòric i a la vegada superador de les situacions anecdòtiques en què fàcilment podem caure. A la Seu, seguint els suggeriments de moltes companyes i companys, hem intentat crear una nova dinàmica que permetés donar sortida a les Jornades. El debat que s'hi produí i els contactes que s'establiren han permès crear dos grups d'escola rural, constituir una Taula Permanent, etc." [304]

Altres consideracions sobre el paper dels mestres

Durant la dècada dels 80, la nova escola unitària i cíclica es popularitza també gràcies a la crítica que fa dels models escolars graduats implantats per reial decret a partir del franquisme *desarrollista*. Les objeccions que els mestres rurals –i altres professionals de l'ensenyament– fan a les escoles comarcals i sobretot a les escoles llar es fonamenten en arguments pedagògics i socials que al nostre entendre són irrebatibles. En diverses revistes educatives han explicat reiteradament que els macrocentres: a) desvinculen el nen i la nena de les seves famílies i de la comunitat; b) desarrelen l'alumne del medi; c)

---

[303] A gairebé totes les Jornades han estat convidats –ja sigui com a ponents o com a espectadors– diferents representants de les entitats politicoadministratives esmentades. A les I Jornades hi assistiren representants de la Inspecció d'Ensenyament de Barcelona; a les II Jornades hi foren presents els regidors de Cultura dels ajuntaments de l'Urgell i la Segarra, l'alcalde de Sant Ramon, representants de la Generalitat de Catalunya i també del Ministeri d'Educació; a les III Jornades hi assistí el conseller d'Ensenyament Sr. Xavier Guitart; a la IV hi foren convidats parlamentaris de diversos partits polítics... i la X Jornada fou inaugurada pel conseller d'Ensenyament Sr. J.X. Hernández.

absorbeixen part del temps lliure de l'alumne, i d) dificulten la relació entre l'escola i els pares i entre els mateixos pares. Vegem tot seguit de manera esquemàtica cadascun dels enunciats que acabem d'esmentar.

- Les escoles llar desvinculen el nen i la nena de les sevs famílies i de la comunitat.

Ja que l'alumne és internat en un centre...	• S'afebleix la interacció entre aquest i els membres de la família, així com amb la resta de la comunitat veïnal. • Es perden determinats referents culturals importants en el procés de socialització. • Es produeix una desvinculació accelerada i a voltes una negació radical de la cultural local o familiar. • S'interioritza una nova cultura generalment oposada a l'anterior. • Apareixen tensions i angoixes (inestabilitat, inadaptació, mals resultats acadèmics, etc., alimentats en bona mesura per una ruptura precoç i sovint brusca).[305] • Apareixen tensions familiars (dificultat de comunicació i d'entesa entre els pares i els fills).

- Les escoles llar i les escoles comarcals desarrelen el nen del medi d'origen.

Ja que l'alumne s'escolaritza en un centre d'un altre municipi.	• Se'l priva parcialment de l'entorn natural que li és propi, familiar i conegut. • Se li assigna arbitràriament un nou entorn que, almenys inicialment, li resulta estrany, desconegut i aliè als seus interessos. • Es fomenta la desmotivació i el desinterès. • Es retarda el procés d'aprenentatge. • Es dificulta el rendiment escolar.

[304] GRUP DE MESTRES DE LA SEU D'URGELL (1985); "Introducció", dins *Conclusions de les V Jornades d'Escola Rural (la Seu d'Urgell, maig 1985),* material ciclostilat, pàg. 1.

[305] Per a més informació vegeu: JUÀREZ, A. (1979); "L'escola-llar d'Olot", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 36, pàg. 33-36.

- Les escoles llar i les escoles comarcals absorbeixen part del temps lliure del nen i de la nena.

Ja que l'alumne ha de destinar una part del seu temps al transport escolar (diari en el cas de les escoles comarcals i quinzenal en les escoles llar).	• Té menys temps disponible per realitzar tasques escolars. • Té menys temps disponible per a les activitats lúdiques i esportives. • Té menys temps disponible per al descans personal. • Té una fatiga superior a la dels altres companys. • Està exposat als perills de la carretera.

- Les escoles llar i les escoles comarcals dificulten la relació entre els pares i l'escola i entre els mateixos pares.

Ja que els pares i mares viuen en un municipi diferent del de l'escola on van els seus fills.	• Tenen dificultats per intercanviar impressions amb el mestre. • Tenen dificultats per participar en les activitats ordinàries i extraordinàries de l'escola. • Tenen dificultats per col·laborar a l'escola.

1.4.3.1.1.2. El paper dels pares i de les mares dels alumnes

La vella escola unitària i cíclica ha adoptat un nou rostre i progressivament s'ha fet més interessant arran del canvi d'actitud i de la implicació de molts pares i mares. Aquesta implicació es constata en tres àmbits diferenciats: a) en l'àmbit individual, b) en l'àmbit d'APA d'escola, i c) en l'àmbit de federació d'APA.

Interès i implicació en l'àmbit individual

Des de mitjan dècada dels 70 fins avui diverses escoles petites de la nostra geografia han tingut el goig de veure com els pares i les mares s'han interessat per la pedagogia i per les activitats que s'hi duen a terme, i s'han apropat a l'escola amb l'objectiu d'oferir ajuda i col·laborar en aspectes ben diversos.

Cal ressaltar que l'interès "individual" no només es dóna en els pares i en les mares del municipi on hi ha instal·lada l'escola, sinó també –tot i que de manera més aïllada– entre els pares i les mares de la ciutat. Des del començament de la dècada dels 90 determinades famílies de la ciutat s'han interessat tant per l'escola incompleta que han decidit escolaritzar-hi els fills. Això ha provocat, contràriament al que ha passat tradicionalment, que unes quantes escoles petites s'hagin convertit en centres receptors d'alumnes d'altres municipis.

Interès i implicació en l'àmbit de l'APA d'escola

Les APA de les escoles petites han afavorit l'escola rural pressionant les les administracions perquè: augmentin les subvencions dels centres, millorin les infraestructures o, en tot cas, perquè no tanquin l'escola:

> "[Durant el curs 1977-78] ens varen comunicar que els nens de segona etapa havien d'anar concentrats a l'Escala i ens hi vàrem oposar. Es començà a anar a la Inspecció i a moure's fins que aconseguírem que no traguessin la mainada de l'escola. L'any següent vàrem continuar les anades en grup a la Inspecció (de vegades els pares i els mestres, d'altres, els pares tots sols) per demanar un nou mestre... També ho vàrem aconseguir... "[306]

[306] SERRA, M.; HUGUES, J. (1980); "Moviment de pares i mestres a Bellcaire de l'Empordà", dins *L'escola rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra , pàg. 111.

També s'ha consolidat mitjançant la prestació personal:

> "L'escola de Bellcaire d'Empordà és, creiem, l'única escola de les nostres comarques que ha aconseguit escapar-se de l'allau de concentracions escolars... fa sis anys que va començar un treball conjunt entre pares i mestres que fins llavors s'havia reduït a alguna reunió de caràcter general. Es va decidir fer una Associació de pares per intentar assolir una escola diferent ja que ens adonàvem que els mestres, per una banda, i els pares, per l'altra, no podíem arribar enlloc i, a més a més, teníem interessos comuns que volíem portar a terme... Potser el problema més gros és la falta d'espais condicionats. A les escoles petites no hi ha laboratoris, camps d'esports... Nosaltres ho hem anat adequant com hem pogut. *Els pares a prestació personal*, amb la col·laboració de l'Ajuntament, *han fet un poliesportiu per a tot el poble i que serveix per a l'escola. Ara estem a punt de començar un laboratori en un local annex que es construirà de la mateixa manera... els pares ens hi ajudaran molt.*"[307]

I finalment, també l'han incentivat mitjançant l'elaboració de comunicats i manifestos per incrementar la matrícula. L'APA del CEIP les Gavarres, per exemple, abans de començar el curs 98-99 ha adreçat una carta a tots els pares i mares del poble en què els expliquen els avantatges de l'escola petita.[308]

Interès i implicació en l'àmbit de federacions d'APA

La FAPAC ha contribuït a la millora de l'escola unitària i cíclica mitjançant l'aprovació i difusió de documents que en fan una lectura positiva. A les Jornades d'Escola Rural de Lleida del 1995, per exemple, va defensar públicament l'escola unitària i cíclica perquè considerava que oferia més bons resultats acadèmics que no pas l'escola graduada, perquè els alumnes aconseguien un grau elevat d'autonomia en el treball, perquè s'hi produïa una bona convivència entre els alumnes de diferent edat i nivell, etc. D'altra

[307] SERRA, M. (1979); "L'escola del poble, a Bellcaire", dins *Perspectiva Escolar*, núm.36, pàg. 22-23.

[308] Per a més informació vegeu l'annex núm. 1

banda, en defensava la continuïtat per assegurar que tots els pobles es poguessin reproduir culturalment, perquè els alumnes s'arrelessin a l'entorn més immediat i, en última instància, per afavorir el reequilibri territorial de Catalunya.[309]

La FAPAEL, tot i que en un altre sentit, també ha fet explícit el seu suport a l'escola unitària i cíclica i, d'una manera especial, a la que es troba al medi rural suggerint a l'administració que pensi en la possibilitat de construir una escola rural genuïna. El model que l'organització proposa s'inspira en les *maisons familiares rurales.* [310]

1.4.3.1.1.3. El paper dels moviments de renovació pedagògica i del Secretariat d'Escola Rural

La Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, els moviments de renovació educativa de les diferents comarques catalanes, els grups de mestres, etc. han contribuït decididament a impulsar la nova escola unitària i cíclica mitjançant –tal com hem apuntat anteriorment– l'organització de trobades, jornades i seminaris, a través de la constitució de grups de treball específics i per mitjà de manifestos a favor de l'escola rural.

Pel que fa al Secretariat d'Escola Rural de Catalunya (SERC), agrupat dins de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, no cal dir que ha estat un dels principals motors en el procés de dignificació de l'escola petita. El SERC fou legalment constituït a principi de la dècada dels 80 i, tal

---

[309] Per a més informació vegeu FUSTÉ MIQUELA, X. (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 79-81.

[310] Les *maisons familiares rurales* volen "produir una interacció reflexiva que afavoreixi el desenvolupament intel·lectual de l'alumne i la integració plena en el seu àmbit social, mitjançant la combinació de l'educació en la família i en l'escola". Per a més informació vegeu ARASANZ I MAYOLAS, A. (1996); dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 83- 87.

com expliquen R. Boix i R.E. Codina –membres actives de l'organització–, "sorgí com una necessitat sentida del propi professorat de les escoles rurals de Catalunya"[311] per sortir de l'aïllament al qual havien estat subsumits fins a la fi del franquisme.

Des d'aleshores fins avui el SERC ha realitzat múltiples activitats. Actualment convoca reunions periòdiques per "escoltar, reflexionar, debatre, treure conclusions, contrastar opinions, posar en comú experiències... i valorar [què està passant a l'escola rural]"[312]; s'ocupa de coorganització de les Jornades d'Escola Rural; participa en les reunions de la Mesa Estatal Específica d'Escola Rural (amb seu a Madrid); assisteix a les reunions que organitza l'Associació pel Desenvolupament Educatiu Local (ADELE), i manté contactes amb el Grup Interuniversitari d'Escola Rural (GIER). A més del que hem dit, també fa d'interlocutor entre l'administració i "els mestres de l'escola rural."[313]

1.4.3.1.1.4. Els sindicats i els partits polítics

Els sindicats i els partits polítics de casa nostra, a mesura que es destapaven davant de la societat civil i prenien el protagonisme que els pertocava, també contribuïren a canviar la vella escola unitària i cíclica. Els partits polítics ho feren participant activament en diverses Jornades d'Escola Rural; incorporant el tema de l'escola rural en els congressos interns i en els programes electorals; presentant mocions i propostes al Parlament de Catalunya, etc. Pel que fa als sindicats, han afavorit l'escola petita essent presents en les

[311] BOIX, R.; CODINA, R.E. (1996); "El Secretariat d'Escola Rural", dins *Guix,* núm. 230, Barcelona, pàg. 39.

[312] Ídem, pàg. 39. Darrerament se solen fer un parell de reunions per trimestre, són itinerants i s'han establert quatre grups de treball: intercanvi d'experiències, reivindicació, organització i funcionament de les escoles rurals, formació inicial de mestres i coordinació pedagògica entre educació primària i educació secundària.

[313] Per a més informació sobre aquest tema vegeu CASTANYS, M. (1996); "El Secretariat d'Escola Rural de Catalunya", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 39-40.

Jornades d'Escola Rural, organitzant cursos de formació i negociant aspectes que afecten específicament els mestres i les escoles incompletes. Darrerament CCOO, per exemple, ha organitzat cursos d'escola rural a Vilanova de Bellpuig, la Seu d'Urgell, Castellvell del Camp, etc. Per la seva banda, la FETE-UGT ha inclòs un apartat específic d'escola rural al seu programa electoral d'enguany.[314]

1.4.3.1.1.5 El paper de l'administració educativa: el Departament d'Ensenyament

Sobre el paper que ha tingut el govern de la Generalitat, i més concretament el Departament d'Ensenyament, en la millora de la vella escola unitària i cíclica no ens hi entretindrem gaire perquè ja n'hem parlat a l'apartat 1.3.5.2. Amb tot, però, en aquest apartat només ens hi hem referit considerant tan sols els aspectes legals. Ara, doncs, volem parlar-ne considerant les accions que ha portat a terme.

El Departament d'Ensenyament, des del 1981 –moment en què va començar a rebre competències en matèria educativa–, ha demostrat una certa sensibilitat amb l'escola petita mitjançant l'oposició ferma a les concentracions escolars, mostrant-se predisposat a reobrir escoles clausurades durant els anys 60 i 70, obrint escoles petites en llogarrets on mai no n'hi havia hagut, reformant els edificis escolars més malmesos, millorant les vies d'accés al centre, etc.

Altres fets que denoten una certa preocupació per aquesta escola són la voluntat de dialogar amb mestres d'escoles rurals i amb els representants del Secretariat d'Escola Rural de Catalunya[315]; l'organització puntual de cursos de

---

[314] Per a més informació vegeu l'annex núm. 4

[315] A tall d'il·lustració, val la pena recordar que el conseller d'Ensenyament J.M. Guitart, al llarg de les III Jornades d'Escola Rural, dutes a terme a Sant Pere Pescador, es va comprometre a "fer una política d'obertura, de diàleg i de participació amb els membres de l'escola rural." Suplement dominical, Full informatiu núm. 2, *III Jornades d'Escola Rural a Catalunya*, Sant Pere Pescador, abril de 1983.

formació permanent adreçats exclusivament als mestres rurals;[316] la creació de serveis educatius (fonamentalment EAP i CRP[317]); l'elaboració de plans de suport específics per a les l'escoles unitàries i cícliques,[318] etc. Les darreres decisions institucionals proclius a l'escola petita són: la legalització de les ZER –Decret 195/1988, de 27 de juliol–, la generalització dels itinerants i l'acord de plantilles signat el juny de 1997.[319]

Si bé a grans trets la política educativa del Departament d'Ensenyament "ha fet possible una revitalització de l'escola rural a moltes comarques"[320], cal dir que no sempre ha estat igualment intensa. Respecte de la intensitat, el govern de la Generalitat no sempre hi ha dedicat la mateixa atenció. Hi ha qui diu que durant la dècada dels 80 "es va fer molt per l'escola rural, fins i tot vàrem pensar que se la creien de debò i que tenien la intenció de salvar-la"; posteriorment, però, "malgrat haver-hi abocat recursos, han afluixat bastant."[321]

---

[316] Durant el curs 1983-84, per exemple, es va organitzar al Berguedà un seminari d'escola rural dins del Pla de Formació Permanent i Institucional (FOPI). Per a més informació podeu consultar: CASTANYS, M. (1985); "Experiència institucional de formació del professorat d'escola unitària al Berguedà", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural (Valls, abril de 1984)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 95-98.

[317] Els CRP foren creats, tal com hem vist en la secció 1.3.4.2, per l'Ordre de 31 d'agost de 1982. Els 12 primers centres se situaren a les comarques de Berga, Granollers, la Seu d'Urgell, Ripoll, Terres de l'Ebre, Valls i Alt Empordà. A l'esmentada ordre es concretava que aquests centres prestarien suport als "mestres que es troben amb dèficit de recursos humans i materials per portar a terme amb eficàcia llur tasca docent. Aquests mestres treballen fonamentalment en medis rurals..." Per conèixer la relació que inicialment s'establí entre els CRP i "l'escola rural" vegeu: ARJONA, S. (1996); "Els centres de recursos pedagògics, *pal de paller* de l'escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 54-57. Per conèixer el tipus de treball que inicialment desenvolupaven les EAP a les escoles rurals podeu consultar: CASA ROVIRA, M. (1996); "L'assessorament psicopedagògic a l'escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 44-47.

[318] El primer pla, creat amb la intenció de facilitar recursos a l'escola unitària i cíclica, s'inicià el 1985 i anà estretament lligat al CRP.

[319] Per a més informació sobre l'acord de plantilles vegeu l'annex núm. 5. Per a una visió global i institucional de la política educativa del Departament d'Ensenyament envers l'escola unitària i cíclica, vegeu: GAVALDÀ, D. (1993); "Les zones escolars rurals, una resposta adequada", dins *Crònica d'Ensenyament,* núm. 197, pàg. 27.

[320] CARBONELL, L. (1984); "La política pedagògica de la Generalitat", dins *Perspectiva Escolar,* núm. 114. pàg. 37

[321] Entrevista informal amb un mestre del Pla de l'Estany. Gener del 1997.

En el moment de finalitzar aquesta tesi no disposem de prou informació objectiva, a part de la legislació que ja hem comentat, per determinar el grau d'implicació exacte del Departament d'Ensenyament. Amb tot, sí que hem constatat que tot sovint es produeixen algunes incoherències entre el discurs teòric i la pràctica real.

1.4.3.1.1.6. El paper del Grup Interuniversitari d'Escola Rural (GIER)

Molt recentment, l'escola unitària i cíclica també ha comptat amb el suport del treball discret del GIER. Aquest grup, constituït per diversos representants de les universitats catalanes –Universitat de Barcelona, Girona, Lleida, Vic, Rovira i Virgili i Autònoma de Barcelona–, començà a funcionar a mitjan 1995 amb l'objectiu de:

> "Contribuir a millorar la qualitat de l'educació en el context rural, impulsar l'escola rural des de la Universitat, optimitzant i potenciant la tasca educativa en aquestes escoles; sensibilitzar i formar els futurs professionals sobre el coneixement d'aquesta tipologia d'institucions educatives; implicar els mestres i les mestres de l'escola rural en aquest impuls: col·laboració estreta amb el Secretariat d'Escola Rural. Obrir camins de reflexió sobre les problemàtiques reals que pateix l'escola rural; contribuir en la tasca de preservació de l'escola del poble del nostre país amb la dignitat pedagògica que es mereix; relacionar-se amb la realitat, intercanviant experiències i informació amb els mestres per tal de poder reflexionar sobre la formació inicial que es dóna des de la institució universitària i poder difondre altres perspectives sobre l'escola rural."

Des d'aleshores fins avui el GIER ha organitzat tres jornades d'escola rural per a estudiants de magisteri; ha col·laborat en diverses recerques i ha elaborat una proposta perquè l'escola rural es tracti en diferents assignatures impartides en la diplomatura de mestre. D'altra banda, fa una trobada mensual

i manté contacte permanent amb el Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, així com altres organitzacions que vetllen per l'escola rural.[322]

1.4.3.1.2. L'emergència d'un discurs que ressalta les virtuts de l'escola unitària i cíclica

Tal com hem dit en la presentació, l'escola petita també es fa més creïble i més interessant arran de la construcció d'un discurs que en ressalta les virtuts organitzatives, pedagògiques, didàctiques i relacionals. Aquest discurs emergeix al final de la dècada dels 70 en el si dels espais on es parla de l'escola unitària i cíclica[323] –Jornades d'Escola Rural, seminaris de formació, cursos d'estiu, etc.– i va prenent forma al llarg dels anys 80 i 90. Els màxims protagonistes en són els mestres rurals, però a poc a poc també s'hi incorporen aportacions de professors universitaris –sociòlegs, pedagogs, psicòlegs, demògrafs, etc.– sensibles al tema.

Globalment, es tracta d'un discurs "pràctic", amb poc contingut teòric –perquè parteix, com acabem d'apuntar, de l'experiència directa dels mestres rurals–, amb una càrrega emotiva considerable. Malgrat tot, però, considerem que és summament interessant perquè, entre altres coses, posa en dubte el discurs graduacionista que des del final del segle XIX fins als nostres dies ha ocupat gairebé tots els espais de discussió pedagògica.

Nosaltres, essent conscients de tot el que acabem de dir, subscrivim el discurs general. És més, fins i tot l'hem utilitzat com a punt de partida per elaborar un marc teòric com el que hem presentat a l'apartat 1.1.3.2. El nostre interès, però, no és pas presentar-lo com a dogma o com una veritat irrefutable. No

---

[322] Per a més informació vegeu l'annex núm. VI, on hi ha el document de constitució del GIER i el pla de treball per al bienni 1996-97.

[323] Amb tot, l'origen d'aquest discurs el podem trobar al principi del segle XX, moment en què alguns mestres de les escoles petites explicaren els avantatges de les escoles unitàries per tal de defensar-

pretenem fer creure a ningú que totes les escoles petites són o tenen el que explicarem tot seguit. Només aprofitem el marc discursiu per entendre com els mestres rurals –més convençuts– viuen i veuen l'escola petita, quins aspectes en destaquen, què en positivitzen, què n'elogien, etc.

Cal dir que els aspectes que nosaltres hem recollit ara per ara no formen part de cap manifest ni són aprovats per tots els mestres rurals. El que expliquem tot seguit és fruit del buidatge sistematitzat de les publicacions i dels documents interns de les deu Jornades d'Escola Rural, de les revistes educatives on escriuen mestres rurals i investigadors, etc. Sense més preàmbuls, doncs, vegem els aspectes fonamentals d'aquest discurs.

Des del final de la dècada dels 70 fins als nostres dies es diu que l'escola petita constitueix un model paradigmàtic perquè afavoreix la innovació i la experimentació educativa, es proveeix de mestres particulars, conforma grups heterogenis, ofereix una atenció individualitzada a l'alumnat, posa en pràctica els cercles concèntrics de formació, etc. D'altra banda, a diferència de l'escola, el currículum, l'espai i el temps són flexibles i oberts, els agents educatius es poden diversificar fàcilment, i el control, la disciplina i l'avaluació adopten formes poc coercitives. Una altra virtut de l'escola rural és que vincula l'alumne al medi social i natural i reforça la cultura local. Segons aquest discurs, l'escola petita, l'escola rural o, el que és el mateix, l'escola incompleta té un alt valor educatiu i humanístic. Vegem tot seguit cadascun dels aspectes que acabem d'esmentar.

---

se del discurs graduacionista que a poc a poc anava fent-se espai dins dels cercles pedagògics més avançats. Per a més informació vegeu la secció 1.2.4.1.

1.4.3.1.2.1. L'escola unitària i cíclica: un espai que afavoreix la innovació i l'experimentació educativa

Un dels aspectes més destacats en el discurs dignificador de l'escola unitària i cíclica és que aquesta afavoreix, contràriament al que es deia abans de la dècada dels 80, el desenvolupament d'una tasca reflexiva i experimental permanent. El desenvolupament d'aquestes activitats està condicionat per l'estructura organitzativa de l'escola (escola petita amb una estructura organitzativa simple), pel medi on es troba situada (en nuclis de població reduïts i sovint a prop de la natura) i, en darrer terme, encara que sembli una paradoxa, per les mancances professionals que tenen els mestres quan afronten per primera vegada aquesta realitat escolar.

Diversos mestres afirmen que quan entraren a treballar per primera vegada en una escola petita, després de quedar astorats en adonar-se que de ben poc els servien les estratègies didàctiques i educatives apreses durant el període de formació inicial, van haver d'investigar i experimentar per tal de trobar metodologies apropiades a la realitat de les seves escoles. Segons el que es desprèn del relats que hem analitzat, els mètodes i les propostes més adequats són els que entronquen amb l'Escola Nova i, per a segons qui, amb els principis de l'Escola Moderna:

> "L'estratègia [pedagògica] que consideràrem més correcta aplicar, després d'haver analitzat la situació de l'escola, del poble, de l'administració i les meves limitacions, fou compaginar les activitats a partir dels programes amb les tècniques Freinet. Nosaltres no hem fet res més que aplicar els principis de l'Escola Moderna a una realitat concreta. Potser, això sí, hem posat de relleu una vegada més que l'Escola Rural reuneix les condicions òptimes per fer una Pedagogia com cal."[324]

Per això no és estrany que moltes escoles unitàries i cícliques –sobretot durant la primera meitat de la dècada dels 80– col·loquessin en un segon terme els

llibres de text,[325] alteressin el currículum oficial, realitzessin sovint observacions fora de l'escola, desenvolupessin una educació experimental i viva, integressin la realitat social del poble, etc. [326]

1.4.3.1.2.2. L'escola unitària cíclica: una escola amb mestres particulars

Diversos mestres rurals afirmen que l'escola petita, contràriament al que es deia abans de la dècada dels 80, és per si mateixa atractiva perquè es nodreix de mestres integrals i polivalents. Es diu que disposa de mestres integrals –és a dir, mestres amb un coneixement global de la professió– perquè imparteixen

---

[324] CIVERA, M. (1978); "L'escola rural, un medi...", dins *Perspectiva Escolar...* op. cit., pàg. 31.

[325] "... Els mestres més experimentats saben que el llibre de text té caràcter orientatiu... dins de l'aula rural, però, no és pas prescriptiu. No oblidem que van dirigits a una altra tipologia de centres i alguns queden força allunyats de la realitat més immediata dels nostres alumnes, especialment dels d'Educació Infantil, i dels nostres objectius didàctics." BOIX, R. (1996); "El currículum a l'escola rural...", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 34. En aquest mateix sentit ho explica Joan Borràs: "Sembla prou clar que els llibres de text són pensats per al tipus més habitual de funcionament de la classe d'escola graduada on el mestre pot orientar i explicar en tot moment els nens de la classe." BORRÀS, J. (1984); "Reflexionant sobre la nostra escola... ", op. cit., pàg. 30.

[326] Durant el curs 1981-82 el mestre de l'escola de Bañobárez (província de Castella-Lleó), amb l'objectiu de fer una escola activa, de democratitzar l'espai escolar i d'integrar l'escola al poble, explicava el següent: *"... Tratamos de hacer una escuela activa siguiendo las orientaciones de la escuela popular (Freinet) i del trabajo (Pistrak). El órgano directivo era la Asamblea formada por alumnos y profesores. La coordinadora, constituida por representantes de los cursos y profesores, se reunía diariamente para tratar los asuntos del día... Tesorería y cuotas: un tesorero por curso se encargaba de recoger las cuotas semanales y otro de los fondos de toda la escuela.* El papel autogestionario de los niños *funcionaba dentro del aula, ellos colocaban los pupitres, aprovechaban los rincones y dividían las paredes: se daban cuenta de la funcionalidad del espacio... En el trabajo escolar se intentó que la práctica equilibrase a la teoría, ligándose siempre al entorno... A falta de biblioteca en el pueblo, la escuela creó una con la ayuda de Editoriales y personas que han dado libros...La voluntad de entronque con el medio y con la cultura popular desembocó en la creación de un museo etnográfico. El portavoz de la escuela fue el periódico escolar. Tanto los métodos de elaboración como sus contenidos denotaron una evolución favorable a lo largo de los nueve meses; se empezó con gelatina y ahora la escuela posee una multicopista. Para contactar con el exterior, aparte de la correspondencia, se hizo una subscripción a un periódico nacional y algunas excursiones.... representaciones de teatro, venta de periódicos, etc. Este año, en el Huerto hay sembradas más de 2.500 cabezas de ajos. "El diccionario de Bañobárez" y las representaciones de teatro sirvieron para ampliar el léxico y la capacidad de expresión. Con el primero se intentó conservar el vocabulario empleado por los mayores... en el área de social se eliminó el libro de texto... en lengua, aparte del texto libre... había cajas de letras y sílabas... un fichero, etc... En ciencias naturales , el huerto experimental fue un laboratorio en vivo donde se trataron plantas de la zona fuera de época... Al finalizar el trimestre se reunían los trabajos de todos los cursos y se preparaba una exposición abierta*

matèries de diferents especialitats, ensenyen alumnes de diferents nivells, són tutors d'un mateix grup durant més d'un curs, etc. D'altra banda, s'afirma que té mestres polivalents perquè s'ocupen de l'educació escolar i no escolar, elaboren del material didàctic i fan d'assessors psicopedagògics. Vegem-ho detingudament.

Respecte a la dimensió integral

A) El mestre de l'escola unitària i cíclica imparteix matèries de diferents especialitats

Tothom sap que els mestres de les escoles unitàries i cícliques fins fa relativament poc temps han hagut d'impartir tot tipus de coneixements: coneixements d'educació física, de música, de la llengua estrangera, etc. És cert que això ha començat a canviar amb la generalització dels mestres itinerants, però encara hi ha mestres –especialment els de les escoles unitàries que no formen part de cap ZER o d'agrupament funcional (AF)– que es fan càrrec de les àrees esmentades. El fet que alguns mestres s'hagin de fer càrrec de totes les especialitats hi ha qui ho veu com una cosa negativa perquè el converteix "en un mestre generalista que sap de tot i no sap res." Els mestres rurals més convençuts, en canvi, en fan una interpretació positiva perquè això facilita la interrelació de continguts entre les diferents àrees de coneixement i, consegüentment, facilita la transversalitat.

B) El mestre de l'escola unitària i cíclica ensenya alumnes de més d'un nivell educatiu

A diferència del que passa a l'escola graduada, el mestre de l'escola unitària i cíclica ensenya i és responsable de més d'un nivell educatiu –actualment un mestre d'una escola unitària pot ser tutor de 9 nivells educatius diferents–. Quines conseqüències es deriven d'aquest fet? Segons l'opinió dels mestres

---

al pueblo para que se viese la labor realizada en la escuela." . A.D. (1982) "Innovación para la escuela rural de Castilla-León", dins *Cuadernos de Pedagogia.*

rurals, s'afavoreix, d'una banda, que el docent tingui una visió unitària dels diferents trams i cicles de l'educació obligatòria i, d'altra banda, es potencia la figura del "mestre d'escola."

La figura del mestre d'escola ha estat potenciada fins i tot en alguns centres que progressivament s'han anat ampliant. L'escola de Ridolaina de Montellà, per exemple, en el moment que ha passat d'ésser unitària a cíclica, ha establert un tipus de funcionament perquè les dues mestres que actualment hi treballen no quedin empedreïdes en els mateixos cursos. En contra de l'especialització i la compartimentació –que sembla que està tan de moda–, s'ha optat perquè ambdues mestres s'ocupin durant unes hores a la setmana dels alumnes dels quals no són tutores. Així ho expliquen les mestres del centre:

> "La visió global de l'escola que tenim fa que no ens hem encasellat en una aula i tots els nens i nenes de l'escola són els nostres alumnes, i ells i elles ens reconeixen aquest paper global.
>
> Per tal de facilitar això hem diversificat la nostra tasca i, encara que passem més hores en una aula, també en fem unes quantes a l'altra. Així, jo que passo més hores a l'aula dels petits (de p3 a segon), també en passo unes quantes a l'aula dels grans (de tercer a vuitè) fent l'àrea de coneixement del medi. I la meva companya ho fa a l'inrevés."[327]

C) El mestre de l'escola unitària i cíclica és tutor del mateix grup classe per espai de més d'un any

A totes les escoles unitàries i cícliques cada un dels mestres segueix com a mínim durant dos cursos el mateix grup d'alumnes. Això comporta, segons l'opinió dels mestres més sensibilitzats, aspectes molt positius: es pot fer un seguiment exhaustiu de l'evolució de l'alumne, possibilita establir un bon nivell

[327] BURGADA BURON, N.; CAMPÀ BONET, M.R. (1996); "L'organització d'aula a l'escola rural", dins *Guix*, núm. 230, Graó, Barcelona, pàg. 20.

de comunicació i d'interacció, permet crear un sentiment de confiança mútua, etc.

> "Molt sovint els mestres són tutors dels mateixos alumnes durant bastants anys. Jo, per exemple, vaig romandre cinc anys en una escola unitària en què hi havia uns 24 alumnes de totes les edats. Alguns d'ells van començar com a pàrvuls i van fer bona part de l'escolaritat al meu costat. Ara, després d'algunes dècades... encara ens visitem, encara mantenim molt bones relacions. Aquesta comunitat tutoria, generadora d'una comunitat efectiva i moral a l'escola, és un dels trets més característics i més positius de l'escola rural."[328]

Respecte a la polivalència

A) El mestre de l'escola unitària i cíclica fa de dinamitzador cultural

Segons expliquen els mestres de les escoles incompletes, a més de l'activitat pròpiament escolar, moltes vegades s'impliquen en activitats culturals del poble. No és estrany trobar mestres que –comptant amb el suport dels alumnes de l'escola, dels exalumnes, d'altres entitats, etc.– organitzin activitats per a tota la comunitat (ja sigui un espectacle per la festa major del poble, els pastorets, la cavalcada dels Reis, un festival de Nadal, la festa dels avis, una fira, etc.).

El fet que el mestre s'impliqui en activitats lúdiques i culturals fora de l'horari escolar es diu que possibilita un apropament de tota la comunitat, demostra respecte pels costums del poble, fa que participi del que abans es consideraven frivolitats populars i, en últim terme, ajuda que els pares i fins i tot els seus fills desmitifiquin i dessacralitzin la figura del mestre. La dessacralització no comporta necessàriament una pèrdua d'estatuts sinó tan sols una transformació. El mestre de l'escola unitària i cíclica d'avui és tan o

[328] DOMÈNECH MIRA, J. (1996); "L'escola rural a Catalunya. Evolució històrica i aspectes comparats", dins AD; *Present i futur de l'escola rural...*, op. cit., pàg. 20.

més respectat que el d'ahir, però aquest respecte s'objectiva i es racionalitza d'una manera diferent, més "natural."

B) El mestre de l'escola unitària i cíclica és l'artífex del material didàctic de la seva escola

Arran de la pràctica inexistència de material apropiat a l'especificitat de l'escola unitària i cíclica, diversos mestres rurals afirmen que s'han ocupat d'elaborar-lo i de difondre'l. En les Jornades d'Escola Rural gairebé sempre es troba una fira on es mostra el material didàctic elaborat pels mateixos mestres. Es tracta generalment d'un material senzill, auster, però, sens dubte, enginyós, útil i integrat a l'entorn.

C) El mestre de l'escola unitària i cíclica com a assessor psicopedagògic

Molts mestres de les escoles unitàries i cícliques diuen que s'encarreguen d'assessorar pedagògicament i a voltes psicològicament els pares dels alumnes. I ho fan, a diferència del que succeeix en la resta d'escoles, a les hores i als llocs més diversos. La trobada casual a la botiga, al carrer, al cafè, etc. és excusa suficient per intercanviar impressions o per donar uns quants consells. Les entrevistes amb els pares, a més de fer-se en els llocs més inversemblants, sovint es produeixen amb una certa regularitat i això afavoreix un contacte gairebé permanent entre l'espai educatiu i el familiar.

1.4.3.1.2.3. L'escola unitària i cíclica: una escola que exigeix la conformació de grups classe heterogenis i possibilita formar grups flexibles

Bona part dels mestres de les escoles unitàries i cícliques consideren positiu el fet que les escoles petites conformin grups classe heterogenis perquè, entre altres coses, això possibilita la formació de grups de treball flexibles.

Característiques bàsiques del grup classe de les escoles unitàries i cícliques i apreciació subjectiva que en fan els mestres rurals

Ja hem comentat diverses vegades que les característiques espacials de les escoles unitàries i cícliques afavoreixen un grau d'heterogeneïtat superior al que objectivament pot aconseguir l'escola graduada o completa. Els mestres rurals més reivindicatius han explicat de totes les maneres possibles que, mentre que l'escola completa només pot aspirar a constituir grups classe heterogenis pel fa al gènere, nivell intel·lectual, procedència geogràfica, classe social, l'estatus i l'ètnia, les escoles incompletes, a més, ho poden pel que fa a l'edat de l'alumnat.[329]

Curiosament, si fins abans de la dècada dels 80 els grups classe d'edats heterogènies eren vistos com un signe d'endarreriment, com a límits objectius per implantar un ensenyament de qualitat i plenament desenvolupat, etc., avui dia un sector dels ensenyants en fa una lectura ben diferent. Els defensors de l'escola unitària i cíclica ho consideren positiu perquè dilueix les fronteres absolutament artificials que s'estableixen entre persones de diferents edats, facilita la interacció entre "petits i grans", possibilita posar en pràctica valors i actituds propis de qualsevol societat democràtica, etc. En una entrevista informal amb un mestre d'una escola unitària, afirmava el següent:

> "Em sembla genial que els alumnes de les nostres escoles vegin que a la seva classe hi ha nens i nenes. Nens i nens nascuts en llocs diferents, que parlen diferents llengües, que tenen diferents costums. Uns de més trempats i altres de més mandrosos... Bé, tot això també ho poden trobar en qualsevol escola a menys que sigui molt selectiva. Però hi ha cosa que només ho trobaran en les rurals. En aquestes trobarem alumnes de diferent edat que comparteixen la mateixa aula, el mateix pati i de vegades fins i tot la mateixa taula de treball. Això em sembla extraordinari però vull dir que hauria de ser el més normal del món, perquè quan

[329] És ben cert que un grup classe d'edats heterogènies només es pot donar en escoles relativament petites com són les unitàries i les cícliques. Tot i això, hi ha experiments que s'han

sortim al carrer, a comprar, etc. em trobo gent de nacionalitats, de races, de llengües i naturalment d'edats diferents..."[330]

També en fan una lectura positiva perquè, com hem dit anteriorment, permet formar grups de treball flexibles.

La formació de grups flexibles en les escoles unitàries i cícliques

S'ha insistit reiteradament que l'escola petita, a diferència de la gran o graduada, permet –o, més ben dit, li és més fàcil– agrupar l'alumnat de maneres diferents. Això s'interpreta com un enriquiment perquè afavoreix que els nens i les nenes de ben petits s'acostumin, d'una banda, a treballar, a compartir, a discutir amb diferents companys, i, d'altra banda, fa que s'adonin que tota agrupació, per més natural que es presenti, sempre és artificialitat i està subjecta a la provisionalitat.

En una aula on hi ha alumnes d'edats heterogènies podem parlar, com a mínim, de quatre tipus d'agrupació: agrupació segons l'edat cronològica, el nivell assolit, el cicle o l'activitat. Vegem-ho tot seguit.

L'edat cronològica. En aquest cas, l'agrupació es fa en funció de l'edat natural de l'alumne. Consegüentment, dins de l'aula s'estableixen tants grups com nens i nenes de diferents edats hi ha. Val a dir que aquesta modalitat és poc usual en una escola d'aquestes característiques perquè fonamentalment és poc operativa i sobretot limitadora.

Nivell assolit. Els grups es fan a partir dels coneixements adquirits o del grau de maduresa demostrat en cada una de les àrees de coneixement. Aquest tipus d'agrupació afavoreix que l'alumne vagi canviant de companys al llarg de

---

desenvolupat en escoles relativament grans i amb molts alumnes. Per a més informació podeu consultar: COTS ROVIRA, M. (1996); "L'escola sense parets", dins *Guix,* núm. 230, Barcelona, pàg. 11-16.

[330] Entrevista exploratòria realitzada el gener del 1994 a un mestre d'una escola unitària de la Garrotxa.

la jornada escolar perquè difícilment té el mateix grau de maduresa en totes les àrees de coneixement que s'imparteixen.

Agrupació per cicle. Mitjançant aquest criteri, podem establir com a màxim quatre grups de treball que es corresponen als quatre cicles per a la LOGSE: segon cicle d'educació infantil, cicle inicial d'educació primària, cicle mitjà i cicle superior. El criteri per col·locar l'alumnat a cadascun dels cicles, si bé generalment és l'edat, també pot ser el grau de maduresa demostrat en cada una de les matèries.

Agrupació en funció de l'activitat que s'ha de realitzar. Com que en una aula d'una escola unitària –i no tant d'una escola cíclica– es realitzen diferents activitats simultànies, cal pensar que es poden constituir tants grups de treball com activitats es realitzin alhora. L'adscripció de l'alumnat a cadascuna de les activitats es pot fer a partir de l'elecció lliure de l'alumne,[331] o bé a partir de la decisió del mestre.

L'agrupació de l'alumnat en l'àmbit de ZER o AF. Tot el que hem explicat fins aquí fa referència únicament i exclusivament a l'agrupació de l'alumnat d'una mateixa aula. Però si tenim en compte les supraestructures creades a partir del 1988, podem pensar en altres formes grupals. L'organització actual de la majoria d'escoles unitàries i cícliques a l'entorn de les ZER o dels AF permet, sens dubte, un marge de maniobra més ampli.

Quan les escoles d'una ZER o d'un AF es reuneixen per desenvolupar activitats conjuntes, els grups de treball es poden constituir a partir dels criteris que acabem de presentar. La diferència rau, però, en el fet que els grups estan formats per una massa crítica més nombrosa.

---

[331] Vegeu com ho organitzava el mestre de l'escola de Vilanova de Prades: "Per començar un treball havien de repartir-se o elegir, posant-se d'acord amb els companys, el tema que més els atragués. No s'exigia cap nivell de profundització, en principi; com tampoc un nombre determinat de treballs per alumne. Més avançat el curs, quan els temes s'anaven esgotant, hi hagueren temes proposats per mi, per algun alumne, o per la mateixa evolució de l'experiència". CIVERA, M. (1980); "El treball en les petites escoles rurals", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades...*, op. cit., pàg. 73.

Taula

Criteris que poden utilitzar les escoles unitàries i cícliques a l'hora d'agrupar l'alumnat

Agrupació alumnat en l'àmbit de l'escola (agrupació intracentre)	Agrupació alumnat en les trobades de la ZER o de l'AF (agrupació intercentres)
• Edat cronològica	• Edat cronològica
• Cicles	• Cicles
• Nivell assolit	• Nivell assolit
• Activitat per desenvolupar	• Activitat per desenvolupar

1.4.3.1.2.4. L'escola unitària i cíclica: una escola que ofereix atenció individualitzada i limitada

El fet que la nova escola unitària i cíclica tingui un nombre relativament reduït d'alumnes facilita que tots rebin una atenció individualitzada i particular. Tanmateix, però, com que el mestre ha d'atendre alumnes de diferent edat, nivell i interessos, només els pot atendre durant una estona. Això fa que recorri a estratègies i mètodes "alternatius" perquè tothom estigui degudament atès.

Part d'aquestes estratègies s'orienten a delegar competències educatives als alumnes de més edat i a exigir la planificació del treball escolar a tot el conjunt de l'alumnat. Aquestes estratègies, sobretot la primera, no són pas noves de l'escola unitària i cíclica d'avui. Sí que ho és, en canvi, el tipus de valoració que se'n fa. Si fins als anys 70 una àmplia majoria pensava que es tractava d'una solució d'emergència pròpia d'una escola imperfecta, actualment

almenys els mestres més sensibilitzats consideren que és un gran encert pels beneficis que comporta a l'alumne, al grup classe i naturalment al mestre. Vegem tot seguit de manera esquematitzada alguns d'aquests beneficis.

Taula

Beneficis que comporta el fet de delegar competències educatives als alumnes més grans

Estratègies (1 i 2)	*Aspectes positius de cara a l'alumne*	*Aspectes positius de cara al grup*	*Aspectes positius de cara al mestre*
ESTRATÈGIA 1 Delegació de competències educatives als alumnes més grans	• L'alumne que rep instrucció té l'oportunitat de tenir un mestre que –en tots els sentits– li és molt proper. • L'alumne que rep instrucció té més franquesa per demanar allò que no comprèn. • L'alumne que imparteix educació assumeix certa responsabilitat.[332] • L'alumne que imparteix educació escurça la distància que el separa del mestre. • L'alumne que imparteix educació prèviament ha d'haver assolit plenament allò que pretén explicar. • L'alumne que imparteix educació ha de tenir certes competències comunicatives perquè l'altre entengui allò que li està explicant. • L'alumne que imparteix educació pren consciència que és un model per als més petits.	• Es comparteix i, en conseqüència, es democratitza l'activitat educativa. • Assumpció de protagonisme per part de l'alumnat, especialment el de més edat. Tots saben que si reuneixen certes condicions tard o d'hora podran col·laborar en l'acció educativa. • S'estimula la participació i la cooperació en les tasques docents de tot l'alumnat (ensenyar és part de la seva feina a l'escola). • S'afavoreix l'ajuda mútua entre alumnes de diferents edats • Es crea un clima familiar i de convivència • La responsabilitat es es viu d'una manera directa. • Creació d'una cultura de coordinació i de pactes entre mestre i alumnes.	• "Disminució" del treball del mestre. • Disminució del seu protagonisme, autoritarisme i control dins de l'aula.[333] • Fa necessari que tingui un bon coneixement de tot l'alumnat.

[332] "L'escola unitària fomenta la responsabilitat envers els altres. L'alumne se sent membre d'una petita comunitat, d'una petita família, i sovint pot realitzar tasques de col·laboració per al bon funcionament del centre (estar-se una estona jugant amb els més petits, ajudar-los a preparar una actuació...). Fins i tot els alumnes més grans col·laboren en el procés d'aprenentatge dels més petits fent de germans dels grans, i quan un mestre falta assumeixen la vigilància de la classe." COTS, C.; GOU,

ESTRATÈGIA 2 Afavorir la planificació i la resolució individual del treball escolar	• S'assoleixen quotes d'autonomia importants en l'organització del temps en tant que cada alumne decideix: l'estona que dedicarà a cada exercici i l'ordre en que ho farà. • Adquisició d'autonomia en l'aprenentatge i en l'adquisició d'estratègies pròpies. • Descobriment dels ritmes de treball individuals, dels límits i de les possibilitats de cada un. • Estimulació de les potencialitats individuals. • Fa créixer l'autoestima i la confiança en un mateix.	• Tothom és amo de si mateix. • Tothom és protagonista de l'acte educatiu. • Es viu i s'accepta amb tota normalitat l'heterogeneïtat de ritmes de treball (no tothom treballa amb la mateixa intensitat en totes les tasques encomanades ni tothom es planifica el treball de la mateixa manera).	• "Disminució" del treball del mestre. • El mestre esdevé una figura cada vegada més imprescindible. • Disminució del grau de dirigisme.

Font: elaboració pròpia a partir del discurs dels mestres.

1.4.3.1.2.5. L'escola unitària i cíclica: una escola que possibilita els cercles concèntrics de formació

Diversos mestres i investigadors ressalten que s'ha de potenciar l'escola unitària i cíclica perquè afavoreix els "cercles concèntrics de formació" (CCF). Els CCF són sistemes d'ensenyament i d'aprenentatge oberts i flexibles que es basen fonamentalment en l'autonomia de l'alumne.

L. (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi social. Societat i escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 77.

[333] Amb aquestes paraules ho explica Bernat Collot: "... El professor no pot mai dirigir ni controlar de manera simultània i absoluta [tota l'aula]. Per força una part molt gran de l'activitat dels alumnes li escapa... l'efecte del seu guiatge esdevé necessàriament més feble... En una aula d'un sol curs, en una aula única, una part dels alumnes escaparà del control exercit pel professor sobre la informació i sobre l'organització de la seva distribució. Una part dels alumnes, alliberada de facto, podrà començar a constuir una estructura, la procedència de la qual deixarà de ser la d'un ordre establert a

"En los círculos concéntricos de formación... mientras unos alumnos adquieren conocimientos nuevos, los alumnos de los ciclos superiores tienen la oportunidad de repasar y consolidar esos aprendizajes que ya asumieron en su día. Por otra parte, los alumnos de ciclos inferiores pueden avanzar conocimientos cuando los ciclos superiores trabajan temas novedosos. Y todo ello dentro de un marco basado en la autonomía en el trabajo, el respeto hacia la individualidad y el ritmo de aprendizaje de cada niño."[334]

Els CCF permeten que els alumnes aprenguin en funció dels seus interessos i de les seves necessitats.

1.4.3.1.2.6. L'escola unitària i cíclica: una escola amb un currículum flexible, obert i integrat en el medi

Els mestres i els investigadors més entusiastes diuen que l'escola unitària i cíclica disposa d'un currículum flexible, obert i integrat. S'afirma que és flexible perquè pot canviar l'ordre de la programació setmanal o mensual sense gaires dificultats; és obert perquè fàcilment incorpora aspectes no previstos en el currículum inicial; i en darrer terme és integrat perquè té en compte la realitat social, política, econòmica de la zona on està emplaçada l'escola. Des d'una perspectiva genèrica, R. Boix ho explicava de la manera següent:

"El desenvolupament i l'organització del currículum troba a l'escola rural el seu punt màxim d'obertura i flexibilitat. La rigidesa no té cabuda en una escola en la qual la forma de fer està en un continu procés d'adaptació i de readaptació a les circumstàncies i necessitats que van sorgint dins el mateix centre, amb integració constant amb l'entorn. Un entorn que es caracteritza per preservar trets d'identitats propis, basats en una plataforma comuna d'elements estructurals, d'idees, valors, tradicions i recursos."[335]

priori on el mestre en sigui el creador i el guardià..." COLLOT, B. (1996); "Les escoles rurals, motor de transformacions educatives", dins *Guix*, núm. 230, pàg. 8.

[334] DA (1996); "Una escuela para todos", dins *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 247, pàg. 53.

[335] BOIX, R. (1996); "El currículum a l'escola rural...", op. cit., pàg. 32.

S'ha destacat que les escoles unitàries i cícliques que transmetren un currículum com el que acabem de presentar afavoreixen que la realitat escolar sigui més atractiva, estimulen la participació dels alumnes, faciliten l'arrelament de l'alumne al medi i, en darrer terme, escurcen la distància entre l'espai escolar i l'espai familiar o comunitari.

1.4.3.1.2.7. L'escola unitària i cíclica: una escola amb un espai flexible, obert i integrador

Des de determinats ambients del "magisteri rural" es diu amb satisfacció que l'escola unitària i cíclica disposa d'un espai flexible, obert i integrador. S'afirma que és flexible perquè en un mateix espai es realitzen múltiples activitats escolars, i és obert i integrador perquè les entitats del poble l'utilitzen per desenvolupar-hi activitats culturals i lúdiques.

L'escola unitària i cíclica com un espai flexible

Gran part de les escoles unitàries i cícliques –sobretot les que tenen entre una i tres aules– han de racionalitzar al màxim l'espai i donar-li diferents funcions al llarg de la jornada escolar. No és estrany que l'espai que habitualment es fa servir per fer-hi classes en un moment determinat es converteixi en un petit teatre, en l'aula de plàstica, en la d'informàtica, en un laboratori, i fins i tot pot esdevenir el menjador de l'escola.

El fet que l'escola aula tingui diferents usos educatius es valora positivament –almenys un sector dels mestres rurals– perquè fa que l'alumnat s'adoni que per realitzar activitats específiques o extraordinàries no cal disposar d'espais seccionats. Per a alguns mestres, l'economització de l'espai afavoreix, d'altra banda, la imaginació, l'enginy i estimula la creativitat de l'alumnat. Des d'aquesta perspectiva, es considera que els alumnes ben aviat descobreixen que l'organització de qualsevol espai sempre és deguda a una construcció social i de cap manera no constitueix una cosa natural, inamovible o

immutable. L'organització de l'espai, de la mateixa manera que l'organització de qualsevol aspecte de la societat, de la cultura, etc., és fruit de les nostres decisions i de les nostres accions. Fer aquest aprenentatge no és un fet intranscendent si es té en compte que pot servir, entre altres coses, perquè els alumnes prenguin consciència de la transformació social. Com a resum del que acabem d'explicar, considerem ben interessant el fragment següent:

> "L'organització, distribució i flexibilització dels espais disponibles d'una escola ens mostra el tarannà o, més ben dit, el *clima* que es respira en aquella escola... Uns espais inamovibles suposen rigidesa i poca participació per part de tots els ocupants d'aquell centre... En canvi, uns espais flexibles, on la distribució és mòbil, sense caure en l'extrem d'estar sempre canviant les coses, on qui decideix l'estructuració dels espais no és solament el professorat sinó que també hi participa l'alumnat, són espais viscuts i compartits per tots i totes. Són espais realment *comuns*, ja que han estat creats per tothom qui comparteix aquest espai d'aprenentatge comú que és l'escola..."[336]

L'escola unitària i cíclica com un espai obert i integrador

Diversos mestres expliquen que la seva escola no només té una funció escolar, sinó que, a més, serveix perquè la comissió de festes hi organitzi el ball de la festa major[337], el grup d'excursionistes hi munti una exposició fotogràfica, el grup de teatre hi faci les seves representacions, etc.

> "La proximitat de la comunitat educativa, que moltes vegades és la majoria dels habitants del poble, facilita que l'escola accioni sobre el medi, prenent iniciatives que van més enllà de les portes de l'escola; per exemple, representacions de teatre,

---

[336] BURGADA BURON, N.; CAMPÀ BONET, M.R. (1996); "L'organització d'aula a l'escola rural", dins *Guix*... op. cit., pàg. 18.

[337] Sobre aquesta qüestió, un mestre de Vilanova de Bellpuig deia el següent: "No saps el que representa per als xiquets el fet que l'escola es converteixi durant la festa major en una sala de ball i que a més vegin que el lloc on fan habitualment classe hi ballen els seus pares i fins i tot el seu mestre..." Entrevista informal realitzada durant el Curs d'Escola Rural dut a terme a Vilanova de Bellpuig el dia 15 de novembre de 1997.

> elaboració de revistes, etc., en les quals la participació de la gent del poble és molt important, i constitueix un veritable acte social... »[338]

Aquesta interacció afavoreix que els pares i mares, els veïns i tota la comunitat s'adonin que l'espai escolar és intercanviable, adaptable, polivalent i sobretot obert. En segons quins pobles, la intercanviabilitat i la polivalència de l'espai es manifesta de manera inversa: els alumnes de l'escola utilitzen espais municipals i comarcals que, en principi, no han estat pensats per a ús escolar. Així doncs, no és estrany veure alumnes que fan esport al pavelló del poble, que fan representacions al local social o simplement que juguen al carrer o a la plaça del poble. El fet que aquests espais públics siguin utilitzats per realitzar-hi activitats escolars hi ha qui ho veu com un fet positiu perquè difumina les barreres simbòliques que es posen entre els espais escolars i els no escolars i afavoreix que es confonguin "els límits de la casa, el carrer, el cafè, l'escola, etc."[339]

1.4.3.1.2.8. L'escola unitària i cíclica: una escola amb un temps flexible i mal·leable

Entre els arguments utilitzats per prestigiar l'escola unitària i cíclica hi ha qui també recorre a la dimensió temporal. Alguns mestres rurals diuen que en les escoles petites el temps es caracteritza pel fet de ser mal·leable i negociable. La mal·leabiliat es fa palesa en l'hora de començar i d'acabar la jornada escolar, en la durada i en la distribució de les activitats programades, etc.; i la negociabilitat del temps es constata en la manera com s'organitza el treball de l'alumnat. Vegem tot seguit alguns exemples del que acabem d'apuntar.

---

[338] VALLDAURA, J. (1996); "L'organització i gestió de l'escola...", dins AD; *Present i futur de l'escola rural* ... op. cit., pàg. 31.

[339] TOUS, J.L. (1979); "L'escola rural. Reflexions d'un mestre...", dins *Perspectiva Escolar*, pàg. 16.

L'hora de començar i d'acabar la jornada escolar

En algunes escoles –sobretot les de muntanya– no tots els alumnes entren a la mateixa hora. A l'escola de Ridolaina, per exemple, si bé s'obren les portes a les 9 h, les activitats pròpiament escolars no comencen fins a les 10 h, ja que s'espera que arribin els alumnes dels masos més allunyats. Durant aquest interval de temps, els alumnes que ja han arribat fan activitats diverses –com ara dibuix o textos lliures, exercicis de memòria visual o auditiva, etc.

Pel que fa a l'hora de finalitzar la jornada escolar, algunes escoles petites l'acaben quan els alumnes han recuperat els treballs pendents, quan s'han posat a l'alçada dels altres companys, quan han finalitzat els deures, etc. "L'horari escolar és tan flexible com a prop és la casa del mestre de l'escola. Fer quedar nens que no han acabat tasques escolars per mandrosos, fer quedar una estoneta aquell nen que ha estat malalt i s'ha endarrerit no és una raresa."[340]

La durada i l'ordre de les activitats programades

Pel que fa a la durada i a l'ordre de les activitats programades, es va modificant en funció d'allò que succeeix al poble, a la comarca o al país, del grau d'interès i de receptibilitat dels alumnes, etc. Un mestre del Ripollès explicava al llarg d'una entrevista informal que, quan veia que els seus alumnes s'apassionaven per allò que explicava, ho allargava dos o tres dies, i quan no els agradava, feia el contrari; una mestra del Baix Empordà ens explicava que a mig curs va invertir la programació setmanal perquè els alumnes responien millor. D'altra banda, ambdós constataven que això hauria estat pràcticament impossible de fer en una escola graduada, perquè tot hi és molt més rígid i difícilment es pot sortir d'allò establert. Amb tot, s'ha de dir que actualment aquesta pràctica queda parcialment limitada per la implantació generalitzada dels mestres itinerants.

La negociabilitat del temps a través de l'organització del treball

A l'escola de Miquel Moyà, per exemple, els alumnes estableixen la feina que han de presentar cada dia de la setmana:

> "Ells mateixos escullen quan començaran cada matèria i en Miquel els hi explica a mesura que tenen dubtes... Aquest sistema deixa la iniciativa al mateix nen i permet que faci en tot moment allò que vol fer i, en conseqüència, que estigui pel que fa. Encara que la primera setmana sempre comenci pel que més els agrada, arriba un moment en què també han de presentar els treballs sobre temes que no els agraden i, per tant, ho han d'acabar fent tot. Complir el contracte de treball significa aprovar el curs."[341]

Una variant d'aquest model la trobem actualment en "els contractes de treball" utilitzats a la ZER del Requesens. El contracte de treball és un acord establert entre el professor i l'alumne (o grup d'alumnes) en què es fixa el treball que aquest darrer realitzarà al llarg d'un temps determinat (setmana, quinzena, etc). L'acord, escrit en un document formal que és a disposició de tota l'aula, inclou el nom complet de l'alumne (o del grup d'alumnes), el compromís assumit respecte de l'aprenentatge que es durà a terme, el temps total i parcial de revisió, l'àrea del currículum que es treballarà, els objectius compartits, etc. Els dissenyadors d'aquest instrument consideren que:

> "Facilita que cada alumne construeixi els seus coneixements a partir de la consideració i la regulació dels aprenentatges; adequar els aprenentatges al ritme de treball de cada alumne o grup d'alumnes;... reforçar l'autoestima i la confiança en si mateix; afavorir l'aprenentatge d'allò més significatiu;... adquisició d'autonomia;... crear nivells d'exigència; etc." [342]

Els exemples que acabem de presentar es valoren positivament perquè demostren que l'escola unitària i cíclica és un espai procliu per organitzar el

---

[340] Ídem, pàg. 20.

[341] TERA, P. (1993); "Les escoles rurals de la Cerdanya es plantegen el seu futur", dins *Crònica d'Ensenyament,* núm. 197, pàg. 28.

treball d'una manera relativament lliure i perquè l'alumne assumeixi certes responsabilitats. L'elaboració d'una agenda de treball personal fa que cada alumne es planifiqui d'una manera particular el temps escolar d'acord amb les seves possibilitats i limitacions prèviament reconegudes.

1.4.3.1.2.9. L'escola unitària i cíclica: una escola que afavoreix la diversificació dels agents educatius

Alguns mestres rurals "presumeixen", amb bona raó, que les escoles unitàries i cícliques tendeixen a diversificar l'activitat educativa entre tota la comunitat. El fet que aquesta escola estigui emplaçada generalment en un poble petit on tothom es coneix, afavoreix que els pares i mares dels alumnes, els exalumnes, els veïns del poble, etc. passin algun moment per l'escola per explicar alguna vivència o per ensenyar un treball pràctic.

> "Alguns pares han participat a l'escola venint a fer xerrades i classes pràctiques (el fuster, el mecànic, el pagès, el secretari de l'ajuntament, etc.). S'han muntat tallers populars on una colla de pares han ensenyat i après coses ben diverses com cistelleria, macramé, ganxet, amb la participació massiva dels nens."[343]

Els mestres de les escoles unitàries i cícliques també destaquen l'esforç que fan per sortir a fora del poble amb l'objectiu d'escoltar persones i de veure experiències que difícilment poden trobar a la mateixa localitat. La informació que els pot donar un empresari d'una indústria instal·lada al cap de comarca, el que els pot explicar l'artesà d'un poble veí o l'aprenentatge que poden fer en la visita d'un museu de Barcelona, etc. es considera cabdal per eixamplar la realitat de l'alumne. Així doncs, també es busquen agents externs a la mateixa comunitat.

---

[342] ARÀNEGA, S. (1996); "Els contractes de treball o contractes didàctics a l'escola rural", dins *Guix*, núm. 230, Graó, Barcelona, pàg. 35.

Quina valoració es fa de tot plegat? En general se'n fa una lectura positiva perquè possibilita que els alumnes vegin que tothom té alguna cosa per explicar als altres, que tothom és *mestre* en potència, que s'aprèn a qualsevol lloc, etc. Conseqüentment, doncs, es desmitifica el paper de l'escola i fins i tot el paper del mestre i es dilueix la separació entre els espais d'educació formals, no formals i informals. La potenciació de tot això és fonamental per aconseguir una educació global i integral.

> "Els propis recintes de l'escola s'assemblen cada vegada menys a una escola i cada vegada més a un local viu. Ja no estan reservats a allò que és escolar, sinó que els veïns del poble hi tenen accés... Les parets de l'escola cauen i el poble..., el planeta esdevenen educatius."[344]

1.4.3.1.2.10. L'escola unitària i cíclica: una escola que afavoreix un control i una disciplina compartits i una avaluació poc coercitiva

Hom pensa que l'escola unitària i cíclica és un model paradigmàtic perquè facilita la instauració d'un sistema de control poc agressiu, d'un mètode disciplinari discret i d'una avaluació global i contínua.

Sobre el control i la disciplina

Diversos mestres rurals destaquen que a les escoles petites les normes i les sancions s'estableixen a partir del consens i de la col·laboració entre mestres i alumnes. Això es considera com un fet positiu perquè, tal com hem apuntat anteriorment, els discents: a) s'impliquen i prenen responsabilitats en les qüestions d'ordre i de disciplina; b) s'adonen que els processos disciplinaris no són qüestions reservades únicament i exclusivament al mestre, sinó que són competència de tots, fins i tot dels més petits, i c) aprenen de manera vivencial

---

[343] SERRA, M.; HUGUES, J. (1980); "Moviment de pares i mestres a Bellcaire de l'Empordà", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades...*, op. cit., pàg. 112.

[344] COLLOT, B. (1996); "Les escoles rurals, motor de...", op. cit., pàg. 8.

tot un conjunt de valors i conceptes abstractes i relatius com ara: justícia, injustícia; bo, dolent; democràcia, tirania, autoritari, etc. Vegem tot seguit com ho explica D. Pujol, mestre de Siurana:

> ".... A la nostra escola, s'intenta difondre una educació democràtica. En la pràctica, es tradueix en unes assemblees que fem cada divendres, quan acaben les classes, i on intentem entre tots aportar noves idees i donar solució a les queixes que algú plantegi. En principi mai no es posen càstigs. El que fem davant de l'incompliment, per exemple, de la responsabilitat que cada un té, és donar-li un *cacauet.* En acabar la setmana, el que en té més és *castigat* per tots. Jo també entro en aquest joc, i si arribo tard o em despisto, em donen el *cacauet.* D'aquesta manera, veuen que el càstig no és una imposició del mestre i que del que es tracta és que entre tots ajudem a millorar-nos."[345]

Amb tot, cal destacar que a l'escola rural gairebé no és necessari establir sistemes de control i de disciplina, perquè gairebé no es troben amb problemes d'ordre i, quan n'hi ha, no fa falta que intervingui una persona adulta per resoldre'ls: "Els petits problemes se'ls resolen ells mateixos, etc. No cal establir gaires normes i prohibicions perquè ells mateixos ja s'adonen d'on poden arribar i si no els més grans ja s'encarreguen d'explicar-los-hi."[346] Aquest fet passa perquè "els nens dels pobles petits, i encara més els de pagès, són calmats, tranquils... no sé com dir-ho.... tenen un altre tarannà, no són tan esverats, són fins i tot més receptius i estan més atents. A mi m'agraden més que no pas els de ciutat..."[347]

Sobre l'avaluació

Reiteradament s'ha dit que l'escola unitària i cíclica es caracteritza, a diferència de l'escola graduada, perquè fa una avaluació global i contínua de l'alumnat. S'afirma que l'avaluació és global perquè es tenen en compte

---

[345] PUJOL, D. (1984) ; "L'escola rural, entre realitat i utopia", *Crònica d'Ensenyament*, núm. 28, pàg. 37.

[346] Entrevista exploratòria realitzada al 1997 a un mestre d'una escola unitària de la Garrotxa.

[347] Ídem.

diferents aspectes –les actituds, els procediments, l'esforç personal, els condicionaments socials, etc.[348]–, i és contínua perquè el mestre segueix la trajectòria de l'alumne durant dos, tres o nou anys –sempre segons el nombre d'unitats que hi hagi a l'escola i del nombre de mestres.

Una avaluació d'aquestes característiques fa que no calgui realitzar proves objectives i coaccionadores. La supervisió del treball escolar quotidià, l'observació diària i atenta per part del mestre, etc. moltes vegades són més que suficients.

> "A l'escola unitària es crea un clima familiar que podria veure's distorsionat artificialment amb les *notes*. Per això, crec que és millor no donar-ne. Tothom se sent més lliure i treballa més al seu propi ritme, sense angúnies ni competències o rivalitats. Això no vol dir que el mestre no valori el treball, l'adquisició d'hàbits i actituds, etc., de l'alumne. Aquesta valoració, però, només la farà servir per a orientació de l'alumne i dels seus pares."[349]

D'altra banda, el fet que el mestre de l'escola petita no pugui supervisar constantment els exercicis que fan els alumnes ha afavorit la generalització de sistemes autoavaluatius o d'exercicis autocorrectius. Aquests, si bé sorgeixen d'una limitació estructural inicial –el mestre no pot atendre constantment alumnes d'edats i de nivells diferents– cal dir que es valoren de manera positiva perquè: estimulen l'autonomia de l'alumnat –l'alumne aprèn a valorar-se a si mateix, descobreix els seus límits i les seves capacitats d'una manera "natural"–; és una manera d'aprendre a ésser honest amb si mateix i amb els altres; fan que l'alumne s'acostumi a prescindir d'un agent extern que certifiqui "objectivament" la seva vàlua o capacitat.

---

[348] Actualment, aquest tipus d'avaluació no és exclusiu de les escoles unitària i cíclica o, si més no, per llei no ho hauria de ser. Recordem, per exemple, que la LOGSE, a l'art. núm. 15, prescriu que l'avaluació dels alumnes de primària "serà contínua i global."

[349] RIGAU, I. (1980); "Experiència de diversos tipus d'escola unitària", *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades...*, op. cit., pàg. 110.

Quan els mestres rurals parlen de l'avaluació tot sovint es refereixen a un fet de gran interès sociològic com és la qüestió de "l'èxit i del fracàs escolar." Fem una breu referència a aquesta qüestió perquè ha esdevingut un element destacat en el discurs legitimador de l'escola unitària i cíclica que es construeix a partir de la dècada dels 80.

Els mestres rurals més convençuts afirmen que a l'escola unitària i cíclica "no s'hi veu fracàs escolar." Dit això, és que potser en aquestes escoles no hi ha alumnes que no assoleixin els nivells esperats? Naturalment, sí que n'hi ha, el que passa és que s'objectiva d'una manera particular, diferent de com es fa en l'escola graduada. A l'escola unitària, i no tant en la cíclica, a l'alumne que no segueix o que està per sota de la mitjana no li cal canviar d'aula –i conseqüentment deixar el grup natural– per adquirir les competències i els coneixements que se suposa que hauria d'haver adquirit. La "recuperació" es pot fer tranquil·lament dins de la mateixa aula on hi ha els companys de "curs". Per això es diu, amb satisfacció, que a l'escola petita el fracàs escolar és discret, passa relativament desapercebut i difícilment provoca traumes personals.

1.4.3.1.2.11. Altres aspectes destacables de l'escola unitària i cíclica

El discurs que ha contribuït al rellançament de l'escola unitària i cíclica, a més de centrar-se en qüestions escolars i pedagògiques com les que acabem de presentar, també n'ha incorporat d'altres de caire més "social." Des d'aquest punt de vista, diversos mestres rurals, així com sociòlegs, demògrafs i pedagogs, afirmen justificadament que l'escola unitària i cíclica reforça la vinculació de l'individu amb el medi natural i social i reforça la cultural local.

La vinculació de l'individu al medi social i natural

Els pobles que tenen la sort de disposar d'una escola, encara que sigui unitària, tenen més possibilitats de vincular la població jove al medi natural o social perquè l'alumnat rep la instrucció en el medi d'origen, perquè a l'escola

es pot explicar fàcilment la realitat de l'entorn més immediat i, en darrer terme, perquè l'alumne disposa de més temps material per interaccionar amb l'entorn més pròxim.

Els alumnes que per anar a escola han "d'abandonar" el seu poble, en canvi, reben la instrucció en un entorn que –si més no inicialment– els resulta aliè, disposaran de menys temps lliure perquè una part d'aquest temps l'hauran de dedicar a desplaçaments generalment pesats, etc. Cal recordar que el transport escolar, a més de reduir el temps personal que es pot utilitzar per fer deures, jugar o simplement per relacionar-se amb el grup d'iguals, retalla l'estona que l'alumne pot estar amb la família, amb la comunitat d'origen, i tot sovint fa disminuir el rendiment escolar:

> "Un alumne que es transporta té un tal desarrelament dins la seva vida que amb molta probabilitat pot tenir retard o fracàs escolar. Aquest fet s'ha comprovat. Afegim-hi les pertorbacions afectives, els cansaments i les pèrdues de temps..."[350]

Reforçament de la cultura local

Es diu que l'escola contribueix al manteniment de la cultura local dels pobles perquè promou la identitat col·lectiva, perquè afavoreix les formes culturals particulars, perquè frena l'enculturació indiscriminada i l'adopció de noves formes culturals hostils al llegat de la comunitat, i, finalment, perquè atura la ruptura precoç amb la comunitat d'origen.[351] D'altra banda, l'escola també afavoreix l'entrada de nous corrents, de noves idees, i participa en la dinamització social i cultural del poble. En molts pobles, l'escola –tota sola o juntament amb altres entitats i institucions– organitza activitats per a tota la comunitat. Per això es diu tot sovint que les escoles unitàries i cícliques són autèntics motors de la vida cultural i social municipal.

---

[350] BECAT RAJAUNT, J. (1985); "Conseqüències socials del tancament de les escoles rurals a Catalunya Nord", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural (Valls, abril 1984)*, ICE de la UAB, Bellaterra, pàg. 61.

[351] Insistim que tot això ho afirmen persones sensibilitzades amb l'escola unitària i cíclica.

Els pobles que es queden sense escola, en canvi, entren tot sovint en un procés de decadència. En perdre una de les institucions principals de la vida social, es considera que el municipi "es queda sense ànima..., se sent desemparat... , incomplet... , insegur... , dependent..., etc."

1.4.3.1.3. La revalorització dels pobles petits i la conseqüent estabilització demogràfica

Si fins al final de la dècada dels 70 una àmplia majoria social considerava el fet de viure en petits nuclis de població com una decisió errònia o com una elecció poc encertada –pròpia d'aquelles persones que no havien estat capaces d'entrar en la modernitat–, a partir de la dècada dels 80 aquesta opinió es modifica parcialment. Des d'aleshores fins als nostres dies cada vegada hi ha més gent que pensa que la qualitat de vida, el benestar, el confort, la tranquil·litat, etc. són més fàcils de trobar en petites entitats de població que no pas a les grans ciutats. És més, les ciutats han esdevingut, per a molts, espais poc agradables, intranquils, estressants, anòmics, etc. Cada vegada hi ha més gent que creu que la gran urbs, tot i oferir una gran quantitat de serveis econòmics, educatius, sanitaris i sobretot culturals, té limitacions considerables.[352]

---

[352] *"Para algunos sociólogos, el paradigma de la ciudad contemporánea... está actualmente fracasando como experimento social e ilustra de forma dramática la locura de la sociedad, la crisis de la urbe de nuestros tiempos. Los síntomas de esta dolencia son evidentes. Miles de afligidos por la pobreza, la ignorancia y la enfermedad mental, cual exiliados del reino del infortunio, nos recuerdan cada día con su presencia el mal social que conmueve a esta gran metrópoli. Hace unos años, el sociólogo Emile Durkheim estudió la caída de la urbe y describió el fenómeno de la anomia, esto es, el deterioro de las reglas morales, de los principios culturales y de las normas más básicas de conducta de la sociedad. Una vez derribadas estas barreras, los impulsos humanos más primitivos se desatan sin control... La anomia se refleja en las ciudades, por un lado, en los signos tangibles de la desorganización del tejido social, como la ruptura del hogar, y en los altos índices de conductas aberrantes, como el crimen implacable y la violencia....También se manifiesta calladamente en las vidas desesperadas pero silenciosas, en los hombres y mujeres que, sintiendo que su día es monótono y degradante, son incapaces de vislumbrar o proponer nuevas alternativas....en los ancianos que terminan sus vidas solitarios y abandonados, en las minorías marginadas, en las audiencias aletargadas y estupefactas por los medios de comunicación de masas, especialmente la televisión, y en*

Aquest canvi de mentalitat ha tingut, al nostre entendre, diverses conseqüències interconnectades. En primer lloc, ha afavorit una revalorització econòmica i social dels petits nuclis de població –especialment dels rurals i dels semirurals–; en segon lloc, ha contribuït a estabilitzar demogràficament els pobles més ben localitzats, i en tercer lloc, i per això ho esmentem, ha afavorit que l'escola unitària i cíclica es vegi com un servei necessari que cal potenciar. Vegem tot seguit els dos darrers aspectes que acabem d'esmentar.

1.4.3.1.3.1. L'estabilització demogràfica dels pobles ben localitzats

Des de la dècada dels 80 fins als nostres dies, la majoria dels pobles ben localitzats –és a dir, que es troben a prop de les grans ciutats, que estan connectats a xarxes viàries principals o que tenen una economia diversificada– han experimentat una estabilització de la població –fins i tot alguns han experimentat un lleuger increment–. Aquesta nova tendència demogràfica s'explica fonamentalment per dues raons: per una disminució important del nombre de sortides –cada vegada són menys les persones que abandonen el municipi– i per un augment discret del nombre d'entrades –cada vegada són més els que abandonen les grans ciutats per establir-se als pobles petits.

La disminució del nombre de sortides

Alguns estudis recents fan palès que darrerament en diversos pobles petits i mitjans de l'Estat espanyol –de menys de 6.000 habitants– ha disminuït significativament el nombre de persones que abandonen el poble. Tal com demostra B. García Sanz, aquesta disminució ja va començar a produir-se a la dècada dels 70. Amb tot, no fou fins a partir de l'any esmentat que va assolir les xifres més baixes.

---

los nihilistas desesperados que ven en la destrucción del planeta la única solución de los problemas". ROJAS MARCOS, L. (1995); *La ciudad y sus desafíos*, Espasa Calpe, Madrid, pàg. 104-105.

Taula

Evolució del nombre de sortides als pobles de menys de 5.000 hab. de l'Estat espanyol (1961-1990)

ANYS	SORTIDES
1961-1965	866.525
1966-1970	756.492
1971-1975	617.057
1976-1980	427.063
1981-1985	312.544
1986-1990	307.480

Font: enquesta sociodemogràfica elaborada per B. García Sanz[353]

La davallada del nombre de sortides afecta tot el conjunt de la població. Amb tot, és més acusada en la població madura (d'entre 41 i 64 anys) i en la vella (65 o més) que no pas en la població jove i adulta (d'entre 16 i 40 anys). Els estudis sectorials demostren que en els darrers 20 anys una petita part de la població jove, si bé continua marxant dels pobles per anar a estudiar a les ciutats, retorna al poble d'origen per instal·lar-s'hi definitivament.

L'augment discret del nombre d'entrades

També observem amb certa sorpresa que des del començament de la dècada dels 80 fins avui, alguns pobles petits han començat a rebre població. Aquest fet ens convida a parlar d'un nou i complex corrent migratori que, en la mesura que es consolidi, possibilitarà el reflotament d'algunes localitats que fins fa relativament poc temps semblava que estaven destinades a desaparèixer. Sabem que aquest corrent migratori, tot i ésser nou i poc estudiat, es tracta

[353] GARCÍA SANZ, B. (1997); *La sociedad rural ante el siglo XXI,* Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid.

d'un fenomen modest, quantitativament poc important, i que afecta tots els grups d'edats i els dos gèneres.

Taula

Evolució del nombre d'entrades als pobles de menys de 5.000 hab. de l'Estat espanyol (1961-1990)

Anys	Total entrades (*[354])	Entrades població de 16 a 40 anys	Entrades població de 41 a 64 anys	Entrades població de 65 i més anys
1961-1965	185.140	115.755	21.565	5.715
1966-1970	225.432	130.826	29.482	7.351
1971-1975	234.131	136.220	35.714	8.267
1976-1980	277.430	164.234	47.571	14.440
1981-1985	313.374	178.067	51.301	17.286
1986-1990	290.436	185.031	46.793	16.764

Font: enquesta sociodemogràfica 1991 elaborada per B. García Sanz.

Anys	Entrades homes	Entrades dones
1961-1965	99.500	85.640
1966-1970	107.849	117.583
1971-1975	125536	108.595
1976-1980	144.370	133.060
1981-1985	154.391	158.983
1986-1990	147.043	143.393

Font: enquesta sociodemogràfica 1991 elaborada per B. García Sanz.

[354] Quan sumem les entrades dels tres grups de població que segueixen a continuació, el resultat que s'obté no es correspon amb el total d'entrades, per la qual cosa cal pensar que aquesta columna comptabilitza també les entrades dels que tenen menys de 16 anys.

A partir de les taules que acabem de presentar, deduïm que les entrades, de la mateixa manera que succeïa amb les sortides, ja es produïen fins i tot quan els petits municipis –i d'una manera especial els rurals– es trobaven en plena crisi. Tanmateix, cal ressaltar que és a partir de la dècada dels 80 que el nombre total d'entrades assoleix les xifres més elevades.

Pel que fa a les edats, cal destacar que l'entrada de població jove i adulta és superior a la de la població madura i vella, i és l'únic tram d'edat que ha augmentat de manera progressiva fins al dia d'avui. Pel que fa al gènere, es constata que tant els homes com les dones decideixen abandonar els llocs d'origen per anar a viure als municipis petits. Amb tot, en quatre dels tres períodes analitzats, el nombre d'homes és superior al de dones i això ha provocat un increment del grau de masculinització d'aquests espais.

A Catalunya, si bé una part d'aquest flux migratori es concentra en persones originàries de diferents ciutats catalanes, espanyoles i, no tant, europees, també en trobem que són originàries del Marroc, del Senegal, de Gàmbia i d'altres països extracomunitaris. Això fa, doncs, que hàgim de parlar d'una immigració amb un alt grau d'heterogeneïtat cultural.

Dins del primer grup d'immigrants, a més, no tots pertanyen a la mateixa categoria socioeconòmica ni tots tenen el mateix estatus laboral. Fent una gran reducció del que trobem a la realitat, cal parlar en primer lloc de jubilats; en segon lloc, de professionals liberals, d'empresaris grans i mitjans, de funcionaris de nivell intermedi i alt; en tercer lloc, de treballadors qualificats i semiqualificats; i en quart lloc, de neorurals. Pel que fa al segon grup d'immigrants, els immigrants estrangers, hi ha més homogeneïtat perquè –almenys en el cas dels homes– la majoria estan ocupats com a treballadors no qualificats (i submergits) a la indústria, la construcció i uns quants a l'agricultura. Vegem tot seguit les característiques bàsiques d'aquests col·lectius tot apuntant els motius pels quals s'instal·len als pobles petits.

Immigrants catalans, espanyols i europeus

Els jubilats

Una part dels immigrants que recentment han arribat a pobles rurals i semirurals i urbans de casa nostra són persones de més de 65 anys. La majoria són originaris del poble al qual retornen; tot i això, també en trobem –sobretot a les comarques costaneres– que han nascut en diferents indrets del continent europeu. Els primers tornen al poble amb l'objectiu de passar-hi la darrera etapa de la vida acompanyats dels molts o pocs coneguts que els queden, dels amics o familiars; també ho fan per gaudir d'un entorn que els aboca un munt de records i bones estones. Pel que fa als jubilats "forasters" (tal com els anomenen els "autòctons"), s'hi instal·len per trobar un clima adient a la seva salut, per gaudir d'un entorn més tranquil, per incrementar la qualitat de vida.[355]

Professionals liberals, mitjans i grans empresaris, funcionaris de nivell mitjà i alt

Una altra tipologia d'immigrants s'aplega a l'entorn de famílies de classe social mitjana, mitjana alta o alta que desenvolupen la seva activitat econòmica en el sector públic o privat. Aquest col·lectiu, socialitzat majoritàriament a l'àmbit urbà, decideix anar-se'n al camp per trobar-hi un espai més reposat, un ambient més relaxat i distès. La vida quotidiana d'aquestes famílies tot sovint queda repartida en dos àmbits: la gran ciutat –lloc on desenvolupen l'activitat laboral principal– i el poble –que és on duen a terme la resta d'activitats–. Tot i això, algunes famílies es desplacen sovint a la ciutat per omplir el temps d'oci i de lleure, per al consum cultural, etc. Quan això es produeix, la relació que

---

[355] *"...Algunas veces no se vuelve al pueblo de origen sino al pueblo donde se han ido pasando las vacaciones. El clima cálido y la cercanía al litoral son factores determinantes a la hora de fijar la residencia de retiro. Buena parte del medio rural mediterráneo comienza a experimentar un crecimiento poblacional ya no estacional, sino permanente debido a las migraciones de retiro."* CAMARERO RIOJA, L.A. (1993); *Del éxodo rural y del éxodo urbano. Ocaso y renacimiento de los asentamientos rurales en España,* Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid, pàg. 21.

manté la família amb la gent del poble és més aviat escassa i de vegades fins i tot inexistent.

Treballadors qualificats i semiqualificats

Als pobles petits de les nostres comarques –sobretot de les més industrialitzades– també hi arriben persones que pertanyen a classes socials més modestes. Es tracta genèricament de famílies (bàsicament catalanes i espanyoles) obreres que emigren no tant per trobar un entorn amb més qualitat de vida, sinó per disposar d'un habitatge més barat. La majoria d'aquestes famílies s'instal·len en habitatges modestos, ja sigui al casc antic –lleugerament degradat– o bé en urbanitzacions senzilles que no han assolit l'èxit previst.

Neorurals

Bona part dels neorurals són persones que provenen majoritàriament de les grans ciutats, els quals, després de replantejar-se la forma de vida que integraren durant la socialització primària i secundària, decideixen substituir-la per una altra. Aquest canvi, que en el llenguatge sociològic s'anomena *alternació*, es fa efectiu mitjançant la interiorització de nous valors, i tot sovint va acompanyat d'una nova xarxa relacional que permet, entre altres coses, refermar el nou estil de vida. El nou marc convivencial, generalment plenament integrat a la natura, possibilita la gènesi d'una "cultura alternativa" que es desmarca dels patrons acceptats per la majoria de la societat.[356]

[356] "Los neorurales... se trata de nuevos pobladores que crean e incentivan formas económicas basadas en la agricultura alternativa, la artesanía, los servicios, etc. En suma, se trata de explorar y ensayar nuevas formas de relación hombre-naturaleza y de crear formas de interacción que satisfagan necesidades humanas básicas, pero buscando al mismo tiempo un equilibrio con el entorno." BLANCO, R.; ÁLAMO, J. (1994); "El turismo como motor del desarrollo rural", dins *Revista Agro-sociales,* núm. 169, 3/1994, pàg. 121-122.

Immigrants extracomunitaris

Alguns pobles rurals, semirurals i industrials de Catalunya, i específicament de l'Alt Empordà, han estabilitzat i ocasionalment han augmentat la seva piràmide demogràfica gràcies a la presència d'immigrants marroquins, senegalesos i gambians, etc. que s'hi han apropat amb l'objectiu de poder treballar, d'escapar de la repressió política, de millorar les seves condicions de vida, etc. Part d'aquests immigrants, familiaritzats en l'execució de tasques agrícoles en el seu país origen, continuen treballant en aquest sector al país d'acollida. Així doncs, no és estrany veure africans treballant en la recol·lecció de fruita, en hortes, etc. D'altres, en canvi, desenvolupen la seva activitat productiva en la indústria com a treballadors escassament qualificats o no qualificats. Aquests darrers, tot i treballar en ciutats mitjanes i grans, tot sovint viuen en pobles perquè els és més fàcil d'aconseguir un habitatge –generalment precari– per un preu mòdic.

Taula

La immigració als pobles petits ben localitzats

Col·lectiu	Lloc de procedència	Motiu de l'emigració	Expectatives que es fan del nou lloc de residència
Immigrants catalans, espanyols i europeus			
Jubilats	• (A) originàriament nascuts al poble al qual tornen (generalment, pobles rurals), però, a causa de la crisi històrica d'aquest medi, es desplaçaren entre els anys 50-80 a la ciutat. • (B) originaris de diferents ciutats europees.	• (A) retornar a les arrels. • (B) incrementar la qualitat de vida.	• (A) retornar a la llar d'origen, retrobar la família i els companys, etc. • (B) Trobar un lloc tranquil per passar la darrera etapa de la vida.

Professionals liberals, empresaris i funcionaris	• ciutat.	• cansament de la ciutat, cansament de l'asfalt, estrès del ritme de vida de la ciutat.	• recerca d'un espai reposat, tranquil, per viure-hi durant els caps de setmana i després de la jornada laboral.
Treballadors industrials (obrers semiqualificats i no qualificats)	• ciutat, àrees metropolitanes i nuclis industrials.	• dificultat de trobar habitatges a baix preu.	• obtenir habitatges a un preu mòdic.
Neorurals	• procedència diversa (per bé que molts provenen de la ciutat).	• desempallegar-se de les pràctiques i valors als quals estan sotmesos i dels quals discrepen. • *alternació* • *reconversió*	• viure altres estils de vida en estreta comunió amb la natura. • establir una societat/comunitat alternativa.
Immigrants extracomunitaris			
Immigrants marroquins, gambians, senegalesos, etc.	• ciutat i camp.	• necessitat imperiosa de trobar feina i quotes de benestar social. Emigració lligada a motius econòmics i polítics	• obtenir un lloc de treball i habitatges barats.

Font: elaboració pròpia

Les tendències que hem acabat de comentar han afavorit, tal com hem esmentat a l'inici d'aquesta secció, una estabilització demogràfica en nombrosos pobles petits. Per primera vegada en molts anys, doncs, *"los pueblos están empezando a recobrar una vitalidad demográfica que hasta hace sólo un par de lustros era impensable."*[357] Amb tot, però, cal ser cautelosos perquè aquesta recuperació no es dóna arreu:

> *"Mientras que unas zonas rurales cuentan con atractivos especiales y atraen población, bien como lugares de ocio y tiempo libre, o bien como espacios con*

[357] GARCÍA SANZ, B. (1997); *La sociedad rural...*, op., cit., pàg. 69.

capacidad de desarrollar algún tipo de actividad, otras lo tienen más difícil y se encuentran en un compás de espera hasta que se resuelva la crisis que afecta a las sociedades urbanas."[358]

Amb l'objectiu d'oferir una panoràmica general de l'evolució demogràfica dels pobles de menys de 2.000 hab. de les comunitats autònomes de l'Estat espanyol, hem elaborat la taula següent:

Taula

Evolució de la població en entitats de menys de 2.000 hab. (1950-1991)

(dades absolutes en milers)

Comunitat autònoma	1950	1960	1965	1970	1981	1986	1991
Andalusia	1.427	1.335	1.269	1.057	897	839	763
Aragó	559	499	435	389	324	309	287
Astúries	639	639	597	525	431	397	357
Balears	85	87	91	83	82	96	94
Canàries	421	436	418	380	377	409	375
Cantàbria	241	229	214	203	187	182	177
Castella-la Manxa	749	714	631	548	461	433	424
Castella i Lleó	1.961	1.800	1580	1.384	1.095	1.019	976
Catalunya	855	804	800	639	566	605	615
València	552	536	502	438	366	351	357

[358] Ídem, pàg. 70. En aquest context, el medi rural i urbà el categoritza a partir de la variable nombre d'habitants. El medi rural està format pels pobles de menys de 2.000 persones i l'urbà pels que en tenen més de 10.000. Els municips entre 2.000 i 10.000 habitants es consideren zones intermèdies, tot i que moltes vegades també els dóna l'estatus de rurals.

Extremad.	299	322	334	325	303	287	278
Galícia	2.080	1.994	1.940	1.882	1.756	1.656	1.584
la Rioja	105	100	83	75	59	56	59
Madrid	128	128	121	101	117	137	110
Múrcia	352	337	324	276	243	208	197
Navarra	188	166	148	133	124	110	120
P. Basc	391	356	338	272	210	220	216
Total Estat	11.041	10.510	9.833	8.718	7.607	7.323	6.996

Font: elaboració pròpia a partir del cens de població de l'INE i del nomenclàtor

1.4.3.1.3.2. Estabilització demogràfica *versus* enfortiment de l'escola unitària i cíclica

Els pobles que han sostingut o han incrementat el nombre d'habitants a través de la permanència de la població autòctona o mitjançant l'arribada d'immigrants han vist com es consolidaven els serveis que hi existien fins aleshores o, anant bé, com se'n creaven de nous. L'estabilització de la població esdevé, sobretot davant de l'Administració, l'argument principal per legitimar la continuïtat i l'ampliació dels serveis. L'escola, doncs, com a servei educatiu que és, n'ha sortit enfortida.

D'altra banda, quan la població autòctona o immigrada en edat fèrtil ha procreat i ha portat els fills a l'escola del poble, aquesta n'ha sortit directament beneficiada per dues raons fonamentals: en primer lloc, perquè ha incrementat el nombre d'alumnes matriculats, i en segon lloc, perquè ha augmentat el grau de diversitat del grup classe. Les escoles incompletes que tenen alumnes del poble a més d'altres llocs de Catalunya, d'Espanya, d'Europa, d'Àfrica, etc. tenen la possibilitat de conformar grups classe d'edats, gèneres i cultures

heterogènies. I això hi ha qui ho veu com un valor afegit de la nova escola unitària i cíclica.

1.4.3.1.4. Recapitulació dels factors que afavoreixen la transformació de la vella escola unitària i cíclica

Fins aquí hem volgut fer palès que l'escola unitària i cíclica que comença a despuntar al final de la dècada dels 70 i, amb més claredat, a partir dels 80 no és fruit de l'atzar ni d'un sol factor. La vella escola unitària i cíclica es transforma arran del treball dels mestres rurals, de l'entrega dels pares dels alumnes, de les activitats que han portat a terme els moviments de renovació pedagògica, pel paper assumit per l'administració i pels partits polítics i els sindicats, pel treball del GIER, etc. L'escola incompleta també es fa més creïble arran de la construcció d'un discurs que en destaca diverses virtuts. Finalment, tal com acabem de veure, també s'enforteix arran de la revalorització dels pobles petits. Abans d'exposar les característiques de la nova escola unitària i cíclica, presentem de manera resumida els factors ho han fet possible.

Taula

Factors que afavoreixen la millora de l'escola unitària i cíclica

El paper dels agents educatius, polítics i sindicals	
El paper dels mestres	• Millora de la pràctica pedagògica: millora del treball pedagògic realitzat dins de l'aula, preocupació per acostar la realitat a l'alumne, s'afavoreixen relacions més properes entre el mestre i la comunitat educativa. • Treball educatiu conjunt entre mestres de la zona o de la comarca: diversos mestres es troben per sortir de l'aïllament, per treballar conjuntament, etc. • Organització de jornades i seminaris sobre l'escola rural: els *mestres rurals* organitzen directament (o bé hi assisteixen) jornades per intercanviar experiències i per formar-se. L'escola rural és present a les escoles d'estiu de Rosa Sensat, a les que s'organitzen a cada comarca, a les Jornades d'Escola Rural de Catalunya, iniciades per primera vegada el 1979. • Difusió d'una crítica sòlida sobre els models escolars posats en marxa a partir de la dècada dels 60: es critiquen les escoles llar i les escoles comarcals perquè es considera que afavoreixen el desarrelament de l'alumne, perquè retallen el temps lliure de l'alumne, perquè dificulten la relació dels pares amb els centres, etc.
El paper dels pares i de les mares dels alumnes	• S'observa una implicació individual: els pares i les mares participen de l'escola i s'interessen pel que s'hi fa. • S'observa una implicació col·lectiva: les APA de les escoles petites prenen protagonisme per consolidar l'escola. • S'observen gestos favorables per part de les federacions d'APA: les federacions de pares d'alumnes –FAPAC, FAPEL, etc.– es manifesten a favor de l'escola petita.
El paper del Moviment de Renovació Pedagògica i del Secretariat d'Escola Rural de Catalunya	• La Federació de Moviments de Renovació Pedagògica ha ajudat a dignificar l'escola petita col·laborant en l'organització de jornades o seminaris on es parla de "l'escola rural", constituint grups de treball específics sobre escola rural, publicant manifestos a favor de l'escola petita. • El Secretariat d'Escola Rural de Catalunya ha dignificat l'escola petita organitzant jornades d'escola rural, mantenint reunions de treball periòdicament, interaccionant amb altres organitzacions que també s'ocupen de l'escola rural, etc.

El paper dels sindicats i dels partits polítics	• Els sindicats: participen activament en les Jornades d'Escola Rural, debaten sobre aquesta qüestió en els congressos interns, negocien amb l'administració, organitzen cursos de formació. • Els partits polítics: participen activament –uns més que altres– en les Jornades d'Escola Rural, debaten sobre aquesta qüestió en els congressos interns, inclouen l'escola rural en els programes electorals –no ho fan tots ni s'ha fet en totes les legislatures.
El paper del Departament d'Ensenyament	• Des que el Departament d'Ensenyament rep competències en educació (1981) demostra una sensibilització fluctuant amb l'escola petita. En els moments en què s'ha mostrat més interessat per l'escola rural ha frenat els processos de concentració escolar, ha reobert escoles tancades, ha reformat els edificis, ha millorat les vies d'accés, ha organitzat cursos de formació, ha creat serveis educatius de suport, ha ampliat la plantilla, etc.
El paper del GIER	• El GIER ha contribuït –amb discreció– a millorar l'escola unitària i cíclica mitjançant l'organització de jornades per a estudiants de Magisteri, col·laborant en diverses recerques, fent propostes perquè s'inclogui en les assignatures de la diplomatura de Mestre, mantenint contactes amb altres grups que s'ocupen de l'escola rural, etc.
L'emergència d'un discurs que ressalta les virtuts de l'escola unitària i cíclica	
L'escola unitària i cíclica: un espai que afavoreix la innovació i l'experimentació educatives	• L'escola unitària i cíclica, a causa dels condicionaments organitzatius, del medi on es troba situada i de les limitacions objectives amb què es troben els mestres quan hi aterren per primera vegada, afavoreix –o més ben dit: exigeix– una reflexió i experimentació constants. • Es tracta d'una escola propícia per desenvolupar-hi els principis de l'escola nova i, per a segons qui, els de l'escola moderna.
L'escola unitària i cíclica: una escola que reclama mestres peculiars	• L'escola unitària i cíclica reclama mestres "integrals": el mestre rural, a diferència del mestre de l'escola gran, ha d'impartir matèries de diferent especialitat, ensenya alumnes de més d'un nivell i és tutor del mateix grup classe durant més d'un curs. • L'escola unitària i cíclica reclama mestres "polivalents": el mestre rural ha de ser polivalent perquè, a més de dedicar-se a les qüestions purament escolars, fa de dinamitzador cultural, es fabrica el material didàctic, fa d'assessor psicopedagògic.

L'escola unitària i cíclica: una escola amb grups heterogenis i flexibles	• L'escola unitària i cíclica conforma grups classe heterogenis: de diferent edat, nivell, sexe, etc. Això es veu com un fet positiu perquè afebleix la jerarquia que es produeix entre grups de diferents edats. • L'escola unitària i cíclica té capacitat per conformar grups flexibles a partir de l'edat, del ciclé, del nivell assolit, de l'activitat per realitzar, etc. Aquestes possibilitats es dupliquen quan l'escola forma part d'una ZER o d'un AF.
L'escola unitària i cíclica: una escola que ofereix atenció individualitzada	• L'escola unitària i cíclica afavoreix atenció personalitzada a l'alumnat. Amb tot, aquesta atenció és limitada a causa de la diversitat de l'alumnat. L'atenció personalitzada limitada afavoreix la delegació de competències als alumnes de més edat i la generalització dels plans de treball personals.
L'escola unitària i cíclica: una escola que possibilita els cercles concèntrics de formació	• L'escola unitària i cíclica, a diferència de l'escola graduada, possibilita que els alumnes escoltin les explicacions que el mestre adreça a un altre grup d'alumnes.
L'escola unitària i cíclica: una escola amb un currículum flexible, obert i integrat en el medi	• L'escola unitària i cíclica disposa d'un currículum flexible perquè pot canviar fàcilment l'ordre de la programació i el pot eixamplar o escurçar en funció de les necessitats dels infants. • L'escola unitària i cíclica disposa d'un currículum obert perquè integra fàcilment aspectes no previstos. • L'escola unitària i cíclica disposa d'un currículum obert integrat perquè té en compte la realitat política, econòmica i social del poble.
L'escola unitària i cíclica: una escola amb un espai flexible i integrador	• L'escola unitària i cíclica disposa d'un espai flexible perquè dins d'una mateixa aula es realitzen múltiples activitats escolars específiques. • L'escola unitària i cíclica disposa d'un espai integrador perquè diferents entitats del poble utilitzen el centre per desenvolupar-hi activitats culturals, lúdiques, etc.
L'escola unitària i cíclica: una escola amb un temps flexible	• L'escola unitària i cíclica disposa d'un temps flexible perquè pot diversificar l'hora de començar i d'acabar la jornada escolar, pot variar la durada i l'ordre de les activitats programades, perquè negocia l'organització del treball de l'alumne.

L'escola unitària i cíclica: una escola que diversifica els agents educatius	• L'organització de l'escola unitària i cíclica afavoreix que la tasca educativa es reparteixi entre diferents agents: els alumnes de més edat, els pares i mares del alumnes, els veïns del poble, etc.
L'escola unitària i cíclica: una escola que utilitza un control i una disciplina compartits i un sistema d'avaluació poc coercitiu	• El control i la disciplina són consensuats entre tots els alumnes. • L'avaluació és global, contínua i discreta. L'organització de l'escola, el nombre d'alumnes, etc. fan que es pugui prescindir de proves objectives i coercitives i s'afavoreixin els exercicis autocorrectius. • Debilitament de la idea de fracàs escolar.
Altres aspectes	• En els pobles que tenen escola es facilita la vinculació de l'individu amb el medi social i natural. • Els pobles que tenen escola veuen reforçada la cultura local. • Els pobles que tenen escola "se senten segurs."
La revalorització dels pobles petits	
Un nou constructe sobre les possibilitats dels pobles petits	• A diferència del que succeïa fins al final de la dècada dels 70, es diu que els pobles petits –i d'una manera especial els que es troben en el medi rural o semirural–ofereixen millor qualitat de vida.
Estabilització o creixement demogràfic de molts pobles petits	• El nou constructe sobre els pobles petits afavoreix una estabilització i fins i tot un lleuger increment demogràfic dels pobles més ben localitzats. Aquesta nova tendència demogràfica és deguda a la disminució del nombre de sortides i a l'increment del nombre d'entrades.
Consolidació dels serveis existents: consolidació de l'escola	• En la mesura que la massa crítica dels pobles es manté o s'incrementa, es consoliden els serveis existents i de vegades fins i tot se'n creen de nous. L'escola esdevé un servei necessari.

Font: elaboració pròpia a partir del que hem explicat anteriorment

1.4.3.2. Característiques bàsiques de la nova escola unitària i cíclica

Quins són els trets característics del que nosaltres anomenem la nova escola incompleta? Com és la nova escola unitària i cíclica quan la comparem amb la vella? En cas que hagi evolucionat, ho ha fet d'una manera aïllada o bé juntament amb la resta de l'escola pública?

Si bé l'escola unitària i cíclica a partir de la dècada dels 80 fins avui experimenta diversos canvis, cal destacar que els seus elements estructurals romanen pràcticament inalterables. Sortosament, l'escola unitària i cíclica d'avui, com la d'ahir, es caracteritza pel fet de ser petita, tenir pocs mestres –almenys a temps complet–, tenir espais escassament compartimentats i potencialment flexibles, col·locar els alumnes de diferents edats i nivells en una mateixa aula, perquè els nens i les nenes comparteixen durant més d'un curs el mateix espai classe, els mateixos companys i, naturalment, el mateix mestre, etc.

Amb tot, però, ara no volem parlar d'aquestes concomitàncies –en part explicades a l'apartat 1.1–, sinó que volem exposar les modificacions que hi ha hagut. Segons el nostre parer, la nova escola unitària i cíclica s'ha modificat en un doble sentit: millorant diversos aspectes que reverteixen directament en la qualitat de l'eduació i canviant el lloc d'emplaçament. Malgrat que aquesta segona qüestió fugi del que és pròpiament escolar, considerem necessari referir-nos-hi perquè ens permet comprendre millor la "personalitat" de la nova escola rural.

1.4.3.2.1. La millora en diversos aspectes

En les dues darreres dècades la gran majoria de les escoles petites han experimentat –arran dels factors que hem explicat a la secció anterior– una millora important. Aquesta millora s'objectiva, entre altres aspectes, en el condicionament de les infraestructures, en la renovació del mobiliari, en

l'increment dels recursos –econòmics, materials i personals–, en un avenç important en la pràctica pedagògica i educativa, en la disminució de la ràtio d'alumnes per aula, en la normalització de la situació del mestre rural, etc.

El condicionament de les infraestructures: des del principi de la dècada dels 80 fins a l'actualitat, una part considerable de les escoles incompletes s'han reformat per complir les condicions higièniques que s'exigeixen a qualsevol edifici escolar. Avui dia, si bé podem trobar escoles als baixos d'un ajuntament, aquests estan degudament condicionants perquè hi entri la llum, perquè s'airegin, etc. D'altra banda, també hi ha hagut un arranjament generalitzat dels camins que faciliten l'accés a l'escola. Actualment, a diferència del que passava durant el segle XIX i bona part del XX, es pot arribar a l'escola petita –encara que estigui emplaçada en un racó de món– sense necessitat de fer grans proeses.

Renovació del mobiliari: sortosament, gairebé totes les escoles rurals han renovat el conjunt del mobiliari. Els bancs llargs i les taules mig consumides ha estat substituïts per pupitres, els quals, tot i no ser gaire ergonòmics en la majoria dels casos, dignifiquen l'espai i fan més suportable el treball escolar.

Increment de la dotació econòmica, dels recursos materials i pedagògics i del personal: des de la dècada dels 80 fins avui, les escoles petites han incrementat la dotació econòmica assignada pel Departament d'Ensenyament i algunes fins i tot han rebut diners dels ajuntaments i dels consells comarcals per pagar material de l'escola, llibres dels alumnes, sortides amb els alumnes de la ZER, extraescolars, etc.

D'altra banda, bona part de les escoles rurals també han millorat perquè se'ls han augmentat notablement els recursos materials i pedagògics –material didàctic i informàtic, llibres, instruments de música, etc.– i humans. A partir de la dècada dels 90 el Departament d'Ensenyament ha assignat a totes les escoles unitàries i cícliques que formen part d'una ZER o d'un AF mestres itinerants. Aquests mestres, tal com hem explicat diverses vegades,

s'encarreguen d'impartir les especialitats de música, d'educació física i de llengua estrangera i possibiliten que el mestre de l'escola tingui més temps per preparar material, per programar o, senzillament, per encarregar-se de les qüestions administratives o burocràtiques.

Millora pedagògica i educativa i una obertura de l'espai escolar: durant les dues darreres dècades considerem que s'ha produït una millora de la tasca educativa perquè els mestres rurals s'han esforçat, i en bona mesura ho han aconseguit, per implantar una pedagogia activa i renovadora; per incorporar un currículum obert, flexible i integrat al medi; per acostar l'escola als interessos de l'alumne; per suprimir els càstigs i els sistemes disciplinaris propis de l'educació franquista i del segle XIX, etc. D'altra banda, pensem que s'ha produït una obertura de l'espai escolar perquè s'ha afavorit que les entitats del poble, els pares i els veïns s'acostin i entrin a l'escola. L'obertura de l'escola rural no només ha incrementat les interaccions entre les persones de dins i de fora del centre, sinó que, a més, ha democratitzat l'espai escolar.

Disminució del nombre d'alumnes: la nova escola unitària i cíclica es diferencia de la vella per haver reduït de manera dràstica el nombre d'alumnes del centre i la ràtio d'alumnes per aula. Ja hem vist que l'escola unitària i cíclica de la dècada dels 20, 30 i 40 fins a la dècada dels 70 podia tenir més de 60 alumnes a la mateixa aula. Des de mitjan dècada dels 70, i amb més claredat a partir dels 80, es produeix una davallada important que comporta una desmassificació de les aules. Aquest factor ha estat determinant per poder portar a terme una educació personalitzada[359] i per millorar la qualitat educativa de l'escola rural.

Normalització de la situació del mestre rural: si bé és cert que a partir de la dècada dels 60 els mestres rurals –malgrat la política de supressió d'escoles

[359] "Per la fisonomia de la classe... i per l'escàs nombre d'alumnes, és possible i molt fàcil la comunicació entre ells... " CIVERA, M. (1980); "El treball a les petites escoles rurals", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades...*, op. cit., pàg. 72

petites– veieren millorar el seu estatus, cal dir que la millora substantiva no es va produir fins al principi de la dècada dels 80. A partir d'aquest moment els mestres de les escoles petites perceberen per primera vegada de manera generalitzada retribucions complementàries per compensar el treball afegit que demanava, i continua demanant encara, l'escola incompleta.

Ja que parlem dels mestres, aprofitem per dir que la nova escola unitària i cíclica es caracteritza pel fet de tenir docents "vocacionals". Si des del principi del segle XX fins pràcticament al final de la dècada dels 70 bona part dels mestres de les "escoles rurals" s'hi estaven, tal com hem explicat anteriorment, per necessitat, per obligació, perquè no tenien prou punts per anar a una escola gran, etc., a partir de la dècada dels 80 pensem que hi intervenen altres motius més "nobles". Des d'aleshores fins als nostres dies, som del parer que la majoria dels mestres s'estan a les escoles incompletes perquè realment ho prefereixen, perquè consideren que hi estan millor que no pas en una escola graduada. Si es confirmés aquesta impressió –més ben dit: hipòtesi–, l'escola petita ja no es racionalitzaria com un lloc de càstig, de pas, transitori, etc., sinó tot el contrari.

Sintetitzant tot el que hem dit fins aquí, i considerant la matriu que hem establert en parlar de la vella escola unitària i cíclica, l'escola petita del principi de la dècada dels 80 fins avui es caracteritza pel següent:

Taula

Característiques principals de la nova escola unitària i cíclica

-Escoles de la mateixa categoria que les escoles graduades.
-Edificis confortables: millora de l'edifici.
-Edificis que compleixen les condicions higièniques.
-Accessos fàcils per arribar a l'escola.
-Mobiliari renovat.
-Escoles amb els recursos humans necessaris per dur-hi a terme l'activitat educativa.
- Escola amb més recursos econòmics.
-Mestres seleccionats amb el mateix grau d'exigència que els mestres de les escoles graduades.
-Mestres amb els mateixos sous que la resta de col·legues (complements específics addicionals).
- Mestre amb un treball professional reconegut.
- Solidaritat entre el mestre i la resta de la comunitat educativa.
- L'escola i el mestre són més considerats per l'administració.
- Increment del material didàctic.
- Ensenyament actiu i nou i integrat al poble (millora pedagògica i educativa).
- Escola més oberta.
- Existeix relació entre centres.
-Mestre que treballa en equip.
-Classe amb pocs alumnes (de diferents edats i nivells).
-Escola que no està "perseguida" per la llei.
- No és una escola de càstig.

Font: elaboració pròpia

Les millores que acabem d'apuntar són exclusives de les escoles petites o, en canvi, les podem generalitzar també a l'escola gran? Malgrat que no hàgim

investigat l'evolució qualitativa de l'escola graduada, som del parer que l'escola unitària i cíclica no avança d'una manera aïllada. Molts dels aspectes que hem esmentat –reconstrucció dels edificis, renovació del mobiliari, augment dels recursos (econòmics, pedagògics i humans), increment del reconeixement del treball del mestre, incorporació d'un ensenyament actiu i nou, generalització del treball en equip, etc.– considerem que a partir de la dècada dels 80 tant es produeixen a l'escola petita com a la gran i són conseqüència –a banda dels factors que ja hem explicat– d'una política educativa (sense precedents[360]) preocupada per millorar l'ensenyament públic del país.

Amb tot, però, no neguem que les millores que s'han dut a terme han estat més visibles a l'escola unitària i cíclica que no pas a la graduada, per dos motius fonamentals: a) perquè l'escola unitària i cíclica, a causa de la desatenció històrica que havia patit des que s'institucionalitzà l'escola, estava molt més deixada que no pas l'escola graduada, i b) perquè l'escola graduada ja es va començar a reformar en part a partir de la LGE del 1970.

1.4.3.2.2. El medi on s'emplaça la nova escola unitària i cíclica

Darrerament, l'escola petita no només és diferent perquè ha millorat en els aspectes que acabem d'exposar, sinó també perquè ha canviat d'emplaçament. Si fins a la dècada dels 70 tant trobem escoles unitàries i cícliques en ciutats com en pobles de tota mena,[361] a partir de la dècada dels 80 pràcticament només en trobem en pobles petits i mitjans. A més, hem de tenir en compte que la majoria d'aquests municipis tenen una personalitat

[360] La política educativa que s'inicià a Catalunya el 1981 –amb els primers traspassos de competències en educació– i la que es va portar a terme a l'Estat espanyol a partir del 1982 amb l'arribada del PSOE només tenen com a precedent la política educativa que es va projectar durant la II República.

diferent respecte de la dels anys 40, 50 o 70 perquè han experimentat –en termes generals– una variació en l'estructura demogràfica, productiva i econòmica.

Fent un reduccionisme del que ha passat al llarg d'aquest segle, podem dir que la gran majoria dels pobles petits i mitjans –de menys de 5.000 hab., per posar una xifra orientativa– han passat tres fases bastant diferenciades. La primera va fins al principi de la dècada dels 50; la segona comprèn la dècada dels 50, dels 60 i tota la dels 70; i la tercera s'inicia al principi dels 80 i s'allarga fins avui dia. Vegem tot seguit com ha variat l'estructura econòmica i productiva d'aquests pobles al llarg de les tres fases esmentades.[362]

La realitat econòmica dels pobles petits i mitjans d'abans de la dècada dels 50

Abans de la dècada dels 50 gairebé tots els municipis de menys de 5.000 habitants tenien una estructura rural perquè la majoria de la població treballava –per compte propi o per compte d'altri– en l'agricultura i la ramaderia. Els homes i les dones que treballaven en aquest sector, a més, ho feien a temps complet i utilitzaven una tecnologia bastant rudimentària. El nivell de tecnologització del camp, juntament amb les pautes de producció i de consum –producció per a l'autoconsum o, anant bé, per al mercat local; i consum auster– així com el model cultural que va existir fins al final de la dècada dels 40, fan que puguem parlar d'una estructura rural tradicional.

La realitat econòmica dels pobles petits i mitjans entre els anys 50 i 80

Entre els anys 50 i 80 la majoria dels pobles de menys de 5.000 habitants experimenten una transformació notable perquè l'agricultura es modernitza de

[361] Amb tot, hem de dir, tal com ja hem manifestat altres vegades, que a partir de la dècada dels 60 les escoles incompletes, i d'una manera especial les unitàries, cada cop van escassejar més a les grans ciutats.

[362] No fem referència als aspectes demogràfics perquè ja n'hem parlat anteriorment.

manera progressiva i, d'altra banda, perquè –sobretot a partir dels 70– hi comencen a penetrar molt lentament altres sectors econòmics que fins aleshores només havien estat reservats a la ciutat. Com a conseqüència d'aquests fets, el nombre d'actius en el sector agrícola va disminuir progressivament i una part de la pagesia es va ocupar –si més no a temps parcial– en el sector de la indústria, la construcció o els serveis. Per això no podem afirmar, almenys des d'una perspectiva general, que els pobles petits i mitjans durant aquest període fossin completament rurals.

D'altra banda, cal ressaltar que la progressiva mecanització de l'agricultura, fins i tot la generalització de pautes de producció i de consum pròpies d'un sistema capitalista, va fer que els espais on encara hi havia una activitat agrícola ramadera important adoptessin una nova morfologia. D'una manera simple, podem afirmar que varen passar d'una ruralitat tradicional a una de moderna.

La realitat econòmica dels pobles petits i mitjans entre els anys 50 i 80

Durant les dues darreres dècades, bona part dels municipis que aquí analitzem s'han caracteritzat pel fet d'intensificar els canvis que acabem d'apuntar: a) modernització del món agrícola i ramader, i b) diversificació de les activitats econòmiques i productives.

Des del començament de la dècada dels 80 fins avui les explotacions agrícoles i ramaderes han anat introduint tecnologia punta[363] amb l'objectiu d'incrementar la productivitat i poder competir amb mercats més amplis d'abast europeu i internacional. Recentment, algunes empreses ramaderes fins i tot han

[363] Per a un estudi detallat de la modernització de les activitats agrícoles i ramaderes vegeu GENOVÉS J.C. (1994); "Modernización de la agricultura", dins *Papeles de Economía,* núm. 60-61, pàg. 174-182.

incorporat innovacions que provenen del camp de la biotecnologia i de l'enginyeria genètica. [364]

D'altra banda, cada vegada hi ha més pobles amb una economia més diversificada. Diversos municipis tenen petites i mitjanes empreses dedicades a la construcció, a la producció industrial i als serveis. Algunes d'aquestes empreses estan directament relacionades amb les activitats agrícoles i ramaderes pròpies de la zona (en indrets on abunda el cultiu de fruita sorgeixen cooperatives que envasen o reelaboren el producte), però d'altres no hi tenen res a veure. Els empresaris de la indústria productiva –establerts tradicionalment a les ciutats, a les àrees metropolitanes o als nuclis industrials– s'interessen cada vegada més per instal·lar els seus negocis en pobles ben comunicats. L'objectiu fonamental és trobar sòl industrial a bon preu per construir-hi noves empreses o simplement per ampliar les que posseeixen.

Darrerament, alguns municipis petits –sobretot els que tenen certes característiques orogràfiques– també han estat cobejats per desenvolupar-hi activitats d'oci i de turisme. Pensem només per uns moments en els esports d'aventura o en el popular turisme rural. És a partir de l'extensió d'aquestes noves formes d'oci i de lleure que una part considerable del món rural ha experimentat una terciarització important de la seva activitat econòmica.[365] Tanmateix, cal ser crítics amb aquesta *reconversió* perquè no sempre ha

---

[364] Es considera que aquestes innovacions estimularan *"una convergencia creciente de las prácticas agrícolas e industriales. Esta evolución suscitará una reorientación de las relaciones entre suministradores de productores y equipos agrícolas, los agricultores y el sector de la transformación de alimentos, así como en el interior mismo de estas categorías, y ocasionará la aparición de una nueva generación de empresas agrícolas... Otro cambio tecnológico que se considera de relevancia... es la difusión de las nuevas tecnologías de información y telecomunicación, que contribuirá a difuminar aún más las diferencias entre el mundo rural y el urbano."* GARCÍA BARTOLOMÉ, J.M. (1991); "Sobre el concepto de ruralidad: crisis y renacimiento", dins *Política y Sociedad*, núm. 8, pàg. 93. Per a més informació sobre l'enginyeria genètica aplicada al primer sector i els efectes que se'n deriven, podeu consultar l'article de GARCÍA OLMEDO, F. (1994); "La ingeniería genética en el desarrollo de nuevos productos vegetales no alimenticios", dins *Papeles de Economía Española*, núm. 60-61, pàg. 183-190.

beneficiat la pagesia i molt menys ha contribuït a mantenir l'equilibri de l'entorn.[366]

Arran d'aquests canvis que acabem d'explicar, constatem com a mínim tres fets destacables. Els pobles petits i mitjans han tendit a: 1) perdre actius en el primer sector; 2) augmentar el grau d'industrialització i modernització de les activitats agrícoles i ramaderes, i 3) augmentar el grau de diversificació de l'activitat econòmica i productiva. Això ens fa pensar, doncs, que la majoria dels municipis de menys de 5.000 habitants són ben poc rurals en el sentit genuí del terme.

Taula

Població ocupada en agricultura (i pesca*)

	1986	1990	1995
	% ocupats	% ocupats	% ocupats
Catalunya	4.7	3,4	3,2
Espanya	14,2	11,2	8,4

Font: elaboració pròpia a partir de l'EPA de l'Instituto Nacional de Estadística (1986-1995). *La població activa en la pesca entre el 1990 el 1995 representava entre el 6% i 7% de la població total activa en el sector primari.

Considerem important retenir aquesta evolució perquè en general podem afirmar que les escoles unitàries i cícliques dels pobles petits i mitjans han

---

[365] Pobles i comarques que fins fa relativament poc s'havien dedicat a l'agricultura i a la ramaderia ara viuen quasi exclusivament del turisme. La Vall d'Aran n'és un exemple.

[366] Hom afirma que no sempre ha comportat beneficis directes als pagesos perquè bona part d'aquests negocis, especialment els que requereixen més preparació, han anat a raure en mans forasteres, les quals, a més de capitalitzar els beneficis, mostren ben poca sensibilitat i interès per l'entorn i per la cultura rural. D'altra banda, el desenvolupament de determinades activitats turístiques i d'oci poden ser nocives per a l'equilibri del medi natural perquè tot sovint es tracta d'activitats subjectes a la mercantilització i l'explotació desenfrenades, on l'únic objectiu és fer diners com més ràpid millor. L'especulació ferotge del medi natural per part de petits i grans empresaris és un fet denunciat reiteradament per associacions ecologistes, naturalistes, que lluiten per la preservació de la natura i del medi ambient.

anat adoptant una nova fisonomia arran de les transformacions socioeconòmiques que s'hi han produït. *Grosso modo* podem dir que l'escola unitària i cíclica dels pobles de menys de 5.000 habitants d'abans dels 50 es trobava enmig d'un entorn rural tradicional, entre els anys 50 i 80 es trobava enmig d'un entorn rural i semirural modern, i a partir de la dècada dels 80 fins als nostres dies s'ha emplaçat en un medi bàsicament urbà.

Tanmateix, quan en fem una anàlisi més detallada i fugim de les generalitats, fàcilment ens adonem que la realitat és molt més complexa. D'entrada, no tots els municipis de què aquí ens ocupem han seguit la mateixa tendència. A les comarques del Solsonès, la Terra Alta, les Garrigues, el Priorat, el Pallars Sobirà i la Noguera, ens trobem amb molts pobles una part important de la població activa dels quals està ocupada en el sector primari. Al Gironès, la Garrotxa, el Ripollès, etc., en canvi, gairebé no trobem pobles amb un nombre significatiu de camperols o ramaders. Amb tot, en alguna comarca catalana podem trobar pobles on bona part dels homes i de les dones treballen l'agricultura amb una tecnologia arcaica, etc.

Dit d'una altra manera, si analitzem poble per poble el pes específic de cada sector econòmic i el grau de modernització del sector agrícola i ramader, ens trobarem de ben segur amb una casuística ben diversa. A manera de tipus ideal podem parlar de pobles: a) rurals tradicionals, b) rurals moderns, c) semiurbans, i d) semirurals; i conseqüentment, ens trobarem amb una gran diversitat d'escoles unitàries i cícliques.

Amb tot, però, si tornem a l'àmbit general, podem concloure afirmant que, arran del predomini dels pobles amb una forta presència d'activitats econòmiques del segon i del tercer sectors –pobles semiurbans i urbans–, l'escola rural, entesa com l'escola que està emplaçada en un poble on predominen les activitats agrícoles i ramaderes, es tracta d'una realitat residual. En tot cas, això ho veurem detalladament en la segona part d'aquesta tesi.

1.4.3.3. Límits i dèficits de l'escola unitària i cíclica d'avui

Ja ha quedat ben palès que, quan comparem l'escola unitària i cíclica d'avui amb la d'ahir, es constaten diverses millores. Per això diem que en els darrers 20 anys l'escola petita ha avançat notablement. Tanmateix, quan la comparem amb l'escola graduada de l'actualitat o simplement quan ens plantegem els reptes del futur, ¿podem considerar que la nova escola unitària i cíclica ha assolit el nivell que li pertoca?, ¿està plenament normalitzada?

Si reprenem el discurs dels mestres i dels especialistes més proclius a l'escola rural, constatem que encara falta camí per recórrer. La nova escola unitària i cíclica té diverses limitacions objectives –limitacions que depassen el marc pròpiament escolar o educatiu– i, d'altra banda, encara té alguns dèficits escolars.

1.4.3.3.1. Els límits externs a l'escola

Alguns mestres rurals, sobretot els que treballen en escoles unitàries, es queixen dels "problemes de socialització". D'altra banda, una part considerable dels mestres que viuen al mateix poble on treballen es lamenten del control social. Vegem tot seguit aquestes qüestions.

Els problemes de socialització

Els mestres dels centres més petits que tenen una matrícula escassa –recordem que actualment el mínim legal és de cinc alumnes[367]– diuen que tenen "problemes de socialització" i que els resulta difícil "organitzar activitats d'una certa envergadura". L'escàs nombre d'alumnes, si bé reconeixen que els permet desenvolupar un ensenyament adequat a les característiques de cada

[367] Amb tot, hi ha centres de les comarques de Lleida que es mantenen només amb quatre alumnes.

nen i nena, limita en canvi l'extensió de la xarxa relacional, i l'intercanvi d'accions queda circumscrit en un grup excessivament reduït.

> "La manca de companys de la mateixa edat amb qui fer gresca, jugar o compartir experiències comunes és, potser, una de les privacions que més pateixen els nens a les escoles unitàries. *Això provoca, d'una banda, un cert aïllament, que no tingui amics de la seva edat i estiguin més apartats...*"[368]

El control social

Bona part dels mestres rurals que viuen al mateix poble on treballen es lamenten del fort control social que pateixen. En aquests pobles, a diferència del que passa a la gran ciutat, tothom es coneix; hi ha un elevat grau d'homogeneïtzació pel que fa als valors, les conductes, les pautes culturals, etc. I amb l'objectiu que aquesta uniformització es reprodueixi, s'aplica una "vigilància" a tots els seus membres i de manera especial als "forasters" que decideixen instal·lar-s'hi.

Els agents encarregats de dur a terme una part del procés de socialització –mestres, monitors d'esplai, etc.– són, segons expliquen els mestres, observats d'una manera especial. La comunitat és perfectament conscient de la influència que tenen en l'educació dels seus fills i de la responsabilitat que tenen en la reproducció de l'ordre existent. El control no només s'aplica a l'espai pròpiament educatiu, sinó que també s'entén a altres espais que es consideren més privats:

> "La vida privada [del mestre] és analitzada i jutjada. El mestre i la seva família són motiu de punt de comparació. A més a més, tot això mesurat en paràmetres molt subjectius."[369]

---

[368] TERA, P. (1993); "Les escoles rurals de la Cerdanya...", dins *Crònica d'Ensenyament*... op. cit., pàg. 28.

[369] TOUS, J.LL., (1979); "L'escola rural. Reflexions d'un mestre", dins *Perspectiva Escolar*... op. cit., pàg.16.

1.4.3.3.2. Els dèficits de la nova escola unitària i cíclica

Les imperfeccions de l'escola unitària i cíclica d'avui no es redueixen a qüestions externes a la mateixa institució. Des del magisteri "rural" es considera que l'escola petita, malgrat els esforços que s'han fet per millorar-la, encara té dèficits importants. *Grosso modo,* es parla de dèficits econòmics i de material didàctic, d'infraestructures, de personal i formatius. Hi ha qui també parla dels dèficits de serveis i de l'escàs reconeixement institucional i social. D'altra banda, persones i associacions implicades en els processos de producció agrícoles i ramaders es queixen que l'estructura educativa actual, i d'una manera específica el currículum que es transmet a l'ensenyament obligatori, dificulta la inserció de l'alumnat en el món rural.

Els dèficits segons els mestres i altres professionals sensibilitzats amb l'escola unitària i cíclica

Dèficits econòmics i de material didàctic. Si bé avui dia l'escola unitària i cíclica rep, en termes comparatius, més diners que no pas fa 20 anys, les quantitats que es perceben són absolutament insuficients per cobrir les despeses que té l'escola i la ZER. Durant el curs 1995-96, el mestre de Prats de Cerdanya, per exemple, es queixava perquè l'escola només rebia 120.000 PTA anuals del Departament d'Ensenyament i això feia que els pares haguessin d'aportar una quantitat de diners per poder fer front a les despeses bàsiques del centre.

A més del tema econòmic, també hi ha qui fa referència al material didàctic en un doble sentit: perquè desgraciadament encara arriba poc material a l'escola i, d'altra banda, perquè –tot sovint– no respon a les necessitats més urgents. En les Jornades de Coma-ruga del 1990 es reclamava:

> "Més autonomia financera per a les escoles... per poder comprar el que necessites, perquè nosaltres sabem quines són les coses que ens calen en la nostra tasca diària, i *de vegades ens envien coses que no ens fan cap falta. L'any passat el Departament d'Ensenyament ens va enviar un radiocasset, un equip de meteorologia i una taula d'ordinador que no entraven, ni de bon tros, en les necessitats més urgents.*"

Dèficits d'infraestructura. Si bé és cert que la majoria d'escoles unitàries i cícliques, tal com hem manifestat en l'apartat anterior, s'han condicionat, encara queden escoles petites –unitàries i emplaçades a l'alta muntanya– per refer. Avui dia no només existeixen escoles amb "goteres, amb portes que no tanquen, amb parets que baixaran un dia o un altre, amb lavabos inservibles, etc."[371], sinó que també n'hi ha que encara no tenen telèfon.[372] A banda d'aquests aspectes, cal fer palès també que les escoles de nova creació no sempre s'integren prou a l'entorn. L'any 1984, per exemple, J.L. Tous demanava "que les edificacions (escola, annexos, habitatges) necessiten una planificació d'acord amb l'entorn." [373]

Dèficits de personal. Malgrat que totes les escoles unitàries i cícliques que actualment participen d'una ZER o d'un AF tenen mestres itinerants de les especialitats de llengua estrangera, d'educació física i de música, no disposen encara del mestre d'educació especial. Això es veu, naturalment, com un greuge comparatiu respecte de les escoles graduades, ja que tenen aquest especialista. D'altra banda, les escoles rurals més grans –de 4 i 5 mestres tutors– no sempre donen l'abast a causa de l'elevat nombre d'alumnes.

---

[370] COTS PASCUAL, C.; GOU TOMÀS, L. (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi ..." dins AD; *Present i futur de l'escola rural...*, op., cit., pàg. 77-78.

[371] Entrevista informal amb un mestre d'una escola cíclica de la Garrotxa. Desembre del 1997.

[372] A les X Jornades d'Escola Rural de Catalunya, dutes a terme a la Molina, una mestre de la Cerdanya explicava amb indignació que la seva escola no tenia telèfon.

[373] TOUS, J.L. (1985); "Proposta de definició d'escola rural", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'escola rural...*, op. cit., pàg. 150.

Dèficits formatius. Els mestres rurals d'avui es queixen que la formació inicial no preveu l'especificitat de l'escola petita i que els plans de formació permanent no sempre estan prou pensats per atendre i per donar respostes a les seves necessitats.

Respecte de la formació inicial, s'ha denunciat moltes vegades que els estudiants de Magisteri es llicencien sense conèixer l'especificitat organitzativa de l'escola petita, sense conèixer les estratègies metodològiques i els recursos didàctics més apropiats, sense haver trepitjat mai una escola rural, sense conèixer gairebé res de la realitat social i econòmica dels pobles, etc. Això sí, es llicencien essent uns "grans" especialistes. Sobre aquesta qüestió, R. Boix manifestava el següent:

> "El futur mestre que es forma a les escoles universitàries de Formació de Professorat o a les facultats d'Educació, no rep una formació inicial adequada que el prepari per al seu treball a les escoles rurals. El seu itinerari curricular recomanat el forma en els ensenyaments d'Educació Infantil, Educació Especial, Educació Física, Educació Musical, Llengües Estrangeres o Educació Primària, encara que en aquesta última hi ha una prioritització de les matèries de caràcter generalista i un equilibri entre les de caràcter generalista i les específiques pròpies en els ensenyaments de Llengua estrangera, Educació física i Educació musical. El mestre obté el títol en una especialitat concreta. I la necessitat real per a poder exercir a l'escola de poble tendeix a ser generalista, més que no pas especialista.
>
> A les assignatures troncals no se'n parla o se'n parla ben poc, de l'escola rural, depèn de l'interès o dels coneixements dels professors sobre la temàtica. No n'hi ha d'optatives, o de lliure elecció, que puguin pal·liar aquesta mancança. I pel que fa al *pràcticum,* són també poques les escoles i facultats que ofereixin escoles rurals on els futurs mestres tinguin la possibilitat de fer-hi les pràctiques. Tot depèn del voluntarisme i l'interès dels professors per aquesta temàtica".

I a manera de proposta, suggeria el següent:

> "Caldria fer una proposta d'itineraris curriculars per als futurs mestres, on trobessin assignatures, ja sia optatives, ja sia de lliure elecció, que els formessin per a treballar en aquesta tipologia d'escoles. Temes com l'organització de les escoles

> rurals en zones escolars rurals, l'elaboració de projectes curriculars i projectes educatius comuns entre centres d'una mateixa ZER [....]. Aquesta proposta d'assignatures dedicades a l'escola rural hauria d'anar acompanyada d'un pràcticum que també preveiés la possibilitat de comprovar *in situ* les possibilitats i les limitacions que hi ha en aquestes escoles. Conviure dins del context social, econòmic i cultural del poble, col·laborar en la distribució de les tasques per a la millora dels aprenentatges dels alumnes, relacionar-se amb les famílies, atendre les necessitats de nens i nenes de diferents edats dins d'una aula, etc., són aspectes sobre els quals el futur mestre ha de reflexionar i s'ha d'iniciar directament des de la pràctica. La posada en comú de les vivències en grups de treball o seminaris complementaria aquests aprenentatges." [374]

Pel que fa a la formació permanent, s'ha afirmat reiteradament que no existeix un pla prou elaborat que atengui les necessitats específiques de l'escola petita. En aquest sentit, doncs, hi ha –malgrat el que digui l'administració– poques activitats destinades als mestres rurals.

Dèficits de serveis. Darrerament, una de les queixes més esteses entre els mestres de les escoles rurals és que bona part de les escoles petites, a diferència de les graduades, no tenen menjador escolar, ni servei de transport escolar, ni activitats extraescolars, etc. Es considera, amb bona raó, que aquestes mancances reverteixen negativament sobre l'escola petita, perquè els pares i mares "no s'ho pensen dues vegades on escolaritzaran els seus fills quan poden triar entre una escola que té de tot i una que només guarda els nens de 9 a 12.30 i de 3 a 5." [375]

L'escàs reconeixement institucional i social de l'escola rural. Si bé des de la dècada dels 80 fins avui el Departament d'Ensenyament ha elaborat un discurs que reconeix les potencialitats i l'especificitat de l'escola rural,[376] no sempre va

---

[374] BOIX, R. (1996); "El currículum a l'escola rural...", op. cit., pàg. 34-35.

[375] Intervenció d'un mestre de la Cerdanya en el curs d'escola rural realitzat a la Seu d'Urgell el 1998.

[376] Vegeu què deia la directora general d'Ordenació Educativa del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya en la cloenda de les VIII Jornades d'Escola Rural de Catalunya: "...El

d'acord amb les accions que porta a terme. Per això diversos mestres rurals manifesten, amb cert ressentiment, que el Departament d'Ensenyament diu una cosa i a l'hora de la veritat en fa una altra. Com és que oficialment es digui que és una escola singular i que la normativa parli de l'escola com si totes les escoles fossin graduades? Com és que es fan programes d'avaluació pensats només per a l'escola gran? Per què en els protocols que s'envien a totes les escoles del país es demanen qüestions que només poden respondre les escoles graduades? Per què hi ha inspectors que continuen menyspreant l'escola petita? La distància que es produeix entre el discurs oficial i la pràctica fa que "els mestres de les escoles rurals ens sentim enganyats."[377]

D'altra banda, també hi ha qui es mostra insatisfet perquè el conjunt de la societat, a pesar de tot el que han fet els mestres per millorar l'escola rural petita, encara l'obvia o fins i tot en té un constructe negatiu. Malauradament, encara hi ha gent que pensa que l'escola petita és una escola de tercera o de quarta categoria, una escola apta només per a les classes més modestes, etc.

---

mestre de poble petit, d'escola rural, és més proper als alumnes i a les seves famílies, té més possibilitats de contacte directe i d'influència en la conducta i els hàbits dels nois i les noies; perquè la societat rural, encara avui, no presenta els greus dèficits d'alguns ambients urbans, sobretot de zones marginals. Els pobles són més integradors i conserven encara una escala de valors favorables a les finalitats educatives.

Si considerem la reforma educativa, veurem com un avantatge que l'escola rural hagi hagut de fer, forçosament, plantejaments flexibles a les qüestions curriculars i d'avaluació: a més de la forta necessitat, si hi ha més d'un mestre, de treballar en conjunt; és a dir, que l'adaptació dels ensenyaments a cada alumne, l'avaluació ponderada i el treball en equip, neixen, no com una obligació, sinó com una necessitat humana i professional.

En una jornada com aquesta podem veure els materials que es fan en aquestes escoles, el desplegament d'imaginació, de mestratge, de fantasia, al voltant del món rural. He quedat admirada per la qualitat tècnica dels treballs que he pogut observar. Tant de bo aquest tipus de treballs es poguessin generalitzar per a totes les escoles, petites i grans, perquè llavors no ens preocuparíem tant de tercers nivells de concreció, ni de projectes curriculars.

Els mestres de les zones rurals, quan es parla de reforma o de projectes curriculars, no cal que es preocupin, perquè ja fa molts anys que estan avesats a elaborar materials i adaptar-los a l'entorn. [...] Vosaltres teniu les bases consolidades, sense perjudici dels processos de formació, reflexió i potenciació de la vostra tasca." GONZÁLEZ, M.A. (1993) "Conclusions", *Temes de Renovació Pedagògica. VIII Jornades d'Escola Rural,* núm. 10, Federació de MRP de Catalunya; Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, Barcelona, pàg. 51-53.

[377] Entrevista informal amb un mestre d'escola unitària de l'Alt Empordà. Maig del 1998.

Altres consideracions

Una altra dificultat afegida és que totes les escoles unitàries i cícliques –i d'una manera especial les que no tenen el personal necessari– exigeixen un elevat grau de responsabilitat i una sobrecàrrega de treball:

> "En una escola rural no pares mai: anar a trobar l'un i l'altre, arribar-te als serveis territorials, pujar al teulat per muntar l'estufa, descarregar la llenya amb els nens, cercar el fuster o el ferrer, concertar les excursions... Sempre has d'anar a demanar en nom de l'escola i moltes vegades ningú no et fa cas. Els problemes de l'escola arriben a ser problemes personals, i si no els soluciones tu, no els soluciona ningú."[378]

El sobreesforç continu que implícitament s'exigeix al mestre rural comporta el perill de produir un cansament excessiu, un esgotament precoç, que va en detriment del mateix professional i, per descomptat, de la qualitat de la docència, i afavoreix, en última instància, que al cap de poc temps el mestre abandoni l'escola rural: "Quan les escoles rurals no tenen allò que necessiten, demanen el voluntarisme del mestre i al final te'n canses, et cremes en quatre dies i desitges anar a una escola graduada perquè almenys tenen el que necessita qualsevol mestre de primària."[379] Així doncs, si bé l'escola petita "és molt interessant, molt maca, molt humana i molt gratificant, només ho és per a un temps determinat, mai per a tota la vida, especialment quan tens altres obligacions o responsabilitats."[380]

Els dèficits segons algunes persones i associacions vinculades al món agrícola i ramader

Algunes persones i institucions vinculades a la pagesia es queixen que l'estructura educativa actual, així com el currículum que s'imparteix en la

[378] REIXACH, S.;(1983) ; "L'escola Rural: un repte diari", dins *Guix,* núm. 72., pàg. 16.

[379] Entrevista informal a un mestre del Baix Empordà. Octubre del 1997.

majoria d'escoles del medi rural, no són prou respectuosos amb l'especificitat del medi.

Pel que fa a l'estructura educativa, s'afirma que és disfuncional perquè reté massa temps l'alumnat. Avui dia, qualsevol alumne de l'Estat espanyol està obligat a passar 6 hores diàries durant 10 anys de la seva vida a l'escola i aquest calendari fa difícil de portar a terme una educació integral, oberta i participativa, i anul·la la influència d'altres agències socialitzadores tan o més importants que l'escola.

Pel que fa al currículum, hi ha qui diu que és desequilibrat perquè no té prou en compte la realitat política, econòmica i social del món rural –tant en la dimensió local com nacional, estatal o fins i tot comunitària–. A partir d'aquí, hi ha qui reclama des d'una perspectiva genèrica que es doni:

> "... Una resposta eficaç al problema de l'educació dels fills dels pagesos, joves i futurs professionals sotmesos a circumstàncies socials i professionals essencialment diverses a les d'altres joves que no pertanyen al medi rural... Cal corregir l'error d'aplicar al medi rural els motlles educatius del medi urbà i sense tenir en compte que les característiques socials i professionals del medi rural reclamen solucions educatives originals i audaces, més d'acord amb les característiques i necessitats d'aquest medi, entre les quals es poden destacar l'estreta vinculació professional, l'excessiva afecció a les tradicions i la manca de mentalitat empresarial".

I en un nivell més concret, es proposa que s'escoltin les necessitats de les famílies i que es posi en funcionament una educació dual que practiqui l'alternança i que combini en igualtat de condicions "l'escola i la vida". Pel que fa a l'alternança, s'especifica que:

> "No es pot confondre amb alguns models educatius que utilitzen només alguna de les seves característiques més superficials, i que estan lluny d'identificar-se amb la visió pedagògica i sociològica que la veritable alternança suposa. Per això, l'alternança no és un temps de pràctiques perquè els alumnes adquireixin les habilitats i l'experiència

[380] Ídem.

que no poden donar ni la classe ni el professorat. No és tampoc un pur trossejament de la jornada o del curs escolar per a fer-lo compatible amb altres exigències de l'alumne.

L'alternança escola-vida és, d'una part, una resposta a aquesta necessitat vital de l'adolescent d'interrogar-se en el món que l'envolta, d'afirmar-se en la vida i en el treball; de l'altra, és una concreció pràctica de la funció educadora de la societat que aporta a l'escola les virtualitats que la mateixa vida, el treball i l'experiència dels adults poden oferir." [381]

Taula

Límits i dèficits de l'escola unitària i cíclica d'avui

Límits	Explicació	Responsable
Problemes externs a l'escola		
Problemes de socialització		-----
Control social		-----
Dèficits (escolars)		
Assignació econòmica insuficient	• Subvenció insuficient al centre. • Subvenció insuficient a la ZER.	• Departament d'Ensenyament, consells comarcals, ajuntaments, (diputacions?).
Infraestructures deficitàries	• Cal millorar la infraestructura. • Cal adaptar les escoles al medi.	• Departament d'Ensenyament, ajuntaments.
Plantilla insuficient		• Departament d'Ensenyament.
Material didàctic insuficient i poc adequat a l'especificitat del medi rural		• Departament d'Ensenyament • Editorials

[381] ARASANZ I MAYOLAS, A. (1996); "L'escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, pàg. 87.

Reconeixement institucional i social insuficient de l'especificitat de l'escola unitària i cíclica	• A la legislació. • Als llibres de text. • Als protocols enviats pel Dept. d'Ensenyament.	• Departament d'Ensenyament. • Resta de col·legues. • Societat.
Formació permanent insuficient i poc adequada	• Cal pensar en plans de formació adequats (tant pel que fa al contingut com a la metodologia). • Cal pensar en el lloc i l'horari més convenients considerant l'emplaçament dels mestres rurals.	• Departament d'Ensenyament.
Formació inicial pràcticament inexistent		• Universitats.
Estructura educativa bàsica que perjudica el medi rural		• Ministeri d'Educació.
Currículum poc adequat a la realitat rural		

Font: elaboració pròpia

CAPÍTOL II

HIPÒTESIS I METODOLOGIA DE TREBALL

2. HIPÒTESIS I METODOLOGIA DE TREBALL

2.1. PLANTEJAMENT DE LES HIPÒTESIS

Considerant el que hem exposat en el marc teoricoanalític i tenint present que una part del nostre objecte d'investigació se centra en la realitat de l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines entre el 1970 i els nostres dies, proposem les hipòtesis següents:

1- L'escola unitària i cíclica no ha estat mai una realitat marginal en el conjunt del mapa escolar de les comarques gironines

Malgrat que l'escola unitària i cíclica a l'Estat espanyol hagi estat sotmesa a una política educativa teòrica poc favorable –almenys durant determinats períodes de la nostra història educativa–, ha subsistit fins avui. En el cas de les comarques gironines, no només ha subsistit sinó que ha estat majoritària fins ben entrada la dècada dels 90, i àmpliament representada fins a l'actualitat. Així doncs, contradient el que es diu des del "món del sentit comú", **l'escola incompleta no ha estat mai una realitat marginal a les nostres comarques**.

Amb tot, **des que s'aprovà la LGE del 1970 fins a l'actualitat, l'escola unitària i cíclica ha seguit una trajectòria més aviat pessimista perquè ha davallat de manera permanent**. Aquesta davallada, però, ni ha tingut sempre la mateixa intensitat ni ha afectat de la mateixa manera l'escola unitària i la cíclica. Nosaltres considerem que **el descens fou especialment agut durant els deu primers anys d'aplicació de la LGE** i relativament moderat des de la dècada dels 80 fins avui; i pel que fa a la segona apreciació, considerem que **n'ha sortit més perjudicada l'escola unitària que no l'escola cíclica.**

2- L'escola unitària i cíclica no es pot equiparar a l'escola rural perquè fins a la dècada dels 80 s'emplaça en algunes ciutats i perquè des de la dècada dels 80 fins avui es troba en municipis petits amb una estructura urbana i semiurbana

En el marc teoricoanalític ja ha quedat prou demostrat que fins al final del segle XIX, tant les ciutats com els pobles només podien tenir un sol prototipus d'escola pública: l'escola unitària i cíclica. A partir del principi del segle XX aquesta uniformitat es trenca perquè algunes ciutats incorporen molt lentament escoles graduades. Tot i això, l'escola unitària i cíclica continuà essent present a les ciutats durant molt de temps.

Centrant-nos en el nostre àmbit territorial, considerem que **l'escola unitària i cíclica no desapareix completament de les ciutats de les comarques gironines fins al principi de la dècada dels 80; i des d'aleshores fins avui, cada vegada més s'ha anat replegant en pobles petits amb una estructura social, econòmica i productiva diversa.** Atenent el medi, doncs, l'escola unitària i cíclica no és uniforme: cal parlar de l'escola unitària i cíclica urbana, semiurbana i rural.

Amb tot, com que des de la dècada dels 80 fins avui **la majoria dels pobles petits de les comarques gironines tenen una estructura urbana o semiurbana**, no podem considerar rural –almenys en el sentit genuí del terme– l'àmplia majoria de les escoles unitàries i cícliques.

3 i 4 - A partir de la dècada dels 80, l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines, es presenta com una realitat plausible gràcies, entre altres factors, a la revifalla demogràfica dels pobles petits i a l'acceptació d'un discurs legitimador.

3- La revifalla dels pobles

Des del 1980 fins avui, **l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines ha tendit a "estabilitzar-se" gràcies**, en part, **a la recuperació demogràfica de diversos pobles petits**. Com que **una part d'aquesta recuperació és deguda a l'arribada de població immigrant** –comunitària i extracomunitària–, l'escola unitària i cíclica d'avui té, sortosament, una diversitat afegida: ens referim a la diversitat cultural.

4- El discurs legitimador

Si bé el discurs que ressalta les potencialitats de l'escola unitària i cíclica és subscrit per la majoria dels mestres rurals, considerem que no tots se'l creuen i són pocs els que l'acaben portant a la pràctica totalment. Si es confirmés aquesta hipòtesi, arribaríem a una conclusió bastant decebedora, i és que una part important dels mestres rurals de les nostres comarques obvien les potencialitats i les possibilitats pedagògiques de l'escola petita i adopten pràctiques educatives pròpies de les escoles graduades.

5- A partir de la dècada dels 80, l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines ha millorat progressivament. Amb tot, però, continua patint dèficits importants que n'impedeixen la plena consolidació

En el marc teoricoanalític hem manifestat que el conjunt de **l'escola unitària i cíclica de Catalunya ha experimentat en els darrers 20 anys millores importants**: ha renovat els edificis, ha reconstruït l'accés a l'escola, ha incrementat els recursos humans, pedagògics i econòmics, etc. **Considerem que l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines no ha estat al marge d'aquest procés; amb tot, però, continua patint límits i dèficits importants que dificulten portar a terme una educació de qualitat i fan, una vegada més, que estigui per sota de l'escola graduada.**

En el conjunt dels límits i dels dèficits més importants, creiem que sobresurten d'una manera especial els **aspectes formatius** (els mestres de les escoles petites d'avui continuen tenint una formació escassa pel que fa a l'especificitat de l'escola unitària i cíclica) i la **manca de serveis**.

6- L'escola unitària i cíclica d'avui, tot i tenir dèficits importants, té un prestigi superior al que tenia fins a la dècada dels 70. Malgrat tot, però, no tota la comunitat educativa li pronostica el mateix futur.

L'escola unitària i cíclia d'avui té un reconeixement social important. Aquest reconeixement es fa palès, entre altres coses, mitjançant l'escolarització de nens i nenes d'altres pobles veïns o de la ciutat.

Malgrat que l'escola unitària i cíclica tingui actualment un reconeixement social important, no tothom li pronostica el mateix futur. Els mestres i els sindicats d'ensenyament preveuen que aquesta escola té un futur més aviat pessimista, mentre que l'administració educativa n'hi pronostica un de bastant optimista sense donar arguments gaire plausibles.

2.2. METODOLOGIA EMPRADA

2.2.1. INTRODUCCIÓ

El mètode de recerca que hem utilitzat en aquesta tesi se supedita, com en qualsevol treball d'investigació, a les característiques de l'objecte d'estudi i a la naturalesa de les hipòtesis.[382] Considerant les hipòtesis que acabem de plantejar i que el nostre objecte de recerca se centra a fer un reconeixement socioeconòmic de les comarques gironines, a presentar l'evolució del mapa escolar entre els anys 1970 i 1998 i a analitzar la situació de l'escola unitària i cíclica d'avui, és ben comprensible que ens emmarquem dins d'una metodologia diversa, malgrat que hi predomini la perspectiva empiricoanalítica o quantitativa. Vegem tot seguit amb detall quin ha estat l'enfocament metodològic en cada un dels centres d'interès que acabem d'esmentar.

2.2.2. PROPOSTA METODOLÒGICA EN EL RECONEIXEMENT SOCIOECONÒMIC DE LES COMARQUES GIRONINES

Concreció de l'objecte d'estudi i perspectiva metodològica més adient

Tal com hem explicat al principi de la tesi, ens hem marcat com a objectiu reconèixer el context socioeconòmic de les comarques de l'Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, Garrotxa, Pla de l'Estany, Ripollès i la Selva entre els anys 1970 i 1996. Aquest objectiu general es concreta en tres d'específics: 1) situar cada una de les comarques en relació amb el conjunt de la demarcació; 2) presentar una evolució demogràfica de cada comarca, i 3) donar compte de com ha evolucionat l'estructura econòmica productiva en cada comarca.

---

[382] A. Tourin, per exemple, diverses vegades ha manifestat que un mètode no s'escull sinó que està absolutament condicionat per la morfologia de l'objecte de la investigació. En aquest mateix sentit, Agustín Arnal, Antonio Latorre, Delio del Rincón i altres autors afirmen que *"al seleccionar una determinada metodología, debe tenerse en cuenta la propia naturaleza del problema de investigación, ya que el método y el problema, en el marco de la investigación, mantienen una mutua dependencia"*. AD (1995); *Técnicas de investigación en ciencias sociales,* Dykinson, Madrid, pàg. 20.

Com que pretenem explicar i descriure una realitat fàcilment objectivable i quantificable, considerem que ens hi podem aproximar des d'una perspectiva metodològica bàsicament quantitativa.

Dades per recollir i fonts d'informació

Per assolir els objectius que acabem de presentar, ens ha estat necessari disposar per a cada comarca de les dades següents:

- Superfície (km^2)
- Nombre de municipis
- Característiques geogràfiques
- Població total (per comarques i per municipis)
- Saldo migratori intern per municipi
- Població estrangera per municipis
- Distribució de la població ocupada per sectors econòmics
- Total d'aturats

Les dades demogràfiques provenen dels censos i dels padrons municipals –les hem extret de diferents bases de dades elaborades per l'Institut d'Estadística de Catalunya (IEC) i l'Institut Nacional d'Estadística a Girona (INE)–. Les dades sobre saldo migratori intern provenen del "moviment natural de població" –elaborades per l'IEC–. Les dades sobre població estrangera les hem consultat al *Cens de població d'estrangers per municipis de la província de Girona a 31/12/95* –dades elaborades pel Govern Civil de Girona–. Les dades socioeconòmiques les hem obtingut a partir del Ministeri de Treball i Seguretat Social a Girona i a través de l'IEC. La resta de dades l'hem consultat a les fonts bibliogràfiques següents:

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA (1981); *El Gironès. Aproximació a l'estructura socioeconòmica,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA (1983); *La Garrotxa. Medi natural, estructura econòmica i equipaments socials,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA (1984); *El Baix Empordà. Recursos i estructura econòmica,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA (1987); *L'Alt Empordà. Recursos i estructura econòmica,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA DE CATALUNYA (1990); *La Selva. Estructura socioeconòmica d'una comarca heterogènia,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA DE CATALUNYA (1996); *Anuari Econòmic Comarcal 1996*, Barcelona, Caixa de Catalunya.

GENERALITAT DE CATALUNYA (1995); *Pla territorial general de Catalunya*, Generalitat de Catalunya-Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Barcelona.

GENERALITAT DE CATALUNYA (1996); *L'agricultura a les comarques de Catalunya*, Generalitat de Catalunya-Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Barcelona.

GENERALITAT DE CATALUNYA (1991); *La població de Catalunya 1975-1986*, Generalitat de Catalunya-Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Barcelona.

Gran geografia comarcal de Catalunya (1992)

L'anàlisi de les dades

D'acord amb la metodologia que hem proposat, hem optat per fer una anàlisi estadística descriptiva. Amb l'objectiu de poder comparar alguns resultats, hem construït les variables següents:

- *Taxa de creixement anual en l'àmbit comarcal*
- *Densitat de població del 1996 en l'àmbit municipal i comarcal*

Variació absoluta i relativa de la població (1996) en l'àmbit municipal i comarca

- *Taxes d'atur en l'àmbit comarcal*

Per acabar, volem deixar constància que l'anàlisi d'aquesta secció ha estat condicionada a les dades estadístiques que hem trobat en el moment de finalitzar aquest capítol. Insistim en aquesta qüestió perquè, malauradament, no hem pogut obtenir informació sobre la població ocupada de l'any 1996.[383]

2.2.3. PROPOSTA METODOLÒGICA PER ANALITZAR EL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES

Concreció de l'objecte d'estudi i perspectiva metodològica més adient

Un altre dels objectius que ens hem proposat ha estat estudiar amb certa profunditat l'evolució del mapa escolar de les comarques gironines entre els cursos 1970-71 i 1997-98. Aquest objectiu general es concreta en tres d'específics: 1) determinar l'evolució quantitativa del conjunt de les escoles públiques cada cinc anys; 2) determinar les característiques bàsiques de les escoles identificades a partir de les variables fàcilment objectivables i comparables; i en darrer terme, 3) analitzar la realitat socioeconòmica dels pobles que entre el 1970 i el 1998 han tingut escola. Com que només pretenem explicar aquests objectius d'una manera descriptiva a partir de dades objectives i fàcilment mesurables, considerem que els podem tractar, tal com hem fet anteriorment, des d'una perspectiva empírica i analítica.

Dades per recollir i instruments utilitzats

Per a la consecució del primer objectiu ens ha fet falta establir una relació de les escoles públiques de les comarques gironines durant els cursos 1970-71, 1975-76, 1980-81, 1985-86, 1990-91, 1995-96, 1997-98. Recordem, una vegada més, que per a nosaltres els centres públics de la demarcació estan formats pel conjunt d'escoles de titularitat estatal (s'exclouen les concertades), ordinàries (s'exclouen les que imparteixen només educació especial) i que es troben a les comarques de l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Gironès, la

[383] D'altra banda, les dades sobre aquesta qüestió referides a l'any 1981 només ens ha estat

Garrotxa, el Ripollès, la Selva i el Pla de l'Estany (per tant, s'exclouen les escoles d'Osona i de la Cerdanya que estan sota la responsabilitat administrativa de la Delegació o Serveis Territorials d'Ensenyament).

Pel que fa al segon objectiu específic, ens ha calgut disposar, per a cada escola i per a cada un dels cursos analitzats, de les dades següents:

- Nombre d'unitats o aules de preescolar (calculat a partir del nombre de grups classe a càrrec d'un sol mestre)
- Nombre d'unitats d'EGB (ídem)
- Nombre de graus de preescolar (calculat a partir del nombre de cursos que imparteix l'escola)
- Nombre de graus d'EGB (ídem)
- Nombre d'alumnes de preescolar
- Nombre d'alumnes d'EGB
- Nombre total de nivells del centre (EGB+PRE, només EGB, només PRE)
- Nombre total de graus del centre
- Nombre total d'unitats del centre
- Nombre total d'alumnes del centre

Pel que fa a les dades socioeconòmiques, relacionades amb el tercer objectiu específic, només hem considerat el nombre d'habitants de cadascun dels municipis dels anys 1970, 1981, 1986, 1991 i 1996, i la distribució percentual de la població ocupada en el primer, segon i tercer sectors dels anys 1986 i 1991.

Amb l'objectiu de recollir i d'integrar de manera ordenada totes aquestes dades i de facilitar-ne l'explotació estadística posterior, hem elaborat una plantilla per a cada una de les escoles. En aquesta plantilla consten, a més de la informació que acabem d'esmentar, el nom del centre, l'adreça, el municipi, la localitat, un número d'identificació i un espai reservat per anotar-hi observacions particulars (per a més informació, vegeu annex núm 5).

possible trobar-les agregades per comarques.

Les fonts d'informació

Les dades pròpiament escolars (relació d'escoles, nombre d'unitats, nombre de graus, nombre d'alumnes, etc.) dels cursos 1970-71, 1975-76 i 1980-81 les hem obtingut a partir del buidatge del *Full d'estadística* (FE) elaborat pel Ministeri d'Educació; i les dades escolars dels cursos 1985-86, 1990-91, 1995-96 i 1997-98 provenen del *Full d'organització pedagògica* (FOP) elaborat pel Departament d'Ensenyament. Tota aquesta documentació l'hem consultat a l'Arxiu del Departament d'Ensenyament dels Serveis Territorials de Girona.[384]

Les dades demogràfiques deriven de les fonts esmentades anteriorment, i la informació referida a l'estructura de la població ocupada l'hem extret de la base de dades BEMCAT.

Aspectes que cal comentar sobre les fonts consultades

Com que una part substancial de la recerca se centra en les dades del FE i del FOP, creiem convenient explicar amb detall el contingut d'aquestes fonts. Els *Fulls d'estadística* són qüestionaris anuals elaborats pel Ministeri d'Educació i Ciència on s'exposen diverses qüestions objectives relacionades amb els centres. Els primers qüestionaris que hem trobat a l'arxiu daten del curs 1969-70 i els darrers són del curs 1982-83. Els FE de 1969-70 consten de vuit apartats: en el primer es demana pel règim del centre, en el segon pel tipus de centre, en el tercer pel nombre d'unitats i el nombre d'alumnes de preescolar, en el quart apartat es demana el mateix però d'EGB, el cinquè fa referència al professorat, l'apartat núm. 6 es refereix a l'ensenyament d'adults, el núm 7 a l'educació especial i el núm. 8 a la mitjana d'assistència de l'alumnat.

Els FE dels cursos posteriors, malgrat que s'hi observin modificacions importants, sempre van demanar les qüestions que per a nosaltres són més bàsiques –nombre d'alumnes, de graus, de nivells, etc.–. (Per a més informació vegeu l'annex núm. 6, on trobareu els FE de diferents cursos).

Pel que fa al FOP, l'enquesta dissenyada pel Departament d'Ensenyament, es va passar per primera vegada a les escoles de Catalunya el curs 1981-82. D'aleshores ençà s'ha demanat pràcticament la mateixa informació: adreça del centre, dades professionals dels mestres, nombre d'alumnes per curs, nombre d'alumnes transportats, etc. Globalment, s'emplena més fàcilment que no pas el FE perquè té una estructura més senzilla i més clara (per a més informació vegeu l'annex 7).

Incidències remarcables a l'hora de buidar la informació dels FE i dels FOP

Tant el FE com el FOP són fonts d'informació privilegiades per reconstruir el mapa escolar de les nostres comarques. Amb tot, però, quan s'analitza un període en què hi ha hagut tants canvis, hom es troba amb certes dificultats que val la pena comentar: a) dificultats per traspassar la informació del FE i del FOP a la nostra matriu o plantilla; b) dificultats per establir una matriu única que ens permeti censar a la nostra manera totes les escoles públiques registrades pel Ministeri d'Educació o pel Departament d'Ensenyament; c) dificultats per les errades que hem trobat sobretot en el FE.

A- Les dificultats per traspassar la informació del FE i del FOP a la nostra matriu

El primer obstacle amb què ens hem trobat ha estat la impossibilitat de traspassar directament la informació dels FE i del FOP a la nostra plantilla. Això ha estat degut al fet que les dades originals tenien un nivell de desagregació superior al que nosaltres ens convenia. Aquesta inadequació ens ha obligat a reelaborar bona part de les dades de les 313 escoles del curs 1970-71, de les 242 escoles del curs 1975-76... o de les 203 escoles del curs 1997-98. La reelaboració, si bé en termes generals no ha estat complicada, sí que ha estat entretinguda: de vegades ens ha calgut sumar els alumnes d'ambdós sexes, altres vegades hem hagut de comptabilitzar el total

[384] En el moment d'acabar aquesta tesi, una part de l'Arxiu dels Serveis Territorials es troba als baixos de l'Escola d'Hostaleria i l'altra part, la documentació més recent, es troba al mateix edifici dels Serveis Territorials.

d'alumnes, sempre hem hagut de deduir el nombre d'unitats d'EGB i de preescolar per vies indirectes, etc.

La dificultat de traspassar la informació ha estat agreujada pel fet que les fonts esmentades s'han modificat al llarg dels cursos. Això ha provocat que curs rere curs ens haguéssim de familiaritzar amb unes dades que s'ordenaven de manera diferent.

El buidatge de les dades que aquí ens ocupa ha estat especialment complicat en els cursos 1975-76 i 1980-81 perquè els FE no estaven ordenats per ordre alfabètic, sinó que ho estaven per comarques escolars. Des que es va aprovar la LGE, la documentació administrativa de les escoles de la província s'ordenava en 12 apartats que es corresponien amb les seccions de Banyoles, la Bisbal, Blanes, Girona, Figueres, Olot, Puigcerdà, Palafrugell i Ripoll. Durant aquests dos cursos, doncs, contínuament hem hagut de mirar endavant i endarrere per anar completant la trajectòria que seguien les escoles del curs 1970-71 (que estaven ordenades per ordre alfabètic).

B - Les dificultats per establir una única matriu que ens permeti censar a la nostra manera totes les escoles públiques registrades pel Ministeri d'Educació o pel Departament d'Ensenyament

Des del primer moment hem tingut clar que cada escola pública, per petita o per provisional que fos, mereixia ser registrada adequadament; això volia dir que havia de tenir una fitxa pròpia. Només d'aquesta manera pensàvem –i continuem pensant actualment– que es podia fer un seguiment exhaustiu del mapa escolar.

Tanmateix, a mesura que avançàvem en el buidatge, ens hem trobat amb fets inesperats: durant els cursos 1970-71 i 1975-76, per exemple, el Ministeri d'Educació comptabilitzava per separat les escoles de nens i de nenes emplaçades en un mateix edifici; durant els cursos 1975-76 fins avui diverses escoles han canviat el nom dels centres, el nom dels carrers o fins i tot han canviat el domicili, etc. Vegeu tot seguit com hem resolt aquestes qüestions.

Les escoles de nens i de nenes d'un mateix poble emplaçades en el mateix edifici les hem comptabilitzat com una sola escola perquè hem considerat que en realitat no eren dues dependències absolutament independents. Consegüentment, el nostre cens, almenys durant el temps en què la Delegació d'Ensenyament portava a terme aquesta pràctica, té un nombre de centres inferior al del cens oficial. Quan hem fusionat una escola de nens amb una de nenes, hem sumat el nombre d'alumnes i de nivells i hem anotat el nombre de graus del centre més complet.

Pel que fa al segon cas, quan les escoles només han canviat el nom del centre o bé han modificat el nom del carrer, han conservat el número de registre inicial que nosaltres els havíem donat i han conservat tot "l'historial escolar" a la mateixa plantilla. Ara bé, quan una escola ha canviat el domicili, li hem assignat un nou número de registre perquè hem considerat que s'obria un nou centre.

C) Les dificultats a causa de les errades

En els FE dels cursos 1970-71 i 1975-76 hem constatat algunes anomalies no pas involuntàries que ajudaven a dissimular l'estat precari de moltes escoles. Alguns centres consten que oficialment no tenien alumnes de preescolar mentre que en realitat en tenien perquè a peu de pàgina, i tot sovint escrit en llapis, es quantificava el nombre d'alumnes d'entre 2 i 5 anys. Pel que hem pogut deduir, eren alumnes de preescolar que no tenien ni mestre ni aula pròpia i se'ls ajuntava amb els alumnes dels cursos superiors. En aquests casos ho hem indicat de la manera següent: en la casella de la nosta matriu, on diu "alumnes d'EGB", hi ha dues xifres. La primera fa referència als alumnes que veritablement cursen EGB i la segona aplega els alumnes de preescolar.

Processament i anàlisi de les dades

Les dades de les més de 300 escoles de les comarques gironines que hem identificat entre els cursos 1970-71 i 1998-98 han estat processades mitjançant

el programa estadístic SPSS. A partir dels resultats obtinguts, hem fet una anàlisi descriptiva per a cada curs i posteriorment n'hem fet una de transversal.

Com que una part important d'aquesta anàlisi se centra a explicar les característiques i l'evolució de les escoles completes i de les incompletes, considerem necessari precisar per a cadascun dels cursos analitzats els criteris que hem seguit per determinar quan un centre és complet, incomplet, cíclic o unitari.

A l'apartat 1.1 d'aquesta tesi ja hem fet palès que un centre és complet o incomplet en funció de dues variables bàsiques: el nombre de graus (o cursos) i el nombre d'unitats (o aules). També hem manifestat que entre els cursos 1970-71 i 1997-98 els prototipus de centres complets i incomplets canvien perquè s'hi aplica una reforma educativa –la LOGSE del 1985– que en modifica l'estructura organitzativa.

Al llarg d'aquest període les primeres modificacions reals es produeixen durant el curs 1996-97, perquè es va deixar d'impartir l'antic 7è d'EGB, i les segones es donen l'any següent, amb la supressió de l'antic 8è d'EGB. Amb tot, però, si observem l'educació preescolar, constatem, sorprenentment, que els primers canvis es produïren molt abans, concretament el curs 1981-82, quan es va "suprimir" –segons el FOP– l'escolarització dels infants de 2 i 3 anys. Entre els cursos 1970-71 i 1997-98, els centres complets i incomplets tenen les característiques següents:

Taula

Model d'escola completa (1970-1998)

Escola completa						
Cursos fixats per la llei (FE/ FOP)			*Escola d'EGB / primària*		*Escola d'EGB/primària + preescolar/ed. infantil*	
Curs acadèmic	*Cursos EGB/primària*	*Cursos preescolar/ed. infantil*	*Nombre de cursos*	*Nombre d'unitats*	*Nombre de cursos*	*Nombre d'unitats*
1970-71	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, 7è, 8è	2 (J, P)[385]	8	8	10	10
1981-82	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, 7è, 8è	1(p4,p5)[386]	8	8	9	9
1990-91	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, 7è, 8è	3(p3, p4, p5)	8	8	11	11
1996-97	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, /, 8è	3 (p3, p4, p5)	7	7	10	10
1997-98	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, /, /	3 (p3, p4, p5)	6	6	9	9

Font: elaboració pròpia a partir del que disposen la LGE, la LOGSE, el FOP i el FE

[385] Els FE del Ministeri implícitament fan entendre que el jardí d'infància (J) aplega els infants de 2 i 3 anys i que pàrvuls (P) aplega els infants de 4 i 5 anys.

[386] Segons els FOP, les escoles de primària només poden acollir alumnes de 4 i 5 anys, és a dir, alumnes de pàrvuls.

Taula

Model d'escola incompleta 1970-1998

Escola incompleta						
Cursos fixats per la llei (FE / FOP)			*Escola d'EGB / primària*		*Escola d'EGB/primària + preescolar/ed. infantil*	
Curs acadèmic	*Cursos EGB / primària*	*"Cursos" preescolar / ed. infantil*	*Nombre de cursos*	*Nombre d'unitats*	*Nombre de "cursos"*	*Nombre d'unitats*
1970-71	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, 7è, 8è	2 (J, P)	7 o <	7 o <	9 o <	9 o <
1981-82	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, 7è, 8è	1 (p4, p5)	7 o <	7 o <	8 o <	8 o <
1990-91	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, 7è, 8è	3 (p3, p4, p5)	7 o <	7 o <	10 o <	10 o <
1996-97	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, /, 8è	3 (p3, p4, p5)	6 o <	6 o <	9 o <	9 o <
1997-98	1r, 2n, 3r, 4t, 5è, 6è, /, /	3 (p3, p4, p5)	5 o <	5 o <	8 o <	8 o <

Font: elaboració pròpia a partir del que disposen la LGE, la LOGSE, el FOP i el FE

A l'hora de fer l'explotació estadística de les escoles que hem inclòs en el nostre cens escolar, hem utilitzat uns criteris més laxos, sobretot pel que fa als centres que tenen EGB i preescolar.

Taula

Condicions que han de complir els centres per ser considerats complets o incomplets (1970-98)

Quinquenni	Escola completa		Escola incompleta	
	EGB+PRE	EGB	EGB+PRE	EGB
1970-71	entre 9 i 10 graus i 9 unitats o més	8 graus i 8 unitats o més	8 graus o menys i 8 unitats o menys	7 graus o menys i 7 unitats o menys
1975-76	entre 9 i 10 graus i 9 unitats o més	8 graus i 8 unitats o més	8 graus o menys i 8 unitats o menys	7 graus o menys i 7 unitats o menys
1980-81	entre 9 i 10 graus i 9 unitats o més	8 graus i 8 unitats o més	8 graus o menys i 8 unitats o menys	7 graus o menys i 7 unitats o menys
1985-86	9 graus i 9 unitats o més	8 graus i 8 unitats o més	8 graus o menys i 8 unitats o menys	7 graus o menys i 7 unitats o menys
1990-91	entre 9 i 11 graus i 9 unitats o més	8 graus i 8 unitats o més	8 graus o menys i 8 unitats o menys	7 graus o menys i 7 unitats o menys
1995-96	entre 9 i 11 graus i 9 unitats o més	8 graus i 8 unitats o més	8 graus o menys i 8 unitats o menys	7 graus o menys i 7 unitats o menys
1997-98	entre 7 i 9 graus i 7 unitats o més	6 graus i 6 unitats o més	6 graus o menys i 6 unitats o menys	5 graus i 5 unitats o més

Dins del grup d'escoles incompletes, les que només tenen una unitat o aula sempre les hem considerat escoles unitàries, i les que en tenen més d'una les hem classificat com a escoles cícliques.

Pel que fa a les escoles completes, en principi no cal establir-hi matisos. Però si tenim en compte que no totes les escoles són iguals, i que en funció del nombre d'unitats podem parlar d'escoles d'una línia, de dues línies, de tres

línies o més, tot plegat es complica. Com que en l'anàlisi longitudinal i vertical parlem de l'especificitat de l'escola completa, vegeu tot seguit els criteris que hem utilitzat per classificar el conjunt de centres complets.

Taula

Condicions que han de complir els centres complets per ser considerats centres d'una línia, de dues, de tres o de més de tres línies (1970-98)

	1 línia	Més d'1 i 2	Més de 2 i 3	Més de 3
1970-71	8 graus i 8 unitats entre 9 i 10 graus i entre 9 i 10 unitats	8 graus i entre 9 i 16 unitats entre 9 i 10 graus i entre 11 i 20 unitats	8 graus i entre 17 i 24 unitats entre 9 i 10 graus i entre 21 i 30 unitats	8 graus i més de 24 unitats entre 9 i 10 graus i més de 30 unitats
1975-76	8 graus i 8 unitats entre 9 i 10 graus i entre 9 i 10 unitats	8 graus i entre 9 i 16 unitats entre 9 i 10 graus i entre 11 i 20 unitats	8 graus i entre 17 i 24 unitats entre 9 i 10 graus i entre 21 i 30 unitats	8 graus i més de 24 unitats entre 9 1 10 graus i més de 30 unitats
1980-81	8 graus i 8 unitats entre 9 i 10 graus i entre 9 i 10 unitats	8 graus i entre 9 i 16 unitats entre 9 i 10 graus i entre 11 i 20 unitats	8 graus i entre 17 i 24 unitats entre 9 i 10 graus i entre 21 i 30 unitats	8 graus i més de 24 unitats entre 9 i 10 graus i més de 30 unitats
1985-86	8 graus i 8 unitats 9 graus i 9 unitats	8 graus i entre 9 i 16 unitats 9 graus i entre 10 i 18	8 graus i entre 17 i 24 unitats 9 graus i entre 19 i 27	8 graus i més de 24 unitats 9 graus i més de 27 unitats
1990-91	8 graus i 8 unitats entre 9 i 11 graus i entre 9 i 11 unitats	8 graus i entre 9 i 16 unitats entre 9 i 11 graus i entre 11 i 22 unitats	8 graus i entre 17 i 24 unitats entre 9 i 11 graus i entre 23 i 33 unitats	8 graus i més de 24 unitats entre 9 i 11 graus i més de 33 unitats
1995-96	8 graus i 8 unitats entre 9 i 11 graus i entre 9 i 11 unitats	8 graus i entre 9 i 16 unitats entre 9 i 11 graus i entre 11 i 22 unitats	8 graus i entre 17 i 24 unitats entre 9 i 11 graus i entre 23 i 33 unitats	8 graus i més de 25 unitats entre 9 i 11graus i més de 33 unitats
1997-98	6 graus i 6 unitats entre 7 i 9 graus i entre 7 i 9 unitats	6 graus i entre 7 i 12 unitats entre 7 i 9 graus i entre 10 i 18 unitats	6 graus i entre 13 i 18 unitats entre 7 i 9 graus i entre 19 i 27 unitats	6 graus i més de 18 unitats entre 7 i 9 graus i més de 27 unitats

L'explotació estadística de les escoles que hem inclòs en el nostre cens parteix dels paràmetres següents:

A- Conjunt d'escoles

Total escoles		
Característiques de les escoles	Alumnes	Total alumnes Ràtio alumnes per escola Rànquing (amb menys i amb més alumnes)
	Nivells	Nombre d'escoles amb EGB Nombre d'escoles amb PRE Nombre d'escoles amb EGB i PRE
	Unitats	Nombre d'unitats

B- Escoles completes (b1), escoles incompletes (b2)

Total escoles		
Característiques de les escoles	Alumnes	Total alumnes Ràtio alumnes per escola Rànquing (amb menys i amb més alumnes) % alumnes sobre el total
	Nivells	Nombre d'escoles amb EGB Nombre d'escoles amb PRE Nombre d'escoles amb EGB i PRE
	Unitats	Nombre d'unitats Ràtio unitats per escola Nombre d'escoles d'1 línia, de 2, de 3 i de més de 3
Distribució territorial	Distribució comarcal dels centres Nom dels municipis amb escola completa	
Característiques demogràfiques dels pobles amb escoles completes	Poble menys i més poblat que té escola	
Característiques socioeconòmiques	Del total de municipis amb escoles completes	Mitjana de persones que treballen en el 1r sector Mitjana de persones que treballen en el 2n sector Mitjana de persones que treballen en el 3r sector

	Rànquing	Nombre d'escoles en pobles 1r sector=+50% pob. ocupada Nombre d'escoles en pobles 1r sector= 30 -49% Nombre d'escoles en pobles 1r sector= 15 -29% Nombre d'escoles en pobles 1r sector= 8 -14% Nombre d'escoles en pobles 1r sector= 5 - 9%

B- Escoles cícliques (b1), escoles unitàries (b2)

Total escoles		
Característiques de les escoles	Alumnes	Total alumnes Ràtio alumnes per escola Rànquing (amb menys i amb més alumnes) % alumnes sobre el total
	Nivells	Nombre d'escoles amb EGB Nombre d'escoles amb PRE Nombre d'escoles amb EGB i PRE
	Unitats	Nombre d'unitats Ràtio unitats per escola Nombre d'escoles d'1 línia, de 2, de 3 i de mé de 3
	Graus	Rànquing Ràtio graus per escola
	Graus (b2)	Menys de 4 graus
Distribució territorial	Distribució comarcal dels centres Pes específic Nom dels municipis amb escola cíclica i unitària	
Característiques demogràfiques dels pobles amb escoles completes	Poble menys i més poblat que té escola cíclica i unitària	
Característiques socioeconòmiques	Del total de municipis amb escoles cícliques i unitàries	Mitjana persones que treballen en el 1r sector Mitjana persones que treballen en el 2n sector Mitjana persones que treballen en el 3r sector

	Rànquing	Nombre d'escoles en pobles 1r sector=+50% pob. ocupada Nombre escoles en pobles 1r sector= 30 -49% Nombre escoles en pobles 1r sector= 15 -29% Nombre escoles en pobles 1r sector= 8 -14% Nombre escoles en pobles 1r sector= 5 - 9%

Amb l'objectiu de completar l'anàlisi comparativa, hem elaborat un parell d'índexs expressament per a l'ocasió:

- *Índex de concentració escolar.* L'índex de concentració escolar ens explica el grau de concentració o de dispersió dels centres en relació amb el nombre d'habitants, i l'hem calculat a partir de la fórmula següent:

$$\frac{\text{Nombre total d'escoles per comarca}}{\text{Total població}} \times 1.000$$

- *Pes específic (o grau de representativitat) de les escoles completes (a), incompletes (b), unitàries (c) i cícliques (d).* Aquesta variable té com a objectiu mesurar el protagonisme de cada una de les tipologies esmentades considerant el conjunt del mapa escolar. Genèricament, es calcula de la manera següent:

$$\frac{\text{nombre d'escoles a, b, c, o d}}{\text{total d'escoles}} \times 100$$

2.2.4. PROPOSTA METODOLÒGICA EN L'ESTUDI SOBRE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA D'AVUI DE LES COMARQUES GIRONINES

Concreció de l'objecte d'estudi i perspectiva metodològica més adient

Tal com hem manifestat al principi d'aquesta tesi, ens hem marcat com a objectiu conèixer d'una manera aprofundida i àmplia la realitat de les escoles unitàries i cícliques d'avui (curs 1997-98) de les comarques gironines. El fet de voler-ho estudiar d'una manera aprofundida i àmplia fa que el nostre interès se centri en aspectes diversos i que ens mostrem predisposats a escoltar diverses veus.

Si bé la nostra preocupació fonamental se centra a investigar l'estat actual de les escoles, també volem conèixer les característiques bàsiques dels mestres, dels alumnes i del medi. En un nivell més subjectiu, també ens preocupem per esbrinar els punts forts i els punts febles de l'escola petita; quines relacions estableix amb el poble, amb l'ajuntament, amb el consell comarcal, etc.; quins límits té actualment; què cal fer per millorar-la; quina percepció social se'n té; com es valora la formació inicial i contínua; etc.

Pensem conèixer bona part d'aquestes qüestions a partir del que ens expliquin els mestres de les escoles rurals. Amb tot, però, les qüestions més subjectives volem conèixer-les també a partir del discurs produït pels sindicats, pel Departament d'Ensenyament, etc.

Considerant l'especificitat dels objectius que acabem d'exposar i tenint present la població a la qual volem arribar, és evident que ens hem d'emmarcar dins d'una perspectiva metodològica més àmplia que integri aspectes quantitatius i qualitatius, descriptius i interpretatius, objectius i subjectius. Dit això, doncs, pensem abordar el reconeixement de l'escola unitària i cíclica d'avui simultàniament des d'un enfocament empiricoanalític i constructivista.

Dades per recollir i instruments utilitzats

Com que les dades necessàries per complir els objectius que acabem d'explicar són, almenys ara com ara, inexistents, ens ha calgut construir diversos instruments per recollir la informació bàsica. En total hem utilitzat tres tècniques diferents: l'enquesta, l'entrevista semiestructurada i l'observació lliure. Atès que cada tècnica ha perseguit uns objectius específics, s'ha construït d'una manera particular i s'ha adreçat a una població determinada. Les explicarem tot seguit per separat.

El qüestionari

Objectius, estructura, contingut i tipus de preguntes del qüestionari

D'entrada, cal dir que hem construït dos qüestionaris amb objectius complementaris. El qüestionari A –adreçat als directors o equips directius dels centres– té com a objectiu fonamental conèixer les característiques de les escoles unitàries i cícliques del curs 1997-98 i consta de 92 qüestions repartides en 12 blocs temàtics: dades bàsiques de l'escola, qüestions organitzatives, emplaçament de l'escola, característiques i estat dels edificis, espais de què disposa el centre, serveis que ofereix l'escola, característiques bàsiques de l'alumnat, relació que s'estableix entre l'escola i l'APA, els exalumnes, el poble, l'ajuntament i el consell comarcal, contactes entre l'escola i els EAP i els CRP, futur que es preveu per a l'escola del poble, dades bàsiques sobre el poble, i per acabar hi ha un apartat on es recullen diverses qüestions (per a més informació vegeu l'annex 8).

El qüestionari B –adreçat a tots els mestres que són a temps complet al centre– pretén conèixer les característiques bàsiques dels mestres i l'opinió que tenen sobre diversos aspectes relacionats amb les escoles unitàries i cícliques. Aquest qüestionari consta de 85 preguntes ordenades en 18 apartats: dades personals, origen geogràfic i itinerari migratori; característiques i records de l'escola on van fer l'ensenyament primari; característiques de l'escola aula on desenvolupen actualment la seva activitat

educativa; nivell d'estudis i titulacions; experiència professional; situació actual i perspectives de futur; plataformes professionals, cíviques i polítiques de les quals formen part; punts forts i punts febles de l'escola rural i de l'escola graduada; l'escola unitària i cíclica davant la reforma; l'escola rural durant la formació inicial; activitats que realitzen relacionades amb l'escola rural; agents que intervenen en el currículum escolar; agents que intervenen en la pràctica educativa; sistema de treball i dinàmica escolar; responsabilitats assumides pels alumnes; interacció entre l'alumnat i el mestre; aprofitament de l'espai escolar; i per acabar, es demanen diverses opinions sobre l'escola rural de Catalunya (per a més informació vegeu l'annex 9).

Ambdós qüestionaris tenen preguntes obertes (vegeu per exemple el qüestionari A, pregunta núm. 12) i tancades (A, núm. 6), objectives (A, núm. 3) i subjectives (A, núm. 8), de classificació (A, núm. 23) i categoritzades (A, núm. 9). També hi hem inclòs preguntes filtre (A, núm. 10), d'introducció (A, núm. 5) i de bateria (A, núm. 32). En tot moment, però, hem procurat formular preguntes que posteriorment es poguessin tabular fàcilment.

Procés de construcció i validació del qüestionari

Els dos qüestionaris han estat sotmesos a un procés de validació que consta de quatre fases: a) revisió per un grup d'experts en el camp de l'educació, b) presentació a col·lectius directament implicats en l'escola rural (sindicats i Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines), c) revisió tècnica per part d'una experta en tècniques d'investigació social, d) prova del qüestionari final amb dues mestres rurals.

A) Durant el mes de maig de 1997, cinc experts en el camp de l'educació –un professor de Didàctica de la UdG, una professora d'Educació infantil i especialista en escola rural de la UB, una professora de Tècniques d'investigació social de la UdG, un professor d'Història de l'educació i a la vegada mestre d'una escola rural de les comarques gironines i dues professores de secundària amb experiència en l'escola unitària i cíclica– van rebre el primer esborrany dels qüestionaris perquè hi donessin la seva

opinió. Durant el mes de juliol del mateix any vam rebre els qüestionaris amb diverses anotacions i hi férem les primeres correccions oportunes.

B) Durant el mes de juliol el qüestionari fou revisat per tres responsables de la secció educativa dels sindicats UGT, USTEC i CCOO de Girona. Com que les persones que s'encarregaren de fer-ne la revisió havien fet de mestres en escoles rurals, se'ls va demanar que proposessin esmenes considerant la seva experiència professional i els interessos del sindicat. Entre els mesos de setembre i octubre del 1997 visitàrem personalment els sindicats, conversàrem una llarga estona amb les persones que havien revisat el qüestionari, i durant el mes d'octubre hi incorporàrem les esmenes i els suggeriments que consideràrem oportuns.

El 25 d'octubre de 1997 assistírem a la reunió del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines –realitzada a Capmany– amb l'objectiu de debatre l'enquesta que a poc a poc anàvem perfeccionant. Tal com férem amb els sindicats, els suggerírem que plantegessin qüestions que anessin d'acord amb els interessos del Seminari.

C i D) Al principi de novembre, una professora experta en tècniques d'investigació social va revisar els aspectes tècnics del qüestionari i posteriorment el passàrem, a manera de prova, a dues mestres d'escoles rurals. Després de detectar les preguntes que presentaven dificultats de comprensió o que eren poc pertinents, s'elaborà el qüestionari definitiu.

Si bé aquest procés ha estat llarg i relativament entretingut, cal dir que en fem una valoració molt positiva perquè ens ha permès millorar la qualitat de les enquestes i perquè ha fet que diverses institucions hi introduïssin aspectes que els interessaven. En aquest sentit, volem manifestar que el qüestionari resultant, si bé obeeix als interessos que ens hem plantejat en aquesta tesi, també preveuen, en alguna mesura, els dels sindicats UGT, CCOO, USTEC, així com els del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines.

Selecció de la població

Malgrat el que hem dit anteriorment, els qüestionaris no s'han passat a totes les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines. A partir del cens escolar facilitat pel Departament d'Ensenyament, desestimàrem totes les escoles graduades i les escoles cícliques de 7 unitats o més.[387] El qüestionari A el vam adreçar a tots els directors –o equips directius en el cas de les escoles més grans–, i el qüestionari B a tots els mestres tutors. Els centres que finalment han rebut l'enquesta han estat els següents:

POBLACIÓ ENQUESTADA		
MUNICIPI ON HI HA L'ESCOLA	NOM DE LA ZER / AF	Nombre mestres
Agullana*	Salines	3
Aiguaviva	AF Gironès	2
Albons	Montgrí	3
Argelaguer	Llierca	3
Armentera, l'	AF Alt Empordà 1	3
Avinyonet de Puigventós*	Garriga	1
Bàscara	* * *	4
Bellcaire*	Montgrí	2
Beuda	* * *	1
Biure	Salines	1
Boadella	Salines	2
Bonmatí	AF Selva	5
Borrassà	Canigogenca	2
Cabanes	Canigó	1
Camallera*	Tramuntana	5
Camós	AF Pla de l'Estany	1
Capmany*	Requesens	1
Castell d'Aro	* * *	6
Castellfollit de la Roca	Volcans	5
Cervià de Ter	Baix Ter	5

[387] De fet, són poques les escoles que hem descartat. Concretament, les escoles de Pals, Portbou, Bordils, Planes d'Hostoles, Verges i Riells.

Cistella	Garriga	2
Colera	AF Alt Empordà 5	3
Colònia Estebanell	Vall Ter	1
Corçà	* * *	5
Cruïlles*	Gavarres	1
Darnius	Requesens	2
Esclanyà	Empordanet	2
Espolla	Requesens	2
Esponellà	AF Pla de l'Estany	4
Far d'Empordà, el	Canigó	2
Foixà	Empordanet	1
Fontcoberta	AF Pla de l'Estany	5
Fornells de la Selva	AF Gironès	5
Fortià	AF Alt Empordà 4	2
Garrigàs	AF Alt Empordà 4	1
Garriguella	AF Alt Empordà 3	3
Gualta	Montgrí	1
Lladó	Canigogenca	3
Llambilles	AF Gironès	1
Llanars	Vall Ter	2
Llers	Garriga	2
Llofriu	Empordanet	1
Maçanet de Cabrenys	Salines	3
Medinyà	* * *	6
Mieres	Volcans	2
Molló	Vall Ter	2
Monells	Gavarres	1
Montagut	Llierca	4
Mont-ras	* * *	6
Navata	* * *	5
Ogassa	Vall Ter	1
Ordis*	Canigogenca	2
Osor	AF Selva	2
Palau-savardera	AF Alt Empordà 3	2
Parlavà*	Empordanet	1
Pau	AF Alt Empordà 3	3
Pera, la	Empordanet	2
Peralada	* * *	7

Planoles*	Comte Arnau	1
Pont de Molins	AF Alt Empordà 4	2
Porqueres	Goges	3
Port de la Selva	AF Alt Empordà 5	5
Riudarenes	* * *	5
Riudaura	Volcans	3
Sant Climent Sescebes	Requesens	2
Sant Esteve de Guialbes	AF Pla de l'Estany	2
Sant Feliu de Pallerols	* * *	5
Sant Jaume de Llierca*	Llierca	5
Sant Jordi Desvalls*	Baix Ter	3
Sant Miquel de Campmajor	Goges	2
Sant Miquel de Fluvià	AF Alt Empordà 1	4
Sant Mori	Tramuntana	2
Sant Pau de Seguries*	Vall Ter	4
Sant Sadurní de l'Heura	Gavarres	2
Santa Llogaia d'Àlguema	AF Alt Empordà 4	2
Santa Pau*	Volcans	4
Serinyà *	Goges	4
Siurana	Canigó	1
Tortellà	Llierca	3
Ullà	Montgrí	2
Ullastret	Empordanet	1
Vajol, la	Salines	1
Vallfogona de Ripollès	Comte Arnau	2
Ventalló	Tramuntana	2
Vilabertran*	Canigó	2
Vilablareix	AF Gironès	4
Viladamat	Tramuntana	2
Vilallonga de Ter	Vall Ter	2
Vilamacolum	Tramuntana	2
Vilamalla	Canigó	3
Vilanant	Garriga	2
TOTAL	91	245

Font:elaboració pròpia a partir del FOP curs 1997-98. Aclariments: el * de la primera columna= seu de la ZER; els tres * de la segona columna= escola que no pertany a cap ZER ni agrupament funcional

Estratègia per enviar i per recollir les enquestes. Nombre d'enquestes retornades

Entre els dies 26, 27, 28 de novembre i 1, 2 i 3 de desembre vam portar les enquestes a les seus de les ZER i a un dels centres de cada AF perquè les repartissin com més aviat millor a totes les escoles. A les escoles que en el moment de fer efectiva la tramesa no formaven part de cap superestructura escolar els portàrem el qüestionari personalment.

En el moment de lliurar el qüestionari, sempre procuràrem parlar amb el director o amb algun mestre de l'equip directiu. En primer lloc, ens presentàvem i seguidament li explicàvem els objectius de la tesi, li exposàvem el contingut dels qüestionaris –com s'havien de contestar, el procés que s'havia de seguir per repartir-los i per recollir-los, etc–. (Per a més informació, vegeu la pàg. núm. 2 dels qüestionaris A i B; annex núm. 8 i 9). En cas que el mestre ens convidés a visitar el centre, no ho refusàvem mai i aprofitàvem per fer-ne una observació poc sistematitzada. En sortir de l'escola sempre anotàvem en la llibreta de camp les impressions que ens n'havíem emportat.

Entre els dies 9 i 18 de desembre, telefonàrem a totes les escoles que no havíem visitat per assegurar-nos que –a partir dels mestres itinerants o bé a partir del director– havien rebut els qüestionaris. Aprofitàrem l'ocasió per explicar-los els objectius de la tesi, el perquè del qüestionari, com l'havien de respondre, quan i com calia tornar-lo, etc. Aquest fet el valorem positivament perquè va servir per preparar i per sensibilitzar el professorat i, d'altra banda, perquè vàrem obtenir comentaris no pas poc interessants que també anotàrem a la llibreta de camp.

Entre els dies 9 i 13 de febrer de 1998 es va portar a terme la recollida de les enquestes.[388] Seguint l'estratègia que havíem emprat en el moment de repartir-les, només ens presentàrem a les seus de les ZER, a un dels centres dels AF i a totes les escoles que no formaven part de cap agrupació. La visita

[388] Prèviament vam telefonar a totes les escoles per assegurar-nos que ja l'havien contestat.

va servir, entre altres coses, per fer alguna observació espontània (com ara la que es va dur a terme a Agullana), per mantenir una entrevista informal amb els alumnes (escola de Vilanant), per conversar amb els mestres, etc.

Sistemàticament se'ls va demanar l'opinió que s'havien fet de l'enquesta i dels problemes que havien tingut a l'hora de respondre-la. La majoria, tot i reconèixer que es tractava d'una enquesta bastant llarga, en va fer una lectura positiva perquè els ajudà a reflexionar sobre la realitat de l'escola rural i sobre la seva professió. Sorprenentment, alguns mestres ens donaren les gràcies per haver comptat amb ells, i la majoria es mostraren interessats a conèixer els resultats de la tesi.

L'estratègia que hem utilitzat per repartir i per recollir les enquestes, si bé ha dilatat la recerca, la considerem molt positiva, perquè ens ha permès connectar amb els mestres. La bona entesa també ha afavorit, al nostre entendre, que la majoria dels mestres decidissin respondre l'enquesta. El model A ha estat respost pel 96,7% de la població, i el model B, pel 73%. Com a fet destacable, cal dir que la majoria de les enquestes no retornades provenen de centres cíclics grans, algun dels quals ja mostraren el seu desinterès en el moment de repartir els qüestionaris.

Model enquesta	**Nombre enq. enviades**	**Nombre enq. retornades**	**% d'enq. retornades**
A	91	88	97%
B	179	245	73%

Processament i anàlisi de les dades

Les dades de les dues enquestes han estat processades mitjançant el programa estadístic SPSS i s'han analitzat a partir dels paràmetres que ens ofereix l'estadística descriptiva. L'estructura d'anàlisi ha estat la següent:

ASPECTES OBJECTIUS			ASPECTES SUBJECTIUS O VALORATIUS	
SUBTEMA 1	**SUBTEMA 2**	**VARIABLES**	**VARIABLES**	**SUBTEMA**
Estructura organitzativa bàsica	- escoles segons unitats - escoles segons nivells - escola segons graus	-a5 -a9 -a60		
	- escoles segons plantilla	-a6, 7	-a8	-valoració sobre la suficiència del nombre d'itinerants
	- escola segons pertinença a estructures supraescolars (escoles que pertanyen a ZER, AF, lliures)	-a10, 11, 14, 15		
Característiques dels edificis	-any de creació -anys que fa que funciona de manera ininterrompuda	-a3 -a4		
	- tipus d'edificis	-a25	-a26, 27, 28	-estat actual de l'edifici, evolució en els darrers 20 anys, accions que cal emprendre per millorar-lo
	-espais escolars de les escoles unitàries i cícliques	-a29, 30, 31, 32, 33, 34, 35	-a32, 33, 39	- sobre la necessitat de disposar dels espais que no tenen
	-espais no escolars utilitzats amb finalitat escolar	-a38, 40, 41		
Emplaçament de l'escola i accés	- medi físic i serveis de què disposa el poble	-a19, 20, 24, 88, 89, 90	-a21	-consideració sobre la ubicació de l'escola
	-l'accés a l'escola		-a22, 23	-estat actual de la xarxa viària i evolució en els darrers 20 anys
Serveis que ofereix l'escola	-serveis de menjador i de transport escolar	-a50, 51, 52, 53, 54	-a50, 52	- consideració sobre la necessitat de tenir menjador i transport

	-serveis de llar d'infants -altres serveis	-a42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49		
Equipament	- ordinadors - fotocopiadora	-a91 -a92		
Finançament	- ajuntament i consell comarcal -altres	-a73, 74, 75, 79 -a81		

CARACTERÍSTIQUES DELS MESTRES

ASPECTES OBJECTIUS			ASPECTES SUBJECTIUS (INTERPRETACIÓ)	
SUBTEMA 1	**SUBTEMA 2**	**QÜESTIONS**	**QÜESTIONS**	**SUBTEMA 2**
Dades personals, origen geogràfic, itinerari migratori i lloc de residència actual	- edat i sexe -origen geogràfic i itinerari migratori - lloc de residència actual - motius pels quals viu al mateix municipi on hi ha l'escola o viu en un altre municipi	-b2, 3 -b4, 5, 6 -b7 -b8		
Característiques i records de l'escola on van estudiar	- nombre d'habit. i activitat econòmica principal - tipus d'organit. de l'escola - titularitat del centre - record de l'ensenyament primari	-b10, b11 (b9->b5, 6) -b12 -b13 -b14, 15		

Nivell d'estudis i titulacions	- estudis acabats (diplom. llicenc., doctorats) - estudis en curs (diplom. llicenc., doctorats)	-b23 -b24		
Plataformes professionals, cíviques i polítiques de les quals forma part	- partit polític -sindicat -mov. de mestres -ONG	-b34 -b35 -b36 -b37		
Experiència professional, situació laboral actual i perspectives de futur	- experiència professional en el camp de l'enseny. - anys que fa que treballa a l'escola actual - itinerari professional -situació laboral actual -perspectives de futur	-b25 -b26 -b27 -b30 -b31, 32	-b33	- motius pels quals decideix canviar d'escola

CARACTERÍSTIQUES DELS ALUMNES DE L'ESCOLA

ASPECTES OBJECTIUS			ASPECTES SUBJECTIUS (INTERPRETACIÓ)	
SUBTEMA 1	**SUBTEMA 2**	**QÜESTIONS**	**QÜESTIONS**	**SUBTEMA 2**
Característiques bàsiques dels alumnes matriculats	-total alumnes -alumnes segons sexe -alumnes segons el "curs" -alumnes segons el cicle	-a60 -a60 -a60 -a60		
Els alumnes segons l'origen geogràfic	-lloc de naixement	-a61		
Els alumnes segons el lloc actual de residència	-lloc on viuen actualment	-a62	-a63	-motius pels quals vénen alumnes d'altres municipis
Deserció de l'alumnat	-quantificació	-a64	-a64	-motius pels quals no van a l'escola del poble

LES RELACIONS INSTITUCIONALS DE LES ESCOLES UNITÀRIES I CÍCLIQUES I LA VINCULACIÓ QUE TENEN AMB DIFERENTS SERVEIS EDUCATIUS

ASPECTES OBJECTIUS			ASPECTES SUBJECTIUS (INTERPRETACIÓ)	
SUBTEMA 1	**SUBTEMA 2**	**QÜESTIONS**	**QÜESTIONS**	**SUBTEMA 2**
L'escola unitària i cíclica i l'APA		- a65, 66, 67, 68, 69		
L'escola i els exalumnes		-a70		
L'escola i les entitats del poble		-a71 (només han de dir si hi tenen relació o no)		

L'escola i l'ajuntament		-a73, 74, 75	-a76, 77	-valoració de la relació que té amb l'ajuntament
L'escola i el consell comarcal		-a78, 79	-a80	-valoració de la relació que té amb el consell comarcal.
L'escola i els EAP i els CRP		-a82, 83		
L'escola i el Seminari d'Escola Rural i el Secretariat d'Escola Rural de Catalunya		-a84, 85		

CONTRAST RESPECTE DE LES MILLORES GENÈRIQUES QUE S'ATORGUEN A L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

Bon estat i millora generalitzada dels edificis	- estat actual de l'edifici -evolució en els darrers 20 anys	-a25 (*ja comentat), a26 -a28	-a27	- què cal fer per millorar-lo
Ubicació correcta i bon estat de la xarxa viària	- ubicació correcta? -estat actual de la xarxa viària - evolució de la xarxa viària en els darrers 20 anys	-a21 -a22 -a23		
Increment de la plantilla de professorat	- nombre d'itinerants	-a6, 7 (*ja demanat)	-a8	- valoració sobre la suficiència o insuficiència del nombre d'itinerants
Increment de l'estabilitat del professorat	-anys que fa que treballen a l'escola (*ja comentat) - situació laboral actual - perspectives de futur	- b26 -b30 -b31, 32, 33 (complement sobre el nivell de satisfacció*)		
Creació de supraestructures escolars (ZER, i en menys mesura AF)	- escoles que formen part d'una ZER - escoles que formen part d'un AF	-a10, 11 (*ja comentat) -a14, 15 (*ja comentat)	-a12, 13 a16, 17, 18	- valoració que es fa de la pertinença a una ZER - valoració que es fa de la pertinença a un AF
Desmassificacio escola				
Desmassificació aula	- grup classe reduït	-b19	-b20	- valoració del fet de tenir un nombre d'alumnes x
Grup classe heterogeni				

CONTRAST SOBRE ELS ASPECTES DESTACATS EN EL DISCURS LEGITIMADOR DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA SOBRE AQUELLS ASPECTES APUNTATS EN EL MARC TEORICOANALÍTIC

CONSTATACIÓ DELS ASPECTES QUE ES RESSALTEN POSITIVAMENT DE LA NOVA ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA			VALORACIÓ DELS ASPECTES QUE ES PRESENTEN COM A POSITIUS		
SUBTEMA 1	SUBTEMA 2	QÜESTIONS	QÜESTIONS	SUBTEMA 2	SUBTEMA 1
CARACTERÍSTIQUES DELS MESTRES					
Mestres integrals	- diferents nivells 1 (els mestres són tutors de diferents nivells) - diferents nivells 2 (els mestres ensenyen alumnes dels quals no són tutors)	- b17 - b22	-b18 - b21	- valoració del fet d'impartir diferents nivells - convenciment sobre l'organització de l'escola unitària i cíclica	- preferència per l'organit. de l'escola unitària i cíclica o per la de la graduada pel que fa als grups que atén el mestre
Mestres polivalents	- creació de material didàctic -mestre com a dinamitzador cultural	-b52 -b70 (ja demanat)*			
Mestres "vocacionals"	-motiu pel qual treballen a l'escola unitària i cíclica	-b28			
Mestres més satisfets que abans	- nivell de satisfacció explícita	-b29			
Mestres sensibilitzats amb el tema de l'escola rural	- assistència a jornades	-b53			
Mestre integrat al poble (totes aquestes qüestions es demanen en altres apartats*)	-viu al poble -coneix el poble -participa a títol individual en la festa del poble	- b8 (ja demanat*) -b79(ja demanat*)			
CARACTERÍSTIQUES DE L'ALUMNAT					

Autònom	- autonomia en la planificació del treball - autonomia en l'avaluació dels seus aprenentatges	-b63 (ja comentat*) -b64			
Responsable	- responsabilitats diverses assignades -responsabilitats docents	-b67 -b71(ja comentat*)			
Col·laborador	-organització d'activitats escolars -organització d'activitats extraescolars -organització d'activitats per a tota la gent del poble -s'ocupen de la tasca docent	-b68 -b69 -b70 -71 (ja comentat*)			
Tranquil	-grau de problematització segons la visió del mestre	-b76			
ORGANITZACIÓ DEL TREBALL (criteris agrupació grup classe)					
Agrupació flexible	-segons edat, nivell assolit, cicle, activitat	-b61			
CARACTERÍSTIQUES DEL GRUP CLASSE					
Grup classe heterogeni (a les "a" no fan referència al grup classe sinó al grup escola) Grup classe poc nombrós	-edat i nivell -sexe -origen geogràfic -municipi de residència	-b17 -a60 -a61 -a62 -b19	-b18 -b20	-valoració del fet de tenir més d'un curs per aula -valoració respecte del nombre actual d'alumnes per aula	
ORGANITZACIÓ DEL TEXT PEDAGÒGIC (CURRÍCULUM)					

Currículum obert i flexible	- intervenció alumnes - intervenció APA - intervenció pares - intervenció de l'ajuntament	-b54 -b55 -b56 -b57			
Currículum integrador / no privilegiant	- presència de la cultura local	-b58			
ORGANITZACIÓ DEL CONTROL, DE LA *DISCIPLINA* I DE L'AVALUACIÓ					
Control de l'aprenentatge difús i realitzat per l'alumne (avaluació)	- utilització sistema autocorrectiu	-b64 (ja comentat*)			
Control comportament difús i compartit	- qui estableix les normes - qui decideix les sancions	-b65 -b66			
ORGANITZACIÓ I FUNCIONALITAT DE L'ESPAI					
Espai escolar poc especialitzat (l'espai escolar es transforma per realitzar-hi diverses activitats pròpiament escolars-multifuncionalitat escolar (multifuncionalitat interna)		-a29, 30, 31, 32, 33, 34 (*ja comentat), a50 (en cas que es quedin a dinar a l'escola i no tinguin aula específica)	-a32, 33, 39 (*ja comentat), a50	-valoració del fet de tenir un espai molt o poc especialitzat	
Utilització d'espais públics o privats no escolars amb finalitat escolar		-a38, 40, 41(*ja comentat)			
Espai escolar difús i	- difús: pati segregat de la	-a36, 37	-		

multifuncional (multifuncionalitat externa)	resta (tancat), permís per sortir de l'escola a l'hora del pati -multifuncionalitat: realització d'activitats escolars i no escolars	-a57, 58, 59	-		
ORGANITZACIÓ DEL TEMPS, DEL RITME DE TREBALL I DE LA PROGRAMACIÓ					
Programació curs Programació i ritme de treball de l'alumne Horari	-	-b62 -b63 -a55, 56			
ORGANITZACIÓ DE LA DOCÈNCIA, Agents interventors en l'acte educatiu					
Pluralitat d'agents interventors		-b59, 60, 71 -a66 -a70 (en cas que els exalumnes facin quelcom)			
ALTRES AVANTATGES					
S'afavoreix l'activitat investigadora i reflexiva	- recerca - article -assistència a jornades	-b49 -b50 -b53 (ja comentat*)			
S'afavoreix l'experimentació, la innovació educativa i la	- desenvolupament d'innovacions educatives - elaboració de material	-b51 -b52 (ja comentat*)			

creativitat	didàctic				
S'afavoreix la interacció a diferents nivells	- entre alumnes dins de l'aula	-b72			
	- entre alumnes fora de l'escola	-b73			
	-entre alumnes i mestre dins de la jornada escolar	-b74			
	- entre alumnes i mestre fora de l'escola	-b75			
	-entre alumnes i escola	-b77, 78			
	-entre exalumnes i escola	-a70			
	-entre mestre i poble	-b79	-a50	-valoració del fet de dinar a la fonda	
	-entre escola i poble	-a50 (en cas que dinin a la fonda), a58, 59; a71, 72			

LA FORMACIÓ DEL PROFESSORAT

ASPECTES OBJECTIUS		
SUBTEMA 1	**SUBTEMA 2**	**QÜESTIONS**
La formació dels mestres de les escoles unitàries i cícliques	-la formació inicial	-b42, 43, 44, 45
	-autors o autores que els han servit per entendre l'escola unitària i cíclica	-b48
	- principals dificultats a l'hora de fer de mestre	-b46
	- formació necessària en un futur	-b47

QÜESTIONS SOLTES

Els punts forts de les escoles unitàries i cícliques	- segons els mestres		- b38/39
Els punts febles de les escoles unitàries i cícliques	- segons els mestres		- b40
Creació de supraestructures escolars (ZER, AF)	-segons els mestres		-a12, 13, 16, 17, 18
La reforma i l'escola unitària i cíclica	- segons els mestres		- b41

Consideracions sobre l'evolució de l'escola unitària i cíclica a Catalunya en els darrers 20 anys	- segons els mestres	-tipus d'evolució -l'evolució dels edificis (*ja comentat) -l'evolucio de la xarxa viària (*ja comentat) -responsables en l'evolució	-b80 -a28 -a23 -b81
Implicació de diverses associacions en la defensa de l'escola unitària i cíclica d'avui	- segons els mestres	-implicació de cada una de les assoc. previstes	-b82
Imatge que té la societat de l'escola unitària i cíclica i de l'escola graduada	- segons els mestres		-b83, 84
El futur de l'escola unitària i cíclica en general El futur de l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines (a partir de la realitat de la seva escola)	-segons els mestres - segons els mestres		-b85 -a86, 87

Entrevistes

Objectius genèrics i tipologia d'entrevista utilitzada en aquesta tesi

Amb l'objectiu de copsar el discurs que produeixen diversos agents sobre l'escola unitària i cíclica d'avui, hem optat per utilitzar la tècnica de l'entrevista. Tal com assenyalen Delio del Rincón, Justo Arnal i altres: "*La entrevista permite recoger información sobre acontecimientos y aspectos subjetivos de las personas: creencias y actitudes, opiniones, valores o conocimiento, que de otra manera no estarían al alcance del investigador*"[389]. En aquest sentit, doncs, hem volgut obtenir informació que ens permetés complementar i enriquir les dades anteriors.

Per a l'ocasió hem elaborat un únic model d'entrevista. Es tracta d'una entrevista semiestructurada que consta de 14 preguntes organitzades a l'entorn de set blocs temàtics: 1) caracterització i especificitat de l'escola unitària i cíclica, 2) formació, 3) supraestructures escolars (ZER i AF), 4) la LOGSE i l'escola unitària i cíclica, 5) futur que es preveu a l'escola unitària i cíclica, 6) accions que cal emprendre per millorar l'escola unitària i cíclica, i 7) posició que manté la institució respecte de l'escola unitària i cíclica. (Per a més informació vegeu l'annex núm. 10).

El fet que es tracti d'una entrevista semiestructurada ha afavorit que tant nosaltres (els entrevistadors) com els entrevistats hàgim gaudit d'un marge de llibertat considerable. Consegüentment, doncs, no sempre hem formulat les preguntes seguint el mateix ordre, sinó que ocasionalment hi hem introduït qüestions no previstes, d'altres vegades n'hem suprimit, etc. Les entrevistes que finalment hem realitzat s'han caracteritzat pel fet de ser –a més de poc estructurades– poc rígides i poc dirigides.

---

[389] AD (1995); *Técnicas de investigación...*, op. cit., pàg. 307.

De les 14 qüestions que hem plantejat, 1 és de "situació" (qüestió núm.1), 12 són d'opinió (de la qüestió núm. 2 a la 13) i 1 de "constatació" (qüestió núm.14).

Procés de validació

El procés de validació ha estat més senzill que no pas els que hem utilitzat en l'enquesta. El primer esborrany fou supervisat per un professor de la UdG de Didàctica i per una professora de Bases metodològiques. Posteriorment, es va demanar l'opinió a tres mestres estretament vinculats amb l'escola rural.

Selecció de la població

L'entrevista s'ha passat a un total de vuit persones: a dos representants de l'administració educativa (delegat d'Ensenyament a Girona, Sr. Àngel Guirado; inspector de la zona de l'Alt Empordà, Sr. Andreu Otero), a tres representants dels sindicats (UGT, Pilar Viñet; CCOO, Joan Juvanteny; USTEC, Pep Planas), a un mestre d'escola rural (mestre de Siurana, David Pujol) i a la representant del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines (Glòria Bonal).

L'inspector que hem escollit i els representants del sindicat no responen a criteris arbitraris. En ambdós casos hem procurat que d'una manera o una altra tinguessin relació amb el tema que ens ocupa. El Sr. Otero, per exemple, és inspector d'una zona on hi ha moltes escoles petites, i els representants dels sindicats tots han fet de mestre en diverses escoles rurals. Pel que fa a David Pujol, l'hem escollit perquè, a més de ser un dels promotors de l'Escola d'Estiu de l'Alt Empordà, ha estat un mestre rural destacat pel treball educatiu i social que ha portat a terme a l'escola i al poble de Siurana.

Enregistrament, processament i anàlisi de la informació

Totes les entrevistes han estat enregistrades en cintes de casset i transcrites íntegrament. L'anàlisi que hem fet de les entrevistes s'inclou dins dels paràmetres de l'anàlisi de contingut i de l'anàlisi del discurs. En aquests tipus d'anàlisi el que es busca no és tant l'aportació de dades concretes, exactes,

precises, etc., sinó copsar la idea que té la persona entrevistada dels temes que li presenta l'entrevistador. Si bé l'anàlisi de contingut i del discurs està, en part, sotmesa a la subjectivitat de qui fa l'entrevista, cal dir que hi ha un límit objectiu que nosaltres hem procurat respectar: el marc de referència de l'entrevistat. Així doncs, la interpretació que hem fet d'allò que diu, per exemple, el delegat d'Ensenyament sobre els límits de l'escola unitària i cíclica ha estat en funció dels interessos i del discurs genèric que produeix el Departament d'Ensenyament.

Cal tenir en compte que l'anàlisi que hem elaborat de cada entrevista no és global sinó que és sectorial (analitzem blocs temàtics per separat) i l'hem utilitzat com a suport per contrastar la informació que hem extret dels mestres enquestats.

Observació (notes de camp)

Objectius i tipus d'observació utilitzat en aquesta tesi

Per acabar aquest apartat metodològic volem parlar també de la darrera tècnica que hem utilitzat en aquesta tesi: ens referim a l'observació. L'observació consisteix en la contemplació detallada de la vida social tal com transcorre per ella mateixa. En aquesta tècnica, a diferència de l'entrevista, l'investigador gairebé no intervé en la realitat. Nosaltres hem utilitzat esporàdicament "l'observaclió" per conèixer com es treballa dins de l'aula, com interactuen els alumnes i els mestres, quin ambient es respira al centre, i fins i tot l'hem fet servir per donar compte de com són els pobles que tenen escoles unitàries i cícliques i com s'hi viu.

Pel que fa al tipus d'observació que hem practicat –si tenim en compte el que diuen R. Ruiz, M.A. Ispizua[390] i S.J. Taylor i R. Bogdan[391]–, cal assenyalar que ha estat una observació molt poc controlada, poc estructurada i amb un baix

[390] RUIZ OLABUÉNAGA, J.I.; ISPIZUA, M.A. (1989); *La descodificación de la vida cotidiana*, Universidad de Deusto, Bilbao.

nivell de participació. Ha estat poc controlada perquè en cap moment nosaltres no hem dirigit o conduït la situació, sinó que ens hem limitat a observar allò que casualment hem vist en el moment que entregàrem o recollírem el qüestionari. En segon lloc, ha estat poc estructurada perquè no portàvem cap protocol o fitxa que orientés la nostra observació. I diem que ha comptat amb un baix nivell de participació perquè gairebé no hem establert cap interacció.

Població observada, enregistrament de les dades i anàlisi

Si bé hem observat totes les escoles que hem visitat, l'observació més completa només s'ha produït en aquells centres que ens han donat l'oportunitat d'entrar al rebedor, al menjador o a l'aula, i d'estar-nos-hi un temps prudencial –això ha passat a les escoles d'Agullana, Avinyonet de Puigventós, Ullastret, etc.

L'enregistrament de les dades s'ha fet en un quadern de camp. No només hi hem escrit allò que hem observat, sinó també els comentaris que ens han fet els mestres. Pel que fa a l'anàlisi, cal dir que ho hem interpretat en funció del context en el qual s'ha produït i ho hem utilitzat com a material de suport de les dades anteriors. Per acabar, només cal dir que, si bé l'observació que hem realitzat en aquesta tesi és absolutament flexible i fins a cert punt improvisada, ens ha estat de gran utilitat per comprendre determinats aspectes.

[391] TAYLOR, S.J.; BOGDAN, R. (1986); *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*, Paidós, Barcelona.

I I PART

CAPÍTOL III

LA REALITAT DEMOGRÀFICA I SOCIOECONÒMICA DE LES COMARQUES GIRONINES

3.1. INTRODUCCIÓ

Iniciem la segona part d'aquesta tesi amb un capítol que té com a objectiu analitzar l'evolució demogràfica i socioeconòmica de les comarques gironines entre els anys 1970 i 1996.

Abans de parlar pròpiament de l'estructura d'aquest capítol cal fer una breu puntualització sobre l'àmbit territorial que pretenem estudiar. D'entrada, cal dir que si bé el concepte de *comarques gironines* –tal com hem explicat al principi d'aquesta investigació– no té validesa administrativa, nosaltres l'emprem perquè des del punt de vista sociogeogràfic ens permet conceptualitzar un territori que, tot i ser heterogeni, manté fluxos d'intercanvi importants. Segons el Pla Territorial de Catalunya del 1995, aquesta àrea està formada per les comarques l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Gironès, el Pla de l'Estany, el Ripollès i la Selva.

Aquest capítol consta bàsicament de dos apartats desiguals. En el primer apartat exposem de manera molt breu la situació general del conjunt de la demarcació de Girona, i en el segon, parlem específicament de la situació demogràfica i econòmica de cada una de les comarques gironines.

Per acabar aquesta presentació només cal dir que si bé aquest capítol ens ha de servir per contextualitzar el que exposarem en els capítols 4 i 5, esperem que també ens serveixi per validar una part del que hem exposat en la hipòtesi núm 3.

3.2. CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL CONJUNT DE LA DEMARCACIÓ

L'àmbit de les comarques gironines té una població total de 519.370 habitants de dret l'any 1996. Tot i que representa menys d'un 10% del total de la població de Catalunya, es tracta de l'àmbit demogràficament més dinàmic del país, especialment des de mitjan anys setanta.

En general, totes les comarques gironines experimenten un creixement demogràfic positiu, per bé que amb diferències d'intensitat. Les més interiors presenten un creixement més feble (Garrotxa i Pla de l'Estany) o negatiu (Ripollès), que respon sobretot a unes taxes de creixement natural negatives, fruit d'una estructura demogràfica més envellida i menys dinàmica. En general, les comarques de l'àmbit gironí experimenten uns saldos migratoris favorables, que són els que expliquen, en gran part, el seu creixement de població. La immigració es pot relacionar amb una estructura econòmica marcada pel fort pes del sector dels serveis, amb el suport d'una potent demanda turística, especialment a les comarques litorals.

L'expansió del sector terciari ha anat acompanyada d'un fort impuls en el sector de la construcció, combinat amb l'existència d'un sector industrial consolidat i d'una base agrícola i ramadera que va perdent pes específic. Per tant, les comarques de l'àmbit gironí tenen una base econòmica diversificada i un context favorable que pot explicar, en bona part, la seva progressió demogràfica i que explica també l'elevada renda per càpita de la població.

Tot i aquesta dinàmica favorable, l'estructura econòmica i demogràfica presenta marcades diferències comarcals i municipals. S'erigeixen com a centres d'atracció amb un pes notable el cap provincial, Girona, la capital de la província, algunes capitals comarcals i algunes municipis costaners que han experimentat un fort impuls gràcies el fenomen del turisme (Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell, Castell-Platja d'Aro, Blanes, Lloret de Mar, etc.). En canvi, els municipis més petits i més allunyats dels grans eixos de

comunicació i de creixement de l'àmbit gironí han experimentat etapes més o menys intenses de forta regressió. Són, en gran part, les àrees amb una base fonamentalment agrària que han quedat al marge dels grans pols de creixement.

3.3. ANÀLISI PER COMARQUES

3.3.1. L'ALT EMPORDÀ

3.3.1.1. Situació

La comarca de l'Alt Empordà té una extensió de 1.338,98 km2. L'any 1997 la formen 68 municipis, de manera que esdevé la primera de les comarques catalanes pel nombre de municipis. Figueres n'és la capital, tot i que al segle XVI el centre comarcal era Castelló d'Empúries. Morfològicament, la gran part de la superfície comarcal s'integra dins una de les poques grans planes de Catalunya, la plana de l'Empordà, que amb la Divisió Territorial de Catalunya del 1932-1936 es va dividir en dues comarques, l'Alt Empordà i el Baix Empordà. Al nord, la serra de l'Albera i les muntanyes de les Salines s'integren dins el conjunt pirinenc, que fa de frontera natural i administrativa amb l'Estat francès. A l'oest, la comarca es troba separada de la Garrotxa per la línia de falla Banyoles-Besalú; al sud, el massís del Montgrí limita la comarca amb el Baix Empordà; i a l'est hi ha la franja marítima oberta al Mediterrani.

Des del final de la dècada dels 60 fins avui la comarca no sempre ha tingut els mateixos municipis. El 1969 el municipi de Taravaus s'agregà al de Navata, el 1971 el municipi de Bassegoda –que fins aleshores pertanyia a la Garrotxa– va esdevenir un nucli d'Albanyà, el 1974 el municipi de Vilanova de la Muga va formar part de Peralada, i el 1975 Vilatenim es va ajuntar amb Figueres.

3.3.1.2. La població

L'any 1996 l'Alt Empordà té una població de dret de 93.172 habitants. La capital, Figueres, concentra el 36% de la població de la comarca (33.157 habitants), i amb Roses (11.483 habitants) i l'Escala (5.266 habitants) forma l'únic grup de municipis que supera els 5.000 habitants. La gran majoria dels municipis de l'Alt Empordà no superen els 2.000 habitants.

Durant el període 1970-1996 el conjunt de la comarca experimenta un creixement demogràfic positiu i accelerat, per bé que en l'àmbit municipal l'evolució demogràfica presenta diferents tendències. Figueres té un creixement relatiu important, tot i que no supera la mitjana comarcal. El creixement de la capital és moderat en relació amb els municipis de la seva perifèria (Vilafant, Vilamalla, Avinyonet de Puigventós), que són clars exponents de l'expansió en taca d'oli de la capital, i en relació amb els municipis de la costa (Castelló d'Empúries –amb les urbanitzacions d'Empuriabrava i Santa Margarida–, Roses, l'Escala, Cadaqués, Llançà i Sant Pere Pescador, tots centres de recepció turística).

A la resta de municipis el creixement és moderat o negatiu. Més de 40 municipis, amb un fort component rural, perden població a favor de la concentració cap als centres més industrialitzats i terciaritzats (Figueres i rodalia). Els municipis de l'Alt Empordà que durant el període 1970-1996 tenen una pèrdua relativa més important de població són els municipis rurals de Cabanelles, Cantallops, Garrigàs, Rabós, Espolla i Pontós, la majoria dels quals no superen els 500 habitants. Per tant, es pot dir que la comarca presenta dues grans tipologies de municipis amb característiques contràries: d'una banda, els municipis clarament terciaritzats, on el creixement natural de la població es complementa amb el moviment migratori també positiu; d'altra banda, els municipis més rurals, on l'escàs creixement natural i el procés migratori negatiu porten a la regressió poblacional.

EVOLUCIÓ DE LA TAXA DE CREIXEMENT ANUAL 1960-1995. ALT EMPORDÀ-COMARQUES GIRONINES-CATALUNYA (% acumulatiu)

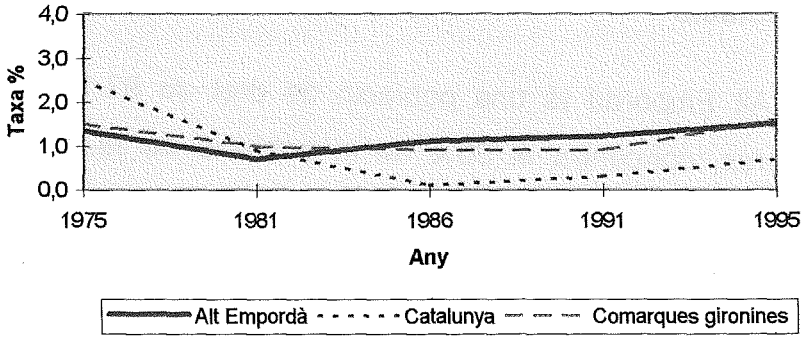

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Evolució de la població i del poblament dels municipis de menys de 3.000 habitants entre el 1981 i el 1996

Entre el 1981 i el 1996 una part important dels municipis petits experimenten una recuperació demogràfica que cal tenir en compte. Dels 62 pobles de menys de 3.000 habitants, 21 (el 34,4%) augmenten el nombre d'habitants, 36 (el 59%) continuen perdent població i 4 (el 6,6%) la mantenen. Respecte dels municipis que augmenten de població, gairebé tots tenen un saldo migratori intern positiu i compten amb immigrants comunitaris i extracomunitaris. El creixement absolut, doncs, tal com apuntàvem a les hipòtesis, no només s'explica pel creixement natural de la població, sinó per l'arribada de gent d'altres llocs d'Europa i sobretot de l'Àfrica. Com a exemple d'aquesta recuperació demogràfica podem esmentar el cas de Darnius, que durant el període esmentat va augmentar de 30 habitants i que el 1995 tenia 21 immigrants (12 de comunitaris i 9 de no comunitaris); Garriguella, que va augmentar de 43 habitants i tenia 25 immigrants (15 de comunitaris i 20 de no comunitaris), etc.

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis de l'Alt Empordà

Municipi	Sup.km2	Densitat * 1996	Pob. de Dret 1970	Pob. De Dret 1975	Pob. de dret 1981	Pob. de dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Agullana	27,4	22,6	837	668	693	690	619	-218	-26,0
Albanyà	93,3	1,3	189	151	122	109	123	-66	-34,9
Armentera, l'	5,7	131,4	807	783	759	743	749	-58	-7,2
Avinyonet de Puigventós	12,4	38,1	373	365	356	445	473	100	26,8
Bàscara	17,3	44,5	815	774	736	775	770	-45	-5,5
Biure	10	22,3	331	305	307	204	223	-108	-32,6
Boadella d'Empordà	10,7	20,6	-	277	231	209	220	-	-
Borrassà	9,4	53,5	584	512	529	476	503	-81	-13,9
Cabanelles	44,9	5,1	373	283	237	232	227	-146	-39,1
Cabanes	15	51,3	1.058	897	827	782	770	-288	-27,2
Cadaqués	25,7	72,1	1.281	1.513	1.548	1.810	1.852	571	44,6
Cantallops	19,6	13,5	421	342	307	263	265	-156	-37,1
Capmany	26,6	14,8	594	501	485	404	394	-200	-33,7
Castelló d'Empúries	41,8	115,6	2.114	2.111	2.657	3.637	4.830	2716	128,5
Cistella	25,6	8,2	274	242	224	205	211	-63	-23,0
Colera	24	17,6	506	460	491	441	422	-84	-16,6
Darnius	34,8	15,3	521	534	470	500	531	10	1,9
Escala, l'	16,4	321,1	3.093	3.547	4.077	5.178	5.266	2173	70,3
Espolla	43,1	9,2	595	465	430	390	396	-199	-33,4

Far de l'Empordà, el	9,1	44,2	-	538	465	396	402	-	-
Figueres	18,9	1754,3	20.052	28.120	30.412	34.573	33.157	13105	65,4
Fortià	10,8	44,9	436	420	493	502	485	49	11,2
Garrigàs	19,5	16,4	521	382	345	305	319	-202	-38,8
Garriguella	21	31,7	630	600	600	643	666	36	5,7
Jonquera, la	56,9	41,9	1.911	2.232	2.415	2.502	2.384	473	24,8
Lladó	13,6	36,6	635	579	509	484	498	-137	-21,6
Llançà	28	137,3	2.693	2.994	2.996	3.495	3.843	1150	42,7
Llers	21,2	39,3	691	678	643	790	833	142	20,5
Maçanet de Cabrenys	67,5	9,5	266	844	802	690	641	375	141,0
Masarac	12,5	19,8	299	282	259	258	247	-52	-17,4
Mollet de Peralada	3,3	55,5	235	207	180	180	183	-52	-22,1
Navata	23,2	29,5	647	611	614	661	685	38	5,9
Ordis	8,5	33,3	331	307	294	304	283	-48	-14,5
Palau de Santa Eulàlia	8,6	10,9	109	93	90	81	94	-15	-13,8
Palau Saverdera	16,2	46,5	768	704	670	686	753	-15	-2,0
Pau	10,4	37,8	427	350	313	364	393	-34	-8,0
Pedret i Marzà	8,5	13,2	145	137	142	124	112	-33	-22,8
Peralada	46,8	24,5	1.005	1.246	1.242	1.136	1.147	142	14,1
Pont de Molins	8,5	50,8	359	345	353	260	432	73	20,3
Pontós	13,5	16,0	324	260	223	193	216	-108	-33,3
Port de la Selva, el	41,3	19,7	958	838	729	761	813	-145	-15,1
Portbou	9,3	173,5	2.377	2.397	2.280	1.913	1.614	-763	-32,1
Rabós	45,1	3,3	230	175	158	138	148	-82	-35,7
Riumors	6,5	30,5	265	242	217	201	198	-67	-25,3
Roses	45,9	250,2	6.115	7.145	8.004	10.303	11.483	5368	87,8
Sant Climent Sescebes	24,5	16,2	611	526	490	440	398	-213	-34,9
Sant Llorenç de la Muga	32,1	4,1	184	162	188	156	131	-53	-28,8
Sant Miquel de Fluvià	3,6	160,0	397	434	481	549	576	179	45,1
Sant Mori	7,4	19,2	147	135	151	146	142	-5	-3,4
Sant Pere Pescador	17,8	74,7	985	980	1.058	1.199	1.330	345	35,0
Santa Llogaia d'Alg.	2	150,5	300	345	303	316	301	1	0,3
Saus	11,6	60,6	805	742	724	705	703	-102	-12,7
Selva de Mar, la	7,1	25,6	192	175	158	167	182	-10	-5,2
Siurana	10,5	14,6	220	199	174	151	153	-67	-30,5
Terrades	20,8	9,2	247	204	200	184	192	-55	-22,3
Torroella de Fluvià	16,7	18,9	347	350	285	297	316	-31	-8,9
Vajol, la	4,7	17,9	83	68	70	69	84	1	1,2
Ventalló	26,1	21,0	622	575	517	521	547	-75	-12,1
Vila-sacra	6,2	56,6	494	450	385	414	351	-143	-28,9
Vilabertran	2,3	345,7	893	903	886	794	795	-98	-11,0
Viladamat	11,9	33,7	448	426	377	381	401	-47	-10,5
Vilafant	8,2	422,8	1.217	1.376	1.506	2.914	3.467	2250	184,9
Vilajuïga	13,2	64,8	788	709	730	598	856	68	8,6
Vilamacolum	5,5	45,8	315	304	289	215	252	-63	-20,0
Vilamalla	9,1	66,6	366	416	369	622	606	240	65,6
Vilamaniscle	5,4	23,7	131	93	114	126	128	-3	-2,3
Vilanant	12,1	22,4	400	309	278	251	271	-129	-32,3
Vilaür	5,6	20,9	158	112	123	104	117	-41	-25,9
Alt Empordà	1.342,7	69,4	67.545	77.449	80.790	90.755	93.172	25.627	37,9

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE
(*) Hab./km2

L'any 1991 l'Alt Empordà té una estructura d'edats equiparable a la del conjunt català. El grup d'edats de 0 a 14 anys (18,2%) se situa per sobre de la mitjana de Catalunya (17,6%). A causa de la davallada de la natalitat i de la reducció del nombre de fills per dona, el pes de la població de 0 a 14 anys disminueix del 23,1% al 18,2% durant el període 1975-1991. En canvi, augmenta la proporció dels grups de població adulta i vella, amb un índex d'envelliment comarcal elevat i superior al català. L'estructura d'edats és diferent en funció de les diverses tipologies de municipis de la comarca: en l'àmbit urbà la població és més jove i en el món rural majoritàriament és d'edat avançada.

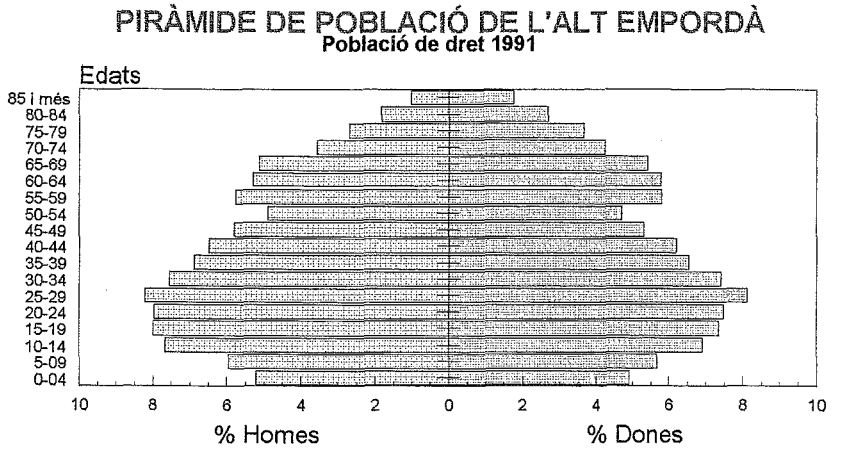

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució percentual de la població per grups d'edats 1975-1991. Alt Empordà

Any	Joves	Adults	Vells
1975	23,1	62,9	14,0
1981	23,4	62,6	13,9
1986	21,0	64,2	14,8
1991	18,2	65,8	16,0

Font: Anuari Econòmic Comarcal, Caixa de Catalunya, 1996

3.3.1.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica

En general es pot dir que l'Alt Empordà és una comarca molt terciaritzada amb un rerefons agrari molt important. El sector dels serveis és el sector amb el paper més rellevant sobre l'estructura econòmica de la comarca, al voltant d'una variada oferta comercial i de serveis destinats a atendre la demanda del sector turístic. L'any 1991, més de la meitat de la població ocupada (56,6%) treballava en el sector terciari. D'altra banda, la comarca presenta una important base agrícola, ja que el 10,4% de la població ocupada es dedica al sector primari. Tot i aquest paper rellevant dels serveis i el sector primari, es dóna una diversificació al voltant dels diferents sectors productius; el 19,1% de la població ocupada pertany al sector de la indústria i el 14,4% al de la construcció.

Pel que fa als municipis, a grans trets es pot dir que la comarca té una diferenciació accentuada entre uns municipis amb una clara especialització en el sector terciari i uns altres en el primari. Trenta-dos municipis tenen com a activitat predominant el sector agrari, trenta-un prioritàriament el sector dels serveis, quatre la indústria i un la construcció. L'any 1991 els municipis més agraris eren els de l'interior. Sobresurten, amb un percentatge superior al 50%, Cabanes, Cistella, Espolla, Masarac, Mollet de Peralada, Ordis, Palau de Santa Eulàlia, Pau, Pedret i Marzà, Rabós, Riumors, Siurana, Terrades, Torroella de Fluvià, Ventalló, Vilaür i Vilamacolum.[392] En el sector dels serveis sobresurten per sobre del 50%, a més del cap comarcal, Figueres, i del centre duaner fins l'any 1992 de la Jonquera, especialment els municipis turístics de la costa (Portbou –lligat molt més a l'activitat ferroviària–, Roses, Castelló d'Empúries, l'Escala, Llançà, Cadaqués i Colera). El mateix any tenen la principal activitat en el sector industrial Santa Llogaia d'Àlguema i Lladó, amb més de la meitat d'ocupats en la indústria. També tenen un grau d'industrialització important Vilafant i Sant Miquel de Fluvià.

[392] Durant el període 1981-1996 només Pau i Ventalló han augmentat la població.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS ECONÒMICS. ALT EMPORDÀ (1981 - 1991)

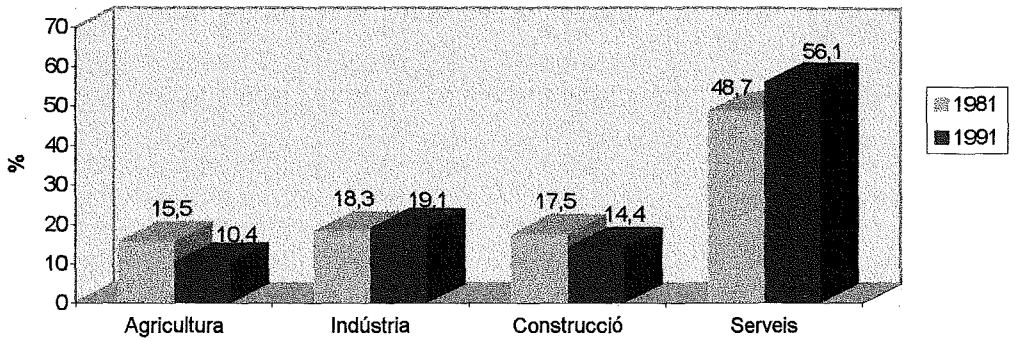

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Distribució de la població dels municipis de l'Alt Empordà ocupada en els diferents sectors econòmics 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Agullana	17,5	22,7	16,9	42,9
Albanyà	36,0	8,0	8,0	48,0
Armentera, l'	33,9	21,5	14,4	30,3
Avinyonet de Puigventós	19,2	27,5	20,8	32,5
Bàscara	26,2	19,7	8,3	45,9
Biure	38,9	19,4	16,7	25,0
Boadella d'Empordà	48,0	18,0	8,0	26,0
Borrassà	37,0	14,5	13,8	34,8
Cabanelles	52,9	5,9	2,9	38,2
Cabanes	45,6	16,7	14,0	23,7
Cadaqués	3,4	14,5	26,5	55,6
Cantallops	38,7	9,7	19,4	32,3
Capmany	24,2	26,2	9,7	39,5
Castelló d'Empúries	10,1	16,8	14,2	58,9
Cistella	66,7	4,0	6,7	22,7
Colera	7,1	5,1	32,3	55,6
Darnius	18,9	5,7	35,9	39,6
Escala, l'	6,9	18,7	17,9	56,5
Espolla	59,0	8,4	11,6	21,1
Far de l'Empordà, el	44,6	21,8	12,9	20,8
Figueres	2,1	24,0	11,7	62,2
Fortià	33,7	18,8	23,2	24,3
Garrigàs	40,2	10,7	4,1	45,1
Garriguella	35,0	19,8	6,2	40,0
Jonquera, la	1,2	5,3	4,4	89,2
Lladó	24,4	51,2	7,3	17,1
Llançà	9,2	11,4	22,8	56,6
Llers	18,2	17,0	16,4	48,4
Maçanet de Cabrenys	13,6	14,1	32,1	40,2
Masarac	66,1	9,7	21,0	3,2
Mollet de Peralada	59,6	13,5	7,7	19,2

Navata	33,3	9,1	33,8	23,8
Ordis	71,9	10,9	4,7	12,5
Palau de Santa Eulàlia	52,6	0,0	21,1	26,3
Palau Saverdera	31,3	17,4	22,9	28,5
Pau	51,0	5,9	23,5	19,6
Pedret i Marzà	54,9	19,7	5,6	19,7
Peralada	28,2	14,3	7,4	50,1
Pont de Molins	30,8	12,2	6,5	50,5
Pontós	42,9	20,2	13,1	23,8
Port de la Selva, el	23,4	10,2	19,6	46,8
Portbou	0,3	8,1	8,3	83,3
Rabós	64,7	17,7	8,8	8,8
Riumors	65,8	5,3	10,5	18,4
Roses	9,7	10,3	21,0	59,1
Sant Climent Sescebes	25,4	9,5	3,7	61,4
Sant Lloreç de la Muga	28,0	0,0	36,0	36,0
Sant Miquel de Fluvià	19,7	36,4	18,2	25,8
Sant Mori	24,4	24,4	19,5	31,7
Sant Pere Pescador	32,2	8,3	11,0	48,5
Santa Llogaia d'Àlguema	7,3	52,9	10,6	29,3
Saus	14,2	30,2	20,0	35,6
Selva de Mar, la	19,5	26,8	9,8	43,9
Siurana	65,2	10,6	4,6	19,7
Terrades	53,1	9,4	21,9	15,6
Torroella de Fluvià	69,8	10,4	3,8	16,0
Vajol, la	0,0	30,0	0,0	70,0
Ventalló	53,7	10,6	8,5	27,1
Vilabertran	37,3	22,6	12,9	27,2
Viladamat	48,1	9,6	9,6	32,7
Vilafant	4,8	38,8	23,4	33,1
Vilajuïga	10,9	18,6	21,7	48,8
Vilamacolum	63,3	6,7	16,7	13,3
Vilamalla	4,9	42,7	8,5	43,9
Vilamaniscle	70,0	0,0	10,0	20,0
Vilanant	43,2	18,5	18,5	19,8
Vila-sacra	10,5	39,2	10,8	39,5
Vilaür	64,0	20,0	4,0	12,0
Alt Empordà	10,4	19,1	14,4	56,1
Catalunya	3,7	36,2	8,2	51,9

Font: Anuari Econòmic, Caixa de Catalunya, 1996

La taxa d'atur de l'any 1997 de l'Alt Empordà és lleugerament inferior a la del conjunt català (8,8% i 10,2%, respectivament). Per municipis, l'atur presenta taxes més elevades als més grans i amb un nombre important d'ocupats en el sector terciari, especialment a les poblacions més turístiques, com Roses (13,6%) i l'Escala (12,1%). Les més baixes són les dels municipis més rurals, especialment Cistella, Espolla, Fortià, Terrades, Torroella de Fluvià i Vilaür, cap dels quals no supera la taxa del 3%.

Evolució de l'atur registrat a l'Alt Empordà 1991-1997

Any*	Alt Empordà			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any Anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior
1991	3.460	8,9		270.354	10,3	
1992	3.401	8,7	-59	278.456	10,6	8102
1993	4.489	11,5	1088	355.816	13,5	77360
1994	4.864	12,4	375	330.275	12,6	-25541
1995	3.567	9,1	-1297	296.648	11,3	-33627
1996	3.929	10,1	362	297.149	11,3	501
1997	3.429	8,8	-500	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

Una comarca amb un rerefons agrari molt desenvolupat

Tot i que l'Alt Empordà és una comarca molt terciaritzada, especialment orientada cap al turisme, es caracteritza també pel fet de tenir un rerefons agrari important. Per bé que el sector dels serveis és l'activitat dominant a la comarca, en l'àmbit local hi ha un conjunt de municipis, especialment els de l'interior, que basen la seva economia en l'agricultura.

L'any 1993 l'Alt Empordà disposava d'un total de 37.885 hectàrees conreades, fet que representava el 27,9% del total de la superfície comarcal, amb predomini del conreu de secà respecte del de regadiu (24.196 i 13.689 Ha, respectivament). L'agricultura de l'Alt Empordà és bàsicament l'agricultura de la plana. Actualment, les espècies dominants a la comarca són els farratges (userda) i els cereals (ordi, blat de moro, blat i civada), i darrerament la fructicultura de fruita dolça (poma i préssec, sobretot) ocupa progressivament un paper més rellevant.

Els conreus llenyosos més tradicionals i característics (vinya i olivera) encara hi són presents, amb una importància relativa. Tradicionalment, la vinya havia ocupat bona part de l'àrea de conreu de la comarca, però aquesta preponderància va minvar fortament al final del segle XIX, quan la fil·loxera va afectar la major part de les plantacions. Actualment la vinya ocupa menys de la desena part de les terres conreades de l'Alt Empordà i es concentra als

municipis del nord de la comarca. Es manté la producció vitivinícula, majoritàriament a través de la denominació d'origen Empordà-Costa Brava i a través de cellers cooperatius existents en alguns municipis –Capmany, Espolla, Garriguella, Rabós, Masarac, Mollet de Peralada, Sant Climent Sescebes i Vilamaniscle–. Pel que fa a les plantacions d'oliveres, també s'han reduït molt i actualment es limiten tan sols a un 3,1% de la superfície conreada. A Espolla hi ha una cooperativa d'oli.

Una part de la població de la comarca també es dedica a la pesca. L'any 1993 el 14,8% del peix del mercat interior català provenia de l'Alt Empordà, especialment de Roses.

En el sector ramader predomina el bestiar porcí, seguit del boví, l'aviram i l'oví. Aquesta última espècie fa de l'Alt Empordà la tercera comarca productora de Catalunya, després del Segrià i la Noguera.

Un teixit industrial escassament desenvolupat, amb un pes important de la construcció

Les activitats del sector secundari tenen representativitat a l'Alt Empordà gràcies al fort desenvolupament de la construcció. El sector industrial, en canvi, hi és escassament desenvolupat, atès que la comarca no n'ha tingut mai una tradició significativa. L'escassa activitat industrial va lligada a l'activitat agrícola, a la metal·lúrgia (transformació de metall) o les manufactures (producció i envasats alimentaris i vitivinícoles), i es concentra bàsicament a la capital comarcal i la seva rodalia –Vilamalla, Vilafant i Santa Llogaia d'Àlguema.

L'activitat constructora, en canvi, ocupa un paper important a la comarca. Sobretot des dels anys seixanta, i relacionada amb el fenomen del turisme, a la comarca s'ha produït un fort creixement del parc d'habitatges, de les infraestructures i els equipaments. L'any 1996 la construcció era la segona activitat de la comarca amb més nombre de treballadors, després del comerç.

La importància del sector terciari

L'explosió del turisme de sol i platja dels anys seixanta va afavorir la terciarització de la comarca i la va transformar socialment i econòmicament, de manera que aquesta activitat es va convertir en una font d'ingressos important per a la comarca. El comerç (comerç i reparacions) i la restauració (restaurants, cafès i hoteleria) són els subsectors dels serveis que dominen a la comarca, tant pel nombre d'empreses com de treballadors. Figueres té una activitat comercial molt consolidada, no només perquè com a cap comarcal és el centre d'atracció de la gent de la comarca, sinó també per la influència que exerceix sobre els visitants del Rosselló o de pas per la Jonquera o bé sobre els turistes atrets per l'interès cultural de la ciutat.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. Alt Empordà

Activitat	Nombre Treballadors	%	Nombre empreses
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	3.084	17,4	888
Construcció	2.492	14,1	603
Hostaleria	2.032	11,5	563
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles de motor	1.054	6,0	171
Indústria de productes alimentaris i begudes	941	5,3	116
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	864	4,9	163
Administració pública, defensa i seguretat social	857	4,8	94
Altres activitats empresarials	771	4,4	254
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible	548	3,1	159
Transport terrestre. Transport per canonades	490	2,8	84
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	461	2,6	101
Educació	447	2,5	78
Activitats recreatives, culturals i esportives	423	2,4	95
Activitats immobiliàries	334	1,9	124
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	328	1,9	32
Serveis personals	283	1,6	155
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	272	1,5	55
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	271	1,5	90
Indústria química	222	1,3	20
Fabricació d'altres materials de transport	154	0,9	21
Construcció de maquinària i material elèctric	153	0,9	32
Producció i distribució, energia elèctrica, gas i aigua	145	0,8	4
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	139	0,8	20
Fabricació d'instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	132	0,7	5

Indústria del paper	121	0,7	22
Captació, depuració i distribució d'aigua	114	0,6	4
Indústria de la confecció i pelleteria	107	0,6	6
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	93	0,5	8
Agricultura, ramaderia i caça	77	0,4	40
Lloguer de maquinària i equip, efectes personals i utillatge domèstic	75	0,4	22
Fabricació de vehicles de motor i remolcs	48	0,3	7
Fabricació de mobles. Altres indústries manufactureres	28	0,2	12
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	27	0,2	16
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	15	0,1	7
Intermediació financera, excepte assegurances i plans de pensions	12	0,1	7
Correus i telecomunicacions	12	0,1	4
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	12	0,1	1
Metal·lúrgia	12	0,1	2
Indústria del cuir	12	0,1	3
Extracció de minerals metàl·lics	12	0,1	2
Serveis domèstics	10	0,1	10
Silvicultura i explotació forestal	5	0,0	2
Reciclatge	4	0,0	2
Pesca i aqüicultura	2	0,0	1
Transport marítim per vies navegables interiors	1	0,0	1
TOTAL	17.696	100,0	4.106

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

3.3.2. EL BAIX EMPORDÀ

3.3.2.1. Situació

El Baix Empordà, amb una superfície de 700,7 km2, geogràficament és una plana encaixada entre el Terraprim i les Gavarres que constitueix una continuació de la plana empordanesa. Al nord, el massís del Montgrí separa el Baix Empordà de l'Alt Empordà. A l'oest limita amb el Gironès per la conca del Ter. Al sud, les Gavarres fan de frontera amb la comarca de la Selva. El Baix Empordà actualment es divideix en trenta-sis municipis i la capital és la Bisbal d'Empordà. Des de l'any 1936 un total de vuit municipis de la comarca han desaparegut per agregació o segregació. És el cas de Casavells (agregat a Corçà el 1969), Castell d'Empordà (agregat a la Bisbal el 1975), Cruïlles i Monells (fusionats amb Sant Sadurní de l'Heura l'any 1973), Fonteta i Peratallada (que, fusionats amb Vulpellac l'any 1976, van formar el nou municipi de Forallac), Sant Antoni de Mar (agregat a Calonge el 1939) i Sant Joan de Palamós (agregat a Palamós el 1942).

3.3.2.2. La població

L'any 1996 la comarca del Baix Empordà tenia una població de dret de 95.996 habitants. A diferència de l'Alt Empordà, on la jerarquia de la capital comarcal és indiscutible, el Baix Empordà és una comarca policèntrica. Així, la Bisbal com a cap comarcal (8.007 hab.) comparteix la funció d'eix vertebrador de la comarca amb altres nuclis amb un pes demogràfic tan o més important. És el cas de Sant Feliu de Guíxols (17.779 hab.), Palafrugell (17.303 hab.), Palamós (14.239 hab.) i Torroella de Montgrí (7.726 hab.). Tots són municipis costaners, per la qual cosa es pot considerar que bona part de la població del Baix Empordà es concentra al litoral de manera equilibrada.

Des de la dècada dels cinquanta la comarca ha experimentat un fort augment demogràfic, especialment sensible als anys seixanta, a causa d'una afluència immigratòria molt important. En les darreres dècades aquest creixement s'ha

anat desaccelerant coincidint amb la tendència global de la població catalana. Tot i això, durant el període 1970-1996 la comarca experimenta unes taxes de creixement superiors a les del conjunt de Catalunya i passa de tenir 69.770 habitants l'any 1970 a tenir-ne 95.996 l'any 1996.

Aquesta tendència de creixement, no obstant això, no ha afectat de manera homogènia tots els municipis, sinó que s'han donat dues línies evolutives diferenciades. La primera s'ha produït en el grup de municipis litorals i prelitorals, com Santa Cristina d'Aro, Castell-Platja d'Aro, Calonge, Begur, Mont-ras, Palafrugell, Palamós, Torroella de Montgrí o la Bisbal d'Empordà, que han experimentat un augment important de la població. En canvi, els municipis més petits de l'interior, que en la majoria dels casos no superen els 500 habitants, han experimentat durant el mateix període una tendència oposada, amb un balanç negatiu. Experimenten el descens de població més important els municipis de Rupià, Torrent, Vilopriu, Serra de Daró, la Tallada d'Empordà, Palau-sator i Gualta, amb una pèrdua superior al 25% de la població. Un segon grup de municipis, amb un descens inferior, el formen Fontanilles, Foixà, Ullastret, Ultramort, Garrigoles, Jafre, Colomers, la Pera i Bellcaire d'Empordà. El tercer grup de municipis amb un balanç negatiu més moderat el formen Albons, Verges i Cruïlles, Monells i Sant Sadurní.

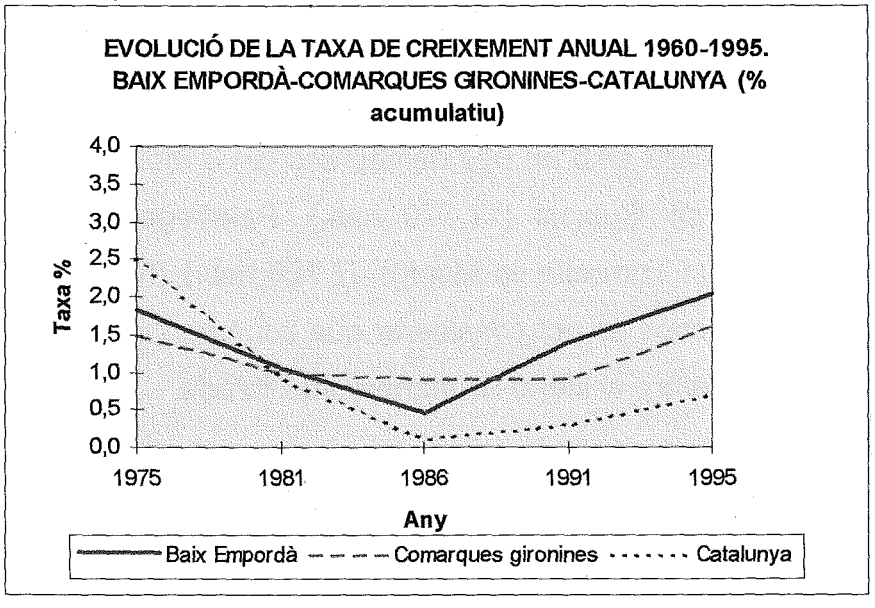

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Evolució de la població i del poblament dels municipis de menys de 3.000 habitants entre el 1981 i el 1996

Una part dels municipis petits del Baix Empordà, tal com succeeix amb els de l'Alt Empordà, han evolucionat de manera positiva en els darrers 15 anys: 9 pobles (el 32,2%) han augmentat la població, 18 (el 64,3%) n'han perdut i 1 sol poble (el 3,6% restant) l'ha mantingut. Si bé aquestes dades poden semblar no gaire optimistes, ens sembla important fer palès que entre el 1970 i el 1981, 23 municipis petits, és a dir, el 82,2% dels pobles de menys de 3.000 habitants, experimentaren una davallada de la població.

També considerem positiu el fet que gairebé la meitat d'aquests municipis, exactament el 43%, hagin experimentat saldos migratoris interns positius. Així doncs, pobles tan petits com Colomers (amb 212 habitants el 1996) va comptar el 1995 amb un saldo positiu de 2 habitants, Palau-sator (amb 286 hab.) va comptar amb un saldo positiu de 7 habitants, etc.

El sosteniment i fins i tot el creixement d'alguns pobles petits del Baix Empordà s'han produït, entre altres factors, per l'arribada de població immigrant comunitària i extracomunitària. El 1995 més del 95% dels municipis de menys de 3.000 habitants tenien població europea, marroquina, senegambiana, americana, etc. Albons (amb 513 hab.), per exemple, tenia 22 immigrants censats (5 de comunitaris i 17 d'africans), Bellcaire d'Empordà (485 hab.) tenia 10 immigrants, Mont-ras (amb 1.500 hab.) en tenia 26, Pals (amb 1.770 hab.) en tenia 131; i el poble més petit de la comarca, Fontanilles (amb 119 hab.) tenia 28 immigrants, és a dir, el 23,5% del total de la població.

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis del Baix Empordà

Municipi	Sup.km^2	Densitat * 1996	Pob. De dret 1970	Pob. de Dret 1975	Pob. de Dret 1981	Pob. de dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Albons	11,2	45,8	576	578	481	455	513	-63	-10,9
Begur	20,6	147,5	2.225	2.169	2.292	2.760	3.039	814	36,6
Bellcaire d'Empordà	13,2	36,9	610	578	485	485	487	-123	-20,2
Bisbal d'Empordà, la	20,8	385,0	6.466	7.229	7.411	7.778	8.007	1541	23,8
Calonge	33,6	173,6	3.927	4.441	4.370	5.030	5.832	1905	48,5
Castell-Platja d'Aro	21,9	236,4	2.476	3.134	3.778	4.823	5.177	2701	109,1
Colomers	4,3	49,3	275	236	226	198	212	-63	-22,9
Corçà	15,9	72,4	969	1.019	1.076	1.083	1.151	182	18,8
Cruïlles, Monells i Sant Sadurní	99,9	11,0	1.157	985	1.060	1.054	1.099	-58	-5,0
Foixà	19,1	16,6	445	399	334	301	317	-128	-28,8
Fontanilles	9,5	12,5	168	143	140	117	119	-49	-29,2
Forallac	50	32,7	-	-	1.529	1.492	1.633	-	-
Garrigoles	9,2	16,2	207	170	154	151	149	-58	-28,0
Gualta	9,4	28,7	398	348	313	267	270	-128	-32,2
Jafre	6,7	50,7	431	393	379	351	340	-91	-21,1
Mont-ras	12,2	123,0	1.049	937	898	1.371	1.500	451	43,0
Palafrugell	26,6	650,5	12.253	13.817	15.156	17.417	17.303	5050	41,2
Palamós	13,9	1024,4	10.107	11.350	12.376	13.338	14.239	4132	40,9
Palau-sator	12,4	23,1	436	362	315	296	286	-150	-34,4
Pals	25,8	68,6	1.730	1.647	1.726	1.676	1.770	40	2,3
Parlavà	6,1	55,2	398	394	361	335	337	-61	-15,3
Pera, la	11,5	30,9	442	417	356	381	355	-87	-19,7
Regencós	6,3	44,1	323	296	283	263	278	-45	-13,9
Rupià	5,4	34,1	292	241	246	199	184	-108	-37,0
Sant Feliu de Guíxols	15,6	1139,7	12.576	14.161	15.500	16.051	17.779	5203	41,4
Santa Cristina d'Aro	67,8	36,0	987	1.034	1.281	1.859	2.443	1456	147,5
Serra de Daró	7,9	22,0	265	241	222	184	174	-91	-34,3
Tallada d'Empordà, la	16,7	19,6	510	502	384	331	327	-183	-35,9
Torrent	8,1	21,7	279	217	206	182	176	-103	-36,9
Torroella de Montgrí	65,3	118,3	5.124	5.288	5.651	7.023	7.726	2602	50,8
Ullà	7,6	103,6	447	772	848	707	787	340	76,1
Ullastret	10,8	23,4	352	323	292	259	253	-99	-28,1
Ultramort	4,5	41,8	237	233	225	201	188	-49	-20,7
Vall-llobrega	5,4	54,6	213	197	209	209	295	82	38,5
Verges	9,1	119,8	1.167	1.177	1.231	1.127	1.090	-77	-6,6
Vilopriu	16,4	9,8	253	215	196	176	161	-92	-36,4
Baix Empordà	**700,7**	**137,0**	**69.770**	**75.643**	**81.990**	**89.930**	**95.996**	**26226**	**37,6**

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE
(*) Hab./km^2

Pel que fa a l'estructura d'edats, l'any 1991 el Baix Empordà presenta una tendència similar a la del conjunt de Catalunya, amb una proporció de joves que supera la de vells (18,3% i 15,3%, respectivament), tot i que el pes percentual del grup de 0 a 14 anys mostra una tendència a la reducció a favor del grup d'edats més avançades. Tot i que el perfil de la piràmide d'edats, de base estreta, indica un descens de la natalitat, les taxes de creixement natural del Baix Empordà són superiors a les mitjanes catalanes.

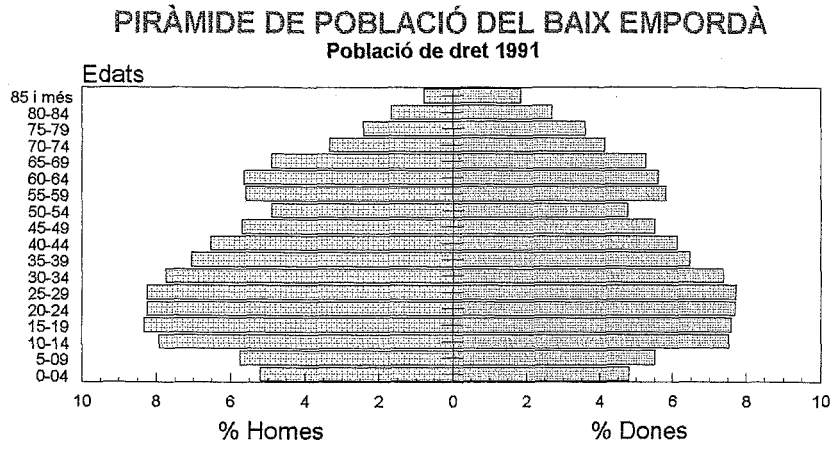

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució percentual de la població per grups d'edats 1975-1991. Baix Empordà

Any	Joves	Adults	Vells
1975	24,7	61,7	13,6
1981	24,4	62,4	13,2
1986	21,3	64,4	14,2
1991	18,3	66,4	15,3

Font: *Anuari Econòmic Comarcal*, Caixa de Catalunya, 1996

3.2.2.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica

Pel que fa a la població ocupada en els diferents sectors d'activitat econòmica l'any 1991, es pot constatar que, tot i que el Baix Empordà ha estat tradicionalment agrícola, actualment és una comarca molt terciaritzada. Els serveis hi tenen un pes important, amb gairebé la meitat de la població ocupada en aquest sector (49,7%), molt per sobre del percentatge d'ocupats en la indústria (23,3%). L'any 1991 el sector primari és el que mostra un percentatge més petit (7,4%), tot i que dobla el percentatge del conjunt català (3,7%). La construcció també mostra un valor inferior al dels serveis i al de la indústria (19,7%). Tot i això, té un pes relativament important a la comarca i supera el de la mitjana catalana (8,2%).

Si es fa l'anàlisi per municipis, es pot constatar que hi ha diferents proporcions d'ocupats als diferents sectors econòmics, que es poden agrupar en dues tipologies. La primera inclou els municipis amb una tendència a l'especialització en el sector agrícola i ramader. És formada per catorze

municipis: Foixà, Fontanilles, Garrigoles, Parlavà, la Tallada d'Empordà, Ullastret, Ultramort, Vilopriu, Colomers, Jafre, Rupià, Serra de Daró, Gualta i Palau-sator. Dels municipis que acabem d'esmentar, només en els vuit primers més del 50% de la població activa es dedica a l'agricultura o a la ramaderia; en els dos que segueixen a continuació s'hi dedica entre el 40% i el 49% de la població, i en els dos restants hi està ocupada entre el 30% i el 39%[393].

La segona tipologia correspon als municipis amb una orientació cap al terciari. Està formada per un grup de vint municipis que tenen en comú el pes relatiu del sector dels serveis, com també un percentatge significatiu de població ocupada en la indústria i la construcció. Els més terciaritzats, amb percentatges superiors al 50%, són municipis costaners: Castell-Platja d'Aro, Begur, Calonge, Palafrugell, Torroella de Montgrí i Sant Feliu de Guíxols. D'altra banda, a la comarca hi ha una sèrie de municipis amb menys pes demogràfic on la població ocupada es troba molt repartida entre el sector dels serveis i el de la indústria: Corçà, Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura, Forallac, Mont-ras, Regencós, Vall-llobrega i Verges. Finalment, hi ha un grup de quatre municipis on el percentatge d'ocupats en el sector secundari supera el 50% (Albons, Bellcaire d'Empordà, la Pera i Ullà).

Pel que fa a l'evolució de l'atur registrat, analitzant el període 1991-1997, es pot constatar que al Baix Empordà ha tingut una tendència a l'alça, especialment entre els anys 1992 i 1994. Durant tot el període les taxes d'atur se situen per sobre de les mitjanes catalanes. El mes de març de 1997 la taxa comarcal se situa en un 12,2%, dos punts per sobre de la catalana (10,2%) i la més elevada del conjunt de les comarques gironines. Per municipis, els que tenen unes taxes més altes durant el mateix mes són Ullà (18,3%), Castell-Platja d'Aro (15,2%), Begur (14,2%), Mont-ras (13,7%), Sant Feliu de Guíxols (13,5%) i Torroella de Montgrí (13,3%). L'atur afecta més els municipis turístics de la costa, amb una incidència superior en els sectors de l'hostaleria i el comerç.

---

[393] Tots aquests municipis, tot i tenir població immigrant comunitària i extracomunitària, han continuat perdent efectius de població.

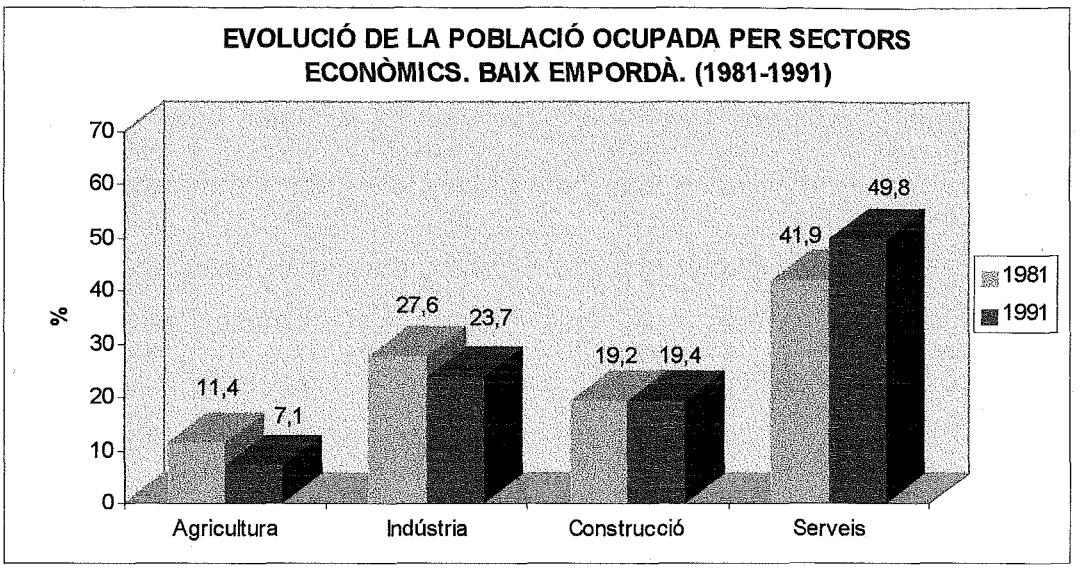

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Evolució de l'atur registrat al Baix Empordà 1991-1997

Any*	Baix Empordà			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any Anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any Anterior
1991	4.150	10,7		270.354	10,3	
1992	4.701	12,1	551	278.456	10,6	8102
1993	5.084	13,0	383	355.816	13,5	77360
1994	6.011	15,4	927	330.275	12,6	-25541
1995	5.306	13,6	-705	296.648	11,3	-33627
1996	5.319	13,7	13	297.149	11,3	501
1997	4.754	12,2	-565	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

Distribució de la població dels municipis del Baix Empordà ocupada en els diferents sectors econòmics 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Albons	29,6	9,9	42,3	18,3
Begur	5,6	13,4	27,3	53,6
Bellcaire d'Empordà	19,6	27,6	30,1	22,7
Bisbal d'Empordà, la	2,7	37,7	16,3	43,4
Calonge	6,0	11,9	28,7	53,3
Castell-Platja d'Aro	2,1	9,9	18,7	69,3
Colomers	40,0	20,0	5,0	35,0
Corçà	20,0	33,7	14,8	31,5
Cruïlles, Monells i St.S	23,8	24,4	16,8	35,0
Foixà	52,6	13,2	15,8	18,4
Fontanilles	73,2	1,8	7,1	17,9
Forallac	15,4	40,0	13,6	31,0
Garrigoles	65,5	3,5	24,1	6,9
Gualta	38,8	15,7	13,2	32,2
Jafre	44,1	20,2	10,7	25,0
Mont-ras	6,0	46,1	12,4	35,5
Palafrugell	2,8	22,4	21,9	53,0
Palamós	8,3	27,0	15,0	49,8
Palau-sator	35,1	17,9	8,6	38,4
Pals	7,1	12,1	34,6	46,1
Parlavà	62,6	12,1	12,1	13,2
Pera, la	27,5	46,5	9,2	16,9
Regencós	10,8	40,0	13,9	35,4
Rupià	43,1	11,8	13,7	31,4
Sant Feliu de Guíxols	2,7	26,6	19,9	50,8
Santa Cristina d'Aro	7,2	15,1	27,8	49,8
Serra de Daró	45,1	31,7	6,1	17,1
Tallada d'Empordà, la	50,9	23,4	13,8	12,0
Torrent	20,3	8,7	10,1	60,9
Torroella de Montgrí	7,3	20,9	18,3	53,5
Ultramort	60,7	8,9	17,9	12,5
Ullà	25,3	34,5	17,0	23,2
Ullastret	52,1	10,6	14,9	22,3
Vall-llobrega	17,8	37,4	12,9	31,9
Verges	16,1	14,3	29,2	40,4
Vilopriu	48,1	13,5	21,2	17,3
Baix Empordà	**7,1**	**23,7**	**19,4**	**49,8**
Catalunya	**3,7**	**36,2**	**8,2**	**51,9**

Font: *Anuari Econòmic*, Caixa de Catalunya, 1996

L'agricultura i la ramaderia

Al Baix Empordà l'agricultura ha tingut tradicionalment un pes important. Els camps que voregen els rius Ter i Daró, molt aptes per al conreu, concentren una gran part de terres de regadiu i tenen com a base una rica horticultura,

impulsada per la demanda turística. Es tracta d'una horticultura molt diversificada, on abunden les espècies més tradicionals: mongetes tendres, tomàquets, cebes i enciams. Des dels anys trenta, als regadius de la part més septentrional de la comarca es conreen pomeres i presseguers, conreus molt tecnificats que actualment tenen un pes important a la comarca.

El conreu tradicional de cereals continua ocupant la major part de la superfície conreada de la comarca. Actualment, l'ordi és el que ocupa més extensió, després d'haver pres la primera plaça al blat. El blat de moro també s'ha estès molt en els darrers anys en detriment de l'arròs en els camps que han estat guanyats als aiguamolls. Dels antics arrossars de la comarca, se'n conserven només unes hectàrees testimonials prop de la desembocadura del Ter.

La pesca, un dels sectors tradicionals de la comarca, continua tenint una participació notable en el sector primari de la comarca. Durant els segles XVIII i XIX els habitants de les poblacions del litoral combinaven l'activitat agrària amb l'ofici de pescador. Això es va anar perdent i es van anar centrant només en la pesca. Progressivament, els ports més petits han anat perdent importància i l'activitat pesquera s'ha anat concentrant en dos ports: Sant Feliu de Guíxols i Palamós.

El sector secundari

Dins del context català, el sector industrial del Baix Empordà té un pes poc significatiu. Tradicionalment, la indústria ha anat lligada al sector del suro. Tot i que actualment aquest subsector encara és important a la comarca, ha cedit el pas al sector de la construcció i a la indústria de materials per a la construcció (especialment a l'elaboració de materials de terra cuita).

L'evolució del sector de la construcció està molt relacionada amb el turisme i experimenta les alces i baixes en funció de les seves fluctuacions (actualment, gràcies sobretot a les segones residències). En l'actualitat, ocupa el primer lloc en el rànquing de treballadors contractats de la comarca, amb més de 3.000

persones dedicades a aquest sector. La resta de subsectors del secundari tenen un pes poc rellevant en el conjunt de l'economia de la comarca.

El sector terciari

El sector dels serveis és el sector capdavanter de l'economia del Baix Empordà, tant per la progressiva terciarització que s'està produint arreu com per la forta demanda turística i de segona residència que es dóna a la comarca, especialment a la Costa Brava, durant les darreres dècades. Des dels anys cinquanta, amb l'afluència massiva de turisme de sol i platja, la comarca ha desenvolupat una oferta d'equipaments hotelers considerable. Quant a nombre de treballadors, l'hostaleria és l'activitat que ocupa el tercer lloc després de la construcció i el comerç.

El sector comercial també té un pes important a la comarca. Es tracta d'un petit comerç minifundista, molt més dinàmic als municipis del litoral, eminentment turístics (Castell-Platja d'Aro, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, etc.), i també a la capital comarcal.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. Baix Empordà

Activitat	Nombre treballadors	%	Nombre empreses
Construcció	3.025	17,0	663
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	2.565	14,5	691
Hostaleria	1.554	8,8	507
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	1.017	5,7	201
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	988	5,6	146
Administració pública, defensa i seguretat social	981	5,5	78
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles a motor	698	3,9	155
Altres activitats empresarials	639	3,6	198
Indústria de productes alimentaris i begudes	629	3,5	96
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	599	3,4	8
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	559	3,2	78
Indústria química	479	2,7	16
Transport terrestre. Transport per canonades	443	2,5	66
Activitats recreatives, culturals i esportives	440	2,5	95
Educació	433	2,4	74
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible per a vehicles	392	2,2	130
Activitats immobiliàries	356	2,0	149
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	324	1,8	94
Serveis personals	308	1,7	173
Captació, depuració i distribució d'aigua	183	1,0	5
Indústria de la confecció i pelleteria	165	0,9	15
Construcció de maquinària i material elèctric	148	0,8	32
Agricultura, ramaderia i caça	95	0,5	30
Serveis domèstics	88	0,5	67
Intermediació financera, excepte assegurances i plans de pensions	87	0,5	3
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	83	0,5	13
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	79	0,4	27
Fabricació de mobles. Altres indústries manufactureres	70	0,4	9
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	69	0,4	11
Indústria del paper	57	0,3	16
Indústria tèxtil	43	0,2	6
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	30	0,2	11
Metal·lúrgia	24	0,1	1
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	22	0,1	4
Fabricació d'altres materials de transport	19	0,1	7
Reciclatge	16	0,1	6
Producció i distribució energia elèctrica, gas i aigua	14	0,1	3
Indústria del cuir	6	0,0	1
Extracció i aglomeració d'antracita, hulla, lignit i torba	3	0,0	1
Fabricació d'instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	3	0,0	3
Correus i telecomunicacions	3	0,0	1
Lloguer de maquinària i equip, efectes personals i utillatge domèstic	3	0,0	2
Silvicultura i explotació forestal	2	0,0	1
Fabricació de vehicles de motor i remolcs	1	0,0	1
TOTAL	**17.742**	**100,0**	**3.894**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

3.3.3. LA GARROTXA

3.3.3.1. Situació

La Garrotxa és la més oriental de les comarques de muntanya catalanes, amb una superfície de 734,2 km^2. Administrativament, es divideix en un total de 21 municipis i la capital és Olot. Orogràficament, es tracta d'una comarca molt variada i complexa: s'hi diferencien clarament dues subcomarques: a la banda nord, l'Alta Garrotxa, de relleu abrupte i poc habitada; a la banda sud, la Baixa Garrotxa, de paisatge molt més suau i valls més regulars.

L'Alta Garrotxa té unes alçades i una diversitat de relleus superiors a la mitjana comarcal. Aquests trets físics han determinat l'existència d'un tipus de poblament predominantment disseminat i una activitat econòmica centrada quasi exclusivament en l'agricultura i la ramaderia. El despoblament i la desarticulació de l'estructura econòmica de l'Alta Garrotxa han estat progressius. El relleu molt menys accidentat i amb valls més amples de la Baixa Garrotxa han afavorit l'assentament humà en aquest espai. La plana d'Olot concentra la major part de la població de la comarca, especialment la capital comarcal, com també la major part de les activitats productives i de serveis que, juntament amb els principals eixos viaris, ressegueixen la vall del Fluvià.

Des del final de la dècada dels 60 fins avui han desaparegut 10 municipis arran del procés d'agregació o fusió. El municipi de Batet, per exemple, s'annexionà a Olot el 1969; els municipis de Joanetes, la Pinya, Sant Esteve d'en Bas i Sant Privat d'en Bas es fusionaren i formaren la Vall d'en Bas el 1969; aquest any, Dosquers va formar part del municipi de Maià de Montcal; el 1972, Oix va esdevenir un nucli de Montagut; Bassegoda es va annexionar a Albanyà (i va passar a dependre de l'Alt Empordà) i Beget ho féu a Camprodon (i administrativament va passar a dependre del Ripollès).

3.3.4.2. La població[394]

L'any 1996 a la Garrotxa hi vivia una població de dret de 46.708 habitants. La majoria de la població es distribueix de manera concentrada a la vall del Fluvià: el 74% es concentra al llarg d'un sistema urbà, més o menys continu, format per les Preses, Olot, Sant Joan, Castellfollit, Sant Jaume, Argelaguer i Besalú. La capital comarcal, Olot, amb 27.482 habitants, té un pes indiscutible dins d'aquest sistema.

Si alguna cosa ha caracteritzat l'evolució de la població del conjunt de la comarca durant el segle XX ha estat el creixement feble i moderat i una creixent concentració de la població a la capital i, en menys intensitat, als altres municipis de la rodalia, en detriment de la resta de municipis de muntanya.

Durant els darrers quinze anys, dels 21 municipis de la comarca, 16 han experimentat un descens de població. Es continua produint una pèrdua important als municipis del nord i del sud-est, les àrees més deprimides de la comarca. L'evolució negativa es dóna especialment a l'Alta Garrotxa, excepte en dos municipis que ja partien d'una població molt baixa i que han augmentat, bàsicament, per la població neorural (Sales de Llierca i Beuda).

Els municipis que experimenten un creixement demogràfic més important durant els darrers quinze anys són Olot i Santa Pau; entre el 1981 i el 1996 presenten unes taxes de creixement anual del 0,8% i el 0,9%, respectivament. Així, de la dinàmica demogràfica actual de la comarca, cal destacar la concentració de la població a Olot (centre real de tota la comarca) i a Santa Pau, que darrerament presenta un important dinamisme a causa de la promoció turística de la zona.

Si bé durant el període global del 1981-1996 continua la tendència de concentració a la capital, ja que l'augment de la població comarcal es dóna en

[394] En aquesta comarca no parlarem específicament de la població en els municipis de menys de 3.000 habitants perquè tots els pobles de la Garrotxa, llevat d'Olot, tenen menys de 3.000 habitants.

gran part a Olot, des del 1991 s'està produint una nova dinàmica de creixement als municipis més petits. Entre el 1991 i el 1996, dels 21 municipis de la Garrotxa 11 perden població (el 52%), mentre que la resta (el 48%) tenen taxes de creixement positives. Deixant de banda la capital de la comarca, els creixements més espectaculars els trobem a Sant Aniol de Finestres, Riudaura i Santa Pau, i els més modestos, a Sant Feliu de Pallerols, Sant Jaume de Llierca, la Vall d'en Bas i la Vall de Bianya. A manera de conclusió, podem afirmar que la recuperació demogràfica dels pobles més petits es produeix, quan la comparem amb la de les altres comarques que ja hem comentat, més tardanament.

D'altra banda, cal destacar que el 1995 dos terços dels municipis tenien saldos migratoris interns positius i només una tercera part els tenia negatius. Besalú, les Preses, Sant Aniol de Finestres, Sant Feliu de Pallerols, Sant Jaume de Llierca, Santa Pau i la Vall de Bianya són els únics municipis on el nombre de sortides és superior al d'entrades. Pel que fa a la població immigrant, gairebé tots els pobles de la Garrotxa han rebut, tal com han fet els d'altres comarques, persones que provenen d'Europa i d'altres continents. Fins i tot municipis tan petits com Sales de Llierca (66 hab.), Beuda (120 hab.), Mieres (300 hab.), Argelaguer (361 hab.), etc. tenen entre 2 i 8 immigrants. Els municipis on hi ha més immigrants són –a banda d'Olot– Sant Joan les Fonts (34), Castellfollit de la Roca (28), les Planes d'Hostoles (27), la Vall de Bianya (21), etc.

EVOLUCIÓ DE LA TAXA DE CREIXEMENT ANUAL 1960-1995. GARROTXA-COMARQUES GIRONINES-CATALUNYA (% acumulatiu)

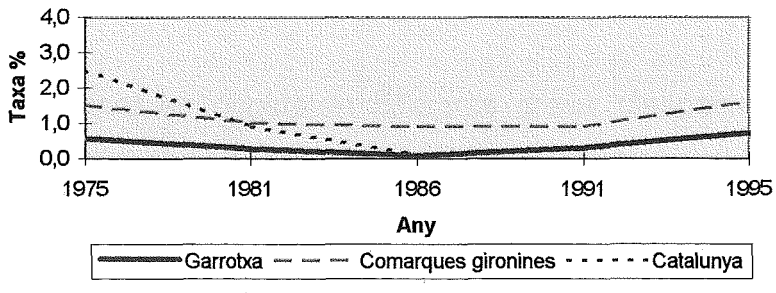

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis de la Garrotxa

Municipi	Sup.km^2	Densitat * 1996	Pob. de Dret 1970	Pob. de Dret 1975	Pob. de dret 1981	Pob. de Dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Argelaguer	12,7	28,4	466	409	362	363	361	-105	-22,5
Besalú	4,8	423,1	1.798	1.996	2.091	2.098	2.031	233	13,0
Beuda	35,7	3,4	193	143	107	130	120	-73	-37,8
Castellfollit de la Roca	0,7	1437,1	1.157	1.202	1.144	1.029	1.006	-151	-13,1
Maià de Montcal	17	18,8	503	419	385	325	320	-183	-36,4
Mieres	26,1	11,5	589	506	396	339	300	-289	-49,1
Montagut	93,4	8,3	822	887	797	774	771	-51	-6,2
Olot	29,1	944,4	21.363	23.179	25.072	26.713	27.482	6119	28,6
Planes d'Hostoles, les	37	47,1	2.017	1.924	1.861	1.803	1.743	-274	-13,6
Preses, les	9,5	139,7	1.131	1.285	1.403	1.300	1.327	196	17,3
Riudaura	24,2	16,1	633	507	431	364	389	-244	-38,5
Sales de Llierca	36,4	1,8	110	65	39	54	66	-44	-40,0
Sant Aniol de Finestres	47,5	5,3	392	307	275	237	251	-141	-36,0
Sant Feliu de Pallerols	34,9	31,5	1.291	1.191	1.139	1.087	1.101	-190	-14,7
Sant Ferriol	41,8	4,5	312	277	221	201	188	-124	-39,7
Sant Jaume de Llierca	7,1	107,2	823	855	791	757	761	-62	-7,5
Sant Joan les Fonts	31,9	86,1	-	2.926	2.924	2.821	2.745	-	-
Santa Pau	48,8	29,6	1.513	1.246	1.274	1.391	1.445	-68	-4,5
Tortellà	11	62,1	856	806	767	692	683	-173	-20,2
Vall d'en Bas, la	90,5	28,1	3.445	3.220	2.640	2.531	2.542	-903	-26,2
Vall de Bianya, la	94	11,4	1.504	1.196	1.126	1.051	1.076	-428	-28,5
Garrotxa	**734,1**	**63,6**	**40.918**	**44.546**	**45.245**	**46.060**	**46.708**	**5790**	**14,2**

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE
(*) Hab./km^2

La piràmide de la Garrotxa presenta una estructura pròpia d'una població madura. Amb una base clarament estreta i un fort contingent de població d'edats compreses entre els 55 i els 70 anys, es fa palesa la tendència cap a l'envelliment i, per tant, cap a un cert estancament. Aquesta estructura relativament envellida amb un fort contingent d'adults, que des de l'any 1975 han anat engrandint progressivament la població vella en detriment de la població més jove, és conseqüència d'un creixement natural negatiu amb taxes de natalitat molt baixes, sobretot als municipis més petits. Aquesta tendència, no obstant això, és contrarestada per un saldo migratori positiu.

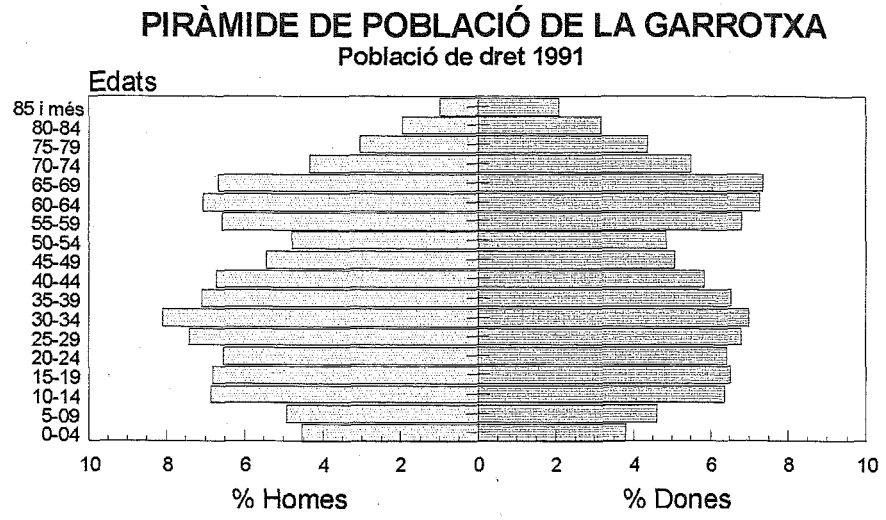

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució de la població per grups d'edats. 1975-1991 (%)

Any	Joves	Adults	Vells
1975	19,7	67,1	13,2
1981	19,7	65,7	14,6
1986	17,7	65,7	16,5
1991	15,5	64,7	19,8

Font: *Anuari Econòmic Comarcal,* Caixa de Catalunya, 1996

3.3.3.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica

En general, l'any 1991 la comarca tenia una especialització industrial important, amb gairebé la meitat de la població ocupada en aquest sector (48,7%), molt per sobre de la mitjana catalana (36,2%). Ara bé, la Garrotxa disposa també d'una llarga tradició agrícola i ramadera, de manera que la població ocupada en el sector primari (7,1%) també supera la mitjana catalana (3,7%) quasi en el doble. El sector dels serveis a la comarca, tot i que cada vegada absorbeix més ocupats, presenta un percentatge inferior (35,3% i 51,9, respectivament).

En l'àmbit municipal es constaten diferents graus d'especialització en els diferents municipis. L'any 1991 els municipis que tenien un percentatge més alt de població dedicada a les activitats agrícoles i ramaderes eren Sales de Llierca (75%), Mieres (57%), Maià de Montcal (47,3%), Riudaura (40,9%) i Santa Pau (36,1%). Els que tenien una especialització industrial més elevada

eren Beuda, Argelaguer, Castellfollit de la Roca i Sant Jaume de Llierca, amb més del 60% de la població ocupada en aquest sector. En el terciari sobresortien Olot, que com a cap comarcal concentra una bona part dels serveis i equipaments de la comarca, i algun municipi amb una clara vocació turística (Besalú).

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS ECONÒMICS. GARROTXA (1981-1991)

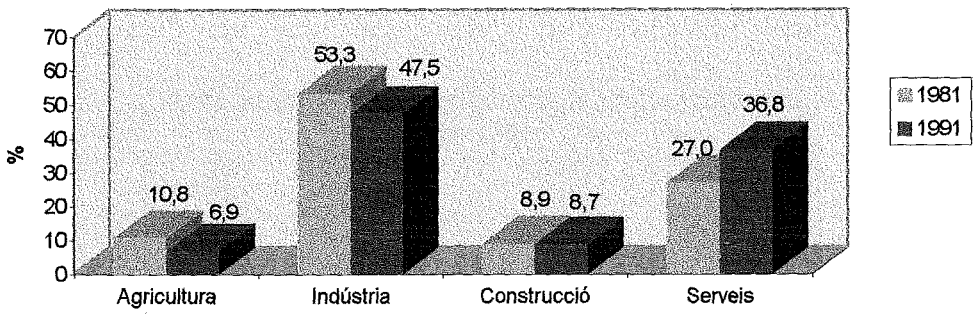

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Distribució de la població ocupada dels municipis de la Garrotxa en els diferents sectors econòmics 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Argelaguer	10,2	64,6	7,1	18,1
Besalú	3,3	46,5	9,8	40,4
Beuda	12,5	64,6	9,0	13,9
Castellfollit de la Roca	0,7	62,1	8,6	28,7
Maià de Montcal	47,3	10,9	22,7	19,1
Mieres	57,3	13,4	9,8	19,5
Montagut	25,6	46,9	7,9	19,7
Olot	1,9	46,6	8,7	42,9
Planes d'Hostoles, les	6,8	59,4	10,5	23,4
Preses, les	10,5	50,1	10,5	28,9
Riudaura	40,9	33,0	12,5	13,6
Sales de Llierca	75,0	0,0	0,0	25,0
Sant Aniol de Finestres	26,1	47,7	10,5	15,7
Sant Feliu de Pallerols	15,3	47,6	13,5	23,6
Sant Ferriol	27,2	39,0	1,5	32,4
Sant Jaume de	8,3	60,3	13,7	17,7

Llierca				
Sant Joan les Fonts	5,1	67,0	9,3	18,7
Santa Pau	36,1	24,9	11,7	27,2
Tortellà	13,0	56,3	9,8	20,9
Vall de Bianya, la	21,4	54,2	6,4	18,0
Vall d'en Bas, la	23,3	46,8	7,4	22,5
Garrotxa	**6,9**	**47,5**	**8,7**	**36,8**
Catalunya	**3,7**	**36,2**	**8,2**	**51,9**

Font: *Anuari Econòmic*, Caixa de Catalunya, 1996

Tot i la crisi industrial que va patir la comarca a partir dels anys setanta i que va afectar especialment la indústria tèxtil, les taxes d'atur encara són inferiors a les del conjunt català. L'any 1997 l'atur presenta taxes en general baixes. Només a dos municipis sobrepassa el 10%, a les Planes d'Hostoles (11,7%) i a Tortellà (11%), ambdós amb importància del sector industrial. Els municipis més rurals tenen unes taxes d'atur molt baixes, totes inferiors al 4%.

Evolució de l'atur registrat a la Garrotxa 1991-1997

Any*	Garrotxa			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior
1991	1.809	8,7		270.354	10,3	
1992	1.603	7,7	-206	278.456	10,6	8102
1993	1.691	8,1	88	355.816	13,5	77360
1994	2.158	10,4	467	330.275	12,6	-25541
1995	1.855	8,9	-303	296.648	11,3	-33627
1996	1.553	7,5	-302	297.149	11,3	501
1997	1.435	6,9	-118	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

La indústria, principal motor de l'economia garrotxina

La Garrotxa és una comarca amb una forta especialització industrial, basada en una llarga tradició manufacturera (condicionada en gran part per la manca de primeres matèries). Ja a l'època medieval a la comarca hi havia una intensa activitat artesanal (especialment en la indústria dels derivats de la llana –teixidors, tintorers, paraires...–). Al segle XVIII el tèxtil es va convertir en el sector capdavanter de la indústria olotina (mitges de teler com a primer indici; barretines, teixit de cotó i indianes); més tard es van desenvolupar indústries

derivades al seu entorn (agulles de teler, tisores, telers de mitges...). A principi del XIX la indústria es va anar diversificant i, a part del tèxtil, es van desenvolupar altres activitats com la metal·lúrgia (llaunes, claus, ganivets...), el paper (a Sant Joan les Fonts) o la fusta (culleres de Tortellà).

La indústria s'ha desenvolupat sobretot al llarg dels rius (les primeres instal·lacions fabrils van lligades a l'aprofitament hidràulic), especialment al llarg de l'eix del riu Fluvià (Olot-Sant Joan les Fonts-Besalú) i també del riu Brugent (les Planes d'Hostoles). Té una estructura de petita i mitjana empresa (amb una mitjana de 18 treballadors per empresa) i de capital autòcton (tan sols en els darrers anys el capital forà inverteix en algunes petites empreses de tecnologia punta).

La indústria alimentària ocupa el primer lloc quant a nombre de treballadors i empreses, especialment la càrnia. Es fonamenta bàsicament en la producció d'embotits que es va començar a desenvolupar després de la guerra, gràcies als avantatges climatològics que oferia la comarca i a la proximitat de la cria de porcs. Els escorxadors, dedicats quasi exclusivament a la matança de porcs, i les sales de desfer han seguit un desenvolupament paral·lel a la producció d'embotits.

La indústria tèxtil és la segona en importància a la comarca, amb dos sectors dominants: el gènere de punt (en retrocés) i la filatura. El tèxtil, a partir de mitjan anys 70, va passar una forta crisi que va comportar nombroses reduccions de personal i fallides d'empreses i, conseqüentment, es va convertir en la principal activitat generadora d'atur a la comarca. Entre el 1989 i el 1992, de les 12 empreses que van tancar a la Garrotxa, 8 eren del tèxtil. Sobresurten la Cooperació Fabril (1990, amb 195 treballadors) i les Indústries Montsà (1992, amb 152 treballadors).

El subsector de la fusta és una activitat més minoritària a la comarca, però amb una tradició important. Aplega un seguit d'activitats diversificades (fusteria, tapisseria, vernisseria, torneria, serradores, ebenisteria...). Altres branques industrials que tenen representació a la Garrotxa són el paper i les arts

gràfiques, la indústria química i del plàstic, la metal·lúrgia i la imatgeria religiosa, aquesta darrera de caire artesanal i molt centrada a la ciutat d'Olot.

El sector primari: cada cop més orientat cap a la ramaderia

La Garrotxa té igualment una llarga tradició agrícola i ramadera, però, com la resta de Catalunya, en els darrers anys ha viscut un procés ininterromput de pèrdua d'actius agraris. Si l'any 1981 hi havia 1.927 actius, el 1991 aquests s'havien reduït fins a 1.307.

Les petites explotacions familiars de subsistència actualment tenen greus problemes per sobreviure, atès que són escassament competitives i sofreixen una manca de continuïtat generacional.

Ara bé, tot i la reducció d'actius agraris i del nombre d'explotacions, augmenten les seves dimensions mitjanes i l'agricultura i la ramaderia es van especialitzant cada cop més, fet que va acompanyat de la millora en eficàcia i tecnologia. La majoria de les explotacions de la comarca es dediquen als conreus farratgers, els cereals per al bestiar i el blat de moro (és la primera comarca catalana dedicada al conreu d'aquest darrer) i, per tant, l'agricultura es troba cada cop més orientada cap a la ramaderia.

Totes aquestes tendències s'emmarquen en el procés de reforma de la PAC, encaminada a la disminució de les superfícies cultivades i a la modernització de les explotacions per reestructurar un sector amb una gran quantitat d'excedents (per la mateixa raó les petites explotacions poc competitives tenen dificultats per sobreviure).

Els municipis amb més terres llaurades són la Vall d'en Bas, la Vall de Bianya, Olot, Maià de Montcal i Santa Pau, que tenen el 54% de la superfície cultivada total.

La ramaderia és l'activitat econòmica més important del primari a la Garrotxa. La reorientació farratgera i d'aliments per al bestiar ha ajudat a incrementar-ne la importància, basada sobretot en el porcí i el boví. El porcí és el més

destacat, amb un fort increment durant els últims anys, igual que arreu de Catalunya. El boví ha tingut un increment gradual des de principi dels 70. El de llet ha experimentat una regressió (quotes lleteres), mentre que el de carn ha augmentat.

El municipi més important on es concentra l'activitat ramadera és la Vall d'en Bas, amb una clara especialització tant bovina com porcina. La cooperativa SAT Vall d'en Bas té un paper important en tot el sector primari, tant en la producció com en la gestió i comercialització (destaca la captació de la producció lletera i la comercialització de llet i derivats).

Els serveis: un sector dinàmic i en creixement

Entre l'any 1981 i el 1991 el sector serveis experimenta un augment important, tant a la Garrotxa com a Catalunya (més terciaritzada). Tot i que la Garrotxa és principalment industrial, el sector serveis és el que en els darrers anys ha incrementat més la seva activitat. Han augmentat els serveis personals, els serveis a les empreses i, sobretot, el turisme.

El comerç és la branca més important quant a nombre de treballadors i d'establiments. Es troba molt concentrat a Olot i rodalia, on en els darrers anys s'han instal·lat grans superfícies comercials. Els petits comerços tradicionals tenen dificultats per sobreviure, no són competitius per enfrontar-se a l'oferta que presenten les grans superfícies. L'hostaleria és la segona activitat en importància quant a nombre de treballadors contractats i establiments. Durant els darrers anys s'ha incrementat de manera important tant l'oferta hotelera com l'extrahotelera. Això és degut al fet que la comarca té un gran potencial turístic capaç de satisfer una demanda urbana cada cop més generalitzada d'espais naturals i culturals autèntics i ben tractats. En l'àmbit local, també han sorgit diverses iniciatives per promoure el turisme i augmentar l'oferta d'activitats.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. Garrotxa

Activitat	Nombre treballadors	%	Nombre empreses
Indústria de productes alimentaris i begudes	1.954	16,3	126
Indústria tèxtil	1.475	12,3	97
Construcció	912	7,6	238
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	846	7,1	282
Indústria del paper	628	5,2	30
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	542	4,5	89
Indústria química	529	4,4	22
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	451	3,8	64
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles de motor	440	3,7	98
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	404	3,4	78
Altres activitats empresarials	390	3,3	97
Administració pública, defensa i seguretat social	388	3,2	41
Educació	338	2,8	41
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible per a vehicles	329	2,7	80
Hostaleria	317	2,6	125
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	300	2,5	27
Transport terrestre. Transport per canonades	294	2,5	49
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	212	1,8	21
Construcció de maquinària i material elèctric	182	1,5	21
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	162	1,4	3
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	140	1,2	4
Indústria de la confecció i pelleteria	113	0,9	18
Metal·lúrgia	104	0,9	6
Serveis personals	103	0,9	49
Activitats recreatives, culturals i esportives	76	0,6	27
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	69	0,6	10
Fabricació de mobles. Altres indústries manufactureres	61	0,5	6
Activitats immobiliàries	50	0,4	31
Producció i distribució, energia elèctrica, gas i aigua	49	0,4	3
Agricultura, ramaderia i caça	43	0,4	11
Indústria del cuir	38	0,3	5
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	15	0,1	5
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	6	0,1	2
Silvicultura i explotació forestal	5	0,0	2
Fabricació d'instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	4	0,0	2
Lloguer de maquinària i equip, efectes personals i utillatge domèstic	4	0,0	3
Construcció de màquines d'oficina i ordinadors	3	0,0	1
Pesca i aqüicultura	1	0,0	1
Reciclatge	1	0,0	1
TOTAL	**11.978**	**100**	**1.816**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

3.3.4. EL GIRONÈS

3.3.4.1. Situació

La comarca del Gironès té una superfície total de 575,6 km^2. No és una unitat homogènia morfològicament, sinó que la seva característica principal és la diversitat d'unitats físiques que tenen en comú l'existència de l'aglomeració urbana de Girona. La comarca està situada a cavall entre dues planes importants, la plana de l'Empordà i la Depressió Prelitoral, i queda gairebé encaixada entre dos sistemes orogràfics, el Transversal i el Mediterrani. La seva situació física l'ha convertit en un espai de pas obligat entre França i l'Estat espanyol, per la qual cosa les comunicacions hi han tingut un desenvolupament notable. Administrativament es divideix en 27 municipis, amb Girona com a cap comarcal indiscutible.

Durant les darreres dècades s'han produït diverses agregacions i segregacions municipals a la comarca: Palau-sacosta, Santa Eugènia de Ter i Sant Daniel agregats a Girona (1963), Medinyà agregat a Sant Julià de Ramis (1973), Salt agregat a Girona (1974), Sarrià de Ter agregat a Girona (1976), Sant Andreu del Terri agregat a Cornellà del Terri (1976). El 1983 se segreguen de Girona els municipis de Salt i Sarrià de Ter.

3.3.4.2. La població

L'any 1996 la comarca del Gironès té una població de dret de 129.044 habitants. Es tracta de la comarca de l'àmbit gironí més densificada i amb un pes demogràfic més important, a causa del pes indiscutible de l'aglomeració urbana de Girona. La capital comarcal, centre d'atracció social i econòmic, té una població total de 70.576 habitants i, juntament amb els municipis contigus que conformen l'àrea urbana (Salt i Sarrià de Ter), concentra el 74% de la població comarcal.

Seguint la mateixa tendència del conjunt català, a partir de la dècada dels cinquanta i, especialment, entre el 1965 i el 1970, les grans ciutats del Gironès

experimentaren un fort creixement poblacional, afavorit en gran part per l'arribada d'un contingent important d'immigrants provinents del sud de l'Estat espanyol. Girona, Cassà de la Selva, Llagostera, Salt i Sarrià de Ter creixen amb l'impacte d'una important industrialització i d'un comerç en expansió. Al fort creixement de la ciutat de Girona cal afegir les agregacions dels municipis de Salt i Sarrià, amb un augment espectacular del nombre d'habitants entre el 1970 i el 1975 i una davallada important a partir del 1983.

Durant els darrers anys continua la tendència de creixement de la població, per bé que més moderada, i les taxes de creixement se situen per sobre de la mitjana catalana. Aquesta dinàmica es dóna en gairebé tots els municipis, excepte en els més petits, que experimenten una lleugera davallada de la població. En el període global d'entre el 1970 i el 1996 perden habitants un total d'onze municipis: Sant Gregori, Sant Andreu Salou, Viladasens, Madremanya, Sant Martí de Llémena, Campllong, Canet d'Adri, Juià, Sant Martí Vell, Aiguaviva i Sant Jordi Desvalls.

Els municipis del Gironès que en el període 1970-1996 tenen un creixement més important són la capital comarcal i els municipis de la rodalia, especialment Sant Julià de Ramis, Vilablareix, Salt, Quart i Fornells de la Selva. La proximitat de Girona ha comportat que, en molts casos, aquests municipis hagin esdevingut pobles dormitori.

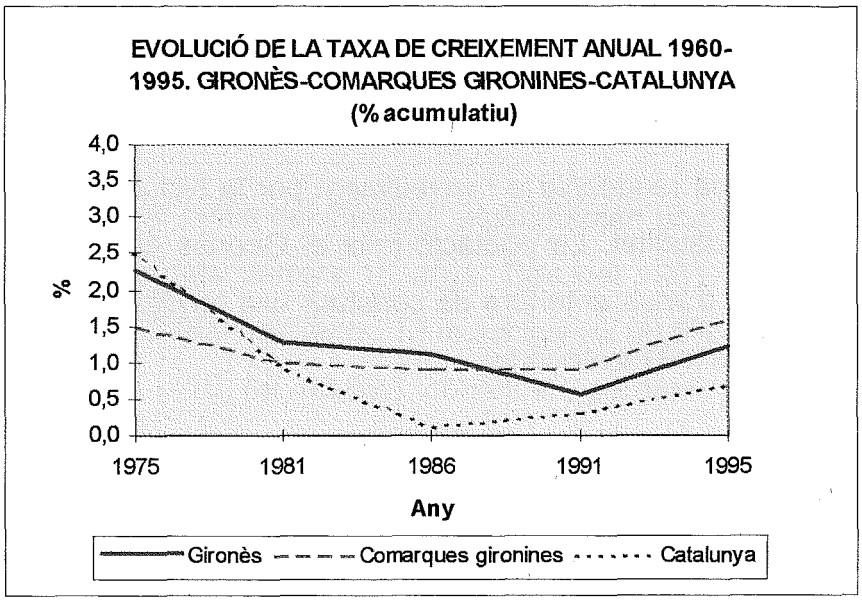

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis del Gironès

Municipi	Sup.km^2	Densitat * 1996	Pob. de dret 1970	Pob. de dret 1975	Pob. de dret 1981	Pob. de dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Aiguaviva	13,9	31,1	475	423	330	354	432	-43	-9,1
Bescanó	36,7	80,9	2.610	2.579	2.632	2.833	2.970	360	13,8
Bordils	7,3	179,3	1.200	1.206	1.242	1.330	1.309	109	9,1
Campllong	8,7	32,2	386	348	309	262	280	-106	-27,5
Canet d'Adri	45,2	11,1	528	433	438	467	503	-25	-4,7
Cassà de la Selva	45	165,1	6.157	6.623	6.739	7.165	7.428	1271	20,6
Celrà	20,1	125,5	2.342	1.961	2.131	2.358	2.522	180	7,7
Cervià de Ter	9,6	68,4	634	619	655	637	657	23	3,6
Flaçà	6,7	127,0	912	951	991	914	851	-61	-6,7
Fornells de la Selva	11,8	110,8	902	924	944	1.152	1.308	406	45,0
Girona	38,4	1837,9	47.747	75.109	86.624	68.656	70.576	22829	47,8
Juià	8,4	30,8	318	294	269	283	259	-59	-18,6
Llagostera	76,6	70,6	4.485	4.742	5.033	5.354	5.410	925	20,6
Llambilles	14,6	30,7	385	396	423	429	448	63	16,4
Madremanya	13,6	13,4	253	209	202	179	182	-71	-28,1
Quart	37,4	56,8	1.215	1.239	1.272	2.083	2.123	908	74,7
Salt	6,4	3362,3	11.364	-	-	21.807	21.519	10155	89,4
Sant Andreu Salou	6	24,3	243	229	166	137	146	-97	-39,9
Sant Gregori	49,2	43,3	6.380	1.472	1.634	1.867	2.130	-4250	-66,6
Sant Joan de Mollet	3,3	111,2	365	302	315	312	367	2	0,5
Sant Jordi Desvalls	11,7	50,3	679	620	626	602	588	-91	-13,4
Sant Julià de Ramis	18,1	107,3	694	1.284	1.346	1.731	1.942	1248	179,8
Sant Martí de Llèmena	43,7	8,5	511	389	319	313	372	-139	-27,2
Sant Martí Vell	17,3	10,7	211	180	199	204	185	-26	-12,3
Sarrià de Ter	4,2	721,9	2.470	3.754	-	3.237	3.032	562	22,8
Vilablareix	6,1	216,9	504	804	803	1.020	1.323	819	162,5
Viladasens	15,6	11,7	264	225	190	189	182	-82	-31,1
Gironès	**575,6**	**224,2**	**94.234**	**107.315**	**115.832**	**125.875**	**129.044**	**34810**	**36,9**

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE

(*) Hab./km^2

La dinàmica de creixement positiu que s'ha produït al conjunt de la comarca durant les darreres dècades ha determinat la configuració d'una estructura d'edats relativament jove, tot i que, igual que el conjunt de Catalunya, la comarca presenta una tendència a l'envelliment per la reducció en els últims anys de la taxa de natalitat. La població jove al Gironès és del 19,8% l'any 1991, però respecte d'anys anteriors es constata una tendència a reduir-se a favor del grup d'edats més avançades.

Tot i això, el creixement natural de la població encara es manté per sobre del del conjunt de Catalunya. Cal dir que el Gironès és una de les cinc comarques catalanes amb una taxa de fecunditat més elevada. Per municipis, només cinc presenten un creixement natural positiu (Girona i municipis de la rodalia). Els creixements més negatius els trobem als municipis més petits (Madremanya i Sant Andreu Salou), on l'activitat agrícola predomina per sobre de les altres i les comunicacions amb les rutes més importants de la comarca són més deficients. També són els municipis amb els percentatges de població vella més elevats.

PIRÀMIDE DE POBLACIÓ DEL GIRONÈS

Població de dret 1991

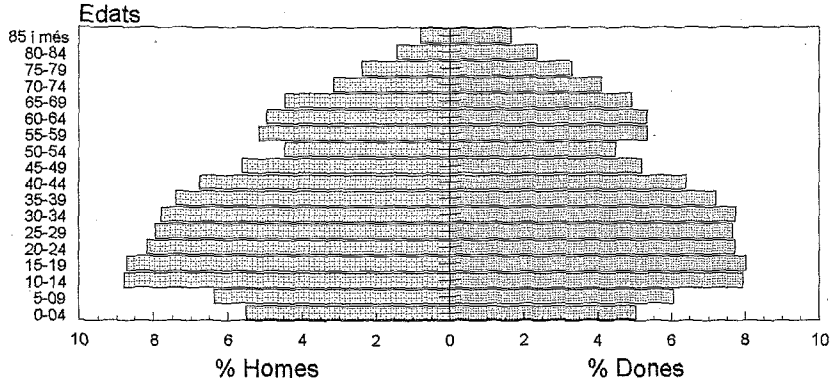

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució de la població per grups d'edats. 1975-1991 (%)

Any	Joves	Adults	Vells
1975	26,3	62,8	10,8
1981	25,9	62,9	11,3
1986	23,5	64	12,5
1991	19,8	65,9	14,3

Font: *Anuari Econòmic Comarcal*, Caixa de Catalunya, 1996

Evolució de la població i del poblament dels municipis de menys de 3.000 habitants entre el 1981 i el 1996

Bona part dels pobles petits del Gironès experimenten una tímida recuperació demogràfica al llarg dels darrers 15 anys. Des del 1981 fins avui, dels 23 pobles de menys de 3.000 habitants, 13 municipis (el 56,5%) han augmentat el nombre d'habitants i 10 (el 43,5%) continuen perdent població. Aquests percentatges els valorem positivament perquè en el període anterior, és a dir, entre el 1970 i el 1981, el 65,2% dels pobles de menys de 3.000 habitants experimentaren una davallada del nombre d'habitants.

Pel que fa als saldos migratoris, cal dir que no podem ser tan optimistes com hem estat en parlar d'altres comarques. El 1995, 12 municipis petits (el 52,2% dels pobles amb menys de 3.000 habitants) tingueren un saldo migratori intern positiu, 10 municipis (el 43,5%) el tingueren negatiu i només 1 (el 4,3%) no va experimentar cap variació. Amb tot, però, tots els municipis –llevat de Viladasens– han rebut població estrangera. Cal destacar especialment els casos de Celrà (2.358 hab. i 66 immigrants), Quart (amb 2.083 hab. i 64 immigrants), Fornells de la Selva (amb 1.152 hab. i 22 immigrants), etc.

3.3.4.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica

De l'anàlisi de la distribució sectorial de la població ocupada es pot constatar que el sistema econòmic del Gironès es troba molt terciaritzat però amb un pes important de la indústria a la comarca. L'any 1991 la proporció més elevada de població ocupada correspon al sector dels serveis (56,8%), per sobre de la mitjana catalana (51,9%). El sector industrial té un percentatge d'ocupats més baix (30,5%) que el del total de Catalunya (36,2%). El primari i la construcció no superen el 10% a la comarca (3,4% i 9,4%, respectivament).

Per municipis es donen diferents nivells d'ocupats en els diferents sectors econòmics, per la qual cosa es pot parlar de diversos grups. El primer grup, orientat clarament cap al sector agrari, el formen cinc municipis: Sant Andreu

Salou (amb el 95,5% de la població ocupada en aquest sector i sense representació en els sectors de la indústria), en segon lloc Viladasens (81,8%), en tercer lloc Sant Martí de Llémena (63,3%), i a molta distància se situen Madremanya (38,5%) i Sant Martí Vell (31,4%).

Un segon grup el formen els municipis que tenen una base industrial més consolidada. Són els municipis veïns de Girona, amb més del 38% de la població ocupada en la indústria i amb un percentatge important d'ocupats en el sector dels serveis: Salt, que comparteix el pes de la indústria (39,4%) amb el del terciari (47%), Sarrià de Ter (60,6%), Sant Gregori (52,6%), Fornells de la Selva (39,1%), aquest darrer amb una representació també important del sector dels serveis (49,9%).

La resta de municipis que presenten una proporció molt elevada d'ocupats en la indústria són Flaçà, Celrà, Juià, Cassà de la Selva, Campllong, Quart i Cervià de Ter.

El percentatge d'ocupats en el sector de la construcció, tot i que sempre es manté en tercer lloc, té valors elevats en alguns municipis: Bordils, Canet d'Adri, Llagostera, Llambilles, Madremanya i Sant Martí Vell.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS ECONÒMICS. GIRONÈS. (1981-1991)

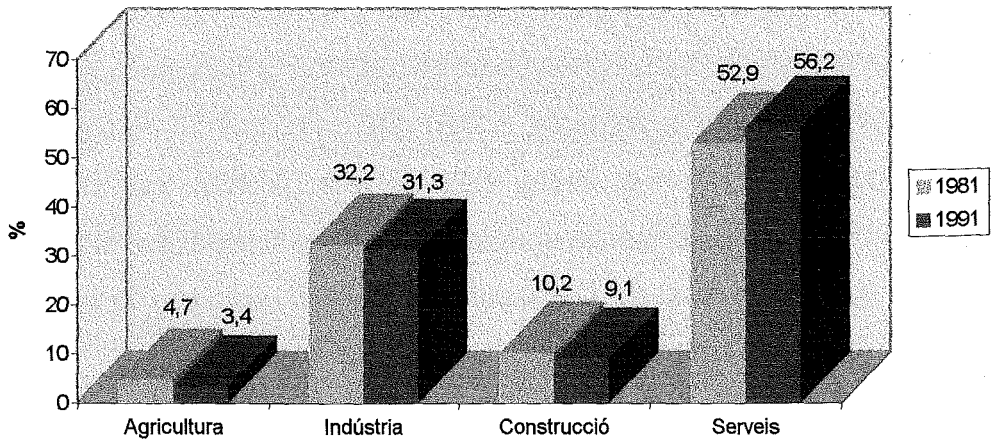

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Distribució de la població dels municipis del Gironès ocupada en els diferents sectors econòmics 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Aiguaviva	9,5	52,4	3,3	34,8
Bescanó	16,5	47,8	10,8	24,9
Bordils	18,3	28,1	20,6	33,0
Campllong	13,2	52,2	9,6	25,0
Canet d'Adri	29,9	20,5	21,3	28,4
Cassà de la Selva	6,4	55,5	9,8	28,3
Celrà	3,9	62,9	6,3	27,0
Cervià de Ter	28,2	35,6	14,9	21,3
Flaçà	3,1	72,2	4,4	20,3
Fornells de la Selva	3,7	39,1	7,4	49,9
Girona	1,2	20,6	8,5	69,7
Juià	12,3	58,5	4,6	24,6
Llagostera	11,3	37,1	18,4	33,2
Llambilles	15,8	28,1	25,7	30,4
Madremanya	38,5	0,0	23,1	38,5
Quart	5,0	44,1	16,0	34,9
Salt	1,5	39,4	12,1	47,0
Sant Andreu Salou	95,5	0,0	4,6	0,0
Sant Gregori	7,3	52,6	8,6	31,4
Sant Joan de Mollet	28,2	35,2	12,7	23,9
Sant Jordi Desvalls	35,7	18,7	14,0	31,6
Sant Julià de Ramis	4,9	45,2	12,7	37,2
Sant Martí de Llémena	63,3	12,7	2,5	21,5
Sant Martí Vell	31,4	8,6	20,0	40,0
Sarrià de Ter	1,0	60,6	5,6	32,8
Vilablareix	7,1	35,7	10,9	46,3
Viladasens	81,8	3,6	1,8	12,7
Gironès	**3,4**	**31,3**	**9,1**	**56,2**
Catalunya	**3,7**	**36,2**	**8,2**	**51,9**

Font: *Anuari Econòmic*, Caixa de Catalunya, 1996

Pel que fa a l'atur registrat, entre el 1991 i el 1994 el Gironès, igual que la resta de comarques gironines i el conjunt de Catalunya, ha tingut una tendència a l'alça. A partir del 1995 aquesta tendència s'inverteix, amb una reducció de les taxes d'atur fins a situar-se en el 8,5% l'any 1997. Durant tot el període els valors de la comarca es mostren sempre inferiors als del total català. Els municipis amb unes taxes més elevades, tot i que en cap cas no superen el 10%, són l'any 1997 Juià, Salt, Vilablareix, Celrà i Girona.

Evolució de l'atur registrat al Gironès 1991-1997

Any*	Gironès			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior
1991	3.884	6,9		270.354	10,3	
1992	4.509	8,0	625	278.456	10,6	8102
1993	5.125	9,1	616	355.816	13,5	77360
1994	6.425	11,4	1300	330.275	12,6	-25541
1995	5.909	10,5	-516	296.648	11,3	-33627
1996	5.194	9,3	-715	297.149	11,3	501
1997	4.750	8,5	-444	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

L'agricultura i la ramaderia

Igual que a la resta de comarques catalanes, l'agricultura, que tradicionalment havia tingut un pes molt important a la comarca, ha anat perdent pes específic des dels anys cinquanta i actualment el nombre de treballadors que ocupa és petit. Avui dia, l'agricultura a la comarca es troba molt centrada en el conreu dels cereals, majoritàriament ordi i farratges, i sobretot l'alfals, que ha estat la base de la ramaderia bovina.

La resta de conreus que es troben al Gironès ocupen extensions més reduïdes. S'hi poden trobar pomeres, pereres i presseguers. Entre les hortalisses, localitzades en bona part a les vores del Ter i l'Onyar, destaquen les cebes, els tomàquets, les mongetes tendres i els melons, que es destinen sobretot al consum de Girona.

Actualment, la ramaderia és fonamental en la vida pagesa de la comarca, sobretot la cria de vaques de llet i encara més l'engreix de porcs i vedells. El tipus de bestiar més important és el boví. La seva expansió s'explica per la importància de l'activitat industrial dedicada a la producció i distribució de carn, llet i derivats. El sector primari al Gironès ha evolucionat des del caràcter tradicional, bàsicament dedicat a la subsistència, cap a un sector agrícola molt modernitzat i especialitzat, lligat a la indústria de la comarca.

El sector industrial

El sector industrial de la comarca té l'origen més recent en les instal·lacions fabrils situades a les vores de la sèquia Monar i del Ter per aprofitar-ne l'aigua com a font d'energia (Salt, Santa Eugènia i Girona). Al final del segle XIX i principi del XX s'implanten a Girona centres de producció tèxtil, metal·lúrgica i paperera. Sorgeix també un altre focus industrial a Cassà de la Selva i Llagostera al voltant de la indústria del suro. Actualment, el nucli principal de la industrialització de la comarca el formen els municipis de Girona i rodalia (Salt, Sant Gregori, Sarrià de Ter, Sant Julià de Ramis i, sobretot, Celrà). Els sectors industrials amb més ocupació són el metal·lúrgic, el tèxtil, el paperer, la fusta i, sobretot, la construcció.

El sector alimentari és un dels més dinàmics i diversificats de la comarca. Dins d'aquest sector, el subsector més important és l'especialitzat en l'elaboració de productes carnis i escorxadors. Amb la importància adquirida per la indústria de l'alimentació i l'especialització farratgera i ramadera, es configura a la comarca un sector agroalimentari potent, amb bones perspectives de futur.

El sector terciari

El fet més rellevant referit a l'activitat econòmica comarcal és la progressiva terciarització. El sector dels serveis, actualment, és el que ocupa més treballadors a la comarca, especialment l'administració pública (a causa del pes de Girona com a cap provincial), la sanitat, el comerç, les activitats empresarials i les financeres. La situació física de Girona, com a cruïlla de camins, ja tradicionalment va afavorir l'aparició d'un important centre de serveis i d'intercanvi que s'ha anat desenvolupant. Pel que fa al comerç, Girona és un centre d'atracció molt important, d'abast supracomarcal, amb botigues especialitzades i grans superfícies. Cal no oblidar tampoc les empreses amb treballadors assalariats del subsector del comerç a l'engròs, situades especialment als afores de Girona, vora les vies de comunicació més importants.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. Gironès

Activitat	Nombre treballadors	%	Nombre empreses
Administració pública, defensa i seguretat social	5.586	10,8	181
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	5.540	10,7	350
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	5.412	10,5	1.056
Altres activitats empresarials	4.788	9,3	589
Intermediació financera, excepte assegurances i plans de pensions	3.485	6,8	47
Construcció	3.373	6,5	605
Indústria de productes alimentaris i begudes	2.467	4,8	160
Educació	2.449	4,8	205
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles de motor	2.227	4,3	392
Hostaleria	1.498	2,9	421
Indústria del paper	1.448	2,8	77
Construcció de maquinària i material elèctric	1.332	2,6	66
Correus i telecomunicacions	1.298	2,5	5
Transport terrestre. Transport per canonades	1.214	2,4	180
Indústria tèxtil	1.146	2,2	26
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	899	1,7	163
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	873	1,7	163
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible	857	1,7	209
Serveis personals	805	1,6	205
Indústria química	619	1,2	100
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	555	1,1	39
Activitats immobiliàries	522	1,0	194
Activitats recreatives, culturals i esportives	515	1,0	112
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	496	1,0	37
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	461	0,9	83
Producció i distribució, energia elèctrica, gas i aigua	360	0,7	13
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	287	0,6	42
Indústria de la confecció i pelleteria	219	0,4	34
Agricultura, ramaderia i caça	124	0,2	34
Captació, depuració i distribució d'aigua	111	0,2	12
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	101	0,2	12
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	65	0,1	6
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	65	0,1	13
Fabricació de vehicles de motor i remolcs	47	0,1	8
Serveis domèstics	47	0,1	18
Metal·lúrgia	44	0,1	7
Fabricació d'altres materials de transport	38	0,1	3
Reciclatge	38	0,1	9
Lloguer de maquinària i equip, efectes personals i utillatge domèstic	38	0,1	15
Fabricació de mobles. Altres indústries manufactureres	25	0,0	10
Construcció de màquines d'oficina i ordinadors	20	0,0	4
Transport aeri	20	0,0	1
Indústria del cuir	16	0,0	4
Silvicultura i explotació forestal	10	0,0	4
Fabricació d'instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	3	0,0	3
Pesca i aqüicultura	2	0,0	1
TOTAL	**51.545**	**100,0**	**5.918**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

3.3.5. EL PLA DE L'ESTANY

3.3.5.1. Situació

El Pla de l'Estany, amb una extensió de 262,73 km^2, és una de les comarques més petites de Catalunya i també una de les més recents (1988). S'estén per part de la plana del riu Terri, afluent del Ter, entre les muntanyes de la Garrotxa i la plana de l'Empordà. Té una densitat de població de 90,9 $hab./km^2$ i administrativament es divideix en onze municipis, amb la capital a Banyoles. L'estany de Banyoles és l'element físic que caracteritza el territori comarcal. Aquest estany, que dóna nom a la comarca, des de sempre ha actuat com a element vertebrador del seu paisatge i ha exercit un paper decisiu en la configuració econòmica de la zona, amb un pes indiscutible sobre el desenvolupament de l'agricultura, la indústria i el turisme comarcals.

3.3.5.2. La població

L'any 1996 la comarca del Pla de l'Estany té una població de dret de 23.833 habitants, dels quals 14.395 es concentren a la capital, Banyoles, i representen el 60,4% del total comarcal. La resta dels onze municipis de la comarca no superen els 1.000 habitants, excepte dos (Sant Miquel de Campmajor i Cornellà del Terri, amb 3.073 habitants i 1.800 habitants, respectivament), per la qual cosa es pot dir que ens trobem davant d'un territori amb un marcat predomini de municipis de baixes densitats.

Globalment, la població comarcal experimenta un augment en el període 1970-1996, amb un creixement molt polaritzat en la capital comarcal, Banyoles, i sobretot en els municipis de la rodalia, com Porqueres, Fontcoberta, Cornellà del Terri i, molt més moderadament i amb fluctuacions, Camós. Porqueres experimenta un creixement espectacular i dobla la seva població (passa de tenir 1.607 habitants l'any 1970 a tenir-ne 3.279 l'any 1996). L'augment es produeix en detriment de la capital, Banyoles, que experimenta un creixement

més moderat (de 10.042 habitants l'any 1970 a 14.395 l'any 1996), i amb un període de regressió entre els anys 1981 i 1991.

Hi ha un grup de sis municipis que, per al conjunt del període 1970-1996, experimenten una pèrdua de població: Sant Miquel de Campmajor, Vilademuls, Palol de Revardit, Crespià, Esponellà i Serinyà. Són els municipis rurals més allunyats de la capital i del principal eix de creixement de la comarca, la carretera C-150. No obstant això, durant els darrers anys es constata una inversió de tendència en dos d'aquests municipis que havien mostrat una dinàmica regressiva de despoblament: Esponellà i Serinyà, els quals experimenten un augment moderat però significatiu del seu nombre d'efectius. Esponellà guanya 30 habitants entre el 1981 i el 1996; Serinyà en guanya 46.

Si ens fixem en l'evolució demogràfica d'aquest darrer període, constatem que només hi ha quatre municipis que perden població. L'increment que experimenten la majoria dels pobles de la comarca és causat, entre altres factors, pels resultats dels saldos migratoris interns i per l'arribada de població immigrant estrangera. Sis dels onze municipis del Pla de l'Estany tenien un saldo migratori positiu el 1995, i a tots els pobles, fins i tot als que perden població, arriben persones que provenen d'Europa i d'altres indrets.

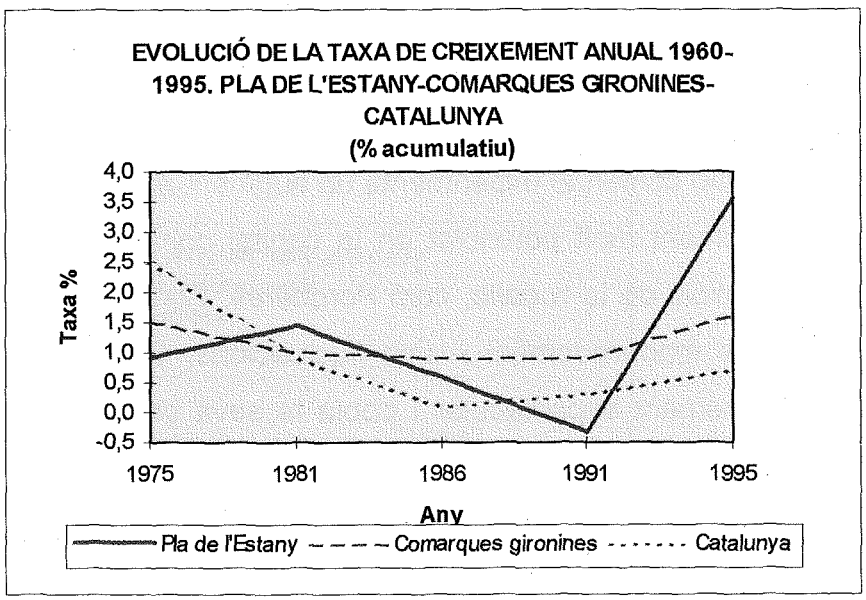

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis del Pla de l'Estany

Municipi	Sup. km^2	Densitat * 1996	Pob. de dret 1970	Pob. De dret 1975	Pob. de dret 1981	Pob. de dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Banyoles	10,2	1411,3	10.042	11.135	12.451	11.938	14.395	4353	43,3
Camós	15,3	40,6	571	627	635	611	621	50	8,8
Cornellà del Terri	27,2	66,4	1.323	1.407	1.756	1.800	1.806	483	36,5
Crespià	11,1	19,2	280	241	224	231	213	-67	-23,9
Esponellà	16,3	24,8	503	425	374	383	404	-99	-19,7
Fontcoberta	17,5	58,0	518	581	628	923	1.015	497	95,9
Palol de Revardit	18,3	19,9	507	510	386	378	365	-142	-28,0
Porqueres	33,8	97,0	1.607	2.072	2.556	3.073	3.279	1672	104,0
Sant Miquel de Campmajor	33	6,3	439	303	241	217	208	-231	-52,6
Serinyà	17,3	44,9	811	728	730	763	776	-35	-4,3
Vilademuls	62,1	12,1	1.277	762	824	755	751	-526	-41,2
Pla de l'Estany	**262,1**	**90,9**	**17.878**	**18.791**	**20.805**	**21.072**	**23.833**	**5955**	**33,3**

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE
(*) Hab./km^2

Pel que fa a l'estructura d'edats, el Pla de l'Estany mostra una tendència bastant similar a la del conjunt català, amb un pes de la població jove lleugerament superior a la comarca que al conjunt de Catalunya, tot i que en les darreres dècades s'ha reduït progressivament, igual que a la resta de comarques gironines. El grup de joves de 0 a 15 anys ha passat de representar el 23,7% del total de la població comarcal l'any 1975 a representar el 18,1% l'any 1991, a favor del grup d'edats més velles, que passen d'un 12% a un 16,6%.

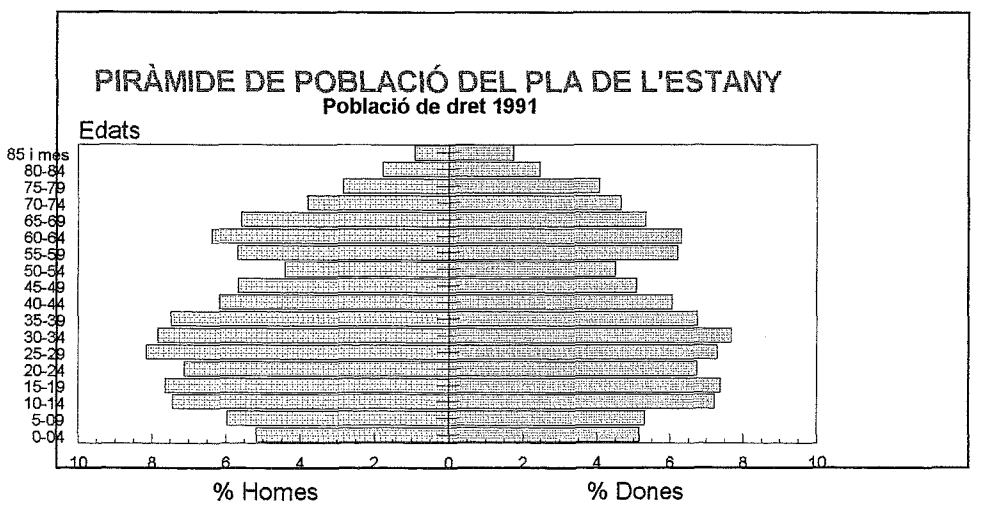

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució de la població per grups d'edats. 1975-1991 (%)

Any	Joves	Adults	Vells
1975	23,7	64,2	12,0
1981	22,9	64,3	12,8
1986	21,0	64,5	14,4
1991	18,1	65,3	16,6

Font: *Anuari Econòmic Comarcal,* Caixa de Catalunya, 1996

Hi ha, doncs, una tendència cap a l'envelliment progressiu de la població a causa de la presència d'un contingent important de població més gran de 60 anys i també a causa d'un creixement vegetatiu molt feble. L'any 1991 més de la meitat dels municipis del Pla de l'Estany presentaven unes taxes de creixement natural negatives: els municipis rurals de Camós, Crespià, Esponellà, Palol de Revardit, Serinyà i Vilademuls. El pes de Banyoles és decisiu en el creixement natural de la comarca, ja que gairebé la totalitat dels habitants guanyats per creixement natural són d'aquest municipi.

3.3.5.3. La població en relació amb l'activitat econòmica

En general es pot dir que el Pla de l'Estany és una comarca força diversificada, on cap sector no té una clara hegemonia sobre els altres. L'any 1991 el sector de la indústria és el primer en percentatge d'ocupats (47,9%), per sobre del percentatge de Catalunya (36,2%). En segon lloc se situa el sector dels serveis (37,9%), inferior al del conjunt català, molt més terciaritzat (51,9%). L'agricultura se situa en el tercer lloc (10,6%), molt per sobre de la mitjana catalana (3,7%). D'aquesta manera, el Pla de l'Estany és la comarca de Girona que té un percentatge més elevat de població ocupada en aquest sector. Tot i que aquest percentatge és elevat en relació amb la resta de Catalunya i de les comarques gironines, en la majoria dels casos es tracta d'una ocupació a temps parcial, amb explotacions agrícoles tradicionals que estan molt afectades per l'envelliment dels seus actius. El 63% dels actius agraris tenen més de 55 anys i només un 4% menys de 35. Finalment, el 7,7% de la població ocupada del Pla de l'Estany es dedica al sector de la construcció.

Fent una anàlisi més detallada, hi ha dos municipis de la comarca amb una especialització clara en el sector primari: Sant Miquel de Campmajor i Vilademuls, amb més del 60% de la població ocupada en aquest sector. Un segon grup està format per quatre municipis amb un percentatge important d'ocupats en l'agricultura i la ramaderia (entre el 20% i el 43%), però on hi ha també un nivell d'equilibri entre els diferents sectors econòmics, alguns amb un pes important de la indústria i d'altres de la construcció o dels serveis: són els municipis d'Esponellà, Camós, Fontcoberta i Crespià.

Els municipis amb uns percentatges més elevats de població ocupada en la indústria són Serinyà, Palol de Revardit, Cornellà del Terri i Porqueres, tots amb més del 50% de la població ocupada en aquest sector. Finalment, el sector serveis està poc desenvolupat a la comarca i se situa per sota de la mitjana catalana. No hi ha cap municipi on aquest sector sigui clarament hegemònic. La capital, Banyoles, comparteix el pes del terciari (42,1%) amb el del sector industrial (40,9%).

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS ECONÒMICS. PLA DE L'ESTANY. (1981 - 1991)

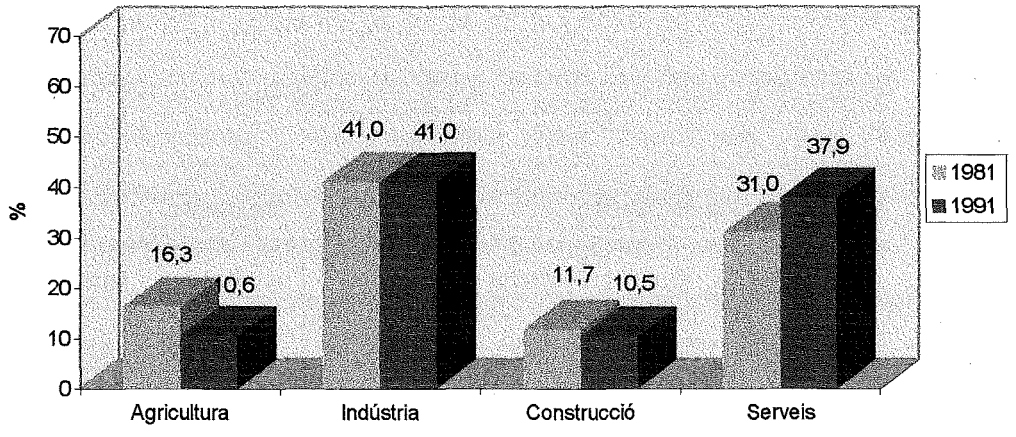

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Distribució de la població dels municipis del Pla de l'Estany ocupada en els diferents sectors econòmics 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Banyoles	4,1	40,9	12,9	42,1
Camós	38,6	11,4	37,0	13,0
Cornellà del Terri	18,4	52,7	7,4	21,5
Crespià	23,7	51,7	10,2	14,4
Esponellà	42,7	17,1	9,8	30,5
Fontcoberta	25,0	42,1	8,6	24,3
Palol de Revardit	18,5	54,0	1,5	26,0
Porqueres	9,7	52,6	13,5	24,2
Sant Miquel de Campmajor	69,2	5,8	5,8	19,2
Serinyà	12,1	62,4	10,1	15,4
Vilademuls	64,8	9,3	3,6	22,3
Pla de l'Estany	**10,6**	**41,0**	**10,5**	**37,9**
Catalunya	**3,7**	**36,2**	**8,2**	**51,9**

Font: *Anuari Econòmic*, Caixa de Catalunya, 1996

Les taxes d'atur durant els darrers anys al Pla de l'Estany presenten índexs relativament baixos, inferiors als del conjunt català. Seguint la tendència de Catalunya, des del 1994 les taxes mostren una reducció progressiva i se situen en el 7,7% el mes de març del 1997, per sota de la catalana, que és del 10,2%. Crespià, Serinyà i Banyoles són els municipis que tenen les taxes més altes de tota la comarca.

Evolució de l'atur registrat al Pla de l'Estany 1991-1997

Any*	Pla de l'Estany			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior
1991	589	6,5		270.354	10,3	
1992	768	8,4	179	278.456	10,6	8102
1993	807	8,9	39	355.816	13,5	77360
1994	929	10,2	122	330.275	12,6	-25541
1995	857	9,4	-72	296.648	11,3	-33627
1996	782	8,6	-75	297.149	11,3	501
1997	704	7,7	-78	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

L'agricultura i la ramaderia

Les característiques orogràfiques del Pla de l'Estany, amb una bona part de relleu pla i una pluviometria relativament important, fan que les terres de conreu ocupin una part important de la seva superfície, ja que ocupen gairebé la meitat de la comarca. La vinya i l'olivera, tradicionalment, havien tingut una presència important a la comarca. Des del principi de segle aquest conreu s'ha anat reduint, gairebé fins a desaparèixer, a favor d'altres conreus herbacis, especialment de cereals (ordi, blat i civada) i, en menys volum, de farratges (userda i alfals) per alimentar el bestiar. Els conreus farratgers constitueixen el pilar d'allò que dóna vida pròpiament al sector agrari de la comarca, que és la ramaderia. Aquesta activitat es desenvolupa sobretot en tres branques: la producció de llet, l'engreix de vedells, l'engreix de porcs i l'aviram. Les explotacions lleteres de la comarca han experimentat un procés de reconversió molt important en els darrers anys, davant el repte d'adequar-les a les directrius de la política agrària comunitària.

El sector secundari

El Pla de l'Estany té un teixit empresarial força diversificat, una llarga tradició industrial i un predomini de la petita empresa familiar. El sector que acull un nombre més alt de treballadors és el de la indústria agroalimentària. El segueix el de la construcció, un sector dinàmic que té un pes important en l'activitat productiva de la comarca, especialment afavorit amb els Jocs Olímpics del 1992 amb subseu a Banyoles. En tercer lloc se situa la metal·lúrgia, amb un gran nombre de petites indústries de control local dedicades a aquesta activitat que es combinen amb altres de capital forà que s'han instal·lat a la comarca. Una bona part de l'atractiu de la comarca per a la implantació de noves indústries és que disposa d'una bona accessibilitat, molt millorada gràcies al desdoblament de la C-150, la variant de Banyoles, la connexió directa amb l'A-7 i les millores a la N-260.

El sector terciari

L'any 1995 el comerç i les reparacions són les branques dels serveis on hi ha un nombre més elevat de treballadors, i se situen en tercer lloc en el rànquing de treballadors contractats, després de la indústria alimentària i la construcció. Es tracta d'un comerç tradicional, poc modernitzat, que requereix una reestructuració i pateix la forta competència de l'oferta de la ciutat de Girona, molt propera. La resta de les branques d'activitat estan poc desenvolupades a la comarca. Només el sector de l'hostaleria i les activitats empresarials superen els 200 treballadors. L'activitat turística, molt centrada en la ciutat de Banyoles i l'estany, està afectada per la manca de definició d'una estratègia clara, desaprofita molts recursos de la resta de la comarca i té una oferta poc desenvolupada.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. Pla de l'Estany

Activitat	Nombre treballadors	%	Nombre empreses
Indústria de productes alimentaris i begudes	1.094	18,3	47
Construcció	760	12,7	180
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	603	10,1	146
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles de motor	306	5,1	65
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	298	5,0	37
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible	272	4,6	60
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	252	4,2	59
Altres activitats empresarials	209	3,5	47
Hostaleria	202	3,4	84
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	195	3,3	35
Agricultura, ramaderia i caça	160	2,7	36
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	156	2,6	29
Activitats recreatives, culturals i esportives	149	2,5	22
Transport terrestre. Transport per canonades	146	2,4	46
Indústria del cuir	133	2,2	10
Metal·lúrgia	125	2,1	2
Administració pública, defensa i seguretat social	107	1,8	24
Educació	103	1,7	22
Fabricació de vehicles de motor i remolcs	97	1,6	8
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	73	1,2	11
Serveis personals	73	1,2	40
Indústria tèxtil	72	1,2	10
Construcció de maquinària i material elèctric	67	1,1	10
Indústria química	54	0,9	6
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	54	0,9	16
Producció i distribució energia elèctrica, gas i aigua	50	0,8	5

Activitats immobiliàries	36	0,6	16
Fabricació de mobles. Altres indústries manufactureres	31	0,5	4
Indústria de la confecció i pelleteria	30	0,5	9
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	16	0,3	2
Indústria del paper	15	0,3	9
Captació, depuració i distribució d'aigua	13	0,2	1
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	11	0,2	4
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	5	0,1	3
Fabricació d'instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	3	0,1	2
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	2	0,0	1
Silvicultura i explotació forestal	1	0,0	1
Correus i telecomunicacions	1	0,0	1
TOTAL	**5.974**	**100,0**	**1.110**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

3.3.6. EL RIPOLLÈS

3.3.6.1. Situació

La comarca del Ripollès es considera inclosa dins la serralada pirinenca. Té una superfície de 958,7 km^2 i limita al nord amb l'Estat francès, a l'oest amb la Cerdanya i el Berguedà, al sud amb Osona i a l'est amb la Garrotxa. Administrativament es divideix en dinou municipis i la capital és Ripoll. Des del punt de vista morfològic, la comarca està formada essencialment per dues valls, origen del Ter i del Freser, que convergeixen a Ripoll i, a partir d'aquesta confluència, la vall del Ter davalla cap a Osona. Dins del Ripollès es distingeixen tres valls: la vall de Ribes, la vall de Camprodon i el sector del Ripollès. En aquestes tres valls conflueixen cinc o sis valls secundàries més, solcades totes per rius o rierols tributaris del Ter i del Freser. Des del 1969 fins avui, 9 municipis han canviat de destinació arran dels processos d'agregació i de segregació. Al final de la dècada dels 60, Baget –que fins aleshores pertanyia a la Garrotxa– va passar a ser municipi del Ripollès, i en canvi els pobles de Montesquiu, Santa Maria de Besora, Sant Quirze de Besora i Vidrà s'incorporaren a la comarca d'Osona. Pel que fa als canvis interns, Palmenroa i Viladonja s'agregaren al municipi de les Llosses, la parròquia de Ripoll va passar a dependre de Ripoll i Freixenet es va annexionar a Camprodon.

3.3.6.2. La població

L'any 1996 la comarca del Ripollès té una població de dret de 26.365 habitants, amb una densitat de 958,5 hab./km^2. Tan sols tres dels dinou municipis de la comarca superen els 3.000 habitants: la capital, Ripoll, amb 10.908 habitants, Sant Joan de les Abadesses (3.794 hab.) i Campdevànol (3.347 hab.) concentren el 68,4% de la població de la comarca.

Les característiques demogràfiques del Ripollès són comunes a les de la majoria de comarques muntanyenques. Des de l'any 1970 el ritme de creixement és negatiu per al conjunt de la comarca. Durant el període 1970-

1996 experimenta una pèrdua d'efectius important, amb una variació relativa del -12,2%. Durant aquest període només tres municipis guanyen població (Sant Pau de Seguries, Llanars i Setcases), els més septentrionals i turístics de la comarca. La resta mostren una dinàmica regressiva, molt més acusada en els petits municipis més muntanyencs de la part occidental, situats als punts més elevats de les valls del Ter i del Freser. Les pèrdues més importants es produeixen a Campelles, les Llosses, Planoles i Ogassa. Són també remarcables les de Molló i Toses. La capital, Ripoll, juntament amb els altres municipis més poblats i industrials de la vall del Ter (Sant Joan de les Abadesses i Campdevànol), experimenten una regressió més moderada.

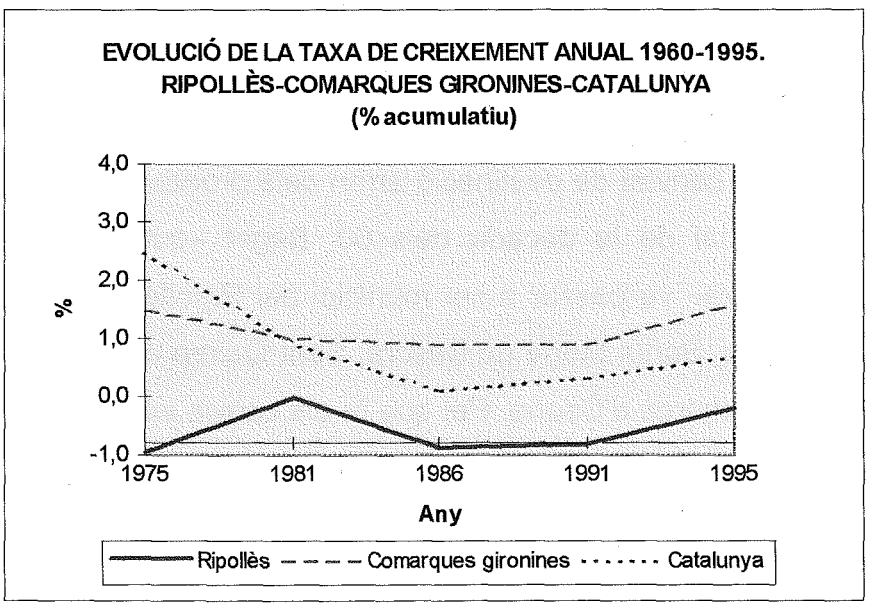

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis del Ripollès

Municipi	Sup. km²	Densitat * 1996	Pob. de dret 1970	Pob. de Dret 1975	Pob. de dret 1981	Pob. de dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Campdevànol	32,8	102,0	3.765	3.774	3.596	3.388	3.347	-418	-11,1
Campelles	19,2	6,6	413	336	215	138	127	-286	-69,2
Camprodon	103	22,4	2.508	2.282	2.386	2.218	2.308	-200	-8,0
Gombrèn	43,8	5,5	329	276	264	239	241	-88	-26,7
Llanars	24,8	18,1	445	411	385	389	448	3	0,7
Llosses, les	113,7	2,4	615	527	501	362	269	-346	-56,3
Molló	43,6	7,6	539	449	404	373	333	-206	-38,2
Ogassa	45,7	5,4	419	343	310	256	245	-174	-41,5
Pardines	31,1	4,5	194	153	130	122	139	-55	-28,4
Planoles	14	18,9	458	399	329	246	265	-193	-42,1
Queralbs	93,8	2,0	265	230	223	199	192	-73	-27,5
Ribes de Freser	42,2	51,1	3.016	2.932	2.794	2.330	2.156	-860	-28,5
Ripoll	73,5	148,4	11.275	11.679	12.209	11.334	10.908	-367	-3,3
Sant Joan de les Abadesses	53,4	71,0	4.233	4.160	4.247	3.896	3.794	-439	-10,4
Sant Pau de Seguries	9	72,0	585	556	607	647	648	63	10,8
Setcases	48,9	3,3	159	146	148	150	160	1	0,6
Toses	62,2	2,2	213	177	132	148	139	-74	-34,7
Vallfogona de Ripollès	38,9	5,9	-	310	264	252	230	-	-
Vilallonga de Ter	64,9	6,4	581	499	452	429	416	-165	-28,4
Ripollès	**958,5**	**27,5**	**30.012**	**29.639**	**29.596**	**27.116**	**26.365**	**-3647**	**-12,2**

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE
(*) Hab./km²

Durant els anys cinquanta la comarca va rebre una onada immigratòria important que es va concentrar especialment als municipis industrials de la vall del Ter. No obstant això, a partir de mitjan anys setanta la disminució de l'activitat fabril, directament afectada per la crisi econòmica, va invertir el signe migratori i va afavorir l'emigració de la població cap a altres comarques amb millors perspectives de treball, la qual cosa va tenir com a conseqüència un creixement natural de signe negatiu.

Aquesta evolució de la població repercuteix en una estructura de la població cada vegada més envellida. La piràmide d'edats del Ripollès es caracteritza pel fet de tenir una estructura molt envellida, pròpia de les comarques més afectades pel despoblament rural, com són les comarques del Pirineu (excepte la Vall d'Aran i la Cerdanya) i les de les terres d'agricultura de secà de Lleida i Tarragona. La població de més de 65 anys al Ripollès ha passat de representar el 12,8% de la població de la comarca l'any 1975 a tenir un pes del 19,9% l'any 1991. El grup d'edats més joves, de menys de 14 anys, en canvi,

redueix el seu pes del 19,8% a un 15,1% durant el mateix període, fet que qüestiona de manera greu el futur de la comarca.

A causa de l'envelliment de la població, el Ripollès presenta un creixement natural de signe negatiu, amb una majoria de municipis que perden població pel balanç entre els naixements i les defuncions. Tot i que aquesta tendència és comuna a la del conjunt de Catalunya, el Ripollès continua mantenint un comportament menys favorable que el català. Els municipis que l'any 1993 presenten les taxes més negatives són Ogassa, Queralbs, Campelles i Llanars.

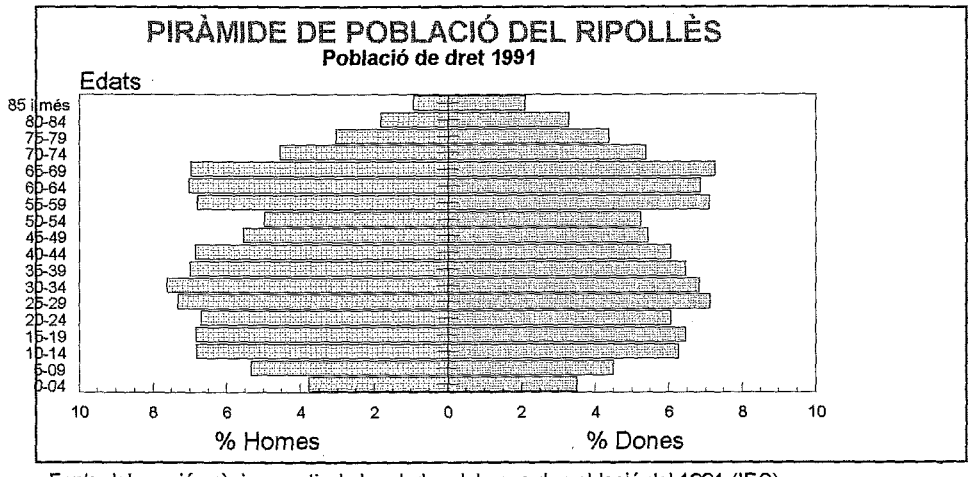

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució de la població per grups d'edats. 1975-1991 (%)

Any	Joves	Adults	Vells
1975	19,8	67,4	12,8
1981	19,6	66,1	14,2
1986	17,7	65,6	16,7
1991	15,1	65,1	19,9

Font: *Anuari Econòmic Comarcal,* Caixa de Catalunya, 1996

Evolució de la població i del poblament dels municipis de menys de 3.000 habitants entre el 1981 i el 1996

Quan analitzem específicament l'evolució de la població entre els anys 1981 i 1996, constatem que set dels setze municipis petits (el 43,7%) experimenten

una estabilització o, anant bé, una recuperació demogràfica. Llanars, Sant Pau de Seguries i Setcases començaren a remuntar a partir del 1981, mentre que Camprodon, Gombrèn, Pardines i Planoles ho van fer a partir del 1991.

D'altra banda, el 1995 gairebé la meitat dels pobles de menys de 3.000 habitants, exactament el 43,7%, tenien saldos migratoris positius; el 50% els tenien negatius i el 6,3% no experimentaven cap variació. Si bé podem considerar positius aquests percentatges perquè demostren que set dels 16 municipis més petits han tingut un nombre superior d'entrades respecte del nombre de sortides, cal dir que estan molt per sota del que es dóna en altres comarques.

Els pobles petits del Ripollès, a diferència d'altres comarques, gairebé no tenen immigrants. Només en 6 municipis hi ha població que prové d'Europa i bàsicament d'Àfrica: Ribes de Freser (20 immigrants), Ogassa (3 immigrants) i les Llosses, Sant Pau de Seguries, Setcases i Vilallonga de Ter (1 immigrant a cada poble).

3.3.6.3. L'activitat de la població i l'estructura econòmica

En general, el Ripollès és una comarca que es caracteritza pel fet de tenir una proporció important de població ocupada en el sector secundari. D'altra banda, tot i la crisi industrial, les taxes d'activitat i d'ocupació són superiors a les del conjunt català. L'any 1991, el 47,9% dels ocupats, fossin o no residents, treballaven en la indústria, un percentatge molt més elevat que el de Catalunya, on la població ocupada en aquest sector era del 36,2%. El mateix any, el segon gran sector en importància a la comarca era el terciari (37,9%). El darrer lloc l'ocupava el primari (6,6%).

En l'àmbit municipal, els dinou municipis de la comarca es troben agrupats en diferents tipologies segons la seva especialització sectorial. El primer grup el formen els tres municipis bàsicament primaris, amb una proporció d'ocupats en aquest sector superior al 50% i amb un sector secundari i terciari molt menys desenvolupat: Toses, Pardines i Vallfogona de Ripollès. També podem

considerar rurals els pobles de Molló, Setcases, Vilallonga de Ter i Campelles malgrat que el nombre de persones ocupades en aquest sector sigui menor respecte del primer grup de municipis. En aquests pobles, entre el 36% i el 46,6% de la població ocupada es dedica a l'agricultura.

El segon grup el formen els municipis d'especialització més industrial, amb un percentatge d'ocupats en el sector superior al 50%: les Llosses, Sant Joan les Abadesses, Gombrèn, Campdevànol, Sant Pau de Seguries i Ripoll. El tercer grup de municipis són els que tenen un sector terciari desenvolupat, especialment lligat a l'activitat turística i de segona residència: Queralbs, Setcases, Camprodon i Planoles, tots amb un percentatge de població ocupada en aquest sector superior al 40%. Queralbs i Setcases sobresurten pel predomini de les activitats terciàries, on hi ha les estacions d'esquí de Vallter i Núria, però compartides amb un pes important de l'agricultura, sempre superior al de la indústria. Finalment, els municipis que tenen una activitat més diversificada i una representativitat força equilibrada dels diferents sectors són Llanars i Ogassa.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS ECONÒMICS. RIPOLLÈS (1981-1991)

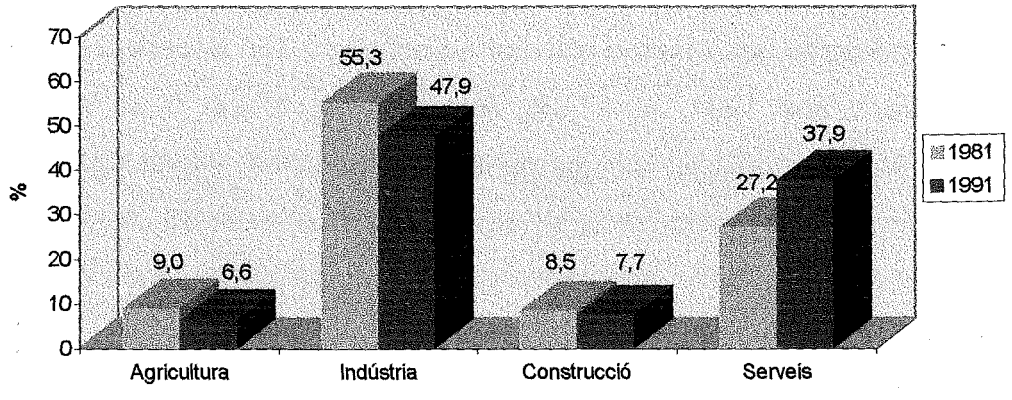

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Distribució de la població dels municipis del Ripollès ocupada en els diferents sectors econòmics 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Campdevànol	3,5	55,2	7,8	33,5
Campelles	36,4	19,7	24,2	19,7
Camprodon	7,1	34,8	12,6	45,5
Gombrèn	12,2	62,6	7,0	18,3
Llanars	27,1	13,2	20,2	39,5
Llosses, les	17,0	74,4	1,0	7,7
Molló	46,6	14,6	5,8	33,0
Ogassa	27,7	19,2	12,8	40,4
Pardines	79,1	9,3	4,7	7,0
Planoles	11,4	22,9	21,4	44,3
Queralbs	21,7	7,3	6,5	64,5
Ribes de Freser	4,6	44,2	11,1	40,1
Ripoll	2,3	52,3	5,5	39,9
Sant Joan de les Abadesses	1,4	68,2	6,2	24,2
Sant Pau de Seguries	10,1	53,0	10,5	26,5
Setcases	35,9	2,9	7,8	53,4
Toses	84,6	0,0	0,0	15,4
Vallfogona de Ripollès	69,4	8,3	5,6	16,7
Vilallonga de Ter	37,7	16,2	20,0	26,2
Ripollès	**6,6**	**47,9**	**7,7**	**37,9**
Catalunya	**3,7**	**36,2**	**8,2**	**51,9**

Font: *Anuari Econòmic,* Caixa de Catalunya, 1996

La taxa d'atur al Ripollès el mes de març de 1997 se situa en el 8,9%, per sota de la de Catalunya, que és del 10,2%. Entre els anys 1991 i 1997 les taxes mostren algunes fluctuacions a la comarca, amb un augment sensible entre el 1991 i el 1994 i amb una tendència contrària, cap a la reducció, a partir del 1995. Durant tot el període el Ripollès presenta unes taxes que se situen per sota de les del conjunt català. Per sectors econòmics, el nombre d'aturats és especialment significatiu en la branca de la indústria tèxtil, molt castigada per la crisi. El segueixen el comerç i l'hoteleria, la indústria de transformació de metalls i la construcció. En l'àmbit dels municipis, l'any 1997 hi havia diferències clares: els que tenien unes taxes més elevades eren Campdevànol (12,5%), Camprodon (10,2%) i Ripoll (9,8%). Les més baixes es donaven als municipis més petits, d'especialització més turística i/o agrària: Setcases (1,3%), Vallfogona de Ripollès i Molló (2,5%), Toses i Campelles (2,6%).

Evolució de l'atur registrat al Ripollès 1991-1997

Any*	Ripollès			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any Anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior
1991	801	6,6		270.354	10,3	
1992	979	8,1	178	278.456	10,6	8102
1993	1.235	10,2	256	355.816	13,5	77360
1994	1.300	10,8	65	330.275	12,6	-25541
1995	1.170	9,7	-130	296.648	11,3	-33627
1996	1.073	8,9	-97	297.149	11,3	501
1997	1.072	8,9	-1	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

L'agricultura i la ramaderia

Les condicions climatològiques i el relleu accidentat de la comarca del Ripollès han dificultat la difusió i consolidació de qualsevol conreu, de manera que les activitats primàries s'han adequat al medi i s'han centrat en el pasturatge. Actualment al Ripollès la superfície conreada ocupa menys de la vintena part de la superfície total de la comarca. Des del principi de segle s'han anat abandonant molts camps i masoveries que s'han anat convertint en prats naturals.

Les principals terres de cultiu persisteixen al fons de les valls i cap a la part meridional de la comarca, menys freda i humida. Els farratges hi ocupen la plaça principal, en detriment dels cereals (blat de moro, blat, ordi, civada i sègol), que cada cop veuen més restringida la seva àrea. La producció de patates ha passat a satisfer quasi només el consum domèstic.

El sector primari al Ripollès, doncs, pren una orientació cap a la ramaderia. D'aquesta manera, trobem una important cabanya de vaca de llet i de carn i ha disminuït la presència dels grans ramats transhumants d'ovelles a les quals la comarca donava nom (raça ripollesa). Al fons de les valls la vaca de llet domina la situació; a la muntanya, i aprofitant els amplis pastius estiuencs en bona part comunals, es troba la vaca de carn.

El sector industrial com a principal motor de l'economia de la comarca

La principal indústria del Ripollès es basa molt en el sector tèxtil i en la metal·lúrgia. Els sectors tradicionals a la comarca, la farga i la indústria tèxtil, ja es van començar a desenvolupar al final del segle XVIII, amb la instal·lació de les primeres fàbriques i colònies als marges dels rius, al llarg del Freser, a partir de Ribes, i del Ter, a partir de Camprodon. La crisi econòmica dels anys setanta d'aquest segle va determinar l'inici d'una davallada important de l'activitat en aquests sectors tradicionals, la qual cosa va comportar la desarticulació de bona part del teixit industrial de la comarca i el tancament d'indústries.

No obstant això, el Ripollès continua essent una comarca basada econòmicament en la indústria, on les activitats més importants quant al nombre d'ocupats continuen essent el tèxtil i la confecció, la metal·lúrgia, maquinària i material elèctric, la construcció i l'alimentació. El tèxtil es concentra a la capital, Ripoll, a Sant Joan de les Abadesses i les Llosses. La metal·lúrgia, a Ripoll, Campdevànol i Sant Joan de les Abadesses. El sector de l'alimentació té un nombre més representatiu de treballadors a Sant Joan de les Abadesses, Camprodon i Ripoll. Ribes de Freser compta també amb una proporció important de treballadors industrials, dedicats en bona part a la manufactura, la química, l'electricitat i el gas i l'aigua.

El sector terciari: un turisme tradicionalment arrelat i un sector comercial i de serveis per acabar de consolidar

La majoria de les activitats terciàries i dels treballadors d'aquest sector es dediquen a les activitats comercials i turístiques, com també als serveis públics i personals (sanitat i educació, bàsicament). El comerç, especialment al detall, ocupa el cinquè lloc en el rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica de la comarca. En general, es tracta d'un sector per acabar de consolidar a la comarca, amb un predomini de petits establiments de caràcter familiar i poc especialitzats. El nombre més alt d'establiments comercials es concentra a Ripoll, però també és important a

Camprodon, municipi amb un comerç diversificat i dinàmic, a Sant Joan de les Abadesses i Campdevànol.

Els atractius naturals i la riquesa del patrimoni del Ripollès han comportat que la comarca tingui una clara vocació turística. Especialment les valls de Ribes i de Camprodon han estat i continuen essent nuclis turístics importants, amb una oferta hotelera i extrahotelera considerable i amb un paper important de les segones residències. Entre aquesta oferta s'inclouen dues estacions d'esquí, la de Núria a la vall de Ribes i la de Vallter 2000 a la vall de Camprodon. Durant els darrers anys, un tipus d'equipament turístic en expansió a la comarca són les cases de pagès residència. Aquesta modalitat d'allotjament representa unes rendes complementàries a l'activitat agrària.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. Ripollès

Activitat	Nombre treballadors	%	Nombre empreses
Indústria tèxtil	1.267	21,2	24
Indústria de productes alimentaris i begudes	570	9,5	44
Construcció	531	8,9	133
Construcció de maquinària i material elèctric	436	7,3	16
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	413	6,9	164
Hostaleria	298	5,0	113
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	268	4,5	46
Educació	255	4,3	30
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	250	4,2	35
Metal·lúrgia	236	3,9	3
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	211	3,5	8
Administració pública, defensa i seguretat social	189	3,2	31
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles de motor	131	2,2	36
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	113	1,9	32
Transport terrestre. Transport per canonades	104	1,7	27
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible	103	1,7	36
Indústria del paper	91	1,5	15
Altres activitats empresarials	87	1,5	42
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	74	1,2	9
Producció i distribució, energia elèctrica, gas i aigua	68	1,1	8
Indústria química	56	0,9	3
Activitats recreatives, culturals i esportives	48	0,8	16
Indústria del cuir	40	0,7	2
Serveis personals	33	0,6	26
Activitats immobiliàries	23	0,4	15
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	16	0,3	1
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	14	0,2	4
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	13	0,2	1
Captació, depuració i distribució d'aigua	12	0,2	4
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	11	0,2	5

Agricultura, ramaderia i caça	10	0,2	6
Fabricació de vehicles de motor i remolcs	6	0,1	1
Fabricació d'altres productes minerals no metàl.lics	3	0,1	2
Lloguer de maquinària i equip, efectes personals i utillatge domèstic	2	0,0	1
Silvicultura i explotació forestal	1	0,0	2
TOTAL	**5.983**	**100,0**	**941**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

3.3.7. LA SELVA

3.3.7.1. Situació

La comarca de la Selva té una superfície de 962,3 km^2. És un punt de contacte entre un conjunt d'unitats físiques ben diverses. Es tracta d'una comarca molt heterogènia, amb grans unitats de relleu diferenciades (la Serralada Prelitoral, la depressió de la Selva i la Serralada Litoral) i amb grans contrastos socioeconòmics: d'una banda, els municipis costaners s'han convertit en pols d'atracció importants de la comarca, especialment gràcies al fenomen del turisme i al residencial; d'altra banda, l'interior de la comarca és un espai de vocació molt més industrial, que actualment presenta alguns símptomes d'estancament. Finalment, es distingeix un tercer espai a la plana, de creixement industrial diversificat, constituït al llarg dels dos grans eixos de comunicació que creuen la comarca, la carretera N-II i l'autopista A-7.

Administrativament, la Selva es divideix en 26 municipis i la capital és Santa Coloma de Farners. Té una densitat de 108,3 hab./km^2, tot i que entre els municipis es presenten diferències importants, dels 1.556,9 hab./km^2 de Blanes als 1,7 hab./km^2 de Susqueda com a casos extrems.

A diferència del que ha succeït en altres comarques, la Selva gairebé no ha modificat la seva estructura territorial administrativa bàsica. El 1983, Sant Julià del Llor i Bonmatí se segregaren del terme municipal d'Amer i formaren un municipi propi que porta el nom dels dos antics nuclis.

3.3.7.2. La població

L'any 1996 a la comarca de la Selva hi vivia una població de dret de 104.252 habitants. Es tracta d'una comarca de fort creixement. Ja des dels anys seixanta s'hi va produir un augment superior al gironí i al català, en el qual van contribuir en gran part el fenomen turístic de la costa i també el desenvolupament de l'activitat industrial. Tot i que durant les darreres dècades el creixement demogràfic de la comarca es produeix de manera menys

vertiginosa, ha experimentat en conjunt un creixement sensible (47,1%) que li ha permès passar dels 70.887 habitants l'any 1970 als 104.252 l'any 1996.

Ara bé, per municipis el creixement demogràfic no és homogeni. En general, els creixements més importants durant el període 1970-1996 es donen als municipis costaners, especialment a Lloret de Mar, Blanes i Tossa de Mar. Sobresurt també Riells i Viabrea, amb un augment espectacular que, en gran part, ha estat afavorit pel desenvolupament de l'activitat industrial de la seva zona. Altres municipis que també experimenten un creixement significatiu són alguns dels situats a la plana, com Vidreres, Maçanet de la Selva, Sils i Hostalric.

Contràriament, hi ha un grup de municipis que tenen una dinàmica demogràfica negativa o bé amb tendència a l'estancament. Són els municipis d'Amer, Anglès, la Cellera de Ter, Breda, Massanes, Riudarenes i Sant Feliu de Buixalleu. La important pèrdua de població d'Amer és deguda a la segregació dels pobles de Sant Julià del Llor i Bonmatí, que han format conjuntament un nou municipi. A la comarca els municipis que tenen un grau més intens de despoblament són Susqueda, Osor i Brunyola. Tots tres són molt petits i han quedat fora de les línies de creixement econòmic de la comarca.

L'important sector muntanyenc de la comarca, on localitzem els nuclis de Sant Hilari i Arbúcies, és una zona bastant despoblada. En aquesta àmplia franja del territori, que és l'àmbit de vocació forestal de la comarca, hi ha petits nuclis rurals de població que, a causa de la seva marginació, per manca d'infraestructures i comunicacions, han mostrat forts signes d'abandó durant les darreres dècades. Actualment, en alguns d'aquests municipis s'observa progressivament una nova funció social: han deixat de ser municipis agraris per convertir-se en llocs de segona residència i d'oci.

Finalment, la capital, Santa Coloma de Farners, augmenta el nombre d'habitants moderadament, per sota del ritme de creixement comarcal, i ha

passat de 5.792 habitants l'any 1970 a 8.404 l'any 1996.

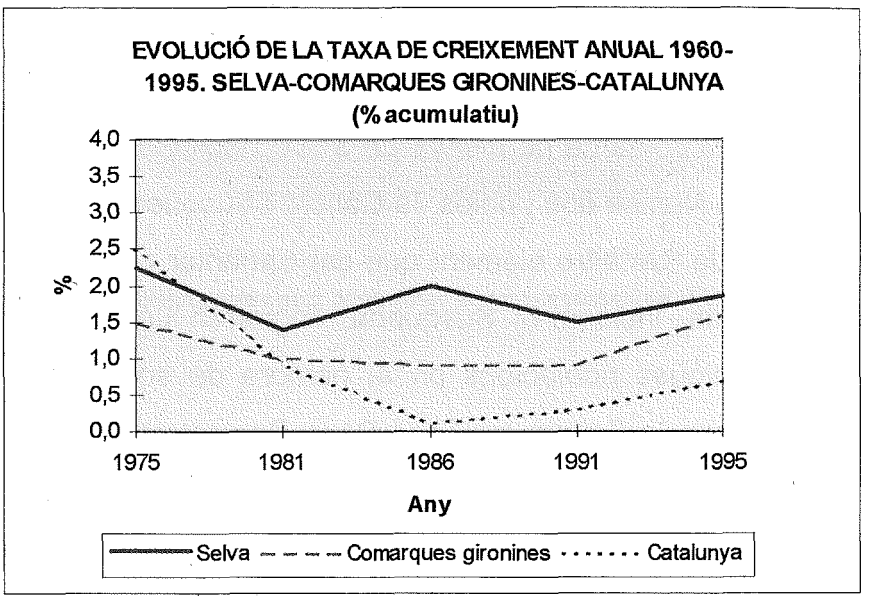

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IEC i de l'INE

Superfície, densitat i evolució de la població de dret dels municipis de la Selva

Municipi	Sup.km²	Densitat * 1996	Pob. de dret 1970	Pob. de dret 1975	Pob. de dret 1981	Pob. de dret 1991	Pob. de dret 1996	Variació 75/96	Variació % 75/96
Amer	38,9	58,5	3.670	3.270	3.303	2.302	2.276	-1394	-38,0
Anglès	16,1	296,7	4.785	5.021	5.028	5.137	4.777	-8	-0,2
Arbúcies	86,9	49,7	4.105	4.053	4.081	4.550	4.317	212	5,2
Blanes	17,8	1556,9	16.007	18.488	20.353	25.663	27.713	11706	73,1
Breda	5,1	635,9	2.748	3.034	3.121	3.221	3.243	495	18,0
Brunyola	36,6	10,3	684	501	499	373	376	-308	-45,0
Caldes de Malavella	57,2	62,9	2.895	2.945	2.812	3.106	3.598	703	24,3
Cellera de Ter, la	14,6	139,3	2.075	2.032	2.046	2.069	2.034	-41	-2,0
Hostalric	3,4	858,5	1.912	2.338	2.672	2.899	2.919	1007	52,7
Lloret de Mar	47,9	348,1	7.019	8.186	10.463	15.018	16.674	9655	137,6
Maçanet de la Selva	45,2	72,2	1.525	1.722	2.135	2.954	3.263	1738	114,0
Massanes	25,7	19,1	606	529	490	477	490	-116	-19,1
Osor	52,6	9,7	931	648	484	494	509	-422	-45,3
Riells i Viabrea	26,5	53,9	482	443	538	998	1.429	947	196,5
Riudarenes	46,6	26,1	1.131	1.106	1.143	1.108	1.215	84	7,4
Riudellots de la Selva	13,4	109,3	1.020	1.088	1.144	1.308	1.465	445	43,6
Sant Feliu de Buixalleu	61,5	10,9	781	675	615	592	672	-109	-14,0
Sant Hilari Sacalm	83,6	60,6	3.904	4.007	4.375	4.704	5.064	1160	29,7
Sant Julià del Llor i Bonmatí	11	83,1		-	-	887	914	-	-
Santa Coloma de Farners	71,3	117,9	5.792	6.509	6.993	8.239	8.404	2612	45,1
Sils	30,3	89,9	1.927	1.776	1.865	2.356	2.724	797	41,4
Susqueda	50,5	1,7	203	223	198	98	87	-116	-57,1
Tossa de Mar	38,2	100,9	2.414	2.636	2.979	3.439	3.853	1439	59,6
Vidreres	48,6	84,3	2.697	2.960	3.207	3.783	4.095	1398	51,8
Vilobí d'Onyar	32,8	65,3	1.574	1.646	1.810	2.083	2.141	567	36,0
Selva	**962,3**	**108,3**	**70.887**	**75.836**	**82.354**	**97.858**	**104.252**	**33365**	**47,1**

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població i padrons d'habitants (1970-1996) de l'IEC i de l'INE
(*) Hab./km²

Evolució de la població i del poblament dels municipis de menys de 3.000 habitants entre el 1981 i el 1996

Com a fet més rellevant, cal destacar que en els darrers 15 anys pràcticament tots els municipis de la comarca de menys de 3.000 habitants han augmentat el nombre d'habitants. Només dos pobles, la Cellera i Susqueda, no han frenat –fins avui– la davallada. Un altre element que cal comentar és que el 1995 el 97% dels pobles petits, incloent-hi Susqueda, tingueren un saldo migratori intern positiu. Les úniques poblacions on el nombre de sortides superà el nombre d'entrades foren la Cellera de Ter i Osor. Pel que fa a la immigració estrangera, gairebé tots els municipis en tenen. Sobresurten d'una manera especial els municipis de Tossa de Mar (amb 2.979 hab. i 253 immigrants), la Cellera de Ter (2.046 hab. i 58 immigrants), Caldes de Malavella (2.812 hab. i 57 immigrants), etc.

Fruit d'aquesta dinàmica general, la població de la Selva presenta l'any 1991 una estructura d'edats lleugerament més jove que la del conjunt del territori català, amb un volum de població de menys de 15 anys del 19,1% i amb una població de més de 65 anys del 13%. Tot i això, no es pot negar que hi ha un envelliment progressiu de la població comarcal. Per municipis, les poblacions més envellides es localitzen a la zona interior de la comarca, on el creixement poblacional és petit o fins i tot de signe negatiu, mentre que a la plana i especialment a la costa aquesta estructura encara es manté bastant jove.

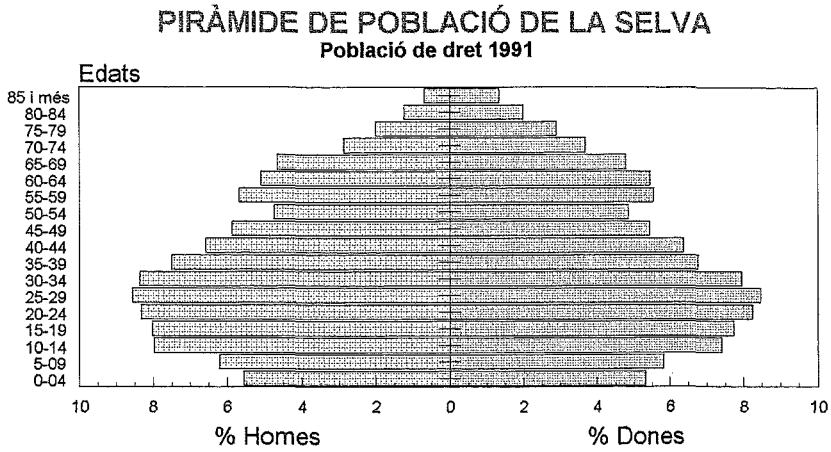

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de població del 1991 (IEC)

Distribució de la població per grups d'edats. 1975-1991 (%)

Any	Joves	Adults	Vells
1975	26,2	64,1	9,7
1981	25,0	64,4	10,5
1986	22,1	66,4	11,5
1991	19,2	67,8	13,1

Font: *Anuari Econòmic Comarcal*, Caixa de Catalunya, 1996

Pel que fa al moviment natural, es pot dir que en conjunt la disminució que darrerament presenta el conjunt de la població catalana sembla que no afecta la comarca de la Selva, on hi ha hagut un sosteniment del creixement vegetatiu i fins i tot un lleuger augment. Tot i això, apareixen grans diferències en l'àmbit municipal. L'any 1991 mostren un signe negatiu els municipis de l'interior (Amer, Anglès, Brunyola, la Cellera de Ter, Maçanet de la Selva, Massanes, Osor, Sant Feliu de Buixalleu i Sant Hilari Sacalm). El mateix any el creixement natural més important es dóna a Fogars de Tordera, Lloret de Mar i Blanes.

Per bé que el creixement natural ha representat un component important de l'augment demogràfic de la comarca, l'aportació migratòria ha estat bastant superior. L'any 1993 entre les poblacions més afavorides per les migracions destaquen els municipis costaners de Lloret de Mar i Blanes, fet que posa de manifest el gran poder d'atracció que exerceixen. Els municipis amb saldos migratoris negatius són Anglès, la Cellera de Ter, Hostalric, Sant Julià del Llor

i Bonmatí, Susqueda, Tossa de Mar i Vilobí d'Onyar.

3.3.7.3. L'activitat econòmica de la població i l'estructura econòmica

Una característica rellevant de la comarca de la Selva és que l'elevat augment de la població de més de 16 anys ha determinat l'existència d'una taxa d'activitat elevada (57,5%), superior a la del conjunt de Catalunya (53,9%). La proporció més elevada de població ocupada per sectors econòmics correspon als serveis, amb el 46,7% del total d'ocupats de la comarca. Supera el percentatge d'ocupats en el sector de la indústria (36,5%), que és el segon en importància a la comarca. La construcció compta amb un 11,1% de la població ocupada i, en darrer lloc, se situa el sector agrícola i ramader, amb un 5,7% del total.

Per municipis, es poden constatar diverses zones d'especialització segons el pes de la població ocupada. En el conjunt de la comarca, Brunyola és l'únic municipi amb una clara especialització primària, amb més del 70% de la població dedicada a aquesta activitat. Destaquen tres municipis més, tot i que tenen uns percentatges molt inferiors: Susqueda (37,8%), Osor (30,6%) i Sant Feliu de Buixalleu (32,7%). Es tracta, no obstant això, de municipis molt més diversificats, on el sector industrial o de serveis té un pes considerable.

D'altra banda, els municipis amb un caràcter industrial més marcat són Massanes (85,8%), Sant Julià del Llor i Bonmatí (79,2%), Riells i Viabrea (67,4%), Hostalric (62,4%) i Riudarenes (65,3%). En tercer lloc, hi ha el grup format pels tres municipis costaners, amb un clar predomini del sector serveis: Lloret de Mar (79,8%), Tossa de Mar (72%) i Blanes (54,3%).

La capital, Santa Coloma de Farners, juntament amb altres municipis (Vidreres, Amer, Caldes de Malavella, Breda, Maçanet, Arbúcies, Sant Hilari Sacalm, Riudellots de la Selva, Anglès, Sils i la Cellera de Ter), manté un equilibri entre els sectors secundari i terciari.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS ECONÒMICS. LA SELVA (1981-1991)

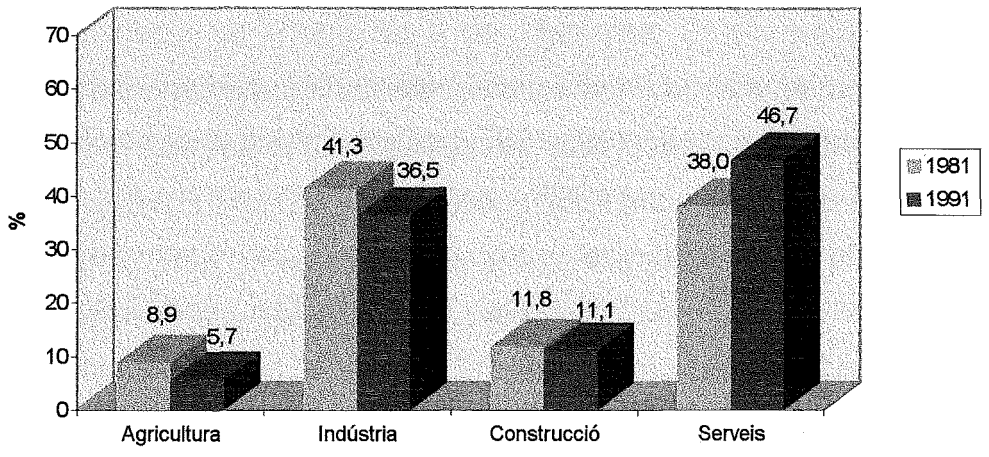

Font: elaboració pròpia a partir dels censos de població del 1981 i del 1991 (IEC)

Distribució de la població dels municipis de la Selva ocupada en els diferents sectors econòmics. 1991 (%)

Municipi	Agricult. i ramad. %	Indústria %	Construcció %	Serveis %
Amer	9,8	45,6	5,9	38,7
Anglès	6,3	58,4	7,5	27,8
Arbúcies	5,3	58,1	7,7	28,9
Blanes	5,1	26,5	14,2	54,3
Breda	3,0	57,3	12,6	27,1
Brunyola	70,3	13,0	4,4	12,3
Caldes de Malavella	9,2	37,9	10,0	43,0
Cellera de Ter, la	8,4	49,0	10,8	31,9
Hostalric	1,4	62,4	12,6	23,7
Lloret de Mar	0,8	9,1	10,3	79,9
Maçanet de la Selva	5,2	61,0	9,1	24,7
Massanes	4,9	85,8	3,9	5,4
Osor	30,6	45,5	1,5	22,4
Riells i Viabrea	6,5	67,4	7,5	18,7
Riudarenes	11,8	65,3	5,4	17,5
Riudellots de la Selva	6,9	60,0	7,4	25,7
Sant Feliu de Buixalleu	23,8	43,8	6,7	25,8
Sant Hilari Sacalm	4,8	60,4	8,1	26,8
Sant Julià del Llor i Bonmatí	3,3	79,2	4,5	13,1
Santa Coloma de Farners	7,9	41,8	12,3	38,1
Sils	6,8	53,5	8,2	31,5
Susqueda	37,8	8,1	2,7	51,4
Tossa de Mar	3,0	7,8	17,2	72,0
Vidreres	7,0	34,3	17,9	40,7

Vilobí d'Onyar	17,8	25,5	10,7	45,9
Selva	**5,7**	**36,5**	**11,1**	**46,7**
Catalunya	**3,7**	**36,2**	**8,2**	**51,9**

Font: *Anuari Econòmic*, Caixa de Catalunya, 1996

Pel que fa a l'atur, la comarca mostra una dinàmica molt similar a la del conjunt de Catalunya durant el període 1991-1997. La taxa d'atur a la comarca se situa en el 10,2% el mes de març del 1997, valor que es repeteix per al conjunt del territori català. En l'àmbit municipal, els que tenen un atur registrat més elevat durant el mateix mes són els costaners: Tossa de Mar, amb una taxa del 16,4%, Blanes (12,2%) i Lloret de Mar (12,2%), a causa del marcat caràcter estacional de l'activitat turística, que es desenvolupa bàsicament durant els mesos d'estiu.

Atur registrat a la Selva 1991-1997

Any*	Selva			Catalunya		
	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any Anterior	Aturats	Taxa d'atur %	Variació any anterior
1991	5.048	11,3		270.354	10,3	
1992	4.878	10,9	-170	278.456	10,6	8102
1993	5.593	12,5	715	355.816	13,5	77360
1994	6.364	14,2	771	330.275	12,6	-25541
1995	5.931	13,3	-433	296.648	11,3	-33627
1996	5.338	11,9	-593	297.149	11,3	501
1997	4.564	10,2	-774	268.304	10,2	-28845

*Dades corresponents al mes de març

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'atur registrat a l'INEM

L'agricultura i la ramaderia

La comarca de la Selva no és una excepció en el que és la característica dominant de la majoria de les comarques gironines. D'aquesta manera, els farratges han anat guanyant terreny, en detriment d'altres conreus, justificat per la importància del bestiar boví a la zona. El cereal, avui, ocupa només una tercera part de la superfície que ocupava fa quaranta anys. A la comarca s'ha imposat el conreu dels cereals per a farratge, especialment el blat de moro.

Però tant o més importants que les collites de cereal o farratge són les produccions hortofructícoles. L'horticultura intensiva de regadiu és l'activitat predominant dels municipis costaners, especialment a l'esquerra del riu Tordera, continuació de l'horticultura del Maresme. Es produeixen sobretot mongetes tendres, tomàquets, cebes i pebrots. Pel que fa a la fructicultura, a més d'algunes hectàrees irrigades de pomeres a la part baixa de la comarca, es troba una superfície important de secà, plantada d'avellaners, que pateixen la crisi comercial del conreu. Aquests avellaners es concentren en alguns municipis septentrionals, especialment a Brunyola.

D'altra banda, l'activitat forestal és tan o més important que l'agricultura o el bestiar boví. Per excel·lència, la Selva és la comarca de la sureda, per bé que també és la comarca dels castanyers (a les Guilleries) i també és la terra de plantacions de pollancres, que en les últimes dècades han ocupat molts camps de cultiu.

El sector secundari

A la Selva el sector secundari és un sector desenvolupat i amb perspectives de futur. Aquesta dinàmica favorable es fonamenta, en gran part, en la localització de la comarca dins dels eixos de desenvolupament econòmic de Catalunya i en una xarxa de comunicacions adequada. També hi ajuda l'alt grau de diversificació que presenta. Tot i la crisi del sector tèxtil, encara és el primer en importància quant al nombre de treballadors que ocupa. Es localitza d'una manera important a les valls del Ter i del Brugent, per bé que també es troba present en altres zones de la comarca. No obstant això, la crisi d'aquest sector explica l'estancament econòmic dels municipis de totes dues conques, com és el cas d'Anglès, la Cellera de Ter o Amer.

A la part occidental, bàsicament a Arbúcies i Sant Hilari Sacalm, s'hi han desenvolupat activitats vinculades a l'aprofitament dels recursos naturals, amb indústries del sector de la fusta i plantes d'envasament d'aigua mineral. Arbúcies també és remarcable com a seu de la indústria carrossera. El sector

de la plana de la Selva i la Tordera constitueix una altra zona industrial de la comarca, la més recent i, actualment, la que té més bones perspectives de desenvolupament. L'expansió industrial d'aquesta zona s'ha anat configurant al llarg dels principals eixos de comunicació de la comarca, l'A-7 i la N-II, i s'ha centrat en primer lloc en el sector agroalimentari, especialment en el subsector carni. Darrerament, però, també hi ha hagut una diversificació important del sector industrial, especialment en l'àmbit metal·lúrgic, químic, tèxtil i alimentari.

D'altra banda, un tret comú de la Selva és la proliferació d'urbanitzacions de segona residència. La implantació d'urbanitzacions a primera i a segona línia de la costa i el fenomen del turisme han afavorit de manera important el sector de la construcció a la comarca. Aquest sector es troba també lligat, en menor grau, a les primeres residències i a les instal·lacions industrials.

El sector terciari

Des del punt de vista econòmic, la comarca de la Selva té en el sector serveis un dels elements de desenvolupament més importants. L'impuls del sector turístic costaner de sol i platja durant les darreres dècades ha comportat una terciarització important de l'economia comarcal. Tot i això, el procés de desenvolupament turístic s'ha produït de manera diferent als tres municipis litorals. Mentre que Tossa de Mar manté les característiques turístiques dels anys cinquanta i seixanta, a Lloret de Mar s'ha desenvolupat molt més un turisme de masses; a Blanes el turisme conviu amb les altres activitats econòmiques també desenvolupades al municipi (indústria i agricultura). Tot i que el procés turístic ha tingut un creixement espectacular als tres municipis del litoral, a l'interior de la comarca les potencialitats han estat fortament desaprofitades, per la qual cosa, en termes globals, es pot dir que la Selva presenta un fort desequilibri turístic, amb una oferta molt polaritzada a la costa.

Rànquing de treballadors contractats en les diferents branques d'activitat econòmica. La Selva

Activitat	Nombre treballadors	%	Nombre empreses
Indústria tèxtil	2.931	12,6	79
Hostaleria	2.363	10,2	498
Indústria de productes alimentaris i begudes	2.276	9,8	131
Construcció	2.086	9,0	484
Comerç al detall excepte de vehicles de motor. Reparació d'efectes personals	2.083	9,0	702
Indústria de la fusta i del suro excepte mobles i cistelleria	1.208	5,2	185
Indústria química	1.155	5,0	25
Administració pública, defensa i seguretat social	813	3,5	69
Altres activitats empresarials	783	3,4	166
Activitats sanitàries i veterinàries. Serveis socials	742	3,2	142
Indústria de la confecció i pelleteria	637	2,7	32
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç excepte de vehicles de motor	635	2,7	159
Fabricació de productes metàl·lics excepte maquinària i equip	551	2,4	106
Activitats recreatives, culturals i esportives	503	2,2	69
Venda i reparació de vehicles de motor. Venda al detall de combustible	454	2,0	141
Transport terrestre. Transport per canonades	451	1,9	104
Educació	404	1,7	81
Fabricació de vehicles de motor i remolcs	372	1,6	22
Indústria de la construcció de maquinària i equip mecànic	347	1,5	28
Serveis personals	318	1,4	149
Construcció de maquinària i material elèctric	296	1,3	43
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	291	1,3	60
Agricultura, ramaderia i caça	285	1,2	32
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	210	0,9	36
Indústria del cautxú i matèries plàstiques	200	0,9	11
Indústria del paper	197	0,8	36
Activitats immobiliàries	184	0,8	89
Extracció de minerals no metàl·lics ni energètics	71	0,3	6
Fabricació de material electrònic, d'equips i aparells de ràdio, TV	62	0,3	3
Fabricació de mobles. Altres indústries manufactureres	49	0,2	11
Captació, depuració i distribució d'aigua	46	0,2	7
Producció i distribució, energia elèctrica, gas i aigua	40	0,2	3
Intermediació financera, excepte assegurances i plans de pensions	28	0,1	4
Serveis domèstics	26	0,1	25
Lloguer de maquinària i equip, efectes personals i utillatge domèstic	22	0,1	10
Activitats annexes als transports. Activitats d'agències de viatges	21	0,1	1
Indústria del cuir	19	0,1	3
Assegurances i plans de pensions excepte Seguretat Social obligatòria	17	0,1	9
Silvicultura i explotació forestal	16	0,1	2
Metal·lúrgia	14	0,1	5
Pesca i aqüicultura	9	0,0	1
Construcció de màquines d'oficina i ordinadors	8	0,0	1
Fabricació d'instruments medicoquirúrgics, de precisió, òptica i rellotgeria	8	0,0	2
Reciclatge	7	0,0	4
Fabricació d'altres materials de transport	6	0,0	1
TOTAL	**23.244**	**100,0**	**3.777**

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social (desembre 1995)

CAPÍTOL IV

EL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES DURANT EL PERÍODE 1970-1998

4.1. INTRODUCCIÓ

La majoria de les persones familiaritzades amb l'escola del nostre entorn saben que des del 1970 fins a l'actualitat el mapa escolar de les comarques gironines s'ha transformat notablement. Es diu que els centres complets (les escoles graduades o centres grans) han augmentat, que les escoles cícliques han seguit una trajectòria irregular i que les escoles unitàries han experimentat un descens continu. Els mestres més sensibilitzats amb aquest darrer tipus de centres fins i tot afirmen que estan a punt de desaparèixer. Malauradament, la manca d'estudis sobre aquest tema fa que avui no coneguem amb exactitud la composició i l'evolució del mapa escolar.

El capítol que ara comencem té com a objectiu bàsic cobrir una part important d'aquest buit. A la primera part descrivim per separat la realitat escolar dels cursos 1970-71, 1975-76, 1980-81, 1985-86, 1990-91, 1995-96 i 1997-98. Hem decidit començar pel 1970-71 perquè és l'any en què s'aprova la LGE i, consegüentment, es produeix una reorganització profunda del mapa escolar.[395] D'altra banda, finalitzem la investigació el 1997-98 per parlar del mapa escolar més actual. El fet que analitzem el mapa escolar de cada 5 anys (llevat del darrer tram) és una qüestió fins a cert punt arbitrària. El nostre objectiu ha estat de recollir dades relativament pròximes per elaborar una anàlisi seqüencial i completa.[396]

Per a cadascun dels cursos analitzats oferim quatre blocs d'informació. En el primer bloc analitzem el conjunt de les escoles de la demarcació[397] (comptabilitzem el total de centres i d'alumnes; comentem la mida de les

---

[395] Cal dir que la reorganització del mapa escolar, basada en la supressió dels centres petits o unitaris i la promoció dels centres grans o graduats, s'inicia a la dècada dels 60. Amb tot, a partir dels 70 es fa molt més intensiva.

[396] Per a més informació sobre els motius pels quals hem pres aquestes decisions, vegeu la presentació i justificació de l'objecte d'estudi i la part metodològica.

[397] Quan parlem de la "demarcació" ens referim al conjunt de les comarques gironines, és a dir, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Gironès, la Garrotxa, el Ripollès, la Selva i el Pla de l'Estany.

escoles a partir del nombre d'unitats; donem compte del grau de saturació dels centres i de les aules; especifiquem la distribució de les escoles per comarques; etc.). En el segon bloc presentem la realitat de les escoles completes i posteriorment la de les incompletes. (Després d'analitzar els centres incomplets, expliquem les característiques bàsiques de les escoles cícliques i de les unitàries). Per acabar, exposem, a manera de conclusió, un parell de gràfics a penes comentats on s'observa el grau de representativitat dels centres complets (CC), de les escoles cícliques (ECI) i de les escoles unitàries (EUNI)

La segona part és, en certa manera, una síntesi de la primera, ja que s'exposa des d'una perspectiva diacrònica l'evolució del mapa escolar durant els anys 1970-1998. Aquí hi trobareu una anàlisi evolutiva de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària tant en l'àmbit de la demarcació com en el de cada comarca.

Volem remarcar que aquest capítol és fonamentalment descriptiu (la primera part ho és més que la segona) i fins a cert punt feixuc de llegir, a causa de la gran quantitat de dades que oferim. Tanmateix, volem fer constar que som conscients d'aquest fet i esperem que en recerques posteriors es pugui fer una anàlisi interpretativa amb profunditat que vagi més enllà de l'estricta constatació empírica d'unes dades que fins avui són absolutament inèdites.

4.2. EL MAPA ESCOLA DE LES COMARQUES GIRONINES PER QUINQUENNIS

4.2.1. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1970-71: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.1.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

Durant el curs 1970-71, en el qual s'aprovà la LGE, les comarques gironines tenien –segons el nostre cens– 313 escoles públiques amb 38.971 alumnes. L'escola més petita tenia 5 alumnes, la més gran en tenia 1.339 i la mitjana d'alumnes per centre s'estima que era de 124,5 alumnes.[398] Més de la meitat de les escoles, el 66,4%, només impartia EGB, gairebé un terç, el 31,6%, impartia EGB i preescolar, i només l'1,9% impartia el nivell més elemental.

El conjunt d'escoles sumava 1.044 unitats (o aules). A cada escola li tocaven teòricament 3,3 unitats, i a cada unitat li corresponien 37,3 alumnes. Si analitzem la mida dels centres segons el nombre d'unitats constatem que predominaven les escoles petites –d'entre 1 i 3 unitats– per sobre de les mitjanes –d'entre 4 i 6 unitats– i de les grans –de 7 unitats o més.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1970-71

Mida escola	% sobre el total d'escoles
escola petita (d'1 a 3 unitats)	75,5%
escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	11,2%
escola gran (de 7 unitats o més)	13,4%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71

[398] La desviació típica és de 187,95.

Pel que fa a la distribució territorial, la comarca de l'Alt Empordà era la que aparentment sortia més afavorida, perquè tenia 77 centres, el Gironès en tenia 52 , el Baix Empordà 51, la Garrotxa 43, la Selva 41, el Ripollès 27 i el Pla de l'Estany, la comarca amb menys municipis i amb menys habitants, disposava de 22 escoles.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1970-71

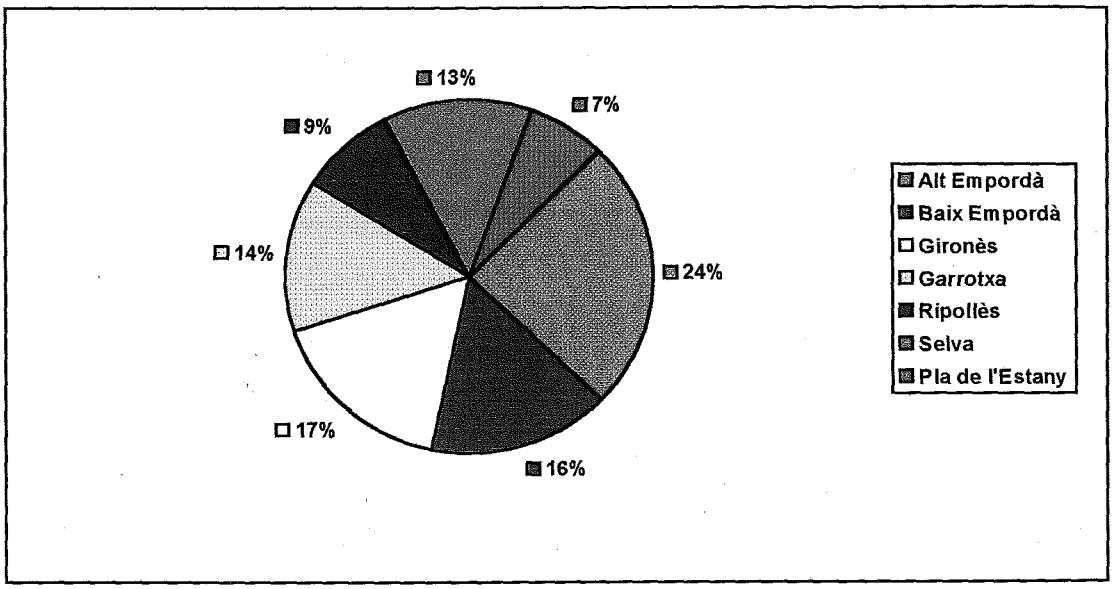

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

Ara bé, el que més ens interessa saber no és tant les escoles que pertocaven a cada comarca sinó el grau de concentració escolar, calculat a partir del nombre de centres per cada 1.000 habitants. A partir d'aquest càlcul, constatem que hi ha dos grups de comarques: les que tenen un índex de concentració moderat –com el Pla de l'Estany, l'Alt Empordà i la Garrotxa– i les que el tenen elevat –el Baix Empordà, el Gironès, el Ripollès i la Selva–. De les set comarques que integren la demarcació, la que en el moment en què es va aprovar la LGE tenia un grau de concentració més alt era el Gironès, perquè només disposava d'una escola per cada 2.000 habitants.

Taula

Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants. Curs 1970-71

Comarca	Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants	
	Índex	Rang
Alt Empordà	1,1	2
Baix Empordà	0,7	5
Garrotxa	1	3
Gironès	0,5	7
Pla de l'Estany	1,2	1
Ripollès	0,9	4
Selva	0,6	6

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC); Cens de població del 1970 (INE)

4.2.1.2. Característiques principals de les escoles completes

Al principi de la dècada dels 70, les comarques gironines disposaven de pocs centres complets (CC). Només hem identificat 34 escoles amb tots els nivells i les unitats pròpies dels centres estàndards. Aquesta xifra representava el 10,9% dels centres públics gironins. Tot i això, cal remarcar que els CC acollien 19.019 alumnes és a dir, gairebé el 50% dels estudiants. El CC més gran tenia 1.339 alumnes, i el més petit en tenia 248. El fet que un nombre tan petit de CC escolaritzés un nombre d'estudiants tan elevat comportava una massificació dels centres. Segons els nostres càlculs, hem estimat que a cada CC li corresponia una mitjana de 559,3[399] alumnes.

Tots els CC impartien EGB i preescolar. En aquest sentit, doncs, no només eren complets pel nombre d'unitats i pel nombre de cursos, sinó també perquè oferien els dos trams educatius més elementals.

[399] La desviació típica és de 267,2.

Els CC eren, per regla general, bastant grans. Menys de la meitat, el 44,1%, eren d'una línia completa i el 55,9% restant tenia entre dues i tres línies. La ràtio d'unitats per escola era de 13.

El nombre de centres complets que pertocaven a cada comarca era directament proporcional –llevat del Ripollès– al nombre d'habitants de cada circumscripció. Les comarques més poblades –el Gironès, la Selva i el Baix Empordà– reunien el 67,6% dels CC, i el 32,4% restant s'emplaçava al Ripollès, l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Pla de l'Estany.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1970-71

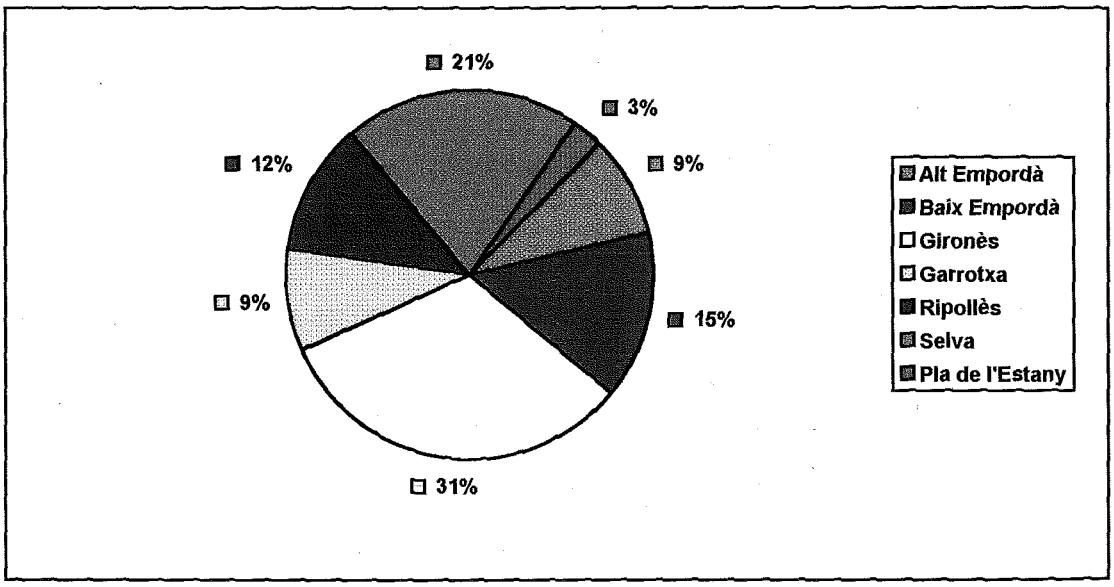

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

Tanmateix, quin és el pes específic d'aquest tipus d'escola en cada una de les set circumscripcions respecte de la resta d'escoles? A partir dels càlculs estadístics, deduïm que a totes les comarques, llevat del Gironès i no tant la Selva, l'escola completa hi tenia molt poca representativitat. A l'Alt Empordà només representava el 3,9% de les escoles, al Pla de l'Estany el 4,5%, a la Garrotxa el 7%, al Baix Empordà el 9,8% i al Ripollès el 14,8%. Les comarques on més sobresortia eren la Selva, amb el 17%, i el Gironès, amb el 21,1%.

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1970-71

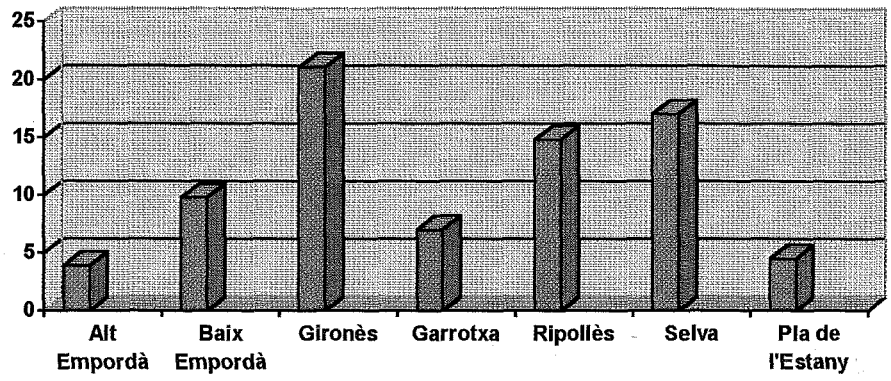

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

Al principi de la dècada dels 70, tal com hem apuntat en el marc teoricoanalític, la majoria de les escoles completes o graduades es concentraven en municipis relativament grans. El 60% d'aquests centres els trobem en poblacions de 6.000 habitants o més. Malgrat tot, el 15% s'instal·la en pobles petits (de menys de 3.000 habitants) com ara Besalú (1.798 habitants), les Planes d'Hostoles (2.017 habitants), etc. Per tant, no podem dir que l'escola completa fos únicament i exclusivament l'escola de les grans ciutats.

Taula

Distribució de les escoles completes segons diferents trams de població Curs 1970-71

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles completes
< 3.000 habitants	15,2%
3.000< 6.000 habitants	18,1%
6.000 <10.000 habitants	9,1
10.000 habitants < 20.000 habitants	21,2%
20.000 habitants o més	30,3%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC); Cens de població del 1970 (INE)

4.2.1.3. Característiques principals de les escoles incompletes

A principi dels 70 hi havia 279 escoles incompletes (EIN) a les comarques gironines, amb 19.952 alumnes. Així doncs, més de tres quartes parts dels centres, el 86%, no complien els requisits dels centres estàndards. L'escola incompleta més petita acollia 5 alumnes, mentre que la més gran en tenia 427. La ràtio d'alumnes per escola era 71,5[400].

La majoria d'aquests centres, el 74,5%, només oferia l'ensenyament obligatori, el 6% solament preescolar, i menys d'una quarta part, el 23,3%, oferia EGB i preescolar. Aquestes dades fan palès que les EIN oferien menys trams educatius que les escoles completes.

En general predominaven els centres petits. Gairebé tres quartes parts, el 73,8%, només tenien entre 1 i 2 unitats, el 16% en tenia 3 o 4, i el 10% restant disposava de 5 o més unitats. Aquesta distribució feia que la mitjana d'unitats per centre fos bastant reduïda, exactament de 2,14.[401] D'altra banda, a cada unitat li corresponien teòricament 33,4 alumnes. Aquesta dada demostra que les aules de les EIN tenien quelcom de positiu, i és que estaven menys congestionades que les escoles completes.

Amb tot, però, la majoria dels centres tenien una càrrega lectiva considerable. El 10% de les EIN impartia entre 1 i 4 graus (o cursos) diferents, el 36% impartia entre 5 i 7 graus, i en més de la meitat, exactament el 54%, s'impartien els mateixos graus que a les escoles completes.

Pel que fa a la distribució, constatem que les comarques més fragmentades, amb més municipis, eren les que tenien més escoles incompletes. L'Alt Empordà tenia 74 EIN, el Baix Empordà 46, el Gironès 41, la Garrotxa en tenia 40, la Selva 34, el Ripollès 23 i el Pla de l'Estany 21.

---

[400] La desviació típica és de 72,25.

[401] La desviació típica és d'1,5.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1970-71

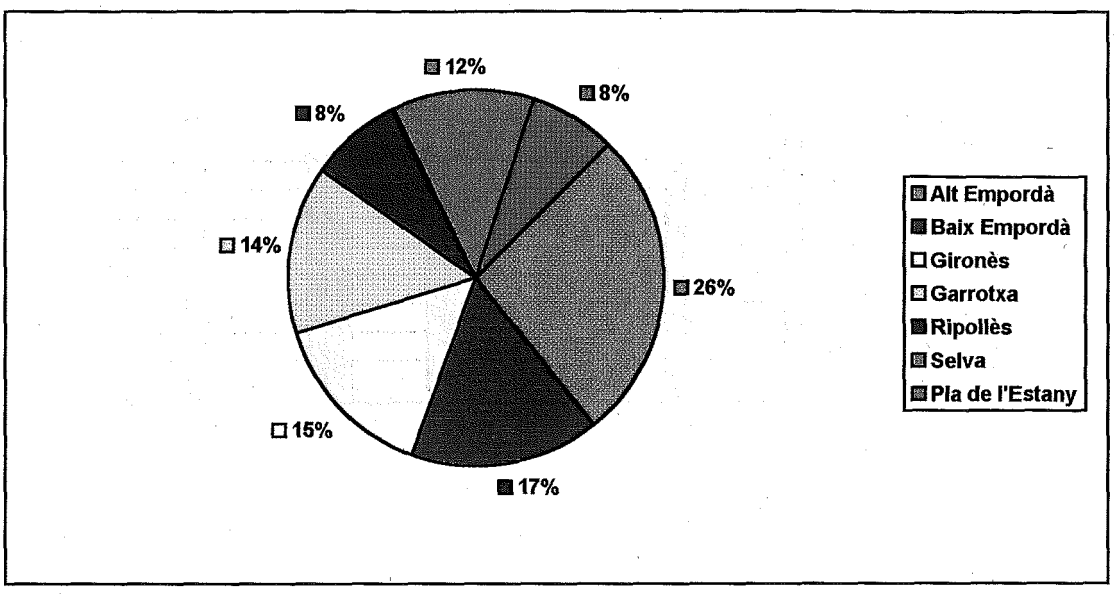

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

Pel que fa al pes específic de l'escola incompleta respecte de la completa, ens adonem que a totes les comarques, llevat del Gironès, representava més del 90% dels centres. La comarca on tenia un pes específic més elevat era a l'Alt Empordà (el 96,1% de les escoles eren EIN), la seguien el Pla de l'Estany (95,5%), la Garrotxa (93%), el Baix Empordà (90,1%), el Ripollès (85,1%) i la Selva (83%). Amb tot, al Gironès més de tres quartes parts de les escoles, el 78,8%, no es consideraven estàndards. Al principi de la dècada dels 70 l'escola incompleta sobresortia a totes les comarques.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1970-71

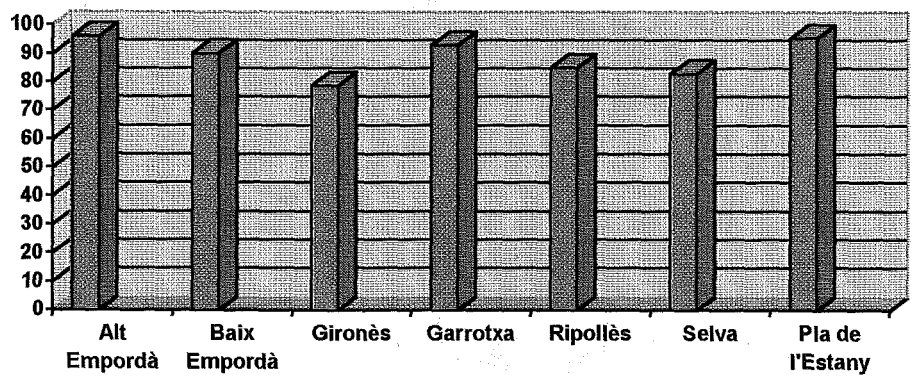

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

En quins municipis es trobava l'EIN al principi de la dècada dels 70? Tal com hem exposat en el marc teoricoanalític i en les hipòtesis, en el moment en què s'aprova la LGE l'escola incompleta es trobava en municipis de tota mena. Amb tot, però, és cert que es concentrava majoritàriament en poblacions petites. A partir de la nostra explotació estadística constatem que més de tres quartes parts de les ECI de la demarcació, el 80%, es trobaven en pobles de menys de 3.000 habitants, prop del 10% s'emplaçaven en municipis d'entre 3.000 i 10.000 habitants, i el 10% restant es trobaven en ciutats de més de 10.000 habitants. Sorprenentment, Girona (amb 47.747 habitants) tenia 7 escoles incompletes, Olot (amb 21.3163 habitants) en tenia 6, Figueres (amb 20.052 habitants) tenia 4 EIN, etc. L'escola incompleta, doncs, si bé predominava als petits nuclis de població, no n'era exclusiva.

Taula

Distribució de les escoles incompletes segons diferents trams de població

Curs 1970-71

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles incompletes
<500 habitants	27,7%
500<1.500 habitants	35,9%
1.500< 3.000 habitants	16,3%
3.000< 6.000 habitants	7,6%
6.000 <10.000 habitants	2,3%
10.000 habitants < 20.000 habitants	3,8%
20.000 habitants o més	6,4%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC); Cens de població del 1970 (INE)

4.2.1.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

Al principi de la dècada dels 70 es comptabilitzaven 149 escoles cícliques amb 16.636 alumnes i 467 unitats. L'escola cíclica (ECI) representava gairebé la meitat dels centres de la demarcació de Girona, exactament el 47,6%, acollia el 42,7% de l'alumnat i concentrava el 44,7% de les unitats disponibles.

El centre més petit tenia 12 alumnes i el més gran 427. La distribució percentual de l'alumnat ens indica que predominaven les ECI amb pocs alumnes. Prop de la meitat, el 43,3%, albergaven com a màxim 74 alumnes, el 27,5% n'acollien entre 75 i 120, el 13,4% entre 121 i 200, el 14,4% entre 201 i 300, i el 2,7% restant escolaritzava més de 300 alumnes. La ràtio d'alumnes per escola era de 111,65[402] alumnes.

Pel que fa a la grandària de l'escola (calculada a partir del nombre d'unitats), prevalien les ECI més aviat reduïdes. La meitat de les ECI només disposaven

[402] La desviació típica és de 78,9.

de 2 unitats, el 30,2% en tenia entre 3 i 4 i el 18,8% restant en tenia més de 5. La ràtio d'unitats per escola era de 3,1.[403]

Tot i tenir, en termes generals, pocs alumnes i poques unitats, la majoria dels centres impartien gairebé tots els graus (o cursos): el 92,6% impartia pràcticament els mateixos graus que les escoles graduades, tan sols el 3,4% oferia entre 6 i 5 graus i el 4% restant impartia entre 4 i 2 graus.

Quan analitzem la distribució territorial, comprovem que més d'una quarta part de les escoles cícliques, el 28,9%, es concentrava a la comarca més fragmentada, és a dir, a l'Alt Empordà, el 16,8% s'emplaçava al Baix Empordà, el 14,1% al Gironès, el 13,4% a la Garrotxa i el 12,1% a la Selva. Les comarques amb menys ECI eren el Pla de l'Estany i el Ripollès, ambdues amb el 7,4%.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1970-71

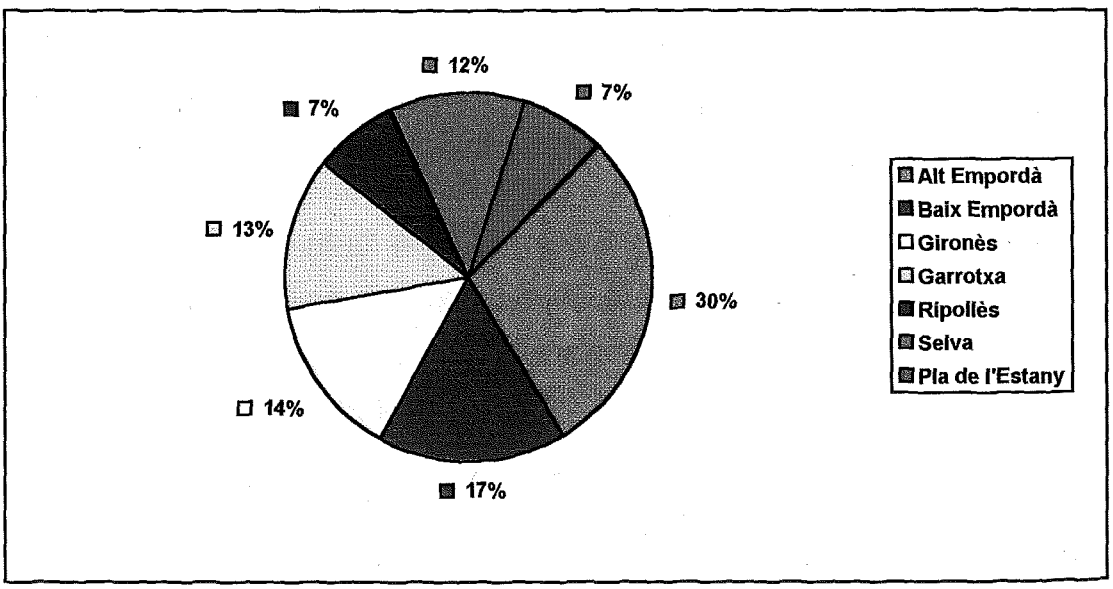

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

El pes específic de l'escola cíclica no era el mateix a totes les comarques. Considerem que a l'Alt Empordà, al Baix Empordà i al Pla de l'Estany les

[403] Amb una desviació típica d'1,5.

escoles cícliques hi tenien un protagonisme fort perquè representaven entre el 49% i el 56% de les escoles de la comarca; a la Garrotxa, a la Selva, al Gironès i al Ripollès, hi tenia un grau de representativitat inferior perquè reunia entre el 40% i el 45% dels centres.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total) Curs 1970-71

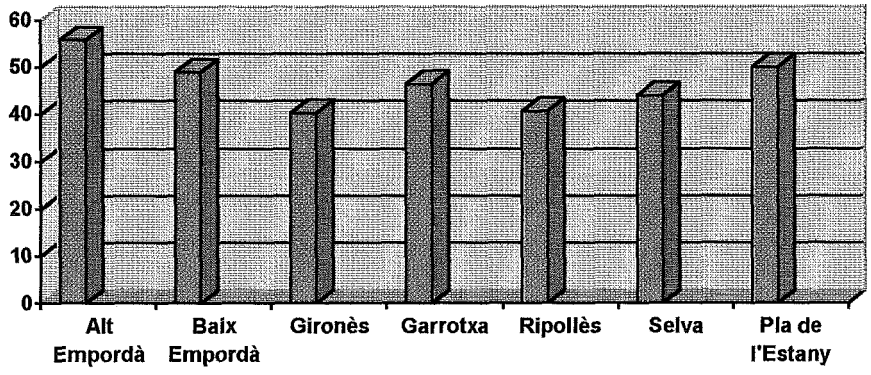

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

La majoria de les ECI, el 75%, es trobava en poblacions relativament petites (de menys de 3.000 habitants). De totes maneres, n'hi havia un 15% que s'emplaçava en municipis mitjans i grans (de 6.000 o més habitants). La distribució percentual era la següent:

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons trams de població. Curs 1970-71

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles cícliques
< 500 habitants	20,1%
501 <1.500 habitants	41%
1.500 < 3.000 habitants	14,6%
3.000< 6.000 habitants	10, 7%
6.000 <10.000 habitants	2,8%
10.000 habitants < 20.000 habitants	3,5%
20.000 habitants o més	9%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC); Cens de població del 1970 (INE)

4.2.1.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

Durant el curs 1970-71 hem detectat 130 escoles unitàries (EUNI). Sorprenentment, doncs, el 41,5% dels centres de les comarques gironines estaven regits per un sol mestre. Tot i ser una escola fortament representada, cal manifestar que escolaritzava molt pocs alumnes, exactament 3.316, és a dir, el 8,5% de tot l'alumnat de l'escola pública de la demarcació.

Oficialment, les EUNI, a diferència dels centres complets, només impartien EGB o preescolar. Segons les nostres estadístiques, el 97% oferien l'escolaritat obligatòria i el 3% restant impartien preescolar. El fet que cap escola unitària no donés simultàniament els dos trams educatius la situava en una situació de desavantatge respecte de l'escola completa.

En quines condicions es treballava a les escoles unitàries durant el curs 1970-71? Si tenim en compte el nombre d'alumnes, considerem que en el 16% d'aquests centres s'hi podia treballar molt bé, perquè tenien entre 5 i 15 alumnes, en el 57% s'hi podia treballar bé perquè acollien entre 16 i 30 alumnes, en el 17% la tasca educativa havia de ser més dificultosa perquè a la

mateixa aula hi havia entre 31 i 40 alumnes, i en el 10% restant la tasca pedagògica havia de ser més difícil perquè reunien entre 40 i 60[404] alumnes d'edats i nivells diversos.

També sabem que bona part de les escoles unitàries oferien un nombre de graus considerable. El 8,5% impartien 3 o menys graus, el 26,9% entre 4 i 5, i el 64,6% restant n'oferia entre 6 i 8. Si bé el nombre de graus no havia de representar per si mateix un problema gaire important, cal dir que, quan l'escola estava massificada, sí que representava un problema. No hi havia res pitjor que haver d'instruir 30, 40, 50 o més alumnes de 6, 7 o 8 graus diferents.

Les EUNI es repartien de la manera següent: 31 a l'Alt Empordà, 21 al Baix Empordà, 20 al Gironès, 20 a la Garrotxa, 16 a la Selva, 12 al Ripollès i 10 al Pla de l'Estany. És evident que les comarques amb més escoles unitàries eren les que tenien municipis més petits.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1970-71

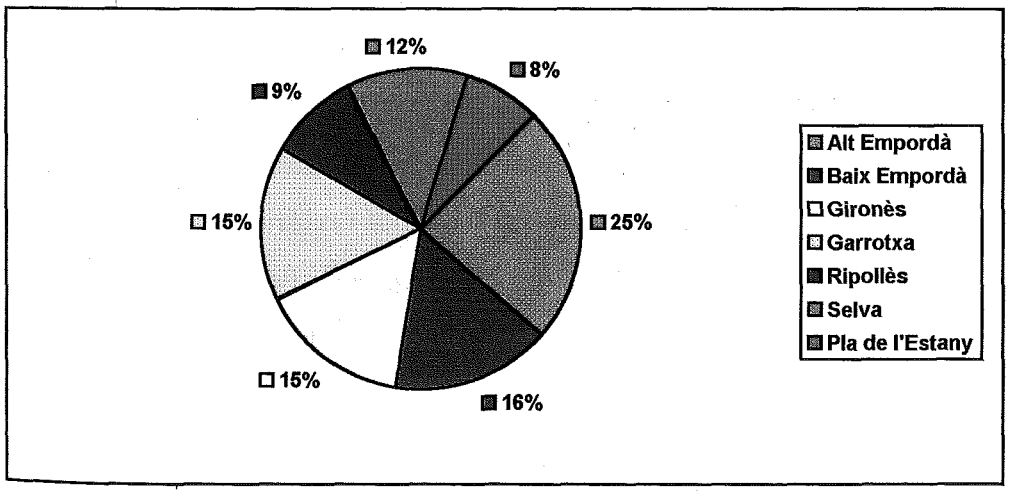

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

[404] Hem identificat 2 escoles unitàries amb 46 alumnes, 1 amb 52 alumnes, 2 amb 53 alumnes, 1

Quina importància tenia l'escola aula quan s'analitza el conjunt del mapa escolar de cada comarca? Al principi dels 70, la comarca on l'escola aula tenia més presència era la Garrotxa (el 46,5% de les escoles eren unitàries), la seguia molt de prop la comarca del Pla de l'Estany (45,5%); gairebé en el mateix nivell se situava el Ripollès (44,4%), i per sota hi havia el Baix Empordà (41,2%), l'Alt Empordà (40,2%), la Selva (39%) i el Gironès (38,4%).

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (% d'escoles unitàries sobre el total) Curs 1970-71

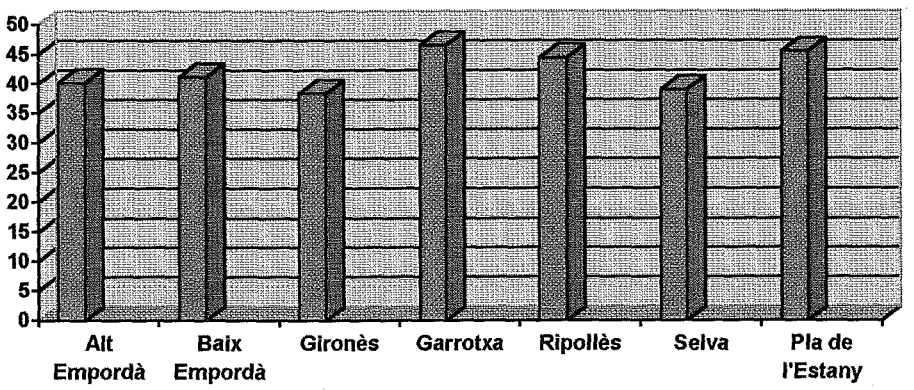

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

La majoria de les escoles aula, més del 80%, es concentraven en pobles petits (de menys de 3.000 habitants). Excepcionalment, però, també se'n trobaven en ciutats mitjanes i grans. Girona disposava d'1 escola unitària, Olot en tenia 3, Figueres 1, Blanes també tenia 1 escola unitària, etc. Així doncs, si bé al principi de la dècada dels 70 l'escola aula predominava als municipis petits, no n'era ni molt menys exclusiva.

amb 54 alumnes i 1 amb 60 alumnes matriculats.

Taula

Distribució de les escoles unitàries segons diferents trams de població. Curs 1970-71

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles unitàries
< 500 habitants	36,7%
501 <1.500 habitants	30%
1.500 < 3.000 habitants	18,3%
3.000< 6.000 habitants	5%
6.000 <10.000 habitants	1,7%
10.000 habitants < 20.000 habitants	4,2%
20.000 habitants o més	4,2%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC); Cens de població del 1970 (INE)

4.2.1.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1970-71

Durant el curs 1970-71 el mapa escolar de les comarques gironines estava pràcticament dominat per les escoles cícliques i per les escoles unitàries. L'escola completa, en canvi, hi tenia una presència discreta, ja que només aplegava l'11% dels centres.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines. Curs 1970-71

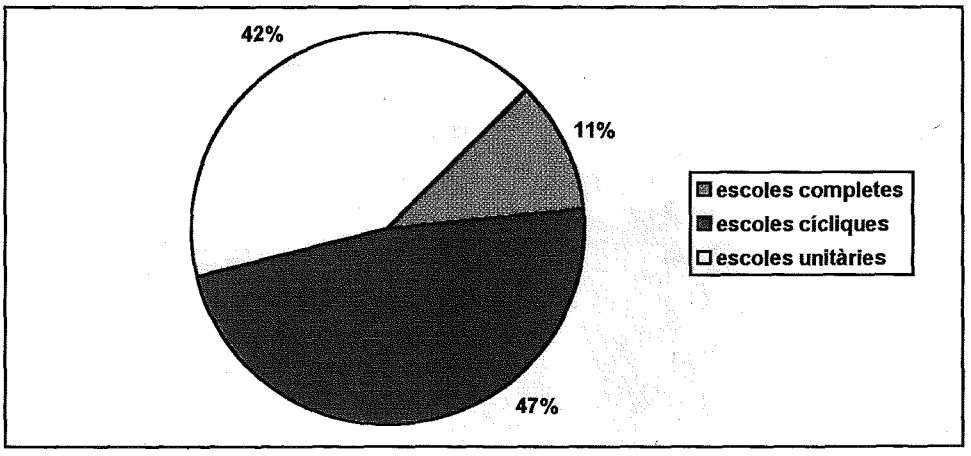

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

Gairebé la meitat de l'alumnat, el 48%, es concentrava a les escoles completes, el 43% estava escolaritzat a les escoles cícliques i només una part molt modesta, exactament el 9%, ho estava a les unitàries. Amb tot, però, les dues tipologies que conformen l'escola incompleta (és a dir, la unitària i la cíclica) superaven en un 4% els alumnes de les escoles completes.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre. Curs 1970-71

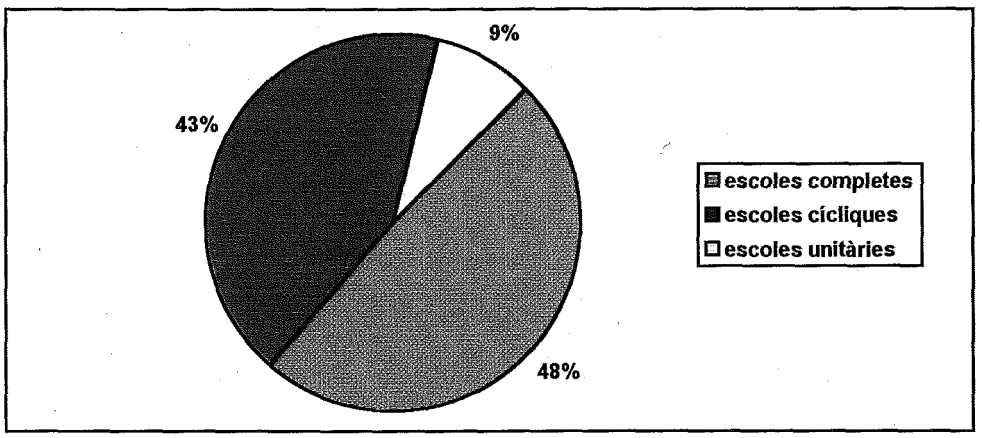

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

El conjunt de les unitats (o aules) es distribuïen pràcticament de manera equitativa entre les escoles completes i les cícliques. Les escoles unitàries, tot i representar el 42% de les escoles gironines, només aplegaven el 12% de les unitats.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centres. Curs 1970-71

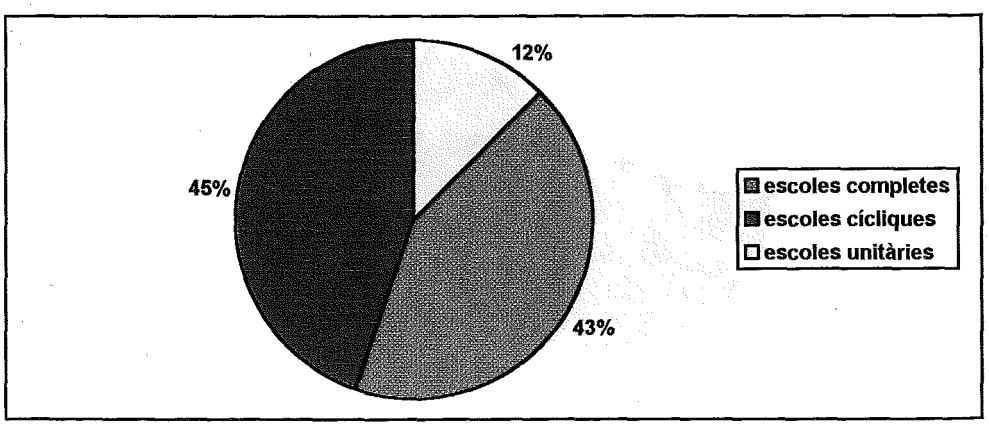

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

Quan analitzem el mapa escolar de cada comarca, ens adonem que l'escola completa és absolutament minoritària en totes les circumscripcions. Cal destacar de manera especial el cas de l'Alt Empordà i del Pla de l'Estany, on no supera el 5%. L'escola cíclica, en canvi, sobrepassa la unitària i, per descomptat, la completa a les comarques de l'Alt Empordà, del Baix Empordà, de la Selva i del Pla de l'Estany. L'escola unitària s'equipara a la cíclica o la sobrepassa només a les comarques de la Garrotxa i el Ripollès. Com a conclusió general podem afirmar que a totes les comarques gironines preval l'escola unitària i la cíclica per sobre de la graduada.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1970-71

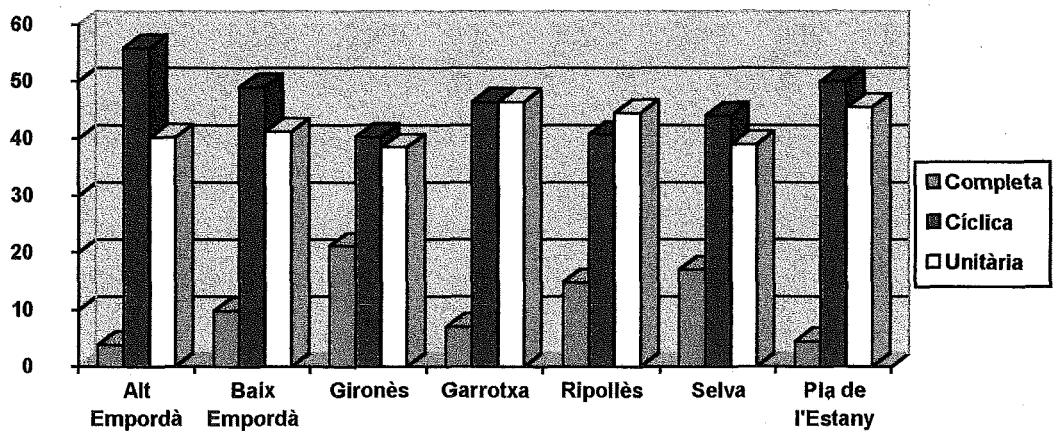

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1970-71 (MEC)

4.2.2. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1975-76: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.2.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

Cinc anys després de l'aprovació de la LGE, el mapa escolar de les nostres comarques havia canviat substancialment. La demarcació tenia menys escoles però més alumnes, el nombre total d'unitats també va augmentar, les escoles unitàries perderen pes específic, etc.

Durant el curs 1975-76 les comarques gironines tenien 242 escoles amb 47.028 alumnes. L'escola més petita tenia 7 alumnes i la més gran 1.424 (400 més que el curs 1970-71). La mitjana d'alumnes per centre era de 194.[405] Gairebé la totalitat de les escoles, el 86%, oferia els dos nivells educatius, el 12,4% només impartia EGB i una minoria, l'1,6%, només oferia preescolar.

Durant el quinquenni 1970-75 es tancaren 71 escoles malgrat que el nombre d'alumnes hagués augmentat un 20,6%.

El conjunt d'escoles agrupava 1.336 unitats. A cada escola li corresponien teòricament 5,52 unitats[406], i a cada unitat li pertocaven 35,2 alumnes. Quan comparem aquestes dades amb les del curs anterior ens adonem que el nombre d'unitats per centre augmentà 2,2 punts.

Pel que fa a la composició dels centres, constatem que les escoles petites continuaven predominant. Amb tot, però, les escoles grans superaven les mitjanes. Més de la meitat dels centres, el 62,8%, tenien entre 1 i 3 unitats, el 30,6% en tenien entre 4 i 6, i el 6,6% restant entre 4 i 6 unitats. Al llarg del període 1970-75, malgrat el que acabem d'explicar, el percentatge d'escoles grans augmentà de manera bastant espectacular (17,2 punts percentuals) en detriment de les escoles petites i mitjanes.

---

[405] Amb una desviació típica de 263.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1975-76

Mida escola	% sobre el total d'escoles
Escola petita (d'1 a 3 unitats)	62,8%
Escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	6,6%
Escola gran (de 7 unitats o més)	30,6%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76

Durant el curs 1975-76, l'Alt Empordà continuava essent la comarca que tenia més escoles (66), seguida del Baix Empordà (45), el Gironès (36), la Selva (31) la Garrotxa (29) i el Ripollès (21). La comarca amb menys escoles era el Pla de l'Estany (14). Aquest ordre no coincideix plenament amb el que es donava al principi de la dècada dels 70: el Baix Empordà i la Selva ascendiren de posició, el Gironès i la Garrotxa descendiren, i el Pla de l'Estany i l'Alt Empordà mantingueren la mateixa posició.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1975-76

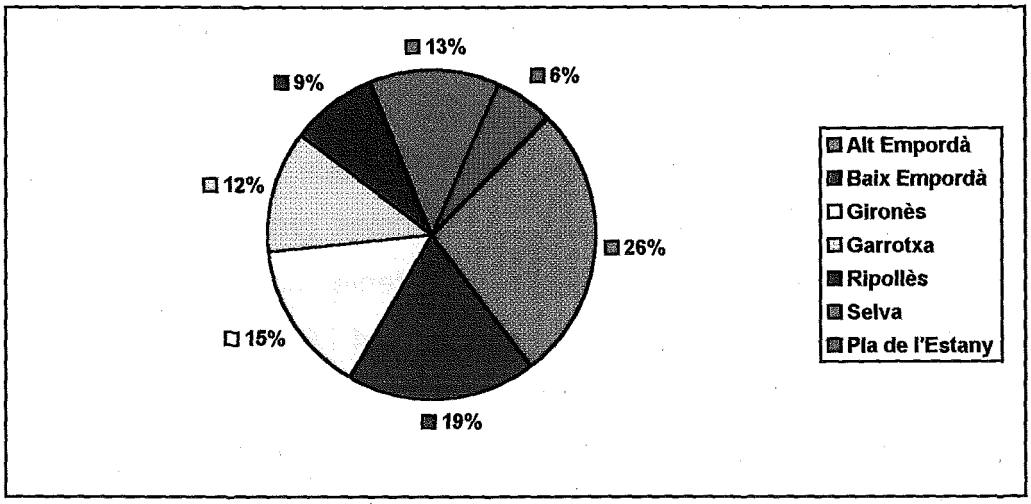

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

[406] Diem teòricament perquè la desviació típica és de 6,64.

Cal ressaltar que totes les comarques perderen un nombre significatiu d'escoles. Les comarques més afectades foren el Gironès, la Garrotxa, l'Alt Empordà i la Selva[407], i les circumscripcions que menys ho notaren foren el Ripollès, el Baix Empordà i el Pla de l'Estany.[408]

La reducció generalitzada del nombre de centres, juntament amb l'augment demogràfic a gairebé totes les comarques, va fer que el grau de concentració escolar augmentés considerablement. Durant el curs 1975-76 cap de les 7 comarques no tenia un índex superior o igual a 1. Les dues comarques amb més concentració eren la Selva i el Gironès (que coincidien amb les dues comarques més poblades) i les que menys eren –tal com succeïa durant el període anterior– l'Alt Empordà i el Pla de l'Estany. Aquest procés de concentració escolar l'atribuïm a la posada en marxa de la LGE, la qual va afavorir un increment de les escoles completes en detriment de les incompletes. Vegem-ho tot seguit.

Taula

Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants. Curs 1975-76

Comarca	**Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants**	
	Índex	**Rang**
Alt Empordà	0,85	1
Baix Empordà	0,59	5
Garrotxa	0,65	4
Gironès	0,33	7
Pla de l'Estany	0,74	2
Ripollès	0,70	3
Selva	0,40	6

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC); Padró municipal d'habitants del 1975 (INE)

[407] En aquestes comarques desaparegueren entre 10 i 16 escoles.

[408] Aquestes comarques perderen entre 6 i 8 escoles.

Universitat de Girona
Biblioteca

4.2.2.2. Característiques principals de les escoles completes

Durant el curs 1975-76 hem comptabilitzat 65 escoles completes amb 35.416 alumnes. Els CC representaven, doncs, més de la quarta part de les escoles de la demarcació, exactament el 26,9%, i escolaritzaven tres quartes parts de l'alumnat de les escoles públiques. El centre més petit tenia 215 alumnes i el més gran 1.424 (85 alumnes més que el curs 1970-71). La ràtio d'alumne per escola era de 544,9.[409] Entre el 1970 i el 1975 el nombre de centres complets, així com el nombre d'alumnes que hi estava matriculat, pràcticament es va doblar.

A diferència del període anterior, no totes les escoles completes impartien els dos trams educatius: el 90,8% impartia EGB i preescolar i el 9,2% restant només oferia EGB. Els CC eren, en termes generals, força grans: el 36,9% tenia una línia sencera, el 44,6% en tenia més d'una o dues de completes, el 15,4% comptava amb més de dues línies o tres línies senceres, i el 3,1% restant disposava de més de 3 línies. A partir de la nostra explotació estadística hem detectat dos macrocentres: 1 amb 33 unitats (*colegio San Pablo* de Figueres) i un altre de 38 (*colegio nacional mixto* de Sant Feliu de Guíxols). És evident que l'aplicació de la nova política educativa afavoria la construcció de centres de gran envergadura.

El conjunt de CC no es distribuïa de manera uniforme a totes les comarques: el Gironès en tenia 18, la Selva en tenia 15, el Baix Empordà 11, l'Alt Empordà 8, la Garrotxa 6, el Ripollès 5, i en darrer terme se situava el Pla de l'Estany, amb 2 CC. Les comarques més poblades eren, tal com succeïa en el període anterior, les que disposaven de més escoles completes o graduades. Cal remarcar que entre els cursos 1970-71 i 1975-76 totes les comarques augmentaren –amb intensitat diferent– el nombre d'escoles completes.[410]

---

[409] La desviació típica és de 280.

[410] Les que ho van fer de manera més intensa foren la Selva (31,4%) i el Gironès (28,9%); les que ho van fer de manera intermèdia foren el Baix Empordà (14,6%) i la Garrotxa (13,7%); i les que només

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1975-76

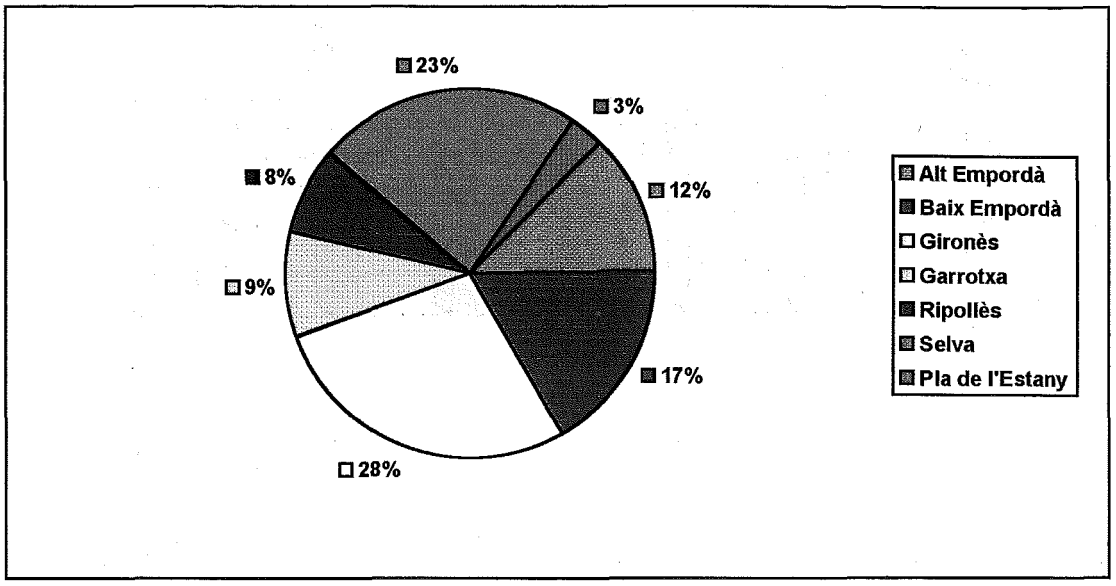

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Quan analitzem el pes específic de l'escola completa considerant el conjunt del mapa escolar de cada comarca, pràcticament ens trobem amb el mateix escenari que al principi dels 70. La comarca on l'escola graduada tenia més incidència era el Gironès (el 50% de les escoles eren completes), en segon lloc hi havia la Selva (48,4%) i la seguien el Baix Empordà (24,4%), el Ripollès (23,8%) i la Garrotxa (20,7%). Les comarques on els CC estaven menys representats eren el Pla de l'Estany i l'Alt Empordà (amb el 14,3% i el 12,1%, respectivament).

ho van fer més modestament foren el Pla de l'Estany, el Ripollès i l'Alt Empordà (9,8%, 9% i 8,2%, respectivament).

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1975-76

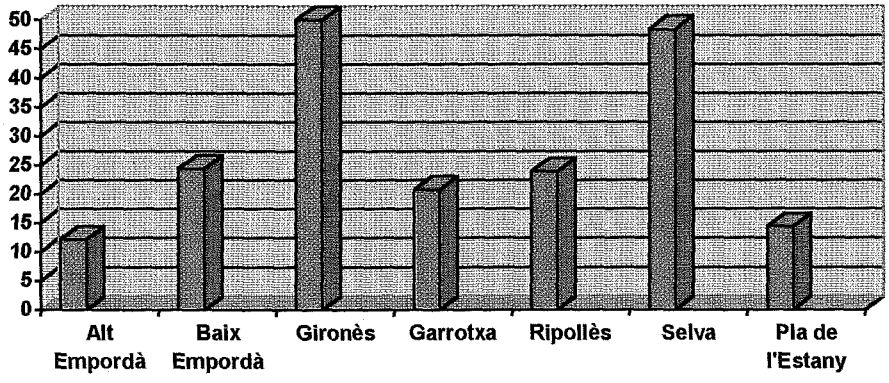

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Pel que fa a la distribució territorial, trobem més repartits els CC que no pas durant el període anterior. El 41,9% del total de les escoles completes de la demarcació es concentraven en municipis de més de 10.000 habitants i la resta, el 58,1%, s'emplaçaven en localitats de menys de 6.000 habitants. Cal destacar que als pobles petits –de menys de 3.000 habitants– s'hi concentrava més d'una quarta part dels CC.

En comparar aquesta distribució amb la del curs 1970-71, constatem que a poc a poc els CC incrementaven la seva presència en pobles relativament petits, com ara Verges (1.177 habitants), Cornellà del Terri (1.407 habitants), Vilobí d'Onyar (1.646 habitants), etc. Alguns d'aquests centres, construïts a partir de les directrius marcades per la LGE, rebien el nom d'"escoles comarcals" o "escoles de concentració" i escolaritzaven els alumnes dels pobles circumdants.

Taula

Distribució de les escoles completes segons diferents trams de població

Curs 1975-76

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles completes
< 3.000 habitants	29%
3.000< 6.000 habitants	21%
6.000 <10.000 habitants	8,1%
10.000 habitants < 20.000 habitants	16,1%
20.000 habitants o més	25,8%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC); Padró municipal d'habitants del 1975 (INE)

4.2.2.3. Característiques principals de les escoles incompletes

Malgrat el que establia la nova política educativa derivada de la LGE, a mitjan dècada dels 70 les comarques gironines tenien 177 EIN on assistien 11.612 alumnes. Així doncs, prop de tres quartes parts de les escoles eren incompletes i el 24,7% de l'alumnat estava matriculat en centres no estàndards. L'escola incompleta més petita acollia 7 alumnes i la més gran 405. La ràtio d'alumnes per escola era de 65,6.[411]

Amb tot, però, al llarg de la primera meitat de la dècada dels 70 el nombre d'EIN va disminuir considerablement: desaparegueren –o es transformaren– 102 escoles incompletes i el nombre d'estudiants va davallar fins a 8.340.

Quan ens fixem en els trams educatius, ens trobem davant d'un escenari completament nou. Sorprenentment, més de tres quartes parts de les EIN, el 82%, oferien EGB i preescolar, el 15,8% impartia l'ensenyament obligatori i només una minoria, el 2,3%, es limitava a impartir preescolar. Aquesta situació

[411] La desviació típica és de 66,8.

era relativament millor que la del període anterior, ja que les escoles que impartien els dos nivells educatius augmentaren 8,2 punts percentuals.

La mida dels centres (calculada a partir del nombre d'unitats) va romandre pràcticament inalterable: el 74% de les EIN tenien entre 1 i 2 unitats, el 15,8% entre 3 i 4, i el 10,2% restant en tenien 5 o més. En termes generals, doncs, els centres incomplets eren bastant petits. La ràtio d'unitats per centre era de 2,16[412] (pràcticament la mateixa que durant el període anterior), i el nombre d'alumnes per unitat se situava al voltant dels 30,3 alumnes (3 alumnes menys que al curs 1970-71).

Malgrat que les escoles incompletes tenien menys alumnes per aula –aspecte que indubtablement les havia d'afavorir–, el nombre de graus per centre augmentà lleugerament. Concretament, es passà del 7,1 al 7,6. Si ho analitzem detalladament, constatem que el 7,9% impartia entre 2 i 4 graus, el 33,3% entre 5 i 7, i més de la meitat, el 58,8%, n'impartia 8 o més. Al llarg de la primera meitat de la dècada dels 70, el percentatge d'escoles incompletes amb més càrrega lectiva augmentà moderadament.

Durant el curs 1975-76, més de la meitat de les EIN es trobava a les comarques de l'Empordà. L'Alt Empordà en tenia 58, el Baix Empordà 34, la Garrotxa 23, el Gironès 18, el Ripollès i la Selva 16, i el Pla de l'Estany en tenia 12.

[412] Amb una desviació típica d'1,67.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1975-76

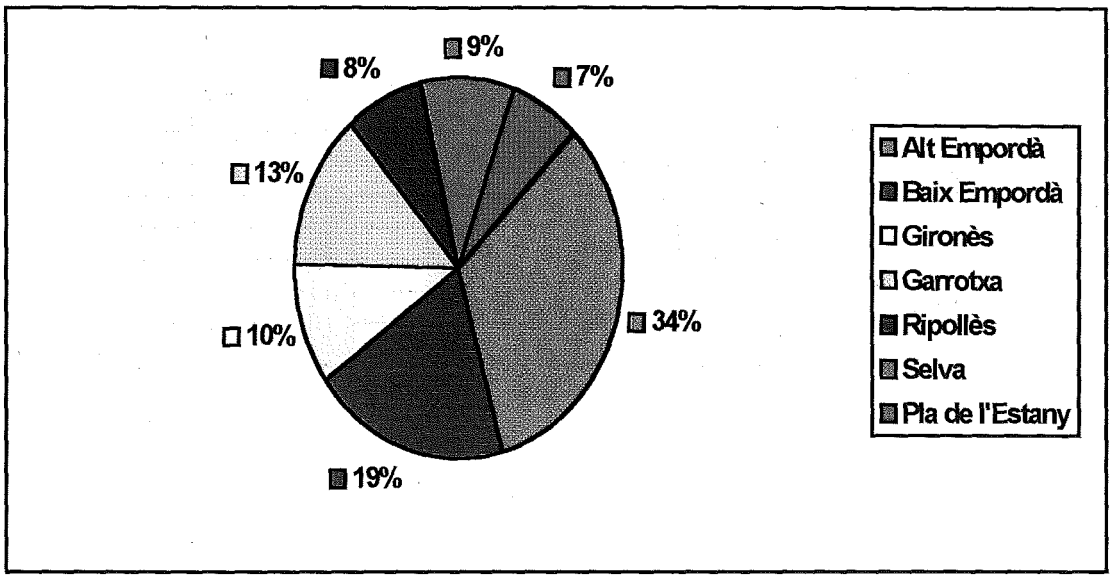

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Quan calculem el pes específic de l'escola incompleta, constatem que a totes les comarques, llevat del Gironès, era l'escola majoritària. L'Alt Empordà continuava essent la comarca on tenia més protagonisme (el 87,9% dels centres eren incomplets), en segon lloc hi havia el Pla de l'Estany (85,7%), seguien la comarca de la Garrotxa (79,3%), el Ripollès (76,2%), a poca distància se situava el Baix Empordà (75,5%) i a continuació venien la Selva (51,6%) i el Gironès (50%). Cinc anys després de l'aprovació de la LGE, l'escola incompleta tenia, doncs, un pes específic notable arreu del territori gironí.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1975-56

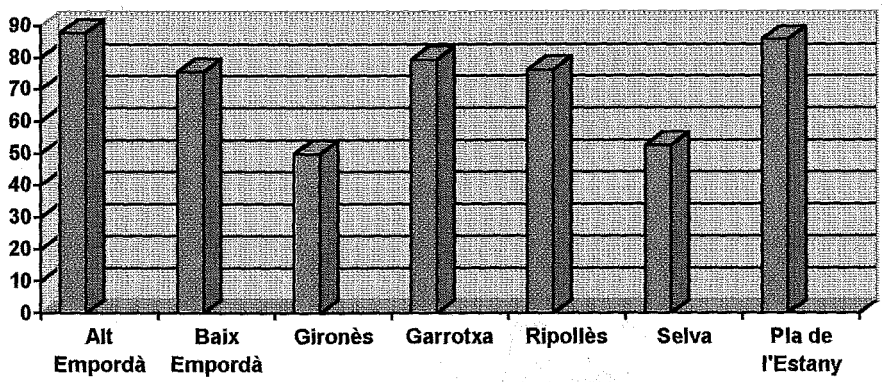

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Malgrat que era l'escola amb més pes específic a totes les comarques, el grau de representativitat no era el mateix que al principi dels anys 70. Durant el quinquenni 1970-75 les comarques on perd més protagonisme són la Selva (que va passar de representar el 83% de les escoles públiques al 51,6%) i el Gironès (que va passar del 78,8% al 50%).

Taula

Variació del pes específic de l'escola incompleta per comarques

Curs 1970-71 / 1975-76

Comarca	% escoles incompletes sobre el total d'escoles		
	1970-71	1975-76	Variació
Alt Empordà	96,1	87,9	– 8,2
Baix Empordà	90,1	75,5	-14,6
Gironès	78,8	50	-28,8
Garrotxa	93	79,3	-13,7
Ripollès	85,1	76,3	-8,9
Selva	83	51,6	-31,4
Pla de l'Estany	95,5	85,7	-9,78

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC); Padró municipal d'habitants del 1975 (INE)

Pel que fa a les característiques dels municipis, constatem novament el que apuntàvem en el marc teoricoanalític: a mesura que avancem en la dècada dels 70, l'escola incompleta desplaça el seu pes cap als pobles més petits sense arribar a desaparèixer completament de les grans ciutats. Durant aquest curs, més del 80% de les EIN es concentraven en pobles de menys de 3.000 habitants, el 6% ho feia en municipis d'entre 3.000 i 6.000 habitants i el 8% restant es trobava en municipis de 10.000 habitatns o més: Ripoll (amb 11.679 habitants) tenia 1 escola incompleta, Sant Feliu de Guíxols (14.161 habitants) en tenia 1, Olot (amb 23.179 habitants) en tenia 2, Figueres (amb 28.120 habitants) en tenia 3, etc.

Taula

Distribució de les escoles incompletes segons diferents trams de població

Curs 1975-76

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles incompletes
<500 habitants	33,9%
500<1.500 habitants	41,9%
1.500< 3.000 habitants	9,7%
3.000< 6.000 habitants	6,6%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	2,4%
20.000 habitants o més	5,5%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC); Padró municipal d'habitants del 1975 (INE)

4.2.2.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

A mitjan dècada dels 70 les comarques gironines disposaven de 92 escoles cícliques, les quals constituïen el 38% dels centres i escolaritzaven 9.365 alumnes, és a dir, pràcticament el 20% de tot l'alumnat. L'àmplia majoria de les ECI, el 84,8%, impartia dos trams educatius, una petita part, el 13%, oferia

EGB, i només 2 centres, que representaven el 2,2% dels centres cíclics, impartien només preescolar.

A diferència de les escoles completes, les ECI gairebé no estaven massificades: el 48,9% no arribava a tenir 75 alumnes, el 26,1% en tenia entre 75 i 120, el 14,1% en tenia entre 121 i 200, el 8,7% en tenia entre 201 i 300 i només el 2,2% restant comptava amb més de 300 alumnes. La ràtio d'alumnes per escola estava gairebé 10 punts per sota respecte del curs 1970-71. Concretament, se situava al voltant dels 102 alumnes[413].

Tal com succeïa durant el curs anterior, la majoria de les ECI eren més aviat petites: la meitat disposava de 2 aules, el 30,4% en tenia 3 o 4, i només el 19,6% tenia 5 o més aules. Malgrat que una part considerable de les ECI eren petites i estaven poc massificades, la càrrega lectiva era notable: més de tres quartes parts, el 88%, impartien 7 graus o més, el 8,7% donaven entre 6 i 5 graus i només el 3,3% restant impartia entre 4 i 2 graus. Amb tot, cal assenyalar que durant els 5 darrers cursos les ECI amb 7 i més graus disminuïren a l'entorn de 4 punts percentuals.

Més de la meitat de les escoles cícliques es concentraven, tal com succeïa al principi de la dècada dels 70, a les comarques de l'Empordà. L'Alt Empordà en tenia 35, el Baix Empordà 11 i les 46 escoles restants es repartien de la manera següent: 15 escoles a la Garrotxa, 12 al Gironès, 8 al Pla de l'Estany, 8 a la Selva i 3 al Ripollès.

[413] La desviació típica és de 75,2.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1975-76

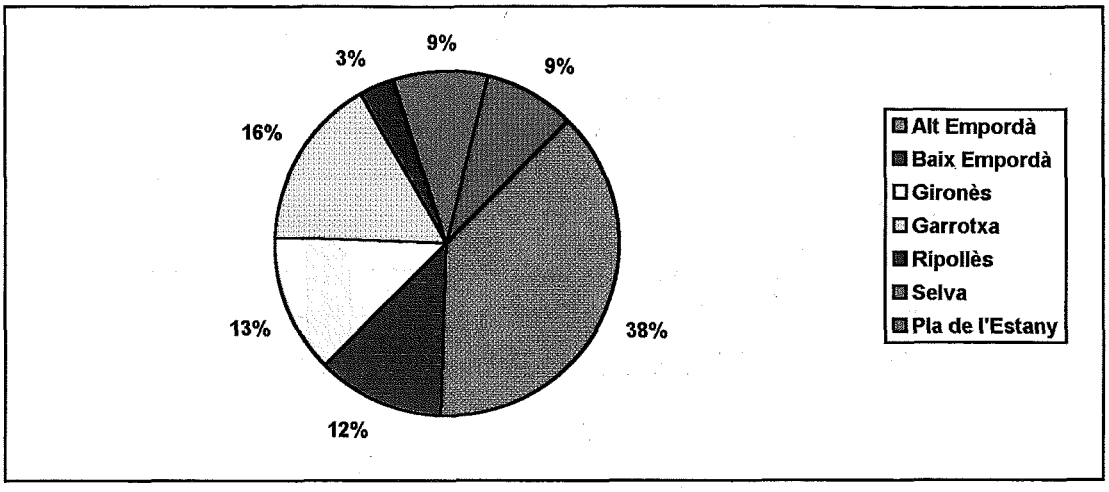

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Quan parem atenció al pes específic de l'escola cíclica considerant el conjunt del mapa escolar de cada comarca, ens trobem amb realitats molt diferents. Només en tres comarques –l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Pla de l'Estany– l'escola cíclica tenia una representativitat considerable, superior o igual al 50%. Al Gironès només representava el 33,3% dels centres, a la Selva el 25,8%, i al Baix Empordà no representava ni una quarta part de totes les escoles, exactament el 24,4%. Aquests percentatges ens indiquen que durant la primera meitat de la dècada dels 70 les escoles cícliques perden pes específic a totes les comarques llevat de la Garrotxa i el Pla de l'Estany.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total)

Curs 1975-76

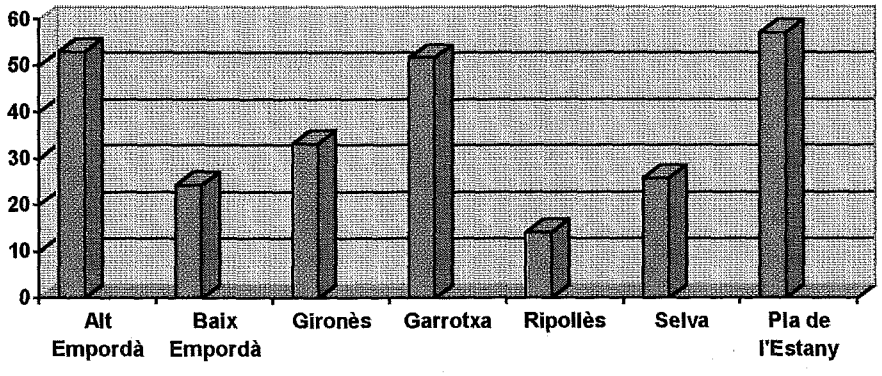

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Taula

Variació del pes específic de l'escola cíclica per comarques

Curs 1970-71 / 1975-76

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1970-71	1975-76	Variació
Alt Empordà	55,8	53	-2,8
Baix Empordà	49	24	-25
Gironès	40,4	33,3	-7,1
Garrotxa	46,5	51,7	+5,2
Ripollès	40,7	14,2	-26,5
Selva	44	25,8	-18,2
Pla de l'Estany	50	57,1	+7,1

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Durant el curs 1975-76 més del 83% de les escoles cícliques es concentraven en pobles de menys de 3.000 habitants, el 6,8% s'emplaçava en municipis d'entre 3.000 i 10.000 habitants, i el 9% restant es trobava en ciutats de 20.000 o més habitants. Amb tot, si comparem aquestes dades amb les del període anterior, fàcilment ens adonarem del retrocés de l'escola cíclica dels pobles i

de les ciutats d'entre 3.000 i 20.000 habitants i de la progressiva concentració en pobles petits.

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons diferents trams de població

Curs 1975-76

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles cícliques
< 500 habitants	16,9%
501 <1.500 habitants	56,1%
1.500 < 3.000 habitants	10,1%
3.000< 6.000 habitants	6,8%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	1,1%
20.000 habitants o més	9%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC); Padró municipal d'habitants del 1975 (INE)

4.2.2.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

A mitjan dècada dels 70 les comarques gironines tenien només 85 EUNI –el 35,1% de les escoles de la demarcació– amb 2.247 alumnes –4,7% del total–. L'escola més petita acollia 7 alumnes i la més gran 59. Al llarg del quinquenni 1970-75 es clausuraren exactament 45 escoles unitàries.

Cal posar en relleu que la majoria de les escoles aula, el 78,8%, oferien EGB i preescolar, el 18,8% impartia EGB i el 2,4% restant només oferia preescolar. Considerem que el fet que bona part d'aquests centres impartissin els dos trams educatius més elementals ajudava a escurçar la distància que històricament s'havia produït entre les escoles completes i les unitàries.

El nombre d'alumnes per centre es distribuïa pràcticament de la mateixa manera que en el curs anterior. El 17,6% dels centres tenia entre 7 i 15

alumnes, el 51,8% en tenia entre 16 i 30, el 20% entre 31 i 40 i el 10,6% restant escolaritzava entre 41 i 59 alumnes. La ràtio d'alumne per escola era de 26,4 alumnes[414] (1 més que el curs 1970-71).

Durant aquest període, les escoles unitàries impartien proporcionalment més graus que no pas durant el curs 1970-71. El 4,7% oferia 2 o 3 graus, el 21,2% n'impartia 4 o 5 i gairebé tres quartes parts oferien entre 6 i 10 graus. La ràtio de graus per centre era de 6,6. Aquestes dades revelen un augment modest de la complexitat de la tasca educativa que només quedava compensada per la disminució de l'alumnat.

Pel que fa a la distribució territorial, constatem que gairebé la meitat de les escoles unitàries es trobaven a les comarques de l'Empordà. L'Alt Empordà i el Baix Empordà tenien 23 escoles cada comarca, el Ripollès en tenia 13, la Garrotxa i la Selva en tenien 8 cada una, el Gironès 6 i el Pla de l'Estany només 4. A totes les comarques, llevat del Baix Empordà i el Ripollès, disminuí –en termes absoluts– el nombre d'EUNI. Les comarques més castigades foren, començant per la que va perdre més escoles unitàries, el Gironès, la Garrotxa, l'Alt Empordà, la Selva i el Pla de l'Estany. Curiosament, el Ripollès comptà amb 1 centre més, i el Baix Empordà amb 2.[415]

[414] La desviació típica és de 15,8.

[415] Amb tot, cal aclarir que aquests centres no són de nova creació sinó que provenen d'escoles cícliques que, a causa de la davallada d'alumnes, es convertiren en escoles unitàries.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1975-76

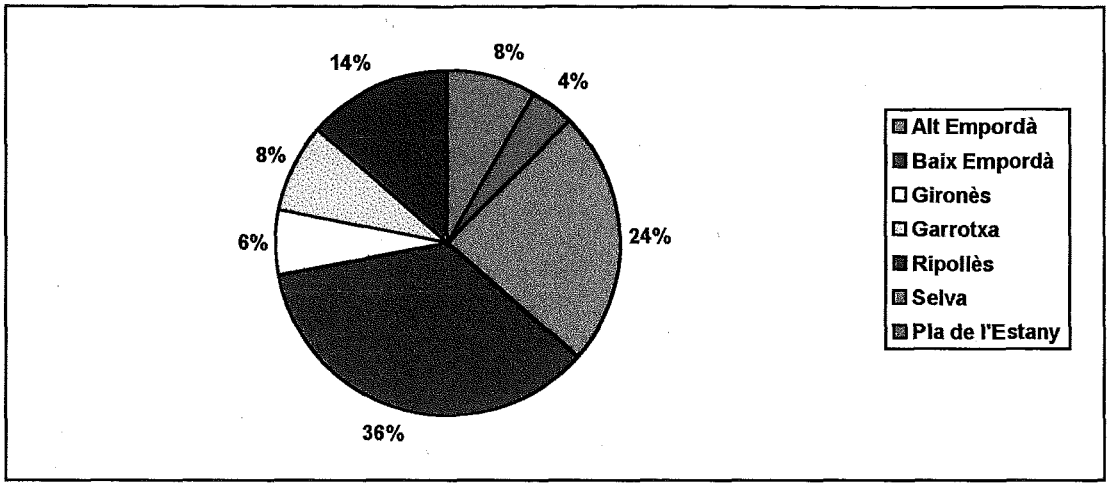

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

El pes específic de l'escola unitària disminuí a totes les comarques llevat del Ripollès i el Baix Empordà. Al Gironès només representava el 16,6%; a la Selva, a la Garrotxa, al Pla de l'Estany i a l'Alt Empordà constituïa entre el 25% i el 35% de les escoles. Al Baix Empordà representava el 51,1% i al Ripollès, que era la comarca on tenia més incidència, aplegava el 62% de les escoles.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (expressat en %). Curs 1975-76

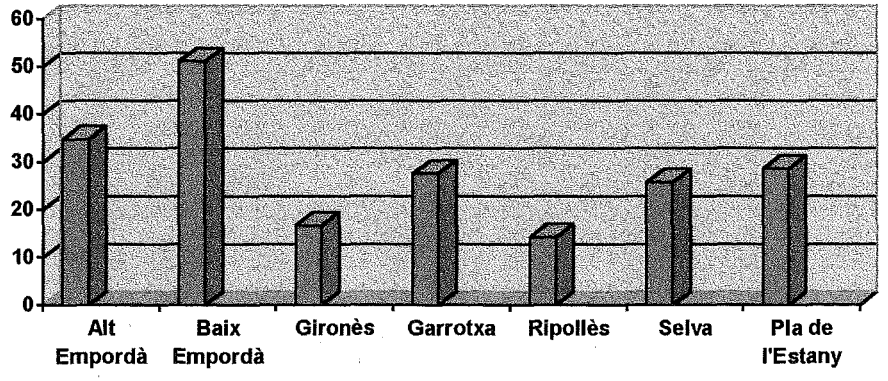

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Taula

Variació del pes específic de l'escola unitària per comarques

Curs 1970-71 / 1975-76

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1970-71	1975-76	Variació
Alt Empordà	40,2	34,8	-5,4
Baix Empordà	41,2	51,1	+9,0
Gironès	38,4	16,6	-21,8
Garrotxa	46,5	27,6	-18,9
Ripollès	44,4	62	+17,6
Selva	39	25,8	-13,2
Pla de l'Estany	45,5	28,6	-16,9

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

A mitjan dècada dels 70 la majoria de les escoles unitàries es concentraven en pobles petits i mitjans. Més de tres quartes parts, el 78,59%, es trobaven en pobles de menys de 1.500 habitants, el 15% es trobava en municipis d'entre 1.500 i menys de 6.000 habitants i només el 4% restant es trobava en viles i en ciutats de més de 10.000 habitants, com ara Ripoll[416] (11.679 habitants), Palafrugell[417] (13,817 habitants) i Olot (23.179 habitants).[418] Si comparem la taula següent amb la del curs anterior, ens adonem que l'escola unitària es desplaça cap als municipis de menys de 500 habitants, sense arribar a desaparèixer de les grans ciutats.

[416] Ens referim a l'*escuela mixta rural San Bernabé.*

[417] Cal especificar que es tracta de *la escuela nacional mixta de Calella,* situada a la localitat de Llafranc-Calella.

[418] Ens referim al *colegio nacional Las Trias.*

Taula

Distribució de les escoles unitàries segons diferents trams de població

Curs 1975-76

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles unitàries
< 500 habitants	53,9%
501 <1.500 habitants	25%
1.500 < 3.000 habitants	9%
3.000< 6.000 habitants	6,5%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	4%
20.000 habitants o més	1,3%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC); Padró municipal d'habitants del 1975 (INE)

4.2.2.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1975-76

El mapa escolar de les comarques gironines de mitjan dècada dels 70 estava més repartit que no pas el del curs 1970-71. Si bé les escoles cícliques i les unitàries continuaven predominant per sobre de les completes (89% respecte de l'11%), aquestes últimes havien aconseguit créixer 16 punts. 5 anys després de l'aprovació de la LGE, era evident que les escoles graduades anaven guanyant terreny.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines. Curs 1975-76

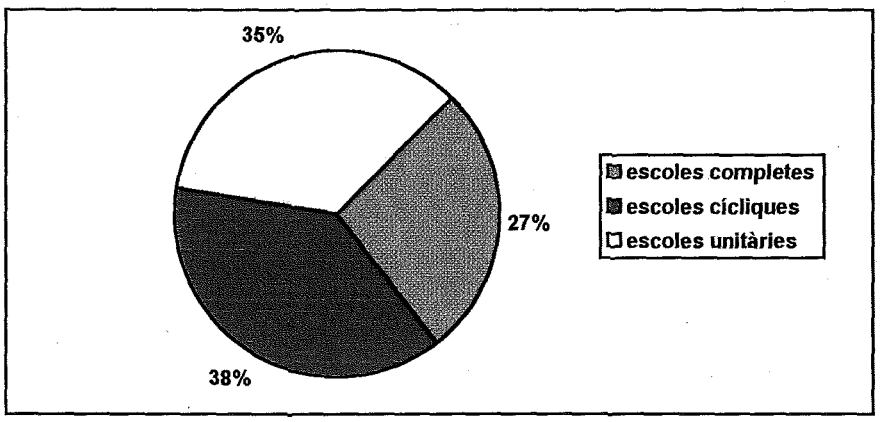

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

A diferència del curs anterior, tres quartes parts de l'alumnat gironí estava escolaritzat en escoles completes, només el 20% ho estava en escoles cícliques i una part ínfima, el 5%, ho estava a les escoles unitàries. Així doncs, si bé l'escola completa tenia una importància relativa pel que fa al nombre de centres, no podem dir el mateix respecte del nombre d'alumnes que acollia.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre Curs 1975-76

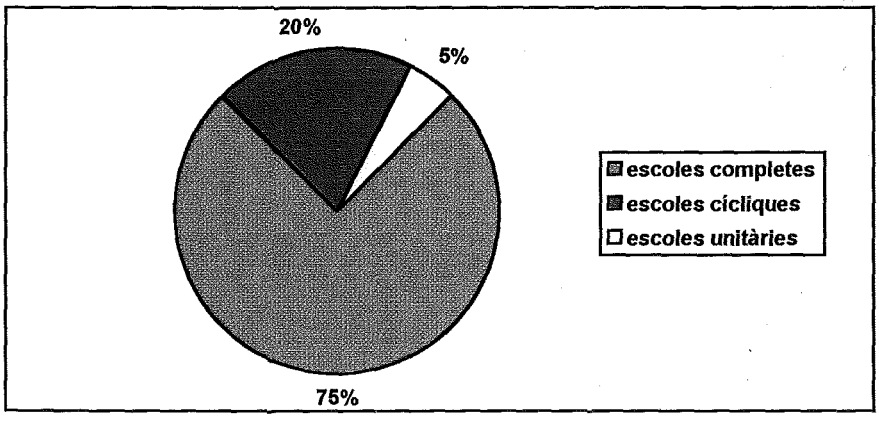

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Gairebé tres quartes parts de les unitats de totes les escoles es concentraven a les escoles completes, menys d'una quarta part ho feia a les cícliques i només una ínfima part, el 6% restant, pertanyia a les escoles aula. Al llarg del període 1970-75 les escoles completes augmentaren el nombre d'unitats en 29 punts percentuals a costa de les escoles incompletes.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centres. Curs 1975-76

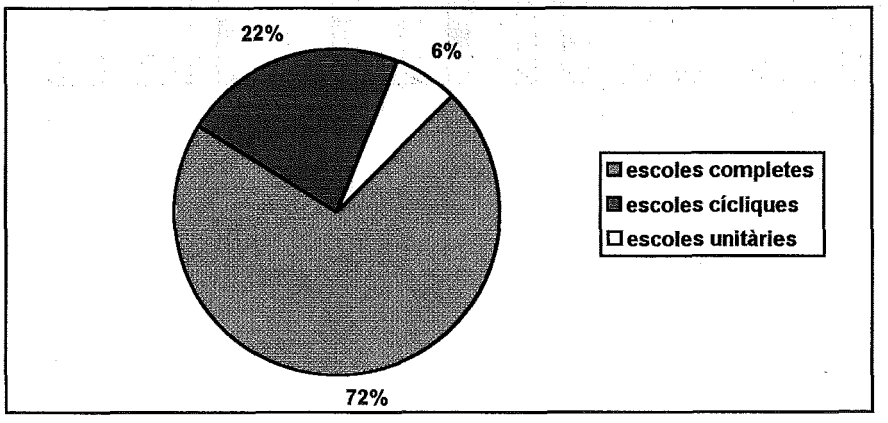

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

Si bé al curs 1975-76 cada comarca tenia un mapa escolar particular, si fem un reduccionisme podem parlar de tres tipologies. La primera –composta per les comarques de l'Alt Empordà, el Pla de l'Estany i la Garrotxa– es caracteritza pel predomini de l'escola cíclica per sobre de l'escola completa i, no tant, per sobre de la unitària.

En la segona tipologia –formada per les comarques del Baix Empordà i del Ripollès– l'escola unitària és superior a la cíclica i a la completa. I la tercera –integrada per les comarques del Gironès i la Selva– es particularitza per la preeminència de l'escola completa.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1975-76

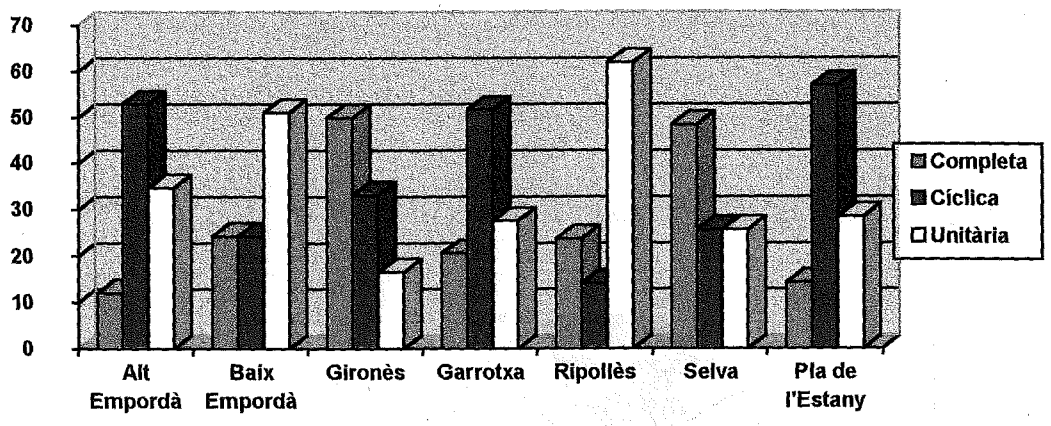

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1975-76 (MEC)

4.2.3. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1980-81: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.3.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

Al principi de la dècada dels 80 el mapa escolar de les comarques de Girona estava compost per 226 escoles públiques on acudien 54.033 alumnes. L'escola més petita tenia només 6 alumnes i la més gran 1.186 (238 alumnes menys que el curs 1975-76). La ràtio d'alumne per escola era bastant elevada, sobretot si la comparem amb la del curs anterior. Hem estimat que a cada centre li pertocaven 239 alumnes.[419] Tal com succeïa en el període anterior, gairebé la totalitat dels centres, el 90,7%, impartien dos nivells educatius, i el 9,3% restant només n'impartien un –el 6,6% EGB i el 2,7% preescolar.

Entre el 1975 i el 1980 la demarcació de Girona va tenir 16 escoles menys malgrat que va augmentar de 7.005 alumnes (és a dir, un 15% respecte del 1975).

El conjunt de les escoles sumaven 1.664 unitats. A cada escola li corresponien teòricament 7,3[420] unitats i a cada unitat li pertocaven 32,4 alumnes. Quan contrastem aquestes dades amb les del període anterior, comprovem que les unitats augmentaren significativament (24,5%), com també ho féu la ràtio d'unitats per escola (2 punts). En canvi, el nombre d'alumnes per unitat disminuí 3 punts.

El curs 1980-81 les escoles petites –d'entre 1 i 3 unitats– eren superiors a les mitjanes i les grans. Amb tot, però, en comparar la distribució que veurem a continuació amb la del curs 1975-76, ens adonem que el percentatge d'escoles petites disminuí, les mitjanes es mantingueren i les grans augmentaren (de 10 punts percentuals).

---

[419] La desviació típica és de 274,9.

[420] La desviació típica és de 7,8.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1980-81

Mida escola	% sobre el total d'escoles
Escola petita (d'1 a 3 unitats)	52,7%
Escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	6,1%
Escola gran (de 7 unitats o més)	41,2%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Quan analitzem la distribució territorial, constatem una vegada més que la comarca amb més escoles era l'Alt Empordà (63), en segon lloc hi havia el Baix Empordà (40), a molt poca distància se situava el Gironès (37) i seguien la Selva (27), la Garrotxa (24), el Ripollès (20) i el Pla de l'Estany (15).

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1980-81

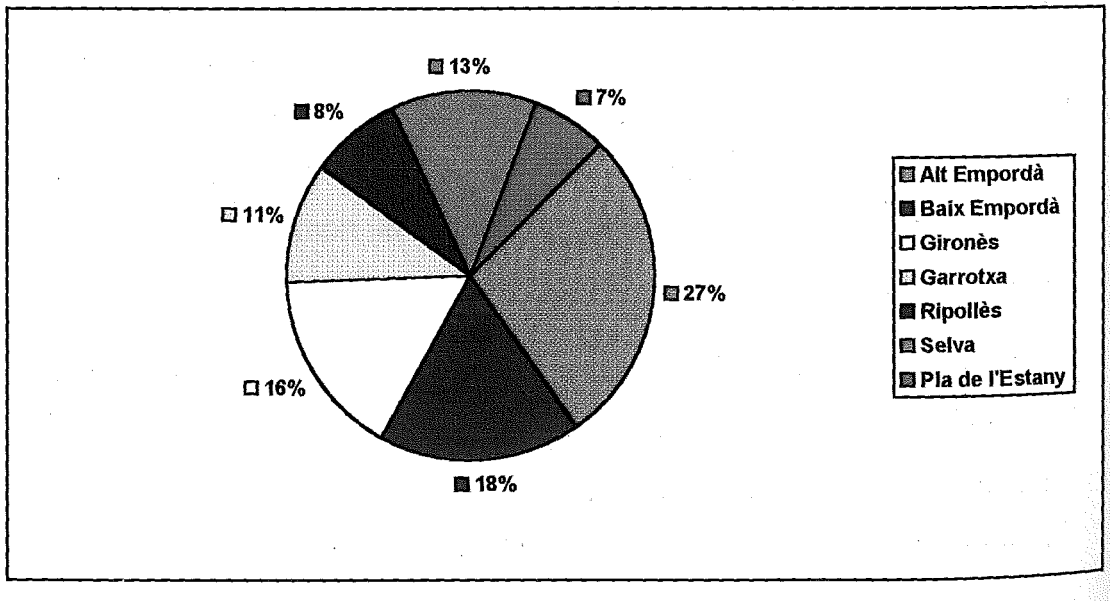

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Al llarg del quinquenni 1975-80, cal remarcar que a totes les comarques –llevat del Pla de l'Estany– continuà disminuint el nombre de centres. La comarca que més ho notà fou el Baix Empordà, ja que va perdre 5 escoles, la Garrotxa i la Selva en perderen 8 (4 cada una), l'Alt Empordà en va perdre 3, el Gironès i el Ripollès 2 (1 cada comarca) i el Pla de l'Estany, a diferència de les altres comarques, guanyà un centre més.

La disminució del nombre de centres, juntament amb l'augment del nombre d'habitants, va fer que el grau de concentració escolar augmentés a gairebé totes les comarques i d'una manera especial al Gironès i la Selva. L'única comarca que va experimentar una evolució inversa fou el Ripollès, que va passar de tenir una escola per cada 1.428 habitants el curs 1975-76 a tenir-ne una per cada 1.250 habitants.

Taula

Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants. Curs 1980-81

Comarca	**Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants**	
	Relació	Rang
Alt Empordà	0,7	2/3
Baix Empordà	0,5	4/5
Garrotxa	0,5	4/5
Gironès	0,3	6/7
Pla de l'Estany	0,7	2/3
Ripollès	0,8	1
Selva	0,3	6/7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC); Cens de població del 1981 (INE)

4.2.3.2. Característiques principals de les escoles completes

Al principi de la dècada dels 80, les comarques de Girona tenien 85 centres complets amb 45.620 alumnes. Així doncs, el 37,6% dels centres de la demarcació escolaritzaven el 84,4% de l'alumnat gironí. El CC més petit disposava de 215 alumnes i el més gran de 1.186 (238 alumnes menys que el curs 1975-76). La ràtio d'alumne per escola era de 536,7[421] (8 alumnes menys que el 1975). Gairebé tots els CC, el 96,5%, impartien dos nivells educatius i només el 3,5% impartia EGB. En només cinc cursos, i com a conseqüència del desplegament de la LGE, els CC s'incrementaren un 30,7%.

La majoria de les escoles completes eren relativament grans. Una mica més d'una quarta part, el 29,4%, tenia una línia sencera. Més de la meitat, el 50,6%, en tenia més d'una o dues de completes, el 17,6% en tenia entre dues i tres i només el 2,4% superava les tres línies. Si comparem aquesta distribució amb la del període anterior, constatem que les escoles de 2 o 3 línies augmentaren lleugerament, mentre que la resta disminuïren. Durant aquest període, doncs, els macrocentres tendiren a replegar-se. Només hem identificat 3 centres amb 30 o més unitats.[422]

La comarca que tenia més escoles completes era el Gironès (23), en segon lloc hi havia la Selva (20) i la seguien el Baix Empordà i l'Alt Empordà (12 escoles cada comarca), la Garrotxa (9) i el Ripollès (5). El Pla de l'Estany era la comarca que disposava de menys escoles completes (2). Durant el quinquenni 1975-80 a totes les comarques, llevat del Ripollès, augmentà el nombre de CC. El Gironès i la Selva n'afegiren 10 (5 cada comarca), la Garrotxa i l'Alt Empordà 8 (4 cada comarca), el Pla de l'Estany 2 i el Baix Empordà 1.

---

[421] La desviació típica és de 230.

[422] El centre més gran tenia 6 unitats menys que durant el període anterior.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1980-81

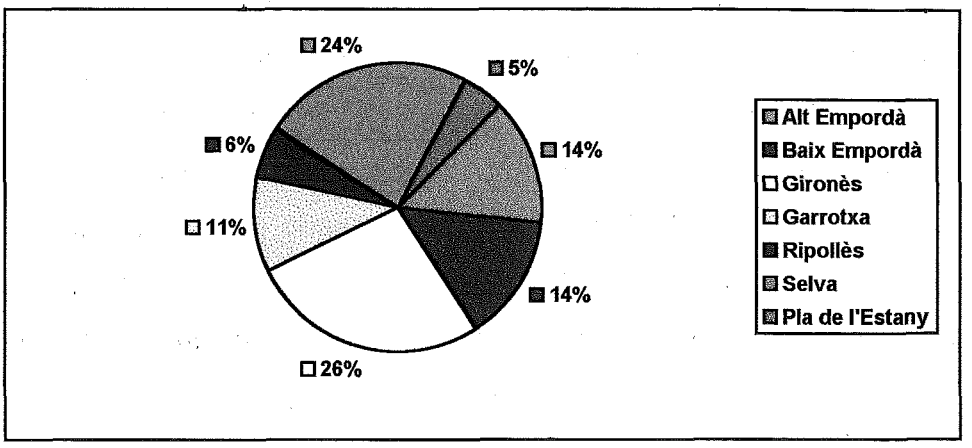

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Com a conseqüència d'aquest creixement, l'escola completa va incrementar el seu pes específic a totes les comarques: a les comarques del Gironès i la Selva representava més del 50% dels centres; a la Garrotxa, al Baix Empordà, al Pla de l'Estany i al Ripollès representava entre el 25% i el 38% dels centres, i a l'Alt Empordà aglutinava el 19% de les escoles de la comarca.

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1980-81

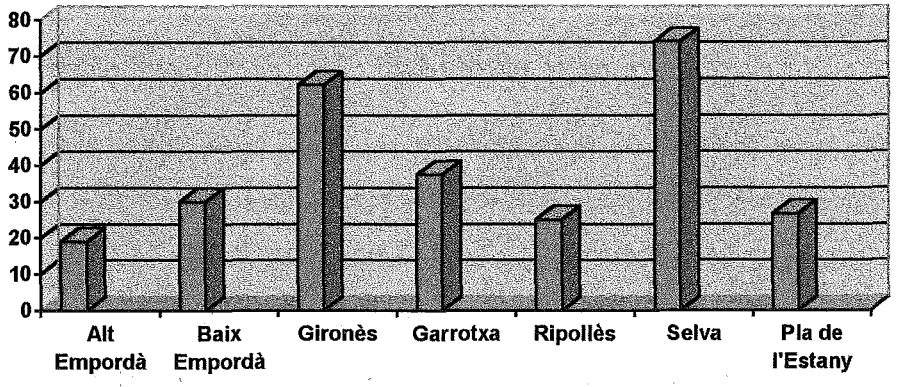

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Gairebé la meitat dels centres complets, el 48,7%, es trobava en ciutats mitjanes i grans (de més de 10.000 habitants), al voltant del 10% s'emplaçava en pobles mitjans i grans (d'entre 3.000 i menys de 10.000 habitants) i una part considerable, el 32,1%, estava situada en pobles petits (de menys de 3.000 habitants). Durant el curs 1980-81 pobles tan petits com Sant Ferriol (221 habitants), Verges (1.221 habitants) i Peralada (1.242 habitants) disposaven d'un CC. Així doncs, si bé l'escola completa es concentrava majoritàriament en municipis grans, també s'instal·lava en pobles escassament habitats.

Taula

Distribució de les escoles completes segons diferents trams de població. Curs 1980-81

Poblacions (nombre d'habitants)	**% d'escoles completes**
< 3.000 habitants	32,1%%
3.000< 6.000 habitants	12,8%
6.000 <10.000 habitants	6,4%
10.000 habitants < 20.000 habitants	15,4%
20.000 habitants o més	33,3%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC); Cens de població del 1981 (INE)

4.2.3.3. Característiques principals de les escoles incompletes

Durant el curs 1980-81 hi havia 141 escoles incompletes amb 8.413 alumnes. Si considerem la totalitat del mapa escolar, constatem que més de la meitat dels centres, el 62,4%, eren incomplets i que escolaritzaven el 15,5% de l'alumnat. El centre més petit tenia 6 alumnes i el més gran 271. La mitjana d'alumnes per escola era de 59,6.[423] Si comparem aquestes dades amb les del

[423] La desviació típica és de 59,9.

període anterior, comprovem que les escoles incompletes continuaren davallant. Entre el 1975 i el 1980 es tancaren –o es transformaren– 36 EIN i escolaritzaren 3.199 alumnes menys.

El 87,2% dels centres oferien els dos trams educatius, el 9,2% només oferia EGB i el 2,3% restant impartia preescolar. D'altra banda, la majoria de les EIN eren bastant petites. Gairebé tres quartes parts dels centres, el 73%, només disposaven d'1 o 2 unitats, el 17,8% de 3 o 4 unitats i només el 9,2% restant tenia 5 o més unitats.[424] A cada escola li corresponien teòricament 2,1 unitats i a cada unitat li pertocaven 28,3 alumnes. Aquests percentatges són pràcticament idèntics als del curs 1975-76.

Tal com succeïa en el curs comentat anteriorment, bona part de les EIN impartien un nombre de graus considerable: el 12,8% oferia entre 1 i 4 graus, el 44,6% entre 5 i 7 graus i el 42,6% restant entre 8 i 10. Quan contrastem aquestes dades amb les del curs 1975-76, constatem que el percentatge d'escoles incompletes petites i mitjanes augmenta en detriment de les més grans.

Al principi de la dècada dels 80 les dues comarques territorialment més fragmentades acaparaven més del 50% de les EIN. Per ordre, i començant per la comarca que disposava de més EIN, tenim l'Alt Empordà (51), el Baix Empordà (28), la Garrotxa i el Ripollès (amb 15 EIN cada comarca), el Gironès (14), el Pla de l'Estany (11) i la Selva (7 EIN). Durant el quinquenni 1975-80 a totes les comarques disminuí amb diferent intensitat el nombre absolut de centres incomplets.

[424] La ràtio d'unitats per centre era de 2,1, amb una desviació típica d'1,7.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1980-81

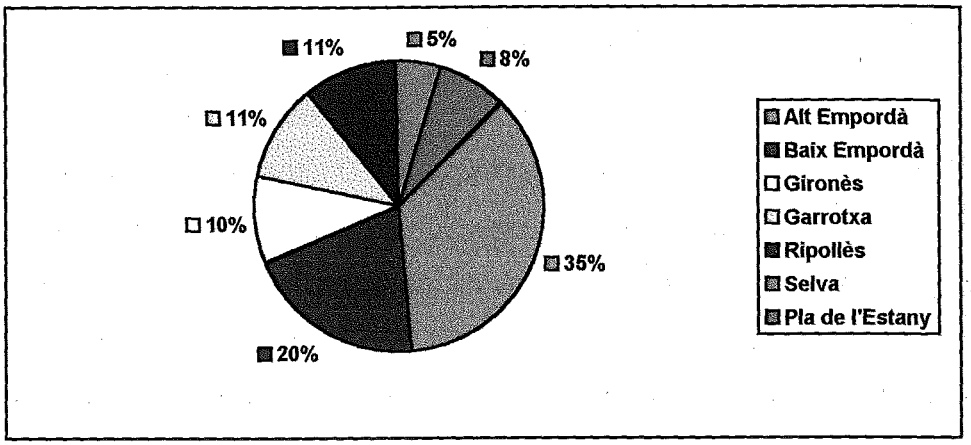

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Malgrat que l'EIN disminuís a totes les circumscripcions, continuava essent el prototipus d'escola més representada en 5 de les 7 comarques. A l'Alt Empordà, al Baix Empordà, al Ripollès, a la Garrotxa i al Pla de l'Estany representava més del 50% dels centres. Al Gironès aplegava el 37,8% de les escoles, i a la Selva només el 26%. Els percentatges que acabem de registrar són inferiors als del curs 1975-76.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1975-56

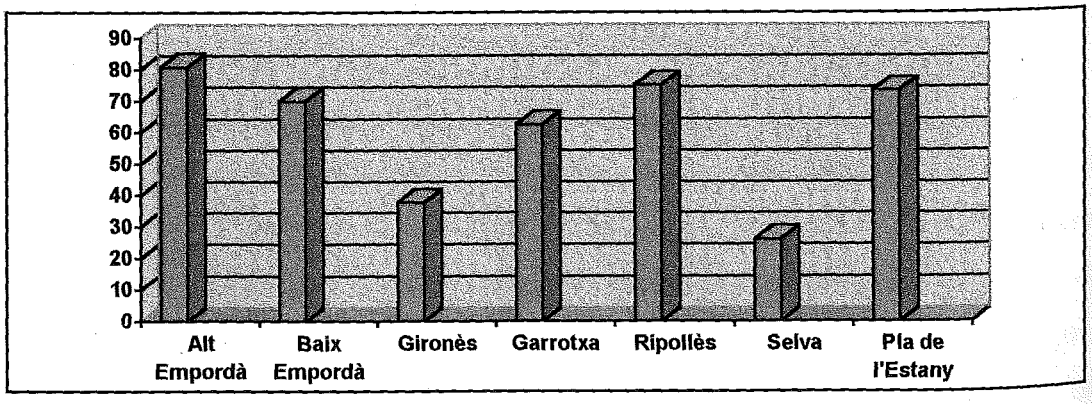

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Taula

Variació del pes específic de l'escola incompleta per comarques

Curs 1975-76 / 80-81

Comarca	% escoles incompletes sobre el total d'escoles		
	1975-76	1980-81	Variació
Alt Empordà	87,9	80,9	-7
Baix Empordà	75,5	70	-5,5
Gironès	50	37,8	-12,2
Garrotxa	79,3	62,5	-16,8
Ripollès	76,3	75	-1,2
Selva	51,6	26	-25,6
Pla de l'Estany	85,7	23,3	-12,4

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Pràcticament totes les escoles incompletes, el 90%, es concentraven en municipis petits (de menys de 3.000 habitants), una part bastant reduïda, el 4,5% –5 escoles–, es trobava en pobles més grans (d'entre 3.000 i menys de 6.000 habitants) i una ínfima part, el 4,5% restant –4 escoles–, s'emplaçava en ciutats com ara Olot, Girona i Figueres i Palafrugell.[425] Aquestes dades fan palès que durant els 5 darrers cursos el pes específic de les EIN es desplaçà cap a pobles més petits i va esdevenir una realitat marginal en els més grans.

[425] L'escola incompleta que la nostra base de dades diu que és la de Palafrugell, en realitat es tracta de l'escola de la localitat de Llofriu, integrada al municipi esmentat. L'escola incompleta d'Olot és una escola graduada que es trobava en procés de consolidació. L'escola incompleta de Girona era una llar d'infants i una escola de pàrvuls. Dit això, doncs, el 1980-81 només hi havia una escola incompleta, a Figueres.

Taula

Distribució de les escoles incompletes segons diferents trams de població

Curs 1980-81

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles incompletes
<500 habitants	44,8%
500<1.500 habitants	35,8%
1.500< 3.000 habitants	10,4%
3.000< 6.000 habitants	4,5%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	0,8%
20.000 habitants o més	3,7%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC); Cens de població del 1981 (INE)

4.2.3.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

Durant el curs 1980-81 a les comarques gironines hi havia 62 escoles cícliques amb 6.622 alumnes. El 27% de les escoles de la demarcació, doncs, tenien entre 2 i 7 unitats i escolaritzaven el 12% de tot l'alumnat. Més de tres quartes parts, el 77,4%, oferien EGB i preescolar, el 17,7% només oferia l'ensenyament obligatori i el 4,8% restant tan sols impartia preescolar. En els 5 darrers cursos aquestes escoles retrocediren un 32,6% (13 punts percentuals) i escolaritzaren un 39% menys de l'alumnat.

L'ECI més petita tenia 15 alumnes i la més gran 271. Quan ens fixem en el nombre d'alumnes per centre, constatem que predominaven les ECI amb pocs alumnes: més d'un terç, el 35,5%, en tenia menys de 75, el 27,4% en tenia entre 75 i 120, el 25,8% en tenia entre 121 i 200 i l'11,3% restant tenia entre 201 i 271 alumnes. La mitjana d'alumnes per centre era de 106 (4 alumnes més que durant el període anterior).

Pel que fa a la mida dels centres, constatem que predominaven els centres mitjans per sobre dels petits i dels grans: el 38,7% només disposava de dues unitats, el 40,3% en tenia 3 o 4, i el 21% restant disposava de 5 unitats o més. Quan comparem aquests percentatges amb els del curs anterior, ens adonem que les escoles cícliques més petites disminueixen i, en canvi, augmenten les mitjanes i les grans.

La majoria de les escoles cícliques tenien, tal com succeïa el curs 1975-76, una càrrega lectiva considerable: el 72,3% impartia entre 7 i 10 graus, el 16% n'impartia 5 o 6, i només l'11,3% restant n'oferia entre 1 i 4. Amb tot, però, si comparem aquesta distribució amb la del curs anterior, constatem que les escoles amb més càrrega lectiva disminuïren 16 punts percentuals.

Més de la meitat de les escoles cícliques es concentraven a les comarques de l'Empordà. A l'Alt Empordà i el Baix Empordà hi havia 27 i 9 ECI, respectivament, al Gironès n'hi havia 9, a la Garrotxa 8, a la Selva 4, al Pla de l'Estany 3 i al Ripollès tan sols 2.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1980-81

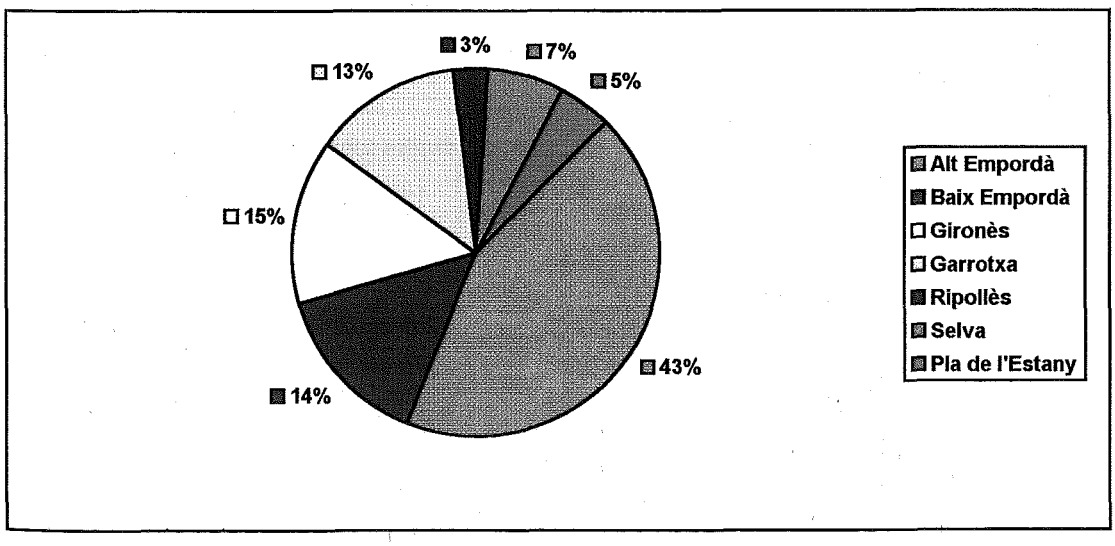

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Al llarg dels 5 darrers cursos l'ECI va perdre pes específic a totes les comarques i per primera vegada a totes les circumscripcions representava menys de la meitat dels centres: a l'Alt Empordà reunia el 42,8% de les escoles de la comarca, a la Garrotxa, al Gironès, al Baix Empordà i al Pla de l'Estany aplegava entre el 33% i 22%, i al Ripollès només representava el 10%.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total)

Curs 1980-81

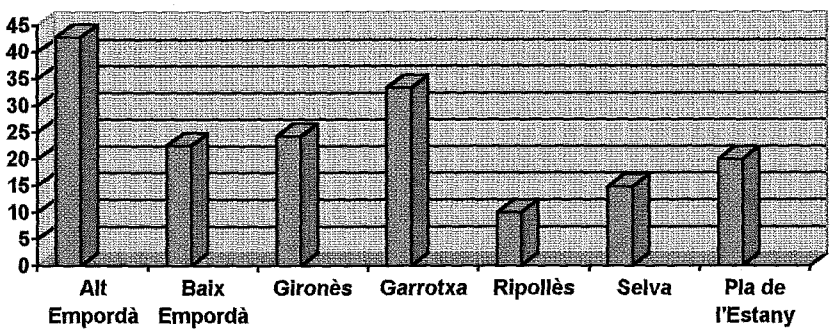

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Taula

Variació del pes específic de l'escola cíclica per comarques

Curs 1975-76 / 80-81

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1975-76	1980-81	Variació
Alt Empordà	53	42,8	-10,2
Baix Empordà	24,4	22,5	-1,9
Gironès	33,3	24,3	-9
Garrotxa	51,7	33,3	-18,4
Ripollès	14,2	10	-4,2
Selva	25,8	14,8	-11
Pla de l'Estany	57,1	20	-37,1

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Més de tres quartes parts de les ECI, el 86%, es trobaven en municipis petits (de menys de 3.000 habitants), el 7% en pobles mitjans (d'entre 3.000 i 6.000 habitants) i el 7% restant en ciutats (d'entre 20.000 i 87.000 habitants) com ara Girona, Figueres i Olot. Quan comparem aquestes dades amb les del curs 1975-76, constatem que el pes específic d'aquesta escola es va concentrant cada vegada més en pobles petits.

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons diferents trams de població

Curs 1980-81

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles cícliques
< 500 habitants	19,3%
501 <1.500 habitants	57,9%
1.500 < 3.000 habitants	8,8
3.000< 6.000 habitants	7%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	0%
20.000 habitants o més	7%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC); Cens de població del 1981 (INE)

4.2.3.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

Malgrat la febre concentradora afavorida per la LGE, durant el curs 1980-81 les comarques gironines tenien 79 escoles unitàries amb 1.791 alumnes. Aquestes escoles representaven el 35% de tots els centres gironins i escolaritzaven el 3,3% dels escolars de la demarcació.

L'àmplia majoria de les EUNI, el 86,1%, oferia EGB i preescolar, l'11,4% només EGB i una ínfima part, el 2,5%, tan sols impartia preescolar. Quan comparem aquesta realitat amb la de mitjan anys 70, ens adonem que el percentatge d'escoles que oferien simultàniament els dos trams educatius augmentà lleugerament (concretament, de 7,3 punts percentuals).

L'escola unitària més petita acollia 6 alumnes (1 menys que el període anterior) i la més gran 45 (14 alumnes menys). Si n'analitzem la distribució per segments, observem que el 19% tenia entre 7 i 15 alumnes, més de la meitat, el 51,8%, en tenia entre 16 i 30, l'11,4% entre 31 i 40, i només l'1,3% –una sola escola– comptava amb 45 alumnes. El grau de massificació era molt menor respecte del curs 1975-76.

Pel que fa al nombre de graus, la distribució és molt similar a la del curs anterior: el 6,3% de les EIN impartia 2 o 3 graus, el 26,3% n'impartia 4 o 5, el 58,2% n'impartia entre 6 i 8, i el 10% restant n'impartia 9 o 10. Aquests percentatges fan palès que l'àmplia majoria de les escoles unitàries tenia una càrrega lectiva bastant considerable.

La majoria de les escoles unitàries, tal com succeïa el curs 1975-76, es concentrava a les comarques empordaneses. L'Alt Empordà tenia 24 escoles, el Baix Empordà 19, el Ripollès 13, el Pla de l'Estany 8, la Garrotxa 7, el Gironès 5, i la Selva tan sols tenia 3 EUNI. Cal remarcar que en els 5 darrers cursos l'evolució de l'EUNI no va seguir el mateix itinerari a totes les comarques. Sorprenentment, l'Alt Empordà i el Pla de l'Estany n'incrementaren el nombre; el Ripollès no experimentà cap variació, i les 4 comarques restants –el Baix Empordà, el Gironès, la Garrotxa i la Selva– continuaren perdent EUNI.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1980-81

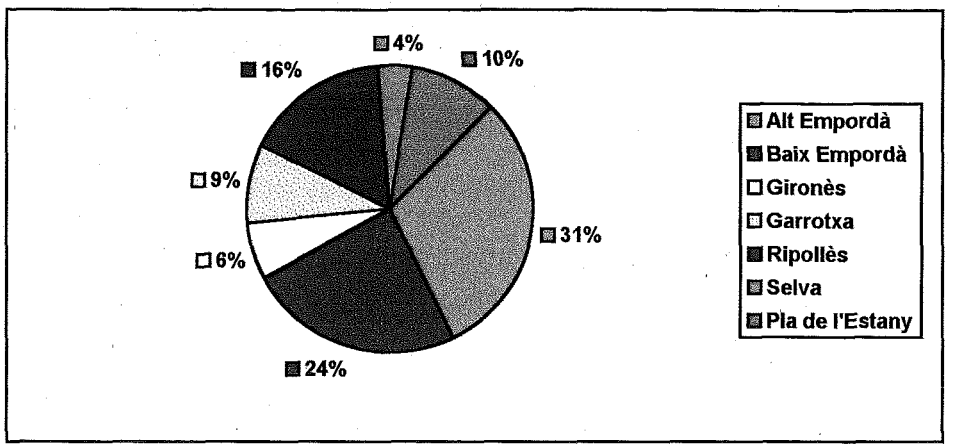

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

El curs 1980-81 el pes específic de l'escola unitària no era igual a totes les comarques. Només al Ripollès i al Pla de l'Estany l'EUNI superava el 50% de les escoles comarcals; a la Garrotxa, a l'Alt Empordà i al Baix Empordà oscil·lava entre el 29% i el 47%, i a la resta de comarques, la Selva i el Gironès, hi tenia un protagonisme més aviat escàs, perquè representava al voltant del 10% de les escoles. Cal ressaltar que a les comarques de l'Alt Empordà, de la Garrotxa, del Ripollès i del Pla de l'Estany l'EUNI tenia un pes específic superior respecte del període anterior.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (% d'escoles unitàries sobre el total) Curs 1980-81

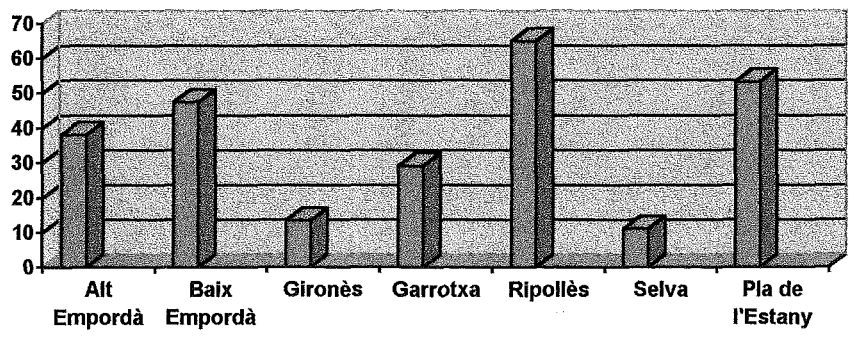

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Variació del pes específic de l'escola unitària per comarques

Curs 1975-76 / 80-81

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1975-76	1980-81	Variació
Alt Empordà	34,8	38,1	+3,3
Baix Empordà	51,1	47,5	-3,6
Gironès	16,6	13,5	-3,1
Garrotxa	27,6	29,2	+1,6
Ripollès	62	65	+3
Selva	25,8	11,1	-14,7
Pla de l'Estany	28,6	53,3	+24,7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

La majoria de les escoles unitàries, més del 90%, es concentrava en pobles petits (d'entre 120 i menys de 3.000 habitants). Tot i això, encara trobem escoles aula en municipis relativament grans, com ara Olot (25.072 habitants) i Palafrugell (15.156 habitants).[426] En comparar la taula següent amb la del curs 1975-76, constatem que l'escola petita es va concentrant en municipis cada vegada més petits i tendeix a desaparèixer de les grans ciutats.

Taula

Distribució de les escoles unitàries segons diferents trams de població

Curs 1980-81

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles unitàries
< 500 habitants	63,6%
501 <1.500 habitants	11,7%
1.500 < 3.000 habitants	19,5%
3.000< 6.000 habitants	2,6%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	1,3%
20.000 habitants o més	1,3%

[426] De fet, només hauríem de considerar Olot, perquè l'escola unitària de Palafrugell s'emplaçava a la localitat de Llafranc.

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC); Cens de població del 1981 (INE)

4.2.3.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1980-81

Durant el curs 1980-81 el mapa escolar de les comarques gironines continuava estant dominat per les escoles unitàries i per les escoles cícliques. Tot i això, és evident que les escoles incompletes anaven cedint protagonisme a l'escola completa a fi de complir els objectius marcats per la LGE.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines

Curs 1980-81

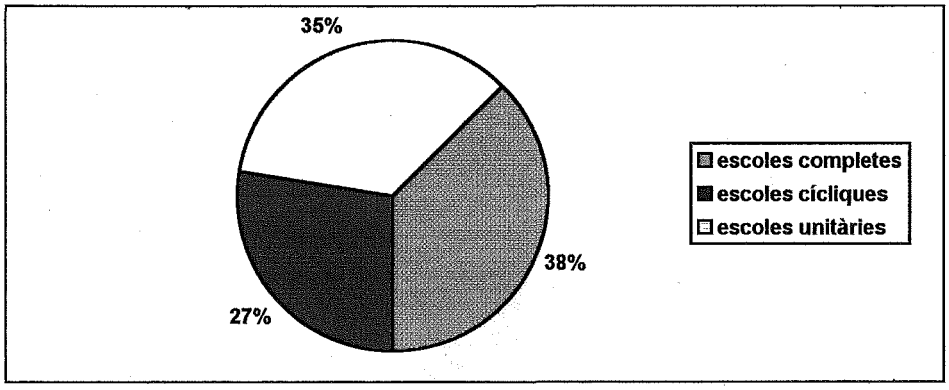

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Malgrat que l'escola cíclica i la unitària aplegaven la majoria dels centres de la demarcació de Girona, només reunien el 15% de l'alumnat de l'escola pública. En aquest sentit, doncs, l'escola incompleta era una realitat escolar d'escassa importància.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre

Curs 1980-81

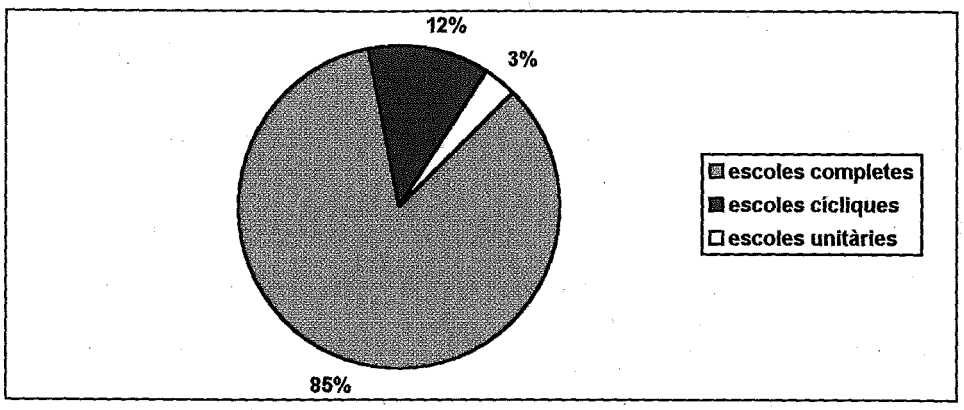

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

La majoria de les unitats, el 82%, es concentraven en l'escola completa. Les escoles cícliques i les unitàries només n'aplegaven el 18% restant.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centres. Curs 1980-81

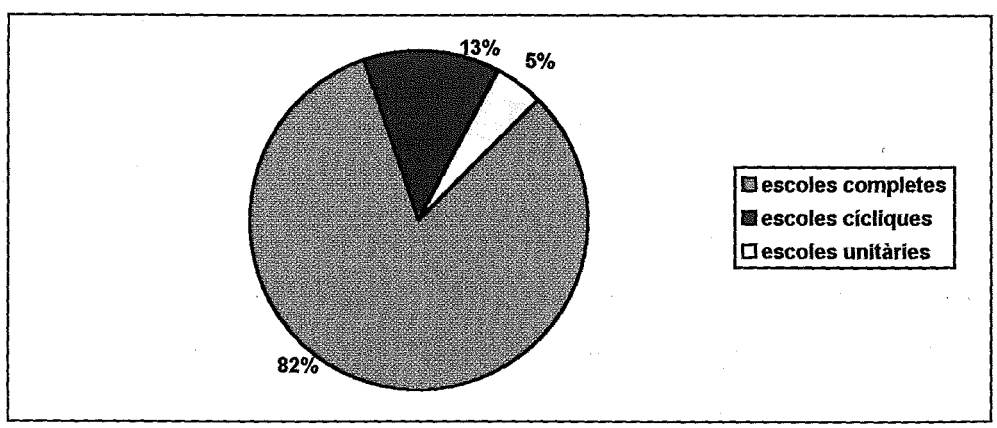

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

Quan analitzem la composició escolar de cada comarca, constatem una gran diversitat. Tanmateix, *grosso modo* podem parlar de 3 grans tipologies. En la primera tipologia –integrada per les comarques del Baix Empordà, el Pla de l'Estany i el Ripollès– l'escola aula sobresortia per sobre de l'escola cíclica i de l'escola completa. En aquestes comarques les escoles unitàries representaven entre el 47,5% i el 65% dels centres.

La segona tipologia només estava formada per la comarca de l'Alt Empordà, on l'escola cíclica era la més representada.

En la tercera tipologia –formada pel Gironès, la Selva i la Garrotxa– l'escola més representada era la completa i, en segon lloc, la cíclica.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1980-81

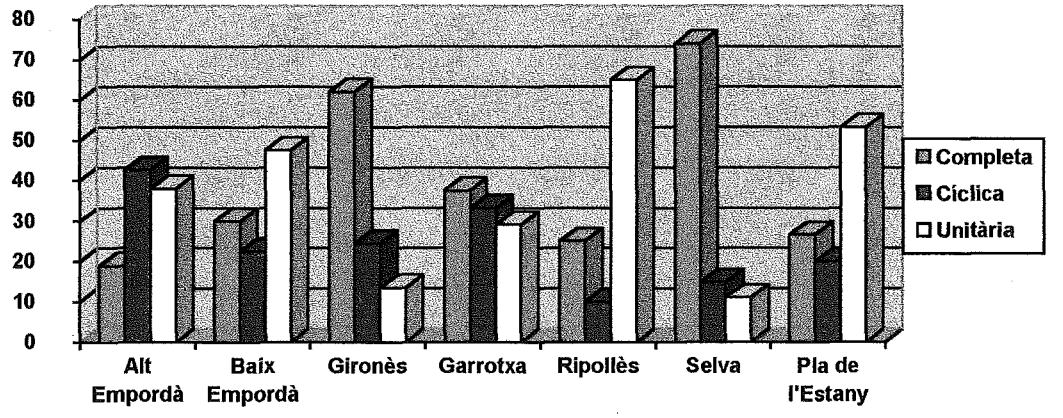

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'estadística* del curs 1980-81 (MEC)

4.2.4. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1985-86: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.4.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

Durant el curs 1985-86 les comarques gironines tenien 232 escoles públiques on hi havia escolaritzats 56.190 alumnes. L'escola més petita tenia 8 alumnes i la més gran 1.109 (77 alumnes menys que el curs 1980-81). A cada escola li pertocaven teòricament 242 alumnes[427] (pràcticament els mateixos que el curs anterior). La majoria dels centres, el 93,7%, impartia EGB i preescolar i només el 5,4% impartia EGB i el 0,9% restant preescolar. Durant el quinquenni 1980-85 es constata un augment quasi imperceptible del nombre d'escoles, ja que només se'n comptabilitzen 5 més. Tanmateix, val la pena considerar aquesta dada perquè marca un punt d'inflexió respecte de la tendència que s'havia iniciat a principi de la dècada dels 70.

Les 232 escoles reunien 1.939 unitats (això suposava un increment del 16,5% respecte del curs anterior). A cada escola li pertocaven 8,3 unitats[428] (1 unitat més que al curs 1970-71) i a cada unitat li corresponien 29 alumnes (3,4 alumnes menys).

Tal com succeïa al principi de la dècada dels 80, predominaven les escoles petites (entre 1 i 3 unitats) i les grans (de 7 unitats o més) per sobre de les mitjanes (d'entre 4 i 6 unitats). Amb tot, cal remarcar que, en comparar els percentatges que veurem tot seguit amb els del curs 1980-81, les escoles petites tendiren a disminuir i, en canvi, les mitjanes i les grans augmentaren. Un cop vist això, malgrat el que hem dit al principi, el conjunt de les escoles de la demarcació tendiren a fer-se més grans.

---

[427] La desviació típica d'aquesta mitjana és de 250,4.

[428] La desviació típica d'aquesta mitjana és de 7,7.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1985-86

Mida escola	% sobre el total d'escoles
escola petita (d'1 a 3 unitats)	44,8
escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	9,9%
escola gran (de 7 unitats o més)	45,3%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Durant el curs 1985-86 les escoles es distribuïen d'una manera bastant similar a com ho feien en el període anterior. L'Alt Empordà tenia 62 centres, el Baix Empordà 43, el Gironès 40, la Selva 30, la Garrotxa 22, el Ripollès 20 i el Pla de l'Estany disposava de 15 escoles. Entre el 1980 i el 1985 no totes les comarques seguiren la mateixa tendència. L'Alt Empordà i la Garrotxa perderen 3 escoles, el Baix Empordà, el Gironès i la Selva n'afegiren 9 i la resta de comarques en mantingueren el mateix nombre que en el període anterior.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1985-86

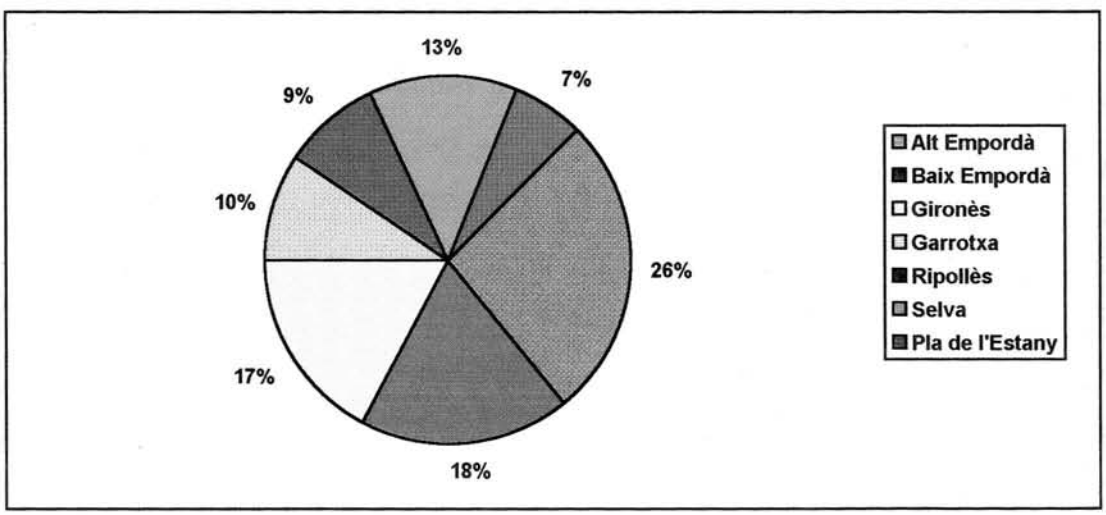

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització poedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Malgrat que algunes comarques haguessin perdut escoles i que totes les circumscripcions –llevat del Ripollès– augmentessin el nombre d'habitants, el grau de concentració escolar es mantenia pràcticament en els mateixos nivells que durant el període anterior. El Gironès i la Selva, les dues comarques més poblades, eren les circumscripcions que disposaven de menys escoles per habitant, mentre que el Ripollès, l'Alt Empordà i el Pla de l'Estany eren les que en tenien més.

Taula

Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants. Curs 1985-86

Comarca	**Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants**	
	Relació	Rang
Alt Empordà	0,7	1/2/3
Baix Empordà	0,5	4/5
Garrotxa	0,5	4/5
Gironès	0,3	6/6
Pla de l'Estany	0,7	1/2/3
Ripollès	0,7	1/2/3
Selva	0,3	6/7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1986 (IEC)

4.2.4.2. Característiques principals de les escoles completes

Durant el curs 1985-86 les comarques gironines assoliren per primera vegada el centenar d'escoles completes. Aquestes representaven el 43% dels centres i escolaritzaven 48.056 alumnes, el 89% de tot l'alumnat. El CC més petit tenia 164 alumnes i el més gran 1.109. La ràtio d'alumne per escola era de 480,5

alumnes.[429] Pràcticament tots els centres complets, el 96%, oferien simultàniament els dos nivells educatius més elementals i una ínfima part, el 4%, impartia només l'ensenyament obligatori. Des del curs 1980-81 fins al curs 1985-86 els CC havien augmentat en 15 unitats, és a dir, un 17,6%, i escolaritzaven 2.436 alumnes més. Una vegada més es feia palesa la consolidació progressiva de l'escola completa.

La majoria d'aquestes escoles eren força grans. El 10% disposava d'una línia completa, una mica més de la meitat, el 51%, tenia més d'una línia o dues línies senceres, el 36% depassava les dues línies o en tenia tres de completes, i el 3% restant tenia més de tres línies. Quan comparem aquesta distribució amb la del curs anterior, observem que el percentatge d'escoles d'una línia disminuí d'una manera significativa (19,4 punts percentuals), els centres de dues línies pràcticament es mantingueren i les escoles de més de dues línies augmentaren d'una manera notable (19 punts). És obvi que les escoles completes tendien a fer-se més grans.[430]

A mitjan dècada dels 80, més de la meitat de les escoles completes es concentrava en les dues comarques més poblades: el Gironès en tenia 27 i la Selva 23. Les 50 escoles restants es distribuïen de la manera següent: 17 a l'Alt Empordà, 15 al Baix Empordà, 9 a la Garrotxa i 3 al Pla de l'Estany. A totes les comarques, llevat de la Garrotxa, augmentà en dades absolutes el nombre de CC.

[429] Amb una desviació típica de 198,2.

[430] Durant aquest període tornem a trobar macrocentres de 36 unitats.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1985-86

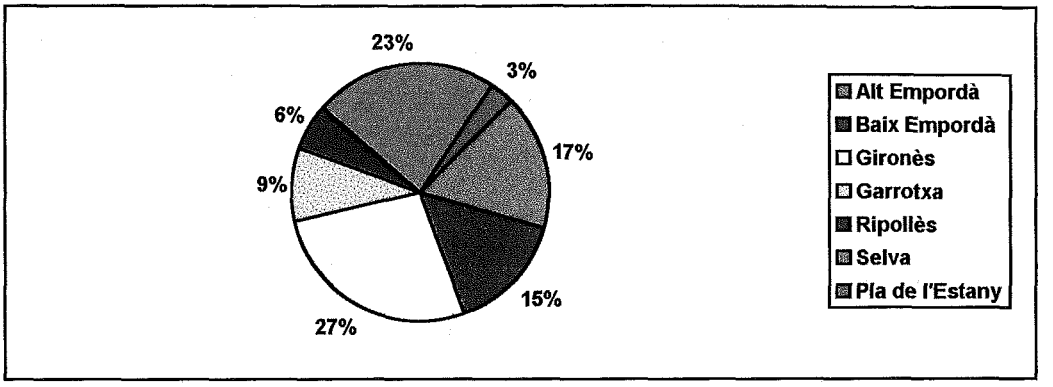

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

La Selva i el Gironès eren les comarques on els CC tenien més protagonisme (en ambdues circumscripcions, més del 65% de les escoles responien als patrons estàndards). En segon lloc trobem les comarques del Baix Empordà, la Garrotxa i el Ripollès, on entre el 40% i el 30% dels centres eren complets. La comarca on els CC tenien menys pes específic era el Pla de l'Estany, ja que el 20% tenia més de 8 unitats. Entre el 1980 i el 1985 l'escola completa incrementà el protagonisme a totes les comarques llevat de la Garrotxa i el Pla de l'Estany.[431]

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1985-86

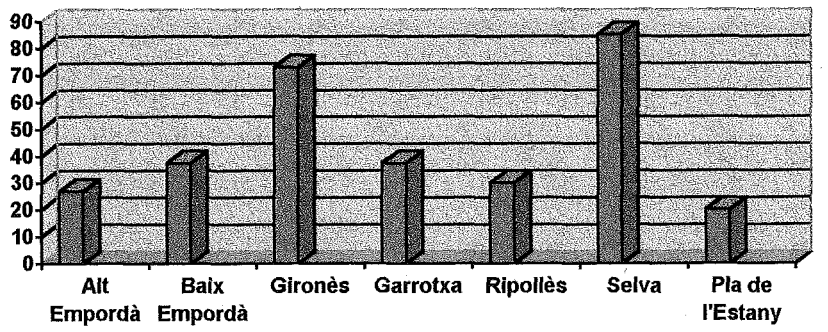

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Un terç dels CC es concentraven en municipis relativament petits (de menys de 3.000 habitants), l'altre terç es trobava dispers en poblacions d'entre 3.000 i menys de 20.000 habitants i el 36% restant s'emplaçava en poblacions de 20.000 habitants o més. A partir d'aquesta distribució observem que els CC es polaritzaven a l'entorn de les ciutats grans i del pobles relativament petits. Aquesta situació no diferia gaire de la que es donava durant el curs 1980-81.

Taula

Distribució de les escoles completes segons diferents trams de població

Curs 1985-86

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles completes
< 3.000 habitants	32,6%
3.000< 6.000 habitants	15,1%
6.000 <10.000 habitants	7%
10.000 habitants < 20.000 habitants	9,7%
20.000 habitants o més	36%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1986 (IEC)

Tal com hem apuntat al marc teoricoanalític, la majoria de les escoles completes es trobaven en un medi fonamentalment urbà, ja que la majoria de la població ocupada treballava en el segon o en el tercer sector. A partir de la nostra explotació estadística, hem deduït que el curs 1985-86 en el 65% dels municipis amb centres complets pràcticament tota la població –entre el 94% i el 100%– estava ocupada en la indústria, la construcció i els serveis; en el 26% dels municipis una petita part de la població ocupada –que oscil·lava

[431] A la primera comarca el pes específic de l'escola completa o graduada és el mateix que el del període anterior. Al Pla de l'Estany el pes específic del curs 1985-86 és inferior respecte del curs 1980-81.

entre el 5% i el 14%– es dedicava a tasques agrícoles i ramaderes, i només en el 9% restant dels pobles amb escoles graduades un percentatge significatiu de la població ocupada –entre el 15% i el 49%– es dedicava a al pagesia. Així doncs, si bé a mitjan dècada dels 80 l'escola completa es trobava bàsicament en un medi urbà i semiurbà, una petita part es trobava en un entorn bastant ruralitzat. Consegüentment, doncs, no podem afirmar que l'escola graduada fos l'escola exclusiva dels nuclis urbans.

4.2.4.3. Característiques principals de les escoles incompletes

A mitjan dècada dels 80 més de la meitat de les escoles públiques, el 56,9%, continuaven essent incompletes. Aquestes escoles acollien 8.134 alumnes, el 14,5% de l'alumnat de la demarcació. L'escola més petita tenia 8 alumnes i la més gran 457. A cada centre li corresponien teòricament 61,6 alumnes. Gairebé totes les EIN, el 92,4%, impartien EGB i preescolar i només una mínima part impartia un sol tram educatiu –el 6,1% donava EGB i l'1,5% restant oferia preescolar–. En comparar aquestes dades amb les del curs anterior, constatem que les EIN disminuïren moderadament, exactament un 6,8%, i que escolaritzaven 279 alumnes menys.

Més de la meitat de les EIN, el 63,6%, eren centres petits, ja que no sobrepassaven les dues unitats; prop d'una quarta part, el 20,5%, tenia entre 3 i 4 unitats i el 15,9% restant en tenia 5 o més. Cal posar en relleu que durant els 5 darrers cursos el percentatge d'EIN mitjanes i grans augmentà de manera modesta (de 9,4 punts percentuals) a costa de les EIN més petites.

Una part important de les EIN tenia una càrrega lectiva considerable. Més de la meitat, el 56,1%, impartia entre 8 i 10 graus, el 36,3% n'impartia entre 5 i 7, i només una ínfima part, el 7,6%, n'impartia entre 1 i 4. La ràtio de graus per centre era de 7,36. Entre el 1980 i el 1985, els centres amb més càrrega lectiva augmentaren 14 punts percentuals i el nombre de graus per centre s'incrementà en 0,5 punts. En aquest sentit, és obvi que durant els 5 darrers cursos els centres incomplets tendiren a fer-se més complexos.

Més de la meitat de les EIN de les comarques gironines es concentraven a les comarques de l'Empordà. L'Alt Empordà tenia 45 EIN, el Baix Empordà 28, el Ripollès 14, el Gironès i la Garrotxa tenien 13 EIN cada comarca, el Pla de l'Estany 12 i la Selva tan sols en tenia 7. La distribució percentual ens mostra que hi havia poques variacions respecte del període anterior. Tanmateix, cal fer palès que 4 comarques –l'Alt Empordà, la Garrotxa, el Gironès i el Ripollès– perderen entre 1 i 6 EIN; 2 comarques –el Baix Empordà i la Selva– en mantingueren el mateix nombre, i només 1 comarca –el Pla de l'Estany– augmentà en 1 el nombre d'escoles incompletes.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1985-86

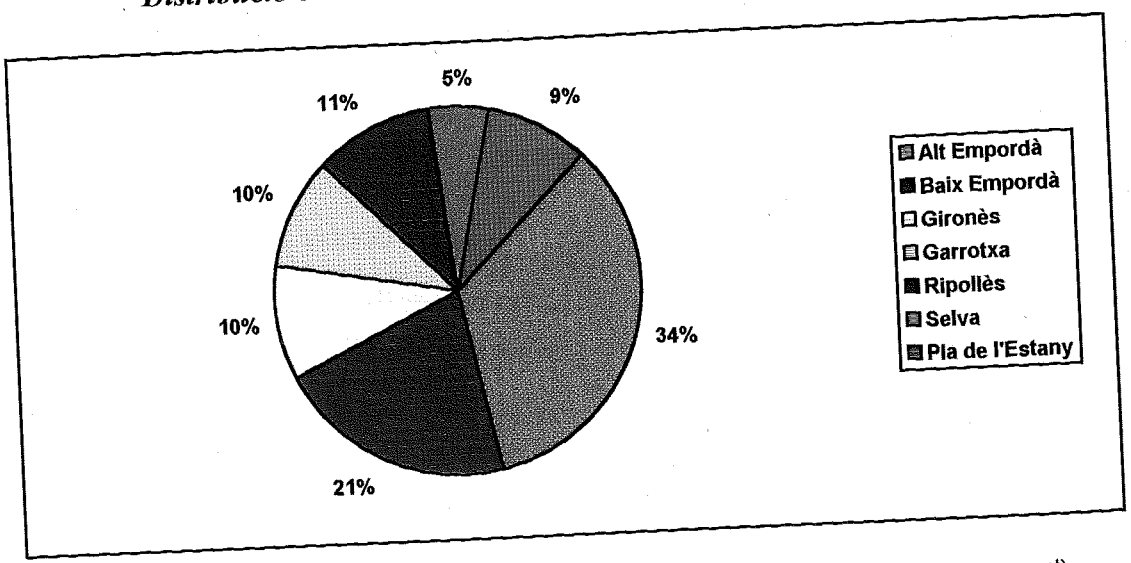

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

L'EIN continuava essent el prototipus de centre més representat en 5 de les 7 comarques. Al Pla de l'Estany, l'Alt Empordà i el Ripollès representava entre el 70% i el 80% dels centres; al Baix Empordà i a la Garrotxa representava al voltant del 60% de la demarcació. Al Gironès aplegava el 32,5% de les escoles i a la Selva només el 23,3%.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1985-86

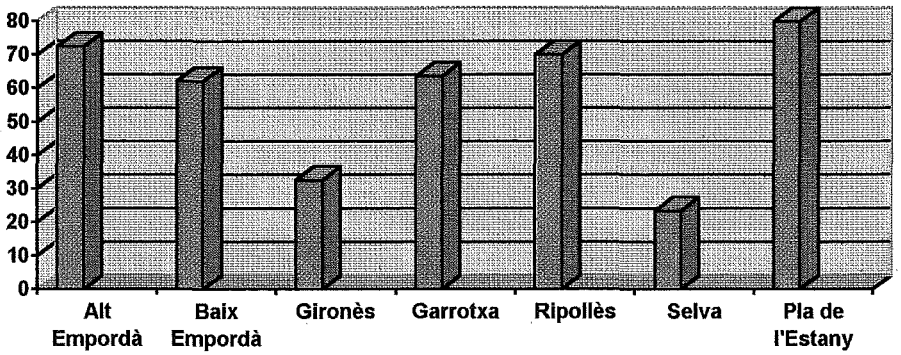

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Durant els 5 darrers cursos és cert que l'EIN cedí protagonisme, però, a diferència del període anterior, no ho féu a totes les comarques. Sorprenentment, a la Garrotxa i al Pla de l'Estany el pes específic de l'EIN va augmentar d'1,1 i de 6,7 punts, respectivament. Aquestes dades fan palès que el replegament de l'escola incompleta quedà parcialment frenat en algunes circumscripcions.

Taula

Variació del pes específic de l'escola incompleta per comarques

Curs 1980-81 / 85-86

Comarca	**% escoles incompletes sobre el total d'escoles**		
	1980-81	1985-86	Variació
Alt Empordà	80,9	72,5	-8,4
Baix Empordà	70	62,1	-7,9
Gironès	37,8	32,5	-5,3
Garrotxa	62,5	63,6	+1,1
Ripollès	75	70	-5
Selva	26	23,3	-2,7
Pla de l'Estany	73,3	80	+6,7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Durant el curs 1985-86, gairebé totes les EIN, el 97,4%, se situaven en pobles petits i mitjans (de menys de 3.000 habitants) i només el 2,6% restant –tres escoles– es trobava en municipis mitjans i grans.[432] Quan comparem les dades següents amb les del període anterior, constatem que l'EIN pràcticament desapareix dels pobles grans i de les ciutats d'amplitud diversa.

Taula

Distribució de les escoles incompletes segons diferents trams de població

Curs 1985-86

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles incompletes
<500 habitants	47,8%
500<1.500 habitants	39,2%
1.500< 3.000 habitants	10,4%
3.000< 6.000 habitants	0,8%
6.000 <10.000 habitants	0,8%
10.000 habitants < 20.000 habitants	0,8%
20.000 habitants o més	–

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1986 (IEC)

Tal com apuntàvem a les hipòtesis, l'escola incompleta de les comarques gironines es trobava, a mitjan dècada dels 80, en municipis amb una estructura socioeconòmica dispar. Amb tot, però, només una minoria s'emplaçava en municipis plenament rurals. A partir de la nostra explotació estadística constatem que només en 9 municipis (el 6,8% dels municipis amb escoles incompletes) la meitat o més de la població ocupada treballava en el primer sector; en 68 municipis (el 51,6%) hi treballava entre el 15% i 49% de la població activa; i en 24 municipis (el 18,1%) només s'hi dedicava entre el 5% i el 14% de la població ocupada. És important constatar que als 31 pobles restants (el 23,5%) menys d'un 5% de la població ocupada es dedicava a la

[432] Les tres escoles que, segons la nostra explotació estadística, es computen com a centres incomplets de municipis grans i mitjans en realitat són escoles de localitats relativament petites –Castell d'Aro o l'Estartit– , que formen part de municipis mes grans –Platja d'Aro i Torroella, respectivament.

pagesia, la qual cosa ens fa pensar, doncs, que pràcticament una quarta part dels pobles amb escola incompleta tenien una estructura absolutament urbana.

4.2.4.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

Durant el curs 1985-86 hi havia 83 escoles cícliques a les comarques gironines que escolaritzaven 7.249 alumnes. Aquestes escoles representaven el 36% del total dels centres de la demarcació i escolaritzaven el 13% de l'alumnat. Gairebé totes les ECI, el 96,4%, oferien EGB i preescolar, l'1,2% només impartia EGB i el 2,4% restant oferia preescolar.

En comparar aquestes dades amb les del curs 1980-81, observem que les ECI inicien una nova tendència: experimenten un creixement modest (9 punts percentuals) i escolaritzen un nombre superior d'alumnes (627 alumnes més).

L'escola cíclica més petita tenia 24 alumnes i la més gran 457. El nombre d'alumnes per centre era de 87,3[433] (19 alumnes menys que durant el curs 1980-81). Quan analitzem el nombre d'alumnes escolaritzats a partir dels trams que hem utilitzat en les seccions anteriors, ens adonem que predominen les ECI amb pocs alumnes: més de la meitat, el 57,8%, tenia menys de 75 alumnes, el 18,1% en tenia entre 75 i 120, el 19,3% en tenia entre 121 i 200 i només l'11,3% restant en tenia més de 200. En confrontar aquesta distribució amb la del curs anterior, ens adonem que les ECI amb pocs alumnes augmentaren notablement (a l'entorn de 22,3 punts percentuals), mentre que la resta disminuïren. Aquestes dades revelen que les ECI tendien a estar menys massificades.

Pel que fa a la mida de l'escola –calculada a partir del nombre d'unitats–, constatem que predominaven les ECI petites i mitjanes per damunt de les grans: el 42,2% de les ECI no sobrepassava les 2 unitats, el 32,5% en tenia entre 3 o 4, i el 24,3% restant en tenia 5 o més. Durant el quinquenni 1980-85

[433] La desviació d'aquesta mitjana és de 75.

les ECI petites i grans tendien a augmentar, mentre que les mitjanes davallaren moderadament (exactament de 6,7 punts percentuals).

La majoria de les ECI, el 80,7%, tenia una càrrega lectiva considerable (perquè impartien entre 7 i 10 graus), el 15,6% tenia una càrrega acceptable (ja que tenien entre 5 o 6 graus) i només el 3,6% tenia una càrrega lleugera (perquè impartien 4 o menys graus). La ràtio de graus per centre era de 8,1. Des del curs 1980-81 fins a l'actual, els centres amb poca càrrega lectiva disminuïren en 7,7 punts percentuals, els que tenien una càrrega lectiva acceptable pràcticament es mantingueren, i la resta augmentaren significativament.

Pel que fa a la distribució dels centres, observem que l'Alt Empordà i el Baix Empordà continuaven essent les comarques amb més escoles cícliques (31 i 13 ECI, respectivament), a continuació hi havia la Garrotxa (11 ECI), el Gironès (10 ECI), el Pla de l'Estany (8 ECI), la seguia la Selva (6 ECI) i en darrera posició apareixia el Ripollès (4 ECI). A diferència del període anterior, totes les comarques augmentaren el nombre d'escoles cícliques. Les comarques que més ECI incorporaren foren el Pla de l'Estany, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa i el Ripollès (entre 5 i 3 ECI) i les que menys, la Selva i el Gironès (2 i 1 ECI, respectivament).

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1985-86

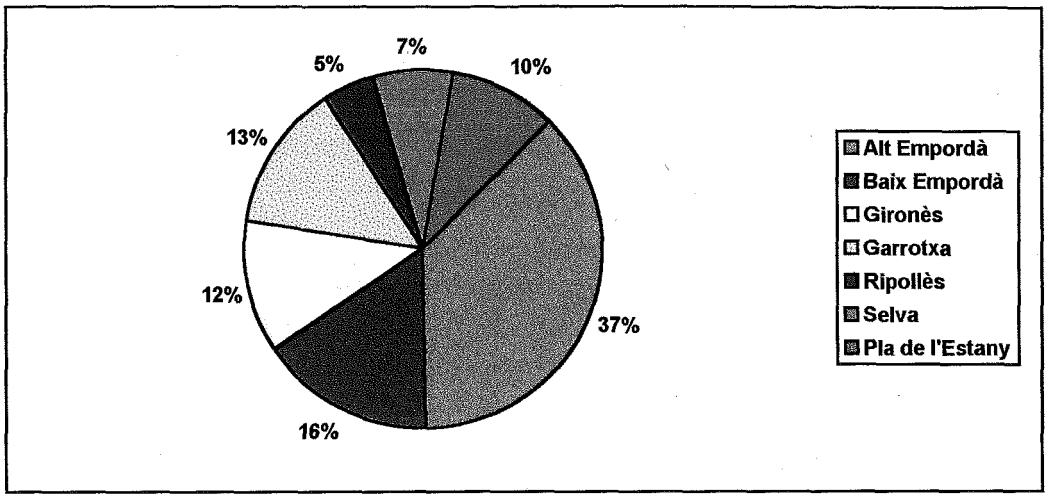

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Com a conseqüència del que acabem de comentar, el pes específic de l'escola cíclica va augmentar a totes les comarques. És més, a l'Alt Empordà, a la Garrotxa i al Pla de l'Estany superava novament el llistó del 50%, al Baix Empordà i al Gironès aplegava entre el 25% i el 30% de les escoles, i al Ripollès i a la Selva representava el 20%. L'escola cíclica recuperava protagonisme a totes les demarcacions.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total) Curs 1985-86

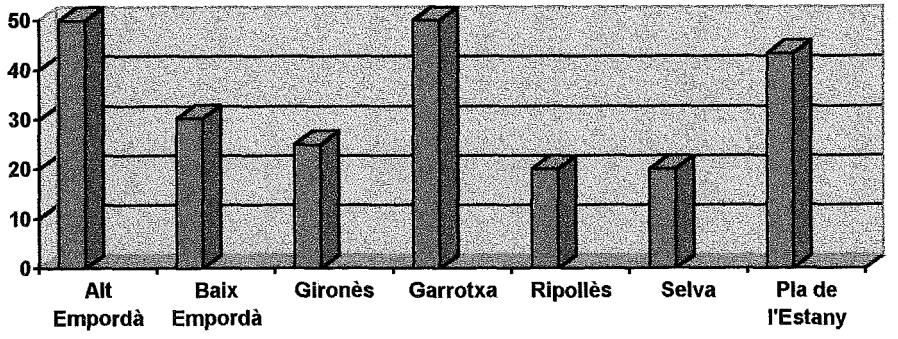

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Taula

Variació del pes específic de l'escola cíclica per comarques

Curs 1980-81 / 85-86

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1980-81	1985-86	Variació
Alt Empordà	42,8	50	+7,2
Baix Empordà	22,5	30,2	+7,7
Gironès	24,3	25	+0,7
Garrotxa	33,3	50	+16,7
Ripollès	10	20	+10
Selva	14,8	20	+5,2
Pla de l'Estany	20	53,3	+33,3

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Gairebé totes les ECI, el 95,8%, es trobaven en municipis petits (de menys de 3.000 habitants) i només el 4,2% restant se situava en pobles mitjans i en ciutats petites i mitjanes (d'entre 3.000 i menys de 20.000 habitants).[434] En contrastar les dades de la taula següent amb les del període 1980-81, constatem que les ECI desaparegueren per complet de les grans ciutats (de 20.000 o més habitants) i augmentaren significativament (15,7 punts percentuals) als pobles de menys de 500 habitants. Així doncs, es fa palès que l'escola cíclica es convertia progressivament en l'escola dels municipis petits.

[434] Cal aplicar la mateixa lectura que hem fet a la nota núm. 6

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons diferents trams de població

Curs 1985-86

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles cícliques
< 500 habitants	34,7%
501 <1.500 habitants	51,4%
1.500 < 3.000 habitants	9,7%
3.000< 6.000 habitants	1,4%
6.000 <10.000 habitants	1,4%
10.000 habitants < 20.000 habitants	1,4%
20.000 habitants o més	0

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1986 (IEC)

El curs 1985-86 no hi havia cap poble amb escola cíclica que fos absolutament rural. Amb tot, s'ha de dir que en 43 municipis (el 51,8%) una part important de les persones ocupades –que oscil·lava entre el 16% i el 49%– es dedicava a les tasques agrícoles; en 21 municipis (25%) s'hi dedicava entre el 6% i 14%, i en els 19 municipis restants (el 22,9%) gairebé la totalitat de la població ocupada treballava en la indústria, la construcció o els serveis. Així doncs, l'escola cíclica es trobava repartida, tot i que en proporcions molt diferents, en municipis absolutament urbans, semiurbans i alguns amb un fort component rural.

4.2.4.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

Durant el curs 1985-86 hi havia 49 EUNI a les comarques gironines, que representaven el 21,1% dels centres i escolaritzaven 885 alumnes, és a dir, l'1,84% del conjunt de l'alumnat. L'àmplia majoria, el 85,7%, impartia EGB i

preescolar i només el 6% impartia l'ensenyament obligatori. Des del curs 1980-81 fins al 1985-86 l'escola unitària, a diferència del que succeí amb la cíclica, experimentà una davallada notable. Es tancaren 30 escoles i el nombre d'alumnes davallà un 50,6%. Aquestes dades revelaven una situació realment crítica. Cal ressaltar, però, que la proporció d'escoles que impartien 1 o 2 trams educatius era pràcticament la mateixa que durant el període anterior. En aquest sentit, doncs, un percentatge relativament alt de les escoles aula continuava impartint una oferta educativa completa.

L'EUNI més petita acollia 8 alumnes (2 més que durant el període anterior) i la més gran 40 (5 alumnes menys). La ràtio d'alumnes per escola era de 18,6 alumnes.[435] El 42,9% dels centres tenia entre 8 i 15 alumnes, més de la meitat, el 53%, en tenia entre 16 i 30, i el 4,1% restant en tenia entre 31 i 40. En termes comparatius, l'EUNI del curs 1985-86 estava menys saturada que la del principi dels 80. La ràtio d'alumnes per centre havia disminuït de 4 alumnes.

La majoria de les escoles unitàries tenien una càrrega lectiva considerable. El 6,1% de les EUNI impartien entre 1 i 3 graus, el 36,8% entre 4 i 5, el 53% entre 6 i 8, i el 4,1% restant impartia 9 o 10 graus.

Les comarques on es concentraven més escoles unitàries eren, tal com succeïa durant el curs 1980-81, l'Alt Empordà (14 EUNI) i el Baix Empordà (15 EUNI),[436] seguides del Ripollès (10 EUNI), el Pla de l'Estany (4 EUNI), el Gironès (1 EUNI), la Garrotxa (2 EUNI) i la Selva (1 EUNI).

Aquestes dades fan palès que en els darrers 5 cursos es continuaren tancant escoles unitàries a totes les comarques. La circumscripció que més escoles aula va tancar fou l'Alt Empordà (10 EUNI), en segon lloc hi havia les comarques del Gironès, el Baix Empordà i el Pla de l'Estany (entre 4 i 5 EUNI), i les comarques menys afectades foren el Ripollès, el Gironès i la Selva (perquè perderen entre 2 i 3 escoles unitàries).

---

[435] Amb una desviació típica de 6,6.

[436] Per primera vegada des del 1970 el Baix Empordà passa al davant l'Alt Empordà (amb 14 EUNI).

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1985-86

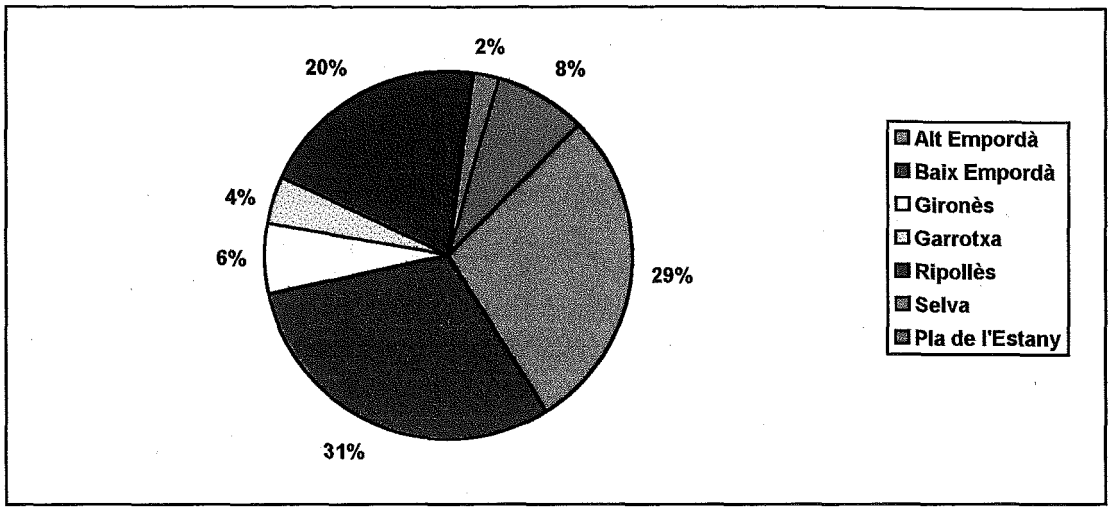

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

La disminució generalitzada d'escoles unitàries va fer que el seu pes específic minvés arreu de la demarcació. A mitjan dècada dels 80, el Ripollès era l'única comarca on l'EUNI representava el 50% dels centres, a l'Alt Empordà, al Baix Empordà i al Pla de l'Estany representava entre el 22% i el 34%, a la Garrotxa no arribava al 10%, al Gironès n'aplegava el 7,5% i a la comarca de la Selva només reunia el 3,3% dels centres. Per primera vegada l'escola unitària era una realitat marginal en dues de les set comarques gironines.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (% d'escoles unitàries sobre el total) Curs 1985-86

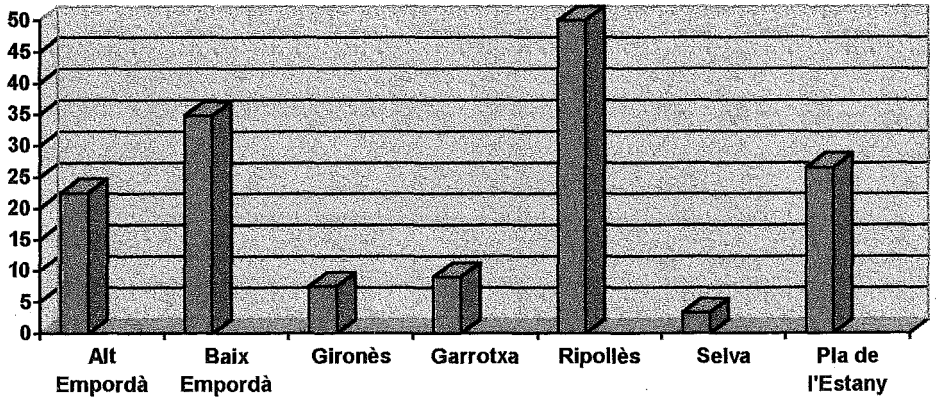

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Taula

Variació del pes específic de l'escola unitària per comarques

Curs 1980-81 / 85-86

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1980-81	1985-86	Variació
Alt Empordà	38,1	22,5	-15,6
Baix Empordà	47,5	34,8	-12,7
Gironès	13,5	7,5	-6
Garrotxa	29,2	9	-29,2
Ripollès	65	50	-15
Selva	11,1	3,3	-7,8
Pla de l'Estany	53,3	26,6	-26,7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Un altre fet que cal destacar és que la totalitat de les EUNI es concentraven en poblacions de menys de 3.000 habitants. El 63,6% s'emplaçava en pobles de menys de 500 habitants, el 18,6% es trobava en pobles d'entre 500 i menys de 1.000 habitants, i l'11,6% restant es concentrava en pobles d'entre 1.000 i 3.000 habitants. Durant els 5 darrers cursos l'EUNI desaparegué definitivament dels pobles relativament grans i, per descomptat, també de les ciutats. Per primera vegada podem equiparar –sense por d'equivocar-nos– l'escola unitària amb l'escola de poble.

Taula

Distribució de les escoles unitàries segons diferents trams de població

Curs 1985-86

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles unitàries
< 500 habitants	69,8%
501 <1.500 habitants	18,6%

1.500 < 3.000 habitants	11,6%
3.000< 6.000 habitants	-
6.000 <10.000 habitants	-
10.000 habitants < 20.000 habitants	-
20.000 habitants o més	-

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1986 (IEC)

A diferència del que succeïa amb l'escola cíclica, una part considerable de l'escola unitària es trobava en municipis amb un fort component rural. Amb tot, però, també en trobem en pobles semiurbans i plenament urbans. Els nostres càlculs estadístics demostren que en 9 municipis amb escola unitària (el 18,4%) més de la meitat de la població es dedicava a la pagesia; en 25 pobles (el 51%) s'hi dedicava entre el 16% i el 49% de la població ocupada; només en 3 municipis (el 6,1%) hi treballava entre el 5% i el 14%, i en els 12 municipis restants (el 24,5%) pràcticament tota la població ocupada es dedicava al segon o al tercer sector.

Quan analitzem les dades que acabem de comentar des d'una perspectiva més global, podem afirmar que el curs 1985-86 més de la meitat de l'escola unitària es trobava emplaçada en un medi amb un fort component rural, una quarta part estava emplaçada en un medi absolutament urbà, i la resta es repartia a parts desiguals entre un espai absolutament rural i un amb un fort component urbà.

4.2.4.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1985-86

A mitjan dècada dels 80, si bé el mapa escolar de les comarques gironines continuava dominat per les escoles unitàries i les cícliques, les escoles completes anaven guanyat protagonisme.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines. Curs 1985-86

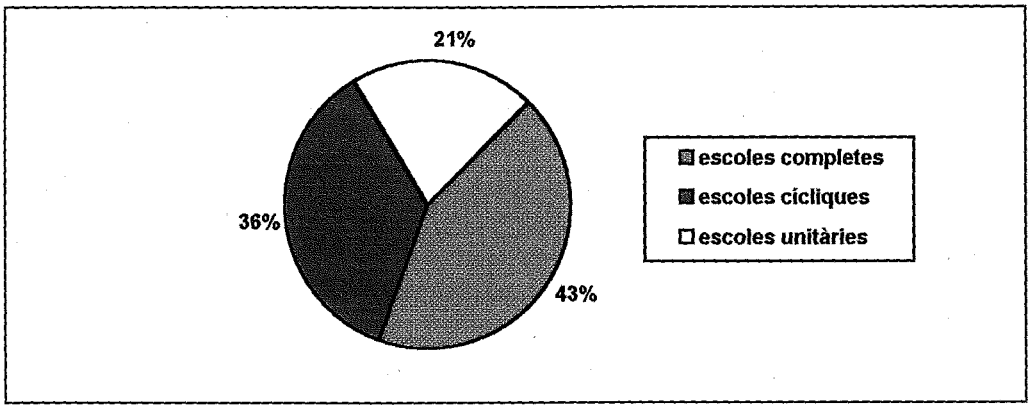

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Tal com succeïa durant el curs 1980-81, la majoria de l'alumnat, el 85%, estava escolaritzat en escoles completes, un percentatge relativament reduït, el 13%, ho estava en escoles cícliques i una ínfima part, el 2%, ho estava en l'escola unitària. Quan comparem aquests percentatges amb els del període anterior, constatem que els tres tipus d'escoles mantenien pràcticament la mateixa proporció d'alumnes.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre Curs 1985-1986

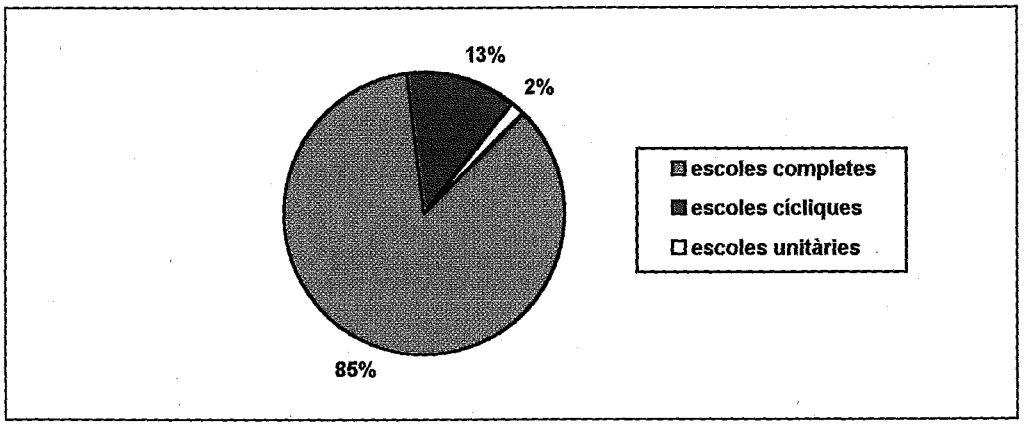

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

El 85% de les unitats escolars es concentraven a l'escola completa, una part molt modesta, el 13%, es trobava a l'escola cíclica i només el 2% es concentrava a l'escola unitària. En els 5 darrers cursos s'observen molt poques variacions en aquest aspecte.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centres. Curs 1985-86

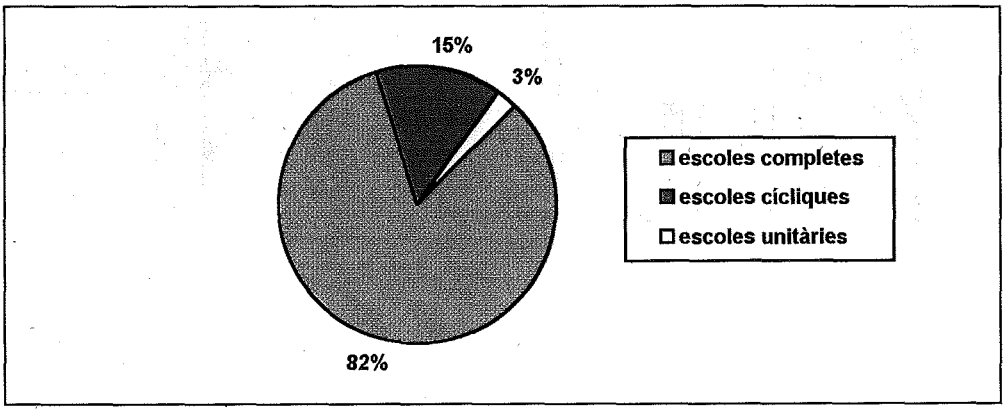

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

Considerant el conjunt de les escoles, podem parlar de quatre tipologies de mapes escolars. En el primer, representat per les comarques del Gironès i la Selva, l'escola completa sobrepassa la incompleta i la cíclica sobrepassa la unitària. En aquestes comarques l'escola aula és una realitat residual a punt d'extingir-se. En la segona tipologia, conformada per les comarques de l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Pla de l'Estany, l'escola incompleta és superior a la completa i l'escola cíclica és superior a la graduada. La tercera tipologia la forma la comarca del Ripollès. En aquesta circumscripció l'escola incompleta també és superior a la completa, però, a més, és l'única comarca on l'escola unitària sobrepassa la resta d'escoles. La darrera tipologia la forma la comarca del Baix Empordà, on, si bé les escoles incompletes sobrepassen les completes, l'escola graduada, la cíclica i la unitària mantenen percentatges similars.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1985-86

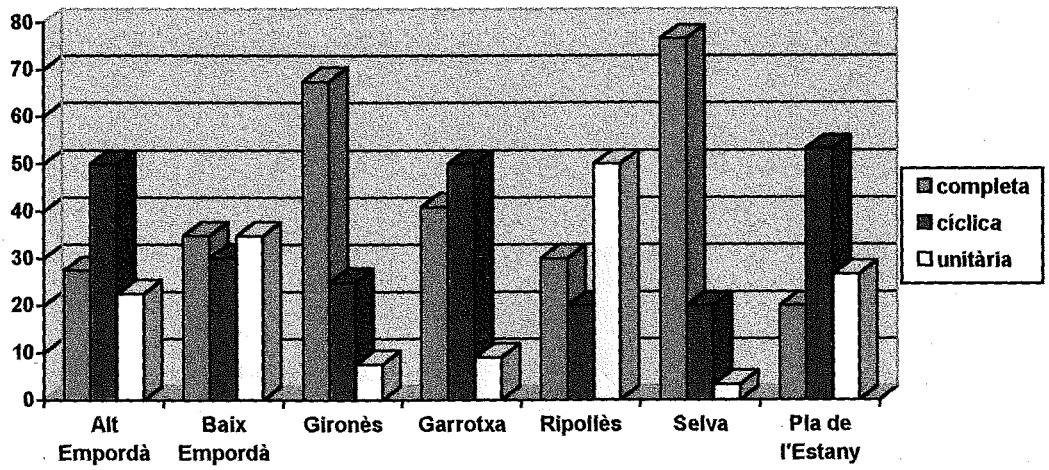

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1985-86 (Departament d'Ensenyament)

4.2.5. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1990-91: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.5.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

A principi de la dècada dels 90 les comarques gironines disposaven de 221 escoles públiques on acudien 48.783 alumnes. L'escola més petita tenia 6 alumnes i la més gran 835 (274 alumnes menys que el curs 1985-86). La ràtio d'alumne per escola era de 220.[437] El 95,3% dels centres impartia EGB i preescolar, i només el 4,7% restant impartia un sol nivell –el 0,8% només preescolar, i el 3,9% EGB.

Durant els 5 darrers cursos el mapa escolar gironí tenia menys escoles, menys alumnes, més unitats, escoles i aules més desmassificades, etc. Globalment podem dir que hi va haver una millora important. Vegem-ho tot seguit.

El conjunt d'escoles aplegava 1.992 unitats. A cada escola li pertocaven teòricament 9 unitats[438] i a cada unitat li corresponien 24,5 alumnes. El centre més petit en tenia 28. Des del curs 1985-86 fins al curs 1990-91 les escoles de les comarques gironines, malgrat que escolaritzaven menys alumnes, augmentaren un 2,7% el nombre d'unitats, la ràtio d'unitats per escola augmentà en 1 unitat i el nombre d'alumnes per unitat disminuí en 4,5 alumnes.

En termes globals, predominaven les escoles grans. Quan comparem les dades de la taula que veurem tot seguit amb les del període anterior ens adonem que el percentatge d'escoles grans va créixer gairebé en 5 punts a costa de les escoles petites.

---

[437][437] Amb una desviació típica de 218.

[438] Amb una desviació típica de 7,6.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1990-91

Mida escola	% sobre el total d'escoles
escola petita (d'1 a 3 unitats)	40,3%
escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	9,5%
escola gran (de 7 unitats o més)	50,2%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Les 221 escoles es repartien de la manera següent: 61 escoles es trobaven a la comarca de l'Alt Empordà, 39 al Gironès, 38 al Baix Empordà, 29 a la Selva, 21 a la Garrotxa, 19 al Ripollès i 14 al Pla de l'Estany. Cal manifestar que entre el 1985 i el 1990 a totes les comarques disminuí el nombre d'escoles. La comarca del Baix Empordà tenia 5 escoles menys i la resta de comarques solament tenien una escola menys.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1990-91

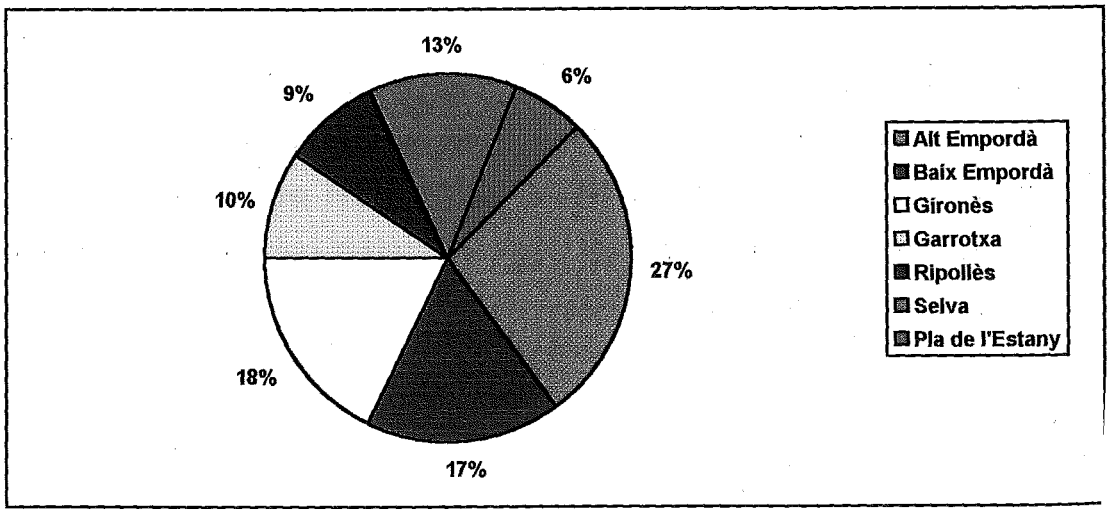

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Al llarg de la segona meitat de la dècada dels 80, les comarques del Gironès, el Baix Empordà i la Selva incrementaren el grau de concentració escolar a causa de l'increment del nombre d'habitants i la disminució del nombre de centres; l'Alt Empordà i el Ripollès el mantingueren i a la Garrotxa i el Pla de l'Estany disminuí.

Taula

Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants. Curs 1990-91

Comarca	Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants	
	Relació	Rang
Alt Empordà	0,7	1/2
Baix Empordà	0,4	4/5
Gironès	0,3	6/7
Garrotxa	0,4	4/5
Ripollès	0,7	1/2
Selva	0,3	6/7
Pla de l'Estany	0,6	3

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament), Cens de població del 1991 (IEC)

4.2.5.2. Característiques principals de les escoles completes

A principi de la dècada dels 90 les comarques gironines disposaven de 103 escoles completes amb 43.004 alumnes. Així doncs, el 46,6% de les escoles tenien menys de 8 unitats i escolaritzaven més de tres quartes parts de l'alumnat, exactament el 88,1%. El centre més petit tenia 139 alumnes i el més gran 835 (274 alumnes menys que el curs 1985-86). A cada escola li pertocaven 417,5 alumnes (63 alumnes menys que el curs anterior). Gairebé la totalitat dels CC, el 99%, impartia EGB i preescolar i només l'1% –un sol centre– donava preescolar. Al llarg dels 5 darrers cursos els CC augmentaren només un 3%.

El conjunt d'escoles completes sumaven 1.661 unitats (552 unitats més que durant el curs 1985-86). L'escola més petita en tenia 9 i la més gran 28. El nombre d'unitats per escola era de 16,1[439] (pràcticament la mateixa mitjana que durant el període anterior).

Quan analitzem amb detall la mida dels centres –a partir del nombre d'unitats–, constatem que el 51% eren grans perquè tenien més d'una línia o dues línies senceres. El 27,2% tenien una línia completa i l'11,7% restant en tenia més de 2 o 3 de completes. En comparar la distribució dels dos períodes constatem, malgrat el que hem afirmat al començament, que les escoles completes tendiren a fer-se més petites –desaparegueren els macrocentres[440] i les escoles de més de 2 línies o més disminuïren 24,3 punts percentuals.

Els CC es distribuïen d'una manera molt semblant a com ho feien durant el curs 1985-86. El Gironès tenia 28 CC, la Selva 22, l'Alt Empordà 18, el Baix Empordà 15, la Garrotxa 9, el Ripollès 6 i el Pla de l'Estany 5. Entre el 1985 i el 1990 les comarques del Gironès i de l'Alt Empordà comptaren amb un centre complet de més, el Pla de l'Estany en tenia dos de més; el Baix Empordà, la Garrotxa i el Ripollès no experimentaren cap variació; i només la comarca de la Selva va perdre 1 CC.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1990-91

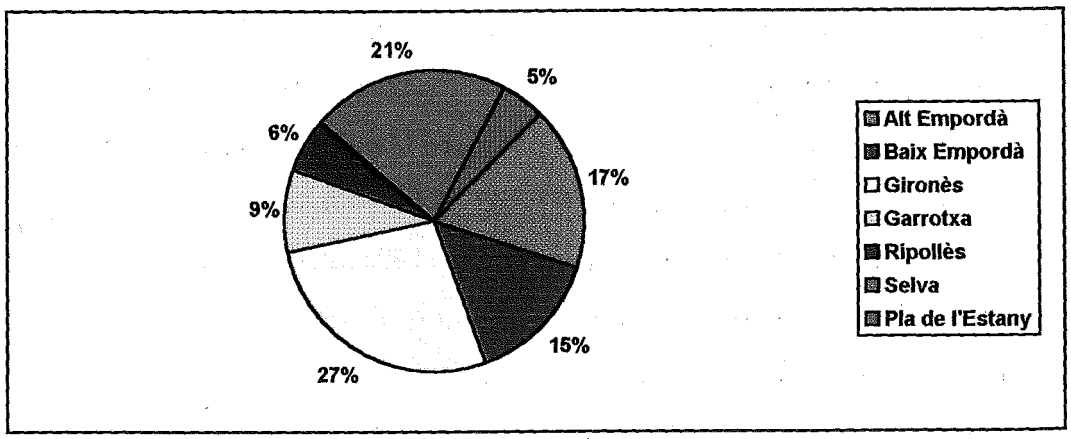

[439] Amb una desviació típica de 5,1.

[440] El centre més gran tenia 28 unitats.

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització oedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

L'escola completa tenia una incidència notable en les dues comarques més poblades. Al Gironès i a la Selva reunia entre el 70% i el 75% de les escoles. A la resta de comarques, tot i tenir un pes considerable, no superava el llistó imaginari del 50%.

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1990-91

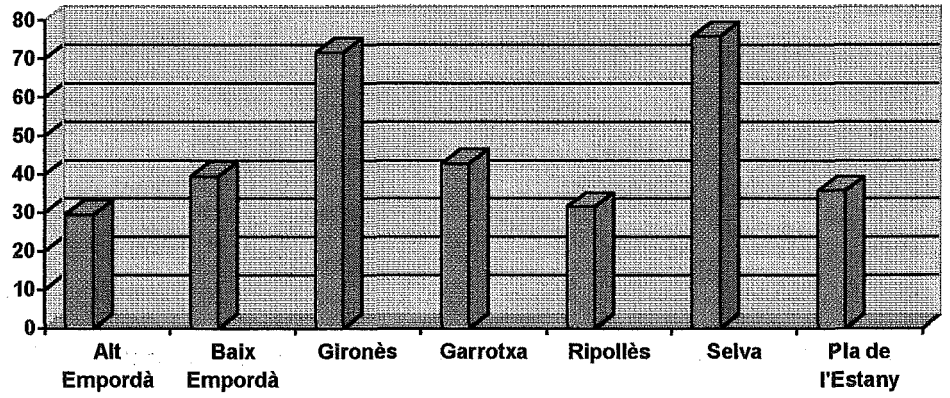

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Durant el curs 1990-91, si bé més del 50% dels CC es trobaven en municipis mitjans o grans (de 10.000 habitants o més), quasi un 30% s'emplaçava en pobles petits (de menys de 3.000 habitants). En contrastar aquesta distribució amb la del període anterior, observem que el percentatge de CC augmenta a les ciutats d'entre 10.000 i 20.000 habitants, així com als municipis d'entre 3.000 i 6.000 habitants.

Taula

Distribució de les escoles completes segons diferents trams de població Curs 1990-91

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles completes
< 3.000 habitants	28,9%
3.000< 6.000 habitants	16,5%
6.000 <10.000 habitants	5,1%
10.000 habitants < 20.000 habitants	12,4%
20.000 habitants o més	37,1%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament), Cens de població del 1991 (IEC)

Tal com succeïa en el període anterior, l'escola completa es trobava emplaçada en un medi heterogeni. Tot i això, és irrefutable que l'àmplia majoria dels centres graduats es trobaven en municipis absolutament urbans i semiurbans. A partir de les estadístiques que hem elaborat, constatem que en 66 municipis amb escola completa (el 64% sobre el total) pràcticament tothom es dedicava a les activitats secundàries i terciàries; en 30 pobles (el 29,1%) entre el 8% i el 14% de les persones ocupades treballaven en el sector primari; i en 7 pobles (el 6,8% restant) entre el 15% i el 49% dels actius feien de pagesos. L'escola completa, doncs, participava fonamentalment d'un entorn urbà.

4.2.5.3. Característiques principals de les escoles incompletes

A principi de la dècada dels 90 més de la meitat de les escoles públiques –el 53,4%– continuaven essent incompletes. Aquestes escoles acollien 5.779 alumnes, és a dir, l'11,8% de l'alumnat de la demarcació. L'escola més petita tenia 6 alumnes i la més gran 225. A cada escola li corresponien teòricament 49 alumnes. El 91,5% d'aquests centres impartia EGB i preescolar, i només el 8,5% restant impartia l'ensenyament obligatori o el preescolar. Entre el 1985 i

el 1990 el mapa escolar gironí tenia 14 EIN menys i escolaritzava el 30% menys de l'alumnat.

Més de la meitat de les EIN, el 59,3%, eren escoles relativament petites ja que no sobrepassaven les dues unitats, el 21,2% era de mida mitjana –tenien entre 3 i 4 unitats– i només el 19,5% es podia considerar gran –perquè tenia 5 o més unitats–. És evident que predominaven les EIN petites per damunt de les mitjanes i de les grans. Amb tot, entre el 1985 i el 1990 el segment d'escoles incompletes mitjanes i grans augmentà discretament en detriment de les més petites.

Durant el curs 1990-91 la majoria de les EIN tenien una càrrega lectiva considerable i només una petita part la tenia modesta: el 69,5% de les EIN impartien 8 o més graus, el 25,4% n'impartien entre 5 i 7; i el 5,1% restant n'impartia entre 2 i 4. Al llarg dels 5 darrers cursos la proporció d'escoles amb més càrrega lectiva augmentà de 13 punts percentuals.

Pel que fa a la distribució territorial, les EIN es distribuïen pràcticament de la mateixa manera que durant el període anterior: l'Alt Empordà reunia 43 EIN, el Baix Empordà 23, el Ripollès 13, la Garrotxa 12, el Gironès 11, el Pla de l'Estany 9 i la Selva solament en tenia 7. Quan comparem aquestes dades amb les del curs 1985-86, constatem que totes les comarques llevat de la Selva tenien entre 1 i 5 escoles incompletes menys.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1990-91

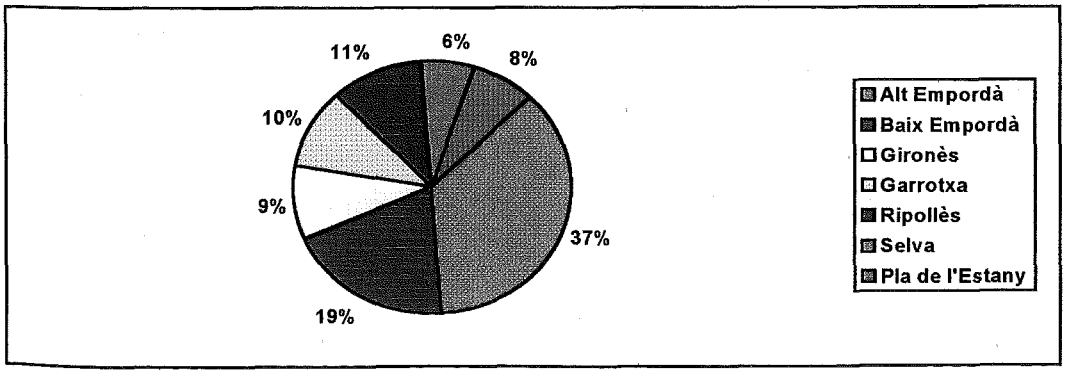

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Malgrat que les EIN disminuïren a quasi totes les comarques, aquestes tenien un pes específic significatiu en 5 de les 7 circumscripcions. A l'Alt Empordà representaven el 70,5% dels centres de la comarca, al Ripollès representaven el 68,4%, al Pla de l'Estany el 64,3%, al Baix Empordà el 60,5% i a la Garrotxa el 57,1%. El pes específic d'aquesta escola era més feble al Gironès i a la Selva, ja que representava el 28,5% i el 24,1%, respectivament.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1990-91

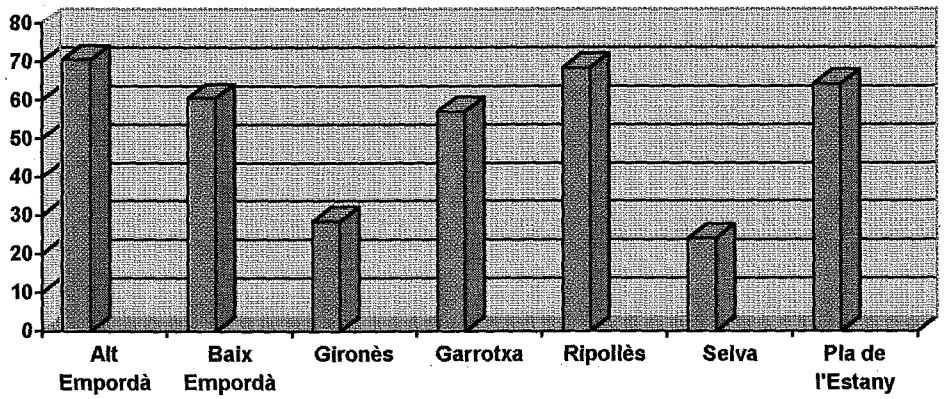

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Al llarg del quinquenni 1985-90 l'EIN va perdre protagonisme a totes les comarques llevat de la Selva. La demarcació que més patí aquest fet fou –tal com s'observa a la taula– el Pla de l'Estany, seguida de la Garrotxa i el Gironès.

Taula

Variació del pes específic de l'escola incompleta per comarques

Curs 1985-86 / 1990-91

Comarca	% escoles incompletes sobre el total d'escoles		
	1985-86	1990-91	Variació
Alt Empordà	72,5	70,5	-2
Baix Empordà	62,1	60,5	-1,6
Gironès	32,5	28,5	-4
Garrotxa	63,6	57,1	-6,5
Ripollès	70	68,4	-1,6
Selva	23,3	24,1	+0,8
Pla de l'Estany	80	64,3	-15,7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

A principi de la dècada dels 90 gairebé totes les EIN, el 96,5%, s'emplaçaven en pobles petits (de menys de 3.000 habitants), i només el 3,5% restant –4 EIN– es trobava en municipis mitjans i grans com ara Porqueres (3.073 habitants), Torroella de Montgrí (7.023), Banyoles (11.938) i Figueres (34.573)[441]. En comparar la taula que veurem seguit amb la del període anterior, constatem que el pes de les EIN es desplaçà cap a pobles cada vegada més petits.

Taula

Distribució de les escoles incompletes segons diferents trams de població

Curs 1990-91

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles incompletes
<500 habitants	44,3%
500<1.500 habitants	42,5%
1.500< 3.000 habitants	8,5%
3.000< 6.000 habitants	1,9%
6.000 <10.000 habitants	0,9%
10.000 habitants < 20.000 habitants	0,9%
20.000 habitants o més	0,9%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament), Cens de població del 1991 (IEC)

El curs 1990-91 l'escola incompleta es trobava emplaçada en pobles molt heterogenis. El 9,3% dels pobles amb escoles incompletes (11 municipis) eren plenament rurals perquè més de la meitat de la població es dedicava a l'agricultura o a la ramaderia; una mica més de la meitat dels municipis (58) eren semirurals perquè entre el 15% i el 49% dels actius feien de pagesos; gairebé una quarta part dels pobles tenien més components urbans que no pas rurals perquè només entre el 5% i el 14% dels treballadors s'ocupaven al primer sector; i el 20,3% restant eren absolutament urbans perquè entre el 94% i el 100% es dedicaven a tasques industrials, de serveis o a la construcció. Aquesta distribució és pràcticament la mateixa que es donava el curs 1980-81.

4.2.5.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

Durant el curs 1990-91, la demarcació de Girona tenia 88 escoles cícliques amb 5.432 alumnes. Gairebé tots els centres –exactament el 96,5%– impartien EGB i preescolar i només una part molt reduïda, el 4,5%, impartien EGB o preescolar. Al llarg dels 5 darrers cursos el nombre absolut d'ECI augmentà modestament –de 5 unitats–, mentre que el nombre d'alumnes disminuí considerablement –1.817 alumnes.

L'escola més petita tenia 14 alumnes i la més gran 225. La mitjana d'alumnes per escola era de 61,7.[442] La majoria d'aquestes escoles es trobaven bastant descongestionades. Gairebé tres quartes parts, el 71,6%, disposaven de menys de 75 alumnes, el 14,8% en tenien entre 75 i 120, el 12,5% entre 121 i 200 i només l'1,1% –una sola escola– acollia més de 200 alumnes. Quan comparem aquesta distribució amb la del curs 1985-86, constatem que el percentatge d'ECI amb menys alumnes augmentà el 12,8% a costa dels altres intervals.

---

[441] Amb tot, cal dir que cap d'aquestes escoles no es poden considerar com a centres incomplets de municipis grans perquè o bé són centres de nova creació que a mitjà termini esdevindran escoles graduades, o bé són centres incomplets emplaçats en un nucli que pertany a un municipi gran.

[442] La desviació típica d'aquesta mitjana és de 45,7.

Durant aquest curs les escoles cícliques petites predominaven per sobre de les mitjanes i de les grans. El 45,5% de les ECI disposaven de 2 unitats, el 26,1% en tenien entre 3 i 4 i el 28,4% restant en tenien 5 o més.

Quasi totes les ECI, el 96,6%, tenien una càrrega lectiva considerable perquè impartien 7 o més graus. Només l'1,1% n'impartia 5 o 6, i el 2,3% restant en donava 4 o menys. Quan es contrasta aquesta distribució amb la del període anterior, veiem que el segment d'escoles amb més càrrega lectiva augmentà 16 punts percentuals a costa de la resta d'intervals

Les comarques que reunien més ECI eren, tal com succeïa durant el període anterior, les comarques empordaneses: l'Alt Empordà en tenia 33 i el Baix Empordà 15. Les 40 escoles cícliques restants es repartien de la manera següent: 11 a la Garrotxa, 9 al Gironès, 7 al Ripollès, 7 al Pla de l'Estany i 6 a la Selva.

Durant el quinquenni 1985-90 no totes les comarques experimentaren la mateixa evolució: el Gironès, la Selva i el Pla de l'Estany disminuïren 1 ECI cada comarca; el Ripollès, l'Alt Empordà i el Baix Empordà augmentaren entre 2 ECI per comarca, i la resta no experimentaren el mateix nombre que el curs 1985-56. El conjunt de les ECI es distribuïa de la manera següent:

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1990-91

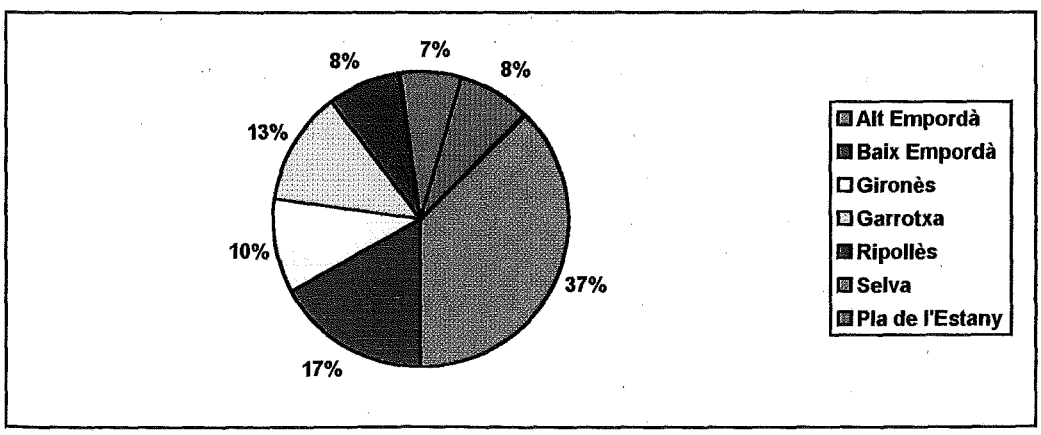

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

El pes de l'ECI no era igual en totes les comarques. Considerem que a l'Alt Empordà, a la Garrotxa i al Pla de l'Estany hi tenia un pes notable ja que representava entre el 50% i el 54% de les escoles comarcals, al Baix Empordà i al Ripollès hi tenia un protagonisme relatiu perquè representava a l'entorn del 35% de les escoles de la comarca, i al Gironès i a la Selva hi tenia un protagonisme més aviat escàs, ja que no arribava al 25%.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total) Curs 1990-91

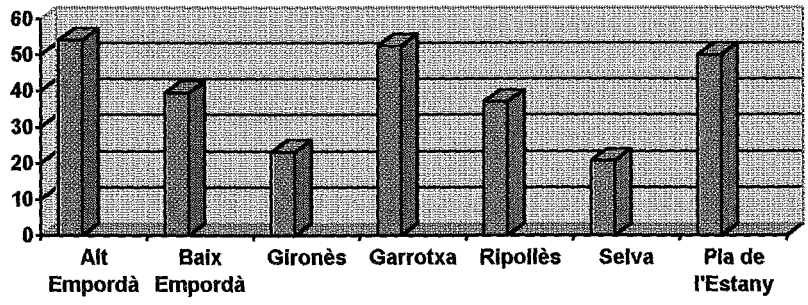

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Al llarg del quinquenni 1985-90 el pes específic de l'escola cíclica va augmentar a 5 comarques –l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Ripollès i, no tant, també a la Selva– i només va disminuir en dues circumscripcions: al Gironès i al Pla de l'Estany.

Taula

Variació del pes específic de l'escola cíclica per comarques Curs 1985-86 / 1990-91

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1985-86	1990-91	Variació
Alt Empordà	50	54.1	+4.1
Baix Empordà	30.2	39.5	+9.3
Gironès	25	23.1	-1.9
Garrotxa	50	52.4	+2.4
Ripollès	20	37	+17
Selva	20	20.7	+0.7
Pla de l'Estany	53.3	50	-.33

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

L'emplaçament de les ECI era molt similar a la del període anterior. El 95,1% es trobava en pobles petits i només una petita part, el 4,9% restant, s'escampava per pobles i per ciutats de magnitud diversa.[443] La distribució que apareix tot seguit confirma que l'escola cíclica es convertia en patrimoni gairebé exclusiu dels pobles amb pocs habitants.

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons diferents trams de població

Curs 1990-91

Població (nombre d'habitants)	% d'escoles cícliques	
	%	% acumulat
< 500 habitants	37%	37
501 <1.500 habitants	50,7%	87,7
1.500 < 3.000 habitants	7,4%	95,1
3.000< 6.000 habitants	1,2%	96,3
6.000 <10.000 habitants	1,2%	97,5
10.000 habitants < 20.000 habitants	1,2%	98,7
20.000 habitants o més	1,2%	100

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament), Cens de població del 1991 (IEC)

Si bé l'àmplia majoria de les escoles cícliques s'emplaçaven en municipis rurals i semirurals, algunes també es trobaven en indrets molt urbanitzats. Quan analitzem detalladament les estadístiques, constatem que dels 88 municipis amb escoles incompletes, 6 pobles (6,8%) són absolutament rurals, 43 municipis (48,8%) tenen un notable component rural, 25 municipis (28,4%) són bastant urbans –només es dedica a la pagesia entre el 8% i el 14% de la població activa– i els 14 pobles restants (el 15,9%) són absolutament urbans.

[443] Respecte de les ECI dels municipis més grans, cal considerar el que hem dit a la nota núm. 5.

4.2.5.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

A principi de la dècada dels 90 les comarques gironines només tenien 30 escoles unitàries on anaven 347 alumnes. Les escoles aula representaven l'1,35% de les escoles públiques i acollien el 0,7% de l'alumnat. Més de tres quartes parts, el 80%, impartien simultàniament EGB i preescolar, el 16,7% impartien EGB i el 3,3% restant només oferien preescolar. Durant el quinquenni 1985-90 el mapa escola va reduir en un 38,7% el nombre d'EUNI i en un 60,8% els alumnes que s'hi escolaritzaven.

L'EUNI més petita tenia 6 alumnes i la més gran 19. El nombre d'alumnes per escola era bastant baix, exactament d'11,6[444] (7 alumnes menys que durant el curs 1985-86). Quan examinem la distribució del nombre d'alumnes per escola, és sorprenent veure que quasi totes les escoles unitàries, el 93,3%, tenien entre 6 i 15 alumnes i només el 6,7% restant, és a dir, 2 escoles, en tenien entre 16 i 19. Per primera vegada des del 1970, les EUNI havien assolit un nombre d'alumnes bastant raonable, la qual cosa havia d'afavorir la millora de l'ensenyament.

Prop de tres quartes parts de les EUNI, el 70%, impartien entre 6 i 10 graus, el 26,7% n'impartien entre 4 i 5 i només el 3,3% n'oferien menys de 4. Entre el 1985-86 i el 1990-91 constatem que, en termes relatius, augmenten les escoles d'entre 6 i 10 graus i, en canvi, disminueixen les de 5 o menys graus. Si bé això complicava la tasca educativa –ja que un mateix mestre havia d'atendre alumnes de nivells i edats més diversos–, cal pensar que el problema quedava "amortit" pel descens de la ràtio d'alumnes per unitat.

Pel que fa a la distribució geogràfica, l'Alt Empordà tenia 10 EUNI, el Baix Empordà 8, el Ripollès 6, el Gironès 2 i la Garrotxa i la Selva només en tenien 1 cada comarca. És evident que al llarg del quinquenni 1985-90 totes les comarques van disminuir el nombre absolut d'EUNI. Les comarques que més patiren aquest fet foren, començant per la més afectada, el Baix Empordà, l'Alt

[444] La desviació típica és de 3.

Empordà, el Ripollès i el Pla de l'Estany. El Gironès i la Garrotxa ho sofriren amb menys intensitat perquè, entre altres coses, gairebé no els quedaven escoles amb una sola aula.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1990-91

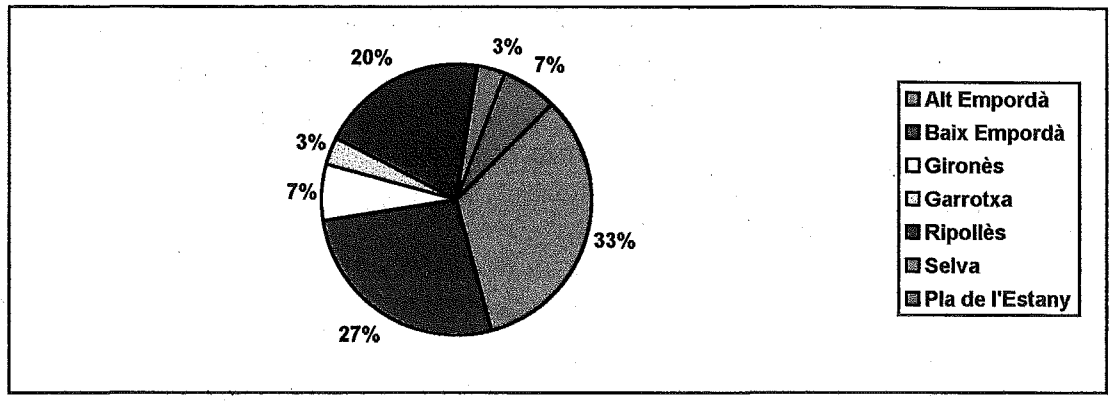

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Durant el curs 1990-91, l'escola unitària tenia, en termes generals, un pes específic més aviat modest arreu del territori gironí. En totes set circumscripcions l'EUNI representava menys de 35 de les escoles comarcals. La comarca on estava més representada era el Ripollès (31,6%), en segon lloc el Baix Empordà (21%), en tercer lloc l'Alt Empordà (16,4%), i les seguien el Pla de l'Estany (14,3%), el Gironès (5,1%), la Garrotxa (4,6%) i la Selva (3,4%).

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (% d'escoles unitàries sobre el total) Curs 1990-91

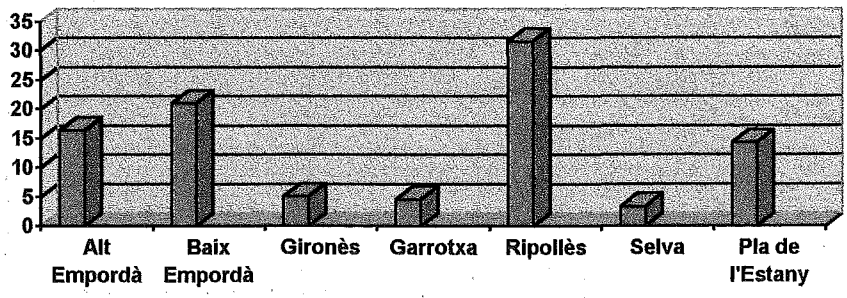

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Quan comparem aquests percentatges amb els del període anterior, constatem que arreu, llevat de la Selva, el protagonisme de l'EUNI va disminuir significativament.

Taula

Variació del pes específic de l'escola unitària per comarques

Curs 1985-86 / 1990-91

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1985-86	1990-91	Variació
Alt Empordà	22,5	16,4	-6,1
Baix Empordà	34,8	21	-13,8
Gironès	7,5	5,1	-2,4
Garrotxa	9	4,6	-4,4
Ripollès	50	31,6	-18,4
Selva	3,3	3,4	+0,1
Pla de l'Estany	26,6	14,3	-12,3

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

L'escola aula es distribuïa pràcticament de la mateixa manera que durant el període anterior. El 96% es trobava en municipis de menys de 3.000 habitants i només el 4% (1 escola) s'ubicava en un poble de més de 3.000 habitants (Porqueres, amb 3.073 hab.[445]).

Taula

Distribució de les escoles unitàries segons diferents trams de població

Curs 1990-91

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles unitàries
< 500 habitants	68%
501 <1.500 habitants	16%
1.500 < 3.000 habitants	12%
3.000< 6.000 habitants	4%
6.000 <10.000 habitants	-
10.000 habitants < 20.000 habitants	-
20.000 habitants o més	-

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament), Cens de població del 1991 (IEC)

[445] L'escola que ha identificat la nostra base de dades en realitat pertany a la localitat de Miànegues, que forma part del municipi de Porqueres.

Al principi de la dècada dels 90 les escoles unitàries es trobaven en pobles amb estructures socioeconòmiques diferents. Amb tot, cal fer palès que l'àmplia majoria dels pobles amb escoles unitàries, el 66,7% (20 municipis), tenien un entorn rural, el 3,3% (1 municipi) tenia unes característiques semiurbanes i el 30% restant (9 municipis) eren absolutament urbans. A partir d'aquestes dades fem palès que l'escola unitària d'avui, si bé majoritàriament està emplaçada en un entorn rural, també es troba –i no pas de manera residual– en entorns semiurbans i urbans.

4.2.5.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1990-91

El mapa escolar de les comarques gironines tenia una composició bastant similar a la del període anterior. L'escola incompleta –formada per la cíclica i la unitària– representava més de la meitat de les escoles, i la completa representava exactament el 46%.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines. Curs 1990-91

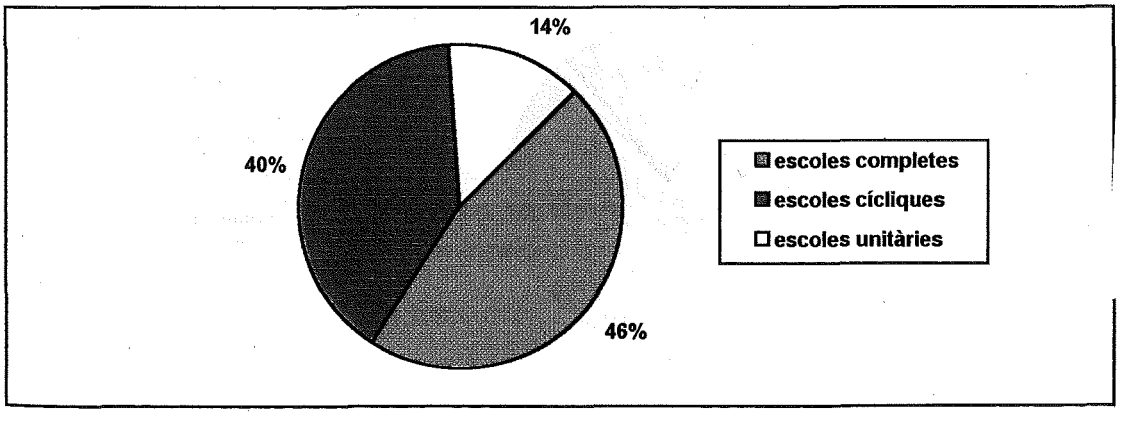

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Pel que fa a la distribució de l'alumnat, tampoc no hi ha gaires novetats: el 88% es concentrava a les escoles completes, l'11% ho feia a les escoles cícliques i només l'1% ho feia a les escoles unitàries.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre

Curs 1990-91

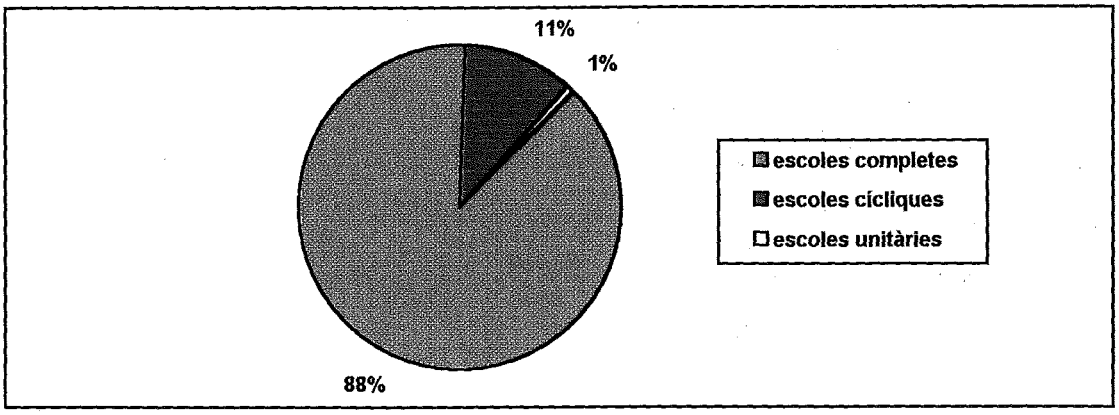

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

El 83% de les unitats es continuava concentrant a les escoles completes, el 15% es trobava a les escoles cícliques i només el 2% es concentrava a les escoles unitàries. Aquesta distribució és pràcticament la mateixa que la del curs 1985-86.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centre. Curs 1990-91

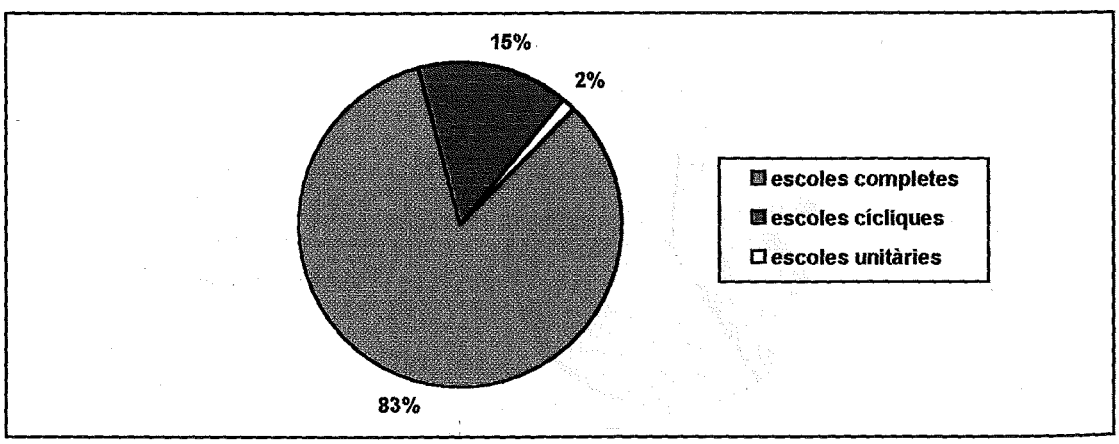

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

Per primera vegada l'escola unitària de les comarques gironines estava per sota del llistó imaginari del 50%. És més, fins i tot podem afirmar que era un prototipus residual a les comarques del Gironès, la Garrotxa i la Selva. A les

comarques de l'Alt Empordà, el Baix Empordà i el Pla de l'Estany hi estava relativament representada, i al Ripollès hi tenia una presència prou important per bé que inferior a la del període anterior.

En contemplar el conjunt del mapa escolar de cada comarca podem parlar de quatre escenaris diferenciats: el primer escenari està format per les comarques del Gironès i de la Selva i es caracteritza pel predomini de l'escola graduada per sobre de la cíclica i per la minsa representativitat de l'escola unitària. El segon escenari està format per les comarques de l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Pla de l'Estany. En aquestes comarques l'escola més representada és la cíclica, la segueix l'escola graduada i finalment hi ha l'escola unitària. La tercera tipologia està integrada per la comarca del Ripollès. En aquesta comarca, si bé l'escola cíclica és superior a la graduada i a la unitària, totes tres hi estan representades d'una manera similar. La darrera tipologia està formada per la comarca del Baix Empordà, on l'escola completa i la cíclica ocupen el mateix espai i l'escola unitària està molt menys representada.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1990-91

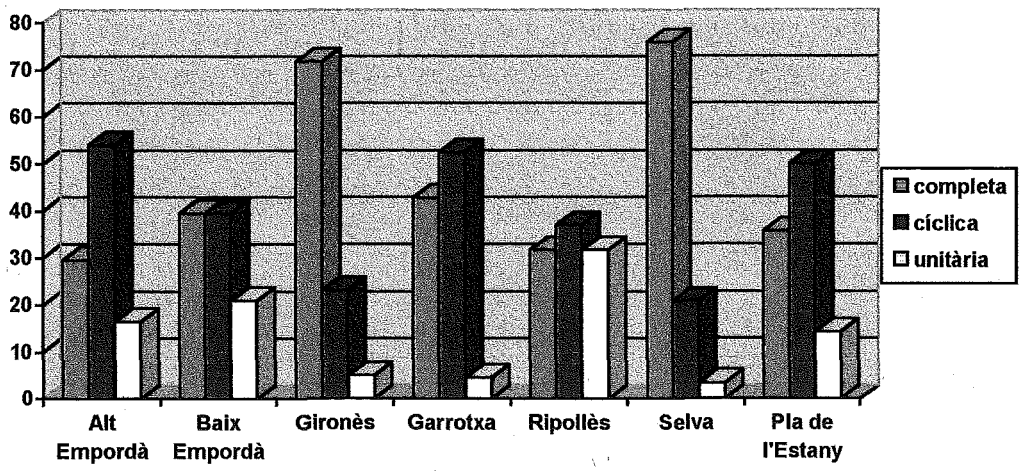

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1990-91 (Departament d'Ensenyament)

4.2.6. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1995-96: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.6.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

A mitjan dècada dels 90 el mapa escolar de les comarques gironines estava compost per 216 escoles amb 44.150 alumnes. L'escola més petita tenia 5 alumnes i la més gran 702. A cada centre li pertocaven, doncs, 204 alumnes[446], 16 alumnes menys que el curs 1991-92. Gairebé totes les escoles, el 94,9%, impartien EGB i preescolar i només el 5,1% oferien EGB o preescolar. Durant els 5 darrers cursos el mapa escolar gironí disposava de 5 escoles i el nombre d'alumnes escolaritzats davallà un 9,5%.

Les 216 escoles sumaven 2.109 unitats. A cada escola li corresponien 9,7 unitats[447] i a cada unitat hi havia una mitjana de 21 alumnes. L'escola més gran tenia 29 alumnes. Entre el 1990 i el 1995 les escoles de les comarques gironines disposaven de 117 unitats més, de 0,6 unitats més per centre i de 4,5 alumnes menys per unitat. Totes aquestes dades ens fan pensar que els centres i les aules es feien progressivament més espaiosos.

Aquesta impressió es confirma quan analitzem detalladament la composició dels centres. Més de la meitat, el 55,1%, eren centres grans, el 12% els considerem mitjans i el 32,9% eren petits. Quan contrastem aquesta distribució amb la del període anterior, observem que el segon i el tercer segments augmentaren 7,3 punts percentuals en detriment del primer segment.

[446] La desviació típica és de 196.

[447] La desviació típica és de 7,7.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1995-96

Mida escola	% sobre el total d'escoles
Escola petita (d'1 a 3 unitats)	32,9
Escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	12
Escola gran (de 7 unitats o més)	55,1

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica del curs* 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

La comarca que tenia més escoles era, tal com passava el curs 1990-91, l'Alt Empordà (61), la seguien el Gironès (39), el Baix Empordà (35), la Selva (28), la Garrotxa (20) i el Ripollès (18), i la comarca que en tenia menys era el Pla de l'Estany (15 escoles). En els 5 darrers cursos, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Ripollès i la Selva perderen un total de 6 escoles, el Pla de l'Estany en guanyà 1 i la resta de comarques no experimentaren cap variació.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1995-96

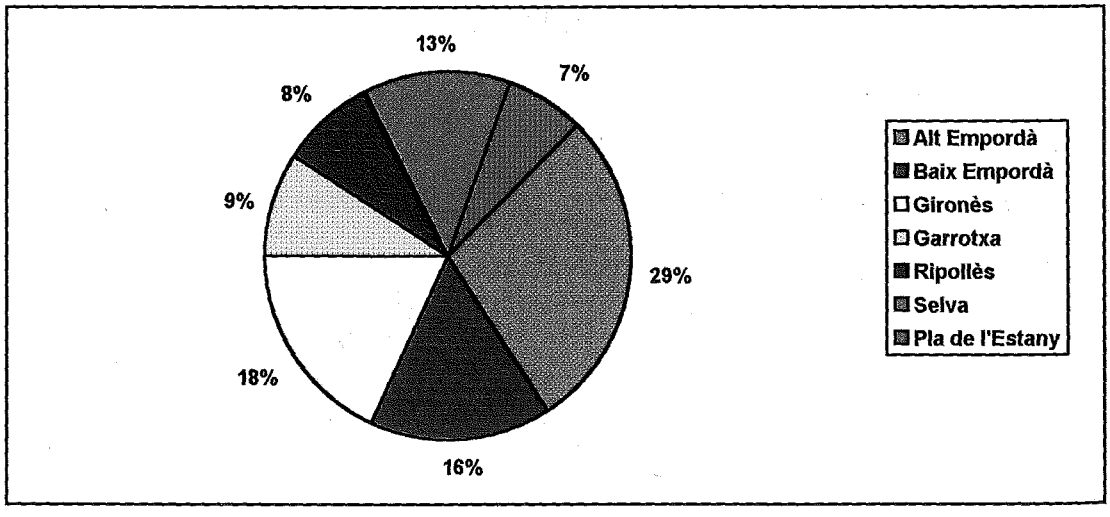

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Quan analitzem el grau de concentració escolar, poca cosa tenim a dir respecte dels comentaris que hem apuntat del període anterior. Totes les comarques conservaven el mateix índex llevat de l'Alt Empordà, que augmentà 0,1 punts. Les circumscripcions on els centres estaven més concentrats eren la Selva i el Gironès.

Gràfic

Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants. Curs 1995-96

Comarca	Nombre d'escoles per cada 1.000 habitants	
	Relació	Rang
Alt Empordà	0,6	2/3
Baix Empordà	0,4	4/5
Gironès	0,3	6/7
Garrotxa	0,4	4/5
Ripollès	0,7	1
Selva	0,3	6/7
Pla de l'Estany	0,6	2/3

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1996 (IEC)

4.2.6.2. Característiques principals de les escoles completes

A mitjan anys 90 la demarcació de Girona tenia 109 escoles completes (6 escoles més que durant el curs 1990-91) i 39.481 alumnes (3.523 alumnes menys). Per primera vegada a la història els CC representaven el 50% de les escoles de la demarcació i aplegaven quasi el 90% de l'alumnat. El centre més petit acollia 112 alumnes i el més gran 702. A cada escola li corresponien 362,2 alumnes. D'altra banda, el 98,2% dels CC impartia EGB i preescolar i només una part insignificant, l'1,8%, donava només EGB. Quan comparem aquestes dades amb les del període anterior, comprovem que els centres augmentaren un 5,8%, l'alumnat davallà un 8,2%, la mitjana d'alumnes per centre disminuí de 55 alumnes, etc.

Els 109 CC sumaven 1.772 unitats (111 unitats més que durant el període anterior). L'escola més petita tenia 8 unitats i la més gran 29. El nombre d'unitats per escola era de 16,2[448] (pràcticament la mateixa mitjana que durant el curs 1990-91).

Atenent el nombre d'unitats, la major part dels centres complets eren mitjans. Més de la meitat dels CC, el 55%, tenia més d'1 línia o 2 línies completes, el 34,9% tenia 1 línia completa i el 10,1% restant tenia més de 2 línies o 3 línies senceres. Al llarg del quinquenni 1990-95, el percentatge d'escoles completes més petites va augmentar en detriment dels CC mitjans i grans.

La comarca amb més CC era, tal com succeïa durant el període anterior, el Gironès, en segon lloc la Selva, tot seguit venien l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Ripollès i en darrera posició se situava el Pla de l'Estany. Durant els 5 darrers cursos les comarques del Baix Empordà, la Selva, l'Alt Empordà i el Gironès augmentaren entre 1 i 2 el nombre de CC, i la Garrotxa, el Ripollès i el Pla de l'Estany no experimentaren cap variació.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1995-96

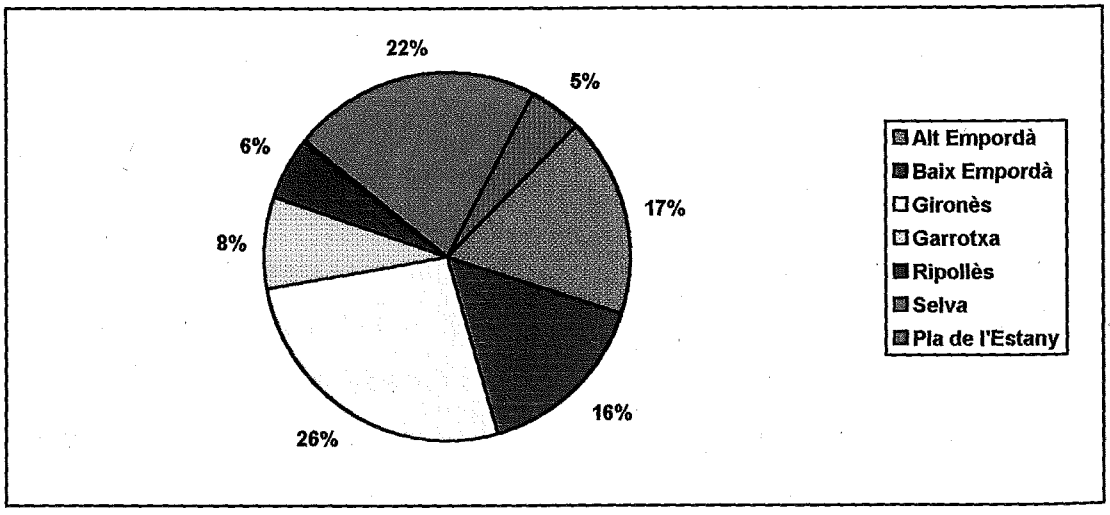

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

[448] La desviació típica és de 5,4.

Les comarques on els CC tenien més protagonisme eren, tal com passava durant el curs 1990-91, la Selva i el Gironès. En aquestes circumscripcions representaven el 85,7% i el 74,3% dels centres. La resta de demarcacions aplegaven entre el 31% i el 48% de les escoles. Aquestes dades fan palès que les escoles graduades completes guanyaren protagonisme a totes les comarques.

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1995-96

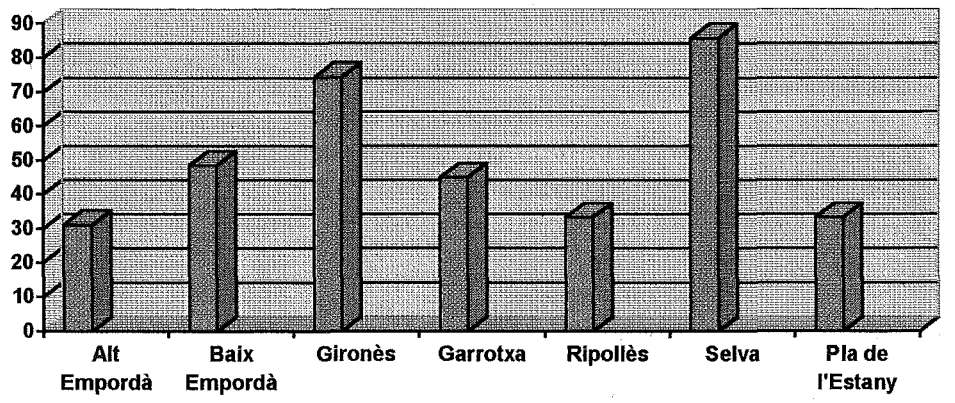

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Durant el curs 1995-96 trobem CC arreu del territori: en pobles petits (de menys de 3.000 habitants), en pobles grans (d'entre 3.000 i 6.000 habitants) i en ciutats de diversa magnitud. Tanmateix, quan observem la taula que ve tot seguit és irrefutable que, de la majoria dels CC, prop de tres quartes parts es concentraven en poblacions mitjanes i grans, mentre que només una quarta part es trobava en pobles petits. Aquesta distribució diferia molt poc de la del període anterior.

Taula

Distribució de les escoles completes segons diferents trams de població Curs 1995-96

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles completes
< 3.000 habitants	25,5/ 28,9 %
3.000< 6.000 habitants	19,4/16,5%
6.000 <10.000 habitants	6,1/5,1%
10.000 habitants < 20.000 habitants	14,3/12,4%
20.000 habitants o més	34,7/37,1%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1996 (IEC)

4.2.6.3. Característiques principals de les escoles incompletes

Durant el curs 1995-96 hi havia 107 escoles incompletes a les comarques gironines (49,5% sobre el total). Aquest tipus d'escola escolaritzava 4.669 alumnes (10,6%). L'escola més petita tenia 5 alumnes i la més gran 178. La ràtio alumne per escola era de 43,6. La majoria de les EIN, el 91,6%, impartia els dos nivells educatius, el 5,6% només EGB i una minoria, el 2,8%, solament preescolar. Tot i ser un prototipus d'escola relativament nombrós, cal manifestar que per primera vegada representava menys del 50% de les escoles. Durant el quinquenni 1990-95 les EIN disminuïren un 9,3% i tingueren un 19,2% menys d'alumnes.

El conjunt de les escoles incompletes sumava 337 unitats. A cada centre li pertocaven 3,1 unitats i a cada unitat 13,8 alumnes. La meitat de les EIN, el 50,5%, eren petites perquè només tenien 1 o 2 unitats, una quarta part, el 25,2%, eren mitjanes i l'altra quarta part, el 24,3% restant, eren grans perquè disposaven de 5 o més unitats. Quan contrastem aquestes dades amb les del període anterior ens adonem que, tot i disminuir el nombre absolut d'escoles incompletes, augmenta molt modestament el nombre d'unitats (6 unitats). D'altra banda, també s'observa un augment moderat del segment d'escoles

mitjanes i grans (12,4 punts percentuals) en detriment de les escoles més petites.

Quasi tres quartes parts de les EIN, el 72,9%, tenien una càrrega lectiva considerable perquè impartien 8 o més graus, el 15,9% donaven entre 5 i 7 graus i l'11,2% restant n'impartia entre 2 i 4. Aquesta distribució ens indica que durant els 5 darrers cursos les EIN amb una càrrega lectiva modesta disminuïren (al voltant dels 10 punts percentuals) i, en canvi, augmentaren les que tenien una càrrega baixa (4 o menys graus) i alta (8 o més graus).

Les comarques amb més escoles incompletes eren, tal com succeïa durant el període anterior, l'Alt Empordà (42) i el Baix Empordà (18). En tercer lloc hi havia el Ripollès (12), a molt poca distància se situaven la Garrotxa (11), el Gironès i el Pla de l'Estany (10 a cada comarca), i en darrera posició la Selva (4). Totes les comarques, llevat del Pla de l'Estany, perderen EIN. La comarca més afectada fou el Baix Empordà, i les que menys, l'Alt Empordà, el Gironès i la Garrotxa. El Pla de l'Estany va augmentar una EIN.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1995-96

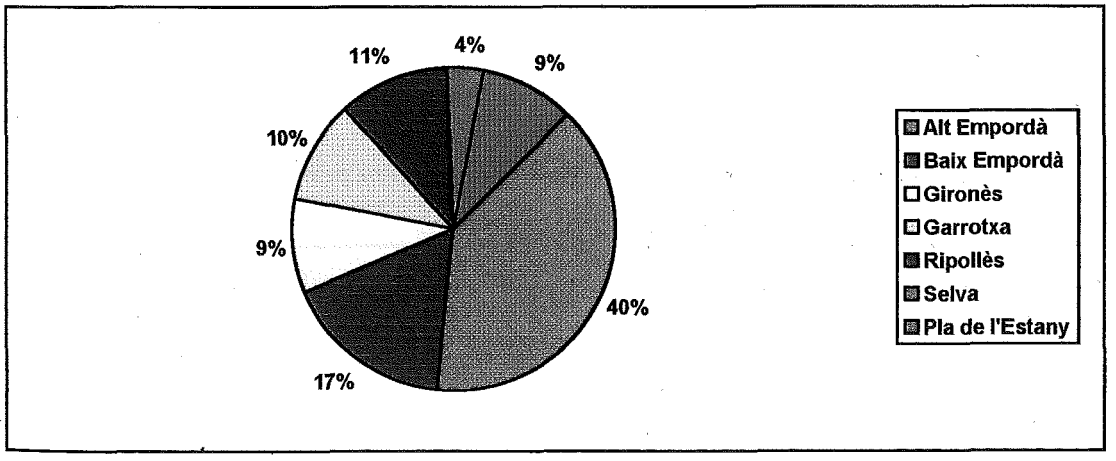

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Malgrat que les EIN disminuïren a gairebé totes les comarques, aquestes mantingueren un pes específic significatiu (superior al 50%) en 5 de les 7 circumscripcions. A l'Alt Empordà l'EIN representava el 68,8% dels centres, al Ripollès i al Pla de l'Estany el 66,6%, a la Garrotxa el 55% i al Baix Empordà el

51,4%. A les dues comarques més poblades, el Gironès i la Selva, representaven el 25,6% i el 14,3%, respectivament.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1995-96

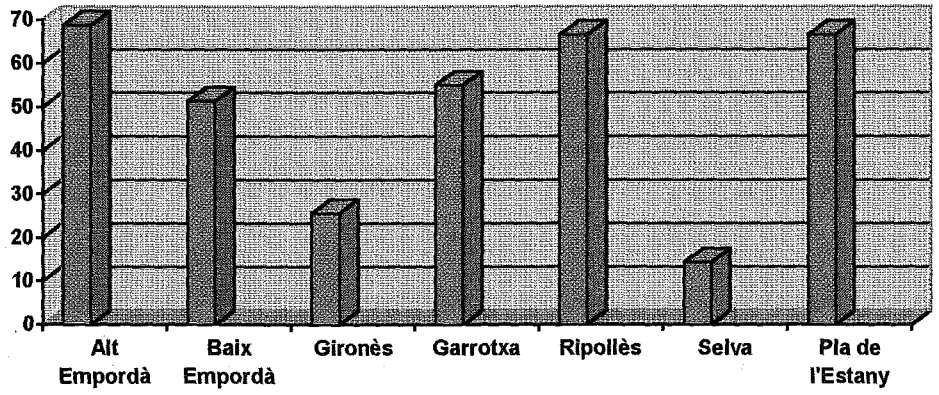

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Amb tot, cal fer palès que durant els 5 darrers cursos el grau de representativitat de l'EIN va disminuir a totes les comarques menys al Pla de l'Estany.

Taula

Variació del pes específic de l'escola incompleta per comarques

Curs 1990-91 / 1995-96

Comarca	% escoles incompletes sobre el total d'escoles		
	1990-91	1995-96	Variació
Alt Empordà	70,5	68,8	–1,7
Baix Empordà	60,5	51,4	–9,1
Gironès	28,5	25,6	–2,9
Garrotxa	57,1	55	–2,1
Ripollès	68,4	66,6	–1,8
Selva	24,1	14,3	–9,8
Pla de l'Estany	64,3	66,6	+2,3

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Pel que fa a l'emplaçament, pràcticament la totalitat de les escoles incompletes es concentraven en pobles petits. El 93,8% s'emplaçava en pobles de menys de 3.000 habitants i només el 6,2% restant s'emplaçava en municipis més grans, d'entre 3.000 i 21.519 habitants. Amb tot, però, l'anàlisi detallada d'aquests casos ens fa veure que són escoles incompletes en perspectiva d'esdevenir escoles completes, o bé són centres incomplets emplaçats en nuclis relativament petits que formen part d'un municipi gran. Després de fer aquest aclariment, doncs, a mitjan dècada dels 90 l'escola incompleta és exclusiva dels pobles petits. Quan contrastem la distribució que ve tot seguit amb la del curs 1990-91, veiem que pràcticament no hi ha hagut cap variació. L'escola incompleta continuava concentrant-se fonamentalment en municipis amb poca població.

Taula

Distribució de les escoles incompletes segons diferents trams de població

Curs 1995-96

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles incompletes
<500 habitants	44,3/44,3%
500<1.500 habitants	43,3/42,5%
1.500< 3.000 habitants	6,2/8,5%
3.000< 6.000 habitants	3,1/1,9%
6.000 <10.000 habitants	0/0,9%
10.000 habitants < 20.000 habitants	2,1/0,9%
20.000 habitants o més	1/0,9%

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1996 (IEC)

4.2.6.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

Durant el curs 1995-96 hi havia 83 escoles cícliques a les comarques gironines, amb 4.429 alumnes. Aquestes escoles representaven el 38% dels centres de la demarcació i escolaritzaven només el 10% de l'alumnat de

l'escola pública. El 94% impartia els dos trams educatius més elementals, el 2,4% només oferia EGB i el 3,6% restant solament impartia preescolar. Entre el 1990 i el 1995 el mapa escolar gironí disposava de 5 escoles cícliques i 1.003 alumnes menys.

L'escola més petita tenia 10 alumnes i la més gran 178. La ràtio d'alumnes per escola se situava al voltant dels 53 alumnes.[449] Quan analitzem la distribució de l'alumnat a partir dels segments que hem establert anteriorment, constatem que el 73,5% de les ECI tenia un nombre relativament baix d'alumnes –entre 10 i 74 alumnes–, el 18,1% el tenia acceptable –entre 75 i 119– i només el 8,4% el tenia elevat –entre 120 i 178–. Aquesta distribució no difereix gaire de la del període anterior. Tot i això, cal manifestar que les ECI de més de 200 alumnes desaparegueren definitivament i que les que en tenien entre 120 i 200 disminuïren uns 4 punts.

La majoria de les ECI tenien una càrrega lectiva considerable. El 91,6% impartia 7 o més graus, el 3,6% oferia 5 o 6 graus i el 4,8% restant només n'impartia 4 o menys. En comparar aquesta distribució amb la del curs 1990-91, constatem que els centres amb més càrrega lectiva experimentaren un lleuger descens (5 punts percentuals).

Més de la meitat de les escoles cícliques es continuaven situant en les dues comarques territorialment més fragmentades. A l'Alt Empordà hi havia 36 ECI i al Baix Empordà 12. Les 35 escoles restants es repartien de la manera següent: 10 a la Garrotxa, 9 al Gironès, 5 al Ripollès, 7 al Pla de l'Estany i 4 a la Selva.

Al llarg del quinquenni 1990-95 el Baix Empordà, la Garrotxa, el Ripollès i la Selva perderen entre 1 i 3 ECI; l'Alt Empordà n'afegí 3 i el Gironès i el Pla de l'Estany no experimentaren cap canvi.

[449] Amb una desviació típica de 38,8.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1995-96

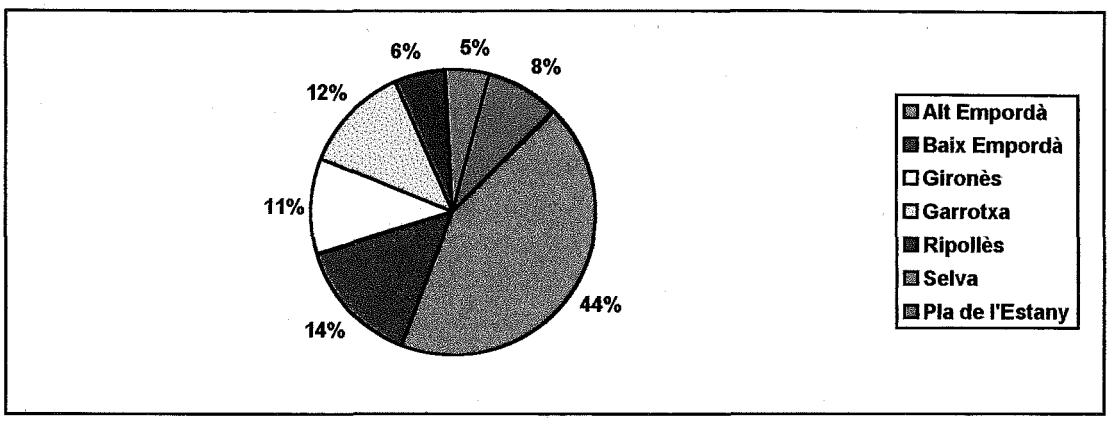

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Les modificacions que hem comentat aquí comportaren una modificació substancial del pes específic de l'escola cíclica a gairebé totes les circumscripcions. Les úniques comarques on representava el 50% o més de les escoles eren l'Alt Empordà i la Garrotxa –59% i 50%, respectivament–. Al Pla de l'Estany representava el 46,6%, al Baix Empordà el 34,3%, al Ripollès el 27,7%, al Gironès el 23,1%, i a la Selva només el 14,2% de les escoles eren cícliques.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total) Curs 1995-96

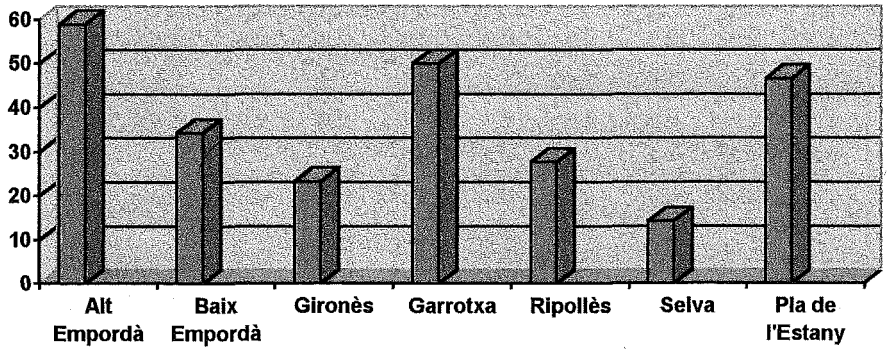

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Si comparem aquests percentatges amb els del període anterior, constatem que l'Alt Empordà fou l'única comarca que experimentà un increment.

Taula

Variació del pes específic de l'escola cíclica per comarques

Curs 1990-91/ 95-96

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1990-91	1995-96	Variació
Alt Empordà	54,1	59	+4,9
Baix Empordà	39,5	34,3	–5,2
Gironès	23,1	23,1	–
Garrotxa	52,4	50	–2,4
Ripollès	37	27,7	–9,3
Selva	20,7	14,2	–6,5
Pla de l'Estany	50	46,6	–3,4

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

La majoria de les ECI, tal com succeïa en el període anterior, se situava en municipis petits. El 93,1% es trobava en pobles de menys de 3.000 habitants, el 4% en municipis d'entre 3.000 i 6.000 habitants, i el 2,6% restant s'emplaçava en pobles i ciutats de 6.000 habitants[450] o més. Aquesta distribució era bastant semblant a la del període anterior.

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons diferents trams de població

Curs 1995-96

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles cícliques	
	%	% acumulat
< 500 habitants	35,5 %	35,5 %
501 <1.500 habitants	51,3%	86,8
1.500 < 3.000 habitants	6,3%	6,3
3.000< 6.000 habitants	4,3%	97,4
6.000 <10.000 habitants	0	97,4
10.000 habitants < 20.000 habitants	1,3%	98,7
20.000 habitants o més	1,3%	100

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1996 (IEC)

[450] Amb tot, cal tenir en compte l'aclariment que hem fet en parlar de l'emplaçament de l'escola incompleta als municipis més grans.

4.2.6.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

Durant el curs 1995-96, les comarques gironines només disposaven de 24 escoles unitàries amb 240 alumnes. Si considerem el conjunt del mapa escolar, les escoles aules passaven bastant desapercebudes, ja que només representaven l'11,1% dels centres i escolaritzaven el 0,5% de l'alumnat. Més de tres quartes parts de les EUNI, el 83,3%, impartien EGB i preescolar, i el 16,7% restant només EGB. Al llarg del quinquenni 1990-95 la demarcació va comptar amb 6 escoles unitàries i amb 107 alumnes menys.

L'EUNI més petita tenia 5 alumnes i la més gran 15. El 50% de les EUNI tenien entre 5 i 10 alumnes i l'altre 50% en tenia entre 16 i 15. Totes les EUNI, doncs, es caracteritzaven pel fet de tenir un nombre d'alumnes bastant reduït, la qual cosa havia de facilitar, en principi, la tasca pedagògica i la millora de l'educació.

Globalment, a les EUNI no només disminuí el nombre d'alumnes per centre, sinó també el nombre de graus. El 54,1% impartia entre 6 i 9 graus, el 29,1% entre 4 i 5 i el 16,7% restant 3 o menys graus. Des del curs 1990-91 fins al 1995-96 la proporció de centres amb més càrrega lectiva disminuí 16 punts.

La comarca amb més escoles unitàries era, a diferència del període anterior, el Ripollès (7), a continuació venien l'Alt Empordà i el Baix Empordà (6 a cada comarca), el Pla de l'Estany (3) i en darrer terme la Garrotxa i el Gironès (1 a cada comarca). Durant el quinquenni 1990-95 les comarques del Ripollès i del Pla de l'Estany disposaren d'1 EUNI més, l'Alt Empordà, el Baix Empordà i el Gironès en perderen entre 1 i 4, i la Garrotxa fou l'única comarca que mantingué el mateix nombre.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1995-96

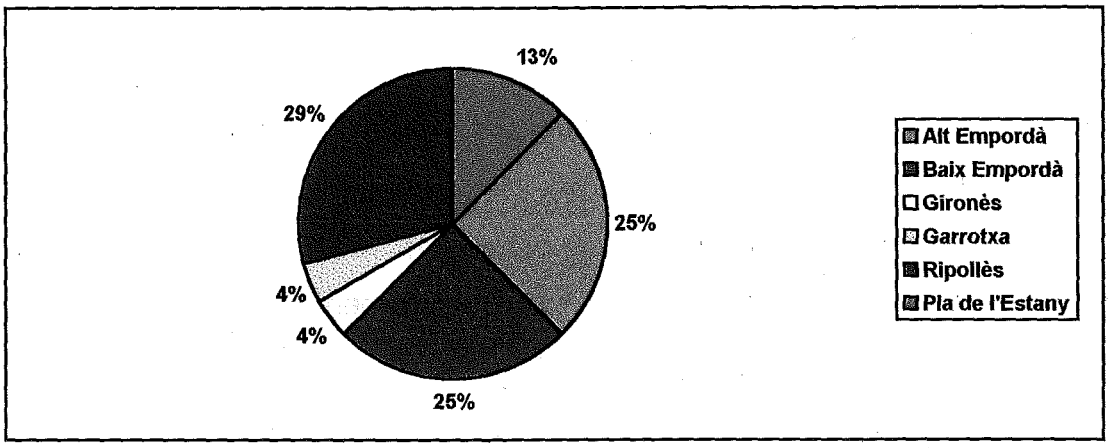

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

El pes específic de l'escola unitària era bastant reduït a totes les comarques. Al Gironès i a la Garrotxa no superava el 5% dels centres, a l'Alt Empordà, al Baix Empordà i al Pla de l'Estany representava entre el 10% i el 20%. El Ripollès era l'única comarca on encara tenia un protagonisme important, ja que aplegava quasi el 40% de les escoles.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (% d'escoles unitàries sobre el total). Curs 1995-96

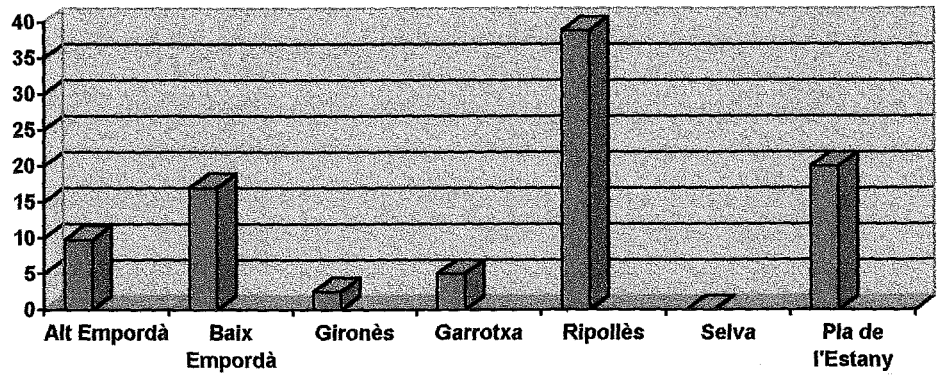

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Quan contrastem aquests percentatges amb els del període anterior, constatem que el Ripollès, el Pla de l'Estany i, no tant, la Garrotxa augmenten sorprenentment el grau de representativitat de les EUNI, mentre que la resta de comarques experimenten un procés totalment contrari.

Taula

Variació del pes específic de l'escola unitària per comarques

Curs 1990-91 / 1995-96

Comarca	**% escoles cícliques sobre el total d'escoles**		
	1990-91	1995-96	Variació
Alt Empordà	16,4	9,8	–6,6
Baix Empordà	21	17	–4
Gironès	5,1	2,5	–2,6
Garrotxa	4,6	5	+0,4
Ripollès	31,6	38,8	+7,2
Selva	3,4	0	–3,4
Pla de l'Estany	14,3	20	+5,7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Més de tres quartes parts de les EUNI es trobaven en pobles minúsculs (de menys de 500 habitants), el 19% s'emplaçava en municipis d'entre 500 i menys de 3.000 habitants i el 4,8% restant –1 sola escola– s'emplaçava en un municipi de 17.703 habitants, Palafrugell.[451] Durant el quinquenni 1990-1995 el pes específic d'aquesta escola es desplaçà cap a pobles cada vegada més petits.

[451] En realitat, aquesta escola pertany a Llofriu, que és un nucli relativament petit de Palafrugell.

Taula

Distribució de les escoles cícliques segons diferents trams de població

Curs 1995-96

Poblacions (nombre d'habitants)	% d'escoles unitàries
< 500 habitants	76%
501 <1.500 habitants	14,3%
1.500 < 3.000 habitants	4,7%
3.000< 6.000 habitants	0%%
6.000 <10.000 habitants	0%
10.000 habitants < 20.000 habitants	4,8%
20.000 habitants o més	–

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament); Padró municipal d'habitants del 1996 (IEC)

4.2.6.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1995-96

Durant el curs 1995-96 les escoles completes representaven per primera vegada una mica més de la meitat, el 51%, de les escoles gironines. Tot i això, l'escola incompleta –i dins d'aquesta, l'escola cíclica– continuava ocupant un espai important en el conjunt del mapa escolar.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines. Curs 1995-96

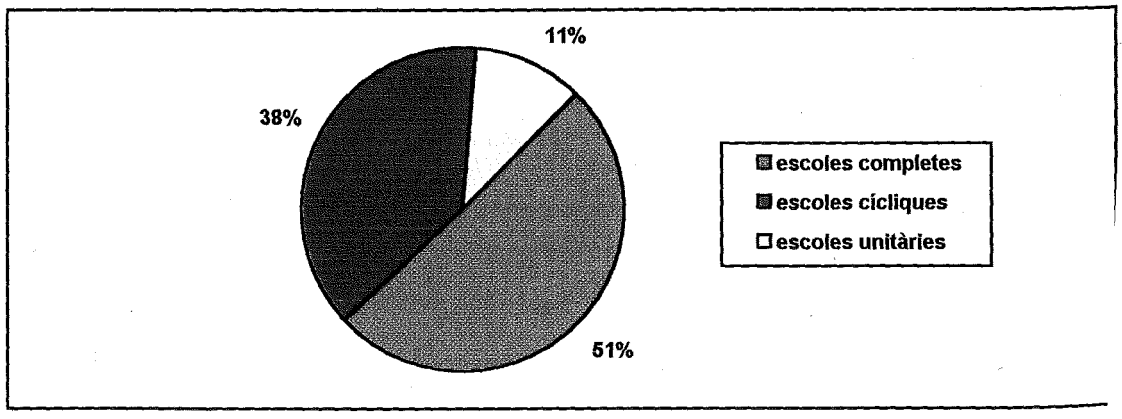

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

L'escola incompleta, tot i tenir un nivell de representativitat bastant elevat, escolaritzava molt pocs alumnes. L'escola cíclica tenia el 10% de l'alumnat gironí, l'escola unitària només l'1% i el 89% restant anava a l'escola completa graduada.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre

Curs 1995-96

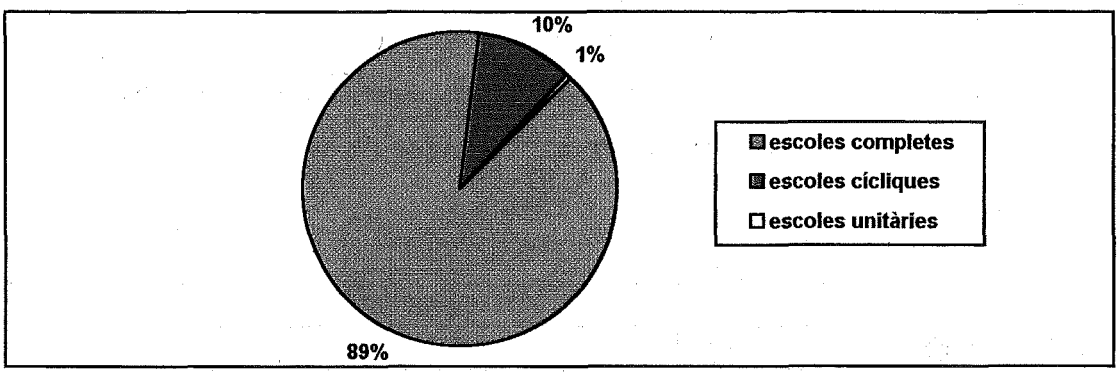

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

La majoria de les unitats, el 84%, es concentrava a les escoles grans, el 15% es trobava a les escoles cícliques i l'1% restant corresponia a les escoles unitàries. Aquesta distribució era pràcticament la mateixa que durant el curs 1990-91.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centre. Curs 1995-96

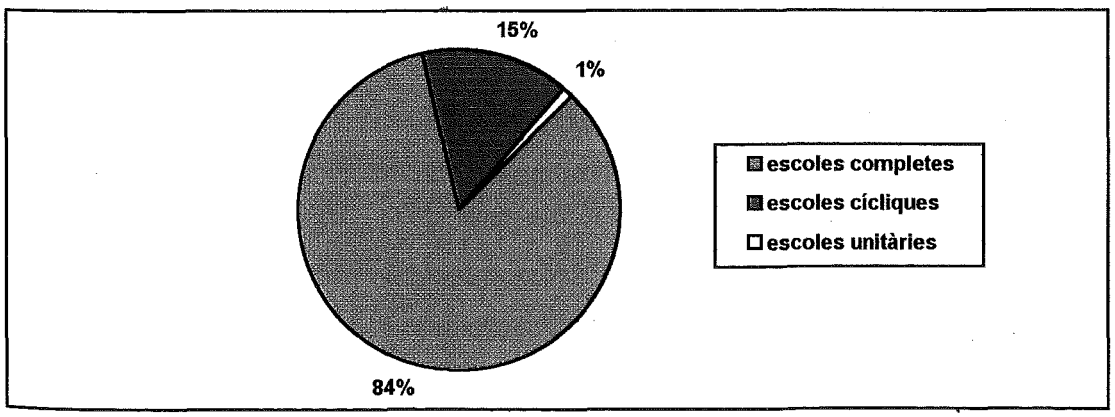

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

Tot i que cada comarca tenia una composició escolar particular, ens adonem que a l'Alt Empordà, al Gironès i al Pla de l'Estany l'escola completa sobrepassava la cíclica i la unitària. Tot i això, cal dir que la distància entre aquest tipus d'escoles no era la mateixa a totes les comarques. A l'Alt Empordà, la distància era esgraonada i gradual, mentre que al Gironès i a la Selva era sobtada. Al Baix Empordà, a la Garrotxa i al Pla de l'Estany l'escola hegemònica era la cíclica, i al Ripollès ho era una altra vegada la unitària.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1995-96

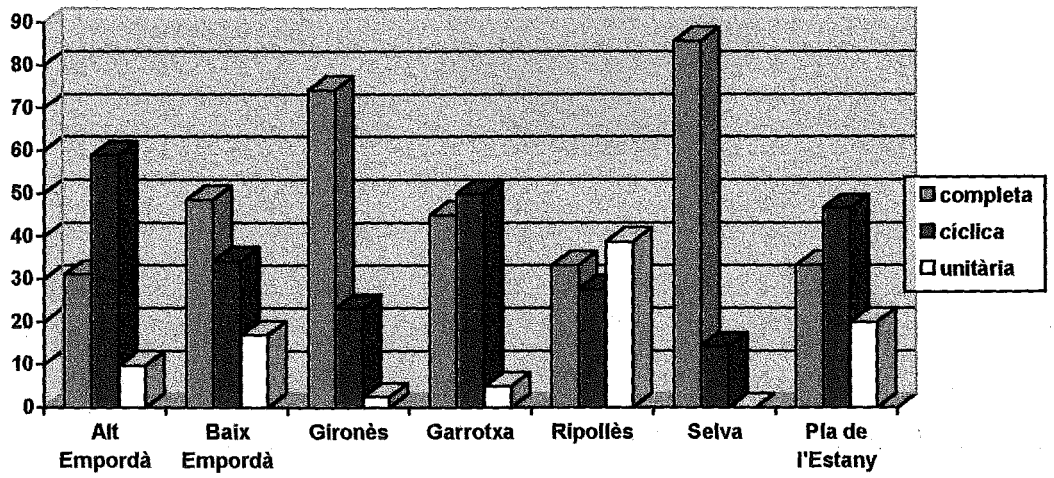

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1995-96 (Departament d'Ensenyament)

4.2.7. EL MAPA ESCOLAR DEL CURS 1997-98[452]: caracterització bàsica i pes específic de l'escola unitària i cíclica

4.2.7.1. Característiques principals dels centres de la demarcació

Durant el curs 1997-98 les comarques gironines tenen 203 escoles i 33.866 alumnes. L'escola més petita acull 5 alumnes i la més gran 611. A cada centre li correspon una mitjana de 166 alumnes. Pràcticament totes les escoles, el 98,5%, imparteixen dos nivells educatius i només l'1,5% –3 escoles– imparteixen EGB o preescolar. En comparar aquestes dades amb les del període anterior, comprovem que el mapa escolar de la demarcació disposa de 13 escoles i 10.284 alumnes menys, i que la ràtio d'alumnes per centre disminueix notablement, concretament de 38 alumnes. Aquestes variacions s'expliquen en part perquè durant el curs 1996-97 i 1997-98 totes les escoles de Catalunya deixaren d'impartir l'antic 7è i 8è curs d'EGB.

El conjunt d'escoles públiques suma 1.720 unitats. L'escola més petita té 1 unitat –fet que demostra l'existència de l'escola unitària– i la més gran en té 25. La ràtio d'unitats per escola és de 8,47, i a cada unitat li corresponen 19,7 alumnes.

Si analitzem la magnitud dels centres detalladament, observem que predominen les escoles grans per damunt de les mitjanes i de les petites. Més de la meitat, el 54,2%, tenen 7 unitats o més, l'11,8% en té entre 4 i 6, i una tercera part en té 3 o menys. Entre el 1995 i el 1998 les escoles públiques gironines tenen 289 unitats menys, la mitjana d'unitats per escola ha davallat 1,3 punts i el nombre d'alumnes per unitat s'ha reduït d'1,7 punts.

[452] En aquesta secció no parlarem de l'emplaçament de les escoles completes, de les incompletes, de les unitàries i de les cícliques, perquè en el moment de tancar el capítol no disposem de les dades.

Taula

Distribució de les escoles segons el nombre d'unitats. Curs 1997-98

Mida escola	% sobre el total d'escoles
escola petita (d'1 a 3 unitats)	34
escola mitjana (de 4 a 6 unitats)	11,8
escola gran (de 7 unitats o més)	54,2

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

La comarca que disposa de més escoles és, tal com succeïa durant el període anterior, l'Alt Empordà (59 escoles); la segueixen el Gironès (36), el Baix Empordà (34), la Selva (28), la Garrotxa (20) i el Ripollès (18); finalment, el Pla de l'Estany (12 escoles). Durant els tres darrers cursos totes les comarques han disminuït el nombre d'escoles, llevat de la Garrotxa i la Selva, que no han experimentat cap variació.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles públiques. Curs 1997-98

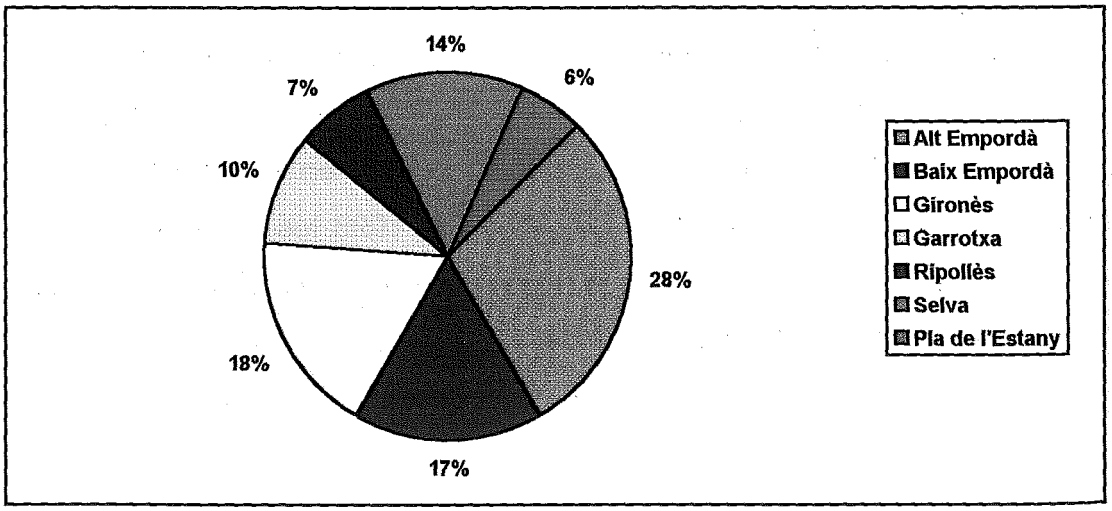

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

4.2.7.2. Característiques principals de les escoles completes

La demarcació de Girona disposa de 111 escoles completes amb 30.931 alumnes. Si tenim present el conjunt del mapa escolar, ens adonem, d'una banda, que una mica més de la meitat dels centres, el 54,7%, responen al patró estàndard i, de l'altra, que apleguen gairebé la totalitat de l'alumnat, el 91,3%. El CC més petit té 97 alumnes i el més gran 611. La mitjana d'alumnes per centre és de 278.6. Tots els CC imparteixen EGB i preescolar a la vegada. Al llarg dels 3 darrers cursos, si bé els CC han disminuït en 13 unitats, han augmentat 4 punts percentuals la seva representativitat.

Durant el curs 1997-98 la majoria dels centres complets els considerem mitjans: més d'un terç, el 37,8%, només disposen d'1 línia, el 50% tenen més d'1 línia o 2 línies completes, i l'11,7% restant té més de 2 o 3 línies completes. Durant els 3 darrers cursos pràcticament no hi ha hagut cap variació respecte de la distribució que acabem de presentar.

Pel que fa a la distribució territorial, actualment els 111 CC de la demarcació es reparteixen de la manera següent: 29 al Gironès, 26 a la Selva, 18 a l'Alt Empordà, 18 al Baix Empordà, 9 a la Garrotxa, 6 al Ripollès i 5 al Pla de l'Estany. Des del 1995 fins al 1997 la majoria de comarques han mantingut el mateix nombre de CC. Amb tot, el Baix Empordà i la Selva han augmentat 1 i 2 CC respectivament, i l'Alt Empordà n'ha perdut 1.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles completes. Curs 1997-98

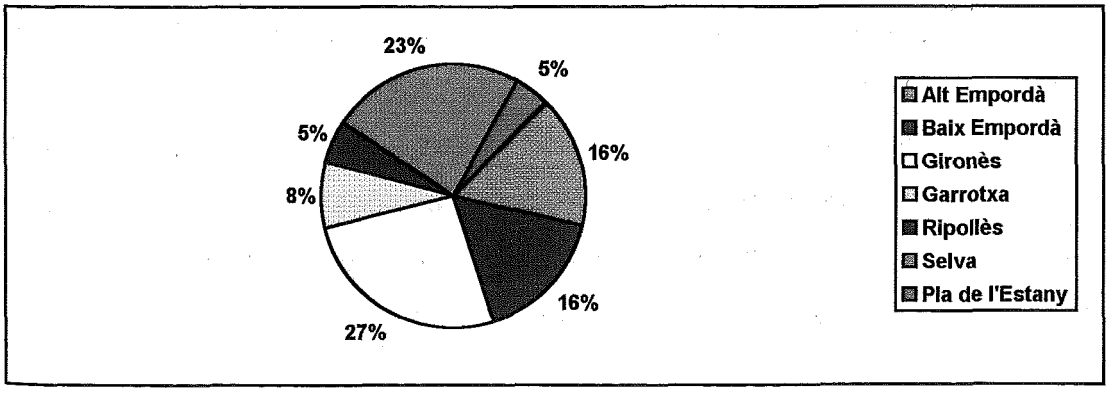

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Actualment, els CC tenen un pes específic notable a totes les comarques llevat de l'Alt Empordà. La Selva és la circumscripció on tenen més protagonisme perquè apleguen el 92,8% de les escoles; al Gironès el 74,3% de les escoles públiques són completes, al Baix Empordà el 48,6%, a la Garrotxa el 45%, al Ripollès el 41% i al Pla de l'Estany el 53%. A l'Alt Empordà només el 30,5% de les escoles s'adeqüen al centre estàndard. Al llarg dels 3 darrers cursos el protagonisme d'aquestes escoles s'ha mantingut invariable a l'Alt Empordà i a la Garrotxa, i ha augmentat lleugerament a la resta de comarques.

Gràfic

Pes específic de l'escola completa per comarques (% d'escoles completes sobre el total d'escoles). Curs 1997-98

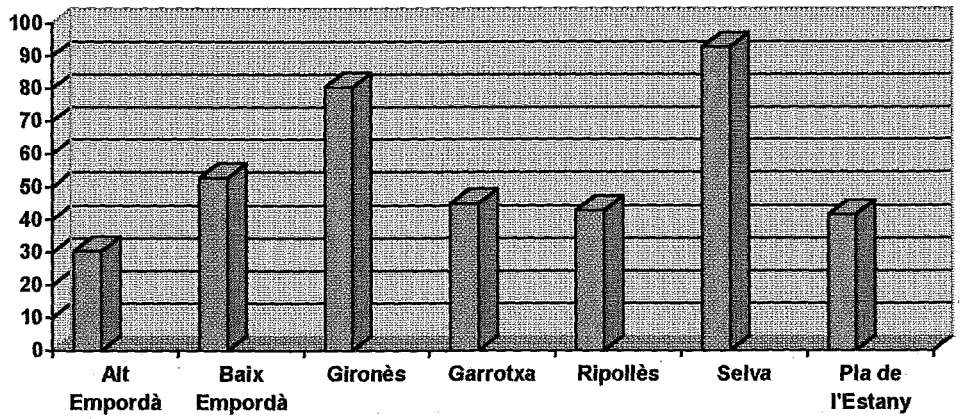

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

4.2.7.3. Característiques principals de les escoles incompletes

Actualment les comarques gironines tenen 92 escoles incompletes amb 2.935 alumnes. Sorprenentment, doncs, el 45,3% dels centres de la demarcació no responen al patró estàndard. Amb tot, tot i tractar-se d'una escola bastant nombrosa, només escolaritza el 8,6% de l'alumnat gironí. L'escola més petita té 5 alumnes i la més gran 156. La mitjana d'alumnes per centre és de 31,9. Quasi totes les EIN, el 96,7%, imparteixen EGB i preescolar, el 2,2% només preescolar i l'1,1% restant solament EGB.

Quan comparem aquestes dades amb les del període anterior, constatem alguns canvis prou importants. Al llarg dels tres darrers cursos el mapa escolar compta amb 15 ECI i 1.734 alumnes menys, i a causa d'aquestes modificacions la mitjana d'alumnes per centre disminueix 11,7 punts. En aquest sentit, les escoles incompletes han esdevingut més espaioses.

El conjunt de les EIN sumen 240 unitats –97 unitats menys que el 1995–, la ràtio d'unitats per escola és de 2,6[453] –respecte del 3,1 del període anterior– i la ràtio d'alumnes per unitat se situa al voltant dels 12 alumnes.

Més de la meitat de les EIN, el 59,8%, són bastant petites (perquè tenen 1 o 2 unitats), el 23,9% són mitjanes (en tenen entre 3 i 4) i només el 16,3% restant es poden considerar grans (5 o més unitats). En contrastar aquests percentatges amb els del període anterior, comprovem que el percentatge d'EIN petites augmenten en detriment de les mitjanes i de les grans.

Tal com succeïa durant el període anterior, la majoria de les escoles incompletes tenen una càrrega lectiva considerable. El 62% imparteixen 8 o més graus, el 30,4% n'imparteixen entre 5 i 7 i només el 7,6% n'imparteixen 4 o menys. Entre el 1995 i el 1998 el segment d'escoles amb més càrrega lectiva ha disminuït de 10,2 punts percentuals a causa, entre altres fets, de la supressió de l'antic 7è i 8è d'EGB.

Pel que fa a la distribució territorial, gairebé la meitat de les escoles incompletes de la demarcació es troben a l'Alt Empordà. Aquesta comarca té 41 EIN, i la segueixen el Baix Empordà, amb 16 EIN; la Garrotxa, amb 11 EIN; el Ripollès, amb 8 EIN; el Gironès i el Pla de l'Estany, amb 7 EIN cada comarca; i en darrera posició apareix la Selva, amb 4 EIN. En els 3 darrers cursos totes les comarques llevat de la Garrotxa han disminuït el nombre absolut d'escoles incompletes. La comarca més afectada ha estat el Ripollès, que n'ha perdut 4.

[453] Tanmateix, només és una dada orientativa, perquè la desviació típica és d'1,3.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles incompletes. Curs 1997-98

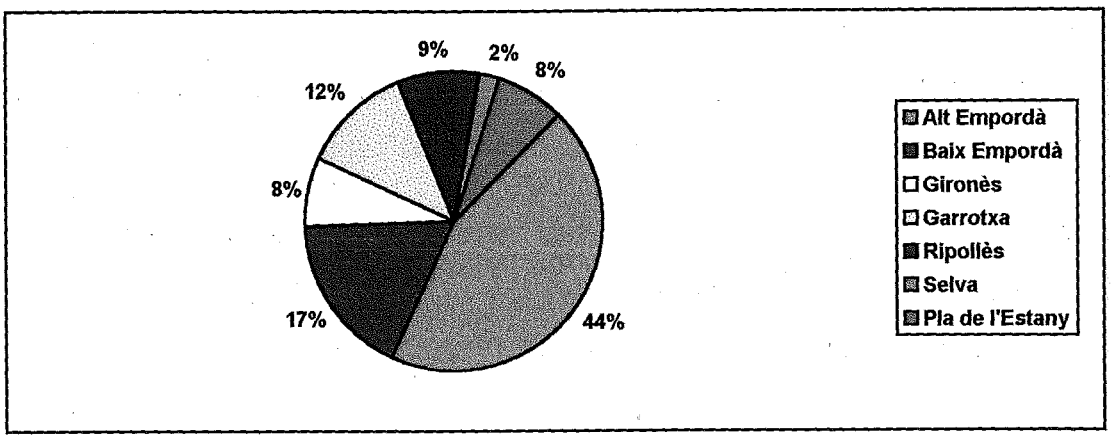

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Malgrat l'evolució que acabem de comentar, l'EIN està àmpliament representada en quatre de les set comarques gironines. A l'Alt Empordà, al Ripollès, al Pla de l'Estany i a la Garrotxa més del 50% de les escoles continuen essent incompletes. A la Selva i al Gironès, en canvi, només ho són el 7,1% i el 19,4%, respectivament.

Gràfic

Pes específic de l'escola incompleta per comarques (% d'escoles incompletes sobre el total). Curs 1997-98

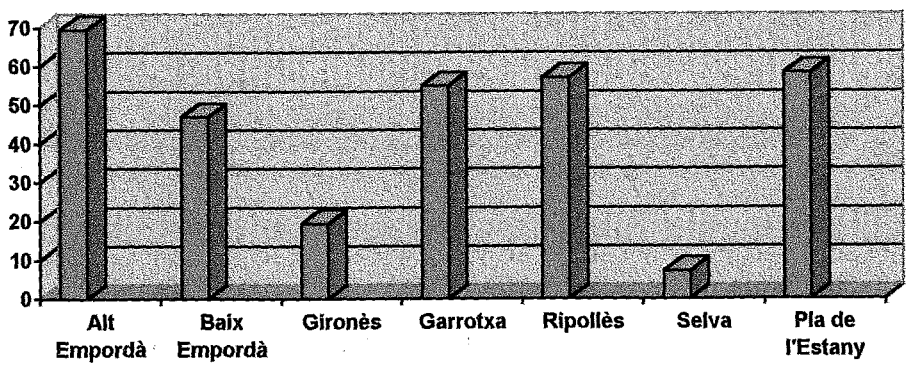

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Si bé aquests percentatges ens poden resultar sorprenents, cal dir que en 5 de les 7 comarques són lleugerament inferiors respecte del curs 1995-96.

Taula

Variació del pes específic de l'escola incompleta per comarques

Curs 1995-96 / 1997-98

Comarca	% escoles incompletes sobre el total d'escoles		
	1995-96	1997-98	Variació
Alt Empordà	68,8	69,5	+0,7
Baix Empordà	51,4	47	-4,4
Gironès	25,6	19,4	-6,2
Garrotxa	55	55	-
Ripollès	66,6	57,1	-9,5
Selva	14,3	7,1	-7,2
Pla de l'Estany	66,6	58,3	-8,3

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

4.2.7.3.1. Característiques principals de les escoles cícliques

Actualment a les comarques gironines hi ha 72 escoles cícliques amb un total de 2.775 alumnes. Així doncs, més d'un terç dels centres de la demarcació, el 35,6%, estan entremig de les escoles unitàries i de les graduades, i acullen el 8% de l'alumnat. El 98,6% de les ECI imparteixen EGB i preescolar i només l'1,4% ofereix EGB. Durant els 3 darrers cursos les ECI han disminuït un 13,2% (11 escoles).

L'ECI més petita escolaritza 11 alumnes i la més gran 156. La mitjana d'alumnes per escola és de 38,54 alumnes[454] (14,5 menys que durant el període anterior). En termes globals, predominen les escoles cícliques amb pocs alumnes: el 90,3% en té menys de 75, el 8,3% en té entre 75 i 120, i l'1,4% restant –una sola escola– disposa de 156 alumnes. Quan comparem aquesta distribució amb la del període anterior, constatem que el segment

[454] Amb una desviació típica de 26,6.

d'escoles de menys de 75 alumnes augmentà d'una manera significativa –al voltant de 19 punts percentuals– en detriment dels altres dos segments.

Actualment gairebé la meitat de les ECI, el 48,6%, té 2 unitats, el 30,6% en té 3 o 4, i el 20,8% restant en té 5 o més. Així doncs, predominen les escoles cícliques petites per sobre de les mitjanes i les grans. D'altra banda, l'àmplia majoria, el 90,3%, imparteix 7 o més graus, el 6,9% n'imparteix entre 5 i 6 i només el 2,8% –2 escoles– n'ofereix 3 o 4. Malgrat que la majoria d'escoles tenen una forta càrrega lectiva, considerem que s'hi pot desenvolupar una tasca pedagògica de qualitat, ja que la ràtio d'alumnes per unitat és molt baixa, exactament de 12,6 alumnes.

Les 72 ECI es reparteixen de la manera següent: 24 escoles a l'Alt Empordà, 10 a la Garrotxa, 9 al Baix Empordà, 6 al Gironès, 6 al Pla de l'Estany, 5 al Ripollès i només 2 a la comarca de la Selva. Totes les comarques, llevat de la Garrotxa i el Ripollès, han perdut entre 1 i 3 escoles cícliques en els darrers 3 anys.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles cícliques. Curs 1997-98

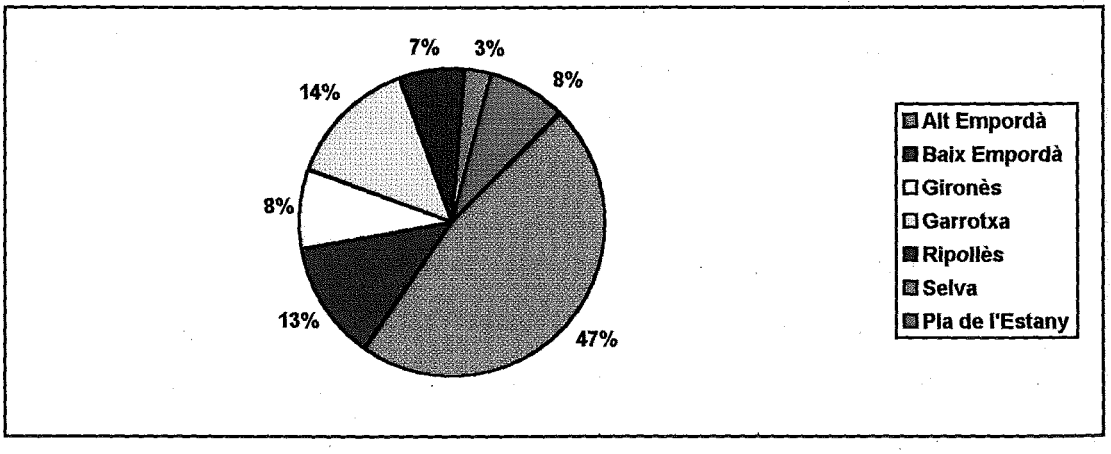

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Tot i les variacions que acabem de comentar, l'escola cíclica té un protagonisme notable –del 50% o més– a les comarques de l'Alt Empordà, la

Garrotxa i el Pla de l'Estany; té un protagonisme mitjà –entre el 35,7% i el 26,5%– a les comarques del Ripollès i del Baix Empordà; i té un protagonisme relativament escàs –entre el 16,7% i el 7,1%– al Gironès i la Selva.

Gràfic

Pes específic de l'escola cíclica per comarques (% d'escoles cícliques sobre el total) Curs 1997-98

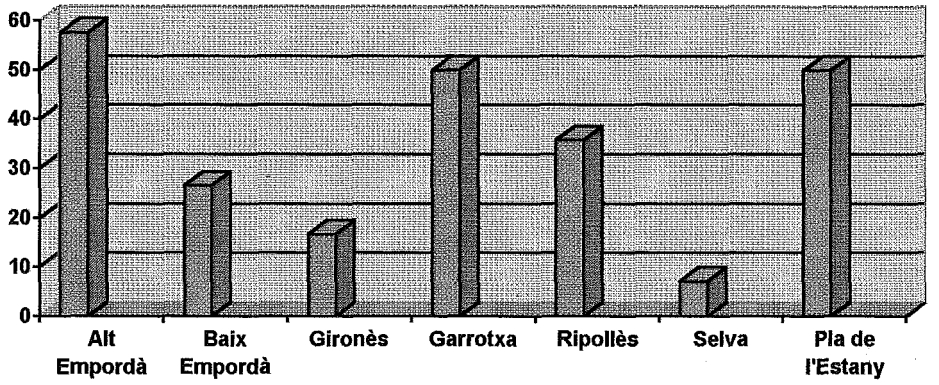

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Quan contrastem aquests percentatges amb els del període anterior, ens adonem que el Ripollès i el Pla de l'Estany són les úniques comarques que incrementen el pes específic de l'ECI.

Taula

Variació del pes específic de l'escola cíclica per comarques Curs 1995-96/ 97-98

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1995-96	1997-98	Variació
Alt Empordà	59	57,6	-1,4
Baix Empordà	34,3	26,5	-7,8
Gironès	23,1	16,7	-6,4
Garrotxa	50	50	
Ripollès	27,7	35,7	+8
Selva	14,2	7,1	-7,1
Pla de l'Estany	46,6	50	+3,4

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

4.2.7.3.2. Característiques principals de les escoles unitàries

Durant el curs 1997-98 només hi ha 20 escoles unitàries amb 160 alumnes a les comarques gironines. Avui dia, doncs, només l'1% de les escoles estan regides per un sol mestre i solament hi està escolaritzat el 0,5% de l'alumnat. El 90% de les escoles aula –18 EUNI– imparteixen EGB i preescolar, el 5% –1 EUNI– només ofereix EGB i el 5% restant solament imparteix preescolar.

Durant els 3 darrers cursos, les comarques gironines tenen 4 EUNI i s'hi escolaritzaren 80 alumnes menys. Totes aquestes dades pronostiquen la imminent desaparició de l'EUNI a les nostres comarques.

Actualment l'escola més petita té 5 alumnes i la més gran 14. A cada escola li correspon una mitjana de 8 alumnes[455] (2 alumnes menys que durant el curs 1995-96). El 85% de les EUNI acullen entre 5 i 10 alumnes i el 15% restant –3 EUNI–, entre 11 i 14. Un grup classe d'aquestes característiques permet, segons el nostre parer, desenvolupar una educació molt personalitzada.

Durant el curs 1997-98, el 10% de les escoles aula imparteix només 3 graus, el 45% n'imparteix 4 o 5 i el 45% restant n'ofereix 6 o 7. Quan comparem aquests percentatges amb els del període anterior, constatem que les EUNI amb més càrrega lectiva han disminuït 9 punts percentuals.

Les comarques que acaparen més escoles unitàries són l'Alt i el Baix Empordà (amb 7 EUNI cada comarca), en segon lloc, i a molta distància, se situa el Ripollès (3 EUNI). La resta de comarques –llevat de la Selva– només tenen 1 EUNI. Durant els 3 darrers cursos l'Alt i el Baix Empordà comptaren amb 1 EUNI de més, el Ripollès amb 4 de menys i el Pla de l'Estany amb 2 de menys. La resta de comarques en mantenen el mateix nombre.

[455] Aquesta mitjana és bastant representativa perquè la desviació típica és de 2,6.

Gràfic

Distribució comarcal de les escoles unitàries. Curs 1997-98

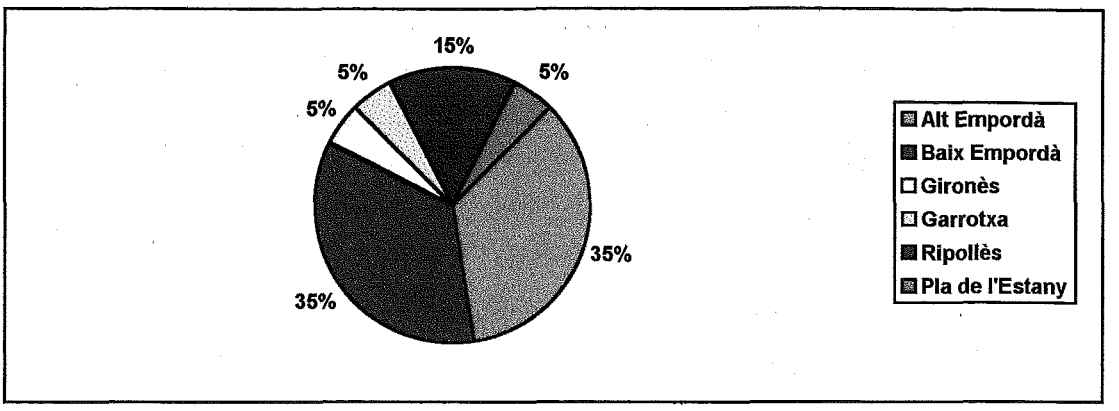

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Pel que fa al pes específic de l'escola unitària, ens trobem amb realitats molt diverses. El Ripollès i el Baix Empordà són les dues circumscripcions on l'escola unitària té més protagonisme, ja que representa més del 20% dels centres de la comarca. A l'Alt Empordà i al Pla de l'Estany hi té una representació bastant modesta, perquè només entre el 12% i el 8% de les escoles tenen una sola aula. I a la Garrotxa i al Gironès hi té un protagonisme més aviat escàs, perquè només són escoles unitàries entre el 5% i el 2,8% de les escoles de la demarcació. La Selva és l'única comarca on l'escola unitària no està representada.

Gràfic

Pes específic de l'escola unitària per comarques (% d'escoles unitàries sobre el total) Curs 1997-98

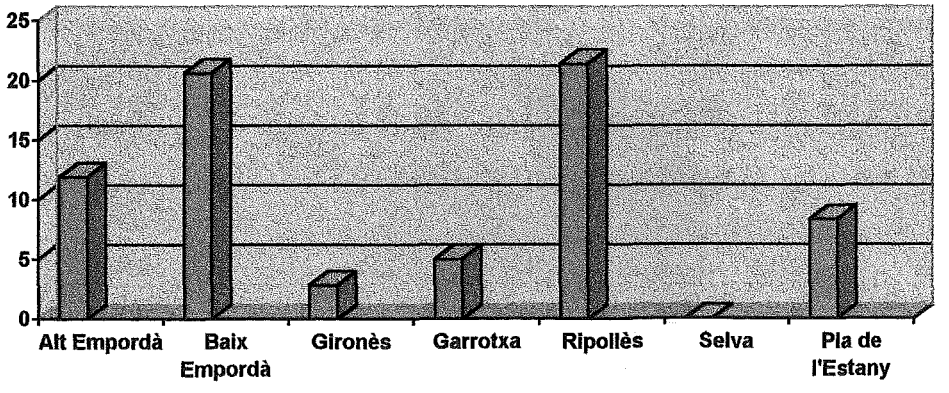

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Taula

Variació del pes específic de l'escola unitària per comarques

Curs 1995-96 / 1997-98

Comarca	% escoles cícliques sobre el total d'escoles		
	1995-96	1997-98	Variació
Alt Empordà	9,8	11,9	+2,1
Baix Empordà	17	20,6	+3,6
Gironès	2,5	2,8	+0,3
Garrotxa	5	5	
Ripollès	38,8	21,4	-17,4
Selva	0	0	
Pla de l'Estany	20	8,3	-11,7

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

4.2.7.4. Conclusions del mapa escolar del curs 1997-98

Durant el curs 1997-98 una mica més de la meitat de les escoles de les comarques gironines, el 55%, són completes, una mica més d'un terç, el 35%, són cícliques i només una desena part són unitàries. Si bé en els tres darrers cursos l'escola incompleta ha retrocedit 4 punts percentuals, cal dir que continua tenint un pes notable. Conseqüentment, no es tracta, tal com apuntàvem a les hipòtesis, de cap realitat marginal.

Gràfic

Distribució dels centres complets, cíclics i unitaris a les comarques gironines. Curs 1997-98

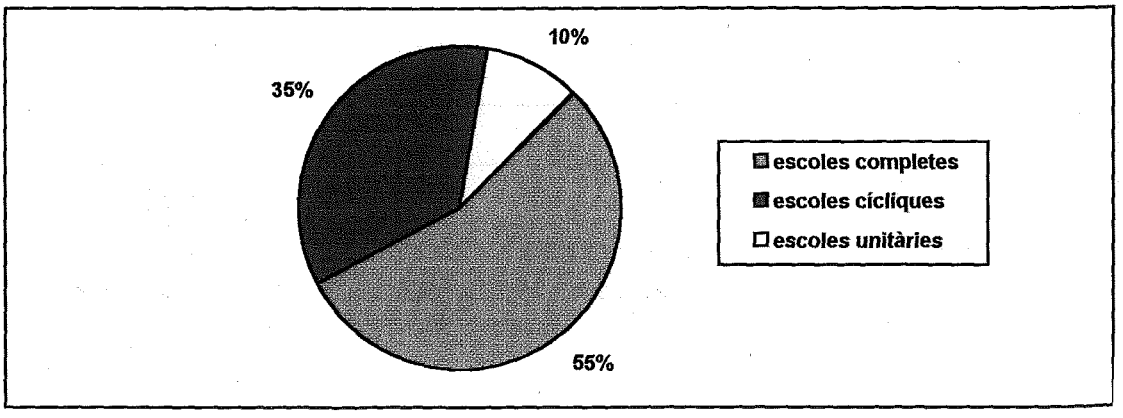

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

A pesar que les escoles incompletes constitueixin el 45% de les escoles públiques gironines, gairebé la totalitat de l'alumnat, el 91%, està escolaritzat a les escoles completes. A les escoles cícliques només hi està escolaritzat el 8% i a les unitàries l'1% restant. En comparar aquesta distribució amb la del període anterior, constatem que les escoles cícliques augmentaren, sorprenentment, 2 punts percentuals el nombre d'alumnes en detriment de l'alumnat de l'escola completa.

Gràfic

Distribució de l'alumnat de les comarques gironines segons el tipus de centre

Curs 1997-98

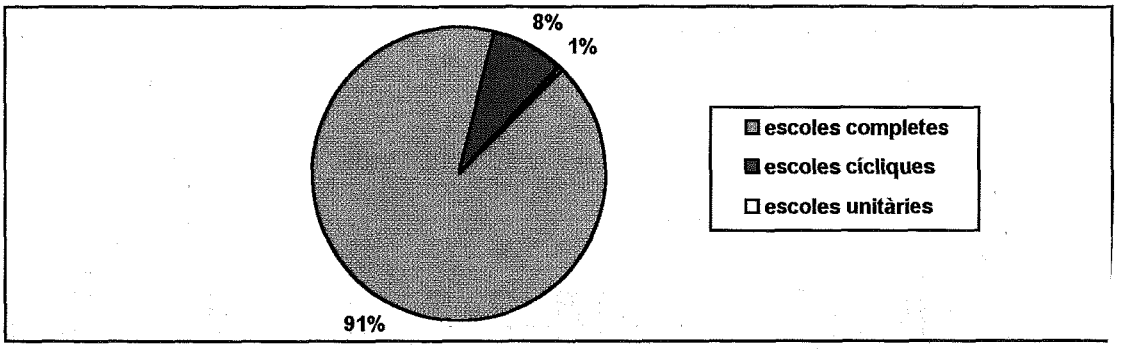

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

La major part de les unitats, el 86%, es troben concentrades a les escoles completes i només una petita part, el 14% restant, es troba a les escoles incompletes. Tanmateix, quan contrastem aquests percentatges amb els del període anterior, ens adonem que les escoles cícliques augmenten 3 punts percentuals.

Gràfic

Distribució del total d'unitats segons el tipus de centres. Curs 1997-98

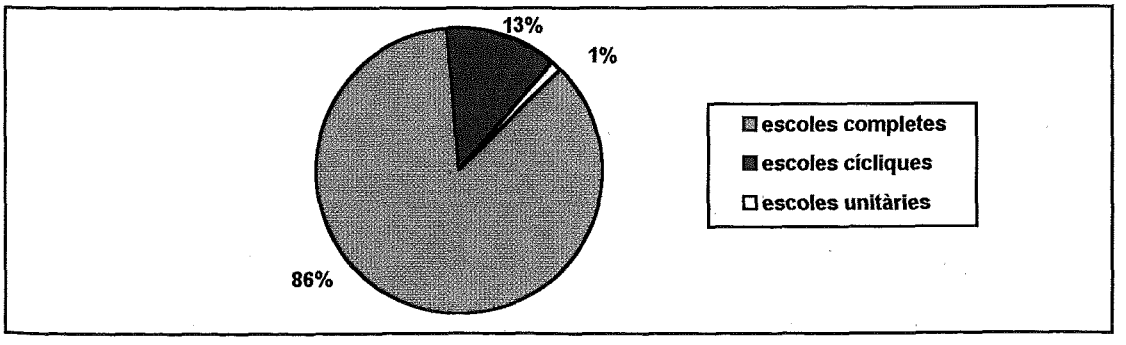

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

Si bé cada comarca té un mapa escolar particular, *grosso modo* podem parlar de tres realitats diferents. A la primera, constituïda per les comarques del Baix Empordà, el Gironès i la Selva, l'escola completa supera el 50% dels centres. La segona tipologia la conformen les comarques de l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Pla de l'Estany. En aquestes circumscripcions l'escola incompleta és l'hegemònica i l'escola cíclica és la més representada. La darrera tipologia està formada per la comarca del Ripollès. En aquesta comarca, si bé l'escola completa és la que més sobresurt, l'escola incompleta –formada pel conjunt d'escoles unitàries i cícliques– sobrepassa el llistó imaginari del 50%.

Gràfic

Distribució de les escoles completes, cícliques i unitàries per comarques (expressada en %). Curs 1997-98

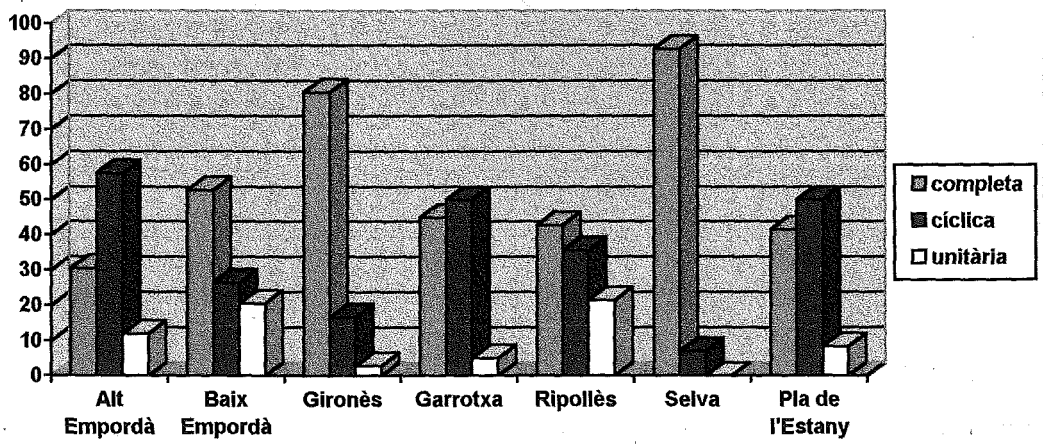

Font: elaboració pròpia a partir del *Full d'organització pedagògica* del curs 1997-98 (Departament d'Ensenyament)

4.3. EVOLUCIÓ DEL MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES DURANT EL PERÍODE 1970-1998

4.3.1. EVOLUCIÓ DEL MAPA ESCOLAR EN L'ÀMBIT DE LA DEMARCACIÓ DE GIRONA[456]

4.3.1.1. Característiques principals i evolució dels centres de la demarcació

Al principi de la dècada dels 70 la demarcació de Girona tenia 313 escoles públiques, mentre que el 1998 n'hi havia 203. Al llarg d'aquest període el nombre de centres es redueix un 35,1%. Tot fa pensar, doncs, que el mapa escolar de les nostres comarques s'ha concentrat notablement i, consegüentment, s'ha empobrit.

Cal ressaltar que la reducció del nombre de centres no ha estat constant ni ha tingut sempre la mateixa intensitat. En fer l'anàlisi diacrònica ens adonem de l'existència de 3 fases clarament diferenciades: la primera va des del 1970 fins al 1980, la segona s'inicia el 1981 i es perllonga fins al 1985, i la tercera fase comença el 1986 i arriba fins als nostres dies.

Primer període: 1970-1980

Durant el primer període es constata una reducció dràstica del nombre de centres –es "clausuraren"[457] 87 escoles– s'incrementa de manera progressiva el nombre d'unitats o aules –620 noves unitats– i augmenta notablement el nombre d'alumnes –s'estima que el 1970 hi havia 38.971 alumnes que acudien a les escoles públiques de les comarques gironines, mentre que el curs 1980-

[456] Recordem que quan parlem de la *demarcació de Girona* ens referim a les comarques de l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la Garrotxa, el Gironès, la Selva i el Pla de l'Estany i el Ripollès.

[457] És possible que es tanquessin més de 87 centres. Tanmateix, si comptem els centres que es donen d'alta i el que es donen de baixa, al final del període el mapa escolar de la demarcació té 87 escoles menys. Cal aplicar aquesta lectura sempre que la paraula *clausurar* o *tancar* apareguin entre cometes.

81 n'hi anaven 54.033 (en 10 anys, doncs, el nombre total d'alumnes va augmentar exactament un 38,6%).

Durant la dècada dels 70, d'altra banda, es va produir l'engrandiment dels centres –cada vegada tenien més unitats– i una massificació de les escoles –cada vegada tenien més alumnes–. Respecte de la primera qüestió, ens adonem que el 1970 la mitjana d'unitats per escola era de 3,3, mentre que el 1980 era de 7,3. Pel que fa a la massificació de les escoles, durant el període 1970-1980 els centres pràcticament doblaren el nombre d'alumnes (de 124 alumnes per centre es va passar a 239).

La política de concentració escolar que es va practicar durant tota la dècada dels 70 no va comportar, però, una massificació de les aules. Des del 1970 fins al 1980 les aules es van anar fent cada vegada més espaioses, ja que disposaven progressivament de menys alumnes: s'estima que l'any 1970 a cada aula li corresponia una mitjana de 37,3 alumnes, el 1975 n'hi corresponien 35,2 i el 1980 n'hi pertocaven 32,5. En 10 anys, doncs, la ràtio d'alumne per unitat disminuí exactament de 4,8 punts.

Segon període: 1981-1985

La segona fase es caracteritza per l'increment moderat del nombre de centres –al final del període es comptabilitzaven 232 escoles, 6 centres més que el curs 1980-81–, per l'augment considerable del nombre d'unitats –al llarg d'aquest quinquenni es crearen 275 noves unitats– i per l'augment moderat del nombre d'estudiants –el 1985 es comptabilitzaven 56.190 alumnes, un 3,8% més respecte del 1981.

Malgrat l'esforç que durant aquest període féu el govern autonòmic per construir nous centres i noves aules, les escoles de la demarcació no pararen d'engrandir-se i de massificar-se. Si el 1981 hi havia una mitjana de 7,3 aules per escola i 239 alumnes per centre, s'estima que al final del període a cada escola li pertocaven 8,3 unitats i 242 alumnes. Amb tot, però, el nombre d'alumnes per classe continuà disminuint i, conseqüentment, les aules es feren

mes espaioses –el 1985 es comptabilitzaven 29 alumnes per aula, 3,5 alumnes menys respecte del 1981.

Tercera fase: 1986-1998

A partir del 1986 fins al dia d'avui s'obre una tercera fase que en alguns aspectes ens recorda el primer període: es produeix una davallada del nombre de centres i s'incrementa notablement el nombre d'unitats. Entre el 1986 i el 1998 el mapa escolar gironí disposa de 29 escoles menys –la reducció és del 12,5%– i fins al 1995 es creen 170 unitats –l'increment és del 8,8%–. Durant la segona meitat d'aquest període, concretament entre els anys 1991-1998, es produeix un fet nou, i és que el nombre total d'alumnes disminueix de manera significativa. El 1990 es comptabilitzaven 48.783 alumnes, mentre que el 1998 només n'hi havia 33.866 –la reducció ha estat, consegüentment, del 39,6%–. Aquesta reducció tan dràstica és deguda, entre altres coses, a la davallada demogràfica i al traspàs dels alumnes de l'antic 7è i 8è curs d'EGB a 1r i 2n d'ESO.

L'evolució de les variables que hem analitzat fins aquí ha afavorit, d'altra banda, un altre fet nou: la desmassificació progressiva de les escoles. Si el curs 1990-91 es calculava que cada escola tenia una mitjana de 220 alumnes, s'estima que el curs 1997-98 n'hi pertocaven 166 –la davallada ha estat exactament de 54 alumnes per centre.

Visió de conjunt

A cada un d'aquests períodes els correspon una política educativa particular. Durant el primer període es posa en pràctica una política que nosaltres anomenem de *concentració dura,* perquè té com a objectiu encabir el màxim d'alumnes en el nombre mínim d'escoles. Durant el segon període es deixa entreveure una *política de desconcentració moderada,* que vetlla per aturar el tancament d'escoles però que és incapaç de frenar l'engrandiment i la massificació dels centres. Durant el tercer període, en la mesura que el

nombre de centres torna a davallar, considerem que s'activa una *política educativa de concentració discreta,* que és afavorida pel descens demogràfic.

Aquestes tres polítiques orienten, segons el nostre parer, l'evolució –és a dir, el desplegament i el replegament– de les escoles completes, de les cícliques i de les unitàries. Vegem-ho tot seguit.

4.3.1.2. Característiques principals i evolució de les escoles completes

L'evolució de les escoles completes

Durant el període 1970-98 l'escola completa s'implanta progressivament sobre el territori gironí. A principi de la dècada dels 70 es comptabilitzaven 34 centres complets (CC) i avui dia se'n computen 111. En quasi tres dècades els CC s'han incrementat un 226%.

A les comarques gironines, l'expansió de l'escola completa ha estat progressiva i ininterrompuda. De tota manera, no sempre ha augmentat amb la mateixa intensitat. Genèricament, podem establir 3 etapes que es corresponen amb les fases que hem esmentat anteriorment.

Durant la primera etapa, 1970-1980, el nombre de centres complets va augmentar de manera significativa, concretament de 51 CC –l'increment fou, doncs, del 150%–. Aquest creixement s'explica bàsicament per les directrius derivades de la LGE.

Durant la segona etapa, 1981-1985, el creixement fou més discret, ja que tan sols es "crearen"[458] 15 CC –l'increment fou del 17,6%–. Aquest ralentiment es produí per l'aturada del procés de concentració i per la discreta promoció de les escoles cícliques.

[458] En realitat, volem dir que al final del període el mapa escolar de les comarques gironines tenia 15 CC més respecte dels que es comptabilitzaven el 1981. Cal aplicar aquesta lectura sempre que la paraula *crear* aparegui entre cometes.

Durant la tercera etapa, 1986-1998, els CC continuen augmentant, però ho fan d'una manera encara més suau. En els darrers 12 anys es "creen" 11 CC –el creixement és de l'11%.

Gràfic

Evolució dels centres complets (1970-1997)

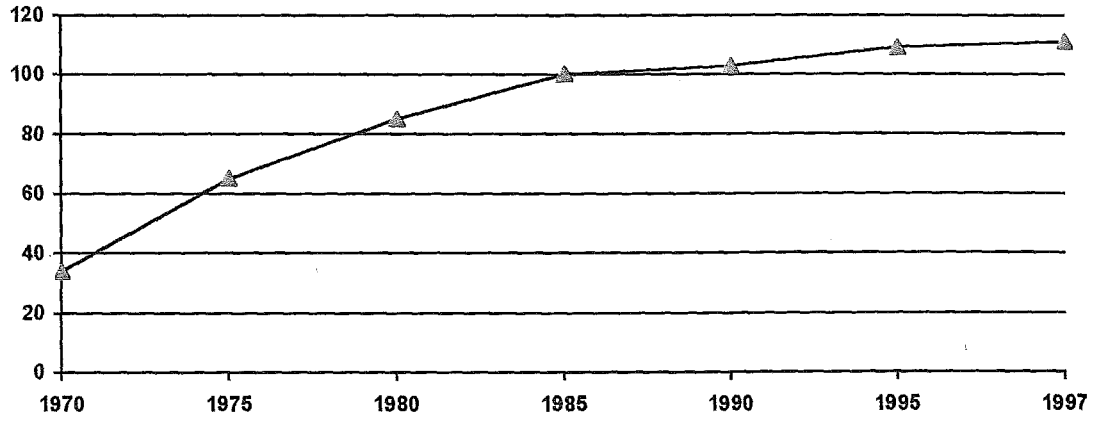

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

El protagonisme de l'escola completa

En observar el conjunt del mapa escolar durant el període 1970-1998, ens adonem que l'escola completa té menys protagonisme del que tot sovint se li atribueix. Al principi de la dècada dels 70 només representava l'11% dels centres i no és fins al curs 1995-96 que concentra per primera vegada la meitat de les escoles, concretament el 51%. Avui dia s'estima que el 55% de les escoles de la demarcació són completes.

Tal com mostra el gràfic següent, el grau de representativitat dels CC va augmentar notablement durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE i es moderà, tot i continuar l'ascens, des que el govern autonòmic començà a rebre competències en matèria educativa.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa (1970-1997)

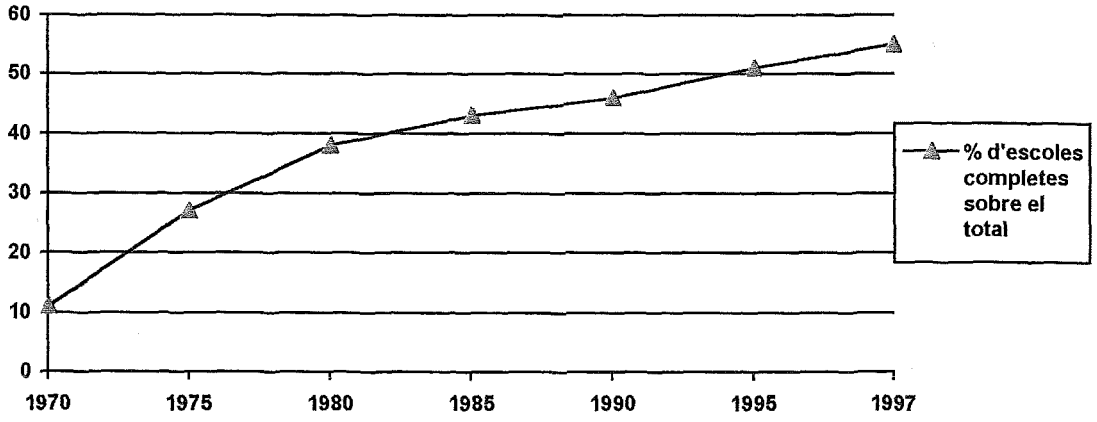

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

L'alumnat escolaritzat a l'escola completa

Si bé els CC fins fa relativament poc temps no han estat gaire nombrosos i, conseqüentment, han tingut un grau de representativitat bastant minso, sempre han albergat un nombre significatiu d'alumnes. Al principi de la dècada dels 1970 acollien 19.019 alumnes, durant el curs 1980-81 n'escolaritzaven 45.056 i el 1985 en tenien 48.056. A partir del 1986 i fins als nostres dies, el nombre absolut d'alumnes dels CC experimenta una davallada progressiva: 43.004 alumnes el 1990, 39.481 alumnes el 1995 i 30.931 alumnes el 1998. Aquesta davallada, però, no és pas exclusiva d'aquest prototipus d'escola, sinó que és un fet comú a tots els centres.

Quan analitzem el percentatge d'alumnes matriculats a les escoles completes considerant els alumnes matriculats a la resta d'escoles públiques –ens referim a les escoles cícliques i a les unitàries–, constatem que des de mitjan dècada dels 80 la majoria de l'alumnat, el 85%, es concentrava a l'escola graduada o completa. Aquest percentatge s'incrementa progressivament fins avui. Tant és així que el curs 1997-98 es calcula que el 91% dels alumnes de la demarcació assisteix a l'escola completa i només el 8% restant està matriculat a l'escola incompleta.

Gràfic

Evolució del nombre d'alumnes dels centres complets (1970-1997)

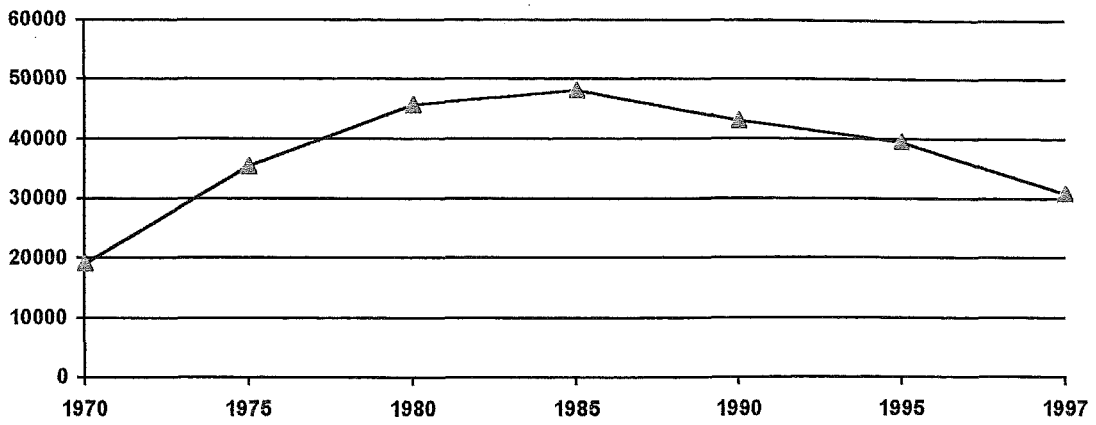

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Gràfic

Percentatge d'alumnes matriculats a les escoles completes (1970-1997)

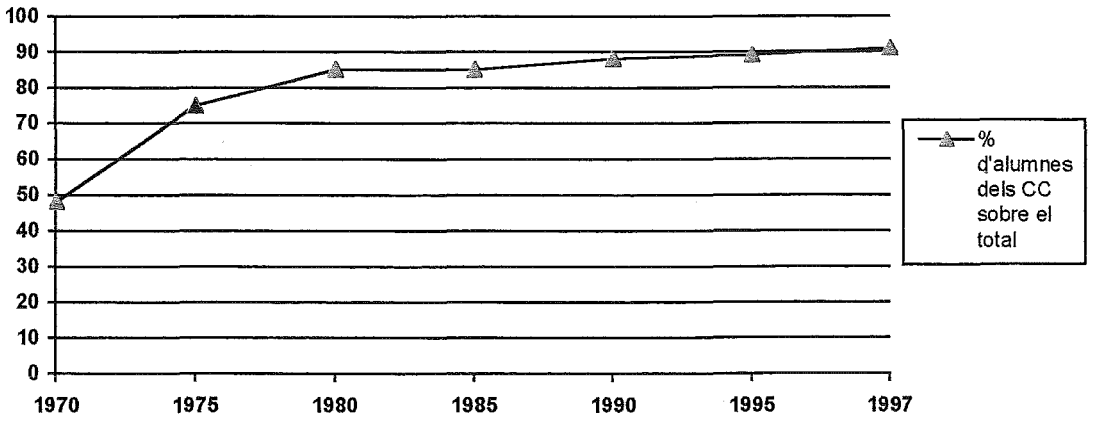

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

La mida de les escoles i el grau de saturació dels centres i de les aules

Des del 1970 fins al 1995, els CC s'han distingit pel fet d'augmentar de manera progressiva el nombre d'unitats. El 1970 tenien 447 unitats, mentre que el 1995 en tenien 1.772. El ritme de creixement, però, no ha estat constant. Durant els 10 primers anys de desplegament de la LGE es crearen 920 unitats,

durant la dècada dels 80 es produí un ralentiment i només se'n crearen 294, i en el període 1990-95 se'n crearen 111. Al llarg dels 3 darrers anys el nombre d'unitats es redueix un 8,6% per la supressió de l'antic 7è i 8è d'EGB. Avui dia, els CC de les comarques gironines disposen de 1.628 unitats.

Des del 1975 fins avui la majoria de les unitats (aules o classes) de la demarcació es concentren en les escoles completes: el curs 1975-76 les escoles graduades concentraven el 72% de les unitats, el curs 1985-86 en tenien el 82% i actualment acaparen el 86% de les unitats disponibles. Aquest creixement ha estat progressiu i gradual.

Gràfic

Evolució del nombre d'unitats dels centres complets (1970-1997)

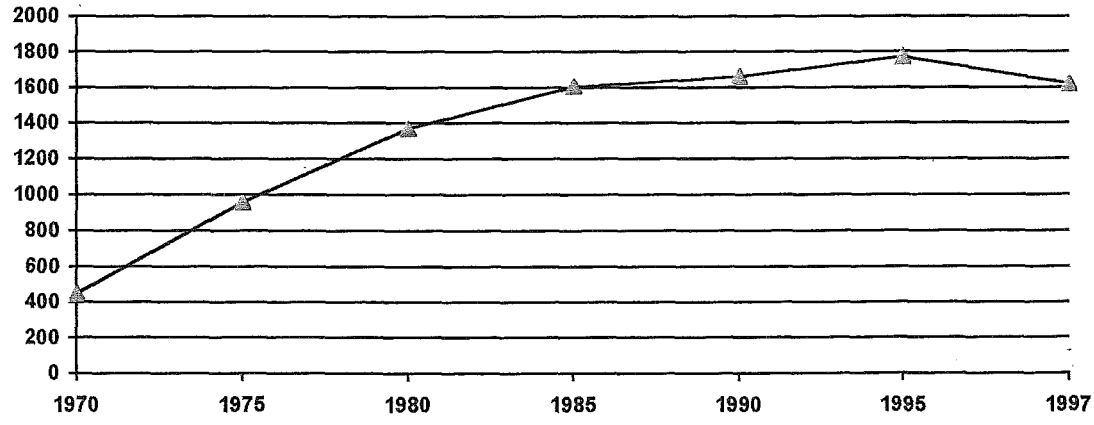

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Entre el 1970 i el 1998 les escoles completes no sempre han tingut la mateixa mida (calculada a partir del nombre d'unitats per centre). Des del 1970 fins al 1980 els centres –sempre en termes generals– s'engrandiren, mentre que des del 1981 fins avui han tendit a empetitir-se. La política de concentració dura que es va aplicar durant la dècada dels 70 va aconseguir que les escoles augmentessin de manera significativa el nombre d'unitats: el 1970 cada centre tenia una mitjana de 13,5 unitats, mentre que el 1980 en tenia 16,8.

La política de desconcentració discreta portada a terme pel govern de la Generalitat durant el quinquenni 1981-85 va afavorir que al final del període

les escoles completes tinguessin 16 unitats per aula. Amb tot, però, la reducció més forta es produeix des que s'adopta l'estructura organitzativa proposada per la LOGSE. Actualment els CC tenen una mitjana de 14,6 unitats per centre.

Gràfic

Evolució de la mitjana d'unitats per centre (1970-1997)

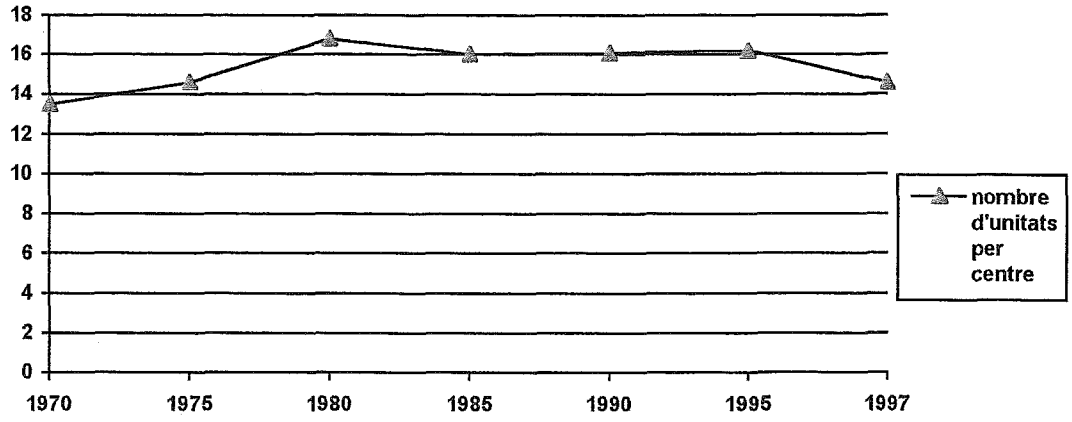

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

A banda de l'evolució que acabem de comentar, cal manifestar que durant el període estudiat sempre han predominat les escoles completes mitjanes –de més d'una línia o dues de senceres– per sobre de les escoles completes petites –d'una línia completa– i de les grans –de més de dues línies–. Amb tot, però, a partir del 1986 els CC petits guanyen protagonisme i el 1990 superen les escoles completes més grans.

Gràfic

Evolució dels centres complets petits, mitjans i grans (1970-1997)

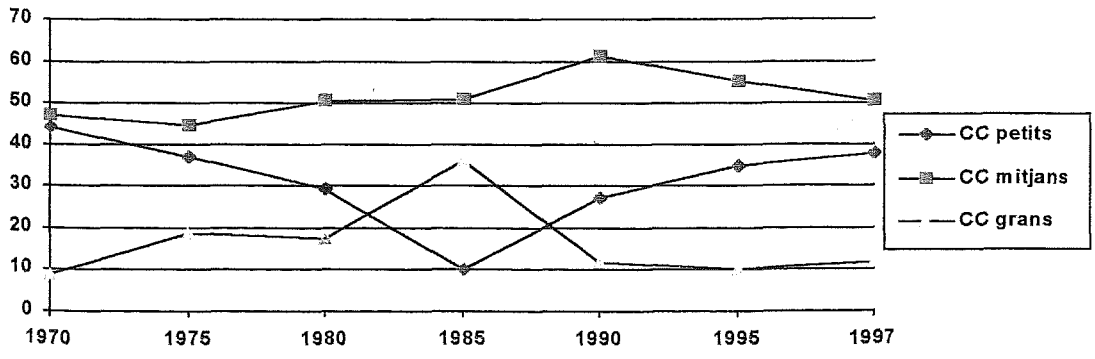

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Un altre fet que cal destacar és que entre el 1970 i el 1998 el conjunt dels CC es demassifiquen progressivament: s'estima que al principi de la dècada dels 70 cada centre tenia una mitjana de 559 alumnes, a principi de la dècada dels 80 en tenia 536, el curs 1991-91 en tenia 417 i avui dia en té 278. En gairebé tres dècades les escoles graduades disposen d'una mitjana de 281 alumnes menys.

La desmassificació no només s'ha produït en l'àmbit dels centres, sinó que també s'ha donat en el de les aules. Al llarg del període analitzat les classes de les escoles completes han passat a tenir una mitjana de 42,5 alumnes a tenir-ne 19 (volem remarcar que aquestes mitjanes només són orientatives, perquè en ambdós casos tenen una desviació típica considerable[459]).

Gràfic

Evolució del nombre d'alumnes per unitat (1970-1997)

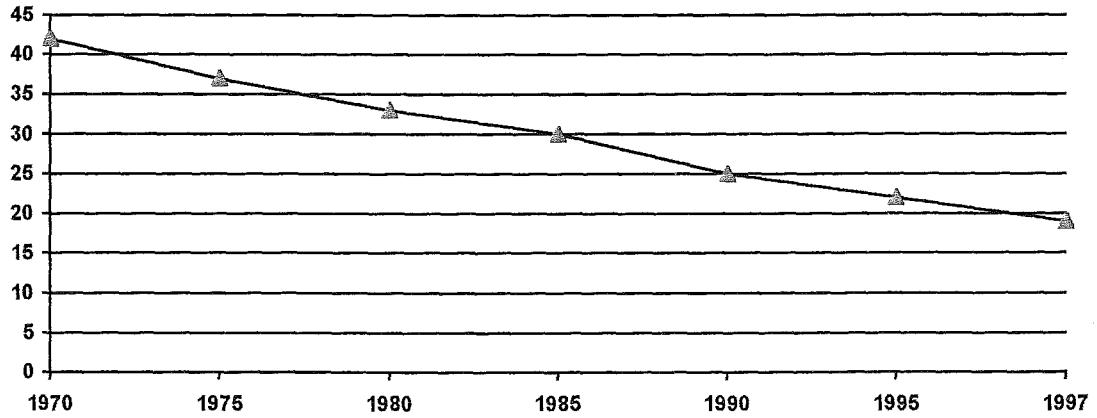

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

L'emplaçament de les escoles completes

Tal com apuntàvem en el marc teoricoanalític, la majoria de les escoles completes sempre s'ha emplaçat en nuclis relativament grans. Tot i això, cal remarcar que també es troben, tot i que en percentatges més reduïts, en

[459] Per a més informació vegeu l'anàlisi detallada de l'apartat 5.2.

pobles escassament habitats.[460] Durant el període 1970-98, entre el 45,7% i el 51,5% d'aquestes escoles s'han emplaçat en localitats de 10.000 habitants o més; entre el 19,2% i el 29,2% dels CC s'han emplaçat en municipis d'entre 3.000 i menys de 10.000 habitants; i entre el 15,2% i el 25,5% s'han instal·lat en pobles de menys de 3.000 habitants.

Gràfic

Distribució dels centres complets segons la població (1970-1997)

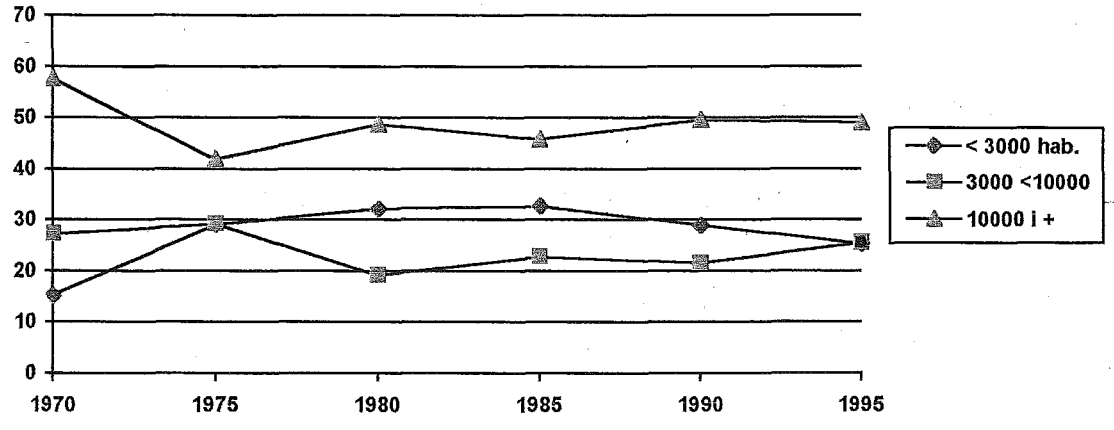

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

El medi de les escoles completes

Tal com apuntàvem en el marc teoricoanalític, l'àmplia majoria de les escoles graduades es troben en municipis urbans i semiurbans. Al llarg del període 1985-90 (únic període del qual disposem dades), entre el 90% i el 95% de les escoles completes es troben en municipis la majoria de la població ocupada dels quals (entre el 100% i el 91%) treballa en la indústria o els serveis. I només una petita part, que oscil·la entre el 9% i el 6,8%, s'emplaça en pobles semirurals (és a dir, en municipis on entre el 15% i el 49% de la població treballa en l'agricultura o en la ramaderia). Durant el període de què disposem dades no hem trobat cap escola graduada en municipis plenament rurals.

[460] El 1970 el 15,2% dels centres complets es trobava en pobles inferiors a 3.000 habitants.

Gràfic

Distribució dels centres complets segons el medi (1985-1990)

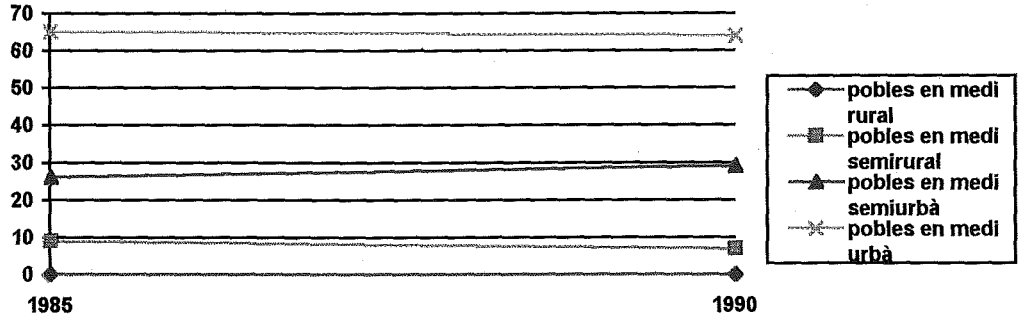

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del BEMCAT de l'IEC

4.3.1.3. Característiques principals i evolució de les escoles cícliques

L'evolució de les escoles cícliques

Durant el període estudiat l'escola cíclica ha disminuït notablement. Al principi de la dècada dels 70 es comptabilitzaven 149 escoles cícliques (ECI), mentre que avui dia només n'hi ha 72. En els darrers 28 anys l'escola cíclica s'ha reduït un 51%. Aquesta reducció, però, si bé ha estat gradual, no ha estat constant. *Grosso modo* podem identificar tres etapes: a) 1970-80, b) 1981-90, i c) 1991-98.

Durant la primera etapa –que coincideix amb els 10 primers anys d'implantació de la LGE–, l'escola cíclica va experimentar una reducció intensa. De 149 ECI el curs 1970-71 es va passar a 62 ECI el curs 1980-81. En una dècada, doncs, les ECI es reduïren exactament el 58,4%.

Durant la segona fase, que coincideix amb els 10 primers anys en què la Generalitat de Catalunya gestiona l'educació, s'inicià una nova tendència marcada per l'augment progressiu de les ECI. Entre el 1981 i el 1990 es "crearen" 26 ECI, i l'increment fou del 41%.

A partir del 1991, però, novament comença una fase recessiva. La política de concentració discreta que es porta a terme ha afavorit que en els darrers 8

anys el mapa escolar de la demarcació tingui 16 ECI menys. Actualment s'identifiquen 72 ECI, un 18,2% menys respecte de les que hi havia el 1991.

Gràfic
Evolució de les escoles cícliques (1970-1997)

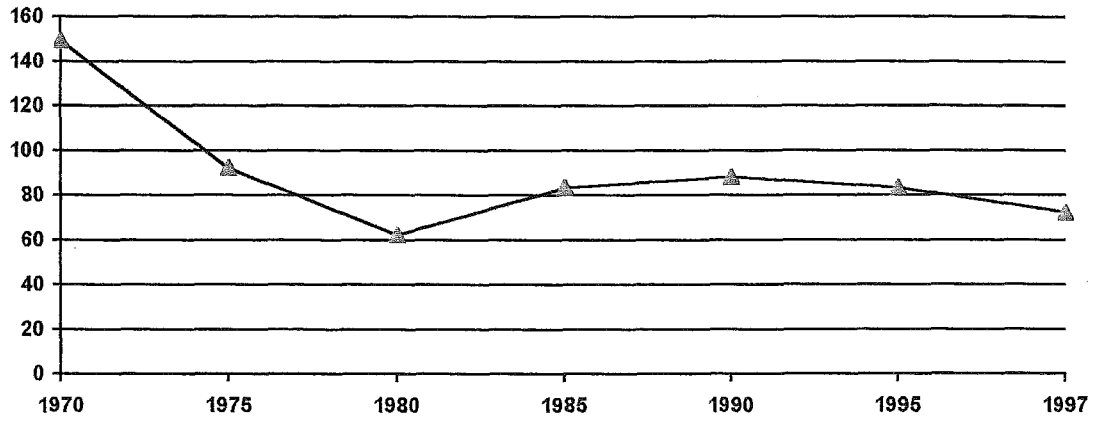

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

El protagonisme de l'escola cíclica

Entre el 1970 i el 1998 l'escola cíclica ha tingut un grau de representativitat variable però sempre significatiu. El 1970 concentrava el 47% dels centres públics de la demarcació i avui dia reuneix més d'un terç de les escoles, exactament el 35%.

El protagonisme de l'ECI no ha davallat, tal com ha passat amb l'escola unitària, de manera constant. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE, i com a conseqüència de la dura política de concentració escolar, el grau de representativitat va davallar 20 punts, durant els 10 primers anys en què la Generalitat es va fer càrrec de l'educació va augmentar 13 punts, i des del 1991 fins avui ha experimentat un retrocés moderat, de 5 punts.

Gràfic

Representativitat de l'escola cíclica (1970-1997)

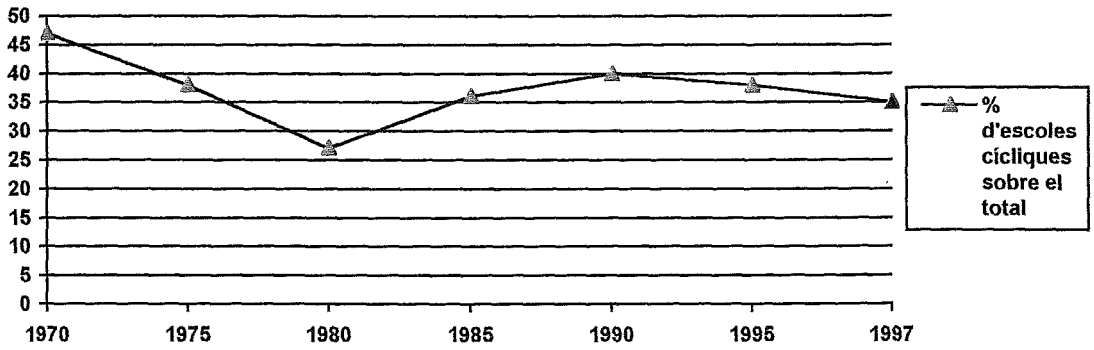

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

L'alumnat escolaritzat a l'escola cíclica

El nombre d'alumnes de les escoles cícliques ha anat davallat de manera progressiva llevat del període 1980-85, quan experimenta un lleuger augment. El 1970 les ECI de les comarques gironines disposaven de 16.639 alumnes (el 43% del total de l'alumnat); al cap de cinc anys, i com a conseqüència del desplegament de la LGE, només n'escolaritzaven 9.365 (20%); a principi de la dècada dels 80 en tenien 6.622 (12%); el curs 1985-86 en tenien 627 més que el període anterior, exactament 7.249 alumnes (13%); el curs 1990-91 en tenien 5.432 (11%); i avui dia només en tenen 2.775 (8%). Aquesta evolució perjudica seriosament l'ECI perquè la converteix una escola fràgil, incerta i provisional.

Gràfic

Evolució del nombre d'alumnes de les escoles cícliques (1970-1997)

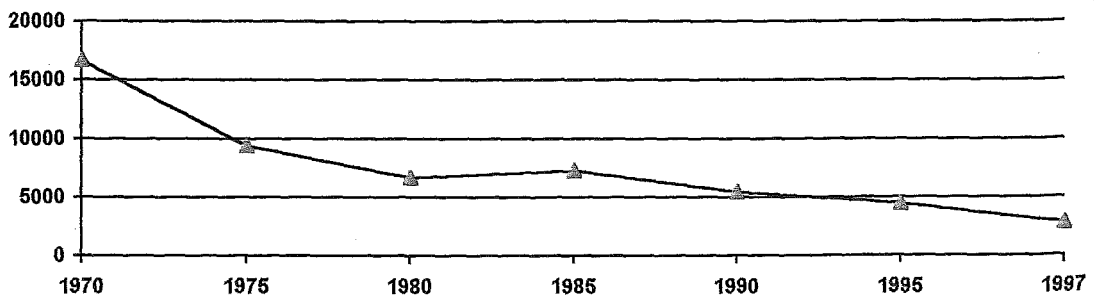

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Gràfic

Percentatge d'alumnes matriculats a les escoles cícliques (1970-1997)

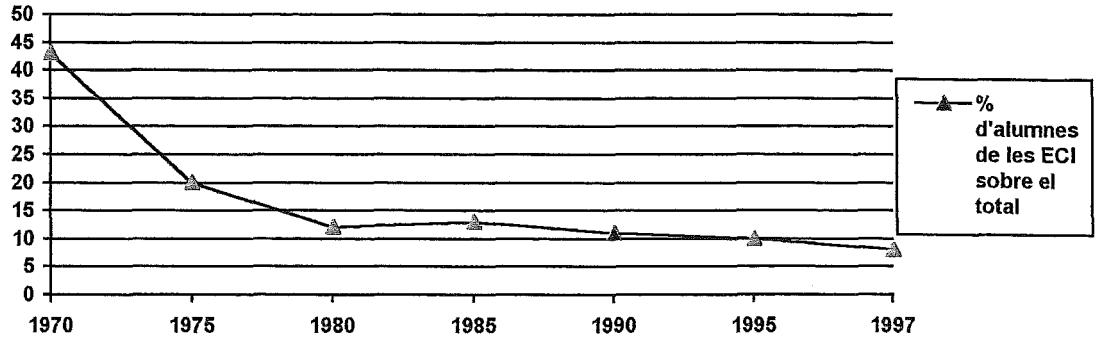

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

La mida de les escoles cícliques i el grau de saturació dels centres i de les aules

Al llarg del període analitzat les escoles cícliques no sempre han tingut el mateix nombre d'unitats. El 1970 tenien 467 unitats i avui dia només en tenen 220. Aquesta davallada, però, no ha estat constant. *Grosso modo* podem parlar de tres períodes. Durant la dècada dels 70 l'escola cíclica va disminuir de 249 unitats (exactament un 53,3%), des del 1981 fins al 1995, sorprenentment, va canviar la tendència i va augmentar 95 unitats (43,6%), i des del 1996 fins avui ha tornat a experimentar un descens de 93 unitats (29,7%). Bona part d'aquestes unitats desapareixen, tal com succeeix amb l'escola completa, a causa de la supressió de l'antic 7è i 8è d'EGB.

Gràfic

Evolució del nombre d'unitats de les escoles cícliques (1970-1997)

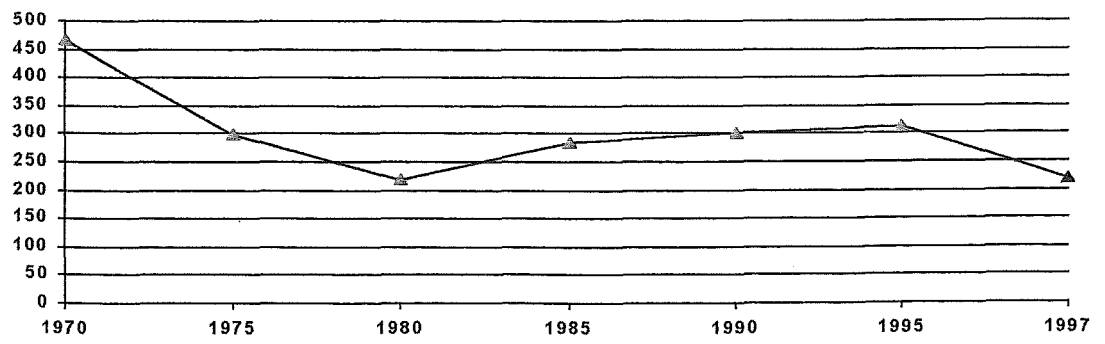

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Quan analitzem la proporció d'unitats que corresponen a l'escola cíclica considerant el conjunt del mapa escolar, constatem que mai –llevat del curs 1970-71– no va tenir un percentatge gaire elevat. Al principi de la dècada dels 70 acaparava el 45% de les unitats disponibles a la demarcació, el 1975 ja només en concentrava el 22%, el 1985 en tenia el 15%, i actualment només té el 13% de les aules de les escoles públiques. Així doncs, si bé l'escola cíclica continua essent relativament important perquè concentra més d'un terç de les escoles de la demarcació, no podem dir el mateix respecte del percentatge d'unitats.

Des del 1970 fins a l'actualitat, les ECI –a diferència de les escoles completes– pràcticament no han variat la mida. Durant tot aquest període han predominat les escoles cícliques petites –amb dues unitats– per sobre de les escoles cícliques mitjanes i grans –d'entre 3 i 4 unitats, i amb 5 unitats o més, respectivament.

Gràfic

Evolució de les escoles cícliques petites, mitjanes i grans (1970-1997)

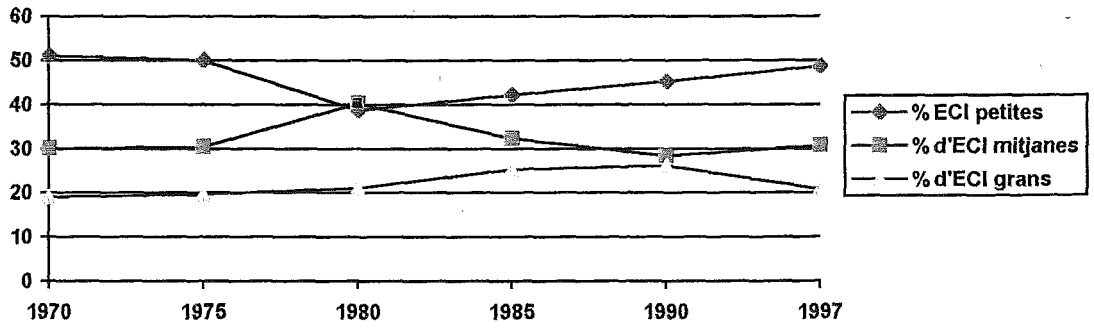

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Sortosament, les ECI també s'han anat desmassificant. Durant els 28 darrers anys –llevat del període 1976-1980– el nombre d'alumnes per escola ha disminuït progressivament. S'estima que el 1970 hi havia 111,6 alumnes per ECI, al principi dels 80 n'hi havia 106, el 1990 es calculaven 61,7 alumnes per ECI i actualment se'n computen 38,5. Aquest descens no és exclusiu de

l'escola cíclica, sinó que també es dóna, com ja hem comentat, a l'escola completa.

Gràfic

Evolució del nombre d'alumnes per centre (1970-1997)

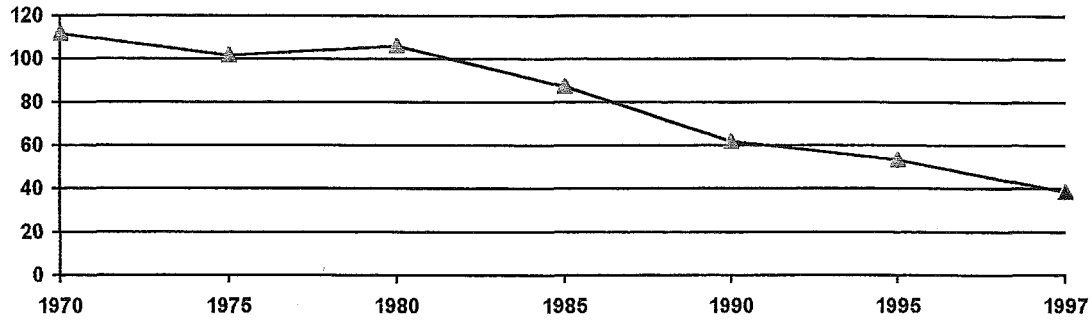

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

A les ECI no només ha disminuït el nombre d'alumnes per centre, sinó també el nombre d'alumnes per unitat o classe. En aquest sentit, doncs, també s'han desmassificat les aules. S'estima que el 1970 a cada classe li corresponien 35,6 alumnes i avui dia es calcula que n'hi pertoca una mitjana de 12,6. Aquesta davallada ha estat progressiva i constant i especialment intensa durant la dècada dels 80. Durant aquesta dècada la ràtio alumne-unitat es reduí exactament de 12,4 punts.

Gràfic

Evolució del nombre d'alumnes per unitat (1970-1997)

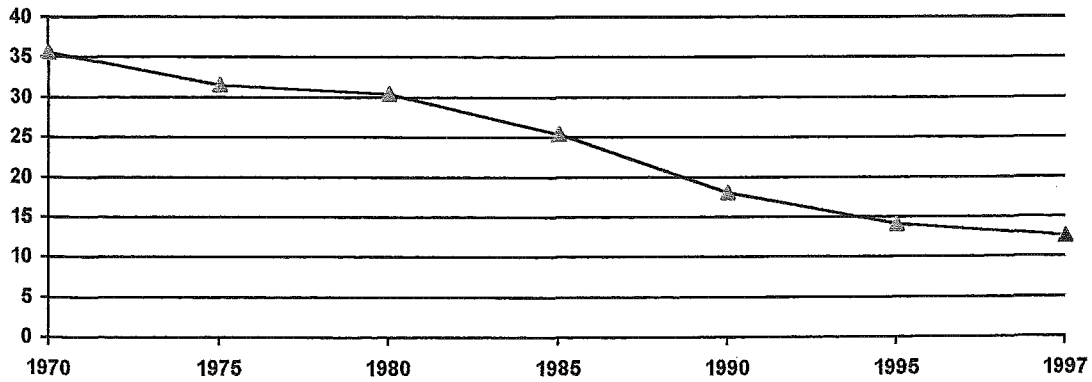

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

En comparar aquestes dades amb les de les escoles completes, deduïm que des del 1970 fins a l'actualitat les escoles cícliques han tingut grups classe més reduïts i, conseqüentment, més manejables que no pas els de les escoles completes. Tanmateix, no podem obviar que la ràtio que han assolit actualment algunes ECI és preocupant perquè dificulta el desenvolupament d'activitats d'envergadura.

Respecte dels graus o cursos impartits a les ECI, constatem que la gran majoria sempre ha tingut una càrrega lectiva considerable: entre el 72,6% i el 96,6% han impartit 7 o més graus, entre el 3,6% i el 16,1% n'han impartit 5 o 6, i només entre el 2,3% i l'11,3% n'han impartit 4 o menys. Pel que fa a aquest darrer aspecte, ben poc es diferencien de les escoles completes.

Gràfic

Evolució de les escoles cícliques segons el nombre de graus (1970-1997)

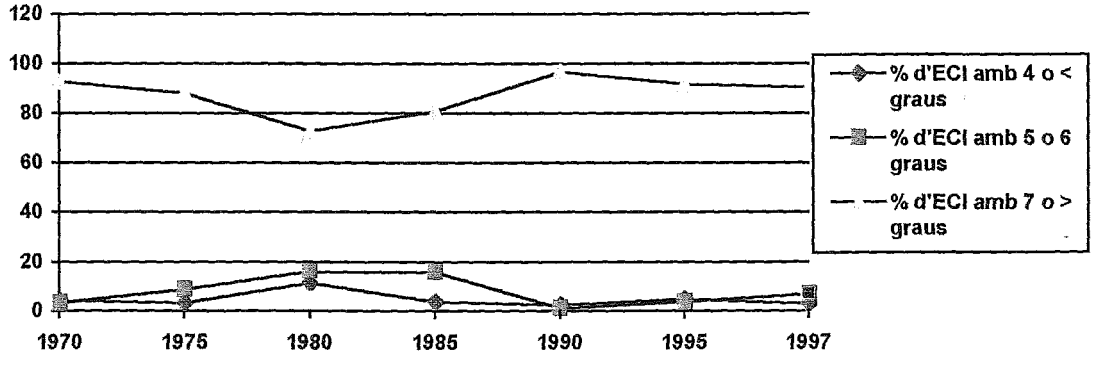

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

L'emplaçament de les escoles cícliques

Des del 1970 fins al 1998 més de la meitat de les ECI s'han emplaçat en pobles de menys de 1.500 habitants; una modesta part, que oscil·la entre el 6,3% i el 14,6%, s'ha emplaçat en pobles mitjans d'entre 1.500 i 3.000 habitants, i la resta es troba en localitats que fins i tot tenen més de 20.000 habitants. Amb tot, però, a partir de la dècada dels 80 pràcticament no queden escoles cícliques en municipis mitjans o grans.

L'anàlisi diacrònica ens permet afirmar que el pes de l'escola cíclica es desplaça de manera progressiva cap als pobles petits: el 1970, el 61,1% de les ECI existents a la demarcació es trobava en municipis de menys de 1.500 habitants, mentre que el 1995 s'hi concentrava el 86,6%. Les ciutats més grans, en canvi, experimenten una evolució inversa.

Gràfic
Distribució de les escoles cícliques segons la població (1970-1995)

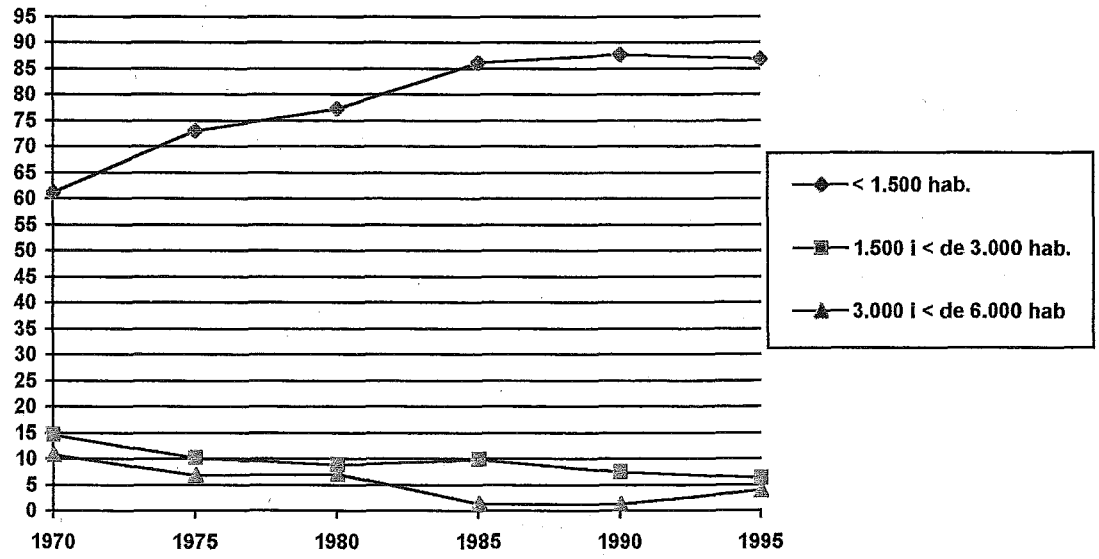

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

El medi de les escoles cícliques

Durant el període de què disposem dades, les escoles cícliques pràcticament les trobem arreu: al medi rural, semirural, semiurbà i completament urbà. Amb tot, al llarg del quinquenni 1985-90, més de la meitat de les escoles cícliques s'emplaça en municipis amb un fort component rural, entre el 25,3% i el 28,4% es troba en municipis semiurbans i la resta, entre el 28,9% i el 15,9%, es troba en municipis i urbans. *Grosso modo* constatem que l'escola cíclica guanya pes específic en pobles rurals i semiurbans i en perd en els que considerem semirurals i absolutament urbans.

Gràfic

Distribució de les escoles cícliques segons el medi (1985-1990)

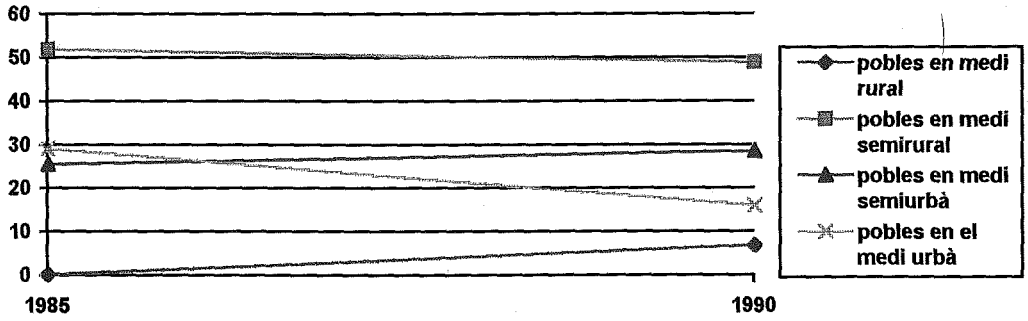

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del BEMCAT de l'IEC

4.3.1.4. Característiques principals i evolució de les escoles unitàries

L'evolució de les escoles unitàries

L'escola unitària, en contraposició a l'escola completa i, no tant, a l'escola cíclica, ha seguit una evolució bastant pessimista. El 1970 es comptabilitzaven 130 EUNI i avui dia només se'n computen 20.[461] Al llarg d'aquest període les escoles aula s'han reduït el 84,6%.

Aquesta reducció ha estat gradual. *Grosso modo* podem parlar de quatre fases. Durant la primera fase, 1970-75, "desaparegueren" 45 EUNI (la reducció fou, per tant, del 34,6%); durant la segona fase, 1976-80, la davallada se suavitzà i només "desaparegueren" 6 EUNI (el 7%); durant la tercera fase, dècada dels 80, es tornà a incrementar el nombre d'escoles unitàries "suprimides": es "tancaren" 49 EUNI (el 62%); i durant la quarta fase, 1991-98, si bé han continuat "desapareixent" escoles unitàries, s'ha fet d'una manera més discreta. En els 7 darrers cursos s'han "tancat" 10 EUNI (la reducció ha estat del 33%).

[461] Aquestes es troben als municipis següents: Avinyonet de Puigventós, Beuda, Biure, Cabanes, Camós, Camprodon (Colònia Estabanell), Capmany, Cruïlles, Foixà, Garrigàs, Gualta, la Vajol, Llambilles, Monells, Ogassa, Palafrugell (Llofriu), Parlavà, Planoles, Siurana i Ullastret.

A partir d'aquestes dades es fa palès que els pitjors moments per a l'EUNI han estat els 5 primers anys d'aplicació de la LGE i els 10 primers anys de gestió de l'educació per part de la Generalitat de Catalunya. La forta davallada que es produí durant la primera i la tercera fase obeeix, segons el nostre parer, a diferents motius. Considerem, a manera d'hipòtesi, que durant el període 1970-75 la majoria de les EUNI de les comarques gironines desaparegueren a causa del caprici de l'administració –altrament dit, per reial decret– o bé arran del despoblament. (Cal recordar que des de la dècada dels 50 fins pràcticament els 80 es produí, tal com ja hem explicat, una emigració massiva cap a la ciutat[462]).

Quant a les escoles que s'han suprimit durant la tercera fase, 1981-1990, considerem que això ha estat degut fonamentalment al fet que hi ha pocs nenes i nenes al poble. Amb tot, però, tenim coneixement que alguna escola unitària també s'ha tancat per la deixadesa del mestre, el desinterès dels pares o el poc entusiasme de les autoritats municipals.

Gràfic

Evolució de les escoles unitàries (1970-1997)

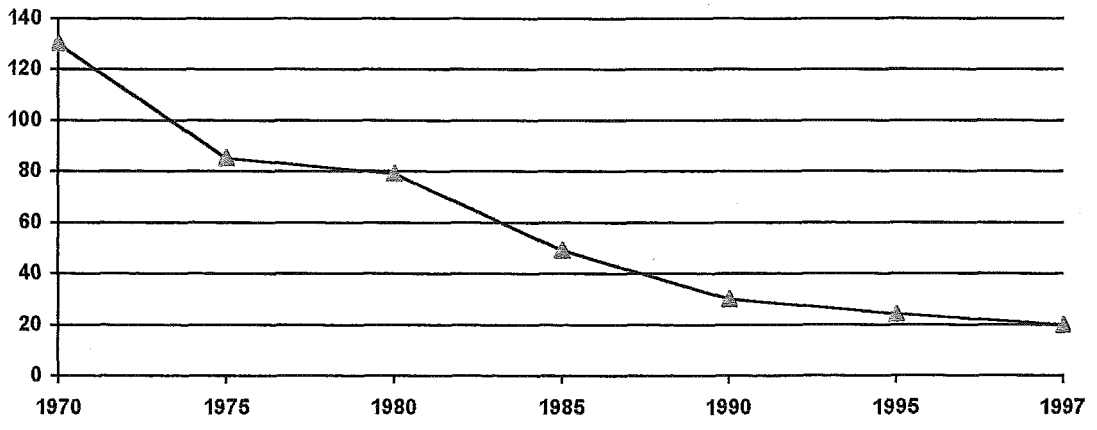

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[462] Una emigració afavorida moltes vegades per la mateixa administració.

El protagonisme de l'escola unitària

Durant el període estudiat, el protagonisme o el grau de representativitat de l'escola unitària ha disminuït de manera progressiva. Això ha estat degut a la davallada constant d'aquests centres, a l'expansió contínua de les escoles completes i al creixement esporàdic de les escoles cícliques. Cal remarcar que al principi de la dècada dels 70 quasi la meitat de les escoles de la demarcació, el 42%, eren unitàries. Al cap de 10 anys ho eren el 35%, al principi dels 90 només ho eren l'11% i actualment s'estima que només el 10% de les escoles de la demarcació són a càrrec d'un sol mestre. Es preveu que els anys vinents aquest grau de representativitat continuarà disminuint.

Gràfic

Representativitat de l'escola unitària (1970-1997)

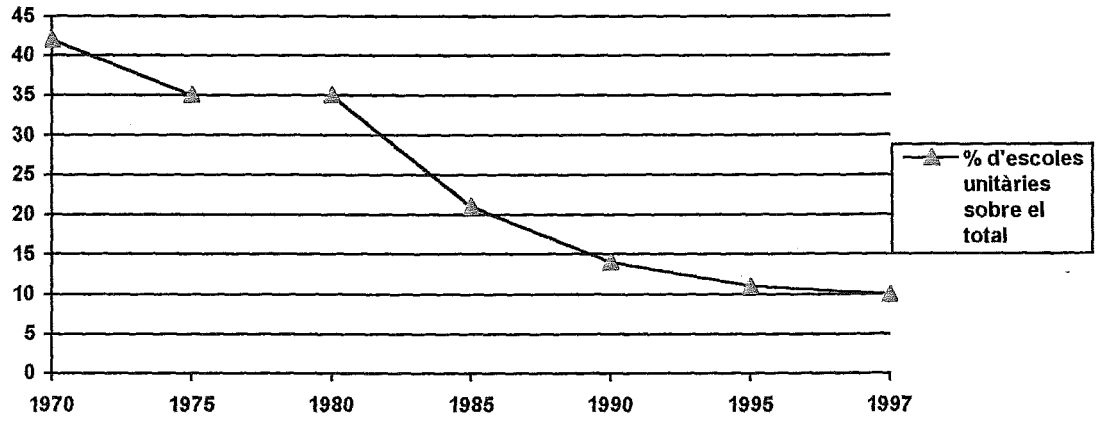

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

L'alumnat escolaritzat a l'escola unitària

Malgrat que durant el curs 1970-71 les comarques gironines disposessin de 130 EUNI, aquestes mai no van tenir gaires alumnes. Al principi de la dècada dels 70 les escoles unitàries escolaritzaven 3.316 alumnes (el 9% del total de l'alumnat), al principi de la dècada dels 80 en tenien 1.791 (el 3%), el 1990 reunien tan sols 347 alumnes (0,7%) i actualment només n'apleguen 160 (el 0,5%). Tal com s'observa en el gràfic, aquesta davallada ha estat progressiva i

especialment intensa durant el període 1970-1990. En aquests 20 anys, l'alumnat de les EUNI de la demarcació de Girona s'ha reduït el 89,5%. Això fa que l'escola aula es trobi en una situació més fràgil i més incerta que no pas l'escola cíclica.

Gràfic

Evolució del nombre d'alumnes de les escoles unitàries (1970-1997)

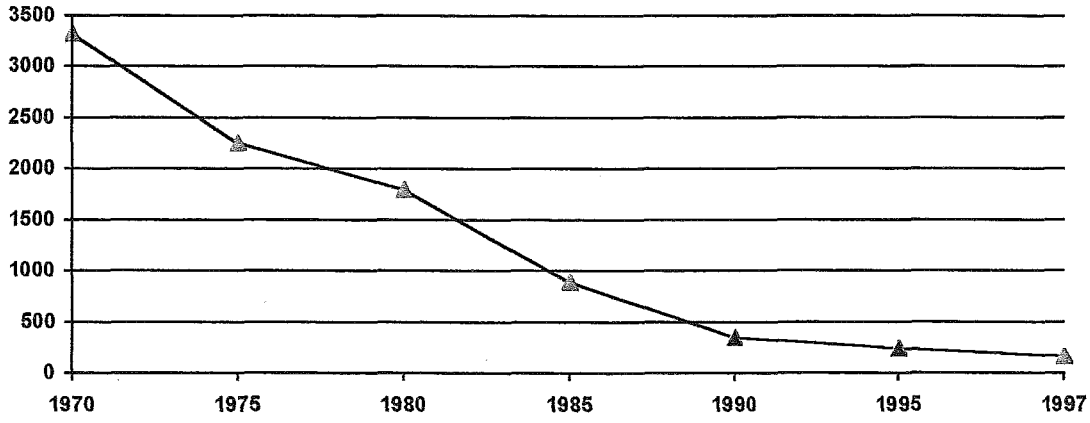

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Gràfic

Percentatge d'alumnes matriculats a les escoles unitàries (1970-1997)

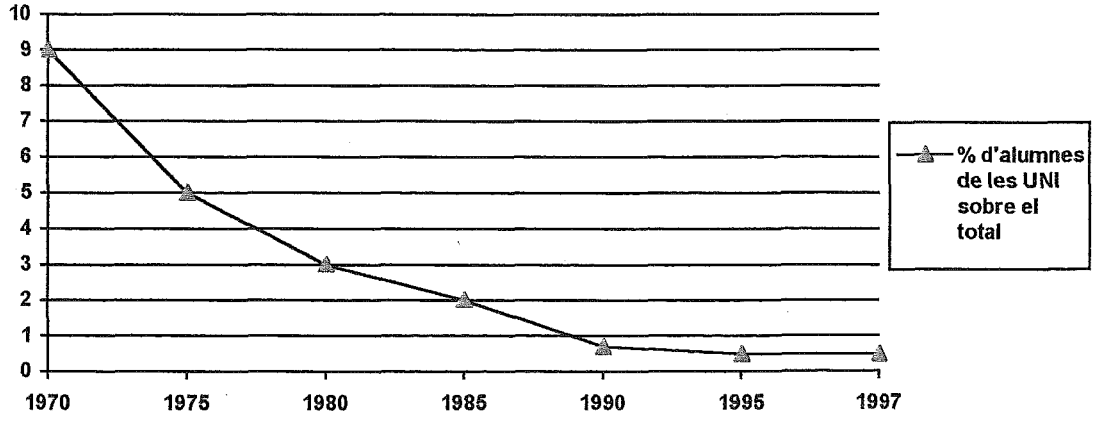

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

La mida de les escoles unitàries i el grau de saturació dels centres i de les aules

Entre el 1970 i el 1998 les EUNI s'han descongestionant progressivament. Tal com passa amb les escoles completes i amb les cícliques, la ràtio d'alumne per unitat –que en el cas de les escoles unitàries coincideix amb la mitjana d'alumnes per centre– ha experimentat un descens progressiu. Al principi de la dècada dels 70 es computaven 25,5 alumnes per unitat escola; s'estima que durant el curs 1980-81 a cada aula escola li corresponien 22,6 alumnes; al principi dels 90 es calculen 11,6 alumnes per unitat escola, i actualment cada unitat té una mitjana de 8 alumnes. Aquestes ràtios són inferiors, òbviament, a les dels CC i a les de les ECI. D'aquí deduïm que des del 1970 fins avui l'escola unitària sempre ha tingut aules i centres més espaiosos que no pas la resta d'escoles.[463]

Gràfic
Nombre d'alumnes per unitat (1970-1997)

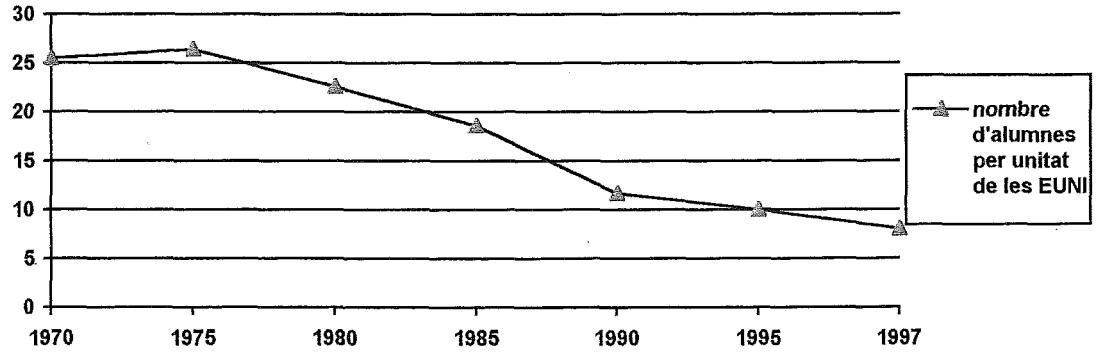

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

La davallada progressiva de la ràtio alumnes-unitat (centre) és motiu de preocupació per a alguns mestres i pares. Hi ha qui parla de problemes de socialització, de la dificultat d'iniciar determinades activitats, de la incertesa de la continuïtat de l'escola, etc. Actualment el 20% de les escoles unitàries de les

[463] Amb tot, al llarg del període trobem algunes escoles que tenen un elevat nombre d'alumnes per unitat. Durant el curs 1970-71 hi havia una escola unitària amb 60 alumnes, el curs 1975-76 n'hi havia una amb 59 alumnes, etc. Actualment l'escola unitària més gran té 14 alumnes.

comarques gironines tenen 5 alumnes, el 45% en tenen entre 6 i 8, el 25% entre 9 i 11, i el 10% restant en tenen entre 12 i 14.

La càrrega lectiva de les EUNI (mesurada a partir del nombre de graus per centre) ha estat des del principi de la dècada dels 70 fins als nostres dies inferior a la de l'escola cíclica i a la de l'escola completa. S'estima que el 1970 cada centre tenia una mitjana de 5,9 graus i avui dia en té 5,2. Tal com s'observa en el gràfic, aquest la mitjana ha variat molt poc al llarg del període estudiat.

Gràfic

Evolució de la ràtio de graus per centre (1970-1997)

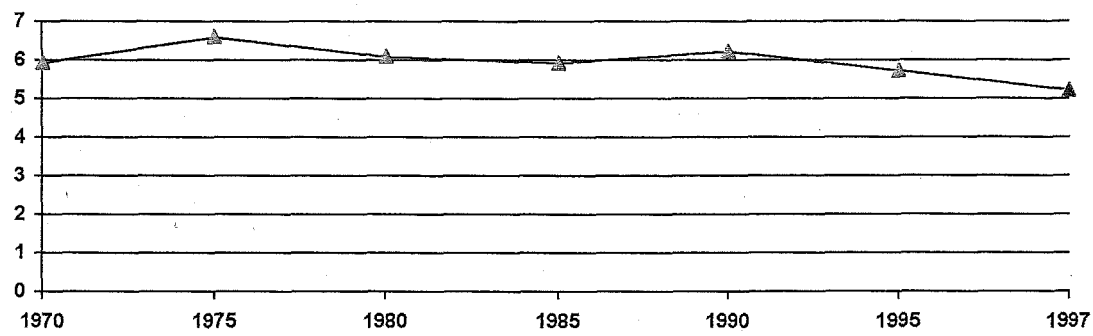

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

L'emplaçament de les escoles unitàries

Entre el 1970 i el 1998 la majoria de les EUNI, entre el 66% i el 90%, s'han emplaçat en pobles minúsculs –de menys de 1.500 habitants–, una petita part, que oscil·la entre el 9% i el 12%, es troba en pobles petits –d'entre 1.500 i menys de 3.000 habitants– i un percentatge quasi insignificant, entre el 2,6% i el 6,5%, s'emplaça en pobles relativament grans –d'entre 3.000 i menys de 6.000 habitants–. Malgrat que l'escola unitària ha predominat, tal com acabem de veure, en pobles petits, també en trobem, almenys fins als anys 80, en ciutats mitjanes i grans.

Gràfic

Distribució de les escoles unitàries segons la població (1970-1995)

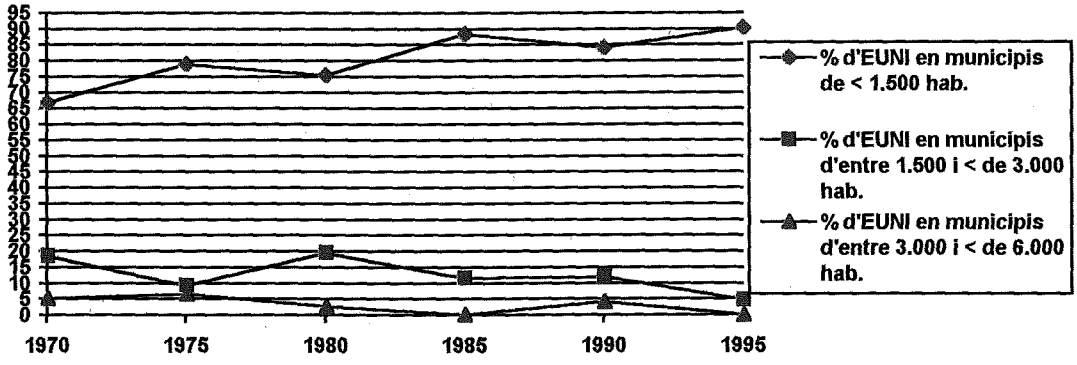

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del *Full d'estadística* (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

El medi de les escoles unitàries

Tal com apuntàvem en el marc teoricoanalític, trobem l'escola unitària en municipis que des del punt de vista socioeconòmic són diversos. Durant el període 1985-90, entre el 16,7% i el 18,4% de les escoles aula es troben en pobles absolutament rurals (on més del 50% de la població treballa en l'agricultura o la ramaderia), la meitat es troba en municipis semirurals, entre el 3,3% i el 6,2% s'emplaça en municipis semiurbans i la resta, entre el 28,9% i el 15,9%, en pobles completament urbans. Si bé en el quinquenni del qual disposem dades més de dos terços de les escoles unitàries les trobem en indrets on predominen les activitats agrícoles i ramaderes, progressivament es van concentrant en espais cada vegada més urbans.

Gràfic

Distribució de les escoles unitàries segons el medi (1985-1990)

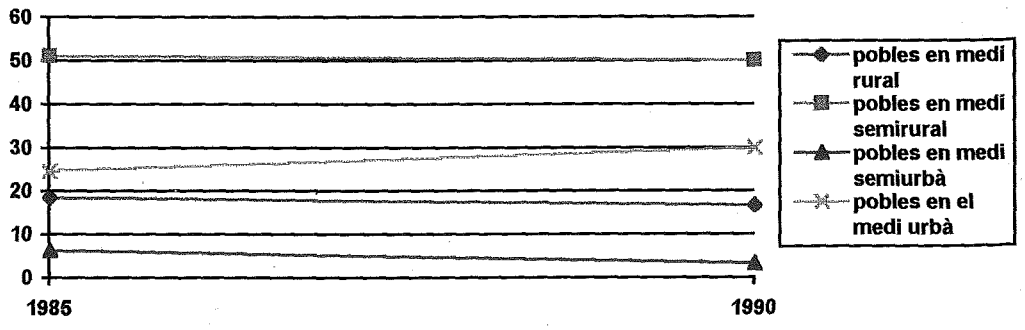

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del BEMCAT de l'IEC

4.3.2. EVOLUCIÓ DEL MAPA ESCOLAR PER COMARQUES

4.3.2.1. L'Alt Empordà

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

L'Alt Empordà és la comarca que ha tingut un nombre més elevat d'escoles. Des del 1970 fins a l'actualitat ha aplegat entre el 24,6% i el 29,1% dels centres de la demarcació de Girona. De fet, això és comprensible ja que és la comarca amb més municipis.[464]

El nombre total d'escoles ha estat sotmès, tal com ha succeït en altres comarques, a una davallada permanent. Al llarg del període estudiat el nombre d'escoles s'ha reduït un 23,4%. Cal destacar que la davallada fou especialment intensa durant els 5 primers anys d'aplicació de la LGE (entre el 1970 i el 1975 es "clausuraren" 11 escoles) i relativament discreta entre el 1976 i el dia d'avui (se'n "tanquen" 7). Actualment l'Alt Empordà disposa de 59 escoles.

Gràfic
Evolució dels centres (1970-1997)

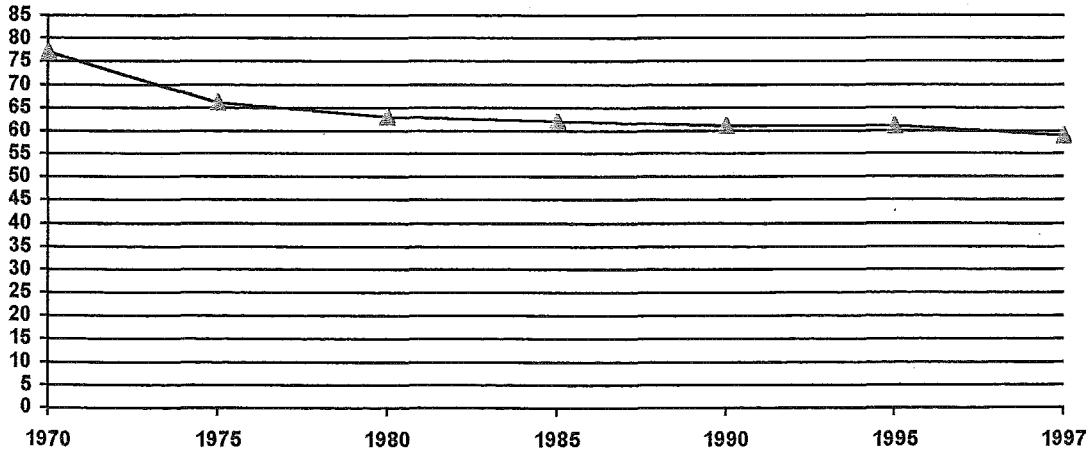

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[464] El 1970 en aquesta comarca hi havia 68 municipis.

L'Alt Empordà ha estat, juntament amb el Pla de l'Estany, una de les comarques més afortunades, ja que ha tingut un grau de concentració escolar (nombre d'escoles per cada 1.000 habitants) relativament baix. Amb tot, però, la disminució progressiva del nombre de centres, juntament amb l'augment permanent de la població, ha fet que any rere any l'índex de concentració escolar hagi augmentat. S'estima que el 1970 hi havia una escola pública per cada 877 habitants (1,14); al principi de la dècada dels 80 hi havia una escola per cada 1.282 habitants (0,78); al principi dels 90 n'hi havia una per cada 1.490 habitants (0,67), i actualment es calcula un centre per cada 1.538 habitants (0,65). L'índex de concentració escolar de l'Alt Empordà, malgrat que hagi augmentat de manera progressiva, sempre ha estat inferior al de la demarcació.

Gràfic

Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

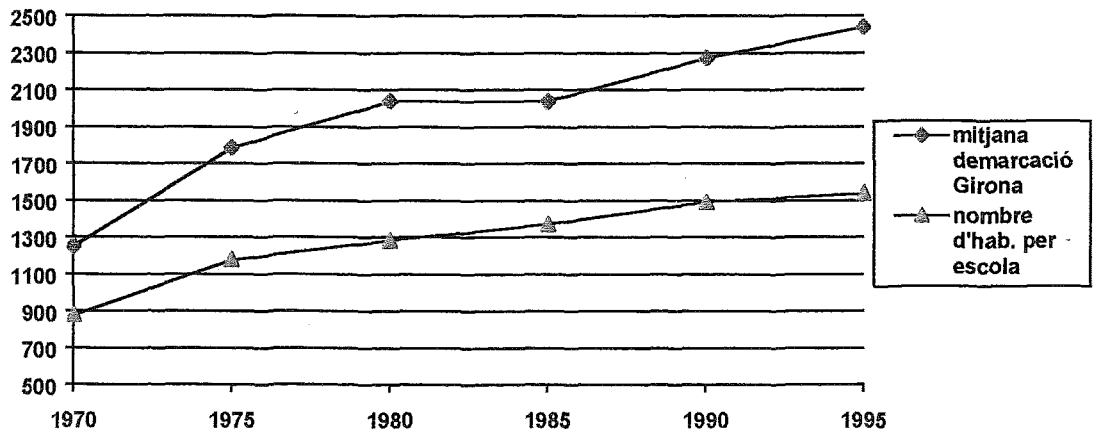

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

L'escola completa de l'Alt Empordà ha seguit una evolució similar a la del conjunt de les comarques gironines: entre el 1970 i el 1985 va experimentar un creixement intens, ja que es "crearen" 15 CC (l'augment fou del 466%), i des

del 1986 fins ara pràcticament no ha variat, tan sols s'ha "creat" 1 CC.[465] Actualment L'Alt Empordà té 18 CC i és la tercera comarca amb més CC de la demarcació de Girona.

Evolució de l'escola cíclica

L'escola cíclica també ha seguit una trajectòria semblant a la del conjunt de les comarques de Girona. Durant la dècada dels 70, i com a conseqüència de la LGE, es produí una davallada notable del nombre d'ECI, ja que se'n "clausuraren" 16 (la reducció fou del 37,2%); entre el 1981 i el 1995 augmentaren amb modèstia i "s'obriren" 9 ECI (l'increment fou del 33%), i entre el 1996 i el 1998 tornaren a davallar, ara, però, d'una manera discreta: es "tanquen" 2 ECI (la reducció és del 5,5%). Actualment a l'Alt Empordà hi ha 34 escoles cícliques i és la comarca amb més centres d'aquesta tipologia.

Evolució de l'escola unitària

L'escola unitària ha experimentat, tal com succeeix a la majoria de comarques, un descens gradual. Només entre els anys 1975-1980 i 1995-1998 hi hagut un augment quasi imperceptible del nombre d'escoles unitàries. Durant els 5 primers anys d'aplicació de la LGE es produí una davallada sobtada d'EUNI: se'n "tancaren" 8 (la reducció fou del 25%). Des que la Generalitat gestiona l'educació i fins al 1995 s'ha produït una caiguda sense precedents, ja que han desaparegut 17 CC (és a dir, el 70% de les EUNI). Avui dia l'Alt Empordà només té 7 EUNI i, malgrat tot, podem considerar-la una comarca bastant afortunada, ja que, juntament amb el Baix Empordà, són les comarques amb més EUNI de la demarcació.

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

Al llarg del període estudiat el mapa escolar de la comarca ha experimentat canvis importants. L'escola completa ha reunit entre el 3,9% i el 31,1% dels

[465] Del 1970 al 1998, els CC han augmentat d'una manera espectacular, concretament del 500%.

centres de la comarca, l'escola cíclica ha estat més estable i n'ha aplegat entre el 50% i el 59%, i l'escola unitària n'ha reunit entre el 9,8% i el 40,2%.

Cal ressaltar que entre el 1970 i el 1998 l'escola cíclica és la que ha tingut més protagonisme. La segona escola amb importància ha estat, fins al 1980, la unitària, i a partir del 1985 ho ha estat la completa. Avui dia més de la meitat dels centres, el 57%, són ECI, gairebé un terç, el 30,5%, són CC, i una petita part, l'11,9% restant, són unitàries. Així doncs, actualment més de dos terços de les escoles de la comarca són escoles incompletes.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca de l'Alt Empordà (1970-1997)

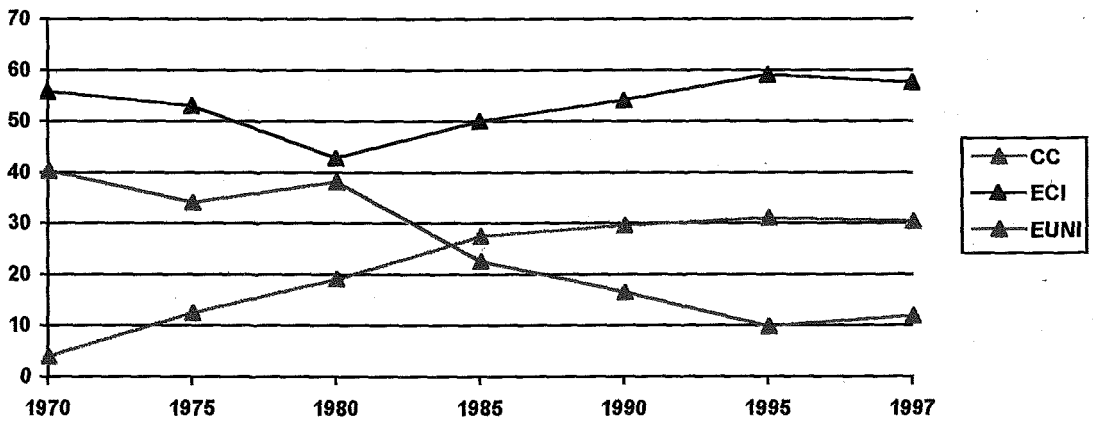

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

4.3.2.2. El Baix Empordà

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

El Baix Empordà s'ha disputat amb el Gironès la segona posició en el rànquing d'escoles. Durant els cursos 1970-71, 1980-81 i 1985-86 ha estat la segona comarca amb més escoles de la demarcació, i en els cursos restants ha estat la tercera.[466] És comprensible que tingui un nombre relativament alt d'escoles, perquè és la segona comarca amb més municipis.[467]

Entre els anys 1970 i 1998, el nombre d'escoles ha descendit de manera significativa.[468] Tanmateix, a diferència de l'Alt Empordà, aquest descens no ha estat continu ni sempre ha tingut la mateixa intensitat. *Grosso modo* podem parlar de 4 etapes: a) 1970-1980, b) 1981-1985, c) 1986-1995, i d) 1996-1998. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE es produí una davallada intensa d'escoles (se'n "tancaren" 11), durant el segon període es canvià la tendència i el nombre total d'ECI augmentà discretament (se'n "crearen" 3), entre el 1986 i el 1995 es tornà a produir una forta davallada (es "tancaren" 8 escoles), i des del 1996 fins avui, si bé continua el procés de replegament, es fa d'una manera moderada (només s'ha "clausurat" un centre).

Gràfic
Nombre de centres (1970-1997)

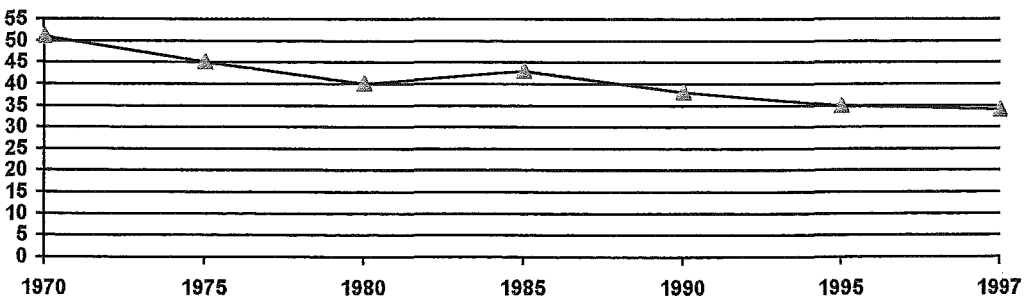

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[466] Durant el període estudiat ha aplegat entre el 16,2% i el 18,5% de les escoles públiques de les comarques gironines.

[467] El 1970 l'Alt Empordà tenia 36 municipis.

[468] Entre el 1970 i el 1998 el nombre de centres es redueix un 33,3%, un 10% més que a l'Alt Empordà.

El Baix Empordà també es distingeix de l'Alt Empordà pel fet de tenir un grau de concentració escolar bastant elevat. El 1970 hi havia una escola per cada 1.369 habitants (0,73), el 1980 en tenia una per cada 2.083 habitants (0,48), al principi de la dècada dels 90 disposava d'una escola per cada 2.380 habitants, i actualment en té una per cada 2.777 habitants. El nombre d'escoles per habitant no només ha disminuït progressivament –llevat del període 1981-85–, sinó que des del 1990 ha estat lleugerament superior al de la demarcació.

Gràfic
Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

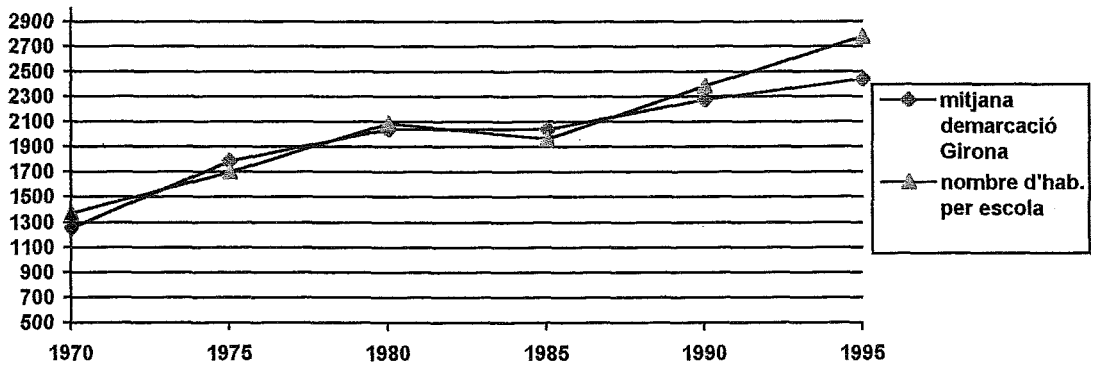

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

Des del 1970 fins al 1998, l'escola completa del Baix Empordà ha anat augmentant de manera quasi ininterrompuda. Entre els anys 1970 i 1985 va créixer significativament, ja que es "crearen" 10 CC (l'augment fou del 200%); entre el 1986 i el 1990 no hi va haver cap variació, i a partir del 1991 fins al dia d'avui l'escola completa ha tornat a augmentar, per bé que ho ha fet d'una manera molt modesta: es "creen" 3 CC (l'augment és, doncs, del 20%). Actualment aquesta comarca té 18 CC.

Evolució de l'escola cíclica

L'escola cíclica ha seguit un itinerari bastant irregular. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE, i com a conseqüència de la política de concentració

escolar, va experimentar una davallada intensa, ja que es "tancaren" 16 ECI (és a dir, el 64%); entre el 1981 i el 1990 la política de desconcentració discreta empresa pel govern autonòmic va afavorir la "creació" de 6 ECI (conseqüentment, es produí un augment del 66,6%); des del 1991 fins avui el nombre d'ECI ha tornat a experimentar una davallada. En els 6 darrers cursos s'han "tancat" 6 ECI (la reducció ha estat, doncs, del 40%). Actualment el Baix Empordà només té 9 ECI.

Evolució de l'escola unitària

L'escola unitària al Baix Empordà ha experimentat, en termes globals, la mateixa dissort que a la resta de comarques. Al llarg del període estudiat aquesta escola ha passat tres etapes. Durant el primer període, 1970-1975, va experimentar un increment modest (2 centres), durant la segona fase, 1976-1995, va davallar d'una manera intensa (es "clausuraren" 17 centres) i des del 1996 fins als nostres dies ha experimentat una tímida recuperació. Actualment la comarca només té 7 EUNI, 1 més que durant el curs 1995-96.

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

El mapa escolar del Baix Empordà ha estat exposat a modificacions constants. L'escola completa ha reunit entre el 9,8% i el 52,9% dels centres de la comarca, l'escola cíclica n'ha aplegat entre el 22,5% i el 49%, i l'escola unitària n'ha acaparat entre el 17% i el 51,1%.

A diferència de l'Alt Empordà, l'escola cíclica d'aquesta comarca rarament ha estat l'escola dominant. L'elevat nombre de pobles i les característiques socioeconòmiques de la demarcació han fet que fins al 1985 l'escola unitària hagi prevalgut per sobre de l'escola cíclica i de l'escola completa, i que a partir del 1986 els CC hagin esdevingut el prototipus de centres hegemònics.

Actualment més de la meitat de les escoles de la comarca, el 52,9%, són CC, el 26,5% són escoles cícliques i el 20,6% restant són unitàries. Aquests

percentatges ens indiquen que al Baix Empordà l'escola incompleta encara té una presència notable, exactament del 47,1%.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca del Baix Empordà (1970-1997)

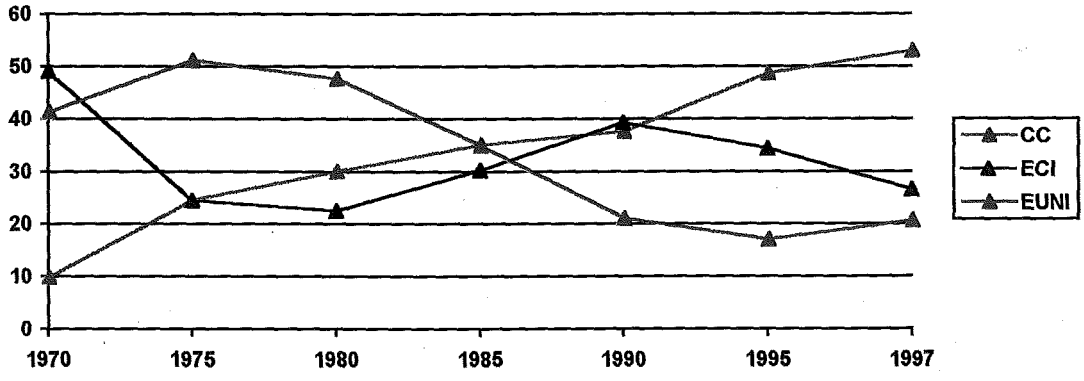

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

4.3.2.3. La Garrotxa

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

La Garrotxa és la tercera comarca amb menys escoles i alhora amb menys municipis[469] de la demarcació de Girona. Al llarg del període estudiat només ha aplegat entre el 9,3% i el 13,7% de les escoles.

Entre el 1970 i el 1998 el nombre d'escoles disminueix de manera significativa[470] i progressiva. Aquesta davallada, però, no sempre ha tingut la mateixa intensitat. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE és quan més es féu notar. Entre el 1970 i el 1980 es "tancaren" 19 escoles; entre el 1981 i el 1995 es produí un cert ralentiment, ja que només es "clausuraren" 4 centres; i des del 1996 fins avui no s'ha observat cap variació. Actualment la comarca té 20 escoles.

Gràfic

Nombre de centres (1970-1997)

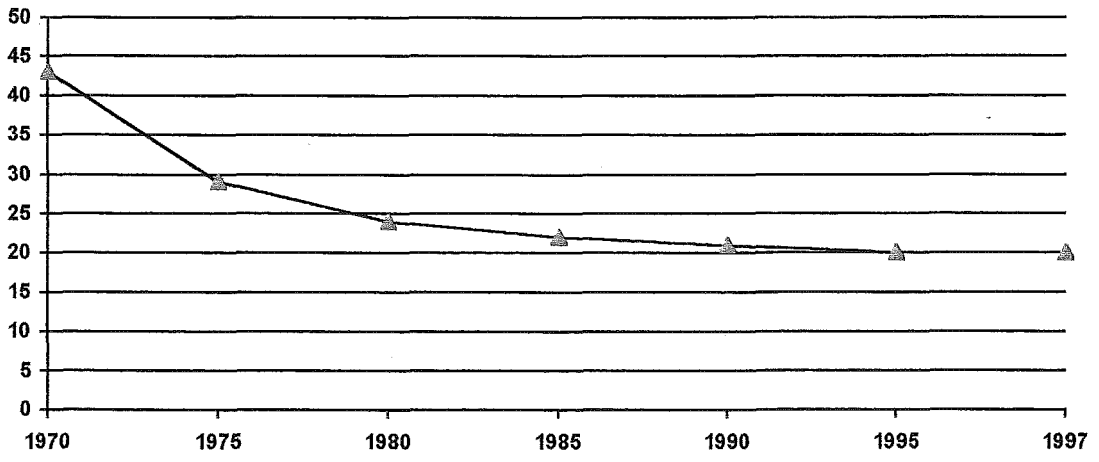

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[469] El 1970 la Garrotxa tenia 21 municipis.

[470] Entre el 1970 i el 1998 el nombre de centres s'ha reduït més de la meitat, exactament el 53,3%. Això ha estat possible, en part, gràcies a la construcció d'una escola llar (a Olot) i d'una escola comarcal (a la Vall d'en Bas).

La Garrotxa ha tingut un índex de concentració escolar mitjà-alt que només ha estat superat per les comarques del Baix Empordà, la Selva i el Gironès. D'altra banda, com que el nombre d'escoles ha disminuït gradualment i el nombre d'habitants ha augmentat progressivament, l'índex de concentració ha crescut any rere any. Al principi de la dècada dels 70 hi havia una escola per cada 952 habitants, el 1980 n'hi havia una per cada 1.886 habitants, al principi dels 90 hi havia un centre per cada 2.222 habitants i el 1995 n'hi havia un per cada 2.631 habitants.

Gràfic

Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

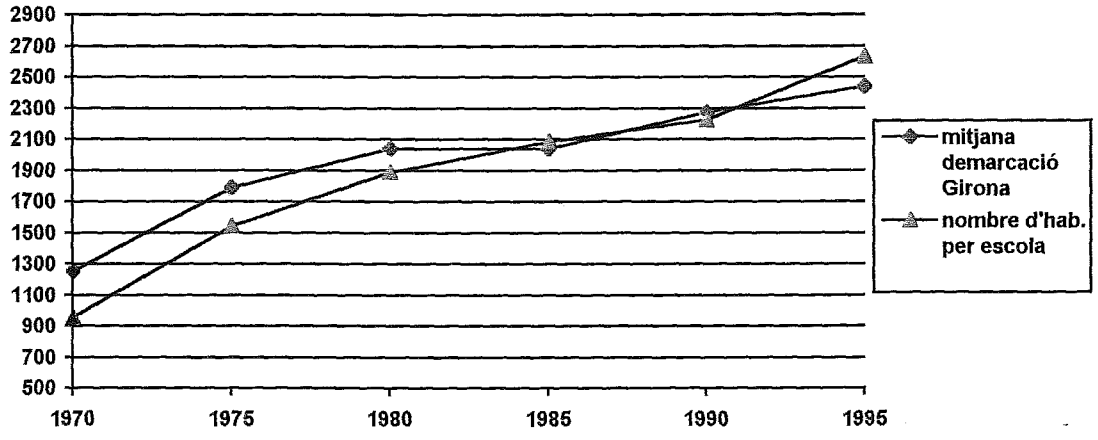

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

A la comarca de la Garrotxa, l'escola completa segueix un itinerari bastant peculiar i absolutament diferent del del conjunt de la demarcació: durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE els CC experimentaren un creixement notable, ja que es passà de 3 a 9 CC (l'increment fou del 200%), però a partir del 1981 i fins a l'actualitat no s'ha produït cap variació. Des d'aleshores la Garrotxa té 9 CC.

Evolució de l'escola cíclica

L'escola cíclica, en canvi, ha seguit la tendència marcada pel conjunt de les comarques gironines. Entre el 1970 i el 1980 la política de concentració escolar va afavorir la "desaparició" de 12 ECI (la reducció fou del 45%), durant els 5 cursos següents es "crearen" 3 ECI (l'increment fou del 37,5%), entre el 1986 i el 1990 no es produí cap variació, i entre el 1991 fins avui se n'ha suprimit només una. Avui dia la Garrotxa té 10 escoles cícliques.

Evolució de l'escola unitària

L'escola unitària també ha seguit una evolució similar a la del conjunt de les comarques gironines. Durant els períodes 1970-75 i 1981-85 és quan ha experimentat una davallada més intensa. En el primer període es passa de 20 escoles aula a 8 (la reducció és del 60%), i en el segon es passa de 7 EUNI a 2 (la reducció encara és més aguda, exactament del 71,4%). Una vegada més constatem que la política de desconcentració discreta iniciada pel govern de la Generalitat des que rep les competències en educació de ben poca cosa va servir per frenar el tancament de les escoles unitàries. Actualment la Garrotxa només té una EUNI, emplaçada a Beuda.[471]

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

Durant el període estudiat, el mapa escolar de la Garrotxa ha estat dominat per l'escola cíclica. Aquesta escola ha aplegat entre el 33,3% i el 52,4% de les escoles de la comarca. La segona escola amb importància ha estat fins al 1975 l'escola unitària i a partir del 1976 ho ha estat l'escola completa. Actualment menys de la meitat de les escoles de la Garrotxa, el 45%, són completes, el 50% són cícliques i el 5% restant són unitàries. Novament ens trobem amb una comarca on l'escola incompleta és majoritària.

[471] Aquesta escola imparteix educació infantil i educació primària, té 7 graus i 8 alumnes. És una de les poques escoles unitàries que s'han obert per primera vegada després de la LGE.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca de la Garrotxa (1970-1997)

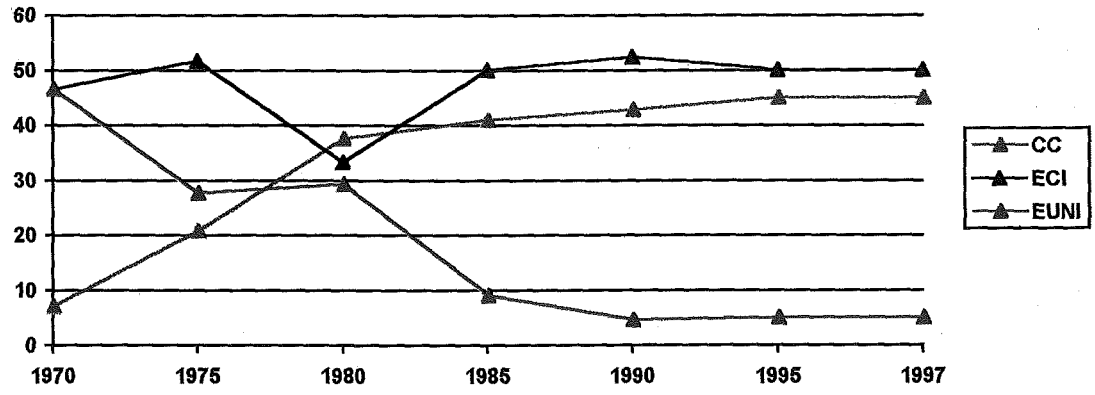

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

4.3.2.4. El Gironès

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

El Gironès és la segona comarca amb més escoles. Des del 1970 fins al dia d'avui ha aplegat entre el 16,4% i el 18,1% dels centres de la demarcació. El 1970 tenia 52 centres i actualment en té 36.[472] Aquesta reducció no ha estat, tal com succeeix al Baix Empordà, contínua. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE es produí una davallada notable del nombre de centres (es "tancaren" 15 escoles), des del 1981 fins al 1985 s'incrementaren moderadament ("s'obriren" 3 centres i la comarca tingué un total de 40 escoles), però des del 1986 fins ara la política de concentració discreta ha afavorit novament una reducció del nombre d'escoles (concretament, se n'han "tancat" 4).

Gràfic
Nombre de centres (1970-1997)

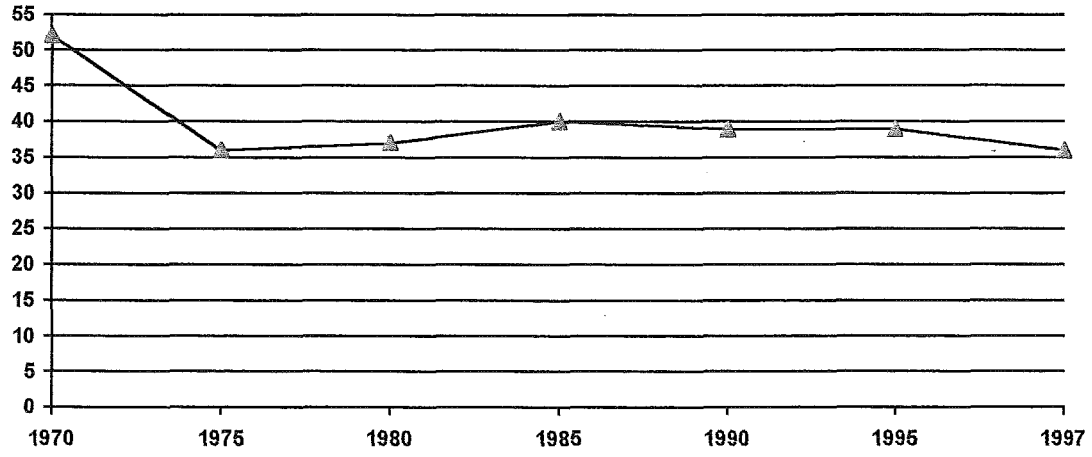

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

El Gironès ha estat, juntament amb la Selva, la comarca que ha tingut un grau de concentració escolar més elevat, sempre superior al de la mitjana de la demarcació. El 1970 hi havia una escola per cada 1.818 habitants (0,55) i el

[472] La reducció ha estat del 30,7%.

1980 se'n comptava una per cada 3.333 habitants (0,65). Durant el període de desconcentració discreta (1981-85) aquest índex disminuí lleugerament: el 1985 es calculava 1 escola per cada 3.030 habitants. A partir de l'any següent, però, i fins al 1996 –darrer curs del qual disposem de dades– l'índex va tornar a augmentar considerablement.

Gràfic
Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

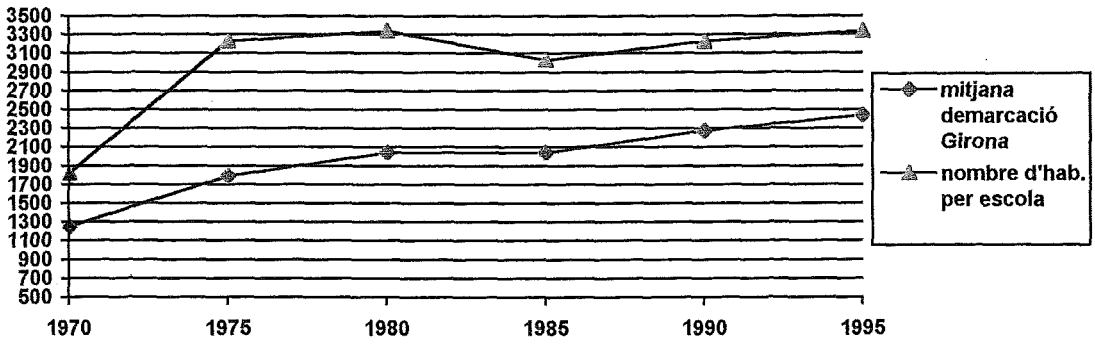

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

Al Gironès, l'escola completa ha evolucionat d'una manera semblant a com ho ha fet a la resta de la demarcació: entre el 1970 i el 1985 va experimentar un increment espectacular, ja que es "crearen" 16 CC (l'augment fou del 145%), i des del 1986 fins al 1998, si bé ha continuat augmentant, ho fa fet d'una manera més moderada: només s'han "creat" 2 CC (l'augment ha estat del 7,4%). Avui dia el Gironès té 29 CC i és la comarca amb més CC de la demarcació.

Evolució de l'escola cíclica

L'escola cíclica, en canvi, ha experimentat una evolució inversa. Al llarg del període estudiat ha davallat de manera gairebé constant. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE es "tancaren" 12 ECI (la reducció fou del 57%), des del 1981 fins al 1995 va augmentar de manera poc significativa –només es va "crear" 1 ECI–, i des del 1996 fins al dia d'avui ha tornat a davallar: s'han

"tancat" 3 ECI (la reducció ha estat del 33,3%). Actualment el Gironès només té, com el Pla de l'Estany, 9 ECI.

Evolució de l'escola unitària

L'evolució de l'escola unitària encara ha estat més àrdua. Durant els 5 primers anys d'aplicació de la LGE, període en què es porta a terme una concentració escolar massiva, se suprimiren 15 EUNI (el 70% de les escoles unitàries de la comarca), i entre el 1976 i el 1998 se'n "tancaren" 4 més (el 66%). Avui dia només hi ha una sola escola unitària, situada a Llambilles.[473]

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

Pel que fa al conjunt del mapa escolar, constatem que des del 1975 fins als nostres dies els CC han estat el tipus d'escola més representat, en segon lloc ho ha estat cíclica, i l'escola unitària ha tingut gairebé sempre un protagonisme escàs. Actualment més de tres quartes parts de les escoles, el 80,5%, són completes, el 16,7% són cícliques i el 2,8% restant són unitàries. En aquesta comarca l'escola incompleta només aplega el 19,5% de les escoles.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca del Gironès (1970-1997)

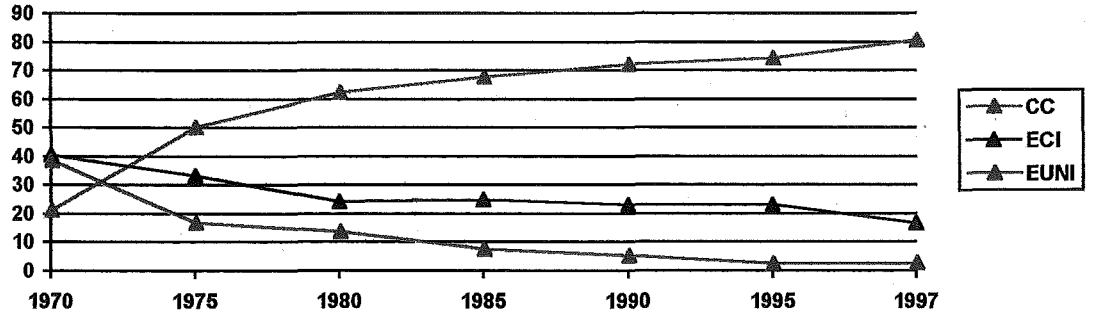

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[473] Actualment aquesta escola imparteix educació infantil i primària, té 2 graus i escolaritza 6 alumnes. El 1996 el municipi tenia 448 habitants.

4.3.2.5. El Pla de l'Estany

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

El Pla de l'Estany és la comarca amb menys escoles de la demarcació. Al llarg del període estudiant tan sols n'ha reunit entre el 5,9% i el 7%. Això s'explica, en part, pel fet de ser la circumscripció amb menys municipis[474] i també la menys poblada.[475]

Entre els anys 1970 i 1998, tal com succeeix a totes les comarques, el nombre de centres ha davallat considerablement.[476] Amb tot, però, no ho ha fet de manera continuada ni sempre ha tingut la mateixa intensitat. Durant els 5 primers anys d'aplicació de la LGE es "tancaren" 8 escoles i entre els anys 1996 i 1998 se n'han "tancat" 3. (Entre el 1976 i el 1995 el nombre de centres pràcticament no va experimentar cap variació.)

Gràfic
Nombre de centres (1970-1997)

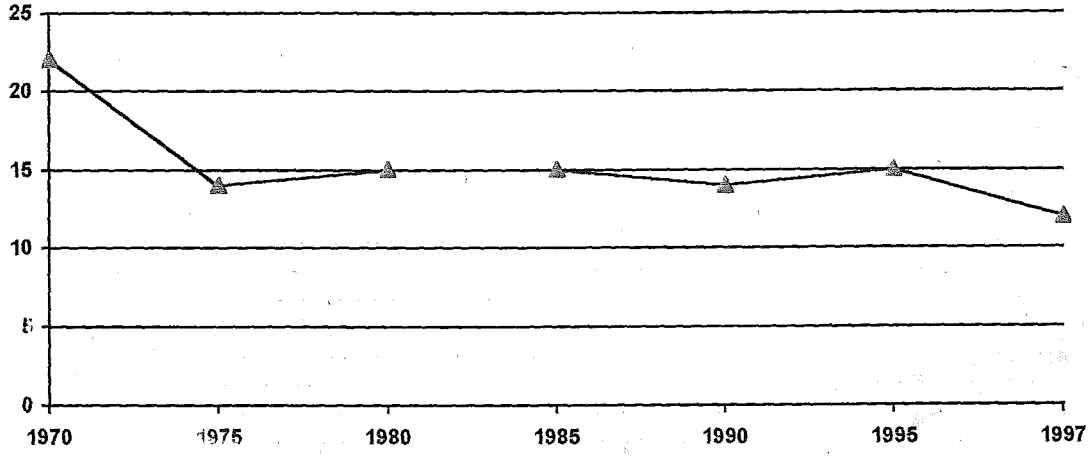

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[474] El 1970 tenia 11 municipis.

[475] El 1970 tenia 17.878 habitants i el 1995, 23.833.

[476] Durant el període estudiat la comarca perd el 45,4% dels centres.

Sortosament, el Pla de l'Estany sempre ha tingut un índex de concentració escolar relativament baix que ha oscil·lat entre l'1,23 i el 0,62. Tanmateix, a mesura que ens acostem a l'actualitat, l'índex augmenta progressivament. Al principi de la dècada dels 70 hi havia una escola per cada 813 habitants, el 1980 n'hi havia una per cada 1.428 habitants. Durant el curs 1990-91 es computava un centre per cada 1.515 habitants, i actualment hi ha una escola per cada 1.612 habitants. Avui dia és la tercera comarca de la demarcació de Girona que té més escoles per habitant. D'altra banda, cal remarcar que al llarg de tot el període estudiat l'índex de concentració escolar sempre ha estat inferior al de la demarcació.

Gràfic

Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

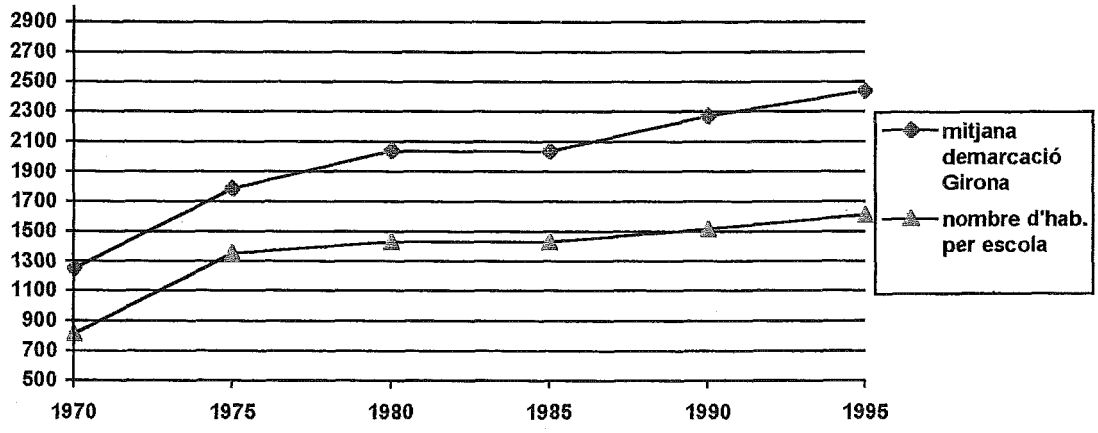

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

Al Pla de l'Estany, l'escola completa ha evolucionat d'una manera diferent del conjunt de les comarques gironines. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE els CC augmentaren de 3 unitats (el 1980 es comptabilitzaven 4 CC, un 300% més que el 1970), entre el 1981 i el 1985 es va "suprimir" 1 CC (la reducció fou del 25%), al llarg dels 5 anys següents es "crearen" 2 CC més (l'increment fou del 66,6%), i des d'aleshores fins avui no hi ha hagut cap

variació. Actualment el Pla de l'Estany té només 5 CC, i és la comarca amb menys escoles completes de la demarcació.

Evolució de l'escola cíclica

Al llarg del període estudiat el nombre d'ECI ha experimentat una evolució irregular. Durant la dècada dels 70 "desaparegueren" 8 ECI (la reducció fou del 72,7%)[477]; entre el 1981 i el 1985 se'n varen "crear" 5 (l'increment fou del 166%) i des del 1986 fins avui se n'han "suprimit" 2 (la reducció ha estat del 25%). Actualment el Pla de l'Estany té, com el Gironès, 6 escoles cícliques.

Evolució de l'escola unitària

L'escola unitària també s'ha reduït considerablement. Entre el 1970 i el 1998 han desaparegut 9 EUNI (la reducció ha estat, per tant, del 90%). La davallada més forta es va produir, com a la majoria de comarques, durant els 5 primers anys d'aplicació de la LGE. La política de concentració escolar va afavorir que durant aquest període se "suprimissin" 6 EUNI (és a dir, el 60%). Entre el 1976 i el 1980 se'n constata un increment notable, 4 EUNI, a causa de la reconversió de 4 antigues ECI que es queden en una sola unitat. Durant el període 1981-1990 es torna a produir una davallada intensa d'EUNI, ja que en desapareixen 6 (la reducció és del 75%). Entre el 1991 i el 1995 es "crea" una EUNI i entre el 1996 i el 1998 se'n "clausuren" 2. Actualment el Pla de l'Estany té una sola escola unitària, situada a Camós.[478]

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

Durant els darrers 28 anys el mapa escolar del Pla de l'Estany s'ha caracteritzat pel predomini de l'escola cíclica. Fins a mitjan dècada dels 80 la

---

[477] Cal precisar que 5 d'aquestes escoles no es clausuren, sinó que es transformen circumstancialment en escoles unitàries.

[478] El 1995 Camós tenia 621 habitants. Més d'un terç de la població activa, el 38,6%, treballava en el sector primari, gairebé la meitat, el 48,4%, ho feia en el secundari, i només el 13% restant treballava en els serveis. Actualment l'escola només imparteix educació infantil i té 5 alumnes de 3 graus diferents (p3, p4 i p5).

segona escola amb importància va ser la unitària, i a partir del 1986 fins avui ho ha estat l'escola completa. Actualment, el 50% dels centres són cíclics, el 41,6% són complets i el 8,4% restant són unitaris. Cal remarcar que durant tot el període estudiat l'escola incompleta ha estat l'escola més representada.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca del Pla de l'Estany (1970-1997)

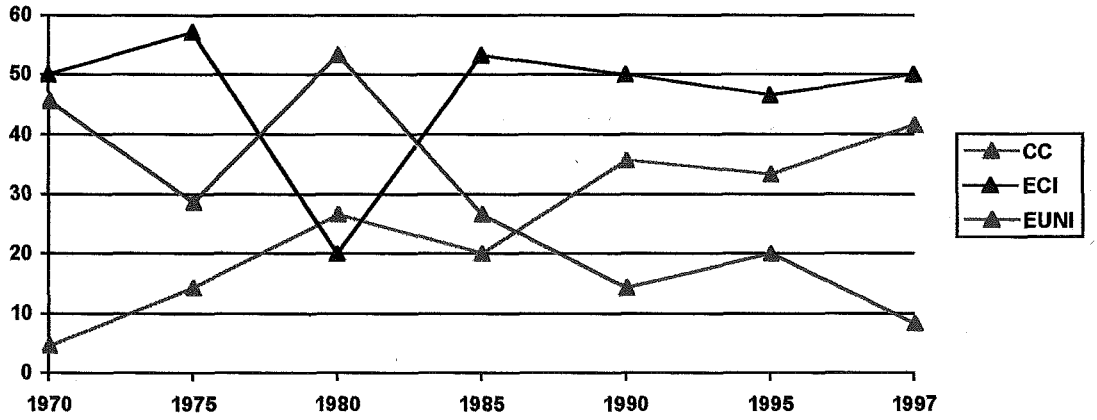

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

4.3.2.6. El Ripollès

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

El Ripollès és la segona comarca de la demarcació de Girona amb menys escoles. Des del 1970 fins a l'actualitat ha aplegat entre el 7% i el 9% dels centres de la demarcació. Això passa, en part, perquè és la segona comarca amb menys municipis.[479]

Durant el període estudiat la comarca ha reduït progressivament el nombre d'escoles.[480] Aquesta reducció, però, va ser especialment intensa durant el període 1970-75 –es "tancaren" 6 centres– i molt moderada durant els períodes 1976-95 i 1986-95 –ja que es "clausuraren" 3 i 2 escoles, respectivament–. Entre 1981-1985 i 1996-98 no s'observa cap variació. Actualment el Ripollès té 18 centres.

Gràfic
Nombre de centres (1970-1997)

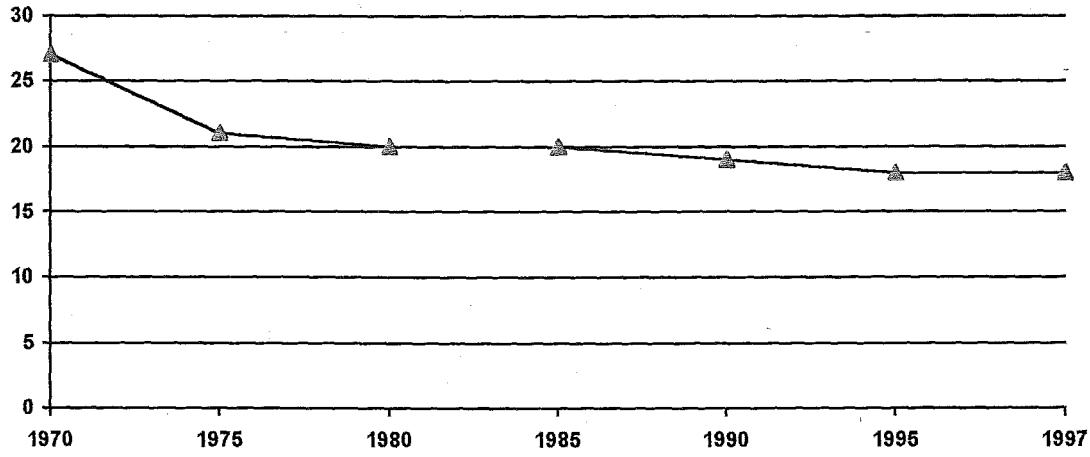

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[479] El 1970 el Ripollès tenia 16 municipis.

[480] La reducció ha estat del 33,3%.

El Ripollès, a diferència d'altres comarques, ha tingut un índex de concentració escolar bastant estable. Tan sols s'observa un canvi significatiu durant els 5 primers anys d'aplicació de la LGE. S'estima que el 1970 a la comarca hi havia una escola per cada 1.111 habitants (0,9), mentre que el 1975 n'hi havia una per cada 1.428 habitants (0,7). A partir del 1985 és una de les comarques més afavorides, ja que té un dels índexs de concentració escolar més baixos. El 1995 –darrer curs del qual disposem de dades– hi ha una escola per cada 1.470 habitants. Al llarg de tot el període, l'índex de concentració del Ripollès sempre ha estat inferior al de la demarcació.

Gràfic
Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

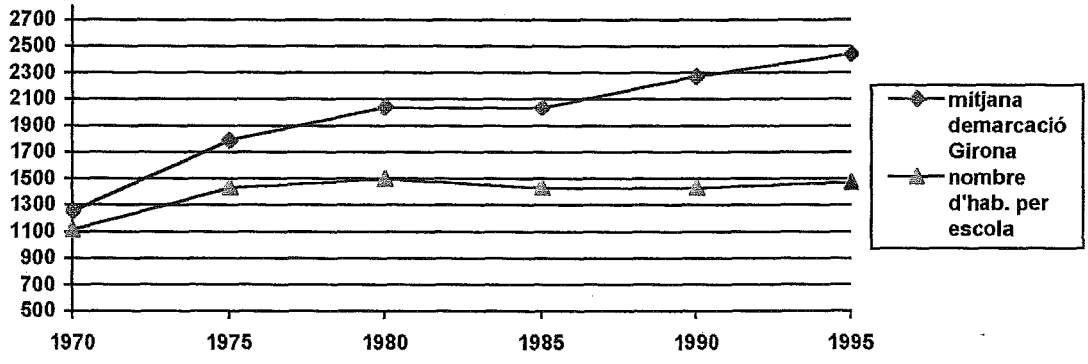

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

Al llarg del període estudiat l'escola completa del Ripollès, a diferència del que ha succeït en altres comarques, ha experimentat un increment gairebé imperceptible. El 1970 es comptabilitzaven 4 CC, al cap de 10 anys se'n comptaven 5, al principi de la dècada dels 90 n'hi havia 6, els mateixos que hi ha actualment. Entre el 1970 i el 1998 només es comptabilitzen 2 CC més. Aquesta comarca ha estat, juntament amb el Pla de l'Estany, una de les circumscripcions amb menys escoles completes.

Evolució de l'escola cíclica

L'escola cíclica ha experimentat, tal com succeeix al Baix Empordà, una evolució bastant irregular. *Grosso modo* podem parlar de 4 etapes. La primera coincideix amb els 10 primers anys d'aplicació de la LGE i es caracteritza per la supressió massiva d'ECI. Al principi de la dècada dels 70 es computaven 10 ECI, mentre que al principi dels 90 només en quedaven 2 (la reducció fou del 80%). La segona fase s'inicia el 1981 i finalitza el 1990. La política de desconcentració discreta, entre altres factors, fa augmentar en 5 unitats el nombre d'escoles cícliques (l'increment és d'un 250%). Durant la tercera fase, 1991-1995, es va tornar a produir una davallada, ara, però, més minsa, ja que es "tancaren" només 2 ECI (la reducció fou del 28,6%). Durant els anys 1996-1998, quarta fase, el nombre d'ECI s'ha mantingut. Avui dia es comptabilitzen 5 escoles cícliques. Cal remarcar que és una de les comarques amb menys escoles cícliques de la demarcació.

Evolució de l'escola unitària

L'escola unitària també ha seguit un periple bastant irregular. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE, i contradient la tendència general, el nombre d'EUNI va augmentar de manera molt modesta. El 1980 es comptabilitzaven 13 EUNI, una més que el 1970 (l'increment fou del 8,3%). Tanmateix, des del 1981 fins al 1990 s'obre un nou període caracteritzat per la davallada accentuada d'escoles unitàries. Durant els 10 primers anys en què la Generalitat de Catalunya va gestionar l'educació del país es "tancaren" 7 EUNI (la reducció fou del 53,8%), entre el 1990 i el 1995 es va comptar amb una escola unitària més, i en els 3 darrers anys, la política de concentració discreta i la davallada demogràfica han fet que s'hagin tancat 5 EUNI (la reducció ha estat del 71,4%). Actualment el Ripollès disposa només de 3 EUNI, emplaçades a Ogassa[481], Planoles[482] i a la Colònia Estabanell (localitat que [illegible] municipi de Camprodon).[483]

---

imparteix educació infantil i educació primària i té 11 alumnes de 6 graus
unicipi tenia 245 habitants i més d'una quarta part de la població activa es
oles o ramaderes.

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

Al llarg del període estudiat, el mapa escolar del Ripollès també ha estat sotmès a una modificació permanent. Tot i això, des del 1970 fins a mitjan anys 80, l'escola unitària és, tal com succeeix al Baix Empordà, l'escola hegemònica.[484] La segona escola en importància és l'escola completa i la tercera és l'ECI. A partir de la dècada dels 90 aquest ordre queda alterat i avui dia l'escola més representada és la completa (aplega el 42,8% dels centres), en segon lloc ho és la cíclica (35,7%) i en tercer lloc la unitària (21,4%). Amb tot, però, cal tenir en compte que l'escola incompleta agrupa el 57,1% dels centres.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca del Ripollès (1970-1997)

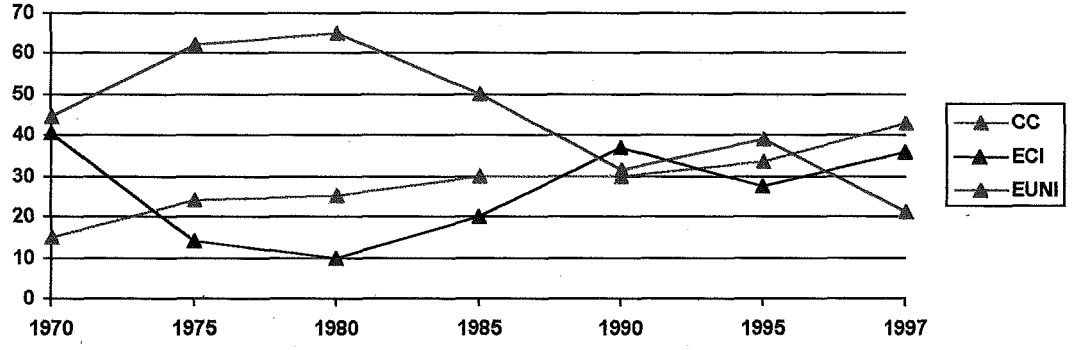

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

---

[482] L'escola de Planoles també imparteix educació infantil i educació primària i té 10 alumnes de 6 graus diferents. El poble tenia 265 habitants el 1995 i només l'11% de la població activa es dedicava al sector primari.

[483] Aquesta escola imparteix els dos nivells d'educació i té 6 alumnes de 5 graus diferents. Tot i no disposar de dades precises, la majoria de la població activa de la Colònia treballa en el sector secundari.

[484] Durant aquest període, entre el 44,4% i el 50% dels centres de la comarca tenen una sola aula.

4.3.2.7. La Selva

Evolució del conjunt de les escoles de la comarca

La Selva ha estat, llevat del període 1970-75, la quarta comarca amb menys escoles de la demarcació. Durant el període estudiat aquesta comarca ha vist reduir significativament el nombre de centres.[485] Tal com succeeix a l'Alt Empordà, la davallada dels centres no ha estat contínua ni progressiva. *Grosso modo* podem parlar de quatre fases: a) 1970-1980, b) 1981-1985, c) 1986-1995, i d) 1996-1998. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE es produí una davallada intensa del nombre d'escoles (se'n "tancaren" 14), durant els 5 anys següents es canvià la tendència i s'incrementà discretament el nombre de centres (se'n "crearen" 3), entre el 1986 i el 1995 es torna a produir una davallada, ara més suau que no pas durant primer període (es "clausuren" només 2 centres), i entre el 1996 i el dia d'avui no es produeix cap variació. Actualment la Selva té 28 centres.

Gràfic

Nombre de centres (1970-1997)

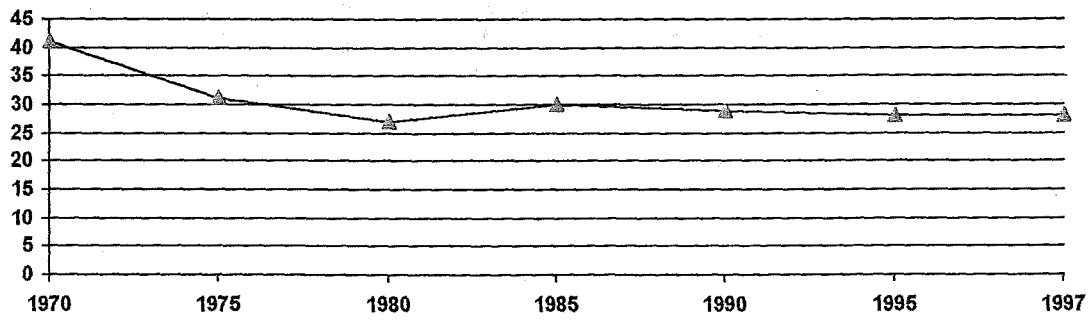

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Des del principi de la dècada dels 70 fins als nostres dies la Selva ha estat –juntament amb el Gironès– una de les comarques amb menys escoles per habitant. El 1970 es computava una escola per cada 1.724 habitants (0,58), el 1980 n'hi havia una per cada 3.030 habitants. Al principi de la dècada dels 90 hi havia una escola per cada 3.571 habitants, i actualment es calcula que té un

[485] Al principi de la dècada dels 70 tenia 41 centres i actualment en té 28. La reducció ha estat, per tant, del 31,7%.

centre per cada 3.703 habitants (0,27). Aquesta comarca sempre ha tingut un índex de concentració escolar superior al del conjunt de la demarcació.

Gràfic
Nombre d'habitants per escola (1970-1995)

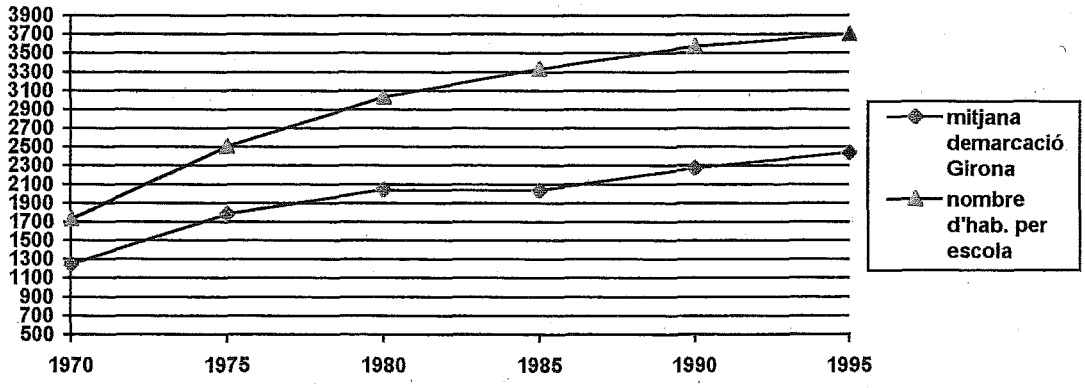

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

Evolució de l'escola completa

L'escola completa de la Selva ha augmentat progressivament llevat del període 1985-1990. Aquest augment, però, no sempre ha tingut la mateixa intensitat. Entre els anys 1970-1985, i com a conseqüència de les directrius marcades per la LGE, es "crearen"16 CC (l'augment fou del 228%), entre el 1991 i el 1998 se'n "crearen" 4 (18,1%). Avui dia la Selva té 26 CC i, juntament amb el Gironès, és la comarca que té més CC de la demarcació.

Evolució de l'escola cíclica

L'escola cíclica de la Selva ha evolucionat d'una manera similar al conjunt de les ECI de la demarcació. Durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE i com a conseqüència de la política de concentració dura, se "suprimiren" 14 ECI (la reducció fou del 77%). Entre el 1981 i el 1985 es produí una tímida recuperació, ja que es "crearen" 2 ECI (l'increment fou del 50%), però a partir del 1986 fins als nostres dies la política de concentració discreta, entre altres factors, ha afavorit la "supressió" de 4 ECI (66,6%). Actualment la Selva és la comarca amb menys ECI, ja que només en té 2.

L'evolució de l'escola unitària

L'escola unitària ha experimentat una evolució encara més negativa perquè ha disminuït de manera progressiva fins a arribar a desaparèixer. El 1970 es computaven 16 EUNI, el 1980 3 EUNI, al principi de la dècada dels 90 només hi havia 1 sola escola unitària a Massanes[486], i a partir del 1995 ja no se'n troba cap. Actualment és l'única comarca de la demarcació sense escola unitària.

Evolució del mapa escolar a partir del protagonisme de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària

El mapa escolar de la Selva és, en termes generals, bastant similar al del Gironès: des del 1975 predomina l'escola completa per sobre de la cíclica i de la unitària, i des del 1980 la segona escola en importància és l'ECI. Respecte del grau de representativitat de l'EUNI, només podem afirmar que des del 1970 fins al 1995 ha estat l'escola menys representada. Actualment el 92,8% dels centres són complets i el 7,2% restant són cíclics. L'escola incompleta, doncs, té un nivell de representativitat bastant escàs.

Gràfic

Representativitat de l'escola completa, de la cíclica i de la unitària a la comarca de la Selva (1970-1997)

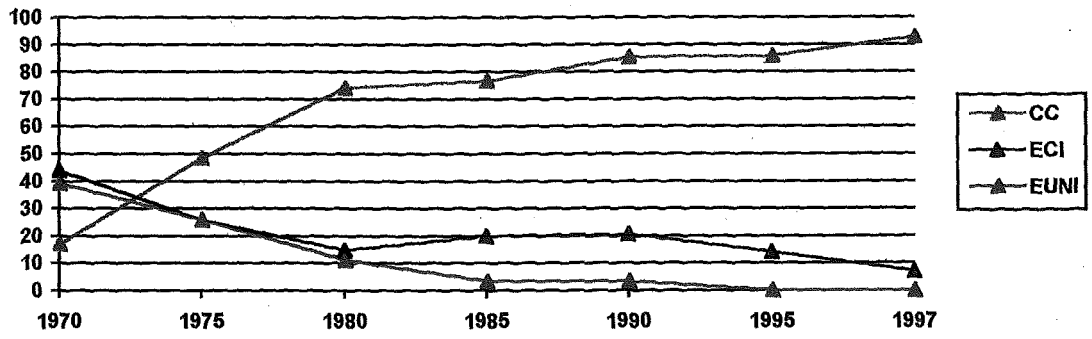

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Full d'estadística (Departament d'Ensenyament) i del FOP (MEC)

[486] En aquesta època l'escola impartia dos nivells educatius i tenia 7 alumnes de 4 graus diferents. El 1990 el municipi tenia 477 habitants i només el 5% de la població activa es dedicava a l'agricultura o a la ramaderia. L'àmplia majoria de la població, el 90%, treballava en la indústria.

CAPÍTOL V

L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA D'AVUI A LES COMARQUES GIRONINES (CURS 1997-98)

5.1. INTRODUCCIÓ

En aquest capítol volem donar a conèixer des d'una perspectiva àmplia i oberta la realitat actual de l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines. En la primera secció analitzem diversos elements estructurals, com ara la composició de la plantilla, les característiques dels edificis, els serveis que ofereixen aquests centres, les fonts de finançament, etc. En la segona i en la tercera secció ens interessem per les característiques dels mestres i dels alumnes; i en la quarta secció fem un breu repàs del tipus de relacions que mantenen aquestes escoles amb diverses institucions públiques i amb alguns serveis educatius del Departament d'Ensenyament. Tota la informació que aportem en els apartats esmentats complementa d'alguna manera la secció 4.2.7., on hem parlat d'algunes de les característiques bàsiques de les escoles unitàries i cícliques d'avui de les comarques gironines.

La cinquena secció és un apartat relativament independent dels anteriors en el sentit que s'hi examina fins a quin punt les virtuts de l'escola unitària i cíclica es compleixen en les escoles rurals de la nostra demarcació. En aquesta secció, doncs, ens dediquem a contrastar alguns dels elements que –segons el discurs dignificador– caracteritzen la "nova escola rural" amb allò que succeeix en la realitat. En la secció següent analitzem els punts forts i els punts febles de l'escola rural[487] a partir del discurs dels mestres i d'altres agents vinculats a aquest tipus d'escola.

En la vuitena secció demanem a diferents agents que facin una valoració de la política educativa referida a l'escola unitària i cíclica que s'ha portat a terme fins al dia d'avui, i a la novena secció presentem la valoració que fan de l'evolució d'aquest tipus d'escola en els darrers 20 anys. A la secció següent tractem tres temes recurrents en jornades i fòrums de discussió sobre l'escola rural: en primer lloc parlem de la formació inicial, en segon lloc presentem diverses valoracions sobre la reforma educativa (LOGSE), i tanquem la secció

[487] Recordem al lector que quan parlem d'escola rural ens referim a l'escola unitària i cíclica.

analitzant els aspectes positius i negatius de les supraestructures educatives que s'han oficialitzat a partir de la dècada dels 80.

A la penúltima secció analitzem la percepció social de l'escola rural i mirem d'esbrinar el futur que se li pronostica. Finalment, a la darrera secció exposem, d'una banda, les raons per les quals val la pena demanar la continuïtat de l'escola unitària i cíclica i, d'altra banda, donem a conèixer les accions que –segons els agents que hem entrevistat– cal emprendre per fer-ne efectiva la plena consolidació.

5.2. DADES BÀSIQUES SOBRE LES ESCOLES (UNITÀRIES I CÍCLIQUES DE LES COMARQUES GIRONINES)

5.2.1. PRESENTACIÓ GENERAL

En el capítol anterior hem vist que les comarques gironines tenen 92 escoles incompletes –72 escoles cícliques i 20 escoles unitàries–. La gran majoria, el 96,7%, ofereix els mateixos trams educatius que les escoles completes, el 2,2% només imparteix preescolar i l'1,1% restant imparteix EGB. Ara, però, amb l'objectiu de conèixer alguna cosa més de l'estructura bàsica d'aquestes escoles, ens proposem parlar de la composició de la plantilla, de les supraestructures de les quals formen part, de les característiques i de l'estat dels edificis, de l'emplaçament dels centres, de l'estat de la xarxa viària, dels serveis que ofereixen els centres i els municipis, del finançament, etc.

5.2.2. LA PLANTILLA

Més de la meitat de les escoles incompletes, el 60,5%, té entre 1 i 2 mestres a temps complet (mestres tutors), el 19,7% en té entre 3 i 4 i el 19,8% en té 5 o més. A partir d'aquests percentatges deduïm que la majoria de les escoles unitàries i cícliques són petites o mitjanes i només una minoria les podem considerar grans.

Tal com hem apuntat en el marc teoricoanalític, una gran part de les escoles incompletes de la nostra demarcació s'ha beneficiat de la política de recursos humans que des de la dècada dels 90 porta a terme el Departament d'Ensenyament. Aquesta política ha permès que actualment gairebé totes les escoles, el 90,2%, disposin de mestres itinerants. Amb tot, però, no la podem donar per acabada, perquè el 9,8% de les escoles unitàries i cícliques encara no disposa de mestres especialistes itinerants.

Cal fer palès que el nombre mitjà de mestres itinerants per centre és de 3. Així doncs, en termes generals, es compleix l'acord de plantilles del juliol del 1997. Si analitzem els percentatges desglossats, però, ens adonem que prop d'una quarta part d'aquests centres està per sota dels mínims pactats, perquè només té entre 1 i 2 mestres itinerants. Tot i això, el 25,4% en té 4 o més.

De quines especialitats són els itinerants de les escoles incompletes de les comarques gironines? Els itinerants que més abunden –presents en el 92,2% de les escoles que tenen mestres d'aquest tipus– són de l'especialitat d'educació física, els segueixen els de llengua estrangera –88,3%–, de música –80,5%– i a molta distància se situen els mestres d'educació especial –22,1%– . És evident que l'ampliació i la generalització del quart especialista –d'educació especial– és la gran assignatura pendent.

5.2.3. LES SUPRAESTRUCTURES ESCOLARS

Gairebé tots els centres incomplets, el 88,2%, ja no es troben aïllats perquè han optat per formar part de les supraestructures escolars que s'oficialitzen al final de la dècada dels 80; ens referim a les zones escolars rurals (ZER) i als agrupaments funcionals (AF). Només l'11,8% de les escoles petites continua treballant de manera independent.[488]

Tres quartes parts de les escoles que han optat per integrar-se en una supraestructura han escollit la modalitat de la ZER i només una quarta part ha preferit l'AF.

Actualment les comarques gironines tenen 15 ZER, repartides de la manera següent: 5 a l'Alt Empordà, 4 al Baix Empordà, 2 a la Garrotxa, 1 al Gironès, 1 al Pla de l'Estany i 2 al Ripollès. Més de la meitat de les ZER, el 55,8%, es poden considerar *adultes* perquè fa 6 o més anys que funcionen; gairebé un

[488] Fent cas de les explicacions dels mestres que no formen part de cap ZER ni AF, hem de dir que les escoles que actuen per lliure no vol dir necessàriament que es trobin aïllades. Hi ha escoles que avui no estan integrades a cap supraestructura escolar i estan perfectament al corrent de les innovacions educatives, dels ajuts del Departament, de les trobades d'escola rural, etc.

terç són joves, ja que fa entre 4 i 5 anys que funcionen, i només l'11,6% són de creació recent, ja que fa entre 2 i 3 anys que s'han constituït oficialment. D'altra banda, cal dir que predominen les ZER grans per sobre de les ZER mitjanes i petites: el 67,8% estan formades per 5 o 6 escoles, el 32,2% estan formades per 4 centres i el 23,2% restant en tenen 2 o 3.

Pel que fa als AF, n'hem comptabilitzat 8 en total, i els trobem a les comarques de l'Alt Empordà (4 AF), la Garrotxa (1 AF), el Gironès (1 AF), el Pla de l'Estany (1 AF) i la Selva (1 AF). Com que la legalització d'aquesta supraestructura no es produeix fins a principi dècada dels 90, no hi ha cap AF al qual puguem considerar *adult*. La gran majoria, el 85,7%, són de creació molt recent (entre 2 i 3 anys) i només el 14,3% els podem considerar joves (entre 3 i 4 anys). Aquestes dades fan palès, al nostre entendre, que tots els AF es troben encara en fase experimental. D'altra banda, cal dir que els AF, a diferència de les ZER, són –pel que fa a la composició– més petits: el 41,2% està format per 2 o 3 escoles i el 58,8% restant en té 4.

Gràfic
Distribució de les ZER i els AF per comarques
Curs 1997-98

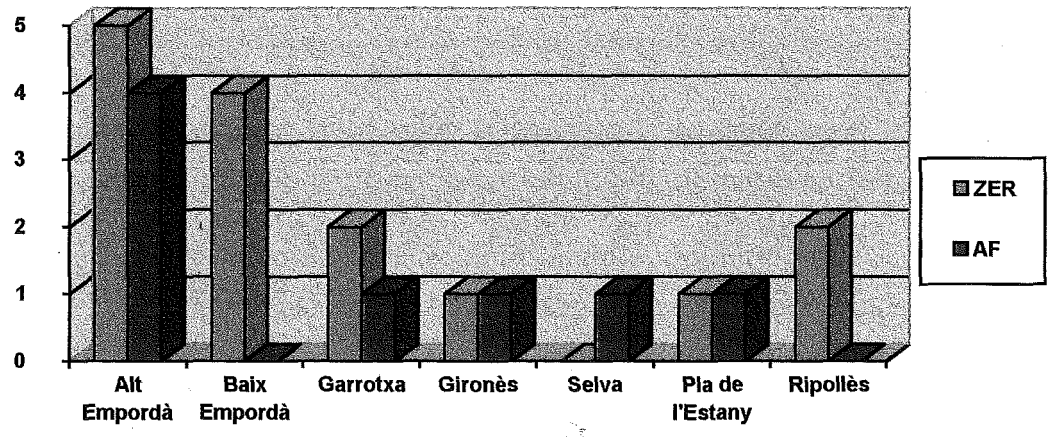

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Ensenyament

Gràfic
Mida de les ZER i els AF. Curs 1997-98

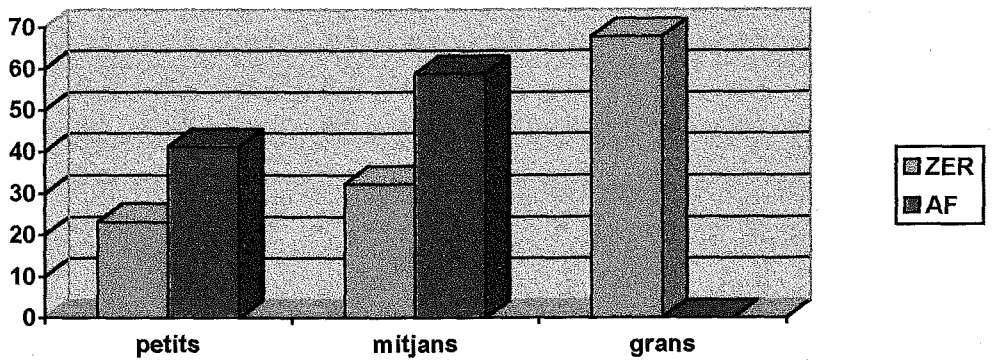

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

Dels avantatges o inconvenients que comporten aquestes supraestructures, no en diem res en aquest apartat, perquè els analitzarem específicament més endavant.

5.2.4. CARACTERÍSTIQUES DELS EDIFICIS

5.2.4.1. Antiguitat, tipus d'edifici i estat de conservació

Malgrat que pocs mestres coneixen la història del centre on actualment treballen[489], podem dir, a manera orientativa, que la majoria de les escoles unitàries i cícliques té una antiguitat notable: el 47,8% fa més de 40 anys que funciona de manera ininterrompuda, el 26,1% fa entre 40 i 21 anys que funciona, i el 26,1% restant té 20 anys o menys.

A diferència del que succeeix en alguns instituts d'educació secundària (IES), gairebé tots els centres incomplets, el 97,7%, s'emplacen en edificis fixos i només un percentatge residual, el 2,3%, es troba en mòduls prefabricats. Amb

[489] Aquesta qüestió només ha estat contestada pel 30% dels directors o equips directius.

tot, però, està previst que en un futur el 29% dels edificis fixos –sempre segons els mestres– s'emplaci en un altre lloc.

Pel que fa a l'estat dels edificis, en termes generals, deixen molt a desitjar. Contràriament al que nosaltres pensàvem, només el 29,9% dels mestres considera que les seves escoles estan ben conservades, el 35,1% afirma que el grau de conservació és regular i, sorprenentment, el 35% diu que la seva escola es troba en un estat de conservació dolent o pèssim. Tenint en compte això, la gran majoria de les escoles rurals de les nostres comarques no compleix les condicions mínimes per impartir-hi educació.

Si bé pot fer l'efecte que la informació que acabem de presentar s'ha aconseguit a partir de fonts molt subjectives i arbitràries[490], nosaltres pensem que és bastant fonamentada. Quan demanem als mestres que justifiquin per què consideren que les seves escoles es troben en un estat de conservació regular, dolent o pèssim, ens responen el següent:

> "La nostra escola, quan plou, és tot un espectacle: hi ha goteres per totes bandes i hem d'omplir la classe de galledes per recollir l'aigua. A l'aula dels més petits hi ha una humitat terrible. A banda de no poder enganxar res a les parets, l'ambient és, sobretot a l'hivern, desagradable. Encara no sé com hi fem classe. Com que les finestres no ajusten bé, el fred entra pertot arreu i ens pelem de fred. Quan ens queixem ens diuen que apugem la calefacció i que ja ho arreglaran, però què fem de gastar més gasoil si tot se'n va pels finestrals? Els lavabos són infectes, no només perquè no els netegen quan toca, sinó perquè el que s'ha fet malbé no hi ha manera que ho arreglin. L'estructura elèctrica és un desastre; quan fem anar uns quants aparells alhora sempre se'n va el llum, estem tips de demanar que ens arreglin la instal·lació elèctrica i que de passada enganxin bé les rajoles de l'entrada; etc."

A banda d'aquests dèficits –que segons el nostre parer són absolutament impropis de l'escola pública de la fi del segle XX–, hi ha qui també considera que la seva escola no es troba en una situació òptima a causa del mal estat

[490] Recordem que se'ls demanava el següent: "Quin és l'estat de conservació actual de l'edifici o dels mòduls prefabricats?"

del mobiliari, de l'escassedat de l'espai, de l'estètica de l'edifici –"a la nostra escola li falta una bona mà de pintura"–, etc.

5.2.4.2. Els espais escolars

Des del principi d'aquesta tesi afirmem que l'escola unitària i cíclica es caracteritza, d'una banda, perquè l'espai escolar que forma part del centre és escàs i poc fraccionat i, d'altra banda, perquè utilitza espais municipals i comarcals que, si bé tenen una funció socialitzadora, no han estat construïts amb objectius escolars. Fins a quin punt aquesta afirmació genèrica constitueix una realitat en el cas de les comarques gironines?

Pel que fa a l'escassedat de l'espai escolar, constatem que la gran majoria de les escoles petites té menys espais que les escoles graduades: el 89% no té una aula específica per fer-hi teatre o altres representacions artístiques, el 78,6% no disposa d'aula de música, el 70% no disposa d'aula d'informàtica, el 66,7% no té sala d'educació física i el 66,2% no té sala de lectura. En canvi, són una minoria les escoles que no tenen despatx propi –el 25,9%– o zona d'esbarjo –7,3%–. Aquests percentatges fan palès que bona part de les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines no només tenen un espai escolar reduït, sinó que, a més, tal com prevèiem, aquest espai es troba escassament fraccionat.

El fet que aquestes escoles tinguin pocs espais especialitats per desenvolupar-hi determinades activitats escolars fa que utilitzin espais municipals i comarcals[491] que han estat construïts amb finalitats diverses. Segons les dades de l'enquesta, el 71,6% de les escoles unitàries i cícliques fan servir espais municipals tan diversos com ara, per ordre d'importància, el local social del poble, el poliesportiu, la zona esportiva oberta, el teatre, la sala de ball, la biblioteca municipal, l'ajuntament, la rectoria (edifici del Bisbat), els prats i els descampats, etc. D'altra banda, un percentatge inferior, el 23,8%,

[491] Ens referim a espais de propietat municipal però que es troben en municipis diferents d'on hi ha l'escola.

utilitza espais comarcals com la piscina, el pavelló, el camp d'esports, les pistes de tennis, les escoles tancades, el teatre, etc.

Taula

Espais municipals i comarcals utilitzats per les escoles unitàries i cícliques

Espais municipals	**Espais comarcals**	**Activitats que es realitzen als espais municipals**	**Activitats que es realitzen als espais comarcals**
Zona esportiva Camp de futbol Poliesportiu Camp d'esports Pistes Piscina Local social Sala polivalent Centre cívic Teatre Sala de ball Ajuntament Biblioteca Pis del mestre Llar d'infants Prats del voltant Càmping Fàbriques Rectoria Església vella	Pavelló Camp d'esports Camp de futbol Pistes de tennis Piscina Teatre Biblioteca Escoles tancades	Educació física Educació plàstica Educació musical Esbarjo Festes de l'escola Estudi del medi Despatx Exposicions de l'escola Teatre i espectacles diversos	Educació física Teatre i altres espectacles Activitats del projecte educatiu

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

5.2.5. EMPLAÇAMENT I ESTAT DE LA XARXA VIÀRIA DE L'ESCOLA

5.2.5.1. L'emplaçament

Si bé en analitzar el mapa escolar del curs 1995-96 –darrer curs del qual disposem de dades demogràfiques– ja hem fet palès que l'escola unitària i

cíclica de les comarques gironines s'emplaçava majoritàriament en pobles petits –de menys de 3.000 habitants– i semirurals, a partir dels qüestionaris també sabem que una part considerable d'aquestes escoles, el 67,8%, es troba a la plana, el 25% a la muntanya, el 5,9% a la costa i l'1,2% restant a l'alta muntanya. Aquesta distribució dificulta, una vegada més, la identificació de l'escola unitària i cíclica únicament i exclusivament amb *l'escola rural.*

Gràfic

Les escoles incompletes segons les característiques orogràfiques

Curs 1997-98

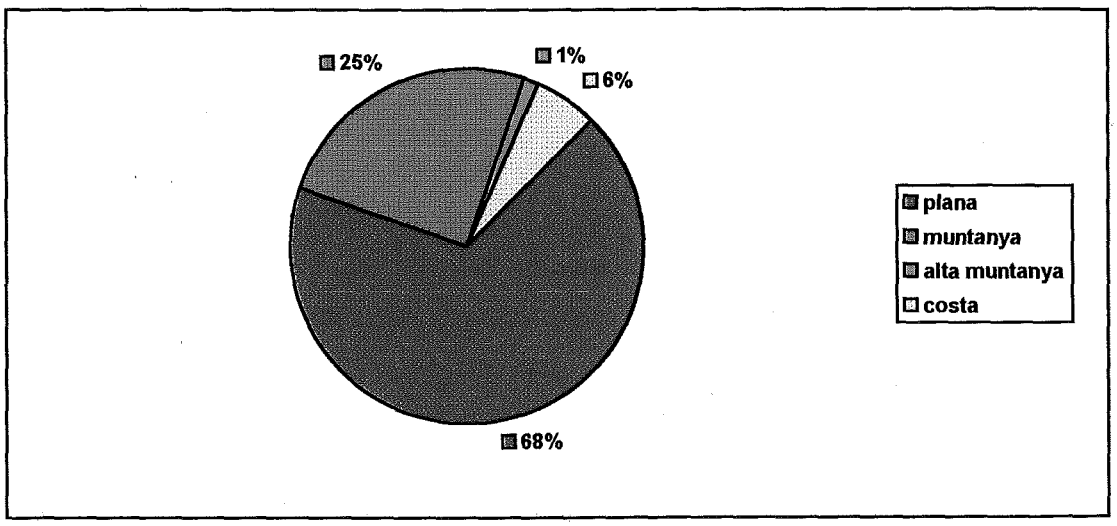

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

Considerem que més de tres quartes parts de les escoles incompletes de la demarcació, el 77,8%, no estan aïllades geogràficament perquè es troben al centre del poble, i només el 22,2% restant se situa als afores. El fet que gairebé una quarta part s'emplaci a l'extraradi no necessàriament s'ha de veure com una cosa negativa. Hi ha qui diu que "d'aquesta manera podem estar més a prop de la natura; ens trobem amb un entorn més tranquil; tenim tot l'espai que volem; cap pare o mare s'entreté a mirar què fem o què deixem de fer, tenim absoluta autonomia i independència", etc. Amb tot, però, la majoria ho percep com un inconvenient, perquè fa que els nens s'hagin de desplaçar en cotxe per anar a l'escola.

La majoria dels mestres de les escoles emplaçades al mig del poble en fan una lectura positiva, perquè "afavoreix la interacció entre l'escola i la resta de la comunitat", perquè "així estem a prop de l'ajuntament i de la fonda on anem a dinar cada dia", perquè "ens desplacem fàcilment a qualsevol lloc del poble", perquè "els alumnes poden venir tot sols i si volen amb bicicleta", etc.

En quantificar el nivell d'acontentament respecte de l'emplaçament del centre, constatem que el 90% dels mestres n'està satisfet i només el 10% prefereix canviar de lloc perquè considera que l'escola, a banda del que ja hem explicat, es troba en un lloc massa perillós –"molt a prop de la carretera"– o poc silenciós –"prop d'un polígon industrial".

5.2.5.2. L'estat de la xarxa viària

L'estat de conservació de la xarxa viària que ens permet accedir a les escoles unitàries i cícliques de les nostres comarques és millor que l'estat de conservació dels edificis. Dos terços dels mestres, el 66,7%, consideren que els camins o les carreteres són molt bons o bons i el 33,3% restant afirma tot el contrari. Aquests percentatges revelen que avui dia encara hi ha un terç de les escoles que –des de la perspectiva dels mestres– tenen una xarxa viària deficitària.

5.2.6. SERVEIS QUE OFEREIXEN L'ESCOLA I EL MUNICIPI

5.2.6.1. Els serveis de l'escola

Tant en l'emmarcament teòric com en les hipòtesis hem afirmat que les escoles unitàries i cícliques ofereixen, en general, pocs serveis paraescolars –menjador, transport, activitats extraescolars, llar d'infants, etc.–. Aquests serveis són, segons el nostre parer, determinants per aconseguir una estabilització o, anant bé, un augment del nombre d'alumnes. Vegem-ho tot seguit.

El menjador

El 50% de les escoles incompletes ofereix servei de menjador, però no totes les que ofereixen aquest servei es queden a dinar a l'escola. La manca d'espai d'algunes escoles rurals fa necessari buscar alternatives que, per als que no estan familiaritzats amb aquesta realitat, es consideren poc apropiades, provisionals, indignes, etc. A les nostres comarques, si bé més de la meitat de les escoles amb servei de menjador es queden a dinar al centre, n'hi ha una part important que van a la fonda o a una sala habilitada de l'ajuntament.

Taula

El servei de menjador a les escoles incompletes. Curs 1997-98

Lloc on es queden a dinar els alumnes de les escoles unitàries i cícliques	**% sobre el total d'escoles que ofereixen menjador**
A l'escola	66,7%
A la fonda	30,6%
A altres llocs	2,8%

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

Contradient la percepció de les persones desvinculades de l'escola rural, la gran majoria dels mestres que van a dinar amb els alumnes a la fonda, el 80%, diu que això no li suposa cap inconvenient. Fins i tot hi ha qui diu que és positiu perquè d'aquesta manera els nens i nenes "desconnecten del centre" i es familiaritzen amb altres espais.

A causa dels pocs alumnes que hi ha a les escoles unitàries i cícliques, bona part dels menjadors escolars tenen pocs alumnes: el 57,1% té 20 alumnes o menys, el 25,8% en té entre 21 i 40 i el 17,1% restant en té entre 41 i 56. Unes xifres com aquestes dificulten, òbviament, l'organització d'una xarxa de menjadors escolars convencional.

El transport escolar

Pel que fa al transport escolar, els resultats encara són més minsos. Només el 23,8% dels centres disposa d'aquest servei. Aquest percentatge tan baix s'explica en part perquè a les escoles incompletes gairebé només hi van els nens i nenes del mateix municipi. Amb tot, però, cal tenir present que cada vegada més també hi van alumnes de pobles veïns i fins i tot de ciutats relativament properes. Tant és així que darrerament hi ha qui parla de la necessitat de generalitzar aquest servei. Val a dir que la posada en marxa d'un servei de transport escolar que portés els nens i nenes de la ciutat cap a escoles petites no seria un fet absurd si tenim present que permetria, entre altres aspectes, descongestionar les escoles de les grans urbs i, en canvi, augmentar el nombre d'alumnes de les escoles incompletes. Aquesta opinió segurament no és compartida per la majoria de mestres de les escoles rurals de les comarques gironines, ja que el 93,5% dels mestres dels centres que actualment no tenen transport escolar afirma que no els fa falta, i només el 6,5% restant diu el contrari.

La ràtio d'alumnes per centre fa que el transport escolar, tal com passa amb els menjadors escolars, sigui utilitzat per un nombre reduït d'alumnes. El 25% de les línies de transport són utilitzades per 10 alumnes o menys, el 56,3% les utilitzen entre 11 i 20 alumnes i el 18,7% restant les fan servir entre 21 i 37 alumnes.

L'alumne que utilitza aquest servei tarda una mitjana de 21 minuts per arribar al centre. Si ho analitzem a partir de segments preestablerts, constatem que el 41,2% triga entre 5 i 15 minuts, el 35,3% necessita entre 16 i 25 minuts i al 23,5% restant li calen entre 26 i 40 minuts. Tot i no disposar de dades comparatives, considerem que aquesta distribució és millor que no pas la que es dóna en els alumnes de primària o secundària que són transportats diàriament a les escoles de primària o als IES de cap de comarca.

Les llars d'infants

Les llars d'infants, un altre servei que ajuda, segons el nostre parer, a consolidar l'escola incompleta, només són presents en una quarta part dels municipis que actualment tenen escoles unitàries o cícliques. D'això deduïm que la gran majoria dels municipis, el 72,7%, no pot escolaritzar els alumnes de preescolar.

A partir de l'enquesta també sabem que el 60% d'aquestes llars d'infants són públiques (la majoria municipals) i l'altre 40% són privades. D'altra banda, la gran majoria, el 90,5%, es troba al mateix nucli on hi ha l'escola, encara que només el 47,6% s'emplaça al mateix edifici de l'escola. Tal com apuntàvem en el marc teoricoanalític, gairebé tots els mestres, el 88,9%, consideren positiu que la llar d'infants estigui adjunta a l'escola perquè: fa que els infants es familiaritzin amb els alumnes i els mestres que tindran més endavant –"els petitons, quan comencen primer curs, ja ens coneixen a tots perquè estan tips de veure'ns"–; facilita la coordinació de la tasca educativa entre els diferents professionals de l'ensenyament –"el fet de trobar-nos al mateix lloc fa que hi hagi continuïtat entre el que fan a p3 i a primer; de vegades programem coses conjuntament perquè no hi hagi un salt tan gran"–; possibilita una educació menys fragmentada i més eficient; permet compartir recursos, infraestructura i abaratir les despeses bàsiques, etc.

Malgrat tot, s'ha de dir que l'11,1% prefereix que la llar d'infants s'emplaci en un edifici separat perquè "les necessitats dels alumnes són diferents; perquè una cosa no té res a veure amb l'altra; perquè és independent en tots els sentits, i perquè d'aquesta manera tenim més feina." No cal dir que bona part d'aquests arguments no són gaire plausibles.

Si bé legalment les llars d'infants tenen un funcionament autònom, el 63,6% de les llars que analitzem aquí manté reunions periòdiques amb els mestres de primària, el 72,7% realitza alguna activitat conjunta i el 15% assisteix a les reunions de ZER. Aquestes dades fan palès que hi ha una estreta col·laboració entre els professionals d'ambdós trams educatius.

5.2.6.2. Els serveis del municipi

Fins aquí hem constatat que, en termes generals, les escoles incompletes de la nostra demarcació no ofereixen gaires serveis. Però què hi ha dels serveis bàsics que presta el municipi? Tot sovint hem sentit a dir que l'escola unitària i cíclica retrocedeix a causa del despoblament, i aquest despoblament s'explica, en part, pels pocs serveis que ofereixen els pobles petits –de menys de 3.000 habitants–. Vegem tot seguit el grau de representativitat dels serveis sanitaris, de transport, de correus i de restauració (restaurants i fondes).

A partir dels qüestionaris deduïm que la majoria dels pobles amb escoles incompletes, el 98,7%, té serveis sanitaris (consultori mèdic). Amb tot, però, cal especificar que aquest servei –a diferència del que passa als pobles mitjans i grans– no funciona cada dia: en el 29% dels casos el metge hi visita 5 dies a la setmana, en el 23% ho fa entre 4 i 3 dies i en el 45,9% restant hi visita 1 o 2 dies a la setmana. Pel que fa al transport regular, constatem que existeix en el 83,3% dels pobles.

El servei de correus és present a quasi tots els municipis, exactament en el 98%. A diferència del que passa amb el servei mèdic, en la majoria dels pobles que tenen aquest servei, el 96,1%, es reparteix la correspondència diàriament, i només en el 3,9% es reparteix entre 1 i 3 dies a la setmana. El servei de restauració també és àmpliament difós: el 84,6% d'aquests municipis disposa com a mínim d'un restaurant o fonda i en el 83,3% dels casos funciona els 7 dies de la setmana.

A partir dels comentaris que acabem de fer, és evident que els municipis amb escoles incompletes no pateixen un dèficit de serveis.

La qüestió de l'habitatge

Tal com hem explicat en el marc teòric, alguns pobles petits constitueixen pols d'atracció a causa de la disponibilitat d'habitatges de tot tipus –habitatges degradats al nucli antic, habitatges nous per un preu mòdic, cases d'alt *estandig*, etc.–. Amb tot, però, també hi ha pobles que es troben en una

situació absolutament oposada: el poble no creix demogràficament parlant a causa de la manca d'habitatges. Com està aquesta qüestió a les comarques gironines? És fàcil trobar habitatges als pobles on hi ha escoles incompletes?

A partir del que ens expliquen els mestres, deduïm que en el 69% dels pobles s'hi poden trobar pisos, cases o masos en bones condicions –que no vol dir a un preu assequible– i en el 58% dels municipis actualment s'hi estan construint habitatges.

5.2.7. EL FINANÇAMENT DE L'ESCOLA

L'escola unitària i cíclica es finança, com totes les escoles públiques, a partir de les aportacions directes i indirectes del Departament d'Ensenyament, dels ajuntaments i dels consells comarcals. Algunes de les escoles petites, però, sobretot les que estan ben integrades al municipi, també reben ajudes d'altres entitats que no sempre tenen una finalitat educativa. Vegem tot seguit com es concreta el finançament de les escoles unitàries i cícliques de la nostra demarcació.

5.2.7.1. El finançament de l'ajuntament

El 100% dels ajuntaments de les comarques gironines es fan càrrec de les despeses d'aigua, de calefacció i de neteja de les escoles petites, el 97% paga les despeses de reparació i el 60% paga el telèfon. D'altra banda, cal fer palès que gairebé dos terços, el 62%, assumeixen aspectes que en principi no li pertoquen, la qual cosa demostra, segons el nostre parer, una forta sensibilitat per l'escola del poble. Hi ha ajuntaments que, amb l'objectiu de potenciar l'escola, financen les colònies i les sortides del centre, els llibres de tots els alumnes, el menjador, les activitats extraescolars, etc.

Taula

Ajuts de l'ajuntament

Extraescolars	Material alumnes	Activitats escolars	Material no fungible	Altres
Colònies Festa fi de curs Festa Nadal Qualsevol festa de l'escola Activitats de plàstica Grups d'animació	Llibres de text Material escolar	Cursos de medi ambient Joventuts musicals	Aparell de reprografia Ordinadors Material didàctic (jocs) Material esportiu Jocs per al pati Prestatgeries Mobiliari escolar	Monitor de menjador Enllumenat escola Transport escolar (una part) Menjador (una part) Trobades d'escola rural

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

A més de les ajudes que acabem d'explicar, el 63,5% dels ajuntaments donen anualment a les escoles una quantitat de diners perquè els destinin al que més els convingui. Gairebé tres quartes parts dels ajuntaments que prenen aquesta iniciativa, el 71,7%, hi destinen entre 10.000 i 100.000 PTA, i el 28,3% restant hi aporta entre 100.001 i 500.000 PTA.

Taula

Aportació econòmica dels ajuntaments. Curs 1997-98

10.000 – 100.000 PTA	71,7%
100.001 – 200.000 PTA	17,4%
200.001 – 300.000 PTA	6,6%
300.000 – 500.000 PTA	4,3%

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

5.2.7.2. El finançament del consell comarcal

El 74% de les escoles petites són cofinançades directament o indirectament pels consells comarcals. Aquests ens es fan càrrec del transport escolar, del menjador i de les beques. També n'hi ha que assumeixen una part de les

activitats culturals (teatre, visites a museus, sortides a diferents punts de Catalunya, etc.), esportives (jornades d'esport, "esport cros") i de les trobades en l'àmbit de la ZER.

5.2.7.3. Altres fonts de finançament

Allò que més ens ha sorprès, però, ha estat el fet que gairebé la meitat de les escoles petites de les comarques gironines, el 48,1%, obté recursos econòmics a partir de l'aportació d'altres institucions municipals –l'APA (cal tenir clar que estem parlem d'APA molt petites), l'associació de veïns, els amics del centre cultural, el vedat de caça, etc.–, provincials –la Diputació de Girona– i europees –la Unió Europea.

Una altra font d'ingressos és la que prové de les activitats que desenvolupa la mateixa escola. Segons el que es desprèn de les enquestes, diverses escoles han pogut comprar ordinadors, han ajudat a pagar una sortida, etc. a partir dels diners que han recollit durant una fira escolar, de la castanyada, de la quina de Nadal, de la venda de loteria, de la representació d'obres de teatre, de la venda de mantegades, de la fira del llibre de Sant Jordi, etc. Segons la nostra opinió, aquestes activitats no només permeten sanejar l'economia de l'escola petita, sinó que, a més, generen una dinamització de la vila. Aquesta qüestió, però, només la deixem apuntada perquè ja hi incidirem més endavant.

5.3. CARACTERÍSTIQUES PRINCIPALS DELS MESTRES

5.3.1. PRESENTACIÓ GENERAL

En aquest apartat estem interessats a parlar àmpliament de les característiques dels mestres rurals. En primer lloc analitzem les característiques d'aquest col·lectiu segons l'edat i el gènere. En segon lloc presentem quatre dades referents a l'origen geogràfic, l'itinerari migratori i el lloc de residència actual. En tercer lloc parlem de les característiques i dels records de les escoles on van fer l'ensenyament primari. En quart lloc donen compte dels estudis i les titulacions que tenen. En cinquè lloc exposem les plataformes professionals, cíviques o polítiques a les quals estan vinculats, i, per acabar, presentem una breu anàlisi de l'experiència professional, de la situació laboral actual i de les perspectives de futur.

5.3.2. EDAT I GÈNERE

La majoria dels mestres que actualment fan de docents a les escoles unitàries i cícliques de la demarcació els podem considerar joves: el 60% té menys de 40 anys, el 32,7% en té entre 40 i 49 i només el 7,3% té 50 anys o més. Respecte del gènere, més de tres quartes parts, el 83%, són dones i només el 17% restant són homes. L'escola rural configura, igual que l'escola graduada, un espai altament feminitzat[492].

5.3.3. ORIGEN GEOGRÀFIC I ITINERARI MIGRATORI, I LLOC DE RESIDÈNCIA EN L'ACTUALITAT

Durant el franquisme, una part considerable de l'escola unitària cíclica, sobretot la que s'emplaçava als indrets més allunyats, estava regentada per

mestres d'origen castellà per aconseguir, entre altres coses, una espanyolització ràpida i efectiva. Durant la transició, i amb més claredat a partir que la Generalitat de Catalunya rep competències en matèria d'educació, aquest aspecte es normalitza i cada vegada més els mestres de les nostres escoles –tant si són mestres d'escoles unitàries, cícliques o graduades– provenen de la mateixa comunitat autònoma. Actualment gairebé tots els mestres de les escoles incompletes, el 94,8%, són originaris de Catalunya i només el 5,2% restant ho és d'altres comunitats de l'Estat.

Gràfic

L'origen geogràfic dels mestres de les escoles unitàries i cícliques. Curs 1997-98

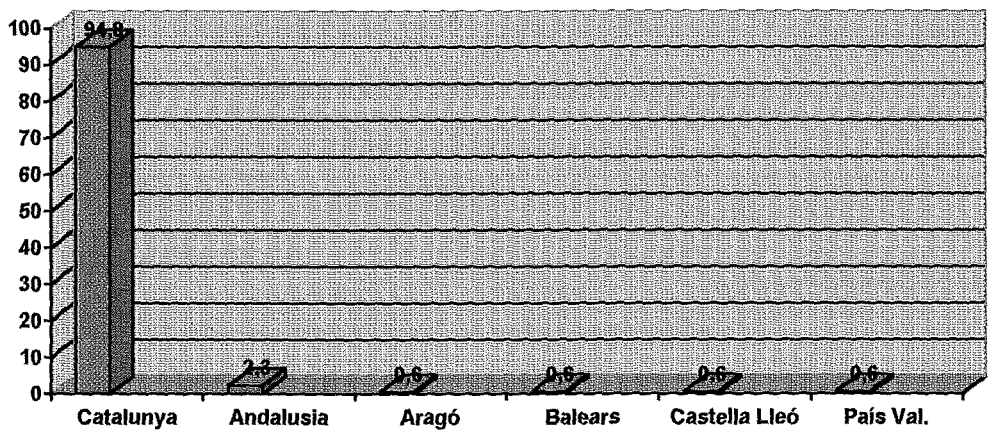

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

La gran majoria dels mestres no només és d'origen català, sinó que, a més, ha nascut en alguna de les 7 comarques gironines. El 15% prové de l'Alt Empordà, el 10,2% del Baix Empordà, el 21,8% de la Garrotxa, el 10,2% del Pla de l'Estany, el 4,1% del Ripollès i el 3,4% de la Selva. El 15,6% restant és originari del Barcelonès, el Maresme, Osona, el Segrià i el Vallès Occidental i Oriental.

---

[492] A partir dels creuaments que hem realitzat, constatem que el grau de feminització és més elevat en el tercer tram d'edat (50 anys o més) que no pas en el primer i el segon (menys de 40 anys, i entre 40 i 49 anys, respectivament).

Gràfic

L'origen dels mestres nascuts a Catalunya. Curs 1997-98

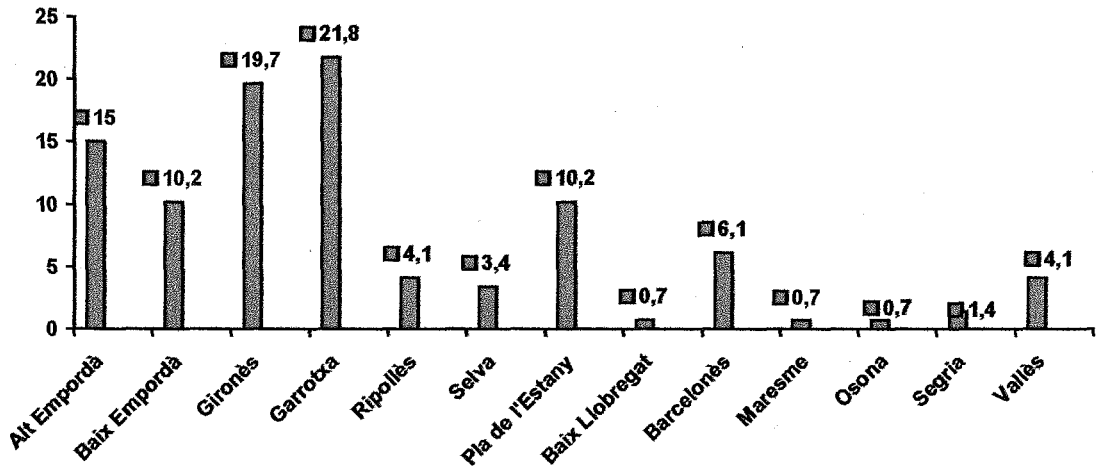

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Tanmateix, el fet que la gran majoria dels mestres de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació siguin gironins no assegura de cap manera que siguin coneixedors de la realitat específica dels pobles petits. Amb tot, però, després de demanar-los per les característiques dels pobles on varen néixer, sabem que el 37,9% va néixer en municipis petits –de menys de 3.000 habitants–, el 7,5% ho féu en municipis mitjans –d'entre 3.000 i 10.000 habitants– i quasi la meitat, el 46% restant, va néixer en ciutats –de més de 10.000 habitants–. A partir de la taula que presentem a continuació sabem que gairebé la meitat dels mestres que actualment imparteixen educació a les escoles incompletes de la nostra comarca ha tingut contacte directe –com a mínim durant la socialització primària– amb la realitat dels pobles.

Taula

Nombre d'habitants del municipi on han nascut els mestres de les escoles unitàries i cícliques

Nombre habitants municipi	%
< 500 habitants	13,8
500 habitants < 1.000 habitants	13,8
1.000 habitants < 3.000 habitants	10,3
3.000 habitants < 5.000 habitants	7,5
5.000 habitants < 10.000 habitants	8,6
10.000 habitants < 25.000 habitants	17,2
> de 25.000 habitants	28,7

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Si bé les dades que acabem de comentar fan palès que la gran majoria dels mestres que han nascut a Catalunya viuen a la comarca d'origen, no tots continuen vivint al mateix municipi on van néixer. A partir de les dades de l'enquesta deduïm que el 56,8% ha emigrat a un altre poble o ciutat. També considerem oportú ressaltar el fet que la majoria dels mestres rurals, el 81,7%, no viu al poble on actualment imparteix docència i només en el 18,3% restant coincideix el lloc de residència amb el lloc de treball. Comentarem més extensament aquesta dada quan parlem del grau d'integració del mestre a la comunitat.

5.3.4. CARACTERÍSTIQUES I RECORDS DE L'ESCOLA ON VAN REALITZAR L'ENSENYAMENT PRIMARI

Des del punt de vista organitzatiu, com eren les escoles dels mestres que actualment ensenyen a les nostres comarques? En quin medi s'emplaçaven? Quin record en tenen?

Pel que fa al primer aspecte, constatem que més de la meitat dels mestres, el 59,1%, fou escolaritzat en una escola graduada, el 20,1% en una escola cíclica

i el 20,1% restant va anar a una escola unitària. D'això deduïm que el 40,2% dels mestres rurals actuals han tingut experiència directa, si més no durant l'ensenyament primari, amb l'escola incompleta. D'altra banda, aproximadament dos terços van anar a l'escola pública, el 32,1% va anar a la privada i el 4,2% restant afirma que va realitzar l'ensenyament primari en una escola concertada.

Pel que fa a les característiques dels municipis on s'emplaçaven les escoles, sabem que el 42,9% d'aquestes escoles es trobaven en pobles de menys de 3.000 habitants, el 10,7% en pobles d'entre 5.000 i 10.000 habitants i el 46,4% en ciutats de més de10.000 habitants. En gairebé la meitat d'aquests municipis, el 41%, hi predominaven les activitats agrícoles o ramaderes –conseqüentment, eren rurals o semirurals–, en el 35% sobresortien les activitats industrials, i en el 24% restant predominaven els serveis.

Quant al record que tenen de l'escola, la majoria dels mestres, el 57%, afirma que en guarden un bon record, un terç no es defineix i només el 8,7% diu que en té un record dolent o molt dolent. Aquests resultats no deixen de ser sorprenents si tenim present que més del 75% dels mestres va rebre l'ensenyament primari durant el franquisme.

Com es justifiquen aquests records? Bona part dels que diuen que han tingut una experiència agradable ho justifiquen a partir d'arguments molt difusos. Predominen respostes genèriques com ara: "... M'hi sentia bé; tenia bons companys; hi vaig fer grans amics amb els quals sempre hem mantingut el contacte; m'hi divertia perquè em trobava amb persones de la meva edat." Tot i això, hi ha qui apel·la a raons més concretes de caràcter pedagògic: "... Era una escola que directament o indirectament es fonamentava en els supòsits de la pedagogia activa; vaig tenir mestres molt motivadors que procuraven que en tot moment ens ho passéssim bé i aprenguéssim." També hi ha qui parla de qualitat i quantitat d'ensenyament: "... Durant tota l'EGB considero que vaig rebre una educació de qualitat i a més completa... "; de la relació que s'establia entre els membres de la comunitat escolar (alumnes i mestres) i la

que es donava entre l'escola i el poble: "... A la meva escola érem tan pocs que semblava una gran família; tinc un bon record de l'escola perquè estava plenament integrada al poble; a la meva escola donaven un tracte humà i personalitzat." Alguns mestres també diuen que en tenen un bon record "perquè l'escola era petita i acollidora."

Els que no en tenen un record gaire agradable addueixen el tipus de pedagogia que s'utilitzava: "... L'escola es basava en un ensenyament tradicional i avorrit"; el caire religiós: "... No entenc per què sempre havíem d'anar a missa"; la imposició ideològica i lingüística: "... Havies d'empassar-te les idees franquistes...; tot es feia en castellà"; el fet que s'afavoria els alumnes de les famílies més benestants: "... Hi havia molta diferència de tracte entre els rics i els pobres"; les condicions de l'edifici: "... A la classe no ens podíem treure l'abric perquè ens fotíem de fred; l'escola es trobava en un pis i no teníem pati"; l'estigmatització dels alumnes que tenien certes dificultats: "... A mi sempre em deien que era una burra i que havia de plegar d'estudiar"; la discordança entre les inquietuds personals i el que ensenyaven a l'escola, etc.

5.3.5. ESTUDIS I TITULACIONS

Si bé tots els mestres de les escoles unitàries i cícliques de la nostra demarcació tenen una diplomatura en el moment de respondre l'enquesta –la de Magisteri–, el 16,8% té una llicenciatura i el 6,1% afirma que ha finalitzat els cursos de doctorat, un màster o un postgrau. Dels que han cursat una llicenciatura, el 50% l'ha fet en el camp de la pedagogia, i l'altre 50% l'ha obtingut en psicologia, geografia, història, filologia catalana, ciències biològiques, història de l'art o filologia àrab. Pel que fa als que han cursat estudis de tercer cicle o estudis especialitzats, cal dir que hi ha una gran diversitat (en el camp de la pedagogia, de l'educació física, gerontologia, etc.).

D'altra banda, cal ressaltar que actualment un 16% dels mestres rurals cursa alguna llicenciatura, cursos de doctorat o cursos especialitzats en els àmbits

següents: psicologia, audició i llenguatge, pedagogia terapèutica, psicopedagogia, geografia, filologia anglesa, música, etc.

Aquestes dades fan palès que un percentatge significatiu de mestres de les escoles incompletes es preocupa per la formació continuada amb l'objectiu de complementar o ampliar els coneixements rebuts durant el període de formació inicial. Amb tot, però, no sabem si aquestes dades són superiors o inferiors respecte de les que es donen entre els mestres de les escoles graduades.

5.3.6. PLATAFORMES PROFESSIONALS, CÍVIQUES I POLÍTIQUES A LES QUALS ESTAN VINCULATS

Tal com hem exposat en el marc teoricoanalític, el mestre rural[493] es caracteritza, entre altres aspectes, pel fet d'estar altament sensibilitzat i fortament implicat en diverses qüestions educatives i, més concretament, escolars. ¿Aquesta sensibilització comporta algun tipus d'adhesió a grups professionals o a plataformes cíviques, polítiques i sindicals?

A les comarques gironines són pocs els mestres que formen part d'algunes de les associacions esmentades. Menys d'una quarta part, el 22,3%, està afiliat a un sindicat, el 13,9% forma part d'una ONG o d'una associació cultural o lúdica, el 8,4% està donat d'alta en algun moviment de mestres i només el 4% afirma que és militant d'un partit polític. Aquests percentatges tan baixos no deixen de sorprendre'ns si tenim en compte les expectatives que ens havíem creat en parlar de la singularitat del mestre de l'escola incompleta.

[493] Recordem al lector que quan parlem del mestre rural ens referim al mestre de l'escola unitària i cíclica.

Gràfic

Plataformes a les quals estan vinculats els mestres de les escoles unitàries i cícliques Curs 1997-98

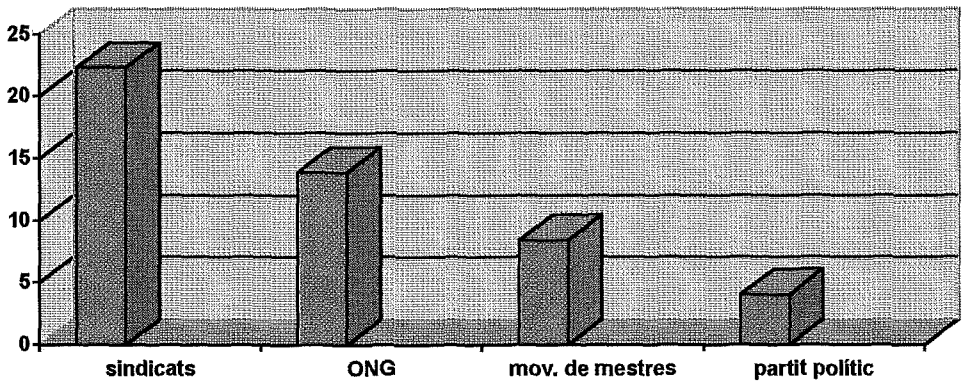

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Pel que fa als sindicats als quals estan afiliats, la majoria ho està a CCOO i STES-USTEC (45,9% en cada cas) i només una minoria (el 8,2%) forma part de FETE-UGT. Respecte de les ONG i les associacions culturals, cal dir que n'hi ha una gran diversitat. Hi ha qui pertany a entitats ecologistes –Associació Naturalista de Girona, Greenpace, DEPANA–, d'ajuda humanitària –UNICEF, Intermón, Amnistia Internacional, Metges sense Fronteres–, etc.

A partir de les relacions que hem establert, sabem que als partits polítics, als sindicats i a les associacions culturals i ONG predominen els mestres per sobre de les mestres. Només a les associacions de caire professional hi ha una relació equitativa entre els dos sexes. Pel que fa a la variable edat, cal dir que no hem trobat cap mena de relació específica respecte al fet de pertànyer a alguna de les associacions esmentades.

5.3.7. EXPERIÈNCIA PROFESSIONAL

Els mestres de les escoles unitàries i cícliques de les nostres comarques tenen una mitjana de 14,6 anys d'experiència ininterrompuda en el camp del magisteri. Amb tot, però, com que la desviació típica d'aquesta mitjana és

excessivament elevada (7,93), cal fer-ne una anàlisi a partir d'intervals preestablerts. En fer aquesta anàlisi constatem que el 10,3% dels mestres té una experiència breu –5 anys o menys–, una quart part fa entre 6 i 10 anys que s'hi dedica, el 45,4% fa entre 11 i 20 anys i el 20,1% restant fa entre 20 i 36 anys que treballa en l'àmbit de l'ensenyament. Després de dir això, i observant el gràfic que presentem tot seguit, podem afirmar que la gran majoria dels mestres tenen una experiència notable en el camp de l'ensenyament.

Gràfic
Distribució dels mestres segons el nombre d'anys de docència
Curs 1997-98

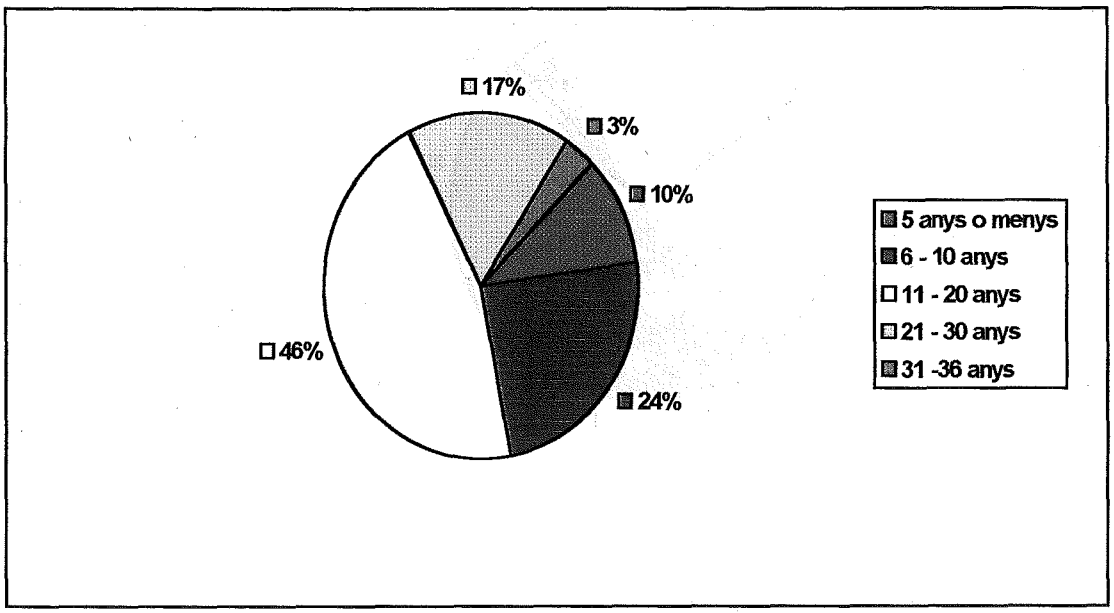

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.3.8. SITUACIÓ LABORAL ACTUAL I PERSPECTIVES DE FUTUR

5.3.8.1. Situació laboral actual

Si bé la gran majoria dels mestres rurals fa un temps considerable que es dediquen al magisteri, molt pocs s'han mantingut al mateix centre. A partir de les enquestes podem observar que aquests mestres romanen una mitjana de 7,5 anys al mateix centre. Tanmateix, en fer l'anàlisi per intervals ens adonem

que el 48,9% fa entre 1 i 5 anys que exerceix a l'escola on treballen actualment, el 22,3% fa entre 6 i 10 anys, i el 28% entre 11 i 33 anys. Tot i no disposar de dades comparatives, pensem que aquesta distribució és millor –en el sentit que cada vegada més els mestres s'estan més anys a la mateixa escola– que no pas la que es donava a la dècada dels 60 o 70.

Gràfic

Distribució dels mestres segons el nombre d'anys de docència al mateix centre

Curs 1997-98

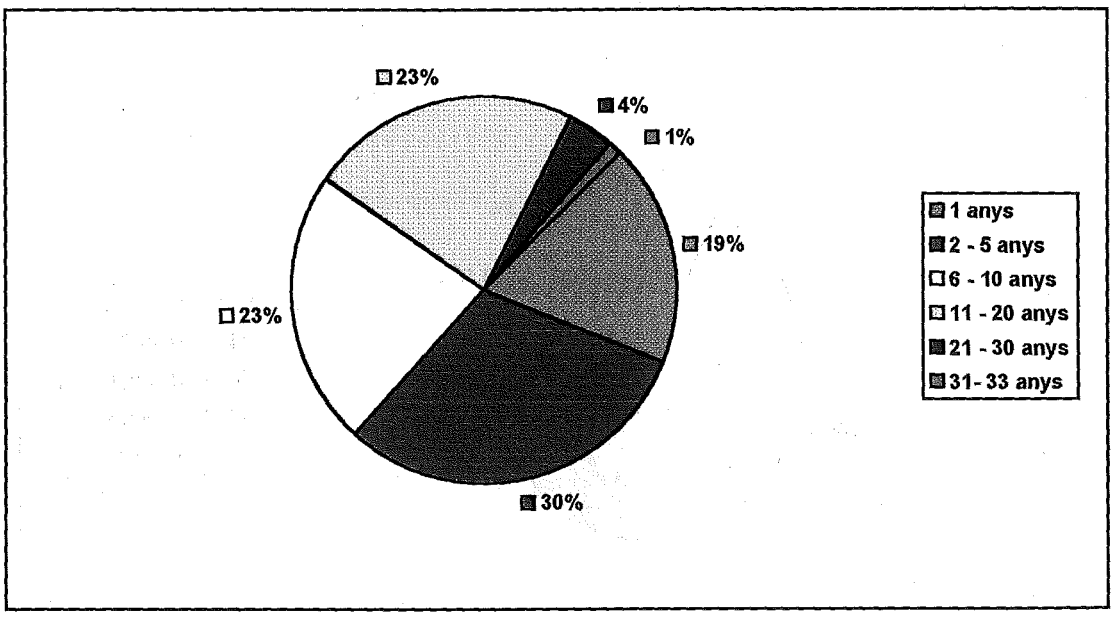

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Dels mestres que en els darrers 10 anys han canviat d'escola, una mica més de dues terceres parts, el 67,2%, han passat com a mínim per una escola rural, i només el 32,8% no hi ha tingut contacte fins que ha arribat a l'escola on actualment exerceix. Valorem positivament aquest percentatge perquè fa palès que un nombre important dels mestres ha arribat a l'escola actual coneixent –de manera més o menys aprofundida– l'especificitat de l'escola rural.

Tradicionalment s'ha dit que l'escola unitària i cíclica era deficitària perquè, entre altres coses, un percentatge elevat dels seus mestres eren interins o, anant bé, propietaris provisionals. En analitzar els resultats de l'enquesta arribem a la conclusió que aquesta afirmació no és certa, almenys en el dia d'avui. Actualment a les comarques gironines gairebé tots els mestres de les escoles petites, el 93,8%, són funcionaris, el 4,5% són interins i només l'1,7% restant són substituts. D'altra banda, gairebé dos terços dels mestres que són funcionaris, el 61,8%, tenen plaça definitiva, el 32,7% la tenen provisional i el 4,2% estan en pràctiques. També ens sembla important destacar que el 85% dels mestres que en el moment de respondre l'enquesta té plaça definitiva, la té a l'escola on treballa actualment.

Després de dir això, doncs, considerem que la majoria dels mestres es troben en una situació laboral bastant estable que reverteix positivament en el funcionament de l'escola. Una vegada més pensem, tot i no disposar de dades comparatives, que aquest aspecte ha millorat en els darrers anys.

5.3.8.2. Perspectives de futur

Malgrat tot, quan analitzem les expectatives de futur, no podem ser tan optimistes, perquè pocs docents tenen clar que volen continuar treballant a l'escola on ho fan actualment. El 31% dels mestres que hem enquestat manifesta que vol desenvolupar la professió al centre actual; la gran majoria, el 49,7%, no ho sap o bé no s'ho ha plantejat mai, i el 19,3% restant afirma que té la intenció de deixar l'escola per anar-se'n, en la majoria dels casos, a un altre centre de primària graduat[494].

¿Per què hi ha mestres que manifesten la voluntat de canviar de centre? ¿El fet de treballar en una escola unitària i cíclica encara es percep com un

[494] Dels mestres que han decidit deixar l'escola on treballen actualment, el 81,8% afirma que vol anar a un centre de primària, el 9,1% a un de secundària i el 6,1% vol anar a altres centres formatius o canviar de professió. Dels mestres que volen canviar d'escola, el 74,1% vol anar a una escola graduada i el 18,5% restant vol anar a una altra escola rural, per la qual cosa interpretem que el motiu del canvi no és degut tant al descontentament de l'organització de l'escola rural, sinó al fet que no es troba a gust a l'escola on treballa.

impediment per a la realització professional? D'entrada, cal dir que hi ha motius molt diversos i, en contra del que pensàvem inicialment, no tots fan al·lusió directa a aspectes intrínsecs de l'escola incompleta. Un dels motius més reiterats fa referència al transport. Diversos mestres afirmen que volen deixar l'escola on treballen actualment per estalviar-se desplaçaments forçats, llargs (fins a 700 km setmanals) i pesats: "Vull canviar d'escola per no haver d'agafar cada dia el cotxe i estar-me més d'una hora a la carretera;... estic cansada de tants quilòmetres per anar a l'escola;... l'escola on faig de mestre està massa lluny d'on visc;... vull canviar de centre només pel fet de la distància i per no haver d'agafar el cotxe;... vull treballar més a prop de casa." També hi ha qui apel·la al futur incert de l'escola: "Des de fa anys la meva escola va perdent alumnes i a la llarga la tancaran. En cap cas no vull que em tanquin l'escola i que llavors m'hagi de recol·locar de pressa i corrents;... el futur d'aquesta escola és incert, potser d'aquí a dos o tres cursos l'inspector decideix tancar l'escola."

Un sector dels mestres manifesta que vol canviar d'escola a causa dels problemes personals que ha tingut amb la resta de l'equip docent o amb els pares: "No m'entenc amb la gent de l'escola i prefereixo anar-me'n a una altra on m'hi senti més bé;... és impossible treballar amb els mestres de la ZER perquè cadascun va a la seva;... vull canviar d'escola perquè he tingut picabaralles amb els pares perquè no entenen el projecte educatiu..." També hi ha qui decideix plegar de l'escola a causa de l'esforç que exigeix l'escola petita: "A hores d'ara ja estic cansada de l'escola rural;... l'escola petita és molt feixuga, portar 12 o 15 alumnes de 4 o 5 nivells diferents exigeix molta feina;... estic disconforme amb el model organitzatiu de les ZER i amb la manera de treballar a les escoles rurals." I en darrer terme també hi ha mestres que volen abandonar l'escola per poder impartir la seva especialitat: "En aquesta escola haig de fer de tot, i jo sóc especialista d'anglès."

Després del que hem apuntat, doncs, no podem afirmar que tots els mestres de les escoles unitàries i cícliques que volen plegar ho volen fer perquè estan descontents de l'escola petita.

5.4. CARACTERÍSTIQUES PRINCIPALS DE L'ALUMNAT

5.4.1. PRESENTACIÓ GENERAL

En descriure el mapa escolar de les comarques gironines ja hem explicat que actualment les escoles unitàries i cícliques tenen 2.935 alumnes, és a dir, el 8,6% de l'alumnat de la demarcació. Amb l'objectiu de saber més coses sobre aquest col·lectiu, tot seguit volem parlar –tal com hem fet amb els mestres– de les característiques pel que fa al gènere, el lloc d'origen, el lloc de residència actual i, en darrer terme, comentarem alguna cosa sobre un problema que durant molt de temps ha perjudicat i perjudica encara l'escola rural: ens referim a la deserció de l'alumnat.

5.4.2. ELS ALUMNES SEGONS EL GÈNERE I EL CURS QUE REALITZEN

A partir dels qüestionaris retornats sabem que el percentatge de l'alumnat femení és lleugerament superior al masculí, el 50,4% respecte del 49,6%. Aquesta relació només s'inverteix en els cursos següents: p3 (55,2% d'alumnat masculí i 44,8% de femení), 2n (53,1% d'alumnat masculí i 46,9% de femení), 4t (50,39% respecte de 49,6%).

A partir del gràfic que presentem tot seguit constatem que no hi ha cap curs que pateixi un desequilibri ja sigui per excés o per manca d'alumnat. Tots els cursos acullen entre el 10,3% i l'11,7% del total de l'alumnat. Això vol dir que en els anys vinents els cursos superiors (de primer curs a sisè curs) no experimentaran, en termes globals, un descens de l'alumnat.

Gràfic

Percentatge d'alumnes a cada curs considerant el nombre total d'alumnes de les escoles unitàries i cícliques. Curs 1997-98

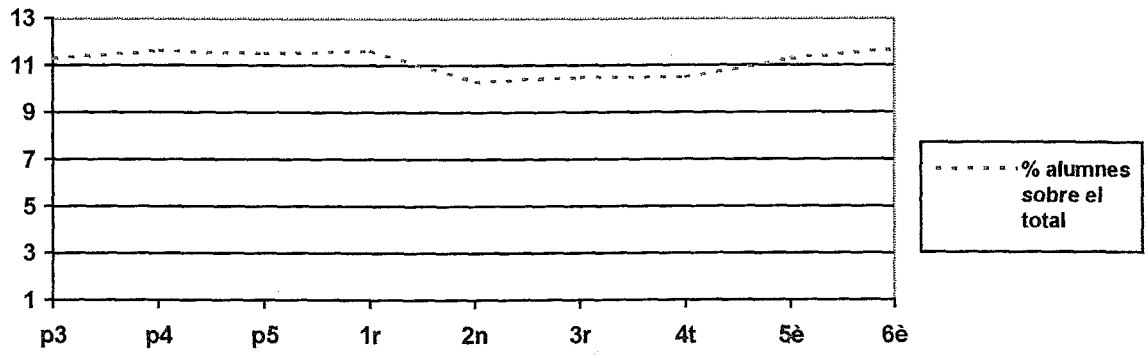

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.4.3. EL LLOC D'ORIGEN

En el marc teoricoanalític hem explicat que una part de les escoles unitàries i cícliques de Catalunya, sobretot les que es troben en comarques on hi ha fluxos d'immigració importants, han augmentat el nombre absolut d'alumnes i el grau d'heterogeneïtat cultural a causa de la incorporació d'alumnes que arriben d'altres pobles de Catalunya, d'Espanya, d'Europa i d'altres països. Per això algunes escoles incompletes s'han convertit darrerament en espais privilegiats per viure i per treballar *in situ* la multiculturalitat o la interculturalitat. Quin grau d'heterogeneïtat cultural tenen les escoles incompletes de la demarcació de Girona? Quines cultures, ètnies o nacionalitats són presents en les escoles petites?

D'entrada constatem que en el 32,4% de les escoles incompletes de la demarcació hi ha alumnes que són originaris de diferents comunitats autònomes de la resta de l'Estat espanyol, en el 30,9% hi ha alumnes d'origen europeu, en el 25,3% hi ha alumnes originaris del Marroc o Senegàmbia, i en el 8,4% hi ha alumnes que provenen d'Amèrica o Àsia.

Tanmateix, si analitzem el grau de diversitat cultural de cada escola –a partir de la nacionalitat de l'alumnat del centre–, ens adonem que el 38% dels

centres gairebé no tenen diversitat cultural perquè tots els alumnes són d'origen català; considerem que el 12,6% té un grau de diversitat cultural mínim (nivell 1) perquè hi ha alumnes catalans i de la resta de l'Estat espanyol; el 18,2% té un grau de diversitat cultural més elevat (nivell 2) perquè hi ha alumnes catalans i europeus i de vegades fins i tot d'altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol; el 16,8% té un grau de diversitat cultural encara més elevat (nivell 3) perquè s'hi troben alumnes catalans i africans, o bé alumnes catalans i americans o asiàtics; pensem que l'11,2% de les escoles incompletes de la demarcació tenen un grau de diversitat cultural molt alt perquè en el mateix centre conviuen alumnes catalans, europeus i africans (i de vegades fins i tot de la resta de l'Estat espanyol); i l'1,2% restant té un grau de diversitat cultural extraordinari en el sentit que l'escola s'hi troben alumnes nascuts a Catalunya, a la resta de l'Estat espanyol, Europa, Àfrica i Amèrica o Àsia.

Després de dir això arribem a la conclusió que gairebé la meitat de les escoles incompletes de la demarcació, el 47,4%, té un nivell de diversitat cultural considerable.

5.4.4. EL LLOC DE RESIDÈNCIA ACTUAL

Des del principi d'aquesta tesi afirmem que una de les novetats de la nova escola rural és que escolaritza alumnes –autòctons i d'origen estranger– que viuen al mateix municipi on hi ha l'escola i d'altres que resideixen en pobles veïns i en ciutats relativament properes. Si bé una part d'aquests alumnes van a l'escola del poble veí per obligació –és a dir, perquè al seu poble l'escola està tancada–, també n'hi ha que hi van per altres raons. Per què determinats alumnes van a l'escola rural si poden anar a l'escola graduada del seu poble o de la seva ciutat? Tant en el marc teòric com en les hipòtesis hem afirmat que aquest fet és degut, fonamentalment, al reconeixement per part dels pares de les qualitats pedagògiques i relacionals de l'escola petita. Tanmateix, després d'analitzar les dades del qüestionari, què en podem dir? Vegem-ho tot seguit de manera detallada.

D'entrada cal manifestar que gairebé la meitat de les escoles incompletes de les nostres comarques, el 43,9%, reben alumnes d'altres municipis. Es calcula, pel cap baix, que hi van entre 270 i 300 alumnes, és a dir, prop del 10% del total de l'alumnat de l'escola unitària i cíclica. Allò que més ens ha sorprès, però, ha estat constatar que el 36% d'aquests alumnes no té escola al seu municipi i que la majoria, el 44% restant, sí que en té.

Això és degut, segons expliquen els mestres, a raons molt diverses. Amb tot, sembla que els alumnes que provenen de municipis petits i mitjans amb escoles unitàries i cícliques hi van per uns motius, mentre que els alumnes de ciutat, que teòricament s'haurien d'escolaritzar en escoles graduades, hi van per uns altres.

El primer cas s'explica per raons familiars, de proximitat geogràfica o laborals –"ens arriben alumnes d'altres municipis perquè la nostra escola els cau més a prop;... perquè hi tenen els avis;... perquè els pares treballen en aquest municipi i els és més funcional a l'hora de deixar i recollir els nens a l'escola"–, pel descontentament del funcionament de l'escola del poble on resideixen –"hi ha pares que ens porten els seus fills perquè l'escola que els pertoca no acaba de funcionar;... perquè el mestre no s'implica prou en l'escola i llavors... ja se sap; perquè l'escola va de mal borràs a causa del mestre..."– Ara bé, també n'hi ha que hi van pels serveis que ofereix l'escola i pels avantatges i ajuts que dóna l'ajuntament –"darrerament ens han arribat alumnes que no són del poble i això és així perquè la nostra escola els ofereix menjador i la del seu municipi no;... potser hi té a veure el fet que l'ajuntament paga els llibres, les colònies i les sortides a tots els alumnes de l'escola, independentment del municipi on resideixin, i, pel que sabem, això no passa a l'escola de [...]"–. Amb tot, però, hi ha qui decideix escolaritzar el fill a un altre municipi perquè d'aquesta manera té la possibilitat de portar-lo a una escola que, si bé continua essent incompleta, és més gran que no pas la del poble on està empadronat.

Després del que hem apuntat arribem a la conclusió que les raons per les quals els pares que, tenint una escola unitària i cíclica al seu municipi,

escolaritzen els seus fills a l'escola incompleta del poble veí són bàsicament de caire utilitarista.

Pel que fa al segon cas –alumnes que provenen de ciutats mitjanes i grans com ara Figueres, Palafrugell, Olot, la Bisbal, Girona, etc.–, les raons són, tal com ja hem apuntat, ben diferents. Segons el que ens expliquen els mestres, hi ha pares que prefereixen portar els fills a les escoles unitàries i cícliques perquè s'han adonat que s'hi dóna "un tracte personalitzat a l'alumnat;... perquè els alumnes no són un número sinó que són persones amb nom i cognoms que tenen unes particularitats." També hi ha qui ho fa perquè valora el fet de ser una escola desmassificada, familiar, oberta al medi, arrelada al poble... Hi ha pares que hi porten els fills perquè veuen que l'escola rural té un estil propi, afavoreix l'autonomia de l'alumnat, i, en el cas dels alumnes que tenen problemes, creuen, amb bon criteri, que s'integren fàcilment. En aquest cas predominen les explicacions pedagògiques i educatives.

Taula

Procedència de l'alumnat segons el lloc de residència (alumnes que no viuen al mateix municipi de l'escola). Curs 1997-98

Nom dels municipis amb escola i on alguns nens i nenes en edat escolar són escolaritzats en escoles unitàries i cícliques	Anglès, Avinyonet de Puigventós, Banyoles, Bescanó, Biure, la Bisbal, Borrassà, Corçà, Cabanes, Castellfollit de la Roca, Capmany, Castelló d'Empúries, l'Escala, Figueres, Garriguella, la Jonquera, Mieres, Montagut, Olot, Palafrugell, les Planes, Ribes de Freser, Sant Miquel de Fluvià, Sant Miquel de Campmajor, Sant Mori, Llers, Sant Pere Pescador, Santa Llogaia d'Àlguema, la Vall d'en Bas, Ventalló, Viladamat, Vilademuls, Vilafant, Vilamacolum, etc.
Nom dels municipis sense escola i on alguns nens i nenes en edat escolar són escolaritzats en escoles unitàries i cícliques	Albanyà, Beuda, Cabanelles, Creixell, Colomers, Crespià, Mollet de Peralada, Masarac (Vilarnadal), Pontós, Rabós, Sales de Llierca, Sant Ferriol, Sant Llorenç, Terrades, la Vall de Bianya, Viladasens, Vilamaniscle, Vilaür, Vilopriu, Vulpellac, etc.

5.4.5. LA DESERCIÓ DE L'ALUMNAT

Un dels problemes històrics que s'ha donat a l'escola rural ha estat, tal com hem comentat en el marc teoricoanalític, la deserció de l'alumnat. Durant molt temps diverses famílies, sobretot les més adinerades, han preferit escolaritzar els fills en escoles graduades (majoritàriament, privades religioses) emplaçades a la capital o en ciutats grans de la comarca. Aquesta estratègia s'ha utilitzat genèricament per conservar o augmentar el prestigi familiar, i en el món rural, a més, també s'ha emprat per socialitzar les generacions joves amb les formes i els gustos urbans.

Fins a quin punt es produeix aquest fenomen en les escoles incompletes de la demarcació? Sabem que en el 76% dels pobles amb escoles unitàries i cícliques una part de l'alumnat –ara com ara indeterminat– s'escolaritza en escoles graduades (públiques i privades religioses) d'altres municipis i només en el 12,5% restant succeeix tot el contrari. Insistim, una vegada més, que aquestes dades no ens diuen gaire res perquè al cap i a la fi no sabem si aquesta deserció és, des del punt de vista quantitatiu, molt o poc important.

Sí que tenim coneixement, a partir dels mestres, de les causes que impulsen els pares a no matricular els seus fills a les escoles incompletes del poble. *Grosso modo* ens exposen set grans raons: a) la voluntat de portar els fills a l'escola privada religiosa; b) la voluntat de portar els fills a una escola que tingui tots els serveis paraescolars; c) la voluntat de portar els fills a una escola "normal", i d) la voluntat de portar els fills a una escola completa pel que fa a les infraestructures. També hi tenen a veure: f) la rutina i la tradició; g) l'existència d'un transport escolar públic gratuït, i h) l'educació deficient que imparteixen algunes escoles de poble.

A) La voluntat de portar els fills a l'escola privada religiosa

Hi ha pares i mares que no porten els fills a l'escola del poble perquè la seva opció educativa implica escolaritzar-los a l'escola privada religiosa. Segons els mestres, hi ha qui prefereix aquesta escola "a causa les creences religioses;...

perquè consideren que dóna una educació de més qualitat;... perquè hi ha més control i seguretat;... perquè s'hi estan més hores", etc.

Nosaltres també pensem que hi té a veure el fet que esdevé un bon aparell –utilitzant la terminologia althusseriana– per aconseguir la reproducció de les elits i les classes socials dominants. En aquest sentit, esdevé un espai privilegiat per preservar la "contaminació social." Amb tot, cal dir que els pares que decideixen no escolaritzar els fills a l'escola del poble per la raó que acabem d'explicar no es qüestionen tant la competència o incompetència de l'escola unitària i cíclica com la validesa de l'escola pública.

B) La voluntat de portar els fills a una escola que tingui tots els serveis paraescolars

Alguns pares prenen la determinació de no escolaritzar els fills al municipi on viuen habitualment perquè el centre en qüestió no ofereix tots els serveis paraescolars que consideren necessaris. Ja hem vist anteriorment que el 50% de les escoles incompletes de la nostra demarcació no té servei de menjador i, tot i no disposar de dades precises, sabem que molt poques escoles ofereixen activitats extraescolars, etc. Davant d'aquest fet, els pares no tenen altra solució que portar els fills a una escola més gran (generalment graduada) i amb una oferta més àmplia.

Aquesta elecció, si bé perjudica seriosament l'escola unitària i cíclica perquè fa disminuir el nombre d'alumnes matriculats, val a dir que només ho fa fins a un cert punt, perquè els arguments que s'utilitzen per prendre la decisió no són de tipus educatiu –no es qüestionen si l'escola rural ensenya millor o pitjor que l'escola graduada–, sinó de tipus pràctic –l'escola graduada els dóna més serveis que no pas l'escola petita.

C) La voluntat de portar els fills a una escola "normal" i de qualitat

Hi ha alumnes que no van a les escoles petites perquè els seus pares desconeixen absolutament el treball que s'hi fa o, anant malament, perquè desconfien del sistema organitzatiu. "Hi ha pares que no ens porten els fills

perquè creuen que a l'escola rural no s'aprèn bé, no s'aprèn prou..., perquè es malfien del treball educatiu que es porta a terme en grups classe multinivell on tots els alumnes estan barrejats; perquè prefereixen centres amb molts alumnes on hi ha un mestre i una aula per a cada curs." Considerem que els arguments que s'utilitzen en aquest cas posen en perill l'escola petita perquè neguen –des de la ignorància o bé des del discurs graduacionista estereotipat– les seves potencialitats.

D) La voluntat de portar els fills a una escola completa pel que fa a les infraestructures

Hi ha famílies que prefereixen escolaritzar els fills en escoles graduades –privades i públiques– perquè tenen una infraestructura molt completa que els permet realitzar determinades activitats escolars i extraescolars en espais especialitzats. Es considera, erròniament, que el fet de disposar d'espais específics permet incrementar de manera automàtica la qualitat de l'educació. "N'hi ha que no ens vénen a l'escola perquè no tenim pista de futbol, no tenim pavelló, etc. però desgraciadament no saben que tot això ho fem igualment en altres llocs."

E) A causa de la rutina i de la tradició

També ens hem trobat amb municipis on els alumnes, sobretot a partir d'una determinada edat, deixen d'anar a l'escola incompleta del poble i són escolaritzats a l'escola graduada més propera perquè sempre s'ha fet d'aquesta manera. "En aquesta escola, quan als alumnes els tocava fer sisè, se n'anaven a l'escola gran de [...];... no sé a què és degut, però aquí sempre s'ha fet així. Almenys així m'ho van dir quan hi vaig arribar per primera vegada, i durant els anys que hi he fet de mestra he vist que es compleix religiosament any rere any; era costum que la segona etapa es fes a l'escola graduada de [...]. Mai ningú no s'ha plantejat que els cursos més elevats es podien fer a l'escola del poble."

F) A causa de l'existència d'un transport escolar públic gratuït

Hi ha llocs on una part dels alumnes no va a l'escola del poble perquè l'administració posa a disposició dels pares un autocar gratuït perquè els seus fills puguin anar a l'escola pública graduada del poble veí: "El Consell Comarcal de [...] paga el transport públic perquè els nens del poble vagin a l'escola de [...]. No entenem com ens poden fer això sabent que al poble hi ha una escola i que, a més, funciona correctament."

G) Altres raons

Nosaltres també considerem que hi ha escoles rurals amb menys alumnes dels que objectivament podrien tenir a causa del paper del mestre. Ocasionalment, els nenes i nens no van a l'escola del poble perquè el mestre o la mestra imparteix un ensenyament més aviat deficient. Si bé és cert que des de la dècada dels 80 fins avui gairebé totes les escoles unitàries i cícliques han fet el tomb que hem explicat en parlar de la *metamorfosi de l'escola unitària i cíclica,* desgraciadament encara n'hi ha que, a causa de la desprofessionalització o desinterès del mestre, imparteixen una educació encarcarada i tradicional. Aquest cas ens preocupa especialment perquè demostra que avui dia encara arriben mestres desinformats a les escoles rurals de la nostra demarcació.

5.5. RELACIONS INSTITUCIONALS DE LES ESCOLES UNITÀRIES I CÍCLIQUES I VINCULACIÓ AMB DIFERENTS SERVEIS EDUCATIUS

5.5.1. PRESENTACIÓ GENERAL

Tal com hem explicat en els capítols anteriors, la majoria d'escoles unitàries i cícliques de Catalunya mantenen una estreta relació amb les associacions de pares i mares, amb institucions municipals i comarcals –ajuntaments i consells comarcals–, amb institucions educatives que tracten de manera específica la problemàtica de l'escola rural –Secretariat d'Escola Rural de Catalunya (SERC)– i amb diversos serveis educatius que depenen directament del Departament d'Ensenyament –EAP i CRP–. Aquestes relacions han estat fonamentals perquè l'escola rural de Catalunya pogués superar bona part dels dèficits que històricament arrossegava i esdevingués una escola amb una nova fisonomia. Amb tot, quina relació tenen les escoles unitàries i cícliques de la demarcació de Girona amb les institucions que acabem d'esmentar? Quines activitats duen a terme de manera conjunta? Vegem-ho tot seguit.

5.5.2. LA RELACIÓ AMB LES APA

D'entrada, cal manifestar que no totes les escoles unitàries i cícliques de la demarcació de Girona tenen APA. Prop d'una tercera part, el 32,5%, no té associació de pares i de mares, mentre que el 67,5% sí que en té.

Gairebé totes les APA, el 90,7%, organitzen activitats extraescolars; una mica més de la meitat, el 56,6%, desenvolupa activitats escolars (activitats dins de l'horari escolar), i el 51,9% prepara activitats educatives, culturals i lúdiques per a tota la gent del poble. Vegem a continuació algunes de les activitats que porten a terme.

Pel que fa a les tasques extraescolars, les APA organitzen activitats esportives –futbol, natació, patinatge, informàtica, taekwondo...–, d'expressió corporal

–aeròbic, gimnàstica rítmica–, artístiques –dansa, teatre, música...–, de lleure –casals, colònies, sortides a la neu, excursions, etc.–, culturals –sardanes, castanyada, sopars vetllades, certàmens literaris...–. En un altre nivell, també organitzen cursos diversos –de mecanografia, d'idiomes, de classes de repàs, d'informàtica, etc.– i algunes APA fins i tot gestionen llars d'infants. És obvi, doncs, que les APA més emprenedores programen activitats que comprenen pràcticament tots els camps.

Pel que fa a les activitats que organitzen per a tota la gent del poble, trobem, d'una banda, actes estretament lligats a l'escola –excursió de fi de curs amb tots els alumnes i veïns del poble, festa de fi de curs, celebració d'una quina, organització d'una rifa o d'una fira– i, d'altra banda, activitats populars absolutament desvinculades del marc escolar –dinars populars, carnestoltes, castanyada, cavalcada de reis, xocolatada per la Nit de Nadal, festa de Sant Joan o de Sant Jordi, festa major, xerrades informatives, excursions i sortides culturals, etc.

El que acabem d'explicar fa palès que moltes APA actuen com a veritables dinamitzadores culturals del poble i són institucions d'importància cabdal per aconseguir un apropament entre agents que es troben en escenaris diferents i per enfortir la vida col·lectiva. Considerem necessari ressaltar aquesta afirmació perquè tot sovint s'assenyala erròniament que l'escola rural és l'única institució, o, anant bé, la principal, que es preocupa per la vida cultural i lúdica del municipi, i acabem de veure que, a vegades, a més, també hi té a veure l'associació de pares i mares d'alumnes.

Com valoren els mestres el grau de col·laboració de les APA? En termes globals, en fan una valoració inferior respecte de la que nosaltres prevèiem. Malgrat el que acabem de dir, el 56,6% dels mestres afirmen que les APA mostren un grau de col·laboració alt o molt alt i el 43,4% restant diu que és baix o molt baix.

Gràfic

Valoració que fan els mestres del grau de col·laboració de les APA. Curs 1997-98

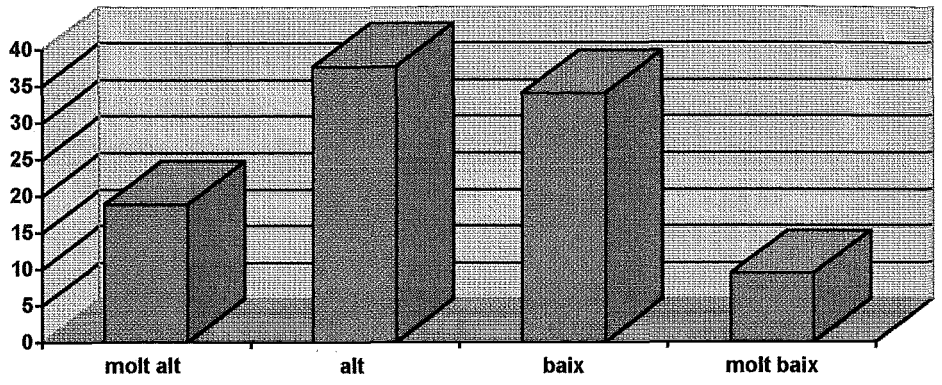

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

5.5.3. LA RELACIÓ AMB L'ADMINISTRACIÓ LOCAL I COMARCAL

El tipus de relació que mantenen les escoles rurals amb les institucions públiques com els ajuntaments i, no tant, amb els consells comarcals són, tot sovint, determinants per a la consolidació de l'escola. Vegem tot seguit quina relació hi tenen i quina valoració en fan els mestres.

5.5.3.1. Els ajuntaments

Malgrat el que hem dit a l'apartat 5.2.7, una mica més de la meitat dels directors, el 51,1%, considera que l'ajuntament s'implica molt poc o gens en l'escola, el 33,3% diu que ho fa d'una manera normal i només el 18,5% afirma que aposta molt fort per l'escola del poble.

La gran majoria dels directors explica, amb certa indignació, que els ajuntaments o els regidors d'educació només s'hi impliquen en la mesura que se'ls pressiona: "Només es preocupen per nosaltres quan els repetim les coses deu mil vegades, quan ens fem pesats, quan ja estan cansats de veure'ns..."

Ara bé, allò que més ens preocupa és constatar que una mica més d'un terç de les escoles, el 34,5%, té una relació dolenta o pèssima amb l'ajuntament, el 32,1% la té normal i el 33,3% restant afirma que la relació és bona o excel·lent.

Malgrat que aquestes dades no són gaire positives, pensem, a manera d'hipòtesi, que les relacions són millors que no pas les que hi podia haver fa 15 o 20 anys.

5.5.3.2. Els consells comarcals

Segons les dades de les enquestes, una part important de les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines, el 81,3%, té relació amb el consell comarcal. El 26% d'aquestes escoles afirma que hi té una relació institucional i intranscendent, mentre que el 74% diu que la relació és "profitosa" en el sentit que n'obtenen un ajut específic. Aquest ajut pot ésser bàsicament de dos tipus: econòmic o logístic. En el primer cas, les escoles reben diners per finançar el menjador escolar, el transport escolar, la realització d'activitats artístiques i esportives, per pagar els educadors de menjador, per a l'adquisició de material pedagògic, per al funcionament de l'escola i de la ZER, etc. Pel que fa l'ajuda logística, el consell comarcal els facilita l'accés a determinades instal·lacions, els organitza sortides educatives, els dóna suport informatiu, els proporciona un especialista per estudiar la natura, etc.

Si bé a l'hora de valorar el tipus de relació que existeix entre l'escola i el consell comarcal la majoria dels mestres, el 74,5%, es decanta per respostes neutres, el 7,2% afirma que la relació és bona o molt bona i el 18,3% diu que és pèssima o dolenta. Si comparem aquests percentatges amb els anteriors, ens adonem que les relacions més deteriorades tenen més pes específic entre les escoles i els ajuntaments que no pas entre les escoles i els consells comarcals. Vegem-ho en el gràfic que presentem tot seguit.

Gràfic

Valoració que fan els mestres del tipus de relació que mantenen amb els ajuntaments i els consells comarcals. Curs 1997-98

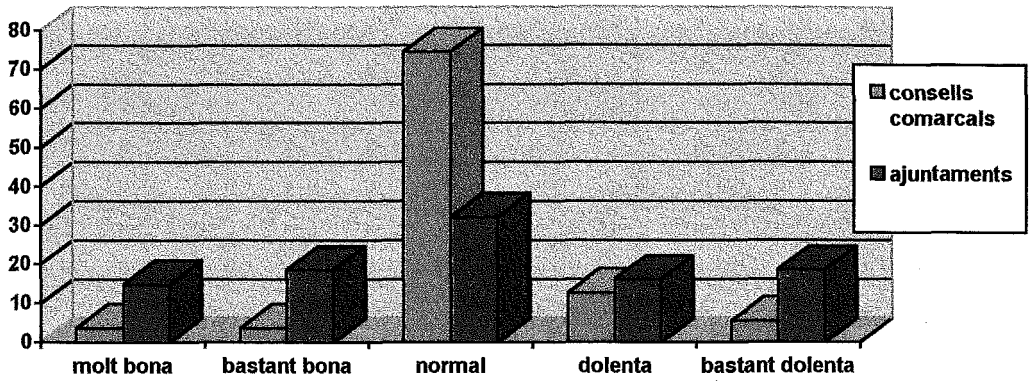

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

5.5.4. LA RELACIÓ AMB EL SEMINARI D'ESCOLA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES I AMB EL SECRETARIAT D'ESCOLA RURAL DE CATALUNYA

El rellançament de l'escola unitària i cíclica ha estat possible, en part, gràcies als vincles que han establert els centres amb determinades organitzacions que vetllen específicament pels interessos de l'escola petita. Els mestres rurals de les comarques gironines, si bé s'han pogut relacionar des de mitjan dècada dels 80 amb el Secretariat d'Escola Rural de Catalunya (SERC) i des de principi de la dècada dels 90 amb el Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines (SERCG), no tots ho han fet, i els que s'hi han relacionat ho han fet de maneres diferents.

Pel que fa a la primera qüestió, constatem que el 63,8% de les escoles petites gironines manté contactes amb el SERCG i, en contra dels nostres pronòstics, només el 35,9% està relacionat amb el SERC. Pel que fa al tipus de relació, hem de dir que en ambdós casos és més aviat feble, perquè es basa fonamentalment a assistir a reunions i a rebre informació bàsica. Segons el nostre parer, pensem que fóra encertat emprendre algunes accions per acostar més les escoles petites a les institucions esmentades i viceversa.

5.5.5. VINCLES AMB ELS CRP I AMB ELS EAP

Tal com hem vist en l'apartat de legislació, el Ministeri d'Educació –des del 1982– i el Departament d'Ensenyament –més endavant– van voler potenciar i millorar les escoles rurals mitjançant la creació de serveis educatius de suport com ara els centres de recursos pedagògics (CRP) i els equips d'assessorament pedagògic (EAP). 15 anys després de la seva creació, quina relació mantenen aquests serveis educatius amb les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines?

D'entrada, constatem que el 93,8% de les escoles rurals de la nostra demarcació s'ha apropat en un moment o un altre als EAP, i una mica menys, el 87,7%, ho ha fet als CRP. A aquest darrer servei s'hi ha acudit bàsicament amb l'objectiu d'obtenir material didàctic (llibres, vídeos, aparells diversos), de rebre informació i assessorament pedagògic, d'intercanviar material, de poder fotocopiar o manipular material escolar, d'enviar faxos, de rebre cursos de formació permanent, d'assistir a reunions diverses (d'inspecció, de ZER), etc.

5.6. LES VIRTUTS DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA: CONTRAST ENTRE EL DISCURS GENÈRIC I LA PRÀCTICA DELS MESTRES RURALS GIRONINS

5.6.1. PRESENTACIÓ GENERAL

En l'emmarcament teòric hem explicat àmpliament que a partir de la dècada dels 80 fins avui s'ha anat construint molt lentament un discurs summament interessant que ressalta diferents aspectes de les escoles rurals. Aquest tipus d'escoles es caracteritzen pel fet de tenir uns mestres i uns alumnes particulars i pel fet de configurar una realitat pedagògica oberta, flexible, mal·leable i democràtica. Amb tot, però, fins a quin punt aquest discurs es troba en la quotidianitat de les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines? Vegem-ho a continuació.

5.6.2. L'ESPECIFICITAT DEL MESTRE DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

En el discurs dignificador de l'escola unitària i cíclica es diu que el mestre de l'escola rural és un mestre particular perquè es caracteritza, entre altres aspectes, pel fet de ser integral, polivalent, vocacional, satisfet, sensible amb el treball que desenvolupa, integrat al municipi i autodidacte. Tanmateix, fins a quin punt els mestres de les escoles unitàries i cícliques de casa nostra responen a aquest perfil?

5.6.2.1. Mestres integrals

Hom considera que els mestres de les escoles petites són integrals perquè són tutors d'alumnes de diferents nivells o cursos i perquè imparteixen docència a alumnes que estan sota la responsabilitat d'altres mestres. Tanmateix, considerant els indicadors que acabem de presentar i considerant la realitat de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació, quin grau d'integritat tenen els mestres?

Pel que fa a la primera qüestió, constatem que el 3,6% dels mestres tenen un nivell d'integritat més aviat alt perquè són tutors d'alumnes d'entre 6 i 7 nivells, el 31,1% el tenen mitjà perquè es fan càrrec d'alumnes de 4 o 5 nivells, més de la meitat –el 59,9%– tenen un nivell d'integritat baix perquè tenen alumnes de 2 o 3 nivells, i el 6,8% restant no els podem considerar integrals[495] perquè, tal com succeeix a les escoles graduades, només es responsabilitzen d'un sol nivell. Aquests percentatges demostren que la gran majoria dels mestres, el 93,2%, té un cert grau d'integritat perquè és mestre tutor de més d'un curs.

Pel que fa a la segona qüestió, ens adonem que més de la meitat dels mestres, exactament el 54,3%, ensenya alguna matèria a alumnes que no pertanyen al seu grup classe.

Amb tot, però, com es valora el fet de tenir més d'un nivell a l'aula? Tal com hem plantejat en les hipòtesis, no tots els mestres en fan el mateix judici: el 26% considera que és positiu per al mestre i la gran majoria, el 73,7% diu tot el contrari. D'altra banda, el 66,5% afirma que és positiu per a l'alumnat i el 43,5% creu que és negatiu. Aquests percentatges demostren que a una part considerable dels mestres que actualment es troben a les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines no els acaba de convèncer l'aula multinivell i, per tant, és possible que ho visquin com una situació forçada i no gaire desitjada.

De fet, el poc entusiasme que els mestres gironins demostren per l'escola multinivell es fa palès quan els demanem quin tipus d'organització escolar prefereixen en el cas que l'escola actual augmenti el nombre d'alumnes. Menys d'una quarta part, el 22,9%, diu que faria tot el possible per conservar l'estructura de l'escola aula i més de dues terceres parts, el 67,1%, preferiria adoptar el model de l'escola graduada.

---

[495] Recordem que en aquest context el concepte *integritat* té un sentit especial perquè s'operativitza a partir del nombre de cursos.

5.6.2.2. Mestres polivalents

S'afirma que el mestre de l'escola petita és polivalent perquè, a més de fer de docent, es preocupa de crear material didàctic i es responsabilitza de dinamitzar la vida social i cultural del poble comptant amb el suport dels seus alumnes o d'altres institucions. Amb tot, però, què hi ha de la polivalència dels mestres de les escoles rurals de la demarcació?

A partir de les dades de l'enquesta, i considerant els paràmetres que acabem d'enunciar, ens adonem que la gran majoria dels mestres només són polivalents en algun aspecte, concretament en les qüestions més escolars. Gairebé tots els mestres, el 93,4%, afirma que ha elaborat material didàctic per a l'escola –no sabem, però, si aquest material és molt o poc sofisticat–, una mica més d'un terç, el 34,5%, diu que ha organitzat, conjuntament amb el seu grup classe, activitats culturals o cíviques per a tota la gent del poble, i una mica menys de la meitat, el 45%, afirma que ha emprès alguna vegada alguna acció comunitària. Tot i no disposar de dades comparatives, pensem, a manera d'hipòtesi, que aquests percentatges són superiors als que es poden donar entre els mestres de les escoles graduades.

Gràfic

La polivalència dels mestres de les escoles unitàries i cícliques. Curs 1997-98

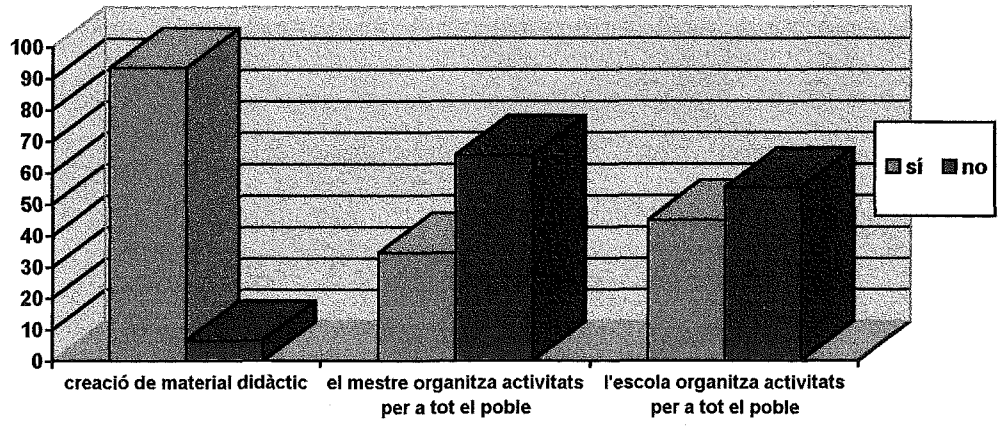

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.6.2.3. Mestre vocacional

Hi ha l'opinió generalitzada que bona part dels professionals que fan de mestre a les escoles unitàries i cícliques, i més específicament a les escoles unitàries i cícliques de la ruralia, ho fan per una qüestió vocacional. Podríem parlar molta estona d'aquest concepte perquè la càrrega mística i religiosa intrínseca al terme fa pensar molt. Amb tot, però, ara no volem entrar a discutir el sentit de la paraula en qüestió, sinó que estem interessats a explicar fins a quin punt els mestres de les escoles incompletes de les comarques gironines s'estan en aquestes escoles per voluntat pròpia –és a dir, per vocació– o per obligació.

Contradient el que es diu des del discurs legitimador, gairebé la meitat dels mestres, el 43%, hi està per motius administratius (és a dir, per obligació): "Actualment faig de mestre en aquesta escola rural perquè l'administració m'hi va enviar;... perquè és el lloc on em van destinar;... perquè m'hi han donat la plaça definitiva;... perquè el Departament no m'ha permès fer de mestre en una escola més gran", etc.

En segon lloc, el 27% dels mestres s'hi està perquè li atrau l'especificitat de l'escola petita: "M'estic en aquesta escola perquè m'agrada la filosofia de l'escola rural;... perquè tinc preferència per l'escola rural;... perquè després de passar un temps per l'escola graduada tenia clarissim que volia ensenyar en una escola petita;... l'escola petita permet un joc, té unes possibilitats, que no té l'escola gran;... perquè de petita vaig anar a una escola unitària i en tinc molt bon record;... estic convençuda dels miracles educatius que es poden donar en una escola rural;... perquè és l'opció més atraient", etc.

En tercer lloc, el 16% treballa a l'escola rural per raons familiars i de desplaçament: "Estic en aquesta escola perquè és a prop de casa;... perquè és a prop del meu domicili;... perquè m'estalvio de fer quilòmetres;... perquè la meva família viu al poble;... perquè així puc cuidar els pares."

En quart lloc, el 7% dels mestres ha escollit desenvolupar la seva tasca professional a l'escola actual perquè pot treballar amb pocs companys. Aquest

fet facilita, segons l'opinió dels mestres, la creació d'un bon clima de treball i l'assoliment d'una bona qualitat educativa: "Jo m'estic en aquesta escola perquè es treballa millor amb poca gent. Aquí tots ens entenem, no costa gaire posar-nos d'acord i això fa que l'escola rutlli;... treballo a l'escola rural perquè tot plegat és com una gran família i fàcilment aconseguim els objectius que ens proposem."

El 4% dels mestres treballa a l'escola rural perquè ha optat per col·laborar professionalment amb el municipi del qual formen part: "Treballo en aquesta escola perquè m'agrada treballar per la meva gent;... m'agrada treballar al meu poble, d'aquesta manera aporto un granet de sorra a la tasca que fem entre tots;... m'agrada estar amb la gent del meu municipi."

El 3% restant afirma que fa de mestre a l'escola petita perquè li agrada l'entorn on està emplaçada. En aquest cas, doncs, els motius són de caràcter mediambiental: "Faig de mestre en aquesta escola perquè així tinc l'oportunitat de treballar en un poble tranquil i reposat;... quan treballava a l'escola Malagrida m'havia d'estar a Olot, treballant en aquesta escola puc viure en un poble amb poca gent i prop de la natura;... faig de mestre en aquesta escola per motius de qualitat de vida... "

Després de dir això, arribem a la conclusió que el 62% dels mestres –la franja marró del gràfic que presentem tot seguit– treballa a l'escola unitària i cíclica per raons alienes a les argumentacions educatives,[496] mentre que el 38% restant ho fa, en més o menys mesura, per motius educatius i, d'alguna manera, vocacionals.

[496] Cal subratllar que una petita part dels mestres que hi treballen per raons administratives manifesten que, després d'uns anys ensenyant a l'escola rural, s'hi han trobat tan bé que decideixen quedar-s'hi.

Gràfic

Motius pels quals els mestres exerceixen a l'escola actual. Curs 1997-98

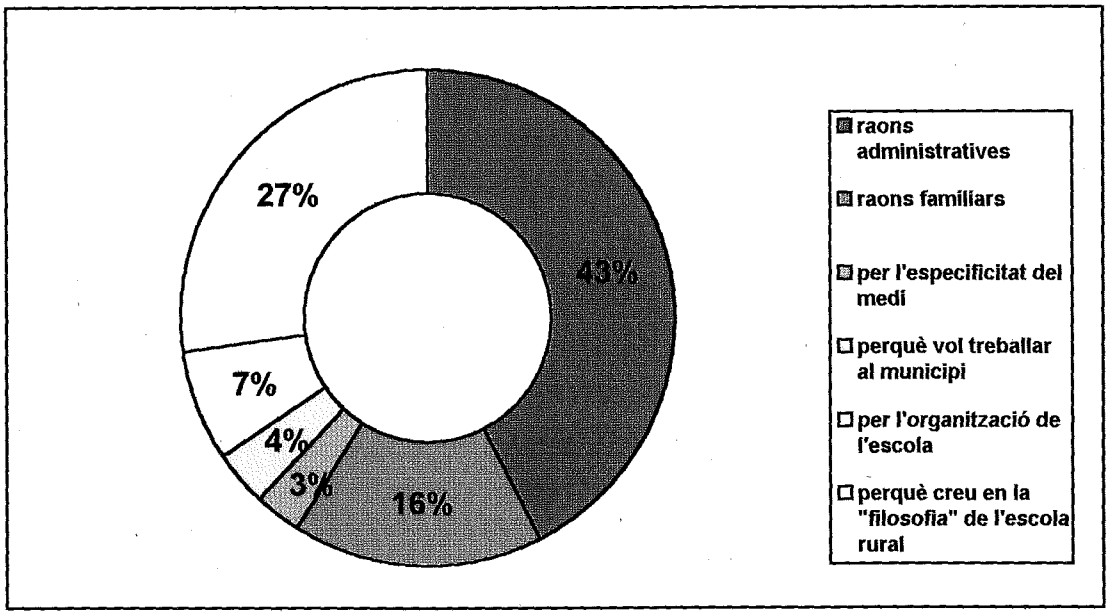

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

5.6.2.4. Mestres satisfets

Malgrat que un percentatge significatiu dels mestres de les escoles unitàries i cícliques que hem enquestat afirmen que el model organitzatiu de l'escola petita és un inconvenient per a ells i per a l'alumnat, la gran majoria, el 97,1%, afirma que hi està força o molt satisfet i només el 2,9% diu tot el contrari.

El grup de mestres que no s'hi troba a gust és molt heterogeni: n'hi ha que fa un any que exerceixen a l'escola rural i d'altres en fa més de trenta que hi són, n'hi ha que tenen 5 alumnes a l'aula i d'altres 19, n'hi ha que són mestres tutors de 3 nivells diferents i d'altres de 6, etc. En aquest sentit, doncs, no hi ha cap relació entre el grau de satisfacció i els anys que fa que ensenyen a l'escola petita, el nombre d'alumnes del grup classe o el nombre de graus dels quals es responsabilitzen. En canvi, sí que hi ha relació respecte del motiu pel qual hi fan de mestre. Tots els que refusen l'escola unitària i cíclica afirmen que s'hi estan per temes que transcendeixen les qüestions estrictament

educatives –"per cuidar malalts, perquè m'han donat la plaça, per la proximitat al lloc on visc..."

Si bé la gran majoria dels mestres està força o molt satisfet amb l'escola on treballa, un percentatge modest però significatiu, el 18,4%, manifesta que té la intenció de deixar el centre. Ara bé, ¿el fet que una part vulgui deixar l'escola significa que es desentén completament de l'escola rural? A partir del que hem demanat en les qüestions núm. 32 i 33 sabem que això no és així. El 22% dels mestres que manifesta que vol abandonar el centre on treballa actualment vol anar a una altra escola petita; gairebé dos terços volen anar a una escola graduada, i el 18% restant diu que vol anar a un centre de secundària, a la universitat o, senzillament, vol deixar l'ensenyament.

Després de dir això deduïm que només l'11,1% dels mestres que actualment exerceixen la professió en una escola unitària i cíclica té la intenció de deixar-la per anar a una escola de primària completa. A manera d'hipòtesi, considerem que aquest percentatge és bastant inferior al que es podia donar abans de la dècada dels 80.

Gràfic

Lloc de destí escollit pels mestres que volen deixar l'escola actual. Curs 1997-98

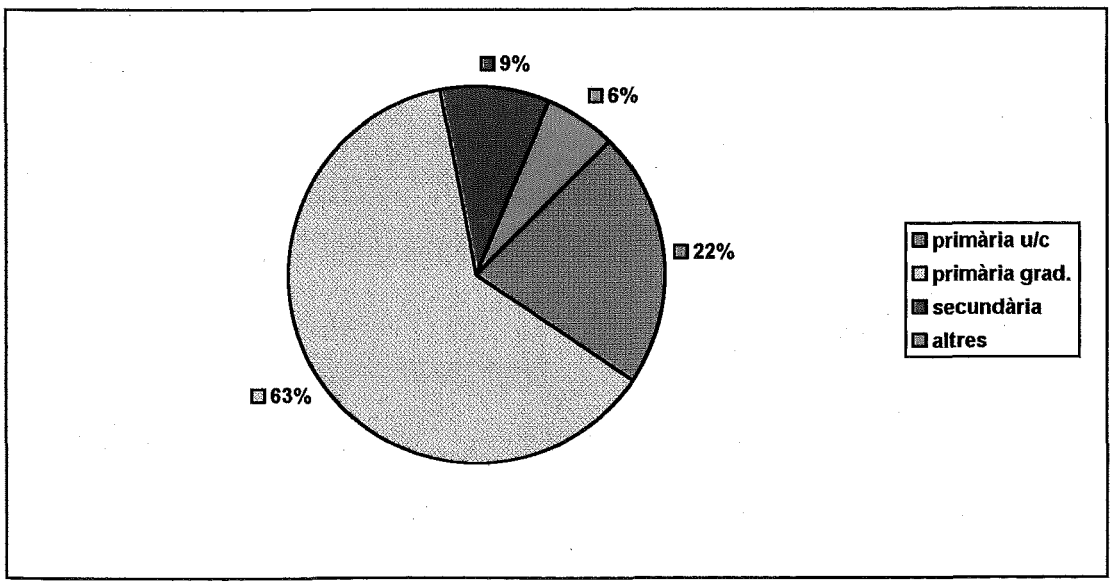

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.6.2.5. Mestres sensibilitzats

Segons el discurs legitimador de la nova escola unitària i cíclica, el mestre rural es caracteritza, entre altres coses, pel fet de ser sensible vers l'escola petita. Com es fa palesa aquesta sensibilitat? Si bé es tracta d'un aspecte difícil de mesurar pel fet de ser una qüestió bàsicament qualitativa, nosaltres ho hem esbrinat a partir de la relació que mantenen amb el SERCG, amb el SERC i la vinculació que han tingut amb les IX Jornades d'Escola Rural que s'han realitzat fins avui.

Respecte de les dues primeres qüestions, ja analitzades a l'apartat 6.5, sabem que el 63,8% dels mestres mantenen algun tipus de relació amb el SERCG i el 35,9% amb el SERC. Pel que fa a la segona qüestió, el 59,6% ha anat a alguna Jornada d'Escola Rural i el 40,4% restant diu que no hi ha anat mai. Tot i això, cal puntualitzar que el 86,9% dels mestres que han participat alguna vegada en les jornades esmentades només hi ha anat 1 o 2 vegades, el 9,9% hi ha anat 3 o 4 vegades i només el 3,3% hi ha anat 5 vegades. En termes generals constatem que el grau de sensibilització és bastant feble i inferior al que ens esperàvem.

5.6.2.6. Mestres autodidactes i integrats al poble

El mestre de l'escola petita es caracteritza, a més, pel fet de ser autodidacte i estar plenament integrat al poble. Almenys això és el que es diu en el discurs dignificador. Tanmateix, fins a quin punt els mestres gironins compleixen aquests requisits? A partir de les enquestes sabem que el 76,7% dels mestres probablement han estat autodidactes perquè no recorden que se'ls hagués explicat res sobre l'escola petita durant els estudis de mestre.

Pel que fa a la integració constatem, tal com hem explicat anteriorment, que només el 18,3% viu al mateix municipi on treballa i el 62% afirma que assisteix amb certa freqüència a les festes del poble. A partir d'aquests indicadors –tot i ser insuficients per mesurar amb garanties el nivell d'integració– considerem que predomina una integració parcial.

5.6.3. L'ESPECIFICITAT DE L'ALUMNAT DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

Des del discurs dignificador de l'escola unitària i cíclica s'afirma que l'alumnat de l'escola incompleta es caracteritza pel fet de ser autònom, col·laborador, responsable i tranquil. Però què podem dir-ne un cop hem analitzat la informació que ens han proporcionat els mestres gironins?

5.6.3.1. Alumnes autònoms

Els alumnes són o poden ser autònoms perquè, en la mesura que comparteixen el mateix mestre amb companys més grans i més petits, se'ls dóna l'oportunitat perquè s'organitzin el treball i s'autoavaluïn. Doncs bé, els mestres de les escoles petites afirmen que en el 94,6% dels centres l'alumnat comparteix l'espai classe amb companys d'altres edats i nivells; en el 81% de les aules l'alumnat està avesat a programar-se la feina que ha de realitzar al llarg del dia o la setmana, i una mica més de la meitat controla una part dels processos avaluatius.

5.6.3.2. Alumnes col·laboradors

En termes globals, els alumnes de les escoles incompletes de la nostra demarcació són, segons el parer dels mestres, col·laboradors. Amb tot, però, si ho mesurem a partir dels nostres indicadors –participació de l'alumnat en les activitats escolars, extraescolars i culturals per a tota la gent del municipi–, no ho són tant o, més ben dit, se'ls donen poques oportunitats perquè ho siguin.

El 68,9% dels mestres afirma que els seus alumnes han col·laborat alguna vegada (al llarg d'aquest curs) en l'organització d'activitats escolars, el 33,1% dels mestres diu que ha afavorit que el seu alumnat col·laborés programant activitats extraescolars, i un percentatge similar, el 34,5%, afirma que ha fet alguna cosa perquè els alumnes organitzessin alguna activitat per a tota la gent del poble. Amb tot, s'ha de dir que la gran majoria dels mestres que han afavorit que l'alumnat organitzés activitats (escolars, extraescolars o

comunitàries) només ho fan de manera esporàdica i són molt pocs els que ho fan amb una certa regularitat. Després de comentar aquestes dades, arribem a la conclusió que no s'aprofiten gaire les potencialitats de l'escola unitària i cíclica per afavorir la responsabilitat de l'alumnat en els àmbits ja comentats.

5.6.3.3. Alumnes responsables

En el marc teoricoanalític hem afirmat que l'escola unitària i cíclica afavoreix la responsabilitat de l'alumnat en la mesura que l'empeny a assumir tasques ordinàries –tancar i obrir l'escola, esborrar la pissarra, passar l'escombra, ordenar el material, netejar el pati, etc.– i, en el cas de l'alumnat més gran, a desenvolupar tasques docents –els alumnes més grans i més avantatjats ajuden tot sovint els més petits.

A les comarques gironines, el primer tipus de responsabilitat és practicat en el 93,7% de les aules, i pel que fa a la responsabilitat docent, és assumida en el 69,1% dels grups classe. Aquesta darrera dada fa palès que gairebé un terç de les escoles petites no utilitza un dels procediments metodològics més característics de les escoles rurals.

A la nostra demarcació, a més de les responsabilitats que hem esmentat, hi ha mestres que n'afavoreixen d'altres tipus. Hi ha qui posa els condicionants perquè els alumnes assumeixin responsabilitats escolars individuals (organització del treball i de l'avaluació), responsabilitats escolars col·lectives (establiment de regles i normes i aplicació compartida dels càstigs) i responsabilitats socials i culturals col·lectives (organització d'activitats per a tota la gent del poble).

Gràfic

Àmbit en el qual s'afavoreix la responsabilitat de l'alumnat de les escoles unitàries i cícliques. Curs 1997-98

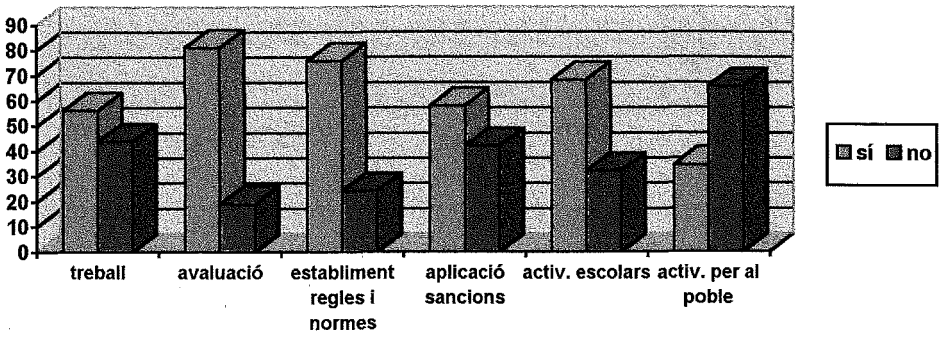

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.6.3.4. Alumnes tranquils

Com són els alumnes de les nostres escoles unitàries i cícliques des de la perspectiva dels mestres? Tal com prevèiem, molt pocs mestres, el 9,8%, consideren que són molt problemàtics, el 46,6% afirma que són poc problemàtics i el 43,7% restant diu que no presenten cap tipus de dificultat. En els comentaris personals de les enquestes, diversos mestres ressalten el fet que l'alumnat de la seva escola es caracteritza pel fet de ser tranquil, reposat i calmat, i això afavoreix, entre altres coses, que el treball educatiu sigui bastant relaxat: "Vull manifestar que l'alumnat de la meva escola, a diferència del que passava quan vaig treballar en una escola graduada, fa que m'hi senti molt a gust. Com que són molt autònoms i bons minyons, no cal que sempre hi estigui a sobre... i si bé és cert que treballem molt, també haig de dir que treballem a gust i amb ganes." Segons el nostre parer, l'escassa problematització de l'alumnat és deguda, fonamentalment, a les influències de l'entorn, a les influències familiars i al fet de ser pocs alumnes per classe aula. Això, però, només ho apuntem a manera d'hipòtesi.

5.6.4. CARACTERITZACIÓ POSITIVA DE DIFERENTS ASPECTES QUE CONFORMEN LA REALITAT PEDAGÒGICA DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

En l'exposició del discurs que afavoreix la dignificació de l'escola unitària i cíclica hem explicat que l'escola rural es presenta com un model escolar especial, perquè el grup classe és heterogeni i poc nombrós, l'alumnat es pot agrupar a partir de diferents criteris, el currículum (altrament dit text pedagògic) és fàcilment mal·leable i integrador, la planificació i l'execució del control i de la disciplina es poden consensuar fàcilment, l'espai és poc especialitzat i difús, el temps i el ritme de treball fugen de la rigidesa a què estan sotmesos en altres organitzacions escolars (ens referim a les escoles graduades) i l'acció educativa fàcilment es pot compartir amb altres agents. Què hi ha d'això en les escoles incompletes de les comarques gironines? Per respondre aquesta qüestió hem utilitzat alguns dels indicadors que ja hem comentat. Això fa, doncs, que algunes de les dades siguin repetides, tot i ser interpretades en contextos diferents.

5.6.4.1. El grup classe

Tot i no disposar de dades gaire precises, sabem que la majoria dels grups classe de les escoles petites de les nostres comarques tenen un grau d'heterogeneïtat notable a causa, tal com hem explicat a l'apartat 6.4, de la presència d'alumnes d'altres ètnies, països o nacionalitats; d'alumnes autòctons i d'origen immigrant que viuen en un municipi diferent del de l'escola, i d'alumnes d'edats i nivells diferents que comparteixen el mateix espai.

Respecte d'aquesta darrera qüestió, només perquè ens en fem una idea aproximada, constatem que el 59,9% de les unitats o aules estan compostes per alumnes de 2 o 3 graus diferents, el 36,1% en tenen de 4 o 5, el 3,6% en tenen de 6 o 7 graus, i el 6,8% restant només té alumnes d'un sol grau.

D'altra banda, coincidint amb el que dèiem en el marc teoricoanalític, constatem que els grups classe són bastant reduïts. Ja hem explicat en comentar l'evolució del mapa escolar que les escoles incompletes de la nostra demarcació tenen una mitjana de 12 alumnes per aula –una ràtio molt inferior a la de les escoles graduades: alumnes per unitat–. En fer-ne una anàlisi més detallada veiem que la meitat de les escoles petites té entre 5 i 10 alumnes, el 47,2% en té entre 11 i 20, i el 2,8% restant en té entre 21 i 22.

Aquests percentatges són valorats positivament per la majoria dels mestres. El 84,4% afirma que el nombre d'alumnes que té a l'aula permet dur a terme una bona tasca professional i només el 13,2% opina tot el contrari.

5.6.4.2. Sistemes d'agrupament de l'alumnat

Les escoles unitàries i cícliques de les nostres comarques utilitzen, tal com prevèiem, sistemes d'agrupament diversos en funció de l'activitat que realitzen o dels objectius proposats. Els mestres més allunyats de tarannà de l'escola rural només n'utilitzen 2, i els que hi estan més avesats en fan servir 4. A partir de les enquestes sabem que el sistema més utilitzat és l'agrupament per cicle –56,1% dels mestres–, en segon lloc l'agrupament segons l'activitat –50%–, el segueix l'agrupament per nivell assolit –49%– i la modalitat menys emprada –utilitzada només en el 38,2%– és la que es fa servir a l'escola graduada: l'agrupament segons l'edat.

Gràfic
Diferents maneres d'agrupar l'alumnat de les escoles unitàries i cícliques
Curs 1997-98

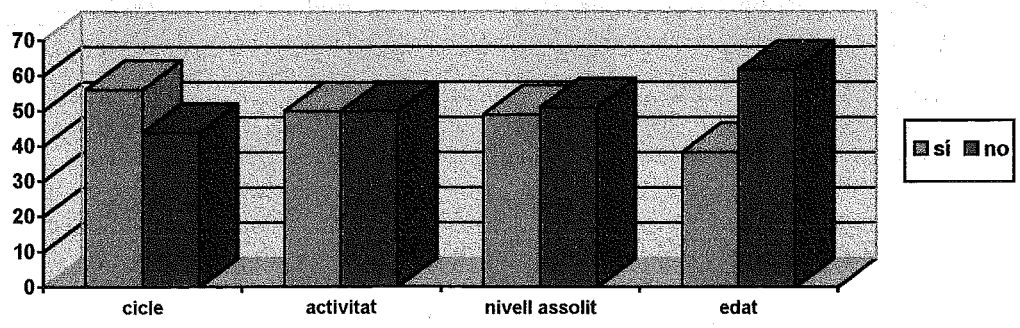

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.6.4.3. El currículum

Fins a quin punt el currículum que s'imparteix a les escoles rurals de les nostres comarques és obert i flexible? Si el grau d'obertura i de flexibilitat l'establim a partir del protagonisme que tenen els alumnes, els pares –ja sigui individualment o col·lectivament (APA)– i l'ajuntament en la configuració definitiva del currículum, no podem ser, en termes generals, gaire optimistes.

Els resultats de les enquestes fan palès que prop d'una quarta part de l'alumnat, el 13% de les APA, el 9,7% dels pares i el 9,1% dels ajuntaments han proposat darrerament introduir algun tema dins del currículum escolar. Aquests percentatges són, segons el nostre parer, excessivament baixos, per la qual cosa pensem que ara com ara la majoria de les escoles petites de la demarcació –ja sigui per la disposició del mestre com dels agents que hem esmentat– subestimen una part de les seves possibilitats i adopten la dinàmica de les escoles graduades. Amb tot, s'ha de dir que quan els alumnes, els pares o l'ajuntament han suggerit d'incorporar algun tema en el currículum, gairebé sempre s'ha acceptat la petició. En aquest sentit, doncs, el grau d'acceptació de les peticions ha estat més que notable.

Gràfic

Intervenció de diferents agents en la configuració del currículum

Curs 1997-98

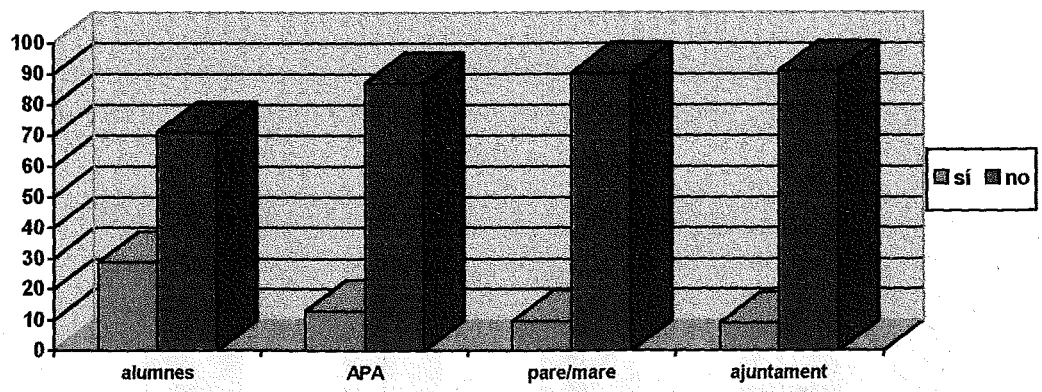

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

D'altra banda, fins a quin punt el currículum és integrador? Si tenim en compte que el 99,4% dels mestres afirmen que directament o indirectament fan entrar la cultura local a l'escola, cal pensar, en principi, que la majoria d'escoles opta per un currículum que, en un grau més o menys elevat, és integrador de la realitat més propera a l'alumnat. Tanmateix, som conscients que mesurar el grau d'integració a partir d'un sol indicador és del tot insuficient.

5.6.4.4. Control, disciplina i avaluació

En el marc teoricoanalític hem afirmat que el control i la disciplina a l'escola unitària i cíclica són "tous" en el sentit que les regles són consensuades pel conjunt de l'alumnat i les sancions són aplicades també pels alumnes. D'altra banda, dèiem que l'avaluació és discreta perquè els nens i les nenes controlen una part del procés mitjançant textos autocorrectius, entre altres mecanismes. Tanmateix, fins a quin punt aquestes pràctiques són presents a les escoles unitàries i cícliques gironines?

El 81% dels mestres de les escoles unitàries i cícliques afirma que els seus alumnes practiquen l'autoavaluació; en canvi, una mica menys de la meitat, el 42%, diu que afavoreix la intervenció de l'alumnat a l'hora d'aplicar les sancions o càstigs, i menys d'una quarta part, el 24,3%, permet que l'alumne col·labori en el procés d'elaboració de les normes que han de regir la vida social del grup classe. Després de dir això, arribem a la conclusió que la gran majoria de l'alumnat controla més o menys una part del seu progrés personal, però molt menys són els que intervenen en els processos disciplinaris i de control. Novament, doncs, constatem una distància considerable entre el discurs dignificador i la realitat.

5.6.4.5. L'espai

En descriure l'espai escolar ja ha quedat palès que les escoles unitàries i cícliques de les nostres comarques tenen un espai molt poc especialitzat, adeqüen permanentment l'espai que els és propi per realitzar-hi activitats escolars específiques, s'utilitzen amb una certa freqüència altres espais

municipals i comarcals amb funcions diverses, etc. Com a conseqüència d'aquests fets, la distància entre l'espai escolar i no escolar es difumina i es produeix una interacció notable entre l'escola i el poble o la comarca.

Segons el nostre parer, la comunicació, interacció i difusió dels espais s'incrementen en la mesura que el centre també és utilitzat per particulars i per institucions públiques per dur-hi a terme activitats educatives, lúdiques, culturals, recreatives, esportives, etc. Però fins a quin punt es fa això en les escoles incompletes de les comarques gironines?

A partir dels qüestionaris sabem que el 57,3% dels centres són utilitzats per ens, organismes i associacions públiques i privades per desenvolupar-hi cursos d'informàtica, d'idiomes, de llengua catalana, de formació del professorat, d'educació d'adults, etc. D'altra banda, un percentatge lleugerament superior, el 61% de les escoles unitàries i cícliques, també és utilitzat per entitats del poble per dur-hi a terme activitats que van des de la festa major fins a un sopar popular per Cap d'Any. Vegem-ho tot seguit:

Taula

Ens, entitats i associacions que utilitzen les dependències de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació

Ens, entitats o associacions municipals que utilitzen l'escola	**Activitats**
Ajuntament	Casal d'estiu
Plataforma d'entitats	Activitats de lleure diverses
Associació de veïns	Festa major
Comissió de festes	Ball
Grup de joves	Exposicions
Agrupació de la gent gran	Xerrades culturals
Club de gutbol	Concurs de pastissos
Associació de pessebre vivent	Quina per Nadal
Grup de teatre	Sopar popular per Cap d'Any
APA	Bàsquet
	Futbol
	Gimnàstica per a adults

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model A"*

Per acabar aquest apartat, volem fer una darrera reflexió sobre la difusió de les barreres entre l'espai escolar i el no escolar. Nosaltres considerem que la permeabilitat entre aquests dos espais augmenta en la mesura que: a) la zona reservada al pati –si n'hi ha– no està separada d'altres espais, i b) l'alumnat de més edat té llibertat per desplaçar-se per altres zones del poble durant l'estona d'esbarjo.

Amb tot, quan observem què passa a les nostres escoles, ens adonem que ambdues qüestions només es donen en molts pocs centres: només l'1,1% de les escoles unitàries i cícliques amb pati no separen la zona d'esbarjo d'altres espais; i només en el 5,5% de les escoles és permès que els alumnes surtin de l'escola durant l'hora d'esbarjo. Cal ressaltar que les escoles que permeten aquesta pràctica ho valoren positivament, perquè "... ajuda que els alumnes se sentin més lliures i més responsables. D'entrada, saben que durant l'hora de pati poden anar allà on més els agrada, al rierol a buscar capgrossos, a la plaça del poble, etc. Però saben, a més, que han de tornar a l'escola abans que s'acabi l'esbarjo sense que jo els avisi."

5.6.4.6. Temps i ritme de treball

S'afirma que l'escola unitària i cíclica té un temps i un ritme de treball flexibles perquè es pot alterar fàcilment la programació escolar anual, l'alumnat pot decidir –pactant amb el mestre– les tasques que realitzarà al llarg del dia o de la setmana i, en darrer terme, perquè l'hora d'entrada a l'escola no és la mateixa per a tot l'alumnat.

A partir dels indicadors que acabem d'esmentar, constatem que no totes les escoles de les comarques gironines es caracteritzen pel fet d'utilitzar un temps i un ritme de treball flexibles: el 53,1% dels mestres afirma que l'alumnat utilitza els contractes de treball; una mica menys de la meitat, el 45%, diu que al llarg del curs varia la distribució de les activitats setmanals (modificació de "l'horari" habitual), i només en el 2,4% dels centres els alumnes s'incorporen a diferents hores. Cal posar de manifest que aquest percentatge tan baix no ens ha d'estranyar gaire, perquè la majoria d'escoles unitàries i cícliques de la

demarcació estan prou ben emplaçades perquè tot l'alumnat pugui entrar i sortir del centre a la mateixa hora.

5.6.4.7. Organització de la docència

El discurs dignificador de la nova escola unitària i cíclica explica que es tracta d'una escola privilegiada perquè el mestre té la capacitat de compartir fàcilment la seva tasca amb altres membres de la comunitat educativa. En aquest sentit, el fet d'ensenyar s'estén als pares i mares dels alumnes, als veïns, als alumnes de més edat i fins i tot als exalumnes –sobretot aquells que guarden més bon record de l'escola–. Però es dóna aquest fet a les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines?

Els exalumnes intervenen en el 10% de les escoles petites; els veïns del poble hi són presents en el 38,1%; les persones de fora del poble, en el 48,5%; les APA ho fan en el 56,6%, i els alumnes de més edat prenen part en la tasca docent en el 69,1% dels centres.

El fet que els agents externs a l'escola així com els mateixos alumnes intervinguin més o menys en la tasca docent, la majoria dels mestres el valora positivament perquè els alumnes s'adonen que poden aprendre de tots i que el mestre no és l'únic que sap ni ho sap tot: "[El fet que] els exalumnes col·laborin en l'organització d'activitats escolars, que ens vinguin a explicar com és l'ESO o que en les estones lliures ajudin els alumnes més petits fan que moltes coses s'entenguin millor, perquè no cal oblidar que qui ho explica no és pas el mestre, sinó un company que tot sovint veuen pel poble;... a la nostra escola alguns avis ens han vingut a explicar la Guerra Civil, d'altres ens han explicat com feien el vi, com feien l'oli, etc. i això ha estat d'una gran riquesa perquè han vist que els seus avis coneixien una manera de treballar que avui ja ha desaparegut... "

Gràfic

Agents que intervenen en la pràctica educativa de les escoles unitàries i cícliques
Curs 1997-98

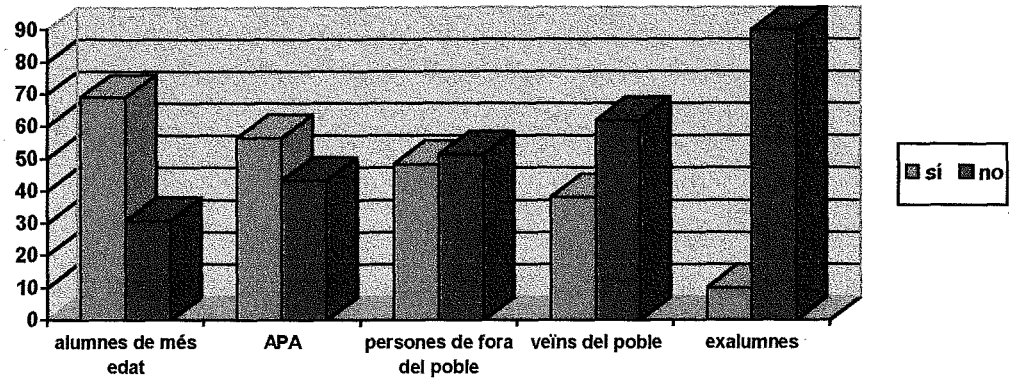

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.6.4.8. Altres especificitats

Una altra de les potencialitats atribuïdes a l'escola rural és que afavoreix l'activitat investigadora, l'experimentació educativa i la interacció entre diferents persones. Què hi ha d'això en les escoles incompletes de la nostra demarcació?

L'activitat investigadora i l'experimentació educativa

Pel que fa a la primera qüestió, si considerem que l'activitat investigadora es fa palesa mitjançant la realització de recerques –individuals o col·lectives– i, en un nivell més concret, a través de la publicació d'articles que expliquin els resultats de les investigacions, no podem ser, en termes generals, gaire optimistes: el 21,4% dels mestres enquestats diu que ha realitzat algun treball de recerca relacionat amb l'escola petita i només el 10,7% afirma que ha escrit alguna vegada algun article científic o de caire divulgatiu. Segons les proves estadístiques que hem realitzat, no hem trobat relació entre el fet d'haver escrit un article i el fet d'haver cursat o d'estar cursant actualment una llicenciatura, estudis de tercer cicle o estudis d'especialització.

Quant a l'experimentació educativa, en canvi, hem obtingut resultats més optimistes. Una mica més de la meitat dels mestres ha realitzat alguna

innovació educativa i la gran majoria, el 93,4%, ha elaborat material –més o menys sofisticat– per a l'escola.

Les interaccions

Sobre la capacitat que té l'escola rural per generar interaccions entre les persones que formen part de la comunitat educativa, hi ha molt per dir. Si bé l'estructura organitzativa de l'escola petita i les característiques dels pobles afavoreixen, en principi, una comunicació fluida entre totes les persones i en tots els nivells –és a dir, entre alumnes a dins i a fora de l'escola; entre els alumnes i el mestre tant a l'interior com a l'exterior del centre; entre els alumnes i l'escola; entre els exalumnes i l'escola; entre el mestre i el poble, etc.–, sabem que la realitat és molt més complexa.

Segons els mestres, si bé la interacció existeix en tots i cada un dels àmbits que acabem d'esmentar, no pas a tot arreu té la mateixa intensitat: on es dóna amb més força és entre els alumnes a dins i a fora del centre i entre els mestres i els alumnes dins de l'aula. Amb menys intensitat es produeix entre els alumnes i l'escola fora de l'horari escolar, entre els exalumnes i el centre[497] i entre el mestre i el poble. L'àmbit on la relació és més feble és entre el mestre i l'alumne a fora del centre.

[497] Segons els mestres, la interacció entre els exalumnes i l'escola es fa palesa a diferents nivells: "...de tant en tant ens vénen a veure per saber què fem;... participen en les festes d'aniversari, de fi de curs, celebracions especials;... de vegades vénen a explicar el muntatge de l'ESO als seus antics companys; etc." D'altres vegades, però, s'acosten a l'escola amb l'objectiu de fer consultes als seus antics mestres, d'utilitzar l'ordinador, de fer els deures, d'endur-se llibres en règim de préstec, de fer fotocòpies, etc.

Gràfic

Intensitat de les interaccions segons les opinions dels mestres. Curs 1997-98

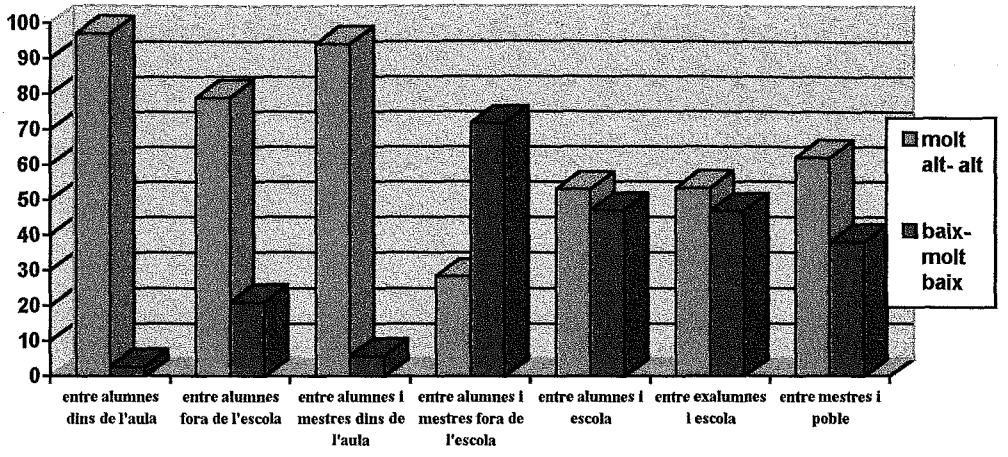

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Respecte del grau d'integració entre l'escola i el poble, la qüestió esdevé més complexa a causa del nombre d'indicadors que hem tingut presents (18 en total). Segons el nostre parer, aquesta integració es pot explicar a partir de 5 grans eixos: 1) integració física, 2) integració espacial, 3) integració personal, 4) integració curricular, i 5) integració d'activitats. Vegem-ho tot seguit.

Segons la nostra explotació estadística, una mica més de dos terços de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació de Girona, el 77,8%, estan integrades des del punt de vista físic perquè es troben, tal com ja hem explicat, al mig del poble.

La integració espacial –és a dir, la que es dóna arran de la interacció d'espais–, si bé també es fa manifesta, comparativament és inferior a la que acabem de comentar: el 71,6% de les escoles unitàries i cícliques utilitza espais municipals amb finalitats escolars, el 23,8% dels centres fa servir espais comarcals, i prop del 55% d'aquests centres són utilitzats per institucions públiques i privades per realitzar-hi activitats educatives, culturals, lúdiques, esportives, etc.

La integració personal –la que es produeix arran de l'entrada de persones alienes al centre– és, segons el tipus de col·lectiu al qual ens referim, molt diferent. En termes generals, els membres de l'APA són els que estan més integrats a l'escola perquè són els que més la freqüenten –en el 55,6% de les escoles, l'APA s'hi ha apropat en un moment o un altre per realitzar-hi alguna activitat escolar–; en segon lloc, i a molt poca distància, apareixen persones de fora del poble –48,5%–; en tercer lloc, qui més s'integra a l'escola rural són els veïns –38,1%–, i en darrera posició apareixen els exalumnes –10%.

Pel que fa a la integració curricular, cal dir –malgrat que gairebé totes les escoles rurals afirmin que han incorporat la cultura local– que molt pocs centres han rebut suculències per part dels alumnes (28,9%), de l'APA (13%), d'algun pare o mare individualment (9,7%) o de l'ajuntament (9,1%). Després de dir això, considerem que el grau d'integració curricular a partir dels suggeriments de la comunitat educativa és, en termes generals, bastant baix.

La integració més visible i potser més important és la que es fa mitjançant les activitats que prepara l'escola per a tota la gent del poble o bé a través de la presència de l'escola en les festes locals. Respecte de la primera qüestió, constatem, com ja hem dit anteriorment, que el 45% dels centres organitza activitats culturals o lúdiques per a tota la població, i pel que fa a la segona qüestió, el 54,1% de les escoles assisteix regularment als actes que organitza l'ajuntament o qualsevol altra entitat municipal. Segons els mestres, hi ha escoles que participen activament en les activitats nadalenques –missa del gall, pessebre vivent, festa de la Candelera–, en les festes del poble –festa petita o festa major, carnestoltes, caramelles–, en les fires –fira de la cirera, fira de Santa Llúcia, fira mercat–, en activitats cíviques –plantada d'arbres, festa de la vellesa–, en actes culturals –Sant Jordi, balls de sardanes, exposicions, quinzena cultural, concursos diversos, teatre–, en els actes esportius... També hi ha escoles que participen activament en les publicacions del poble –llibres, revistes, butlletins informatius, etc.

5.7. ELS PUNTS FORTS I ELS PUNTS FEBLES DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA A PARTIR DEL DISCURS DELS MESTRES I D'ALTRES AGENTS EDUCATIUS DE LES COMARQUES GIRONINES

5.7.1. PRESENTACIÓ GENERAL

En l'apartat anterior hem vist fins a quin punt es compleix el que nosaltres anomenem el "discurs dignificador de l'escola unitària i cíclica" quan ho contrastem amb les pràctiques educatives que porten a terme els mestres de les escoles rurals de les comarques gironines. Cal deixar clar, però, que el discurs que hem contrastat parteix fonamentalment del que s'ha dit al llarg de les nou Jornades d'Escola Rural que s'han dut a terme fins avui.

A continuació, i amb l'objectiu d'ampliar el discurs sobre l'escola petita, estem interessats a donar compte dels aspectes positius i negatius que posen de manifest els mestres de les escoles rurals gironines, la representant del Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines (SERCG), els representants dels sindicats (UGT, CCOO, USTEC-STES) i l'administració educativa (inspecció i delegat d'Ensenyament). Comencem aquesta secció, doncs, parlant dels aspectes positius o, el que és el mateix, dels punts forts de l'escola rural.

5.7.2. ELS PUNTS FORTS

5.7.2.1. La perspectiva dels mestres

La gran majoria dels mestres, el 80,6%, considera que l'escola unitària i cíclica té avantatges sobre l'escola graduada, el 16,8% afirma tot el contrari i el 2,6% no contesta. Els avantatges es manifesten en la manera d'organitzar el treball –agrupació flexible, grups movibles–, en els valors que transmet i fa viure l'escola –respecte, solidaritat, tolerància, col·laboració, convivència, etc.–, en el tipus d'educació que imparteix –integral, humana, personalitzada, afectiva,

creativa, globalitzadora–, en la manera com es porten a terme els aprenentatges –d'una manera "natural", sense gaire coerció, respectant el ritme de cada alumne, de manera activa i participativa, etc.–, en les relacions que s'estableixen entre el mestre i els alumnes i entre el mateix alumnat, etc.

D'altra banda, també s'afirma que a l'escola petita, en oposició a l'escola gran o a la graduada, "tot es viu intensament, ...es respira llibertat per totes bandes, ...el treball és menys estressant, ...amb prou feines existeix el fracàs escolar, ...hi ha una forta participació externa, ...és fàcil coordinar-se, ...dóna gran capacitat de maniobra", etc. En aquest sentit, gairebé no hi ha diferència respecte del discurs genèric que hem presentat en l'emmarcament teoricoanalític.

5.7.2.2. La perspectiva del SERCG

Des del SERCG s'insisteix que l'escola incompleta, i d'una manera especial l'escola unitària, afavoreix l'acció tutorial:

> "Aquestes unitàries són una riquesa brutal humanament i en l'àmbit de l'aprenentatge, perquè és un contacte continu amb la interculturalitat.... el tema del treball continuat amb els nanos, això que els tinguis molts anys seguits, doncs també te'ls fas molt teus i hi ha una mena d'entesa entre el mestre i els nens, i això facilita la feina. Al final ells t'entenen i saben el que vols."

També destaca pel fet d'estimular l'autonomia de l'alumnat –"[l'escola petita fa]... que el nen s'espavili molt més pel seu compte a buscar recursos; ...estic convençuda que els ajuda a moure's pel món; ...s'han de moure més pel seu compte"–; pel fet de potenciar un ensenyament actiu i participatiu i generar relacions interpersonals properes i duradores tant en el sentit vertical com en l'horitzontal:

> "El tema del contacte humà és una passada! El fet de fer una festa de carnaval i que vingui una colla de grallers a tocar el que sigui i veure un nen de sisè ballar amb un de P3, i ballant tranquil·lament i canvi de parella, i ara un de P5 i canvi de parella, i un de tercer... És clar, això no passa a les escoles grans, no pot passar tal com estan funcionant. Ja d'entrada els petits fan una festa aquí i els grans fan

> una festa aquí i, en canvi, això del contacte humà, la riquesa humana que dóna, és insubstituïble."

En un altre nivell, la representant del SERCG afirma que l'escola incompleta és una escola molt agraïda –"el fet que hi hagi un contacte tan directe, hi ha pares que et reconeixen la feina que fas i quan et diuen "quina feina més maca estàs fent!", això compensa molt..."

5.7.2.3. La perspectiva dels sindicats

Els sindicats que hem entrevistat produeixen un discurs molt similar al dels mestres i al del SERCG. En aquest sentit, doncs, reforcen les potencialitats que acabem de presentar.

Des de la UGT s'afirma que l'escola petita esdevé un espai adient per assajar innovacions educatives i per donar un ensenyament que respongui a les necessitats de l'alumnat –"[a l'escola rural] s'ha viscut de manera més directa què necessiten els nanos..., sempre hem tocat més de peus a terra"–. D'altra banda, també es considera un avantatge el fet de ser una escola relativament allunyada del control de l'administració, perquè això li ha permès emprendre determinades pràctiques impossibles de dur a terme en una escola gran.

A CCOO ens expliquen que les escoles incompletes poden presumir de tenir grups heterogenis –"el fet que 5 o 12 alumnes diferents es trobin a la mateixa aula fa que hagis de tenir una mentalitat de tractament, el que ara està tan de moda: la diversitat"–, de generar relacions solidàries entre alumnes d'edat diferent i de facilitar la integració dels alumnes immigrants –"a l'escola rural, per l'experiència que jo tinc, la mainada d'altres països, la mainada immigrant, s'integra molt fantàsticament, sense gaires problemes"–. L'escola petita, a més, té sentit per si mateixa perquè afavoreix la programació per cicles i l'adequació curricular a l'especificitat de cada alumne:

> "A l'escola rural tu pots programar les matèries molt més en funció dels cicles que dels cursos. Això, d'entrada. Per què? Perquè tu saps cada nano per quins punts va passant i, a més a més, et permet que un nano estigui fent un currículum més o menys diferenciat dels altres sense que això es noti gaire."

També es considera un punt fort el tipus de relació que s'estableix entre l'escola i els pares:

> "Les relacions amb els pares són molt diferents que a l'escola urbana o a l'escola completa. En una escola rural, generalment, els pares doncs et solen venir molt més. A vegades, doncs, tens moltes més ocasions de relació d'una manera extraoficial, fora de l'escola, i això considero que és molt més real, és molt més satisfactori fins i tot. És una altra relació."

El responsable d'USTEC-STES, a més d'esmentar bona part dels aspectes que acabem de presentar, també afirma que l'escola incompleta afavoreix el treball en petit grup, possibilita la flexibilització de bona part del que succeeix en el marc escolar i confereix un marge de maniobra notable al docent:

> "A l'escola rural pots fer moltes coses, pots experimentar, pots muntar-t'ho de moltes maneres, i en aquest sentit és molt més creativa i enriquidora... I fins i tot té un altre element que les escoles grans en principi no tenen, i és que no hi ha una autoritat, no hi ha un director. Vol dir que tu ets tu mateix. En aquest sentit et demanes permís a tu mateix i ho fas."

Un altre aspecte que cal destacar és el tipus d'avaluació que s'aplica a l'alumnat:

> "Amb una escola així no cal ni fer exàmens. Per què cony has de fer exàmens si tens deu alumnes durant vuit mesos l'any, i que potser ja fa tres o quatre anys que tens, i què t'han d'ensenyar en un examen? El coneixement que tens i l'accessibilitat que tens amb els alumnes és incomparable amb els altres, això és importantíssim."

5.7.2.4. La perspectiva de l'administració educativa

Des de la Inspecció s'aporta un element nou als avantatges que fins ara hem esmentat: l'escola rural té la virtut d'utilitzar una metodologia que afavoreix que els alumnes de més edat assumeixin circumstancialment responsabilitats docents:

> "El meu record és molt positiu per una cosa que hem abandonat, que és aquella estratègia metodològica que els grans donen suport al mestre amb els petits, que cíclicament sentim any rere any les expressions dels grans, i d'alguna manera

> quan tu arribes a aquella secció ja saps moltes d'aquelles coses; que jo penso que avui dia, malgrat que hi ha més complexitat de tot, aquest valor s'hauria de recuperar perquè no sembla gens dolent."

Fent una valoració genèrica dels discursos que fins aquí hem presentat, podem afirmar que els mestres i els agents educatius gironins tenen pràcticament la mateixa visió de la "nova escola rural" que els mestres rurals catalans més actius.

5.7.3. ELS PUNTS FEBLES

Tots els agents que hem entrevistat consideren que l'escola incompleta té, malgrat els avantatges que acabem d'explicar, límits estructurals o organitzatius que la perjudiquen. Vegem-ho tot seguit.

5.7.3.1. La perspectiva dels mestres

Si bé la gran majoria dels mestres afirma que l'escola unitària i cíclica té avantatges sobre l'escola graduada, el 88,6% considera que també té inconvenients. Els inconvenients que hem recollit a través del qüestionari són molt diversos, i alguns fins i tot, si els capgirem, hi ha qui els ha considerat com a avantatges. A causa d'aquesta paradoxa, pensem que els mestres que actualment treballen en les escoles incompletes de les comarques gironines no tenen un discurs monolític sobre aquesta realitat escolar: el que per a uns són avantatges per a altres són inconvenients, i viceversa. Deixant de banda aquestes contradiccions, vegem a continuació quins són els principals desavantatges.

Per a un determinat tipus de mestres, les aules multinivell són un inconvenient "perquè hi ha massa diversitat a l'aula; ...perquè exigeixen un treball massa diversificat i no pots atendre correctament tots els nens i nenes; ...perquè el fet d'estar barrejat no és gens educatiu; ...perquè fa impossible donar els continguts que toquen, és poc estimulant, fa baixar el nivell i l'alumne perd la il·lusió, perquè es cansa de tenir any rere any el mateix mestre...", etc.

Hi ha mestres que afirmen que el principal límit de l'escola unitària i cíclica d'avui és, tal com hem explicat en l'emmarcament teoricoanalític, el baix nombre d'alumnes. El fet que un nombre important d'escoles incompletes, sobretot d'escoles unitàries, no sobrepassi la dotzena d'alumnes fa que apareguin problemes de socialització.

També hi ha qui considera com a problema estructural el tipus de treball que s'exigeix al docent. Hom es queixa que es veuen abocats a un treball esgotador, poc eficaç, solitari i excessivament dispers –"el mestre de l'escola petita fa de mestre, de conserge i a la vegada s'encarrega de la neteja del centre".

Segurament amb més raó de causa, hi ha qui diu que l'escola rural pateix el problema de la burocratització creixent de l'ensenyament: "És ben penós que ens demanin la mateixa paperassa que a l'escola graduada i que, a més, tinguem menys temps per respondre-la; ...el *colmo del colmo* és que ens facin emplenar papers, qüestionaris, etc. pensats només per a escoles graduades."

5.7.3.2. La perspectiva del SERCG

La representant del SERCG considera que els inconvenients de les escoles rurals són bàsicament dos: la dedicació escolar que es demana al mestre i el treball extraescolar que se li exigeix. Respecte del treball quotidià del mestre, diu que "crema moltíssim, esgota i arriba un moment que és com si haguessis de canviar el xip, perquè suposo que ja no pots més..." I pel que fa al segon aspecte, explica que "...en el poble no és només la feina d'escola amb tots els nivells que tinguis a dins de la classe, sinó que a més t'has de dedicar a muntar arrossades, quines i no sé què, i excursions, i si es munta alguna cosa, l'escola hi ha de ser perquè si no tampoc no estàs ben vist."

5.7.3.3. La perspectiva dels sindicats

Per a la representant de la UGT, una de les limitacions de l'escola unitària i cíclica actual és "el tarannà del mestre." La mentalitat d'aquest professional, els hàbits de treball, la formació que ha rebut a la universitat, la solitud i el

desprestigi que ha patit durant tant temps fan que sigui bastant individualista i que li sigui difícil treballar en equip:

> "Encara hi ha mestres que estan a rurals amb aquesta mentalitat [particular i individualista], que me'n sé tota una colla... i el fet que vingui el d'anglès, el de música... origina queixes: "Ai, és que sempre em deixa els papers aquí al damunt". Hi ha poc costum de treballar en equip, que són mestres que han sortit de la fàbrica, allà, i han anat a l'escola rural per a tota la vida. Són mestres que no han passat per una escola gran, que en una escola gran ja ho saps que tens el teu propi espai, el teu trosset i la teva aula, i de vegades has de marxar de la teva aula i anar-te'n aquí al costat perquè vénen a fer no sé què i necessiten més espai, m'entens? Comparteixes més..."

Segons USTEC-STES, l'escola unitària i cíclica d'avui –com la d'ahir– té el perill d'arrossegar durant una colla de cursos mestres incompetents que malmeten el procés formatiu dels alumnes:

> "Si el mestre pateix alguna deficiència, doncs es transmet a l'escola, als alumnes, i l'aniran estirant i arrossegant tots aquests anys que estiguin allà. El professorat que vagi a una escola d'aquestes ho ha de tenir clar, ha de ser una persona completa i no es pot adormir, i això és important, perquè si falla una mica l'element dinamitzador, falla completament. Des d'aquest punt de vista, sempre he pensat això, si hi ha la sort que el professorat és competent, maco i trempat, oli en un llum. Si el professor o professora té alguna dèria, alguna mancança, això repercuteix en tots els alumnes."

Un altre dels límits estructurals que hi veu és la pressió social que exerceix el veïnat dels pobles petits:

> "[A l'escola rural] has d'encaixar en el conjunt, en el context, i per sort o per desgràcia en el poble o caus en gràcia o en desgràcia. Si pel que sigui tens un mal entrar, no t'hi acabes d'adaptar o el que la gent quan surts o entres o quan et porten els nens o al migdia quan vas a dinar a la fonda i no t'hi acabes d'identificar, o aquella gent et cau molt grossa, doncs aviat t'hi ofegues, t'hi ofegues."

5.7.3.4. La perspectiva de l'administració educativa

Des de la Inspecció també es creu que bona part de les escoles rurals presenten límits objectius a causa del "factor socialitzador." L'inspector que hem entrevistat afirma que les escoles unitàries i cícliques amb pocs alumnes dificulten "que els nens i les nenes s'obrin, siguin extravertits, i que s'acostumin a estar amb un grup considerable de companys." D'altra banda, també posa de manifest que les escoles unitàries són poc motivadores i corren el perill de patir un fort aïllament:

> "L'escola actual d'un sol mestre, d'un sol grup de nanos, la veig molt apretada, fins i tot poc motivadora. A partir que hi hagi dos professors, que arribin ja a dos professors, i que arribin alguns itinerants i que allò formi part d'una ZER, ep! Ja hi ha un altre impuls! Aquells nanos no estan sols sempre, faran activitats com els altres, i la cosa agafa una altra dinàmica."

5.8. VALORACIÓ DE LA POLÍTICA EDUCATIVA SOBRE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

5.8.1. PRESENTACIÓ GENERAL

Si en els apartats anteriors hem tingut com a objectius reconèixer les característiques bàsiques de les escoles unitàries i cícliques, dels mestres i dels alumnes, i de contrastar el discurs teòric amb la pràctica real dels mestres rurals gironins, a continuació presentem una breu anàlisi sobre la valoració que fan els mestres i altres agents educatius de la política educativa que de manera directa o indirecta ha afectat o afecta l'escola unitària i cíclica. Seguint l'esquema que hem utilitzat en l'emmarcament teòric, aquesta anàlisi consta de dues parts. En la primera part es comenta la política educativa anterior a la dècada dels 80, i a la segona part s'analitza la política educativa posterior al 80 fins avui.

5.8.2. LA POLÍTICA EDUCATIVA ANTERIOR A LA DÈCADA DELS 80

Tots els agents que han valorat la política educativa del segon franquisme i de la transició coincideixen a afirmar que es va tractar d'una política bastant nefasta perquè va utilitzar tots els recursos per relegar l'escola rural a un pla secundari o, anant malament, per fer-la desaparèixer. Amb tot, quines accions destaquen? Quines estratègies recorden?

Grosso modo podem parlar de tres tipus d'estratègies diferents per bé que complementàries. La primera, la més discreta, és la que té a veure amb el "passotisme" o, el que és el mateix, la desatenció o deixadesa més absoluta. Durant les dècades del 50 i dels 60 bona part de les escoles petites foren ignorades pel Ministeri d'Educació i pels ajuntaments. A causa d'aquest fet, "els edificis es deterioraren, ...amb prou feines hi arribava material, ...els mestres canviaven cada dos per tres", etc.

La segona acció, de conseqüències molt més negatives que no pas la que acabem d'explicar, té a veure amb la concentració escolar. L'inspector que hem entrevistat ens explica la posada en marxa de dues polítiques educatives concentradores:

> "Inicialment, als alumnes de més edat se'ls treia de l'escola unitària i se'ls portava a una escola graduada perquè acabessin l'escolarització bàsica, però va arribar un moment que calia anar més enllà i es va posar de moda la concentració massiva. A partir d'aquest moment es tancaren moltes escoles rurals i tots els alumnes, des del més xic fins al més gran, anaven a l'escola llar o a l'escola comarcal."

Aquesta acció, segons el delegat d'Ensenyament, es va emprendre per tal d'optimitzar recursos, i va provocar, entre altres conseqüències, el desarrelament de l'alumnat.

El representant de CCOO ens explica que durant la dècada dels 70 algunes escoles petites –sobretot les que tenien un nombre considerable d'alumnes– foren objecte d'una política d'homogeneïtzació:

> "La Delegació va fer mans i mànigues perquè les escoles unitàries més grans fossin com les escoles graduades. A l'escola on m'estava aleshores, l'inspector tant si com no ens volia fer fabricar un envà per partir la classe..., l'ajuntament es va capficar que s'havia d'*emporlanar* el pati..., la Diputació ens va començar a portar moreres quan aquí a l'Empordà el que hi ha són alzines i roures... La nostra escola s'havia de graduar per decret."

5.8.3. LA POLÍTICA EDUCATIVA POSTERIOR A LA DÈCADA DELS 80

Sobre la política educativa que s'ha portat a terme des de la dècada dels 80 fins avui, es fan interpretacions molt diferents. A grans trets, l'administració educativa en fa una lectura, al nostre entendre, absolutament acrítica i fins a cert punt superficial, i la resta d'agents –mestres, SERCG i sindicats– en fan una de més crítica i precisa. Vegem-ho tot seguit.

5.8.3.1. L'administració educativa

L'inspector que hem entrevistat afirma que la Generalitat de Catalunya, des que va rebre les competències en educació, "fou molt acurada amb l'escola rural." Això ho va demostrar reobrint escoles petites que injustificadament havien estat tancades durant la dècada dels 60 i dels 70, creant plataformes educatives per racionalitzar esforços –ZER i AF–, etc. Amb tot, però, els esforços que ha fet el Departament d'Ensenyament en aquest àmbit educatiu "han estat frenats, en part, pel comportament demogràfic de molts pobles." Segons l'opinió de l'inspector, moltes escoles rurals no han pogut subsistir únicament i exclusivament a causa de la davallada de la població.

Per al delegat d'Ensenyament, la política educativa del Departament envers l'escola petita ha estat des del principi de la dècada dels 80 fins avui pràcticament la mateixa. Al llarg d'aquest període sempre hi ha hagut una actitud positiva i constructiva que s'ha concretat incrementant el material i els recursos humans, creant supraestructures per optimitzar els recursos, reobrint escoles petites, etc: "La nostra política es defineix per l'obertura progressiva i el manteniment de les escoles que funcionen mitjançant fórmules d'organització que permeten una autonomia important i, per tant, un grau de rendiment escolar també elevat." Segons el delegat, la preocupació i sensibilitat que té darrerament el Departament d'Ensenyament envers l'escola rural es fan paleses en "l'acord de plantilles que hem signat amb els sindicats, regularitzant les substitucions dels mestres, dotant els mestres itinerants dels mitjans necessaris perquè puguin desenvolupar correctament la feina, fent que aquestes escoles siguin visitades per diferents serveis i programes educatius, procurant que tinguin prou autonomia, etc."

5.8.3.2. Els mestres (el mestre de Siurana)

El mestre de Siurana reconeix que des del 1981 fins avui el Departament d'Ensenyament ha fet un esforç notable per millorar l'escola petita. En termes generals, es constata un increment del material i de la dotació econòmica, un

increment dels recursos humans, etc. També reconeix que el Departament ha estat procliu a escoltar els seus representants, ha millorat la situació dels itinerants, ha resolt el tema dels desplaçaments, etc. Malgrat tot, però, tots aquests esforços:

> "Són del tot insuficients per normalitzar i per consolidar l'escola rural, perquè la política educativa que darrerament s'està duent a terme impedeix que l'escola unitària i cíclica ofereixi les mateixes oportunitats que la resta d'escoles. En aquest sentit, doncs, una vegada més segueix essent, en moltes qüestions, una escola de segona categoria."

5.8.3.3. El SERC

Des del Seminari s'afirma, tal com ho fa el mestre de Siurana, que el Departament ha emprès accions que han fet possible la millora i la dignificació de l'escola petita. Amb tot, darrerament s'observa "un ralentiment... i una afluixada important." A partir d'aquesta consideració, demana que hi hagi una política més activa, més atrevida, "que doni més avantatges a les zones escolars rurals. Ensenyament ha de fer més, ens ha de fer arribar més material, més recursos i sobretot ens ha de permetre més flexibilització perquè ens puguem trobar més sovint i parlar de les nostres coses."

5.8.3.4. Els sindicats

Si bé tots els sindicats que hem entrevistat analitzen la política educativa oficial des d'una perspectiva crítica, no tots ho fan amb la mateixa intensitat. El sindicat USTEC-STES, al nostre entendre, és el que en fa una valoració més suau, mentre que CCOO i la UGT són els que la fan més severa.

Per al representant d'USTEC-STES, és evident que des del 1981 fins avui el Departament no sempre ha emprès la mateixa política. Durant la dècada dels 80, aproximadament, la Conselleria d'Ensenyament i bona part dels ajuntaments, "il·lusionats encara per tota la història de la transició, apostaren fort per l'escola rural." Més endavant, però, si bé no l'han oblidat, "diguem que no hi esmercen els mateixos esforços."

Des de CCOO també es considera que, durant els primers anys que el Departament va rebre les competències en educació, hi va haver una aposta clara per l'escola rural i per tota l'escola pública:

> "Les circumstàncies històriques i socials van fer que des dels despatxos oficials, tant des del Departament com des dels ajuntaments, es mostrés una gran sensibilització per l'educació pública i es va fer tot el possible per dignificar l'escola rural. Només cal dir-te que els ajuntaments hi abocaren molts diners i amb això milloraren molts edificis..."

Quan va passar aquesta febre, però, es va adoptar una política més aviat confusa: d'una banda, s'aprova l'acord de plantilles i la millora de les condicions de treball dels mestres itinerants, però, d'altra banda, "hi ha la sensació que no fan ni deixen fer..., que no hi ha il·lusió..., que no s'estimula prou l'escola petita."

Des de la UGT es produeix un discurs encara més crític. Es considera que, durant la dècada dels 80, les accions positives que va emprendre el Departament d'Ensenyament no van ser degudes tant a la voluntat de dignificar l'escola unitària i cíclica com de resoldre d'una manera relativament improvisada "el nyap de les concentracions escolars. Ja es veia des de feia temps que les *escoles monstre* no funcionaven i que s'havia d'arreglar d'alguna manera." Amb tot, però, es valoren molt positivament alguns dels projectes que es van dur a terme: "L'extensió educativa de Palau-sator, per exemple, va ser un gran encert, llàstima que després es burocratitzés i es transformés en un centre de recursos. Inicialment era una altra cosa, i crec que va ajudar molt l'escola rural..."

La representant en qüestió desconfia bastant de la política educativa actual perquè es tracta fonamentalment d'un política homogeneïtzadora i concentradora:

> "A partir del moment que s'ha fet un projecte educatiu, que no sé què, que no sé *quantos*... tot això es complica molt. Llavors és normal, cada vegada s'assemblen més a les escoles grans. I a sobre cobren el mateix que a les escoles grans els càrrecs directius i... Ha deixat de ser una escola diferent, no? Cada vegada es va homogeneïtzant més tot això, no?... És una pena que actualment, amb tot això de

la reforma, s'hagi tornat a caure en la mateixa trampa que es va caure llavors amb les concentracions escolars, amb els mateixos problemes de transport, problemes de menjador... però, en fi, una vegada més es demostra que ens oblidem de la història..."

5.9. EVOLUCIÓ DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA EN LES DUES DARRERES DÈCADES

5.9.1. PRESENTACIÓ GENERAL

A partir dels comentaris que acabem de mostrar, es pot deduir que la política educativa que es va emprendre al començament de la dècada dels 80 va permetre millorar, si més no parcialment, alguns dels dèficits històrics que des de feia temps arrossegava l'escola rural. Les accions institucionals que s'han emprès des d'aleshores ençà, si bé no han permès posar l'escola unitària i cíclica al mateix nivell que l'escola graduada –aspecte que veurem a la segona part d'aquesta secció–, sí que l'han millorat notablement. Només cal parar atenció al material que se li ha enviat, als serveis educatius específics que se li han acostat, a les millores laborals dels mestres rurals, etc.

En el marc teoricoanalític, a més, afirmàvem que l'escola unitària i cíclica catalana ha millorat en el sentit que: els edificis i les vies d'accés a l'escola estan més ben conservats que no pas fa dues dècades, el nombre de mestres per centre ha augmentat, les escoles i les aules s'han desmassificat, etc. Amb tot, què ha passat a les escoles petites de les comarques gironines? Com ho perceben els mestres? Es pot parlar, en termes globals, d'una millora generalitzada dels aspectes que acabem de presentar? Vegem-ho tot seguit.

5.9.2. CONTRAST ENTRE LES MILLORES GENÈRIQUES I LA PERCEPCIÓ DELS MESTRES RURALS GIRONINS

5.9.2.1. Els edificis i les vies d'accés a l'escola

Contràriament als nostres pronòstics, només un terç dels mestres de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació consideren que l'escola petita ha millorat pel que fa a l'edifici; una mica més de la meitat, el 53,7%, diu que pràcticament no ha variat, i el 9,3% afirma que ha empitjorat. Encara són més decebedors els resultats que fan referència a l'evolució de l'estat de la xarxa

viària. El 29% dels mestres considera que ha empitjorat, el 36,8% diu que ha millorat i el 34,2% afirma que gairebé no s'ha transformat.

5.9.2.2. El nombre de mestres per centre, el nombre d'alumnes per escola i per aula

En presentar l'evolució del mapa escolar durant el període 1970-1998, ja hem manifestat que s'ha produït una millora relativa pel que fa al nombre de mestres que pertoquen a cada centre: s'estima que el curs 1970-71 cada escola incompleta tenia una mitjana de 2,1 mestres i avui dia se'n calculen 2,6. D'altra banda, és obvi que des que les escoles unitàries i cícliques de la nostra demarcació disposen de mestres itinerants, la plantilla del centre s'ha incrementat notablement[498].

Pel que fa a l'evolució del nombre d'alumnes per centre i per aula, s'observa, tal com ja hem explicat en seccions anteriors, una davallada important. S'estima que el curs 1970-71 cada escola tenia una mitjana de 71 alumnes i cada aula albergava 33,4 alumnes; el curs 1997-98 es calcula una mitjana de 31,9 alumnes per centre i 12,2 alumnes per unitat. La davallada ha estat de 39,1 i 21,2 punts, respectivament. Això ha afavorit, tal com prevèiem, una desmassificació important dels centres i de les aules i un cert "relaxament" del treball del mestre. El 86,8% dels mestres de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació opinen que el nombre d'alumnes que actualment tenen a l'aula permet desenvolupar una educació de qualitat, mentre que el 13,2% opina tot el contrari.

5.9.2.3. Valoracions globals sobre l'evolució de l'escola unitària i cíclica a les comarques gironines i principals responsables d'aquesta evolució

Malgrat que una part considerable dels mestres afirma que els edificis i l'accés a l'escola no han evolucionat o, anant malament, ho han fet de manera

[498] A efectes administratius, els mestres itinerants només estan adscrits a una escola, però en realitat tothom sap que es tracta d'un recurs compartit per dues o més escoles.

negativa, gairebé tots els mestres, el 98,8%, consideren que l'escola unitària i cíclica ha millorat en els darrers 20 anys, i només l'1,2% pensa tot el contrari.

La millora de l'escola unitària i cíclica, però, ha estat un fet que s'ha aconseguit gràcies a les accions que han protagonitzat diversos agents socials. Els agents que –segons el parer dels mestres enquestats– han fet més per l'escola unitària i cíclica han estat, començant pel més valorat, el col·lectiu dels mestres rurals, seguit del Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, els sindicats, els ajuntaments, les APA i la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica.

Gràfic

Col·lectius que han tingut un paper notable en el procés de dignificació de l'escola unitària i cíclica. Curs 1997-98

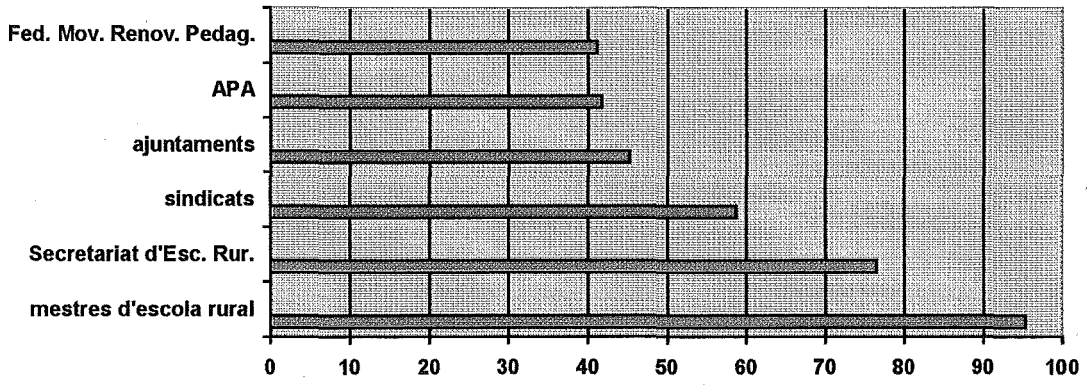

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Els que menys s'hi han implicat han estat, començant pels menys valorats, els col·lectius de pagesos, els grups ecologistes, els partits polítics, els estudis de Magisteri i el Departament d'Ensenyament. Considerem que l'escàs paper que hi han tingut els dos primers col·lectius que hem esmentat revela, una vegada més, el gran divorci que s'ha produït entre la institució escolar i les persones que viuen en el medi natural o s'hi mostren interessades.

Gràfic

Col·lectius que han tingut un paper escàs o nul en el procés de dignificació de l'escola unitària i cíclica. Curs 1997-98

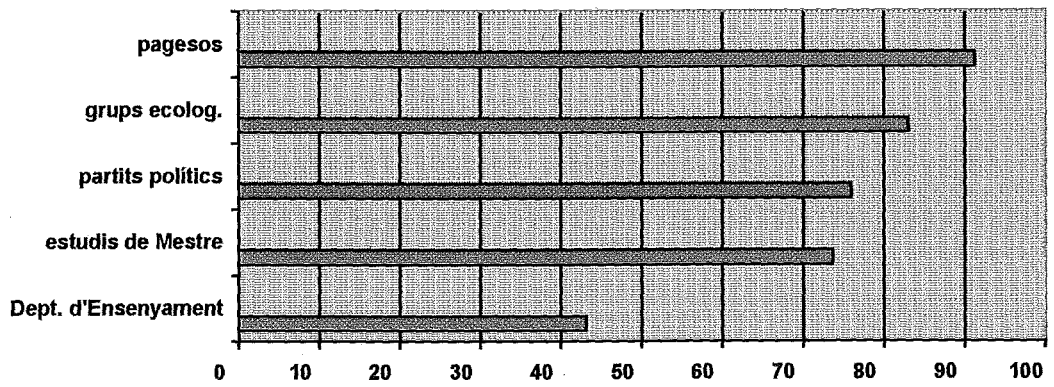

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.9.3. ASPECTES PENDENTS

Les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines, així com les de la resta de Catalunya, no estan plenament normalitzades en el sentit que continuen tenint serioses mancances. A l'apartat 5.7.3 hem exposat alguns dels límits estructurals –impediments intrínsecs a l'organització del centre o del medi on s'emplaça l'escola– i tot seguit volem parlar, ni que sigui de manera resumida, d'alguns dels dèficits que, al nostre entendre, es poden resoldre sempre que hi hagi una voluntat política explícita.

Segons els mestres, bona part de les escoles unitàries i cícliques d'avui continuen estant discriminades a causa de la insuficient dotació econòmica, de l'estat d'alguns edificis, de les poques instal·lacions de què disposen, del retard en la incorporació de les noves tecnologies i de la migradesa del material informàtic. Un sector minoritari de mestres, d'altra banda, també es lamenta de la manca de personal, de la desatenció dels alumnes amb problemes i de la insuficiència d'especialistes.

El mestre de Siurana, el representant de CCOO i l'inspector coincideixen a manifestar que una de les principals mancances de l'escola petita són els serveis paraescolars que ofereix el centre. El primer considera un greuge comparatiu que: "Les escoles grans, gràcies a l'APA i al no sé què i al no sé *quantos* poden fer activitats extraescolars d'anglès, d'escacs, d'esports, de no sé què i no sé *quantos*, de mecanografia...; en canvi, a les petites els és pràcticament impossible... En aquest sentit, l'escola rural està absolutament endarrere." El responsable de CCOO fa èmfasi en el servei de menjador: "Ja és hora que s'instal·lin menjadors a les escoles rurals, perquè això ajuda a aguantar l'escola. Les escoles que en tenen difícilment perden alumnat, i les que no, en fan via de baixar fins a arribar a tancar..." L'inspector, a més de reclamar un servei de menjador, de llar d'infants i d'extraescolars, apunta –tot i fer-ho d'una manera discreta– algunes solucions: "A les escoles rurals els fan falta els mateixos serveis que tenen les escoles grans... Jo no dic que els hagin de tenir tots els pobles, però sí a nivell de mancomunitat, d'agrupament, jo què sé! Una mica d'imaginació, no?"

A més del que hem dit, tant el mestre de Siurana com el membre de CCOO consideren, a més, que l'escola petita és deficitària en material escolar i en equipaments informàtics. El primer explica que "la majoria d'escoles graduades estan connectades a Internet, per tant, els nens ja saben què és, poden fer-hi pràctiques, no? Probablement tenen aula d'ordinadors ja fa temps i potser han canviat dues vegades d'ordinadors... nosaltres amb prou feines en tenim un, i sort que ens l'ha pagat l'APA." Si bé aquesta mancança afecta l'alumnat, cal dir que també perjudica el mestre, perquè "com s'ho fan les escoles que no tenen ordinador per omplir les enquestes informatitzades que ens envia el Departament d'Ensenyament?"

5.10. ALGUNS ASPECTES CONTROVERTITS SOBRE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA D'AVUI

5.10.1. PRESENTACIÓ GENERAL

Al llarg de les IX Jornades d'Escola Rural que s'han dut a terme fins avui, hi ha uns quants temes que han anat apareixent de manera progressiva i cada vegada han tingut més importància. A les Primeres Jornades es comença a parlar de la formació inicial del professorat, a partir de les Segones Jornades es parla de les supraestructures escolars (més concretament, de les zones o demarcacions escolars), i des de les V Jornades fins a les IX es discuteix –des de diferents perspectives– sobre la reforma educativa. Amb l'objectiu de saber què pensen sobre aquestes qüestions els mestres i els agents educatius de les comarques gironines, presentem els apartats que exposem a continuació.

5.10.2. LA FORMACIÓ DELS MESTRES

En les diferents jornades, fòrums, seminaris i escoles d'estiu en què s'ha parlat sobre la formació que han tingut els mestres rurals, s'ha denunciat l'escassa o nul·la preparació que han tingut en aquest camp. D'altra banda, també s'han posat de manifest els problemes que origina aquest fet, i de manera reiterada s'ha demanat a les institucions responsables de la formació inicial (universitat) i de la formació contínua (Departament d'Ensenyament, sindicats, etc.) que emprenguin accions urgents.

Amb tot, quina formació han tingut els mestres de les escoles unitàries i cícliques de la nostra demarcació? Quins problemes van tenir en el moment que començaren a fer de mestre a l'escola petita? Com els resolgueren? Com pensen que hauria de ser la formació inicial?

5.10.2.1. La perspectiva dels mestres

A partir de les dades que hem obtingut de l'enquesta, deduïm que bona part dels mestres de les escoles petites de la nostra demarcació, el 76,8%, no ha rebut informació sobre "l'escola" rural durant el període de formació inicial i només el 23,2% afirma el contrari.

La gran majoria dels mestres que recorden haver rebut informació en aquest àmbit diuen que només els ho van explicar en algunes assignatures i generalment d'una manera breu. D'altra banda, constatem que al 6,1% se'ls en va parlar negativament, al 30,3% se'ls en va parlar positivament en algunes assignatures i negativament en unes altres, i el 63,6% restant afirma se'ls en va donar informació positiva.

La desinformació que ha tingut la majoria dels mestres ha fet que, en el moment "d'estrenar-se" com a docents, es trobessin amb nombrosos problemes. Els més freqüents han estat: a) dificultats per organitzar el temps, l'espai i el currículum –"al principi no sabia com organitzar l'aula ni sabia com, què i quan havia d'ensenyar a cada alumne"; b) dificultats per afrontar diverses tasques de manera simultània –"quan vaig començar a fer de mestre em vaig espantar així que em vaig adonar que havia de fer de mestre de 8 cursos diferents, que havia d'ocupar-me de tota la paperassa administrativa i que, a més, m'havia d'encarregar del menjador i del transport escolar..."–; c) adaptar-se al poble –"la primera vegada que vaig fer de mestre vaig patir molt perquè, a més de no saber com organitzar l'aula, no sabia com integrar-me al poble"–, i e) dificultats per resoldre les qüestions burocràtiques –"el que em va resultar més difícil va ser omplir la paperassa de l'administració, perquè a Magisteri mai ens van ensenyar a omplir els protocols, però, a més, els que ens demanava l'administració no s'ajustaven a la realitat de la meva escola."

Segons el que diuen els mestres, els problemes que hem exposat s'agreujaven pel fet que es trobaven amb tot un seguit de dèficits o mancances de tipus econòmic, de material escolar, de personal, d'infraestructures, etc.

Contràriament al que nosaltres pensàvem, molt pocs mestres, el 21,5%, supliren les mancances formatives mitjançant la lectura de textos de pedagogs i pedagogues que haguessin treballat de manera directa o indirecta l'escola rural. Els autors més llegits han estat, començant pel que ho ha estat més, Freinet, Decroly, Montesori, Milani, Freire, Neil, Tonnuci, Piaget. Hi ha qui també esmenta professors dels estudis de Magisteri o de Pedagogia de la Universitat de Girona, com ara S. Marquès i M. Antònia Canals.

Davant de l'escassa formació que ha rebut la majoria de mestres, quina formació reclamen durant la diplomatura? D'entrada, cal dir que gairebé tots els mestres enquestats, el 98,8%, afirma que l'escola rural ha de ser present als estudis de Mestre i només l'1,2% afirma el contrari. Dels que diuen que hi ha de ser present, el 5,6% suggereix que només ho sigui en les assignatures optatives, el 5,6% en les troncals i obligatòries i la gran majoria, el 80,1%, en totes les assignatures. Vegem què en diuen els altres agents.

5.10.2.2. La perspectiva del SERCG, els sindicats i l'administració

Valoració sobre la formació que es dóna actualment als estudiants de Magisteri

Tant el SERCG com la UGT, CCOO, USTEC-STES i la Inspecció consideren que els diplomats que actualment surten de les escoles de Magisteri continuen tenint una formació escassa o nul·la sobre l'escola rural, i qui en sap alguna cosa és perquè, en la majoria dels casos, ha fet l'ensenyament primari en una escola petita.

La representant del SERCG, per exemple, il·lustra molt bé el que acabem de dir quan explica que "fa dos anys que van venir els últims practicants a la zona, perquè els dos últims anys no n'hem tingut cap. No tenien ni idea del que era una zona..., a la Normal no se'ls n'havia parlat per res... O sigui, ni idea del que era quan ja fa uns quants anys que funciona com a zona, i a la Normal, cony..."

En aquest mateix sentit, el representant de CCOO explica el següent: "Jo he tingut practicants i se sorprenen. D'entrada se sorprenen quan arriben a l'escola perquè vénen amb això de la lliçó, "pam, pam", eh? I malgrat les classes de didàctica i les de psicologia, no? No saben de què va la història i els que en saben alguna cosa és perquè són nanos del poble que ens venien a l'escola. És ben trist, no et sembla?"

Propostes formatives

Davant d'aquesta realitat, què proposen les persones que hem entrevistat? D'entrada, tots reclamen la necessitat de parlar àmpliament sobre aquesta temàtica durant la formació inicial. El representant d'USTEC-STES, per exemple, diu que "és absolutament urgent que els futurs mestres sàpiguen de què va l'escola rural, perquè quan exerceixin es puguin emmotllar sense gaires dificultats a la realitat específica de l'escola petita. No pot ser que el 1997 els mestres que van a rural es formin un cop es troben al mig del *fandango*."

Tots els agents coincideixen en la manera com ha de ser el disseny bàsic d'aquesta formació. El mestre rural ha de tenir una formació específica perquè: a) sigui coneixedor de la metodologia de l'escola petita; b) sigui capaç en tot moment d'aplicar els principis de la pedagogia activa; c) estigui preparat per fer tasques diverses, i d) perquè sigui sensible a la realitat del poble.

En un nivell més concret, la representant de la UGT reclama l'especialitat de *mestre en escola rural*: "Nosaltres havíem dit en unes jornades que hi hauria d'haver una especialitat d'escola rural, perquè realment allò que dèiem l'altre dia, que és una feina molt diferent que, per exemple, en temes d'organització, és molt més complicat que no pas estar en una aula normal d'una escola gran, no...? No sé si tindria gaire futur! No sé com acabaria això... Però bé, que com a mínim se'n parlés."

L'inspector en qüestió, a més, assenyala la possibilitat de programar cursos d'especialització un cop finalitzada la formació inicial: "En cas que sigui difícil pensar en una especialitat durant la diplomatura, també podríem pensar en

cursos de postgrau o el que sigui, però el que cal és que els mestres que van a treballar a aquestes escoles no actuïn per intuïció, per imitació del que fan els altres companys, etc., sinó que tinguin prèviament uns coneixements sòlids..." El representant d'USTEC-STES, en canvi, és més partidari d'assignatures semestrals.

Des de la UGT, així com des de CCOO, també s'insisteix en la necessitat d'organitzar unes pràctiques específiques perquè els mestres s'engresquin a fer-les a l'escola unitària i cíclica.

5.10.3. LA REFORMA EDUCATIVA

Des d'un principi, bona part dels partidaris de l'escola rural s'han mostrat ambivalents amb la reforma educativa (la LOGSE). *Grosso modo,* han vist com un fet positiu que se'ls reconegués de manera institucional ("per llei") el treball i la metodologia que des de fa temps estan portant a terme dins de les respectives aules; però, d'altra banda, s'han sentit "estafats" en el sentit que la reforma els ha "tret els grans de l'escola." Fins a quin punt aquesta ambivalència es manté en el discurs dels mestres i dels agents vinculats a les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines?

5.10.3.1. La perspectiva dels mestres

Respecte de la manera com ha influenciat la reforma educativa l'escola unitària i cíclica, val a dir que les opinions estan molt dividides: una mica més de la meitat dels mestres, el 59,4%, afirma que l'ha afectat positivament i el 40,6% afirma que ho ha fet de manera negativa.

Amb tot, el mestre de Siurana manifesta que la reforma ha comportat aspectes negatius i positius simultàniament. Pel que fa als aspectes negatius, ens parla del fet "d'exportar" els alumnes de 7è i 8è curs als centres de secundària. "Això ha provocat que moltes escoles hagin disminuït la ràtio alumne-centre i, com a conseqüència d'aquest fet, hi ha escoles que també han perdut mestres."

D'altra banda, però, també reconeix que la reforma "ha posat nom a moltes de les pràctiques educatives que fins ara s'estaven duent a terme a l'escola rural."

5.10.3.2. La perspectiva del SERCG

Per a la representant del Secretariat d'Escola Rural de les Comarques Gironines, la reforma ha portat més conseqüències negatives que no pas positives. En primer lloc, tal com manifesta el mestre de Siurana, ha tret fora de l'escola els alumnes més grans i això ha originat, a més de disminuir el nombre total d'alumnes, que una part de les activitats que tradicionalment es feien ja no es puguin realitzar: "Això que els nens hagin de marxar als 12 anys és fatal, ho trobo horrible!... Jo, a la meva assignatura de música, hi volia muntar una història, jo què sé, com fem cor a veus, o el que sigui... No puc perquè a 12 anys se'n van i són petits i no puc fer-ho." Un altre dels problemes que ha portat la reforma "és que has d'estar pendent que quan deixin l'escola tinguin el nivell necessari per anar a l'institut... i això condiciona molt les activitats que podem fer...Ara som menys lliures que abans."

Tot i afirmar que la reforma educativa conté aspectes que beneficien l'escola en general, deixa molt clar que "a l'escola rural no hauria calgut... perquè em sembla que no ens han explicat res de nou. O sigui, el tema dels procediments, que és la gran innovació de la reforma, a l'escola rural era el que es valorava més. I que un nano se sabés espavilar pel seu món per trobar informació i arribar allà on hagués d'arribar, etc."

5.10.3.3. La perspectiva dels sindicats

Des de la UGT es manté una posició més positiva que no pas les que acabem de presentar. La seva representant explica que la reforma educativa ha fet "que es parlés de temes de què abans no es parlava o que, anant bé, només discutia un sector molt minoritari." Si bé reconeix que reglamenta –tal com manifesten el mestre de Siurana i la representant de SERCG– alguns aspectes que ja es treballaven a l'escola rural, "no podem oblidar que ens dóna seguretat i ens confirma que allò que fèiem ho fèiem bé..."

Amb tot, també considera que ha comportat aspectes negatius. "El tema de 12 a 14 anys... no ha comportat cap benefici a l'escola rural, sinó més aviat al contrari: fa marxar els alumnes abans d'hora, els desarrela i afavoreix el despoblament..." En segon lloc, destaca que s'ha incrementat la burocràcia i les tasques de gestió s'han fet més complexes: "La reforma també porta inconvenients. Bé, el mateix de sempre: la cosa de la burocràcia, de més reunions... És clar, això suposo que tothom et diu el mateix, no? El tema de les reunions és fatal. Abans la gent de les rurals es trobava per gust i feien un berenar, i no sé què..." El representant de CCOO produeix un discurs similar al que acabem de presentar, sobretot pel que fa al tema dels alumnes de 12 a 14 anys.

Des d'USTEC-STES, en canvi, es té una altra visió. Contradient els discursos anteriors, es considera que la pèrdua dels alumnes de 12 a 14 anys no és una qüestió tan negativa com generalment es presenta. Segons el seu parer, cal treure dramatisme a aquest fet, perquè, d'una banda, es tracta d'una pràctica que ja es portava a terme en algunes escoles petites abans que s'apliqués la LOGSE i, d'altra banda, perquè d'aquesta manera s'obliga l'alumne a obrir-se a entorns diferents del que està acostumat:

> "[El fet de canviar d'escola als 12 anys] fins i tot té el seu aspecte positiu: el nano veu que va creixent, la nena cada cop té més demandes per fer, demandes que en una localitat petita difícilment no li pots donar. En una ciutat gran, una localitat gran, no només és un centre amb altres tipus de materials i recursos, també té més confiances perquè puguin fer un treball escolar més seriós, sinó que fins i tot permet una sèrie d'activitats complementàries o paral·leles o d'aquest tipus també molt més variades que no les que hi pugui haver en un poble. A mi ja m'està bé."

5.10.3.4. La perspectiva de l'administració educativa

La Inspecció produeix un discurs ambivalent. La reforma educativa, quan s'aplica a l'escola rural, té avantatges i inconvenients alhora. D'una banda, es considera que l'escola petita constitueix un terreny idoni per aplicar els principis de la reforma –"els principis psicopedagògics s'hi poden portar a terme d'una manera molt clara i bona"–, però, d'altra banda, s'admet que

l'estructura dels centres derivada de la LOGSE no ha respectat prou la realitat de l'escola unitària i cíclica. També es fa explícit que, "si considerem els recursos de què disposàvem, era difícil, per no dir impossible, organitzar IES rurals que tinguessin la mateixa qualitat que la resta."

Pel que fa al delegat d'Ensenyament, si bé reconeix que el fet que els alumnes de 12 anys marxin cap als IES afecta negativament els centres unitaris i cíclics, procura minimitzar el problema:

> "La reforma educativa als dotze anys produeix una sortida de l'escola i, per tant, ha hagut d'afectar això, d'alguna manera, un determinat nombre d'alumnes i, per tant també, el funcionament de l'escola dintre d'aquell municipi. Ara els alumnes marxen abans i, per tant, això ho ha pogut notar algun municipi: ha vist reduït de forma bastant significativa el nombre d'alumnes que té a l'escola. Però això és una qüestió que no cal sobredimensionar, perquè tard o d'hora aquests alumnes se'n van..."

En segon lloc, explica –tal com ha apuntat l'inspector– que és impossible fer l'ensenyament secundari a les escoles rurals per raons de qualitat educativa i jurídiques:

> "Tal com tenim organitzat l'ensenyament secundari, crec que no seria massa possible fer una secundària per a l'escola rural per tot el que implica: l'especialitat de professors, d'optativitat a l'hora de fer els crèdits variables, etc. Això és possible. És més factible quan hi ha un mínim nombre de grups, hi ha un mínim nombre d'alumnes, que permet una millor diversificació de l'oferta. Per tant, el que és l'esperit de l'ensenyament secundari sobre el que és la segona etapa obligatòria, on l'alumne comença a definir sobre els seus propis itineraris educatius, és molt més senzill fer-ho en un entorn on hi hagi, aquí sí, una millor capacitat de poder oferir aquesta diversificació que no pas en un entorn tan reduït, tan simple...
>
> D'altra banda, normativament hem de dir que l'ensenyament secundari obligatori s'ha d'impartir en els centres d'ensenyament secundari. I diguem que ho hem de fer bàsicament perquè la gent entengui que no fem el que fèiem abans, no hem fet un canvi de nom simplement, sinó que estem fent una cosa diferent, una cosa nova. I això en un centre rural, evidentment, no seria possible amb la mateixa magnitud com pot ser en un centre de secundària."

5.10.4. VALORACIÓ DE LES SUPRAESTRUCTURES ESCOLARS: LES ZONES ESCOLARS RURALS (ZER) I ELS AGRUPAMENTS FUNCIONALS (AF)

Tal com hem manifestat diverses vegades, les ZER han estat un invent dels mestres rurals per dotar-se d'una infraestructura adequada per solucionar l'aïllament professional, per dotar-se de més material, per poder compartir uns recursos, per millorar, en definitiva, la qualitat de l'educació de les escoles més petites. Amb tot, després d'haver estat legalitzades per la Conselleria d'Ensenyament i després que aquesta mateixa institució creés una organització paral·lela, els AF, hi ha qui ha començat a dubtar de la seva eficàcia. Amb l'objectiu d'acostar-nos a la problemàtica que acabem de plantejar, volem saber fins a quin punt els mestres de les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines consideren que les ZER o els AF aporten avantatges a l'escola, als mestres i als alumnes.

5.10.4.1. Les ZER

La perspectiva dels mestres

Gairebé tots els mestres, a l'entorn del 94%, afirma que la creació de les ZER ha comportat avantatges per al centre, el 98,1% diu que és beneficiosa per al mestre i el 97% afirma que també ho és per a l'alumnat. Vegem tot seguit els arguments que s'utilitzen en cada cas.

La gran majoria dels mestres diu que les ZER són positives per a les escoles perquè els han permès: incrementar els recursos materials i humans, disposar d'especialistes, organitzar activitats d'envergadura, elaborar projectes educatius i projectes curriculars de zona, facilitar la gestió acadèmica i racionalitzar la gestió administrativa, millorar la qualitat de l'ensenyament, sortir del localisme i "obrir-se sense complexos." D'altra banda, també han estat positives en el sentit que han fet incrementar la implicació de l'ajuntament en el centre, així com la relació entre els pares dels diferents pobles.

La gran majoria dels mestres també considera que les ZER són una supraestructura avantatjosa per als mestres perquè, bàsicament, han fet possible que sortissin de l'aïllament professional: "Des que formo part de la ZER m'he pogut relacionar amb companys que tenen els mateixos problemes que jo, puc compartir dubtes, ens passem informació...", etc. Després de dir això, constatem que la creació de les ZER els ha servit per estimular el treball en grup i, d'altra banda, en un sentit més pragmàtic, els ha estat útil per compartir experiències, material, recursos, dinàmiques, responsabilitats, activitats (escolars i extraescolars), etc.

Segons els mestres, les ZER beneficien els alumnes en el sentit que afavoreixen l'enriquiment del procés socialitzador i fan possible incrementar el nombre de sortides. L'enriquiment del procés de socialització es dóna perquè l'estructura de la ZER afavoreix que els alumnes es relacionin i comparteixin amb més nens i nenes dels pobles veïns: "La nostra ZER ha fet que els nens i nenes de l'escola es facin amb alumnes de Mieres i de Santa Pau. Això fa que ampliïn el seu ventall relacional i que durant els caps de setmana o les vacances d'estiu es trobin per anar a jugar..." D'altra banda, aquesta estructura fa possible que l'alumne pugui realitzar més visites, colònies i activitats extraordinàries a més bon preu.

Sorprenentment, un sector dels mestres que han estat enquestats considera que les ZER són positives per a l'alumnat, per al mestre i per a l'escola perquè facilita l'adopció d'un sistema de treball i d'organització similar al de les escoles graduades: "Les ZER són positives perquè podem salvar els obstacles de l'escola petita: fem grups homogenis en funció de l'edat, es donen coneixements adients a cada nivell, etc. Això fa que els alumnes surtin més ben preparats i que s'acostumin al que trobaran més endavant a l'institut."

Malgrat el que acabem d'explicar, el 14,8%[499] dels mestres opina que les ZER tenen inconvenients per a l'escola, el 73,1% considera que tenen inconvenients per als mestres i el 18,5% que comporten problemes per als alumnes.

Hi ha qui pensa que les ZER plantegen problemes als centres en el sentit que compliquen l'estructura organitzativa, incrementen el grau de rigidesa, dilueixen la personalitat de l'escola, forcen agrupacions escolars fictícies i sense gaire contingut, etc.

D'altra banda, són un inconvenient per al mestre perquè: han de posar en comú formes de treball diferents i de vegades absolutament oposades; veuen que disminueix "el grau de llibertat i d'autonomia"; han de desplaçar-se obligatòriament per fer reunions; ningú no els paga la feina extraordinària que realitzen; l'augment de dedicació i de treball no sempre reverteix positivament en els alumnes; es produeix una duplicitat de funcions (doble claustre i equip directiu); etc.

Els mestres que afirmen que les ZER comporten inconvenients per als alumnes utilitzen, segons el nostre parer, arguments molt poc convincents: "S'han de traslladar obligatòriament per realitzar determinades activitats; s'han de relacionar amb nens i nenes que no els són gaire simpàtics; han de fer activitats conjuntes sense que els vingui gaire de gust", etc.

La perspectiva del SERCG

Cal dir que tots els agents que hem entrevistat són del parer que les ZER comporten molts avantatges per a les escoles petites. Tanmateix, alguns d'aquests també hi perceben inconvenients o límits. Vegem-ho tot seguit.

[499] Si sumem aquest percentatge a l'anterior, constatem que el resultat final supera el 100%. Això és degut al fet que hi ha hagut mestres que consideren que les ZER comporten avantatges i desavantatges a la vegada.

La representant del SERCG afirma, tal com fan la majoria dels mestres, que aquesta supraestructura "afavoreix la sociabilitat de l'alumnat, fa que els nens no se sentin tan sols..., que es puguin relacionar amb alumnes de la seva edat..., permet eixamplar el cercle de relacions i d'amistats", etc. Segons el seu punt de vista, el mestre també en surt beneficiat, perquè "no se sent tan sol i veu que forma part d'un projecte comú que li dóna suport." En l'àmbit de l'escola també hi constata avantatges, ja que "les ZER poden organitzar activitats conjuntes i fins i tot s'ho poden muntar per fer un menjador compartit."

Amb tot, però, fa palès que algunes ZER no funcionen gaire bé a causa de la gelosia dels mestres: "De tant en tant, ja se sap, et trobes amb allò que cada *maestrillo tiene su librillo*: a l'hora de posar-te d'acord amb segons què, costa molt." La representant en qüestió considera, a més, que, independentment del tipus de mestre que hi ha a les escoles petites, és molt difícil buscar una línia de zona, "perquè cada mestre té una manera de treballar, de funcionar, i no sé què, i tu, perquè siguis el director de la ZER i fa cinc anys que hi ets, no pots imposar res. El tema de buscar una metodologia comuna jo crec que és una de les coses més complicades, tot i ser necessàries."

La perspectiva dels sindicats

Des de la UGT es considera que les ZER tenen aspectes positius i negatius a la vegada. Són aspectes positius el fet d'haver aconseguit un increment de la dotació econòmica, dels recursos humans, del material, etc. Es considera negatiu el relaxament dels docents, la pèrdua d'il·lusió i la burocratització de l'escola:

> "El que tenen de negatiu les ZER és que els mestres que hi estan s'han anat tancant i han deixat de banda altres lluites que s'havien d'aconseguir... Una altra de les coses negatives és que molts mestres, i aquesta és la més important, no tenen il·lusió. I si no es té il·lusió, què farem amb els pares, els nens, etc.? El fet d'haver-se constituït de forma oficial, diguéssim, això ha suposat molta feina burocràtica, molta més feina burocràtica de la que abans hi havia en aquestes escoles. La gent es dedica tot el dia, el sant dia, a fer papers. I això ha coincidit amb la reforma i que si projectes de centres, que si projectes educatius i no sé

> què i no sé *quantos*. Si la gent tot el dia està fent papers i la gent s'oblida que allà davant hi ha uns nens i... M'entens?"

El representant d'USTEC-STES no aporta res de nou als comentaris que hem apuntat fins aquí. Ara bé, emfasitza que l'origen de ZER és en el voluntarisme i la il·lusió dels mestres de les escoles rurals, que les ZER són positives perquè han permès incrementar els recursos i el material dels centres, perquè han creat les condicions necessàries perquè els mestres comparteixin projectes, idees i metodologies, etc. Des de la seva perspectiva, les ZER no tenen cap aspecte negatiu i, en tot cas, funcionen correctament o incorrectament en funció de les persones que hi ha al darrere, del tarannà dels mestres: "És clar que una escola de dos mestres, si entre ells dos no s'entenen, malament anirem! O si entre dues escoles veïnes no s'aguanten, ajuntar-les en una zona és criminal! Però són coses de relació, de formes de treballar, diguem-ne, incompatibles."

La perspectiva de l'administració educativa

L'inspector que hem entrevistat també valora positivament les ZER. Tanmateix, adverteix dels perills que comporta aquesta estructura quan pretén establir unificacions o processos homogeneïtzadors més enllà dels que objectivament són recomanables:

> "Jo penso que amb les ZER hi ha avantatges. El que passa és que jo he viscut algunes experiències d'algunes ZER... i dic la meva opinió de les ZER. És a dir: les ZER no han d'ofegar la individualitat de cada escola. Llavors jo diria que allà on les ZER han volgut agafar una estructura que encotillava cada escola, jo en tinc un exemple molt concret, s'han vist obligades a tirar enrere. Aquest encotillament, on el veig jo? Més que en les activitats conjuntes que poden fer de sortides i tal, que això és el més fàcil de lligar, és si volen fer un projecte curricular de ZER i que aquest projecte curricular arribi a definir les actuacions de cada escola. Jo aquí no en sóc gaire partidari. Jo penso que, a menys que sigui una ZER amb molta homogeneïtat d'escoles o amb molta homogeneïtat de tipologia de nens, però, és clar, això quasi no se sol donar, perquè o bé hi ha escoles una d'una, l'altra de dos, nanos més immigrants, nanos del país... "

A partir d'aquesta observació considera que allò més apropiat és que:

> "Cada escola faci el seu projecte curricular i llavors que mirin què tenen en comú i que unifiquin allò en què tots coincideixin; però no feu al revés, no? Primer, perquè els serà més difícil i llavors perquè algú s'haurà oblidat de tota una sèrie de qüestions, eh? Qui diu això, doncs posar-se a fer documents com poden ser projectes educatius, de règim intern, eh?"

Per al delegat d'Ensenyament, les ZER constitueixen pràcticament "el miracle de l'escola rural." Amb aquesta supraestructura s'ha pogut "escolaritzar millor els alumnes, donar resposta als límits imposats per les escoles petites, dotar de material escoles que tradicionalment havien estat oblidades i marginades, organitzar de manera racional i eficient escoles minúscules, incrementar el professorat, etc."

5.10.4.2. Els AF

La perspectiva dels mestres

La majoria dels mestres que formen part d'un AF, tal com succeeix amb els que estan integrats en una ZER, ho valoren positivament. El 92,3% diu que els AF són positius per a l'escola, el 92,3% diu que ho són per al mestre i el 93,3% afirma que ho són per a l'alumnat.

Es considera que els AF són avantatjosos per a l'escola perquè permeten "tenir especialistes; ...augmentar el nombre de mestres;...portar millor la coordinació; ...fer més sortides a un cost relativament baix; ...compartir material, etc." S'afirma que és positiu per al mestre perquè: "podem desdoblar l'aula; ...tenim més hores destinades a les tasques de direcció; ...podem lliurar alguna hora; ...podem sortir de l'aïllament", etc. Pel que fa a l'alumnat, els AF són positius perquè "reben més atenció; ...tenen especialistes, es fa més gran el grup d'amics; ...se'ls dóna un ensenyament de més qualitat", etc. Aquestes respostes, si bé no varien gaire respecte de les que es donaven en comentar les ZER, en termes generals són més superficials.

Si en parlar de les ZER hi havia mestres que hi veien alguns inconvenients, en els AF això també succeeix: el 14,7% considera que comporta desavantatges per a l'escola, el 37,5% creu que porta inconvenients als mestres i el 12,5% afirma que desafavoreix els alumnes. Les explicacions que s'utilitzen per argumentar-ho són, en la majoria dels casos, molt poc professionals.

Es considera que els AF no són funcionals per a l'escola perquè "porten massa feina de coordinació; ...és una animalada pretendre lligar quatre escoles amb mestres de diferent edat i mentalitat", etc. Hi ha qui afirma que són problemàtics per al mestre perquè: "ha de fer masses desplaçaments; ...haver-se d'entendre amb gaires mestres sempre és un problema; ...suposa fer moltes reunions", etc. Dels que afirmen que els AF són disfuncionals per a l'alumnat, hi ha qui ho argumenta dient que "és un inconvenient que hagin d'anar canviant de mestre."

La perspectiva del SERCG, de CCOO, del delegat d'Ensenyament

Tots els agents que ens han dit alguna cosa respecte d'aquest tema coincideixen a afirmar que els AF són necessaris per tal que les escoles rurals que, pels motius que siguin, no volen formar part d'una ZER, funcionin correctament. Ara bé, n'hi ha que fan puntualitzacions importants per evitar de confondre ambdues supraestructures. Des del SERCG, per exemple, es demana a l'administració que els AF no tinguin el mateix suport que les ZER:

> "Jo penso que no han de tenir les mateixes condicions que les zones. Que la gent que és zona s'ho *curra* i s'ho *curra* molt: elaboren projectes curriculars comuns, projectes educatius, hi ha treball en equip, reunions *a punta pala*. La gent que és agrupament funcional, en canvi, es limita a compartir uns especialistes i prou... És evident que no pot tenir el mateix tracte."

Taula

Avantatges i inconvenients de les supraestructures escolars segons els mestres

Avantatge	ZER	AF	Inconvenient	ZER	AF
Escola	94%	93,8%	**Escola / poble**	14,8%	14,7%
Mestre	98,1%	92,3%	**Mestre**	73,1%	37,5%
Alumnes	98%	93,3%	**Alumnes**	18,5%	12,5%

5.11. PERCEPCIÓ SOCIAL DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA I PERSPECTIVES DE FUTUR

5.11.1. PRESENTACIÓ GENERAL

En el marc teoricoanalític defensàvem que les accions que emprenen diversos agents –polítics, sindicals, educatius– a partir de la dècada dels 80, més el nou discurs que a poc a poc es va configurant sobre l'escola petita, té com a resultat l'elaboració d'un nou constructe d'escola rural. Dit d'una altra manera, l'escola unitària i cíclica d'avui té més prestigi, està més valorada que la d'ahir. Tanmateix, hi estan d'acord els mestres gironins i la resta d'agents educatius? D'altra banda, independentment de l'opinió que tinguin sobre la percepció social d'aquesta escola, quin futur li pronostiquen? Vegem-ho tot seguit.

5.11.2. PERCEPCIÓ SOCIAL

5.11.2.1. La perspectiva dels mestres

Una mica més de la meitat dels mestres, el 53%, considera que la societat té una concepció acceptable (normal) de l'escola rural actual; el 28,6% considera que la té dolenta o molt dolenta, i el 18,4% es pensa que la té bona o molt bona. Aquesta distribució revela que l'escola petita està infravalorada? Per respondre aquesta qüestió hem demanat als mestres com consideren que valora el conjunt de la societat l'escola graduada pública. A partir d'aquesta pregunta hem sabut que el 61,9% dels mestres pensen que la societat té un concepte acceptable de l'escola graduada, el 28% el té bo o molt bo i el 10,1% restant el té dolent o molt dolent. Després de dir això, arribem a la conclusió que l'escola rural –de manera justificada o injustificada– és, segons el parer dels mestres, menys valorada que l'escola gran.

Gràfic

Valoració social de l'escola unitària i cíclica segons la percepció dels mestres

Curs 1997-98

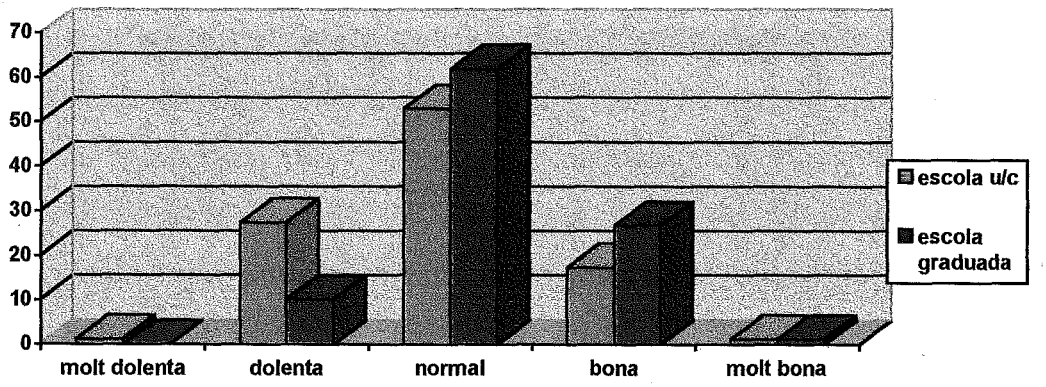

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.11.2.2. La perspectiva del SERCG, el mestre de Siurana, els sindicats i l'administració educativa

Tots els agents que hem esmentat afirmen que l'escola incompleta ha guanyat prestigi en els darrers 20 anys de manera progressiva. En aquest sentit, doncs, la percepció social de l'escola rural ha millorat considerablement.

La representant del SERCG, per exemple, diu que "avui dia la gent té una idea més favorable d'aquesta escola i això és un fet evident, perquè hi ha famílies de ciutat per prefereixen portar els fills a la rural, i molts d'ells els hi porten per opció, perquè creuen en l'escola rural, perquè saben com treballem..." Amb tot, però, també adverteix que hi ha persones que l'han idealitzat en el sentit que "l'observen en clau romàntica, bucòlica... Hi ha qui es pensa que totes les escoles rurals es troben en pobles molt macos, plens d'ocellets, amb vaques i porcs, i no és això..."

El mestre de Siurana coincideix força amb la visió que acabem de donar. Per a ell, "l'escola rural d'avui es veu amb més bons ulls que no pas la d'ahir." Malgrat això, no tothom en té una visió encertada: "La gent de poble, per

exemple, són qui més bé la coneixen, qui més l'estimen i qui més creu que és necessària. Molta gent de ciutat, en canvi, ho veu com una cosa folklòrica, que fa gràcia... Ho veuen com una reserva, saps? No sé, és una història semblant al turisme rural..."

Els tres sindicats també són del parer que l'escola petita és més popular i més acceptada que no pas fa 10, 20 o 30 anys. La UGT especifica que "bona part dels pares ja han superat aquella idea que a l'escola rural no s'hi aprèn res o ben poca cosa. Fins i tot els mestres que hi treballen en tenen una altra concepció." El representant d'USTEC-STES afirma, utilitzant expressions de J.L.Tous, que l'escola unitària i cíclica, sobretot la que fa un bon treball educatiu, "ha passat de ser la Ventafocs... a una escola que té un toc de modernitat i de progressisme... Per a alguns fins i tot és una escola alternativa i amb respostes clares davant dels problemes educatius que té plantejats la nostra societat." El canvi de percepció de l'escola unitària i cíclica es fa evident, tal com explicava la representant del SERCG, en el fet que "pares de Girona, Olot, Santa Coloma de Farners, etc. porten els nanos a escoles rurals."

Des de la Inspecció també s'està d'acord a afirmar que l'escola petita és més valorada ara que no pas abans i això és degut bàsicament "al treball persistent dels mestres rurals." El delegat d'Ensenyament, en canvi, sí bé accepta que hi ha hagut un canvi de percepció, especifica que no el podem estendre a tota la població, perquè, entre altres coses,

> "La gent de la ciutat probablement no en té coneixement ni de l'existència, o en té una vaga, molt vaga impressió de què pot ser l'escola rural. És a dir, l'escola rural la podria assimilar a aquella escola on el mestre passava gana encara. Per sort això ara ja no existeix. Des de les grans ciutats, l'existència de l'escola rural crec que passa molt desapercebuda, passa molt desapercebuda."

5.11.3. PERSPECTIVES DE FUTUR

5.11.3.1. El futur de l'escola unitària i cíclica de Catalunya

Malgrat que la percepció social sobre l'escola rural hagi millorat notablement al llarg de les dues darreres dècades, i a pesar de les millores objectives que s'hi han dut a terme, més de la meitat dels mestres enquestats, exactament el 63,9%, li pronostica un futur molt dolent o dolent, el 16,9% li augura un futur incert i el 19,3% restant considera que tindrà un futur bo o molt bo. Després de dir això, doncs, una part considerable dels mestres rurals tenen una concepció bastant pessimista sobre el futur de l'escola petita.

Gràfic

El futur de l'escola unitària i cíclica de Catalunya segons l'opinió dels mestres de les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines

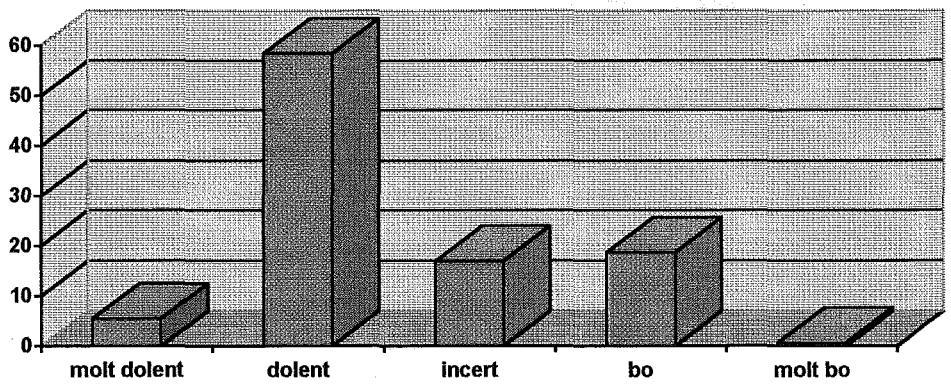

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

5.11.3.2. El futur de l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines

La perspectiva dels mestres

Pel que fa al destí de l'escola unitària i cíclica de la nostra demarcació, els pronòstics són una mica més optimistes. Segons es desprèn de les enquestes, està previst que el 9% dels centres incrementin el nombre d'alumnes, el 43% és possible que el mantinguin, el 37% és molt probable que experimentin una

davallada i l'11% gairebé segur que es quedaran amb menys de 5 alumnes i, conseqüentment, hauran de tancar.

Gràfic

El futur de l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines segons els mestres

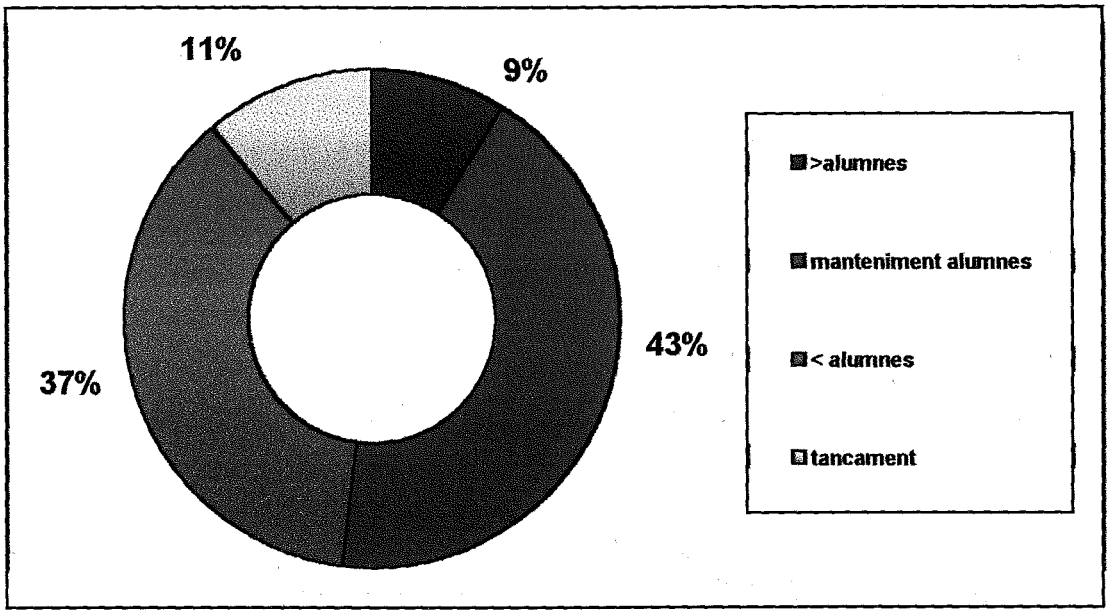

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta *Les característiques de les escoles rurals. Curs 1997-98. "Model B"*

Com expliquen els mestres els pronòstics que acabem de presentar? Els que pensen que la seva escola augmentarà apel·len, com és natural, a qüestions demogràfiques –"el poble creix; ...darrerament s'ha incrementat el nombre de naixements"–, però també hi ha qui fa referència a la qüestió dels serveis –"per sort, la nostra escola té llar d'infants (que depèn de l'ajuntament) i a més menjador "– i al prestigi del centre –"pensem que la bona fama de l'escola farà que vinguin més alumnes de la ciutat".

La previsible disminució de l'alumnat s'explica també per factors demogràfics –"baixa la població infantil de manera continuada"–, migratoris –"la gent se'n va cap a altres llocs–, a l'elecció de les parelles joves –"els joves se'n van a viure a fora"– i la presència d'un contingent important de població flotant. També hi ha qui recorre a raons econòmiques (que en part expliquen el

comportament migratori) –"al poble hi ha pocs recursos i és difícil viure-hi"–, als serveis que ofereix el centre –"la nostra escola no té menjador i no ens arriba el transport escolar"–, als serveis que ofereix el poble i, finalment, hi ha qui fa esment de la deserció de l'alumnat –"ens quedem sense nens perquè molts se'n van a l'escola graduada de Figueres".

Les escoles que tancaran ho faran bàsicament perquè "ens hem quedat sense nanos." Ara bé, si bé en alguns casos la disminució de l'alumnat s'explica únicament i exclusivament a partir de factors demogràfics, hi ha qui també esmenta factors polítics –"desinterès de l'ajuntament i del Departament d'Ensenyament"– i ideològics –"la gent del poble no ens porta els fills perquè a l'escola només hi ha alumnes estrangers."

La perspectiva del SERCG, del mestre de Siurana, dels sindicats, de l'administració educativa

A partir de les persones que hem entrevistat, constatem l'existència de tres pronòstics lleugerament diferents. El primer –defensat pel SERCG, pel mestre de Siurana, per la UGT i per CCOO– considera que l'escola unitària i cíclica té un futur negre i catastròfic. El segon –argumentat pel representant d'USTEC-STES– ens diu que cal parlar, com a mínim, de dos futurs absolutament diferents. I el tercer –elaborat per l'Administració– considera que el futur és absolutament incert. Vegem-los amb més detall.

Per als primers, és evident que l'escola petita té els dies comptats: la majoria dels pobles amb aquestes escoles experimenta una davallada important de la població infantil, la nova estructura educativa afavoreix que molts pares escolaritzin els fills a l'escola privada (amb l'objectiu que des dels 3 fins als 16 anys puguin romandre al mateix centre), l'escola s'ha quedat sense els alumnes d'entre 12 i 14 anys i, per si no n'hi hagués prou, hi ha qui diu que "alguns mestres fan tot el possible perquè els tanquin l'escola i se'n puguin anar a una escola més gran."

Per al mestre de Siurana, a l'escola petita li espera un futur pessimista perquè falta més suport de l'administració: "Ja n'hi ha prou de xerrameca i el que cal és que es posi en marxa una política educativa compromesa i integral."

Per a la UGT, l'escola rural, si bé es troba, a més del que ja hem dit, "en una plena agonia, té l'esperança que algun dia les coses canviïn, perquè potser s'adonaran dels avantatges de les escoles petites i que els nens estan més bé al seu poble."

Des de CCOO s'emfasitza que en alguns pobles no hi ha alumnes perquè, tal com expliquen els mestres, les parelles joves se'n van del municipi perquè no troben habitatges dignes ni econòmics. D'aquí ve l'afirmació següent: "El problema actual de l'escola rural no està en l'escola sinó en la política d'habitatges."

El segon pronòstic, defensat per USTEC-STES, és, en termes generals, més acurat i més precís. La persona que hem entrevistat considera que a les escoles unitàries i cícliques que estan relativament a la vora de les ciutats els espera un futur més aviat esperançador i positiu, mentre que les que es troben en pobles perifèrics, incomunicats, etc. aniran de mal borràs. D'altra banda, també especifica que les escoles unitàries i cícliques regides per "mestres incompetents, o simplement que són desconeixedors de l'escola rural" tenen una probabilitat molt alta de desaparèixer.

El tercer pronòstic –explicat per l'Administració– és molt més cautelós que els que hem presentat fins ara. Tant l'inspector com el delegat d'Ensenyament consideren que el futur de l'escola petita és incert. El primer, però, afegeix que "si no es fa res, això va caient. Estic impacient per veure què passarà amb les escoles rurals que s'han dotat de menjador i d'altres serveis..." El delegat es limita a explicar que, si bé "...hi ha escoles que marxen molt bé, també n'hi ha que es tanquen a causa de la davallada de natalitat." Per al màxim responsable en matèria d'educació, doncs, tot acaba, tal com hem explicat en l'emmarcament teòric, en una qüestió purament demogràfica que s'escapa del control de l'administració educativa.

5.12. CONSIDERACIONS FINALS

5.12.1. PRESENTACIÓ GENERAL

Després que en els darrers apartats hàgim presentat diverses qüestions de caire més valoratiu –valoració de la política educativa que s'ha dut a terme, de l'evolució de l'escola unitària i cíclica en els darrers 20 anys, de la formació que s'ha impartit fins al dia d'avui i de la que cal impartir en un futur, de les ZER i dels AF, del futur de l'escola rural, etc.–, no podem acabar d'una altra manera que plantejant-nos, d'una banda, fins a quin punt s'ha de reclamar el manteniment de l'escola rural i, d'altra banda, cal parlar de les accions que s'han d'emprendre en cas que es consideri que val la pena lluitar per la seva consolidació. Vegem-ho tot seguit.

5.12.2. PRESA DE POSICIÓ DAVANT L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA

La perspectiva del SERCG, del mestre de Siurana, dels sindicats, de l'administració educativa

Tots els agents que hem entrevistat, fins i tot l'administració, són del parer que cal fer tot el possible per mantenir i potenciar l'escola rural. La representant del SERCG considera que s'ha de fer per assegurar la vida dels pobles: "El motiu principal per demanar la continuïtat de l'escola rural és perquè els pobles tinguin vida. Si no ho fem així, hi haurà un despoblament fort." El mestre de Siurana pràcticament afirma el mateix: "Salvant l'escola d'alguna manera estàs ajudant a salvar el poble, perquè un poble que vagi perdent tots els serveis també deixa de ser poble. A la llarga la gent també marxa, en un poble que no hi ha botiga, que només tinc una hora de metge, que no hi ha escola, que no hi ha res, què hi vaig a viure jo? Faig la casa al poble del costat, que té més serveis, no?" D'altra banda, però, afegeix un element important, i és que, en la mesura que s'afavoreix l'escola petita, "indirectament ajudes a fer possible un

cosa que se'n parla molt i s'hi fa molt poca cosa, i és la compensació i redistribució territorial del país."

Des de CCOO es diu que cal potenciar l'escola unitària i cíclica perquè es tracta d'una escola integradora, oberta i amb un gran potencial pedagògic: "Un altre motiu per demanar que es conservi l'escola rural té a veure amb el que et deia abans: jo veig l'escola rural com molt més integradora, una escola on les relacions amb la comunitat són molt més fluides: amb els mateixos alumnes, amb els pares, amb l'administració local. És una escola molt més tranquil·la, molt més relaxada, molt menys estressant."

La Inspecció referma el que ja han dit els agents anteriors: l'escola unitària i cíclica té sentit que continuï perquè és una escola singular i perquè "és un element fonamental de la columna vertebral dels pobles petits." El delegat d'ensenyament produeix, com ja és habitual en el si de l'administració educativa, un discurs "florit" i aparentment atractiu que aposta per la pervivència de l'escola petita. A continuació el reproduïm de manera íntegra:

> "La primera raó [per demanar la continuïtat de l'escola rural] és de caràcter pedagògic. La pedagogia demostra que l'alumne se sent molt més interessat amb totes aquelles coses que li són properes que no amb allò que li està allunyat. Per tant, en un sentit purament cognitiu i de pensament, l'interès de l'alumne per allò que aprèn amb allò que té immediat és una peça clau perquè els aprenentatges siguin significatius. Aleshores, l'escola rural compleix aquest requisit.
>
> La segona raó té un contingut social. L'escola rural, a més a més, dóna vida, dóna esperit de convivència en el municipi, en el poble. Per petit que sigui un poble, l'escola permet que moltes famílies hi trobin sentit a quedar-se a viure en el municipi i no se'n vagin a viure a municipis més grans. Penso que veuen satisfetes les expectatives per als seus fills a l'escola del seu municipi. Per tant, també és una peça d'equilibri territorial del país, de Catalunya. Per tant, a mesura que continuen existint les escoles rurals, els municipis mantenen també força part de la seva tradició, és també un element de cohesió i d'equilibri territorial. Jo crec que aquestes dues són les més importants.
>
> La tercera raó seria el dret que cadascun que té d'anar a l'escola del seu territori: escola pública o escola privada. L'escola més apropiada és la que un té més propera, la més propera. Per tant, diguem-ne que entenem que avui dia

> desplaçar-se suposa un inconvenient, doncs si hi ha una escola en el propi municipi és lògic, jo diria que és coherent, jo diria que és necessari que aquell alumne vagi a l'escola del seu municipi.
>
> Els arguments més potents, però, són sobretot els dos primers, perquè són els que donen sentit a un territori molt divers, molt dispers i que l'escola rural dóna resposta a les necessitats educatives i d'escolarització d'aquesta realitat social que són els diferents municipis de les comarques de Girona."

5.12.3. ACCIONS QUE CAL EMPRENDRE

La perspectiva dels sindicats i de l'administració educativa

Quan demanem als agents les accions que cal emprendre per fer possible el manteniment i la consolidació de l'escola unitària i cíclica, en general no es produeixen gaires idees, i les que s'esmenten són ben poc originals. Des de la UGT es demana que es continuïn fent jornades d'escola rural perquè es creu que constitueixen un espai adequat per "concretar i lligar projectes." D'altra banda, i en un nivell més abstracte, també es demana que es faci un replantejament a fons de l'educació formal.

El portaveu de CCOO apel·la a la necessitat d'emprendre una política d'habitatges perquè els pobles petits puguin augmentar el nombre d'habitants. En segon lloc, demana que les escoles unitàries i cícliques tinguin serveis de menjador i ofereixin activitats extraescolars. I en tercer lloc sol·licita que "es faci propaganda a tort i a dret perquè tothom conegui els avantatges d'aquesta escola."

Des de la Inspecció es considera oportú reforçar el paper de les ZER des d'un àmbit superior al del Departament d'Ensenyament: "Cal que els ajuntaments i que els consells comarcals s'impliquin més per tal que aquestes escoles puguin incrementar el nombre de sortides, els serveis..."

Pel que fa al delegat d'Ensenyament, si bé en principi afirma que "les escoles rurals tenen avui dia tot el que és necessari per funcionar com a escola", al

cap de poca estona reconeix que s'ha d'esmerçar més esforços per millorar-ne el manteniment i l'estat de conservació de les instal·lacions, per incrementar l'equipament informàtic, etc.

> "Les escoles rurals tenen un altre dèficit que hem d'anar superant i no hem d'anar defugint: és el de l'equipament. Els equipaments de l'escola rural, sobretot el referent a les noves tecnologies, per poder fer tant l'organització del centre com tot el procés de projecció, la gestió d'una zona d'escola rural o d'una escola rural, la gestió queda moltes vegades interferida per la no-disponibilitat a vegades del recurs tecnològic (un ordinador...). Aquesta qüestió és veritat que ha passat a un segon ordre de prioritat, perquè la prioritat bàsica en aquests moments ha estat la implementació de l'ensenyament secundari obligatori... Bé, sabem que aquesta és una mancança que hem d'anar suplint amb el temps, hi hem de pensar, ho hem d'anar cobrint en funció també de les disponibilitats i en funció també de l'ordre de prioritats, que és el propi departament qui les va establint."

CAPÍTOL VI

CONCLUSIONS I FUTURES LÍNIES DE RECERCA

6.1. CONCLUSIONS

A continuació ens proposem validar les hipòtesis que hem plantejat en el segon capítol i que d'alguna manera han guiat el desenvolupament d'aquesta tesi. El fet, però, que només comentem les hipòtesis fa que diversos aspectes que tenen una importància notable no apareguin en aquesta secció.

Hipòtesi núm. 1:

1.1. Malgrat que l'escola unitària i cíclica hagi estat sotmesa a una política educativa teòrica poc favorable durant un període considerable, ha subsistit fins avui.

Des del 1838, any en què es regula per primera vegada l'organització de l'escola, fins al 1995, any en què s'aprova la creació dels centres de professors i de recursos, l'escola unitària i cíclica passa 7 etapes. Cada etapa es caracteritza per la projecció d'una política educativa teòrica particular que en la majoria dels casos la perjudica considerablement.

Entre el 1838 i el 1909 l'escola petita és regida per una política "neutra" en el sentit que la legislació que s'aprova no l'afavoreix ni la desmereix. Entre el 1910 i fins a la fi de la dictadura de Primo de Rivera es posa en marxa una política educativa poc favorable, ja que es pressiona perquè l'escola unitària es transformi en centres graduats poc ortodoxos, s'ordena la supressió d'escoles unitàries amb pocs alumnes i només es permet que les escoles aula subsisteixin en petits nuclis de població.

Durant la II República, 1931-39, es produeix un tomb important, ja que es deixa entreveure l'emergència d'una política mínimament respectuosa amb l'escola que aquí ens ocupa. Des del Ministeri d'Instrucció Pública s'ordena la construcció d'escoles unitàries amb l'objectiu d'estendre l'escola arreu del país i s'exigeix que aquests tipus de centres compleixin els "mínims" per assegurar una bona educació (cal que estiguin emplaçats en llocs adequats, que ofereixin els mateixos serveis que les escoles graduades, etc.).

Durant el primer franquisme, 1939-54, l'escola unitària i cíclica està sotmesa a una política educativa oficialment permissiva. A través de la legislació que hem pogut analitzar, constatem que és permès de construir escoles incompletes, ocasionalment ens trobem amb alguna norma que vetlla perquè tinguin servei de menjador, etc. Malgrat tot, progressivament s'identifica l'escola unitària i cíclica amb l'escola rural o l'escola dels pobles més petits i, conseqüentment, se li delimita l'espai on pot ser representada.

Des de l'obertura del règim fins que s'aprova la LGE,1955-1970, el Ministeri d'Educació canvia radicalment la política que havia de marcar el desenvolupament de l'escola incompleta. Segons el nostre parer, es posa en funcionament una política d'asfíxia cada vegada més visible i més intensa. Tot primer s'insta que les escoles unitàries i cícliques es graduïn a partir de formes poc ortodoxes, posteriorment se'ls retira l'autonomia que havien tingut fins aleshores i s'exigeix que depenguin administrativament de centres graduats; a mitjan dècada dels 60 només és permès que funcionin en àrees rurals, i el 1970 s'aproven diverses normes que n'ordenen el tancament definitiu. Des del 1971 fins al 1982, la política educativa no canvia gaire. És més, s'activa la política de concentració i de transport escolar per suprimir definitivament les escoles unitàries i cícliques de la ruralia.

Des que l'Estat espanyol és governat pel Partit Socialista Obrer Espanyol fins a l'aprovació de la darrera norma relativament important que parla sobre l'escola unitària i cíclica, 1982-95, l'escola incompleta està marcada per una política educativa que, en termes generals, podem considerar bastant positiva. Durant aquests 13 anys, la legislació que hem analitzat té present la realitat específica de l'escola incompleta i, d'altra banda, crea serveis educatius i supraestructures per millorar-la i equiparar-la a la resta de l'escola pública.

Malgrat que l'escola unitària i cíclica hagi estat sotmesa a una política educativa neutra o poc favorable durant bona part de la nostra història educativa, sempre ha estat present a l'Estat espanyol. És més, a través de la legislació i de les estadístiques oficials sabem que: a) és l'única escola pública

que existeix des del principi del segle XX; b) augmenta de manera progressiva almenys fins a l'any 1935 (el 1917 hi havia registrades 23.996 EUNI i el 1935 n'hi havia 41.287); c) pràcticament es manté fins a principi de la dècada dels 50, i d) no comença a davallar de manera continuada i progressiva fins l'any 1959.

També considerem significatiu remarcar que l'any 1974, 4 anys després de l'aprovació de la LGE, a l'Estat espanyol es comptabilitzaven encara 11.839 escoles unitàries. Avui dia es calcula que al territori MEC hi ha aproximadament 2.300 escoles incompletes. Després de dir això, doncs, considerem que aquesta hipòtesi es confirma plenament.

1.2. En el cas de les comarques gironines, no només hi ha subsistit sinó que ha estat majoritària fins a la dècada dels 90 i ha mantingut un pes específic considerable fins al dia d'avui. En aquest sentit, doncs, l'escola incompleta no ha estat mai una realitat marginal.

L'escola unitària i cíclica de les comarques gironines ha subsistit fins avui. S'estima que el curs 1997-98 hi ha 92 escoles incompletes d'un total de 203. La gran majoria d'aquests centres, 72, són escoles cícliques i només 20 són escoles unitàries. El conjunt d'aquestes escoles té 2.935 alumnes, sumen un total de 240 unitats o aules i la gran majoria, el 96,7%, imparteix EGB i preescolar.

Les comarques on trobem més escoles incompletes són, començant per la que en té més, l'Alt Empordà (41 EIN), la segueix el Baix Empordà (16 EIN), la Garrotxa (11 EIN), el Ripollès (8 EIN), el Gironès (7 ECI), el Pla de l'Estany (7 EIN) i la Selva (2 EIN). No podem dir que aquesta distribució –llevat del cas de l'Alt Empordà i del Baix Empordà– vagi d'acord amb el nombre de municipis de cada circumscripció.

Si considerem l'evolució del conjunt del mapa escolar de les comarques gironines –format per les escoles completes i les incompletes–, constatem que entre els anys 1970 i 1998 l'escola incompleta sempre ha estat àmpliament

representada. A principi de la dècada dels 70, el 86% dels centres públics gironins eren incomplets; al cap de 10 anys ho eren el 62,4%; el curs 1990-91 ho eren el 53,4%, i avui dia gairebé la meitat de les escoles, el 45,3%, no responen al patró dels centres estàndards.

A partir de les dades que acabem de presentar, més les que hem comentat en els apartats 4.3.1 i 4.3.2, podem afirmar, d'una banda, que l'escola unitària i cíclica no ha estat mai una realitat marginal i, d'altra banda, que ha estat l'escola majoritària a tota la demarcació fins al curs 1990-91. Amb tot, però, si analitzem el mapa escolar de cada comarca, arribem a conclusions sorprenents en el sentit que avui dia en 4 de les 7 comarques gironines –Alt Empordà, Garrotxa, Ripollès i Pla de l'Estany– l'escola "petita" té més protagonisme que no pas l'escola gran[500].

1.3. Des que s'aprovà la LGE (1970) fins avui, l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines ha seguit una trajectòria pessimista perquè ha davallat de manera permanent. Amb tot, però, cal fer un parell d'aclariments: a) el descens fou especialment agut durant els 10 primers anys d'aplicació de la LGE, i b) l'escola unitària n'ha sortit més perjudicada que no pas la cíclica.

Malauradament, des del 1970 fins avui l'escola incompleta ha davallat de manera permanent. En el moment d'aprovar-se la LGE hem comptabilitzat 279 EIN, a principi de la dècada dels 80 n'hem comptat 141, al cap de 10 anys n'hi havia 107 i actualment només queden, tal com hem dit al començament, 92 EIN. Durant el període 1970-1998 han desaparegut, per raons molt diverses i no sempre fàcils de justificar, exactament 187 escoles incompletes.

Si analitzem l'evolució d'aquesta davallada ens adonem que la intensitat no sempre ha estat igual. *Grosso modo* podem parlar de dos períodes clarament diferenciats. Durant el primer període, 1970-1980, la política educativa

[500] Actualment, a l'Alt Empordà el 69,5% de les escoles són incompletes, a la Garrotxa ho són el 55%, al Ripollès ho són el 57,2% i al Pla de l'Estany ho són el 58,4%.

concentradora afavoreix la desaparició de 138 EIN i durant el segon període, des del 1981 fins avui, en canvi, se'n suprimeixen moltes menys, exactament 49. Després de dir això, doncs, constatem el fracàs de la política concentradora –iniciada durant el darrer govern franquista i continuada durant la transició–, ja que fou incapaç de liquidar completament l'escola incompleta. També cal parlar, però, del fracàs parcial de la política del govern de la Generalitat, perquè no ha pogut aturar la davallada progressiva de l'escola unitària i cíclica.

Al llarg del període estudiat, considerem que l'escola unitària s'ha debilitat més que no pas l'escola cíclica perquè la reducció de centres ha estat més intensa en el primer tipus que en el segon (84,6% i 50%, respectivament); perquè l'escola unitària ha minvat de manera progressiva i constant, mentre que l'escola cíclica ha experimentat una recuperació circumstancial (durant la dècada dels 80, per exemple, el nombre total d'ECI augmenta de 26 unitats); perquè el nombre d'alumnes s'ha reduït amb més intensitat en l'escola unitària que no pas en l'escola cíclica (95,1% i 83%, respectivament); perquè l'escola unitària ha reduït més dràsticament el nombre d'aules que no pas l'escola cíclica (84,6% i 52,9%, respectivament), etc.

D'altra banda, constatem que l'escola unitària es troba en una situació més fràgil que l'escola cíclica perquè durant tot el període: a) ha tingut un grau de protagonisme inferior pel que fa a la representativitat dels centres, dels alumnes i de les unitats, b) i perquè el grau de protagonisme en tots els àmbits esmentats ha disminuït de manera molt intensa i contínua en l'escola unitària, mentre que en l'escola cíclica ho ha fet d'una manera més moderada i discontínua. Després de dir això, considerem que queda validat el que hem plantejat a la darrera part d'aquesta hipòtesi.

Hipòtesi núm. 2:

2.1. Almenys fins a la dècada dels 80 l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines no es pot equiparar a l'escola rural perquè s'emplaça en algunes ciutats relativament importants pel que fa al nombre d'habitants.

El fet que la majoria d'escoles emplaçades al medi rural hagin estat unitàries i cícliques ha afavorit que aquest tipus d'escoles siguin anomenades genèricament *escoles rurals*. Amb tot, però, nosaltres ho considerem poc apropiat per dues raons fonamentals: a) perquè fins fa relativament poc temps –principi de la dècada dels 80– l'escola unitària i cíclica també es trobava en ciutats mitjanes i grans, i b) perquè alguns pobles rurals han tingut, ni que sigui de manera excepcional, escoles graduades o completes. Vegem-ho amb més detall tot seguit.

a) Sobre l'emplaçament de l'escola unitària i cíclica

Cal recórrer al marc teoricoanalític per recordar que no és fins al 1898, amb el Reial decret sobre l'organització de les escoles normals, que es parla per primera vegada de l'escola graduada. Amb tot, però, caldrà esperar 2 anys per veure construïda la primera escola graduada. A partir d'aquest any l'escola completa –l'escola que des de determinats àmbits culturals, científics, polítics i educatius es considera més avançada i més racional– va penetrant molt lentament a les principals ciutats de l'Estat i, consegüentment, va guanyat pes específic. L'escola unitària, per contra, es retira progressivament d'aquesta escena. Amb tot, però, cal assenyalar que fins a la dècada dels 60 té un protagonisme notable en la majoria de ciutats espanyoles i no desapareix completament fins més tard.

Si agafem com a punt de referència la ciutat de Girona, constatem un fet bastant sorprenent, i és que l'escola unitària augmenta de manera progressiva fins a mitjan dècada dels 60. Malgrat la migradesa i la discontinuïtat de les

dades, constatem que el 1940 la ciutat tenia 9 EUNI, el 1950 en tenia 11 i el 1965 en tenia 17. Dos anys abans de l'aprovació de la LGE, 1968, la ciutat de Girona va experimentar un descens modest i es va quedar amb 11 escoles unitàries. Ara bé, si considerem l'evolució de l'escola unitària en relació amb l'evolució de l'escola graduada, ens adonem que –com a mínim– des del 1940 (primer any del qual tenim dades comparables) el grau de representativitat de l'escola unitària disminueix de manera progressiva i lenta a causa de la construcció de noves escoles graduades. A principi de la dècada dels 40, el 64% de les escoles públiques de la ciutat eren unitàries, el 1959 ho eren el 57%, el 1966 una mica més de la meitat de les escoles, el 53,8%, continuaven tenint una sola aula, i el 1968 s'estima que el 45,8% de les escoles públiques eren unitàries. L'any en què s'aprova la LGE, el 28,5% de les escoles de la ciutat eren unitàries, i el 1980 ja totes les escoles eren graduades. Amb tot, però, com evoluciona l'escola unitària i cíclica en el conjunt de la demarcació?

Durant el període que hem estudiat amb més detall, 1970-98, ens adonem que l'escola incompleta cada vegada més es va concentrant en poblacions petites –de menys de 3.000 habitants– i, per contra, va desapareixent dels pobles mitjans i grans –d'entre 3.000 i 10.000 habitants– i de les ciutats.

El 1970, el 79% de les EIN es trobava en pobles petits, el 18,6% s'emplaçava en pobles mitjans i grans i el 10,2% restant s'emplaçava en ciutats com Girona (47.747 habitants), Olot (21.316 habitants), Figueres (20.052 habitants), etc. A principi de la dècada dels 80 la distribució que acabem de presentar s'altera notablement: el 91% de les escoles incompletes es trobava en pobles petits, el 4,5% en pobles mitjans i grans i el 4,5% restant –4 escoles– es trobava en ciutats diverses. Amb tot, si tenim en compte l'evolució que va seguir cada una d'aquestes escoles, arribem a la conclusió que el curs 1980-81 només hi havia una sola escola incompleta a la ciutat de Figueres. El 1996, darrer any del qual disposem de dades comparables, el 93,8% de les EIN es trobava en pobles

petits i el 3,1% en pobles mitjans i grans[501]. Així doncs, es confirma el que hem apuntat a la hipòtesi.

b) Sobre les escoles del medi rural

En l'emmarcament teoricoanalític ja hem fet palès, a partir de les aportacions d'Antonio Viñao, que al principi del segle XIX alguns pobles rurals de l'Estat van disposar d'escoles graduades –generalment mal equipades en el sentit més ampli de la paraula (menys material, menys personal, etc.)–. Què podem dir d'aquesta qüestió quan analitzem el medi rural gironí?

Durant el període 1970-1998 sabem que alguns pobles rurals han tingut escoles graduades. A partir de les dades estadístiques del 1985 constatem que el 9% de les escoles completes que hi havia a la demarcació –9 escoles– s'emplaçaven en municipis semirurals i el 1990 n'hi havia el 6,8% –7 escoles.

2.2. Darrerament, l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines no es pot equiparar a l'escola rural perquè, si bé es troba majoritàriament en pobles "petits", no podem oblidar que aquests pobles tenen una estructura econòmica i productiva diversa.

2.3. Darrerament, l'escola unitària i cíclica de les comarques gironines l'hem de considerar majoritàriament urbana i suburbana, perquè es troba emplaçada en pobles on la majoria de la població ocupada treballa en el segon o en el tercer sector.

(2.2.i 2.3.) Ja ha quedat palès en les explicacions anteriors que a partir de la dècada dels 80, i amb més claredat a partir dels 90, l'escola unitària i cíclica s'emplaça majoritàriament en pobles petits de menys de 3.000 habitants. Amb tot, quina estructura socioeconòmica tenen aquests pobles? A partir de les dades estadístiques de l'any 1985, observem que el 23,5% d'aquests pobles

[501] Cal aclarir que el 3% restant de les escoles incompletes que hem localitzat a les ciutats o bé són escoles graduades en procés de consolidació o bé són centres incomplets de nuclis relativament petits que depenen de municipis grans.

tenien una estructura plenament urbana, el 20,8% es caracteritzaven pel fet de tenir-la semiurbana, el 51,6% la tenia semirural i el 6,8% la tenia completament rural[502]. Al cap de 5 anys, el 1990, darrer any del qual disposem de dades comparables, constatem que aquesta distribució experimenta variacions pràcticament imperceptibles.

A partir de les dades que acabem d'oferir, es confirma el que hem plantejat a la hipòtesi: l'escola incompleta no es pot considerar escola rural pel fet que s'emplaça en un entorn socioeconòmic heterogeni. L'escola "petita" es troba, tot i que en proporcions diferents, en pobles rurals, semirurals, urbans i semiurbans.

Justament, quan analitzem aquestes proporcions, ens adonem –contràriament al que hem establert a la hipòtesi– que tant l'any 1985 com el 1990 l'escola incompleta s'emplaça majoritàriament en un medi amb un fort component rural. A mitjan dècada dels 80, més de la meitat de les escoles "petites", el 55%, es trobava en pobles completament rurals o semirurals, i al principi de la dècada dels 90 s'hi emplaçava el 58,4%. Amb tot, cal puntualitzar que les escoles unitàries es troben en un medi més rural que no pas les escoles cícliques. L'any 1990, el 66,7% dels municipis amb escoles aula eren completament rurals o semirurals, mentre que en el cas de les escoles cícliques només ho eren el 55,6%.

Hipòtesi núm. 3

3.1. Des de la dècada dels 80 fins avui diversos pobles "petits" de les comarques gironines han experimentat una recuperació demogràfica. Com que aquesta recuperació és deguda –en part– a l'arribada de

[502] Recordem al lector que els pobles urbans són els que el 96% o més de la població ocupada treballa a la indústria o als serveis; els pobles semiurbans són els que entre el 86% i el 95% de la població ocupada treballa a la indústria o als serveis; els pobles semirurals són els que entre el 15% i el 49% de la població ocupada treballa a l'agricultura o a la ramaderia; i són municipis completament rurals els que el 50% o més de la població ocupada treballa en els sectors que acabem d'esmentar.

població immigrant comunitària i extracomunitària, l'escola unitària i cíclica d'avui té, sortosament, una diversitat afegida: la diversitat cultural.

Des del 1981 fins avui, a diferència del que succeïa durant la dècada dels 70, en totes les comarques gironines un terç o més dels pobles petits –de menys de 3.000 habitants– ha augmentat el nombre d'habitants. La comarca amb resultats més positius ha estat la Selva (on el 84% dels pobles petits han augmentat el nombre d'habitants), seguida del Pla de l'Estany (63,6%), el Gironès (56,5%) i la Garrotxa (48%). Les dues comarques que comparativament han experimentat amb menys intensitat aquesta recuperació han estat l'Alt i el Baix Empordà (tot i això, han incrementat la població en el 32,2% i el 33,4% dels municipis de menys de 3.000 habitants).

Si bé la recuperació demogràfica d'alguns d'aquests pobles s'ha produït pel creixement vegetatiu, també ha estat deguda, ni que sigui de manera parcial, al comportament migratori intern. L'any 1995, per exemple, el 40% o més dels pobles de menys de 3.000 habitants de cada una de les comarques experimentaren un saldo migratori intern positiu. Aquest fenomen té una rellevància considerable a les comarques de la Selva (on el 90% dels pobles de menys de 3.000 habitants tenen saldos positius), la segueix la comarca de la Garrotxa (66%), el Pla de l'Estany (54,5%), el Gironès (52,2%), el Ripollès (50%) i en darrera posició apareix el Baix Empordà (43%).

Tal com hem plantejat a les hipòtesis, gairebé tots els pobles petits de les comarques gironines (entre el 90% i 95% dels pobles segons cada comarca) han rebut un nombre variable de població immigrant comunitària o extracomunitària. L'única comarca que es desmarca d'aquesta tendència ha estat el Ripollès, on només el 37% dels pobles de menys de 3.000 habitants tenen població immigrant.

Considerem que la presència de població immigrant en la majoria dels pobles petits de la demarcació reverteix positivament sobre l'escola incompleta, perquè afavoreix la presència d'una diversitat cultural important. En el 32,4% de les escoles incompletes de la demarcació hi ha alumnes que són originaris

de diferents comunitats autònomes de la resta de l'Estat espanyol, en el 30,9% d'aquestes escoles hi ha alumnes d'origen europeu, en el 25,3% hi ha alumnes originaris del Marroc o Senegàmbia, i en el 8,4% hi ha alumnes que provenen d'Amèrica o Àsia.

Tanmateix, si analitzem el grau de diversitat cultural de cada escola –a partir de la nacionalitat de l'alumnat del centre–, constatem que el 38% dels centres gairebé no tenen diversitat cultural perquè tots els alumnes són d'origen català; considerem que el 12,6% té un grau de diversitat cultural mínim (nivell 1) perquè hi ha alumnes catalans i de la resta de l'Estat espanyol; el 18,2% té un grau de diversitat cultural més elevat (nivell 2) perquè hi ha alumnes catalans i europeus i de vegades fins i tot d'altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol; el 16,8% té un grau de diversitat cultural encara més elevat (nivell 3) perquè s'hi troben alumnes catalans i africans, o bé alumnes catalans i americans o asiàtics; pensem que l'11,2% de les escoles incompletes de la demarcació tenen un grau de diversitat cultural molt alt perquè en el mateix centre conviuen alumnes catalans, europeus i africans (i de vegades fins i tot de la resta de l'Estat espanyol); i l'1,2% restant té un grau de diversitat cultural extraordinari en el sentit que l'escola és compartida per alumnes nascuts a Catalunya, a la resta de l'Estat espanyol, Europa, Àfrica i Amèrica o Àsia.

Consegüentment, gairebé la meitat de les escoles incompletes de la demarcació, el 47,4%, té un nivell de diversitat cultural considerable. Si bé aquest percentatge el considerem significatiu i confirma el que hem apuntat a la hipòtesi, també hem de dir que és inferior respecte del que hom es pot pensar després d'haver afirmat que gairebé tots els pobles petits de les comarques gironines –entre el 90% i 95%, llevat del Ripollès– tenen població immigrant.

3.2. La recuperació demogràfica dels pobles petits ha contribuït a l'estabilització de l'escola unitària i cíclica

La millora demogràfica que es dóna des de l'any 1981 en diversos pobles petits de les comarques gironines només possibilita la millora circumstancial –

durant el període 1981-90 i excepcionalment fins al 1995– de l'escola cíclica. En cap cas, però, l'embranzida demogràfica no té prou força per frenar el retrocés de l'escola unitària i per frenar definitivament la davallada de l'escola cíclica. Això ens fa pensar que la davallada més recent de l'escola unitària i cíclica no s'explica tant per factors demogràfics com per raons de caire polític. Amb tot, és una qüestió que deixem oberta.

Hipòtesi núm. 4

Si bé el discurs que ressalta les potencialitats de l'escola unitària i cíclica és subscrit per bona part dels mestres rurals gironins, considerem que la gran majoria d'aquests mestres no se'l creuen i, conseqüentment, no l'acaben portant a la pràctica. Si es confirma aquesta proposició, arribarem a la conclusió que una part important d'aquests professionals obvia les potencialitats i les possibilitats pedagògiques de l'escola petita i adopta les pautes educatives que regeixen la majoria de les escoles graduades.

Genèricament podem afirmar que el 80,6% del mestres de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació subscriuen explícitament –tot i fer-ho amb algunes reserves importants– el discurs dignificador de l'escola rural elaborat –a partir de la dècada dels 80– pels mestres rurals catalans més progressistes. Amb tot, quan observem (quantifiquem) la realitat i la pràctica educativa diària, ens adonem que es produeix un salt considerable en determinats aspectes. Vegem-ho tot seguit.

Tal com diu el discurs dignificador, la majoria dels mestres de les escoles unitàries i cícliques, el 75% o més, són professionals autodidactes, estan globalment satisfets i estan engrescats per continuar fent de mestres a l'escola petita. En canvi, no podem dir que la gran majoria s'hagi integrat plenament al poble –només el 18,3% viu al mateix poble i un percentatge superior però que no arriba al 75% diu que assisteix a les festes del poble–, faci de mestre a

l'escola rural per qüestions vocacionals –només un terç dels mestres entrevistats diu que hi treballa per decisió pròpia o per convicció– o que estigui summament sensibilitzat i compromès amb els fòrums de debat en què es parla sobre la realitat que aquí ens ocupa.

Pel que fa a la integritat i a la polivalència del mestre, també defensades en el discurs dignificador, la qüestió és més complexa. Més del 75% d'aquests professionals són integrals en el sentit que fan de tutors a alumnes de més d'un nivell, però menys de tres quartes parts imparteixen docència a alumnes dels quals no són tutors. D'altra banda, la gran majoria és polivalent perquè, a més de les obligacions docents, es preocupa per elaborar material didàctic per al centre, però gairebé només un terç col·labora de manera habitual en la dinamització social i cultural del poble.

Si el discurs dignificador afirma que els alumnes d'aquests centres es troben en un ambient favorable perquè siguin autònoms, responsables i col·laboradors, nosaltres constatem que això no sempre es fa d'una manera completa a la majoria de centres.

La majoria de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació afavoreix l'autonomia de l'alumnat en el vessant avaluatiu, però no pas en el que té a veure amb l'organització del treball. La gran majoria dels centres afavoreix que l'alumnat sigui responsable, perquè se li exigeix que assumeixi determinades tasques ordinàries, però, en canvi, menys del 75% fan que els alumnes de més edat ajudin els més petits. Respecte del tema de la col·laboració, els resultats són bastant pessimistes, perquè només s'afavoreix de manera generalitzada que l'alumne col·labori en les activitats escolars.

Què hi ha dels diferents aspectes que conformen la realitat educativa, com ara el currículum, l'espai i les interaccions que es produeixen entre agents? Doncs de la mateixa manera que els elements que acabem de comentar, hi ha de tot. Alguns aspectes es donen de manera completa en la majoria de centres i d'altres, malauradament, només es donen de manera parcial. Vegem-ho tot seguit.

La majoria d'escoles unitàries i cícliques de la demarcació té, tal com diu el discurs dignificador, un currículum integrat perquè té en compte l'especificitat local. Però, d'altra banda, menys del 75% dels centres fan servir un currículum flexible i obert perquè els alumnes, els pares, l'ajuntament, etc. gairebé no fan propostes per introduir-hi determinats aspectes.

Pel que fa a l'espai, constatem que, si bé la gran majoria d'escoles unitàries i cícliques tenen un espai poc especialitzat, menys del 75% el tenen difús[503], obert i integrador. Quant a la interacció que es produeix entre els diferents agents educatius i entre aquests i el centre, també ens trobem que hem de fer comentaris detallats. Així doncs, en més de tres quartes parts de les escoles unitàries i cícliques de la demarcació es produeix una interacció intensa entre els alumnes dins de la mateixa aula, entre els alumnes a fora de l'escola i entre el mestre i l'alumnat dins de l'aula; en canvi, una interacció significativa entre els alumnes i el mestre a fora de l'escola, entre els exalumnes i el centre i entre el mestre i el poble no és ni de bon tros un fet àmpliament estès.

Després del que hem dit, arribem a la conclusió que el discurs dignificador de l'escola rural o, el que és el mateix, les potencialitats pedagògiques, educatives i relacionals que li hem atribuït a partir del discurs bernstenià, només es donen de manera parcial. Conseqüentment, pensem que bona part de les escoles petites de les comarques gironines desaprofiten –per raons diverses– les seves potencialitats i utilitzen, en alguns casos, els patrons educatius de les escoles graduades.

Per acabar el comentari d'aquesta hipòtesi, només volem fer un petit aclariment, i és que, en contra del que nosaltres preveiem, els mestres rurals gironins no tenen un discurs monolític sobre l'escola incompleta, perquè si bé d'una banda el 80,6% dels mestres afirma, tal com hem manifestat anteriorment, que l'escola unitària i cíclica té avantatges sobre l'escola

[503] Amb tot, cal aclarir que prop del 70% de les escoles unitàries i cícliques utilitzen espais municipals que han estat construïts amb finalitats diverses. Malauradament, però, són molt poques les escoles que utilitzen espais comarcals, les que permeten que l'alumne surti a fora de l'escola durant l'esbarjo, les que procuren que el pati formi part d'espais més amplis i oberts, etc.

graduada, el 88,6% diu que també té inconvenients; gairebé tres quartes parts diuen que l'organització de l'escola aula és un inconvenient per al mestre i el 43,5% diu que és negativa per a l'alumne; i a més, el 67,1% dels mestres afirmen que, si l'escola on treballen actualment s'engrandís, preferirien adoptar l'estructura organitzativa de l'escola graduada.

Hipòtesi núm. 5

5.1. Si bé en els darrers 20 anys l'escola unitària i cíclica ha millorat notablement, malauradament encara té dèficits importants que li impedeixen dur a terme una educació de qualitat i fan que estigui per sota de l'escola graduada. Els dèficits més importants són: a) la formació del professorat i b) els serveis de què disposen els centres.

És evident que a partir de la dècada dels 80 l'escola unitària i cíclica de Catalunya, i la de les comarques gironines en particular, ha millorat substancialment. L'enquesta que hem passat als mestres rurals revela que gairebé tots, el 98,8%, consideren que l'escola petita s'ha perfeccionat progressivament al llarg de les dues darreres dècades, i si bé no especifiquen les millores que s'han produït, sí que fan explícits els agents que hi han tingut més i menys protagonisme. Segons els mestres rurals de les comarques gironines, els agents que més s'hi han implicat han estat –començant pel més valorat– el col·lectiu de mestres rurals, el Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, els sindicats, els ajuntaments, les APA i la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica; les institucions que hi han tingut menys protagonisme són, començant per la menys valorada, els col·lectius de pagesos, els grups ecologistes, els partits polítics i les escoles de Magisteri.

Pràcticament tots els agents que hem entrevistat afirmen que l'escola petita ha guanyat en material, en recursos econòmics i humans, en serveis educatius de suport, en atenció per part de l'administració, en millores laborals, en la creació de supraestructures educatives, etc. D'altra banda, més enllà de l'opinió dels

agents en qüestió, les dades empíriques fan palès que en les dues darreres dècades aquests centres i les seves aules s'han desmassificat progressivament.

Malgrat aquestes millores, però, els mestres i alguns dels agents que hem entrevistat consideren que l'escola unitària i cíclica de la demarcació continua tenint dèficits importants quan es compara amb l'escola graduada. Els mestres rurals tenen la sensació que, a causa de l'afebliment de la política educativa d'aquests darrers anys, les seves escoles reben, comparativament, menys material, menys assignació pressupostària, tenen menys diners, menys instal·lacions, menys equipament tecnològic i informàtic que les escoles graduades. Després de dir això, doncs, les principals mancances de les escoles unitàries i cícliques són d'ordre econòmic, d'infraestructures i d'equipament.

Amb tot, tant el mestre de Siurana com el representant de CCOO i l'inspector són del parer que la principal mancança de l'escola unitària i cíclica de la nostra demarcació és la manca de serveis paraescolars. Tots tres agents reclamen la urgència d'un servei de menjador escolar, la presència d'activitats extraescolars, i l'inspector en qüestió fins i tot reclama un servei de llar d'infants per tal que els infants passin directament a l'escola del poble.

Cal aclarir, però, que si bé les mancances detectades pels mestres es perceben com un fet que impedeix la millora de la qualitat de l'educació, el dèficit dels serveis no influeix tant en la qualitat educativa sinó més aviat en la decisió que acaben prenent els pares a l'hora d'escolaritzar els seus fills. L'escola unitària i cíclica, en la mesura que no disposa dels serveis que hem esmentat, esdevé una escola molt poc atractiva, més ben dit, molt poc funcional, per a uns pares i mares que tenen les mateixes necessitats que els de les grans ciutats.

I què hi ha del tema de la formació? D'entrada cal dir que ningú no el treu espontàniament com un problema que calgui resoldre urgentment. Tot i això,

qual se'ls demana explícitament per aquesta qüestió, tots estan d'acord a afirmar que es tracta d'un tema pendent.

És lamentable constatar que el 76,8% dels mestres que actualment es troben a les escoles unitàries i cícliques de la demarcació no han rebut cap tipus de formació referida a l'escola rural durant el període de formació inicial. Aquest buit ha provocat diversos problemes a l'hora d'enfrontar-se per primera vegada a aquest tipus d'escoles. Hi ha qui parla de la dificultat d'organitzar el temps, l'espai i el currículum; d'altres diuen que han tingut dificultats a l'hora d'atendre de manera simultània alumnes de diferents nivells i edats, de resoldre les qüestions burocràtiques del centre, d'integrar-se al poble, etc.

Considerant els problemes que acabem d'esmentar, el 98,8% dels mestres afirma que l'escola rural ha de ser present en els estudis de Magisteri i només l'1,2% afirma el contrari. Dels que pensen que hi ha de ser present, la gran majoria, el 80,1%, diu que s'ha d'incloure en el currículum de les assignatures troncals, obligatòries i optatives.

Gairebé tots els agents que hem entrevistat –la representant del SERCG, de la UGT, el representant d'USTEC-STES, de CCOO i l'inspector– afirmen que els diplomats que actualment surten de les escoles de Magisteri continuen tenint una escassa o nul·la formació sobre l'escola rural. Per això reclamen, tal com fan els mestres, una formació específica en aquest àmbit. Tots estan d'acord que aquesta formació ha de tenir com a objectiu assolir la metodologia bàsica de l'escola petita, conèixer perfectament els principis de la pedagogia activa i conèixer amb profunditat la dinàmica dels pobles petits.

Des de la UGT es reclama que hi hagi una especialitat de mestre rural, el representant d'USTEC-STES és més partidari d'assignatures optatives trimestrals i l'inspector entrevistat afirma que, si hi ha dificultat per introduir assignatures obligatòries o optatives en la diplomatura, es programin cursos d'especialització un cop acabada la formació inicial. Tant el sindicat UGT com CCOO reclamen, a més, unes pràctiques específiques en escoles unitàries i cícliques.

Després del que acabem d'esmentar, arribem a la conclusió que la hipòtesi que hem plantejat es compleix de manera parcial o, el que és el mateix, fent-hi uns quants matisos. És cert que l'escola unitària i cíclica ha millorat notablement en els darrers 20 anys i també és veritat que encara té dèficits importants, però, a diferència del que nosaltres afirmàvem, només una part d'aquests dèficits impedeix una educació de qualitat.

Malgrat la dificultat que suposa el fet de jerarquitzar els dèficits que actualment afecten l'escola unitària i cíclica de la nostra demarcació, sabem que allò que més preocupa els mestres és la manca de material, d'assignació pressupostària i d'equipament informàtic, mentre que els agents que hem entrevistat allò que més troben a faltar són els serveis. Amb tot, quan demanem expressament pel tema de la formació, en ambdós casos afirmen que es tracta d'una mancança que cal resoldre.

Hipòtesi núm. 6

6.1. L'escola unitària i cíclica d'avui té un prestigi social superior al que tenia fins a la dècada dels 70. Una part d'aquest reconeixement es fa palès mitjançant l'escolarització d'infants de municipis veïns amb escola.

Segons els agents que hem entrevistat, és evident que l'escola unitària i cíclica de Catalunya, i la de les comarques gironines en particular, ha guanyat prestigi social en les dues darreres dècades. És més, per al representant de CCOO, per exemple, no només ha guanyat prestigi, sinó que fins i tot es presenta –per a un determinat sector de pares (professionals liberals, intel·lectuals, etc.)– com una escola alternativa, progressista i modèlica. Tant la representant del SERCG com el mestre de Siurana especifiquen que l'increment del prestigi d'aquesta escola ha originat, sobretot en determinats ambients urbans, una idealització i, conseqüentment, una deformació del que és en realitat una escola rural. El delegat d'Ensenyament pensa, de la mateixa manera que la resta d'agents entrevistats, que l'escola petita d'avui està més ben vista que no pas la d'ahir; amb tot, però, discrepa que aquest canvi de percepció s'hagi

produït també entre les persones de la ciutat, les quals només han vist com evolucionava l'escola graduada.

Els mestres enquestats, si bé no ens diuen fins a quin punt l'escola unitària i cíclica ha incrementat el prestigi durant les dues darreres dècades, sí que especifiquen la idea que, segons el seu parer, en té la societat. El 53% dels mestres considera que el conjunt de la societat té un constructe acceptable de l'escola petita, el 18% opina que en té un constructe molt bo o bo i el 28,6% restant afirma que la societat en té una percepció dolenta o molt dolenta. En tot cas, ens sembla important destacar que, per a ells, la consideració social de l'escola incompleta és inferior a la de l'escola graduada.

En demanar-los per la imatge que es té de l'escola graduada, constatem que, comparativament, té un nivell de reputació superior al de l'escola petita.

Si bé els comentaris que fins aquí hem presentat només ens parlen del grau d'evolució i del grau de prestigi actual de l'escola unitària i cíclica des d'una perspectiva plenament subjectiva, també disposem de dades objectives que, segons el nostre parer, fan plausible l'increment de reputació defensat pels agents que hem entrevistat. Entre el 1980 i avui és molt probable que el conjunt de la societat, sobretot la que viu en els pobles, vegi amb més bons ulls l'escola que aquí ens ocupa perquè, tal com hem explicat anteriorment, els centres i les aules s'han desmassificat, la plantilla ha augmentat, disposen d'especialistes i de més recursos materials i econòmics, etc.

Pel que fa a la segona part de la primera hipòtesi, cal ser més cautelosos perquè, si bé és cert que el reconeixement de les potencialitats de l'escola unitària i cíclica s'objectiva, en part, a través de l'escolarització de nens i de nenes que tenen escola al seu propi municipi, no podem dir que sempre que aquest fet es produeix hi hagi al darrere un acte de reconeixement. En aquesta tesi hem constatat que els alumnes de les escoles unitàries i cícliques que provenen de pobles petits i mitjans (amb escola petita) solen anar a l'escola del poble veí per motius bàsicament utilitaristes –perquè l'escola per la qual opten ofereix més serveis, perquè és més a prop del lloc de treball dels pares,

perquè és més a prop del lloc on resideixen, etc.–; en canvi, els alumnes que provenen de la ciutat (amb escoles graduades) hi van per qüestions educatives o pedagògiques –l'escola unitària i cíclica ofereix un tracte més personalitzat, l'escola reprodueix un ambient familiar, es valora positivament el fet que l'alumne hagi de compartir el mateix espai amb companys d'altres edats i nivells, etc.

6.2. Malgrat les millores que s'han produït en aquestes dues darreres dècades i malgrat l'increment del prestigi social de l'escola petita, no tothom li pronostica el mateix futur. El mestres rurals i els sindicats d'ensenyament preveuen un futur més aviat pessimista, mentre que l'administració educativa n'hi pronostica un de bastant optimista, sense donar arguments gaire plausibles.

En contra del que nosaltres prevèiem: a) existeixen tres previsions de futur sobre l'escola unitària i cíclica; b) no tots els sindicats tenen la mateixa posició sobre el tema en qüestió, i c) l'administració educativa en fa un plantejament substancialment diferent respecte del que nosaltres li atribuíem. Després de dir això, doncs, aquesta hipòtesi queda pràcticament invalidada.

La primera previsió –defensada per gairebé la meitat dels mestres de les escoles unitàries i cícliques de les comarques gironines, el SERCG i els representants dels sindicats UGT i CCOO– sosté que l'escola rural està abocada a un futur catastròfic pel fet que s'està quedant sense alumnes. La manca d'alumnat s'explica per raons demogràfiques –davallada de la natalitat dels pobles més petits, saldos migratoris interns negatius–, però també econòmiques –els pobles petits difícilment ofereixen un ventall laboral gaire ample perquè la gent pugui quedar-s'hi a treballar–. L'escola unitària i cíclica també es queda sense alumnes a causa dels pocs serveis que ofereixen els centres i el poble, a causa de factors polítics –poc compromís per part de l'administració educativa i d'alguns ajuntaments– i ideològics –hi ha pares que prefereixen portar el seu fill a l'escola privada religiosa per tal de poder mantenir o augmentar l'estatus social–. També hi ha qui diu que l'escola petita

cada vegada té menys alumnes a causa dels hàbits que ha afavorit la reforma educativa –amb la LOGSE no només s'ha desplaçat els nois i noies d'entre 12 i 14 anys cap als IES, sinó que, a més, fa que molts pares escolaritzin els fills a l'escola privada per tal que puguin realitzar tot l'ensenyament obligatori al mateix centre–. Finalment, hom afirma que la davallada de l'alumnat també és deguda, de vegades, a la mala gestió educativa del mestre.

La segona previsió –defensada pel representant del sindicat USTEC-STES– afirma que a l'escola unitària i cíclica li espera un futur esperançador o decebedor en funció del lloc on es troba. Segons la seva opinió, les escoles que es troben a prop de les ciutats és molt probable que es consolidin sempre que el/s mestre/s que se'n fan càrrec tinguin una certa reputació. Les escoles rurals que es troben en llocs perifèrics i mal comunicats fàcilment entraran, si no ho han fet ja, en una crisi irreversible.

El futur que augura l'administració educativa és absolutament diferent del que nosaltres prevèiem. Tant l'inspector com el delegat d'Ensenyament consideren que l'escola rural té un futur incert. Amb tot, el primer afegeix que, si no es fa res, és evident que li espera un futur no gaire afalagador.

6.2. LÍNIES D'INVESTIGACIÓ

Un cop finalitzada aquesta tesi, i considerant el treball que hem realitzat, tenim interès a esmentar noves línies d'investigació que es poden emprendre en futures tesis doctorals, treballs de recerca, etc.

Els temes que tot seguit proposem els hem estructurat en dues parts. A la primera part, esmentem aspectes que hem treballat en aquesta tesi però que, pel fet de ser perifèrics al nostre objecte d'investigació, no han estat prou desenvolupats. A la segona part, en canvi, exposem temes inèdits.

A. Primera part

1.1. En el marc teoricoanalític hem parlat dels arguments a favor i en contra de l'escola graduada i de l'escola unitària. Amb tot, som conscients que és un tema sobre el qual es pot aprofundir més. Si bé hi ha diversos treballs que expliquen els arguments que afavoriren la propagació de l'escola graduada (sobretot durant el primer terç del segle XX), desgraciadament n'hi ha molt pocs que expliquin les resistències dels mestres unitaristes davant d'aquest procés. En aquest sentit, doncs, considerem que un bon treball de recerca fóra estudiar els element1s que defensen durant el primer terç de segle, per exemple, els mestres que estan en contra de l'escola graduada.

1.2. En aquesta tesi hem parlat de la política teòrica sobre l'escola unitària i cíclica, l'escola graduada i l'escola en el medi rural a partir de la legislació que directament o indirectament s'hi refereix. Com que aquesta estratègia metodològica és, tal com hem manifestat en el seu moment, relativament limitada, considerem necessari analitzar aquests mateixos aspectes comptant amb altres documents complementaris (informes oficials, articles de premsa, ponències de congressos, etc.).

1.3. En parlar de la política educativa real només ens hem referit al nombre d'escoles construïdes o clausurades. Si bé considerem que són unes dades prou vàlides per contrastar la política educativa teòrica amb la que es porta

realment a terme, considerem necessari complementar-ho amb més material. D'altra banda, també creiem necessari aprofundir en la recerca de les dades estadístiques amb l'objectiu d'obtenir sèries més completes i més fàcils de comparar.

1.4. A partir de les dades que hem presentat en el quart capítol, on s'analitza l'evolució del mapa escolar de les comarques gironines entre el 1970 i el 1998, creiem que se'n poden derivar investigacions qualitatives que expliquin d'una manera precisa i aprofundida els factors que intervenen en aquesta evolució. En aquest sentit, considerem que fóra oportú plantejar investigacions sectorialitzades, és a dir, per comarques, on es tracti d'una manera complexa la trajectòria que ha seguit durant les tres darreres dècades el mapa escolar gironí.

1.5. A banda d'això, també pensem que cal continuar observant des d'una perspectiva quantitativa els canvis que es produeixen al mapa escolar de les comarques de Girona.

1.6. El reconeixement que hem fet de l'escola unitària i cíclica en el moment actual, considerem que fóra bo aplicar-lo a les escoles rurals de les comarques de Lleida, Tarragona i Barcelona, amb l'objectiu de tenir una radiografia completa de l'escola rural de Catalunya.

B. Segona part

2.1. En el marc teoricoanalític hem parlat molt breument de l'escola en el medi rural. Pensem que és interessant investigar l'evolució de l'escola en aquest medi sempre que la centrem en una àrea que es pugui controlar fàcilment (una comarca, per exemple). Considerem que un estudi d'aquestes característiques no només s'ha de fixar en l'evolució quantitativa dels centres, sinó també en el tipus d'educació que s'impartia, la seva utilitat, les reaccions de la pagesia, etc.

2.2. En aquests moments tenim coneixement que alguns dels mestres, dels pedagogs, dels polítics i dels intel·lectuals que s'han dedicat a reflexionar sobre l'escola en el medi rural han proposat escoles rurals "alternatives",

després de considerar que el model implantat havia o ha fracassat. No totes les "alternatives" que apareixen des de principi de segle XIX fins avui van en la mateixa direcció. Després de dir això, considerem que fóra encertat fer una investigació comparativa de les diferents propostes educatives (escolars) que s'han proposat per al medi rural.

2.3. Una altra investigació que considerem atractiva i que d'alguna manera està relacionada amb el punt 1.4 és la d'analitzar de manera exhaustiva les condicions demogràfiques, socials, econòmiques i polítiques dels pobles que al llarg de les tres darreres dècades han tancat o han obert escoles unitàries i cícliques.

2.4. També pensem que fóra oportú fer un estudi monogràfic de l'escola llar Lluís Maria Mestres, l'única escola llar que va tenir les comarques gironines, així com de les escoles comarcals que es crearen a la demarcació a partir de la dècada dels 70.

2.5. Per acabar, proposem investigar el Grup Específic d'Escola Rural, integrat dins del que fou el Moviment de Mestres per a una Escola Catalana de l'Alt Empordà, perquè durant tota la dècada dels 80 va esdevenir un grup summament actiu que va influir en el futur de l'escola rural de les comarques gironines.

III PART

CAPÍTOL VII

BIBLIOGRAFIA I ANNEXOS

7.1. BIBLIOGRAFIA

7.1.1. LLIBRES, TESIS I ALTRES DOCUMENTS

AD., (1911); *Congreso de Primera Enseñanza de Barcelona*, Tipografia Industrial, Barcelona.

A.D., (1936); *Diccionario de pedagogía.* Ed. Labor, Barcelona, Madrid, B. Aires, Río de Janeiro.

AD., (1967); *La Escuela Unitaria Completa*. CEDODEP/MEN, Madrid.

AD., (1967); *Guía práctica para escuelas de un solo maestro*. CEDODEP/MEN, Madrid.

AD., (1974); *La educación en el medio rural*. UNESCO, París.

AD., (1978); *Notas para una Metodología de la Planificación de la Educación para el Desarrollo Integrado de las Zonas Rurales*. UNESCO, París.

AD., (1979); *Escritos Colectivos de Muchachos del Pueblo.* Popular, Madrid.

AD., (1983); *Concentraciones y Escuelas-Hogar en Aragón*. ICE de la Universidad de Zaragoza, Zaragoza.

AD., (1984); "Un estudio sobre el nivel de comprensión del lenguaje utilizado en los textos y del empleado por los profesores en alumnos de 2ª etapa de EGB, del término municipal de Fuent Álamo". *Experiencias y Proyectos de Orientación Escolar. II Jornadas de Orientación Escolar de la región de Murcia.* Universidad de Murcia, Murcia.

AD., (1985); *Sociedad rural y juventud campesina*. Ministerio de Agricultura, Madrid.

AD., (1985); *Así trabajamos en una zona deprimida.* Cáritas Española, Madrid.

AD., (1985); "Síntesis de experiencias pedagógicas en Andalucía como referencia para un nuevo modelo de Escuela Rural". *I Jornada Andaluzas de Escuela Rural*. Junta de Andalucía/Consejería de Educación y Ciencia, Sevilla.

AD., (1985); *Historia de la educación en España. Vol. II. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868, c*ol. Breviarios de Educación, Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid.

AD., (1988); *Perspectivas y problemas de la función docente,* Gobierno Vasco. Narcea, Madrid.

AD., (1989); *Historia de la educación en España. Vol. III. De la Restauración a la II República, c*ol. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid.

AD., (1990); *Historia de la educación en España. Vol. V. Nacionalcatolicismo en la España de la posguerra (II).* Col. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid.

AD., (1991); *Historia de la educación en España. La educación durante la Segunda República y la Guerra Civil (1931-1939). Colección Breviarios de Educación,* vol. IV, Ministerio de Educación, Madrid.

AD., (1993); *La ganadería, la agricultura y la pesca en la Comunidad Valenciana.* València, Generalitat Valenciana. Conselleria d'Agricultura i Pesca, València.

AD., (1995); *Técnicas de investigación en ciencias sociales,* Dykinson, Madrid.

ADER, J. (1977); *La escuela de opciones múltiples: sus incidencias sobre las construcciones escolares.* MEC, Madrid.

AGANZO, A., (1984); *La juventud rural y la crisis de la agricultura.* Cáritas Española, Madrid.

AGANZO, A., (1985); *Las escuelas campesinas.* Cáritas Española, Madrid.

AGANZO, A., (1985); *Defendemos la escuela rural: Preescolar en casa.* Cáritas Española, Madrid.

ALBERICIO HUERTA, J.J., (1995); *Las Agrupaciones flexibles como modalidad organizativa entre la escuela graduada y la escuela para el progreso continuo, común y diferente, de los alumnos.* Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.

ALBERTÍ, J.; BASSA,R., (1985); *Les escoles petites a Mallorca.* ICE de la Universitat de les Illes Balears.

ALDECOA, J., (1991); *Historia de una maestra.* Anagrama, Barcelona.

ALVARO, M., (1990); *Hacia un modelo causal del rendimiento académico.* C.I.D.E./M.E.C. Madrid.

AMATO, A., (1988); *Une politique pour les zones de montagne.* Assemblée consultative économique et sociales. Communautés Européennes. Comité économique et social, Brussel.les

AMETLLA, C. (1963); *Memòries polítiques. 1890-1917,* Pòrtic, Barcelona.

ANAYA SANTOS, G., (1979); Qué otra escuela. Akal, Madrid.

ANDRACA, A. M., DE., GAJARDO, M., (1992); *Docentes y docencia: las zonas rurales.* UNESCO/Flacso, Santiago de Chile.

ANTUNEZ, S., GAIRIN, J., (1988); *Organització de centres. Experiències i propostes educatives.* Graó, Barcelona.

ARASANZ I MAYOLAS, A., (1996); "L'escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona

ARNAL MONREAL, M., (1987); *Desarrollo global y desarrollo agrario en Aragón: una aproximación metodológico.* Institución Fernando el Católico, Zaragoza.

ARNALTE, E., (1980); *Agricultura a tiempo parcial en el País Valenciano.* M.A.P.A.-S.G.T. Madrid.

ASCARZA, V.F., (1924); *Diccionario de legislación de primera enseñanza,* Magisterio Español, Madrid.

ARJONA, S., (1996); "Els centres de recursos pedagògics, *pal de paller* de l'escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona.

BACHELARD, G., (1975); *La poética del espacio,* FCE, Mèxic.

BAILLY, A.S., (1979); *La percepción del espacio urbano. Conceptos, métodos de estudio y su utilización en la investigación urbanística,* Instituto de Estudios de la Administración Local, Madrid.

BALUJA, J., (1980); "Els mestres i els grups de treball en una comarca", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat),* ICE de la UAB, Bellaterra.

BALLESTEROS, A., (1926); *La escuela graduada,* Publicaciones de la Revista de Pedagogía, Madrid.

BECAT RAJAUNT, J., (1985); "Conseqüències socials del tancament de les escoles rurals a Catalunya Nord", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural (Valls, abril 1984),* ICE de la UAB, Bellaterra.

BENAVENTE, A., (1991); *Representaciones sociales, pràcticas pedagògicas y formación de profesores. Contribuciones de la sociología de la educación.* dins *I Conferència de Sociologia de la Educación.* Madrid.

BERGER, P.L., (1986); *Invitació a la sociologia*, Herder, Barcelona.

BERNSTEIN, B., (1990); *Poder, educación y conciencia. Sociología de la transmisión cultural,* El Roure, Barcelona.

BOIX TOMÀS, R., (1995); *Estrategias y recursos didácticos en la escuela rural,* ICE de la UB, Graó, Barcelona.

BOTEY, J.; TALLÓ, J., (1980); "El medi rural en la formació del mestre", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat),* ICE de la UAB, Bellaterra.

BOURDIEU, P., PASSERON, J.C., (1977); *La reproducción. Elementos para una teoría del sistema de enseñanza.* Laia, Barcelona.

BOURDIEU, P., CHAMBOREDON, J.C., PASSERON., J.C., (1976); *El oficio de sociólogo.* Siglo XXI, Madrid.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA, (1981); *El Gironès. Aproximació a l'estructura socioeconòmica,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA, (1983); *La Garrotxa. Medi natural, estructura econòmica i equipaments socials,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA, (1984); *El Baix Empordà. Recursos i estructura econòmica,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA D'ESTALVIS DE CATALUNYA, (1987); *L'Alt Empordà. Recursos i estructura econòmica,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA DE CATALUNYA, (1990); *La Selva. Estructura socioeconòmica d'una comarca heterogènia,* col·lecció Catalunya Comarcal, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Barcelona.

CAIXA DE CATALUNYA, (1996); *Anuari Econòmic Comarcal 1996*, Barcelona, Caixa de Catalunya.

CARABAÑA, J., (1979); *Origen social, inteligencia y rendimiento académico al final de la E.G.B.* Temas de Investigación Educativa, Madrid.

CARBONELL, J.; MONÉS, J., (1978); *L'escola única-unificada. Passat, present i perspectives,* Laia, Barcelona.

CÁRCELES, A., GARCÍA MESEGUER, M., (1984); "Experiencia de trabajo llevada a efecto por el Servicio de Apoyo a la Vega Media. Su proceso y aspectos significativos" dins GARCIA CORRA, A. (Coord).: *Experiencias y Proyectos de Orientación Escolar. II Jornadas de Orientación Escolar de la región de Murcia.* Universidad de Murcia, Murcia.

CARITAS ESPAÑOLA., (1987); *Guía de recursos comunitarios en el mundo rural.* Ed. Popular. S.A., Madrid.

CARMENA, J., REGIDOR, J.G., (1983); *La formación profesional en el medio rural.* MEC-CIDE, Madrid.

CARMENA, J., REGIDOR, J.G., (1985); *La escuela en el medio rural.* MEC, Madrid.

CARR, W., (1990); *Hacia una ciencia crítica de la educación.* Laertes, Barcelona.

CASA ROVIRA, M., (1996); "L'assessorament psicopedagògic a l'escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona.

CASASECA, S., (1990); *Los Ancares: educación y subdesarrollo.* Universidad de Salamanca, Salamanca.

CASTANYS, M., (1985); "Experiència institucional de formació del professorat d'escola unitària al Berguedà", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural (Valls, abril de 1984),* ICE de la UAB, Bellaterra.

CASTANYS, M., (1996); "El Secretariat d'Escola Rural de Catalunya", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona.

CASTILLO, J.J., (1979); *Propietarios muy pobres. Sobre la subordinación política del pequeño campesino.* M.A.P.A.-S.G.T, Madrid.

CASTRO, A., (1987); *Aulas de cultura en el medio rural.* Ed. Popular, Madrid.

CELORRIO, R., (1987); *Ambiente socio-familiar y resultados escolares.* Centro de Profesores de Soria, Soria.

CIVERA, M., (1980); "El treball a les petites escoles rurals", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat), Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat),* ICE de la UAB, Bellaterra.

CLARA, J.; CORNELLÀ, P.; MARQUÈS, S.; PUIGBERT, J., (1980); *La renovació pedagògica a l'ensenyament primari (1900-1936),* Girona, Diputació de Girona

COLECTIVO CAMPOS DE CASTILLA., (1987); *Escuela Rural, una propuesta educativa en marcha.* Narcea, Madrid.

COLECTIVOS RURALES DE ANDALUCÍA., (1986); "Escuela Rural. Análisis y experiencias pedagógicas en Andalucía". *Dossier II Jornadas Andaluzas de Escuela Rural.* Junta de Andalucía-Consejería de Educación y Ciencia, Sevilla.

COSTA. J., (1989); "Educación y Ciencia", dins AD; *Historia de la educación en España. Vol. III. De la Restauración a la II República, c*ol. Breviarios de Educación. Ministeri d'Educació i Ciència, Madrid.

COTS, C.; GOU, L. (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi social. Societat i escola rural", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona.

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT., (1984); *Projecte pedagògic d'una escola d'àmbit rural.* Generalitat de Catalunya, Barcelona.

DELAMONT, S., (1984); *Interacción didáctica.* Cincel, Madrid.

DIEZ PRIETO, M.P., (1989); *El profesor de EGB en el medio rural.* ICE de la Universidad de Zaragoza, Zaragoza.

DOMÈNECH MIRA, J., (1996); "L'escola rural a Catalunya. Evolució històrica i aspectes comparats", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona.

DOUMANIS, M., (1988); *Prácticas educativas maternas en entornos rurales y urbanos.* Aprendizaje Visor-MEC, Madrid.

EQUIP DE MESTRES DE BAGÀ, (1980); "Visió de l'escola rural tocant de peus a terra", dins *L'escola rural a Catalunya. Primeres Jornades*, ICE de la UAB *(15 i 16 de juny de 1979 a Sant cugat)*, Bellaterra.

ELLIOTT, J., (1990) "Por qué deben investigar los profesores?" dins *La investigación acción en educación.* Morata, Barcelona.

FEU GELIS, J., (1997); "Demandes i propostes en el decurs de les IX Jornades d'Escola Rural a Catalunya", dins a AD; "La formació inicial i permanent dels mestres", *Actes de les XIII Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans,* Eumo Editorial, Vic pàg. 343-353.

FERNÁNDEZ, M.; FERNÁNDEZ-NAVAMEL, (1907); *Apuntes de organización y didáctica de la pedagogía,* Imprenta de Ricardo Rojas, Madrid.

FERNÁNDEZ, F., (1978); *Orellana. La asamblea en la escuela.* Zero-Zyx, Madrid.

FERNÁNDEZ, J.A., (1984); *Las Bolsas Rurales de Pobreza.* Cares, Madrid.

FERNÁNDEZ ENGUITA, M., (1987); *Reforma educativa, disigualdad social e inercia institucional.* Laia, Barcelona.

FERNÁNDEZ ENGUITA, M., (1990); *La escuela a examen,* Eudema, Madrid.

FERNÁNDEZ MONTERO, V., (1987); *La escuela Rural. Una propuesta educativa en marcha.* Colectivo Campos de Castilla, Narcea. Madrid.

FERRATER MORA, J., (1991); *Diccionario de filosofía.* Tom II. Círculo de Lectores, Barcelona.

FLECHA, R., (1992); "Hacia una concepción dual de la educación y diferencia cultural" dins GIROUX, H., FELCHA, R.; *Igualdad educativa y diferencia cultural,* el Roure, Barcelona.

FOESA., (1976); *Estudios sociológicos sobre la situación social de España 1975.* Ed. Euramérica, Madrid.

FOESA., (1983); *Informe sociológico sobre el cambio social en España 1975-1983.* Ed. Euramérica, Madrid.

FONTQUERNI, E., RIBALTA, M., (1982); *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil. El CENU.* Barcanova, Barcelona.

FONTANA, J.,(1997); *Introducció a l'estudi de la història,* Crítica, Barcelona.

FOUCAULT, M., (1992); *Vigilar y castigar,* Siglo XXI, Madrid.

FREINET, C., (1981); *Por una escuela del pueblo,* Laia. Barcelona.

FREIRE, P., (1982); *¿Extensión o comunicación? La concientización en el medio rural.* Siglo XXI, Madrid.

FREIRE, P., (1969); *La educación como práctica de la libertad.* Siglo XXI, Madrid.

FREIRE, P., (1970); *Pedagogía del oprimido.* Siglo XXI, Madrid.

FREIRE, P., (1990); *La naturaleza política de la educación. Cultura, poder y liberación.* Paidós-MEC, Barcelona.

FUSTÉ MIQUELA, X., (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi", dins AD; *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona.

GALTON, M., MOON, B., (1983); *Cambiar la escuela, cambiar el currículum.* Martínez Roca, Barcelona.

CALZADA, T.E.; PALOU. J., (1980); "Algunes reflexions generals sobre l'escolarització en les zones rurals", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat),* ICE de la UAB, Bellaterra

CAMARERO RIOJA, L.A., (1993); *Del éxodo rural y del éxodo urbano. Ocaso y renacimiento de los asentamientos rurales en España,* Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid.

GARCÍA BARBARÍN, E., (1903); *Historia de la pedagogía española*, Imprenta de los Sucesores de Hernando, Madrid.

GARCÍA CORREA, A., MARTÍNEZ ALONSO, M., (1984); "Una educación compensatoria en orden al fracaso escolar por comarcas y áreas de aprendizaje" dins *Experiencias y Proyectos de Orientación Escolar. II Jornadas de Orientación Escolar de la región de Murcia.* Universidad de Murcia, Murcia.

GARCÍA DE LEÓN, M.A.; DE LA FUENTE, G.; ORTEGA, F., (1993); *Sociología de la educación,* Barcanova, Barcelona.

GARCÍA FERRANDO, M., GONZÁLEZ MARCO, P., (1981*); Investigación agraria y organización social.* M.A.P.A.-S.G.T. Madrid.

GARCÍA FERRANDO, M., IBÁÑEZ , J., ALVIRA, F., (eds., 1986); *El análisis de la realidad social. Métodos y técnicas de investigación.* Alianza, Madrid.

GARCÍA SANZ, B., (1997); *La sociedad rural ante el siglo XXI,* Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Madrid.

GARCÉS, R., (1985); *Análisis de las concentraciones escolares y Escuelas-Hogar en Aragón.* ICE de la Universidad de Zaragoza, Zaragoza.

GIL, A.; PERTUSA, V., (1935); *Estudios pedagógicos modernos. Tomo V. Organización escolar,* Tipográfica de R. Alcalá, Màlaga.

GELONCH, J., (1996); "Vinculació de l'escola rural amb el medi social. Societat i escola rural", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona

GENERALITAT DE CATALUNYA, (1991); *La població de Catalunya 1975-1986,* Generalitat de Catalunya-Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Barcelona.

GENERALITAT DE CATALUNYA, (1995); *Pla territorial general de Catalunya,* Generalitat de Catalunya-Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Barcelona.

GENERALITAT DE CATALUNYA, (1996); *L'agricultura a les comarques de Catalunya,* Generalitat de Catalunya-Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Barcelona.

GIL, A.; PERTUSA, V., (1935); *Estudios pedagógicos modernos. Tomo V. Organización escolar,* Tipográfica de R. Alcalá, Màlaga.

GIROUX, (1990); *Los profesores como intelectuales. Hacia una pedagogía crítica del aprendizaje.* Paidós-MEC, Barcelona.

GONZÁLEZ, M.A., (1993) "Conclusions", *Temes de Renovació Pedagògica. VIII Jornades d'Escola Rural,* núm. 10, Federació de MRP de Catalunya; Secretariat d'Escola Rural de Catalunya, Barcelona.

GRANDE, M., (1981); *La Escuela Rural. Situación educativa en el medio castellano-leonés.* Escuela Popular, Granada.

GRIFFITHS, V.L., (1969); *Les problemes de l'enseignement en milieu rural.* UNESCO/Institut International de Planification de l'Education, París.

GRUP DE MESTRES DE LA SEU D'URGELL, (1985); "Introducció", dins *Conclusions de les V Jornades d'Escola Rural (la Seu d'Urgell, maig 1985),* material ciclostilat.

HERNÁNDEZ, A., (1989); *Cultura y Desarrollo en el medio rural.* Narcea, Madrid.

HERNÁNDEZ, F., (1992); *La organización del currículum por proyectos de Trabajo.* ICE de la UB, Barcelona.

HERNÁNDEZ, J., (1980); *Depresión económica en España.* Ministerio de Economía y Hacienda, Madrid.

HERNÁNDEZ, J.M., (1994): "Espacios escolares, contenidos, manuales y métodos de enseñanza", dins AD., *Historia de la educación en la España contemporánea,* Madrid.

HERNÁNDEZ, S., (1967); *La escuela unitaria completa.* UNESCO, París.

INE. SERVICIOS DE ESTADÍSTICA CULTURALES; *Estadística de la enseñanza oficial,* Servicio de publicaciones, Madrid.

JIMÉNEZ, J., (1983); *La escuela unitaria.* Laia, Barcelona.

KATZ, I., (1971); *Class, bureaucracy and schools: The illusion of educational change in America,* Praeger, Nova York.

KEMINS, S., (1998); *EL curriculum: más allá de la teroría de la reproducción.* Morata, Madrid.

LERENA, C., (1987); *Educación y sociología en España.* Akal, Madrid.

LOZANO, C. (1980); *La educación republicana,* Universidad de Barcelona, Barcelona.

LUZURIAGA, L., (1931); *La nueva escuela pública,* Publicaciones de la Revista de Pedagogía.

LLANERA, J., (1914); *Páginas sobre la instrucción pública en el Valle de Arán,* Imprenta Pagès, Lleida.

LLORCA, A., (1926) *Grupo Escolar Cervantes. La labor de un año (1925-1926),* Hernando, Madrid.

MARTÍ ALPERA, F. (1914); *Las escuelas rurales,* Dalmau Carles, Girona.

McLUHAN, H.M., (1968); *El aula sin muro.* Ed. de Cultura Popular, Barcelona.

MAILLO, A., (1960); *Problemas de Ecología Escolar.* Cedodep, Madrid.

MALASSIS, L., (1975); *Ruralidad, Educación y Desarrollo.* UNESCO, París.

MARAVALL, J., (1984); *La reforma de la enseñanza.* Laia, Barcelona.

MARQUÈS, S.; PUIGBERT. J., (1986); *75 anys del Grup Escolar de Girona, 1911-1986. Aproximació a la història de l'escola pública Joan Bruguera,* Escola Pública Joan Bruguera, Girona.

MARTÍ ALPERA, F., (1914); *Las escuelas rurales,* Dalmau Carles, Girona.

MARTOS, J., (1931); *Registros paidológicos,* Magisterio Español, Madrid

MASJUAN, J.M., (1974); *Els mestres de Catalunya.* Novaterra, Barcelona.

MATA, M., (1980); "L'escola rural en un projecte d'ordenació territorial de l'ensenyament", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat),* ICE de la UAB, Bellaterra.

MESMIN, G., (1973); *L'enfant, l'arquitecture et l'espace,* Casterman, Tournai.

MEC., SECCIÓN DE COORDINACIÓN ESTADÍSTICA, (1942); *Establecimientos de enseñanza. Curso 1940-41,* vol. II, Augusto Boué, Madrid

MEC., (1990); *La Educación Infantil en el Medio Rural.* MEC, Madrid.

MEC., (1992); *Atención educativa a la población infantil rural no escolarizada*. MEC, Madrid.

MELIÀ TENA, C., (1984); *El sector menyspreat. Una defensa de les comunitats rurals*". Societat Castellonenca de Cultura, Castelló.

MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y BELLAS ARTES, (1924); *Estadística de las escuelas nacionales,* Tipografía Nacional, Madrid.

MINISTERIO DE TRANSPORTES, (1981); *Libro Blanco del transporte escolar.* Prensa Española, Madrid.

MISTRAL, J., (1980); *Nosaltres, els mestres,* Barcelona, Pòrtic.

MOLERO PINTADO, A., (1991); *Historia de la educación en España IV. La educación durante la II República y la Guerra Civil, 1931-39.* Madrid, MEC.

MUGICA, J.R., (1992); *Concentraciones escolares en Navarra: 1962-1985.* Gobierno de Navarra. Navarra.

NAVARRO, R. (1990); *La enseñanza primaria durante el franquismo (1936-1975),* PPU, Barcelona.

OLAYA VILAR, M.D., (1995); *La educación preescolar en España (1900-1988),* Madrid, MEC.

ORTEGA, F., VELASCO, A., (1985); *Status, integración y funciones del maestro rural.* CIDE, Madrid.

ORTEGA, F., VELASCO, A., (1991); *La profesión de maestro.* MEC/CIDE, Madrid.

ORTEGA, M.A., (1995); *La parienta pobre (significante y significados de la escuela rural),* MEC; CIDE, Madrid.

PALLACH, J., (1978); *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya,* CEAC, Barcelona.

PÉREZ DÍAZ, V., (1966); *Estructura social del campo español y éxodo rural.* Taurus, Madrid.

PÉREZ HUGALDE, X., (1988); *Evolución de las relaciones entre la productividad del trabajo en la agricultura; las estructuras agrarias y el desarrollo económico en España (1960-1979), un análisis mediante métodos estadísticos multivariables.* M.A.P.A.-S.G.T. Madrid.

PÉREZ YRUELA, M., (1988); "La sociedad rural", dins *España, sociedad y política*, Madrid, Espasa Calpe.

PICAVEA, M., (1924); "Conferencia en el Círculo de la Unión Mercantil e Industrial de Madrid", dins COSTA, J. *Reconstrucción y europeización de España,* Ed. V. Campo, Madrid.

PINEDO, V., (1911); "Organización de la escuela graduada", dins *Congreso de Primera Enseñanza de Barcelona,* Barcelona, Tip. La Industrial.

PONCE, A., (1981); *Educación y lucha de clases.* Madrid, Akal.

RIGAU, I., (1980); "Experiència de diversos tipus d'escola unitària", dins *L'Escola Rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat),* ICE de la UAB, Bellaterra.

RIUS, M.D., (1993); *El Proyecto Educativo de Zona. Una propuesta de calidad para la Escuela Rural en el marco de la Reforma Educativa.* Seco Olea, Madrid.

RITZER, G., (1993); *Teoría sociológica contemporánea,* McGraw-Hill Inc., Madrid.

ROCHE ARNAS, P., (1992); *Los Centros Rurales de Innovación Educativa de Teruel (CRIET): un intento de solución al problema de la Escuela Rural.* ICE de la Universidad de Zaragoza, Zaragoza.

RODRÍGUEZ, R., (1997); "El Moviment de Mestres de l'Alt Empordà (1984-1994). Primera aproximació a la seva història", dins AD, "La formació inicial i permanent dels mestres", *Actes de les XIII Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans,* Eumo Editorial, Vic.

ROJAS MARCOS, L., (1995); *La ciudad y sus desafíos*, Espasa Calpe, Madrid, pàg. 104-105.

ROTGER, J.M. (coord.), (1990); *Sociologia de l'educació,* Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Vic, Eumo Editorial, Vic.

RUIZ AMADO, R., (1924); *Enciclopedia manual de pedagogía y ciencias auxiliares,* Barcelona.

RUIZ OLABUÉNAGA, J.I.; ISPIZUA, M.A., (1989); *La descodificación de la vida cotidiana,* Universidad de Deusto, Bilbao.

SAINZ, F., (1935); *La escuela unitaria,* Publicaciones de la Revista de Pedagogía, Madrid.

SAFON, R., (1978); *La educación en la España revolucionaria,* La Piqueta, Madrid.

SALANOVA, J., (1983); *La escuela rural. Métodos y contenidos.* Zero-Zyx, Madrid.

SALANOVA, J., (1985); "Potenciación de la escuela rural como alternativa a la grave problemática de las concentraciones escolares" dins *I Jornadas de Escuelas Rurales de Almería.* Cuevas de Almanzora.

SECCO, L., (1980); *Programación de espacios físicos para la educación en el medio rural.* UNESCO, París.

SEMINARI D'ESCOLA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES (1994); *Explicar les zones escolars rurals,* cursos 1994-95 i 1995-96.

SERRA, M.; HUGUES, J., (1980); "Moviment de pares i mestres a Bellcaire de l'Empordà", dins *L'escola rural a Catalunya. Primeres Jornades (15 i 16 de juny de 1979 a Sant Cugat)*, ICE de la UAB, Bellaterra.

SERRANO DE HARO, A., (1941); *La escuela rural,* Escuela Española, Madrid.

SOLANA, E., (1931); *Organización escolar,* Magisterio Español, Madrid.

SOLER, M., (1991); *Acerca de la educación rural: impresiones de un viaje.* UNESCO/OREALC, Santiago de Chile.

SUBIRATS, M., (1983); "La escuela rural en algunas comarcas catalanas: estructura, efectos y posibles formas de evolución". Dins *Perspectivas actuales en Sociología de la Educación.* ICE de la UA de Madrid, Madrid.

SUBIRATS, M., (1983); *L'escola rural a Catalunya.* Edicions 62, Barcelona.

SUBIRATS, M., (1985); "Remodelar la Escuela Rural, una tarea urgente". Dins *I Jornadas de escuelas Rurales de Almería.* Cuevas de Almanzora.

TAYLOR, F.W., (1969); *Management científico,* Oikos-Tau, Barcelona.

TAYLOR, S.J.; BOGDAN, R.,(1986); *Introducción a los métodos cualitativos de investigación,* Paidós, Barcelona.

THOMSON, E.P., (1989); *La formación de la clase obrera en Inglaterra,* Crítica, Barcelona.

TIO, C., SUMPSI, J., (1987); *La política agrícola común y su aplicación en España.* Fundación FIES, Madrid.

TORRO, J., (1990); *Poblament i espai rural. Transformacions històriques.* I.V.E.I./Ed. Alfons el Magnànim, València.

TOUS, J.L., (1985); "Proposta de definició d'escola rural", dins *L'Escola dins el Món Rural. IV Jornades d'Escola Rural (Valls, abril de 1984),* ICE de la UAB, Bellaterra.

TRILLA, J., (1985); *Ensayos sobre la escuela. Espacio social y material de la escuela,* Laertes, Barcelona.

VARELA, J., ORTEGA, F., (1985); *El aprendiz de maestro.* M.E.C, Madrid.

VARELA, J.; ÁLVAREZ URÍA, F., (1991); *Arqueología de la escuela,* col·lecció Genealogía del Poder, núm.20, La Piqueta, Madrid.

VALLDAURA, J., (1996); "L'organització i gestió de l'escola rural", dins *Present i futur de l'escola rural,* Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya.

VIÑAO, A., (1985); "Cartagena 1900. Los orígenes de la escuela graduada pública en España", dins AD, *La educación en la España contemporánea,* Sociedad Española de Pedagogía, Madrid.

VIÑAO FRAGO, A., (1990); *Innovación pedagógica y racionalidad científica.* Akal, Madrid.

VIÑAO FRAGO, A., (1997); *Tiempos escolares, tiempos sociales. La distribución del tiempo y del trabajo en la enseñanza primaria en España (1838-1936),* Memòria de recerca, (en premsa).

WOODS, P., (1986); *La escuela por dentro. La etnografia en la investigaicón educativa.* Paidós-MEC, Barcelona.

TESIS

BOIX, R., (1993); *L'escola rural i la formació permanent del mestre rural.* UB.

SOLÉ, P. (1994). *L'educació en el lleure a Girona,* Tesi Doctoral. Universitat de Girona.

CASAL GRANÉ, E. (1997); *Anàlisi axiològica dels diaris de l'Escola d'Estiu,* Universitat de Barcelona.

ALTRES DOCUMENTS

MESA ESPECÍFICA DE ESCUELA RURAL DE ESPAÑA. (Document en premsa)

II Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Grup de Mestres de la Segarra i l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona, Tàrrega

III Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Grup d'Escola Rural de l'Alt Empordà conjuntament amb la delegació de l'ICE de la UAB a Girona, Sant Pere Pescador 16 i 17 d'abril de 1983.

IV Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Grup de Mestres de l'Alt Camp conjuntament amb l'ICE de la UAB, Valls, abril de 1984.

VI Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Grup de Mestres d'Escola Rural de la zona de Banyoles conjuntament amb el Centre de Recursos de Porqueres i el Secretariat d'Escola Rural de la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, Banyoles, abril de 1987.

VII Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, 4, 5 i 6 de maig, Coma-ruga (el Vendrell).

VIII Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, Cervera, 7, 8 i 9 de maig, de 1993.

IX Jornades d'Escola Rural, organitzades pel Secretariat d'Escola Rural de Catalunya juntament amb la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, Sant Antoni de Vilamajor, maig de 1996.

7.1.2. REVISTES

AD., (1988); "Encuesta de la D.G. de Renovación Pedagógica", dins *Escuela Asturiana*, nº 38.

AD., (1989); "Colegios Rurales Agrupados, CRAs", dins *Escula Asturiana*, nº 41.

AD., (1989); "Papeles para el Debate", dins *Escuela Asturiana,* nº 5.

AD., (1989); "Infancia moderna y desigualdad social", dins *Documentación Social*, nº 74.

AD., (1989); "Memoria, valoración y análisis del primer trimestre del programa C.R.I.E.C" dins *Painorma*, nº 8.

AD., (1990); "Asturias: Preescolar itinerante" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 180.

AD., (1991); "Proyecto para zonas rurales" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 191.

AD., (1992); "El futuro del mundo rural", dins *Documentación Social*, nº 87.

AD., (1993); "Escuela Rural", dins *Trabajadores de la enseñanza,* nº 144.

AD., (1994); "La Conferencia Europea de Escuela Rural denuncia el declive de ésta", dins *Escuela Española*, nº 3181.

AD., (1994); *Historia de la Educación. Revista Interuniversitaria,* nº 12-13, Universitat de Salamanca, Salamaca.

AD., (1995); "El pla de treball a l'escola d'àmbit rural" dins *Perspectiva Escolar*, nº 195.

AD., (1996); "Una escuela para todos", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 247.

TERA, P. (1993); "Les escoles rurals de la Cerdanya es plantegen el seu futur", dins *Crònica d'Ensenyament,* nº 197.

AMOR, I., (1985); "Escuelas Rurales" dins *Educa*, nº 1.

ANTÓN, M.A., (1990); "Educación compensatoria" dins *Revista Crítica,* nº 778.

ARÀNEGA, S. (1996); "Els contractes de treball o contractes didàctics a l'escola rural", dins *Guix,* nº 230

ARRIBAS VIZAN, J., (1990); "La nueva ley de reforma educativa en España; algunas consideraciones sobre la educación como motor de cambio social: movilidad *versus* estratificación" dins *Painorma*, nº10.

BALDÓ RALUY, J; PICART CONSTANSA, J., (1985); "La formación polivalente. Una visión del aprendizaje" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 131.

BALLESTEROS, A. (1929); "La organización del trabajo en una escuela unitaria", dins *Revista de Pedagogía,* nº 88

BAS, J.Mª., (1976); "Entre la crisis agraria y la crisis educativa: datos y cifras sobre la escuela rural" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

BAYO, E., (1976); "La muerte de la enseñanza rural" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

BERTOLET, J.; GONZÁLEZ, Mª. C.; FERNÁNDEZ, A., (1985); "La formación polivalente. Una visión del aprendizaje" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 127.

BERNSTEIN, B., (1985); "Clasificación y enmarcación del conocimiento educativo" dins *Revista Colombiana de Educación,* nº 15.

BERNSTEIN, B., (1985); "Clases sociales y pedagogías visibles e invisibles" dins *Revista Colombiana de Educación,* nº 15.

BLANCO, R.; ÁLAMO, J. (1994); "El turismo como motor del desarrollo rural", dins *Revista Agro-sociales,* nº 169, 3/1994.

BOADA CAPELLADES, J., (1991); "Tecnologías y aulas abiertas" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 193.

BOIX, R.; CODINA, R.E. (1996); "El Secretariat d'Escola Rural", dins *Guix,* nº 230.

BORRÀS CARLES, J. (1984); "Reflexionant sobre la nostra escola unitària", dins *Perspectiva Escolar,* nº 87.

BOSCH I CUSÍ, (1904); *Defensor del magisteri,* desembre de 1904.

BURGADA BURON, N.; CAMPÀ BONET, M.R. (1996); "L'organització d'aula a l'escola rural", dins *Guix,* nº 230, Graó, Barcelona.

CABALLERO CORTÉS, A., (1992); "Las Escuelas rurales en Málaga a partir de la II República" dins *Puerta Nueva*, nº 15.

CALVO SOTO, M., (1988); "La Escuela Rural" dins *Quima*, nº 16.

CAMARERO, L.A., (1991); "Tendencias recientes y evolución de la población rural en España" dins *Política y Sociedad*, nº 8.

CAMPÀ BONET, M.R., (1993); "Cultura rural i festes tradicionals" dins *Perspectiva Escolar*, nº 177.

CAPUCHO, J., (1987); "Ensino agricola em Portugal. Que perspectivas?", dins *Solidaridad rural*, nº23.

CARABAÑA, J., (1985); "¿Tiene la Escuela rural que formar alumnos rurales?", dins *Revista de Estudios de Juventud*, nº 18.

CARBONELL, L. (1984); "La política pedagògica de la Generalitat", dins *Perspectiva Escolar,* nº 114

CARBONELL SERRABOJA, J., (1987); "La formación inicial del profesorado: algunas reflexiones históricas y actuales para una alternativa", en *Revista de Educación,* nº 284.

CARMENA, G; REGIDOR, J., (1981); "La política educativa y la escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

CARMENA, G; REGIDOR, J., (1982); "El libro blanco del transporte escolar", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 87.

CARMENA, G; REGIDOR,J., (1982); "El transporte escolar en el medio rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 87.

CIVERA GÓMEZ, M. (1978); "L'escola rural: un medi extraordinari per a una pedagogia escaient", dins *Perspectiva Escolar,* nº 28.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1976); "Las "escuelas huerto" una experiencia en el campo gallego", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1976); "Contesta Catalunya", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1976); "Un grupo de maestros aragoneses: mesa redonda sobre la escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía*, nº 2.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1976); "Sobre las ikastolas vascas", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

COL.LECTIU D'EDUCACIÓ., (1976); "La escuela rural en el País Valenciano", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1978); "Educación de adultos en una zona rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 40.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1978); "Escuela rural, una agonía", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 47.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1980); "Pedro, el señor maestro", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 69.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1981); "En la escuela de Sierra de Luna", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 73.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1981); "Claravalls: una escuela unitaria viva", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1981); "Una experiencia. El colegio familiar rural Moncayo", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

COLECTIVO DE PROFESORES., (1984); "El CRIET de Albarracín", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 112.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1984); "Una cooperativa escolar" dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 114.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1984); "El despertar de la escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 117.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1984); "Una alternativa a la escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 117.

COLECTIVO DE MAESTROS., (1987); "Cuando la familia entra en la escuela", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 151.

COLECTIVO ESCUELA CAMPESINA., (1980); "Una alternativa de enseñanza en el campo", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 70.

COLLOT, B. (1996); "Les escoles rurals, motor de transformacions educatives", dins *Guix,* nº 230.

COMA, A. (1934); "Una unitària rural", dins *Butlletí de Mestres,* nº 114.

CONTRERAS HERNÁNDEZ, J., (1976); "Cultura rural, educación escolar y dependencia campesina", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

CONTRERAS HERNÁNDEZ, J., (1978); "Cultura rural y dependencia campesina", dins *Documentación Social*, nº 32.

COSTA, A., (1976); "Salamanca ¿concentraciones escolares o escuelas unitarias?", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

COSTA, A., (1981); "Territorio y equipamiento escolar en Galicia", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

COTS ROVIRA, M. (1996); "L'escola sense parets", dins *Guix,* nº 230.

CRA ILLANO-SARCEDA., (1988); "Colegio Rural Agrupado de Illano-Sarceda", dins *Escuela Asturiana*, nº 39.

DEPARTAMENTO DE ATENCIÓN A LA DIVERSIDAD. DIRECCIÓN PROVINCIAL DE ASTURIAS DEL M.E.C., (1992); "Proyecto Curricular y Zona Rural", dins *Escuela Asturiana*, nº 60.

DÍAZ GONZÁLEZ, T., (1991); "Educación Social en el Mundo Rural Desfavorecido (M.R.D.), dins *Pedagogía Social*, nº 6.

DIRECCION Y CLAUSTRO DE PROFESORES DEL I.F.P. "SAN ISIDRO" DE TALAVERA DE LA REINA (TOLEDO)., (1989); "Funcionamiento de un Instituto Profesional de la rama Agraria", dins *Painorma,* nº 7.

DOMÈNECH, J.; VIÑAS, J. (1991); "Qualitat educativa i tipologia de centres", dins *Perspectiva escolar,* nº 159.

DUBOIS, C., (1990); "Pratique régionale: l'exemple du Languedoc-Roussillon", dins *Cahiers pédagogiques*, nº 289.

EGIDO, I., HERNÁNDEZ, C., "Portugal: otra reforma educativa", dins *Cuadernos de Pedagogía*, nº 169.

EGIDO, I., HERNÁNDEZ, C., "La educación en Italia", dins *Cuadernos de Pedagogía*, nº 182.

EKANAYAKE, S.R., (1990); "La Pedagogía en las zonas rurales: fomentar desde un principio el desarrollo rural", dins *Perspectivas*, nº 1.

EQUIPO DE ENSEÑANTES DE GALICIA., (1976); "Galicia: algunos elementos de respuesta", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

ESPINOSA AZORÍN, C., (1986); "Educación y Medio Rural", dins *Painorma*, nº 1.

FERNÁNDEZ, C., (1976); "Política educativa y escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

FERRADAS BLANCO, R.L; SOPEÑA FONT; VILAR RODRÍGUEZ, X.L., (1984); "Preescolar Nª Casa. Elementos didácticos", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 119.

FLECHA, R., (1987); "De la igualdad de oportunidades a la adaptación a las diferencias" dins *Mientrastanto,* nº 33.

GAJATE HERRERO, S., CHARRO MORAN, B., (1989); "Análisis de algunas de las causas del fracaso escolar en la zona rural de la provincia de Toledo", dins *Painorma*, nº 7

GARCÍA BARTOLOMÉ, J.M., (1991); "Sobre concepto de ruralidad: crisis y renacimiento rural", dins *Política y Sociedad*, nº 8.

GARCÍA GARCÍA, F., (1981); "Creatividad e imagen en los niños", dins *Estudios de Educación*, nº 3, MEC, Madrid.

GARCÍA OLMEDO, F. (1994); "La ingeniería genética en el desarrollo de nuevos productos vegetales no alimenticios", dins *Papeles de Economía Española,* nº 60-61.

GARCÍA VERA, S., (1987); "Buscadores de viejos tesoros", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 151.

GAVALDÀ, D. (1993); "Les zones escolars rurals, una resposta adequada", dins *Crònica d'Ensenyament,* nº 197.

GENOVÉS J.C. (1994); "Modernización de la agricultura", dins *Papeles de Economía,* nº 60-61.

GIL ZARZOSA, I.J., (1989); "Doce en uno", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 173.

GIMENO SACRISTÁN, J., (1983); "El profesor como investigador en el aula: un paradigma de formación de profesores" dins *Educación y sociedad,* nº 2.

GRANDE RODRÍGUEZ, M., (1981); "Bases alternativas para la educación rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

GRANDE RODRÍGUEZ, M., (1981); "Los costes de las concentraciones escolares", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

GRANDE RODRÍGUEZ, M., (1984); "¿Cuál es el futuro de la escuela rural?", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 114.

GUISADO, J.Mª., (1976); "Breve estudio sobre la escuela rural en Extremadura", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

HAMILTON, D., (1991): "De la instrucción simultánea y el nacimiento de la clase en el aula", dins *Revista de Educación,.* nº 296.

HERVÁS, Mª J; GRANDE. M., (1992); "La escuela en el medio rural", dins *Revista Documentación Social*, nº 87.

JENNINGS, Z., (1988); "El programa de educación rural y agricultura (REAP) de Belize", dins *Perspectivas*, nº 1.

JIMÉNEZ SÁNCHEZ, J., (1980); "Crónica de una escuela unitaria", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 63.

JIMÉNEZ, SÁNCHEZ, J., (1981); "Aragón: algunas aportaciones", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

JIMÉNEZ SÁNCHEZ, J., (1981); "Propuestas de trabajo para escuelas unitarias", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

JIMÉNEZ SÁNCHEZ, J., (1987); "La escuela rural: entre el olvido y la esperanza", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 151.

JIMÉNEZ SÁNCHEZ, J., (1988); "Los pueblos también existen", *Cuadernos de Pedagogía,* dins nº 159.

JUÀREZ, A. (1979); "L'escola-llar d'Olot", dins *Perspectiva Escolar,* nº 36.

LAQUIEZE, B., (1990); "Mission: animation rurale", dins *Cahiers pédagogiques*, nº 289.

LARA, F., (1988); "Aún existe la escuela rural", dins *Acción Educativa*, nº 50.

LARRAUTI, F; VIVES, R., (1981); "El niño de alta montaña", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 83.

LERENA, C., (1982); "El oficio de maestro. La posición de la enseñanza en España", dins *Sistema*, nº 50-51.

LÓPEZ CABEZUELO, J.J., (1990); "Escuela Rural y Reforma del Sistema Educativo", dins *Painorma*, nº 10.

LÓPEZ NAVARRO, G., (1976); "La escuela rural aragonesa", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

LÓPEZ NAVARRO, G., (1980); "La escuela rural aragonesa", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 69.

LÓPEZ SÁNCHEZ, P; CALVO SOTO, M; SAURAS, P., (1984); "Hacia la dinamización comarcal", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 117.

MARTÍ BOHIGAS, LL., (1976); "Reforma agraria y reforma educativa", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

MARTÍN, P., (1980); "Dos experiencia de Salamanca: Villares de Yeltes", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 62.

MARTÍNEZ ALIER, J., (1976); "Apuntes sobre latifundios y minifundios, algunas investigaciones recientes", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

MARUNY, LL; MONCOSÍ, J; VILELLA, M., (1989); "Intervención psicopedagógica en el ciclo 12/16", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 169.

MATA, M. (1979); "L'escola rural", dins *Perspectiva Escolar,* nº 36.

MATOS, L. "(1989); "PRODEP. Programa de Desenvolvimiento Educativo para Portugal. Subprograma de Educaçao de Adultos", dins *Solidaridade Rural,* nº 45.

MAYA SÁNCHEZ, J.A., (1987); "Crónica de un renacimiento", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 151.

MEDRANO CALLEJAS, G., (1987); "Algunos determinantes del rendimiento académico en alumnos transportados y no transportados en las zonas de Cuenca", dins *Revista de Investigación Educativa*, nº 10.

MUNARRIZ IRAÑETA, B., (1988); "Inadaptación escolar y social de los alumnos de E.G.B.-F.P.-B.U.P. en función del entorno rural/urbano", dins *Revista Investigación Educativa*, vol. 6, nº11.

NEIRA FERNÁNDEZ, Mª A; MARTÍN GÓMEZ, J., (1984); "Un preescolar diferente", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 117.

OCHOA ORIBE, F., (1981); "Biblioteca en poblaciones pequeñas. Una experiencia", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 76.

ORTEGA, F., (1979); "Educación y desarrollo capitalista en España", dins *Cuadernos de realidades sociales*, nº 14-15

ORTEGA, F., (1987); "Un pasado sin gloria: la profesión de maestro", dins *Revista de Educación*, nº 284.

ORTEGA, M.A., (1994); "¿Escuela rural o escuela en lo rural? Algunas anotaciones sobre una frase hecha", dins *Revista de Educación*, nº 303.

OTANO,L., (1976); "Euskadi y educación rural: realidades y perspetivas", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

OTERO CABRERA, I., (1990); " El museo-escuela itinerante", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 182.

PALLERUELO, S., (1988); "Trabajo etnográfico en las aulas", dins *Painorma*, nº 6.

PERALTA JUÁREZ, J., (1984); "La escuela de Tiriez, una experiencia pedagógica", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 110.

PIERA, J., (1980); "La "Escola de Barx"", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 71.

PORTILLA, A., (1980); "La enseñanza agraria, un intento de renovación", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 63.

POUSA ANTELO, A; POUSA DÍAZ, Mª A., (1978); "Un ensayo de escuela para el medio rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 42.

POVEDA DÍAZ, R., (1980); "Dos experiencias de Salamanca: Campo de Ledesma", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 62.

PUJOL, D. (1984) ; "L'escola rural, entre realitat i utopia", *Crònica d'Ensenyament*, nº 28.

RICART, F. (1926); "Un sistema de graduación para las escuelas rurales", dins *Revista de Pedagogía,* nº 59

RODRÍGUEZ CARDEÑA, A., (1988); "Estudio de las máquinas simples", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 155.

ROMERO, P., (1991); "La LOGSE y la escuela rural", dins *Nueva Escuela,* nº 123.

ROSAS, L., (1988); "La formación de los maestros en Educación básica", dins *Revista latinoamericana de estudios educativos*, nº 3-4.

SALVADOR VIÑES, F., (1995); "Models organitzatius diversos", dins *Perspectiva Escolar*, nº 191.

SÁNCHEZ HORCAJO, J.J., (1985); "Morfología social del profesorado rural de E.G.B. en Castilla y León", dins *Educación y Sociedad*, nº 3.

SANTAMARÍA LUNA, R., (1991); "Escola rural. Oblit o perpetuitat?", dins *Butlletí Informatiu* del Cep de Castelló BICC, nº 24.

SARMIENTO,R.; TINOCO, S., (1976); "La Educación General Básica en las zonas rurales de la provincia de Salamanca", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 2.

SAURAS, P., (1988); "Escuela Rural", dins *Acción Educativa*, nº 51.

SAURAS, P., (1989); "Escuelas rurales: previas, actuales, diferentes", dins *Nuestra Escuela,* 107.

SCHULTZ, T.W. (1983): "La inversión en capital humano", dins *Educación y sociedad,* nº 1.

SERRA, M. (1979); "L'escola del poble, a Bellcaire", dins *Perspectiva Escolar,* nº36.

SHAHIN, T. (1979); "Defendiendo el campesinado: conceptualizaciones y desconceptualizaciones", dins *Agricultura y Sociedad,* nº 11.

TERA, P. (1993); "Les escoles rurals de la Cerdanya es plantegen el seu futur", dins *Crònica d'Ensenyament,* nº 197.

TOUS, J.L., (1979); "L'escola rural. Reflexions d'un mestre", dins *Perspectiva Escolar,* nº 36.

TOUS,J.LL., (1981); "Invitación al estudio de la escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 79.

TOUS, J.L.; BALUJA, J.; CASTANYS, M.; SANTANACH, J. (1993); "L'especificitat de l'escola rural", dins *Perspectiva Escolar,* nº 177.

VIDAL SERRA, J. (1996); "La Zona Escolar Rural: una alternativa a la concentració d'escoles", dins *Escola Catalana,* any XXXI, nº 331.

VILLANUEVA,M., (1980); "La formación de los maestros y la escuela rural", dins *Cuadernos de Pedagogía,* nº 69.

WILLIS, P., (1986); "Producción cultural y teorías de la reproducción" dins *Educación y sociedad,* nº 5

Universitat de Girona
Biblioteca

POLÍTICA I LEGISLACIÓ EDUCATIVA A L'ENTORN DE L'ESCOLA UNITÀRIA I CÍCLICA. EVOLUCIÓ I SITUACIÓ ACTUAL A LES COMARQUES GIRONINES (1970-1998)

Tesi doctoral presentada al Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona

VOLUM II (annexos)

Dirigida per Salomó Marquès Sureda

Jordi Feu Gelis

Gener de 1999

Universitat de Girona
Biblioteca

ÍNDEX VOLUM II

7.2. ANNEXOS

ANNEX 1: carta dels pares de la ZER Gavarres
ANNEX 2: programa electoral de la UGT
ANNEX 3: acord de plantilles i de millora de l'escola rural
ANNEX 4: document de constitució del Grup Interuniversitari d'Escola Rural
ANNEX 5: plantilla utilitzada per confeccionar el cens escolar
ANNEX 6: FE
ANNEX 7: FOP
ANNEX 8: qüestionari "A", *Les característiques de les escoles rurals*
ANNEX 9: qüestionari "B", *Les característiques de les escoles rurals*
ANNEX 10: guió de l'entrevista
ANNEX 11: mapa escolar de les comarques gironines: 1970-1998
ANNEX 12: cens escolar de les comarques gironines

ANNEXOS

ANNEX 1

Carta dels pares de la ZER Gavarres

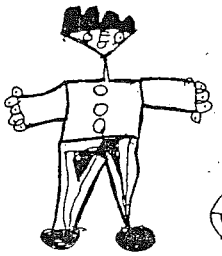

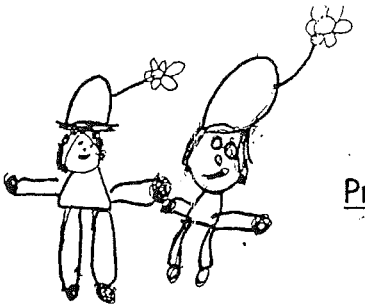

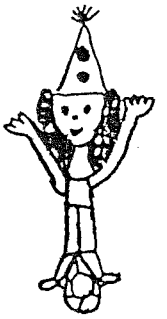

Associació de Pares
CEIP Les Gavarres
Cruïlles

Preinscripcions Curs 98-99
Cruïlles, febrer 1998

Benvolguts pares i mares:

Aviat començaran les preinscripcions per poder portar els nens i nenes a l'escola el proper curs 98-99.

SABEU QUE PODEU ESCOLLIR L'ESCOLA PÚBLICA QUE US SEMBLI MILLOR PER ALS VOSTRES FILLS?...

L'APA de l'Escola de Cruïlles vol presentar-vos una opció diferent per a l'educació dels vostres fills i filles.

A la nostra escola:

- Tenim dues classes i dues mestres fixes. Els grups estan distribuïts de la següent manera: Un de P- 3 a P- 5 i un altre on hi ha de 1r. a 6è. Els nens aprenen uns dels altres, petits i grans i es coneixen bé, com una gran família.
- L'educació és gairebé personalitzada: al haver-hi pocs nens, les mestres poden dedicar-se plenament a cada alumne, els coneixen bé i poden treballar per a l'evolució i la formació de cada un d'ells en particular i del grup en general.
-Gràcies a Ajuntament i APA comptem amb un menjador i cuina propis.El menú és sempre diferent, canvia cada setmana.És nutritiu,variat i d'acord amb els productes naturals de temporada. De 12 a 3 tenim un monitor per cada 10 nens
- Tenim un pati amb gespa, molt de sol, arbres, hort, una caseta... on els nens i nenes gaudeixen d'un paisatge extraordinari.
- L'APA organitza activitats extraescolars com: música, expressió corporal, natació, dibuix ...a preus molt accessibles.
- Sovint fem sortides pel poble i les rodalies i fem excursions, visites i intercanvis amb els nens de les escoles més properes. També fem colònies cada any en llocs ben seleccionats on tant les activitats que es porten a terme com la infraestructura estan ben cuidades.
- Les instal.lacions són acollidores, assolellades i espaioses. Els materials i les joguines són molts, variats i en bon estat.
- A més ens organitzem per portar i recollir els nens/es, i no haver de fer tants viatges amunt i avall.

En fi, una gran escola petita, a l'abast de tots i amb totes les ganes de que els nens hi aprenguin i hi siguin felicos.

AH! I NO CAL ESTAR EMPADRONAT A CRUILLES!!

Per a més informació adreceu-vos a la mateixa escola de Cruïlles on podreu veure el funcionament i parlar amb les mestres. El telèfon és: 640569.O bé amb la M. Angeles: 643471, Zeta: 641911, Lorraine: 642669.

L'APA de l'Escola de Cruïlles us envia aquesta carta per presentar-vos el col.legi on van els nostres fills i filles i del que ens en sentim orgullosos/es.

L'estructura de ZER permet que la relació i el treball en equip entre alumnes de diferents centres sigui una realitat.

L'estructura de ZER facilita als centres d'endegar activitats en comú que, per separat, resulten molt més dificultoses: programacions, experimentacions pedagògiques, sortides, trobades, colònies...

Un projecte educatiu comú que dóna resposta a les exigències de la Reforma Educativa i de la nostra societat.

A les comarques gironines hi ha un total de 15 ZERs, agrupant 63 escoles rurals, que treballen coordinadament pel bé de la qualitat de l'ensenyament.

ZER "Les Gavarres" Cruïlles - Bàscara - St. Sadurní de l'Heura

¡Enhorabona per no girar l'esquena al teu poble!

© Seminari d'Escola Rural de les Comarques Gironines / Tavi Algueró (dibuixos)

L'ESCOLA PETITA TAMBÉ ÉS UNA GRAN ESCOLA!

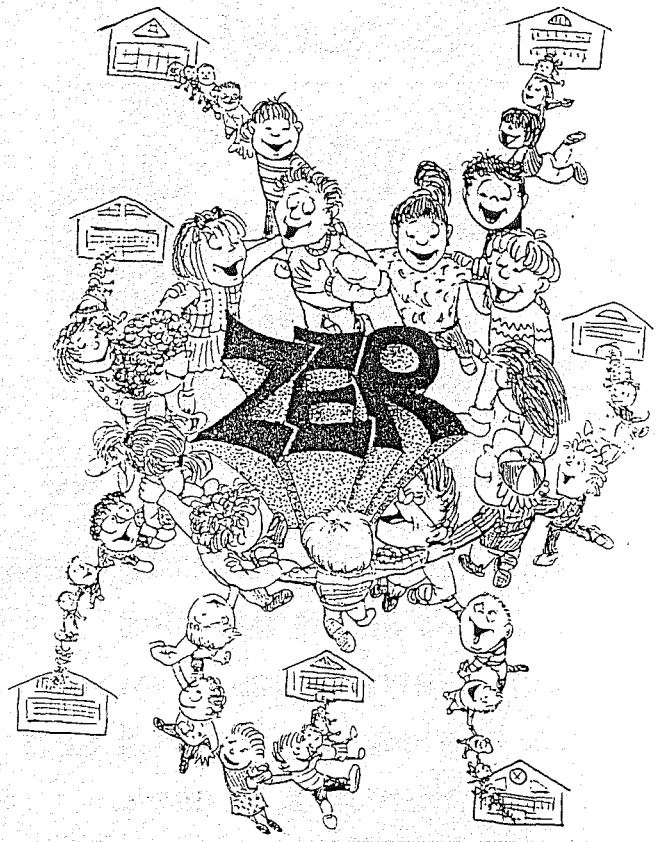

ZONA ESCOLAR RURAL, model d'escola rural.

L'escola petita, la que és
única a la seva localitat,
la que té més d'un curs
per aula i tutor,
és la que anomenem
ESCOLA RURAL.

Aquest tipus d'escola, per
les seves pròpies
característiques, fomenta
l'autonomia personal dels
alumnes, la seva
integració i interacció,
atén la diversitat,
afavoreix la relació social...

T.anmateix també pot
tenir alguns desavantatges
envers centres més grans.
Per tal d'evitar aquests
inconvenients, d'un temps
ençà, s'estan consolidant
les

ZONES ESCOLARS RURALS (Z.E.R.)

ZER significa una agrupa-
ció d'escoles petites on els
mestres treballen en comú
programant activitats
conjuntes per als alumnes,
compartint serveis i mes-
tres especialistes, i poten-
ciant una més coordinada
participació de mares,
pares i Ajuntaments.

L'estructura de ZER
significa una intensa
millora de la qualitat de
l'ensenyament dels
alumnes d'Escola Rural.

L'estructura de ZER pot
significar una major
cohesió social i un clar
recolzament a l'equilibri
territorial.

ANNEX 2

Programa electoral d'UGT

Ensenyament públic

programa electoral

escoles rurals

UGT

l'opció

A l'ensenyament públic...

FETE-UGT de Catalunya és l'alternativa progressista

A L'ENSENYAMENT PÚBLIC...FETE-UGT ÉS L'ALTERNATIVA PROGRESSISTA

Per què som l'alternativa a l'ensenyament públic?

-Només pot ser sindicat alternatiu aquell que té una estructura i una base sòlides. FETE-UGT ha tingut la capacitat i la projecció social suficient com per fer front i donar resposta sindical als greus problemes del sector

La nostra presència en els mitjans de comunicació, la nostra capacitat de fer proposta, la nostra presència en les mobilitzacions en defensa dels serveis públics en general, ha estat, si més no, molt per sobre del que correspondria a la responsabilitat que ens pertoca en relació a la nostra representació. El protagonisme assolit per FETE-UGT ha provocat una percepció equivocada en el sector atribuint-nos injustament la responsabilitat de sindicat majoritari.

No seriem molt més útils en la defensa de l'ensenyament públic i dels seus professionals si tinguéssin més suport electoral?

QUÈ PROPOSEM?

-Construir una nova manera de fer sindicalisme a l'ensenyament públic des de la pluralitat i amb plantejaments professionals.

-Obrir el sindicat a nous col·lectius preservant la seva autonomia professional.

-Crear una nova força sindical progressista, unitària, plural, independent i democràtica que acabi amb la greu dispersió de sigles existent actualment en el sector i que tan negativa resulta ser per als interessos dels professionals.

-Primar les reivindicacions estrictament professionals i laborals, tot establint una priorització racional dels temes a negociar. El greu problema del sector ha estat la dispersió de les reivindicacions que sovint han tingut un caire més de política educativa global i no estrictament sindical. La manera d'encarar i i temporalitzar el procés reivindicatiu i negociador en el sindicalisme ha de ser diferent que en el de la política.

-Defensar tots els sectors i col·lectiu per igual.

-Treballar conjuntament amb altres sectors de la comunitat educativa, sense hipotecar, però, el dret a la negociació col·lectiva dels professionals de l'ensenyament.

QUÈ OFERIM?

-Un sindicat autònom amb plantejaments progressistes, sòlidament implantat en tots els sectors professionals que prioritza la defensa de l'ensenyament públic i dels seus treballadors i treballadores.

-Oferim també unes sigles que tenen projecció social i credibilitat, tant en els acords com en els desacords. Hem signat acords realment positius en el sector com l'acord retributiu dels estadis i no hem signat aquells acords que el temps ha demostrat negatius, com l'acord de plantilles. Les sigles d'UGT de Catalunya són garantia de qualitat.

-Oferim un sindicalisme que pot ser alternatiu perquè, sent minoritari en el sector, és majoritari des del punt de vista organitzatiu i de capacitat creadora.

-Oferim, en definitiva, la capacitat de construir des de la minoria una nova manera de fer sindicalisme, moderna, eficaç, plural i participativa.

FETE-UGT per l'escola rural

COMPROMÍS DE LA UGT DE CATALUNYA PEL QUE FA A L'ENSENYAMENT AL MEDI RURAL

Amb la signatura de l'acord sobre l'escola al medi rural la Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT de Catalunya va cobrir una fita important que cal consolidar.

És compromís de la UGT fer un seguiment seriós de la concreció del Pacte –i en aquest sentit és molt important conèixer l'opinió del professorat afectat.

És per això que des de la UGT reclamem un compliment de l'Acord signat al juliol del 97 en tots els seus aspectes, entre els quals destaquem:

1. Compliment total d'allò pactat, pel que fa a les ràtios alumnes/grups/mestres.
2. Que la reducció de l'horari lectiu del professorat itinerant, en funció del nombre de quilòmetres i de les dificultats dels trajectes, sigui una realitat a totes les ZER –que no s'utilitzi la normativa d'inici de curs (5h) sinó allò acordat en el pacte (6h).
3. Increment de les quantitats de la pòlissa d'assegurança per a tots els mestres destinats a les ZER o als agrupaments funcionals, prenent com a model altres convenis de treballadors i treballadores de les administracions que efectuen desplaçaments (5 milions en cas de mort, 10 milions en cas d'invalidesa).
4. Renegociació del Reglament orgànic de centres pel que fa als apartats referits a les ZER (títol 2) en els aspectes d'estructura d'organització i gestió de centre i de representació als consells escolars.
5. Reclamar del Departament d'Ensenyament les gestions oportunes per assolir línies especials de crèdits per a la compra de vehicles i descomptes a l'hora de noves adquisicions.
6. Reflectir de manera clara a la nòmina el pagament referent al concepte "dietes i despeses de viatge" indicant el mes al qual correspon.
7. Agilitar el pagament de desplaçaments i dietes tal i com es va pactar al punt 9 de l'acord
8. Creació de la bossa específica per fer substitucions en zones muntanyenques
9. Concreció de l'oferta formativa específica que es va pactar, i creació de mecanismes que facilitin l'accés a cursos de formació.

El proper acord que s'haurà de negociar en concloure la vigència de l'actual, haurà de fer esment, entre d'altres aspectes a:

1. Autonomia del Consell Escolar de la ZER a l'hora d'establir la distribució de l'horari lectiu dels alumnes, afavorint la coordinació del professorat.
2. Reglament orgànic de centres propi per a les ZER.
3. Generalització d'un complement específic a tots els docents que exerceixen al medi rural.
4. Creació d'un fons de sinistralitat per tal de fer front a les despeses produïdes per accidents en acte de servei.
5. Dotació econòmica suficient per a les ZER, tot considerant que aquests centres estan tipificats com d'especial dificultat i alhora pateixen mancances materials (laboratoris d'experimentals, aules d'idiomes, aules de música,...).
...i aquelles reivindicacions que el col·lectiu ens faci arribar i des de la UGT puguin ser assumides.

FETE-UGT
DE CATALUNYA

Barcelona
Via Laietana, 18, 7è
Tel. 93 295 61 00
08003-Barcelona
Tarragona
Ixart, 11
Tel. 977 24 25 25
43000-Tarragona
Lleida
Av. de Catalunya, 2
Tel. 973 28 10 12
25002-Lleida
Girona
Miquel Blai, 1
Tel. 972 22 63 65
17003-Girona
Baix Llobregat
Crta. d'Esplugues, 240-242
Tel. 93 261 91 49
08940-Cornellà
Anoia-Alt Penedès
Correu, 2
Tel. 93 814 14 40
08800-Vilanova
Vallès Occidental
Unió, 29
Tel. 93 733 11 94
08221-Terrassa
Nordoriental-Maresme
Torras i Bages, 125-127
Tel. 93 383 00 18
08915-Badalona

FETE-UGT de Catalunya té una pàgina web a la vostra disposició:
www.stnet.es/ugt-ensenyament/

l'alternativa

ANNEX 3

Acord de plantilles i de millora de l'escola rural

FEDERACIÓ DE TREBALLADORS DE L'ENSENYAMENT
FETE-UGT

ENSENYAMENT INFORMACIONS

FEDERACIÓ DE TREBALLADORS DE L'ENSENYAMENT DE LA UGT DE CATALUNYA

Octubre 97

ENSENYAMENT PÚBLIC

Franqueig concertat 02/0599

ACORD SOBRE L'ESCOLA RURAL A CATALUNYA

Acord sobre les condicions de treball al medi rural

La Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT de Catalunya, juntament amb els sindicats CCOO, USTEC/CATAC, STES-Catalunya i CSI-CSIF han signat amb el Departament d'Ensenyament l'acord respecte les condicions de treball a les escoles del medi rural.
L'acord afecta a 602 escoles rurals de Catalunya, de les quals 179 es troben a Lleida, 139 a Tarragona, 132 a Girona i 152 a Barcelona, i significa la millora de les condicions de treball dels docents així com de la qualitat de l'ensenyament.

La UGT de Catalunya va estar negociant amb el Departament d'ensenyament al llarg de sis mesos finalment vam arribar a un acord que podem resumir en 23 punts:

1.- Es fixen els criteris per calcular el nombre de grups d'alumnes de les escoles incompletes de Zones escolars rurals (ZER). Els grups es calcularan tenint en compte el nombre total d'alumnes i el nombre de nivells que imparteixen, segons la següent gradació:

alumnes	grups	mestres
5-10	1	1
11-14	1/2	1/2*
15-28	2/3	2/3**
29-42	3/4	3/4**
43-56	4	4/5***
57-79	5	5/6***
80-90	6	7/8***
91-105	7	8/9***

* Amb alumnes de primària
**Amb alumnes d'infantil i primària i amb ràtio alumne/grup=o més de 12
***Amb ràtio alumne/grup = o més de 14

2.- Es fixa la distribució dels llocs de treball de les plantilles assegurant un mestre tutor de primària per grup a més del suport dels especialistes.

Mestres	Infantil	Primària	Idioma	Ed. Física	Música
1		1			
2	1	1			
3	1	2/1	0/1		
4	1	3/2	0/1		
5	1	3	1		
6	1/2	3	1	1/0	
7	2	3	1	1	
8	2	3/4	1	1	
9	2/3	3/4	1	1	1

3.- Assigna a les ZER tres mestres itinerants especialistes com a mínim en llengua estrangera, educació física i música. Aquesta dotació s'incrementarà en les ZER més grans. Les que tinguin 7 o més grups tindran la consideració de ser equivalents a col·legis d'1 línia de parvulari i d'educació primària, i per tant es dotaran d'un quart mestre itinerant d'educació especial. Quan tinguin 14 o més grups, més de 170 alumnes o les distàncies entre les escoles siguin molt grans tindran la consideració de col·legis de dos línies de parvulari i d'educació primària, i el nombre d'itinerants s'incrementarà proporcionalment per tal de cobrir les necessitats reals.

4.- Els llocs de treball de les ZER es classifiquen com d'especial dificultat, incloent els llocs de treball d'aquelles escoles rurals amb 1, 2 i 3 treballadors i els llocs de treball itinerants rurals, independenment que pertanyin o no a una zona escolar rural.

5.- Els llocs itinerants només s'adjudicaran si l'interessat el sol·licita expressament, mai s'adjudicará d'ofici.

6.- En cas de supressió de places d'un centre de ZER, el propietari afectat tindrà prioritat per a ocupar vacants d'altres centres de la ZER, així com els llocs itinerants.

7.- Es fixa la reducció de l'horari lectiu dels itinerants

km desplaçament setmanal	reducció hores lectives
fins 50	1
fins 80	2
fins 110	3
fins 140	4
fins 170	5
més de 170	6

8.- L'acord fixa les tasques dels itinerants: cobrir les hores de l'especialitat o d'altres hores lectives i complementàries en les diferents escoles, en funció de les necessitats i de la programació aprovada.

9.- Es considera els itinerants com a membres de ple dret del claustre de la ZER i de cadascun dels claustres dels centres de la ZER i per tant poden ser nomenats com a òrgans unipersonals de govern de la ZER (tots els sindicats vam reclamar la renegociació del Reglament orgànic de centres pel que fa als apartats referits a les ZER (títol 2).

10.- Es fixa el complement específic per itinerància de 108.552 pessetes annuals (correspon a un òrgan de coodinació).

11.- El Departament es compromet a agilitzar el pagament de desplaçaments i dietes (intentarà que el primer pagament es faci el segon mes i a partir d'aquell moment seria mensual). Tindran dret a percebre indemnització tots els mestres de les ZER per reunions de claustre o d'aquelles reunions de preparació i realització d'activitats escolars o de formació permanent (previstes al Pla Annual).

12.- Hi ha una pólissa d'assegurança per tot el personal de la ZER i els itinerants dels agrupaments (2 milions per mort, 3 milions per invalidesa). Es negociarà l'increment de les quantitats pel proper any 98. El Departament farà les gestions amb entitats financeres per a convernir línies especials de crèdits per a la compra de vehicles, també farà les gestions amb les concessionaris d'automòbils per tal que els docents puguin adquirir vehicles a preus inferiors.

13.- Es fixen reduccions horàries per càrrec de direcció i gestió (25 hores a distribuir entre els càrrecs directius de la ZER, 35 hores a les ZER de 14 o més grups, les de més de 170 alumnes o les que hi hagi grans distàncies entre les escoles de la Zona.
Pel que fa als càrrecs directius dels centres:
-Col·legis 1-3 mestres. Director 2 hores.
-Col·legis de 4 o més metres. Director 3 hores, secretari 2 hores.

14.- El Consell Escolar de ZER podrà distribuir les hores no lectives de permanència, acumulant 2 o 3 hores en un mateix dia. El Delegat, a proposta del consell de la ZER podrà autoritzat fins a 2 reunions de claustre al mes en hores lectives de tarda.

15.- La ZER comptarà amb un NIF propi tot i mantenint l'entitat jurídica independent de cadascun dels centres que la composen.

16.- Es fixen els complements específics dels òrgans de govern.

Director/a ZER.....456.324 ptes/annuals
Secretari/a ZER.....251.796 ptes/annuals
Cap d'estudis.....251.796 ptes/annuals
Director escola 4-9 mestres.....309.924 ptes/annuals
Secetari/a escola 4-9 mestres.....153. 768 ptes/annuals
Director escola 1-3 mestres.....188.820 ptes/annuals

17.- Les ZER disposaran d'un pressupost anual de funcionament que dependrà del nombre d'alumnes, de grups i d'escoles, i de les distàncies entre escoles. Es garanteix que la ZER tindrà, al menys, una dotació equivalent a la d'un centre complet d'una línia.

18.- Per a les baixes de manys de 4 dies que es produeixin en centres d'1, 2 i 3 grups, el Departament enviarà immediatament un substitut, encara que només sigui per un dia, llevat que la ZER disposi del quart mestre itinerant, que cobrirà la substitució mentre arriba el substitut.

19.- Les escoles de 4 o més grups, per a cobrir les baixes de menys de 4 dies, si tenen una plantilla superior al nombre de grups s'organitzaran internament per a fer front a la situació.

20.- Es crearà una bossa específica per a fer substitucions en zones muntanyenques.

21.- El Departament organitzarà una oferta específica de formació permanent. Establirà contactes amb les universitats per a que en la formació inicial s'incloguin crèdits d'escola rural i facilitarà l'oferta l'accés a cursos d'especialització. Els criteris que s'empraran per a concretar l'oferta formativa es negociarà a la mesa sectorial.

22.- L'acord té una vigència entre els cursos 97/98 i 2000/01
Al curs 97/98 totes les ZER disposaran al menys de 3 itinerants.
Al curs 98/99 les ZER de 10 o més grups tindran 4 itinerants.
Al curs 99/00 les ZER que tinguin 7 o més grups disposaran de 4 mestres, i aquelles que tinguin 14 o més grups disposaran de 5 mestres itinerants.

23.- L'acta de la sessió i a proposta de FETE-UGT explicitarà que tots els punts d'aquest acord es tindran en compte a l'hora de negociar les condicions de treball del personal de serveis educatius (EAPS, CREDAS, compensatòria, català...).

Per a la FETE-UGT de Catalunya aquest és un acord satisfactori, ja que veiem reflectides gran part de les nostres reivindicacions que hem anant defensenat al llarg de la negociació. Som conscients que algunes de les propostes inicials no han estat introduïdes (ràtio 12 en escoles de 4 grups, generalització a tots els ensenyants de la ZER del complement específic, creació d'un fons de sinistralitat) i caldrà continuar reivindicant-les.

Des de la FETE-UGT de Catalunya vam reclamar que l'acord es signés immediatament, ja que en funció de les plantilles que s'estableixen, es podrien recuperar llocs de treball dels quals s'ha anunciat la seva supressió pel curs 97-98 i es podrien crear d'altres.

CCOO va estar en la mateixa línia del CSIF que veia positiu l'acord, tot i que no signaria si no s'explicitava que a la comissió de seguiment només hi serien presents els sindicats signants.

Finalment van decidir accpetar.

Pel que fa a STE's i USTEC en un principi eren partidaris de no signar fins al setembre, però al final van acceptar signar immediatament amb posterior ratificació o rectificació al mes de setembre.

ACORD DE LA MESA SECTORIAL DEL PERSONAL DOCENT D'ENSENYAMENT PÚBLIC SOBRE L'ESCOLA RURAL DE CATALUNYA

L'Acord de la Mesa Sectorial de 21 de desembre de 1995 va fixar, entre altres mesures de qualitat educativa, els criteris d'assignació de plantilles docents a les zones i agrupaments rurals, establint també un compromís de negociació específica de les condicions de treball de professorat itinerant de les zones i agrupaments escolars rurals i les qüestions de tipus organitzareu, incloses les relacionades amb les substitucions, que permetin el millor funcionament de les zones i agrupaments rurals. Per tal de proposar mesures concretes d'organització i funcionament ateses les seves característiques especials, i després de la negociació en el sí de la mesa sectorial, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya i les organitzacions sindicals FETE-UGt de Catalunya, FE., CC.OO, USTEC/ CATAC, STES-CATALUNYA, CSI-CSIF, signen aquest acord referent a les condicions de treball dels mestres adscrits a les escoles rurals, definició de plantilles dels centres ubicats en l'àmbit rural, assignació de mestres especialistes itinerants, sistema de provisió de llocs de treball itinerants, complement retributius, indemnitzacions i reduccions horàries per itinerància, altres indemnitzacions econòmiques, reduccions horàries i complements específics dels òrgans unipersonals de govern de les zones escolars rurals, i altres mesures organitzatives com les substitucions, els criteris de desdoblament, els recursos materials i econòmics pel funcionament de les ZERS, criteris d'adscripció i mobilitat del professorat, concreció dels serveis educatius i pla de formació del professorat destinat a les Escoles Rurals.

Aplicació del Reglament Orgànic de Centres i ampliació del nombre de ZER el curs 97/98.

El Departament d'Ensenyament adaptarà les zones escolars rurals actualment existents i en crearà de noves abans de l'inici del curs 1997/98, d'acord amb el previst al títol 2 del Decret 198/1996, de 12 de juny.

Amb la finalitat d'oferir el servei d'ensenyament en condicions de major qualitat en les escoles rurals, el Departament d'Ensenyament les dotarà amb els recursos humans i materials necessaris, en funció de les disponibilitats pressupostàries i ampliarà el nombre de ZER atenent les sol·licituds dels centres interessats.

L'ampliació de plantilles de mestres itinerants previstes a l'Acord de 21 de desembre de 1995 de la mesa sectorial de negociació del personal docent, es farà durant els tres curs següents a aquest Acord i finalitzarà els curs 1999/2000.

Criteris per a definir el nombre de grups de les escoles incomplets d'àmbits rurals.

El nombre de grups d'alumnes de les escoles incompletes de zones rurals es calcularà tenint en compte el nombre total d'alumnes i el nombre de nivells que imparteixen, segons la següent gradació :

Nombre total alumnes	Nombre grups	Nombre mestres
5-10	1	1
11-14	½	½ (1)
15-28	2/3	2/3 (2)
29-42	¾	¾ (2)
43-56	4	4/5 (3)
57-79	5	5/6 (3)
80-90	6	7/8 (3)
91-105	7	8/9 (3)

NOTES :(1) Amb alumnes d'infantil i primària
(2) Amb alumnes d'infantil i primària i amb ràtio alumne/grup > 12.
(3) Amb ràtio alumne/grup > 14

3. Criteris per a confeccionar les plantilles de mestres de les escoles incompletes d'àmbits rurals.

1.-En cada escola d'1, 2 i 3 grups hi haurà un mestre tutor per a cada grup d'alumnes, encarregat dels ensenyaments corresponents als nivells dels alumnes al seu càrrec. A més aquests centres tindran el suport setmanal dels especialistes itinerants de la zona rural.

En les escoles de 4 fins a 7 grups, a més dels tutors de cada grup i dels especialistes itinerants de la zona rural, disposaran d'un o dos mestres de plantilla si superen una determinada ràtio alumne/grup, segons s'ha especificat al quadre de l'apartat anterior.

2.- La distribució dels llocs de treball de les plantilles de les escoles rurals serà la següent :

mestres plantilla	INFANT.	PRIMÀRIA	IDIOMA	ED.FÍSICA	MÚSICA
1	--	1	--	--	--
2	1	1	--	--	--
3	1	2/1	0/1	--	--
4	1	3/2	0/1	--	--
5	1	3	1	--	--
6	½	3	1	0/1	--
7	2	3	1	1	--
8	2	4/3	1	1	0/1
9	2/3	¾	1	1	1

En aquelles zones rurals que disposin de centres amb mestres especialistes adscrits a la plantilla del propi centre, els mestres itinerants incrementaran la seva activitat en aquelles escoles realitzant tasques de desdoblament i reforç.

La distribució del nombre d'especialistes per aplicació de la taula anterior es flexibilitzarà atenent els següents criteris :
a) els mestres actualment destinats amb caràcter definitiu en llocs de treball especialitzats ;
b) la composició de les plantilles dels diferents centres de la zona rural.

4.-Assignació de mestres especialistes itinerants a cada zona rural.

Cada zona escolar rural estarà dotada com a mínim de tres mestres itinerants especialistes :

Llengua estrangera.
Educació física.
Música.

La dotació anterior de mestres itinerants s'incrementarà en un altre en aquelles ZER més grans:
a) en les ZER que, per tenir 7 o més grups d'alumnes, tenen la consideració de ser equivalents a col·legis d'1 línia de parvulari i d'educació primària, es dotaran amb un quart mestre itinerant, d'educació especial que a més de les tasques de la seva especialitat, realitzarà funcions de substitució a la zona, segons preveu el punt 14.
b) quan tinguin 14 o més grups d'alumnes o en funció del nombre total d'alumnes (més de 170) i excepcionalment si les distàncies són molt grans, tindran la consideració de col·legis de 2 línies de parvulari d'educació primària, i el nombre d'itinerants s'incrementarà proporcionalment per tal de cobrir les necessitats reals.

5.- Classificació dels llocs de treball com d'especial dificultat.

El Departament d'Ensenyament modificarà els criteris establerts a la Resolució de 10 d'abril de 1991, per la qual es classifiquen com a llocs d'especial dificultat de diversos centres públics de pre-escolar, educació general bàsica i educació especial de Catalunya (DOGC núm. 1436, de 29.4.1991) als efectes de la puntuació corresponent al temps de permanència en aquests centres, introduint les següents modificacions :

•classificar com d'especial dificultat tots els llocs de treball de les zones escolars rurals ;
•considerar també com d'especial dificultat els llocs de treball d'aquelles escoles rurals amb un, dos i tres llocs de treball i els llocs de treball itinerants rurals, independentment que pertanyin o no a una zona escolar rural.

6.- Sistema de provisió dels llocs de treball itinerants de les zones escolars rurals.

6.1.- Provisió de llocs de treball itinerants

Tal com preveu l'article 54.4 del Decret 198/1996 de 12 de juny, el claustre de professors de les ZER està integrat per tots els mestres adscrits a la zona escolar rural o als col·legis que al integren i dels mestres itinerants adscrits a la zona.

En els concursos ordinaris de provisió de vacants s'assenyalaran les zones escolars rurals amb llocs de treball que comporten itinerància i àmbit geogràfic d'aquesta itinerància, detallant els centres i municipis que formen part de l'àmbit d'actuació d'aquestes zones escolars rurals.

En l'adjudicació d'aquestes vacant itinerants serà un requisit necessari el fet que hagin estat sol·licitades voluntàriament en les instàncies de participació del concurs, ja que els esmentats llocs de treball itinerants només s'adjudicaran si l'interessat ho sol·licita expressament, mai s'adjudicaran d'ofici per part de l'administració.

6.2 Recol.locació dels docents amb destinació definitiva que resultin desplaçats.

Als efectes dels desplaçaments per supressió i recol.locació dels mestres amb destinació definitiva en les zones escolars rurals, els afectats podran ésser adscrits als llocs de treball itinerants que estiguin vacants, i altres vacants d'altres centres de les ZER, si així ho sol·liciten.

7. Condicions de treball dels mestres itinerants d'escoles rurals: horari lectiu setmanal; tasques dels mestres itinerants; membres del claustre de les ZER de ple dret.

7.1. Horari lectiu setmanal dels mestres itinerants.

Els desplaçaments del professorat itinerant seran considerats, en cada cas, dins el còmput global d'hores lectives de l'horari setmanal, en funció de les necessitats educatives de la zona escolar rural i de la seva organització.

Prèvia determinació contrastada pel servei d'inspecció educativa, es computaran com a lectives d'1 a 6 hores setmanals pels desplaçaments dels mestres itinerants, en funció de les distàncies quilomètriques que realitzin cada setmana, i sempre que quedin cobertes totes les hores lectives d'especialista de la zona.

Aquest còmput d'hores lectives es farà d'acord amb la següent taula:

Kms de desplaçament setmanal	hores lectives computables
fins 50	1
fins 80	2
fins 110	3
fins 140	4
fins 170	5
més de 170	6

El còmput anterior s'augmentarà en funció de les dificultats dels trajectes.

7.2 Tasques dels mestres itinerants.

Les tasques docents dels mestres itinerants seran les activitats lectives i complementàries previstes al seu horari personal i d'acord amb la programació general de la zona rural. Per això cobriran les hores de currículum de l'especialitat pròpia o d'altres hores lectives i complementàries en els diferents escoles de la zona, en funció de les necessitats i de la programació aprovada cada curs escolar.

7.3 Els mestres itinerants són membres de ple dret del claustre de professors de la ZER.

Com a membres de ple dret del claustre de professors de tots els centres que componen la ZER, segons disposa l'article 54.4 del Decret 198/1996, de 12 de juny , els mestres itinerants de les zones escolars rurals podran ser nomenats com a òrgans unipersonals de govern de la ZER previstos a l'article 53 de l'esmentat decret.

8. Complement específic per als mestres itinerants destinats a les escoles rurals.

A partir de l'1 de setembre de 1997, els mestres que ocupin llocs de treball classificats com a itinerants de les zones escolar rurals i dels Agrupaments funcionals percebran un complement específic de 108.552. PTA anuals per tal de retribuir l'especial dedicació, dificultat i perillositat del lloc de treball itinerant.

9. Indemnitzacions per itinerància a les escoles rurals.

Els mestres itinerants tenen dret a percebre indemnitzacions en concepte de dieta i de despesa de viatge, d'acord amb allò que estableixen el Decret 337/1988 de 17 d'octubre (DOGC núm. 1076, de 2.12.1988) i les disposicions complementàries posteriors. El Departament d'Ensenyament es compromet a agilitzar els pagaments dels desplaçaments i dietes, amb l'objectiu que el primer pagament del curs es rebi en el termini de dos mesos i els successius mensualment.

Als membres de l'equip directiu de les ZER se'ls abonarà els desplaçaments que hagin de realitzar, per a l'exercici de les seves funcions, entre les localitats de l'àmbit dels seus centres.

Tot el professorat de les zones escolars rurals que es desplacin per motiu de les dues reunions mensuals de claustre i d'aquelles reunions de preparació i realització d'activitats escolars o de formació permanent de professorat (contemplades en el Pla Anual de la ZER), tindrà dret a percebre les indemnitzacions per despesa de desplaçament d'acord amb la normativa esmentada.

10. Altres indemnitzacions econòmiques per als mestres que es desplacen.

El Departament d'Ensenyament subscriurà una pòlissa d'assegurança per a cobrir el risc de mort i invalidesa permanent per accident en acte de servei dels mestres destinats a les ZER o dels itinerants dels Agrupaments funcionals. Les quanties assegurades seran de 2.000.000 PTA en cas de mort per accident i de 3.000.000 PTA per invalidesa permanent per accident.

El Departament d'Ensenyament negociarà l'increment de les quantitats anteriors el proper any 1998.

Per altra part, i per tal de facilitar l'adquisició de vehicles per art dels mestres itinerants, el Departament d'Ensenyament realitzarà les gestions oportunes amb entitats financeres per a convenir línies especials de crèdits per a la compra de vehicles.

El Departament d'Ensenyament realitzarà les gestions que siguin necessàries amb els concessionaris d'automòbils per tal que els docents itinerants puguin adquirir vehicles a preus inferiors.

11. Òrgans unipersonals de govern de les ZER: reduccions horàries lectives i complements específics.

1. Hores lectives destinades a la direcció i gestió de les ZER i de les escoles rurals.

L'equip de direcció de cada ZER, constituït pel director, el cap d'estudis i el secretari de la

zona escolar rural, disposaran de 25 hores setmanals de dedicació a aquesta funció directiva, que distribuiran en funció del volum d'alumnes, grups i nombre d'escoles, i d'acord amb l'autonomia d'organització interna prevista al Reglament de règim interior de la ZER, sense perjudici de les que els directors i secretaris hagin de dedicar a la pròpia escola:

- col·legis amb una plantilla de 4 o més mestres	Director 3 h.	Secretari 2h.
- col·legis amb una plantilla d'1-3 mestres	Director 2 h.	

Aquells centres que d'acord amb el punt 4.b) anterior, tenen la consideració de col·legis de 2 línies, disposaran de 35 hores setmanals de dedicació a la funció directiva.

2. Complements específics dels òrgans unipersonals de govern.

Als efectes de les retribucions complementàries dels òrgans unipersonals de govern de les zones escolars rurals, aquestes es consideraran equivalents als col·legis d'estructura lineal, independentment del nombre de mestres que estiguin destinats a la ZER.

I així, els complements específics de l'equip directiu seran els següents:

Director de ZER	456,324. PTA anuals
Secretari de ZER	251.796. PTA anuals
Cap d'Estudis ZER	251-796. PTA anuals

Per altra banda, els directors i secretaris de les escoles incompletes ubicades en àmbits rurals percebran els següents complements específics:

- col·legis d'estructura cíclica o amb una plantilla de 4-9 mestres:

Director	309.294. PTA anuals
Secretari	153.768. PTA anuals

- col·legis d'estructura unitària o amb una plantilla d'1-3 mestres:

Director	188.820. PTA anuals

12. Mesures organitzatives de les zones escolars rurals per a celebrar reunions de professors.

Per tal de facilitar el treball del claustre de la zona escolar rural en l'elaboració del projecte curricular de la zona i en les concrecions de la programació, les zones escolars rurals podran redistribuir les hores no lectives de permanència del professorat al centre acumulant dues o tres hores seguides en un mateix dia, que haurà de coincidir amb el dia en què no es facin activitats de formació en el seu àmbit territorial. Aquesta flexibilització haurà de ser acordada pel Consell escolar de la ZER i s'inclourà en la programació general de la zona escolar rural.

Per altra banda, el delegat territorial del Departament, a proposta del Consell escolar de la zona rural, podrà autoritzar que, per a un màxim de dues tardes al mes, les reunions del claustre de professors puguin ocupar l'horari lectiu de la tarda. Les hores lectives corresponents

es realitzaran dins de la mateixa setmana, com a ampliació de l'horari ordinari, i es garantirà la realització de les 25 hores setmanals establertes.

Els desplaçaments per a reunions de coordinació i claustres es comptabilitzaran dintre de l'horari no lectiu d'obligada permanència en el centre.

13. Règim econòmic de les ZER: pressupost de la zona a partir de l'any 1997.

Les zones escolars rurals disposaran d'un pressupost anual de funcionament, el qual es destinarà a subvenir les despeses de funcionament específiques i pròpies segons el Pla Anual de Zona. Per a calcular la quantia global d'aquesta partida econòmica les delegacions territorials del Departament tindran en compte el nombre d'alumnes, de grups i d'escoles de cada ZER, i les distàncies entre escoles, si en conjunt són molt grans.

En qualsevol cas, es garantirà que les ZERS tindran almenys, una dotació pressupostària equivalent a aquella que s'atorga a un centre complet d'una línia.

Tot i mantenint l'entitat jurídica independent que actualment tenen els centres que pertanyen a una ZER, es duran a terme les actuacions necessàries per tal que cadascuna d'elles tingui un NIF propi.

14. Substitucions de curta durada en els centres de l'àmbit rural.

Atesa la dispersió de la plantilla de les ZER en diferents escoles allunyades geogràficament entre elles, cal preveure mesures organitzatives per tal de cobrir amb substitut no inclòs a la plantilla les baixes inferiors a 4 dies quan aquestes no puguin ser ateses pels mestres de la pròpia plantilla de les escoles o de la ZER.

Per tal de dissenyar els criteris de substitucions d'aquestes baixes inferiors a 4 dies es tindran en compte el nombre de grups de cada escola, la plantilla dels centres i dels itinerants de zona, així com les distàncies entre les escoles, diferenciant entre els següents supòsits:

•escoles de 4 o més grups que disposin d'una plantilla de mestres superior al nombre de grups: a l'organització horària dels centres haurà d'estar previst atendre aquestes baixes amb els mestres de la pròpia plantilla.
•escoles d'1, 2 i 3 grups: el Departament d'Ensenyament enviarà immediatament un substitut, encara que només sigui per un dia, llevat que la ZER disposi del quart mestre itinerant, que cobrirà la substitució mentre arriba el substitut.

Dintre de la llista general de substitucions els mestres manifestaran la seva disponibilitat a fer substitucions en les escoles rurals de zones de muntanya.

15. Oferta formativa per als mestres de l'Escola Rural.

El Departament d'Ensenyament organitzarà l'oferta de formació permanent dels mestres adscrits a les zones escolars rurals de forma adequada a llurs característiques laborals i amb criteris de descentralització que facilitin l'accés d'aquests docents a les activitats de formació.

L'oferta de formació inclourà l'assessorament a la zona escolar rural i als centres que la integren sobre aspectes didàctics i d'organització s'adequaran, en tot allò que sigui possible,

a les necessitats del lloc de treball i a la realitat sòcio-geogràfica de cada zona escolar rural.

El Departament d'Ensenyament establirà contractes amb les diferents Universitats catalanes amb la finalitat que considerin aquesta tipologia de centres i incloguin en la formació inicial del professorat crèdits d'escola rural, alhora que es faciliti la realització de les pràctiques en aquests centres.

El Departament d'Ensenyament facilitarà l'accés a cursos d'especialització al professorat que per les característiques de la seva tasca docent es veuen obligats a impartir diferents àrees del currículum..

El Departament d'Ensenyament facilitarà la realització de formació en la pròpia ZER en funció de les seves necessitats específiques.

El Departament d'Ensenyament, en el si de la Mesa Sectorial negociarà els criteris que s'empraran per a concretar l'oferta formativa que es regula a aquest apartat del present Acord.

16. Increment del suport dels serveis educatius als centres rurals.

Amb la finalitat d'apropar més els EAPs i els CRPs als centres rurals, en aquelles comarques en què resulti necessari per les seves distàncies, es crearan extensions dels serveis educatius esmentats, per a incrementar la seva actuació en les zones allunyades de la capital de la comarca, en el cas que els actuals serveis educatius no siguin suficients..

El Departament d'Ensenyament negociarà el previst en aquest apartat durant el curs 1997/98.

17. Calendari d'assignació dels mestres itinerants a les zones escolars rurals.

L'increment previst de mestres itinerants a les ZER es realitzarà d'acord amb el següent calendari:

•curs 1997/98: totes les zones escolars rurals disposaran almenys de 3 mestres itinerants especialistes.
•curs 1998/99: les ZER que tinguin 10 o més grups d'alumnes disposaran almenys de 4 mestres itinerants.
•curs 1997/2000: les ZER que tinguin 7 o més grups d'alumnes disposaran de 4 mestres itinerants, i aquelles que tinguin 14 o més grups disposaran de 5 mestres itinerants.

18. Vigència de l'acord.

La vigència del present acord entre el Departament d'Ensenyament i les organitzacions sindicals serà de quatre cursos escolars, i per tant finalitzarà el curs 2000/2001, o quedarà prorrogat en el cas que no hi ha un nou acord.
Es constituirà una comissió de seguiment de l'aplicació del present acord, amb la presència de totes les organitzacions representades en el si de la Mesa Sectorial.
El present acord estarà sotmès, en cas que sigui necessari, a la mediació corresponent, d'acord amb els pactes de la mesa general de la Funció Pública.
L'eficàcia d'aquest Acord queda condicionada a la seva aprovació per part del Govern de la Generalitat de Catalunya.

Barcelona, 21 de juliol de 1997.

ANNEX 4

Document de constitució del Grup Interuniversitari d'Escola Rural

GRUP INTERUNIVERSITARI D'ESCOLA RURAL

- DOCUMENT DE CONSTITUCIÓ -

ESCOLA UNIVERSITÀRIA DE FORMACIÓ DEL PROFESSORAT
DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

ESCOLA UNIVERSITÀRIA DE MESTRES "BALMES"
DELS ESTUDIS UNIVERSITARIS DE VIC

FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
DE LA UNIVERSITAT DE GIRONA

FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
DE LA UNIVERSITAT DE LLEIDA

FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ I PSICOLOGIA
DE LA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

1. L'ESCOLA RURAL A CATALUNYA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

L'Escola Rural a Catalunya es caracteritza per la seva pròpia singularitat i formes d'actuar, estretament lligada al medi on es troba situada. Lluny queda aquella escola rural situada en nuclis de població exclusivament dedicats al món de l'agricultura, la ramaderia o l'explotació forestal, on els habitants vivien en condicions d'infravaloració social i on la mateixa institució educativa era considerada de tercera categoria.

L'àmbit rural català es troba en un procés de reconceptualització. Efectivament, la ruralitat va més enllà del marc agrari. En els nostres pobles, la situació econòmica es troba fortament marcada per una combinació ocupacional, que ha donat lloc a un augment de la qualitat de vida en el món rural. En algunes zones s'està acollint una veritable allau de persones vingudes de les gran ciutats; o d'altres que han decidit tornar als pobles per poder millorar, com ja hem dit, el seu nivell de vida, cansats de la vida social i econòmica que els oferien els nuclis urbans; o fins i tot, s'està produïnt l'anomenat "commuting rural", és a dir, persones que conviuen en àrees rurals però que tenen el seu lloc de treball a les ciutats properes. Tot i així també val a dir que encara queden zones de l'àmbit rural català fortament deprimides, o fins i tot abandonades pels seus habitants.

El cas és que s'està gestant una nova ruralitat, més àmplia i en la qual, no hi ha cap dubte, l'escola juga un paper decisiu. La resposta és una escola de qualitat. I aquesta característica, com ja hem mencionat al començament, és la idea fonamental que es troba en les formes de pensar i d'actuar del mestre de l'escola rural. Un professional que al llarg dels darrers quinze anys ha potenciat l'escola, ha vetllat per establir relacions coherents i de feed-back amb l'entorn, que en definitiva, ha creat un escenari educatiu específic que en cap moment va a remolc de l'escola urbana.

L'elaboració i establiment de projectes en comú, la necessitat sentida del treball en grup, la millora de l'aprofitament dels mitjans humans i materials, la reorganització de l'escola rural han donat pas a la creació de les Zones Escolars Rurals. La ZER abasta un conjunt d'escoles que, per la seva situació geogràfica, econòmica i cultural, s'estructuren com a ens escolar propi. És una unitat bàsica d'organització i disposa de recursos humans i materials propis, d'acord amb les característiques geogràfiques i les necessitats pedagògiques de la zona (VI Jornades d'Escola Rural de Catalunya, 1987). Cada escola integrada a la Zona no es desvincula del seu entorn proper, encara que a nivell organitzatiu i pedagògic estigui estretament relacionada amb la resta de les escoles.

El treball de qualitat a les ZER i, evidentment a escoles rurals que no formen part d'una ZER, no depèn solament de la seva consolidació com a estructura administrativa i jurídica, de la potenciació d'altres serveis educatius o de la mateixa societat rural, sinó que també depèn del paper i de la funció del mestre. I aquest hauria de rebre en la seva formació inicial uns coneixements adequats que el preparessin per al seu treball posterior a l'escola rural.

Des dels actuals plans de formació del futur mestre no es dóna cap tractament específic a l'escola rural. I no només des d'una visió pedagògica (grups heterogenis, treball en comú entre diferents escoles i professors, organització de l'espai i dels recursos, etc.), sinó tampoc des d'una vessant sociològica (relacions mestre-entorn-famílies, importància del manteniment de l'escola per la comunitat rural, etc.).

La perspectiva de futur per a la millora de la qualitat de l'educació, i fins i tot de vida, dins de l'àmbit rural implica que els futurs mestres rebin des de les institucions universitàries una formació adequada per al seu treball posterior a l'escola rural. I aquest és un gran repte que les institucions universitàries de formació inicial del professorat han d'assumir.

2. EL GRUP INTERUNIVERSITARI D'ESCOLA RURAL

El Grup Interuniversitari d'Escola Rural neix a mitjans de l'any 1995 de la iniciativa d'uns quants professors universitaris que des del seu camp de treball (àmbit professional) aconsegueixen implicar les seves respectives institucions en l'interès educatiu i social d'aquests tipus d'escoles.

Entre els raonaments de base que han justificat l'existència d'aquest grup de treball cal destacar tres aspectes:

1.- Social.
El pes que ha suportat i que haurà de suportar l'escola rural en l'equilibri territorial de Catalunya.

2.- Formatiu.
Les particularitats educatives d'aquest tipus d'escola comporten unes necessitats formatives específiques, tant des del punt de vista teòric com pràctic.

3.- Metodològic.
L'àmbit de l'Escola Rural es va redefinint amb el pas del temps de manera que els professionals de l'ensenyament necessiten adaptar-se a les noves realitats.

En resum, es podria dir que la Universitat ha de mantenir un estret contacte amb l'Escola Rural per estar al dia i garantir la formació del professorat i donar suport a aquest àmbit educatiu.

Amb aquestes bases es constitueix el Grup de manera formal amb les finalitats següents:

. Crear un espai universitari de debat i reflexió sobre tot allò relacionat amb l'escola rural.

. Promoure criteris d'actuació que garanteixin el coneixement d'aquesta tipologia d'institució educativa a tots els estudiants de la Diplomatura de Mestre i facilitin l'aprofundiment a aquells estudiants que així ho desitgin, respectant la independència i les particularitats de cada institució.

. Mantenir un contacte i col.laboració permanents amb totes les persones i institucions relacionades amb l'escola rural.

. Participar activament en totes les iniciatives i propostes relacionades amb l'Escola Rural, organitzant i defensant el paper trascendental que té encomanat l'Escola Rural a Catalunya.

El grup es constitueix per un temps indefinit i inicialment comptarà amb representants de les Institucions següents:

Escola Universitària de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona.
Escola Universitària de Mestres "Balmes" dels Estudis Universitaris de Vic.
Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona.
Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona.
Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Lleida.
Facultat de Ciències de l'Educació i Psicologia de la Universitat Rovira i Virgili.

El nombre de representants per institució pot variar encara que una persona n'ha d'assumir la representació formal.
El grup es podrà ampliar amb la participació de les altres institucions del mapa universitari català que treballin en l'àmbit de la formació del professorat i que estiguin d'acord amb els principis enunciats en aquest document.

3. OBJECTIUS

Com a Grup Interuniversitari, els objectius que perseguim es troben estretament lligats a les finalitats implícites en la pròpia institució universitària: millora de la docència i de la recerca en diferents àmbits d'actuació, i amb la col.laboració directa amb la pròpia realitat, en aquest cas, l'educació en el món rural:

. Contribuir a millorar la qualitat de l'educació en el context rural.

. Impulsar l'escola rural des de la Universitat, optimitzant i potenciant la tasca educativa en aquestes escoles.

. Sensibilitzar i formar els futurs professionals sobre el coneixement d'aquesta tipologia d'institucions educatives.

. Implicar els mestres i les mestres de l'escola rural en aquest impuls: col.laboració estreta amb el Secretariat d'Escola Rural. Obrir camins de reflexió sobre les problemàtiques reals que pateix l'escola rural.

. Contribuir en la tasca de preservació de l'escola del poble del nostre país amb la dignitat pedagògica que es mereix.

. Relacionar-se amb la realitat, intercanviant experiències i informació amb els mestres per tal de poder reflexionar sobre la formació inicial que es dóna des de la institució universitària i poder difondre altres perspectives sobre l'escola rural.

4. ORGANITZACIÓ I FUNCIONAMENT INTERN DEL GRUP

El Grup es reunirà ordinàriament amb una periodicitat bimestral. Sempre que sigui necessari, en funció dels projectes i activitats que es portin a terme, es convocaran altres reunions de caràcter extraordinari. El lloc de reunió serà la Universitat de Barcelona (Departament de Didàctica i Organització Educativa) per raó de centralitat geogràfica i per evitar llargs desplaçaments. Quan convingui es variarà el lloc de reunió en funció de les necessitats.

La Secretaria i coordinació del grup serà rotativa. S'establirà un torn amb la durada d'un curs acadèmic de forma que, el mes d'octubre, es decidirà quina institució s'encarrega d'executar aquesta funció. La Secretaria aixecarà una acta de cada reunió que reculli tots els acords que es prenguin. Les decisions s'adoptaran sempre amb el consens de totes les institucions.

El Grup disposarà d'un pressupost anual que hauria de ser finançat per les institucions que el formen. Es procurarà finançament extern sempre que sigui possible. La dinàmica del Grup donarà la pauta de les decisions que calgui prendre per al seu funcionament i que es recolliran en les actes de les reunions.

5. PLA DE TREBALL PER AL BIENNI 1996-97

El Grup es proposa tirar endavant iniciatives i propostes dins els àmbits següents:

. Elaboració de propostes d'assignatures optatives i/o de lliure elecció de la Diplomatura de Mestre.

. Introducció a les assignatures troncals de temes sobre l'escola rural.

. Experiències, innovacions, recerques, ... amb el suport i reconeixement necessari per tal de poder consolidar la importància d'aquesta temàtica en la formació inicial dels professionals de l'educació.

. Trobada anual amb el Secretariat de l'Escola Rural de Catalunya.

. Trobada sistemàtica amb els Secretaris de l'Escola Rural de Catalunya.

. Experiències de Pràctiques a l'escola rural.

. Jornades, trobades, intercanvis relacionats amb l'escola rural.

. Organització de Jornades d'intercanvi d'alumnes amb periodicitat anual.

Barcelona, 11 de desembre de 1995

ANNEX 5

Plantilla Utilitzada per confeccionar el cens escolar

Núm escola:		Nom escola:		Adreça:	
Localitat:		Municipi:		Comarca:	
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96
total població municipi :						
sector primari :						
sector secundari :						
sector terciari :						
preescolar si/no :						
nombre unitats preescolar1:						
nombre graus preescolar :						
nombre alumnes preescolar :						
EGB si/no :						
nombre unitats EGB :						
nombre graus EGB :						
nombre alumnes EGB :						
total nivells :						
total graus :						
total unitats :						
total alumnes :						

ANNEX 6

Full d'Estadística

DELEGACION DEL INSTITUTO NACIONAL DE ESTADISTICA
EN EL
MINISTERIO DE EDUCACION Y CIENCIA

—

ESTADISTICA DE LA ENSEÑANZA
Curso 197 1 –197 2

Educación Preescolar, Educación General Básica y Primaria a extinguir.

Mod. E.P.-71

DEJESE ESTE ESPACIO EN BLANCO

Este cuestionario debe ser cumplimentado por el Director o responsable del Centro escolar y los datos consignados deben referirse a todas las unidades escolares del Centro.

Nombre del Centro: Escuela Nacional Unitaria Niñas Provincia: GERONA

Domicilio: Diseminado Teléf. Municipio: BELLCAIRE

A.- CLASE DE CENTRO
(Ponga una X en el cuadro correspondiente)

Centros oficiales:		
Escuela mixta		1
Escuela unitaria	X	2
Escuela graduada		3
Colegio nacional		4
Otra clase de centro		5
Centro privado		6

B.- CAPACIDAD

NIVELES EDUCATIVOS	CODIGO	AULAS DE CLASE	PUESTOS ESCOLARES
CODIGO		1	2
Educación preescolar:			
Jardines de infancia	1		
Párvulos	2		
Escolaridad obligatoria (E.G.B. y Primaria a extinguir)	3	1	30
Otras enseñanzas	4		

C.- MATRICULA

NIVELES EDUCATIVOS	CODIGO	TOTAL	VARONES	MUJERES
CODIGO		0	1	2
Educación preescolar:				
Jardines de infancia	1			
Párvulos	2			
Educación general básica	3	26		26
Enseñanza primaria (a extinguir)	4	10		10
Otras enseñanzas (especificar) (1)				
TOTAL	0	36		36

(1) Educación especial, clase de adultos, etc.

D.- PERSONAL

CONCEPTO	CODIGO	TOTAL	VARONES	MUJERES
CODIGO		0	1	2
a) Docente:				
Director sin clase a su cargo	1			
Profesores de educación preescolar	2			
Profesores de educación general básica o de enseñanza primaria	3	1		1
Profesores de educación especial	4			
Profesores especiales	5			
Otro personal docente	6			
Total de personal docente	7	1		1
b) Administrativo	8			
c) Subalterno	9			

(Sigue al dorso)

E.- ALUMNOS MATRICULADOS CLASIFICADOS POR CURSOS Y AÑOS DE EDAD

Educación preescolar, educación general básica y enseñanza primaria a extinguir

CURSOS / EDADES	CODIGO	AÑOS CUMPLIDOS AL 31 DE DICIEMBRE													TOTAL
	CODIGO	2 y menos	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14 y más	00
		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	
NIÑOS															
Educación Preescolar	11														
Periodo Obligatorio (1):															
Primero	12														
Segundo	13														
Tercero	14														
Cuarto	15														
Quinto	16														
Sexto	17														
Septimo	18														
Octavo	19														
Total	10														
NIÑAS															
Educación Preescolar	21														6
Periodo Obligatorio (1):															
Primero	22					6	3	1							4
Segundo	23							3							3
Tercero	24								3						3
Cuarto	25									7	2	1			10 — 26
Quinto	26											1			1
Sexto	27											3	1		4
Séptimo	28												1	4	5 — 10
Octavo	29														
Total	20					6	3	4	3	7	2	5	2	4	36
TOTAL GENERAL	00					6	3	4	3	7	2	5	2	4	36

(1) Corresponde a la educación general básica y primaria a extinguir.

En Bellcaire a 21 de enero de 1972

EL DIRECTOR,

Montserrat Darnaculleta

DELEGACION DEL INSTITUTO NACIONAL DE ESTADISTICA
EN EL
MINISTERIO DE EDUCACION Y CIENCIA

ESTADISTICA DE LA ENSEÑANZA
Curso 197 1 -197 2

Educación Preescolar, Educación General Básica y Primaria a extinguir.

DEJESE ESTE ESPACIO EN BLANCO

Este cuestionario debe ser cumplimentado por el Director o responsable del Centro escolar y los datos consignados deben referirse a todas las unidades escolares del Centro.

Nombre del Centro: Escuela Nacional Unitaria Mixta — Provincia: GERONA

Domicilio: Diseminado S/D — Teléf. — Municipio: Bellcaire

A.- CLASE DE CENTRO
(Ponga una X en el cuadro correspondiente)

Centros oficiales:		
Escuela mixta		1
Escuela unitaria	X	2
Escuela graduada		3
Colegio nacional		4
Otra clase de centro		5
Centro privado		6

B.- CAPACIDAD

NIVELES EDUCATIVOS	CODIGO	AULAS DE CLASE	PUESTOS ESCOLARES
CODIGO		1	2
Educación preescolar:			
Jardines de infancia	1		
Párvulos	2		
Escolaridad obligatoria (E.G.B. y Primaria a extinguir)	3	1	30
Otras enseñanzas	4		

C.- MATRICULA

NIVELES EDUCATIVOS	CODIGO	TOTAL	VARONES	MUJERES
CODIGO		0	1	2
Educación preescolar:				
Jardines de infancia	1			
Párvulos	2			
Educación general básica	3	29	29	
Enseñanza primaria (a extinguir)	4	9	9	
Otras enseñanzas (especificar) (1)				
TOTAL	0	38	38	

(1) Educación especial, clase de adultos, etc.

D.- PERSONAL

CONCEPTO	CODIGO	TOTAL	VARONES	MUJERES
CODIGO		0	1	2
a) Docente:				
Director sin clase a su cargo	1			
Profesores de educación preescolar	2			
Profesores de educación general básica o de enseñanza primaria	3	1	1	
Profesores de educación especial	4			
Profesores especiales	5			
Otro personal docente	6			
Total de personal docente	7	1	1	
b) Administrativo	8			
c) Subalterno	9			

(Sigue al dorso)

E.- ALUMNOS MATRICULADOS CLASIFICADOS POR CURSOS Y AÑOS DE EDAD

Educación preescolar, educación general básica y enseñanza primaria a extinguir

CURSOS \ EDADES	CODIGO	AÑOS CUMPLIDOS AL 31 DE DICIEMBRE													TOTAL
		2 y menos	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14 y más	
CODIGO		01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	00
NIÑOS															
Educación Preescolar	11														
Periodo Obligatorio (1):															
Primero	12					6	1								7
Segundo	13						1								1
Tercero	14							8	1						9
Cuarto	15								2						2
Quinto	16									2	2				4
Sexto	17										1	2			3
Septimo	18												2	1	3
Octavo	19													3	3
Total	10					6	8	8	3	2	3	2	2	4	38
NIÑAS															
Educación Preescolar	21														
Periodo Obligatorio (1):															
Primero	22														
Segundo	23														
Tercero	24														
Cuarto	25														
Quinto	26														
Sexto	27														
Séptimo	28														
Octavo	29														
Total	20														
TOTAL GENERAL	00					6	8	8	3	2	3	2	2	4	38

(1) Corresponde a la educación general básica y primaria a extinguir.

En Bellcaire a 20 de Enero de 197 2.

EL DIRECTOR,

DELEGACION DEL INSTITUTO NACIONAL DE ESTADISTICA
EN EL
MINISTERIO DE EDUCACION Y CIENCIA
ESTADISTICA DE LA ENSEÑANZA
Curso 197T.197 6

Mod. E.G.B. 75
CENTROS DE EDUCACION PREESCOLAR,
EDUCACION GENERAL BASICA,
EDUCACION ESPECIAL
Y EDUCACION PERMANENTE DE ADULTOS

A cumplimentar por la Delegación									
Prov.		Aymto.		E. Col.		E. Sing	Núm. Orden		
1	7	0	1	8	0	0	0	1	0	0	0	1

IMPORTANTE: Antes de proceder a la cumplimentación del cuestionario, se ruega la lectura atenta de las instrucciones. Escriba a máquina o con mayúsculas.

1 A
Denominación oficial del Centro Docente . . . Escuela Nacional Bellcaire
Calle o Plaza . . . Afueras . . . Número . . 4 . . . Teléfono . . .
Entidad de Población (Localidad) . . . Bellcaire
Municipio . . . Bellcaire
Distrito Municipal . . . Bellcaire
Provincia . . . Gerona

2 A
CENSO DE POBLACION
Marque con "X" el núcleo de población en donde está ubicado el el Centro.
- ☐ *(1)* Capital de Provincia *o población de:*
- ☒ *(2)* menos de 2.000 habitantes
- ☐ *(3)* entre 2.000 y 10.000 habitantes
- ☐ *(4)* entre 10.001 y 20.000 habitantes
- ☐ *(5)* entre 20.001 y 50.000 habitantes
- ☐ *(6)* más de 50.000 habitantes

TIPO DE CENTRO
Señálese con "X" lo que proceda:
- ☒ *(1)* Centro estatal
- ☐ *(2)* Centro no estatal
  - Subvencionado ☐ *(1)*SI ☐ *(2)*NO

Los Centros de Educación Preescolar, Educación General Básica o Educación Especial en Régimen de Consejo Escolar Primerio, se clasificarán como Centro estatal, si su titularidad corresponde a la Administración del Estado; en caso contrario como Centros no estatales.

UNIDADES, PUESTOS ESCOLARES Y PROFESORES POR NIVELES EDUCATIVOS Y ENSEÑANZAS

		Número de Unidades (A)	Número de puestos escolares (B)	PROFESORES Y DIRECTORES CON FUNCION DOCENTE varones	mujeres
EDUCACION PREESCOLAR	*(1)*				
EDUCACION GENERAL BASICA	*(2)*	2	80	1	1
EDUCACION ESPECIAL (C)	*(3)*				
EDUCACION PERMANENTE DE ADULTOS EQUIVALENTE A LA E.G.B.	*(4)*				
		(1)	*(2)*	*(3)*	*(4)*

(A) Las unidades desdobladas sólo se computarán una vez. Las unidades no creadas oficialmente también serán computadas.
(B) Capacidad máxima con presencia simultánea.
(C) Exclusivamente se consignarán los datos relativos a Centros destinados a niños necesitados de Educación Especial (deficientes e inadaptados) o unidades destinadas a estos niños, en Centros no especiales.

3
PERSONAL DE ADSCRIPCION GENERAL AL CENTRO *(En los niveles a que se refiere este impreso)*
Consígnese los correspondientes datos numéricos:

		varones *(1)*	mujeres. *(2)*
Directores con función docente	*(1)*		
Directores sin función docente	*(2)*		
Otro personal docente no consignado	*(3)*		
Personal especializado no docente	*(4)*		
Personal de Administración	*(5)*		
Personal Subalterno	*(6)*		

SERVICIOS COMPLEMENTARIOS
Indíquese en su caso, el número de:

		(1)
Plazas para residencia de alumnos	*(6)*	
Plazas de comedor escolar en presencia simultánea	*(7)*	
Nº de alumnos que utilizan el comedor habitualmente	*(8)*	
Promedio diario de alumnos transportados	*(9)*	

ALUMNADO SEGUN EL REGISTRO ESCOLAR EN 31 DE OCTUBRE

A cumplimentar por la Delegación				
Prov.	Aymto.	E. Col.	E. Sing.	Núm. Orden
17	018	0001	00	01

4 B

EDUCACION PREESCOLAR:

	Años cumplidos 2	3	4	5 (1)	TOTAL
– Jardín de Infancia: Niños ..... (1)					
Niñas ..... (2)					
– Centro de Párvulos: Niños ..... (3)					
Niñas ..... (4)					
TOTAL					

(1) Cumplirán 6 años en 1.976

5 C

EDUCACION GENERAL BASICA:

	Años cumplidos 5 (2)	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	TOTAL
NIÑOS													
Primero		3	1										4
Segundo			4		2								6
Tercero				8	2	1	1						12
Cuarto					4	1							5
Quinto						4	1						5
Sexto							6	2	1				9
Séptimo								6					6
Octavo									2				2
TOTAL NIÑOS		3	5	8	8	6	8	8	3				49
NIÑAS													
Primero	1	4		1									6
Segundo			7										7
Tercero				2									2
Cuarto					6	1		1					8
Quinto						6							6
Sexto							3						3
Séptimo								2					2
Octavo									3	2			5
TOTAL NIÑAS	1	4	7	3	6	7	3	3	3	2			39
TOTAL ALUMN. E.G.B.	1	7	12	11	14	13	11	11	6	2			88

(2) Cumplirán 6 años en 1.975

6 D

7 E

EDUCACION ESPECIAL:

	(1) Niños	(2) Niñas	TOTAL
– Deficientes e inadaptados ..... (1)			

EDUCACION PERMANENTE DE ADULTOS:

	Varones	Mujeres	TOTAL
– Estudios equivalentes a la Educación General Básica ..... (2)			

En Bellcaire a 11 de noviembre de 1975

EL DIRECTOR,

ESCUELA GRADUADA - BELLCAIRE D'EMPORDA (GERONA)

5

(UNE A4, Mod. PD-159, 200.000, 17-10-75)

V/15

DELEGACION DEL INSTITUTO NACIONAL DE ESTADISTICA
EN EL
MINISTERIO DE EDUCACION
ESTADISTICA DE LA ENSEÑANZA
Curso 1980/81

Mod. E.G.B. 80

CENTROS PREESCOLARES, COLEGIOS Y EDUCACION PERMANENTE DE ADULTOS (CON O SIN UNIDADES DE EDUCACION ESPECIAL).

Consígnese el código asignado al Centro según O.M. de 27 de Octubre de 1977

A cumplimentar por la Delegac.: 17 00 03 81

IMPORTANTE: Antes de cumplimentar cada apartado, se ruega la lectura atenta de sus instrucciones. Los números entre paréntesis solo afectan a la mecanización. Escriba a máquina o con mayúsculas. Los Colegios o Centros Completos de E.G.B. no consignarán datos de los Centros que eventualmente tengan adscritos. Los Centros adscritos cumplimentarán el cuestionario con sus datos específicos. Este impreso no deberá cumplimentarse por los Centros Específicos de Educación Especial.

1 Denominación oficial del Centro Docente: Escola Graduada Mixta
Calle o Plaza: Flores — Número: 4 — Teléfono: —
Entidad de Población (Localidad): Bellcaire d'Empordà — Distrito Municipal:
Municipio: Bellcaire d'Empordà — 01 V (a) Zona educativa (a): La Escala — 402 (a)
Provincia: Girona
Colegio o Centro Completo al que eventualmente está adscrito: Centro Autónomo
(a) *A cumplimentar por la Delegación.*

2 DEPENDENCIA DEL CENTRO

Marque con "X" la casilla que corresponda
Los centros en régimen de Consejo Escolar Primario se clasificarán de acuerdo con el organismo al que corresponda la titularidad.

Centros Públicos
- [X] (1) Ministerio de Educación
- [ ] (2) Otros Ministerios
- [ ] (3) Corporación local
- [ ] (4) Otros entes públicos

Centros Privados
- [ ] (5) Iniciativa privada
- [ ] (6) Iglesia Católica
- [ ] (7) Otra dependencia

Subvencionado: [ ] (1) — No Subvencionado: [ ] (2)

Tipo de Subvención: [ ] (1) 100 % [ ] (2) 75 % [ ] (3) 50 %

3 UNIDADES Y PUESTOS ESCOLARES POR NIVELES EDUCATIVOS Y ENSEÑANZAS

	NUMERO DE UNIDADES Total (a)	De este total consígnense las: Habilitadas (b)	Desdoblad. (c)	Puestos Escolares (d)
Educación Preescolar (10)	(11)	(12)	(13)
Educación General Básica (14)	3	(15)	(16)	90 (17)
Educación Especial (18)	(19)	(20)	(21)
Educación Permanente de Adultos equivalente a E.G.B. (22)	(23)	(24)	(25)

(a) *Incluídas las pendientes de creación oficial que estén funcionando.*
(b) *Habilitada: Unidad escolar que funciona con carácter de emergencia en local provisional.*
(c) *Desdoblada: Aula que funciona en dos turnos con dos grupos de alumnos. Se computará como dos unidades, tanto en la columna "Total" como en la columna "Desdobladas".*
(d) *Capacidad máxima con presencia simultánea (Aforo)*

4 RESERVADO PARA CENTROS DEPENDIENTES O PROCEDENTES DE CONSEJO ESCOLAR PRIMARIO

Profesores que pertenecen en activo al cuerpo A45 y alumnos escolarizados por ellos.

	Profesores (1)	Alumnos (2)
Preescolar (3)		
E.G.B. (4)		
Especial (5)		
Permanente de Adultos (6)		
TOTAL (7)		

5 PROFESORADO Y OTRO PERSONAL DEL CENTRO

PROFESORES Y DIRECTORES CON CURSO EN: (a)

	(3) Preescol.	(4) E. G. B. 1ª Etapa	(5) E. G. B. 2ª Etapa	(6) Educac. Especial	(7) Educac. Perman. Adultos	(8) TOTAL
Profesores MUJERES que imparten clase (3)		1	1			2
Profesores VARONES que imparten clase (4)			1			1
TOTAL (5)		1	2			3

PROFESORADO DE ADSCRIPCION GENERAL AL CENTRO

	(1) Total	(2) Varones	(3) Mujeres
Directores sin curso (b) (6)			
Profesores directores con docencia (7)			
Profesores directores de Escuelas Hogar (8)			
Profesores de ocio en Escuelas Hogar (9)			
Profesores de Educación Física (10)			
Otro profesorado (11)			

PERSONAL DE ADSCRIPCION GENERAL AL CENTRO

	(4) Total	(5) Varones	(6) Mujeres
Personal especializado no docente (6)			
Personal de administración (7)			
Personal subalterno (8)			
Otro personal (9)			

(a) *Los profesores que impartan enseñanza en más de un nivel o modalidad figurarán en el de mayor dedicación*
(b) *En centros públicos, los pertenecientes al cuerpo de Directores Escolares.*

4

ESPECIALIZACION DEL PROFESORADO

Profesores que, según su titulación, pueden impartir: (a)

	ESPECIALIDADES DE LA 2a ETAPA DE E.G.B.								Preescolar		Pedagogía Terapéutica		TOTAL		
	Filología Española y Francés		Filología Española e Inglés		Matemátic. y Ciencias		Sociales								
	Varón (1)	Mujer (2)	Varón (3)	Mujer (4)	Varón (5)	Mujer (6)	Varón (7)	Mujer (8)	Varón (9)	Mujer (10)	Varón (11)	Mujer (12)	Varón (13)	Mujer (14)	Total (15)
Diplomados Escuelas Universitarias del Profesorado. (1)								1						1	1
Licenciados (3)															
Con diplomas de especialización (cursos convocados por el M.E.) (5)		1					1						1	1	2
Otros (7º y 8º, parvulistas, anejas Diezmilistas, 1931, 1967) (7)															
TOTAL (9)		1					1	1					1	2	3
De ellos, estan impartiendo su especialidad (11)		1					1						1	1	2

	Catalana		Gallega		Valenciana		Vasca		TOTAL		
	Varón (1)	Mujer (2)	Varón (3)	Mujer (4)	Varón (5)	Mujer (6)	Varón (7)	Mujer (8)	Varón (9)	Mujer (10)	Total (11)
Con especialización legal en lengua española distinta del castellano (13)	1	1							1	1	2
De ellos, están impartiendo su especialidad (15)	1	1							1	1	2

PROFESORES CON CURSOS DE PERFECCIONAMIENTO

	Educación Física		Música y Dramática		Pretecnol.		Expresión Plástica		Religión		TOTAL		
	Varón (1)	Mujer (2)	Varón (3)	Mujer (4)	Varón (5)	Mujer (6)	Varón (7)	Mujer (8)	Varón (9)	Mujer (10)	Varón (11)	Mujer (12)	Total (13)
Convocados por el Ministerio de Educación (17)													
De ellos, están impartiendo (19)													

(a) *Los profesores con dos especialidades se incluyen solo en una, a su elección.*

ALUMNADO SEGUN EL REGISTRO ESCOLAR EN 15 DE OCTUBRE DE 1980

IMPORTANTE: La edad del alumno estará referida a 31 de Diciembre del año en que comienza el curso académico. Este dato es de especial importancia para los estudios del rendimiento escolar y el cálculo de tasas de escolarización.

7 EDUCACION PREESCOLAR

		Años cumplidos 2	3	4	5	TOTAL (6)
Jardín de Infancia:	Niños (1)					
	Niñas (2)					
Centro de Párvulos:	Niños (3)					
	Niñas (4)					
	TOTAL					

8 EDUCACION GENERAL BASICA

(excluídos niños que, en razón a deficiencias físicas o psíquicas, reciben educación en Centros o Unidades de Educación Especial, cuyo número se consignará en 9).

NIÑOS	Años cumplidos 6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	TOTAL (16)	De ellos repetid. (17)
Primero (5)	6	2									8	2
Segundo (6)		6		1							7	
Tercero (7)			5	1							6	24
Cuarto (8)				3	1		1				5	
Quinto (9)					3						3	
Sexto (10)						3					3	
Séptimo (11)							2				2	13
Octavo (12)								6	2		8	
TOTAL niños	6	8	5	5	4	3	3	6	2		42	2

NIÑAS											(16)	(17)
Primero (13)	4	1									5	1
Segundo (14)		3									3	
Tercero (15)			6	2							8	33
Cuarto (16)				8	2						10	
Quinto (17)					6	1					7	
Sexto (18)						4		1			5	13
Séptimo (19)							6				6	
Octavo (20)								2			2	
TOTAL niñas	4	4	6	10	8	5	6	3			46	1
TOTAL alumnos de E.G.B.	10	12	11	15	12	8	9	9	2		88	3

Alumnos que cursan idiomas: Inglés [ ] (21) Francés [36] (22) Otros extranjeros [ ] (23) Lengua española distinta del castellano [88] (24)

9 EDUCACION ESPECIAL:

Deficientes físicos o psíquicos

	(25) Niños	(26) Niñas	(27) TOTAL
Matrícula			

10 EDUCACION PERMANENTE DE ADULTOS:

Estudios equivalentes a la Educación General Básica

	(5) Varones	(6) Mujeres	(7) TOTAL
1er Ciclo (cursos 1º y 2º de E.G.B.) (3)			
2º Ciclo (cursos 3º, 4º y 5º) (4)			
3er Ciclo (cursos 6º, 7º y 8º) (5)			
TOTAL			

11 SERVICIOS COMPLEMENTARIOS

	Plazas		Usuarios
Residencia de alumnos (30)		(31)	
Comedor escolar (32)		(33)	
Alumnos transportados (promedio diario)		(34)	

Bellcaire d'Empordà 15 de octubre de 19 80

EL DIRECTOR DEL CENTRO

GRADUADO ESCOLAR
BELLCAIRE D'EMPORDÀ

ANNEX 7

Full d'Organització Pedagògica

GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT
SERVEIS TERRITORIALS DE
GIRONA

ORGANITZACIO PEDAGOGICA

LOCALITAT GOMBRÈN

AJUNTAMENT GOMBRÈN

COL.LEGI (NOM)

INSPECCIO (ZONA)

	PREE	E.G.B	D.F.D	E.E	CAT.	TOTAL
FUNCIONAMENT 84-85		2				2
MODIFICACIÓ						
FUNCIONAMENT 85-86		2				2

NUMERO D'ORDRE	PROFESSORS DEL CENTRE NOM I COGNOMS (SUBSTITUTS NO)	1 SITUACIO ADMINISTRATIVA	2 RECICLATGE	DEDICACIO PLEN. EXCLUS.	3 ESPECIALITAT FA A 2ª ETAPA	ESPECIALITAT CARRERA MAGISTERI	4 ALTRES FUNCIONS DIRECTOR SECRET. COORD. ENC. MENJ. CAP DEP.	5 NUMERO D'ALUMNES PER PROFESSOR I NIVELL: PREESC. 4 ANYS	PREESC. 5 ANYS	E.G.B. 1ER	2ON	3ER	4ART	5È	6È	7È	8È	EDUCA. ESPEC.
1	Mª NEUS RODELLAS SITJAR	P.D.	M.C.		TOT	M.C.	DIRECTOR						6	3	4	3	1	
2	FLORA SERRAT COLLELL	P.D	M.C.			S.C.	SECRET. E.H.	3	3	5		4						
3																		
4																		
5																		
6																		
7																		
8																		
9																		
10																		
11																		
12																		
13																		
14																		
15																		
16																		
17																		
18																		
19																		
20																		
21																		
22																		
23																		

NUMERO ALUMNES PER DE	NIVELL	TRANSP	MENJAD
	1		
	2		
	3	1	1
	4		
	5	1	1
	6	1	1
	7		
	8		
E.G.B		3	3
	TOTAL		
PREES 5 ANYS 4 ANYS			
	TOTAL		

6 TITOL LLICENCIAT

GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT
SERVEIS TERRITORIALS DE GIRONA

ORGANITZACIO PEDAGOGICA

LOCALITAT GOMBRÈN

AJUNTAMENT GOMBRÈN

COL.LEGI (NOM)

INSPECCIO (ZONA)

	PREE	E.G.B	D.F.D	E.E	CAT.	TOTAL
FUNCIONAMENT 85-86		2				2
MODIFICACIÓ						
FUNCIONAMENT 86-87		2				2

NUMERO D'ORDRE	PROFESSORS DEL CENTRE NOM I COGNOMS (SUBSTITUTS NO)	1 SITUACIO ADMINISTRATI	2 RECICLATGE	DEDICACIO PLEN. EXCLUS.	3 ESPECIALITAT FA A 2a ETAPA	CARRERA MAGISTERI	4 ALTRES FUNCIONS DIRECTOR SECRET. CAP D'EST.	5 NUMERO D'ALUMNES PER PROFESSOR I NIVELL: PREESC. 4 ANYS	PREESC. 5 ANYS	E.G.B. 1ER	E.G.B. 2ON	E.G.B. 3ER	E.G.B. 4ART	E.G.B. 5È	E.G.B. 6È	E.G.B. 7È	E.G.B. 8È	EDUCA. ESPEC.
1	SERRAT FLORA	PD.	T.C.	EX				1	3	3	4	—	4					
2	RODELLAS SITJAR Ma NEUS	PD.	T.C.	EX		T.C.								6	4	3	3	
3																		
4																		
5																		
6																		
7																		
8																		
9																		
10																		
11																		
12																		
13																		
14																		
15																		
16																		
17																		
18																		
19																		
20																		
21																		
22																		

NUMERO ALUMNES PER/DE\ NIVELL ←	TRANSP	MENJAD	6 TITOL LLICENCIAT
1			
2			
3			
4	1	1	
5			
6	1	1	
7	1	1	
8			
E.G.B	3	3	
	TOTAL		
4 ANYS			
5 ANYS			
PREES			
	TOTAL		

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
Delegació Territorial de Girona

DELEGACIO TERRITORIAL
26.09.90 017389
A GIRONA
REGISTRE D'ENTRADA

PGA D'ORGANITZACIO PEDAGOGICA

CURS 1990-91
C.P.DE GOMBREN
GOMBREN

Registre: 17001966
Inspector del centre: Josep Mitjà i Figueras

	PRE	EGB	DIR	CAT	EE.	AT.	OCI	SUP	ALT	TOTAL
C. 90-91	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2

A. MESTRES TUTORS(GRUPS) Arees — PARVULS — ENSENYAMENT GENERAL
(no incloure substituts) 2a.Et. A B C D — P3 P4 P5 1r 2n 3r 4t 5è 6è 7è 8è TOTAL

DOLORS PUJÓ RUEDA	si totes	SO	MC	S	PP								3	4		2	9
FLORA SERRAT COLLELL		SO	MC	D	PD	1	1	1	1	-	2	4					10
TOTALS PER CURSOS.....						1	1	1	1		2	4	3	4		2	19

B. MESTRES NO TUTORS

		Funció al centre	Dep.	Hor. set.	Activitat tut. a	b	c	d	e
Mn. Maria Castells		Profesor Religió	-	2				2	

C. ALTRES DADES

	P3	P4	P5	1r	2n	3r	4t	5è	6è	7è	8è	TOTAL
NENS AMB NECESSITATS EDUC. ESPECIALS												
NOMBRE D'USUARIS TRANSPORT ESCOLAR				1								1
NOMBRE D'USUARIS DEL MENJADOR ESCOLAR	1			1								2

GOMBREN, 20 de setembre de 1990.
EL DIRECTOR,

1

102 SOC

FULL D'ORGANITZACIO PEDAGOGICA CURS 1995-96 Full 1 - 1

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
Delegació Territorial d'Ensenyament
Girona
25.09.95 020659
Data Num. Hora
Registre d'entrada EC06E

Adreça : C. Carbasser, s/n
Telèfon : 731100
Inspect.: M. Pilar Sancho i Espigulé
Registre: 17001966

Centre C. P. "Hug de Mataplana"
17531 -GOMBREN

	PAR	PEG	DIR	EE	EF.	MUS	CAT	ALT	TOTAL
C. 95-96	0	1	0	0	0	0	0	0	1

A. MESTRES TUTORS(GRUPS) (no incloure substituts)

	Arees 2a.Et.	A	B	C	D	PARVULS P3	P4	P5	ENSENYAMENT PRIMARI 1r	2n	3r	4t	5è	6è	7è	8è	TOTA
CICLE INICIAL	MU CTC S MT- LSL -CL	DM	PD			1	2					1	1		1	2	8
TOTALS PER CURSOS.....						1	2					1	1		1	2	8

B. MESTRES NO TUTORS

						Funció al centre	Dep. set.	Hor.	Activitat tu a	b	c	d
PATRI URBAN	EF-CC-CS	MS	PP			ARTS-SUPORT	INS	15				
Mn MARTA CASTELLS	RL					RELIG	315	1/4				

C. ALTRES DADES

	P3	P4	P5	1r	2n	3r	4t	5è	6è	7è	8è	TOTA
NENS AMB NECESSITATS EDUC. ESPECIALS												
NOMBRE D'USUARIS TRANSPORT ESCOLAR												
NOMBRE D'USUARIS DEL MENJADOR ESCOLAR												

GOMBREN, 15 de setembre de 1995.
EL DIRECTOR / LA DIRECTORA,

C. P. HUG DE MATAPLANA
GOMBREN

P5è
103

Centre : CEIP Hug de Mataplana Localitat: Gombrèn Curs 96-97
Codi 17001966

Relació de mestres. Distribució de la matrícula

N. Mestres amb tutoria	Nivell Grup	Parvulari P3	P4	P5	C.I. 1r	2n	C.M. 1r	2n	C.S. 1r	2n	2n.E. --	8è	TOT.	Alum. NEE 1 2 3 4 5	Idioma A F X	Religió Ca Ev Ju Is
1 Urbón Gonzàlez, Marta	+N A												0			
2 Rodellas Sitjar, M.Neus	+N A		1	1					1	1		1	5		3 3	3*
Total alumnes		0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	5			

Centre : CEIP Hug de Mataplana Localitat: Gombrèn Curs 96-97
Codi 17001966

Relació de mestres

D.N.I.	Cognoms i nom		Niv.Grup	Càrrec	Situac	Títol acadèmic	Espec.	Acredit.	Dat.inc.	Observacions
43625480	Urbón Gonzàlez	Marta	+N A	CAP ES	PP	Prof.EGB	GEN.	DIP.MEST	01/09/91	Espec. Anglès i
90000628	Rodellas Sitjar	M.Neus	+N A	DIR	PD	Prof EGB	GEN.	DIP.MEST	01/09/92	DIR de la ZER C

ANNEX 8

Qüestionari "A", *Les característiques de les escoles rurals*

Universitat de Girona

Departament de Pedagogia

Benvolgut/ Benvolguda,

Actualment estic escrivint una tesi doctoral sobre **l'escola rural** a les comarques gironines tutoritzada pel professor Salomó Marquès. Els objectius d'aquesta tesi són, entre d'altres, conèixer a fons les característiques dels mestres, els alumnes i els pares dels alumnes; posar de manifest la problemàtica i les deficiències que pateix l'escola rural; donar a conèixer les potencialitats pedagògiques, didàctiques i socials d'aquest model escolar, etc.

Per poder obtenir aquesta informació, em cal la vostra col·laboració. Concretament, us demano que em respongueu amb la màxima honestedat els dos qüestionaris que us faig arribar. Les preguntes del **qüestionari A** tenen com a objectiu conèixer les característiques de l'escola (la plantilla actual, la infraestructura bàsica, l'estructura i composició de l'alumnat, etc.) i **l'ha de respondre el director o l'equip directiu del centre.** El **qüestionari B, adreçat a tots els mestres tutors[1] de l'escola,** pretén copsar el perfil actual dels mestres "rurals" (l'origen geogràfic, l'itinerari migratori, les perspectives de futur, etc.); l'opinió que es té de l'escola rural; el sistema de treball que s'utilitza dins de l' aula, etc.

Com podreu comprovar, ambdós qüestionaris són relativament extensos, i sé que us ocuparan un espai de temps considerable. Malgrat tot, crec que si la majoria el responeu, l'esforç que haureu fet no serà en va, perquè ens permetrà donar a conèixer amb la màxima exactitud la situació actual de l'escola rural de les nostres comarques. Espero que us hi engresqueu, i us agraeixo per endavant la vostra col.laboració. Rebeu una salutació cordial.

Jordi Feu i Gelis
Professor del Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona

Per a qualsevol dubte truqueu el telf. 27 01 67 // 41 83 46.

(1) Em refereixo a qualsevol mestre que tingui dedicació exclusiva i completa en aquesta escola i que a més, sigui tutor/responsable d'un grup-classe.

c/ Emili Grahit, 77
17071 Girona
Tel. (972) 41 83 00
Fax (972) 41 83 01

Instruccions per a repartir els qüestionaris

*** Les escoles que formin part d'una ZER**

- Els **directors de les ZER** rebran els qüestionaris de totes les escoles que formen part de la seva Zona (hi haurà un sobre per a cada una de les escoles) i tant aviat com sigui possible els repartiran entre els diferents centres.
- Els **directors de les escoles**, després de retirar els qüestionaris del model A, repartiran els qüestionaris del model B entre els mestres tutors o responsables de cada grup-classe (se sobreentén que els directors també han de respondre el qüestionari B) .

*** Les escoles que formen part d'un Agrupament Funcional (AF)**

- Els **directors dels AF** rebran els qüestionaris de totes les escoles que formen part del seu agrupament (hi haurà un sobre per a cada una de les escoles) i tant aviat com sigui possible els repartiran entre els diferents centres.
- Els **directors de les escoles**, després de retirar els qüestionaris del model A, repartiran els qüestionaris del model B entre els mestres tutors o responsables de cada grup-classe (se sobreentén que els directors també han de respondre el model A).

*** Les escoles que no estan integrades a cap ZER o AF**

- Els **directors de les escoles** rebran personalment els qüestionaris que els pertoca respondre.
- Els **directors de les escoles**, després de retirar els qüestionaris del model A, repartiran els qüestionaris del model B entre els mestres tutors o responsables de cada grup-classe (se sobreentén que els directors també han de respondre el model A).

Instruccions per a recollir els qüestionaris

*** Les escoles que formin part d'una ZER**

- Els mestres tutors lliuraran els qüestionaris al director de l'escola abans del 24 de gener.
- El director de l'escola lliurarà tots els qüestionaris (dins d'un sobre tancat) al director de la ZER abans del 27 de gener.
- Personalment em posaré en contacte amb els directors de les ZER abans del 29 de gener per recollir els qüestionaris de la Zona.

*** Les escoles que formen part d'un Agrupament Funcional**

- Els mestres tutors lliuraran els qüestionaris al director de l'escola abans del 24 de gener.
- El director de l'escola lliurarà tots els qüestionaris (dins d'un sobre tancat) al director de l' AF abans del 27 de gener.
- Personalment em posaré en contacte amb els directors dels AF abans del 29 de gener per recollir els qüestionaris.

*** Les escoles que no estan integrades a cap ZER o AF.**

- Els mestres tutors lliuraran el qüestionari al director de l'escola abans del 27 de gener.
- Personalment em posaré en contacte amb el director de l'escola abans del 29 de gener per recollir els qüestionaris.

LES CARACTERÍSTIQUES DE LES ESCOLES RURALS curs 1997-98

MODEL A (Enquesta adreçada al director/ equip directiu de l'escola)

Instruccions per a respondre aquesta enquesta

- Responeu, si us plau, aquest qüestionari considerant la realitat actual de la vostra escola (en les qüestions referides a altres cursos, ja s'indicarà oportunament)
- A tot arreu on trobeu una ratlla escriviu la resposta que us sembli convenient.
- A tot arreu on trobeu un quadret marqueu amb una "X" la resposta que us sembli convenient. (En cas que s'hagi de marcar més d'una "X" ja s'indicarà oportunament)
- Les dades obtingudes són confidencials

Dades específiques de l'escola

1-Nom de l'escola _____

2-Adreça:

Carrer_____

Nucli o barri _____

Municipi (ajuntament al qual pertany)____

_____

Comarca_____

Tel. _____

3-Any de creació (només si el sabeu) _____

4-Nombre d'anys que fa que l'escola funciona de manera ininterrompuda (només si ho sabeu)_____

Qüestions organitzatives

5- Quants mestres té la vostra escola a jornada completa? (ens referim als mestres de dedicació exclusiva en aquesta escola) _____

6- Té mestres itinerants la vostra escola?

- ☐ No. (passeu a la pregunta núm. 8)
- ☐ sí. Nombre de mestres itinerants ____

7-De quines especialitats són els mestres itinerants? (marqueu els quadrets que creieu convenient)

- ☐ música
- ☐ educació física
- ☐ llengua estrangera. De quina llengua?
  - ☐ anglès
  - ☐ francès
- ☐ educació especial
- ☐ altres _____

8- Considereu que la plantilla de professorat és suficient per cobrir les necessitats d'aquesta escola?

- ☐ sí
- ☐ no. Quin tipus de professorat us faria falta?

_____

_____

_____

9- Quins nivells educatius s'imparteixen en aquesta escola?

- ☐ educació infantil
- ☐ educació primària
- ☐ educació infantil i primària

10- La vostra escola forma part d'una ZER? *(en cas que formeu part d'una ZER i no estigueu reconeguts pel Departament d'Ensenya heu de respondre afirmativament)*

☐ no (passeu a la pregunta núm. 14)

☐ sí. Nom de la ZER_____

Des de quin curs en formeu part?_____

11- Quantes escoles formen part de la ZER ?(comptant-hi la vostra) _____

12- El fet que formeu part d'una ZER, us ha portat algun avantatge?

☐ no

☐ sí. Quins? (empleneu els quadres següents)

avantatge per als mestres	avantatge per a l'escola	avantatge per als alumnes

13- El fet que aquesta escola formi part d'una ZER, us ha portat algun inconvenient?

☐ no

☐ sí. Quins? (empleneu els quadres següents)

inconvenients per als mestres	inconvenients per als alumnes	inconvenients per al poble

14- La vostra escola forma part d'un Agrupament Funcional ?

☐ no. (passeu a la pregunta núm.18)

☐ sí. Nom de l'Agrupament Funcional (ens referim al nom que utilitza l'Administració)_____

Des de quin curs en forma part?____

15- Quantes escoles formen part de l'Agrupament Funcional? (comptant-hi la vostra) _____

16- El fet que aquesta escola formi part d'un Agrupament funcional, us ha portat algun avantatge?

☐ no.

☐ sí. Quins? (Empleneu els quadres següents)

avantatges per als mestres	avantatges per a l'escola	avantatges per als alumnes

17- El fet que aquesta escola formi part d'un Agrupament Funcional us ha portat algun inconvenient?

☐ no

☐ sí. Quins? (Empleneu els quadres següents)

inconvenients per als mestres	inconvenients per a l'escola	inconvenients per als alumnes

18- Hi ha algun motiu rellevant pel qual aquesta escola no formi part d'una ZER o d'un Agrupament Funcional

- ☐ no
- ☐ sí. Us fa res dir quin motiu ? _____

_____

_____

_____

_____

Emplaçament de l'escola

19- A quin medí es troba la vostra escola?

- ☐ a la plana
- ☐ a la muntanya
- ☐ a l'alta muntanya
- ☐ a la costa

20- On es troba l'escola?

- ☐ Al centre del poble
- ☐ Als afores. Preciseu la distància aproximada respecte al centre del poble: _____km.

21- Considereu que l'escola es troba ben situada ?

- ☐ no. Per què ?_____

  _____

  _____
- ☐ sí. Per què?_____

  _____

  _____

22- Quin és l'estat actual del tram de la xarxa viària que connecta la carretera principal amb la vostra l'escola?

- ☐ molt dolent
- ☐ dolent
- ☐ bo
- ☐ molt bo

23- **Només per a les escoles que fa més de 20 anys que es troben en el mateix emplaçament.** Per les referències que en teniu, com considereu que ha evolucionat la xarxa viària d'aquesta escola en els darrers 20 anys?

- ☐ ha empitjorat
- ☐ està igual
- ☐ ha millorat
- ☐ no ho sé

24- Quin tipus d'hàbitat predomina actualment al poble?

- ☐ concentrat
- ☐ disseminat (masies disperses)

Característiques de l'edifici

25-On es troba emplaçada la vostra escola?

- ☐ en mòduls prefabricats (cargolines o barracons)
- ☐ en un edifici provisional
- ☐ en un edifici definitiu

26- Quin és l'estat de conservació actual de l'edifici o dels mòduls prefabricats ?

- ☐ pèssim
- ☐ dolent
- ☐ regular
- ☐ bo
- ☐ molt bo

27- **Només per als que considereu que l'estat de conservació de l'escola és regular, dolent o pèssim.** Què cal fer per millorar-lo? Ordeneu-ho jeràrquicament, començant per allò que considereu més urgent.

_____

_____

_____

_____

28- **Només per a les escoles que fa més de 20 anys que es troben en el mateix edifici.** Per les referències que en teniu, com considereu que ha evolucionat l'estat de conservació de l'edifici en els darrers 20 anys?

- ☐ ha empitjorat
- ☐ està igual
- ☐ ha millorat
- ☐ no ho sé

Els espais del centre

Malgrat que l'escola rural tingui pocs espais on s'hi desenvolupin activitats específiques, tot seguit us demanem per aquesta qüestió amb l'objectiu de precisar els espais que disposeu i els espais que us fan falta.

29-Té porxo la vostra escola ? ☐ no
☐ sí

30- Quantes aules té l'escola? (ens referim als espais destinats a impartir classe) _____

31- Quantes aules feu servir actualment? _____ aules.

32- La vostra escola té una aula específica destinada únicament i exclusivament a:

biblioteca? ☐ sí.
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

música? ☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

gimnàs? ☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

teatre? ☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

laboratori ? ☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

informàtica? ☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

33- La vostra escola disposa d'un espai per a despatx?
☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari ?
☐ sí
☐ no

34- Té pati propi, l'escola?
☐ No (passeu a la qüestió núm. 38)
☐ Sí.

35- Quants m^2 té, aproximadament?____

36- Està envoltat per una tanca?
☐ sí
☐ no. Ho considereu necessari?
☐ sí
☐ no

37- Als alumnes més grans, malgrat el que estableix la llei, se'ls permet de sortir del recinte durant les hores d'esbarjo?
☐ no (passeu a la pregunta núm. 40)
☐ sí (passeu a la pregunta núm. 40)

38- Quin espai utilitzeu com a zona d'esbarjo?
☐ la plaça del poble
☐ el carrer
☐ un jardí, camp o bosc
☐ un parc infantil
☐ altres. Quins? _____

_____

_____

39- Considereu que és necessari disposar d'una zona d'esbarjo pròpia? (és a dir, que formi part del recinte escolar)
☐ sí
☐ no

40- A banda de l'edifici escolar i de la zona d'esbarjo, utilitzeu algun altre espai o local del **municipi** per fer-hi activitats escolars ?

☐ no
☐ sí.

Quins espais? Amb quina finalitat?

_____ _____
_____ _____
_____ _____

41- Utilitzeu algun altre espai o local de la resta de la **comarca** per fer-hi activitats escolars ?

☐ no
☐ sí.

Quins espais? Amb quina finalitat ?

_____ _____
_____ _____
_____ _____

Els serveis (llar d'infants, menjador, transport, etc)

42- Actualment hi ha llar d'infants en el vostre municipi?

☐ no.(passeu a la qüestió núm. 50)
☐ sí.

43-Des de quin any funciona la llar d'infants? (només si ho sabeu) _____

44- Qui és el propietari de la llar?

☐ una entitat pública
☐ una entitat privada

45- La llar d'infants es troba ubicada en el mateix nucli o barri on hi ha la vostra escola?

☐ sí
☐ no

46- La llar d'infants es troba ubicada en el mateix edifici on hi ha la vostra escola?

☐ sí. Ho considereu un avantatge? Per què ?

_____
_____
_____
_____

☐ no. Ho considereu un avantatge? Per què ?

_____
_____
_____
_____

47- Feu alguna reunió conjunta amb les professionals de la llar amb l'objectiu de coordinar-vos?

☐ no
☐ sí

48- Feu alguna activitat escolar o extraescolar conjuntament?

☐ no
☐ sí

49- En cas que la vostra escola formi part d'una ZER, les professionals de la llar d'infants assisteixen a les reunions de la ZER?

☐ Sí
☐ No

50- La vostra escola ofereix servei de menjador?

☐ no. Ho considereu necessari?
  ☐ sí (passeu a la qüestió núm.52)
  ☐ no(passeu a la qüestió núm.52)
☐ sí. On es dina?
  ☐ a la mateixa escola. Hi ha una aula específica només per a menjar-hi? ☐ sí ☐ no
  ☐ a la fonda. Ho considereu un inconvenient? ☐ sí ☐ no
  ☐ a un altre lloc. A quin ? _____
  _____

51- Quants alumnes es queden a dinar regularment?
_____

52- La vostra escola disposa de transport escolar diari?

☐ no. Ho considereu necessari?

☐ No (passeu a la qüestió núm. 54)

☐ Sí (passeu a la qüestió núm..54)

☐ sí. Quants alumnes l'utilitzen? _____

53- Aproximadament quant hi està l'alumne que més tarda a arribar a l'escola amb el transport escolar? _____ minuts.

54- **Pregunta adreçada a totes les escoles que tenen alumnes els quals són transportats a l'escola per la família o els veïns.** Aproximadament quant hi està l'alumne que més triga a arribar a l'escola ? ____minuts.

55- Tots els alumnes de l'escola tenen el mateix horari d'entrada ?

☐ no

☐ sí

56- Quin és l'horari habitual del centre?

matins, de ____ a ____

tardes, de ____ a ____

57- La vostra escola se cedeix a particulars o a institucions (tant públiques com privades) perquè si facin **cursos o cursets** relacionats amb algun aspecte educatiu?

☐ No (passeu a la qüestió núm. 59)

☐ sí.

58- Quins cursos es fan a la vostra escola? (marqueu tantes caselles com us sembli)

☐ cursos d'adults

☐ cursos de llengua catalana adreçats a la gent del poble

☐ cursos de llengua estrangera adreçats a la gent del poble/alumnes de l'escola

☐ cursos d'informàtica adreçats a la gent del poble/ alumnes de l'escola

☐ cursos de formació del professorat

☐ altres cursos _____

59- Les entitats del poble utilitzen el complex escolar (l'edifici escolar més el pati en cas que en tingui) per fer-hi activitats **esportives, de lleure o recreatives**?

☐ no

☐ sí. Quines entitats?

_____

_____

_____

_____

Dades generals dels alumnes que assisteixen a l'escola. Estructura i composició de l'alumnat

(recordeu que les dades han de fer referència al curs 1997-98)

60- Nombre d'alumnes segons el nivell educatiu

	infantil			C. inicial		C. mitjà		C Sup.		
	P3	P4	P5	1r	2n	3r	4t	5è	6è	Total
NENS										
NENES										

61- Estructura de l'alumnat segons el **lloc de naixement** (procureu ser tan rigorosos com pugueu)

lloc de naixement	**nº d'alumnes**
alumnes nascuts al mateix municipi	
alumnes nascuts en un altre municipi de la comarca	
alumnes nascuts en un municipi de la resta de comarques de Catalunya	
alumnes nascuts en un municipi de la resta de l'Estat espanyol	
alumnes nascuts en un municipi de la resta de la Unió Europea	
alumnes nascuts al continent africà	
alumnes nascuts a altres llocs (especifiqueu-los):	
TOTAL D'ALUMNES de L'ESCOLA	

62- Del total d'alumnes matriculats, n'hi ha algun que actualment **visqui** en un municipi diferent de l'escola ?

☐ no (passeu a la qüestió núm. 64)

☐ sí. Digueu a quin municipi viuen i preciseu si hi tenen escola .

Empleneu el quadre següent.

Municipi on viuen	Nombre d'alumnes que viuen al municipi esmentat	Té escola el municipi on viuen els alumnes? esmentats ? si/no
Vall de Bianya	3	no

63- A parer vostre, perquè hi ha alumnes d'altres municipis que vénen a la vostra escola?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

64- Hi ha algun alumne en edat escolar (3 a 12 anys) del poble que estigui matriculat en una altra escola?

(ens referim a una escola ubicada en un altre poble)

☐ no

☐ sí. A què ho atribuïu?

_____

_____

_____

_____

_____

Relació de l' escola amb l'APA, amb els exalumnes, i amb el poble.

65- Existeix APA a l'escola?

☐ no (passeu a la qüestió núm 70)

☐ sí

66- L'APA de l'escola ha organitzat o pensa organitzar alguna **activitat escolar** al llarg del curs 1997-98 (ens referim a activitats adreçades als alumnes i desenvolupades dins de l'horari escolar) ?

☐ no

☐ sí

67- L'APA de l'escola ha organitzat o pensa organitzar alguna **activitat extra-escolar** al llarg del curs 1997-98 adreçada als alumnes ?

☐ no

☐ sí. Quines ? _____

_____

_____

_____

68- L'APA de l'escola ha organitzat o pensa organitzar alguna activitat al llarg del curs 1997-98 **adreçada a tot el poble** ?

☐ no

☐ sí. Quines ? _____

_____

_____

_____

69- Globalment, quin grau de col·laboració té l'APA amb l'escola?

☐ Molt baix

☐ Baix

☐ Alt

☐ Molt alt

70- La vostra escola manté algun tipus de relació amb els exalumnes?

☐ no

☐ sí. En què es constata? (marqueu tantes caselles com creieu convenient)

☐ ens ajuden en les activitats escolars

☐ ens ajuden en les activitats extraescolars

☐ altres

_____

_____

_____

71- La vostra escola organitza generalment -a nivell individual o bé juntament amb altres entitats- activitats per al poble ? (ens referim a activitats destinades als pares, avis, veïns, etc.)

☐ no

☐ sí.

72- La vostra escola (ens referim al conjunt de l'alumnat més el mestre) assisteix a les activitats que prepara L'Ajuntament o qualsevol altra entitat del poble? (només responeu- ho en cas que L'Ajuntament o altres entitats organitzin activitats)

☐ no.

☐ Sí. A quines activitats assisteix?

_____

_____

_____

_____

_____

Relació de l'escola amb L'Ajuntament i amb el Consell Comarcal

73- L'Ajuntament es fa càrrec de les despeses següents?

telèfon ? ☐ no ☐ sí

aigua? ☐ no ☐ sí

calefacció? ☐ no ☐ sí

neteja? ☐ no ☐ sí

reparacions? ☐ no ☐ sí

74- L'Ajuntament es fa càrrec d'alguna altra despesa com per exemple: llibres de text, menjador, colònies, material ? (només contesteu-la en la mesura que ho pagui a tots els nens de l'escola)

☐ no

☐ sí. De quines despeses es fa càrrec?

_____

_____

_____

75- Recordeu la subvenció que va destinar a l'escola el curs passat?

☐ no

☐ sí. Quina quantitat? _____ Ptes

76- Globalment, com qualificaríeu la relació que teniu amb L'Ajuntament?

☐ pèssima

☐ dolenta

☐ normal

☐ bona

☐ molt bona

77- En quin grau considereu que s'implica l'Ajuntament en aquesta escola ?

☐ gens

☐ poc

☐ normal

☐ molt

78- Teniu algun tipus de relació amb el Consell Comarcal ?

☐ no (passeu a la qüestió núm. 81)

☐ sí.

79- Rebeu algun tipus d'ajuda per part del Consell Comarcal?

☐ no

☐ sí. En què consisteix? (especifiqueu si es tracta d'una ajuda econòmica o d'un altre tipus, i determineu-ne la finalitat)

tipus d'ajuda	finalitat
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

80- Com qualificaríeu la relació que teniu amb el Consell Comarcal ?

☐ molt dolenta
☐ bastant dolenta
☐ normal
☐ bastant bona
☐ molt bona

81- A banda dels diners que us pugui donar el vostre Ajuntament, el Consell Comarcal i el Departament d'Ensenyament, disposeu d'alguna altra font de finançament?

☐ no
☐ sí. D'on prové? _____

Contactes amb els EAP i CRP i altres institucions educatives

82- Al llarg d'aquest curs heu sol·licitat alguna mena de suport a l'EAP?

☐ no
☐ sí. S'ha fet efectiu? ☐ no
☐ sí

83- Teniu contacte amb el Centre de Recursos?

☐ no
☐ sí. De quin tipus?

_____
_____
_____
_____

84- Teniu contacte amb el Seminari d'Escola Rural de les comarques gironines?

☐ no
☐ sí. De quin tipus?

_____
_____
_____
_____

85- Teniu contacte amb el Secretariat d'Escola Rural de Catalunya?

☐ No
☐ Sí. De quin tipus?

_____
_____
_____

Futur que preveieu per a l'escola

86- En un futur immediat (entre 1 i 4 anys), com us sembla que evolucionarà aquesta escola?

☐ incrementarà el nombre d'alumnes
☐ mantindrà el nombre actual d'alumnes
☐ disminuirà el nombre d'alumnes
☐ es tancarà

87- Com expliqueu l'opció que acabeu d'escollir?_____
_____
_____
_____

Dades bàsiques sobre el poble

88- Quins serveis hi ha al poble? (marqueu tantes caselles com us sembli)

☐ assistència mèdica. Cada quan es pot fer ús d'aquest servei?
  ☐ 5 dies per setmana
  ☐ entre 4 i 3 dies per setmana
  ☐ entre 2 i 1 dies per setmana

☐ fondes. Cada quan es pot fer ús d'aquest servei?
  ☐ tota la setmana (de dilluns a diumenge)
  ☐ només els caps de setmana
  ☐ altres _____

☐ Correus. Cada quan es pot fer ús d'aquest servei?

- ☐ 5 dies per setmana
- ☐ entre 4 i 3 per setmana
- ☐ entre 2 i 1 per setmana

☐ transport públic. Cada quan es pot fer ús d'aquest servei?

- ☐ cada dia de la setmana (de dilluns a diumenge)
- ☐ 5 dies per setmana
- ☐ entre 4 i 3 dies per setmana
- ☐ entre 2 i 1 dies per setmana

89- Actualment, si una família vol venir a viure a aquest poble, considereu que pot trobar habitatges (cases, pisos, masos, etc.) en bones condicions ?

- ☐ sí
- ☐ no
- ☐ sí, amb certa facilitat
- ☐ sí, amb certa dificultat

90- Actualment s'estan construint habitatges en aquest poble?

- ☐ no
- ☐ sí

Altres

91. Té ordinador l'escola?

- ☐ no
- ☐ sí. Quants? _____

92. Te fotocopiadora l'escola?

- ☐ no
- ☐ sí

Comentari personal

En cas que vulgueu fer algun comentari o observació sobre el qüestionari, podeu fer-ho aquí.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Moltes gràcies per la vostra col·laboració

ANNEX 9

Qüestionari "B", *Les característiques de les escoles rurals*

Universitat de Girona
Departament de Pedagogia

Benvolgut/ Benvolguda,

Actualment estic escrivint una tesi doctoral sobre **l'escola rural** a les comarques gironines tutoritzada pel professor Salomó Marquès. Els objectius d'aquesta tesi són, entre d'altres, conèixer a fons les característiques dels mestres, els alumnes i els pares dels alumnes; posar de manifest la problemàtica i les deficiències que pateix l'escola rural; donar a conèixer les potencialitats pedagògiques, didàctiques i socials d'aquest model escolar, etc.

Per poder obtenir aquesta informació, em cal la vostra col·laboració. Concretament, us demano que em respongueu amb la màxima honestedat els dos qüestionaris que us faig arribar. Les preguntes del **qüestionari A** tenen com a objectiu conèixer les característiques de l'escola (la plantilla actual, la infraestructura bàsica, l'estructura i composició de l'alumnat, etc.) i **l'ha de respondre el director o l'equip directiu del centre.** El **qüestionari B, adreçat a tots els mestres tutors[1] de l'escola,** pretén copsar el perfil actual dels mestres "rurals" (l'origen geogràfic, l'itinerari migratori, les perspectives de futur, etc.); l'opinió que es té de l'escola rural; el sistema de treball que s'utilitza dins de l' aula, etc.

Com podreu comprovar, ambdós qüestionaris són relativament extensos, i sé que us ocuparan un espai de temps considerable. Malgrat tot, crec que si la majoria el responeu, l'esforç que haureu fet no serà en va, perquè ens permetrà donar a conèixer amb la màxima exactitud la situació actual de l'escola rural de les nostres comarques. Espero que us hi engresqueu, i us agraeixo per endavant la vostra col.laboració. Rebeu una salutació cordial.

Jordi Feu i Gelis
Professor del Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona

Per a qualsevol dubte truqueu el telf. 27 01 67 // 41 83 46.
(1) Em refereixo a qualsevol mestre que tingui dedicació exclusiva i completa en aquesta escola i que a més, sigui tutor/responsable d'un grup-classe.

c/ Emili Grahit, 77
17071 Girona
Tel. (972) 41 83 00
Fax (972) 41 83 01

Instruccions per a repartir els qüestionaris

*** Les escoles que formin part d'una ZER**

- Els **directors de les ZER** rebran els qüestionaris de totes les escoles que formen part de la seva Zona (hi haurà un sobre per a cada una de les escoles) i tant aviat com sigui possible els repartiran entre els diferents centres.
- Els **directors de les escoles**, després de retirar els qüestionaris del model A, repartiran els qüestionaris del model B entre els mestres tutors o responsables de cada grup-classe (se sobreentén que els directors també han de respondre el qüestionari B) .

*** Les escoles que formen part d'un Agrupament Funcional (AF)**

- Els **directors dels AF** rebran els qüestionaris de totes les escoles que formen part del seu agrupament (hi haurà un sobre per a cada una de les escoles) i tant aviat com sigui possible els repartiran entre els diferents centres.
- Els **directors de les escoles**, després de retirar els qüestionaris del model A, repartiran els qüestionaris del model B entre els mestres tutors o responsables de cada grup-classe (se sobreentén que els directors també han de respondre el model A).

*** Les escoles que no estan integrades a cap ZER o AF**

- Els **directors de les escoles** rebran personalment els qüestionaris que els pertoca respondre.
- Els **directors de les escoles**, després de retirar els qüestionaris del model A, repartiran els qüestionaris del model B entre els mestres tutors o responsables de cada grup-classe (se sobreentén que els directors també han de respondre el model A).

Instruccions per a recollir els qüestionaris

*** Les escoles que formin part d'una ZER**

- Els mestres tutors lliuraran els qüestionaris al director de l'escola abans del 24 de gener.
- El director de l'escola lliurarà tots els qüestionaris (dins d'un sobre tancat) al director de la ZER abans del 27 de gener.
- Personalment em posaré en contacte amb els directors de les ZER abans del 29 de gener per recollir els qüestionaris de la Zona.

*** Les escoles que formen part d'un Agrupament Funcional**

- Els mestres tutors lliuraran els qüestionaris al director de l'escola abans del 24 de gener.
- El director de l'escola lliurarà tots els qüestionaris (dins d'un sobre tancat) al director de l' AF abans del 27 de gener.
- Personalment em posaré en contacte amb els directors dels AF abans del 29 de gener per recollir els qüestionaris.

*** Les escoles que no estan integrades a cap ZER o AF.**

- Els mestres tutors lliuraran el qüestionari al director de l'escola abans del 27 de gener.
- Personalment em posaré en contacte amb el director de l'escola abans del 29 de gener per recollir els qüestionaris.

LES CARACTERÍSTIQUES DELS MESTRES i VALORACIONS RESPECTE DIFERENTS ASPECTES DE L'ESCOLA RURAL

MODEL B (Enquesta adreçada a tots els mestres que estan a jornada completa a la mateixa escola)

Instruccions per a respondre aquesta enquesta

- Responeu, si us plau, aquest qüestionari considerant la realitat del curs 1997-98 (en les qüestions referides a altres cursos ja s'indicarà oportunament).
- A tot arreu on trobeu una ratlla, escriviu la resposta que us sembli convenient.
- A tot arreu on trobeu un quadret, marqueu amb una "X" la resposta que us sembli convenient. (En cas que s'hagi de marcar més d'una "X" ja s'indicarà oportunament).
- Les dades obtingudes són confidencials i en cap cas no es donarà a conèixer el vostre nom. Tot i això, naturalment, podeu abstenir-vos de posar el vostre nom i cognoms.

Dades personals origen geogràfic i itinerari migratori

1- Nom i cognoms de qui respon l'enquesta

_____

2- Edat _____

3- Sexe: ☐ home
☐ dona

Origen geogràfic i itinerari migratori

4- On vàreu néixer?

Nom del poble o ciutat :_____

Comarca (només per als que hagin nascut a Catalunya)_____

Província _____

Comunitat autònoma _____

5- Aproximadament quants habitants tenia el poble o ciutat on vàreu néixer ?

☐ menys de 500
☐ entre 500 i 1.000 habitants
☐ entre 1.001 i 3.000 habitants
☐ entre 3.001 i 5.000 habitants
☐ entre 5.001 i 10.000 habitants
☐ entre 10.001 i 25.000 habitants
☐ més de 25.000 habitants

6- Quina era l'activitat econòmica principal del poble o ciutat on vàreu néixer?(només si ho recordeu.)

☐ la pesca
☐ l'agricultura i a la ramaderia
☐ la indústria
☐ els serveis
☐ altres. Especifiqueu-les _____

7- Actualment viviu en el mateix municipi on vàreu néixer?

☐ Sí
☐ No. A quin municipi viviu actualment ?

Nom del municipi :_____

comarca_____

província _____

8- El municipi on viviu actualment coincideix amb el de l'escola on treballeu?

☐ Sí . Hi ha algun motiu especial pel qual visqueu en el mateix municipi on hi ha l'escola? (en cas afirmatiu, especifiqueu-ho si no us fa res)_____

_____

_____

☐ No. Hi ha algun motiu especial pel qual visqueu en un altre municipi? (en cas afirmatiu, expliqueu-lo si no us fa res)

_____

_____

_____

Característiques i records de l'escola on vàreu fer l'ensenyament primari.

***Les qüestions compreses entre la núm 9 i la núm.13 només les han de respondre les persones que varen fer l'ensenyament elemental a la mateixa escola.**

9- A quin municipi vàreu rebre l'ensenyament elemental ?

- ☐ Al mateix municipi on vaig néixer (passeu a la qüestió núm. 12)
- ☐ A un altre municipi

10- Aproximadament quants d'habitants tenia el municipi on vàreu rebre l'ensenyament elemental? (només si ho recorda)

- ☐ menys de 500
- ☐ entre 500 i 1.000 habitants
- ☐ entre 1.001 i 3.000 habitants
- ☐ entre 3.001 i 5.000 habitants
- ☐ entre 5.001 i 10.000 habitants
- ☐ entre 10.001 i 25.000 habitants
- ☐ més de 25.000 habitants

11- Quina era l'activitat econòmica principal del poble o ciutat on vàreu anar a escola? (només si ho recordeu.)

- ☐ la pesca
- ☐ l'agricultura i a la ramaderia
- ☐ la indústria
- ☐ els serveis
- ☐ altres. Especifiqueu-les _____

12- Pel que fa a l'organització, com era l'escola?

- ☐ era una escola unitària (escola de nens o nenes en una sola classe i amb un sol mestre)
- ☐ era una escola graduada incompleta (escola amb menys d'una classe per a cada un dels cursos)
- ☐ era una *escuela nacional* o graduada completa (escola amb una classe per a cada un dels cursos)

13- Es tractava d'una escola pública o privada?

- ☐ escola pública
- ☐ escola privada
- ☐ escola concertada o subvencionada

14- Quin record personal guardeu de l'escola on vàreu rebre l'ensenyament elemental?

- ☐ molt dolent
- ☐ dolent
- ☐ normal
- ☐ bo
- ☐ molt bo

15- Com expliqueu la resposta anterior?

_____

_____

_____

_____

_____

Característiques de l'escola/aula on treballeu actualment

16- Escola on treballeu actualment:

nom de l'escola_____

nucli o localitat_____

municipi (ajuntament)_____

comarca_____

17- Actualment de quins cursos sou tutor/responsable? (marqueu tantes caselles com us sembli convenient. Recordeu que la resposta fa referència al curs 1997-98)

P3	P4	P5	1r	2n	3r	4t	5è	6è

18- Com valoreu el fet de tenir més d'un curs a la vostra responsabilitat ?(marqueu tantes caselles com us sembli convenient)

- ☐ és un avantatge per als mestres
- ☐ és un inconvenient per als mestres
- ☐ és un avantatge per als alumnes
- ☐ és un inconvenient per als alumnes

19- Actualment, quants alumnes teniu a la vostra aula ? (ens referim a l'aula de la qual sou tutor o responsable) _____ alumnes.

20- Considereu que és un nombre raonable per dur a terme una educació de qualitat?

☐ sí
☐ no

21- En cas que aquesta escola augmentés considerablement el nombre d'alumnes, us estimaríeu més mantenir l'estructura organitzativa actual o bé preferiríeu adoptar la de les escoles graduades? (Recordeu que les escoles graduades tenen una aula per a cada un dels 6 *cursos* de primària i per als 3 *cursos* d'infantil, i un professor tutor per a cada un dels cursos).

☐ m'estimaria més per mantenir l'estructura organitzativa actual
☐ preferiria adoptar la de les escoles graduades

22- **Només per als mestres de les escoles que no siguin unitàries.** En quins grups d'alumnes desenvolupeu la vostra activitat docent?

☐ Només amb el grup d'alumnes del qual sóc tutor/responsable
☐ Amb el grup d'alumnes del qual sóc tutor/ responsable i amb d'altres grups de l'escola

Nivell d'estudis i titulacions personals

23- Anomeneu els estudis universitaris que teniu acabats en el moment de respondre l'enquesta.

Diplomatures

_____
_____

Llicenciatures

_____
_____

Doctorats, màsters o postgraus

_____
_____

24- Actualment esteu cursant algun altre estudi universitari?

☐ No
☐ Sí. Esmenteu els estudis superiors que esteu cursant actualment :

Diplomatures

_____
_____

Llicenciatures

_____
_____

Doctorats, màsters o postgraus

_____
_____

Experiència professional com a mestre, situació actual i perspectives de futur

25- Quants anys fa que exerciu de mestre de manera ininterrompuda? _____

26- Quants anys fa que exerciu de mestre a l'escola on treballeu actualment? _____

27- **Només per als mestres que des del curs 1990/91 fins a ara hagin canviat d'escola.** Indiqueu les escoles on heu treballat només com a mestre tutor des del curs 1990/91 fins al dia d'avui tot completant el quadre que ve a continuació (*no considereu aquelles escoles on hagueu fet una substitució*). Comenceu per l'escola que vàreu deixar primer. (Si l'escola era rural posa-hi una R; si era graduada, una G. Vegeu l'exemple.)

NOM DE L'ESCOLA	MUNICIPI Ajuntament	Nombre d'habitants (aproximat)	RURAL O GRADUADA	nombre de cursos que hi vàreu romandre com a mestre
Castanyer	Sant Joan	3.000	G	2

← exemple

28- Per quin motiu feu de mestre en aquesta escola rural? (esmenteu el motiu principal)

_____

_____

_____

29- Esteu globalment satisfet/a de l'escola on treballeu?

- ☐ gens
- ☐ poc
- ☐ força
- ☐ molt

30- En quina situació laboral us trobeu actualment?

- ☐ substitució
- ☐ interinatge
- ☐ funcionari :
  - ☐ amb pràctiques
  - ☐ amb plaça provisional. Actualment esteu en comissió de serveis?
    - ☐ no
    - ☐ sí
  - ☐ amb plaça definitiva. Actualment esteu en comissió de serveis?
    - ☐ no
    - ☐ sí. En quin municipi teniu la plaça definitiva?

      _____

      . En quin tipus d'escola teniu la plaça definitiva?
      - ☐ en una escola rural
      - ☐ en una escola graduada

31- En un futur immediat (entre 1 i 4 anys) teniu intenció de deixar el centre on esteu treballant actualment?

- ☐ ns (no ho sé. Passeu a la qüestió núm. 34)
- ☐ No m'ho he plantejat (Passeu a la qüestió núm.34)
- ☐ no (Passeu a la qüestió núm. 34)
- ☐ sí

32- Per quina de les opcions següents opteu?

- ☐ per un altre centre de primària. A quin tipus d'escola us agradaria anar?
  - ☐ a una escola rural.
  - ☐ a una escola graduada.
- ☐ per un centre de secundària.
- ☐ altres _____

33- Quins són els motius principals que us han portat a decidir-vos per deixar el centre actual?

_____

_____

_____

_____

_____

Plataformes professionals, cíviques i polítiques de les quals formeu part

34- Actualment sou militant d'algun partit polític?

- ☐ nc (no ho contesto)
- ☐ no
- ☐ sí Us fa res dir quin ? _____

35- Actualment formeu part d'algun sindicat?

- ☐ nc
- ☐ no
- ☐ si .Us fa res dir quin ?_____

36- Actualment formeu part d'algun moviment de mestres de caràcter no sindical?

- ☐ nc
- ☐ no
- ☐ sí.Us fa res dir quins? _____

37- Actualment formeu part d'alguna ONG, entitat o associació que no hagueu esmentat anteriorment?

- ☐ nc
- ☐ no
- ☐ sí.Us fa res dir quines ?_____

_____

_____

_____

Els punts forts i els punts febles de l'escola rural respecte a l'escola graduada. L'escola rural i la Reforma.

38/39- Considereu que l'escola rural té avantatges respecte a l'escola graduada?

- ☐ ns (no ho sé)
- ☐ no
- ☐ sí. Quins avantatges? (anoteu els quatre avantatges principals començant pel més important)

_____
_____
_____
_____

40- Considereu que l'escola rural té inconvenients respecte a l'escola graduada?

- ☐ ns
- ☐ no
- ☐ sí. Quins (anoteu els quatre inconvenients principals començant pel més important)

_____
_____
_____
_____

41- Globalment, com considereu que afecta la Reforma a l'escola rural?

- ☐ negativament
- ☐ positivament
- ☐ ns (no ho sé)

L'escola rural durant la formació inicial. Principals dificultats

42- Durant el temps que vàreu estudiar magisteri us van parlar de l'escola rural?

- ☐ no ho recordo (passeu a la qüestió núm. 46)
- ☐ no (passeu a la qüestió núm . 46)
- ☐ sí

43- Us en van parlar en moltes assignatures o en unes quantes?

- ☐ en moltes assignatures
- ☐ en unes quantes assignatures

44- Us en van parlar extensament o breument?

- ☐ extensament
- ☐ amb brevetat
- ☐ no ho puc generalitzar. Depenia de l'assignatura

45- Us en van parlar positivament o negativament?

- ☐ positivament
- ☐ negativament
- ☐ no ho puc generalitzar. Depenia de l'assignatura

46- Quines foren les dificultats principals que vàreu trobar quan vàreu treballar per primera vegada en una escola rural? Comenceu per la dificultat principal.

_____
_____
_____
_____

47- Considereu que durant la formació inicial s'ha de parlar específicament de l'escola rural?

- ☐ no
- ☐ sí. En quin tipus d'assignatures considereu que se n'ha de parlar?
  - ☐ Només en assignatures troncals i obligatòries (assignatures que ha de fer tothom)
  - ☐ Només en assignatures optatives (assignatures que escull lliurament l'alumne en funció dels seus interessos)
  - ☐ En assignatures troncals i obligatòries, i en assignatures optatives

48- Quins autors/es (pedagogs, pensadors, etc.) us han estat significatius per a comprendre la realitat de l'escola rural? (només respongui-ho si ho considereu oportú)

_____
_____
_____
_____

Activitats relacionades amb l'escola rural

49- Malgrat el poc temps que disposeu, heu tingut ocasió de realitzar alguna recerca sobre l'escola rural ?

- ☐ No
- ☐ Sí

50- Heu pogut escriure algun article referit a l'escola rural ?

- ☐ No
- ☐ Sí

51- Heu pogut dur a terme alguna innovació educativa a l'escola rural?

- ☐ No
- ☐ Sí

52- Heu pogut elaborar material didàctic per a l'escola?

- ☐ No
- ☐ Sí

53- Heu pogut assistir a alguna de les Jornades d'Escola Rural?

- ☐ No
- ☐ Sí. A quantes Jornades? _____

Agents interventors en el currículum escolar

54- Al llarg del curs 97-98, els alumnes del vostre grup classe us han proposat d'introduir algun tema dins del currículum escolar ?

- ☐ No
- ☐ Sí. S'ha tingut present?
  - ☐ No
  - ☐ Sí

55- Al llarg del curs 97-98, l'APA (en cas que n'hi hagi) us ha proposat d'introduir algun tema dins del currículum escolar ?

- ☐ No
- ☐ Sí. S'ha tingut present?
  - ☐ No
  - ☐ Sí

56- Al llarg del curs 97-98, algun pare us ha proposat d'introduir algun tema dins del currículum escolar ?

- ☐ No
- ☐ Sí. S'ha tingut present?
  - ☐ No
  - ☐ Sí

57- Al llarg del curs 97-98, l'Ajuntament us ha proposat d'introduir algun tema dins del currículum escolar ?

- ☐ No
- ☐ Sí. S'ha tingut present?
  - ☐ No
  - ☐ Sí

58-Actualment, en les explicacions i activitats que oferiu als alumnes hi feu entrar la cultura local de l'alumne? (ens referim fonamentalment a l'entorn social i natural de l'alumne)

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, amb una certa freqüència

Agents interventors en la pràctica educativa

59- Al llarg del curs 97-98, els veïns del poble s'han fet càrrec o pensen fer-se càrrec d'alguna activitat escolar ? (organització d'un taller, explicació d'algun tema, etc. dins de l'horari habitual de classe)

- ☐ Sí
- ☐ No

60- Al llarg del curs 97-98, alguna persona de fora del poble s'ha fet càrrec o pensa fer-se càrrec d'alguna activitat escolar ? (organització d'un taller, explicació d'algun tema, etc. dins de l'horari habitual de classe)

- ☐ Sí
- ☐ No

Sistema de treball i dinàmica escolar

61- Actualment, de quina manera agrupeu els alumnes del vostre grup-classe a l'hora de desenvolupar l'activitat educativa? (marqueu tantes caselles com us sembli convenient)

- ☐ Els agrupo segons l'edat
- ☐ Els agrupo segons el nivell assolit
- ☐ Els agrupo segons el cicle al qual pertanyen
- ☐ Els agrupo segons l'activitat que ells escullen

62- Durant aquest curs, la distribució les activitats escolars setmanals variarà o sempre seguirà el mateix horari?

- ☐ variarà
- ☐ seguirà el mateix horari

63- Durant aquest curs heu utilitzat o penseu utilitzar els *contractes de treball* amb els alumnes del vostre grup-classe? (per contracte de treball entenem l'acord establert entre el mestre i l'alumne/s respecte el treball que cal realitzar al llarg del dia o setmana)

- ☐ No
- ☐ Sí, els utilitzo esporàdicament
- ☐ Sí, els utilitzo regularment

64- Durant aquest curs heu utilitzat o penseu utilitzar sistemes autocorrectius?

- ☐ No
- ☐ Sí, els utilitzo esporàdicament
- ☐ Sí, els utilitzo regularment

65- Qui estipula les normes i regles bàsiques que s'han de respectar a l'aula?

- ☐ Les estableix el mestre
- ☐ Les estableix el mestre conjuntament amb els alumnes

66- Qui decideix les sancions o càstigs que s'apliquen als alumnes quan infringeixen les normes o regles establertes?

- ☐ El mestre
- ☐ El mestre, conjuntament amb els alumnes

Responsabilitats dels alumnes

67- Aquest curs, els alumnes del vostre grup classe tenen assignades algun tipus de responsabilitats com per exemple: encarregat d'ordre, de finestres, de calefacció, de la pissarra, etc.?

- ☐ No
- ☐ Sí, només uns quants alumnes
- ☐ Sí, tots els alumnes del grup classe

68- Aquest curs, els alumnes del vostre grup classe col·laboren en l'organització d'activitats escolars? (activitats desenvolupades dins de l'horari escolar)

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, regularment

69- Aquest curs, els alumnes del vostre grup classe col·laboren en l'organització d'activitats extra-escolars? (activitats extraordinàries adreçades als alumnes de l'escola)

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, regularment

70- Aquest curs, els alumnes del vostre grup classe col·laboren en l'organització d'activitats per a tota la gent del poble? (només responeu-ho en cas que l'escola organitzi activitats per a tota la gent del poble)

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, regularment

71- Actualment, els alumnes de més edat col·laboren en la tasca docent tot ensenyant als companys més petits?

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, regularment

Grau d'interacció entre l'alumnat i el mestre

72-A parer vostre, quin grau d'interacció (comunicació) es produeix entre els alumnes del vostre grup classe dins de l'aula?

- ☐ Molt baix
- ☐ baix
- ☐ alt
- ☐ Molt alt

73- A parer vostre, quin grau d'interacció (comunicació) es produeix entre els alumnes del vostre grup classe fora de l'escola?

- ☐ no existeix
- ☐ Molt baix
- ☐ baix
- ☐ alt
- ☐ Molt alt

74- A parer vostre, quin grau d'interacció (comunicació) es produeix entre els alumnes del vostre grup classe i el mestre (és a dir, vostè) en el decurs de la jornada escolar?

- ☐ Molt baix
- ☐ baix
- ☐ alt
- ☐ Molt alt

75- A parer vostre, quin grau d'interacció (comunicació) es produeix entre els alumnes del vostre grup classe i el mestre fora de l'escola?

- ☐ no existeix
- ☐ Molt baix
- ☐ baix
- ☐ alt
- ☐ Molt alt

76- A l'hora de definir els alumnes del vostre grup classe, amb quina de les opcions següents us identifiqueu?

- ☐ Els alumnes del meu grup classe són molt problemàtics
- ☐ Els alumnes del meu grup classe són poc problemàtics
- ☐ Els alumnes del meu grup classe no són gens problemàtics

Aprofitament de l'espai escolar

77- Els alumnes del vostre grup classe utilitzen l'escola fora de l'horari escolar?

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, regularment

78- Els alumnes del vostre grup classe utilitzen el pati escolar (o l'espai destinat a pati) fora de l'horari escolar?

- ☐ No
- ☐ Sí, esporàdicament
- ☐ Sí, regularment

Altres

79- Assistiu a títol personal a les festes del poble ?

- ☐ No hi assisteixo mai
- ☐ Hi assisteixo esporàdicament
- ☐ Hi assisteixo sovint
- ☐ Hi assisteixo sempre

Opinions diverses sobre l'escola rural de Catalunya.

Responeu les preguntes que vénen tot seguit tenint en compte el vostre bagatge professional i personal.

80- A partir del que sabeu, com considereu que ha evolucionat el conjunt de l'escola rural catalana en els darrers 20 anys?

- ☐ globalment ha millorat.
- ☐ globalment ha empitjorat.
- ☐ globalment no hi ha hagut cap variació.

81- Respecte l'opció escollida en la pregunta anterior, quin protagonisme considereu que han tingut els agents, ens, entitats i institucions que tot seguit presentem ? (Puntueu de l'1 al 5 cada un del grups , sabent que 1 = nul protagonisme i 5= màxim protagonisme)

1	2	3	4	5	
☐	☐	☐	☐	☐	Els sindicats
☐	☐	☐	☐	☐	Les APA
☐	☐	☐	☐	☐	Els de mestres d'escoles rurals
☐	☐	☐	☐	☐	El Secretariat d'Escola Rural
☐	☐	☐	☐	☐	Les estudis de magisteri
☐	☐	☐	☐	☐	La Conselleria d'Ensenyament
☐	☐	☐	☐	☐	Els grups ecologistes
☐	☐	☐	☐	☐	Les agrupacions de pagesos
☐	☐	☐	☐	☐	Els ajuntaments
☐	☐	☐	☐	☐	Els partits polítics
☐	☐	☐	☐	☐	Els ICE
☐	☐	☐	☐	☐	La Federació de Moviments de Renovació Pedagògica

82- A parer vostre, quin grau de compromís tenen actualment amb la defensa de l'escola rural els col·lectius, ens i institucions que tot seguit presentem? (Puntueu de l'1 al 5 cada un del grups tenint present que 1 = compromís nul i 5= compromís màxim)

1	2	3	4	5	
☐	☐	☐	☐	☐	Els sindicats
☐	☐	☐	☐	☐	Les APA
☐	☐	☐	☐	☐	Els de mestres d'escoles rurals
☐	☐	☐	☐	☐	El Secretariat d'Escola Rural
☐	☐	☐	☐	☐	Les estudis de magisteri
☐	☐	☐	☐	☐	La Conselleria d'Ensenyament
☐	☐	☐	☐	☐	Els grups ecologistes
☐	☐	☐	☐	☐	Les agrupacions de pagesos
☐	☐	☐	☐	☐	Els ajuntaments
☐	☐	☐	☐	☐	Els partits polítics
☐	☐	☐	☐	☐	Els ICE
☐	☐	☐	☐	☐	La Federació de Moviments de Renovació Pedagògica

83- A parer vostre, quina imatge té el conjunt de la societat respecte a l'escola rural actual?

- ☐ molt dolenta
- ☐ dolenta
- ☐ normal
- ☐ bona
- ☐ molt bona

84- I respecte a l'escola graduada? (ens referim a la graduada pública)

- ☐ molt dolenta
- ☐ dolenta
- ☐ normal
- ☐ bona
- ☐ molt bona

85- Quin futur preveieu per a l'escola rural de Catalunya?

- ☐ molt dolent
- ☐ dolent
- ☐ normal
- ☐ bo
- ☐ molt bo

En cas que vulgueu fer alguna observació sobre el qüestionari, feu-ho en les línies següents:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Moltes gràcies per la vostra col·laboració.

ANNEX 10

Guió de l'entrevista

GUIÓ ENTREVISTA TESI

L'escola unitària/cíclica a les comarques gironines (l'escola rural)

- Qüestions prèvies:

. Es tracta d'una entrevista semi-estructurada on es pretén que l'entrevistat produeixi un discurs personal entorn de les 12 qüestions plantejades. En les preguntes núm.5 i 6 l'entrevistador plantejarà la pregunta genèrica, i després que l'entrevistat les hagi respost, es demanarà expressament per cada un dels aspectes que apareixen dins de la pregunta (obviant, naturalment, aquells que hagi al·ludit)

- Presentació personal i explicació del treball que estem duent a terme

- Dades personals de l'entrevistat:

nom i cognoms

edat

sexe

estudis

ocupació

municipi de residència

- Contingut entrevista

1- Quina relació has tingut amb l'escola rural (escola unitària/cíclica)?

2- Quins són els trets bàsics de l'escola rural? De quina escola es diferencia?

3- A parer teu, com ha evolucionat l'escola rural des dels anys 70 fins els nostres dies?

.canvis que ha experimentat (precisió cronològica si és possible, periodització)

.agents, institucions responsables dels canvis que identifica

4- A parer teu, quina imatge té la societat (en general) de l'escola rural?

.caracterització bàsica

.a què es deu que la societat tingui la imatge que acabes d'explicar?

5- Quins són per a tu els punts forts de l'escola rural?

6- I quins són els punts els punts febles, les limitacions, les mancances, els principals problemes en que es troba actualment?

7- Què es necessita per fer de mestre en una escola rural?

8- Què en penses de la formació inicial pensant amb els reptes que han de fer front els mestres que exerceixen en escoles rurals? (fer un petit incís en la formació permanent)

.valoració del que s'està duent a terme

.què caldria fer?

9- Parlem de les ZER i dels AF.

.Quina opinió en tens de la ZER?

Avantatges

Inconvenients

Consideres que la ZER respon als model que demanaven els mestres durant els primers anys dels anys 80?

.Quina opinió tens dels AF

Avantatges

Inconvenients

10- Com consideres que ha afectat l'aplicació de la reforma a l'escola rural?

Avantatges

Inconvenients

11- Quin futur preveu a l'escola rural de Catalunya? i a la de les comarques gironines ?

12- Consideres que val la pena reclamar la continuïtat de l'escola rural? (en cas afirmatiu que exposi 5 motius)

13- Quines accions consideres que s'haurien de dur a terme per millorar la situació actual de l'escola rural?

.accions

.qui les hauria de liderar?

14- Quina posició manté la institució de la qual formeu part respecte l'escola rural? (accions que ha dut a terme o que pensa portar a terme en un futur)

ANNEX 11

Evolució del mapa escolar de les comarques gironines: 1970-1998

MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES. CURS 1970/71

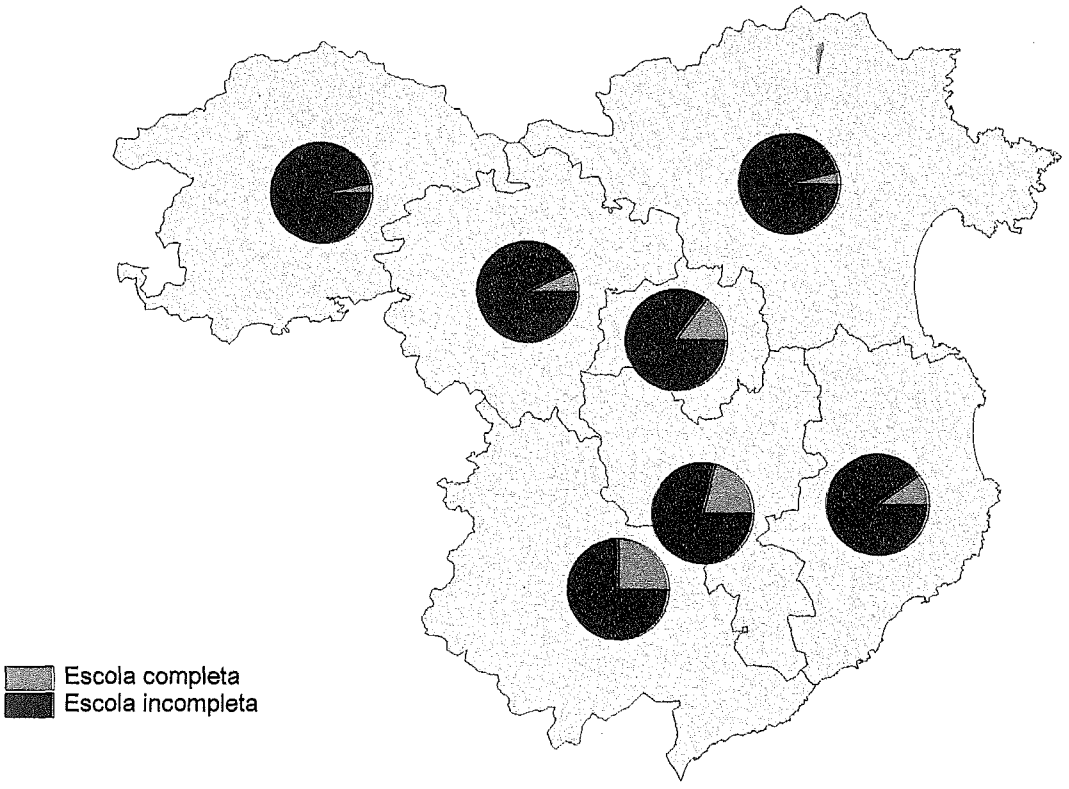

MAPA ESCOLAR DE LES COMARQUES GIRONINES. CURS 1997/98

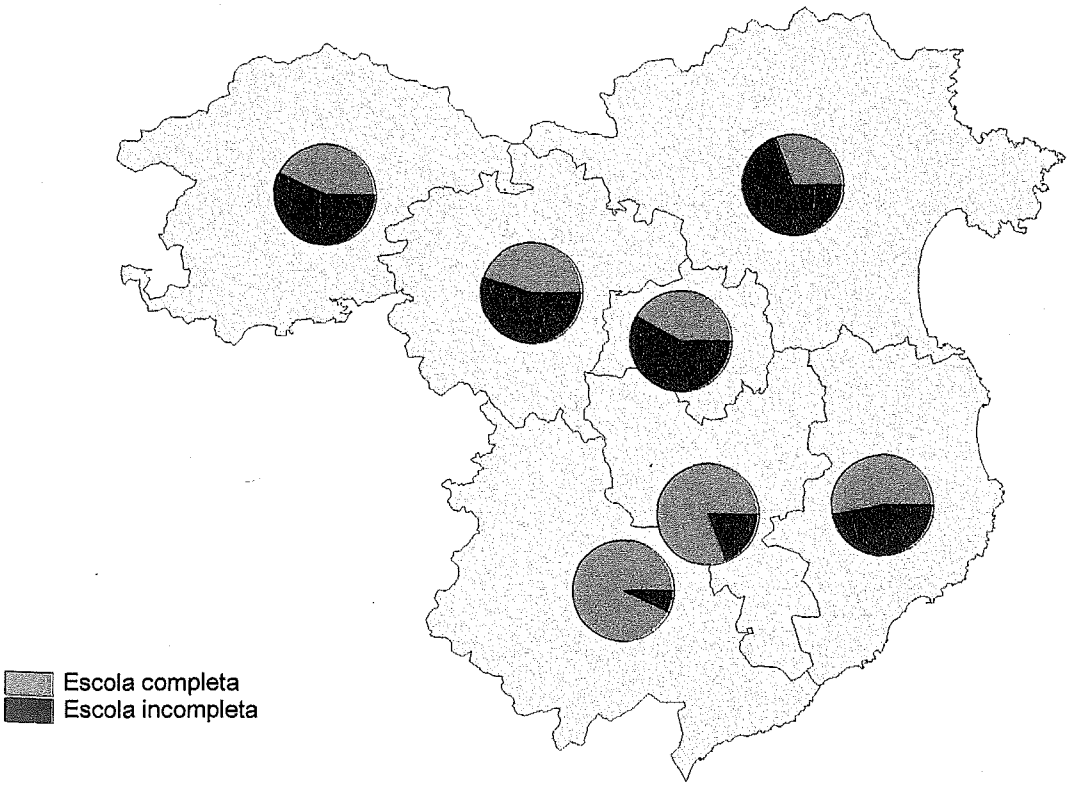

ANNEX 12

El cens escolar de les comarques gironines

Núm escola:	1	Nom escola:	Agrupación Escuela Mixta "Luis Mariano Vidal"	Adreça:	Nort, 1
Localitat:	Agullana	Municipi:	Agullana	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Lluís Marià Vidal"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	837	668	693	647	690	619	
sector primari :				15,7	17,5		
sector secundari :				37,9	39,6		
sector terciari :				45,4	42,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	0	1	1
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	33	13	25	11	11	15	16
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	3	3	2
nombre graus EGB :	8	4	4	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	77	36	24	42	27	27	16
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	5	5	10	10	10	9
total unitats :	3	2	2	3	3	3	3
total alumnes :	110	49	49	47	33	33	32

Núm escola:	1	Nom escola:	Agrupación Escuela Mixta "Luis Mariano Vidal"	Adreça:	Nort, 1
Localitat:	Agullana	Municipi:	Agullana	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Lluís Marià Vidal"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	837	668	693	647	690	619	
sector primari :				15,7	17,5		
sector secundari :				37,9	39,6		
sector terciari :				45,4	42,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	0	1	1
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	33	13	25	11	11	15	16
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	3	3	2
nombre graus EGB :	8	4	4	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	77	36	24	42	27	27	16
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	5	5	10	10	10	9
total unitats :	3	2	2	3	3	3	3
total alumnes :	110	49	49	47	33	33	32

Núm escola:	2	Nom escola:	Escuela Nacional N+N Aiguaviva	Adreça:	Aiguaviva, s/n
Localitat:		Municipi:	Aiguaviva	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi de nom CEIP "Vilademany"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	475	423	330	358	354	432	
sector primari :				21,5	9,5		
sector secundari :				36,8	55,7		
sector terciari :				38,1	34,8		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1	1	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	4	6	10	8	4	5
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	2	3	2
nombre graus EGB :	8	4	4	8	8	6	4
nombre alumnes EGB :	71	8	9	36	36	24	9
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	8	6	5	10	10	9	7
total unitats :	2	1	1	2	2	3	2
total alumnes :	71	12	15	46	39	28	14

Núm escola:	3	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Figueras, 13
Localitat:		Municipi:	Albanyà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CP d'Albanyà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	189	151	122	111	109	123	
sector primari :				42,8	36		
sector secundari :				11,9	16		
sector terciari :				35,7	48		
preescolar si/no :	No	Si	Si	No	No	Si	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	1	2	0	0	2	
nombre alumnes preescolar :	0	3	7	0	0	2	
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	
nombre graus EGB :	6	8	4	5	4	2	
nombre alumnes EGB :	27	14	6	8	7	4	
total nivells :	1	1	1	1	1	1	
total graus :	5	7	6	5	3	2	
total unitats :	1	1	1	1	1	1	
total alumnes :	27	17	13	8	7	6	

Núm escola:	2	Nom escola:	Escuela Nacional N+N Aiguaviva	Adreça:	Aiguaviva, s/n
Localitat:		Municipi:	Aiguaviva	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi de nom CEIP "Vilademany"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	475	423	330	358	354	432	
sector primari :				21,5	9,5		
sector secundari :				36,8	55,7		
sector terciari :				38,1	34,8		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1	1	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	4	6	10	8	4	5
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	2	3	2
nombre graus EGB :	8	4	4	8	8	6	4
nombre alumnes EGB :	71	8	9	36	36	24	9
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	8	6	5	10	10	9	7
total unitats :	2	1	1	2	2	3	2
total alumnes :	71	12	15	46	39	28	14

Núm escola:	3	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Figueras, 13
Localitat:		Municipi:	Albanyà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CP d'Albanyà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	189	151	122	111	109	123	
sector primari :				42,8	36		
sector secundari :				11,9	16		
sector terciari :				35,7	48		
preescolar si/no :	No	Si	Si	No	No	Si	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	1	2	0	0	2	
nombre alumnes preescolar :	0	3	7	0	0	2	
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	
nombre graus EGB :	6	8	4	5	4	2	
nombre alumnes EGB :	27	14	6	8	7	4	
total nivells :	1	1	1	1	1	1	
total graus :	5	7	6	5	3	2	
total unitats :	1	1	1	1	1	1	
total alumnes :	27	17	13	8	7	6	

Núm escola:	4	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	Plaza Generalísimo
Localitat:		Municipi:	Albons	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi de nom CEIP "La Branca"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	576	578	481	474	455	513	
sector primari :				32	29,9		
sector secundari :				33,9	52,2		
sector terciari :				20,2	18,3		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	10	8	14	13	8
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	2	2	2	2	2
nombre graus EGB :	5	7	8	8	7	8	6
nombre alumnes EGB :	56	36	46	34	20	23	21
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	5	7	8	10	9	10	9
total unitats :	2	1	2	2	2	3	3
total alumnes :	56	36	56	42	34	36	29

Núm escola:	5	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Fortià, s/n
Localitat:		Municipi:	Far d'Empordà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi de nom: CEIP del Far de l'Empordà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		538					
sector primari :				42,8			
sector secundari :				32,9			
sector terciari :				24,2			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	2	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	16	8	10	4	6	6
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	2	2	2	2	2
nombre graus EGB :	5	8	8	8	8	7	6
nombre alumnes EGB :	60	63	51	27	21	16	9
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	5	9	9	10	10	10	9
total unitats :	1	2	2	2	2	2	2
total alumnes :	60	79	59	37	25	22	15

Núm escola:	6	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	C/Folch i Torres, s/n
Localitat:		Municipi:	Amer	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi de nom: CEIP "Gaspar de Queralt"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3670	3270	3303	2410	2302	2276	
sector primari :				9,5	9,8		
sector secundari :				52,8	51,5		
sector terciari :				35,5	35,9		
preescolar si/no :	Sí	No	No	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	0	0	2	3	3	3
nombre graus preescolar :	2	0	0	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	23	0	0	66	55	68	57
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	9	10	9	9	8	6
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	141	326	294	249	217	166	136
total nivells :	2	1	1	2	2	2	2
total graus :	9	8	8	10	10	10	9
total unitats :	5	9	10	11	12	11	9
total alumnes :	164	326	294	294	251	234	193

Núm escola:	7	Nom escola:	Escuela Unitaria Nacional N+N	Adreça:	o,1 (ara: Plaça de J. Massa
Localitat:	Bonmatí	Municipi:	Amer	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi de nom: CEIP "Sant Jordi2				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3670	3270	3303	2410	2302	2276	
sector primari :				9,5	9,8		
sector secundari :				52,8	51,5		
sector terciari :				35,5	35,9		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	1	2	3
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	27	41	26	22	23	20
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	3	4	4	4	4	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	3
nombre alumnes EGB :	47	94	104	115	96	75	6
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	10	10	9	10	10	6
total unitats :	2	4	5	5	5	6	6
total alumnes :	47	121	145	141	118	98	26

Núm escola:	8	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta S. Julian del Llor	Adreça:	
Localitat:	St. Julià del Llor	Municipi:	Amer	Comarca:	La Selva
Observacions:	S'ajunta amb nº8 ja que és la mateixa escola.				

	1970/71						
total població municipi :	3670						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	18						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	18						

Núm escola:	9	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta "Francisco Franco"	Adreça:	Plaça del Remei
Localitat:		Municipi:	Anglès	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi de nom: CEIP "Pompeu Fabra"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	4785	5021	5028	5132	5137	4777	
sector primari :				3,4	6,3		
sector secundari :				65,1	65,9		
sector terciari :				24,8	27,8		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	3	3	2	2	5	5
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	36	115	116	65	43	87	88
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	7	13	12	12	12	10	7
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	212	430	309	274	263	195	151
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	10	10	9	10	9
total unitats :	8	16	15	15	14	15	12
total alumnes :	248	545	425	405	306	282	239

Núm escola:	10	Nom escola:	Agrupación Mixta Doctor Carulla	Adreça:	Pietat, s/n
Localitat:		Municipi:	Arbúcies	Comarca:	La Selva
Observacions:	CEIP "Cr. Carulla"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	4105	4053	4081	4172	4550	4317	
sector primari :				8	5,3		
sector secundari :				56,2	65,8		
sector terciari :				30,2	28,9		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	3	2	2	5	6
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	70	111	90	62	58	98	102
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	8	10	12	13	11	11
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	205	339	333	303	301	247	181
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	10	10	2	9	10	9
total unitats :	6	10	13	14	15	16	17
total alumnes :	275	450	423	364	359	345	283

Núm escola:	11	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria Mixta	Adreça:	
Localitat:	Joanet	Municipi:	Arbúcies	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	4105						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	20						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	20						

Núm escola:	12	Nom escola:	Escuela Mixta de Cerdans	Adreça:	Cuartel Cuarto, 38
Localitat:	Cerdans	Municipi:	Arbúcies	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	4105						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	10						
total nivells :	1						
total graus :	4						
total unitats :	1						
total alumnes :	10						

Núm escola:	13	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta de Lliors	Adreça:	Carretera del Regàs
Localitat:	Lliors	Municipi:	Arbúcies	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	4105	4053	4081				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	No				
nombre unitats preescolar1:	0	0	0				
nombre graus preescolar :	0	1	0				
nombre alumnes preescolar :	0	1	0				
EGB si/no :	Sí	Si	Si				
nombre unitats EGB :	1	1	1				
nombre graus EGB :	8	8	3				
nombre alumnes EGB :	23	16	6				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	7	8	2				
total unitats :	1	1	1				
total alumnes :	23	17	6				

Núm escola:	14	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Carretera d'Olot, s/n
Localitat:		Municipi:	Argelaguer	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	No hi han dades fins 87/88. Canvi nom: CEIP "Monapalau"				

	1970/71	1975/76			1990/91	1990/91	1997/98
total població municipi :	466	409			363		
sector primari :					10,2		
sector secundari :					64,6		
sector terciari :					7,1		
preescolar si/no :	No	Si			Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0			0	0	1
nombre graus preescolar :	0	1			3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	1			7	11	11
EGB si/no :	Sí	Si			Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1			2	2	2
nombre graus EGB :	4	4			5	5	6
nombre alumnes EGB :	26+5	16			14	15	25
total nivells :	1	1			2	2	2
total graus :	5	4			7	7	9
total unitats :	1	1			2	2	3
total alumnes :	36	17			21	26	36

Núm escola:	15	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta Armentera	Adreça:	Joan Navalls, 20
Localitat:		Municipi:	Armentera	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Fluvianets"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	807	783	759	745	743	749	
sector primari :				39	33,9		
sector secundari :				27,4	35,9		
sector terciari :				30,9	30,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	34	39	29	19	18	21	6
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	3	4	3	2
nombre graus EGB :	8	6	5	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	58	45	48	79	46	42	28
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	8	7	10	10	10	9
total unitats :	3	3	3	5	4	4	3
total alumnes :	92	84	77	98	62	63	34

Núm escola:	16	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria d'Avinyonet de Puigventós N+N	Adreça:	c/Progrés, s/n
Localitat:		Municipi:	Avinyonet de Puigventós	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP " Gonçal Comelles"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	373	365	356	342	445	473	
sector primari :				27,7	19,2		
sector secundari :				37,9	48,3		
sector terciari :				25,9	32,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	9	1	8	7	5	2
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2	1	1
nombre graus EGB :	6	5	8	8	8	6	4
nombre alumnes EGB :	23	36	29	29	33	15	8
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	6	6	8	4	9	8	6
total unitats :	2	1	1	2	2	2	1
total alumnes :	23	45	30	36	41	20	10

Núm escola:	17	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta "Dr. Arruga"	Adreça:	ra Carreras, 13 (ara: C/ del
Localitat:		Municipi:	Begur	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2225	2169	2292	2527	2760	3039	
sector primari :				6	5,6		
sector secundari :				41,3	40,7		
sector terciari :				52,4	53,6		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	3	2	2	5	4
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	92	79	136	76	51	91	66
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	7	15	16	14	10	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	224	326	438	418	322	228	168
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	10	10	9	10	9
total unitats :	5	8	18	18	16	15	14
total alumnes :	216	405	574	494	373	237	234

Núm escola:	18	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	Veïnat Colomina, s/n
Localitat:	Esclanyà	Municipi:	Begur	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "L'Olivar Vell"				

	1970/71			1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2225			2527	2760	3039	
sector primari :				6	5,6		
sector secundari :				41,3	40,7		
sector terciari :				52,4	53,6		
preescolar si/no :	No			Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0			0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0			2	3	3	2
nombre alumnes preescolar :	0			10	8	9	2
EGB si/no :	Sí			Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1			2	2	2	2
nombre graus EGB :	7			5	5	5	6
nombre alumnes EGB :	54			31	14	12	10
total nivells :	1			2	2	2	2
total graus :	7			6	7	7	8
total unitats :	1			2	2	2	2
total alumnes :	54			28	22	21	12

Núm escola:	19	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	La Vajol	Comarca:	Alt Empordà

Observacions: Les dades del 95/96 no les hem pogut corregir perquè no les hem trobat.

	1970/71					1995/96	1997/98
total població municipi :	83					84	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No					No	Si
nombre unitats preescolar1:	0					0	0
nombre graus preescolar :	0					0	3
nombre alumnes preescolar :	0					4	4
EGB si/no :	Sí					Si	Si
nombre unitats EGB :	1					1	1
nombre graus EGB :	5					4	2
nombre alumnes EGB :	14					5	3
total nivells :	1					1	2
total graus :	4					4	5
total unitats :	1					1	1
total alumnes :	14					9	7

Núm escola:	20	Nom escola:	Colegio Nacional "Mn. Reixach"	Adreça:	Alfonso XII, 52
Localitat:		Municipi:	Banyoles	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	10042	11135	12451	12854	11938	14395	
sector primari :				3,3	4,1		
sector secundari :				52,5	53,8		
sector terciari :				43,3	42,1		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	6	2	5	4	4	8	6
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	196	94	200	145	115	185	148
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	16	26	22	24	24	21	13
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	635	956	845	914	720	492	319
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	9	10	9	10	9
total unitats :	22	28	27	29	28	29	19
total alumnes :	831	1011	1045	1059	775	677	463

Núm escola:	21	Nom escola:	Escola Graduada de Guemol	Adreça:	Entrecalles del Remei
Localitat:		Municipi:	Banyoles	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Centre de Preescolar				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	10042			12854	11938		
sector primari :				3,3	4,1		
sector secundari :				52,5	53,8		
sector terciari :				43,3	42,1		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:	1	1	3	4	4	6	
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	3	3	
nombre alumnes preescolar :	52	59	126	96	80	114	
EGB si/no :	Sí	Si	No	No	No	No	
nombre unitats EGB :	4	4	0	0	0	0	
nombre graus EGB :	8	8	0	0	0	0	
nombre alumnes EGB :	158	210	0	0	0	0	
total nivells :	2	2	1	1	1	1	
total graus :	10	9	1	2	2	3	
total unitats :	5	5	3	4	4	6	
total alumnes :	210	269	126	96	80	114	

Núm escola:	22	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	ntonio, 7 (ara: c/Alt Empor
Localitat:		Municipi:	Bàscara	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Joan Reglà"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	815	774	736	756	775	770	
sector primari :				7,9	26,2		
sector secundari :				12,1	28		
sector terciari :				18,6	45,9		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	1	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	16	23	30	18	21	16
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	3	4	4	5	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	78+21	99	99	111	106	72	39
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	9	9	9	9	10	8
total unitats :	2	3	4	4	5	5	4
total alumnes :	95	115	122	116	124	93	55

Núm escola:	23	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Pedró, s/n
Localitat:	Orriols	Municipi:	Bàscara	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		1997/98
total població municipi :	815	774	736	756	775		
sector primari :				7,9	26,2		
sector secundari :				12,1	28		
sector terciari :				18,6	45,9		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	2		
nombre alumnes preescolar :	0	0	3	4	2		
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1		
nombre graus EGB :	5	6	7	6	4		
nombre alumnes EGB :	14+3	14	15	12	7		
total nivells :	1	1	1	1	1		
total graus :	5	5	8	6	4		
total unitats :	1	1	1	1	1		
total alumnes :	20	14	18	13	11		

Núm escola:	24	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ Ponç-Hug,1
Localitat:		Municipi:	Bellcaire d'Empordà	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	610	578	485	480	485	487	
sector primari :				28,1	19,6		
sector secundari :				43,7	57,7		
sector terciari :				25,7	22,7		
preescolar si/no :	No	No	No	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	0	0	1	2	3	1
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	3	6	7	8
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	3	3	3	2	1
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	5
nombre alumnes EGB :	78	88	88	72	46	23	10
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	8	8	8	8	9	10	6
total unitats :	2	2	3	3	3	3	2
total alumnes :	78	88	88	75	54	30	18

Núm escola:	25	Nom escola:	Escuela "Salvador Vilarrosa"	Adreça:	uelas,1 (ara: Passeig Pare F
Localitat:		Municipi:	Besalú	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1798	1996	2091	2137	2098	2031	
sector primari :				5	3,3		
sector secundari :				65	56,3		
sector terciari :				29,5	40,4		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	83	105	68	47	36	52	59
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	283	274	271	282	204	160	103
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	9	10	9	10	9
total unitats :	9	10	10	10	10	0	9
total alumnes :	366	379	339	329	240	212	162

Núm escola:	30	Nom escola:	Joaquim Ruyra	Adreça:	Mendez Nuñez
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	16007	18488	20353	22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	149	184	151	118	97	150	146
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	16	20	16	19	17	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	840	981	537	511	503	412	292
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	9	10	9
total unitats :	19	23	20	23	21	22	18
total alumnes :	870	1165	688	629	600	562	438

Núm escola:	31	Nom escola:	Graduada Mixta Mossen Joan Batlle	Adreça:	Ca l'Aguiló
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	16007	18488	20353	22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	3	4	4	4	6	7
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	117	120	154	119	86	150	162
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	9	17	20	21	19	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	390	640	683	622	528	382	294
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	9	9	9	10	9
total unitats :	11	20	24	25	23	22	19
total alumnes :	507	760	837	761	614	532	456

Núm escola:	26	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	a Mola, 3 (ara: c/Miquela,
Localitat:		Municipi:	Bescanó	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Santiago Sobrequés)				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2610	2579	2632	2783	2833	2970	
sector primari :				13,6	16,5		
sector secundari :				58,1	58,6		
sector terciari :				27,5	24,9		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	2	2	2	3	4
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	58	89	68	55	51	75	77
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	8	8	10	11	9	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	214	265	255	285	282	220	144
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	10	9	10	9
total unitats :	5	10	10	12	13	12	10
total alumnes :	272	354	323	340	333	295	221

Núm escola:	27	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Estanyol	Municipi:	Bescanó	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	2610						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	24+3						
total nivells :	1						
total graus :	8						
total unitats :	1						
total alumnes :	30						

Núm escola:	28	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Vilanna	Municipi:	Bescanó	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	2610						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	33+11						
total nivells :	1						
total graus :	8						
total unitats :	1						
total alumnes :	44						

Núm escola:	29	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	er Vazquez, s/n (ara: c/Mon
Localitat:		Municipi:	La Bisbal	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom:CEIP "Joan de Margarit"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	6466	7229	7411	7626	7778	8007	
sector primari :				4,3	2,7		
sector secundari :				49,2	54		
sector terciari :				44,7	43,4		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	5	7	4	8	8
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	2	3
nombre alumnes preescolar :	225	196	205	193	103	183	166
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	16	19	27	29	22	19	16
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	711	783	878	916	626	473	336
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	9	10	9	10	9
total unitats :	19	22	32	36	26	26	24
total alumnes :	936	979	1083	1085	729	656	502

Núm escola:	30	Nom escola:	Joaquim Ruyra	Adreça:	Mendez Nuñez
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	16007	18488	20353	22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	149	184	151	118	97	150	146
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	16	20	16	19	17	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	840	981	537	511	503	412	292
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	9	10	9
total unitats :	19	23	20	23	21	22	18
total alumnes :	870	1165	688	629	600	562	438

Núm escola:	31	Nom escola:	Graduada Mixta Mossen Joan Batlle	Adreça:	Ca l'Aguiló
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	16007	18488	20353	22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	3	4	4	4	6	7
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	117	120	154	119	86	150	162
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	9	17	20	21	19	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	390	640	683	622	528	382	294
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	9	9	9	10	9
total unitats :	11	20	24	25	23	22	19
total alumnes :	507	760	837	761	614	532	456

Núm escola:	32	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta "Valldoritg"	Adreça:	Ctra. de Lloret, s/n
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	16007	18488					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Sí	Si					
nombre unitats preescolar1:	2	2					
nombre graus preescolar :	1	1					
nombre alumnes preescolar :	74	94					
EGB si/no :	Sí	Si					
nombre unitats EGB :	6	10					
nombre graus EGB :	8	8					
nombre alumnes EGB :	239	404					
total nivells :	2	2					
total graus :	9	9					
total unitats :	8	12					
total alumnes :	313	498					

Núm escola:	33	Nom escola:	Escuela Parroquial de la Sagrada Família	Adreça:	Los Pinos
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	16007						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Sí						
nombre unitats preescolar1:	1						
nombre graus preescolar :	1						
nombre alumnes preescolar :	43						
EGB si/no :	No						
nombre unitats EGB :	0						
nombre graus EGB :	0						
nombre alumnes EGB :	0						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	1						
total alumnes :	43						

Núm escola:	34	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	7 de Febrero, 4
Localitat:		Municipi:	Bordils	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP Bordils				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1200	1206	1242	1242	1330	1309	
sector primari :				13,8	18,3		
sector secundari :				47,1	48,7		
sector terciari :				37,6	33		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	50	52	60	39	28	38	57
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	6	7	8	8	8	5
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	147	213	211	200	166	107	75
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	10	9	9
total unitats :	5	7	9	10	10	9	8
total alumnes :	197	265	271	239	194	103	132

Núm escola:	35	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	Calle de Figueras, s/n
Localitat:		Municipi:	Borrassà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP Borrassà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	584	512	529	497	476	503	
sector primari :				26,8	37		
sector secundari :				33,7	28,3		
sector terciari :				36,5	34,8		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	14	12	3	10	9	4
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	3	2
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	66	38	30	39	28	25	22
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	8	10	9	8	10	10	9
total unitats :	2	2	2	2	2	3	2
total alumnes :	66	52	42	42	38	34	26

Núm escola:	36	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	Av. General Mola, s/n
Localitat:		Municipi:	Breda	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "El Montseny"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2748	3034	3121	3170	3221	3243	
sector primari :				2,8	3		
sector secundari :				70,9	69,9		
sector terciari :				24,66	27,1		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	3	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	2
nombre alumnes preescolar :	68	81	99	83	74	105	96
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6	12	15	16	16	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	359	412	448	415	349	291	209
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	10	9	9	9	10	8
total unitats :	7	14	18	20	20	22	18
total alumnes :	427	493	547	498	423	396	305

Núm escola:	37	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	Plaça de l'Església
Localitat:		Municipi:	Brunyola	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	684						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	14						
total nivells :	1						
total graus :	5						
total unitats :	1						
total alumnes :	14						

Núm escola:	38	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	St. Martí Sapresa	Municipi:	Brunyola	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	684	501					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	1					
EGB si/no :	Sí	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	8	3					
nombre alumnes EGB :	39	8					
total nivells :	1	1					
total graus :	7	2					
total unitats :	1	1					
total alumnes :	39	8					

Núm escola:	39	Nom escola:	Escuela Unitaria	Adreça:	Calle Nueva, s/n
Localitat:		Municipi:	Boadella d'Empordà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			231	221	209	220	
sector primari :				30	48		
sector secundari :				30	26		
sector terciari :				40	26		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	3	5	2	2	6	7
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	2	2
nombre graus EGB :	5	7	6	7	8	7	6
nombre alumnes EGB :	21	15	13	16	13	14	13
total nivells :	1	0	1	1	1	1	2
total graus :	5	0	6	6	8	9	9
total unitats :	1	0	1	1	1	2	2
total alumnes :	21	0	18	18	15	20	20

Núm escola:	40	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	
Localitat:	Les Escaules	Municipi:	Boadella d'Empordà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	18						
total nivells :	1						
total graus :	5						
total unitats :	1						
total alumnes :	18						

Núm escola:	41	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	Calle Colón
Localitat:		Municipi:	Cabanes	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP Alt Empordà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1058	897	827	833	782	770	
sector primari :				33,3	45,6		
sector secundari :				32,5	30,7		
sector terciari :				33,3	23,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2	1	2
nombre alumnes preescolar :	0	34	12	13	2	3	4
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	2	1	2	2	1	1
nombre graus EGB :	8	7	3	5	5	7	3
nombre alumnes EGB :	93	57	35	33	20	9	3
total nivells :	1	2	2	1	1	0	2
total graus :	8	9	4	6	7	0	5
total unitats :	3	3	2	2	2	0	1
total alumnes :	93	91	47	46	22	12	7

Núm escola:	42	Nom escola:	Graduada Mixta	Adreça:	Sol de l'Engirol
Localitat:		Municipi:	Cadaqués	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP " Caritat Serinyana"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1281	1513	1548	1641	1810	1852	
sector primari :				5,9	3,4		
sector secundari :				36,5	41		
sector terciari :				54	55,6		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	21	61	50	47	56	57
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	6	7	9	9	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	113	209	205	213	223	167	125
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	9	9	9	8	10	9
total unitats :	4	7	8	11	11	11	9
total alumnes :	113	230	266	263	270	223	182

Núm escola:	43	Nom escola:	Escuela Graduada Nacional de San Esteban	Adreça:	Vall-llovera
Localitat:		Municipi:	Caldes de Malavella	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Esteve"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2895	2945	2812	2776	3106	3598	
sector primari :				8,8	9,2		
sector secundari :				51,7	47,9		
sector terciari :				36,1	43		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	1	2	2	2	4	4
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	66	33	58	54	42	73	77
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	8	9	9	10	8	7
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	171	260	291	285	257	181	137
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	9	9	9	10	9
total unitats :	6	9	11	11	11	12	11
total alumnes :	237	293	349	339	299	254	214

Núm escola:	44	Nom escola:	Escuela Patronato Butano S.A.	Adreça:	Poblado Butano
Localitat:		Municipi:	Caldes de Malavella	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	2895	2945					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	0					
EGB si/no :	Sí	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	5					
nombre alumnes EGB :	32	17					
total nivells :	1	1					
total graus :	6	5					
total unitats :	1	1					
total alumnes :	32	17					

Núm escola:	45	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Franciach	Municipi:	Caldes de Malavella	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	2895						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	30						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	30						

Núm escola:	46	Nom escola:	Escuela Graduada	Adreça:	Plaça de la Victòria
Localitat:		Municipi:	Calonge	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pere Rosselló"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3927	4441	4370	4052	5030		
sector primari :				6,6	6		
sector secundari :				36,4	40,6		
sector terciari :				41,1	53,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	3	3	2	6	6
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	59	93	98	83	51	124	117
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	10	13	15	14	13	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	217	324	396	371	338	265	192
total nivells :	2	2	2	2	2	0	2
total graus :	10	10	9	9	9	0	9
total unitats :	7	18	16	18	16	0	16
total alumnes :	276	407	494	454	389	0	316

Núm escola:	47	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta Ntra. Sra. de las Mercedes	Adreça:	c/Artur Mundet,45
Localitat:	Sant Antoni de Calonge	Municipi:	Calonge	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Mare de Déu de la Mercè"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3927	4441	4370	4052	5030	5832	
sector primari :				6,6	6		
sector secundari :				36,4	40,6		
sector terciari :				41,1	53,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	52	37	40	17	19	54	45
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	4	5	8	7	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	99	126	160	147	120	116	90
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	10	9	9	10	9
total unitats :	4	5	6	9	8	20	9
total alumnes :	151	163	200	165	139	389	135

Núm escola:	48	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	Carretera Camós, s/n
Localitat:		Municipi:	Camós	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: EIP "Puig Bataier"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	571	627	635	618	611	621	
sector primari :				28,2	38,6		
sector secundari :				51,4	48,4		
sector terciari :				19,9	13		
preescolar si/no :	No	Si	No	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	1
nombre graus preescolar :	0	1	0	1	3	1	3
nombre alumnes preescolar :	0	5	0	16	4	2	5
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	No
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	1	0
nombre graus EGB :	8	8	4	5	5	2	0
nombre alumnes EGB :	87+9	81	34	37	21	10	0
total nivells :	1	1	1	2	2	1	1
total graus :	9	8	4	6	7	3	3
total unitats :	2	2	1	2	2	1	1
total alumnes :	105	86	34	48	25	12	5

Núm escola:	49	Nom escola:	Escuela Nacional Graduada Mixta "Pirineo"	Adreça:	Ctra de Gombreny
Localitat:		Municipi:	Campdevànol	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pirineu"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3765	3774	3596	3565	3388	3347	
sector primari :				3,5	3,5		
sector secundari :				67,7	63		
sector terciari :				25,7	33,5		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	1	2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	1	1	1	2	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	70	32	70	32	42	54	50
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	8	11	8	9	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	346	352	263	262	209	150	99
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	9	10	9
total unitats :	10	12	10	11	10	11	9
total alumnes :	416	385	333	299	251	204	149

Núm escola:	50	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta Campellas	Adreça:	c/ Major, s/n
Localitat:		Municipi:	Campelles	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	
total població municipi :	413	336	215	156	138		
sector primari :				48	36,4		
sector secundari :				15,3	43,9		
sector terciari :				34,6	19,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	No	No	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	2	2	2	0	0	
nombre alumnes preescolar :	0	4	7	2	0	0	
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	
nombre graus EGB :	7	5	6	8	6	3	
nombre alumnes EGB :	15	6	7	12	10	5	
total nivells :	1	1	1	1	1	1	
total graus :	6	3	6	8	6	3	
total unitats :	1	6	1	1	1	1	
total alumnes :	15	7	14	14	10	5	

Núm escola:	51	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Colònia Fàbregas
Localitat:		Municipi:	Campelles	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81			1995/96	
total població municipi :	413	336	215			127	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Sí	Si	Si			No	
nombre unitats preescolar1:	1	1	0			0	
nombre graus preescolar :	2	2	2			0	
nombre alumnes preescolar :	18	12	5			0	
EGB si/no :	Sí	Si	Si			Si	
nombre unitats EGB :	1	1	1			1	
nombre graus EGB :	6	5	5			3	
nombre alumnes EGB :	34	15	12			5	
total nivells :	2	2	1			1	
total graus :	8	7	6			3	
total unitats :	2	2	1			1	
total alumnes :	52	27	17			5	

Núm escola:	52	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta de Campllonch	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Campllong	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	386						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	17						
total nivells :	1						
total graus :	4						
total unitats :	1						
total alumnes :	17						

Núm escola:	53	Nom escola:	Escuela Graduada "Dr. Robert"	Adreça:	Plaça Sta Maria, 8
Localitat:		Municipi:	Camprodón	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2508	2282	2386	2289	2218		
sector primari :				2,1	7,1		
sector secundari :				43,3	47,4		
sector terciari :				38,2	45,5		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	1	2	2	3	3	3
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	41	36	63	48	52	53	46
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	7	9	8	12	11	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	222	248	259	281	244	159	87
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	10	11	9
total unitats :	9	10	10	13	13	11	9
total alumnes :	263	284	322	309	296	212	133

Núm escola:	54	Nom escola:	Escuela Mixta de Freixanet	Adreça:	
Localitat:	Freixanet	Municipi:	Camprodón	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	2508						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	23						
total nivells :	1						
total graus :	4						
total unitats :	1						
total alumnes :	23						

Núm escola:	55	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Canet d'Adri	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	528						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	26+4						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	34						

Núm escola:	56	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Adri	Municipi:	Canet d'Adri	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	528						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	18						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	18						

Núm escola:	57	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ Requesens, s/n
Localitat:		Municipi:	Cantallops	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Últim any dades curs 83/84				

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	421	342	307				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	0	0	0				
nombre graus preescolar :	0	2	1				
nombre alumnes preescolar :	0	14	7				
EGB si/no :	Sí	Si	Si				
nombre unitats EGB :	2	1	1				
nombre graus EGB :	8	4	4				
nombre alumnes EGB :	57	10	19				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	8	6	5				
total unitats :	2	1	1				
total alumnes :	57	24	26				

Núm escola:	58	Nom escola:	Escuela Nacional de Capmany	Adreça:	c/ Figueres, 1
Localitat:		Municipi:	Capmany	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	594	501	485	429	404		
sector primari :				30,5	24,2		
sector secundari :				30	35,9		
sector terciari :				35,7	39,5		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	2
nombre alumnes preescolar :	16	9	8	5	2	6	4
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	1	1
nombre graus EGB :	8	8	8	8	7	6	4
nombre alumnes EGB :	61	42	32	35	21	8	8
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	8	9	8	9	6
total unitats :	3	2	3	2	2	1	1
total alumnes :	77	51	40	34	23	14	12

Núm escola:	60	Nom escola:	Escuela Nacional de Niños	Adreça:	Plaça del Caudillo, 2
Localitat:		Municipi:	Queralbs	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Es junta amb la 63				

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	265	230					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	6					
EGB si/no :	Sí	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	5	4					
nombre alumnes EGB :	18	10					
total nivells :	1	1					
total graus :	5	4					
total unitats :	1	1					
total alumnes :	18	16					

Núm escola:	61	Nom escola:	Escuela Nacional de Niñas	Adreça:	Plaça del Caudillo, 9
Localitat:		Municipi:	Queralbs	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	265						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	8						
total nivells :	1						
total graus :	4						
total unitats :	1						
total alumnes :	8						

Núm escola:	62	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	a, 26 (ara: Rambla 11 Setem
Localitat:		Municipi:	Cassà de la Selva	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Puig d'Arques"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	6157	6623	6739	7100	7165	7428	
sector primari :				6,9	6,4		
sector secundari :				61,1	65,3		
sector terciari :				31,2	28,3		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	4	5	4	6	6
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	164	139	193	146	90	143	131
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	11	17	17	20	20	19	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	465	565	561	632	588	462	291
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	10	9	9	10	9
total unitats :	14	20	21	25	24	24	18
total alumnes :	629	704	754	786	678	605	422

Núm escola:	63	Nom escola:	Escuela Graduada	Adreça:	sé Antonio, 1 (ara: plaça M
Localitat:		Municipi:	Castellfollit de la Roca	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Castellroc"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1157	1202	1144	1088	1029	1006	
sector primari :				2,5	0,7		
sector secundari :				74,7	70,7		
sector terciari :				22,4	28,7		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	2	1	1	1	2
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	58	36	54	28	18	24	24
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	4	4	5	5	4	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	128	137	127	140	87	59	36
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	10	10	9	9	10	9
total unitats :	6	6	6	6	6	5	5
total alumnes :	186	173	181	141	105	83	60

Núm escola:	66	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	Escuelas (ara:c/Vicens Bo
Localitat:	Platja d'Aro	Municipi:	Castell d'Aro	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP Platja d'Aro				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2476	3134	3778	4243		5177	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	0	1	1	2	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	25	123	93	82	122	131
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	14	4	4	4	3	11
nombre graus EGB :	8	8	2	2	2	2	6
nombre alumnes EGB :	152	469	125	119	76	56	204
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	9	3	4	4	5	9
total unitats :	3	15	8	8	8	9	17
total alumnes :	152	494	248	212	158	178	335

Núm escola:	67	Nom escola:	Escuela Nacional Graduada Mixta	Adreça:	nos Sábat, 8 (ara: Crta. Juià
Localitat:		Municipi:	Celrà	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP " L'Aulet"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2342	1961	2131	2268	2358	2522	
sector primari :				4,6	3,9		
sector secundari :				60	69,2		
sector terciari :				34,1	27		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	3	2	3	2	4	6
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	41	99	76	67	58	83	91
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	7	9	11	11	12	9
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	145	212	270	279	255	241	173
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	10	9	9	9	10	9
total unitats :	5	10	11	14	13	16	15
total alumnes :	186	311	346	324	313	324	264

Núm escola:	70	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Pont, 4
Localitat:		Municipi:	Siurana	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "El Serrat"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	220	199	174	171	151	153	
sector primari :				61	65,2		
sector secundari :				8,4	15,2		
sector terciari :				28,8	19,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	2	2	2
nombre alumnes preescolar :	0	6	4	3	2	3	3
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :	6	8	5	5	5	3	4
nombre alumnes EGB :	35	31	7	9	6	6	7
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	6	9	8	6	5	3	6
total unitats :	1	1	1	1	1	1	1
total alumnes :	35	37	11	11	8	9	10

Núm escola:	71	Nom escola:	Escuela Unitaria Nacional de Niñas	Adreça:	c/ del Mar, 83
Localitat:		Municipi:	Colera	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Puig d'Esquers"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	506	460	491	441	441	422	
sector primari :				6,6	7,1		
sector secundari :				33,3	37,4		
sector terciari :				58,5	55,6		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	13	10	10	12	13
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	2	2	3	2	2	2
nombre graus EGB :	7	8	8	8	6	6	5
nombre alumnes EGB :	22	61	42	44	25	28	27
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	7	8	8	8	8	6	8
total unitats :	1	2	2	3	2	3	3
total alumnes :	22	61	55	55	35	40	40

Núm escola:	72	Nom escola:	Escuela Unitaria Nacional de Niños	Adreça:	Avda. del puerto, 1
Localitat:		Municipi:	Colera	Comarca:	Alt Empordà

Observacions: a partir del quinquenni 1975/76 s'unifica l'escola amb la de nenes.

	1970/71						
total població municipi :	506						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	28						
total nivells :	1						
total graus :	6						
total unitats :	1						
total alumnes :	28						

Núm escola:	73	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ Afores, s/n
Localitat:		Municipi:	Colomers	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	C.P. " El Jardí"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	
total població municipi :	275	236	226	214	198	212	
sector primari :				19,4	40		
sector secundari :				37,5	25		
sector terciari :				40,2	35		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	1	2	
nombre alumnes preescolar :	0	4	3	5	2	2	
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	
nombre graus EGB :	8	4	4	4	8	4	
nombre alumnes EGB :	26	14	10	8	11	5	
total nivells :	1	1	1	1	1	1	
total graus :	7	5	6	4	8	4	
total unitats :	1	1	1	1	1	1	
total alumnes :	26	18	13	13	13	7	

Núm escola:	74	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	Verdaguer (ara: Avda. Giro
Localitat:		Municipi:	Cornellà de Terri	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CEIP "La Vall de Terri"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1323	1407	1756	1760	1800	1806	
sector primari :				32,4	18,4		
sector secundari :				39,6	60,1		
sector terciari :				24,1	21,5		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	33	50	63	54	48	66	66
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	8	8	10	10	8	7
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	74	269	272	285	235	174	131
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	9	9	9	10	9
total unitats :	4	9	10	12	12	11	10
total alumnes :	107	319	335	322	283	240	197

Núm escola:	75	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta de Borgonyà	Adreça:	
Localitat:	Borgonyà	Municipi:	Cornellà de Terri	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1323						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	28+3						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	31						

Núm escola:	76	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	
Localitat:	St. Andreu del Terri	Municipi:	Cornellà de Terri	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1323						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	42						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	2						
total alumnes :	42						

Núm escola:	77	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/ Major,5
Localitat:		Municipi:	Corçà	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "El Rodonell"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	969	1019	1076	1134	1083	1151	
sector primari :				18,9	20		
sector secundari :				47,8	48,5		
sector terciari :				28,9	31,5		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	1	2	2
nombre graus preescolar :	0	0	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	46	28	12	23	18
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	4	5	5	3
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	57	60	62	110	100	68	36
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	7	7	10	9	7	8	9
total unitats :	1	2	2	5	5	6	5
total alumnes :	57	60	108	138	83	60	54

Núm escola:	78	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	S. Josep,1
Localitat:	Casavells	Municipi:	Corçà	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Últim any dades curs 88/89				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	969	1019	1076	1134			
sector primari :				18,9			
sector secundari :				47,8			
sector terciari :				28,9			
preescolar si/no :	No	No	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	0	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	0	3	3			
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	8	7	7	5			
nombre alumnes EGB :	23	30	23	12			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	7	5	8	5			
total unitats :	1	1	1	1			
total alumnes :	23	30	26	13			

Núm escola:	79	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	Pl.de les Escoles, s/n
Localitat:		Municipi:	Crespià	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: C.P. Crespià				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	280	241	224	228	231	213	
sector primari :				11,3	23,7		
sector secundari :				38,6	61,9		
sector terciari :				14,7	14,4		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2	1	
nombre alumnes preescolar :	0	8	5	7	10	1	
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	1	
nombre graus EGB :	8	8	5	8	8	5	
nombre alumnes EGB :	44+5	31	23	34	30	10	
total nivells :	1	1	1	1	1	1	
total graus :	8	10	6	8	10	5	
total unitats :	2	2	1	2	2	1	
total alumnes :	54	39	28	44	40	11	

Núm escola:	80	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	e Riudellots (ara: del raval
Localitat:		Municipi:	Cruïlles	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Les Gavarres"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1157	985	1060	1025	1054	1099	
sector primari :				26,8	23,8		
sector secundari :				44	41,2		
sector terciari :				23,9	35		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	2	3
nombre alumnes preescolar :	0	7	8	5	6	3	8
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	2	2	2	2	1
nombre graus EGB :	8	7	7	7	6	6	3
nombre alumnes EGB :	39	33	41	35	15	14	6
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	7	8	8	7	7	6	6
total unitats :	1	1	2	2	2	2	1
total alumnes :	39	40	49	41	21	17	14

Núm escola:	81	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Iglesia,6
Localitat:		Municipi:	Monells	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Els Molins". Es junta amb la 84				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1157	985	1060	1025	1054	1099	
sector primari :				26,8	23,8		
sector secundari :				44	41,2		
sector terciari :				23,9	35		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	1	2	2
nombre alumnes preescolar :	0	0	8	4	3	2	2
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	2	1	1
nombre graus EGB :	7	8	8	5	7	7	4
nombre alumnes EGB :	44	34	22	21	24	8	5
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	7	7	7	5	7	7	6
total unitats :	1	1	1	1	2	1	1
total alumnes :	44	34	30	30	27	10	7

Núm escola:	82	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	Avda.Catalunya,2
Localitat:	Cruïlles-Monells-Sant Sadurní	Municipi:	Sant Sadurní	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "La Pedra Dreta"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1157	985	1060	1025	1054	1099	
sector primari :				26,8	23,8		
sector secundari :				44	41,2		
sector terciari :				23,9	35		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	3	2	3
nombre alumnes preescolar :	0	2	5	3	5	5	6
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	2	2
nombre graus EGB :	8	8	7	8	6	7	4
nombre alumnes EGB :	54	29	17	23	18	12	8
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	7	8	8	8	6	5	7
total unitats :	2	2	1	2	2	2	2
total alumnes :	54	31	22	31	23	17	14

Núm escola:	83	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	c/ de l'Arnera, 1
Localitat:		Municipi:	Darnius	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Darnius				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	521	534	470	479	500	531	
sector primari :				17	18,9		
sector secundari :				43,6	41,6		
sector terciari :				34,8	39,6		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	14	9	7	7	5	10	9
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	3	3	2
nombre graus EGB :	8	4	4	7	8	7	5
nombre alumnes EGB :	45	17	16	44	53	28	16
total nivells :	2	1	1	1	2	2	2
total graus :	9	4	5	8	8	9	8
total unitats :	3	1	1	2	3	3	2
total alumnes :	59	17	23	45	58	38	25

Núm escola:	84	Nom escola:	Escuela Graduada Nacional Mixta	Adreça:	as (ara: Plaça de les Escole
Localitat:		Municipi:	L'Escala	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Empúries"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3093	3547	4077	4721	5178	5266	
sector primari :				6,6	6,9		
sector secundari :				33	36,6		
sector terciari :				59,7	56,5		
preescolar si/no :	Sí	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	0	3	4	4	7	9
nombre graus preescolar :	1	0	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	51	0	117	123	95	159	165
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6	10	17	21	24	19	14
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	294	333	504	637	622	474	332
total nivells :	2	1	2	2	2	2	2
total graus :	9	8	9	9	10	10	9
total unitats :	7	19	20	24	26	27	23
total alumnes :	346	333	621	750	717	633	497

Núm escola:	85	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	spoblado (ara: c/Figueres,
Localitat:		Municipi:	Espolla	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Antoni Balmanya)				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	595		430	404	390	396	
sector primari :				55,2	59		
sector secundari :				11,1	20		
sector terciari :				27,3	21,1		
preescolar si/no :	No	Si	No	No	No	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	0
nombre graus preescolar :	0	1	0	0	0	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	14	0	0	0	9	3
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	1	2	2
nombre graus EGB :	8	5	6	5	5	7	6
nombre alumnes EGB :	42	27	22	24	14	20	20
total nivells :	1	0	1	1	1	2	2
total graus :	8	0	4	5	5	10	8
total unitats :	2	0	1	1	1	3	2
total alumnes :	42	0	22	20	14	29	23

Núm escola:	86	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	elas (ara: Carles de Fortuny
Localitat:		Municipi:	Esponellà	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Carlos de Fortuny"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	503	425	374	368	383	404	
sector primari :				30,6	42,7		
sector secundari :				41,6	26,9		
sector terciari :				26,2	30,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	9	5	11	8	17	14
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	3	3	3
nombre graus EGB :	8	8	5	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	31+16	48	25	37	50	46	34
total nivells :	1	1	1	1	2	2	2
total graus :	6	9	6	8	10	10	9
total unitats :	2	2	1	2	3	4	4
total alumnes :	31	57	30	49	58	63	48

Núm escola:	87	Nom escola:	Colegio Nacional S. Pablo N+N	Adreça:	c/Muntaner, 4
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Pau"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	20052	28120	30412	31942	34573	33157	
sector primari :				1,8	2,1		
sector secundari :				30,7	35,7		
sector terciari :				62,8	62,2		
preescolar si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	6	6	4	5	4	6	6
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	322	132	123	137	109	153	151
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	19	27	27	23	21	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	1017	1206	1063	840	667	440	307
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	9	9	9	10	9
total unitats :	14	33	31	28	25	22	18
total alumnes :	1249	1338	1187	950	776	593	458

Núm escola:	88	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta Buen Pastor	Adreça:	(Barrio Albergues) (ara: c
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pous i Pagés"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	20052	28120	30412	31942	34573	33157	
sector primari :				1,8	2,1		
sector secundari :				30,7	35,7		
sector terciari :				62,8	62,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	4	5	5	5
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	17	32	111	92	77	87
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	9	11	21	20	17	12
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	145	292	285	572	480	351	201
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	7	10	9	9	10	10	9
total unitats :	4	9	12	25	25	22	17
total alumnes :	145	309	317	655	572	428	288

Núm escola:	89	Nom escola:	Escuela Preparatoria N+N	Adreça:	c/ San Pablo, 43
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	20052						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	75						
total nivells :	1						
total graus :	4						
total unitats :	2						
total alumnes :	75						

Núm escola:	90	Nom escola:	Patronato Escuela Ntra. Sra. Loreto	Adreça:	Av. President Kennedy, s/n
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	La informació s'acaba el 1982/83				

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	20052	28120	30412				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Sí	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	1	3	3				
nombre graus preescolar :	2	2	2				
nombre alumnes preescolar :	79	87	105				
EGB si/no :	Sí	No	No				
nombre unitats EGB :	1	0	0				
nombre graus EGB :	5	0	0				
nombre alumnes EGB :	21	0	0				
total nivells :	2	1	1				
total graus :	7	2	2				
total unitats :	2	3	3				
total alumnes :	100	87	105				

Núm escola:	91	Nom escola:	Area Escolar N+N	Adreça:	rcio, 67 (ara: c/ Camí del R
Localitat:		Municipi:	Flaçà	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Flaçà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	912	951	991	960	914	851	
sector primari :				5,6	3,1		
sector secundari :				58,1	76,6		
sector terciari :				35,3	20,3		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	2	2	2	1	2	3
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	53	78	33	23	40	38
EGB si/no :	Sí	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	4	5	6	7	6	5
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	68+12	132	155	150	132	96	72
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	10	10	9	9	10	9
total unitats :	2	6	7	8	8	8	8
total alumnes :	80	185	233	180	155	136	110

Núm escola:	92	Nom escola:	Patronato Escolar "Salvador Torras Domènech"	Adreça:	Colonia Torras de Flassà
Localitat:		Municipi:	Flaçà	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	912						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Sí						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	29+6						
total nivells :	1						
total graus :	6						
total unitats :	1						
total alumnes :	29						

Núm escola:	93	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	Plaça Escuelas
Localitat:		Municipi:	Foixà	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Foixà				

	1970/71		1980/81	1985/86		1995/96	1997/98
total població municipi :	445		334	323		317	
sector primari :				38,6			
sector secundari :				23,5			
sector terciari :				34,9			
preescolar si/no :	No		Si	Si		Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0		0	0		0	0
nombre graus preescolar :	0		1	1		2	2
nombre alumnes preescolar :	0		6	4		3	3
EGB si/no :	Sí		Si	Si		Si	Si
nombre unitats EGB :	1		1	1		1	1
nombre graus EGB :	8		4	4		3	2
nombre alumnes EGB :	24		15	8		8	2
total nivells :	1		1	1		1	2
total graus :	7		5	3		3	4
total unitats :	1		1	1		1	1
total alumnes :	24		21	10		11	5

Núm escola:	94	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ Ajuntament, s/n
Localitat:		Municipi:	Fontcoberta	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CEIP Fontcoberta				

	1970/71			1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	518			379	923	1015	
sector primari :				19,1	25		
sector secundari :				49,8	50,7		
sector terciari :				30,6	24,3		
preescolar si/no :	No			Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0			1	1	2	2
nombre graus preescolar :	0			1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0			25	18	24	31
EGB si/no :	Sí			Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1			2	3	3	3
nombre graus EGB :	8			5	6	6	6
nombre alumnes EGB :	19			49	66	52	49
total nivells :	1			2	2	2	2
total graus :	8			6	6	8	9
total unitats :	1			3	4	5	5
total alumnes :	19			83	84	76	80

Núm escola:	95	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Vilavenut	Municipi:	Fontcoberta	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	518						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	1						
nombre alumnes EGB :	35+2						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	7						
total alumnes :	37						

Núm escola:	96	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	Carretera de l'Empordà,29
Localitat:	Fonteta	Municipi:	Forallac	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :			1529	1467	1492		
sector primari :				4,3	15,4		
sector secundari :				29,7	53,6		
sector terciari :				24,2	31		
preescolar si/no :	No	No	No	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	0	0	1	2		
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	6	6		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	1		
nombre graus EGB :	7	8	8	8	3		
nombre alumnes EGB :	50	53	27	27	6		
total nivells :	1	1	1	1	1		
total graus :	1	8	7	3	3		
total unitats :	7	2	1	2	1		
total alumnes :	22	53	27	16	12		

Núm escola:	98	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Roca, 29
Localitat:	Peratallada	Municipi:	Forallac	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :			1529	1467	1492		
sector primari :				4,3	15,4		
sector secundari :				29,7	53,6		
sector terciari :				24,2	31		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	1		
nombre alumnes preescolar :	0	6	1	7	1		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1		
nombre graus EGB :	8	7	5	5	3		
nombre alumnes EGB :	23	19	13	9	5		
total nivells :	1	2	1	1	1		
total graus :	1	9	5	5	3		
total unitats :	7	1	1	1	1		
total alumnes :	23	25	14	17	6		

Núm escola:	99	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	
Localitat:	St. Climent de Peralta	Municipi:	Forallac	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Darreres dades curs 89/90				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :			1529	1467			
sector primari :				4,3			
sector secundari :				29,7			
sector terciari :				24,2			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	1	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	7	6	3			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	6	6	6	7			
nombre alumnes EGB :	12	13	18	12			
total nivells :	1	2	1	1			
total graus :	1	7	7	6			
total unitats :	4	1	1	1			
total alumnes :	12	20	24	18			

Núm escola:	100	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	as Nuevas,s/n (ara:c/Unió,1
Localitat:	Vulpellac	Municipi:	Forallac	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CP de Vulpellac				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :			1529	1467	1492		
sector primari :				4,3	15,4		
sector secundari :				29,7	53,6		
sector terciari :				24,2	31		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3		
nombre alumnes preescolar :	0	10	11	10	6		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1		
nombre graus EGB :	8	8	6	5	4		
nombre alumnes EGB :	40	33	18	17	7		
total nivells :	1	2	1	1	1		
total graus :	8	10	6	5	4		
total unitats :	1	1	1	1	1		
total alumnes :	40	43	29	25	13		

Núm escola:	101	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ Vicens Vives,1
Localitat:		Municipi:	Fornells de la Selva	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Forn d'Anells"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	902	924	944	995	1152	1308	
sector primari :				14,8	3,7		
sector secundari :				37,6	46,5		
sector terciari :				45,5	49,9		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1	1	2	2
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	21	12	14	26	22
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	4	4	4	3
nombre graus EGB :	8	6	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	106+5	52	73	85	92	67	50
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	8	6	8	9	9	10	9
total unitats :	2	2	3	5	5	5	5
total alumnes :	111	52	94	97	106	93	72

Núm escola:	102	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	onio, s/n (ara: Pl. de l'Empo
Localitat:		Municipi:	Fortià	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Teresa de Palleja"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	436	420	493	476	502	485	
sector primari :				39,8	33,7		
sector secundari :				33,5	42		
sector terciari :				25,1	24,3		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	16	12	15	9	7
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	3	3	3	2
nombre graus EGB :	8	8	8	8	7	7	6
nombre alumnes EGB :	31	33	42	50	42	25	22
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	2	6	9	7	7	9	9
total unitats :	5	2	2	3	3	3	2
total alumnes :	31	33	58	50	57	34	29

Núm escola:	103	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	c/ Gran, 26
Localitat:		Municipi:	Garrigàs	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Garrigàs				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	521	382	345	315	305	319	
sector primari :				50	40,2		
sector secundari :				19,1	14,8		
sector terciari :				25	45,1		
preescolar si/no :	No	Si	No	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	0	1	2	2	2
nombre alumnes preescolar :	0	4	0	7	5	4	4
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	2	1
nombre graus EGB :	7	8	6	7	6	5	2
nombre alumnes EGB :	22	24	17	12	11	11	4
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	1	7	5	6	6	7	4
total unitats :	4	1	1	1	1	2	1
total alumnes :	22	28	17	15	16	15	8

Núm escola:	104	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Barrio de la Iglesia
Localitat:	Arenys d'Empordà	Municipi:	Garrigàs	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	521						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	7						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	3						
total alumnes :	7						

Núm escola:	105	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	blado (ara: c/ de les Escole
Localitat:		Municipi:	Garriguella	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Joaquim Gifre"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	630	600	600	611	643	666	
sector primari :				33,4	35		
sector secundari :				19,9	26		
sector terciari :				44,3	40		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	24	21	12	17	7	10	15
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2	2	2
nombre graus EGB :	7	4	5	5	5	6	6
nombre alumnes EGB :	47	41	33	30	35	21	20
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	5	6	6	6	8	9
total unitats :	7	2	2	2	2	3	3
total alumnes :	71	62	45	44	42	31	35

Núm escola:	106	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Garrigoles	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	207						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	8						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	5						
total alumnes :	8						

Núm escola:	107	Nom escola:	Colegio Nacional "Eiximenis"	Adreça:	c/Eiximenis, 7
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	4	4	3	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	226	120	120	67	60	76	76
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	9	10	10	10	9	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	397	435	316	342	306	223	153
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	11	10	10	9	9	10	9
total unitats :	12	14	13	12	11	11	9
total alumnes :	623	555	556	404	366	299	229

Núm escola:	108	Nom escola:	Escuela Aneja N+N	Adreça:	milio Grahit (ara: c/Creu,1
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pràctiques"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	7	5	5	3	3	3	3
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	333	223	194	95	71	77	75
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	13	16	16	16	12	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	651	570	518	554	397	222	129
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	10	10	10	10	10	9
total unitats :	11	21	21	20	15	11	9
total alumnes :	435	793	906	629	468	299	204

Núm escola:	110	Nom escola:	Colegio Nacional Juan Bruguera	Adreça:	Av. Jaime I, 24
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	4	4	4	3	2	5	5
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	211	143	160	83	60	112	92
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	14	15	16	14	10	8	7
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	519	561	561	452	301	203	149
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	16	10	10	9	9	10	9
total unitats :	12	19	20	17	12	13	12
total alumnes :	730	704	721	511	361	315	241

Núm escola:	111	Nom escola:	Escuela General Mixta Lorenzana	Adreça:	Lorenzana, 32
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Verd"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	4	4	4	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	132	235	126	124	55	75	74
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	7	17	16	16	14	9	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	205	687	566	535	439	246	148
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	9	10	9
total unitats :	10	21	20	20	16	12	9
total alumnes :	337	922	692	630	494	321	222

Núm escola:	112	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta "José Antonio"	Adreça:	Isabel la Catòlica, 24
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CP "Prat de la Riba"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	
total població municipi :	47747	75109	86624		68656	70576	
sector primari :					1,2		
sector secundari :					29,1		
sector terciari :					69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:	2	2	2	3	3	3	
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	3	3	
nombre alumnes preescolar :	91	80	76	73	55	51	
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	7	16	8	12	10	8	
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	
nombre alumnes EGB :	284	412	240	347	237	169	
total nivells :	2	2	2	2	2	2	
total graus :	9	9	9	9	11	11	
total unitats :	10	18	10	15	13	11	
total alumnes :	375	492	316	420	292	220	

Núm escola:	113	Nom escola:	Escuela Graduada Montjuïc	Adreça:	Pujada Montjuïc,1
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP Montjuïc				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	1	2	2	2	2	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	2	3
nombre alumnes preescolar :	47	35	77	66	55	48	63
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	10	11	8	8	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	350	325	217	267	226	194	119
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	12	9	9	9	9	10	9
total unitats :	10	12	10	10	10	10	9
total alumnes :	397	360	294	326	281	242	182

Núm escola:	114	Nom escola:	Escuela Parroquial San José	Adreça:	Gerona, s/n (ara: c/Tuyet S
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	canvi nom: Colegio Nacional "Professor Pericot" (ara: CEIP El Pla de Girona9				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624		68656	70576	
sector primari :					1,2		
sector secundari :					29,1		
sector terciari :					69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	1	2	2	2	3	6
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	57	36	58	37	26	61	137
EGB si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	0	8	8	8	8	8	12
nombre graus EGB :	0	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	0	257	258	209	189	165	279
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	9	9	9	11	11	9
total unitats :	2	9	10	10	10	11	18
total alumnes :	57	293	316	246	215	226	416

Núm escola:	115	**Nom escola:**	Guarderia Infantil "San Ramón Nonato"	**Adreça:**	Subida a Montjuic
Localitat:		**Municipi:**	Girona	**Comarca:**	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	47747	75109	86624				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	2	2	3				
nombre graus preescolar :	2	2	2				
nombre alumnes preescolar :	65	93	102				
EGB si/no :	No	No	No				
nombre unitats EGB :	0	0	0				
nombre graus EGB :	0	0	0				
nombre alumnes EGB :	0	0	0				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	2	2	2				
total unitats :	2	2	3				
total alumnes :	65	93	102				

Núm escola:	116	Nom escola:	Escuela Nacional Parroquial Nº 1 de Niñas	Adreça:	Plaça de l'Oli, 5
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	47747						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	28						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	8						
total alumnes :	28						

Núm escola:	117	**Nom escola:**	Unitaria de Niñas Nº 2 San Narciso	**Adreça:**	Plaza de la Asunción,18		
Localitat:		**Municipi:**	Girona	**Comarca:**	Gironès		
Observacions:							

	1970/71						
total població municipi :	47747						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si						
nombre unitats preescolar1:	1						
nombre graus preescolar :	2						
nombre alumnes preescolar :	61						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	52						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	52						

Núm escola:	119	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	tra de la Creu de Palau, 43
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	47747	75109					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	14					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	2	2					
nombre graus EGB :	8	8					
nombre alumnes EGB :	72	62					
total nivells :	1	1					
total graus :	2	8					
total unitats :	8	2					
total alumnes :	72	62					

Núm escola:	120	Nom escola:	Escuela Nacional Puente Mayor N+N	Adreça:	Grup Pont Major, s/n
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Carme Huguet"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	2	2	2	3
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	6	42	48	29	27	23
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	8	9	9	8	6
nombre graus EGB :	8	7	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	55	58	220	226	130	99	51
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	2	7	9	9	10	10	9
total unitats :	8	2	9	11	11	10	9
total alumnes :	55	60	262	216	159	126	74

Núm escola:	121	Nom escola:	Escuela Nacional San Daniel	Adreça:	Monjas, 18
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	47747	75109					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	No					
nombre unitats preescolar1:	1	0					
nombre graus preescolar :	2	0					
nombre alumnes preescolar :	23	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	2	2					
nombre graus EGB :	8	8					
nombre alumnes EGB :	42	42					
total nivells :	2	1					
total graus :	4	8					
total unitats :	9	2					
total alumnes :	65	42					

Universitat de Girona
Biblioteca

Núm escola:	122	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	üell, s/n . Sta Eugènia de T
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Santa Eugènia". LES DADES 75/76 NO S'HAN TROBAT.				

	1970/71		1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747		86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si		Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2		2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	2		1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	163		82	63	39	71	67
EGB si/no :	Si		Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6		8	10	8	8	6
nombre graus EGB :	8		8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	313		329	308	223	189	134
total nivells :	2		2	2	2	2	2
total graus :	8		9	9	10	10	9
total unitats :	10		10	12	10	11	9
total alumnes :	476		411	350	262	260	201

Núm escola:	123	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta "Vilarroja"	Adreça:	Barri Vila-Roja, s/n
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP Vila-Roja				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	47747	75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	jSi
nombre unitats preescolar1:	2	2	2	2	2	2	1
nombre graus preescolar :	2	1	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	72	55	58	34	28	30	26
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	183	241	235	184	124	82	71
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	10	9	10	9	9	10	9
total unitats :	9	10	10	10	10	10	7
total alumnes :	255	296	293	203	152	112	97

Núm escola:	124	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	nio, 14 (després, Plaza Por
Localitat:	Salt	Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	11364						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	No					
nombre unitats preescolar1:	2	0					
nombre graus preescolar :	2	0					
nombre alumnes preescolar :	182	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	8	8					
nombre graus EGB :	8	8					
nombre alumnes EGB :	305	281					
total nivells :	2	1					
total graus :	10	8					
total unitats :	10	8					
total alumnes :	487	281					

Núm escola:	125	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	é Antonio,59 (ara:c/Afores
Localitat:	Sarrià de Ter	Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Montserrat"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2470	3754			3237	3032	
sector primari :					1,2		
sector secundari :					29,1		
sector terciari :					69,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	2	4	4	2	3	3
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	90	113	83	48	75	70
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	8	16	16	14	10	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	111+10	289	446	462	365	214	132
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	10	9	9	10	11	9
total unitats :	8	10	20	20	16	13	9
total alumnes :	121	379	559	545	413	289	202

Núm escola:	126	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Crta. Palamós, s/n
Localitat:	Campdorà	Municipi:	Celrà	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :	2342	1961	2131	2268	2358		
sector primari :				4,6	3,9		
sector secundari :				60	69,2		
sector terciari :				34,1	27		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	1		
nombre alumnes preescolar :	0	7	2	4	1		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1		
nombre graus EGB :	5	5	5	3	5		
nombre alumnes EGB :	27+4	17	19	12	12		
total nivells :	1	1	1	1	1		
total graus :	1	5	4	4	5		
total unitats :	5	1	1	1	1		
total alumnes :	27	17	19	16	13		

Núm escola:	127	**Nom escola:**	Agrupación Escolar Mixta "Hermanos Sábat"	**Adreça:**	ermanos Sábat, s/n (c/Taià		
Localitat:		**Municipi:**	Sant Gregori	**Comarca:**	Gironès		
Observacions:	canvi de nom: CEIP Taialà						

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	6380	1472	1634	1735	1867	2130	
sector primari :				15,4	7,3		
sector secundari :				38,8	61,2		
sector terciari :				44,1	31,4		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	3	3	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	52	120	106	107	92	135	146
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6	16	16	17	19	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	215	601	409	421	512	372	254
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	7	9	9	9	9	10	9
total unitats :	9	19	19	21	23	22	18
total alumnes :	267	721	515	603	604	507	400

Núm escola:	128	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta "Sant Pons"	**Adreça:**			
Localitat:		**Municipi:**	Sant Gregori	**Comarca:**	Gironès		
Observacions:							

	1970/71						
total població municipi :	6380						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si						
nombre unitats preescolar1:	2						
nombre graus preescolar :	1						
nombre alumnes preescolar :	98						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	4						
nombre graus EGB :	3						
nombre alumnes EGB :	147						
total nivells :	2						
total graus :	5						
total unitats :	5						
total alumnes :	245						

Núm escola:	129	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	c/ Carbaçes, s/n
Localitat:		Municipi:	Gombrèn	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CP Hug de Mataplana				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	
total població municipi :	329	276	264	258	239	241	
sector primari :				21,1	12,2		
sector secundari :				60,5	69,6		
sector terciari :				17,4	7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	3	2	
nombre alumnes preescolar :	0	4	12	6	3	3	
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2	1	
nombre graus EGB :	8	5	5	7	6	4	
nombre alumnes EGB :	35	8	10	26	16	5	
total nivells :	1	1	1	1	1	1	
total graus :	2	6	7	7	8	4	
total unitats :	8	1	1	2	2	1	
total alumnes :	35	12	22	31	19	8	

Núm escola:	130	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Plaza de España, 1
Localitat:		Municipi:	Gualta	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP Gualta				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	398	348	313	290	267	270	
sector primari :				45,9	38,8		
sector secundari :				28,5	28,9		
sector terciari :				23,4	32,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	1	2	2
nombre alumnes preescolar :	0	3	5	2	1	2	3
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :	4	8	4	6	5	5	2
nombre alumnes EGB :	40	31	7	11	8	10	2
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	1	7	5	6	5	5	4
total unitats :	4	1	1	1	1	1	1
total alumnes :	40	34	12	10	9	12	5

Núm escola:	131	Nom escola:	Escuela Graduada "Virgen del Socorro"	Adreça:	Avda. de la fortalesa, s/n
Localitat:		Municipi:	Hostalric	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Mare de Déu dels Socors"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1912	2338	2672	2685	2899	2919	
sector primari :				2,7	1,4		
sector secundari :				71,3	75		
sector terciari :				22,4	23,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	4	1	4	6	6
nombre graus preescolar :	2	1	1	4	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	84	88	135	107	91	121	124
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	6	16	17	18	16	12
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	185	280	496	538	468	350	260
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	10	9	9	9	10	9
total unitats :	9	8	20	21	22	22	18
total alumnes :	269	368	631	643	559	471	384

Núm escola:	132	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	Plaza del Caudillo
Localitat:		Municipi:	Jafre	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	últimes dades curs 87/88				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	431	393	379	353			
sector primari :				31,3			
sector secundari :				41,7			
sector terciari :				21,7			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	1	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	16	10	2			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	2	1	1	1			
nombre graus EGB :	8	2	3	5			
nombre alumnes EGB :	48	7	11	16			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	2	3	3	5			
total unitats :	7	1	1	1			
total alumnes :	48	23	11	15			

Núm escola:	133	Nom escola:	Agrupación escolar Mixta	Adreça:	Crta. N-II, 18
Localitat:		Municipi:	La Jonquera	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "J.Peñuelas del Rio"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1911	2232	2415	2582	2502	2384	
sector primari :				1,4	1,2		
sector secundari :				9,9	9,7		
sector terciari :				88,4	89,2		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	3	3	3	5	4
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	69	91	90	82	71	83	85
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	9	9	14	14	15	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	134	321	363	356	332	273	178
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	5	10	9	9	9	10	9
total unitats :	9	11	12	17	17	20	14
total alumnes :	203	256	453	443	403	356	263

Núm escola:	134	Nom escola:	Escuela Nacional	Adreça:	Els límits
Localitat:		Municipi:	La Jonquera	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1911						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	11						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	11						

Núm escola:	135	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Despoblado
Localitat:		Municipi:	Juià	Comarca:	Gironès
Observacions:	últimes dades curs 87/88				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	318	294	269	247			
sector primari :				19,3			
sector secundari :				45,9			
sector terciari :				33,6			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	1	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	5	3	2			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	7	3	4	4			
nombre alumnes EGB :	25+14	18	19	9			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	1	4	4	4			
total unitats :	6	1	1	1			
total alumnes :	39	23	19	11			

Núm escola:	136	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	c/ de les Escoles, s/n
Localitat:		Municipi:	Lladó	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Montserrat Vayreda"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	635	579	509			498	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	23	7	11	9	2	12	13
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	3	2	2
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	71	58	43	37	41	29	21
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	9	9	10	10	9
total unitats :	9	3	2	2	3	3	3
total alumnes :	94	65	54	46	43	41	34

Núm escola:	137	Nom escola:	Escuela Nacional Graduada Mixta	Adreça:	Ganix, 13
Localitat:		Municipi:	Llagostera	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Lacustària"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	4485	4742	5033			5410	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	2	3	3	6	6
nombre graus preescolar :	2	1	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	72	83	152	83	60	112	118
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	11	14	13	3	15	15	11
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	352	490	400	374	354	280	207
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	13	1	10	9	10	10	9
total unitats :	10	16	15	6	18	20	17
total alumnes :	424	573	552	457	414	392	325

Núm escola:	138	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta	**Adreça:**	ntonio, 2 (ara: c/ de les Esc
Localitat:		**Municipi:**	Llambilles	**Comarca:**	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Cristòfor"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	385	396	423			448	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2	1	3
nombre alumnes preescolar :	0	8	13	1	3	2	4
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :	8	6	4	4	6	2	2
nombre alumnes EGB :	29+12	25	15	10	8	4	2
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	1	8	5	5	8	3	5
total unitats :	7	1	1	1	1	1	1
total alumnes :	41	33	15	11	11	6	6

Núm escola:	139	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/ del Quintà
Localitat:		Municipi:	Llanars	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Les Moreres"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	445	411	385			448	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	11	5	8	8	5	3
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	2	2	2
nombre graus EGB :	8	5	5	5	5	5	5
nombre alumnes EGB :	48	25	20	18	22	18	11
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	7	6	6	8	7	7
total unitats :	8	1	1	1	2	2	2
total alumnes :	48	36	25	26	30	23	14

Núm escola:	140	Nom escola:	Escuela "Virgen de la Esperanza"	Adreça:	uerto, s/n (ara:c/ de les Esp
Localitat:		Municipi:	Llançà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pompeu Fabra"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2693	2994	2996			3843	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	3	4	3	5	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	71	133	100	87	62	102	107
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	8	10	14	16	16	15	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	237	370	466	471	387	310	200
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	10	10	9
total unitats :	9	11	17	20	19	20	18
total alumnes :	308	503	566	558	449	412	307

Núm escola:	141	**Nom escola:**	Escuela Nacional Unitaria N+N	**Adreça:**	blo Nuevo, s/n (ara:c/orient	
Localitat:		**Municipi:**	Llers	**Comarca:**	Alt Empordà	
Observacions:						

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	691	678	643			833	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	0	1	0	0	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	2	3
nombre alumnes preescolar :	0	11	9	9	5	6	16
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	2	2	1
nombre graus EGB :	7	8	4	5	5	3	5
nombre alumnes EGB :	55	40	22	28	11	11	13
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	9	5	6	7	5	8
total unitats :	7	3	1	2	2	2	2
total alumnes :	55	51	31	37	16	17	29

Núm escola:	142	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Casa Consistorial
Localitat:		Municipi:	Les Lloses	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	615						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	16						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	16						

Núm escola:	143	Nom escola:	Escuela Nacional de Niños	Adreça:	c/iglesia, s/n
Localitat:	La Farga	Municipi:	Les Lloses	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Últimes dades curs 87/88				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	615	527		402			
sector primari :				36,2			
sector secundari :				46,2			
sector terciari :				13,1			
preescolar si/no :	No	No	No	No			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	0	0	0			
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	0			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	8	5	4	4			
nombre alumnes EGB :	52	48	37	12			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	1	5	4	3			
total unitats :	8	1	1	1			
total alumnes :	52	48	37	13			

Núm escola:	144	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Madremanya,s/n
Localitat:		Municipi:	Madremanya	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	253						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	22+2						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	7						
total alumnes :	24						

Núm escola:	145	Nom escola:	Escuelas Nacionales N+N	Adreça:	c/Barri de la Cellera s/n
Localitat:		Municipi:	Maià de Montcal	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CP "Milany"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :	503	419	385	375	325		
sector primari :				8,1	47,3		
sector secundari :				25,4	33,6		
sector terciari :				29,5	19,1		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2		
nombre alumnes preescolar :	0	8	8	5	2		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2		
nombre graus EGB :	7	5	5	8	8		
nombre alumnes EGB :	44+4	28	22	38	16		
total nivells :	1	1	1	1	1		
total graus :	2	7	5	9	10		
total unitats :	7	1	1	2	2		
total alumnes :	48	36	30	48	18		

Núm escola:	146	Nom escola:	Escuela Mixta Rural	Adreça:	
Localitat:	Dosquers	Municipi:	Maià de Montcal	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	503						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	15+2						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	17						

Núm escola:	147	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	/ José Antonio (c/Major,1)
Localitat:		Municipi:	Massanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :	606	529	490	466	477		
sector primari :				19,5	4,9		
sector secundari :				52,9	89,7		
sector terciari :				25,9	5,4		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3		
nombre alumnes preescolar :	0	3	7	8	5		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	1		
nombre graus EGB :	8	8	4	4	1		
nombre alumnes EGB :	50	36	14	6	2		
total nivells :	1	2	2	2	2		
total graus :	2	7	5	3	4		
total unitats :	8	2	1	1	1		
total alumnes :	50	39	21	11	7		

Núm escola:	148	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	Las Salinas s/n
Localitat:		Municipi:	Maçanet de Cabrenys	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	266	844	802	744	690	641	
sector primari :				13,8	13,6		
sector secundari :				47,6	46,2		
sector terciari :				35,6	40,2		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	0	0	1
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	3	2	3
nombre alumnes preescolar :	24	19	21	17	7	9	13
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	3	3	3	2
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	7	5
nombre alumnes EGB :	94	82	65	65	48	33	21
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	8	9	10	9	8
total unitats :	9	3	3	4	3	3	3
total alumnes :	118	101	86	73	55	42	34

Núm escola:	149	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	Jorge, s/n (ara:c/de les Esc
Localitat:		Municipi:	Maçanet de la Selva	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Jordi"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1525	1722	2135	2479	2954	3263	
sector primari :				11,2	5,2		
sector secundari :				57	70,1		
sector terciari :				29,7	24,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	2	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	0	2	1	2	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	53	82	91	82	101	101
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	5	8	11	16	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	175+26	212	279	341	403	368	221
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	11	9	9	9	10	9
total unitats :	8	6	10	19	20	22	18
total alumnes :	201	265	361	432	485	469	322

Núm escola:	150	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Martorell de la Selva	Municipi:	Maçanet de la Selva	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	1525	1722					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	5					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	5					
nombre alumnes EGB :	29	8					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	4					
total unitats :	5	1					
total alumnes :	29	13					

Núm escola:	151	Nom escola:	Agrupación escolar Mixta	Adreça:	Antonio, s/n (ara: c/ Can Ca
Localitat:		Municipi:	Mieres	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Mieres				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	589	506	396	359	339		
sector primari :				43,6	57,3		
sector secundari :				28,5	23,2		
sector terciari :				19,5	19,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	1	2	3
nombre alumnes preescolar :	18	8	7	6	4	5	7
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	2	2
nombre graus EGB :	8	8	8	8	7	5	5
nombre alumnes EGB :	63	45	33	34	24	12	12
total nivells :	2	1	1	1	1	1	2
total graus :	4	9	9	8	7	5	8
total unitats :	9	2	2	2	2	2	2
total alumnes :	81	53	40	31	28	17	19

Núm escola:	152	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ Figueras, s/n
Localitat:		Municipi:	Mollet de Peralada	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	235	207					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	5	5					
nombre alumnes EGB :	17	7					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	3					
total unitats :	4	1					
total alumnes :	17	7					

Núm escola:	153	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/ Sant Sebastià, s/n
Localitat:		Municipi:	Molló	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Migjorn"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	539	449	404	388	373	333	
sector primari :				45,1	46,6		
sector secundari :				25,9	20,4		
sector terciari :				28,1	33		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	No	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	0	1	2
nombre alumnes preescolar :	0	7	12	10	0	1	3
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	2	2	2
nombre graus EGB :	7	5	5	8	8	7	6
nombre alumnes EGB :	36	19	15	30	26	17	12
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	2	7	6	8	10	7	8
total unitats :	7	1	1	2	2	1	2
total alumnes :	36	26	27	37	26	8	15

Núm escola:	154	**Nom escola:**	Agrupación Escolar Mixta	**Adreça:**	c/ de les Escoles,1
Localitat:		**Municipi:**	Montagut	**Comarca:**	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP Mont Cos				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	822	887	797	818	774	771	
sector primari :				20,7	25,6		
sector secundari :				58,5	54,8		
sector terciari :				17,8	19,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	31	11	5	14	15	17	15
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	3	4	3
nombre graus EGB :	7	8	8	8	7	8	6
nombre alumnes EGB :	74	63	38	28	39	49	37
total nivells :	2	2	2	1	2	2	2
total graus :	4	10	9	8	9	10	9
total unitats :	9	3	2	2	3	4	4
total alumnes :	105	74	43	44	52	66	52

Núm escola:	155	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta de los 25 años de la paz	Adreça:	
Localitat:	Oix	Municipi:	Montagut	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	822						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	11+2						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	5						
total alumnes :	15						

Núm escola:	156	Nom escola:	Escuela Unitaria Nacional N+N	Adreça:	c/ Torres Jonama, 3
Localitat:		Municipi:	Mont-Ras	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP Torres Jonama				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1049	937	898	1109	1371	1500	
sector primari :				11,9	6		
sector secundari :				44,1	58,5		
sector terciari :				37,2	35,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	2	2
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	43	31	22	23	19	26	28
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	3	3	4	5	4
nombre graus EGB :	8	5	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	137	79	94	82	79	80	61
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	3	6	9	9	10	8	9
total unitats :	9	3	3	3	5	7	6
total alumnes :	180	110	116	106	98	106	89

Núm escola:	157	Nom escola:	Escuela Nacional UNitaria N+N	Adreça:	c/ de les Escoles,12
Localitat:		Municipi:	Navata	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Joaquim Vallmajó"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	647	611	614	624	661	685	
sector primari :				27,9	33,3		
sector secundari :				44,9	42,9		
sector terciari :				23,3	23,8		
preescolar si/no :	No	No	No	No	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	2
nombre graus preescolar :	0	0	0	0	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	0	16	22	25
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	3	4	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	52	71	40	48	51	68	57
total nivells :	1	1	1	1	2	2	2
total graus :	2	8	8	8	9	9	9
total unitats :	7	2	2	2	3	5	5
total alumnes :	52	71	40	46	67	90	82

Núm escola:	158	**Nom escola:**	Escuela Nacional Unitaria N+N		**Adreça:**	Prat del Pinté, s/n	
Localitat:		**Municipi:**	Ogassa		**Comarca:**	Ripollès	
Observacions:	Canvi nom: CEIP "L'esquirol"						

	1970/71			**1985/86**	**1990/91**	**1995/96**	**1997/98**
total població municipi :	419			285	256	245	
sector primari :				23,7	27,7		
sector secundari :				41,5	32		
sector terciari :				28,8	40,4		
preescolar si/no :	No			Si	No	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0			0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0			1	0	3	1
nombre alumnes preescolar :	0			4	0	4	1
EGB si/no :	Si			Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2			1	1	1	1
nombre graus EGB :	7			7	6	4	5
nombre alumnes EGB :	43			22	13	9	10
total nivells :	1			1	1	1	2
total graus :	2			7	6	4	6
total unitats :	7			1	1	1	1
total alumnes :	43			18	13	13	11

Núm escola:	159	Nom escola:	Colegio Nacional "Malagrida"	Adreça:	aza, 30 (ara:de les Corts Ca
Localitat:		Municipi:	Olot	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Malagrida"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	21363	23179	25072	2554	26713	27482	
sector primari :				1,9	1,9		
sector secundari :				59,7	55,3		
sector terciari :				36,8	42,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	6	3	4	4	2	6	6
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	86	121	156	112	54	116	109
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	17	20	19	16	16	14	11
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	800	773	654	545	510	294	201
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	19	10	10	9	9	10	9
total unitats :	14	23	23	20	18	20	17
total alumnes :	886	894	810	646	564	410	310

Núm escola:	160	**Nom escola:**	Graduada Ntra. Sra. del Carmen	**Adreça:**	nio Soler,1(c/ Pare Nolasc		
Localitat:		**Municipi:**	Olot	**Comarca:**	Garrotxa		
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Volcar Biceroques"						

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	21363	23179	25072	2554	26713	27482	
sector primari :				1,9	1,9		
sector secundari :				59,7	55,3		
sector terciari :				36,8	42,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	1	2	3	6	6
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	52	38	58	64	79	150	141
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	8	8	8	9	10	12
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	6	6
nombre alumnes EGB :	161	227	208	241	293	236	259
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	10	10	9	9	10	9
total unitats :	8	10	9	10	12	22	28
total alumnes :	211	265	266	317	413	386	400

Núm escola:	161	Nom escola:	Grupo Escolar "San Pedro Mártir"	Adreça:	n Pedro Mártir (ara:c/Rida
Localitat:		Municipi:	Olot	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pla de Dalt"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	21363	23179	25072	25554	26713		
sector primari :				1,9	1,9		
sector secundari :				59,7	55,3		
sector terciari :				36,8	42,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	2	2	4	4
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	26	26	55	54	42	93	93
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	3	4	7	8	9	7
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	75	76	106	184	217	230	169
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	5	10	9	9	11	9
total unitats :	9	4	5	9	10	13	11
total alumnes :	101	102	161	251	259	323	262

Núm escola:	162	Nom escola:	Colegio Nacional "Las Trias"	Adreça:	Ctra. Las Trias
Localitat:		Municipi:	Olot	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	21363	23179	25072				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	0	1	1				
nombre graus preescolar :	0	2	2				
nombre alumnes preescolar :	0	27	21				
EGB si/no :	Si	No	No				
nombre unitats EGB :	1	0	0				
nombre graus EGB :	1	0	0				
nombre alumnes EGB :	5+28	0	0				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	1	2	2				
total unitats :	1	1	1				
total alumnes :	61	27	21				

Núm escola:	163	Nom escola:	Escuela Nacional de Párvulos	Adreça:	c/ Hospicio, 1
Localitat:		Municipi:	Olot	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	21363						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si						
nombre unitats preescolar1:	1						
nombre graus preescolar :	2						
nombre alumnes preescolar :	46						
EGB si/no :	No						
nombre unitats EGB :	0						
nombre graus EGB :	0						
nombre alumnes EGB :	0						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	1						
total alumnes :	46						

Núm escola:	164	Nom escola:	"San Roque"	Adreça:	o San Roque (ara: c/St.Feliu
Localitat:		Municipi:	Olot	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Roc"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	21363	23179	25072	25554	26713	27482	
sector primari :				1,9	1,9		
sector secundari :				59,7	55,3		
sector terciari :				36,8	42,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	3	4	3	2	5	5
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	106	126	117	75	50	97	85
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	11	11	14	14	10	9
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	219	307	359	360	321	240	181
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	7	10	10	9	9	10	9
total unitats :	9	14	15	17	16	15	14
total alumnes :	325	433	476	405	371	337	266

Núm escola:	165	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Batet	Municipi:	Olot	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	21363						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	18+14						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	7						
total alumnes :	22						

Núm escola:	166	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ La Mar, s/n
Localitat:		Municipi:	Ordis	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP d'Ordis				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	331	307	294	303	304	283	
sector primari :				37,6	71,9		
sector secundari :				26,7	15,6		
sector terciari :				27,7	12,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	1	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	3	3	7	2	10	7
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	2	2	2	1
nombre graus EGB :	7	7	8	8	6	8	5
nombre alumnes EGB :	29	31	29	29	28	21	8
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	1	7	7	7	6	10	8
total unitats :	7	1	1	2	2	3	2
total alumnes :	29	34	32	35	30	31	15

Núm escola:	167	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	c/Afores,s/n
Localitat:		Municipi:	Osor	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "La Vall"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	931	648	484	517	494	509	
sector primari :				28,2	30,6		
sector secundari :				42,5	47		
sector terciari :				27,7	22,4		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	0	0	0	1
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	24	12	7	4	7	9	11
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2	3	1
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	72	57	40	29	33	29	16
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	10	10	9	10	10	9
total unitats :	9	2	2	2	2	3	2
total alumnes :	96	69	47	35	40	38	27

Núm escola:	168	Nom escola:	Colegio Nacional Torres Jonama	Adreça:	lella, s/n (ara:c/ Camí fondo
Localitat:		Municipi:	Palafrugell	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	12253	13817	15156	16064	17417	17303	
sector primari :				3,6	2,8		
sector secundari :				40,2	44,3		
sector terciari :				55,2	53		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	3	4	4	4	6	8
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	52	102	160	134	102	154	199
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	15	20	19	18	18	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	523	742	692	728	524	427	327
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	16	9	9	9	10	10	9
total unitats :	10	23	23	22	22	22	20
total alumnes :	575	844	852	711	626	583	526

Núm escola:	169	Nom escola:	Escuela Graduada "Barceló-Matas"	Adreça:	c/ Pals,75
Localitat:		Municipi:	Palafrugell	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	12253	13817	15156	16064	17417	17303	
sector primari :				3,6	2,8		
sector secundari :				40,2	44,3		
sector terciari :				55,2	53		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	59	43	83	123	104	144	136
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	8	11	16	18	16	14
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	159	283	340	500	542	431	330
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	9	9	9	9	10	9
total unitats :	9	9	13	20	22	22	20
total alumnes :	218	326	423	601	646	575	466

Núm escola:	170	**Nom escola:**	"Prats de la Carrera"	**Adreça:**	c/Clavé,11
Localitat:		**Municipi:**	Palafrugell	**Comarca:**	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	**1985/86**
total població municipi :	12253	
sector primari :		
sector secundari :		
sector terciari :		
preescolar si/no :	No	No
nombre unitats preescolar1:	0	0
nombre graus preescolar :	0	0
nombre alumnes preescolar :	0	0
EGB si/no :	Si	Si
nombre unitats EGB :	7	12
nombre graus EGB :	8	8
nombre alumnes EGB :	241	451
total nivells :	1	1
total graus :	7	8
total unitats :	8	12
total alumnes :	241	451

Núm escola:	171	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta de Calella	Adreça:	c/chopitea,s/n
Localitat:	Llafranch-Calella	Municipi:	Palafrugell	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	12253	13817					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	5	4					
nombre alumnes EGB :	18	16					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	3					
total unitats :	5	1					
total alumnes :	18	16					

Núm escola:	172	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta Llofriu	Adreça:	c/Fluvià,21
Localitat:	Llofriu	Municipi:	Palafrugell	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	12253	13817	15156			17303	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	No	No
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	0	0
nombre alumnes preescolar :	0	14	7	6	7	0	0
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :	3	3	5	3	5	4	3
nombre alumnes EGB :	53	24	15	10	8	8	6
total nivells :	1	2	2	2	2	1	1
total graus :	1	9	5	4	8	4	3
total unitats :	3	9	1	1	1	1	1
total alumnes :	53	326	22	16	15	8	6

Núm escola:	173	Nom escola:	Colegio Nacional Ruiz Jiménez	Adreça:	c/ Fomento, 18
Localitat:		Municipi:	Palamós	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	10107	11350	12376	12198	13338	14239	
sector primari :				10,1	8,3		
sector secundari :				37,3	42		
sector terciari :				49,7	49,8		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	191	154	185	115	105	150	148
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	13	15	16	17	18	16	12
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	475	500	476	548	535	407	286
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	15	10	10	9	9	10	9
total unitats :	10	18	20	21	22	22	18
total alumnes :	666	654	661	634	640	557	434

Núm escola:	174	Nom escola:	Grupo Escolar "San Juan"	Adreça:	Victoria, 24(ara:c/Riera,29
Localitat:	Sant Joan de Palamós	Municipi:	Palamós	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Vilaromà"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	10107	11350	12376				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	2	3	2	6	5
nombre graus preescolar :	2	1	1	2	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	31	100	81	77	52	107	96
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	9	12	16	17	11	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	79	273	449	468	420	240	166
total nivells :	2	2	2	2	0	0	2
total graus :	5	9	9	10	10	11	9
total unitats :	9	11	14	19	19	17	15
total alumnes :	110	373	530	545	472	347	262

Núm escola:	175	Nom escola:	Escuela Unitaria Mixta	Adreça:	c/ La Victoria
Localitat:		Municipi:	Palau de Sta Eulàlia	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	109
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	5
nombre alumnes EGB :	9
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	4
total alumnes :	9

Núm escola:	176	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	José Antón, s/n (ara:c/Nou,
Localitat:		Municipi:	Palau Saverdera	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Martí Inglés"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	768	704	670	663	686	753	
sector primari :				22,4	31,3		
sector secundari :				35	40,3		
sector terciari :				32,2	28,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	0	1
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	24	22	24	8	8	10	12
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	2	1
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	7	5
nombre alumnes EGB :	91	84	53	48	26	18	8
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	10	10	8	10	9	8
total unitats :	9	3	3	3	3	2	2
total alumnes :	115	106	77	56	34	28	20

Núm escola:	177	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	tramuros (ara: c/de la Mota
Localitat:		Municipi:	Palau-Sator	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :	436	362	315	321	296		
sector primari :				50	35,1		
sector secundari :				26,3	26,5		
sector terciari :				22,7	38,4		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	1		
nombre alumnes preescolar :	0	9	8	4	1		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1		
nombre graus EGB :	6	7	3	6	6		
nombre alumnes EGB :	19	20	9	9	12		
total nivells :	1	1	1	1	1		
total graus :	1	8	4	5	6		
total unitats :	5	1	1	1	1		
total alumnes :	19	29	17	13	13		

Núm escola:	178	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Extramuros
Localitat:	S. Feliu de Boada	Municipi:	Palau-Sator	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	436	362					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	3					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	7	5					
nombre alumnes EGB :	35	6					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	3					
total unitats :	7	1					
total alumnes :	35	9					

Núm escola:	179	**Nom escola:**	Escuela Nacional N+N	**Adreça:**			
Localitat:		**Municipi:**	Palol de Revardit	**Comarca:**	Pla de l'Estany		
Observacions:							

	1970/71						
total població municipi :	507						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	44+3						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	8						
total alumnes :	47						

Núm escola:	180	Nom escola:	Escuela Nacional Graduada Mixta	Adreça:	Barri la Fàbrica,9
Localitat:		Municipi:	Pals	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Quermany"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1730	1647	1726	1683	1676	1770	
sector primari :				24	7,1		
sector secundari :				38,9	46,7		
sector terciari :				34,7	46,1		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	3	3
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	46	44	36	31	21	47	45
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	4	3	4	6	5	4
nombre graus EGB :	8	8	5	6	8	8	6
nombre alumnes EGB :	167	132	85	100	130	91	67
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	10	6	8	9	10	9
total unitats :	9	5	4	5	7	8	7
total alumnes :	213	176	121	144	151	138	112

Núm escola:	181	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Escoles, s/n
Localitat:		Municipi:	Parlavà	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Parlavà				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	398	394	361	348	335	337	
sector primari :				43,4	62,6		
sector secundari :				25,4	24,2		
sector terciari :				24,5	13,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	16	7	7	7	8	6
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	2	1	1
nombre graus EGB :	7	6	4	4	4	2	2
nombre alumnes EGB :	44	25	18	16	15	5	2
total nivells :	1	1	1	1	2	1	2
total graus :	1	7	5	4	7	4	5
total unitats :	7	1	1	1	2	1	1
total alumnes :	44	41	25	15	22	13	8

Núm escola:	182	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/Sant Pere,5
Localitat:		Municipi:	Pau	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pau"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	427	350	313	317	364	393	
sector primari :				40,6	51		
sector secundari :				32,2	29,4		
sector terciari :				22,9	19,6		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	13	11	4	4	8	9
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	1	2	2
nombre graus EGB :	8	3	4	3	5	5	6
nombre alumnes EGB :	51	16	16	11	8	16	22
total nivells :	1	1	1	2	1	2	2
total graus :	2	4	5	4	7	7	8
total unitats :	0	1	1	1	1	2	2
total alumnes :	51	29	27	15	12	24	31

Núm escola:	183	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Pedret i Marsà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	145
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	6
nombre alumnes EGB :	19
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	4
total alumnes :	19

Núm escola:	184	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/ Església, s/n
Localitat:		Municipi:	La Pera	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pedra Blanca"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	442	417	356	371	381	355	
sector primari :				26,7	27,5		
sector secundari :				46,5	55,7		
sector terciari :				19	16,9		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	1	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	12	4	3	3	8	3
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :	8	5	5	5	4	4	3
nombre alumnes EGB :	49	30	23	12	7	12	8
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	2	6	6	5	4	6	5
total unitats :	8	1	1	1	1	2	2
total alumnes :	49	42	27	16	10	20	11

Núm escola:	185	**Nom escola:**	Agrupación Escolar Mixta	**Adreça:**	c/Compte Zabella,s/n	
Localitat:		**Municipi:**	Peralada	**Comarca:**	Alt Empordà	
Observacions:						

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1005	1246	1242	1259	1136	1147	
sector primari :				32,2	28,2		
sector secundari :				27,7	21,7		
sector terciari :				38,6	50,1		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	1	1	2
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	21	20	26	25	16	27	29
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	4	6	8	6	7	3
nombre graus EGB :	8	8	6	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	86	129	223	204	132	108	50
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	5	9	7	9	10	10	9
total unitats :	8	5	7	9	7	8	5
total alumnes :	107	149	249	234	148	135	79

Núm escola:	186	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/Eduard Pujol, s/n
Localitat:	Vilanova de la Muga	Municipi:	Peralada	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	1005	1246					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	5					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	2	1					
nombre graus EGB :	8	4					
nombre alumnes EGB :	27	11					
total nivells :	1	1					
total graus :	2	3					
total unitats :	8	1					
total alumnes :	27	16					

Núm escola:	187	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	Av. Narciso Arnau, s/n
Localitat:		Municipi:	Les Planes d'Hostoles	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Cristòfol"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2017	1924	1861	1845	1803	1743	
sector primari :				10,1	6,8		
sector secundari :				63,8	69,9		
sector terciari :				23,8	23,4		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	2	2	2	2	1
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	43	71	82	42	28	37	29
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6	7	7	8	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	211	213	192	193	170	128	81
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	10	10	9	10	10	9
total unitats :	10	9	9	10	10	10	7
total alumnes :	254	284	274	238	198	165	110

Núm escola:	188	Nom escola:	Escuela Nacional "Núria Moreri Pi" N+N	Adreça:	Av.Illa, s/n
Localitat:		Municipi:	Planoles	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	458	399	329	295	246	265	
sector primari :				14,2	11,4		
sector secundari :				34,2	44,3		
sector terciari :				51,4	44,3		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	15	8	3	4	5	2
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2	1	1
nombre graus EGB :	5	5	7	8	6	6	4
nombre alumnes EGB :	41	17	28	23	13	9	8
total nivells :	1	2	1	1	1	1	2
total graus :	2	7	6	8	0	8	6
total unitats :	5	2	1	2	2	1	1
total alumnes :	41	32	36	25	17	14	10

Núm escola:	189	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	c/ Carlos Jordà
Localitat:		Municipi:	Pont de Molins	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Tramuntana"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	359	345	353	378	260	432	
sector primari :				15,3	30,8		
sector secundari :				28,2	18,7		
sector terciari :				37	50,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	7	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	11	4	8	7	9	10
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	2	2
nombre graus EGB :	8	8	7	8	7	6	6
nombre alumnes EGB :	41	33	25	33	19	16	16
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	2	8	6	7	7	8	9
total unitats :	7	2	1	2	2	2	2
total alumnes :	41	44	29	37	26	25	26

Núm escola:	190	Nom escola:	Escuela Nacional San Martin	Adreça:	Despoblado
Localitat:		Municipi:	Pontós	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Últimes dades curs 88/89				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	324	260	223	204			
sector primari :				41,3			
sector secundari :				33,3			
sector terciari :				21,3			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	1	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	5	4	2			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	6	7	5	6			
nombre alumnes EGB :	26	16	12	13			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	1	7	5	4			
total unitats :	6	1	1	1			
total alumnes :	26	21	16	10			

Núm escola:	191	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Passatge Frigolet,s/n
Localitat:		Municipi:	Porqueres	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CP Porqueres				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1607	2072	2556	2796	3073	3279	
sector primari :				8,3	9,7		
sector secundari :				64,9	66,1		
sector terciari :				24,9	24,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	9	5	19	7	16	14
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	2	2
nombre graus EGB :	6	5	5	5	5	5	5
nombre alumnes EGB :	32	17	19	19	12	16	25
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	1	6	5	5	5	7	8
total unitats :	7	1	1	1	1	3	3
total alumnes :	32	26	24	30	19	32	39

Núm escola:	192	**Nom escola:**	Escuela Nacional Unitaria N+N	**Adreça:**	c/Montseny, s/n
Localitat:	Mata	**Municipi:**	Porqueres	**Comarca:**	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CEIP "L'entorn"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1607	2072	2556	2796	3073	3279	
sector primari :				8,3	9,7		
sector secundari :				64,9	66,1		
sector terciari :				24,9	24,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	2	6	6
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	35	26	21	49	120	124
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	3	4	8	11	11
nombre graus EGB :	8	8	5	6	8	8	6
nombre alumnes EGB :	90+14	127	114	113	176	239	225
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	9	6	8	9	10	9
total unitats :	8	3	4	5	10	17	17
total alumnes :	104	162	140	149	225	359	349

Núm escola:	193	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Miànegues	Municipi:	Porqueres	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	A partir del 85/85: Escola Unitària de Pàrvuls. Últimes dades curs 88/89				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	1607	2072	2556	2796			
sector primari :				8,3			
sector secundari :				64,9			
sector terciari :				24,9			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1			
nombre graus preescolar :	0	1	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	8	22	13			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	0	0			
nombre graus EGB :	5	4	1	2			
nombre alumnes EGB :	24+16	28	11	16			
total nivells :	1	1	1	2			
total graus :	2	5	1	2			
total unitats :	5	1	1	1			
total alumnes :	40	36	22	26			

Núm escola:	194	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta	**Adreça:**	El Frigolet
Localitat:	Pujarnol	**Municipi:**	Porqueres	**Comarca:**	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	1607
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	2
nombre alumnes EGB :	12+9
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	2
total alumnes :	21

Núm escola:	195	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	rrio General (c/Sant Jordi ,
Localitat:		Municipi:	Port-bou	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi de nom: CEIP Sant Jaume.				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2377	2397	2280	2021	1913		
sector primari :				0,5	0,3		
sector secundari :				11,6	16,4		
sector terciari :				76,7	83,3		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	2	2	2	2
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	25	66	81	46	38	39	35
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	8	8	8	8	8	5
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	163	237	237	237	171	99	67
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	7	10	9	9	9	11	9
total unitats :	9	9	9	10	10	10	7
total alumnes :	188	303	318	261	209	138	102

Núm escola:	196	Nom escola:	Niño Jesús de Praga	Adreça:	Rodriguez Méndez, 8
Localitat:		Municipi:	Port-bou	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71					1995/96	
total població municipi :	2377					1614	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si					Si	
nombre unitats preescolar1:	1					2	
nombre graus preescolar :	2					0	
nombre alumnes preescolar :	75					39	
EGB si/no :	Si					Si	
nombre unitats EGB :	2					7	
nombre graus EGB :	8					8	
nombre alumnes EGB :	80					99	
total nivells :	2					2	
total graus :	4					8	
total unitats :	9					9	
total alumnes :	155					138	

Núm escola:	197	Nom escola:	Escuela Nacional Graduada	Adreça:	San Sebastián, 43
Localitat:		Municipi:	Les Preses	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	1131	1285					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	2					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	8	4					
nombre graus EGB :	3	8					
nombre alumnes EGB :	75+12	118					
total nivells :	1	1					
total graus :	3	8					
total unitats :	8	4					
total alumnes :	87	120					

Núm escola:	198	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	c/ Mar,45
Localitat:		Municipi:	Port de la Selva	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Les Quiscles"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	958	838	729	768	761	813	
sector primari :				19	23,4		
sector secundari :				27,6	29,8		
sector terciari :				47,8	46,8		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	2	1
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	35	32	22	22	19	22	14
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	3	4
nombre graus EGB :	7	8	5	5	5	6	6
nombre alumnes EGB :	71	72	54	50	37	51	47
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	6	6	24	8	9
total unitats :	8	3	3	3	3	4	5
total alumnes :	106	104	76	70	38	73	61

Núm escola:	199	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	de España, (Palça de la vi
Localitat:		Municipi:	Quart	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Santa Margarida"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1215	1239	1272	1644	2083	2123	
sector primari :				2,8	5		
sector secundari :				38,9	60,1		
sector terciari :				35,8	34,9		
preescolar si/no :	No	No	SI	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	2	3	4
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	8	27	38	65	53
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	5	8	6
nombre graus EGB :	7	8	4	7	8	8	6
nombre alumnes EGB :	72+14	40	9	52	102	137	119
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	2	8	4	9	9	10	9
total unitats :	7	2	1	3	7	11	10
total alumnes :	86	40	25	79	140	202	172

Núm escola:	200	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Ramon Franco, 2
Localitat:		Municipi:	Rabòs d'Empordà	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	230						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	15						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	15						

Núm escola:	201	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/Casas Nuevas,s/n
Localitat:		Municipi:	Regencòs	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	323						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	5					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	2	1					
nombre graus EGB :	7	7					
nombre alumnes EGB :	41	29					
total nivells :	1	2					
total graus :	2	8					
total unitats :	6	1					
total alumnes :	41	34					

Núm escola:	202	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	Passeig Guimerà,1
Localitat:		Municipi:	Ribes de Freser	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Verge de Núria"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3016	2932	2794	2627	2330	2156	
sector primari :				3,8	4,6		
sector secundari :				54,5	55,3		
sector terciari :				38	40,1		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	55	61	67	52	52	50	43
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	7	8	8	9	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	248	231	270	269	181	136	96
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	10	9	9	10	11	9
total unitats :	9	9	10	11	10	11	9
total alumnes :	303	292	337	325	233	186	139

Núm escola:	204	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Urb.Can Salvà,s/n
Localitat:	Riells i Viabrea	Municipi:	Viabrea	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "El Bruch"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	482	443	538	742	998		
sector primari :				8,7	6,5		
sector secundari :				52,2	74,9		
sector terciari :				26,9	18,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	1	2	3
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	8	6	25	19	43	62
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	4	5	5	4
nombre graus EGB :	7	5	3	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	12	19	7	101	105	84	80
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	1	7	5	9	10	11	9
total unitats :	4	1	1	10	6	7	7
total alumnes :	12	27	13	229	124	127	142

Núm escola:	205	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta "Juan Maragall"	Adreça:	Ctra. Barna, 8
Localitat:		Municipi:	Ripoll	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	11275	11679		11670	11334	10908	
sector primari :				0	2,3		
sector secundari :				63	57,8		
sector terciari :				36,8	39,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	3	3	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	142	125	130	85	59	70	57
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	12	25	25	18	16	12	6
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	475	812	838	560	387	257	146
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	14	10	9	9	10	11	9
total unitats :	10	28	28	21	18	15	9
total alumnes :	617	937	968	593	446	327	203

Núm escola:	206	Nom escola:	Escuela Mixta Rural San Bernabé	Adreça:	Ctra. Olot
Localitat:		Municipi:	Ripoll	Comarca:	Ripollès
Observacions:	LES DADES QUE HI HA EL 75/76 NO LES HEM TROBAT.				

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	11275	11679					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	5					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	8	6					
nombre alumnes EGB :	13	29					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	6					
total unitats :	8	1					
total alumnes :	13	34					

Núm escola:	207	Nom escola:	Escuela Nacional "Els Bruchs-San Quinín"	Adreça:	Barrio de San Quintín
Localitat:	Els Bruchs	Municipi:	Ripoll	Comarca:	Ripollès
Observacions:	LES DADES DEL 80/81 NO HAN ESTAT REVISADES PERQUÈ NO LES HEM TROBAT.				

	1970/71		1980/81				
total població municipi :	11275		12209				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No		Si				
nombre unitats preescolar1:	0		3				
nombre graus preescolar :	0		1				
nombre alumnes preescolar :	0		130				
EGB si/no :	Si		Si				
nombre unitats EGB :	1		25				
nombre graus EGB :	5		8				
nombre alumnes EGB :	13		838				
total nivells :	1		2				
total graus :	1		9				
total unitats :	5		28				
total alumnes :	13		968				

Núm escola:	208	Nom escola:	Agrupación Escolar San Martín	Adreça:	c/ San Martín, 43
Localitat:		Municipi:	Riudarenes	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Josep Boada"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1131	1106	1143	1143	1108	1215	
sector primari :				12,8	11,8		
sector secundari :				65,5	70,7		
sector terciari :				20,1	17,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	2	1
nombre graus preescolar :	1	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	24	40	26	28	18	27	19
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	4	3	4	4	4	4
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	105	112	106	123	87	71	52
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	7	9	9	9	10	9
total unitats :	9	9	4	5	5	6	5
total alumnes :	129	152	132	127	105	98	71

Núm escola:	209	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	Juan Castañer Massegur,1
Localitat:		Municipi:	Riudaura	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Ridaura"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	633	507	431	386	364	389	
sector primari :				28,2	40,9		
sector secundari :				43,5	45,5		
sector terciari :				23,3	13,6		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	3	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	3	8	2	8	8	10
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	3	3
nombre graus EGB :	8	8	5	7	7	8	6
nombre alumnes EGB :	40+4	38	15	25	20	34	28
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	2	8	7	8	7	10	8
total unitats :	8	2	1	2	2	3	3
total alumnes :	44	41	23	29	28	42	38

Núm escola:	210	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	eropuerto (ara: avda. Giron
Localitat:		Municipi:	Riudellots de la Selva	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Riudellots de la Selva				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1020	1088	1144	1174	1308	1465	
sector primari :				15,7	6,9		
sector secundari :				56,6	67,4		
sector terciari :				23	25,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	2	3	2
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	29	56	40	32	38	33
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	3	5	6	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	88+4	76	102	106	133	121	79
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	9	10	9	10	10	9
total unitats :	8	3	4	6	8	11	8
total alumnes :	92	105	158	155	165	159	112

Núm escola:	211	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/Yeguas
Localitat:		Municipi:	Riumors	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Últimes dades curs 87/88				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	265	242	217	205			
sector primari :				55,8			
sector secundari :				19,1			
sector terciari :				20,5			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	2	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	5	6	1			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	8	7	8	6			
nombre alumnes EGB :	20	14	18	16			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	1	8	7	6			
total unitats :	7	1	1	1			
total alumnes :	20	19	24	14			

Núm escola:	212	Nom escola:	Graduada Mixta "Narciso Monturiol"	Adreça:	a Argentina, s/n (ara: avda
Localitat:		Municipi:	Roses	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Narcís Monturiol"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	6115	7145	8004	9219	10303	11483	
sector primari :				10,6	9,7		
sector secundari :				28,3	31,3		
sector terciari :				59,5	59,1		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3	4	3	4	7	5
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	173	181	129	86	104	175	111
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	10	16	16	16	15	15	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	453	651	494	493	428	389	151
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	11	9	9	9	9	10	9
total unitats :	11	19	20	19	19	22	11
total alumnes :	626	832	623	540	532	514	262

Núm escola:	213	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Plaza Ball
Localitat:		Municipi:	Rupià	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	292						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	19+10						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	7						
total alumnes :	24						

Núm escola:	214	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Generalísimo, 27
Localitat:		Municipi:	Sales de Llierca	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	110						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	3						
nombre alumnes EGB :	23						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	3						
total alumnes :	23						

Núm escola:	216	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Plaza Francisco Franco, 2
Localitat:		Municipi:	Sant Feliu de Buixalleu	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	781						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	22						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	7						
total alumnes :	22						

Núm escola:	217	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Gaserans	Municipi:	Sant Feliu de Buixalleu	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	781	675					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	1					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	5					
nombre alumnes EGB :	26	9					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	1					
total unitats :	6	9					
total alumnes :	26	3					

Núm escola:	218	Nom escola:	Escuela Nacional	Adreça:	
Localitat:	Grions	Municipi:	Sant Feliu de Buixalleu	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	781	675					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	1					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	3					
nombre alumnes EGB :	26	6					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	1					
total unitats :	5	6					
total alumnes :	26	4					

Núm escola:	219	Nom escola:	Colegio Nacional Mixto	Adreça:	dalena, s/n (ara.c/Antoni M
Localitat:		Municipi:	Sant Feliu de Guixols	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Gaziel"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	12576	14161	15500	15546	16051	17779	
sector primari :				3,2	2,7		
sector secundari :				40,6	46,5		
sector terciari :				55,8	50,8		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	4	4	4	4	6	7
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	208	192	168	123	105	151	162
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	17	34	21	17	17	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	801	1232	685	566	500	408	297
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	19	10	9	9	10	11	9
total unitats :	11	38	25	21	21	22	19
total alumnes :	1009	1424	853	643	605	559	459

Núm escola:	220	Nom escola:	Agrupación Escolar Vilartagas	Adreça:	c/Corunya, s/n
Localitat:		Municipi:	Sant Feliu de Guixols	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Baldiri Reixach"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	12576	14161	15500	15546	16051		
sector primari :				3,2	2,7		
sector secundari :				40,6	46,5		
sector terciari :				55,8	50,8		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	2	6	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	55	97	204	112	100	140	136
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	24	17	16	16	12
nombre graus EGB :	2	2	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	85	94	775	538	463	328	243
total nivells :	2	2	2	2	2	0	2
total graus :	4	4	9	9	10	11	9
total unitats :	3	4	30	21	20	22	18
total alumnes :	140	191	979	697	563	468	379

Núm escola:	221	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	c/ Valls, 15
Localitat:		Municipi:	Sant Feliu de Pallarols	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Rocalba"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1291	1191	1139	1068	1087	1101	
sector primari :				13,2	15,3		
sector secundari :				57,2	61,1		
sector terciari :				25,9	23,6		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1	1	1	2
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	45	45	15	16	27	26
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	3	3	4	4	4	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	81+7	105	91	103	92	58	41
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	3	10	10	9	10	11	9
total unitats :	8	3	4	4	5	5	5
total alumnes :	88	150	136	111	108	85	67

Núm escola:	222	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta de Torn	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Sant Ferriol	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	LES DADES 80/81 NO ESTAN REVISADES PERQUÈ NO S'HAN TROBAT.				

	1970/71		1980/81				
total població municipi :	312		221				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No		Si				
nombre unitats preescolar1:	0		4				
nombre graus preescolar :	0		1				
nombre alumnes preescolar :	0		113				
EGB si/no :	Si		Si				
nombre unitats EGB :	1		16				
nombre graus EGB :	8		8				
nombre alumnes EGB :	12+2		446				
total nivells :	1		2				
total graus :	1		9				
total unitats :	7		20				
total alumnes :	14		559				

Núm escola:	223	Nom escola:	uela Nacional E:P: Patronato Diocesano "Sta. Maria del Coll	Adreça:	
Localitat:	Mieres	Municipi:	Sant Ferriol	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	NO ÉS PRIVAT?				

	1970/71			1985/86			
total població municipi :	312						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No			No			
nombre unitats preescolar1:	0			0			
nombre graus preescolar :	0			0			
nombre alumnes preescolar :	0			0			
EGB si/no :	Si			Si			
nombre unitats EGB :	3			3			
nombre graus EGB :	8			8			
nombre alumnes EGB :	87			242			
total nivells :	1			1			
total graus :	8			8			
total unitats :	3			3			
total alumnes :	87			242			

Núm escola:	224	Nom escola:	Escuela Nacional Graduada	Adreça:	spaña,1 (ara: Plaça del pob
Localitat:		Municipi:	Sant Gregori	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Agustí Gifre"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	6380	1472	1634	1735	1867	2130	
sector primari :				15,4	7,3		
sector secundari :				38,8	61,2		
sector terciari :				44,1	31,4		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	2	2	5	5
nombre graus preescolar :	0	0	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	77	48	37	82	83
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	8	7	8	9	10	8
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	131+26	230	194	242	240	206	153
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	4	8	10	9	9	10	9
total unitats :	8	8	8	10	11	14	13
total alumnes :	157	230	271	299	277	288	236

Núm escola:	225	Nom escola:	Patronato Escolar Ntra. Sra. Misericordia	Adreça:	Hogar Infantil
Localitat:		Municipi:	Sant Gregori	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	6380						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	59						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	8						
total alumnes :	59						

Núm escola:	226	Nom escola:	Escuela Nacional	Adreça:	
Localitat:	Cartellà	Municipi:	Sant Gregori	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	6380
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	8
nombre alumnes EGB :	31
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	7
total alumnes :	31

Núm escola:	227	Nom escola:	Escuela Nacional de Constantins	Adreça:	Carretera, s/n
Localitat:		Municipi:	Sant Gregori	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	6380						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	12						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	4						
total alumnes :	12						

Núm escola:	228	Nom escola:	Parroquial de San José	Adreça:	San Benito, 25
Localitat:		Municipi:	Sant Hilari Sacalm	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71			1985/86			
total població municipi :	3904						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si			No			
nombre unitats preescolar1:	1			0			
nombre graus preescolar :	1			0			
nombre alumnes preescolar :	31			0			
EGB si/no :	Si			Si			
nombre unitats EGB :	3			8			
nombre graus EGB :	8			8			
nombre alumnes EGB :	252			335			
total nivells :	2			1			
total graus :	4			8			
total unitats :	9			8			
total alumnes :	283			335			

Núm escola:	229	Nom escola:	Colegio Nacional Graduada	Adreça:	Sant Josep, s/n
Localitat:		Municipi:	Sant Hilari Sacalm	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Les Guilleries"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3904	4007		4505	4704		
sector primari :				9	4,8		
sector secundari :				60	68,5		
sector terciari :				26,7	26,8		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	2	5	4
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	30	46	84	56	27	82	72
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	8	9	11	13	13	11
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	186	283	285	306	293	289	211
total nivells :	2	2	2	2	2	0	2
total graus :	5	9	9	9	10	11	9
total unitats :	9	9	11	13	15	18	15
total alumnes :	216	329	369	365	320	371	283

Núm escola:	230	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	Àngela Brutau,1
Localitat:		Municipi:	Sant Jaume de Llierca	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Les Escones"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	823	855	791	775	757	761	
sector primari :				6,9	8,3		
sector secundari :				68,3	74		
sector terciari :				21,7	17,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	2	1
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	30	17	20	17	12	23	23
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	3	3	4
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	81	78	77	60	55	50	44
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	4	10	9	11	11	9
total unitats :	9	3	3	3	4	5	5
total alumnes :	111	95	97	80	67	73	67

Núm escola:	231	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	as (ara: Trv. Doctor Masseg
Localitat:		Municipi:	Sant Jordi Desvalls	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Jordi"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	679	620	626	590	602	588	
sector primari :				31,5	35,7		
sector secundari :				36,9	32,7		
sector terciari :				30,4	31,6		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	24	24	17	10	14	13	12
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	3	2
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	62	53	59	56	51	38	24
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	10	9	9	11	11	9
total unitats :	8	3	3	3	3	4	3
total alumnes :	86	77	76	62	65	51	36

Núm escola:	232	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	/ Mestre Josep M. Andreu,2
Localitat:		Municipi:	Sant Joan de les Abadesses	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Mestre Andreu"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	4233	4160	4247	4072	3896	3794	
sector primari :				5,1	1,4		
sector secundari :				65,5	74,4		
sector terciari :				25,88	24,2		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	2	2	3	4
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	21	21	43	43	30	41	35
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6	8	6	8	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	211	194	134	182	182	125	69
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	8	10	10	9	11	11	9
total unitats :	9	9	7	10	10	11	10
total alumnes :	232	215	177	233	212	166	104

Núm escola:	233	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria	Adreça:	Plaça Lluís Ros, s/n
Localitat:		Municipi:	Sant Joan de Mollet	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	365						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	30+6						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	7						
total alumnes :	42						

Núm escola:	234	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria Masculina	Adreça:	c/ França,s/n
Localitat:	Medinyà	Municipi:	Sant Julià de Ramis	Comarca:	Gironès
Observacions:	A partir dades 80/81 s'agrupa amb la 235				

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	694	1284					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	6					
nombre alumnes EGB :	35	12					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	4					
total unitats :	6	1					
total alumnes :	35	12					

Núm escola:	235	Nom escola:	Escuela Unitaria Femenina	Adreça:	c/ Pedro Roura s/n
Localitat:	Medinyà	Municipi:	Sant Julià de Ramis	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: Escuela Nacional Mixta i després CEIP "Santa Fe"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	694	1284	1346				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	1	2	2
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	14	35	27	23	26	23
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	2	4	5	5	3
nombre graus EGB :	6	6	6	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	18+4	39	45	107	112	80	49
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	1	7	7	9	10	11	9
total unitats :	6	2	3	5	6	7	5
total alumnes :	26	53	80	134	135	106	72

Núm escola:	236	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	c/Ayuntamiento
Localitat:	Sant Julià de Vallfogona	Municipi:	Vallfogona de Ripollès	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Últimes dades curs 82/83. A PARTIR DEL CURS 85/86 MIRAR VALLFOGONA DE RIPOLLÈS.				

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :		310	264				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	0	0	0				
nombre graus preescolar :	0	2	2				
nombre alumnes preescolar :	0	6	5				
EGB si/no :	Si	Si	Si				
nombre unitats EGB :	2	1	1				
nombre graus EGB :	8	4	3				
nombre alumnes EGB :	34	14	8				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	2	6	4				
total unitats :	8	1	1				
total alumnes :	34	20	13				

Núm escola:	237	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Sant Llorenç de la Muga	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	184	162					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	2					
nombre alumnes preescolar :	0	3					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	5	4					
nombre alumnes EGB :	16	8					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	5					
total unitats :	5	1					
total alumnes :	16	11					

Núm escola:	238	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Sant Martí de Llèmana	Comarca:	Gironès
Observacions:	Últimes dades curs 83/843				

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	511	389	319				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	0	0	0				
nombre graus preescolar :	0	1	1				
nombre alumnes preescolar :	0	3	1				
EGB si/no :	Si	Si	Si				
nombre unitats EGB :	1	2	1				
nombre graus EGB :	3	7	6				
nombre alumnes EGB :	27+2	32	17				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	1	8	5				
total unitats :	3	2	1				
total alumnes :	29	35	18				

Núm escola:	239	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Granollers de Rocacorba	Municipi:	Sant Martí de Llèmana	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	511						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	20						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	3						
total alumnes :	20						

Núm escola:	240	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Llorà	Municipi:	Sant Martí de Llèmana	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	511						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	17+1						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	7						
total alumnes :	17						

Núm escola:	241	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	c/d'Olot s/n
Localitat:		Municipi:	Sant Miquel de Campmajor	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Sant Miquel de Campmajor"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	439	303	241	224	217	208	
sector primari :				43,9	69,2		
sector secundari :				23	11,6		
sector terciari :				27,4	19,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	No	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	1
nombre graus preescolar :	0	2	1	0	1	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	14	4	0	1	4	7
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :	7	8	7	6	6	3	4
nombre alumnes EGB :	56+5	29	18	21	10	5	6
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	2	8	7	6	6	3	7
total unitats :	7	2	1	1	1	1	2
total alumnes :	61	43	26	17	11	9	13

Núm escola:	242	Nom escola:	Colegio Nacional de S. Miguel de Fluvià N+N	Adreça:	c/Josep Ribot,1
Localitat:		Municipi:	Sant Miquel de Fluvià	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Vallgarriga"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	397	434	481	552	549	576	
sector primari :				8,5	19,7		
sector secundari :				54,8	36,4		
sector terciari :				30,8	18,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	1	2	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	15	16	20	11	23	22
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	2	2	3
nombre graus EGB :	8	5	4	5	5	6	6
nombre alumnes EGB :	67	52	39	44	31	27	32
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	2	6	5	6	7	7	9
total unitats :	8	2	2	3	3	4	4
total alumnes :	67	67	55	59	42	50	54

Núm escola:	243	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ Marquesa, 31
Localitat:		Municipi:	Sant Mori	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Idília Cristina Alloza"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	147	135	151	131	146	142	
sector primari :				36,3	24,4		
sector secundari :				31,8	43,9		
sector terciari :				29,5	31,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	No	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	2	0	3	1	1
nombre alumnes preescolar :	0	10	9	0	8	3	1
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	2	2	2
nombre graus EGB :	8	6	6	8	6	7	6
nombre alumnes EGB :	18	10	22	19	15	15	15
total nivells :	1	1	1	1	2	2	2
total graus :	1	6	8	8	8	6	7
total unitats :	6	1	1	1	2	2	2
total alumnes :	18	20	40	15	23	18	16

Núm escola:	244	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	dia,11(ara:c/Jacint Verdagu
Localitat:		Municipi:	Sant Pau de Seguries	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Els Pinets"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	585	556	607	609	647	648	
sector primari :				11	10,1		
sector secundari :				64,7	63,5		
sector terciari :				22	26,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	13	23	9	9	14	11
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	3	3	3
nombre graus EGB :	6	5	5	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	59	35	22	58	52	40	31
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	2	7	7	7	9	10	9
total unitats :	6	1	1	3	3	4	4
total alumnes :	59	48	45	67	61	54	42

Núm escola:	245	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	c/ Escuelas s/n
Localitat:		Municipi:	Sant Pere Pescador	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Llagut"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	985	980	1058	1159	1199	1330	
sector primari :				45,6	32,2		
sector secundari :				17,7	19,3		
sector terciari :				35,3	48,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	35	33	35	29	29	39	31
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	6	6	8	7	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	71	151	176	175	154	127	80
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	9	9	9	8	9
total unitats :	9	7	7	9	9	11	9
total alumnes :	106	184	211	193	183	166	111

Núm escola:	246	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta "S. Salvador de Horta"	Adreça:	Passeig Sant Salvador,2
Localitat:		Municipi:	Santa Coloma de Farners	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	5792	6509	6993	7582	8239	8404	
sector primari :				9,6	7,9		
sector secundari :				54,9	54,1		
sector terciari :				33,9	38,1		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	4	4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	113	165	124	124	74	139	124
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	6	12	18	21	22	17	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	340	539	571	658	577	394	258
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	7	9	9	9	9	10	9
total unitats :	10	16	22	25	26	23	18
total alumnes :	453	704	695	747	651	533	382

Núm escola:	247	**Nom escola:**	Escuela Unitaria N+N	**Adreça:**	Pujada de l'Església,5
Localitat:		**Municipi:**	Santa Cristina d'Aro	**Comarca:**	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Pedralta"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	987	1034	1281	1448	1859	2443	
sector primari :				8,2	7,2		
sector secundari :				31,5	42,9		
sector terciari :				54,7	49,8		
preescolar si/no :	Si	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	0	1	1	2	3	4
nombre graus preescolar :	2	0	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	41	0	30	35	28	62	70
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	3	3	6	6
nombre graus EGB :	8	2	2	5	5	6	6
nombre alumnes EGB :	89	22	23	63	52	89	110
total nivells :	2	1	2	2	2	2	2
total graus :	4	2	3	6	6	8	9
total unitats :	9	1	2	4	5	9	10
total alumnes :	130	22	53	97	80	151	180

Núm escola:	248	Nom escola:	Escuela Unitaria Mixta	Adreça:	laza,1 (ara:c/de les Escoles
Localitat:		Municipi:	Santa Llogaia d'Alguema	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Alguema"				

	197071	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	300	345	303	309	316	301	
sector primari :				10,9	7,3		
sector secundari :				51,6	63,5		
sector terciari :				37,3	29,3		
preescolar si/no :	No	No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	0	1	1	3	2	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	13	6	5	4	4
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	2	2	2	2
nombre graus EGB :	8	7	7	8	8	7	4
nombre alumnes EGB :	31	44	39	34	17	20	7
total nivells :	1	1	2	1	2	2	2
total graus :	1	7	8	8	10	9	7
total unitats :	7	1	2	2	2	2	2
total alumnes :	31	44	52	33	22	28	11

Núm escola:	249	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	
Localitat:	Sant Esteve de Llèmana	Municipi:	Sant Aniol de Finestres	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CP "Sant Esteve de Llémena"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :	392	307	275	273	237		
sector primari :				40,3	26,1		
sector secundari :				31,1	58,2		
sector terciari :				26,6	15,7		
preescolar si/no :	No	No	No	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	0	0	1	1		
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	3	1		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	2		
nombre graus EGB :	7	7	7	8	6		
nombre alumnes EGB :	38+6	22	28	35	13		
total nivells :	1	1	1	1	1		
total graus :	2	5	7	8	6		
total unitats :	7	1	1	2	2		
total alumnes :	44	22	28	28	14		

Núm escola:	250	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta de Joan Maragall	Adreça:	de Rivera, 4(ara: c/de la Do
Localitat:		Municipi:	Santa Pau	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1513	1246		1316	1391	1445	
sector primari :				24,7	36,1		
sector secundari :				50,8	36,6		
sector terciari :				23,1	27,2		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	1	1
nombre graus preescolar :	1	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	19	32	54	23	15	14	12
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	3	3	4	4	4	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	99	97	81	100	97	65	37
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	10	4	9	9	10	9
total unitats :	9	4	10	5	5	5	4
total alumnes :	118	111	135	113	112	79	49

Núm escola:	251	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Sacot	Municipi:	Santa Pau	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1513						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	19+6						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	4						
total alumnes :	25						

Núm escola:	252	Nom escola:	Escuela Graduada	Adreça:	a de Olot (ara: c/Castanyer
Localitat:		Municipi:	Sant Joan les Fonts	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Castanyer)				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		2926	2924	2933	2821	2745	
sector primari :				6,7	5,1		
sector secundari :				68,1	76,3		
sector terciari :				19,6	18,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	4	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	27	32	24	19	13	53	49
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	6	8	11	9	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	132	196	305	283	210	132	92
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	9	9	9	10	11	9
total unitats :	9	7	9	12	10	12	9
total alumnes :	159	228	329	290	223	185	141

Núm escola:	253	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Begudà
Localitat:	Begudà	Municipi:	Sant Joan les Fonts	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	24+4						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	5						
total alumnes :	32						

Núm escola:	254	Nom escola:	25 años de paz	Adreça:	Av. de las Escuelas
Localitat:	La Canya	Municipi:	Sant Joan les Fonts	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	22						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	8						
total alumnes :	22						

Núm escola:	255	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	c/ Banyoles
Localitat:	Camallera	Municipi:	Saus	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Camallera				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	805	742		718	705	703	
sector primari :				17,5	14,2		
sector secundari :				35,1	50,2		
sector terciari :				35,1	35,6		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	2	2
nombre graus preescolar :	1	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	26	27	19	27	11	24	24
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	3	4	4	5	3
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	66	87	113	95	98	77	51
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	3	10	9	9	10	10	9
total unitats :	8	3	4	5	5	7	5
total alumnes :	92	114	132	114	109	101	75

Núm escola:	256	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Crta.Port de la Selva, s/n
Localitat:		Municipi:	Selva de Mar	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	192	175					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	6					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	6					
nombre alumnes EGB :	18	11					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	6					
total unitats :	6	1					
total alumnes :	18	17					

Núm escola:	257	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta "José Mª Juncadella"	Adreça:	(ara: C. De S. Benet de Pale
Localitat:		Municipi:	La Cellera de Ter	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2075	2032	2046	2005	2069	2034	
sector primari :				7,7	8,4		
sector secundari :				64,6	59,8		
sector terciari :				25,3	31,9		
preescolar si/no :	No	No	No	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	0	0	0	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	50	36	47	42
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	8	8	8	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	182	262	235	211	177	170	116
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	5	8	8	9	9	10	9
total unitats :	8	8	8	10	10	11	9
total alumnes :	102	262	235	254	213	217	158

Núm escola:	258	Nom escola:	Escuela Nacional de Párvulos	Adreça:	c/Dr. Tusell
Localitat:		Municipi:	Serinyà	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	811						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si						
nombre unitats preescolar1:	1						
nombre graus preescolar :	2						
nombre alumnes preescolar :	29						
EGB si/no :	No						
nombre unitats EGB :	0						
nombre graus EGB :	0						
nombre alumnes EGB :	0						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	1						
total alumnes :	29						

Núm escola:	259	Nom escola:	Escuela Nacional Unitària N+N	Adreça:	C/Escuelas
Localitat:		Municipi:	Serinyà	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	811	728	730		763	776	
sector primari :					12,1		
sector secundari :					72,5		
sector terciari :					15,4		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	0	1	1	1
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	16	23	18	16	17	22
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	3	3	4	3
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	69	62	54	60	70	52	27
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	1	10	9	9	10	10	9
total unitats :	7	3	3	3	4	4	4
total alumnes :	39	74	77	78	76	69	49

Núm escola:	261	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ Daró, 4
Localitat:		Municipi:	Serra de Daró	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Últimes dades curs 88/89				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	265	241	222	189			
sector primari :				63,2			
sector secundari :				17,6			
sector terciari :				19,1			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	2	2	1			
nombre alumnes preescolar :	0	4	7	6			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	1	1	1			
nombre graus EGB :	8	8	6	4			
nombre alumnes EGB :	28	13	6	5			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	1	9	6	5			
total unitats :	8	1	1	1			
total alumnes :	28	17	13	11			

Núm escola:	262	Nom escola:	Graduada Mixta "Verdaguer"	Adreça:	nio,19(ara:c/Mn.Jacint Ve
Localitat:		Municipi:	Sils	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1927	1776	1865	2058		2724	
sector primari :				10,8			
sector secundari :				61,5			
sector terciari :				27,2			
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	3	5	4
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	48	52	59	62	55	85	71
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	5	6	8	8	11	12	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	173	188	225	242	244	223	176
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	9	9	9	10	10	9
total unitats :	9	7	9	10	14	16	14
total alumnes :	221	240	245	304	299	308	247

Núm escola:	263	**Nom escola:**	Escuela de Vallcanera	**Adreça:**		
Localitat:	Vallcanera	**Municipi:**	Sils	**Comarca:**	La Selva	
Observacions:						

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	1927	1776					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	2					
nombre alumnes preescolar :	0	2					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	4					
nombre alumnes EGB :	38	9					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	5					
total unitats :	5	1					
total alumnes :	38	11					

Núm escola:	264	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ Progreso, 2
Localitat:		Municipi:	La Tallada	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	510						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	57						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	7						
total alumnes :	57						

Núm escola:	265	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta	**Adreça:**	c/Major
Localitat:		**Municipi:**	Terrades	**Comarca:**	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	247	204					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	1					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	6	6					
nombre alumnes EGB :	22	19					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	6					
total unitats :	6	1					
total alumnes :	22	20					

Núm escola:	266	Nom escola:	Escuela Nacional de Párvulos	Adreça:	Plaza de los Mártires
Localitat:		Municipi:	Tortellà	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	856						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si						
nombre unitats preescolar1:	1						
nombre graus preescolar :	2						
nombre alumnes preescolar :	26						
EGB si/no :	No						
nombre unitats EGB :	0						
nombre graus EGB :	0						
nombre alumnes EGB :	0						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	1						
total alumnes :	26						

Núm escola:	267	**Nom escola:**	Escuela Nacional Unitaria N+N	**Adreça:**	eneralísimo (ara: Sales s/n		
Localitat:		**Municipi:**	Tortellà	**Comarca:**	Garrotxa		
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Joan Roura i Parella"						

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	856	806	767	751	692	683	
sector primari :					13		
sector secundari :					66,1		
sector terciari :					20,9		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	1	1	1	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	20	22	16	12	10	14
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	2	2	3	3	2
nombre graus EGB :	5	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	45	60	72	64	48	39	35
total nivells :	1	2	2	2	2	2	2
total graus :	2	9	9	9	11	10	9
total unitats :	5	3	3	3	3	4	3
total alumnes :	45	80	94	80	60	49	49

Núm escola:	268	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta	**Adreça:**		
Localitat:		**Municipi:**	Torrent	**Comarca:**	Baix Empordà	
Observacions:						

	1970/71	1975/76
total població municipi :	279	217
sector primari :		
sector secundari :		
sector terciari :		
preescolar si/no :	No	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0
nombre graus preescolar :	0	1
nombre alumnes preescolar :	0	7
EGB si/no :	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1
nombre graus EGB :	4	3
nombre alumnes EGB :	25	16
total nivells :	1	1
total graus :	1	4
total unitats :	4	1
total alumnes :	25	23

Núm escola:	269	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta	**Adreça:**	Plaza del Generalísimo
Localitat:		**Municipi:**	Torroella de Fluvià	**Comarca:**	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	347						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	25						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	25						

Núm escola:	270	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	osé Antonio (ara:c/Roser,s
Localitat:		Municipi:	Torroella de Montgrí	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Guillem de Montgrí"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	5124	5288	5651	6294	7023	7726	
sector primari :				11,4	7,3		
sector secundari :				30	39,2		
sector terciari :				58,2	53,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	3	4	4	7	9
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	98	69	110	90	110	151	165
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	9	11	13	16	19	16	12
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	335	422	488	505	496	419	300
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	11	9	9	9	10	10	9
total unitats :	9	12	16	20	23	23	21
total alumnes :	433	491	598	621	606	570	465

Núm escola:	271	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ Rocamaura, s/n
Localitat:	l'Estartit	Municipi:	Torroella de Montgrí	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Portitxol"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	5124	5288	5651	6294	7023	7726	
sector primari :				11,4	7,3		
sector secundari :				30	39,2		
sector terciari :				58,2	53,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	8	12	44	32	61	50
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	5	8	6
nombre graus EGB :	8	7	4	5	8	8	6
nombre alumnes EGB :	55	34	8	56	126	141	75
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	2	8	3	5	9	10	9
total unitats :	8	2	1	4	7	11	9
total alumnes :	55	42	20	85	158	202	125

Núm escola:	272	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Sant Cristòfol de Toses	Municipi:	Toses	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	213						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	5						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	3						
total alumnes :	5						

Núm escola:	273	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	José,s/n (ara:Avda.Puerto
Localitat:		Municipi:	Tossa de Mar	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Ignasi Melé i Farré"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2414	2636	2979	3361	3439	3853	
sector primari :				3,9	3		
sector secundari :				18,4	25		
sector terciari :				77	72		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	3	3	3	4	6	6
nombre graus preescolar :	1?	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	66	113	112	87	69	123	110
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	9	13	16	16	15	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	207	377	427	467	368	280	224
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	10	9	9	9	10	9
total unitats :	8	12	16	19	20	21	16
total alumnes :	273	490	539	530	437	403	334

Núm escola:	274	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Ultramort	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	237						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	5						
nombre alumnes EGB :	23						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	4						
total alumnes :	23						

Núm escola:	275	**Nom escola:**	Escuela Nacional Unitaria N+N	**Adreça:**	Ctra de Torroella, s/n
Localitat:		**Municipi:**	Ullà	**Comarca:**	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Puig Rodó"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	447	772	848	742	707	787	
sector primari :				21,5	25,3		
sector secundari :				48,6	51,5		
sector terciari :				29	23,2		
preescolar si/no :	No	No	No	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	1	0
nombre graus preescolar :	0	0	0	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	0	0	20	8	9	5
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	1	2
nombre graus EGB :	8	8	4	5	4	5	6
nombre alumnes EGB :	54	47	26	27	16	17	20
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	2	8	4	6	6	7	9
total unitats :	7	2	1	2	2	2	2
total alumnes :	54	47	26	36	24	36	25

Núm escola:	276	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	illo Franco (ara:Pl.de la Ga
Localitat:		Municipi:	Ullastret	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "L'Estany"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	352	323	292	276	259	253	
sector primari :				42,3	52,1		
sector secundari :				27,1	25,5		
sector terciari :				29,3	22,3		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	11	6	4	5	5	4
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	2	2	1
nombre graus EGB :	4	7	7	7	6	5	4
nombre alumnes EGB :	20	28	9	14	15	8	6
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	1	7	5	6	8	7	7
total unitats :	4	1	1	1	2	2	1
total alumnes :	20	39	15	19	20	13	10

Núm escola:	277	**Nom escola:**	Agrupación Escolar Mixta	**Adreça:**	Av. Fernando Laporte,2
Localitat:	Sant Esteve d'en Bas	**Municipi:**	Vall d'en Bas	**Comarca:**	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Sant Esteve d'en Bas				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3445	3220	2640	2597	2531	2542	
sector primari :				30,3	23,3		
sector secundari :				47,7	54,2		
sector terciari :				19,2	22,5		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	2	2
nombre graus preescolar :	2	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	21	23	29	24	13	31	27
EGB si/no :	Si	Si	No	No	No	No	No
nombre unitats EGB :	3	3	0	0	0	0	0
nombre graus EGB :	8	8	0	0	0	0	0
nombre alumnes EGB :	94	82	0	0	0	0	0
total nivells :	2	2	2	1	2	2	1
total graus :	5	10	2	1	1	2	3
total unitats :	9	3	1	1	1	2	2
total alumnes :	115	105	29	26	13	31	27

Núm escola:	278	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Hostalets d'en Bas	Municipi:	Vall d'en Bas	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	3445	3220					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	2	1					
nombre graus EGB :	8	5					
nombre alumnes EGB :	35	27					
total nivells :	1	1					
total graus :	2	5					
total unitats :	8	1					
total alumnes :	35	27					

Núm escola:	279	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	
Localitat:	Joanetes	Municipi:	Vall d'en Bas	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	3445	3220					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	2					
nombre alumnes preescolar :	0	13					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	2	2					
nombre graus EGB :	8	8					
nombre alumnes EGB :	35+6	33					
total nivells :	1	1					
total graus :	2	7					
total unitats :	8	2					
total alumnes :	50	33					

Núm escola:	280	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	El Mallol	Municipi:	Vall d'en Bas	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	3445	3220					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	2					
nombre alumnes preescolar :	0	9					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	5	8					
nombre alumnes EGB :	18+7	19					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	8					
total unitats :	5	1					
total alumnes :	25	28					

Núm escola:	281	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	
Localitat:	La Pinya	Municipi:	Vall d'en Bas	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	3445	3220					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	2					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	7	7					
nombre alumnes EGB :	29	12					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	7					
total unitats :	7	1					
total alumnes :	29	14					

Núm escola:	282	Nom escola:	Escuela Nacional N+N	Adreça:	Cra.de Sant Privat, s/n
Localitat:	Sant Privat d'en Bas	Municipi:	Vall d'en Bas	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Verntallat"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	3445	3220	2640	2597	2531	2542	
sector primari :				30,3	23,3		
sector secundari :				47,7	54,2		
sector terciari :				19,2	22,5		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	7	23	62	38	51	50
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	8	11	13	9	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	69	38	255	297	316	219	151
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	2	8	9	9	9	10	9
total unitats :	8	2	9	13	15	12	9
total alumnes :	69	45	270	373	354	270	201

Núm escola:	283	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Camprodon, 2
Localitat:		Municipi:	Vall de Bianya	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Les dades s'acaben al curs 84/85				

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	1504	1196	1126				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	0	0	0				
nombre graus preescolar :	0	2	2				
nombre alumnes preescolar :	0	5	9				
EGB si/no :	Si	Si	Si				
nombre unitats EGB :	1	1	1				
nombre graus EGB :	8	5	4				
nombre alumnes EGB :	38+8	16	9				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	1	7	5				
total unitats :	8	1	1				
total alumnes :	46	21	18				

Núm escola:	284	Nom escola:	Unitaria de Niños	Adreça:	Ntra Sra de la Esperanza
Localitat:	La Canya	Municipi:	Vall de Bianya	Comarca:	Garrotxa
Observacions:	Últim any dades curs 87/88				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86			
total població municipi :	1504	1196	1126	1060			
sector primari :				30,5			
sector secundari :				48,1			
sector terciari :				18			
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si			
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0			
nombre graus preescolar :	0	1	1	1			
nombre alumnes preescolar :	0	14	8	11			
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si			
nombre unitats EGB :	1	3	1	1			
nombre graus EGB :	8	7	1	2			
nombre alumnes EGB :	23	42	6	3			
total nivells :	1	1	1	1			
total graus :	1	8	2	2			
total unitats :	8	3	1	1			
total alumnes :	23	56	14	10			

Núm escola:	285	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Sant Martí del Clot	Municipi:	Vall de Bianya	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1504						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	27						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	27						

Núm escola:	286	Nom escola:	Escuela Nacional	Adreça:	
Localitat:	Sant Salvador de Bianya	Municipi:	Vall de Bianya	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1504						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	7						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	4						
total alumnes :	7						

Núm escola:	287	Nom escola:	Escuela Mixta	Adreça:	
Localitat:	Sant Andreu de Socarrots	Municipi:	Vall de Bianya	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1504						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	19+4						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	23						

Núm escola:	288	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta Rural	Adreça:	
Localitat:	Vall del Bach	Municipi:	Vall de Bianya	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1504						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	4						
nombre alumnes EGB :	5						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	3						
total alumnes :	5						

Núm escola:	289	**Nom escola:**	Escuela Nacional Unitaria N+N	**Adreça:**	c/ Plaza, 1		
Localitat:		**Municipi:**	Vall-llobrega	**Comarca:**	Baix Empordà		
Observacions:							

	1970/71						
total població municipi :	213						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	2						
nombre graus EGB :	8						
nombre alumnes EGB :	42						
total nivells :	1						
total graus :	2						
total unitats :	7						
total alumnes :	42						

Núm escola:	290	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	las Escuelas (ara:c/Reraval
Localitat:		Municipi:	Ventalló	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Ventalló"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	622	575	517			547	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	No	No	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	0	0	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	7	8	0	0	8	6
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	1	2	2
nombre graus EGB :	5	7	4	5	5	5	6
nombre alumnes EGB :	29	32	14	16	12	13	9
total nivells :	1	2	2	1	1	2	2
total graus :	1	8	4	5	5	8	9
total unitats :	5	1	1	1	1	2	2
total alumnes :	29	39	22	16	12	21	15

Núm escola:	291	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta	Adreça:	/Padró,1 (ara:c/Defora,s/n)
Localitat:		Municipi:	Verges	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Francesc Cambó i Batlle"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1167	1177	1231	1157	1127	1090	
sector primari :				25,4	16,1		
sector secundari :				33,2	43,5		
sector terciari :				38,3	40,4		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	2	3	2
nombre graus preescolar :	2	1	1	45	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	52	51	39	36	32	41	33
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	4	9	8	9	9	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	140	347	277	242	187	145	111
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	6	9	9	9	9	10	9
total unitats :	9	10	10	11	11	11	8
total alumnes :	192	398	316	251	219	186	144

Núm escola:	292	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta S. José	Adreça:	c/ Orient, s/n
Localitat:		Municipi:	Vidreres	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Iscle"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	2697	2960	3207	3591	3783	4095	
sector primari :				9,4	7		
sector secundari :				52,8	52,2		
sector terciari :				37,4	40,7		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	2	3	4	4	6	4
nombre graus preescolar :	2	2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	110	128	131	99	69	110	84
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	10	12	16	8	8	9	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	344	426	476	249	218	178	136
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	12	10	9	9	9	11	9
total unitats :	10	14	19	12	12	15	10
total alumnes :	454	554	607	253	287	166	220

Núm escola:	293	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	uneros s/n (ara:c/Ramon Re
Localitat:		Municipi:	Vilabertran	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Torre d'en Reig"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	893	903	886	789	794	795	
sector primari :				36,5	37,3		
sector secundari :				29,6	35,5		
sector terciari :				32,1	27,2		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	0	0
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	3	2	3
nombre alumnes preescolar :	40	22	29	20	12	8	10
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	2	1	2	2
nombre graus EGB :	8	4	4	5	5	6	6
nombre alumnes EGB :	67	46	52	52	23	15	15
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	4	5	6	7	8	9
total unitats :	8	2	2	3	2	2	2
total alumnes :	110	67	81	58	35	25	25

Núm escola:	294	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	.Sta.Coloma (ara:c/Perelló,
Localitat:		Municipi:	Vilablareix	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Madreny"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	504	804	803	901	1020	1323	
sector primari :				11,1	7,1		
sector secundari :				38,8	46,6		
sector terciari :				48,2	46,3		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1	0	1	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	14	29	16	13	11	13
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	2	3	3	3
nombre graus EGB :	6	5	5	5	8	8	6
nombre alumnes EGB :	24+6	14	28	50	48	50	38
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	1	5	6	6	10	10	9
total unitats :	6	1	2	3	3	4	4
total alumnes :	30	28	57	61	61	61	51

Núm escola:	295	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Ctra Torroella
Localitat:		Municipi:	Viladasens	Comarca:	Gironès
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	264						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	1						
nombre alumnes EGB :	17+18						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	1						
total alumnes :	35						

Núm escola:	296	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ de las Escuelas
Localitat:		Municipi:	Viladamat	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Viladamat				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	448	426	377	358	381	401	
sector primari :				46,6	48,1		
sector secundari :				23,7	19,2		
sector terciari :				25,1	32,7		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	4	10	7	7	9	7
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	1	2	2
nombre graus EGB :	8	7	5	5	3	6	6
nombre alumnes EGB :	62	26	28	17	3	16	14
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	2	6	6	5	3	8	9
total unitats :	8	2	1	2	1	2	2
total alumnes :	62	30	38	25	10	25	21

Núm escola:	297	Nom escola:	Escuela Nacional	Adreça:	
Localitat:	Galliners	Municipi:	Vilademuls	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	1277						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	17+4						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	5						
total alumnes :	21						

Núm escola:	298	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	c/ Centro, s/n
Localitat:	Òrfans	Municipi:	Vilademuls	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	1277	762					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	1					
nombre alumnes preescolar :	0	5					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	1					
nombre graus EGB :	5	7					
nombre alumnes EGB :	14+7	16					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	6					
total unitats :	5	1					
total alumnes :	21	21					

Núm escola:	299	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	Crta. De la Creu a Gral, s/n
Localitat:	Sant Esteve de Guialbes	Municipi:	Vilademuls	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Sant Esteve de Guialbes				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1277	762	824	757	755	751	
sector primari :				65,9	64,8		
sector secundari :				16,1	12,9		
sector terciari :				10,6	22,3		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	3	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	5	7	6	10	6	4
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	2	3	2
nombre graus EGB :	8	8	8	7	8	7	4
nombre alumnes EGB :	69+4	35	21	16	38	23	7
total nivells :	1	1	1	1	1	2	2
total graus :	2	9	8	8	8	9	6
total unitats :	8	2	1	1	2	3	2
total alumnes :	73	40	28	28	48	29	11

Núm escola:	300	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Vilafreser	Municipi:	Vilademuls	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	s'acaba el 83-84				

	1970/71	1975/76	1980/81				
total població municipi :	1277	762	824				
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si				
nombre unitats preescolar1:	0	0	0				
nombre graus preescolar :	0	2	1				
nombre alumnes preescolar :	0	8	3				
EGB si/no :	Si	Si	Si				
nombre unitats EGB :	1	1	1				
nombre graus EGB :	8	7	7				
nombre alumnes EGB :	28	15	15				
total nivells :	1	1	1				
total graus :	1	9	6				
total unitats :	7	1	1				
total alumnes :	28	23	18				

Núm escola:	301	Nom escola:	Agrupación Escolar Mixta	Adreça:	c/ Escuelas, 1
Localitat:		Municipi:	Vilafant	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sol i vent"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1217	1376	1506	2114	2914	3467	
sector primari :				1,5	4,8		
sector secundari :				28,7	62,2		
sector terciari :				20,4	33,1		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	2	2	6	6
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	39	17	27	30	48	90	89
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	3	4	5	10	13	10
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	70	102	117	149	262	257	199
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	9	9	10	10	9
total unitats :	9	4	5	7	12	19	16
total alumnes :	109	119	144	208	310	347	288

Núm escola:	302	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Plaza Generalísimo
Localitat:		Municipi:	Vilaür	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71						
total població municipi :	158						
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	6						
nombre alumnes EGB :	26						
total nivells :	1						
total graus :	1						
total unitats :	6						
total alumnes :	26						

Núm escola:	303	Nom escola:	Agrupación escolar Mixta	Adreça:	c/ Sant Sebastià, 8
Localitat:		Municipi:	Vilajuïga	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Santiago Rates"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	788	709	730	670	598	856	
sector primari :				17,9	10,9		
sector secundari :				39,6	40,3		
sector terciari :				41,4	48,8		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	1	1	1	3	3
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	32	28	19	25	20	42	44
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	3	6	6	6	8	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	95	189	183	143	162	131	89
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	9	9	10	10	9
total unitats :	8	7	7	17	8	9	9
total alumnes :	127	217	202	156	182	183	133

Núm escola:	304	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	Plaza de las Escuelas,1
Localitat:		Municipi:	Vilallonga de Ter	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "La Daina"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	581		452	437	429	416	
sector primari :				38,8	37,7		
sector secundari :				40,4	36,2		
sector terciari :				16,6	26,2		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	1	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	2	1	3	3	1
nombre alumnes preescolar :	0	2	5	2	9	8	5
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	1	2	2
nombre graus EGB :	8	5	5	4	4	6	6
nombre alumnes EGB :	44	17	8	10	10	11	11
total nivells :	1	2	1	1	1	2	2
total graus :	2	6	6	3	4	8	7
total unitats :	7	1	1	1	1	2	2
total alumnes :	44	19	13	9	19	19	16

Núm escola:	305	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	Tregurà
Localitat:	Tregurà	Municipi:	Vilallonga de Ter	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	581
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	4
nombre alumnes EGB :	10
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	3
total alumnes :	10

Núm escola:	306	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/de les Escoles,5
Localitat:		Municipi:	Vilamacolum	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP de Vilamacòlum				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	315	304	289	253	215	252	
sector primari :				65,5	63,3		
sector secundari :				12,9	23,4		
sector terciari :				19,3	13,3		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	6	8	6	4	5	7
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	1	1	2
nombre graus EGB :	8	4	4	4	3	4	5
nombre alumnes EGB :	33	18	11	21	9	10	12
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	2	6	6	4	0	6	8
total unitats :	6	1	1	1	1	1	2
total alumnes :	33	24	19	21	13	15	19

Núm escola:	307	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	stació,s/n (ara;c/ de les Esc
Localitat:		Municipi:	Vilamalla	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Josep Ribot i Olivas"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	366	416	369	492	622	606	
sector primari :				23,4	4,9		
sector secundari :				44,5	51,2		
sector terciari :				28,5	43,9		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	1	0	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :	0	13	6	10	8	10	10
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	1	1	1	1	2	3	2
nombre graus EGB :	7	8	8	8	7	8	5
nombre alumnes EGB :	37	46	26	31	30	23	19
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	1	9	7	8	7	10	8
total unitats :	6	1	1	2	2	3	3
total alumnes :	37	59	32	39	38	33	29

Núm escola:	308	**Nom escola:**	Escuela Nacional Mixta	**Adreça:**	Av. Angeles Gorgot, s/n	
Localitat:		**Municipi:**	Vilamaniscle	**Comarca:**	Alt Empordà	
Observacions:						

	1970/71
total població municipi :	131
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	4
nombre alumnes EGB :	15
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	4
total alumnes :	15

Núm escola:	309	Nom escola:	Escuela Nacional Unitaria N+N	Adreça:	c/ Escuelas,s/n
Localitat:		Municipi:	Vilanant	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Tramuntana"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	400	309	278	284	251	271	
sector primari :				44,4	43,2		
sector secundari :				26,6	37		
sector terciari :				26,6	19,8		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	1
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	1	3	2
nombre alumnes preescolar :	0	6	5	3	3	5	6
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	2	2	1
nombre graus EGB :	8	8	6	6	7	6	4
nombre alumnes EGB :	53	29	15	18	18	19	8
total nivells :	1	1	1	1	1	1	2
total graus :	1	9	7	7	7	8	6
total unitats :	8	1	1	1	2	2	2
total alumnes :	53	35	20	28	21	24	14

Núm escola:	310	**Nom escola:**	Escuela Unitaria N+N	**Adreça:**	c/ Castelló, s/n
Localitat:		**Municipi:**	Vila-sacra	**Comarca:**	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	
total població municipi :	494	450	385	398	414	351	
sector primari :				35	10,5		
sector secundari :				32,5	50		
sector terciari :				28,3	39,5		
preescolar si/no :	No	Si	No	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0	0	
nombre graus preescolar :	0	1	0	1	2	2	
nombre alumnes preescolar :	0	19	0	4	7	3	
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	2	
nombre graus EGB :	7	8	4	8	7	6	
nombre alumnes EGB :	48	50	21	35	23	13	
total nivells :	1	1	2	1	1	1	
total graus :	2	8	4	8	7	6	
total unitats :	7	2	2	2	2	2	
total alumnes :	48	69	21	48	30	16	

Núm escola:	311	Nom escola:	Escuela Unitaria Mixta	Adreça:	c/ José Antonio, 9
Localitat:	Vilatenim	Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

	1970/71	1975/76					
total població municipi :	20052	28120					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	No					
nombre unitats preescolar1:	0	0					
nombre graus preescolar :	0	0					
nombre alumnes preescolar :	0	0					
EGB si/no :	Si	Si					
nombre unitats EGB :	1	2					
nombre graus EGB :	7	7					
nombre alumnes EGB :	34	47					
total nivells :	1	1					
total graus :	1	7					
total unitats :	5	2					
total alumnes :	34	47					

Núm escola:	312	Nom escola:	Agrupación Escolar "Josep Madrenys"	Adreça:	ys, s/n (ara:Passeig Pompeu
Localitat:		Municipi:	Vilobí d'Onyar	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	1574	1646	1810	1924	2083	2141	
sector primari :				22,3	17,8		
sector secundari :				41,2	36,2		
sector terciari :				35,4	45,9		
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	1	1	2	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	2	1	1	1	2	2	3
nombre alumnes preescolar :	27	71	67	58	44	62	49
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	9	8	12	10	8	6
nombre graus EGB :	7	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	109	301	303	353	273	169	137
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	4	9	9	9	9	10	9
total unitats :	8	10	10	14	12	11	9
total alumnes :	136	372	370	395	317	231	186

Núm escola:	313	**Nom escola:**	Escuela Nacional de Niños de Salitja y San Dalmay	**Adreça:**	c/ escuela nacional,s/n
Localitat:	Salitja-San Dalmai	**Municipi:**	Vilobí d'Onyar	**Comarca:**	La Selva
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	1574
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	7
nombre alumnes EGB :	18+6
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	7
total alumnes :	24

Núm escola:	314	Nom escola:	Escuela Nacional de Niñas	Adreça:	
Localitat:	Salitja-San Dalmai	Municipi:	Vilobí d'Onyar	Comarca:	La Selva
Observacions:					

	1970/71
total població municipi :	1574
sector primari :	
sector secundari :	
sector terciari :	
preescolar si/no :	No
nombre unitats preescolar1:	0
nombre graus preescolar :	0
nombre alumnes preescolar :	0
EGB si/no :	Si
nombre unitats EGB :	1
nombre graus EGB :	8
nombre alumnes EGB :	23
total nivells :	1
total graus :	1
total unitats :	8
total alumnes :	23

Núm escola:	315	Nom escola:	Escuela Unitaria N+N	Adreça:	c/Nueva, 2
Localitat:		Municipi:	Biure	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Manuel de Pedrolo"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :	331	305	307	284	204	223	
sector primari :				35	38,9		
sector secundari :				24	36,1		
sector terciari :				35	25		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	1	0	0	0
nombre graus preescolar :	0	1	1	1	2	2	2
nombre alumnes preescolar :	0	6	6	6	2	5	2
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	1	2	2	1
nombre graus EGB :	8	8	6	7	7	6	3
nombre alumnes EGB :	45	33	19	26	17	8	3
total nivells :	1	1	1	2	2	2	2
total graus :	2	8	6	8	9	8	5
total unitats :	8	2	1	2	2	2	1
total alumnes :	45	39	25	25	19	13	5

Núm escola:	316	Nom escola:	Colegio Nacional Mixto Mare de Deu del Mont	Adreça:	evilla s/n (ara:c/Empúries, s
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

		1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		75109	86624	67009	68656	70576	
sector primari :					1,2		
sector secundari :					29,1		
sector terciari :					69,7		
preescolar si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:		4	4	4	3	3	3
nombre graus preescolar :		1	1	1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :		241	160	114	62	73	62
EGB si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :		18	16	16	16	12	7
nombre graus EGB :		8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :		821	608	545	451	262	143
total nivells :		2	2	2	2	2	2
total graus :		9	9	9	10	10	9
total unitats :		22	20	20	19	15	10
total alumnes :		1062	768	651	513	335	205

Núm escola:	318	Nom escola:	Colegio Nacional "Menéndez Pidal"	Adreça:	Sant Dionís,2
Localitat:	Salt	Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	Canvi nom: CEIP "La Farga"				

		1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				67009	21807		
sector primari :					1,2		
sector secundari :					29,1		
sector terciari :					69,7		
preescolar si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:		4	4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :		2	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :		158	158	141	82	146	148
EGB si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :		16	19	16	17	16	12
nombre graus EGB :		8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :		592	621	553	497	333	236
total nivells :		2	2	2	2	2	2
total graus :		10	9	9	9	11	9
total unitats :		20	23	20	21	22	18
total alumnes :		750	779	694	579	479	384

Núm escola:	320	Nom escola:	Col.legi Nacional "Salvador Dalí"	Adreça:	Urb. L'eixample, s/n
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

		1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		28120	30412	31942	34573	33157	
sector primari :					2,1		
sector secundari :					35,7		
sector terciari :					62,2		
preescolar si/no :		No	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:		0	4	4	3	6	6
nombre graus preescolar :		0	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :		0	94	126	73	148	151
EGB si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :		16	16	17	16	16	12
nombre graus EGB :		8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :		599	629	580	495	422	292
total nivells :		1	2	2	2	2	2
total graus :		8	9	9	9	10	9
total unitats :		16	20	21	19	22	18
total alumnes :		599	723	750	568	570	443

Núm escola:	321	Nom escola:	Escuela Graduada Mixta "San José"	Adreça:	c/ València,s/n
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

		1975/76					1997/98
total població municipi :		28120					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :		No					
nombre unitats preescolar1:		0					
nombre graus preescolar :		0					
nombre alumnes preescolar :		0					
EGB si/no :		Si					
nombre unitats EGB :		5					
nombre graus EGB :		6					
nombre alumnes EGB :		186					
total nivells :		1					
total graus :		6					
total unitats :		5					
total alumnes :		186					

Núm escola:	322	**Nom escola:**	Escuelas Mixtas	**Adreça:**	c/Icària,17
Localitat:		**Municipi:**	Sant Climent Sescebes	**Comarca:**	Alt Empordà
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Sant Sebastià"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		526	490		440	398	
sector primari :					25,4		
sector secundari :					13,2		
sector terciari :					61,4		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	0	0	1	1	0	0	1
nombre graus preescolar :	0	2	2	1	3	2	3
nombre alumnes preescolar :	0	24	11	4	6	5	9
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	2	2	1	2	2	2	1
nombre graus EGB :	8	5	5	8	7	3	4
nombre alumnes EGB :	66	37	41	42	17	5	6
total nivells :	1	1	2	2	2	2	2
total graus :	8	8	7	9	10	5	7
total unitats :	2	2	2	3	2	2	2
total alumnes :	66	61	52	46	23	10	15

Núm escola:	324	Nom escola:	Escuela Nacional Mixta	Adreça:	
Localitat:	Sant Climent de Peralta	Municipi:	Forallac	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

		1975/76					1997/98
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :		No					
nombre unitats preescolar1:		0					
nombre graus preescolar :		0					
nombre alumnes preescolar :		7					
EGB si/no :		Si					
nombre unitats EGB :		1					
nombre graus EGB :		5					
nombre alumnes EGB :		13					
total nivells :		1					
total graus :		5					
total unitats :		1					
total alumnes :		20					

Núm escola:	326	Nom escola:	Escuela Nacional de Párvulos	Adreça:	
Localitat:	Platja d'Aro	Municipi:	Castell d'Aro	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

		1975/76					
total població municipi :		3134					
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :		Si					
nombre unitats preescolar1:		1					
nombre graus preescolar :		2					
nombre alumnes preescolar :		130					
EGB si/no :		No					
nombre unitats EGB :		0					
nombre graus EGB :		0					
nombre alumnes EGB :		0					
total nivells :		1					
total graus :		2					
total unitats :		1					
total alumnes :		130					

Núm escola:	328	**Nom escola:**	Colegio Nacional Anejo Escuela Hogar	**Adreça:**	Ctra de la Canya		
Localitat:		**Municipi:**	Olot	**Comarca:**	Garrotxa		
Observacions:	Canvi nom: CEIP "E. Llar Lluís Maria Mestras"						

		1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		23179	25072	25554	26713	27482	
sector primari :					1,9		
sector secundari :					55,3		
sector terciari :					42,9		
preescolar si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:		0	1	1	2	3	3
nombre graus preescolar :		2	2	1	2	2	3
nombre alumnes preescolar :		6	25	33	35	60	62
EGB si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :		10	8	8	8	8	6
nombre graus EGB :		8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :		321	190	217	206	195	136
total nivells :		1	2	2	2	2	2
total graus :		9	10	9	9	10	9
total unitats :		10	9	9	10	11	9
total alumnes :		327	215	264	241	255	198

Núm escola:	329	**Nom escola:**	Escuela Unitaria	**Adreça:**	Carretera Camprodón, s/n		
Localitat:	Colònia Estebanell	**Municipi:**	Camprodon	**Comarca:**	Ripollès		
Observacions:	Canvi nom: CEIP de la Colònia Estebanell.						

		1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		2282	2386	2289	2218	2308	
sector primari :				2,1	2,3		
sector secundari :				43,3	57,8		
sector terciari :				38,2	39,9		
preescolar si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:		0	0	0	0	0	0
nombre graus preescolar :		1	2	1	1	3	1
nombre alumnes preescolar :		2	4	2	3	4	1
EGB si/no :		Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :		1	1	1	1	1	1
nombre graus EGB :		5	3	4	5	4	4
nombre alumnes EGB :		11	4	9	8	8	5
total nivells :		1	1	1	1	1	2
total graus :		4	4	5	5	4	5
total unitats :		1	1	1	1	1	1
total alumnes :		13	8	12	11	12	6

Núm escola:	330	Nom escola:	Col·legi Públic "Migdia"	Adreça:	c/Sant Agustí, s/n
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			143	134	115	150	150
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			10	16	16	16	12
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			352	557	519	439	300
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	9	10	9
total unitats :			14	20	20	22	18
total alumnes :			495	677	634	589	450

Núm escola:	331	Nom escola:	Col·legi Públic "Font de la Pòlvora"	Adreça:	C/ del Llimoner,7
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			3	4	2	3	3
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			101	70	43	63	55
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			15	17	15	10	6
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			343	334	245	183	118
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	9	10	9
total unitats :			18	21	17	13	9
total alumnes :			444	379	288	245	173

Núm escola:	332	Nom escola:	Col·legi Públic "Josep Dalmau Carles"	Adreça:	c/ Taga,1
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			86624	67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			6	4	2	4	4
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			234	129	52	93	83
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			18	16	18	11	8
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			635	562	474	243	161
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	9	10	9
total unitats :			24	20	20	15	12
total alumnes :			869	662	526	336	244

Núm escola:	333	Nom escola:	Col·legi Públic "Silvestre Santaló"	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Banyoles	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:	AQUESTA ESCOLA NO HA ESTAT TROBADA. NO EXISTEIX?????				

			1980/81			1995/96	1997/98
total població municipi :			12451			14395	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :			Si			Si	
nombre unitats preescolar1:			5			6	
nombre graus preescolar :			1			2	
nombre alumnes preescolar :			192			144	
EGB si/no :			Si			No	
nombre unitats EGB :			19			0	
nombre graus EGB :			8			0	
nombre alumnes EGB :			661			0	
total nivells :			2			1	
total graus :			9			2	
total unitats :			24			6	
total alumnes :			853			144	

Núm escola:	334	Nom escola:	Col·legi Públic "Verge del Remei"	Adreça:	c/ Camós, s/n
Localitat:		Municipi:	Banyoles	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			12451	12854	11938	14395	
sector primari :				3,3	4,1		
sector secundari :				52,5	53,8		
sector terciari :				43,3	42,1		
preescolar si/no :			No	No	No	No	Si
nombre unitats preescolar1:			0	0	0	0	5
nombre graus preescolar :			0	0	0	0	3
nombre alumnes preescolar :			0	0	0	0	122
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			16	17	19	18	13
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			534	612	530	413	279
total nivells :			1	1	1	1	2
total graus :			8	8	8	8	9
total unitats :			16	17	19	18	18
total alumnes :			534	612	530	413	401

Núm escola:	335	Nom escola:	Parvulari de Fesmal	Adreça:	c/Joaquin Hostench, s/n
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	AQUESTA ESCOLA NO HA ESTAT TROBADA.				

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			30412	31942	34573	33157	
sector primari :				1,8	2,1		
sector secundari :				30,7	35,7		
sector terciari :				62,8	62,2		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:			3	4	4	6	
nombre graus preescolar :			1	1	1	2	
nombre alumnes preescolar :			126	132	116	150	
EGB si/no :			No	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :			0	16	16	16	
nombre graus EGB :			0	8	8	8	
nombre alumnes EGB :			0	569	521	433	
total nivells :			1	2	2	2	
total graus :			1	9	9	10	
total unitats :			3	20	20	22	
total alumnes :			126	701	637	583	

Núm escola:	336	Nom escola:	Col·legi Públic Aniceto pagés	Adreça:	arca de l'Ham (Barri Vilaten
Localitat:	Vilatenim	Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			30412	31942	34573	33157	
sector primari :				1,8	2,1		
sector secundari :				30,7	35,7		
sector terciari :				62,8	62,2		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			3	3	2	3	3
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			81	71	45	62	71
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			8	11	12	10	7
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			219	340	296	327	157
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	9	10	9
total unitats :			11	14	14	13	10
total alumnes :			300	426	341	297	228

Núm escola:	338	Nom escola:	Col·legi Públic "Jaume Vicens Vives"	Adreça:	enas Rojas (ara:c/de Ponen
Localitat:		Municipi:	Roses	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			8004	9219	10303	11483	
sector primari :				10,6	9,7		
sector secundari :				28,3	31,3		
sector terciari :				59,5	59,1		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			3	4	4	8	7
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			97	98	101	181	165
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			10	16	16	17	12
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			302	408	412	449	290
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	10	10	9
total unitats :			13	20	20	24	19
total alumnes :			399	569	513	630	455

Núm escola:	340	Nom escola:	Col·legi Públic "Carles Faust"	Adreça:	c/ de la Vila de Lloret, s/n
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			20353	22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			3	4	2	3	3
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			96	98	45	73	70
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			13	14	16	11	7
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			385	408	397	234	156
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	9	10	9
total unitats :			16	16	18	14	10
total alumnes :			481	506	442	207	226

Núm escola:	341	Nom escola:	Col·legi Públic "Napoleón Soliva"	Adreça:	c/ Catalunya
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			20353	22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			4	4	4	6	6
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			139	108	100	145	134
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			16	17	17	16	12
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			558	537	480	394	286
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	9	10	9
total unitats :			20	22	21	22	18
total alumnes :			697	645	580	539	420

Núm escola:	342	Nom escola:	Col·legi Públic "Pere Torrent"	Adreça:	Ctra Vidreres, s/n
Localitat:		Municipi:	Lloret de Mar	Comarca:	La Selva
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :			10463			16674	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			3	5	4	9	9
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :			110	169	112	224	225
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			17	19	20	18	16
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			703	584	610	478	386
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	10	10	9
total unitats :			20	24	24	27	25
total alumnes :			813	753	722	702	611

Núm escola:	343	Nom escola:	Col·legi Públic "Mas Clarà"	Adreça:	Avda. de les Arts, s/n
Localitat:		Municipi:	La Bisbal	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:	obert el curs 1988/89				

					1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :					7778	8007	
sector primari :					2,7		
sector secundari :					54		
sector terciari :					43,4		
preescolar si/no :					Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:					2	3	3
nombre graus preescolar :					2	3	3
nombre alumnes preescolar :					56	75	74
EGB si/no :					Si	Si	Si
nombre unitats EGB :					8	8	6
nombre graus EGB :					8	8	6
nombre alumnes EGB :					229	220	155
total nivells :					2	2	2
total graus :					9	10	9
total unitats :					10	11	9
total alumnes :					285	295	229

Núm escola:	344	Nom escola:	"Quatre Vents"	Adreça:	Avda. los Pavos, s/n
Localitat:		Municipi:	Blanes	Comarca:	La Selva
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				22472	25663	27713	
sector primari :				4,5	5,1		
sector secundari :				36,2	40,7		
sector terciari :				58,9	54,3		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				2	4	6	6
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				63	120	150	150
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				7	16	16	12
nombre graus EGB :				7	8	8	6
nombre alumnes EGB :				210	447	432	306
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				8	9	10	9
total unitats :				7	20	22	18
total alumnes :				273	567	582	456

Núm escola:	345	Nom escola:	"Josep Pallach" antic nom Les franceses	Adreça:	Fossos,1
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				31942	34573	33157	
sector primari :				1,8	2,1		
sector secundari :				30,7	35,7		
sector terciari :				62,8	62,2		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				4	5	6	6
nombre graus preescolar :				1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :				117	132	150	150
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				13	16	16	12
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				419	511	437	303
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	10	10	9
total unitats :				17	21	22	18
total alumnes :				713	643	587	453

Núm escola:	346	Nom escola:	Col·legi Públic "Cendrassos"	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:	dades a partir curs 88/89 . Canvi nom: CP Figueres.				

					1990/91		
total població municipi :					34573		
sector primari :					2,1		
sector secundari :					35,7		
sector terciari :					62,2		
preescolar si/no :					No		
nombre unitats preescolar1:					0		
nombre graus preescolar :					0		
nombre alumnes preescolar :					0		
EGB si/no :					Si		
nombre unitats EGB :					3		
nombre graus EGB :					5		
nombre alumnes EGB :					55		
total nivells :					1		
total graus :					5		
total unitats :					3		
total alumnes :					55		

Núm escola:	347	Nom escola:	Escola Pública "Cassià Costal"	Adreça:	c/ Cassià Costal, s/n
Localitat:		Municipi:	Girona	Comarca:	Gironès
Observacions:	dades a partir curs 80/81				

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				3	4	6	6
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				99	87	150	146
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				13	14	16	12
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				428	415	403	271
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	9	10	9
total unitats :				16	18	22	18
total alumnes :				516	502	553	411

Núm escola:	350	**Nom escola:**	Col·legi Públic Montfalgars			**Adreça:**	c/ Montfalgars, s/n	
Localitat:		**Municipi:**	Girona			**Comarca:**	Gironès	
Observacions:	dades a partir curs 82/83							

				1985/86	**1990/91**	**1995/96**	**1997/98**
total població municipi :				67009	68656	70576	
sector primari :				0,8	1,2		
sector secundari :				29,3	29,1		
sector terciari :				56,4	69,7		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				4	4	6	6
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				132	104	149	150
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				12	16	16	12
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				421	507	410	294
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	9	10	9
total unitats :				16	20	22	18
total alumnes :				593	611	559	444

Núm escola:	351	Nom escola:	Colegio Nacional Mixto	Adreça:	c/Olivo,6
Localitat:		Municipi:	Lloret de Mar	Comarca:	La Selva
Observacions:	Canvi nom: CEIP "Esteve Carles"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :		8186	10463		0	16674	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	2	4	1	2	2	3	3
nombre graus preescolar :	1	1	1	1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :	105	157	41	68	54	73	71
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :	10	17	11	11	10	8	6
nombre graus EGB :	8	8	8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :	405	652	377	358	302	232	153
total nivells :	2	2	2	2	2	2	2
total graus :	9	9	9	9	10	10	9
total unitats :	12	21	12	13	12	11	9
total alumnes :	510	807	418	426	356	305	224

Núm escola:	352	Nom escola:	"Pompeu Fabra"	Adreça:	Camí de l'Àngel, s/n
Localitat:		Municipi:	Lloret de Mar	Comarca:	La Selva
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :					0	16674	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				3	4	6	7
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				94	107	155	166
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				11	17	19	14
nombre graus EGB :				6	8	8	6
nombre alumnes EGB :				359	493	495	358
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				7	10	10	9
total unitats :				14	21	25	21
total alumnes :				453	600	650	524

Núm escola:	353	Nom escola:	Col·legi Públic Medinyà	Adreça:	
Localitat:	Medinyà	Municipi:	Sant Julià de Ramis	Comarca:	Gironès
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				1605	1731	1942	
sector primari :				10,1	4,9		
sector secundari :				49,5	57,9		
sector terciari :				39,1	37,2		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	
nombre unitats preescolar1:				1	1	2	
nombre graus preescolar :				1	1	2	
nombre alumnes preescolar :				24	23	26	
EGB si/no :				Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :				4	5	5	
nombre graus EGB :				8	8	8	
nombre alumnes EGB :				113	112	80	
total nivells :				2	2	2	
total graus :				9	9	10	
total unitats :				5	6	7	
total alumnes :				137	135	106	

Núm escola:	354	Nom escola:	"Tomas Raguer"	Adreça:	c/ del Comte Jofre, s/n
Localitat:		Municipi:	Ripoll	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :					11334		
sector primari :				0	2,3		
sector secundari :				63	57,8		
sector terciari :				36,8	39,9		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				2	2	3	3
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				61	39	39	39
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				10	10	8	6
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				256	231	115	88
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	9	11	9
total unitats :				12	12	11	9
total alumnes :				318	270	154	127

Núm escola:	355	Nom escola:	CEIP "La Vallvera"	Adreça:	Avda. Folch i Torres, s/n
Localitat:		Municipi:	Salt	Comarca:	Gironès
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	
total població municipi :					21807	21519	
sector primari :				1,4	1,5		
sector secundari :				48,9	51,5		
sector terciari :				47,7	47		
preescolar si/no :			Si	Si	Si	No	
nombre unitats preescolar1:			5	4	1	0	
nombre graus preescolar :			1	1	1	0	
nombre alumnes preescolar :			192	122	17	0	
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	
nombre unitats EGB :			19	16	16	6	
nombre graus EGB :			8	8	8	4	
nombre alumnes EGB :			661	514	415	126	
total nivells :			2	2	2	1	
total graus :			9	9	9	4	
total unitats :			24	20	17	6	
total alumnes :			853	621	532	126	

Núm escola:	356	Nom escola:	"Silvestre Santaló "	Adreça:	Avda. Folch i Torres, 10
Localitat:		Municipi:	Salt	Comarca:	Gironès
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				21081	21807	21519	
sector primari :				1,4	1,5		
sector secundari :				48,9	51,5		
sector terciari :				47,7	47		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				2	2	3	3
nombre graus preescolar :				1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :				60	66	72	66
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				8	8	8	6
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				246	227	189	146
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	10	10	9
total unitats :				10	11	11	9
total alumnes :				306	293	261	212

Núm escola:	358	Nom escola:	CEIP "El Pla"	Adreça:	sseig Marquès de Camps, s
Localitat:		Municipi:	Salt	Comarca:	Gironès
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				21081	21807	21519	
sector primari :				1,4	1,5		
sector secundari :				48,9	51,5		
sector terciari :				47,7	47		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				2	2	3	3
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				70	44	74	76
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				8	9	8	6
nombre graus EGB :				7	8	8	6
nombre alumnes EGB :				241	266	196	150
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	9	10	9
total unitats :				10	11	11	9
total alumnes :				323	310	270	226

Núm escola:	360	Nom escola:	Col·legi Públic l'Estació	Adreça:	c/Sta. Teresa, 49
Localitat:		Municipi:	Sant Feliu de Guixols	Comarca:	Baix Empordà
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :					16051	17779	
sector primari :					2,7		
sector secundari :				40,6	46,5		
sector terciari :				55,8	50,8		
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				4	4	6	7
nombre graus preescolar :				1	2	3	3
nombre alumnes preescolar :				106	87	154	161
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				16	17	16	12
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				524	457	389	291
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				9	10	11	9
total unitats :				20	21	22	19
total alumnes :				635	544	543	452

Núm escola:	361	Nom escola:	CEIP "Salvador Espriu"	Adreça:	l.de l'Av. De Mediterrània,
Localitat:		Municipi:	Vidreres	Comarca:	La Selva
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :				3591	3783	4095	
sector primari :				9,4	7		
sector secundari :				52,8	52,2		
sector terciari :				37,4	40,7		
preescolar si/no :				No	No	No	Si
nombre unitats preescolar1:				0	0	0	2
nombre graus preescolar :				0	0	0	2
nombre alumnes preescolar :				0	0	0	46
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				8	8	8	6
nombre graus EGB :				8	8	8	6
nombre alumnes EGB :				255	225	166	119
total nivells :				1	1	2	2
total graus :				8	8	10	8
total unitats :				8	8	14	8
total alumnes :				254	225	288	165

Núm escola:	362	Nom escola:	CEIP "Can Puig"	Adreça:	c/ Salvador Espriu, s/n
Localitat:		Municipi:	Banyoles	Comarca:	Pla de l'Estany
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :					0	14395	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				2	3	3	3
nombre graus preescolar :				1	3	3	3
nombre alumnes preescolar :				60	73	73	68
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				1	8	8	6
nombre graus EGB :				1	8	8	6
nombre alumnes EGB :				22	223	223	150
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				2	11	11	9
total unitats :				3	11	11	9
total alumnes :				82	296	296	218

Núm escola:	363	Nom escola:	Col·legi Públic de Lliurona	Adreça:	
Localitat:	Lliurona	Municipi:	Beuda	Comarca:	Garrotxa
Observacions:					

						1995/96	1997/98
total població municipi :						120	
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :						Si	Si
nombre unitats preescolar1:						0	0
nombre graus preescolar :						2	3
nombre alumnes preescolar :						3	4
EGB si/no :						Si	Si
nombre unitats EGB :						1	1
nombre graus EGB :						6	4
nombre alumnes EGB :						9	4
total nivells :						1	2
total graus :						8	7
total unitats :						1	1
total alumnes :						12	8

Núm escola:	366	**Nom escola:**	Col·legi Públic del Veïnat	**Adreça:**	c/ Enrique Granados, 8
Localitat:		**Municipi:**	Salt	**Comarca:**	Gironès
Observacions:					

	1995/96	1997/98
total població municipi :	21519	
sector primari :	0	
sector secundari :		
sector terciari :	0	
preescolar si/no :	Si	Si
nombre unitats preescolar1:	3	3
nombre graus preescolar :	3	3
nombre alumnes preescolar :	75	77
EGB si/no :	Si	Si
nombre unitats EGB :	8	6
nombre graus EGB :	8	6
nombre alumnes EGB :	173	139
total nivells :	2	2
total graus :	10	9
total unitats :	11	9
total alumnes :	248	216

Núm escola:	367	Nom escola:	Escuela Unitària de Niños	Adreça:	ensio, 4 (c/ Mossèn Cinto V
Localitat:		Municipi:	Espinelves	Comarca:	Osona
Observacions:	Canvi nom: CP d'Espinelves.				

		1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :	0	0	0	0	0		
sector primari :		0	0	0	0		
sector secundari :	0	0	0	0	0		
sector terciari :	0	0		0	0		
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	2		
nombre alumnes preescolar :	0	6	6	4	2		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	1	2	1	1	1		
nombre graus EGB :	6	8	4	5	4		
nombre alumnes EGB :	30	34	9	14	4		
total nivells :	1	2	2	2	2		
total graus :	6	10	5	6	6		
total unitats :	1	2	1	1	1		
total alumnes :	30	40	15	18	6		

Núm escola:	368	Nom escola:	Escuela Unitària de Niñas	Adreça:	c/ de la Escuela, s/n
Localitat:		Municipi:	Espinelves	Comarca:	Osona
Observacions:	A partir de 1975/76 s'unifica amb l'escola de nens				

	1970/71						
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No						
nombre unitats preescolar1:	0						
nombre graus preescolar :	0						
nombre alumnes preescolar :	0						
EGB si/no :	Si						
nombre unitats EGB :	1						
nombre graus EGB :	7						
nombre alumnes EGB :	25						
total nivells :	1						
total graus :	7						
total unitats :	1						
total alumnes :	25						

Núm escola:	369	Nom escola:	CEIP "Damàs Calvet"	Adreça:	c/ Sitjà, 2
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

							1997/98
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :							Si
nombre unitats preescolar1:							2
nombre graus preescolar :							3
nombre alumnes preescolar :							150
EGB si/no :							Si
nombre unitats EGB :							1
nombre graus EGB :							1
nombre alumnes EGB :							6
total nivells :							2
total graus :							4
total unitats :							3
total alumnes :							156

Núm escola:	370	Nom escola:	CEIP "Joaquim Cusí Fortunet"	Adreça:	c/ les Fages de Climent, s/n
Localitat:		Municipi:	Figueres	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

			1980/81	1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:			2	4	4	6	3
nombre graus preescolar :			1	1	2	3	7
nombre alumnes preescolar :			56	110	16	150	172
EGB si/no :			Si	Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :			17	16	16	16	12
nombre graus EGB :			8	8	8	8	6
nombre alumnes EGB :			625	570	521	433	298
total nivells :			2	2	2	2	2
total graus :			9	9	10	11	13
total unitats :			19	20	20	22	15
total alumnes :			681	680	537	583	470

Núm escola:	371	Nom escola:	CEIP "Els Grecs"	Adreça:	c/Paratge del Grec,s/n
Localitat:		Municipi:	Roses	Comarca:	Alt Empordà
Observacions:					

							1997/98
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :							Si
nombre unitats preescolar1:							3
nombre graus preescolar :							3
nombre alumnes preescolar :							75
EGB si/no :							Si
nombre unitats EGB :							10
nombre graus EGB :							6
nombre alumnes EGB :							228
total nivells :							2
total graus :							9
total unitats :							13
total alumnes :							303

Núm escola:	372	Nom escola:	CEIP "Vallfogona"	Adreça:	c/Prat de l'Om,s/n
Localitat:		Municipi:	Vallfogona del Ripollès	Comarca:	Ripollès
Observacions:					

				1985/86	1990/91	1995/96	1997/98
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats preescolar1:				0	0	0	1
nombre graus preescolar :				1	3	2	2
nombre alumnes preescolar :				6	4	4	6
EGB si/no :				Si	Si	Si	Si
nombre unitats EGB :				1	1	1	1
nombre graus EGB :				4	4	2	3
nombre alumnes EGB :				7	9	3	5
total nivells :				2	2	2	2
total graus :				5	7	4	5
total unitats :				1	1	1	2
total alumnes :				13	13	7	11

Núm escola:	373	Nom escola:	Escuelas Nacionales N+N	Adreça:	
Localitat:		Municipi:	Vidrà	Comarca:	Ripollès
Observacions:	Canvi nom: CP "Santa Bàrbara"				

	1970/71	1975/76	1980/81	1985/86	1990/91		
total població municipi :							
sector primari :							
sector secundari :							
sector terciari :							
preescolar si/no :	No	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats preescolar1:	0	0	0	0	0		
nombre graus preescolar :	0	2	1	1	1		
nombre alumnes preescolar :	0	3	5	5	3		
EGB si/no :	Si	Si	Si	Si	Si		
nombre unitats EGB :	2	1	1	1	1		
nombre graus EGB :	6	8	7	7	5		
nombre alumnes EGB :	21	18	13	11	10		
total nivells :	1	2	2	2	2		
total graus :	6	10	8	8	6		
total unitats :	2	1	1	1	1		
total alumnes :	21	21	18	16	13		